Z B O R N I K

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XII
KNJIGA 2

REDAKTOR
Antun Miletić, potpukovnik

Odgovorni urednik
Dušan Gvozdenović, pukovnik

Izdaje
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA^^OSLAVIJE

CENTAR ZA VOJNO-NAUČNU I INFORMACIJE O DOKUMENT.

TOM
XII
KNJIGA 2

DOKUMENTI NEMAČKOG RAJHA 1942.

BEOGRAD
1976.

„ .A^u. -:.. J-3. .....

BR. 1

ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 3. JANUARA 1942. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU ZA PREDUZIMANJE OPERACIJE PROTIV PARTIZANA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

R-3[2] *Prilog 9 K.T.B.*[3]

*k'cy**

Opunomoćeni "komandant u Srbiji[4] **Beograd, 3. januara 42.**
Ia[5] *Br. 9/42. str. pov.* **Strogo poverljivo**
9 ***primeraka***
8. primcrak

BORBA PROTIV USTANIKA U HRVATSKOJ[6]

5%

Bailjevac[7]

1. Ustanica su, prema priloženoj skici[8]**, zaposeli u istočnom delu Hrvatske svoj zimski smeštaj.**[9] **Oni ugrožavaju hrvatske trupe i neprestano vrše dela sabotaže. Oni sve više**

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), Nacionalni arhiv Vašington (dalje: NAV)-T-501, rolna (dalje: r.) 247, snimak (dalje: s.) 677—80. Svi dokumenti koji se objavljuju u ovoj knjizi pisani su na nemačkom jeziku, te se iz tog razloga dalje to neće naglašavati. Međutim, ako su dokumenti pisani i na nekom drugom jeziku, redakcija će to posebno istaći.

[2] i [3] Redakcija nije mogla da utvrdi da li je ovo dopisano mastilom ili olovkom, jer raspolaže samo mikrofilmovanim snimkom dokumenta. Ova napomena se odnosi na sve dokumente u ovoj knjizi koji nose oznaku NAV, London, Bon i Minhen, te će se samo pisati: dopisano rukom. Skraćenica pod napomenom 3 znači: Kriegstagebuch (ratni dnevnik).

[4] Der Bevollmächtigter Kommandierender General in Serbien. U ovoj knjizi je, kao najpribližniji i najkraći, usvojen prevod ove funkcije na naš jezik *opunomoćeni komandant u Srbiji.* No, mnogi upotrebljavaju i naziv *opunomoćeni komandujući general u Srbiji.* Međutim, ova funkcija, koju je general pešadije Franc Berne (Franz Böhme) dobio 16. septembra 1941. a 3. decembra 1941. nasledio Paul Ba-

ugrožavaj(u važne komunikacije kao i važne privredne objekte. Bliže pojedinosti vidi prilog l.[10]

2. Da bi se sprečila ova neprijataljisika aktivnost, 342. p [ešadijska] d[ivizija] i 718. pd će od 15. 1. 1942. izvršiti napad na neprijatelja u jugoistočnom delu Hrvatske i uništiće ga.[11] Pri tome će hrvatske tiruipe vršiti podržavanje ncrnačkih trupa. Da bi 718. divizija biila slobodna u toku trajanja operacija, dosadašnje zadatke obezbeđivanja koje je imala ova divizija preuzeće hrvatske trupe.

3. Sve nemačke i hrvatske jedinice angažovane za spomenute operacije od 12. 1. 1942. god. potčinjavaju se komandantu 342. pd generail-majoru Hofmanu[12], i to:

342. pd
718. pd
7 hrvatskih bataljona
6 hrvatskih haubičkih baterija
3 hrvatske brdske baterije
2 hrvatske inžinjerijske čete
1 hrvatska železnička četa
2 hrvatsika izviđačka odeljenja.

4. Zadatak i cilj (karta 1:200.000)

342. pd nastupa sa jednim ojačanim peš. pukom iz rejona zapadno od Užica preiko Višegrada ka pravcu Rogatica i račva se u dve kolone prema severozapadu radi - pročešljavanjia područja pravac Mrkalji i planina Kopito.[13]

Jedan ojačani peš. puik sa dva hrvatska bataljona i četiri hrvatske baterije nastupa preko Zvornika, proširuje najpre tamošnji mostobran i nanosi poraz neprijatelju koji se nalazi na Veljoj glavi. Dalje nastupanje vrši se na Vlasenicu.

Jedan puk nastupa preko Zvornika u do-lini Done do Drinjače, zatim preko Milića do Vlasenioe. Jedan bataljon ovog puka račva se kod Drinjače i stiže uz Drinu do Bratunca, a zatim se preko Srebrenice i Millića priključuje puku.

718. pd: 738. pp, bez jednog bataljona, ojačan sa dva hrvatska bataljona i dve hirvatstke brdske baterije, vrši prodor glavninom preko Pala u dolini Pnače do Šajinovića i stiže, zavisno od situacije, preko Vrhlazja iili Mesića u Rogaticu. Obezbeđenjc prema Goraždu je potrebno. Jedan ojačani bataljon 738. pp sa dva hrvatska bataljona i dve hrvatske haubioke baterije nastupa od Sarajeva preko Golupca, Mokrog, Sokolca u pravcu Vlasenice.

750. pp sa jednim hrvatskim batallljonom i jednom hrvatskom brdskom baterijom vrši prodor iz rejona jugozapadno od Tuzle pretko Kladnja na Olovo, ostavljajući jednu grupu kod Kladnja. Jedna samostalna grupa Hrvata — oko četiri bataljona — izvršiće zatvaranje linije Visoko — Vareš — Vijaka prema istaku. S ovom grupom treba od Kladnja uspostaviti vezu.

Jedan bataljon 714. divizije, nakon zauzimanja neprijateljskih položaja na Veljoj glavi od strane jednog puka 342. pd, preuzima obezbeđenje mostobrana kod Zvornika.

der, sastojala se u dobijenim ovlašćenjima za ugušivanje NOP-a u Jugoslaviji, u kom cilju su im bile potčinjene sve nemačke i kolaboracionističke snage i ustanove na tlu Jugoslavije. Iz toga proizilazi da je on u stvari bio *opunomoćeni komandant nemačkih trupa u NDH* i *Srbiji i vojnoupravni komandant u Srbiji* (dok. br. 30; kni. I, dok. br. 155, 162 i 263).

[5] Oznaka za Operativno odeljenje (Operationsabteilung). U organizaciji nemačkih oružanih snaga sva operativna odeljenja i njihovi načelnici su imali ovu oznaku.

[4] Reč je o istočnoj Bosni u sastavu tadašnje Nezavisne Države Hrvatske (dalje: NDH).

[7] Dopisano rukom na margini dokumenta u visini prvog stava.

[8] Redakcija ne raspolaže tom skicom.

* Na ovom području istočne Bosne bile su sledeće partizanske jedinice: delovi 1. proleterske NOU brigade, Romanijski, Birčanski, »Zvijezda«, Ozrenski, Majevički i Kalinovički NOP odred, ukupno 6.000 do 7.000 boraca (Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (dalje: Zbornik), tom II, knj. 2, dok. br. 97, 101, 109 i 111, tom IV, knj. 3, dok. br. 12, 14 i 33; A. Đonlagić, M. Leković: Nemačka ofanziva na istočnu Bosnu, Vojno delo, Beograd, 1962, str. 66—70).

[,0] Taj prilog se odnosi na situaciju i kapacitet pruge Beograd — čačak — Užice — Višegrad, dotur brdske i zimske opreme 342. i 718. pd i stanje puteva za dotur u zoni operacije (AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1343—8).

" Odnosi se na tzv. II neprijateljsku ofanzivu u istočnoj Bosni, koja je imala dve etape: romanijsko-birčansku i ozrensku operaciju Prva se završila 21. januara, a druga je počela 29. januara i trajala do 4. februara 1942. Opširnije o tome vidi: dok. br. 3, 4, 5, 9, 10, 12, 17 i 20; Zbornik, tom II, knj. 1, str. 142, 143, knj. 2, dok. br. 101, 107, 108 i 138, tom IV, knj. 3, dok. br. 10, 13, 17, 19,'24, 33 i 50; Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945 (dalje: Oslobodilački rat), knjiga 1, Vojnoistorijski institut (dalje: VII), strana (dalje: str.) 169—179; A. Đonlagić, M. Leković, n.d., str. 41—187.

[12] Paul Hoffmann, komandant 342. pd od 1. novembra 1941. do 31. jula 1942 (Wolf Keilig, Das deutsche Heer 1939—1945—11 — dalje: Wolf Keilig, n.d. — str. 141).

[13] Opširnije o načinu dejstva ove divizije vidi dok. br. 3.

5. Da bi se trupama koje nastupaju preko Višegrada ka Rogatici osigurao južni bok i da se ustanici koji odstupaju ne bi pustili da umaknu, jedna italijanska divizija će od 15. jiainuara očistiti od ustanika rejon između Goražda i Foče, a zatim će zatvoriti Drinu preima jugu. Uprkos tome potrebno j,e paziti na osiguranje boka nemačke kolone, jer je moguće pomicanje vremenskog roka kod litalijansike divizije.

6. *Vazduhoplovstvo:* Radi izviđanja i borbe protiv neprijatelja zatražena je od 10. 1. jedna izviđačka grupa i jedna borbena eskadrila, koje će ostati raspoređene na zemuTisikam aerodromu, a naređenja će dobijaiti od opunomoćenog komandanta.[14] Zaihteve će postavljati vazduhoplovni oficir za vezu, kojti je dodeljen 342. p. diviziji.

Hrvatske eskadrile se neposredno potčiinjiavaju 342. pd.

7. *Spremnost trupa za operacije*

Trupe koje učestvuju u operacijama treba da se do 13. 1. u svojiim rejoniima priikupljanjia tako pripreme, da se 14. 1. mogu odmarati. Dovođenje trupa vrši se na sledeći način:

Južnoj grupi 342. pd stoji na raspolaganju pruga Lajkovac — Čaoalk — Užice — Dobrun s četiri male kompozicije.

Može se očekivati da ovi pokreti ne pruže ustanicima jasnu sliilkiu o našim naimerama za prelazak u napad,[15] jer se u ovo vreime na srpskoj teritoriji odvija više pdkreta: odlazak 113. pd, dolazalk bugarskih trupa. Uprkos tome kod svih organa se najstrožiije mora paziti na držanje u tajnosti svih priprema.

8. Aktivnost ustanifka u rejonu oko Zvorniika iziskuje posebnu zaštitu tamošnjeg mosta na Drini. Za osiguranje ovog važnog prelaza, 342. pd smesta će sprovesti potrebne rnere.

9. *Veze izveštavanja* — vidi posebna naređenja — prilog 2.[16]

10. *Posebna naređenja za snabdevanje trupa* — vidli prilog 3.[17]

11. Prelazak nemačkih trupa preko hrvatsko^srpske granice vršiće se preko mostova kod Zvonniika i Dobrima (istočno od Višegrada). Pored toga, kod Koviljače će biti podignut pomoćni most. Ovim objektima za prelaz pridaje se naročiti značaj. Most na Drina kod Ljubovije bio je usled zadnjih operacija toliko oštećen da se na njega ne može u najskorije vreme računati ni s privremenim osposobljavanjem. Radi privremenog podizanja žalezničikog mosta kod Dobruna, tamo je 2. 1. 1942. upućena 3. četa 659. inžinjerijskog bataljona sa zadatkom da do 15. 1. 1942. podigne most koji se može koristiti za pešadiju, tovar,na grla i laika vozila. Po mogućnosti treba most pojačati i za prelaz teških vozila.

Bader
^ general artiljerije

Dostavljeno:

Višoj komandi LXV	1. primerak
342. pd	2.
718. pd	3.
113. pd	4.
Nemačkom oficiru za vezu pri komandi italijanske 2. armije	6. i 7. „
Ia, Q[18]	8. i 9. „
2 primerka rezerva	

" Odnosi se na Paula Badera.

[15] Detaljnije o tome vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 101, 105, 106 i 108, tom IV, knj. 3, dok. br. 13 i 14, tom IX, knj. 1, dok. br. 25.

" i [17] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

[18] Oznaka za Pozadinsko odeljenje (Ouartierabteilung). U orgamza- [ciji nemačkih oružanih snaga sva pozadinska odeljenja, njihovi koman- ; danti i načelnici su imali ovu oznaku.

BR. 26

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. JANUARA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBI PARTIZANA PROTIV MAĐARSKIH JEDINICA KOD SENTE I PRETENZIJAMA HORTIJEVE MAĐARSKE NA BANAT[1]

Poverljivo

Telegram ***K.R.!***[1]

OKW/WFSt/L[3]

Predmet: **Prepadi na mađarsko-srpskoj odnosno hrvatskoj granici**[4]

Veza: **Pitanje telefonom 5. 1. upućeno kapetanu Verneru [W6rner]**

Posle dužeg vremena bande su 5.1. izvršile prepad u pograničnoj oblasti kod Sente[5] (dnevni izveštaj od 5.1.42).[6]

Na mađarsko-srpskoj odnosno hrvatskoj granici nisu angažovane nemačke jedinice, pošto do sada nije bilo za to potrebe. Hrvatske jedinice se nalaze samo u Petrovaradinu, Osijeku i Varaždinu.

U ostalim mestima angažovanii su samo carinici koji su potrebni za graničnu kontrolu i nešto malo mesnih žandarmerijskih i policijskih snaga.

Ni za dogledno vreme nemamo na raspolaganju nemačkah jedinica za angažovanje u Banatu, a smatrali smo da to nije ni potrebno.

Izgleda da su u Budimpešti suviše potencirali tu stvar. K-t oružanih snaga na Jugoistoku smatra da oni stvaraju raspoloženje za ulazak mađarskih jedinica u Banat, a po mišljenju k-ta oružanih snaga na Jugoistoku za to ne postoji povod. '

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12.A)
Ia, pov. br. 75/42, 5.1.1942. u 18 č
pot. Kunee[8]
general inžinjerije

Za tačnost:
[9]
kapetan ,

Po otpremanju:
Ia
Ic'°
K.T.B.

' Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054214.

[2] Oznaka za stepen hitnosti, a znači: hitno.

[3] Oberkommando der Wehrmacht / Wehrmachtsführungsstab / Landesverteidigung (Vrhovna komanda Vermahta / Generalštab / Ode-Ijene teritorijalne odbrane).

[4] Opširnije o tome vidi Zbornik, tom I, knj. 17, dok. br. 6.

[5] i [7] Reč je o borbi šajkaškog NOP odreda u Žabaljskom ritu protiv nadmoćnijih snaga mađarske vojske i žandarmerije. Odred je tom prilikom razbijen, a mađarske okupacione vlasti su u širem rejonu Žablja zavele vanredno stanje i sprovele raciju praćenu progonima i pokoljem muškog stanovništva, sve pod izgovorom da se time sprečava razvoj srpskog ustanka u mađarskom delu Bačke, što nije odgovaralo stvarnoj situaciji (Zbornik, tom I, knj. 17, dok. br. 6, 7, 8 i 9).

[6] U izveštaju Obaveštajnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. januara 1942. o ovom slučaju piše: »Na mađarskoj teritoriji, uz zapadnu granicu Banata, došlo je 4. 1. 42. severoistočno od Novog Sada i zapadno od Sente do borbe između komunista i mađarskih jedinica. Bande su razbijene, a mađarske jedinice su pretrpele osetne gubitke« (AVII, NAV-T-315, r. 2243, s. 518—22).

[8] Valter (Walter Kuntze), general inžinjerije, zastupnik komandanta oružanih snaga Jugoistoka (komandanta 12. armije) od 29. oktobra 1941. do 8. avgusta 1942 (Wolf Keilig, n.d., str. 187).

[9] Potpis nečitak.

[10] Oznaka za Obaveštajno odeljenje (Nachrichtenabteilung). U organizaciji nemačkih oružanih snaga sva obaveštajna odeljenja i njihovi načelnici su imali ovu oznaku.

BR. 3

ZAPOVEST 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 6. JANUARA 1942. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA, SASTAV BORBENIH GRUPA, NAČIN VOĐENJA BORBE I POSTUPAK S PARTIZANIMA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

342. peš. divizija — Div. Gef. St[2], 6. 1. 42.
Odelj. Ia, br. 20/42. pov. — *Poverljivo*

ZAPOVEST ZA UNIŠTENJE NEPRIJATELJA U JUGOISTOČNOJ HRVATSKOJ[3]
karta 1:50.000

1) Neprijatelj

Ustanici[4] — među njima i Mihailovićevi ljudi — nalaze se u zimskim skloništima u istočnom delu Hrvatske, zapadno od Drine. Sam Mihaiilović verovatno je preuzeo komandu u rejonu Rogatice.
Dostaviee se situacija o neprijatelju sa stanjem na dan 10.1.42.[5]

2) *Zadatak*

Neprijatelja napasti i uništiti gde se bude pojavio. Ne srne mu se ostaviti mogućnost da se u proleće opet podigne.
I pored nepovoljnog vremena jedinice će izvršiti ovaj zadatak.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, i. 250, s. 684—99.

[2] Divisionsgefechtsstand (divizijsko komandno mesto)

[3] Reč je o istočnoj Bosni.

[J] Vidi dok. br. 1, nap. 9.

[5] Ovaj izveštaj je, 10. januara 1942, dostavljen kao prilog uz zapovest. U njemu se daju podaci o stanovništvu, o kolaboracionističkim formacijama, o partizanskim i četničkim jedinicama — koja područja i mesta drže u istočnoj Bosni, kojim snagama, ko su im komandanti (AVII, NAV-T-315, r. 2130, s. 653—7). fu izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. januara 1942. potčinjenim jedinicama (do bataljona) govori se o ustaničkim grupama u istočnoj Bosni, o njihovoj jačini, naoružanju, pripadnosti (da li su partizanske jedinice ili Dangićeve četničke jedinice), o komandantima tih jedinica kod Bijeljine, KJadnja, Zavidovića, Olova, Sarajeva, Višegrada i na planinama Majevici, Ozrenu i Romaniji (AVII, NAV-T-315, r. 2243, s. 518—22).

J j [ ) *Jedinice*

jt) Prema naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji[6], pod mojom komandom se od 12.1.42. u 16 č nalaze:
sve angažovane jedinice 342. i 718. peš. divizije,
kao i dodeljene hrvatske jedinice,
ove poslednje imaju 7 bataljona, 9 baterija, 2 inžinjerijske ćete i 1 železmelku četu.[7]

Ove jedinice će bita podcijene na grupe — prema prilogu 1.

Moli se 718. div. da popuni sastav 738. i 750. gruipe, odnosno da ih kasnije dopuni i da jiavi diviziji konačan sastav.

Jedinice 718. div. i hrvatskih oružanih snaga su potčinjene samo u taktičkom pogledu.

U pogledu mera koje nisu taktičke, naročito u pogledu naoružanja, snabdevanja, one su potčinjene 718. div. i hrvatskim oružanim snagama.

i) **Grupe** će dobijati moje zapovesti preko svojih divizija. **Grupe će** talktičke izveštaje slati taikođe preko njih.

t-'^) Zauzimanje rasporeda za borbu[8]

Mjrupe će posesti ova mesta:

	grupa		*do večeri u rejonu*
s '"' r-:.:. r \	697[9]	12.1.42	Meimlići — Zvornik
v^*	699-[10]	13.1.42.	Lozniica — Koviljača
		13.1.42.	Vardište — Kremna — Bioska
'l [1]	750[12]	13.1.42.	Tuzla — Živinice — Lulkavac
	738°	13.1.42.	Sarajevo — Mokro — Pale
	za zatvataranje	13.1.42.	Visoko — Vareš — Vijialka.

342. div. je već preduzela potrebne mere za 697, 699. i 698. **grupu.**

[4] Vidi dok. br. 1.

[7] Detaljnije o učešću jedinica NDH u ovoj operaciji vidi se **u odluci Glavnog** stožera Ministarstva domobranstva NDH od 5. januara **1942.** kojom se, od 10. januara pa do završetka operacije, sve **operativne** formacije i druge jedinice za razna obezbeđenja 2. i 3. **domobranskog** zbora na području istočne Bosne stavljaju pod Višu **komandu 65** za naročitu upotrebu (AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 81315—**- 8). Neposredno** pod nemačkom komandom je bilo sedam bataljona **i** četiri **brdske** artiljerijske baterije (AVII, NAV-T-501, **r.** 250, s. 606).

. ' [8] **U** vezi s pregrupisavanjem jedinica, komandant 342. pd je **5. januara 1942.** izdao zapovest s prilogom vremenskog plana pregru**pisavanja i** transportovanja u predviđene rejone (AVII, NAV-T-501, **: r. 250^ s. 702—8).**

[10] i [t:] Ovi pukovi su pripadali 342. pd.

[n] **i** " Ovi pukovi su pripadali 718. pd.

f) ***Grupa 750*** krenuće iz rejona Tuzle ka Kladnju i uniištiće , neprijatelja, za kojeg se pretpostavlja da se nalazi južno od ovog mesta.
Delovi snaga će posesti i obezbediti Kladanj i uhvatiti vezu sa Grupom 697 u Vlasenici.
Prilikom daljeg marševanja zauzeti Olovo pa njega i Okolinu temeljito očistiti.
Obuhvatom sprečavati bekstvo neprijatelja.
Za nastavljanje operacija nizvodno u dolini Krivaje pravovremeno preduzeti izviđanje neprijateljskih grupa kod Vijake (Kamensko i Ribnica) i Vulkovina.
Uspostaviti vezu sa grupom za zatvaranje (broj 6/h) iz rejona Kladanj — Olovo.

g) ***Grupa 738*** će u dve kolone prodirati kroz planinu istočno od Sarajeva da bi očistila rejon pozadi planine, oko Rogatice i dalje severozapadno.
Južna kolona Grupe 738 (na težištu) obuhvaitiće Roimanijiu — Planu s jiuiga i najpre će odbaciti neprijatelja u dolini r. Prače 'kod Graibovice, Podgraiba i Prače.
Sledeći cilj je da zauzme Rogaticu, napredujući sevenno ili južno od Prače.
Tu uhvatiti vezu sa Grupom 698, koja će dolaziti sa istoka.
Posleđnji zadatak je da očisti rejon prema severozapadu ka putu Sarajevo — Vlasenica, desnim krilom preko Rogatice — Kuisače. Tu treba da posedne i drži Rogaticu.
Italijanske snage su angažovane protiv neprijatelja u rejonu Goražda. Ipalk je potrebno da se grupa obezbedi prema jugu.
Severna kolona Grupe 738 najpre će preko Golupca, Mokrog zauzeti visove Romanije — Planu koje neprijatelj drži.
Prilikom daljeg napredovanja treba uništiti neprijatelja Hana — Podromanija i osvojiti Sokolac.
Zatim čistiti duž puta ka Vlasenici i uhvatiti vezu s južnom kolonom Grupe 738 i sa Grupom 698, koje dolaze s juga.

h) ***Grupa za zatvaranje*** linije Visoko — Vareš — Vijaka neposredno je poitoinjiena 718. div. prema zapovestima 342. div.
Gpšti zadatalk: sprečiti neprijateljske snage da pobegnu ka zapadu i severozapadu. Težište je na odseku Vareš — Vijaka.
Dovoljnim snagama treba uništiti neprijateljske posade u mestima Pogari, Vijalka i Kamensko.

i) ***Poslednja situacija***

Za sada operacije treba da se završe u sledećim rejoniima:

Grupa Zvornik	Papraća — Drimjača — Zvornik
Grupa 697	Vlasenica
Grupa 699	Zaiklopača — Milici
Grupa 698	Han-Pijesak — Mrkalji
Grupa 750	Olovo, odnosno u dolini Krivaje
Gtnuipa 738	Žljebovi — Sokolac
Grupa za zatvaranje	Visoko — Vareš — Vijaka.

Diviziji treba najhitnije da jave kada stignu u ove rejone. Treba aćdkivati dalje zapovesti.

U slučaju odlaska u rniesta stanovanja «putiće se:

-sve grupe 342. div.	putem Han-Pijesak, Vlasenica, Zvornik, Lozniea; marš će se izvršiti prema tome gde se grupe nailaze.
Za grupe 718. div.	(uključujući i Grupu za zatvaranje) iste će dobiti potrebna naređenja.

, f.

7) ***Raspoznavanje***

Dostaviće se signali za raspoznavanje između kopnenih snaga i avijacije od 11. do 21.1.42.

Svetlosni znaci za raspoznavanje za naše jedinice su nepre**menjeni** kao što je naredila Komanda kopnenih snaga (342. **pd,** tablica kodova br. 9).[14]

Pire polaska treba se podsetiti na znake izrađene na platnima prema vojnoj tablici signala. U svakom slučaju sa sobom poneti platna.

8) ***Upotreba sredstava za vezu***

Od 12.1.42. u podne ojačana četa za vezu 342 obezbediće:

a) Radio-vezu između Operativnog štaba i:

Komandnog štaba 718. div.
Opunomoćenog komandanta u Srbiji
Grupe 697
Grupe 698
Grupe 699
Grupe Zvornilk.

Redakcija ne raspolaže tom tablicom kodova.

Treba preduzeti mere da se prisluškuju odluke Grupe 750 i 738 718. pd.

b) Telefonske veze između Operativnog štaba i
Grupe 697
Grupe 699
Gruipe Zvornik.
Upotrebom poljskog kabla za daleke veze treiba da se zatim isturi osa veze putem Zvorniilk — Vlasenica.
Grupe navedene pod b) treba da se za nju vežu.

c) Telegrafsko odeljenje treba da se s vremena na vreme upotrčbi kod Operativnog štaba, od 12.1.42. u podne, najpre u Koviiljači.

9) Avijacija

Izgleda da će se diviziji staviti na raspolaganje italijanski bombarderi i hrvatski izviđački avioni.
Njihovu upotrebu tražiti od 342. div. Pri ovome voditi računa da imamo ma raspolaganju mailo aparata i da se uspešno mogu upotreibiti ako su poznati ciljevi i ako je dobra vidljivost.

10) *Uputstvo za borbu*

I u ovoj akcijli biće teško uočiti neprijatelja zbog poznatih prilika. Bliže uputstvo videti u prilogu 2.
Pre angažovanja podrobno poučiti jedinice i tumače.

11) *Izveštaji*[15]

a) Obimnost operacija zahteva od jedinica najstrožu disciplinu izveštavanja.
Komandovanje zavisi od najbržeg i jasnog izveštaja o svim bitnim događajima.

b) Načelno grupe treba da javljaju:
polazalk — stizanje na važne tačke — rejone za smeštaj — dodir s neprijateljem — obostrane gubitke — držanje neprijatelja — naročite događaje i namere — plen.
Najnovije podatke o mestima jedinica i štabova, do bataljona, javiti radiom:
između 11 i 12 č.
14 i 15 č.
17 i 18 č.

c) Snabdeti se kartama 1:50.000.
Oznake, ukoliko nisu šifrovane (radio), prema koordinatama (pokazivač na planu).

[15] O toku operacije vidi dok. br. 1, 4, 5, 9, 10, 12, 17 i 20; Vojnoistorijski glasnik (dalje: VIG), Miloš Zekić, Druga neprijateljska ofanziva, 2—3, 1956, str. 3—14.

Neće se izdati posebne tajne tabele za oznaku mesta.
Skreće se pažnja da se upotrebljavaju vojne signalne tablice.

d) Mesto za bacanje izveštaja iz aviona severno od Koviljače 12.1.42. u 14 č.

12) *Posebne mere*

Sneg, planine do 1.600 m visine i veliki marševi zahtevaju posebne mere:

,a) Ostaviti ljude i konje kojii su nesposobni.
Ostaviti sve što je nepotrebno, ali uzeti poljske kuhinje.
Najobimnije se zaštititi protiv hladnoće, a izbegavati bivake.

b) Uzeti saonice i tovarnu stoku za oružje, municiju, opremu, hranu.
Snabdeti jedinice krpljaima za sneg.
Obrazovati vodove konjanika i skijaških odeljenja za izviđanje i za izvestavanje.
Upotrebiti duplu zapregu, po nuždi koristiti i volovske
|v zaprege.

tc) Nameštanje saonica na seoska zaprežna kola mora biti pripremljeno tako da i u slučaju jake pramenc vremena ne bude odložen početak operacije,

d) Jedinice treba da se same pomognu, zalažući se u najvećoj meri da bi se dopunile naročite mere koje je divizija predvidela. Od ovoga bitno zavisi uspeh predstojećih operacija.

13) *Odelo, municija, naoružanje*

* Ratno, šinjel, 2—3 ćebeta, svakako prema hladnoći koja će vladati i prema snežnoj situaciji.
- Šiiafbdevanje municijom i hranom biće ograničeno količinom ,'HoOja se može poneti sa sobom, kako je posebno određeno.
Hitno, je potrebno imati busolu za kretanje. Jedinice pre polaska treba još jedanput da se praktično obuče u njenoj upotrebi na terenu.

14) *Divizijsko komandno mesto.*

Komandni štab (u Valjevu) preuzeće svojiu službu 12.1.42. u 14 Č.
Od 16 č u Koviljači će dejistvovati Operativni štab.

Prilozi:

1) Sastav grupa
2) Uputstvo za borbu

Hofman
general-major
i komandant divizije

Dostavljeno prema posebnom spisku.

U vezi sa zapovešću 342. peš. div., odelj. Ia, pov. br. 20 od 6.1.1942.

Prilog 1

Sastav grupa

Grupa 697:

Komandant: **komandant 697. pp**

Štab: **štalb 697. pp**

Jedinice: *1/691.* **pp**
11/697. pp
III/697. pp
1. vod brd. baterije
2/342. airt. puka
1/342. iinž. bataljona
2/202. oki. puka (13 tenkova)
3/202. oki. puika (6 tenkova)
Konjički vod 1/342. airt. puka
1 radiostanica (od 5 vati) čete za vezu 342
1 kirurška grupa sanitetske čete 342.

Hrvati:[16]
dva bataljona
četiri haubičke baterije 10,5 cm

Kolone:
kolona saonica 11/342.

Primedba: **navedene jedinice označene sa / 15.1.42. doći će u sastav Grupe Zvornik, a od 2. baterije 342. art. puka sauno 1 vod.**

Grupa 699:

Komandant: **komandant 699. pp**
Štab: **štab 699. pp**

Jedinice: **1/699. pp**
II/699. pp
III/699. pp
3. vod brd. baterije

tk

8/342. art. puka
3/342. inž. bataljona
konjički vod III/342. art. puka
1 radiostanica (od 5 vati) čete za vezu 342.
1 hirurška grupa sanitetske čete 342.

Kolone:
kolona saonica 13/342.

Grupa 698:

Komandant: **komandant 698. pp**
Štab: **štab 698. pp**

Jedinice: **1/698. pp**
11/698. pp
III/698. pp
2. vod brd. baterije "
1. vod 4/342. art. puka
. 2/342. inž. bataljona
konjički vod II/342. art. puka
2 radiostanice (od 5, odnosno 15 vati) čete za vezu 342
1 hirurška grupa sanitetske čete 342.

Kolone:
kolona saonica 12/342.

: Grupa Zvornik:

Komandant: **komandant 342. art. puka**

B' *Štab:* **štab 342. art. puka**

Jedinice: od 13. 1. 42:
štab 1/202. oki. puka (deo)
1/741. pp (iz 714. pd) u Koviljači
štab 1/342. art. puka
hrvatska grupa za oibezbeđenje kod Zvornika
1 hrvatska inžinjerijska četa zapadno od Koviljače
1 hrvatska mostova kolona zapadno od Koviljače
1 radiostanica (od 5 vati) čete za vezu 342. u Zvorniku
pola odeljena Vojne žandarmerije 342 u Zvorniiku

[14] Odnosi se na ustaško-domobranske formacije.

od 15.1.42:

pola 2/342. art. puka }
2/202. oki. puka (13 tenikova)| iz Grupe 697 prema
3/202. oki. puka (6 tenkova) Isporazumu s njom
2 hrvatska bataljona I
4 hrvatske haubičke baterije J

Grupa Komandni štab (od 12.1.42. u podne):

Komandant: komandant 741. pp

Štab: štab divizije (Operativni štab)

Jedinice: štab 741. pp
11/741. pp
preostali delovi 342. pd
motociiklistieki vod za izviđanje 1/202. otkl. puika
protivavionski mitraljeski vod 1/202. oki. puka

Štabni oficiri za kontrolu marša:

komandant 11/342. art. puka Grupe 698
komandant III/342. art. puka Grupe 699
komandant odeljenja Vojne žandarmerije Grupe Zvornik

Grupa Operativni štab (od 12.1.42. pre podne):

Komandant: konjički kapetan Cimerman [Zimimermann]
Operativni štab komande divizije
štab protivtenkovskog bataljona 342
pola voda protivtenkovske čete 342
biciklistički eskadron (2 motorizovana voda)
štab inž. 'bataljona 342 (delom motorizovan)
četa za vezu (ostatak) 342.

Grupa 738 (prenia detaljnoj zapovesti 718. pd):
Severna kolona'Grupe 738

Komandant: komandant 1/738. pp
Stab: štab 1/738. pp
Jedinice: 1/738. pp *Hrvati:* 2 bataljona
1 radio-stanica 2 haubičke baterije
718. pd

Južna kolona 738. pp:

Komandant: komandant 738. pp
Štab: štab 738. pp *Hrvali:* 2 bataljona
Jedinice: 2 bataljona 738. pp 2 brdske baterije

Grupa 750 (prema detaljnom naređenju 718. pd):

Komandant: komandant 750. pp
Štab: štab 750. pp
Jedinice: 1/750. pp *Hrvali:* 1 bataljon
11/750. pp 1 brdska baterija
' III/750. pp
1 radoo-stanica 718. pd

Grupa z,a zatvaranje (potčinjena 718. pd):

Komandant: hrvatski
Štab: hrvatski
Jedinice: četiri hrvatska bataljona.

10
U vezi sa zaoovešću 342. peš. div., odelj. Ia, pov. br. 20/42. od 6.1.1942.

Prilog 2
Poverljiivo

UPUTSTVO ZA BORBU
(radi poučavanja jedinica)

1) Opšti deo:
Predstojeće operacije obuhvatiće vrlo veliku, tešku oblast. O neprijatelju ima malo izveštaja. Opet je teško da se primeti neprijatelj, što je naročito otežano usled toga što zajedno stanuju razne jugoslovenske nacionalnosti (Hrvati, Srbi, Turci[17]).

Situacija zahteva da se naročito planski angažuju tumači kod jedinica, da se najobimnije koriste civili koji poznaju mesta, naročito hrvatski upravni službenici.

-Divizija je tražila izvestan broj hrvatskih upravnih službenika radi pomoći jedinicama. Ali se ona uglavnom mora sama pomoći. Treba pogodno iskoristiti nacionalno neprijateljstvo različitih plemena.

[17] Misli se na Muslimane.

2) *Ne treba smatrati da su neprijatelji:*

vojnici hrvatskih oružanih snaga u uniformi, oznaka na kapi je velika okrugla kokarda;
vojnici hrvatskih ustaša u uniformi, oznake na kapi U;
civili (delimieno s vojnim šinjelom) sa dozvolom za nošenje oružja hrvatskih oružanih snaga.

3) *Treba, smatrati da su neprijatelji:*

svi stranci i stanovnici koji su se, prema izjavama, vratili tek pre kratkog vremena;
svi poznati Mihailovićevi ljiudi sa ili bez oružja i municije;
svi poznati DangićeVi četnici, kao neprijatelji Hrvata, sa ili bez oružja i municije;
svi komunisti, koji se ma gde primete, sa ili bez oružja i municije;
svi oni koji prime pod svoj krov ili snabdcvaju Mihailovićeve ili Dangićeve ljude ili komuniste;
ivi oni koji učestvuju u obaveštajnoj službi neprijatelja.

Pri ovoine ne treba praviti razliku između pripadnika raznih nacija.

Da bi se utvrdilo ko je neprijatelj, koji se mnogo puta neće pokazivati sa oružjem, treba iznenadno izvršiti pretresanje i ispitivanje.

Begunce treba odmah goniti, tim više ako su to vođe.
Divizija će dati naročitu nagradu ako se uhvati Draža Mihailović, za koga se veruje da je u građanskom odelu. Uporediti pode!jenu fotografiju.

4) *Postupak s neprijateljem:*

Posle kratkog sasl/ušavanja komuniste odmah streljati, a jedino u naročitim slučajevima dovesti u diviziju.
Onoga koji učestvuje u borbi ili se bavi obaveštajinom službom, posle kratkog saslušanja, odmah streljati.
Onoga koji se protivi ili beži odmah streljati.
Ne streljati i ne voditi sa sobom žene i deou, sem ako učestvuju u borbi i vrše obaveštajnu službu
Sve opštine treba da jedinicama predadu oružje i municiju.
Pojedince koji nose oružje razoružati i jedinica će ih povesti sa sobom kao zarobljene nosače: Zarobljenike koji nisu upotrebijeni kao nosači uputiti u Zvornik i Užice.
Spaliti kuće koje pokazuju nameru da se brane ili iz kojih se puca.

Ako su kuće potrebne za smeštaj jedinica, onda njih ne spaljivati.

5) *Hrvatska je prijateljska zemlja.* Jedinice moraju da ovo zmaju i treba da izbegnu prekoračenje svojih zadataka.
U vezi s ishranom na terenu treba ukazati na uputstva koja je izdalo *Odeljenje za ishranu divizije.*

BR. 4

ZABELEŠKA SA SAVETOVANJA NEMAČKIH I USTAŠKIH VOJNIH I CIVILNIH PREDSTAVNIKA U BEOGRADU OD 8. JANUARA 1942. KOD OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI O PREDUZIMANJU OPERACIJE PROTIV PARTIZANA I ORGANIZACIJI USTAŠKE UPRAVE U ISTOČNOJ BOSNI[1]

OKH Hrvatske[2]

Ia, br. 51/42, str. pov.

STROGO POVERLJIVO

Zabeleška o razgovorima vodenim 8. januara 1942. u zgradi beogradske skupštine

A. Opšti deo

Prisutni:

od strane opunomoćenog komandanta u Srbiji:

. ', ' General artiljerije Bader
Generalstabni puikovnik Kevi š[4]
s ' Državni sekretar Turner[5]
Zamenik načelnika operativnog odelj. major Parcer[6]

od straine nemačkog generala u Zagrebu:
General-major G1 e z-H o r s t e n a u

11

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 705—14.
2 i 3 Dopisano rukom.
" Erih (Erich Kewisch), načelnik Operativnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji.
5 Harold Turner, šef Upravnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od aprila 1941. do 9. novembra 1942. godine.
4 Hans (Parzer)

Poslanik Kaše[7]
Potpukovnik baron fon Funk [Freiherr von Funck]
SA-štandartenfirer R ck v a r d [Requard]

sa hrvatske strane:

Ministar za poljoprivredu Jozo D u m a n d ž i ć
General-pukovnik Vladimir Lakša
Državni sekretar dr Vjekoslav V r a n č i ć
Sekretar ministra za inostrane poslove dr Anđelko B e l i ć
Potpukovnik Miroslav Š l a h e r
Generalštabni major Oskar B e s t o l

Poslanik K a š e postavio je tri pitanja, i to:

1.) Po želji hrvatske vlade treba da se odredi ličnost koja bi trebalo da uspostavi vezu vojnih vlasti sa hrvatskom građanskom upravom za vreme predstojećih operacija. U suštini bi to bio ministar Dumandžić.[8] Ovaj je opet ovlastio

[7] Zigfrid (Siegfried Kasche), nemački poslanik u NDH.

[8] On je od ustaške vlade bio ovlašćen da sprovede sporazum od 30. decembra 1941. između nemačkog poslanstva u Zagrebu i predstavnika NDH, a u kojem, između ostalog, piše:

»1. U operacijskoj oblasti biće angažovan ministar Dumandžić kao najviši opunomoćenik hrvatske vlade, kome će biti potčinjene sve hrvatske ustanove, uključivši i ustaške političke organizacije, osim onih organizacija koje pripadaju hrvatskoj vojsci i ustaškoj miliciji. On sarađuje s najvišim komandantom nemačkih trupa koje dejstvuju na hrvatskoj teritoriji. Njegov zadatak je da sa strane uprave potpomogne borbu svim snagama iz domena politike i privrede, kako bi se postigli brzi i temeljni uspesi [...]

3.) Za vojni postupak važe nemački ratni zakoni. — Streljanje talaca, spaljivanje kuća i naselja, zaplenjivanje pokretne ili nepokretne imovine treba temeljno dogovoriti s ministrom Dumandžićem. Treba odustati od streljanja talaca iz redova stanovništva koje se do sada držalo mirno. Kao taoci u obzir dolaze Jevreji, politički zločinci svih vrsta koji se već nalaze u zatvoru i osobe po čijem se ponašanju jasno može prepoznati njihova pripadnost ustanicima. Svrsishodno je da se broj lica koja treba streljati s vremena na vreme podesi hrvatskom zakonu — 10 talaca za jednog poginulog. Stroži postupak primeniti prema situaciji [...]

6.) Posle završetka nemačkih operacija hrvatski zakoni ponovo dobijaju svoju punu snagu. Sigurnost života, stana i mesta rada mirnog stanovništva mora biti garantovana svim sredstvima. Pojave samovolje moraju se suzbiti drakonskim sredstvima. Naročito će biti potrebno da se ustaše u najvećem broju privuku na konstruktivan politički i propagandistički rad i postepeno oslobode današnjeg čisto policijskog mentaliteta. Po svaku cenu mora se izbeći pokretanje postupka protiv pravoslavnih samo zbog toga što su Srbi« (AVII NAV-T-501 r. 265, s. 1400—2).

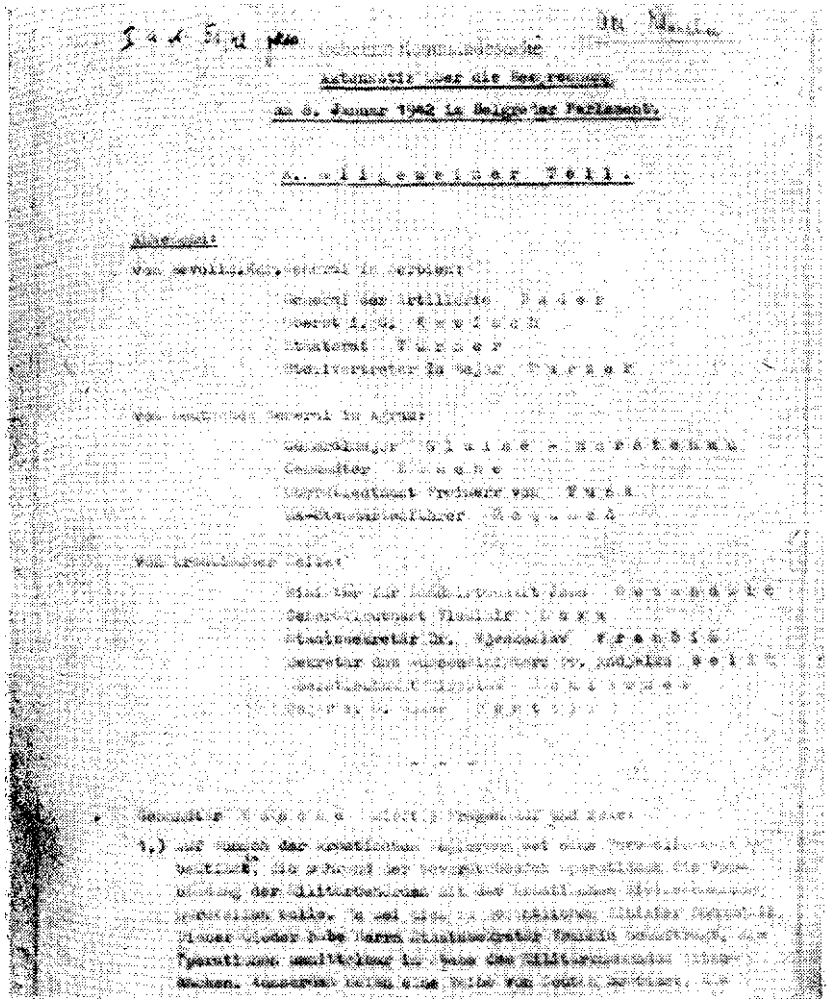

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 4

gospodina državnog sekretara Vrančića da u Štabu vojne komande neposredno učestvuje u operacijama. Osim toga je određen čitav niz ljudi koji treba da odu u divizije i puikove, kako bi tamo zastupali važne interese hrvatske civilne uprave. Zato se moli da se odredi gde ove ljude treba rasporediti i kada isti treba da se jave kod svojih komandnih mesta.

2.) Trebalo bi prečistiti pitanje postupanja sa civilnim stanovništvom koje se za vreme operacija zatekne na licu mesta[9]. Ono se uglavnom sastoji iz 4 grupe:

a) Hrvata, koji su najčešće katolici
b) hrvatskih muslimana
c) pravoslavnih Srba
d) ustanika koji su se doselili iz prave Srbije.

3.) Prema odluci hrvatske vlade, za vreme trajanja operacija bi celokupna komandna vlast i pravosuđe prešli na opunomoćenog komandanta u Srbiji, odn. komandanta koga isti odredi.

General artiljerijie Bader je izjavio da je sa preduzetim merama u svemu saglasan i određuje uz pojedine tačke sledeće:

Uz tačku 1):

Zapovednik trupa koje učestvuju u operacijama biće general-major Holman, komandant 342. pešadijske divizije. Kod ove divizije bi gospodin državni sekretar Vrančić morao da se stacionira. Ostali hrvatski ljudi za vezu M bi:

po 1 kod svalkog puka, to je ukupno	5
po 2 kod svakog nemačkog bataljona, to je ukupno	30
po 2 kod svakog hrvatskog i ustaškog bataljona, to je ukupno	18
	53

Ljudi za vezu predviđeni za nemačke trupe treba da se najkasnije do 13.1.42, prema pešadijskim pukovima, ra-

[12] Vidi dok. br. 3. U vezi sa ovim, opunomoćeni komandant u Srbiji general artiljerije Bader je 21. januara 1942. izdao sledeće naređenje:

»Streljati neprijatelja koji se bori sa oružjem u rukama. Neprijatelja sa oružjem koji se preda smatrati kao zarobljenika. Stanovnike u čijim se kućama nađe oružje, a ne učestvuju u borbi, uhvatiti i smatrati kao zarobljenike« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 630).

sporede u 5 grupa. Sva'ka grupa treba da se sastoji od 7 ljudi za vezu (štab puka i 3 bataljona), i to:

u Koviljači	2 grupe puka
u Tuzli	1 grupa puka
u Sarajevu	1 grupa puka
u Užiou	1 grupa puka

Ostale ljude za vezu, kojfi su predviđeni za hrvatske jedinice, treba tako rasporediti da najkasnije 13. 1. stignu do svojih nadležnih jedinica.

Plan akcije utvrđuje:

13. 1. priprema
14. 1. ' dan odmora
15. 1. početak[10]

Vreme aikcije je ograničeno time što glavni deo pukova koji učestvuju u akcijama treba da bude okupljen u svojim konacima na području oko Šapca najkasnije 7. ili 8. 2. Radi se, dakle, o periodu od oko 3 nedelije. Ljudi za vezu mogu uzeti i svoja kola, alli moraju računati s tim da će delimično ići i pešice. Zato poneti ratno odetlo, teške cipele, nazuvke, malo prtljaga i vuneni pokrivač. Svako bi mogao da se pobrine sam i za odgovarajuću rezervu u snabdevanju.

Usled kratkoće vremena koje stoji na raspolaganju, ne bi se moglo misliti na sistematski pretres naseljenih mesta. Zato bi iza trupa čim pre trebalo da sledi hrvatska policija, koja bi izvršila ovaj zadatak. Ekselencija Lakša je uz ovo napomenuo da su već preduzete potrebne mere i da će, osim policije, iza marš-kolona ići i poštansko i telegrafsko osoblje, tako da će odmah sva mesta biti zauzeta i početi uredno upravljanje. General Bader se zahvalio na ovom obaveštenju.[11]

Uz tačku 2):

Tretiranje civilnog stanovništva je teško pitanje, nemoguće je da se borbene trupe opterete još i dugotrajnim

[10] Vidi dok. br. 1.

[11] U vezi s tim, Bader je 9. januara 1942. izdao sledeće naređenje: »Nemačkim i hrvatskim jedinicama će se priključiti hrvatski upravni organi, policija, žandarmerija, ustaše, poštansko i telegrafsko ljudstvo, koji će najbrže preuzeti upravu nad okupiranim oblastima i izvršiti detaljno ispitivanje stanovništva. Do završetka akcije svi ovi upravni organi biće potčinjeni jedinicama. Upravno-tehnički raspored ovih organa narediće državni sekretar Vrančić, koji ie raspoređen kod 342. pd« (AVII, NAV-T-501, r. 250/667—8).

pretresima. Opšte uzevši, morala bi da važe siedeća pravila:[12]

a) Ko se zatekne sa oružjem u ruci, taj je neprijatelj, svejedno kojoj stranki pripada.
b) Teže je resiti pitanje u odnosu na ostalo stanovništvo, koje — prema stečenom iskustvu — pokorno pozdravlja trupe koje dolaze, da bi po njihovom odlasku odmah ponovo prihvatilo oiružje. Trupa ne može da se upusti u dugotrajne pretrese, zato će svako ko se u ovom vremenu kreće po okolini takođe biti smatran neprijateljem.
c) Naselja bi se morala grubo pročešljati uz pomoć predsednika opštine i hrvatskih poverenika. Sumnjivi elementi, pre svega oni koji nisu iz mesta, smatraće se neprijateljem i biće odgovarajuće tome tretirani.
d) Detaljniji pretres mesnog stanovništva je stvar hrvatske policije koja dolazi posle trupa.

Hrvatska gospoda izražavaju da ovo stanovište odgovara i njihovom.

Uz tačku 3):

Uz ovu tačku je general Bader izjavio da je pitanje potčinjenosti jasno i zadovoljavajuće. Time je nemačkim vlastima za vreme trajanja akcije sve potčinjeno, hrvatska vojska i ustaše direktno preko komandanata trupa, policija koja dolazi iza trupa i upravna služba preko državnog sekretara Vrančića i general-majora Hofmana. U nastavku razgovora o trima gore navedenim tačkama dogovorene su još sledeće pojedinosti:

Operacija na planini Ozren[13]

Pre početka stvarne operacije, 750. puk sa 3 bataljona i odgovarajućim hrvatskim jedinicama iizvršiće kraitko čišćenje glavnog područja na planini Ozreniu na taj način što će trupe u toku 1—2-dnevnih marševa iz svojih smeštaja pročešljati sva naselja u pravcu Ozrena. U tome je poželjna i pomoć hrvatskih trupa. Temeljno pročešljavanje nije moguće s obzirom na kratko vreme koje stoji na raspolaganju. Ali je poželjno da hrvatske trupe za obezbeđenje, koje ostaju na ovom područjiu, za vreme glavne operacije, koja sledi, napadnu Ozren-planinu po mogućstvu sa svih strana da bi na taj način vezale neprijateljske snage koje se eventualno ovde još nalaze. Ekselencija Lakša je obećao da će učiniti sve što može.

[13] i [7] Vidi dok. br. 1, 3, 5, 9, 10, 12, 17 i 20.

Uostalom kod hrvatsike vojake je preovladavao utisak da se veliki deo ustanika s planine Ozrena već koncentrirao prema području oko Olova.

5.) *Smeštaj i ishrana*

General fon Glez-Horstenau je napomenuo da prema mišljenju hrvatske vlade ne treba plaćati smeštaj za vreme operacija. Nasuprot tome, rekviririrane namirnice i stoku treba plaćati, ili u kunama, ili izdati jednostavne bonove sa okruglim pečatom jedinice (broj vojne pošte) i čitljivim potpisom 'komandira jedinice koja je izvršila rekviriranje.

6.) Prema ratnom zaikonu, oružje koje se nađe, plen je pobednika, i nemačke trupe treba da ga skupljaju i otpreme.

Na kraju pregovora general Bader je ukazao na važnost iznenađenja neprijatelja i sve učesnike oipomenuo na be/.uslovno ćutanje.

Potom su, u opštim crtama, dodirnuta još neka upravno--tehnička pitanja između Srbije i Hrvatske. Pojedinosti ovog sastanka biće dogovorene na posebnom sastanlku državnog savetnika Turnera sa prisutnom civilnom gospodom iz Hrvatske.

B. Vojni deo

Prisutni:	General Bader
	General fon Glez-Horstenau
	Generalštabni pukovnik Keviš
	Potpukovnik baron fon Funk
	Major Parcer
sa hrvatske strane:	Ekselencija Lakša
	Potpukovnik Š1aher
	Generalštabni major Bestol

Uz pomoć karte, general Bader je gospodi objasnio predviđene operacije pet angažovanih ojačanih pukovskih grupa i uz to napomenuo da se ovde radi o planinskom ratu, za koja nemačke trupe ovde stacionirane, u stvari, nisu opremljene. Zato je on naredio da se ostavi sve ono što nije neophodno «potrebno i da se ponese samo najpotrebnija municija, hrana i pokrivači. Svakoj četi iz tih pet pukova je, iz sopstveni'h sredstava, određeno deset tovarnih životinja, koje treba da se upotrebe za prenos najpotrebnijeg kao i za dotur. Treba povesti samo minimalnu artiljeriju, i to nikako cele baterije, već samo topovski vod.

v-' Opšti ,i]j bi bio stvaranje obruča oko područja između Bufcove Glave i Sdkolca. Oba južna dela nemačkih bataljona 738. puka, pojačana sa dva hrvatska bataljona i dve hrvatske brdske baterije, držače se na raspolaganju kao rezerva na ,području neposredno zapadno od Rogatice i dejstvovaće •prema potrebi. Obruč zatim treba, opšte uzevši, da se zatvori k ^ .na području Bukova Glava — Sokolac.

Vreme trajanja ove operacije zavisi, s jedne strane, od neprijatelja i, s druge strane, od vremena. Ova operacija se skučava time što će se 342. pd otpremiti dalje, i morala bi se 10. 2. 42. ponovo okupiti na svojoj utovarnoj stanici oko Broda — Mitrovice.

Zaštitu železničke pruge Brod — Sarajevo morale bi da preuzmu hrvatske trupe, što ekselencija Laiksa smatra kao sasvim obezbeđeno.

Komandu nad ćelom operacijom ima general Hofman, komandant 342. pd, kojii svoje početno komandno mesto u borbi zauzima u Koviljači. Njemu su potčinjeni general fortner[14] (komandant 718. pd) i hrvatsike trupe koje učestvuju.[15] General Fortner će svoje komandno mesto prebaciti u Sarajevo.

Od vazduhoplovnih snaga stajale bi na raspolaganju 2 hrvatske vazduhoplovne jedinice u Sarajevu, koje bi uglavnom mogle da preuzmu izviđanje, a delimično i borbu,

v Postavljen je i zahtev za učestvovanje italijanskih bombardera sa aerodroma u Zemunu, ali ovo još nije sigurno, po- s što Italijiani neće da se utvrde u Zemunu, što bi opet bilo l'tieophodno potrebno.

Zatvaranje obruča južno od železničke pruge Sarajevo Višegrad — Pljevlja trebalo bi da preuzmu Italijaini. Na ludost, pri ovom blokiranju ostaje otvorena jedna linija oko |Ooražda — Foče, pošto italijanska brdska divizija »Ravena«, jlooja je određena za ovo područje, stiže suviše kasno.[16] Južne ^kolone moraju da obrate pažnju na ovu činjenicu.

Posle ovoga još će se razraditi detalji ofanzive na pla- *k*< nioiu Ozren.[17]

« General Bader ponovo ističe potrebu da se upravo ovaj r/ planinski masiv po mogućstvu napadne 15. 1, kako bi se sprečili partizani da dejstvuju s leđa 750. puku.

r '4 Johan (Johann Fortner), general-major, komandant 718. pd od 3. maja 1941. do 14. marta 1943 (Wolf Keilig, n.d., str. 87).

15 O tome vidi dok. br. 3.

16 Vidi dok. br. 17.

Ekselencija Lakša će se povodom ovog pitanja staviti u vezu sa hrvatskom Komandom 2. ikorpusa u Brodu.[18]

Ekselencija Lakša moli da se po završetiku akcije dva nemačka bataljona ostave u Srebrenici i Rogatici, kako bi se dokumentovalo zauzimanje ovog područja od strane nemačkih trupa i zaštitio najvažniji privredni prostor oko Sarajeva.

General Bader izjavljuje da je ovo nemoguće, jer se 342. pešadijska divizija povlači, a 718. pd bi ponovo morala da ispunjava svoje prave zadatke u centralnoj Bosni.

General fon Glez-Horstenau stavio je na dnevni red i situaciju na ostalom delu hrvatskog područja. On od svojih malobrojnih trupa treba da stavi na raspolaganje dva do tri landesšicen-bataljona. Ostaje mu tako isuviše malo trupa da bi izvršio svoje zadatke, koji se sastoje u sledećem:

a) zaštita železničke pruge Zagreb — Beograd
b) stražarsfco odeljenje u Zagrebu (potrebno iz političkih razloga)
c) zaštita rudnika grožđa u Prijedoru
d) zaštita privrednog rejona oko Sarajeva, koji otprilike dopire od železničke pruge Brod — Sarajevo do Drine.

General Bader je na to odgovorio da na Istoku nemačka armija stojii u odlučujućoj borbi i da zato treba računati sa eventualnim daljnjim odvajanjem trupa. Hrvatske oružane snage mora da se tako postave da mogu same da izvrše zaštitu svoje državne teritorije. Ovome je suprotstavijeno da se hrvatska armija, jedva formirana, već šest meseci nalazi u borbama i bio bi joj neophodan odmor i ponovno organizovanje. Povlačenje 718. pd, koja celokupnom kosturu hrvatskih oružanih snaga daje pravi oslonac, opasno je. General fon Glez-Horstenau ovo odobrava i ukazuje na činjenicu da bi dalje povlačenje nemačkih trupa moglo dati impulsa za nastavak ustanka, koji bi mogao da se proširi i na južni italijanski đeo, što bi u svom celokupnom dejstvu moglo da dovede do neprijatne situacije po Nemački Rajh.

Hrvati su dali sve od sebe. No pre leta ne bi se mogli smatrati ravnopravnim. I ambasador Kaše podržava ovaj stav.

Pukovnik Keviš tim više ukazuje na potrebu da se hrvatske oružane snage brzo organizuju.

Ekselencija Lakša napominje da mu nedostaje samo 1.000 oficira. Oni postojeći jedva da su obučeni, osim toga

" Reč je o 2. domobranskom zboru, sastava: 3. i 4. pješačka divizija.

im nedostaje samopouzdanje, podoficiri su ispod svake kri-
"tike vojnici su poslušni, ali su ipak samo rnobilisani regruti.

' Nasuprot tome, pukovink Keviš ukazuje na važnost
•,neprekidnog vaspitanja i obučavanja. On je novostvorene di-
^Vdižje, uprkos tome što već 6 meseci stoje u borbama, pri-
| moirao na neprekidno obučavanje, često i mimo volje trupa.
^Slično bi morali da urade i Hrvati. Tamo gde trupe zajedno
Jive sigurno će se naći i nemačkih oficira koji će im drugar-
* jgiij pružiti savet.

" U nastavku, ekselencija Lakša je još jednom ukazao
na to 'J&oli'ko je važno upravo sada da dve landesšicen-čete
području Prijedor — Banja Luka. U aprilu bi sve
Sada bi se jedva moglo bez ovih dveju četa.
^^tgj^ft fon Glez-Horstenau hoće privremeno, do opoziva,
'«plu stavi na raspolaganje. Zatim se ukazuje na važnost
Jče komandanata (oficira). I ovde ekselencija Lakša na-
^oroi«je da se inada da će do kraja aprila/maja ovo sa-
vladati, ali vreme' dotle mora da se prebrodi i da mu se
pomogne.

Poslanik Kaše je na dnevni red postavio pitanje folks-
dojčetra. Opšte je zaključeno da se hrvatski folksdojceri mo-
lr gu uvrstiti u redove 718. pd, ali ne više od dko 300 ljudi godiš-
nje, koje bi potom trebalo zameniti novom obukom regruta.
Ovi folksdojčeri su hrvatski državljani, biće zakleti fireru
poglavniku, morali bi prvu godinu dana da služe u nemač-
*som Vermahtu, a dnugu godinu u hrvatskoj armiji. Kada
P18. pd napusti hrvatskcHsrpsIko područje, ovi bi morali da
jtier oslobode i došli bi u hrvatske oružane snage. Drugi po-
,|tapaik nije moguć, pošto postoji opasnost da se ovi ljudi
Mše ne vrate u Hrvatslku. A opadanje narodnosne grupe follks-
ibljčera u Hrvatskoj nije u smislu velilkonemačike politike.

avljeno:[19]

Opunomoćenom komandantu u Srbiji	1 kom.
Nemaokom generalu u Zagrebu	1 kom.
Komandi kopnene vojske Hrvatske	1 kom.
K.T.B?	1 kom.

Navedeni tekst je dopisan rukom.
Kriegstagebuch (ratni dnevnik)

BR. 22

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI I NDH, PRIPREMI OPERACIJE PROTIV PARTIZANA U ISTOČNOJ BOSNI I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

12-R, WB-859a, K. T. B.[2]
Prilog 25[3]

Opunomoćeni komandant u Srbiji Beograd, 10. januar 1942.
Odelj. Ia, br. 244/42, pov. Poverljivo

Predmet: Desetodnevni izveštaj
2 *priloga* samo k-tu oružanih snaga na Jugoistoku

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Opšta situacija i situacija kod neprijatelja

Ulaskom bugarskih jedinica autoritet Nedićeve vlade je jako okrnjen.[4] Dosada palk nema znakova da će se ona povući. Stanovništvo je jako potišteno. Dosada nije došlo do otvorenih neprijateljstava protiv okupacionih snaga.

Inače je situacija kod neprijatelja, uglavnom u Srbiji, kao i u pograničnom hrvatskom rejonu, nepromenjena. Verovatno da godišnje doba sprečava veće neprijateljske pokrete. Izvršeno je 57 sabotaža, nešto više nego u vreme poslednjeg podnošenja izveštaja.

Težište sabotažne delatnosti nalazi se, 'kao i ranije, u rejonu istočno od Niša. U porastu su napadi na glavne železničke pruge u Hrvatskoj. Do sukoba između komunističkih bandi i mađarske vojske prvi put je došlo kod Novog Sada i Sente.[5]

Za situaciju kod neprijatelja i sabotažnu delatnost uporediti priložene karte.[6]

II. *Sopstvene jedinice*

Borbena delatnost je bila neznatna usled izdatih naređenja za pokret jedinica i usled vremenskih prilika.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 719—21.
[2] i [3] Dopisano rukom.
[4] O tome vidi dok. br. 6 i 8.
[5] Vidi dok. br. 2.
[6] Redakcija ne raspolaže tim kartama.

i 113. pd je pripravna za upotrebu, osim motornih vozila. Ona je opremljena planskom i dopunskom zimskom odećom i formacija joj je popunjena konjima i vozilima. Transportovanje je otpočelo 7. 1.

I 342. pd je završila pripreme za operaciju u jugoistočnoj Hrvatskoj i isturila jedinice na polazni položaj.[7] Pripreme 718. pd su u toku.

" Ostale divizije Više komande LXV otpočele su pokrete u cilju smenjivanja 113. i 342. divizije.

4r Osim bugarskih jedinica koje su već angažovane za osiguranje pruge, dosada su stigli po jedan bataljon u Jagodinu [sada: Svetozarevo], Ćupriju, Leskovac i Knjaževac. Ulazak jedinica je dosada proteikao bez smetnji.

III. *Sopstveni gubici i gubici neprijatelja*

s (26. 12. 41 — 5. 1. 42)

Gubici neprijatelja:
504 mrtva, od toga 252 ubijena kao mera odmazde.
50 zarobljenih.
U Beogradu je uhapšeno 160 ljudi.
Osim toga, uhapšeno je 486 od 926 popisanih aktivnih srpskih oficira. Ostali se nisu mogli pronaći.
Zbog bolesti je otpušteno 79, a 406 je transportovano u Raj'h.

• Sopstveni gubici:
Ranjen 1 nemački oficir.
1 vojnik iz ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata u Beogradu ubijen je na otvorenom putu. 6 ubiica je obešeno, odnosno streljano.

IV. *Brojno stanje u logorima*

t. U devet logora su se 5. 1. 42. nailazila ukupno 7.582 zarobije-
f nika.

V. *Uprava, privreda i saobraćaj*

Srpska civilna uprava je, shodno novoj podeli nemačke vojne uprave, teritorijalno reorganizovana.

Situacija u Beogradu u pogledu ishrane poboljšala se lako time što stanovništvo samo počinje da se opskrbljuje sa sela. Pošto ovaj postupalk ugrožava pravednu raspodelu i snabdevanje jedinica, protiv toga se preduzimaju mere. Banat

[7] Vidi dok. br. 1, 3 i 4.

mora kao i ranije da isporučuje jedinicama, čime se u odgovarajućoj meri smanjuje izvoz u Rajh.

Snabdevanje ugljeni za neophodnu potrebu industrijskih pogona osigurano je za neko vreme. Snabdevanje srpske železnice ugroženo je izostajanjem vojnih vozova iz Rajha za prevoženje uglja.

Snabdevanje stanovništva tekstilnom i kožnom robom svodi se na najmanju meru. Sada se poslednje zalihe sirovina crpu za vojne svrhe.

Brodski saobraćaj' na Savi i Dunavu je obustavljen zbog kretanja leda. Most na Savi u Beogradu je dva dana morao biti isključen iz saobraćaja.

Saobraćaj na putevima je katkad, na nekim mestima, bio jalko ometan snežnom vejavicom i klizavicom.

Dostavljeno:
Prema konceptu

Bader
general artiljerije

BR. 6

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI 5Đ16. JANUARA 1942. KOMANDI 1. KRALJEVSKOG BUGARSKOG OKUPACIONOG KORPUSA U NIŠU O GRANICAMA ZAPOSEDNUTOG PODRUČJA, ORGANIZACIJI KOMANDOVANJA, ZADACIMA J ODNOSU S NEMAČKIM I 'NEDICEVIM VOJNIM I UPRAVNIM ORGANIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

K.T.B. O.U., 16. 1. 42.
Prilog 21

Opunomoćeni komandant u Srbiji
i komandant Srbije
Odelj. Ia, Br. 367/42. pov. Poverljivo
:JP" *4 priloga* (bez 1 priloga)

KOMANDI KRALJEVSKOG BUGARSKOG
OKUPACIONOG KORPUSA

Niš

I) Bugarske trupe, zaposednuto područje i organizacija komandovanja

a) Na osnovu utvrđenog sporazuma između Kraljevskog bugarskog 'ministarstva rata i komandanta oružanih snaga na Jugoistoku,[2] bugarske trupe u jačini od tri divizije (bugarski Okupacioni korpus) preuzimaju vojno obezbeđenje na području koje se graniči:

»rilog 1[1] (karta 1:200.000)

na istoku: neraačko~bugarska demarkaciona linija;
na seveiu: re'ka Tirndk kod Vražogmca (isključno) — 257 Rujište — 454 — 445 — 376 — 542 Rudina — 526 — 909 Kotol — Kot — 878 — 910 — 822 — 1040 Lučjak — 998 Labred — potok Resava do Svilajnca (isključno);

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, **s.** 727—32.

[2] Vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 290 i 291. Ovaj sporazum između nemačkog komandanta oružanih snaga na Jugoistoku generala inžinjerije Valtera Kuncea i bugarskog Ministarstva rata — da bugar- **f ski** 1. okupacioni korpus posedne jugoistočni deo Srbije — postignut je " 27. decembra 1941. u Sofiji (Oslobodilački rat, knj. I, str. 171).

[3]> [7], [9] i [10] Redakcija ne raspolaže prilozima.

na zapadu: Morava do Lepenice — žoleznička pruga (ukljiučno) — Resnik (uključno) — Desimiirovac (uključno) — 320 severno od Divostina — uzvišenje 486 — Rujevica (6,5 km severno od Majdana) — lanac visova neposredno istočno od ceste i pruge Kragujevac — Kraljevo (isključno visovi) — do Morave kod železničke krivine Oukojevac — planinski greben 1237 — Ljukten (19 km južno od Čukojevca) — 1100 Lisac — 1399 Nerade — 1599 Palež 1456 Ogledna — 1139 — 1341 — 1626 — 1624 — 1789 Oštro Koplje Kačandol — cesta za Prištinu (uključno); na jugu: granice nemačkog interesnog područja prema Italiji.

b) Ovo područje ostaje kao područje nemačke vlasti. Navedene linije služe isključivo radi utvrđivanja područja obezbeđenja bugarskih trupa s jedne strane i nemačkih trupa s druge strane.[4]

c) Bugarski okupacioni korpus nastupa od 30. 12. 41. u dodeljeno područje i po planu smenjuje nemačke trupe.[5]

d) Okupacioni korpus je potčinjen opunomoćenom komandantu u Srbiji.[6]

II) *Zadaci bugarskog Okupacionog korpusa*

a) Okupacioni korpus preuzima na dodeljenom području osiguranje železničkih pruga i važne prometne ceste. Najprečа je zaštita železničkih pruga Beograd — Niš — Sofija i Niš — Skoplje. Pod kontrolom nemačkih inžinjeraca planski se nastavlja izgradnja osmatračnica duž pruge Beograd — Skoplje. Nalkon dovršenja, osmatračniee će biti predate Okupacionom korpusu. Od tada njihovo održavanje spada u njegovu dužnost.

Železnički pogoni i održavanje železničkih postrojenja ostaje u rukama srpske železničke uprave. Mešanje u tekuće železničke pogone kao i ometanje održavanja železničkih postrojenja zabranjeno je nemačkim i bugarskim trupama.

Korištenje zgrada koje pripadaju železnici kao i korištenje njene telefonske mreže dopušteno je samo u slučaju opasnosti.

Sve želje Okupacionog korpusa, koje se odnose na železnički pogon i na pitanje transporta obrađivaće nemačka Transportkomanđantura u Beogradu.

b) Obezbeđenje važnih industrijskih postrojenja i pozadinskih objekata je zadatak mesne srpske zaštite privrednih

[6] i [8] Vidi dok. br. 7.

[5] Opširnije o tome vidi knj. 1, dok. br. 292.

objekata. Ukoliko njihove snage nisu dovoljne, tada će Okupacioni korpus zamoliti nemačke organe uprave za odgovarajuće pojačanje.

c) Održavanje javnog reda zadržava kao i do sada srpska uprava i njeni izvršni organi. Ukoliko njihove snage nisu dovoljne, nadležne nemačke komandanture će zatražiti pomoć od mesnih bugarskih trupnih komandi. Tako uvedene mere vrše se u najužem sporazumevanju sa nemačkim komandanturama. Uhapšena lica i oduzeto oružje privode se nadležnoj nemačkoj komandanturi.

d) Situacija može dovesti do neophodnosti aktivne borbe protiv ustanika od strane Okupacionog korpusa. Pri tome je ipak potrebno blagovremeno upoznati opunomoćenog komandanta u Srbiji o planiranim operacijama većeg obima (od jačine bataljona pa naviše).

Nemačkim mesnim službenim organima dato je uputstvo da trupama koje angažuje Okupacioni korpus stave na raspolaganje postojeće podatke o zemljištu i o neprijatelju.

III) Odnos bugarskog Okupacionog korpusa prema nemačkim ***vojnim*** *vlastima i prema srpskim civilnim vlastima —* ***Sudska vlast***

Politička vlast na srpskom području koje je zaposeo Okupacioni korpus ostaje isključivo u rukama nemačkih vojnih vlasti i to u rukama komandantura: Feldkomandanture 809 u Nišu sa Krajskomaiidanturom 838 u Kosovskoj Mitrovici, Krajskomandanturom 867 u Leskovcu i Krajskomandanturom 857 u Zaječaru, kao i Feldkomandanture 610 u Vrnjačkoj Banji sa Krojskomandanturom 833 u Kruševcu, 834 u Jagodini i Krajskomandanturom 832 u Kragujevcu. Komandanture takođe vode nadzor nad srpskom civilnom vlašću.

Nemačkim komandanturama je naređeno da u svakom pogledu pružaju podršku trupama Okupacionog korpusa. Radi ,toga se traži da se bugarske trupe, u svim upravnim slučajevima, obraćaju nadležnim nemačkim komandantuirama.

Prilog 2[7]

Raspravljanja sa srpskim službenim organima bez učešća nadležnih nemačkih komandantura moraju se u interesu jedne organizovane upravne đelatnosti izbegavati.

Razni proglasi civilnom stanovništu mogu se vršiti samo preko nemačkih vojnih vlasti. Mere odmazde (hapšenje talaca, streljanje i kontribucija) na teritoriji koju je zaposeo Okupacioni korpus vezane su kao i do sada za prethodno odobrenje opunomoćenog komandanta.

Suđenja po propisima ratnog suda za krivična dela Srba koja su počinili protiv pripadnika i svojine bugarskog Okupacionog korpusa pripadaju nadležnim nemačkim sudovima u feldkomandanturama.[8]

IV) ***Snabdevanje***

Prilog 3"

Okupacioni korpus se u osnovi snabdeva svojim sopstvenim sredstvima i iz sopstvenih rezervi. Pozadinsko odeljenje opunomoćenog komandanta će u svim slučajevima snabdevanja savetovati i pružati podršku Okupacionom korpusu. O pojedinostima uporedi posebno naređenje za snabdevanje.

V) ***Veza***

Prilog 4[10]

Uporedi priloženu specijalnu zapovest načelnika veza.

VI) Oficiri za vezu

Radi stalnog ličnog održavanja kontakta sa štabom opunomoćenog komandanta umoljava se Okupacioni korpus da u Beograd uputi jednog stručnjaka za pitanja transporta, jednog oficira za vezu kao i jednog intendantskog službenika.

Opunomoćeni komandant upućuje kap. Frezea [Frehse][11] u Niš kao oficira za vezu u Štabu bugarskog Okupacionog korpusa.

VII) ***Izveštavanje***

Okupacioni korpus će svakodnevno do 11 sati javljati telegrafskim ili radio-putem sledeće:

1) Situacija kod neprijatelja

a) U celini (npr. pojava, pokreti, opšti zaključci o bandama, nova ustaničlka područja),

b) Važne pojedinosti (prepadi na bugarske trupe, demonstracije, dela sabotaže itd. kao i štete i gubici naneseni u tiim slučajevima).

2) ***Borbena aktivnost sopstvenih trupa***

a) Veći poduhvati, jačine bataljona na više.

" On je u Operativnom štabu opunomoćenog komandanta u Srbiji do tada bio na dužnosti u Intendantskom odeljenju s funkcijom intendantskog savetnika i titulom doktora (AVII, NAV-T-315, r. 2242, s. 796 -7).

b) Pojedinačni poduhvati manjih sastava (pri tome navesti sopstvene i neprijateljske gubitke, kao i zapjenjeni materijal).

3) ***Izmene u smeštaju***
(od jačine čete pa napred)

4) ***Sopstvene namere***

Dostavljeno:[12]

Bader
general artiljerije

BR. 7

SMERNICE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 17. JANUARA 1942. O ODNOSU BUGARSKIH OKUPACIONIH TRUPA PREMA USTANOVAMA VERMAHTA U OKUPIRANOJ SRBIJI[1]

Poverljivo!

Smernice[2]

o odnosu bugarskih posadnih trapa u Srbiji prema ustanovama Vermahta[3]

1.) Komandant bugarskih posadnih trupa u Nišu[4] potčinjen jie u taktičkom pogledu nemačkom opunomoćenom komandantu u Srbiji u Beogradu.
Nemački opunomoćeni komandant može upotrebiti bugarske trupe i za druge taktičke zadatke sem onih navedenih pod tačkom 2 ili ih privući za upotrebu izvan određenih posednu/fcih oblasti, samo po odobrenju ko-

« [12] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovo naređenje (umnoženo u 53 primerka) dostavljeno.

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 884, s. 5633891—3.

[2] Vidi dok. br. 29. Ove smernice nisu datirane i potpisane, već su propratnim aktom komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, br. 2/42. pov. od 17. januara 1942, dostavljene opunomoćenom komandantu u Srbiji (AVII, NAV-T-77, r. 884, s. 5633890).

[3] Opširnije o tome vidi dok. br. 6 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 289, 290, 291, 292; Boro Mitrovski, dr Venceslav Glišić, Tomo Ristovski: Bugarska vojska u Jugoslaviji 1941—1945, Međunarodna politika, Beograd, 1971, str. 35—62.

[4] Asen Nikolov

mandanta oružanih snaga na Jugoistoku, koji će prethodno pribaviti saglasnost Kraljevskog bugarskog ministarstva rata. Svi ostali bugarski komandanti u označenoj oblasti potčinjeni su bugarskom glavnom komandantu u Nišu i isključivo od njega primaju naređenja.

2.) Zadatak bugarskih posadnih trupa je održavanje javnog mira i bezbednosti u pomenutim oblastima, naročito obezbeđenje železnica.

3.) Za prestupe stanovništva protiv bugarske armije nadležni su bugarski ratni sudovi, a za represalije protiv stanovništva u takvim slučajevima nadležni su bugarski trupni komandanti. Prestupi ovakve vrste se kažnjavaju na isti način i istim meraima represalija kao što je to do sada bio slučaj kod prestupa protiv Vermahta.

4.) Za prestupe stanovništva koji su upereni protiv Vermahta nadležni su nemački ratni sudovi. Takođe i za mere represalija protiv stanovništva u takvim slučajevima nadležne su ustanove nemačke vojne uprave po dosadanjem. Bugarski trupni komandanti potpomažu nemačke ustanove u ^provođenju takvih mera.

5.) Prestupi stanovništva koji nisu direktno upereni ni protiv bugarske armije, ni protiv Vermahta, već deluju ili •mogu delovati na obe sile, npr. sabotaže i rušenje srpskih saobraćajnih postrojenja, kažnjavaju se od strane bugarskih trupnih komandanata ako se oni dese u toku borbenih operacija. U ostalim slučajevima nadležni su nemački ratni sudovi i ustanove nemačke vojne uprave. U spornim slučajevima odluke donosi opunomoćeni general ili organ koga on ovlasti.

6.) Prestupe i sva ostala kažnjiva dela pripadnika bugarske armije ili bugarskih civilnih lica na okupiranoj oblasti raspravljaju bugarski ratni sudovi; prestupe i kažnjiva dala pripadnika Vermahta ili nemačkih civilnih lica raspravljaju nemački ratni sudovi.

7.) Od strane srpskih sudova kažnjavaju se sva ostala kažnjiva deia, ukoliko ne podležu, zbog povrede nemačkih interesa, pod nemački ratni sud ili, zbog povrede bugarskih interesa, pod bugarski ratni sud.

8.) Dosadanje izdate naredbe od strane nemačkih ustanova ostaju i dalje na snazi. Nadležne nemačke' ustanove mogu i dalje izdavati naredbe čim se radi o propisima za održavanje javnog mira i beztoednosti. Ako i bugarski

trupni komandanti žele da izdaju naredbe ovakve vrste, onda treba da se obrate na nadležne nemačke ustanove. U slučajevima koji ne trpe odlaganje, mogu bugarski trupni komandanti i sami da izdaju svoje naredbe. Prepis naredbe dužni su da dostave nadležnoj nemačkoj ustanovi. Nadležne nemačke ustanove izdaju u bugarskoj okupacionoj oblasti naredbe za održavanje javne bezbednosti u sporazumu sa bugarskim trupnim komandantima. Za uputstva koja se izdaju srpskim upravnim ustanovama, s čijim sadržajem treba da su upoznati i bugarski komandanti, priimenjuje se u osnovi niže navedeni postupak. Izdavanje nekog neposrednog uputstva sa bugarske strane srpskim upravnim ustanovama samo je u tom slučaju dozvoljeno ako nadležno nemačko mesto nije dostižno, a okolnosti ne trpe nikakvo odlaganje. U tom slučaju treba prepis izdatog uputstva dostaviti nadležnoj nemačkoj ustanovi.

Nemački opunomoćeni komandant u Srbiji može zatražiti ukidanje naređenja koja su izdata sa bugarske strane, ako su nemački interesi ugroženi ili su pak povremeni.

Nadležne nemačke ustanove objasniće stanovništvu da su bugarske trupe posele oblast samo u cilju održavanja javnog mira i bezbednosti i da stanovništvo ima da sačuva mir.

10.) Napred navedeni postupci regulisanja, ukoliko ne postoji neki izuzetak, ostaju u nadležnosti ustanova nemačke vojne uprave. Ovo mesto treba posebno da nadzire i dalje celu srpsku upravu sa svim njenim pomoćnim organima, uključujući tu i srpsku policiju. Zahtevi j bugarskih trupnih komandanata za angažovanje srpske policije treba da se upućuju preko nemačkih ustanova, - ako ne postoji opasnost od odugovlačenja. Nemačka ustanova treba u principu da odgovori ovim zahtevima.

|11.) Nadležne nemačke ustanove su obavezne da u dosadašnjem obimu i dalje imaju uvid nad srpskom privredom, kao i u njeno uključivanje za ratne potrebe. Snabdevanje bugarskih trupa, ukoliko se ne vrši iz Bugarske, reguliše nemački opunomoćeni komandant u Srbiji neposredno sa glavnim komandantom bugarskih jedinica.

12.) Bugarske i srpske carinske vlasti ostaju na svojim dosadanjdm mestima. Pripadnici bugarske armije i bugarski vojni transporti ne podležu carinskoj kontroli pri dolasku iz Bugarske na okupiranu oblast i obratno.

Vojni Jcurs iznosi za sada u početiku jedan lev = 0,66 dinara = 3,25 nemačkih pfeniga. Za određivanje nekog drugog kursa mora se tražiti saglasnost od nadležnog mesta.

13.) Pitanje posadnih troškova ostaje da se reši posebnim postupkom.

14.) Železnički saobraćaj ostaje i dalje isključivo pod nemačkom upravom i nadzorom, mešanje s neke druge strane treba da izostane. Korišćenje javnih sredstava saobraćaja u Srbiji od strane bugarskih trupa podlože istim odredbama kao i za Vermaht.

15.) Nemački opunomoćeni komandant određuje koje se nadležne ustanove nemačke vojne uprave podrazumevaju u smislu ovih odredaba.

BR. 8

PREDLOG OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 19. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU DA SE ODGOVORNOST ZA ODRŽAVANJE SIGURNOSTI I REDA PRENESE NA NEDICA I SPRECI DALJE PROŠIRENJE BUGARSKOG POSADNOG PODRUČJA U SRBIJI[1]

WB 2617[2]

Opunomoćeni komandant u Srbiji Beograd, 19. I 1942.
Ia, 'br. 65/42, str. pov.

Sadržaj: Telegram komandantu oružanih snaga na Jugoistoku Ia, br. 188/42, str. pov. od 16. I 42.

— N: 65/*42* — *Koncept*
Kog[ard][3]

lASTUPNIKU KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU GOSPODINU GENERALU INŽINJERIJE KUNf CEU

Solun

j- U vezi s pitanjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku iznosim svoje mišljenje kao što sledi:

i* Iz toga da je u Srbiji postavljena Nedićeva vlada[4], koja **je** nedavno potvrđena od vlade Rajha, zaključujem da komandant Srbije koji je odgovoran za političke i vojničke **mere** mora pre svega pokušati da s tom vladom uspostavi u zemlji normalan tok života, tj. mir i red. Jer samo tada može „Rajh sa sigurnošću izvući koristi iz zemlje i održati vezu **s** jugom.

Ja stojim na stanovištu, koje odgovara mojem mišljenju u vezi s pismom ministra predsednika Nedića od 31. KlI 1941[5], da *vladu Nedića treba održati* po svaku cenu. *Ona*

. ' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 7, s. 1111—3.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] Vidi dok. br. 5 i 6.

[5] Milan Nedić, predsednik kolaboracionističke vlade u Srbiji, u tom pismu je pretio ostavkom ukoliko se proširi bugarsko posedaUje Srbije. Ministarstvo inostranih poslova Nemačke, međutim, saopštilo je Nediću da ne podnosi ostavku, već da i dalje ostane na vlasti **i** sarađuje s Vermahtom (AVII, Bon-2, s. **877—9).**

i,:,

•M

se mora u najširim razmeraima učiniti odgovornom za mir i poredak u zemlji. Ja imam 'utisak da se ministar predsednik Nedić iskreno trudi da radi pozitivno.

Ako se takav zahtev postavi vladi, mora joj se dati i mogućnost da upravlja i Vlada. Ako se vlada bude stalno opterećivala, onda je od nje nemoguće očekivati pozitivan rad.

Prvi ulazak bugarske vojske još je izdržala[6], i uprkos tome jakom opterećenju na našoj je strani.

Proširenje bugarskog posadnog područja na polovinu Srbije vlada neće podneti. Teško će tada uspeti sve preduzete mere, koje su u toku, da bi se učvrstila srpska uprava zajedno sa vojnom upravom, formirala državna policija i carinske službe. Upozoravam izričite.) na novčane teškoće i poteškoće snabdevanja usled daljeg ulaska bugarskih snaga. Prema dosadašnjim iskustvima, ovo bi imalo za posledicu haos u Srbiji.

Ja izričito odvraćam od namera da se proširi bugarsko područje. Hapšenje vlade posle ostavke neće ništa pomoći, već samo povećati ogorčenje i nemire. »

Ja predlažem sledeće:

Pošto SS-divizija verovatno neće stići u predviđenom roku, mora se i dalje računati sa slabim nemačkiim okupacionim snagama. Odgovornost za održavanje sigurnosti i reda treba u prvom redu preneti na srpsku vladu, s pratnjom *da će Bugari proširiti posadno područje ako ne nastupi mir u zemlji.* Srbi treba u prvom redu da krvare i ginu za svoju zemlju. Mi treba da sačuvamo svakog čoveka.

Vladi stoje na raspolaganju dobrovoljački odredi[7] (pomoćna žandarmerija) i vladi verni četnički odredi.[8] Pošto su iz Hrvatske upućena 2 landesšicen-bataliona, to će od nemačkih snaga biti slobodan 721. pp[9], sada angažovan na železničkoj pruzi Beograd — Niš, za upotrebu u rejonima 113. i 717. divizije (npr. sa po 1 bataljonom u Užiou, Kraljevu, [Kosovskoj] Mdtrovici).

[4] O tome vidi dok. br. 6 i 7 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 291 i 292.

[7] O vrstama ovih kvislinških formacija, brojnom stanju i naoružanju vidi dok. br. 9, 25 i 31.

[8] Misli se na četnike Koste Pećanca. Vidi dok. br. 43 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 145.

' Ovaj puk pripadao je 714. pd.

Ja molim da se u smislu prednjega na mene prenese odgovornost, i odobri da pre svega sami Srbi budu privučeni u najvećem obimu za smirenje zemlje, i da se o ulasku Bugara razmisli samo u slučaju da zataje vlada i njene snage.

Bader
general artiljerije

BR. 9

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O OPERACIJI PROTIV PARTIZANSKIH I ČETNIČKIH SNAGA U ISTOČNOJ BOSNI I OBOSTRANIM GUBICIMA I O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU NEDIĆEVIH ORUŽANIH FORMACIJA U SRBIJI[1]

K.T.B. Ia, 45/42. pov.

Prilog 39[2]

WB-859 b[3]

Opunomoćeni komandant u Srbiji
Ia, br. 494/42

Beograd, 20.1. 42.
Poverljivo

Predmet: 10-todnevni izveštaj

2 *priloga*[4] (samo komandantu oružanih snaga na Jugoistoku)

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Opšta situacija i situacija kod neprijatelja

Uglavnom nepromenjeno. Ulazak Bugara i dalje se odlja bez trvenja. Držanje jedinica srpske pomoćne policije i Jtniika Koste Pećanca prema Bugarima do sada lojalno.

Na području Srbije jače bande nalaze se još samo na sipsko-crnogorskom graničnom području južno od Užica,
u rejonu jugozapadno od Valjeva, i
u rejonu jugozapadno od Niša.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 756—8.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

Prvu spomenutu bandu drži u šahu jedan jači srpski dobrovoljački odred, protiv druge dve bande srpska pomoćna policija priprema operacije.

Na hrvatskom graničnom području dosadašnja saznanja o neprijatelju potvrđena su posredstvom operacija koje se sada tamo izvode. Ponuda komandanta bosanskih četnika, majora Dangića[5], 342. pd da se sklopi neka vrsta »pakta o nenapadanju« odbijena je.[6] Delovi Dangicevih četnika, u jačini 500 Ijludi, dobrovoljno su prišli nemačkoj jedinici. Manje grupe pružile su otpor, izgleda da glavnima, prema naređenju, izbegava borbeni dodir s nemačkom vojskom. Ustaše pojačar nim bezobzirnim terorom teraju i Hrvate u redove četnika.

O pojedinostima neprijateljskih dejstava uporedi prilo ženu kartu.[7] *Prilog 1.*

II. Sopstvćne i potčinjene jedinice

1.) 342. i 718. pd krenule su 14.1. da unište ustanike na hrvatskom graničnom području.[8] Pre toga, za sada, obustavljena je operacija protiv neprijatelja na planini Ozrenu[9] zbog nadmoćnosti neprijatelja, terenskih poteškoća, izdaje angažovanih hrvatskih jedinica i priprema za operaciju 15.1.»

342. pd sa 2 ojačana puka, koji su krenuli iz Zvornika preko Drinjače — Miliića, odnosno Velje glave, stigla je u Vlasenicu. Treći puk je napredovao iz Višegrada preko Pešurića do Rogatice.

718. pd je jednim pukom, koji je krenuo iz Tuzle, dostigla Kladanj a drugim, koji je nastupao u dve kolone preko Pala, odnosno Golupca, dostigla je Podgrab, odnosno Ljeljen.

Operacije koje su izvele grupe iz Zvornika i Višegrada protekle su po planu. Jači otpor neprijatelja utvrđen je samo na Veljoj glavi i brzo je slomljen. Veliki sneg, terenske pote-

[5] Jezdimir. Zvaničan naziv njegove četničke komande od 17. novembra 1941, kada je formirana, glasi: »Komanda operativnih jedinica istočne Bosne« (AVII, četnička arhiva (dalje: Ča), reg. br. 16/2, k. 170). U januaru 1942. ova komanda se proširuje i dobija nov naziv: »Komanda operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine. Od 6. februara 1942. umesto ove komande pojavljuje sa »Operativni štab« (AVII, Ča, reg. br. 1/16, k. 231).

[4] U obaveštenju Štaba Rogatičkog četničkog odreda od 15. januara 1942. o rezultatima pregovora s Nemcima u Višegradu piše da je dogovoreno da između četnika i Nemaca ne sme biti nikakvih sukoba, što svi četnici i komandiri četa treba da prime k znanju (AVII, Ča, reg. br. 1/1—1, k. 232).

[7] i [10] Redakcija ne raspolaže tom kartom.

[8] i [9] Vidi dok. br. 1, 3 i 5.

' škoće i prepreke na puteviima jako su ometali nastupanje grupa od Tuzle i Sarajeva.

Do sada javljeni gubici kod neprijatelja: 70 mrtvih, 643 zarobljena. Zapjenjeno: 400 pušaka, 8 puškomitraljeza, 1 minofeacač, 2 artiljerijska durbina, municije, 1 tenk nemačkog porekla. Sopstveni gubici: 9 mrtvih, 47 ranjenih (uključno i -operacija na planini Ozren).

2.) *Ostale divizije* nisu imale borbenih dejstava, smene jedinica odvijaju se po planu. Transportovanje 113. pd privodi se kraju.

; 3.) *Bugarske jedinice* su do sada okupirale mesta na ".području Srbije prema priloženoj karti.[10] *Prilog 2.*

Pitanja u vezi sa dejstvima bugarskih jedinica u Srbiji •,regulisana su aktom pov. br. 367/42. od 16.1.42.[11]

4.) Posle završenog formiranja i opremanja 2. *ruskog •bataljona za zaštitu privrednih objekata* — ovaj jie potčinjen ?04. pd i upućen za preuzimanje osiguranja u Boru, Zaječaru, 'Negotinu i Požarevou.

III. Srpski naoružani odredi

Ovi su, prema podacima srpskog Ministarstva unutra-«•Snjih poslova, 17.1. imali sledeća brojna stanja i naoružanja:

Jedinica	Brojno stanje			Naoružanje			
	ofi-cira	voj-nika	puško-mitra-ljeza	puša-ka	1 pišto-lja	ručnih bombi	meta-ka
Odredi žandarmerije	305	3481	40	2722	_	834	190.965
»Odredi pomoćne žandar-pmerije	282	3838	55	3857		867	290.435
»•Dobrovoljački odredi |{Ljotić),	127	3702	81	3098	31	1162	125.344
(• Četnički odredi koje Isnabdeva K-da žandar-fcier.	72	7963	77	7910	196	1867	226.309
| Ukupno	786	18984	253	17587	227	4730	833.053

Vidi dok. br. 6.

IV. Sopstveni gubici i gubici neprijatelja[12]
(u vremenu od 6.1. do 15.1)

Soipstveni gulbici: 9 mrtvih, 48 ranjenih.

Gubici neprijatelja: 191 mrtav, od toga 185 streljano za odmazdu.

U Beogradu 247 uhapšenih.

V. Uprava, snabdevanje i saobraćaj

Od poslednjeg izveštajnog perioda nije 'bilo promena.

Saobraćaj na putevima u zemlji mestimično jako otežan usled velikog snega.

Dostavljeno:
[13]

Bader
general artiljerije.

[12] U prilogu izveštaju Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. januara 1942. o obostranim gubicima od 26. decembra do 5. januara 1942. piše: »Gubici neprijatelja: 504 mrtva, od toga 252 streljana za odmazdu, i 50 zarobljenih. U Beogradu je od 26 12 41. do 5. 1. 42. uhapšeno 160 lica. Sopstveni gubici (26. 12. 41___5 i 42): 1 oficir je ranjen i 1 vojnik jedinice za zaštitu privrednih' objekata je ubijen« (AVII, NAV-T-315, r. 2243, s. 518-22).

[13] Zbog ograničenog prostora, izostavljena su imena komandanata i odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 22

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 21. JANUARA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI SRBIJE I OBOSTRANIM GUBICIMA I O POČETKU OPERACIJE 342. I 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Strogo poverljivo! *14 primeraka*
K R TELEGRAM **9. primerak**

O.K.W./W.F.St./L
O.K.H/Gen. St. d.H[2]/Oper. odelj.
O.K.H./Gen. St. d.H./Organ. odelj.
O.K.H./Gen. St. d.H./Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
Ob.d.L./L.F.St.[3]

Komanda 12. armije
22. jan. 1942.
u 14.00
primerak 1, pril. —
br. 31254/42, str. pov.

Pregled situacije na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (zaključen 20.1.1942)

Opšta situacija na području k-ta oružanih snaga na Ju->istoku u vreme za Ikoje se podnosi izveštaj karakteriše se:

1.) početkom akcije čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj,[5]

2.) porastom britanske aktivnosti na istočnom delu Sredozemnog mora.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053707—11. Na margini prepisa originala rukom je dopisano nekoliko datuma, parafa i raznih oznaka.

[2] Oberkommando des Heeres, Generalstab des Heeres (Komanda Kopnene vojske, Generalštab).

[3] Oberbefehlshaber der Luftwaffe, Luftwaffenführungsstab (Komanda vazduhoplovstva, Generalštab vazduhoplovstva).

[4] Štambilj primaoca.

[5] Odnosi se na područje istočne Bosne. O tome vidi dok. br. 1, 3, 5 i 9.

O pojedinostima:

I. *Srbija:*

1.) O situaciji uopšte i o situaciji kod neprijatelja

Situacija kod neprijatelja je uglavnom nepromenjena. Broj incidenata, osobito prepada na opštine, nešto se povećao u odnosu na poslednje razdoblje za koje se podnosi izveštaj, a naročito u rejonu Niša.[6] Ponovo su potvrđene vesti o prisustvu jačih bandi u planini Zlatiboru (južno od Užica) i kod Valjeva.[7]

Predviđeno posedanje od strane Bugara teče po planu.[8] Nedić vidi da je njegov položaj otežan ulaskom bugarskih jedinica. Međutim, do sada ne postoje znaci za povlačenje.

Dosada lojalno nastrojeni Srbi (i jedinice) očito su razočarani proširenjem bugarskog područja. Ostaje da se sačekaju dalje posledice.

Prvi neznatni sukobi na srpsko-mađarskoj granici (Novi Sad i Senta).[9]

2.) Sopstvene jedinice:

Borbeni zadaci su mali usleđ vremenskih prilika.

113. div. je kompletirana, osim motornih vozila, i spremna je za borbena dejstva. Transportovanje prema istoku počelo je 7.1. a završiće se verovatno 30.1.

Od bugarskih jedinica dosada je stigla oko jedna i po divizija. Ulazak jedinica se do sada odvijao bez smetnji.

3.) Sopstveni i neprijateljski gubici (od 26.12.41—5.1.42):[10]

Neprijateljski gubici: **504 mrtva, 50 zarobljenih.**

Osim toga, od 926 aktivnih srpskih oficira, koji su poimence obuhvaćeni, uhapšeno je 486, a preostali se ne mogu pronaći. Zbog bolesti itd. otpušteno je 79, a 407 je transportovano u Rajh.

[4] U niškom i leskovačkom okrugu u januaru 1942. su dejstvovali: Jablanički, Leskovački, Babički, Vranjski, Toplički, Nišavski i Ozrenski NOP odred — oko 1060 stalnih boraca; i isto toliko u mesnim pomoćnim jedinicama (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 3, 6, 7 i 8).

[7] U to vreme od 31. decembra 1941. do 20. januara 1942. akcije je izvodila Podgorska četa Valjevskog NOP oded (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 15).

[8] Vidi dok. br. 6, 7 i 8.

' O tome vidi dok. br. 2.

[10] Vidi dok. br. 9, nap. 11.

Sopstveni gubici: **1 nemački oficir je ranjen,**

1 ruski vojnik iz jedinice za zaštitu privrednih objekata u Beogradu ubijen je na otvorenom putu. Šest ubica je obešeno, odnosno streljano.

4.) Situacija u pogledu ishrane malo se poboljšala. Brodski saobraćaj na Dunavu i Savi obustavljen je zbog kretanja leda.

II. *Hrvatska:*

1.) Opšta situacija je i dalje zaoštrena. I u italijanskoj okupacijskoj zoni komanda italijanske 2. armije opisuje situaciju kao ozbiljnu.

Situacija u ustaškoj oblasti[11] uglavnom je onakva kako je izvešteno 5.1.42. Prepadi i sabotaže se vrše kao i do sada.

Hrvatske jedinice[12] su se delimiono dobro borile zajedno s nemačkim jedinicama, ali najčešće, angažovane same, nisu mogle imati uspeha.

2.) **342. i 718. divizija su, zajedno sa slabijim hrvatskim snagama, 15. 1. [42] otpočele čišćenje jugoistočne Hrvatske.[13] Pokreti u cilju opkoljavanja, znatno otežani lošom vremenskom situacijom, tdkli su do sada po pla-**

n,u-

Italijianska divizija »Ravena«, određena za zaprečavanje jugozapada, dosada nije stigla.[14] Otuda operacija verovatno neće imati pun uspeh. Italijanske vazduhoplov-

" Misli se na istočnu Bosnu.

" Reč je o ustaško-domobranskim jedinicama NDH.

[13] O tome vidi dok. br. 1, 3, 5 i 9.

" Prema zahtevu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, tre alo je da italijanske snage 5. i 6. armijskog korpusa 2. armije posednu ilijansko-nemačku demarkacionu liniju i zatvore sve pravce kojima **se** partizanske snage, pod pritiskom 342. i 718. pešadijske divizije, •|»okušale prebaciti na italijansku okupacionu teritoriju. Međutim, 7. **januara** 1942. je general Vitorio Ambrozio (Vittorio Ambrosio) opuno-**oćenom** komandantu u Srbiji generalu Baderu predložio da se ope-**cija** protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni odloži zbog ne-**ogućnosti** blagovremenog dolaska divizije »Ravena«. Pošto su Nemci ,**©vaj** predlog odbili, general Ambrozio je 10. januara izdao naređenje *J6.* armijskom korpusu da najkasnije do 15. januara zapreči demarka-**cionu** liniju, a guvernera Crne Gore zamolio da alpskim jedinicama iz **'Višegrada** naredi zaprečavanje i sadejstvo s nemačkim snagama radi **; zaposedanja** drumskog čvora Mesići. U cilju sadejstva s nemačkim > trupama, guverner Crne Gore je angažovao samo alpski bataljon »Val i Fela«. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 33 i 145, v-tom XIII, knj. 1, dok. br. 203, knj. 2, dok. br. 9 i 16.

ne snage, koje su obećane za pomoć, angažovane su suviše kasno (prvi put 21.1)[15], a Hrvati od 15.1.

3.) Italijanski stav prema ustaničkom pokretu stavlja u pitanje trajni uspeh nemačkih borbi. Dosadašnja neaktivnost Italijana prema ustanicima, otvoreno otkazivanje italijanske pomoći u akciji koja se sada vodi u Hrvatskoj i stav hrvatske vlade prema ustaškom pokretu dovode dotle da broj ustanika stalno raste. Njihovo sklanjanje u italijansku okupacionu zonu čini nemogućim brz poraz ustanka u Hrvatskoj.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli za odgovarajući politički utlicaj i smatra da je potrebno naimenovanje jednog komandanta koji će biti odgovoran za uspostavljanje reda u Hrvatskoj. Preduslov za ovo je da mu se potčine sve italijanske, hrvatske i nemačke snage koje bi se angažovale za ugušivanje ustanka, kao i da se razoružaju sva lica koja poseduju oružje i organizacije (i ustaše), osim oružanih snaga i policije

4.) Privredna situacija je nepromenjena.[16]

Za tačnost:
Resler [Rossler]
poručnik

Pot.
Kunce
general iinžinjerije
k-t oružanih snaga na Jugoistoku,
Ia/Ic
br. 99/42 str. pov. od 21.1.42

DOSTAVLJENO:
[17]

[15] Komanda italijanske 2. armije je obećala učešće dvanaest borbenih aviona u operaciji u istočnoj Bosni. Međutim, prvo borbeno poletanje tri borbena aviona je vršeno 23. januara 1943, ali su se dva aviona odmah vratila zbog kvara na motoru a treći je bombardovao Vlasenicu, u kojoj su se od 17. januara 1942. nalazile nemačke jedinice. Prilikom tog bombardovanja četiri nemačka vojnika su poginula a dvanaest je bilo ranjeno, jedan civil je poginuo a 11 ih je ranjeno (AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054143-4; A. Đonlagić i M. Leković, n.d., str. 132—133).

[16] Izostavljeno se odnosi na Grčku i istočno Sredozemlje.

[17] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i komandanata kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 22

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA VERMAHTA ADOLFA HITLERA OD 22. JANUARA 1942. O POSTAVLJENJU KOMANDANTA SS I POLICIJE I NJEGOVIM ZADACIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

Prepis — uz Pot. I M 986 G.
2.3.42. *Prepis*

Firer i vrhov. komandant Vermahta
OKW/WFSt
Qu (3) br. 0264/42. pov.

Firerov Glavni stan
22. januara 1942.

1.) Na teritoriji komandanta u Srbiji postavljen je jedan komandant SS i policije.[2]

2.) Komandant SS[3] i policije, sa svim svojim potčinjenim osobljem, potčinjen je lično i neposredno komandantu u Srbiji.

3.) Komandant SS i policije vrši na području komandanta u Srbiji sve poslove (shodno planu raspodele poslova f Ministarstva unutr. poslova) ikoji spadaju u nadležnost rajhsfirera SS i šefa policije u Ministarstvu unutrašnjih poslova,

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, London-3, s. 298921—3.

[2] Na ovu dužnost je postavljen August Majsner (Meyszner), general-potpukovnik SS i policije. On je 30. januara 1942. obavestio sve Svoje potčinjene da je stupio na dužnost komandanta SS i policije na području opunomoćenog komandanta u Srbiji (AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 1170—1).

U svom dopisu od 13. februara 1942. on Milanu Nediću piše:

»Po naređenju vođe i vrhovnog komandanta vojske preuzeo sam poslove komandanta SS i policije na području opunomoćenog komandanta u Srbiji. U tom svojstvu meni su potčinjeni komandant policije pukovnik Maj [Andreas May], komandant službe bezbednosti, viši vođa dr šefer [Emanuel] i vođa nemačke narodnosne grupe dr Janko [Sep] sa svojini službenim nadleštvima. U moj delokrug potpadaju pre svega policijska pitanja i u tome pogledu imam prema srpskim vlastima i srpskoj policiji pravo upućivanja i nadzora. Ovo naročito važi u odnosu na novo organizovanje i upotrebu srpske policije. Dokle god ustanički pokret u Srbiji iziskuje jedinstveno vođenje vojničkih operacija, opunomoćeni general u Srbiji raspolaže srpskom policijskom snagom i njegova lična naređenja, koja se putem nadležnih vojnih mesta prenose srpskoj policiji, merodavna su i moraju se izvršavati. Ja Vas molim da o prednjem izvolite obavestiti Vašu gospodu ministre i da naredite da se sva pitanja policijske prirode i sva pitanja koja se odnose na nemačku narodnosnu grupu od sada upute na mene, odnosno na moje službeno nadleštvo — komandant SS i policije na teritoriji opunomoćenog generala u Srbiji [...]«

[3] Sturmstaffeln (jurišni odredi)

kao i poslove drž. komesara za učvršćenje nemačke narodnosti.[4]

Prilikom vršenja gore navedenih poslova ima pravo nadzora i naređivanja srpskim vlastima i policiji. Naročito mu spada u dužnost nadzor, izgradnja i upotreba srpskih policijskih snaga.

4.) Komandant SS i policije u Srbiji primaće uputstva:

a) za vojno obezbeđenje zemlje i sve vojne operacije — od komandanta u Srbiji;

b) za policijsku delatnost i učvršćenje i aktiviranje nemačke narodnosne grupe da bude korisna — od rajbsfirera SS i šefa nemačke policije.

5.) Komandant SS i policije ima zadatak da od tamošnjih folksdojčerskih dobrovoljačkih jedinica formira SS trupe.

6.) Kad se ukaže potreba da se protiv ustaničkog pokreta u Srbiji preduzmu zajedničke vojne operacije, vojni komandant u Srbiji raspolaže svim SS i policijskim trupama na svome području. Izvršenje ovakvog zadatka se pretpostavlja svim ostalim zadacima policijskih snaga. ,

7.) Komandant u Srbiji ima na svaki mogući način da potpomaže snabdevanje, smeštaj i održavanje pokretljivosti angažovanih trupa SS i policije.

8.) Komandant SS i policije izveštava komandanta u Srbiji o svim osnovnim merama i održava tesnu vezu sa šefom vojne uprave.

Pot. Adolf Hitler
F.d.R: fon Tipelskirh,[5]
generalštabni potpukovnik

[4] Organizacioni štab policije poretka (OP), angažovan od 17. februara 1942, ukazom od 5. januara 1942, je preimenovan u Komandu policije poretka (Bdo) pri komandantu SS i policije u Srbiji (HSSPF).

Za izvršenje svih policijskih zadataka, na teritoriji Srbije, bile su prvo tri a zatim, od 23. novembra 1942, četiri policijske oblasne komande, sa sedištem: I u Nišu, II u Beogradu, III u Kraljevu i IV u Šapcu, a u okviru njih 1—4 policijska okružna nadleštva.

U Banatu se nalazilo Policijsko okružno nadleštvo 1, sa sedištem u Zrenjaninu, koje je 1944. preimenovano u Policijsku oblasnu komandu Banat. Od policijskih snaga, u Srbiji su se nalazili 5. policijski puk i 64. policijski bataljon, a već u maju 1942. formirano je pet četa pomoćne policije, koje su bile potčinjene 64. policijskom bataljonu. Ukazom od 28. juna 1942. formirana su, od folksdojčera iz Banata, tri bataljona pomoćne policije (Schriften des Bundesarchivs-3, H.-I. Neufeldt, I. Huck, G. Tessin, »Zur Geschichte der Ordnungs--polizei 1936—1945, Koblenz, 1957, Deo II, str. 68—71).

[5] Kurt (Kurt Tippelskirch)

BR. 26

ZAPOVEST VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 24. JANUARA 1942. GODINE 718. PEŠADIJSKOJ DIVIZIJI ZA »CIŠCENJE« OD PARTIZANA PLANINE OZREN U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Viša komanda LXV za naročitu upotrebu
Odelj. Ia, br. 138/42. pov.

St. Qu.[2], 24.1.1942.

Poverljivo!

ZAPOVEST ZA ČIŠĆENJE OBLASTI OZREN[3]
(karta 1:100.000, sekcije 60, 61, 77, 78)

1) Bande drže *zonu između Spreče* na severoistoku, od Lukavca do Doboja, *Bosne* na zapadu, od Doboja preko Majjjlaja do Zavidovića, na jugu je granica *Turija i Krivaja* (»oblast Ozren«).[4] Pojedini položaji su ojačani lakim betonskim ibjektima u vidu otpornih tačaka, čiji je front okrenut preseveru i zapadu. Detalje o *verovatnom* stanju kod nepritelja daje *prilog 1* (karta, orvene oznake).[5]

2) Hrvatske snage[6] su zatvorile *dolinu Spreče i Bosne.* prilogu (karta, plave oznake) označena su mesta i pribli- položajii koje drže hrvatsike oružane snage.

3) *718. pd,* koju će zaključno do 2. februara 1942. ojairati 697. pp 342. pd[7], dobila je zadatak da očisti neprija-

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. -250, s. 619—21.

[2] Stabsquartier (mesto štaba ili komandno mesto).

[3] Opunomoćeni komandant u Srbiji je 22. januara 1942. izdao zapovest za produženje operacije u istočnoj Bosni, s ciljem da se platjdna Ozren očisti od partizana. U tom cilju on je naredio da se 342. pd povuče u svoj raniji rejon razmeštaja i pripremi za ukrcavanje koje počinje 10. februara 1942, a na 718. pd, ojačanu sa 697. pp 342. ~d i ustaško-domobranskim snagama, preneo izvršenje ove operacije AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 763^1).

< [4] Na tom području je dejstvovao Ozrenski NOP odred (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 57 i 68).

[5] Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

[6] Misli se na domobranske jedinice NDH. O tome vidi dok. br. nap, 7.

[7] Komandant 342. pd je 24. januara 1942. izdao zapovest za svlačenje svojih jedinica u rejon Valjevo — Obrenovac — Ub. •jom je regtilisano: vraćanje jedinica privremeno pridodatih diviziji, 'rivremeno stavljanje 697. pp pod komandu 718. pd., redosled povlačenja i kretanja divizijskih grupa i 1. tenkovskog bataljona 202. oklopnog puka i način obezbeđenja držanjem mostobrana kod Zvoraika (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 622—5).

teljiske snage u oblasti Ozren, polazeći sa opšte liinije Lukavac — Zavidovići.

Komandant ojačane 718. pd je general-major Fortner.[8]

4) Polazeći od pretpostavke da će se 738. pp moći prenetii železnicom od Sarajeva do Zavidovića, doći će u *nove polazne rejone:*

a) *Grupa Istok* (697. pp sa 1. vodom brdske baterije i jednom kolonom tovarnih grla Više komande LXV; 750. pp s jednom hrvatskom brdskom baterijom i jednom kolonom tovarnih grla Više komande LXV):

u rejon južno od Spreče i Turije, između D. Bučiika i Kovaljaca (prema prilogu 1).

U rejon za pri'bup.1janje mora stići do *28.1.42.*

b) *Grupa Zapad* (738. pp s jednom hrvatskom brdskom baterijom i jednom kolonom tovarnih grla Više komande LXV):

u rejon Keserovići — Sulići ka zapadu do istočno od puta u dolini Bosne između Stavaka i Kazića.

U rejon za prikupljanje mora stići *do 29.1.42.*

5) *Napadne zone grupa:*

a) *Grupe Istok:* desno krilo preko položaja i mesta zapadno od Spreče, odnosno od železničke pruge zapadno od Spreče,[9] levo krilo opštim pravcem Milino Selo — Ozren Manastir k. 295 — Gostilj k. 639 — Doboj.

Nastupanje će početi *29.1.42.*

b) *Grupe Zapad:* desno krilo preko Tornjaka (oko 6 km istočno od Maglaja) — Filipova — G. Rakovac — Petrovići — Lazulkići — Ivanovići — Doboj.

Nastupanje će početi *30.1.42.*

6) *Izvršenje napada:*[10]

Treba težiti da se neprijateljske otporne tačke zauzmu brzim obuhvatima (upotrebiti protivoklopne topove protiv pojedinih bunkera!), da se međuprostori očiste od pripadnika bandi, a neprijatelju da se osnovica za ponovno preduzimanje banditske delatnosti oduzme na taj način što će se prigrabiti njegove zalihe oružja i hrane.

7) *Mere za zatvaranje koje će preduzeti hrvatske oružane snage:*

a) Prilikom izvršenja ove akcije delovi hrvatskih oružanih snaga, koji se nalaze na odsecima Spreča i Bosna, a koje treba da pojača po jedan bataljon iz mostobrana Zvornika i iz posade Tuzle, imaju sledeće zadatke:

— napadima i demonstrativnim napadima da vežu neprijatelja na njegovim položajima;

— da mu spreče da preko rečnih odseka pobegne ka istoku i zapadu.

Viša komanda [LXV] je naređenja za preduzimanje ovih mera izdala neposredno hrvatskoj komandi divizije[11] u - Tuzli. Dok bude trajala ova akcija, komanda divizije biće potčinjena komandantu 718. pd general-majoru Fortneru.

b) *750. pp* dovešće u rejon Lukavac hrvatski bataljon koji je angažovan u zoni puka. Za vreme svoga napredovanja Grupa Istok će ovaj bataljon upotrebiti da bi ojačala zatvaranje *doline Spreče.*

Komandant 718. pd može, ako to bude dozvoljavala situacija na železnioi, da u *dolinu Bosne,* u rejon Zavidovići, radi izvršenja istog zadatka, privuče i delove onih hrvatskih jedi-Jnica koje su sada dodeljene 738. pp.

8) *Komandno mesto* 718. pd za vreme akcije biće u Zaidovićima.

9) Komanda korpusa će izdati posebna naređenja za *spostavljanje veza* i za *snabdevanje.*

^*Dostavljeno:*

"718. pd (radi znanja 750. pp i za 738. pp) Bader
\ 342. pd (radi znanja 697. pp) artiljerijski general
Opunomoćenom komandantu u Srbiji
Odelj. Ia (koncept)
^Hrvatskoj komandi divizije u Tuzli.

[8] Johan (Johann Fortner). Kao ratni zločinac, osuđen je na smrt i pogubljen 1947. u Jugoslaviji.

[9] U izveštaju komandanta 718. pd od 7. februara 1942. o ovoj operaciji, koja je trajala od 29. januara do 4. februara 1942, piše: pošto 697. pp nije izvršio naređenje da svoj polazni položaj za napad zauzme tako što će mu granica na desnoj strani biti r. Spreča, 750. pp je bio primoran da se pomeri udesno, tako da granica s leve strane nije uvek mogla da bude obezbeđena (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 295—7).

[10] Opširnije o toku ove operacije vidi dok. br. 5, 10, 17, 19 i 26; A. Đonlagić i M. Leković, n.d., str. 146—191; Todor Vujasinovič: Ozrenski partizanski odred, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1962, str. 214—261; Ahmet Đonlagić, Mišo Leković, Druga etapa druge neprijateljske ofanzive, VIG, br. 4/1957, str. 29—65.

" Reč je o domobranskoj 3. pješadijskoj diviziji 2. domobranskog zbora.

BR. 13

ZABELEŠKA OPERATIVNOG ODELJENJA VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 26. JANUARA 1942. SA SASTANAKA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI S NEMAČKIM GENERALOM U ZAGREBU, NEMAČKIM POSLANIKOM U NDH I PAVELICEM ODRŽANIH 23. JANUARA 1942. U ZAGREBU U VEZI S VOJNO-POLITICKOM SITUACIJOM I DALJIM MERAMA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Prepis

Viša komanda LXV za naročitu upotrebu
Odelj. Ia St. Qu. 26.1.1942.

P r o m e m o r i j a
o konferencijama opunomoćenog komandanta u Srbiji kod nemačkog generala u Zagrebu, kod poslanika pri hrvatskoj vladi, kao i kod predsednika hrvatske vlade i maršala hrvatske vojske 23. 1. 1942. u Zagrebu.

1) Konferencija kod. nemačkog generala u Zagrebu

Opunomoćeni komandant u Srbiji (opunomoćenik) obaveštava D.Gi.A.[2] o opštoj situaciji: Rezultat operacija u rejonu Rogatica — Vlasenica — Zvornik kao i na granici srpske teritorije. Apstrahirajući onih, otprilike, 6000 izbeglica koji su se prikupili u okolini Kos. Mitrovice, u najnovije vreme hiljade izbeglica Srba pokušavaju da se presele na srpsku teritoriju, jer se na hrvatskoj teritoriji osećaju ugroženima. Prijem te velike mase izbeglica u Srbiji je nepodnošljiv iz ekonomskih razloga. Zbog toga je neophodno potrebno uspostavljanje mira u istočnoj Bosni, tj. na području zapadno od Drine, do Save na severu i Bosne na zapadu.

Na osnovu te situacije opunomoćenik smatra potrebnim da se to područje, do daljeg, proglasi operacijskim područjem[3] i da se tu, pod njegovo rukovodstvo, postavi jedan nemački vojni komandant. Kao komandant dolazi u obzir komandant 718. pd, general-major Fortner. Zatim se pokazuje potreba za osnivanjem nekoliko nemačkih komandantura (otprilike u Kladnju, Bijsijani, Vlasenioi, Rogatici a predviđa se u sadašnje vreme i u Višegradu, Ikoji su posele italijanske trupe).

Planirane mere nikako ne treba da uzrokuju bilo kakvu izmenu dosadašnje politike na hrvatsko-srp:skom području. Hrvatske trupe, koje su do sada bile smeštene na budućem operacijskom području, mogu tamo i da ostanu. One će, međutim, biti potčinjene nemačkom vojnom komandantu. Isto to važi i za hrvatsku policiju i žandarmeriju kao i za provizornu civilnu upravu.

Angažovanje ustaša moralo bi biti potpuno isključeno, posto mir u zemlji ne bi mogao da bude zagarantovan ako bi oni produžili sa svojom dosadašnjom aktivnošću.

Postavljanje jednog nemačkog vojnog komandanta predstavljalo bi prvi stepen predviđenog razvoja. Nemačkog voj~nog komandanta bi trebalo u dato vreme da zameni jedan iJbrvatski vojni komandant, sve dotle dok se, kao treća faza, >ne bi pokazalo pogodnim da se uspostavi samostalna hrvat•$ka civilna uprava.

Opunomoćenik je nakon tih izlaganja zamolio D.G.i.A. njegov lični stav kao i zai njegovo mišljenje o tome kaw se predviđa stav hrvatske vlade.

D.Gi.A. general-major fon Glez-Horstenau je izjavio se potpuno silaže sa stavom opunomoćenika. Samo na 'sani način se uspostavljanje reda i mira pokazuje mogu- \ On smatra da će i hrvatska vlada priznati potrebu iizvrja planirane mere. Teškoće bi mogle nastati samo utošto bi iz pripajanja budućeg operacijskog područja dotu komandanta Srbije mogla nastati bojazan u pogledu mog uspostavljanja Velike Srbije. Zbog toga bi mobillo preporučljivo da se između budućeg vojnog komana i hrvatske Vlade uključi D.G.i.A.

Opunomoćenik nema ništa protiv sprovođenja tog pred;a. Na to D.G. i.A. u detaljima predlaže: Italijanski uticaj operacijskom području mora da bude suzbijen, pojedigranama unutrašnje uprave treba pridati nemačke ofi"re za održavanje veze.

Nadovezujući na to, između opunomoćenika i D.G. i.A. iiskurtjovano je još o nekim pitanjima, koja ne stoje u >srednoj vezi s glavnom svrhom konferencije u Zagre- Na primer, opunomoćenik negira mogućnost izdavanja "^vojinih izveštaja u hrvatskoj štampi o prošlim i budućim akacijama. Opunomoćenik negira mogućnost razmene komanda-

[1] Snimak neoverenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 552—5.
[2] Deutscher General in Agram (nemački general u Zagrebu).
[3] Vidi dok. br. 14, nap. 4.

nata između hrvatske vojske i nemačkih okupacionih trupa. Možda bi, međutim, mogla da bude 'produbljena obuka oficira u domenu 17. vojnog okruga (u Štokerau).[4]

2) *Konferencija kod nemačkog poslanika Kašea*

Opunomoćenik najipre izjavljuje da svoja izlaganja daje sa stanovišta vojnika. Prilikom borbenih dejstava zapadno od Drine postignuti su izvesni rezultati.[5] 342. pd, kao bitan sastavni deo nemačke okupacione armije na srps'ko-hirvatskom području, sledi 113. pd za upotrebu na drugom mestu.[6] Uostalom treba biti načisto s tim da su, kao i uvek; do sada, tako i pri poslednjoj akciji, neprijateljske bande doduše bile razbijene, ali nisu bile uništene. Hrvatska civilna vlast gotovo nigde i ne postoji. Velik deo stanovnika zemlje je nestao iz sela i gradova. Više hiljada njih, pre svega žene i deca, pokušalo je da pređe preko Drine na srpsko područje. Usled toga situacija na srpskom području postaje još teža nego do sada.

Iz te situacije opunomoćenik izvodi zaključak Ikoji je opisan pod 1) i u detaljima ga objašnjava nemačkom^ poslaniku.

Na ta izlaganja opunomoćenika, nemački poslanik izjavljuje da se potrebama koje je opunomoćenik opisao ne protivi. On bi, međutim, pozdravio ako se pri planiranom regulisanju ne bi govorilo o nekoj vojnoj upravi, nego samo o nemačkom vojnom komandantu. To bi znatno olakšalo izvršenje, dolk uvođenje nemačke vojne uprave kao i potpuno isključenje ustaša sa operacijskog područja zahteva odobrenje firera. Na to opunomoćenik izjavljuje da on postavljanje nemačkog vojnog komandanta, od kojeg bi hrvatska civilna uprava bila zavisna u svim načelnim pitanjima, smatra dovoljnim, pa, dakle, nemačku Vojnu upravu ne smatra upotrebnom.

Zatim je usledila duža diskusija u pogledu pitanja ostavljanja ustaša na operacijskom području. Dok nemački poslanik to smatra potrebnim iz političkih razloga, opunomoćenik, a isto tako i D.G. i.A. naglašava da, na osnovu prikupljenih iskustava, nastavljanje aktivnosti ustaša potpuno onemogućava uspostavljanje sređenih prilika i smirivanje stanovništva. Nemački poslanik na to predlaže da ustaše koje se nailaze na operacijskom području stupe pod komandu vojnog komandanta, da od njega dobijaju sve direktive i da treba da se suzdrže od svake političke aktivnosti. On preporučuje da ministar koji treba da bude postavljen na čelo civilne uprave dobija direktive od hrvatske vlade, no da se u svim bitnim pitanjima ima da prilagodi vojnim potrebama. Na to opunomoćenik primećuje da, prema dosadašnjim konstatacijama, na prostranim područjima uopšte ne postoji hrvatska civilna uprava, tako da nju treba potpuno nanovo izgraditi.

Opunomoćenik još naglašuje da je angažovanjc žandarmerije i policije neizostavno, pogotovu tamo gde su razne nacionalnosti zbijene zajedno. D.G. i.A. smatra da rešenje pitanja: da se svaki stanovnik zemlje, bez obzira kojoj narodnosnoj grupi pripada, može ponovo osećati kao punopravni građanin hrvatske države — predstavlja odlučujući problem za umirenje zemlje.

3) *Konferencija kod vođe hrvatske države, poglavnika dr Pavelića, u prisustvu maršala Kvaternika*

Opunomoćenik i tu izveštava o okolnostima koje u sadašnje vreme vladaju na području između Drine, Bosne i Save, kao i o merama koje on nalazi za potrebne u cilju umirenja te zemlje. U kratkoj diskusiji vođa države se izjasnio da je saglasan sa izloženim predlogom opunomoćenika.

Kao posledica toga[7], komandant 718. pd general-major Fortner, pod komandom opunomoćenog komandanta u Sr-

[4] Ovaj nemački 17. vojni okrug se nalazio na teritoriji Austrije.
[5] Vidi dok. br. 9 i 10.
[6] O tome vidi dok. br. 4, 10, 12 i 25 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 213, 232, 242, 264, 272 i 292.

[7] Sporazum između opunomoćenog komandanta u Srbiji i predstavnika Pavelićeve vlade, sklopljen 23. januara i dostavljen komandantu 718. pd generalu Johanu Fortneru 18. februara 1942, u celini glasi:

»1. *Istočna Bosna* — sa granicama: na severu Sava i Bosna, na zapadu Bosna, na jugu demarkaciona linija prema Italiji, na istoku Drina — *ostaje do daljnjega operacijsko područje pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji.* Suverenitet države Hrvatske ostaje nedirnut.

2. Komanda se prenosi na komandanta 718. pd, general-majora Fortnera. Mesto štaba divizije: Sarajevo.

3. *Zadatak* nemačkog komandanta divizije u istočnoj Bosni je da se, u zajednici s nemačkim generalom u Hrvatskoj i hrvatskom vladom, saobrazno raspoloživim snagama, brine za *ponovno uspostavljanje mira i reda* u zemlji. Najviši princip mora biti, da na teritoriji koja se nalazi pod nemačkim uticajem, mogu Hrvati, Srbi i Muslimani jedni pored drugih živeti kao punopravni građani u miru i sigurnosti. Ko bude ugrožavao život drugoga, biće najstrože kažnjen na osnovu presude prekog Vojnog suda.

4. Nemačkom komandantu divizije potčinjavaju se sve nemačke i *hrvatske jedinice* koje su razmeštene u istočnoj Bosni. Ukoliko

biji, **dobija izvršnu vlast. Civilna uprava ima u svim pitanjima koja dodiruju vojno pravo naređivanja da radi po direktivama vojnog komandanta. U ostalim stvarima ona prima direktive neposredno od hrvatske vlade. Hrvatska vojska, kao i policija, žandarmerija i ustaše potčinjavaju se vojnom komandantu i rade po njegovim direktivama. Sada kao i ranije, posrednika između vojnog komandanta, s jedne strane, i hrvatske vlade i Vermahta, s druge strane, predstavlja nemački general u Zagrebu.**

F.d.R.
pot. Munkel [Munckel]
generaištabni pukovnik

104

BR. 14

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 26. JANUARA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI, POLITIČKIM PLANOVIMA PAVELICA U NDH I ODNOSIMA SA ITALIJOM[1]

Telegram[2]
26.1.1942.
u 14,30 č

Strogo poverljivo

Nemački general u Zagrebu

KR **1.) OKW, odelj. za inostranstvo**
2.) OKH, odeljenju vojnih izaslanika
3.) Operativnom štabu ratnog vazduhoplovstva, odeljenju vojnih izaslanika pukovnika Šmita [Schmiidt]
4.) Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, Ia

Na znanje: **Opunomoćenom komandantu u Srbiji**

to iziskuje vojna situacija, nemački komandant divizije izdavače naređenja o upotrebi i dejstvu *žandarmerije i policije.*

5. Nemački komandant divizije, u zajednici s jednim državnim sekretarom koga hrvatska vlada odredi kod nemačkog komandanta divizije, vodi će brigu za izgradnju hrvatske uprave.

6. Navedeni sporazum stupa odmah na snagu« (AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 854—5).

[1] Snimak telegrama (pisan na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 268, s. 515—8.

[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podaci.

Uređenje u istočnoj Bosni

Prva faza akcije pacifikacije u istočnoj Bosni završena je 23. 1. razgovorima koji su vođeni u Zagrebu, najpre između opunomoćenog komandanta u Srbiji i mene, zatim između opunomoćenog k-ta u Srbiji i nemačkog poslanika i najizad između ove dvojice i poglavnika, kao i maršala Kvatermi'ka.[3] Po želji opunomoćenog komandanta u Srbiji, oblast Drina — Sava — Bosna — demarkaciona linija ostaje do daljnjeg nemačka operacijska zona[4], u kojoj će kao komandant fungirati komandant 718. pd.[5] Ovome su pored nemačkih potčinjeni i svi hrvatski vojini odredi i ustaška milicija, koji su anigažovani na tom prostoru. Hrvatske civilne vlasti ostaju u -svojoj funkcfji iili se opet formiraju tamo gde su proterani od sitrane ustanika. Njihovo rukovođenje u pomenutoj oblasti preuzima jedan hrvatski civilni komesar, koji istovremeno " stupa i kao organ za vezu kod nemačkog komandanta i ' ovome stoji na raspolaganju za ostvarivanje vojnih interesa. s\Ovo rešenje, koje je najradije i sa iskrenom zahvalnošću primijeno od strane Hrvata, s jedne strane ni na koji način ne »dira u suverena prava hrvatske države, a s druge strane ne •.san» odgovara našim vojnim prohtevima nego i pruža mo- • gućnost da se Hrvatima pomogne u administrativnoj! izgrad- „'•nji ove oblasti i da se donekle zajemči mir i sigurnost onim elementima pravoslavne veroispovesti koji su voljni za rad, ,-ali ikoja su možda ugroženi od izvesnih hrvatskih krugova. Uopšte uzev, ova oblast je od građanskog rata prilično stradala, mesta su često nenaseljena, delom i opustošena. Na raz- ,ttkn mestiima prikupili su se begunci raznog porekla, čije skri- .'"vanje sigurno neće biti lako. U pojedinim mestima na srednjoj Drini (Srebrenica itd.), posle odlaska nemačkih odreda, psetno se ponovo uočavaju manje skupine ustanika. Područje fe? veoma prostrano, nepregledno i osobito teško za kontrolu

[3] Vidi dok. br. 4 i 13.

[4] Posle završetka operacije u istočnoj Bosni zaključen je s vla- ^Hom NDH, 23. januara 1942, sporazum sledeće sadržine:

»Istočna Bosna ostaje do daljnjeg operacijska zona pod ko- ',,mandom opunomoćenog komandanta u Srbiji. Komanda se prenosi :,ija komandanta 718. pd, general-majora Fortnera. Njemu spada u dužg'Uost zadatak da se, u srazmeri s raspoloživim snagama, a u vezi s Itemačkim generalom u Zagrebu i hrvatskom vladom, stara za uspostavljanje mira i reda u zemlji. Komandantu nemačke divizije potčinjavaju se svi delovi nemačkih i hrvatskih jedinica u istočnoj Bosni. tOii će se u vezi sa državnim sekretarom pri komandi nemačke divizije, koga će naimenovati hrvatska vlada, starati za izgradnju hrvatske uprave« (AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054109).

[5] Johan Fortner, general-major

pri oštrom zimskom vremenu. Zato je neizvesno da li će nemački pokušaj, kolji se preduzima, potpuno uspeti. Njega 'bezuslOvno diktira situacija.[6]

Unutarpolitički planovi poglavnika

Kako je poglavnik juče saopštio našem poslaniku, on ima nameru da na dan godišnjice osnivanja države sazove Sabor, koji u oktobru 1918. godine nije normalno raspušten, a Ikoji će biti sastavljen od tadašnjih, još živih, članova Sabora, kao i od članova srpske Skupštine iz 1938. godine, koji sada žive na sadašnjoj hrvatskoj teritoriji, i od poglavnikovih najbližih savetnika (otprilike jedno tuce »doglavnika« ustaškog pokreta). Filtriranje obeju prvomavedenih grupa preduzeće predsednik Vrhovnog suda. Ovaj Satbor treba provizorno da ovaploti narod u njegovoj celini i imaće samo savetodavnu ulogu, a u decembru će se po drugi put sazvati. U međuvremenu bi se trebalo povezivati i sa staležima nacije (bez obzira na veroispovest), pri čemu bi se ubuduće i Sabor mogao sastaviti od predstavnika tih staleža. Sastav staleža je onakav kako se to pokazalo u Austriji 1934—38. god. Dakle, nimalo lak zadatak. Ipak, planovi poglavnika pokazuju da je on težio da svoju mladu državu, opterećenu najvećim hipotekama, postavi na uređene ikoloseke iz stadijuma jedne dalom veoma krvave i svirepe revolucije. Nadam se da će imati snage i da će pronaći potrebne pomagače da realizuje svoje namere.

Italija na hrvatskom području

Povlačenje generala Ambrozija iz Komande 2. armije (Sušak) i njegovo pozivanje na čelo Generalštaba Kopnene vojske, prema izveštaju našeg V. O.[7], nije izvršeno bez dramatičnih propratnih okolnosti. Ambrozio se veoma nerado odvojio od svoje dužnosti i u jednom oproštajnom govoru, koji je držao u prisustvu hrvatskog V.O., on je otvoreno osudio otpor merodavnih hrvatskih komandi, pre svega »onih koji okružuju poglavnika«, protiv italijanskih narnera za prodiranje. Naš oficir za vezu, pukovnik Rorbah [Rohrbach], uspeo je da ovaj incident kasnije izgladi time što je postigao da Ambrozio[8] ublaži oštrinu svojih izjava o Hrvatima. U stvari, Ambrozio je u hrvatskim vladinim krugovima smatran kao naročiti protivnik hrvatske nezavisnosti. Pred našim oficirom za vezu general se pre nekoliko sedmica izrekao za pode'lu Hrvatske između Nemačke i Italije, pri čemu je priželjkivao da Italija u svoj posed potpuno dobije oblast južno od demarkacione linije. Sa generalom Ambrozijom u itallijansku Komandu Kopnene vojske dolazi, bez sumnje, jedan jak politički general.

U Dubrovniku je u protekloj sedmici umesto neprispeie divizije »Ravena« iskrcana jedna alpska divizija, čiji su prednji delovi dostigli Kaliinovik a da se prethodno nisu probili u područje Foča — Goražde, kako je to bilo ugovoreno. Italijanska avijacija je 23.1. bomibardovala Vlasenicu, kojiu smo mi i Hrvati zaposelii, kojom prilikom je izgubilo život nekoliko nemačkiih vojnika, a više ih ranjeno.[9] Opunomoćeni komandant u Srbiji je za oblast severno od demarkacione llinije zabranio start aviona. Do sada mii nije polazilo od ruke . da stupim u kontakt sa generalom Gksiiijom da bih mu saopštio o kobnom nesporazumu.

U akciji čišćenja u istočnoj Bosni sudelovalo je oko 300 alpiifcjlista iz Višegrada koji su se priključili našoj koloni koja je tamo nastupala.[10] Ovaj odred je ugovorio da maršuje iza naiih jedinica, ali se posle dostizanja Rogatice nije mogao posrenuti na to da skrene u pravcu juga na izvođenje jedne samostalne akcije. Ova iskustva bi možda, na žalost, potvrdila Ivaiterniikovo shvatanje da je sastav italijanske 2. armije jako »^juiren i da je duče možda i zbog toga smamo Ambrozija. žKvaternik se žali na nepovoljan utiicaj Italijiana na njegove &dinice.

^«đilicijski general Kozelshi" je, na traženje italijanskog poslaJ|jjika, smenjen sa svoje dužnosti vođe »fašističke misije pri fpistaškom pokretu«. Na njegovo mesto je došao vladin savetstnik Balestra di Moto!a [Balastra di Mottola].

[6] 0 situaciji u istočnoj Bosni vidi Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 24, 33, 37 i 50 i 50; Todor Vujasinović, n.d., str. 229—251.

[7] Verbindungsoffizier (oficir za vezu)

[8] Vitorio (Vittorio Ambrosio), general armije.

[9] Vidi dok. br. 10, nap. 14.

[10] Prema sporazumu između komandanta italijanske 2. armije opunomoćenog komandanta u Srbiji, u operaciji koja je 15. januara 1942. počela protiv partizana u istočnoj Bosni trebalo je da italijanske jedinice zatvore prebacivanje partizanskih snaga preko nemačko-italijanske demarkacione linije na jug, što je, prema zahtevu opunomoćenog komandanta u Srbiji Paula Badera, za uspeh operacije bilo od presudnog značaja. Međutim, od strane Italijana u operaciji su učestvovali: »1 alpski bataljon, koji je pratio 698. pp [342. pd] od Višegrada samo do Rogatice, i 2 bataljona crnokošuljaša, koji su samo demonstrirali u Foči.« Divizija koja je trebalo da zatvara demarkacionu liniju (»Ravena« ili »Taurinenze«) nije uzela učešća u operaciji zbog nemogućnosti blagovremenog dolaska, tj. transportovanja, kako je general Ambrozio obavestio opunomoćenog komandanta u Srbiji, generala artiljerije Badera (Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 203, knj. 2, dok. br. 9 i 16; AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054143-4).

" Euđenio (Eugenio Coselschi)

v Vaternik je 0da T0 pozvan u Itali*u- u sedmodnevnu posetu Jkoja je s italijanske strane odložena i ponovo planirana za 12. februar. r^u*.

Nemački general u Zagrebu

5 *pnmeraka* Br. 2/42 str. p o i

1. praimerak generalu 26.1.1942.
2- „ načelniku. Pot. Glez
3. „ nemačkom poslanstvu
4- „ k-tu oružanih snaga na Jugoistoku, Ia
-> „ original

BR. 15

DIVIZIJF OD 26. JANUARA 1942. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O AKTIVNOSTI PARTIZANA, I O ZADACMA, ISKUSTVIMA I NAMERI OVE DIVIZIJE NA PODRUČJU BEOGRADA I ISTOČNE SRBIJE[1]

704 pešadijiska divizija štab, 26.1.1942.
Odelj. Ia br. 87/42. pov.

Poverljivo

2 priloga

Višoj komandi LXV za naročitu u/potrebu

Predmet: Izveštaj o situaciji na divizijskom području.

O situaciji na području divizije izveštava se sledeće:

1. Sopstvena situacija

Zadatak divizije je da štiti:
a) grad Beograd
b) železmaku prugu Beograd — Niš do Ralje odnosno V. Orašja
c) rudnike ug'lja Kostolac — Klenovik — Cirikovac
d) rudnik u Boru
e) Gvozdena vrata

Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2241, s. 872—7.

Uz to, pored divizijskih jedinica,[2] diviziji stoje na raspolaganju:

3. batailjon 433. pp[3]
1 ruski bataljon za zaštitu privrednih objekata.[4]

Za trenutno angažovanje divizije uporediti prilog l.[5] Divizijski rejon osiguranja obuhvata prosečno dubinu od 60 km i širinu od 120 km. Pošto su za osiguranje grada Beograda angažovani samo 724. pp, 3. bataljon 433. pp i artiljerijski divizion 654. art. puka bez jedne baterije, onda za osiguranje ostalog divizijskog područja i za ispunjenje zadataka osiguranja navedenih gore pod b) i e) na raspolaganju stoje samo 734. pp i ruska jedinica za zaštitu privrednih objekata. Ove jedinice 734. pp sada su toliko udaljene jedna od druge da će komandi puika veoma naškoditi loše veze. I u slučaju borbe koja treba da otpočne biće naročito otežano jedinstveno komandovanje. Naročito sada nije moguće da se otpočne bezusiovno potrebno plansko izviđanje divizijskog područja, pošto su jedinice, koje su jedna od druge dosta udaljene, u stanju da izviđaju samo u blizini svojih kantonmaraa. Međuprostor, međutim, ostaje nedokučem, a time i slobodna teritorija partizana na kojoj mogu da rade ono što žele. Pokretne jače rezerve, oslobođene od službe osiguranja, < ne stoje sada na raspolaganju diviziji. One bi mogle da u' me- " đuprostoru vrše nasilno izviđanje. Tek kada postoji jedno \takvo izviđanje, a tikne i odgovarajući izveštaji o protivniku, može se očekivati približavanje ovom uspehu.

"Pri tom, međutim, nedostaje planski vođena organizacija neinačke obaveštajne službe. Ne treba tragati za onim najmanjim. Akcije divizije se oslanjaju samo na podatke agenata,

- [2] Formacijski sastav i brojno stanje 704. pd 15. januara 1942: JStab 704. pd — 112, 724. pp — 2100, 734. pp — 2084, 654. artd — 551, l4. izv. bat. — 315, 704. inž. četa — 178, 704. četa za vezu — 163, 704. četa — 85, 704. mes. četa — 33, 704. veter. četa — 118, 704, odelj. ^pozadinu — 31, 704. voj. bol.. — 72 i 704. odelj. za poštu — 18 *nika. Ukupno je ova divizija imala 5.860 ljudi: 170 oficira, 4 zonjtfirera (starešina specijalista), 50 službenika, 868 podoficira i 4.768 nika (AVII, NAV-T-315, r. 2245, s. 987: Antun Miletić, Prilog prouainju nemačkog sistema komandovanja i okupacionih snaga na ju- "lovenskom ratištu u 1942. godini, VIG, br. 1/1974, str. 193—194 i

[3] Ovaj puk je pripadao 164. pd.

/ Opširnije o upotrebi ovih jedinica vidi dok. br. 37 i 71. For- „-ja Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata bila je sledeća: ^Bataljona, u svakom bataljonu četiri čete od po sto ljudi i po £ protivtenkovski vod. U tim jedinicama su mnogi ruski oficiri Všeg Vrangelovog korpusa služili kao podoficiri i vojnici (AVII, -T-501, r. 257, s. 1189-90).

i ' Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

izjave stanovništva, izveštaje komande mesta 11/378,[6] a ovi podaci su uglavnom netačni, preterani, mada ne i potpuno neupotrebljivi. Novoustanovijena komanda mesta 11/378. raspolaže sa samo 5 žandarma, koji se ne mogu upotrebiti za obaveštajnu službu, odnosno za ovo se mogu upotrebšiti samo u ograničenoj meri. Većina akcija koje je divizija izvela ograničenim snagama ostala je dosada bez značajnijeg uspeha, pošto u mestima, koja je prema izveštajima navodno zauzeo neprijatelj, nije zatečen neprijatelj i, što je najvažnije, nisu pronađeni neprijateljsko oružje, skrivena skladišta itd.

2. *Situacija kod neprijatelja*

Situacija na području dfivizije nije se u potpunosti smirila. Delatnost bandi se smanjila jedino usled požnjevenih kukuruznih polja, opalog šumskog lišća i nastupanja zime. Prema izveštaju predsednika opštine iz Lučice — 4 km južno od Požarevca — 120 naoružanih partizana izvršilo je prepad na pomenuto mesto,[7] razoružalo seosku stražu i streljjalo jednog Srbima koji se zalagao da umiri partizane. Mada se sumnja u izveštaj da je bilo 120 partizana, prepad je pokazao da su neprijateljske snage još aktivne. Tako i u Majdanpeku — 60 km jugoist. od Požarevca — postoji zimska baza bandi. Tačno mesto na šumovitom neprohodnom terenu nije se moglo utvrditi, pošto bande svoje sklonište često menjaju, a stanovništvo, iz straha od odmazde, ništa ne izjavljuje.

U prepadu na Lučicu više je opasna okolnost što su se partizani navodno pojavili u žandarmerijskim uniformama. Mada je prošle godine ustanicima pošlo od ruke da se prepadima na žandarmeriijske stanice dočepaju uniformi 'službenika, malo je verovatno da se u izloženom slučaju moglo raditi samo o takvim zapjenjenim uniformama, štaviše, divizija veruje da ovde nije potpuno nezainteresovana srpska pomoćna policija. Diviziji se dostavljaju nepotvrđeni izveštaja o tome da su jedinice ustanika prešle u jedinice srpske pomoćne policije i da su se tamo na neobjašnjiv način sklonile. Tako je 724. pp dostavio neposredno Višoj komandi izveštaj o tome da se jedan bivši ustanik danas angažuje kod srpske pomoćne policije kao oficir.
Takvi prepadi — kao u Lučici — noi/bežni su, jer se ne mogu svuda postaviti osiguranja. Samo, neobjašnjivo je što je-

[4] Ta komanda je bila u Požarevcu.

[7] Akciju je, 14/15. januara 1942, izveo Požarevački NOP odred. un Je P" tom razoružao seoske straže i spalio opštinsku arhivu.

dinice srpske pomoćne policije ne mogu da ustanove takva grupisanja na području koje ne kontrolišu oružane snage i što nisu u stanju da to spreče, kao i što se takve rascepkane bande mogu slobodno kretati. Komanda mesta 11/378 nije mogla da da nikakvo obaveštenje o ovome, pošto ni ona nema pregled srpske pomoćne policije.

Divizija se nije mogla oteti utisku da ove jedinice rade ono što žele, jer srpska vlada nema više .kontrolu nad svojim jedinicama. Izgleda da su ove jedinice više ili manje sklone uticajiima drugih krugova, da bi u svako doba još neko drugi mogao da ih obrati.

Jer samo tako može se objasniti ono što je u izveštaju naveo jedan agent: da je jedan oficir srpske pomoćne policije izjavio da među jedinicama nema sukoba, jer je u proleće 1942. planirana jedna zajednička akcija velike razmere, pod komandom Mihaiiovića, za koju je potreban svaki Srbin. Bilo bi možda značajno pretpostaviti da se ove težnje ispoljavaju sa znanjem srpske vlade, u najmanju ruku sa znanjem organa koji su bliski vladi ilii čak sa dopuštenjem komande srpske pomoćne policije. Uočava se da srpska pomoćna po-
i; licija ne odgovara zahtevima krajskomandanta za dostavljanje izveštaja o jačini Mjernih snaga, naoružanju i zadacima i, očigledno, planska pramena komandanata pomoćne policije, rukovođena iz Beograda, čini da je jednostavno nemoguća saradnja s pomoćnom policijom. Ovaj željeni darmar može imati samo za cilj da se organima okupacionih trupa uskrati uvid u namere komande srpske pomoćne policije, da bd se sprečilo prevremeno upoznavanje planova koji bi sigurno mogli biti u suprotnosti s postignutim sporazumima i obećanjima. Gledano sa ovog stanovišta, gore pomenuta vest o akciji predviđenoj za proleće dobija veću vrednost.

3. *Zaključci*

- Prema iskustvima iz prošle godine može se očekivati da usta-
i nici dejstvom većih jedinica nemačkog Vermahta nisu uni-
V šteni nego samo rascepkani i da će koristiti zimu da bi se ponovo prikupili, rasporedili i preoružali. Oni će zatim fponovo u proleće prilikom ponovnog oživljavanja borbenih racija u Rusiji odmah otpočeti sa akcijom velikih razera, možda onom najavljenom u tački 2, ili će početi time , o će pokušati da preikinu puteve za dotur, da onemogućaaju rad objekata koji se osiguravaju i da vrše prepade na ^;jnale vojne smeštajne prostorije. Pri tom im je stalo do toga na mesta gde vrše prepade domame jače snage, da im iz-
„oegnu i da ih navedu na gonjenje i nastupanje u neposrednu
i"

šumu u rasutom stroju, kako bi zatim tamo opkolili pojedine jedinice i izvršili prepad na ostavljene snabdevačke jedinice. Ovo se ni u kom slučaju ne srne dogoditi. Ugled nemačkog Vermahta ne podnosli takva opterećenja. Zato divizija, uz razmatranje gore opisanih prilika i na osnovu iskustava prikupljenih u borbi sa ustanicima, predlaže siledeće:

1) Nosioci oružja

Oružje nosi samo nemački vojnik. Drugi — uključujući srpsku pomoćnu policiju — smeju da nose oružje samo ako imaju dozvolu overenu od nemačkog Vermahta. Ako neko i pored toga nosi oružje, onda je on očigledno protivnik Vermahta i prema nijemu postupati kao prema takvom.

2) *Kontrola nosilaca oružja*

Isprave za ovlašćenje nosilaca oružja izdaje nadležni krajskomandant. On je time u stanju da proverava jačinu, naoružanje itd. jedinica čiji pripadnici imaju dozvolu da mogu da nose oružje.

Na području divizije pritajeni su oni koji su snabdeveni oružjem, koji su posedovali isprave i koje je srpska vlada upućivala na divtiaijsko područje s nekakvim zadacima, a da o tome nije bio obavešten krajskomandant. Time se dopušta da se bez ikakvog izbora upućuju organi koji se više ne mogu kontrolisati i koji imaju svoj stvarni cilj.

3) *Angažovanje ove novonaoružane pomoćne policije*

Kod kraj'skomandanta će se formirati i stanica u kojoj će se proveravati angažovanje srpske pomoćne policije, što se mora dovesti u sklad sa angažovanjem jedinica. Pomoćna policija ne sme izvesti nijednu akciju dok se prethodno ne obavesti krajskomandant.

4) *Pojačanje Feldžandarmerije*

Krajiskoemandamt Požarevca zasada raspolaže s pet žandarma. Za kontrolu svih događaja na području krajskomandanture to je potpuno nedovoljno. Divizija zahteva da se krajskomandantu stavi na raspolaganje još žandarma.

5) *Angažovanje divizije na drugom mestu*

Uzimajući u obzir veličinu rejona osiguranja, diviziji je stalo to toga da se železnice i putevi čvrsto drže u rukama kako bi se mogli vršiti dotur, dovlačenje pojačanja, dovoz i odvoz produkata fabrika. Zato je potrebno da se osnuje samo

nekoliko, ali zato jakih, baza koje su dorasle svim zahtevima. Ove baze moraju

a) da budu sposobne da se u svako doba brane od svih napada,

b) da budu tako jake da mogu da izdvoje snage koje su u stanju da nastupaju prema napadaču da bi nuu nametnule

c) da se uzajamno pomažu da bi protivnika mogle napasti u obuhvatu. Do sada izvedeni frontalni napadi ostali su bez uspeha. Za opkoljavanje nije bilo dovoljno snaga, a diviziji se niikada pravovremeno nije moglo uputiti pojačanje. Kada bi potom pojačanje stiglo, onda bi se protivnik već ponovo povukao.

Zato divizija zahteva da se u cilju osnivanja potrebnih baza razmotri sledeći novi raspored snaga divizije:

a) *Smena 724. pešadijskog stražarskog puka* u Beogradu od strane landesšicen-jedinica. Povećanje zaštite grada * Beograda jednim pešadijskim dopunskim pukom koji bi se • dovukao 'iz domovine. Ovaj pešadijski dopunski puk, koji će osobito obučiti, pruža već svojim prisustvom zaštitu i ve se angažovati u slučaju nužde.

b) *Angažovanje 724. pp:* posle 'izvršene smene 724. pp poredi tačku 1 a) i b)) angažulju se za osiguranje grada *rada i za zaštitu železničke pruge Beograd — Niš do ice M. Ivanča — Ralja.

Jedan bataljon nailazi se u rejonu Umka — Ostružnica -,(14—20 km južno od Beograda).

Zadatak: Zaštita grada Beograda ka zapadu i jugu. ' Jedan bataljon nalazi se u rejonu Ripanlj — Ralja (20—30 fjm južno od Beograda).

Zadatak: Zaštita železničke pruge Beograd — Niš do stanice Ralje.

Jedan baitailjo-n stoji na raspolaganju puku u rejonu Beli Potok — Vrčin (12—20 km jugoist. od Beograda) kao rezervni bataljon i osigurava železniičku prugu Beograd — Niš do stanice M. Ivanča.

» c) *Angažovanje 734. pp*

734. pp angažuje se na ostalom divizijskom području i preuzima osiguranje objekata pomenutih pod tač. 1 c—e, kao što sleduje:

Jedan bataljon ojačan jednom grupom ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata.

Zadatak: Zaštita rudnika uglja u rejonu Kostolac — Klenovik — Ćirikovac od strane Ruskih jedinica za zaštitu

privrednih objekata. Bataljon služi za pojačanje zaštite privrednih objekata. U svako doba može se upotrebiti i za druge svrhe.

Jedan bataljon ojačan dvema grupama ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata.

Zadatak: Zaštita rudnika u Boru od strane obaju grupa ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata. Uz to još i dve čete bataljona kao pojačanje, štab bataljona i dve čete za osiguranje Gvozdenih vrata.

Jedan bataljon kao pokretna rezerva stoji na raspolaganju peš. puku. Smešten je u rejonu zapadno od Požarevca. Ovaj bataljon garantuje zaštitu železničke pruge Beograd — Niš od strane M. Ivanča do stanice V. Orašje. Ovaj novi raspored pored osnivanja šest jakih baza (uporedi prilog 2):[8]

1) Rejon Urnka — Ostružnica
2) Rejon Ralja — Ripanj
3) Rejon Belii Potok — Vrčin
4) Rejon zap. od Požarevca
5) Rejon Požarevca
6) Rejon Bor — Gvozdena vrata

koristi što svakom pešadijskom puku odsada bezusllovno'na raspolaganju ostaju potrebni bataljoni za podršku. Ovi bataljona za podršku mogu se upotrebiti za izvođenje planskog izviđanja, a zatim za nastupanje preima protivniku. Time se otklanja ograničenje pešadijskih pukova na samo lokalno osiguranje. Nastupanjem sopstvenih snaga protivniku se nameće akcija. Teške čete pešadijskog bataljona izdvajaju se iz svake stražarske službe i time se potpuno mogu posvetiti svojoj posebnoj obuci. Postoji i mogućnost da se svaki bataljon neko vreme izdvoji iz stražarske službe, da se zameni rezervnim bataljonom i da se upotrebi kao bataljon za podršku da bi se doveo na obuku.

Borovski[9]

' Hajnrih (Heinrich Borowski), general-major, komandant 704. pd od 22. aprila 1941. do 30. avgusta 1942 (Wolf Keilig, n.d. str. 41).

BR. 26

IZVEŠTAJ NEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI ITALIJANSKE 2. ARMIJE OD 26. JANUARA 1942. O GLEDIŠTIMA KOMANDANTA OVE ARMIJE ZA LIKVIDIRANJE GLAVNIH USTANIČKIH ŽARIŠTA NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE[1]

Prepis

Nemački štab za vezu pri Komandi italijanske 2. armije — O-U., 26.1.1942.

Strogo poverljivo

IZVEŠTAJ

o prvom prijemu načelnika nemačkog Štaba za vezu kod S.E.[2] Roate[3].

S.E. Roata primio je 26.1.1942. pre podne prvi put nanika nemačkog Štaba za vezu.

Posle kratke razmene informacija o završetku akcija „ssćenja u istočnoj Bosni,[4] ekselencija Roata se vrlo opširno osvrnuo na pitanje Balkana.[5]

' Snimak neoverenog prepisa dokumenta (pisanog na mašini), u -AVII, NAV-T-501, r. 265, s. 935—8.

[2] Sua Eccellenza (njegova ekselencija)

[3] Mario (Roatta), general korpusa, od 20. januara 1942. komandant italijanske 2. armije. Do tada je bio načelnik Generalštaba Kopnene vojske.

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 10, 12, 14 i 17.

[5] O situaciji u NDH i u italijanskim okupiranim zonama (drugom ili demilitarizovanom zonom italijanske okupacione vlasti su nazivale deo teritorije koji se protezao od anektirane ili prve zone do linije Zdihovo — Tounj — Hum (k. 863) — Plitvički Ljeskovac — Prijeboj — pl. Plješivica — Mazin — Trubar — Jadovnik — Šator — Vel. Golija — Cincar — Dragnić — Maiovan — Ljubuša — Prenj — Lisac — Bjelašnica — Troglav (k. 1248), a trećom zonom područje između demilitarizovanog dela i demarkacione linije, koja se uglavnom protezala linijom pl. Plešivica — Kravarske gorice — Pokupsko — Trepča — Čemernica — V. Vranovina — Bosanska Bojna — Ljubina — Miška Glava — Trnovo — Razboj (k. 590) — Kozica — Stričići — Radaljica (k. 1080) — Gustovare — trnovo — k. 1052 — Ljuša — Kopčić — Suhe jele — Vuković — pl. Bjelašnica — .Tahorina — Goražde — Rudo) vidi Zbornik tom XIII, knj. 1, dok. br. 14, 19 i 20, knj. 2, dok. br. 1, 9, 13 i 16.

On zastupa gledište da će u proleće situacija da bude vrllo tešika alko se pre toga ne likvidiraju glavna žarišta ne$_r$ mira:

U tom cilju postoje prema italijanskom gledištu tri mogućnosti:

1) Sveobuhvatna, zajednička i koordinirana akcija italijainsikiih, nemačkih, hrvatskih i bugarskih snaga, koje bi pod jedinstvenom komandom izvršile koncentričan napad u cilju razibij anja ustaniičkih centara. Razna manja lokalna žarišta bi se tada raspala sama od sebe.

On smatra da bi takva akcija dala najbolje i najtrajnije rezultate. Ali za takvu akciju bio bi potreban veliki broj jedinica. Ne očekuje uspeh od delimičnih akcija, pošto se nakon njihovog završetka ustanici za kraće ili duže vreme opet oporave.

2) Povlačenje svih italijansfcih jedinica s područja Dinarskih planina, uz zadržavanje manjeg broja dobro utvrđenih garnizona, nešto slično ranijim kaštelima. Manji garnizoni bi bili napušteni a održavanje veze bi bilo ograničeno samo na velike puteve.

Sve žrtvovano područje bi bilo prepušteno samom sebi. Na taj način ne bi moglo da se postigne umirenje zemlje, ali bi italijanske jedinice bile pošteđene većih gubitaka.

3) Sklapanje sporazuma sa srpskim stanovništvom u većem obimu nego do sada a u slučaju potrebe i na račun hrvatske države. Naše niže komande su sa odobrenjem komande armije već do sada sklapale ovakve sporazume u manjem obimu, 'koji su se pokazali korisnim.[6]

Samo zahvaljujući tome bilo je mogućno da se, naročito u južnom području, manljli eksponirani garnizoni održe bez borbe.

Najzad postoji još jedna mogućnost slična onoj kada magarac izgladni između gomila sena, pošto ne može da se odluči s koje gomile će da jede.

Načelnik štaba za vezu dao je o tim predlozima sledeće mišljenje:

uz 1) Ovaj predlog je bez diskusije najefikasniji pa prema tome i najiboljli. Ali on zahteva velike snage kojima nemačka strana sada jedva raspolaže. Stoga bi trebalo da se zadovolljiimo većim ddimičnim akcijama koje bi se izvodile uzastopno.

Komandant armije je na to odgovorio da u tom slučaju ne treba da se zavaravamo u pogledu konsekvenci. Kao posledlica može da bude stvaranje jednog velikog povezanog ustaničkog područja na Balkanu i gubitak velikih saobraćajiraica i privrednih područja.

uz 2) načelnik Štaba za vezu je dao kratku primedbu da bi u tom slučaju mogli da budu ugroženi i veći garnizoni.

Na tu primedbu nije dat odgovor. Izgleda da ova mogućnost nije uzeta ozbiljno u razmatranje.

uz 3) U pogledu mišljenja komandanta armije da će Hrvati da budu načelno protiv ovog predloga, načelnik Štaba za vezu je zauzeo stanovište da bi se podesnim načinom pregovaranja možda ipak mogle da stvore mogućnosti za njegovo razmatranje. U svakom slučaju takav sporazum, prema njegovom mišljenju, ne bi smeo da bude na štetu hrvatskog državnog područja.

S.E. Roata je u daljim razmatranjima iizneo mišljenje da je bilo pogrešno da se stvara država koja je u osnovi neprijateljska prema Italiji. Bolje bi bilo da se čitav Balkan za vreme rata smatra za neprijateljsko područje i da se prema »me tako tretira. Tada ne bi bilo potrebno da se kao sada ipregovara u rukavicama.

U svakoj pojedinoj državi mogle su da se podržavaju i nade za budućnost, koje 'bi se ostvarile posle rata, kao što je npr. stvaranje »velike Bugarske« ili »obnovljene Jugoslavije« ili »veliilke Hrvatsike« ili »povećane Mađarske«.

On sam, S.E. Roata, ne bi se ustručavao da te zemlje privuče velikodušnim obećanjima, kojih kasnije ne treba da se pridržavamo.

Na primer, Hrvatskoj bi mogao mirne duše da se obeća Celovec ili Grac.

Na primedbu načelnika za vezu da bi takav postupak bio vrlo problematičan i da bi mogao da izazove razne teškoće, Roata nije uopšte odgovorio i izgleda da je uopšte nije uzeo u obzir.

Naprotiv, on je dalje naveo da se ne bi mnogo premišljao da, na primer, Francuskoj obeća Siciliju, da bi dobio pravo na prolaz kroz Tunis, li da se na to obaveže usmeno i pismeno.

Kasnije je uvek lako nađi izgovor za izmenu 'takvog obećanja. Na primer, u tom cilju mogu da se najme razbojnici, koj(i bi u određeno vreme fingirali atentat na nekog iftalijanskog državnika na francuskoj teritoriji. Na taj način bila bi stvorena nova situacija u 'kojoj bismo dobili odrešene ruke.

[6] O saradnji predstavnika Komande italijanskog 6. armijskog korpusa s predstavnicima četničkih formacija majora Boška Todorovića, majora Jezdimira Dangića, vojvode Ilije Trifunovića i Dobrosava Jevđevića, vidi Zbornik, tom II, knj. 3, dok. br. 122, tom XIII, knj. 1, dok. br. 138 i 205; AVII, italijanska arhiva (dalje: I.a.), reg. br. 116, k. 322, Ča, reg. br. 19/4 i reg. br. 57/1, k. 170, reg. br. 7/6, 8/7 i 22/6, k. 231, NAV-T-501, r. 266, s. 174/6.

Na kraju eks. Roata je dao još jedno upoređenje s područja političkog humora, ikoje je sadržalo iste tendencije. Drugih svedoka ovog razgovora nije bilo.

F.d.R.d.A. Pot. Rorbah
Gerling [Göring]
službenik.

BR. 17

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 27. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, OBOSTRANIM GUBICIMA, SADEJSTVU I ODNOSIMA SA ITALIJANIMA I USTAŠAMA I DALJIM MERAMA POSLE ZAVRŠETKA PRVOG DELA OPERACIJE U ISTOČNOJ BOSNI[1]

75/42[2]

Prilog **53**[3]
Strogo poverlj'ivo[4]

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA
NA JUGOISTOKU

27. 1.42.

Veza: Br. 287/42 str. pov. od 26.01.42.[5]

Uz tačku 2):

a) U operacijskom području nalaizi se približno 10.000[6] Dangićevih četnika ii oko 3.000 komunista, četničke jedinice su dobro obučene, no ipak nisu potpuno uniformisane, poseduj'u puške i mitraljeze. Mada su zapjenjena četiri topa, nije se mogla utvrditi art. vatra. Postoji volja za odbranu kao i pouzdanje. Prikupljene jedinice se pojavljuju samo ukoliko bivaiju sazvane; inače četnici žive rasuti po mestima kao mlirni stanovnici. Neki delovi Dangićevih četnika imali su naređenje da se ne bore protiv nemačkih trupa.[7] Iz ovog razloga se njih oko 400 predalo našim trupama.

b) Nemački gubici: 25 mrtvih, 131 ranjen, 1 nestao, povređenih i bolesnih 50, promrzlih u svim stepenima 297. Neprijateljski gubici: mrtvih 521, zarobljenih 1.431. Kod naših trupa jiako je istrošena odeća i obuća (naročito obuća), te motorna vozila koja su bila s trupama; postoji ja'ka potreba za konjima. Plen: četiri topa sa 343 granate, jedan minobacač, 22 mitraljeza, 855 pušaka, 72 mine, 33 konija i tovarna grla i oko 600 komada stoke.
Iz neprijateljskog zarobljeništva je oslobođeno: 168 Hrvata i "104 Italijana.

c) Sadejstvo s hrvatskim trupama nakon savladavanja početnih teškoća je zadovoljavajuće. Hrvatski oficiri za vezu koji su postavljeni kod nemačkih trupa bili su dobro obučeni i energično su dejstvovali. Hrvatske trupe nisu za samostalnu upotrebu zbog oskudne obučenosti, opreme i naoružanja, te zbog pomanljikanja oficira ii pogodnih podoficira. Sadejstvo s hrvatskim vazduhoplovstvom je zadovoljavajuće.
Od strane Italllijana planirane' akcije na južnom krilu, u -rajonu Foča — Goražde, nisu mogle biti izvedene zbog kasnijeg dolaska divizije »Taurinenze«. Sa italiijanske strane postoji velika predusretUjivost, uikdliko se ne radi o borbi. Angažovanje italijanske avlijacije dovelo je, na žalost, do njihovih gubitaka, o kojima je javljeno.[8]
Saradnja s hrvatskim i [talijanskim aficirima za vezu je dobra. Državni sđkretar Vrančić, koga je hrvatska vlada uputila u 342. pd, radio je energično. No ipak njegov Upravni aparat nije bio odgovarajuće pripremljen za zadatke i delomično je stigao sa zakašnjenjem. Vojna žandarmerija pojavljivala se u civilnom odelu nenaoružana.

d) Ustanlidi su se vesto uklanjali ispred nastupajućih nemačkih trupa u prostranim rejomima teškog područja i, prema izveštajima, ponovo se vraćaju u svoja mesta. Hrvatske trupe koje su ostale na očišćenom području ne mogu ih sprečiti, jer su u borbi slabije. Može se očekivati da akcije ustanika protiv Hrvata ponovo započnu.
Prema nemačkim trupama stanovništvo se odnosi prijateljski i u pojedinim krajevima sa zabrinutošću je osetilo

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501 r 247, s. 783—6.
[2], [3] i [4] Dopisano rukom.
[5] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
[6] Početkom 1942. u istočnoj Bosni je pod neposrednom komandom majora Jezdimira Dangića bilo oko 4500 četnika (AVII, ča reg. br. 25/3, k. 15 a).
[7] Vidi dok. br. 9, nap. 5 i 23.
[8] Vidi dok. br. 10 i 14.

njihov odlazak, jer se plaše da će Hrvati nastaviti zverstva. Prema izveštajiiima trupa, to je već počelo.
Kod Kosovske Mitrovice i južno od Zvomika stigle su hiljade 'izbeglica bez hrane i smeštaja, te postoji velika opasnost od zaraze. Ove izbegliee ponovo prouzrokuju 'uznemirenost na srpskoj teritoriji.

e) Za pacifikaciju područja je potrebna stalna odgovarajuća posada nemačkih trupa. Za ovo bi došle u obzir rezervne jedinice. Kratkotrajne operacije dosadašnje vrste i jačine neće nikad modi dovesti do trajne pacifikacije, pošto se ustanici, koja su jako učvršćeni među stanovništvom, po ovakvom terenu vesto uklanjaju i po završetku operacija opet nastavljaju svOju raniju aktivnost. Što se tiče vremena za operacije, mora se ukazati na potrebu povoljnijih vremenskih prilika. U poslednjoj operaciji su upotrebljene snage bile previše velike u odnosu na postignute uspehe.
U interesu pacifikacije svaka je upotreba ustaša na ovom području isključena, zbog postojećih velikih suprotnosti. Po sporazumu s hrvatskom vladom pokušaće se da se dovede do mira u istočnoj Bosni na taj način što će se celokupno područje do daljnjega smatrati kao operacijsko područje i ostaje pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji. Komandant 718. pd treba da u uskoj vezi s hrvatskom vladom ponovo organizuje upravu zemlje. Sve hrvatske jedinice koje se nalaze u istočnoj Bosni ostaju taktički potčinjene komandantu 718. pd.

Opunomoćeni komandant u Srbiji
Ia, br. 75/42. str. pov.

BR. 22

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 30. JANUARA 1942. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O OSIGURANJU 2ELEZNICKOG TRANSPORTA I EKSPLOATACIJI RUDNIKA U OKOLINI PRIJEDORA I JAJCA[1]

POVERLJIVO

Nemački general u Zagrebu
Ia, br. 0341/42, pov. Zagreb, 30.1.1942.

Veza: naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (k-de 12.A) Ia br. 0316/41, str. pov. od 20.12.1941.

Predmet: osiguranje Prijedora i Jajca.

- g

Opunomoćeni komandant u Srbiji
Primljeno: Br. 864, pov.
Prilozi:
Odelj. Ia zavedeno
odelj. Ia br. 200/42, pov.

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI
Beograd

Prema izveštajima kojima se ovde raspolaže, *izvlačenje gvozdene rude iz rudnika u okolini Prijedora* za sada nije mogućno, s jedne strane zbog oskudice uglja, a s druge strane što nije izvodljiivo transportovanje .gvozdene rude železničkom prugom Prijedor — Bos. Novi — Suinja. Saobraćaj na ovoj pruzi može se sada redovno održavati samo * uz pomoć jednog oklopnog voza, jer upotreba Oklopnog voza <• uslovljava da se kolosek pri svakoj vožnji mora opravljati na više mesta.

Transportna ikomandantura u Zagrebu će sada izvršiti 1 pokušaj da oklopnim vozom transportuje u Prijedor 60 tona

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1082. Na margini originala je dopisano rukom nekoliko datuma, parafa i oznaka.
Stambilj primaoca.

uglja (4 vagona). Snabdevanje životnim namirnicama 923. landesšicen[1] bataljona, koji stacionira sa dve čete u Prijedoru i jednom četom u Ljubiji, za sada je obezbeđeno, pošto je jedan transport životnih namirnica za deset dana stigao u Prijedor. Pored toga, postoji mogućnost da se u slučaju nužde snäbdevanje vrši putem kupovine za gotov novac.

Prividno ne postoji pretnja ili opasnost za landešši-cen-bataljon, pošto u tom rejonu nije dolazilo do napada na nemačke trupne jedinice.

Kako za osiguranje ugroženih železničkih linija ne stoje na raspolaganju nikakve druge nemačke snage i pošto akcija čišćenja, koju je u vremenu od 25—26. 11. 41. preduzela 718. peš. divizija sa četM nemačka bataljona i jednom četom, deset hrvaltskih bataljona (domobranskih i ustaških) i pet bater. i jednim vodom hrvat, artiljerije, nije imala trajnijeg uspeha,[3] ja ću još *jedanput izaći pred hrvatsko Ministarstvo rata* s molbom da posveti *veću brigu zaštiti železnica.* Ali, zbog male borbene vrednosti hrvatskih trupa, nisam u stanju da u tom pogledu obećam neki realan uspeh.

Zbog nedostatka jedinica moralo se odreći zaštite nemačkih rudarskih postrojerija u *Jajcu* pomoću nemačkih jtrupa. Osiguranje postrojenja koja, prema navodima nemačkog oficira za privredu, nisu bezuslovno potrebna privredi mora biti prepušteno Hrvatima. Pri tome, po mome mišljenju, zavisi samo od ustanika[4] da li će i kada hteti da zauzmu Jajce. Ne može se očekivati od Hrvata da tamo pruže otpor vredan pomena.

Na uvid posle dostavljanja, W.O.[5]

Nemački general u Zagrebu
Glez

[3] 0 ovim akcijama protiv 2. krajiškog NOP odreda u selima oko Prijedora i u planini Kozari vidi Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 66 i 190, knj. 3, dok. br. 38.

[4] U okolini Jajca u to vreme dejstvovao je 3. krajiški NOP odred (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 76).

[5] Wirtschaftsoffizier (oficir za privredu). Na toj dužnosti se nalazio major Jozef Šart (Josef Schhardt).

BR. 26

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 30. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI SRBIJE, REZULTATIMA OPERACIJE 342. I 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE, DALJIM MERAMA, OBOSTRANIM GUBICIMA I PLENU U ISTOČNOJ BOSNI[1]

K.T.B.[2]
Prilog[4]

WB-859 c[3]

Opunomoćeni komandant u Srbiji
Odelj. Ia, br. 722/42, pov.

Beograd, 30.1.42.

Predmet: 10-todnevni izveštaj
2 *priloga* (samo k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku)

Poverljivo

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Opšta situacija i situacija kod neprijatelja

1.) Opšta situacija uglavnom nepromenjena.[5]

2.) Broj sabotaža i prepada u jugoistočnom području Srbije bio je manji, nasuprot tome na nemačkom interesnom području Hrvatske veći nego u poslllednjem izveštajnom periodu. Javljeno je ukupno 36 slučajeva.

3.) *Srpsko područje:* jače bande pojavile se oko Niša i Kuršumlije, slabije oko Brijanja i Stuble (14 km severozapadno od Leskovca), kao i oko Kokin Broda (8 km severno — severozapadno od Nove Varoši) i povremeno u rejonu severno od Višegrada. Banditske grupe pod komandom dr Pantića[6] i Borote pojavile se u okolini Kastojevića (10 km severoiistočno od Bajine Bašte).

4.) *Istočno hrvatsko područje:* opšta slika o držanju i namerama Dangićevih ljudi još nije potpuno jasna. Dangićeve jedinice izbegavaju borbe s nemačkim jedinicama.[7]

[1] Snimak originala (pisan na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 790—2.

[2] [3] i [4] Dopisano rukom.

[5] O tome vidi dok. br. 9, 10 i 18.

[6] Miloš

[7] Vidi dok. br. 17 i 23.

Stečena iskustva iz operacije 342. pd i 718. pd potvrdila su očekivanu sliku neprijatelja u rejonu borbe. Neprijatelj jie samo pojedinačno stupao u borbu; vremenska situacija i za napadača težak teren takođe su mu omogućili da (se s većim delovima povuče u planine i neprohodne šume. Tr^ba pretpostaviti da će ove grupe posle odlaska nemačkih (jedinica ponovo pokušati da nastave sa svojom aktivnošću. Područje prikupljanja razbijenih baradli treba u ovom momentu tražiti u rejonu 25 km severno i sevaroistočno od Sarajeva.

Na području sasvim istočno i jugoistočno od Zenice povećavaju se terorističke akcije komunista (prepadi, pljačke, regrutovanja).

Rejon »planine Ozren« postao je polazna baza za nedela partizana u rejonu zapadno i jugozapadno od Doboja do Teslića.

Na ostalim područjima nije bilo značajnih promena situacije kod neprijatelja.

Prilog:

Karte o situaciji kod neprijatelja i aktima sabotaže daju se u prilogu.[8] [1] -

II. Sopstvene i potčinjene jedinice

1.) Završena je operacija koju su izvele 342. i 718. pd s pridodatim hrvatskim snagama na području jugoistočne Hrvatske.[9] Jedinice su postigle postavljene ciljeve. Ukupni gubici za vreme operacija dati su u odelj'ku V.

2.) Nastaviće se operacija protiv neprijatelja na području Ozrena (trougao Spreča — Bosna, Doboj — Zavidovići — Lukavac) koja je za vreme prošlog izveštajnog perioda prekinuta zbog pripreme za akciju u južnoj Hrvatskoj. Ovaj zadatak prenet je ojačanoj 718. pd.[10] Snage podcijene u dve grupe krenule su 29.1. odnosno 30.1. s linije Zavidovići — Lukavac prema severu i zapadu, dok hrvatske snage zatvaraju dolinu Spreče i Bosne i treba da spreče izvlačenje neprijatelja.

[8] Redakcija ne raspolaže tim kartama.

' O toj operaciji vidi dok. br. 9, 10 i 17. U izveštaju Zigfrida Kašea od 29. januara 1942. Ministarstvu spoljnih poslova u Berlinu se navodi: »Operacija dveju nemačkih divizija u istočnoj Bosni je završena za svega nekoliko dana. Na žalost, general Bader je brže preduzeo povlačenje divizije upućene iz Srbije, tako da pojedine akcije nisu sprovedene do kraja a pojedina mesta su pre vremena napuštena« (AVII, London 20, s. 3120033).

[10] Vidi dok. br. 12, 17 i 21.

3.) Kod ostalih divizija niije bilo većih borbenih dejstava. Na više načina izvršeni pretresi za pronalaženje ustanika koji su se vraitiili kućama — doveli su da se izvrši 80 hapšenja. Završeno je prebacivanje 113. pđ[ivizije]. 717. peš. divizija vrši pregrupisavanje u novom rejonu.

4.) Na novim područjima koje su poseli Bugari nije došlo do značajnih izgreda. Držanje Pećančevih četnika prema bugarskim jedinicama i dalje je bilo lojalno, Košta Pećanac lično je stupio u vezu sa 1. bugarskim okupacionim korpusom i izrazio je spremnost za saradnju.

5.) Brojno stanje 3. ruskog bataljona za zaštitu privrednih objekata, koji se nalazi u formiranju, iznosi 300 ljudi, a »sabirnog bataljona« 600.

III. Srpski naoružani odredi

1.) Srpski odredi vodili su u izveštajnom periodu 8 uspešnih borbi protiv komunističkih bandi. Ustanici su pri tome izgubili: 75 poginulih, 21 zarobljen, 4 ranjena; srpski odredi su imali 2 poginula i 2 ranjena.

2.) Brojno stanje i naoružanje nije pretrpelo značajne promene.[11]

IV. Snabdevanje

Situacija u pogledu snabdevanja bila je dobra. Nasurot tome uprava nailazi na velike poteškoće u pitanju oružja i municije kod skladišta koja su neposredno potčinjena ustanovama. Potrebno je da se Odeljenju za pozadinu hitno stavi na raspolaganje jedna četa za dotur za stražarsku službu i radove. Dalje se predlaže da se ona skladišta koja sada imaju samo prilkomandovano ljudstvo popune stalnim ljudstvom. Za to je potrebno: za skladište oružja u tvrđavi Beograd, skladište municije u Rakovici i skladište municije u Rumi po jedan vatrogasac i po 10 ljudi radne snage kao i po jedan kamion (3 t.).

V. Gubici i plen od 16. do 25.1.42.

Sopstveni gubici:

	Mrtvih:	Ranjenih:	Nestalih:	Obolelih:	Promrzlih:
Nemačkih	25	125	1	64	337
Hrvatskih	15	35	5	24	167
	40	160	6	88	504

" Vidi dok. br. 9.

Gubici neprijatelja:

Mrtvih:	Ranjenih:	Zarobljenih:
761	33	1471

od toga: 25 odmazda

Oslobođeno zarobljenika:

Hrvata:	168
Italijana:	104
	~272

U Beogradu od 16. do 25.1.42. 107 uhapšenih.

Plen:

topova	4	goveda	544
art. municije	334	ovaca	731
minobacača	1	koza	115
mina za MB	24	radio-aparata	2
miitaljeza	6	motocikla	2
puškom! traljeza	17		
pušaka	949		
puš. municije u 13 sanduka	72.763		
.ručnih bombi	228		
bajuneta	134		
mina	72		
tovarnih grla	8		
konja	26		

Dostavljeno prema konceptu.

Bader,
general artiljerije

BR. 26

ZAKLJUČCI S KONFERENCIJE U NEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU OD 31. JANUARA 1942. NEMAČKIH I USTAŠKIH VOJNIH I CIVILNIH PREDSTAVNIKA O NAČINU PRESELJENJA SRBA IZ LOGORA NA TERITORIJI NDH U SRBIJU[1]

Nemačko poslanstvo Zagreb, 31. januar 1942
Zagreb

i

Pri kraju [konferencije 31. januara 1942. (konačno su utvrđene sledeće tačke:

I

1.) Hrvatska vlada je izrazila svoju spremnost da sva zahtevana lica preseli u Srbiju.[2]

2.) U slučajevima preseljenja iz nekog logora preseliće se i članovi porodice. Kao članovi porodice smatraće se ona lica koja se prema nemačkom shvatanju smatraju kao članovi porodice koji imaju pravo na izdržavanje.

3.) Uhapšenici smejiu da ponesu sa sobom u Srbiju samo one stvari koje imaju pri sebi u logoru.

Članovi porodice imaju pravo da onu pokretnu imovinu kojom porodica raspolaže kao i gotov novac koji imaju ponesu sa sobom u Srbiju. U pitanju promene kuna u dinare, hrvatska vlada će dati p.pukovniku gospodinu Saberu [Schacher] u Zemunu odgovarajuća uputstva.

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, London — 7, s. 301789—92.

[2] Vidi dok. br. 13. Konferencija je počela 23. januara 1942. na zahtev opunomoćenog komandanta u Srbiji da se 1.400 Srba iz koncentracionih logora NDH prebace u Srbiju. Konferenciji su prisustvovali:
od strane opunom. komandanta u Srbiji kapetan *Julius Kalmar,* od strane NDH — Državne direkcije za red i bezbednost *dr Aleksandar Benak,* od strane K-de Štaba za vezu pri opunom. komandantu u Srbiji šturmbanfirer Vilhelm Bajsner,
od strane Nemačkog poslanstva u Zagrebu štandartenfirer Vili Rekvard (Willi Requard) i dr Krajner (Kreiner) (AVII, London — 7, s. 301785—8). U vezi sa sastavom ove komisije bilo je oprečnih mišljenja, tako da je komandant Upravnog štaba Harold Turner 21. januara 1942. uputio nemačkom poslaniku u Zagrebu, SA-obergrupent'ireru Zigfridu Kašeu, pismo • u kojem se zalagao za rešenje tih nesuglasica i za brzo prebacivanje Srba, s napomenom da je on pokazao veliku predusretljivost u pogledu povratka oko 8.000 Hrvata i Muslimana iz Srbije i NDH (AVII, London — 7, s. 301644—7).

4.) Nepokretna imovina koja pripada porodicama, kao što su nepokretna imanja, uloženi kapital itd., pripada hrvatskoj državi ako se više članova porodice ne nalaze na hrvatskoj teritoriji. U slučajevima gde članovi porodice ostaju na hrvatskoj teritoriji, imovina preseljene porodice će se prepisati na one članove porodice koji ostaju, da bi se dotičnim zajamčila eventualno oduzeta mogućnost egzistencije.

5.) Lica za koja je utvrđeno da su komunisti ili su deIovala na strani ustanika, odnosno krivično gonjeni, neće se preseljavati i ostaju u hrvatskim koncentracionim logorima.

6.) Lica koja su samo sumnjiva za takvu delatnost biće predata komandantu Srbije kome će dati podatke o okolnostima da bi se moglo obezbediti njihovo dalje osmatranje i praćenje.

7.) Lica koja su bolesna ili sumnjiva da su zaražena neće biti preseljena, već će se u pojedinim slučajevima prema lekarskom mišljenju kasnije preseliti.

II

Tehnički će se preseljenje izvršiti na sledeći način:

1.) Sredstva potrebna za transport će na zahtev šturmbanfirera Bajsnera [Beismer] staviti na raspolaganje hrvatska vlada.

2. Članove porodice će hrvat. Državna direkcija za red i bezbednost obavestiti i otpremiti na mesta ukrcavanja koja naznači šturmbanfirer Bajsner.

3.) Lica koja budu iz logora preseljena primiče jedna komisija koju će sačinjavati

a) od strane komandanta Srbije kapetan gospodin Kalmar,

b) od strane hrvat. Državne direkcije za red i bezbednost gospodin dr Aleksandar Bena'k,

c) od strane komandanta Štaba za vezu pri komandantu Srbije šturmbanfirer gospodin Bajsner,

d) od strane nemačkog poslanika u Zagrebu štandartenfiier Rekvard

i jedan oficir koga će odrediti komandant Srbije. Ljudstvo za pratnju do Zemuna daće hrvatska Vlada, a od Zemuna komandant Srbije.

4.) Uhapšenicima će hranu do granice izdati hrvatska vlada, članovi porodice se moraju snalbdevati iz sopstvenih sredstava.

5.) Prilikom predaje uhapšenika mogu da se po s no razumu s 'komandantom logora u transport uvrste i ona lica

za koia naročito interesovanje ima komandant Srbije a koja nisu uvedena u dosada postojeće spiskove lica određenih za transport (ipak lica navedena pod I 5) i 6) ne 'dolaze u obzir). Članovi porodice ovih lica će takođe što je moguće pre biti fransportovani.

U pogledu članova porodice koji se nalaze u ltalijanskoj okupacionoj zoni važe odredbe tač. 6) akta od 23. januara 1942.

' 6.) Spiskovi koje je podneo komandant Srbije biće obrađeni na sledeći način:

a) Na osnovu logorske kartoteke biće utvrđeno ko se od navedenih osoba nalazi u ovim logorima.

b) Prema kartoteci umrlih biće ustanovljeno koje je ' od navedenih lica već umrlo.

c) Na osnovu postojećih akata biće utvrđeno ko je komunist ili kriminalac.

d) Sva lica čiji se ostanak na osnovu ovih kartoteka, razmatranjem s komandantom logora, ne može da utvrdi ^ isključena su iz preseljavanja.

Sve pobliže pojedinosti će urediti šturmbanfirer Bajsner, dr Benak i kapetan Kalmar.

Na kraju je zaključeno da je isključena svaka mojćnost povratka u Hrvatsku lica preseljenih u Siihiju. Pri lome je utvrđeno da je ovim zaključena akcija preseljenja 1 Hrvatske u Srbiju. Pojedinačne intervencije mogu da se Ihe samo u slučajevima koji su od političkog značaja za -njj.lajh. Ove intervencije će komandant Srbije preko opuno-HppKićenika slabi Nemačkom poslanstvu u Zagrebu, koje će 'odlučivati o njihovom daljem sprovođenju.

• ' pot. Rekvard

»a

BR. 26

IZVOD IZ MESEČNOG IZVEŠTAJA OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. JANUARA 1942. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI, HRVATSKOJ I BOSNI, PRIPREMI I IZVOĐENJU OPERACIJE PROTIV PARTIZANA U ISTOČNOJ BOSNI I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku

(K-da 12. armije)

Odeljenje Ia, Str. pov. 11/43 **H.Qu., 31. 1. 1942.**

Izveštaj o radu odeljenja Ia
za period od 1. 1. do 31. 1. 1942. godine

1.1.: ...[2]

Iz *dnevnog izveštaja* **k-ta oružanih snaga na Jugoistdku od 2.1.1942:**

Srbija: Jača banda sevenoistočno od Užica.

Hrvatska: Stailine borbe sa bandama na ćelom području između Save i granice nemačke i italijanske interesne zone.

3.1.: . . ?

Iz^ *dnevnog izveštaja k-ta* **oružanih snaga na Jugoistoku od**

Srbija: Ponovo nemiri oko Vailjeva.

4.1.:

Pril. 3.

Prebacivanje tri landesšicen-bataljona iz Hrvatske u Srbiju

Pregrupisavanje snaga u Srbiji nameće potrebu da se u januaru prebace tri landesšicen-bataljona iz Hrvatske u Srbiju. Zato su nemačkom generalu u Zagrebu date instrukcije da obezbedi da hrvatske jedinice preuzmu dosadanje zadatke ova tili bataljona. Glavnom stožeru[5] treba tom prilikom takođe dati uputstva: da ubuduće snage pod njegovom komandom mioraju sve više preuzimati vojne zadatke u Hrvatskoj. Preostala dva nemačka landesšicen-bataljona u Hrvatskoj treba pretežno angažovati za zaštitu železničke pruge Zagreb — Beograd. Nemački general u Zagrebu treba da k-ta oružanih snaga na Jugoistoku i opunomoćenog k-ta u Srbiji izvesti: koji su bataljoni predloženi za upućivanje, a ovaj neposredno naređuje u pogledu mesta i vremena dolaska i izveštava k-ta oružanih snaga na Jugoistoku o namerama i izvršenju zadatka,

6

Iz dnevnog izveštaja od 5.1:

Hrvatska: Nastavljaju se borbe sa bandama u rejonu Sarajevo — Tuzla — Banija Luka i oko Bosanskog Novog.

Iz dnevnog izveštaja **od 6. i 7. 1:**

Hrvatska: Borbe sa bandama između Save i nemačko-italijanske granice interesnih zona traju s nesmanjenom žestinom.

10.1:

«Pril. 14.

folksdojčerske SS-jedinice u Srbiji

pOpšta situacija na području Jugoistoka zahteva jedinstveno 'mgažovanje snaga. K-t oružanih snaga na Jugoistoku narneraiva da iz Srbije izvuče delove 717. divizije i prebaci ih u Sohm čim stignu folksdojčerske brigade.[9] Dalje uravnoteženje snaga vršiće se prema razvoju situacije. Zato k-t oružanih snaga na Jugoistoku telegramom moli OKW i OKH:

1) da se jasnije naredi pitanje potčinjavanja SS-brigada koje se formiraju u Srbiji, tako da opunomoćeni k-t u Srbiji njima raspolaže isključivo za taktičku upotrebu;

2) za stalno obaveštavanje o formiranju i dolasku u - Srbiju.

Situacija

|> Srbija: Ponovo jače bande na Zlatiboru. Pregrupisavanje | 342. pd za operacije u južnoj Hrvatskoj.

Hrvatska: Nastavljaju se borbe sa bandama.

Ustanici opkolili Jajce.[10] De'lovi 718. pd izvode operaciju na

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053239—65.

[2] 3 7 8 17 18 20 23 K 27 28 29 32 39 43 47 i [51] Izostavljeno se ne odnosi na Jugoslaviju.

[5] Misli se na Glavni stožer Ministarstva domobranstva NDH.

[9] Odnosi se na SS-diviziju »Princ Eugen«. Vidi dok. br. 105, 110, 116, 120, 127, 139, 141 i 173.

[10] U rejonu Jajca je dejstvovao 3. krajiški NOP odred.

Ozrenu (jugoistočno od Doboja) kao uvod u akciju čišćenja oko Sarajeva[11] i svugde nailaze na neprijatelja.

11.1:

Pril. 15

Banat

Na telefonsko pitanje OKW od 7. 1: koje su policijsko-žandarmerijislke snage u Banatu i da li se može intervenisati naoružanim folksdojčerima, k-t oružanih snaga na Jugoistoku je, na osnovu izveštaja primljenih od opunomoćenog komandanta u Srbiji, saopštio OKW/W.F. St.: koje se policijsko-žandarmerijiske snage nalaze u Banatu, kao i carinarnice.[13] Postoji veoma mala mogućnost da se poveća broj naoružanih fo'Ilksdojčera. Do sada Mađari nisu izrazili želju da se pojača kontrola granice.

14

Situacija

Srbija: Aktivnost bandi u rejonu oko Niša, na području zapadno-jugozapadno od Valjeva i na Zlatiboru. Srpslka žandarmerija vodi borbu sa bandama.

Nastavlja se po planu pregrupisavanje 342. pd radi operacije u južnoj Hrvatskoj.

Hrvatska: Jače neprijateljske snage na Ozrenu. Deo tih snaga je razbijen nasilnim izviđanjem izvršenim 10.1. Jedan hrvatski bataljon kojli je takođe učestvovao u toj akciji otkazao je poslušnost. Visolk sneg je ddlimično sprečio dalje napredovanje. Sopstveni gubici: 4 mrtva i 14 ranjenih.

Vidi dnevni izveštaj k-ta oružanih snaga na Jugoistoku.[15]

i6

12. 1. održano je savetovanje načelnika.

Predmet razgovora: .. .[17]

[11] Reč je o neuspelom koncentričnom napadu delova 750. pp i domobranske 4. pd 9. januara 1942. na Ozrenski NOP odred (Ahmet Bonlagić i Mišo Leković, n.d., str. 50—51; T. Vujasinović, n.d., str. 230—231).

[13] Reč je o izveštaju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o rasporedu nemačkih jedinica u Banatu (Pančevo, Zrenjanin i Vršac) i carinarnica i graničnih ispostava na teritoriji Banata, kao i o mogućnosti daljeg uključivanja folksdojčera (AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054206).

[15], [40], [42] i [48] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

t: **2. — Načelnik štaba izneo pregled opšte situacije.. .[18]**

Situacija na Istoku je dovela do toga da smo morali dati komandu 18. AK. Zato j<? došlo do novog regulisanja komandnih odnosa u Srbiji. K-t Više komande [LXV] general Bader je istovremeno opunomoćeni komandant u Srbiji, generalštabni pukovnik Keviš je načelnik štaba, a generalštabni pukovnik Kibler[19] je načelnik štaba 49. AK.

Situacija na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku: Nemamo na raspolaganju borbenih rezervi. Svaka puška ima veliku vrednost. Sada poseban značaji dobilja zaštita područja sa sirovinama u Srbiji .. ,[20]

U Srbiji treba najoštrije interveniisati na polju borbe i uprave. Svima nama mora biti jasno da su Srbi i Grci naši protivnici, a da su Italijani i Bugari naši prijatelji i saveznici koji će nam ovde na Jugoistdku još biti potrebni s obzirom na razvoj situacije, ali čije se mogućnosti još ne mogu sagledati.

2. — Referisanje načelnika operativnog odeljenja o |, stanju kod neprijatelja u Srbiji i Hrvatskoj. Oko božičnih praiznika OKW je odlučila da, radi posedanja Srbije, dovuče Bugare u većem broju nego do sada. Bugari su to spremno " ' prihvatili. 24. 12. je doneta odluka po tom pitanju, 28. 12. je završeno savetovanje, a već 30. 12. su krenule prve bugarske snage.[21] Po dolasku tri bugarske divizije povučene su 113. i 342. divizija, a deilovi 717. divizije treba da odu do rejona Soluna.

; Situacija u Hrvatskoj nameće i dalje potrebu da se i342. pd oslobodi radi angažovanja u jugoistočnoj Hrvatskoj. 'Zbog toga što je smenjeina k-da 18. AK a nije pozvat 42. AK došlo je do novog regulisanja komandnih odnosa u Srbiji[22], ' dualizma zadataka: uprava i komandovanje. Kao jedinstveno rukovodstvo između dva štaba k-ta Srbije i Više komande LXV nalazii se opunomoćeni komandant u Srbiji, general „„ Bader, sa svojim načelnikom štaba, generalštabnim pukovnikom KeVišom.

23

X Hrvatska: **U rejonu oko Sarajeva širi se ustanički pokret. Hrvatske snage nisu u stanju da uguše ustanak. Italijani su prestali da energično intervenišu. Zato je za januar naređena operacija protiv ustanika.[24] Snage koje će učestvovati:**

" Ludvig (Ludwig Kübler)

[21] i [34] Vidi dok. br. 6, 7, 8 i 21. Opširnije o tome vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 289—291.

i [43] Vidi dok. br. 30.

[26], [37] i [45] O tome vidi dok. br. 1, 3, 4, 5, 9, 10, 17 i 19.

718. i 342. divizija, italijanske i hrvatske jedinice. Određen je kratak rok, jer 342. divizija mora od 2.2. da se transportuje na istočni front. Operacija je posebno teška s obzirom na zemljište.

2;

Pril. 21.

Izvođenje operacije u jugoistočnoj Hrvatskoj
Telegramom je izvešten OKW/W.F.St.
Planirano je da se operacija u jugoistočnoj Hrvatskoj izvede na sledeći način:[26]

1.) 342. pd: jedna pukovska grupa krenuće iz rejona Zvornik — Loznica — Šabac prema Vlasenici i Han-Pijesiku, a deo preko Drinjače i Ljubovije. Druga pukovska grupa krenuće iz rejona Osečina — Valjevo — Koceljevo preko Medvednika prema Ljuboviji. Jedna pukovska grupa krenuće iz rejona Ub — Lazarevac — Obrenovac preko Kosjerića i Užica prema Višegradu i Rogatici.

718. pd:
Jedna pukovska 'grupa krenuće iz rejona Sarajevo — Zenica, defovima prema Rogatici i Sokolovićima a delovima prema Sokolcu i Han-Pijesku. Druga pukovska grupa krenuće iz rejona Zavidovići — Tuzla — Doboj prema K'ladnju i dalje za Olovo i Žeravice.

2.) Italijanske jedinice će zatvarati s južne strane rejon koji treba očistiti.

3.) Obezbeđeno je sadejstvo itallijanskog vaizduhoplovstva (12 borbenih aviona).

Situacija na osnovu dnevnih izveštaja k-ta oružanih snaga na Jugoistoku u periodu od 10. do. 15. 1.

Srbija: Ponovo se pojavljuju bande jugozapadno od Niša i zapadno-juigozapadno od Valjeva, pojedinačni prepadi na opštinisike zgrade oko Niša, jače dobro naoružane bande oko Valjeva.

14. 1. je 342. pd posela polazne položaje sa 2. pukovskoin grupom u rejonu Loznica — Zvornik i sa 1. pukovskom grupom u rejonu oko Višegrada.

Hrvatska: Jače neprijateljske snage na Ozrenu. Deo tih snaga je 10.1. razbijen prilikom nasilnog izviđanja. Jedan hrvatski bataljon koji je sadejstvovao zatajio je. Visok sneg je delimično sprečavao dalje napredovanje. Sopstveni gubici: 4 mrtva, 14 ranjenih.

14. 1. je i 718. pd posela polazni položaj.
15. 1. je 342. pd sa ojačanim 697. pp krenula iz mostobrana Zvornik, delovima (i hrvat, jedinice) slomila neprijateljski otpor jugozapadno i južno od Caparda (10 km zapadno od Zvornika) i zauzela kote 5 km jugozapadno i južno od Caparda. Delovi su nastupali putem uz zapadnu obalu Drine i slomili jači otpor neprijatelja u rejonu Samani (6 km južno od Zvornika). Prednji delovi su stigli, posle zaobilaženja zapreka i porušenih mostova, u rejon Paljevića (12 km južno od Zvornika). Grupa 698. pp nastupa prema Međeđi (11 km jugozapadno od Višegrada), (bez dodira s neprijateljem.
718. pd krenula u napad. Hladnoća do 18 stepeni ispod nule. Vidljivost ograničena, a visina snežnog pokrivača najmanje 30 om. Van puteva pokreti se vrše veoma teško i naporno.

27

19. 1.:
Savetovanje načelnika:
1. — Referisanje poručnika Merena o situaciji na Dalekom
- istoku.
2. — Načelnik štaba o situaciji na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku.
» Pristizanje Bugara u Srbiju odvija se i dalje po planu, uz izvesno odugovlačenje. Srbi se ponašaju mirno, ali postoji mogućnost da deo pristalica Nedićeve vlade, koja je naklonjena Nemcima, i srpske pomoćne žandarmerije pređe na stranu ustanika. Oko Valjeva se ponovo formiraju bande.

U Hrvatskoj su 342. i 718. divizija krenule 15. 1. u operaciju čišćenja. Operacija se odvija sporo ali po planu, ukoliko vremenska situacija i teren to ne ometu. Međutim, Ita-
f lijani nisu izvršili zatvaranje ustaničke teritorije s juga. Zbog toga postaji opasnost da se ustanici povuku na jug. To pitanje (pasivno držanje Itaiijana) načelno će se izneti »višem« rukovodstvu.

28

5. — Referisanje opunom. oficira za transport o stainju transporta:

Situacija u vezi s transportom još uvek teška. Razlozi: duga železnička pruga (2000 km) Beograd — Mina ima samo jedan kolosdk. Zato ne može dati ono što se od nje traži. Uz velike uspone nju presecaju i blokiraju mnoge granice. Svaka granica je opterećenje. Bugarsko železničko osoblje vrši šle-
ć.. povanje. Pruga nije izgrađena za veliki promet. Pored toga, ima sabotaža, nedostaje uglja i obučenog osoblja, a to sve ometa saobraćaj. Zatim dolaze saobraćajne nesreće. U Srbiji

je 50 puta porušena pruga za mesec dana. Na loš saobraćaj utiče i rušenje većih objekata. Nema dovoljno lokomotiva ni uglja.

29

Situacija na području k-ta. oružanih snaga na Jugoistoku od 16. do 20. i.[30]

Srbija: Prepadi i borbe sa ustanicima na području Valjeva nastavljaju se. Takođe i pojedinačni prepadi na neposednute opštine u rejonu oko Niša.

Hrvatska: O toku operacije 342. i 718. divizije vidi u dnevnim izveštajima od 16. do 20. I.[31]

32

Prail. 32.

Pregled situacije na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku (zaključno sa 20. 1. 42).

Opštu situaciju na području 'k-ta oružanih snaga na Jugoistoku u izveštajnom periodu karakteriše:[33]

1) početak operacije čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj,

2) pojačana britanska aktivnost u istočnom delu Sredozemnog mora.

I. Srbija:

1.) Opšta situacija i istanje kod neprijatelja: Stanje kod neprijatelja uglavnom neizmenjeno. Broji sukoba, naročito prepada na opštinske zgrade, nešto je povećan u odnosu na poslednji izveštajni period, a posebno u rejonu oko Niša. Ponovo je u'tvrđeno da se na Zlatiboru (južno od Užica) i oko Valjeva nalaze jače bande.

Predviđeno posedanje bugarskim jedinicama odvija se po plamu. Nedić smatra da je njegov položaj otežan dolaskom Bugara, ali do sada ne postoje znaci da će se povući.[34]

Srbi koji su do sada bili lojalni (i odredi) očigledno su razočarani bugarskom posadom. Ostaje da se sačeka daije dejstvo. Prvi put je došlo do beznačajnih sukoba na srpsko--mađarskoj granici (Novi Sad i Senta)[35]

2.) Sopstvene jedinice: Borbeni zadaci su mali zbog vremenskih nepogoda. 113. divizija je popunjena opremom sve do vozila, te je spremna za dejstva. 7. 1. počelo je transportovanje za Istok. Završiće se verovatno 30. 1.

Od bugarskih jedinica do sada je stiglo oko jedna i po divizija. Dolazak se odvijao bez smetnji.

[30] i [3'] Vidi dok. br. 9 i 19.
[33] Vidi dok. br. 10.
[35] Vidi dok. br. 2.

3.) Sopstveni gubici i gubici neprijatelja (od 26. 12. 41. do 5. 1. 42):[36]

Gubici neprijatelja: 504 mrtva, 50 zarobljenih. Pored toga, uhapšeno je 486 srpskih aikti/vnih oficira, od 926, koliko ih ima na spisku. Ostali se ne mogu pronaći. Zbog bolesti i sličnoga otpušteno je 97, a 407 transportovano u Rajh.

Sopstveni gubici: 1 nemački ofidir ranjen, 1 pripadnik ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata ubijen na ulici u Beogradu. Obešeno je, odnosno streljano 6 ubica.

4) Nešto se popravila situacija u pogledu ishrane. Zbog leda obustavljen rečni saobraćaj Dunavom i Savom.

II. Hrvatska:

1.) Opšta situacija i dalje zaoštrena. K-da ital. 2. A navodi da je i u italijanskoj okupacionoj zoni situacija ozbiljna. Ustaničlko područje uglavnom kao 5.1. Prepadi i sabotaže kao i ranije. Hrvatske jedinice su se delimično dobro borile zajedno s nemačkim, ali kad su bile same angažovane, većinom se nisu mogle probiti.

2.) 342. i 718. divizija zajedno sa slabijim hrvatskim snagata su 15. 1. počele operaciju čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj.[37] Pokreti su bili znatno otežani zbog lošeg vremena, ali su ipak do sada tekli planski.

'^talijanska divizija »Ravena«, koja je angažovana da zatvara s jugozapada, nije još stigla. Zato operacija, verovatno, ćeće u potpunosti uspeti. Obećana pomoć italijanske avijacije stigla je prekasno (prvi put 21. 1). Hrvatska avijacija je dejstvovala od 15. 1.

3.) Stav Italijana prema ustaničkom pokretu dovodi u pitanje trajni uspeh nemačkih borbi. Njihova dosadašnja neaktivnost protiv ustanika, otvoreno uskraćivanje italijanske pomoći u sadašnjoj operaciji u Hrvatskoj[38] i stav hrvatske Vlade prema ustaničkom pokretu dovode do toga da broj ustanika stalno raste. Povlačenje ustanika u italijansku zonu «^Onemogućava brzo ugušivanje ustanika u Hrvatskoj. K-t oružanih sinaga na Jugoistoku moli O.K.W. da preduzrne odgovarajuće političke korake i smatra da je potrebno da se Maimenuje komandant koji bi bio odgovoran za uspostavljanje normalnih prilika u Hrvatskoj. Preduslov za to je da iđiu se potčine sve italijanske, hrvatske i nemačke snage

O tome vidi dok. br. 19 i 25.

Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 9: dopis guvernera Crne Gore Pircija Birolija od 14. januara 1942. komandantu italijanske 2. armije generalu Ambroziju o sadejstvu italijanskih jedinica u nemačkim operacijama u istočnoj Bosni.

koje bi se amgažovale za ugušivamje ustanika i da se razoru žaju svi pojedinci i organizacije (i ustaše) osim oružanih snaga i policije.

4.) Privredna situacija nepiromenjena.

Proširenje teritorije sa bugarskom posadom u Srbiji

Telegram komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 188/42 od 16.1,[40] OKW i OKH, i na znanje opunomoćenom komandantu u Srbiji:

Kao zamenu za snage koje su tiransportovane iz Soluna na Kriit, mora se najkasnije početkom februara prebaciti glavnina 717. divizije iz njenog bugarskog rejona u Solun. Za posedanje tog srpskog područja nema na raspolaganju nemačkih snaga.

U slučaju da ne bude odobren zahtev za potčinjavanje novoformiranih SS-jedinica ili da delovi tih jedinica ne budu spremni za upotrebu do februara, postoji namera da se moli bugarsko vojno rukovodstvo da posedne to područje. Kao područje koje bi takođe poseli Bugari došao bi u obzir sav prostor južno od linije Kragujevac — Rogatica, bez oblasti Mitrovica i Ivanjica (važna ratna iodustriljska postrojenja). K-t oružanih snaga na Jugoistoku bi se sa bugarskim vojnim rukovodstvom sporazumeo o eventualnom pojačanju dosadašnjih bugarskih okupaćionih snaga. K-t oružanih snaga na Jugoistoku moli za načelnu saglasnost.

Opunomoćeni komandant u Srbiji, general artiljerije Bader, zauzeo je po tom telegramu k-ta oružanih snaga na Jugoistoku sledeoi stav u dopisu Ia str. pov. br. 65/42. od 16.1:[41]

Opunomoćeni komandant u Srbiji stoji na stanovištu da srpska Nedićeva vlada, ikoju je priznala nemačka vlada, treba po svaku cenu da se održi. Ona u svakom pogledu treba da bude odgovorna za mlir i red u zemlji. Međutim, njoj se mora dati mogućnost da Vlada. Ona je upravo prebolela prvi ulazak Bugara. Vlada neće preboleti da se teritorija koju posedaju bugarske snage proširi na polovinu Srbije.

Opunomoćeni komandant u Srbiji upozorava na planirane mere proširenja bugarske teritorije. Neće pomoći hapšenjje članova srpske Vlade posle davanja ostavke, nego će samo pojačati ogorčenje i nemire.

Opunomoćeni komandant u Srbiji predlaže:

Pošto SS-divizija verovatno neće stići na vreme, treba prihvatiti posedanje slabim nemačkim snagama. Odgovornost

[41] Vidi dok. br. 8.

za održavanje bezbednosti i reda treba u prvom redu preneti na srpsku vladu, uz pratnju da će Bugari posestU još teritorije ako ne zavlada mir u zemlji, (Načelnik štaba k-ta oružanih snaga na Jugoistoku je stavio primedbu pored tog teksta: to ustanike neće zaplašiti).

Vladi stoje na raspolaganju dobrovoljački odredi (pojnoćna žandarmerija) i četnički odredi verni vladi. Od nemačkih jedinica se oslobađa 721. pp, koji je sada angažovan na pruzi Beograd — Niš premeštanjem dva landesšicen-bataljona *iz* Hrvatske, i angažuje na području 113. i 717. divizije (sa strane primeđba načelnika štaba: nije dovoljno i za obezbeđenje pruge).

Opunomoćeni komandant u Srbiji moli da se na njega prenese odgovornost i da se odobri da se u prvom redu sami Srbi koriste u najvećem obimu za smirivanje zemlje, a da se ulazak Bugara razmotri samo za slučaj da izneveri [Nedićeva] vlada i njene snage.

(Izvod iz dopisa opuoom. komandanta u Srbiji Ia, str. "'.pov. br. 65/42, odnosno k-fta oruž. snaga na Jugoistoku Ia, b sttr. pov. hr. 266/42 od 23. 1. 42).[42]

ti . 43

126. 1.:

l Savetovanje načelnika:

; 1.) Referisanje poručnika Merena o situaciji u Africi i na Dallelkom istoku.

< 2.) Načelnik štaba o situaciji na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku:

k U Srbiji je situacija uglavnom neiizmenjena. Prepadi na i opštine u bugarskoj okupacionoj zoni. Još ima bandi u okolini Valjeva i na planini Zlatiboru. Bugarske jedinice planski ' napreduju s posedanijem teritorije. Došlo je prvi put do manjih sukoba na mađarsko-srpskoj granici. Otišli su poslednjii Itransporti 113. divizije. U planu je da se formiraju SS'brigade od folksdojčera u Srbiji. Njihov komandant biće pot-[1] činjen lično opunomoćenom komandantu u Srbiji. Njemu se stavlja u zadatak da reorganizuje i srpäku policiju prema . firerovom naređenju.[44]

Gubici od 25.12.41. do 5.1.42: sopstveni veoma mali, na ne-. prijateljskoj strani preko 500 mrtvih. Izvršeno hapšenje srpskih oficira. K-t oružanih snaga na Jugoistoku je prosledio ?; dalje zahtev generala artiljerije Badera da se spoje u jedan štab štabovi Više k-de LXV i komandanta. Srbije.[45]

[44] O, tome vidi dok. br. 11.

Hrvatska: Završena operacija. Rezultati minimalni, jer Ita'lijani nisu izvršili zatvaranje s južne strane. Hrvatske jedinice su se dobro borile. Operacija koju, s jednim pukom, 718. divizija izvodi na planini Ozrenu još je u toku. Teško se može rešiti pitanje zauzimanja te oblasti. Kod iital. 2.A je u međuvremenu došlo do izmene. Višem rukovodstvu je upućen zahtev da^se u Hrvatskoj aragažuje jedan komandant.

Pril. 39

Operacije u jugoistočnoj Hrvatskoj

Na molbu ita'l. oficira za vezu saopšteno im je sledeće o učešću ital. jedinica u operacijama u jugoistočnoj Hrvatskoj koje su počele 15.1. Prema sporazumu između ital. 2.A i opunom. komandanta u Srbiji trebalo je da italijanske jedinice izvrše zatvaranje demarkacione nemaoko-italijanske linije s južne strane. U operacijama su učestvovali jedan alpski i dva crndkošuljaška bataljona. Tranisportovanje divizije »Ravena«, koja je trebalo da zatvori demailkaciorau liniju, kasnilo je 14 dana do 3 nedelje. Veći broj ustanika uspeo je da se preko demarfcacione linije povuče na jug.
Obećano je 'da će učestvovati (i 12 ital. borbenih aviona. Prvi avioni su startovali 23.1. Od 'tri bombardera koji su krenuli, dva su se morala vratiti zbog kvara na motoru, a treći je bombardovao Vlasenicu, koju su zauzele nemačke jedinice. One su istakle zastavu s kukastim krstom i ispalile silgnalle za raspoznavanje. Poginula su 4 nemačka vojnika a 12 je ranjeno, dok je od civila 1 poginuo i 11 ranjeno.

47

29.1:

Izveštaj o operaciji u jugoistočnoj Hrvatskoj

K-t oružanih snaga na Jugoistoku je podneo OKW i OKH izveštaj o operaciji čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj:
U operacijskoj zoni jugoistočne Hrvatske nalazilo se oko 1000 Dangićevih četnika (Srba) i oko 3000 komunista. Dangićevi 'ljudi su dobro obučeni, delimično uniformisani, naoružani puškama i mitraljezima. Nije utvrđeno da je neprijatelj upotrebljavao artiljeriju. Deo Dangićevih četnika imao je naređenje da se ne bori protiv nemačkih jedinica. Danigićevi četnici i komunisti su se skoro svi povukli pred nemačkim jedinicama. Tako su oni akcijom čišćenja razbijeni samo privremeno i mora se i dalje računati s njihovim postojanjem.

Sopstveni gubici: 25 mrtvih, 131 ranjen, 1 nestao, 50 bolesnih i teško povređenih, 297 promrzliih raznih stepena. Gubici neprijatelja: 521 mrtav, 1331 privremeno zarobljen. Sopstvene jedinice su jako oštetile odeću, uglavnom obuću, kao i vozila, dok su konjii izdržali veliilki teret. Plen: 4 topa s 343 zrna, 1 minobacač, 22 mitraljeza, 855 pušaka, 72 mine, 33 konja i tovarna grla, 600 grla sitoke.
Neprijatelj je zarobio: 168 Hrvata, 104 Italijana.
Saraidinja s hrvatskim jedinicama bila je zadovoljavajuća. Hrvatski oficiri za vezu su dobro obučeni i sposobni, dok se hrvatske jedinice ne mogu samostalno upotrebiti zbog manjkave obdke i opreme, kao i pomanjkanja oficira i sposobnih podoficira.
Sadejsitvo s hrvatskim vaziduhoplovstvom zadovoljavajuće.
Italijani izlaze u susret ukoliko se ne radi o borbi. Angažovanje italijanske avijacije dovelo je do sopstvenih gubitaka o kojima je iizvešteno i zato će se odustati od dalje upotrebe.
Zbog nedolaska itailijaniske divizije nije došlo do italijanske - akcije na južnom krilu. Jedan alpski bataljon sledio je južnu grupu od Rogatice, ali je odbio da odatle skrene na jug. Rejon koji je trebalo po sporazumu zaprečiti nije ni do danas dovoljno zatvoren.
Ustanici su se pred nemačkim jedinicama po velikim prostranstvima teškog terena vešto sklanjali u svoja bivša mesta. To nisu mogle sprečitii hrvatske jedinice koje su ostale u očišćenom rejonu, jer su one bile slabije u borbi. Treba očekivati da će ponovo početi akcije ustanika, jer nije postignuto uništenje, nego samo privremeno razbijanje. Bolji rezultat se nije mogao očekivati, s obzirom na veliko prostranstvo, brdski teren, vremenske. prilike, brzo prerušavanje boraca u mirne , seljake, kao i ograničeno vreme (transportovanje 342. divizije). Pretežno srpsko stanovništvo drži se prijateljski prema nemačkim jedinicama i zabrinjava ih njihov odlazak, jer strahuju da će Hrvati (ustaše) nastaviti s progonima. Kod Mitrovice i južno od Zvornika stigle su hiljade srpskih iabeglica bez hrane i smeštaja, te postoji opasnost od epidemije i novih nemira.

Ako se ova oblast sada gotovo sva ne posedne, ne može se postići trajan mir, jer se ustanici koji su izmešani sa stanovništvom vešto povlače i prema situaciji Sklanjaju u stanove. Efikasne operacije mogu se 'izvoditi samo ako su povoljne vremenske prilike. U sadašnjoj akciji je suviše veliko trošenje snaga u odnosu na postignuti uspeh.

Prema sporazumu s hrvatskom vladom pokušaće se da se doprinese uspostavljanju mira u istočnoj Bosni. U tu svr-

hu, komandant ćele operacijske zone ostaje ik-t 718. divliizije, kome će hiti polčinjene sve hrvatske i nemačke jedinice i koji, po nalogu opunom. komandanta u Srbiji, ima izvršnu vlast. Održavanjem stalne veze s hrvatskom vladom pokušaće se da se reorganizuje uprava -u zemlji.

Sada je u toku operacija na planini Ozrenu u kojoj treba očekivati sličan rezultat.

Za mere smirivanja Ikoje bi trebalo sprovesti bilo bi potrebno:

— Jedinstvena komanda nad svim nemačkim, iitalijanskim i hrvatskim jedinicama.

— Istovremene akcije na celoj teritoriji Hrvatske da bi se sprečilo da se ustanici povlače u neposednute ili slabo posednute oblasti, kao što su to do sada činili.

— Načelna izmena stava Itailijana, koji su do sada izbegavali svaki sukob sa ustanicima. Neophodna je aktivna borba.

— Znatno pojačanje nemačkih jedinica za nemačku operaoionu zonu, jer divizija sa dva puka nije dovoljna.

— Ne dozvoliti prisustvo ustaša u oblastima koje naseljavaju Srbi.

Samo pod tim usioviima se može postići konačno smirivanje oblasti važne za nemačku ratnu privredu i uspostavljanje puteva za transport. U suprotnom, sa sadašnjim snagama je moguće samo lokalno čišćenje najužih sirezova, bez obezbeđenja dotura.

Priil. 44

Transporti jedinica na Istok

Telegramom se upućuje naređenje OKH/Gen. St. d.H./Org. odelj. pov. br. 588/42 od 28.1.[48] opunom. komandantu u Srbiji, da ga u prepisu uputi odeljenjima štaba. Naređenje se odnosi na transportovanje jedinica radi upotrebe na istočnom frontu.

Situacija na osnovu dnevnih izveštaja k-ta oruž. snaga na Jugoistoku od 16. do 31.1.42:

Srbija:

16.1. stiglo je oko polovine bugarskih jedinica u jugoistočnu Srbiju.

Bande nastavljaju aktivnost u rejonu oko Valjeva, jugoistočno od Višegrada. Pojedinačni prepadi na neposednute opštine u rejonu oko Niša.

20.1. srpska pomoćna žandarmerija prisilila na borbu deo ustanika severozapadno od Valjeva.

21.1. prebačena 717. divizija u novi rajon, osim neznatnih ostataka.

24.1. prikupljanje komunista u rejonu oko Leskovca. Borbe oko Valjeva između srpske žandarmerije i usitanlika koji se povlače.

25.1. transportovan'i poslednjli delovi 113. pd.

26.1. jača banda na planini Zlatiboru. U rejonu oko Niša nastavljaju se sabotaže.

29.1. stigla u rejon oko Valjeva 342. pd sa grupom 699. pp.

Hrvatska:

15—23.1. operacija čišćenja 342. i 718. pd u jugoistočnoj Hrvatskoj.[49] 0 pojedinostima vidi u dnevnim izveštajima. Po završetku operacije, 342. pd (bez 697. pp) vratila se u stare smeštajne prostorije u Srbiji da čeka na transportovanje.

718. pd, ojačana 697. pp, nastavlja čišćenje Ozrena.[50] 29.1. glavnina divizije dostiže polazni rejon južno od Lukavca i istočno od Zavidovića. Hrvatske jedinice čiste dolinu Bosna — Spreča i zaprečavaju na zapadu i severoistdku. 30.1. je 718. pd sa Grupom »Istok« dostigla Sižje (20 km zapadno od Tužile), a sa Grupom »Zapad« zauzela, posle borbe, polazni rejon istočno od Zavidovića. Delovi Grupe »Istok« su 31.1. dostigli Međaš (20 km jugoistočno od Doboja). Grupa »Zapad« je, posle savlađivanja jačeg otpora neprijatelja i znatnih teškoća u pogledu terena, dostigla kotu 603, Bakotić (istočno-jugoistočno od Maglaja), Krešniće (ist.-jugoist. od Maglaja), Parnicu (severno od Maglaja). Sopstveni gubici neznatni. Hrvatska grupa za zaprečavanje iz Vareša dostigla je predeo istočno-severoistočno i istočno od Zavidovića, ne naišavši na otpor neprijatelja. Hrvatska grupa za zaprečavanje iz Doboja osujetila je pokušaj neprijatelja da se probije u rejonu zapadno-jugozapadno od granice.

Završena je jedna hrvatska akcija čišćenja oko Sunje.[51]

Za komandanta oružanih snaga
na Jugoistoku (Komanda 12. armije),
načelnik štaba:
zastupa[52]

[50] Vidi dok. br. 12 i 26.
[52] Potpis nečitak.

BR. 22

DISLOKACIJA JEDINICA, KOMANDI I USTANOVA NEPOSREDNO POTCINJENIH OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI OD 1. FEBRUARA 1942. GODINE[1]

Foverljivo

K T. B.[2]

Prilog 59a[3]

Opunomoćeni komandant u Srbiji

Odelj. Ia, br. 748/42, pov. Beograd, 1.2.1942.

Pregled razmeštaja jedinica sa stanjem od 31.1.42

Komandant Srbije	Beograd
Štab 685 (mot.) inž. puka	Beograd
3 (mot.) četa 659. inž. bataljona	Beograd
522. bat. za podizanje mostova,[4] štaib, 1. i 2. četa i 2/3 mašins'kog voda	Beograd
Štab 562. landesšicen-bataljona	Valjevo
1. četa	Vrnjačka Banija
(od toga 1 vod)	Kraljevo
2. četa	Užice
3. četa	Valjevo
4. četa	Požarevac
5. četa	Šabac
6. četa	Pančevo
Štab 592. landesšicen-bataljona	Beograd
1. četa	Beograd
2. četa	Beograd
3. četa	Zemun
4. četa	Beograd
5. četa	Beograd
6. četa	Beoarad

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 795—7.

[2], [3], [5], [11] i [13] Dopisano rukom.

[4] Briickenbaubataillon 522

Štab 920. landesšicen-ba/ta-Ijona	Jagodina
1. četa	Niš
2. četa	Smederevo
3. četa	Zaječar
(od toga 1 vod)[5]	Knjaževac[6]
4. četa	Leskovac
5. četa	Jagodina
(od toga 1 vod)	Kruševac
6. četa sada posle popune	Kragujevac
Viši načelnik veze Srbije	Beograd
>, Vojna k-da za vezu 32[7]	Beograd
Vojina k-da za vezu 37	Niš
' Četa veze za eksploataciju železničkih linija[8]	Beograd
l Radio-četa (mot.) 672	Beograd
Štab II/ 521. puka za vezu	Beograd
3/ 521. puka	Beograd
4/ 521. puka	Beograd
5/ 521. puka	Niš
6/ 521. puka	Zemun
1. kolona za snabdevanje jedinica veze[5]	Beograd
; 64. rez. polic. bat., štab i 3 čete	Beograd
1. četa 501 (mot.) bataljona vojne žand.	Beograd
Policijska rečna flatila Srbije	Beograd
'fVojnotehnički štab za spec. namenu 26	Beograd
Auto-transportna kolona tehničkih sredstava 1	Beograd
: Oficir za vezu vojnotehničkog bat. kod hrvatske vojske[10] u Zagrebu	Zagreb
Feldkomandantura 599	Beograd
Felidkomandantura 610	Vrnjačka Banja
Feldkomandantura 809	Niš
Feldkomandantura 816	Šabac
Feldkoimandantura 725	Zagreb
Krajiskomandantura 1/823	Petrovgrad

[7] Feldnachrichtenkommandantur

[8] Nachricbtenbetriebskompanie

' Nachrichtenkolonne

[10] Odnosi se na Glavni stožer Ministarstva hrvatskog domobranstva u NDH.

Krajskomandantura 1/832	Kragujevac	
Krajskomandantura 1/833	Kruševac	
Krajskomandantura 1/834	Jagodina	
Krajskomandantura 1/838	Kos. Mitrovica	
Krajskomandantura 1/847	Užioe	
Krajskomandantura 1/857	Zaječar	
Krajskamandantura 1/861	Valjevo	
Krajiskomandantura 1/867	Leskovac	
Komanda mesta 11/378	Požarevac	
Velika auto-kolona 1/614	Beograd	
Velika auto-kollona 4/614	Beograd	
Mala auito-kolona 828	Beograd	
Mala aiuto-kolona 878	Beograd	
Auto-park Kopnene vojske 533	Beograd	
Vojna bolnica 921	Beograd	
Vojna bolnica 922	Beograd	
Vojna bolnica 923	Niš	
Odeljenje sanitetskog skladišta 2/572	Zemun	(potčinjeno k--tu oruž. snaga na Jugoistoku)[11]
Sanitetski vod 4/552	Šabac	
Sanitetski vod 629	Beograd	
Dulag[12] 183	Beograd	
Armijska veterinarska bolnica 573	Beograd	(potčimjeni k-tu oruž. snaga na Jugoistoku — službeni nadzor ima k-t Srbije)[13]
Veterinarski park 691	Beograd	
Konjska transportna kolona 1/533	Beograd	
Konjska transportna kolona 2/563	Beograd	
Centar Abvera	Beograd	
K-da za izdavanje pasoša Jugoistok II	Beograd	
Propagandno oddljenje »S«	Beograd	
Radni štab 15 za ratne karte i topografiju s topografskim vodom (mot.)	Beograd	
Služba bezbednosti (Ajnzacgrupa)	Beograd	
Pomoćna uputna frontovska stanica 187[14]	Beograd	

[u] Durchgangslager (pri vrt
" Frontleitnebenstelle 187

Vojno-istražni zatvor	Beograd
Bugari:[15] prema izveštaju Više komande LXV	
Hrvati: k-t hrvatskog garnizona, oficir za vezu kod hrvatskog domobranstva, Mornarički bataljon[16], štab i žandarmerijska četa	Zemun
Italijani: Skladište i pretovarna stanica.	

BR. 23

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 5. FEBRUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O TOKU PREGOVORA S ČETNIČKIM MAJOROM DANGICEM U BEOGRADU[1]

.'•Opunomoćeni komandant u Srbiji 5. februara 1942.
Odelj. Ia, br. 857/42. pov.

POVERLJIVO

Predmet: Pregovori sa srpskim majorom *Dangićem*[2]

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Pri izvođenju operacije na planini Romaniji[3] računalo . se sa 2 neprijateljske grupe: s komunistima i četnicima rna-

[15] Vidi dok. br. 6, 7, 21 i 29.
[16] U Zemunu se, u okviru Zapovjedništva plovnih snaga Ministarstva hrvatskog domobranstva, nalazilo Riječno zapovjedništvo Zemun.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 256, s. 1087—97. Na margini prve strane originala je rukom dopisano nekoliko nečitljivih reči.
[2] Opširnije o saradnji komandanta četničkih odreda istočne Bosne Jezdimira Dangića s Nemcima vidi Antun Miletić, O saradnji komandanta četničkih odreda istočne Bosne Jezdimira Dangića sa Nemcima, VIG, br. 2/1972, str. 135—145.
[3] Misli se na područje istočne Bosne. O tome vidi dok. br. 1, 3, 19 i 21.

jara Dangića. Bilo je poznato da major Dangić raspolaže znatnim brojem pristalica. Važio je kao dobar komandant, njegovo ljudstvo trebalo je da se sastoji većinom od obučenih vojnika. Nije bilo jasno da li je Dangić radio zajedno s komunistima ili ne.[4] Poduhvat koji je bio izveden pod najtežim zemljišnim i vremenskim uslovima potvrdio je staro iskustvo: protivnik se uspešno izvlačio i nilje se mogao uhvatiti. Iznenađujuća je bila činjenica da su Dangićevi ljudi redovno izbegavali borbu s nemačkim trupama i na njih nisu otvarali vatru. Manji odredi i pojedinci, koji više nisu imali nikakav izlaz, predavali su se bez borbe i polagali svoje oružje. To isto je učinio jedan kompaktni odred od oko 400 ljudi. Pri tome su ljudi izjavljivali da su oni to radili po naređenju majora Dangića, pošto im je on bio zabranio da se bore protiv nemačkih trupa. Mora se reći da im je Dangić mogao nanositi znatne gubitke da je to hteo.

Trupama koje su na raspolaganju nemoguće je pri teškim zemljišnim uslovima opkoliti i uništiti brojno nadmoćnijeg protivnika. On se uvćk izmigolji ispred jedinica pa se posle odlaska ponovo vrati na svoje stare položaje ili prebivališta.

Oštri sukobi u istočnoj Bosni između Hrvata, Muslimana i Srba čine ovu zemlju najvećim žarištem nemira u celokupnoj Srbiji. Hrvati nesumnjivo teže da unište celolkupno srpsko stanovništvo. Opšte je poznato u kome se obliku to dešava. Neboračko srpsko stanovništvo, žene i deca, kao i ljudi koji su nesposobni za borbu, a da ih ne bi zadesila zla sud-

[4] U Drinjači je 1. oktobra 1941. potpisan sporazum o saradnji partizana i četnika u istočnoj Bosni. Tada je formiran zajednički Operativni štab za rukovođenje operacijama i izdat zajednički proglas narodu s pozivom u borbu protiv okupatora. Međutim, u Vlasenici je 16. novembra 1941, na inicijativu GŠ NOP odreda BiH, održana konferencija predstavnika partizanskih i četničkih jedinica istočne Bosne radi raščišćavanja međusobnih nesuglasica. Konferencija nije postigla postavljeni cilj, jer su je četnici napustili kada je njihov štetan i podrivački rad razobličen. Četnici su 17. novembra 1941. u Vlasenici, na svojoj skupštini, izabrali Privremenu upravu istočne Bosne, formirali Komandu operativnih jedinica istočne Bosne i raskinuli sporazum o saradnji s partizanima. Od toga vremena Dangić i njegovi četnici su prešli na razbijanje NOP-a u istočnoj Bosni i borbu sa patizanskim jedinicama kao i otvoren- saradnju sa okupatorima. Vidi Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 1, 57, 58 i 87; Rodoljub Čolaković, Zapisi iz oslobodilačkog rata II, Svjetlost, Sarajevo, 1948, str. 32—37, 41—43, 82—102, 121, 187—201; AVII, arhiva NOP-a, reg. br. 13/1, k. 1701, Ča, reg. br. 46/6, k. 220, reg. br. 16/2, 21/2, 22/3 i 35/4, k. 170 i reg. br. 15/4 i 17/4, k. 222.

V bina, spasavaju se bdkstvom preko Drine u srpske oblasti. To se ne da sprečiti. Opljačkani do gole kože, isprebijani i namučeni, ovi begunci unose neprekidno nemir u srpske oblasti. Oni moraju postati plen komunista. U ovom momentu se najmanje 40.000 ovakvih begunaca nalazi u okolini Kosovske Mitrovice. Oni skapavaju od gladi, smrzavaju se ili podležu zaraznim bolestima, među kojima su najteže pegavi i trbušni tifus. Južno od Zvornika u istoj se situaciji nalazi oko 4.000 izbeglica. Hiljade i hiljade, broj im se ne da utvrditi, nalaze se u pokretu ka srpskoj teritoriji, da bi se spasile od zverstava Hrvata.[5]

Rukovodeći sanitetski oficir je potražio ove grupe begunaca. Prema njegovom 'mišljenju i ocenii, unošenjem boleština na srpsku teritoriju oni predstavljaju najveću opasnost ne samo za celolkupno stanovništvo, već, pre svega, i za nemačke trupe. Efikasno suzbijanje boleština među stanovništvom je i pri primitivnim higijenskim prilikama koje vladaju u ovoj zemlji isključeno. Pored toga, s prilivom svih ovih begunaca situacija se u pogledu snabdevanja zemlje još više pogoršava.

Pokušaj da se ovo žarište nemira u istočnoj Bosni od- t strani nije uspeo. To se neće moći postići u budućnosti, jer bi se pri ovoj veličini teritorije i poteškoćama koje zadaje zemljište moralo angažovati najmanje 6 divizija da bi se moglo korak po korak očistiti tako da na njemu ne ostane nijedno muško lice sposobno da nosi oružje. Pri tome bi sasvim svejedno bilo da li se radi o Srbima ili Hrvatima. Za .gi» bi trebalo 6—8 nedelja vremena. Kad bi i poslednijii čovek ikoji može da nosi oružje iščeizao iz istočne Bosne, još uvek febi se moralo očekivati da će se žene međusobno ubijati.

U proleće se mora računati s jednim opštim ustankom na Balkanu uz jaku englesku podršku. Tri i po divizije 15. talasa koje se nalaze na srpskoj i hrvatskoj teritoriji neće biti u stanju da uguše ustanak. Hrvatske oružane snage, zbog svoje slabe vrednosti, ne dolaze uopšte u obzir za ovu borbu. Pošto se, međutim, ne srne računati s tim da će se potrebne divizije imati na raspolaganju, mora se pokušati da se taj ustanak na neki drugi način oslabi ili bar rascepka i tako učini neefikasnim. Pri tome je uvek odlučujuće pitanje kako se u istočnoj Bosni može mir zavesti. Pri tome se radi samo o vojničkom, a ne o političkom pitanju. Hrvatska država je činjenica koja postoji i koja se ne da isključiti, premda je ona izvor nemira i, samo s vojne tačke gledišta posmatrano, predstavlja najveću opasnost za vojnu situaciju na Balkanu.

[5] Reč je o ustašama u NDH.

Na bosanskoj teritoriji major D[angić] je vodeća Ličnost. On je preko povereniika[6] neprekidno javljao da ne želi da se bori protiv Nemaca. On je to, kao što je već pomenuto, delom dokazao. On je s 3 nemačka vojnika, koji su njegovim ljudima pali u ruke, dobro postupao i vratio ih zdrave i čitave s njihovim oružjem i s jednim motociiklistom i njegovim motociklom. On sebe smatra da se ne nalazi u položaju ustanika protiv nemačkih vlasti. On želi, kako je izjavio, samo da uništi komuniste u istočnoj Bosni, pre svega da zaštiti život i imovinu svojih zemljaka i da okonča klanje žena i dece od strane Hrvata. Da su Hrvati, posle povlačenja nemačkih trupa, to ponovo otpočeli da rade potvrdile su i nemačke trupe.

Iz ove u glavnim crtama prikazane situacije proiizilazi pitanje da li se možda ne bi moglo pomoću Dangića i njegovih ljudi da zavede mir u istočnoj Bosni, a da se pri tom ne povrede grubo suverena prava hrvatske države i ne pramene postojeće granice. Pošto se s pojačavanjem sopstvenih trupa ne može računati, trebalo je dati odgovor na ovo pitanje, naročito Ikada se time situacija ne bi nikako pogoršala. Dangićevi ljudi su sada tu i biće tu i kasnije. Međutim, moglo bi se dobiti u vremenu, a pre svega mogao bi se doznati njihov broj i njihova vrednosit. Prestiž hrvatske države ne bi time bio nimalo okrnjen.

Načelnik štaba generalštabni pukovnik Keviš je stoga, bez naređenja, na svoju sopstvenu odgovornost, 30. januara ugovorio sastanak s majorom Dangićem u rejonu južno od Zvornika.[7] U četvoročasovnom razgovoru on je utvrdio sledeće:

Dangić je spreman da se sa svim svojim ljudstvom bezuslovno stavi pod nemačku komandu za potpuno uništenje komunista u istočnoj Bosni i održavanje mira, tako da se izbeglioe mogu vratiti. On priznaje hrvatsku suverenost, ma da ne kao konačnu, ukoliko se hrvatsko činovništvo obrazuje na paritetnoj osnovi od Hrvata, Muslimana i Srba na bazi pripadnosti zemlje. Pri tome je njegov predusiov da se zemlja postavi pod nemačku vojnu upravu. Da bi se izbeglo zadiranije u tuđa prava, on umoljava da istočni granični pojas pirema Drini ne posednu hrvatske trupe, dok bi zapadni deo mogli zaposesti regularni hrvatski bataljoni. Ustaške formacije koje vrste, kompletne ili kao pojedinačna lica, na primer, činovnike, prema njegovom shvatanju je nemoguće zamisliti u istočnoj Bosnli, jer oni znače borbu do istrebljenja.

Dangić je izjavio da će mu biti strahovito teško da svojim ljudima i stanovnicima objasni da istočna Bosna ostaje hrvatska i da se moraju trpeti hrvatsko činovništvo i delimično hrvatski garnizoni.

Na kraju razgovora rekao je da bi kao apsolutni pristalica Nedića morao znati da li se Nedić slaže s jednim takvim uređenjem i da li mu za to daje svoju moralnu podršku. Zbog toga je generalštabni pukovnik Keviš predložio Dangiću da

[6] Od 16. avgusta 1941, kada je major Jezdimir Dangić došao u istočnu Bosnu, otpočeo je kontakt s Nemcima preko kolaboracionista Milana Aćimović^ i Milana Nedića, a zatim direktne pregovore između dve zainteresovane strane. Već 25. avgusta Dangić, u ime Štaba Bosanskih četničkih odreda, piše pismo Nemcima u Zvorniku, nudeći im predaju oružja pod uslovom da oni ili Italijani okupiraju područje istočne Bosne. Isto tako čine i njegovi potčinjeni, Aćim Babić i Boško Todorović. Aćimović i Nedić su vezu sa Dangićem održavali preko majora Momčila Matića, kapetana Bogdana Dakića i Kamenka Jeftića, dok je Dangić s Centrom Abvera u Beogradu i njegovim predstavnikom kapetanom dr Josipom Matlom bio u vezi preko kapetana Riste ćukovića i poručnika Branka Kujačića. Ćuković je u isto vreme bio i nemački poverenik i slobodno se kretao od Zvornika do Beograda. Na poslednjim sastancima, 20. i 30. decembra 1941, s predstavnicima Abvera bila je izražena obostrana želja da se zaključi sporazum. Dangić je, preko svojih predstavnika, stalno isticao da se on neće boriti protiv nemačkih jedinica i da je njegovim četnicima naređeno da se na Nemce ne puca. Njegova je želja da samo uništi partizane u istočnoj Bosni i spase srpsko stanovništvo od ustaškog pokolja. Kao rezultat toga, 14. januara 1942, po direktivi i ovlašćenju Dangića, poručnik Bulovan, potporučnik Antonić i potporučnik Jovanović predložili su sporazum s Nemcima, čiji je smisao bio "da u istočnoj Bosni sa Nemcima neće biti nikakvih sukoba, niti do njih sme doći (Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 78 i 93, tom IV, knj. 1, dok. br. 53, knj. 2, dok. br. 57 i 58, knj. 4, dok. br. 13; AVII, Ča, reg. br. 15/2, k. 165, reg. br. 28/4, k. 175, reg. br. 46/6, k. 220, reg. br. 24/1, k. 231, reg. br. 1/1, k. 232, reg. br. 17/3, k. 1, NAV-T--501, r. 250, s. 637 i 639).

[7] Uoči nemačke operacije u istočnoj Bosni, Dangić se početkom januara 1942. prebacio u Srbiju (rejon M. Zvornik — Bajina Bašta). U s. Culinama je 18. i 20. januara 1942. održan sastanak na kome se raspravljalo o novonastaloj situaciji. Tom sastanku su prisustvovale četničke starešine: Pero Đukanović. kapetan Risto ćuković, poručnik Branko Kujačić i prota Milan Petković. Tada je i odlučeno da se, u organizaciji Branka Kujačića i Riste ćukovića, nemačkih poverenika — obaveštajaca, a preko dr Josipa Matla i Centra Abvera u Beogradu, ugovori sastanak predstavnika Nemaca i Dangića. U organizaciji su još učestvovali član Dangićevog štaba Manojlo Pejić i Nedićev oficir kapetan Bogdan Dakić. Sastanak je održan 30. januara 1942. u Bajinoj Bašti i na njemu su uzeli učešća Dangić, Đukanović i ćuković, od strane četnika, pukovnik Erih Keviš i kapetan dr Mati, od Nemaca, i predstavnik Nedićeve vlade načelnik Joksić (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 637, 638; Ča, reg. br. 33/4, k. 170, reg. br. 8/2, k. 175, reg. br. 4/1, k. 240, reg. br. 46/6, k. 220; Istočna Bosna u NOB-u 1941—1945, Sjećanje učesnika, prva knjiga, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1971, str. 437—448; A. Đonlagić i M. Leković, n. d., str. 216—218).

odmah s njim, pod njegovom ličnom zaštitom, pođe za Beograd da bi porazgovarao s Nedićem. Dangić je na to pristao.

Kasino po podne 31. januara stigla su obojica (Dangić u pratnji svoga vojvode Dukanovića,[8] jednog od njegovih najhrabrijih ljudi) u Beograd. Smeštaj u stanu pukovnika Keviša. U 21 čas tamo se pojavio Nedić radi razgovora. Iz tog razgovora proiizašla je principijelna saglasnost u pogledu naimere da se u istočnoj Bosni, a samim tim i u Srbiji, uspostavi mir, da se prestane s masovnim ubijanjem, kao i jasno saznanje da bi se to moglo ostvariti samo u saradnji nemačkih oružanih snaga sa Dangičem. Dangić je pri tom izjavio da bi se sa svojim ljudima i pri jednom opštcrn ustanku na Balkanu i iskrcavanju Engleza nepokolebljivo verno borio na nemačkoj strani. On je pri toni izražavao-, čak, svoje uverenje da bi samo nemačlka pobeda mogla Srbiji da obezlbedi pripadajući položaj na Balkanu, dok bi pobeda boljševizma značila uništenje svakog naroda, pa, dakle, i srpskog. Da Nedić zastupa isto mišljenje poznato je.

Načelnik štaba me je rano ujutru 1. februara obavestio o rezultatima ovog razgovora. Ja se pridružujem njegovom mišljenju da bi se, s obzirom na situaciju, moralo pokušati da se istočna Bosna um'iri, i to potčinjavanjem Dangića pod moju komandu, pošto jednostavno ne postoji neka druga mogućnost. Zbog toga sam dr Kisela,[9] koji je postavljen namesto obolelog državnog isavetnifca dr Turnera, i poslanika Benclera[10] zamolio da prisustvuju razgovoru sa Dangičem, nakon

[8] Pero, seljak iz Donje Kravice. Prvo je bio komandant jednog ustaničkog bataljona, zatim komandant Srebreničkog četničkog odreda, komandant četničkog Zvorničkog sektora, član četničke Komande operativnih jedinica istočne Bosne i privremene uprave istočne Bosne. U 1943. se priključio NOP-u.

[9] Georg (Kiessel), savetnik vojne uprave u Srbiji i zamenik šefa upravnog štaba.

[10] i [12] Feliks (Felix Benzler), opunomoćenik Ministarstva spoljnih poslova Nemačkog Rajha kod opunomoćenog komandanta u Srbiji. U svom izveštaju od 3. marta 1942. Ministarstvu spoljnih poslova o pregovorima sa Dangičem on piše da pregovaranje s pojedinim četničkim komandantima ne predstavlja ništa neobično, jer se to i do tada činilo u okviru politike da se četnici bore protiv partizana, četnici međusobno i pripadnici Nedićevih formacija protiv partizana i četnika, i si., a sve u cilju sprečavanja jedinstvenog ustaničkog fronta. Bender navodi da je samo upoznat da je s Dangičem bio predviđen kontakt opšteg karaktera, zbog čega se toj inicijativi nije suprotstavio. Međutim, pozvan da kod opunomoćenog komandanta u Srbiji prisustvuje razgovoru o jednom važnom pitanju, on je tamo bio iznenađen prisustvom Dangića i pripremljenim nacrtom ugovora, čijem je potpisivanju trebalo da on bude samo svedok. Ali, zbog izvesnih Dangićevih prigovora i zbog Benclerove interven-

što sam pre toga sa ovim, u prisustvu načelnika štaba, detaljno razgovarao o njegovim eventualnim zadacima.[11]

U ovom razgovoru Dangić je potvrdio sve ono što je već načelnik štaba izložio. On je, međutim, naglašavao svoje ogromne poteškoće koje bi njegovo zajedničko nastupanje sa Hrvatima, mada u ograničenoj formi, izazvalo u odnosu na njegove ljude. On se plaši da bi komunisti to mogli iskoristiti u propagandnom smislu protiv njega. Tada bi se moglo desiti da se jedan deo njegovih ljudi pridruži komunistima. On je neprekidno naglašavao da bosanski seljak u osnovi nije komunista, već da želi samo da zaštiti svoju domovinu, imovinu i život žena i deee od terora ustaša. Zbog toga bi se i on borio s komunistima za ove ciljeve kada bi mu se to činilo* da je najbolje.

Dangić je uveravao da bi održao svoju reč kada bi jednom dao obećanje. Međutim, on bi to mogao učiniti samo onda kada bi mu to omogućili određeni uslovi. On ne bi želeo da se izloži prekorevanju zbog nevernosti. Ono bi mu se, međutim, moglo prebaciti ako bi izvestan deo njegovih ljudi, iz mržnje prema Hrvatima i iz osvete za počinjene grozote i nedela, prešao komunistima. Stoga je predložio da se rejoni Bijeljiina, Zvornik, Vlaseinica, Sokolac, Rogatica, Kladanj, Srebrenica i Višegrad ne posedaju hrvatskim trupama, već samo zapadni deo teritorije Bosne regularnim hrvatskim bataljonima. S 'time bi se morao onda nekako snađi. Govorilo ' se zatim o sastavu hrvatskog upravnog aparata, o čemu bi • trebalo da se postigne određeni sporazum,

f Poslanik Bencler[12] i dr Kisel pridružili su se mome mi-
^š'ljenjiu.

£ Uveče istog dana još jednom se o poteškoćama raspravljalo u jednom kraćem razgovoru između mene, načelnika štaba, Nedića i Dangića. Dangić nije postavljao »oslove«, već

cije da se pre potpisivanja ugovora sasluša mišljenje generala Gleza, , poslanika Kašea i predstavnika NDH, potpisivanje je odgođeno, i I prema njegovim navodima, on dalje nije učestvovao u pregovorima, i U svom izveštaju on je, na kraju, dodao: *»Niie* tačno tvrđenje u t izveštaju načelnika štaba da se poslanik Bencler složio s mišljenjem opunomoćenog komandanta. Tačno je samo da se nisam su- |f protstavio pokušaju da se sa Dangičem uspostavi informativni do- je dir [...] Isto tako nije tačno ni tvrđenje u izveštaju poslanika Kašea • da sam zajedno s Dangićem i Nedićem pregovarao [...]« (AVII, * NAV-T-120, r. 200, s. 153549—52).

" Tada je, 1. februara 1942, i konceptiran sporazum koji je trebalo da potpišu opunomoćeni komandant u Srbiji i četnički major Dangić. Vidi Antun Miletić, n.č., VIG, br. 2/1972, str. 137—145, gde je u celini citiran.

je *molio* da mu se pruži podloga koja bi mu omogućila da svoju reč održi i kojom ne bi bio doveden u nepriliku u odnosu na svoje ljude. On je ponovio da bi se mogao staviti pod svalku nemačku komandu i u tom pogledu jamčiti za sve svoje potčinjeno starešinsko osoblje i ljudstvo, što bi mu, naprotiv, jedno potčinjavanje pod hrvatske organe i jedna saradnja sa hrvatskim trupama onemogućavali da učini. On je ukazivao na to da bi sigurno trebalo očekivati pojedinačne provokacije sa hrvatske strane. Njemu i njegovim ljudima bi one, međutim, pale na teret, tako da bi se iz toga izrodili novi nemiri.

Nemački general u Zagrebu[13] bio je zamoljen da u ponedeljak 2.II dođe u Beograd sa opunomoćenim zastupnikom hrvatske vlade, pošto se činilo da se neki sporazum sa Dangićem bez saglasnosti hrvatske vlade ne može napraviti. Zbog toga su u toku prepodneva 2.II prispeli u Beograd: nemački general u Zagrebu, nemački poslanik u Zagrebu,[14] državni sekretar Vrančić i načelnik operativnog odeljenja hrvatskog generalštaba generalštabni pukovnik Dragajlov.[15]

Najpre je održan razgovor s ncrnačkim generalom i nemačfcim poslanikom. Nemački general je smatrao da su preduzete mere pravilne, jer on takođe ne vidi nikakvu drugu mogućnost da se u Bosni zavede mir.[16] Nemački poslanik se načelno pridružio ovom gledištu, ali je izrazio veliku sumnju da se od hrvatske Vlade sme i može zahtevati i očekivati jedno tako veliko ograničenje u pogledu okupacionog prava i u pogledu sastava uprave u korist ustanika. Zbog toga je napravio kompromisni pređiog prema kojom bi se hrvatska vlada morala odreći garnizona u istočnoj trećini Bosne. Predložena teritorija odgovarala je, s jednim malim ograničenjem, Dangićeviim željama. Poslanik je verovao da bi se i pitanje uprave na ovoj teritoriji moglo resiti u obliku jedne vojne uprave uz dodavanje i učešće hrvatskih činovnika. Međutim, on

[13] Edmund Glez-Horstenau

" Zigfrid Kaše

.5 Fedor, načelnik Operativnog odjela Glavnog stožera hrvatskog domobranstva u NDH.

[14] On je tokom pregovora izrazio sumnju u mogućnost ostvarenja plana koji je Dangić izložio, dodajući da je teško utvrditi jačinu i pouzdanost Dangićevih trupa, kao i Dangićevo paktiranje i odnos s partizanima, zatim i sumnju u mogućnost da se jedno veliko područje od Drine do Sarajeva i r. Bosne stavi pod Dangićevu upravu, u kojoj bi sve upravne dužnosti i obaveze Vermahta i NDH bile prenete na Dangića, što će, svakako, za vladu NDH biti neprihvatljivo (AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 174—6).

je izrazio sumnju da bi hrvatska vlada pristala na ovaj predlog.[17] 1 .

Posle podne 2.II ovo pitanje se razmotrilo u prisustvu zastupnika hrvatsike vlade. Tom prilikom Vrančić je izjavio da je za njega i hrvatsku vladu svakii korak u željenom pravcu apsolutno isključen. Ma kakvo paktiranje sa Dangićem bilo bi za njega nemoguće, štaviše, prema njegovoj izjavi, ne samo u istočnoj Bosni nego i u drugim delovima zemlje zavladala bi pustoš i stanovnici bi bili poubijani ako bi hrvatska vlada ma i u najmanjoj meri odstupila od svojih prava. Nemački. Raj'h bi onda bio prinuđen da štiti Hrvate. Hrvatska država je, prema njegovom mišljenju, izdržijivija u odnosu na sve ustanike. U jesen ove godine rat bi se sigurno završio u korist Nemačke. Ustanici bi do tada bili oslabljeni, dok bi Hrvatska u međuvremenu formirala svoje oružane snage u severozapadnom delu zemlje i obučila ih. Ustanak bi se tada mogao savladati.

Generalštabni pukovnik Dragojlov je govorio o dislociranju hrvatskih trupa, u jačini od 26 bataljona, u istočnu Bo- . snu. On je takođe znatno precenjivao borbenu vrednost ovih jataljona u odnosu na ustanike. No, i pored toga, zamolio da se svakom hrvatskom bataljonu dodeli po jedan oficir, školiko podofioira i 10—12 vojnika iz nemačkih jedinica, kao fg»armatura« i instruktori. On smatra da bi ovo malo nemačko pojačanje toliko podiglo borbenu vrednost hrvatskih trupa, >da bi se mogle (nositi s Dangićevim ljudima. Dalje je predložio da se pojedine čete prebace za istočnu Bosnu.

Na svoju žalost, morao sam odbiti ove predltoge, pošto !,'bi, prema dosadašnjim iskustvima, na ovakav način rascepka- * ne trupe bile nepovratno izgubljene. Međutim, izjavio sam da se slažem s tim da bi se u mestima prebivanja 718. divizije 'mogli staviti na raspolaganje instruktori za dolove hrvatskih jedinica.

Dakle, nije uspelo da se hrvatski zastupnik ubedi u to .-.da bi jedno neznatno odstupanje od hrvatskih suverenih pra- , va, pod mojom komandom, bilo za zemlju i za prestiž hrvatske države bolje nego jedan uspeli ustanak, koji bi mogao ovladati najvećim delom zemlje i koštati stotine hiljada ljudskih života.

[17] On je na pregovorima izložio sledeće mišljenje: da je nejasan •broj pouzdanih Dangićevih jedinica, da je nejasna garancija za njihovo držanje s obzirom i na samu bezvrednu Dangićevu ličnost, da •se od NDH ne može očekivati da se složi s tim ustupcima Dangiću. Svom gledištu je još dodao rascep u Dangićevom taboru i saradnju s partizanima (AVII, Bon-4, s. 852—3).

Zbog toga mi je izgledalo besciljno da nastavim dalje razgovore sa Dangiićem. Tada sam opunomoćio načelnika štaba da mu to saopšti i da ga natrag pošalje.

Na dan 3.II održan je sastanak između načelnika štaba i Dangića.[18] Kako me je načelnik štaba obavestio, Dangić je, pri saopštenju da se nameravani sporazum nije mogao ostvariti, bio veoma pogođen. Kako je rekao, preostalo mu je samo to da se i protiv svoje volje prihvati borbe protiv Hrvata, jer ako on to ne učini, s tim će otpočeti komunisti. On bi ipred svojim ljudima ispao kao kukavica, izdajnik ili potkupljena lopuža i izgubio bi svaki uticaj. Njegovi ljudi bi pošti s 'komunistima, jer ne bi mogli razumeti da njihove žene i deca treba i dalje da budu ubijani bez zaštite. U njihovim očima ne bi se radilo o nekom ustanku, već o jednom svetom ratu za zaštitu domovine. On, verovatno, ne bi mogao sprečiti da se njegovoj borbi pridruže i u njoj učestvuju komunisti. Tada bi mu se posle s nemačke strane moglo prebaciti da je ipak bio komunista.

On je, dalje, napomenuo da bi došao u najgoru zabunu i nepriliku ako bi se hrvatskim trupama dodelile makar i najmanje nemačke jedinice, jer bi ih morao u borbi napadati. Tada bi se on pred našim očima pojavio kao verolomnik. Niti on niti njegovi ljudi nisu želeli da se bore protiv nemačkih trupa. On bi to apsolutno izbegavao, sve dok bi to bilo moguće, i to bi u neku ruku učinio samo u prinudnoj odbrani. Inače svaki nemački vojnik bio bi kod njegovih ljudi bezbedan. Njima ne bi falila nijedna dlaka sa glave. Zbog toga je najusrdnije molio da se ne dovodi u takvu očajnu situaciju.

U vezi sa ovim došao je, kao i već pre toga, na svoj odnos prema Italijanima. Njega su molila dva komandanta divizije da dođe na razgovore. On ih je odbio. Samo jednom je slučajno sasvim kratko razgovarao s jednim italijanskim majorom. On je znao tačno da Italijani žele da ga pridobiju. On takođe ne može da razume zašto se hrvatska vlada odrekla svake hrvatske posade na teritorijama koje su Italijani zaposeli, dok to, kako izgleda, nije slučaj u odnosu na moćni Nemački Rajh. On bi, bez daljeg, od Italijana dobio onoliko oružja i municije koliko bi hteo. Šta mu, dakle, preostaje drugo nego da sada paktira sa Italijanima, s jednim narodom kojeg on i svi njegovi ljudi najdublje preziru. Zbog toga je on dosad smatrao ispod svoje časti da s jednim italijanskim komandantom divizije koji je ispred njega bežao — čak i samo sedne za jedan sto.

Dangić je ponovio da se ne bi borio protiv nemačkih trupa kad na to ne bi bio prisiljen. On je svečano uveravao da se čak i u slučaju opšteg ustanka, do koga će sigurno doći, ne bi borio protiv Nemaca. Još jednom je naveo da bi predloženo umirivanje Bosne značilo istovremeno umirivanje celokupne srpske teritorije. Idealno bi bilo da za Srbe ne postoji nikakva granica na Drini. Mir u Bosni predstavljao bi stoga neposredno ojačavanje Nedićeve vlade, čak i'kad ovaj ne bi imao ništa da radi u vezi sa umirivanjem Bosne. Za •njega radilo bi se sada samo o borbi za domovinu protiv Hrvata. Njemu bi pridošli iz svih delova Srbije, iz Hercegovine, Albanije i Crne Gore. Borba bi bila za hrvatske oružane snagotovo bezizgledna. Uprkos svemu tome on bi je mogao iz-~i kada bi mu se za to pružila mogućnost.

Ujutro 4.II kapetan dr Mati je Dangića s njegovim pra-tiocem vratio preko Zvornika.

O ličnosti majora Dangića može se reći sledeće:

On je star 44 godine,[19] oženjen i ima 2 ćerkice — od 4 i 10 godina. Njegov otac je bio sveštenik, tri i po godine je bio u zatvoru, osuđen na smrt a zatim pušten. Njegova majka je bila takođe uhapšena i u zatvoru je poludela. Dangić ima devetoro braće i sestara. On sam je odsedeo tri godine na robiji i naučio je da plete korpe. Bio je u aktivnoj službi, prebačen je u žandarmeriju i konačno aprila 1941. postao komandant kraljeve telesne žandarmerije. On je kralja pri njegovom bekstvu dopratio do granice. Kako je ispričao, on je na dobijeno naređenje da i dalje ostane u kraljevoj pratnji odgo-

[18] Pukovnik Keviš je, u jednom kratkom razgovoru, u prisustvu zonderfirera Materna, saopštio Dangiću da i pored svih nastojanja nije uspelo da se ostvare uslovi, da dođe do sporazuma. Međutim, Keviš- je izrazio nadu da bi vođeni razgovori možda mogli poslužiti kao uvod za jedne buduće razgovore do kojih bi moglo doći usled eventualne promene situacije na jednoj ili drugoj strani, jer i ovi razgovori nisu bili beskorisni, mada nisu doveli do željenog rezultata. Dangić je na to izrazio svoje žaljenje, naglasivši da se on i njegovi ljudi neće, pa ma šta se desilo, ni ubuduće kao i do sada boriti protiv Vermahta. Zabelešku o tom razgovoru vidi u AVII, NAV-T-501. r. 256, s. 1100—2, T-312, r. 465, s. 8054025—7.

[19] Rođen je 4. maja 1897. u Bratuncu. Kao rezervni konjički potporučnik, on je 3. januara 1928. preveden u aktivnu službu jugoslavenske vojske u kojoj je napredovao do majora. Uhvaćen je u Poljskoj 1945. godine od strane pripadnika Crvene armije i izručen Jugoslaviji kao ratni zločinac. Osuđen je i streljan 22. avgusta 1947. u Sarajevu.

vorio da jedan Srbin ne bi smeo da napusti svoju zemlju u nevolji i nije izvršio naređenje.

Dangić odaje utisak jednog malo komplikovanog čoveka. On je prirodan i neusiljen, nije ni najmanje neki političar ili diplomata, već je ponekad zaprepašćujuće iskren i otvoren. On se može u mnoge stvari ubediti, a u nekim najčistijim ostaje tvrdoglavo pri svome shvatanju. On je po svojoj prirodi i ponašanju jedan pravi, dobar frontovski oficir. Rukovodilac u višem smislu izgleda da nije. On više radi po osećanjiriia nego po razumu. Otuda je, izgleda, njegovo osećanje časti jako usađeno. Pojam časti, onako kako ga on shvata, za njega je, kako iz svih razgovora proizilazi, duševni oslonac kada se u nekoj odluci koleba. Održavanje svoje časti u odnosu na svoje ljude određuje u krajnjoj liniji njegovo držanje, isto tako kao što se zapravo sa strahom brinuo da održi svoju čast prema Nemcima kad jedanput nešto obeća. On se pri tome trudi da stvari tako uobliči i postavi da ne dozvoli da ni na jednoj strani ma šta padne na njegovu čast. Teško se može ustanoviti da li bi ovaj čovek pod teškim prilikama do krajnosti ostao veran ili ne.

Bader
general artiljerije

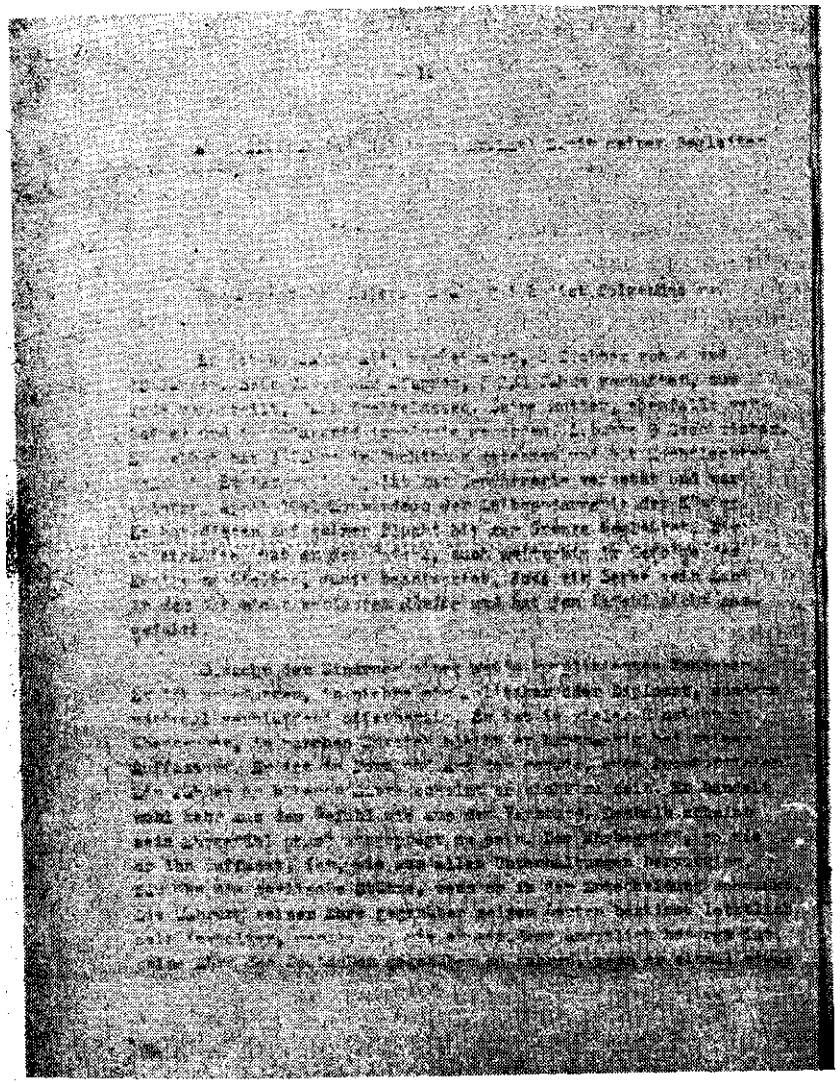

Fotokopija predposlednje stranice dokumenta **br. 23.**

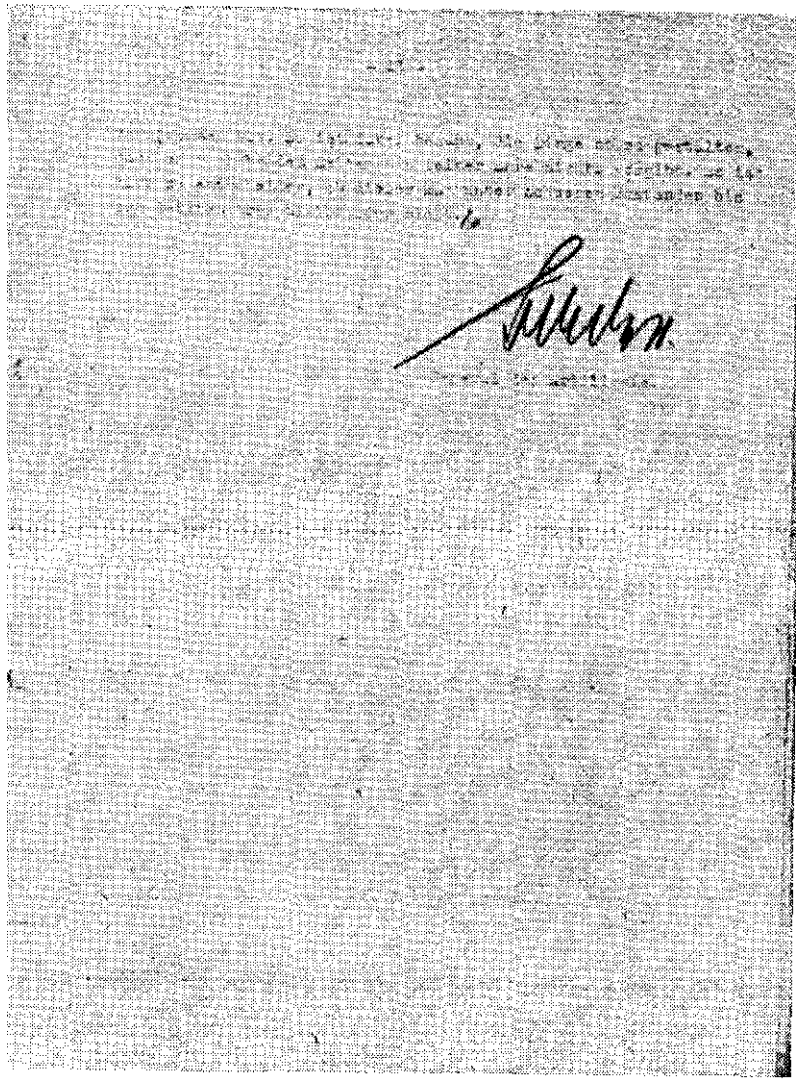

Fotokopija predposlednje stranice dokumenta br. 23.

BR. 24

NAREĐENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 7. FEBRUARA 1942. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI DA SE SVIM MOGUĆIM BRUTALNIM POLICIJSKIM MERAMA SPRECI AKTIVNOST PARTIZANA U SRBIJI[1]

Telegram[2]

Beograd

Primljeno: 7.2. u 19,25 č iz Soluna

Otpremljeno: 7.2. u 11,15 č

Strogo poverljivo

Opunomoćeni komandant u Srbiji

Prim.: 8/2.1942 Br. 98/42 str. pov.

Prilozi:

Odelj. Ia

J Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI

d načelnika OKW je došao sledeći telegram: Izveštaj i koandanta oružanih snaga na Jugoistoku o situaciji u Srbiji uspeh kaznene ekspedicije još ne garantuju da u proleće neće početi ostanak većeg obima. Krvavi gubici ustanika kao l broj likvidiranih su mali. Broj zarobljenih je veoma velik. Pojedinci su čak mogli i pobedi iz zarobljeništva. Prema izveštaju jednog agenta, izgleda da posle prvobitnog utučenog - držanja stanovništva sada dolazi do izražaja porast arogantnosti i da se četnici slobodno kreću, naočigled okupacionih jedinica, s mrtvačkom glavom ili jugosiovenskim amblemom na šubari. Mnogobrojni srpski oficiri su pobegl'i i organizovaće sledeće ustanke. Drugi se navodno kreću otvoreno u svojim bivšim uniformama. Vlada mišljenje da Nemci neće moći da izađu na kraj sa ustanicima i da moraju doći Mađari ili Bugari. Tačnost ovog izveštaja ne može se odavde utvrditi. Sigurno je samo jedno, da se do sada nije uspelo drakonskim merama slomiti kičma ustanicima i da samo vojne ope-

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1114—5. Na marginama telegrama rukom je dopisano nekoliko datuma, brojeva, parafa i jedan nečitljiv tekst.

[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podaci.

[3] Štambilj primaoca.

racije nisu u stariju to da učine. Najefikasnije sredstvo je da se široko razgranatim sistemom špijunaže, brutalnim policijskim merarna i merama tajne policije još u začetku sazna i zatre formiranje ustanika. ***Ove metode se moraju u najširem obimu primenjivati posle postavljanja jednog komandanta SS i policije*****Ukazujem ponovo i pri tom naglašavam da komandant oružanih snaga na Jugoistoku mora i u ovoj godini sa ustanicima izaći na kraj i to snagama koje mu stoje na raspolaganju, a na njemu je da odluči i primeni one metode koje garantuju uspeh.**

Dodatak komandanta oružanih snaga na Jugoistoku:
Opunomoćeni komandant u Srbiji umoljava se da dostavi odgovarajuće predloge.

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(K-da 12. A)
Ia, br. 354/42, str. pov.

F.d.R.

[4] Vidi dok. br. 11 i 28.
[5] Potpis nečitak.

BR. 26

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. FEBRUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O AKTIVNOSTI PARTIZANSKIH SNAGA, OBOSTRANIM GUBICIMA, POPUNI NEDICEVIH FORMACIJA I DELATNOSTI POTCINJENIH JEDINICA U ISTOČNOJ BOSNI I U SRBIJI[1]

25

K.T.B.

Opunomoćeni komandant u Srbiji

Odelj. Ia, br. 950/42, pov. **Beograd, 10.2.42.**

Predmet: **10-todnevni izveštaj 2** ***priloga*** **(samo za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku)**

Poverljivo

H KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Podaci o neprijatelju

1.) ***Srpsko područje:*** **Već je dobijena prilično jasna slika o bandama koje se pojavljuju oko Niša i Kuršumlije. Radi se o 3 grupe na području između Suve planine i Babičke gore, kao i južno i severno od Toplice.[4] Skoro sva sela na ovim područjima drže ustanici. Porast sabotažaih akcija potvrđuje aktivnost ovih bandi.**

2.) ***Hrvatsko područje:*** **I prilikom operacije na planini Ozrenu potvrdila se očekivana slika o neprijatelju. Neprijatelj se nije nikad upuštao u odlučujuću bitku, već se posle slabijeg lokalnog otpora povlačio u besputne predele da bi se posle ponovo grupisao. Delovi neprijatelja nisu uspeli da se posle bezuspešnog pokušaja proboja preko železničke linije Tuzla — Doboj povuku u jugoistočnom pravcu. Pri kraju izveštajmog perioda javljeno je o uspešnim napadima ustani-**

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 838—40.
[2] i [3] Dopisano rukom.
[4] Na toj teritoriji su dejstvovali Kukavički (Leskovački), Jablanički, Babički, Toplički, Nišavski i Ozrenski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 16, 19—21, 23 i 26, knj. 21, dok. br. 14).

ka na hrvatske sinage na području zapadno od Spreče, između Doboja i [Bos.] Petrovog Sela.

Severaistočno i severozapadno od Doboja ustanici su sprovodilli mobilizaciju. Njihovo brojno stanje, za sada, ceni se na više od 2500 ljudi.[5] Onii ugrožavaju železničku prugu Doboj — Bos. Brod.

Južni deo hrvatsikog istočnog područja, posle završene operacije 342. pd[6], ponovo uzncm-iravaju novoformirane bande. Ustanovljeno je da se kod Rakovca i Prace (istočno, odnosno jugoistočno od Sarajeva) formiraju nove bande.[7] U pojedinim borbama, ove grupe ustanika protiv hrvatskih snaga su imale više uspeha.

Vredno je pažnje i islkakanje, pomoću padobrana, jednog engleskog majora i podoficira i dva bivša jugoslovenska podoficira, navodno iz jednog engleskog aviona kojii je poleteo iz Aleksandrije, noću 4/5.2. kod Košutiee (36 km severaistočno od Sarajeva). Ovi su zarobljeni a iz aviona izbačeni materijal je prikupljen.[8]

Do sada još nije potvrđen izveštaj prema kojem ustanici grade aerodrom kod Košutice. Na ostalim područjima nije bilo značajnijih pramena u vezi sa stanjem kod neprijatelja.

3.) *Akti sabotaže i prepadi* u izveštajnom periodu značajno su porasli u Srbiji, naročito na području Niša, dok su se na hrvatskom istočnom području zadržali otprilike na istom nivou kao u prošlom izveštajnom periodu. Broj javljenih slučajeva iznosi ulkuipno 63.

Prilog:

Karta o situadiji ikod neprijatelja i aktima sabotaže data je u prilogu.[9]

[5] **Reč je o Ozrenskom NOP odredu, koji je u to vremer brojao oko 1200 ljudi (Todor Vujasinović, Ozrenski partizanski odred, VII, Beograd, 1962, str. 170).**

[6] **Vidi dok. br. 3 i 21.**

[7] **Na tom području su dejstvovali delovi Romanijskog i Kalinovičkog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 56 i 57).**

[8] **Ta druga engleska misija, pod konspirativnim nazivom »Diskelain«, avionom je upućena s Malte. U njoj su bili: Englezi major Eliot Kejven (Eliot Cavan) i narednik Robert Čepmen (Robert Chapman) i pripadnici bivše jugoslovenske vojske poručnik Pavle Crnjanski i narednik Petar Miljković. Ovu misiju su 7. februara 1942. ustaše uhvatile i predale Nemcima (F.W.D. Deakin, The Embattled Mountain, London, Oxford University press, New York, Toronto, 1971, str. 155—158, 276).**

[9] **Redakcija nije pronašla tu kartu.**

II. Sopstveine i potčinjene jedinice

Ojačana 718. pd je završila operaciju protiv neprijatelja na području Ozrena (Spreča — Bosna— trougao).[10] I ovde uspeh nije odgovarao naporima i angažovainiju jedinica. Opet su ustanici izbegli odlučujuću bit)ku (uiporedi tač. I, 2.).

717. pd se nalazi u novom rejonu pri završetku pregrupiisarvanja. Delovi su pomagali srpskoj žandarmeriji u uspešmiim borbama protiv ustanika na planini Zlatiboru.[11]

714. pd je pomagala srpskoj pomoćnoj žandarmeriji u borbi iprotiv ustanika u rejonu južno od Valjeva.[12] Neprijatelj se, uiz gubitke i pod stalnim borbama u toku gonjenja, povuikao prema istoku.

704. pd glavninom je angažovana na zadacima osiguranja.[13]

342. pd, svim svojim delovima, prikupljena je u rejonu Utkrcavanja.[14]

Kod bugarslkog okupacionog korpusa, osim manjih sukoba, nije bilo naročitih događaja.

Potčinjene hrvatske jedinice ne odaju ipouzdan utisak. **Prilikom** napada ustanika, posle završetka *nemačke* akcije u rejonu Zvomilk — Sarajevo — Rogatica **i** u rejonu Doboj — Zavidovići — Lukavac, 'koja je sprovedena bez ozbiljnog **Šjflpora** neprijatelja, morale su *hrvatske* jedinice da se povuku jišlše položaja, uz znatne gubitke u ljudstvu i materijalu.[15]

III. Srpski naoružani odredi[16]

1.) Srpski naoružani odredi su u izveštajnom periodu učestvovali u uspešniim akcijama protiv ustanika južno od Valjeva i na planini Zlaitiboru. Oni su u izveštajnom periodu

[10] **Vidi dok. br. 26.**

" **U rejonu između r. Lima i r. Uvca, od 5. do 7/8. februara 1942, čačanski, Užički i 2. šumadijski NOP odred i 1. i 2. zlatarski i Mileševski partizanski bataljon vodili su borbu za očuvanje slobodne teritorije, ali su ovu, usled nadmoćnosti neprijateljskih snaga, napustili i, preko Lima kod s. Divaca, prebacili se na Kamenu goru (Oslobodilački rat naroda Jugoslavije, knj. I, str. 193—195).**

[12] **Borbe na tom području je vodila Grupa partizanskih odreda severozapadne Srbije (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 74, knj. 21, dok. br. 16).**

[13] **Vidi dok. br. 15 i 19.**

" **Vidi dok. br. 12 i 13.**

[15] **Opširnije o situaciji posle ozrenske operacije i protivdejstvima Romanijskog, Birčanskog i Ozrenskog NOP odreda vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 153, tom IV, knj. 3, dok. br. 37 i 50, knj. 4, dok. br. 13.**

" **i [17] Vidi dok. br. 19 i 31.**

imali 7 mrtvih, 5 ranjenih, 16 odvedenih a ustanici 137 mrtvih, 57 ranjenih.

2.) Kurseve srpslke državne policije do sada su pohađali 102 oficira i 530 podoficira i vojnika. Sada se na kursevima nalazi 80 oficira i 1690 podoficira i vojnika. Osim napred navedenih, do sada je u srpsku državnu policiju preuzeto 280 oficira iz žandarmerije i bivše vojiske i 3853 žandarma i 1272 pomoćna žandarma. I za ove su planirani 14-todnevni kursevi obuke. U tolku je piremeštauje oko 3000 graničara i pripravnika Cinansijske (kontrole, i 400 pripadnilka dosadašnje policijske straže u državnu policiju.

IV. Snabdevanje

U toku izveštajmog perioda situacija u pogledu snabdevanja na području naoružanja i municije bila je dobra.

Za vreme većeg dela izveštajnog perioda saobraćaj je, usled snežnih smetova i poledice, bio krajnje otežan a delom potpuno prekinut. I želleznički saobraćaj je, usled snežnih smetova, imao prilične prekide.

U skladištima ratnog plena u Smederevu i Obilićevu, usled vremenske situacije, radovi još nisu mogli biti nastavljeni.

V. Gubici od **26.** .1. do 5. 2. 42.[17]

Nemci: 8 mrtvih, 27 ranjenih.
Hrvati: 4 mrtva, 7 ranjenih.
Neprijatelj: 128 mrtvih, 318 uhapšenih.
U Beogradu 152 hapšenja.
Naređeno je da se za odmazdu streljanu 3484 lica.

VI. S područja uprave nema ništa značajno za izveštavanje.

Bade^T
general artiljerije

Dostavljeno
[18]

[18] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 26

OBAVEŠTENJE VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 10. FEBRUARA 1942. POTČINJENIM DIVIZIJAMA O OCENI I REZULTATIMA OPERACIJE PROTIV PARTIZANA NA PODRUČJU PLANINE OZRENA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Poverljivo!

Viša komanda LXV za naročitu upotrebu
Odelj. Ia, br. 234/42, pov.

H.Qu, 10.2.1942.

OCENA I REZULTATI OPERACIJE »OZREN«

1.) Osnova operacije:[2]

Područje Ozrena, tj. prostor između Spreče na istoku, Bosne na zapadu i Turije i Krivaje na jugu (trougao Tuzla — Doboj — ZavidovSći) bio je već duže vremena poznat kao bazen za prikupljanje komunističkih bandi. Praveći iispa-.'de iz tog rejona, bande su uznemiravale okolinu na ivici planinskog masiva i prepadima sprečavale saobraćaj vozova i drumski saobraćaj, a isto tako i kidanjem šina, rezanjem telefonskih stubova, spaljivanjem i pljačkanjem naseljenih mesta.

Po učestalosti takvih ispada i po načinu njihovog »provođenja, kao i po obaveštenjama agenata moglo se zalključiti da tu postoje *jače* snage (1.500 —2.500 ljudi).[3]

Jedan prodor koji je po naređenju Komande armije izvršen neposredno pre početka operacije protiv planine Romanije iz garnizona Tuzla, Doboj, Zavidoviići (preko Maglaja) u vezi s hrvatskom vojislkom nije mogao da stvori potpuno jasnu sliku o situaciji neprijatelja. Podaci hrvatskog generalštaba omogućavali su zaključak da postoje i betonirani bunkeri.

Na osnovu tih obaveštenja o neprijatelju, 718. pd je 'pridat kao pojačanje 697. pp 342. pd,[4] a svakom puku po jedan brdski art. vod i po jedna kolona tovarnih grla od 90

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 585—93.
[2] O tome vidi dok. br. 1, 3 i 12.
[3] i [7] Vidi "dok. br. 25, nap. 5.
[4] i [8] Vidi dok. br. 12.

grla. Osim toga, u saglasnosti sa hrvatskom vojskom, dodeljena su 2 bataljona za vođenje borbi i 10 bataljona samo za preprečavanje.[5]

Uprkos tome, o rezultatu operacije ne može se govoriti kao o zadovoljavajućem:[6]

1) *Gubici protivnika:* 92 mrtva,
6 ranjenih u rukama hrvatske vojske,
35 ranjenih, po izjavama zarobljenika, navodno su ustanici poveli sa sobom.

Osim toga, od muškog stanovništva, na tom području su uhvaćena i privremeno uhapšena 483 čoveka. Da li se kod tih ljudi, koji su uhvaćeni bez oružja, bar jednim delom radi o pripadnicima bande, može da pokaže tek istraga prekog vojnog suda. Pretežni deo se, verovatno, sastoji od neutralnih stanovnika sela.

2) *Sopstveni gubici:* 8 poginulih,
27 ranjenih,
118 bolesnih (delom sunrzotine)

od toga kod *hrvatske vojske:*
4 poginula,
7 ranjenih,
8 bolesnih.

Gubici u konjima: 8 uginulih,
22 neupotrebljiva za službu.

3) *Plen:* Oružje: 12 pušaka,
pištolji, municija, eksploziv,
1500 metaka municije za-puške uništeno vatrom.

[5] Te ustaško-domobranske snage Nemci su ovako angažovali: dva bataljona, ojačana dvema brdskim baterijama, pridali sir napadnoj Grupi »Zapad«, dva bataljona i jednu bateriju Borbenoj grupi »Doboj«; Francetićev ustaški bataljon Borbenoj grupi »Vareš« za aktivna dejstva, a ostale bataljone (ukupno ih je bilo deset) za zatvaranje određenih pravaca u mestima koja nisu napuštali (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 295—7).

[6] Opširnije o borbama na području planine Ozrena od 29. januara do 4. februara 1942. vidi izveštaj komandanta 718. pd generala Fortnera od 7. februara 1942. opunomoćenom komandantu u Srbiji, u kojem, između ostalog, kaže: »Sumirajući rezultate treba da se kaže da bi se jedna potpuno i temeljito izvršena operacija Romanija mnogo bolje isplatila za slamanje ustanika, ako bismo gledali u celini, nego sprovođenje ove dve operacije, od kojih je prva morala biti prekinuta zbog ograničenog vremena« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 595—7).

Ostalo: 2 sanke sa sledovanjem,
20 goveda, 80 ovaca.

Tako se i u ovom slučaju pokazuje uobičajena slika:

Čak i napad izvršen *jakim nemačkim* snagama donosi rezultat koji se u odnosu na angažovanje snaga jedva isplati, pošto protivnik, kojem, pri njegovoj dobro izvežbanoj obaveštajnoj službi, koncentracija snaga ne ostaje sakrivena, izbegava da ozbiljno ukrsti oružje s nadmoćnim nemačkim trupama.

Uz to, preduslovi za veći uspeh ovaj put su bili naročito povoljni:

Područje Ozrejia predstavlja jedan zatvoren, sa obe uzdužne strane prirodnim preprekama (okomite padine, položaj drumova, tok reika, železnica), oštro i pregledno ograničeni sektor. Njega je zatvaralo 10 hrvatskih bataljona i više baterija. Na zapadnoj liniji zatvaranja je, osim toga, bio postavljen jedan železniČki oklopni voz. Uzmicanje prema jugu, dakle, u pravcu napada, nije bilo moguće u velikom obimu usled ulaženja napadačkih trupa u polazne položaje ustanika.

k Zbog toga treba pretpostaviti

-a) da su marijli delovi bande, uprkos velikoj upotrebi hrvatskih snaga za zaprečavanje, uspeli da se provulku u toku noći;

ib) da su druge grupe uspele da se, *između* napadačkih kolona, koje su morale da se služe planinskim stazama pod dubokim snegom, izvuku na besputni teren koji je prohodan » samo za one koji dobro poznaju mesne i planinske prilike;

-c) da su izveštaji o brojnom stanju bandi koje se nalaze na području Ozrena opet, kao i svuda dosad, jako preuveličani.[7] (Da je to tako može se zaključiti i po neznatnom plenu u hrani i materijalu.)

2.) *Pripreme i naredbe za izvršenje:*

Viša komanda je prL davanju naređenja za akciju predvidela 2 *grupe za nastupni marš,* tj. Grupu »Istok«, koja se sastojala od 697. pp (desno) i 750. pp (levo), i Grupu »Zapad«, koja se sastojala od 738. pp. Kao *koncentracijska prostorija* za obe grupe bio je određen teren koji se nalazi južno od zone nastupnog marša *unutar* trougla Ozren na opštoj liniji Tuzla — Zavidovići, da bi se već za vreme koncentracije što je moguće više izbeglo izmicanje bandi prema jugu. 697. pp je bio, prema jednoj direktivi opunomoćenog komandanta u Srbiji,[8]

angažovan u rejonu zapadno od druma Lukavac — Doboj, s obzirom na to da je uskoro trebalo da bude otpremljen.

Za *raspodelu snaga* i *dodelu zona* napada bilo je rnerodavno predvidljivo grupisanje protivničkih snaga, s težištem desno (pogotovo u severnom delu), kao i teren. Ocena terena pomoću karte 1:100.000 je dala, kao rezultat, da se na čitavom centralnom sektoru radi o gotovo potpuno besputnom šumovitom i stanovitom planinskom kraju koji je prošećem mnogobrojnim vodenim tokovima, u kojem je napredovanje divizije bez planinskih jedinica i bez izrazito brdske opreme i brdske obuke trupa moralo, imajući u vidu visinu snega najčešće više od 50 cm, biti gotovo nemoguće.

718. pd je dodeljeni joj zadatak proširila tako što je tačke na terenu koje je pešadija mogla da dosegne, pa i unutar slobodno ostavljenog planinskog pojasa, koje bi protivniku mogle da posluže kao oslonac ili skrovište, kao, na primer, Ozrenski man. 295, 5 km jugozapadno od Petrovog Sela, okolina Brezića, 11 km zapadno-jugozapadno od Petrovog Sela, Mali Gostilj (639), 11 km jugozapadno od Gračanice, trebalo zauzeti specijalnim odeljenjima srednjeg pulka (750. pp). *Naređenjem divizije o ešaloniranju po dubini unutrašnjih krilnih grupa* trebalo je da se, po mogućstvu, predupredi izmicanje protivnika u unutrašnjost Ozren-planime.

Divizija je *dnevne ciljeve svakodnevno* utvrđivala naređenjem putem radio-veze. Kao osnova za njihovo određivanje u pogledu prostora služio je očigledno stav da je, usled prevremenog izdvajanja 697. pp, preostajalo samo nekoliko dana za prelaženje celog borbenog sektora. Međutim, dnevni ciljevi, koji su iznosili do 15 km vazdušne linije, postavljali su u pogledu mogućnosti učinka trupa, imajući u vidu planinski teren i vremenske prilike, zahteve koje mije bilo moguće ispuniti i morali bi dovesti do toga da se pretrazi terena ne bi mogla pridati potrebna pažnja. Zbog toga je bilo potrebno da se naknadno izvrši smanjenje. V

Iskustvo je poučilo da dužina marša od 8—10 km vazdušne linije u sličnim situacijama mora da bude smatrana kao maksimum.

3.) *Upravljanje borbom, veza i prenošenje obaveštenja:* 718. pd, kojoj je bila poverena komanda za izvršenje borbenog zadatka, premestila je svoje *komandno mesto* u Zavidoviće, shodno odredbi opunomoćenog komandanta u Srbiji, odelj. Ia, br. 69/42, str. pov., od 22. 1. 49,[9] Za izbor tog komandmog mesta je bao merodavain stav da, pri kratkoći vremena koje postoji između oba borbena dejstva (planine Romanija i Ozren), Zavidovići mogu brže da se dosegnu. Terenske teškoće na jugu operacionog područja nisu dozvoljavale neki centralni položaj za komandno mesto u borbi, ukoliko je divizija htela da ostane još u vezi s višom komandom i sa snabdevačkim ustanovama divizije.

O tim okolnostima treba voditi računa pri oceni teškoća, koje su nastupile u talku borbenih dejstava, u odnosu na komandovanje i prenošenje obaveštenja.

Pri izdavanju prethodnog naređenja opunomoćenog komandanta situacija neprijatelja još nije bila nedvosmisleno ' određena, nego se tek kasnije pokazala. Prema toj situaciji, 1 kao i na osnovu *podele napadačkih trupa,* koja je na osnovu .te situacije naređena, sa dva pulka na desnom, a jednim na levom krilu, nastala je situacija težišta napada na desnom krilu. Odgovarajući tome, moralo bi da usledi *postavljanje štaba divizije na težišnom krilu,* otprilike u Lukavcu. Lukavac (10 km zapadno od Tuzle), svojim položajem na drumu Tuzla ' ' Doboj, pružio bi, isto kao i Zavidovići, obezbeđenu telefonvezu, a i inače povoljne saobraćajne prilike za divizijsko landno mesto.

Pored toga, usled angažovamja štaba divizije na težišnom i, nastale bi sledeće prednosti:

1) Divizija bi stajala u uskoj vezi s težišnom borbenom Dva od patčinjenih pešadijskih pukova (umesto jednog) bila bi u svako doba — u slučaju potrebe, i putem •delegiranih oficira za vezu — direktno dostupna.

2) Stizanje na naređenu koncentracijsku prostoriju, koju , su odredile Viša komanda i divizija, bilo bi moguće kontro- ' lisati kod dva puka.

3) Potpuno puštanje iz ruku 697. pp — po borbenoj vrednosti najboljeg puka ojačane divizije — i njegovo gotovo potpuno otpadanje pri izvršenju akcije bilo bi spreoeno.

Pošto je, međutim, divizija *izabrala* Zavidoviće kao komandno mesto, morala je po svaku cenu i svim sredstvima —u slučaju potrebe, i odašiljanjem oficira — držati vezu s ona 3 pulka. Ostaje i to da se oceni nije li od početka, s Obzirom na teške terenske prilike, trebalo da se bar istočnoj grupi, koja je od štaba divizije prostorno bila odvojena, pri- : da jedan oficir za vezu, snabdevem punomoćjem.

' Reč je o naređenju u kojem se konstatuje da je 342. pd izvršila svoj zadatak i da se do 10. februara 1942. priprema za pokret, s tim da se dalje vođenje borbe protiv partizana na Ozrenu prenosi na 718. pd, čiji se štab nalazi u Zavidovićima (AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1287—8).

Pošto se na osnovu ispitivanja načelnika veze korpusa[10] pokazalo da je *radio-veza* (između Zavidovića i radiostanica sva 3 puika *stalno postojala,* postoji utisak da sć *slabosti u prenošenju obaveštenja* moraju svesti ne na tehničke, nego na taktičke nedostatke. Očigledno je — uprkos naređenju divizije o davanju situacioinih izveštaja — kod ta 3 puika nedostajala potrebna svest da za tačno plansko »provođenje nekog većeg borbenog dejstva mora neizostavno da postoji uređena služba izveštavanja.

Ponovo mora da se naročito ukaže na sledeće *aspekte u pogledu sastavljanja izveštaja:* Jasno izražavanje, jasan sastav izveštaja, počinjući s desnog krila, izbor onog što je stvarno važno, uz izostavljanje svega što je nebitno. Podaci o neprijatelju, dodir s neprijateljem, gubici, uspesi *ne mogu da se ispuste* (uporedi akt Više komande, odelj. Ia, br. 13/42 od 13. I. 42).[11]

Isto tako nije izgledalo celishodno da se štab divizije već 4. 2. vrati u Sarajevo, pre no što je akcija bila potpuno završena (697. pp je divizija pustila, a da za to nije postojalo naređenje Više komande, niti je prethodno tražen zaključni izveštaj). *Veza s divizijskim komandnim mestom bila je 4. 2. od 14 časova do, otprilike, večeri prekinuta* (uporedi navedeno naređenje od 13. 1. 42.).

Divizijski lekar pripada — ukoliko nije na putu do trupe ili do sanitetskih- službi u interesu službe — komandnom mestu divizije ili bar u njegovu blizinu.

4.) *Ocena celokupnog rezultata:*

Razlozi za gotovo uvek nezadovoljavajuće rezultate svih akcija koje su vođene u Srbiji u cilju borbe protiv bande imaju svoju osnovu

a) u slabosti sopstvenih snaga,

b) u tom što protivnik poznaje lokalne prilike i što poseduje prirodne sklonosti za partizanski rat,[u]

c) u terenskim prilikama.

Pošto se u predmetnom slučaju moglo baciti u borbu 3 pešadijsika puka s dovoljnim teškim naoružanjem protiv jednog područja koje je prostorno ograničeno i koje se pri napredovanju borbenog dejstva stallno sužavalo (uporedi tač. 1) i pošto je zatim stajalo na raspolaganju okruglo 10 hrvatskih bataljona za stvaranje jednog većeg prstena zatvaranja, o nekom nedostatku snaga se *ne može* govoriti.

Prema tome, ostaju za manjkavi uspeh odgovorni samo razlozi pod b) i c).

Sme da se pretpostavi da je najveći deo bande uspeo da se — podeljen na mala odeljenja — noću probije kroz hrvatsku liniju praprečavanja. Oštar mraz, često spojen s vetrom, i noć bez mesecine sigurno su favorizovali tu mogućnost. Kontrola noćne službe obezbeđenja hrvatskih trupa od strane divizije očigledno nije usledila. Na taj način, treba pretpostaviti da su na dugačkoj, obostranoj liniji zatvaranja ostale slobodne mnoge breše, koje su omogućile protivniku da noću umakne.

Jedan deo pripadnika bande je nesumnjivo umakao u ^"besputnu Ozren-planinu, pa se posle odlasJka trupa ponovo Jjyratk) na polaznu tačku. Po sebi bi sada moralo da bude stvar ®|t£vatskih trupa, pošto su nemačke trupe slomile glavni otpor, iflla. čitav teren konačno očiste i da ga trajno obezbeđe. Po doišnjim iskustvima s hrvatskom vojskom, međutim, krajnje sumnjivo da li će se to dogoditi, tako da se može računati tovo s istini stanjem u planini Ozranu kakvo je bilo i pre -je.»

Tragovi u snegu su ponovo pokazali da su *»pojedini« pripadnici bande pobegli u planinu.* Može se pretpostaviti

nika da bi lažno predstavio pojam »pojedinca«.

Za *gonjenje* tih delova bande diviziji nedostaju planinske jedinice. Samo one mogu sprečiti da protivnik, kao što se do sada uvek dešavalo, umakne *pored* nastupajućih jedinica, gotovo u dodiru s njima, da bi se posle njihovog prolaska vratio na staro mesto.

; Pomoć bi tu moglo da pruži *stvaranje jedne male planinske jedinice,* i to u obliku *jedne* (prve) čete svakog pešadijskog puka, pomoću najboljeg, sportski raspoloženog, za kretanje po planini iskusnog i planinskom opremom snabdevenog ljudstva (na skijama) svih 12 četa puka. Ovim bi četama pri teškim akcijama palo u zadatak da gone protivnika *pored* nastupajuće pešadije na besputni teren i da ga tamo učine neškodljivim. Viša komanda očekuje stav divizije da li je ta pobuda pogodna i da li izgleda da se može sprovesti *do 1. 3. 42.*

* Načelnik je bio Gerhard šmeling (Schmeling), kapetan.
Redakcija ne raspolaže tim dokumentom

Vujasino^Td., str^d S l S l ^oZrenSk0g N0P ^odreda vidi T^odor

[13] O rezultatima ozrenske operacije i situaciji posle nje vidi A. Đonlagić i M. Leković, n. d., str. 187—216.

5.) *Rekapitulacija o izgledima na uspeh:*

1) Planiranje većih akcija traži, u principu, *pedantnu pripremu.* Alko za 'to ne stoji na raspolaganju potrebno vreme, utrošak snaga se ne isplati. Pedantno odmeravanje zahteva naročito:

   angažovanje snaga (uvek obilno odmeriti);
   pripremu specijalnih trupa (brdska artiljerija, kolone tovarnih grla, pomoćne snage srpske ili hrvatske policije i vojnih jedinica, kao i stanovnika zemlje).

2) *Pažljiv izbor komandnih mesta u borbi,* dobro promišljene veze svih vrsta, obuka štabova i jedinica u službi veze su neophodni.

3) *Malz dnevne deonice,* uslovljene potrebom da se međuprostor pedantno pretraži, kao i teškoćama terena koje jedinice treba da savladaju, stvaraju osnov za stvarno efikasan uspeh. I za izvršenje svakog borbenog dejstva mora da bude na raspolaganju vremena u *izobilju,* ako se želi da ono daje izgleda na uspeh.

4) Preporučuju se mere za zahvatanje planinskih krajeva, koji su za normalnu pešadiju nepristupačni, *stvaranjem brdskih lovačkih četa* s odgovarajućom opremom

Bader

Dostavljeno
704 pd
714 pd
717 pd
718 pd
opun. k-t u Srbiji
Odelj. Ia
rezerva

2
8

BR. 27

PISMO NEMAČKOG POSLANIKA U NDH OD 12. FEBRUARA 1942. ŠEFU VOJNOUPRAVNOG ŠTABA U SRBIJI O USTAŠKOJ POLITICI U NDH, ODNOSIMA IZMEĐU NDH I NEDICEVE SRBIJE I RAZVOJU NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA[1]

12. II 1942.

Poverljivo

Dragi partijski druže Turneru![2]

Naša neposredna i preko gospodina dr Benclera vođena prepiska može se smatrati da je i u razgovorima o merama o kojima je raspravljano, uglavnom našla svoje rešenje. Ali ja Koću da se još jedanput vratim na ono što je u celom pitanju načelno, da baš međiu nama stvorim onu jasnost koja je potrebna za nama postavljene zadatke. Ovo bih hteo da učinim i zato da bi se postavljeni zadaci uvek mogli tretirati pod uslovima koji odgovaraju našim obostranim ličnim partijsko-drugarskim odnosima.

Zadatak koji je Vama postavljen odnosi se na unutrašnju upravu srpskog prostora. Moj zadatak je plansko gajenje odnosa između Rajha i Hrvatske. Vaš rad, ikoji je sam po sebi upravljen na unutrašnjopolitičke stvari, nužno ima i spoljinopolitičke, ne baš beznačajne, prateće pojave koje se tiču unutrašnjopolitičkih odnosa Hrvatske. Pošto je sama bivša državna zajednica Srbije i Hrvatske stvorila odnose koji i danas deluju, ali koji se u datim prilikama, svakako neprijatno, u najvećoj meni pojavljuju u graničnim odnosima, srpske i hrvatske stvari se ni teoretski ni praktično ne mogu jedna od druge da razdvoje. Ovo i propratne pojave našeg rada dovode nas u dodir. Zadaci koji pri ovome nastaju mogu se i moraju da reše sa stanovišta umirenja, ugleda i koristi Rajha.

Volja Rajha je negovanje dobrih odnosa sa Hrvatima. Ovome ide na ruku kako hrvatski mentalitet, tako i privredne okolnosti. Hrvati su narod koji ne samo u misaoriom svetu pojedinih svojih umnih ljudi, već takođe i svojim držanjem dokazuje da se uopšte ne može da uračuna u slovenske narode. On ne reagira na one sveslavenske, od Rusije proističuće

[1] **Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, London — 7,** s. 301631—6.
[2] **Harold**

tendencije. Ото mi izgleda kao vrlo dragocena podloga za saradnju i obezbeđenje jednog stanja na dugi rok, na koje Hrvatska ima u najširem smislu izgleda stojeći na strani Rajha i kao neprijatelj boljševičkih tendencija.

Ova Hrvatska se 10. aprila 1941, sa saglasnošću firera, proklamovala nezavisnom državom. Firer i Rajh su priznali poglavnika i 'ustaše kao vladajuću snagu. Ove snage su bile brojno male i bez političke ideje. One su zastupale misao nacionalne slobode; neki, a pre svih poglavnik, imali su puno političkih misli koje su se poklapale s našim. Veći broj njih su bili njegovi sledbenici, teroristi, buntovnici, kako se to kod nas kaže. Oni su sada posle preuzimanja Vlasti upravljali na svoj način. Ovo upravljanje se u mnogo slučajeva treba da osudi i ne prihvati. Slažem se da je njihovo delovanje na mnogim poljima bilo štetno za hrvatsku državu i hrvatski narod. Bolje snage se nisu mogle da nadu. Mačekova stranka je bila demokratsko-liberalna tvorevina.[3] Različite nacionalsooiijalističke grupe su bile imitacije, i to brojno slabe i male vrednosti. Drugih političkih snaga za preuzimanje vodstva nije bilo.

Nasuprot ovoj činjenici, morao sam da nabacim pitanje da li je iz ove situacije bio ili nije bio moguć dalji razvoj. Stoga sam vrlo pažljivo posmatrao sva zbivanja. U to vreme sam se kod poglavnika uključio u važna pitanja i moram da ustanovim da su se pokazali pozitivni razvoji stvari, svakako s nekim meuspesima. Naročito se u oblasti privrede, novom uređenju nemačke narodnosne grupe, vojnom sudelovanju u borbi protiv boljševizma, slanju radnika na rad u Rajh, u unutrašnjoj upravi i kulturnom životu mogao da zabe'leži takav napredak, da sam ja sve više i više savladavao svoje vrlo teške sumnje prema ustašama.

U julu 1941. nastali su veliki nemiri i razvijali su se dalje. Snage koje su u njima delovale mogle bi se dobro da označe na sledeći način:

1.) Boljševici[4]
2.) Srpski četnici[3]
3.) Crnogorski ustanici[6]
4.) Oni koji su pobegli pred ustašama[7]
5.) Ološ svake vrste.

[3] Odnosi se na Hrvatsku seljačku stranku (HSS), čiji je vođ bio Vlatko Maček.
[4] Misli se na partizane.
[6] Odnosi se na četnike Draže Mihailovića.
[7] Reč je o ustanicima Srbima iz Hrvatske, Bosne, Hercegovine i Srema.

Ovaj redosled bi 'takođe mogao da odgovara značaju i rangu pri razvoju ustanka. Ove snage su, uzgred, među sobom u neprijateljstvu, ali u odlučujućim slučajevima međusobno povezane. One rade pod rukovodstvom Londona i Moskve. Utvrđeno je da postoje agenti. Pre nekoliko dana su iz jednog aviona koji je došao iz Aleksandrije iskočili jedan engleski major, jedan engleski podoficir i dva jugaslovenska oficira koji su imali novac i emisione radiostanice i koji su zarobljeni.[8] Oni su lizjavili da su došli po nalogu srpskog generala Ildća,[9] pošto dugo ništa nisu čuli o ustanku u Bosni. Ovo daje povoda pretpostavci da postoje ranije veze. Ustanici su u svojoj taktici izvanredno vešti: Oni pokušavaju da nas, Italiju i Hrvatsku, jednog drugim, izigraju. Povremenom sklonošću nama ili Italiji pokušavaju da dobiju predah. Ali oni će uvek ostati neprijatelji. Toga radi i radi istorijske istine ja istupam protivu teze o isključivoj krivici ustaša.

Piri suzbijanju ustanka tamošnja Nedićeva vlada igra izvesnu ulogu. Ona će sigurno težiti ispravci granice u Bosni, već i zato da bi sebi pribavila legitimaciju od srpskog naroda. Po mome mišljenju ovoj tendenciji se mora suprotstaviti. Promatranje u istočnoj Bosni donelo bi priključenje Srbiji skoro

Muslimanima, koje su već na hiljade ustanici ubili ili prote-

granice na Drini, koju je Rajh priznao, jednostavno politički potrebno.

Sama Stfbija zaista nije prevelika. Ali, prema iskazima pouzdanih poznavalaca zemlje, ona je u današnjim svojim granicama i bez Banata autarhična u pogledu smabdevanja i može, kao pre rata, da izvozi žitarice i meso. U pogledu sirovina, a time i industrijskih mogućnosti, ona ne zaostaje za Hrvatskom.

Iz ovih razloga, mislim, možemo i sadašnje rešenje pitanja granica smatrati za Srbiju snošljivim.

Sto se tiče onog stanja u Hrvatskoj, koje se naročito Srbije tiče, po tome sam preduzeo što je moguće. Jedan poznanik ministra Nedića, Vatfkapić, imao je s poglavnikom skroz umirujući razgovor — svakalko da se ne bi bez potrebe trebalo da dira u stare rane. O nekom pretresanju o pravdi i nepravdi među ustašama, ja ne mogu ništa da obećam. Ja Vas samo mogu da uverim da je poglavnik već osudio

[8] Vidi dok. br. 25, пар. 8.
[9] Bogoljuba

veliki broj ustaša i njihovih vođa zibog učinjenih prestupa. Stoga bi -trebalo buduće postupke više razmatrati.

Poglavnik je pre nekoliko dana odlučio da se mora učiniti kraj pokrštavanju u katoličanstvo. On ne može da dozvoli pravoslavnu srpsku crkvu u ovim oblastima. Ipak će u Hrvatskoj da uvede ortodoksnu crkvu, da bi pravoslavnima opet otvorio njihove crkve. On će takođe u novom Saboru imati nekoliko oitodoksa. Osim toga će preduzeti i dalje mere za umirenje i obezbeđenje rada i hleba ortodoksnom stanovništvu u mirnim i za umirenje pristupačnim oblastima. U ustaničkim oblastima ovo, naravno, nije moguće.

Pri razvoju stvari, ja za sebe vidim samo jedan zadatak: potpomagati dalji tok sadašnjeg razvoja da bi se učvrstilo samopouzdanje i snaga Hrvata. Ovim bismo mogli da pojačamo naše snage i da se u ovom prostoru bolje suprotstavimo svojim neprijateljima.

Ja Vas molim, dragi partijski druže Turneru, da ovo gledište Ispitate i razumete. Ja mislim da se na ovoj podlozi poverenje i saradnja mogu da učvrste i, najzad, mislim da ćemo se ovim putem najbolje moći da suprotstavimo prolećnim nemirima.

S najlepšim pozdravima i
hajl Hitler!
pot. Kaše[10]

Dostavljeno:

i)

[10] Zigfrid

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena lica kojima je ovo pismo upućeno.

BR. 26

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 13. FEBRUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O GUBICIMA PARTIZANA I O MERAMA ODMAZDE 1941—1942, S PREDLOGOM KAKO SPRECITI DALJI RAZVOJ NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA U SRBIJI[1]

Strogo poverljivo.

Beograd, 13. 2. 1942. god.

Opunomoćeni komandant u Srbiji

Odelj. Ia, br. 108/42. god., str. pov.

Veza: Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (Komanda 12. armije), Ia, br. 354/42, str. pov. od 7.2.1942. g.[2]

Predmet: Stanje u Srbiji.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Stav u vezi s izveštajem o situaciji

1.) Svi izveštaji o neprijatelju kojima se raspolaže ulkaju na to da, pod uticajem borbi na Istoku i engleskoJSpUske propagande, u proleće treba računati s pojačanim *oživljavanjem ustaničkog pokreta* na području pod komandom ko,' jnandanta Srbije.

2.) U vremenu od 1.9.41. do 12. 2, 42. god. *neprijatelj je pretrpeo sledeće gubitke:*[3]

a) poginuli i streljani: 7.756 osoba,

b) prilikom izvođenja operacije za odmazdu je streljano: 20.149 osoba.

3.) Prilikom borbi sa ustanicima nisu uzimani *zarobljenici* (onaj koji je zatečen sa oružjem u ruci ili je posedovao •oružje ili onaj koji je radio u službi neprijatelja bio je na Mcu mesta streljan).

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1116—8.

[2] Vidi dok. br. 24.

[3] O tome vidi 1. knjigu ovog toma, dok. br. 285.

4.) *Sa uhvaćenim sumnjivim licima,* nakon ispitivanja od 'strane prekog suda, postupljeno je kako sledi:[4]

a) koji su proglašeni krivini bili su streljani,

b) lica kod kojih nije mogla u potpunosti da se ustanovi krivica odvedena su u zarobljenički logor radi sprovođenja mera odmazde,

c) proglašeni nedužnim bili su pušteni.

Načelno, streljanje svih osoba zatečenih na bojištu, uz istovremeno spaljivanje njihovih kuća, bez utvrđivanja njihove krivice, imaće za posledicu:

a) Dalje opadanje proizvodnje životnih namirnica za jedinice i stanovništvo, ti)m više što su mesta koja su zauzele bande većinom seoske opštine.

b) Dalje opadanje potrebne radne snage u tvornicama i pogonima za naoružanje.

c) Dalje ograničavanje smeštaja jedinica.

5.) *Uniformu* nose u Srbiji: srpska pomoćna policija koja je pod komandom Nedićeve vlade, sa svojim formacijama[5] (gradska policija, žandarmerija, pomoćna žandarmerija, četnici). Ove uniforme odgovaraju ranijim *jugoslavenskim uni-*

* Opunomoćeni komandant u Srbiji je svojim naređenjem od 13. februara 1942. ovako dopunio ranije izdata naređenja u vezi s merama odmazde za diverzije i napade:

»1.) Prilikom sabotaža i prepada streljati, shodno prilogu 3, odeljak 2, tačka 4, sve učesnike i pomagače na mestu izvršenog dela. Streljanje će vršiti jedinica koja je tamo angažovana, uz odgovorno rukovođenje komandanta, odnosno komandira čete, ukoliko se pojedini ne budu morali saslušati. Vešanje pojedinaca na mestu izvršenog dela deluje naročito zastrašujuće. Treba pohapsiti one koji su namenjeni za odmazdu i, shodno prilogu 3, odeljku 2, tački 1, privesti ih u nadležne logore feld i krajskomandantura.

Prilikom dostavljanja dnevnog izveštaja treba, za sabotaže i odmazde, izvestiti o protivmerama koje su odmah preduzete. Streljanja zatvorenika namenjenih za odmazdu naređuje lično opunomoćeni komandant u Srbiji shodno prilogu 3, odeljku 2, tački 5.

2.) U postupku prema zarobljenicima u toku akcije treba primeniti najstrožu meru. Sve one koji su učestvovali u borbi, ukoliko se za pojedina lica ne pojavi potreba da se saslušaju, treba odmah streljati shodno prilogu 3, odeljku 2, tački 4. Sva druga lica koja se u toku operacije zateknu na bojištu treba uhapsiti i saslušati. Ova lica treba ili osloboditi ili prema njima postupiti kao prema zatvorenicima namenjenim za odmazdu. Zatvorenika može biti samo u izuzetnim slučajevima, pošto svakog ustanika koji se aktivno bori, odnosno svakog onog koji pomaže ustanike treba streljati« (AVII, NAV-T-315, r. 2244, s. 34).

[5] Došavši u Beograd, komandant SS i policije SS-general August Majsner se 4. februara 1942. dogovorio s Nedićem o formiranju Srpske državne straže. U pogledu jačine, Nedić je izložio da će regrutovati 16.000 ljudi na slcdeći način: 12 okružnih načelstava će regrutovati po 500 ljudi, na taj način bi še prikupilo 6000 ljudi; 7500

formama, ipak — radi pomanjkanja sirovina — s raznim izmenama. Drugi koji nose uniformu izlažu se hapšenju i streljanju. Zbog toga ovo dolazi u obzir samo kod ustanika.

6.) TJkoliko *aktivni oficiri* bivše jugoslovenske vojske koji nisu u službi Nedićeve vlade, mogu biti uhvaćeni, odvode se u nemačko ratno zarobljeništvo.

7.) *Glasovi o podeli* ili o potpunom okupiranju *srpskog područja* od strane Mađara, Italijana, Bugara mnogo puta se tretiraju od strane savezničkih država i njihove štampe. Oni ne doprinose smirivanju zemje. Do sada nije bilo pojava arogancije ili omalovažavanja prema nemačkom Vermahtu. Nav protiv, može se ustanoviti da Vermaht uživa opšte poštovanje, s -^Ovo dolazi do izražaja i zbog toga što ustanici sada načelno javaju svaki dodir s nemačkim trupama.

II. Zaključak i predloži

S obzirom na izvanredno teške terenske prilike — najIfcanje pola zemlje sastoji se iz manje ili Više besputnih šumovitih planina visine 500—1000 m — izgleda neizvodljivo >tpuno ugušivanje ustaničkog pokreta snagama kojima se uda raspolaže. *Pri tom treba uzeti u obzir da je sada, npr. kod 704. divizije, 75% pešadije određeno za stražarsku službu službu obezbeđenja na železnici i industrijskim objektima.*

Odlučna pomoć može zbog toga da se postigne »mo na sledeći način:

a) *Dovođenjem divizija koje treba popunjavati ili delova opunskih jedinica* u svrhu omogućavanja što gušćeg poseinja zemlje.

b) *Pomeranjem srpsko-hrvatske granice* prema zapadu w. ®?šnc' kako bi se Srbiji dala neophodna baza za privredni i nacionalni razvitak. Sada skoro polovina (više od 3 miliona) ' Srba živi van granica zemlje. Oni su od ustaških jedinica, naroaito u istočnoj Bosni, stalno najteže tlačeni i ovo uznemira^ vanje, koje se ispoljava u struji izbeglica preko Drine — granice — koja broji na desetine hiljada, prenosi se naravno i na .teritoriju Srbije.

.; v c) *Blokiranjem dovoza oružja* s juga ovamo preko ne;toačko-italijansike demarkacione linije, što će isključiti svaku

||**judi** bi se preuzelo iz dotadašnje policije i žandarmerije i 2500 ljudi dobrovoljačkih odreda. Ove snage bi organizovale mrežu posada, |**fako** p0 gradovima, tako i u središtima opština.

Međutim, komandant Srpske državne straže je tek 13. juna tJ - objavio da »srpsku oružanu silu« sačinjavaju Srpska državna **Straža,** Srpska dobrovoljačka komanda i četnička komanda, među **Kojima** mora biti lojalna i bratska saradnja (Zbornik, tom **I,** knj. 3, **dok.** br. 45 i 199; Oslobodilčki rat, knj. **I,** str. 170).

akciju trupe i vlade da hvataju one kojd nezakonito poseduju oružje.

Sve dok su snage koje stoje na raspolaganju slabe, moraju se jedinipe koje *nisu* zauzete zadacima obezbeđenja *stalno* viđati na terenu, čas ovde čas onde, u promenljivoj jačini, prema situaciji, i da sprovode detaljne pretrese za pronalaženje oružja i bandita. Naiđu li na neprijatelja, napadaju ga.

Za sada se postupa prema postojećim načelima.

Bader
general artiljerije

BR. 29

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 17. FEBRUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O ZADACIMA POTCINJENIH DIVIZIJA NAKON PREGRUPISAVANJA I O MERAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI[1]

Opunomoćeni komandant u Srbiji
odelj. Ia, br. 1123/42, pov

K.T.B.[2]
— Prilog 81a[3]
Ia, br. 276/42, pov.[4]
O.U. 17. 2. 1942.

Predmet: Grupisanje nakon odlaska 342. pd i vođenje borbi od proieća,

POVERLJIVO

1. Samo k-tu oružanih snaga na Jugoistoku[5]

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Grupisanje nakon odlaska 342. pd — vidi prilog.

Za grupisanje pešadijskih snaga primecuje se sledeće:

704. pd

Divizija je glavninom svojih snaga vezana za zadatke obezbeđenja: obezbeđenje pruge Beograd — Ralja, rudnika uglja u Požarevcu, Đerdapa i rudnika bakra u Boru.

Ža ofanzivna dejstva ovoj diviziji trenutno stoji na raspolaganju najviše jedan bataljon. Situacija se pogoršava nakon izdvajanja III bataljona 433. pđ.[6]

714. pd

Situacija je bolja kod 714. pd. Dva bataljona 721. pp trenutno su još angažovana na obezbeđenju železničke pruge Beograd — Lapovo. Oni će biti slobodni nakon dolaska dva landesšicen-bataljona (br. 924 i 447), koji se upućuju iz Hrvatske, a po odlasku glavnine 717. pd u Solun[7] treba da preuzmu zaštitu industrijskih objekata kod Mitroviee i Raške. Za zaštitu železničke pruge u dolini Ibra predviđaju se, s početkom radova, odeljenja srpske pomoćne policije.

741. pp ostaje na području Valjeva, Lajkovca, Obrenovca i Zvornika i jačim snagama stoji na raspolaganju za ofanzivna dejstva.

pd

737. pp, za čiji prelazak u 714. pd će, prema ratnoj formaciji, biti postavljen zahtev nakon odlaska glavnine 717. pd, treba da ostane u rejonu Užice — Požega i sa svojim glavnim snagama stoji na raspolaganju za ofanzivna dejstva.

Pacifikacija zemlje vršiće se čim nastanu bolji vremenski uslovi, a samim tim bolje stanje puteva, tako da sve jedinice koje nisu vezane zadacima obezbeđenja stalno pretresaju određena područja tragajući za ustanicima i oružjem, ne dopuštajući ustanicima da dođu do predaha. Ova pretraživanja treba da se najpre izvrše u okolini smeštaja štabova i jedinica. Ali, korišćenjem železnice, ona treba da budu izvršena u udaljenijim predelima,

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 850—52.
[2], [3], [4] i [5] Dopisano rukom.

[1] Ovaj puk je pripadao 164. pd u Grčkoj i sa teritorije Srbije ^bačen^je u Grčku do 7. marta 1942. godine (AVIIf NAV-T-501, r.

[7] i Bilo je predviđeno da se glavnina 717. pd premesti iz e Srbije u rejon Soluna, ali je ta ideja ubrzo napuštena zbog šnjenja s formiranjem SS-dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« folksdojčera iz Banata, NDH i Rumunije. Naređenje za formira- SS-dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« izdao je rajhsfirer SS "jnrih Himler 1. rrfarta 1942. Međutim, njeno formiranje, pod koraandom SS-brigadnog firera Artura Flepsa (Arthur Phleps), završeno je tek avgusta u Banatu (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 252—3).

i to zavisno od situacije, ojačanim četama, bataljonima i pukovima. Sva oružja treba da uzmu učešća. Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata, koje su potčinjene 704. pd i 714. pd, takođe treba dovesti radi ovih akcija. Pored ovih dejstava, trenutno treba još da se izvede neophodno potrebna obuka, pri čemu treba težiti da bude na borbenoj obuci, na obučavanju oficira i podoficira za borbu.

Nastupanjem pogodnijih vremenskih uslova, težište treba usmeriti na plansko čišćenje područja. Smenjiivanje jedinica koje su zadržane za zadatke obezbeđenja treba s vremena na vreme takođe predvideti.

Za bugarski Okupacioni korpus su izdate iste instrukcije putem ličnog dogovora opunomoćenog komandanta i generala Nikolova[8] 13. i 14. 2. u Nišu.[9]

Sa angažovanjem SS-jedinica za sada ne treba računati, pošto se predviđa četvoromesečna obuka u Banatu.[10]

III. *Bosna*

718. pd je svojim glavnim snagama angažovana za obezbeđenje industrijskih postrojenja.

Ofanzivno dejstvo jačih snaga moguće je jedino ukoliko bi hrvatske trupe — čija vrednost je poznata — preuzele zadatke obezbeđenja, kao, npr., u danima ozrenske operacije.

Bader
• general artiljerije

Dostavljeno:
— Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
— 704. pd
— 714. pd
— 718. pd
— 717. pd
— Ia

[8] Asena
[9] Vidi dok. br. 7.

BR. 26

NAREĐENJE GENERALŠTABA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 19. FEBRUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU ZA NOVU VOJNOUPRAVNU ORGANIZACIJU I ODNOS POTCINJENOSTI U SRBIJI[1]

P r ep i si Prilog 6a[2]

Vrhovna komanda Vermahta
lifo 10, WFSt/Org. (I) F.H.Qu., 19. 2. 42.
761/42. pov.

š *Predmet:* Organizacija ikomandovanja u Srbiji.[3]

r Naročite prilike u Srbiji zahtevaju jedinstveno obuhva-
' tanje viših komandi koje su, tamo angažovane. Radi toga se naređuje:

S važnošću od 1. 3. 42. od komandi:
— opunomoćenog komandanta u Srbiji[4]
— Više komande LXV za naročitu upotrebu[5]
— komandanta Srbije[6] treba formirati ustanovu *komandujućeg generala i komandanta u Srbijf*
koja preuzima dosadašnje zadatke ovih komandi,

-i Komandajući general i komandant u Srbiji je ustanova podređena Vrhovnoj komandi Vermahta i potcinjena komandantu oružanih snaga na Jugoistoku. Komandant ima službeni položaj i oVlašćenja komandanta korpusa.

Službena uputstva i regulisanje pitanja trupne službe u kopnenoj vojsci naređuje komandant oružanih snaga na Jugoistoku. Kopije naređenja podnose se OKW u dva
•f primerka.

[1] Snimak overenog prepisa dokumenta (pisanog na mašini) AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 940—1.
[2] Dopisano rukom.
[3] Vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 155 i 263.
" Der bevollmächtigte kommandierende General in Serbien
[5] Höheres Kommando zur besonderen Verfügung LXV
[4] Befehlshaber Serbien
[7] Kommandierender General und Befehlshaber in Serbien. U f-Ovoj knjizi usvojen je kao najpribližniji prevod ove funkcije na naš "jjezik: *komandajući general i komandant u Srbiji.* No, mnogi upo-•irebljavaju i: komandant korpusa i komandant u Srbiji, jer su svi -komandanti korpusa i njima ravne starešine u Vermahtu označeni »Komandierende General«. O tome vidi dok. br. 1.

4. Za ovu reorganizaciju zadužuje se OKH, ikojoj stoji na raspolaganju komanda oružanih snaga na Jugoistoku.

5. Instrukciju o ratnoj formaciji izradiće OKH, kao privremenu instrukciju o ratnoj formaciji. Pre izdavanja podneti je OKW/WFSt.

Kao oslonac služi predlog koji je podneo opunomoćeni komandant u Srbiji (prilog l)[s] uz sledeće napomene:

a. Vojnu upravu uvrstiti u sastav štaba,[9]

b. Viiši načelnik veze i intendant su u isto vreme načelnik veze oružanih snaga odnosno intendant oružanih snaga.

c. Treba angažovati jednog vazduhoplovnog oficira za vezu, koji, pak, ne može istovremeno zadržati poslove šefa ekspedicije.

d. Načelnik Vojmoprivrednog štaba Jugoistok je istovremeno odgovorni referent u Štabu IV/Wi.

e. Prilikom izrade instrukcije o ratnoj formaciji treba na širem planu voditi računa o uštedi na ljudstvu i opremi. (Pri tom vidi i stav komandanta oružanih snaga na Jugoistoku — prilog 2).[10]

f. Formacijska mesta treba da budu na budžetu W.T.

Načelnik Vrhovne komande
Vermahta
pot. Kajtel"

Tačnost prepisa overava
potpis
major u generalštabu

[8] i [10] Redakcija ne raspolaže tim prilozima. Opunomoćeni komandant u Srbiji je 15. januara 1942. dostavio predlog komandantu oružanih snaga na Jugoistoku da se ukinu štabovi komandanta u Srbiji i Više komande 65 za naročitu upotrebu i formira jedinstveni štab komandujućeg generala i komandanta u Srbiji. Komanda'nf' oružanih snaga na Jugoistoku je ovaj predlog 21. januara 1942. prosledio Generalštabu Vrhovne komande Vermahta s mišljenjem da je spajanje tri štaba u jedan veoma korisno i neophdono za dalju organizaciju komandovanja i vojnu upravu u Srbiji (AVII, NAV-T-312, r. 466, s. 8054280—1).

' Prema naređenju Vrhovne komande Vermahta od 5. aprila 1942, u sastav Staba komandujućeg generala i komandanta u Srbiji ulazi i vojna uprava. Načelnik Upravnog štaba dr Harold Turner neposredno je potčinjen komandujućem generalu i komandantu u Srbiji (AVII, NAV-T-315, r. 2241, s. 778).

" Vilhelm (Wilhelm Keitel), general-feldmaršal

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(komanda 12. armije)
Ia/O.Qu, br. 760/42. pov. *R Qu 2 3 42*

Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji

Opunomoćenom komandantu u **Srbiji** upućen je napred

M V e d S v e P n a z L treba sprovesti od **3. 3.** (izvestiti prethodno

t d e g r Z b o k g } uvođenja dosadašnjeg štaba za pitanja upravlja-

n i a **kao ode[1]!**jenja za upravna pitanja ukazuje se na akt **ko-**

$ S m d a n t a oružanih snaga na Jugoistoku, **Ia/O.Qu„** br. **759/42, pov. od 2. 3. 42.[12]**

/.Na znanje:
V l a , O , Qu , Ic, Ila, KTB

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(komandu 12. armije)
načelnik generalštaba
pot. Ferč[13]

ačnost prepisa overava
[14]

k a p e t a n

[12] Reč ie o naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku koiim ie resulisano da se Upravni štab uključi u Štab koman- ^ S c e g generala f komandanta u Srbiji kao Odeljenje za upravu

N H A e y m T f "(Hermlnn' Foelsch), pukovnik, od 1. februara 1942.

'!„ general-major.

Potpis nečitak.

BR. 152

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. FEBRUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O AKTIVNOSTI PARTIZANSKIH SNAGA I SOPSTVENIM PROTIVMERAMA, OBOSTRANIM GUBICIMA I BROJNOM STANJU KOLABORACIONISTICKIH JEDINICA U ISTOČNOJ BOSNI I U SRBIJI'

K.T.B.[2] *Prilog 89[3]*
WB-861 b[4]

Opunomoćeni komandant u Srbiji
odelj. Ia br. 1178/42, pov. **Beograd, 20.2. 1942,-**

Predmet: **10-todnevni izveštaj**
2 *priloga* **(samo za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku)**

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

1. Srpsko područje

Situacija kod neprijatelja za rejon Niš — Kuršumlija, koja je opisana u poslednjem izveštaju,[5] ponovo je potvrđena na osnovu izveštaja bugarskog Okupacionog korpusa o situaciji kod neprijatelja.

Akcija policije u sirezu Petrovgrad[6] (Banat) dala **je značajne rezultate o tajnom komunističkom rovarenju i u tom rejonu.[7]**

U rejonu jugoistočno od Valjeva srpska pomoćna policija, potpomognuta nemačkim jedinicama, nanela je velike gubitke ustanicima, razbila ih i potisnula prema jugoistoku.

Na području planine Zlatibor ustanici su potisnuti iz Nove Varoši dalje u pravcu juga.

Na osnovu verodostojnih podataka može se u nekoliko slučajeva smatrati kao dokazana saradnja srpskih »četnika vernih Vladi«[8] sa ustanicima na tom području.

2. Hrvatsko istočno područje

Bande koje su bile razbijene u operacijama 342. i 718. | • pd ponovo su se, kao što se i očekivalo, grupisale. One su fe opet postale aktivne na području istočno od Sarajeva, u re- v, janu Rogatica — Prača — Sokolac i u trouglu Spreča — Bo- fe sna. Na ostalim područjima nema značajnih pramena u po- V- glođu situacije kod neprijatelja.

-3. Akti sabotaže i prepadi

Broj sabotaža i prepada u Srbiji i u hrvatskom istočnom ^ području opet je porastao u poređenju s poslednjim izveštaj- V' nim periodom, naročito u istočnoj Srbiji, gde se beleži ndko- ir liko težih sabotaža na komunikacijama i telefonskim linijama ^ između Niša — Leskovca i Niša — Kuršumllije. Ukupan broj « javljenih slučajeva iznosi 73.
jgfKarte o' situaciji kod neprijatelja i sabotažama nalaze se u prilogu.[9]

T *.4. Opšte*

' Iako je izveštajni period na srpskom području uopšte relativ- <7 Ho mirno protekao, ne sme se gubiti iz vida da ovakvo stanje «.Uglavnom treba pripisati nepovoljnim vremenskim prilikama, sg Skoro sve potčinjene jedinice javljaju o pojaVi manjih i većih / bandi. I dalje postoji mogućnost da ustanici vrše opširne taj- : ne pripreme za novi ustanak.

f. **II.** SOPSTVENE I POTČINJENE JEDINICE

fy 718. pd posle završetka operacije »Ozren« vratila se u ' garnizone. Delovi divizije nalaze se u akciji u rejonu Dubiea —

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 862—4.

[3] i [4] Dopisano rukom.

[5] Vidi dok. br. 25.

[4] Sada: Zrenjanin.

[7] Opširnije o merama koje su Mađari i Nemci sprovodili početkom 1942. u Bačkoj i Banatu vidi Zbornik, tom I, knj. 17, dok. br. 6—9. U obaveštenju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. februara 1942. potčinjenima o situaciji od 10. do 19. februara za područje Banata piše:

»U jednoj velikoj akciji policije u srezu Veliki Bečkerek [Zrenjanin], Banat, pošlo je od ruke da se u mestima Kumane i Melenci (severno od Velikog Bečkereka) likvidira jedan komunistički punkt . i da se otkrije više tajnih skloništa. Uhapšen je veliki broj komu- nista i onih za koje se sumnja da su komunistički nastrojeni. Teško je ranjen jedan policajac folksdojčer« (AVII, NAV-T-315, r. 2244, -«J S, 394—7).

[8] i [12] Misli se na četnike Koste Pećanca.

[9] Redakcija ne raspolaže tim kartama.

Nema ništa naročito za javljanje.

iv
Dostavljeno: general **Bader,** artMjerije

Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
Višoj komandi LXV
Generalnom opunomoćeniku za privredu
Opunomoćeniku Ministarstva spoljnih poslova
Ispostavi Abvera Beograd
Vojnoupravnom štabu
Propagandnom odeljenju S
U Komandi: Ia, QU, Ic, KTB
Rezerva 3 kom.

BR. 32

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 20 FEBRUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIĆKOJ SITUACIJI U BOSNI I O BORBI SA PARTIZANIMA OKO PRIJEDORA[1]

Poverljivo Komanda 12 armije
SSD, GWAGH, br. 426, od 20.2. j ^ J ^ ' 1942,
u 21 i Ia, br. 624/42, pov.

K-TU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

U vezi s telegramom k-ta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, pov. br. 598/42[4], izveštavam da ću, ukoliko postoji za to zelja, ubuduće i k-tu oružanih snaga na Jugoistoku dostav-

r. 465' f[n]8053972—8grama (pisanog na mašini) " AVII, NAV-T-312,
[2] Izostavljeno nepopunjeno zaglavlje telegrama.
[3] Štambilj primaoca.
i [5] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

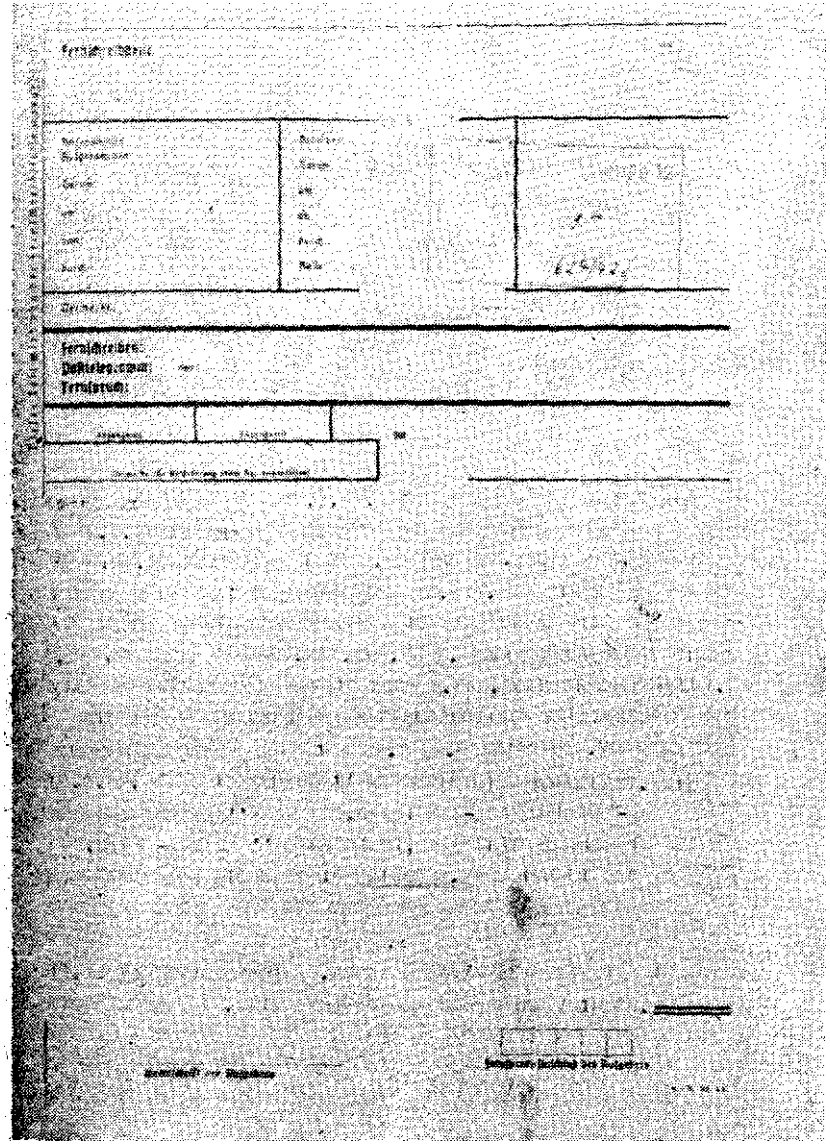

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 32

Jjati četvorodnevni izveštaj koji u svojstvu vojnog izaslanika dostavljam nadležnim ustanovama. Četvorodnevni izveštaj Ia, Op. 2 pov. br. 0558/42. od 15.2.42,[5] koji je pomenut u gore navedenom telegramu, podnosi se-kao prepis u prilogu 1. Ka-
: ko se vidi iz stava »Rejon Bos. Gradiška — Banja Luka — Bos. Novi — Sunja«, radi se uglavnom o situaciji u Prijedoru.[6] Kao baza sadržaja pomenutog stava poslužili su pojedinačni dnevni izveštaji:

i 12.2: Piskavica (21 km severozapadno od Banje Luke) nalazi se u našim rukama.[7] Posada iz Omarske (10 km jugoistočno od Prijedora) povukla se u Piskavicu.

13.2: Noću uoči 11.2. ustanici su zauzeli Omarsku[8] (10 km ju-
..goistočno od Prijedora). Piskavica opkoljena.

14.2: Iz Banje Luke je 12.2. izvedena akcija čišćenja u pravicu Piskavice.[9] Uspeh do sada nepoznat.

15.2: Deblokada iz Ivanjske (18 km severozapadno od Banje Luike) omogućila je da 'se povuč

Poginuli su 2 ustaše i 1 hrvatski vojnik, a nekoliko je ranjeno. Kod ustanika su, izgleda, gubici

Ipored toga se ukazuje na telegram Ia, Op. 24 pov. br. 0526/42, £od 12.2, upućen opunomoćenom komandantu u Srbiji, koji se »odnosi u prilogu 2.

Prilog 1 — Izveštaj o situaciji za period od 12. do 15. 2, zaključno: »Ponovo se pojačala aktivnost ustanika u rejonu Brčko—Bijeljina, kao što pokazuju 5 prepada. Prilikom jednog takvog napada ubijen je 1 oficir, 1 podoficir i 7 vojnika hrvatskih oružanih snaga, dok su 2 podoficira i 31 vojnik nestali.[11]

U rejonu Zvornik — Tuzla — Sarajevo — Višegrad primeouje
•se aktivnost ustanika, pre svega na pruzi Rogatica — Sokolac
h- (31 km istočno-severoistočno od Sarajeva) i severno od Prače (28 km istočno-jugoistočno od Sarajeva). Prilikom jednog

[4] Delovi 718. pd su 17. februara 1942. otpočeli desetodnevnu borbu protiv delova 2. krajiškog NOP odreda radi proboja u Prije-
1- dor (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 92, 93, 97, 123 i 153; Rade
I- Bašić: Ustanak i borbe na Kozari 1941—1942, VIG, br. 3/1959, str. 82).

'» ' i [10] Delovi 2. krajiškog NOP odreda su 12. februara 1942.
•zauzeli ž.st. Piskavicu, razoružali 15 domobrana i uništili sve sta-
^ nične^instalacije i javne zgrade u selu (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok.

[8] Delovi 2. krajiškog NOP odreda su 6. februara 1942. zauzeli
gi^st. Omarsku i uništili stanične zgrade, skretnice i jednu kompo-
* žiciju od osam vagona i jedne lokomotive (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok. br. 10).

" Ovu akciju su, 10. februara 1942, izveli delovi Majevičkog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok. br. 14).

prepada na Begov Han je spaljena jedna veća pilana i za kraće vreme prekinut železnički saobraćaj Sarajevo — Brod.[12]
U rejonu Tužila — Doboj — Zavidovići situacija na Ozrenu se smirila. U vremenu za koje se podnosi izveštaj bilo je samo na pojedinim mestima manjih čarkanja. Planinu Ozren drže ustanici čvrsto u svojim rukama.
U rejonu Brod — Doboj — Banja Luka je utvrđeno da ustanici vrše veće pokrete. U rejonu Bos. Gradiška — Banja Luka — Bos. Novi — Sunja pojačala se aktivnost ustanika u toj meri da je pretila neposredna opasnost landešičen-bataljonu u Prijedoru, koji je angažovan za zaštitu rudnika. Počela je nemačka akcija da bi se osigurao nesmetan odlazak bataljona iz Prijedora. Povlačenjem nemačkih snaga predaje se nalazište ruda.
U rejonu Petrinja — Kostajnica — Bos. Novi je bilo manjih čarkanja i izvedena je jedna akcija čišćenja u kojoj su ustaše izgubile 6 pripadnika. Porušeno je jedno selo.
Pregled: Prema hrvatskim izveštajima u ovom periodu je bilo 19 prepada i 10 akcija čišćenja manjeg obima.
Gubici hrvatskih oružanih snaga: 64 mrtva, 34 ranjena, 31 nestao. Gubici neprijatelja: 201 mrtav (?), 2 ranjena, 1 zarobljen«.
Nemački general u Zagrebu, Ia, Op. 2 pov. br. 0558/42.
Prilog 2 — Opunomoćenom komandantu u Srbiji, Beograd: »Po prispelim izveštajima vidi se da je situacija u Prijedoru sve gora. Ustanici su, pod komandom energičnih starešina koji imaju određeni cilj, opkolili Prijedor sa svih strana. Železnička pruga Sunja — Bos. Novi — Prijedor — Banja Luka prekinuta je kod Dobrljina, Blagaja, Svodne, Omarske i Piđkavice.
Nije moguće uspostaviti telefonsku vezu. Još nisu upućeni radio-uređaji koji su za Prijedor traženi od K-de kopnene vojske. Propao je pokušaj da se železnicom dopremi municija i hrana, jer je kompozicija ostala u Bos. Novom između 2 porušena mesta na pruzi. Hrana je vremenom propala. Tako je dotur hrane železnicom postao nemoguć, a bacanje hrane iz aviona izvršeno je prvi put 12.2.
Hrvatsike snage, kojih ima na raspolaganju u dovoljnom broju, a sada su i pod jedinstvenom komandom 2. hrv. pd, tako su slabe borbene vrednosti da se ni ubuduće ne može računati sa efikasnim obezbeđenjem pruge. U samom Prijedoru se, pored 2 čete 923. landešičen-bataljona, nalazi malo hrvatskih snaga, jer je glavnina angažovana kao straže i manje patrole za obezbeđenje pruge.
8:2. predala se stanica Svodna (12 km istočno od Bos. Novog), tom prilikom su se predali bez borbe 2 hrv. oficira 150 vojnika ša 6 puškomitraljeza.[13]
Pošto je mesto Prijedor razvučeno, ne može se računati s tim da će se landešičen-bataljon moći držati u slučaju koncentričnog napada. Zbog snega za sada ne treba računati sa Jozbiljnim napadom ustanika. Iz istih razloga ne može se izvući ni bataljon. Razlozi; a) Ljudstvo bataljona je ograničeno sposobno za marš (većinom su sposobni samo za službu pozadini), b) Čak u slučaju korišćenja saoniea trebalo bi taviti 3 kamiona, troja putnička kola, nameštaj i kancelarijski pribor. Zato nemački general predlaže: 1) da se bajon ostavi u Prijedoru dok ne nastupe boilje vremenske like; 2) da se avionima vrši snabdevanje municijom i hrafn; 3) da se bataljon izvuče čim to dopuste vremenske primke, imajući čak u vidu činjenicu da time otpadaju isporue rude koje su neophodne nemačkoj vojnoj industriji, ulkoko ne bude moguće da se druge nemačke snage prebace u jon Prijedora.«
Nemački general u Zagrebu Ia, Op. 24, pov. br. 0526/42.
Nemački general u Zagrebu Ia, Op. 1, pov. br. 0671/42.

L.d.N. 21.11 1942 [14]
br. 2983 u 0,30 č

Napad je, 12/13. februara 1942, izvršio Zenički bataljon NOP odreda »Zvijezda« i pri tom zarobio jednu četu domobrana, s celokupnim naoružanjem, iz 15. pp, a zatim spalio pilanu, demolirao železničku stanicu Begov Han i porušio prugu (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 67, 147, 148 i 149).

[13] Po prethodnom dogovoru sa delovima 2. krajiškog NOP odreda, 2. februara 1942. se predala domobranska 10. četa 11. pp (A. Đonlagić i M. Leković, n.d., str. 175).
[14] Štambilj primaoca.

BR. 33

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 25. FEBRUARA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, ORGANIZACIJI USTAŠKE VLASTI I USTAŠKIH ORUŽANIH FORMACIJA, ODNOSIMA USTAŠKO-NEMACKO-ITALIJANSKIM U NDH I BORBAMA PROTIV PARTIZANA U BOSNI[1]

Zagreb, 25. 2. 42.

IZVEŠTAJ

o situaciji u Hrvatskoj u drugoj polovini februara 1942.

Unutrašnja situacija:

Unutrašnja situacija u Hrvatskoj nije se u toku poslednjih nedelja promenila. Glavni -politički događaj u najsikorijoj budućnosti je sazivanje Sabora (narodne skupštine), koji je sada već predviđen za 23. ov.rn. u 10 časova pre podne.[2] Predsednik Vrhovnog suda,[3] kome je poveren izbor članstva, objavio je pre nekoliko dana listu narodnih poslanika. Biće ih 205, među kojima — pored poglavnika i Kvaternika — 26 viših ustaških funkcionera, 15 muslimana i samo 3 pravoslavna. Ne može se reći da ovo narodno predstavništvo daje bar donekle vernu sliku postojećih snaga u državi. Pravoslavni sačinjavaju još uvek oko 1/3 naroda u državi, ako ne i više. Od 107 poslanika Seljačke stranke,[4] koji su pre četiri godine izabrani u Skupštinu, pozvano je 70, bez ijedne vodeće ličnosti. Ustaški pokret je, uopšte uzevši, zastupljen sa 106 ljudi, što čini svakako veliki broj u poređenju sa stvarnim odnosom snaga. Ove brojke nisu doduše u praksi od nekog velikog značaja, zato što su demokratske funkcije (glasanje, in-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r, 268, s. 476—91. Zbog ograničenog prostora izostavljen je propratni akt br. 0739/42. pov. od 24. februara 1942, koji je potpisao nemački general u Zagrebu Edmund Glez-Horstenau.

[2] Pavelić je 24. januara 1942. doneo Zakonsku odredbu o uspostavi Hrvatskog državnog sabora. Ovaj sabor, u svom zasedanju od 23. februara do 28. decembra 1942, nije doneo nijednu važniju odluku, osim deklaracije u vezi s već sprovedenim činom o uspostavljanju NDH. Cilj ovog sabora NDH i nije bio da donosi meritorne odluke, nego da simbolički prebrodi postojanje NDH i ustaške vladavine, s poglavnikom na čelu, priznajući mu na taj način legitimitet vršenja vlasti (Dr Ferdo Čulinović, Okupatorska podela Jugoslavije, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1970, str. 264—267).

[3] Nikola Vukelič

[4] Odnosi se na Hrvatsku seljačku stranku.

te-rpelacije itd.) namenjene Saboru predviđene samo u skrom-'nim razmerama. O prvom zasedanju Sabora dostaviće se telegrafski izveštaj,[5] koji će prispeti kad i ovaj izveštaj. U toku tada treba da se obrazuju pojedinačne komisije (odbori) za 'obradu posebnih pitanja. U kolikoj meri će onda ove komisije doći do izražaja i u plenumu, još se ne zna.

Poslednji hrvatski Sabor je zasedao, doduše samo za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, 29. oktobra 1918, i raspušten sje od strane Beograda, pre nego što je mogao da zauzme stav .prema državnom aktu od 1.12.1918 (osnivanje države SHS).

U svakom slučaju Sabor treba, prema želji poglavnika, predstavlja samo jednu prolaznu pojavu i da — prema jednom poverljivom saopštenju poglavara države našem poslaniku — ubrzo ustupi mesto jednom profesionalnom staležom predstavništvu. Vođi budućih profesionalnih staleških predstavništava već su imenovani. Sa ovakvim sastavom po staležima, poglavnik se očigledno nada da će zaobići i probveroispovesti i nacionalnosti. Međutim, ljudi kao što je i profesor univerziteta Krišković,[6] oduševljeni Hrvat i naročiti poznavalac hrvatskih prilika, sumnjaju da će se po- teškoća uspeti da izvrši podela na staleže u narodu koj podvojen teškim smutnjama, a pri tako nerazjašnjenim odnosima autoriteta i vlasti.

O pitanju pravoslavnih, poslanik me je obavestio da *da ima nameru da sada više ne traži izlaz u nekom višeije prisilnom »pokatoličavanju«, već u postepenom oživljavanju jedne pravoslavne crkve, koja bi bila odvojena od gradske patrijaršije i pod jednim posebnim patrijarhom "Sedištem u Hrvatskoj.[7] Ovo će potrajati doduše dosta vremena, dok se ne stvori dovoljno popova, koji su većinom poni, i crkava, koje većinom leže u ruševinama. Maršal,[8] kompulzivan kao uvek, izjašnjava se bezuslovno za ovo rešenje, on je već nekada bio, za vreme poslednjeg rata, kao

[5] Opširnije o radu prvog saziva Hrvatskog državnog sabora NDH, koji je predstavljao formalan akt u upravnom sistemu NDH, i Brzopisni zapisi prvog zasjedanja Hrvatskog državnog sabora u Nezavisnoj Državi Hrva

[6] Vinko, potpredsednik Odbora za pravosuđe i bogoštovlje ustaškog sabora NDH.

[7] Ustaško rukovodstvo NDH je početkom 1942. rešenje srpskog pitauja nalazilo u stvaranju tzv. hrvatske pravoslavne crkve. U tom smislu je izrađen Nacrt zakonske odredbe o pravnom položaju pripadnika istočne crkve u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, a zatim je, 5. juna 1942, donet i Us vidi Putovi revolucije, Institut za historiju radničkog pokreta — Zagreb, godina I, Zagreb, 1963, broj 1—2, str. 343—344.

Slavko Kvaternik

saradnik carsko-kraljevskih guvernera u Beogradu, posve naklonjen Srbima, nasuprot svom sadašnjem potpuno antisrpslkom stavu. Drugi članovi vlade nadaju se doduše još uvek da će doći do unije pravoslavnih s Rimom, kuda smera i ovaj pošlednji predlog, a koji ne potiče tek od juče. Za vreme pravoslavnog Božića pre četiri nedelje bio je zabranjen pravoslavnima ulaz u ono malo preostalih crkava. Katolički kapelani su aktivni saiborci ustaša. Između Vatikana i vlade ne postoje nikakvi odnosi zato što je Vatikan odbio da prizna novu državu, mada je nezvanično zastupljen jednim prelatom kurije u Zagrebu,[9] te zbog toga i Kvaternik nije prilikom svog boravka u Rimu posetio papu.

Nepovoljan pravni položaj pravoslavnih nije se skoro nimalo poboljšao. Talkođe raste i nezadovoljstvo muslimana, čija čežnja za poznatim i omiljenim bosanskim autoritetom' još iz doba stare Austrlije sve više raste i koja je, mada sa izvesnim izrazito pantursikim prizvucima, došla do dirljivog izražaja u jednom pismu upućenom velikom muftiji od Damaska.[10] Pri tome je za dalji opstanak hrvatske nezavisnosti, otkako je ova mlada država potisnuta s mora, postalo još važnije posedovanje Bosne do Drine, pa ma kako se mislilo o korisnosti podele celokupnog područja na bezbroj sitnih županija i o nedostatku samostalnog centralnog autoriteta uprave u Bosni. Sadašnje hrvatske zemlje sastojale su se nekad od tri istorijski, nacionalno i privredno samostalnih tvorevina: od uže Hrvatske sa Slavonijom, od sredozemne Dalmacije, koja je, uprkos mnogostrukim vezama s Republikom Sv. Marka, ostala tako reći koleVka najčistijeg hrvatstva, i od Bosne i Hercegovine, koje su tek 1878. ponovo odvojene od orijentalno-turskog sveta, ali ipak u sebi kriju prave ostatke stare konzervativne Turske.

Sve narodnosti, s neznatnim izuzecima, međutim, složne su u svom odlučnom protivstavu prema ustaškom pokretu kao jedinstvenoj partiji, nosiocu državnosti. Mržnja prema njemu ne može zaista biti veća. Predstavnici ustaškog pokreta izazivaju sve veću mržnju svojiom nadmenošću, samovoljom, gramžljivošću i korupcijom. Uz to, ne prestaju nedela, pljačke i ubijanja. Ne prođe ni sedmica a da se, što je moguće više krišom od Nemaca, ne sprovede neka »akcija čišćenja«, pri kojoj se čitava sela zajedno sa ženama i decom prisiljavaju na to da veruju da najveći broj zaplenjenih pu-

' U svojstvu delegata Vatikana u Zagrebu je delovao benediktinac Đuzepe Ramiro Markone (Giuseppe Ramiro Marcone).

[10] Emin el Husein

šaka predstavlja »krvavi gubitak neprijatelja«, a pobedonosne ustaške čete se [zatim] vraćaju kući natovarene bogatim plenom. Prema čitavoj predistoriji nije lako ubediti čak ni čisto hrvatsku javnost 'da bi ustanci južno od Save izbili i -proširili se i da nije bilo »ustaških zločina«.

Poglavnik ne zatvara oči pred ovim teškim nedostacima i u nizu"-prestupa je energično intervenisao. Ali nekažnjena nedela mnogostruko premašuju broj kažnjenih. Čovek stoji potpuno bespomoćan pred jednim pokretom na koji se jedino, ne računajući Nemačku, oslanja vlast i koji se mnogo više služi slatkišima nego zasluženim korbačem. Posle Nove godine poglavar države je lično odveo generala Oksilija u tri pqpa'ljena sela. Hteo je, po preostalim natpisima i drugim sličnim stvarima, da mu dokaže komunistički karakter nemira. -. Odmah je ta vest da je poglavnik lično prisustvovao »likvidaciji« postala zajedničko dobro javnog mnenja.

Građanski rat:

Građanski rat u prostoru južno od Save širi se sve više. Već •v više nedelja neprekidana železnička pruga Brod — Sarajevo ; bila je nekoliko dana posle našeg poduhvata kod Ozrena po- •l. novo za kratko vreme razorena, i to na neposrednom podru- • čju vojne industrije. Pošto je snaga hrvatskih trupa ograničena, to će i sa obnovom uprave u istočnoj Bosni, koja je započeta pod našim patronatom, ići vrlo teško. Gde nema Ne- •maca, zavisi od dobre volje ustanika da *oni* ne budu tamo. Ako kod nacionalista među ustanicima i dalje preovlađuje pravoslavni elemenat, to su se komunistima priključili i Muslimani, Hrvati, pa čak i nekoliko pripadnika nemačke narodnosti. 0 sastavu ustanika vesti se razilaze. U svakom slučaju njihovo moralno i materijalno stanje često nije loše. Oskudica postoji u soli, hartiji i municiji. Potreba za snabdevanjem hranom vodi naravno i do proširivanja oblasti ustanka. Ukitko može se reći da oblast južno od Save predstavlja najljućim delom ustaničku oblast. U poslednje vreme naročito je ugrožena prostorija Jajce — Banja Luka — Prijedor. U .raznim oblastima južno od Save, naročito u italijanskoj okupacionoj zoni, organizovane su manje »sovjetske republike«. Severno od Save, u Slavoniji, ustanički pokret je dosad bio -•'Ograničen na male prepade, kojima su obično dosta često pret- ••j.-hodile ustaške akcije.

Ruska, a još daleko više engleska propaganda, izgleda da je u redovima ustanika prilično efikasna. Radio, kojim se služe 4 ilegalne jugoslovenske radiostanice, igra veliku ulogu. Kao naročiti znak engleskog interesovanja može se navesti

spuštanje padobranom engleskih izaslanika iz Egipta[11], koji su izrazito bili tačno informisani o ilegalnom aerodromu na planini Romaniji. Da li britanska propaganda efikasno dej-Stvuje i iz primorja nije nam javljeno, ali se može pretpostaviti.

Nemačke vojne akcije:

Vojna akcija koja je s nemačke strane preduzeta u januaru i početkom februara u istočnoj Bosni nije donela zadovoljavajući rezultat.[12] Ustanici su se većinom povukli ispred nemačkih trupa, a onda su se uskoro opet vratili u oblasti kojima su ranije vladali. U izvesnim oblastima, kao, na primer, u oblasti planine Ozren, došlo je ponekad čak do pogoršavanja situacije. Uzroci ovakvog rezultata su mnogostruki. Pre svega, veličina prostora, koji se prema geografskoj situaciji skoro nije mogao ograničiti, zahtevala bi mnogo više trupa za jedno stvarno pročešljavanje terena. Planinsko zemljište zahteva posebnu organizaciju i opremu, kojom trupe nisu raspolagale; za nevolju, pošlo je za rukom da se za jednu oblast, gde se kola uopšte nisu više mogla kretati, sastavi nekoliko oskudnih kolona s tovarnim konjima. Topovi koji se nose na tovarnim konjima svuda su otpali. Tako su trupe, koje nisu bile potpuno obučene za rat u planinama, bile često upućene na tzv. putove, koji su i inače bili loši, dok je vesti protivnik, koji je inače bio upoznat sa svim ćudljivostima terena, izmicao. Prilikom akcije između Zvornika i Sarajeva nije bilo dovoljno snaga da se srednji tok Drine pouzdano zatvori sa srpske strane. Osim toga, za 342. pešadijsku diviziju, koja je trebalo da bude pozvana 10.2, taj poduhvat je bio vremenski ograničen. Gerilski rat u planinama, međutim, zahteva izvesnu metodičnost, ako ne i sasvim pouzdane rezultate 'izviđanja, koji u izvesnim slučajevima omogućuju iznenadnu akciju. Ali ti su izuzeci retki, pošto neprijatelj raspolaže odličnom obaveštajinom službom, izvanredno je pokretan, tako da su mogućnosti iznenađenja gotovo potpuno isključene usled teških prilika u pogledu puteva i transporta.

" Vidi dok. br. 25, nap. 8.
Noću 4/5. februara 1942. kod Mokrog na Romaniji padobranom su spušteni engleski major i engleski podoficir radio-telegrafista i dva pilota bivše jugoslovenske vojske s nešto novca u zlatu i drugim sitnicama. Ustaše su ih zarobile i predale Nemcima, a ovi ih transportovali u Beograd (AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 173, Bon 3, s. 65).

" Vidi dok. br. 1, 12, 21 i 26.

Pouzdano smirivanje bilo bi u principu moguće samo onda kada bi se celokupno muško stanovništvo u ustaničkoj oblasti odvelo ili stavilo pod najstroži nadzor. Ali u istočnoj Bosni osim pravoslavnih postoje i Hrvati i Muslimani, a pravoslavni se načelno ne mogu strpati u jedan lonac sa ustajnicima različitih boja; radništvo u vojnoprivrednim preduirzećima oko Sarajeva sastoji se znatnim delom od pravoslav-|»ih, koji su voljni da rade.

Ako opunomoćeni komandant u Srbiji, želi da tu spornu oblast istočne Bosne neutrališe u odnosu na hrvatsku ustašku vladu, koja zaista nije srećno odabrala svoje metode, onda ta želja zaista može shvatiti. Ostavljanje istočne Bosne kao kooperativne zone s vojnom komandom u rukama jednog nemačkog generala treba da posluži tom cilju. Protiv ideje, međutim, da se ustanicima majora D a n g i ć a dozvoli da uče-stvuju u smirivanju gov

O jednom takvom rešenju moglo bi se možda razmišljati kad bi, u Zagrebu, slično kao u Beogradu, vodila presudnu reč neka nemačka instanca, koja bi stajala iznad svih zainterešsovanih. Pri sadašnjoj konstrukciji hrvatske države, koja (po mađarskom uzoru) izgrađuje na ideji jedne hrvatske nacionalne države, koja ne priznaje manjine, nemoguće je, naravno, postaviti protivnike te države, koju smo konačno mi stvorili i priznali, kao čuvare javnog reda. Isto tako ne može se ni pomisliti na izdvajanje istočne Bosne iz te države, koju smo mi stvorili i priznali, već s obzirom na njene teritorijalne gubitke. Ako bi uz te gubitke, koji i bez toga zadiru u srž (primorje i ostrva), otpala još i istočna Bosna, onda bi najbolje bilo da se hrvatska država uopšte likvidira, što bi nas doduše stavilo pred jednu sasvim novu situaciju na ovom vrelom tlu Balkana.

Osim toga, o mogućnostima koje bi se mogle očekivati

nalista i komunista postoje u znatnoj meri. Moramo sumnjati

Prolećna situacija na Balkanu sve jače zanima sve slu-

tanjima svih, velike poteškoće. I novi komandant italijanske armije u Sušaku, general Roata, više puta je u tom smislu govorio s nemačkim oficirom za vezu, pri čemu je u prvi plan postavio razmatranje o hrvatskom području.

Kako stvari stoje, svi poznavaoci bliskog Jugoistoka jednodušno smatraju da bi, u slučaju britanskog iskrcavanja

Opširnije o tome vidi dok. br. 23.

na nekom odse'ku balkanske obale, možda uz pomoć novih saveznika (Turske?), a do čega vrlo verovatno neće doći u toku 1942. godine, veliki deo balkanskih naroda, a u svakom slučaju Grci, Albanci, Sirbi, Groogorci i komunistički vođi, ustao protiv nas, a pre svega protiv Italijana. Pri tom ne bih mogao da prosudim kakvu bi ulogu igrala Bugarska. Ali teško bi se moglo zamisliti da Hrvati ne bi, zbog svog neprijateljstva prema Italijanima, u tom slučaju iskoristili priliku da rame uz rame sa ostalim balkanskim narodima ponovo osvoje za njih tako dragocenu jadransku obalu. Skoro se ne bi moglo pretpostaviti da bi tadašnje vođe bile dovoljno jake da se suprotstave jedinom takvom pokretu. Ako bi došlo do toga, onda bi Nemačka i Italija bile prinuđene da vode *pravi* veliki rat na Balkanu, pri čemu bi izdašno učešće Italije u^ njenoj teškoj situaciji bilo svakako problematično.

Sasvim drukčije stvari stoje ako se, kako predviđamo, rat velikih sila ograniči na ratne operacije na glavnim bojištima, ne dodirujući Balkan. Tada »južni front na Balkanu«, koji Anglosaiksonci i Rusi tako često hvale, postaje vrlo krhko oruđe, koje nema jedinstvenog vodstva. Ustaački pokret mora se onda raspasti u veći broj pojedinačnih akcija, koje bi ponekad možda bile istovremene, ali s kojima bi se moglo laik© izaći na kraj. Posebno, što se tiče hrvatskog područja, već sam ukazao na negativne strane akcija izričito namanjenih za pročišćavanje terena. Izgleda mi da je problem ustanka — ne uzimajući u obzir političku stranu, koja takođe iziskuje -neko rešenje — pre svega pitanje gustine posedanja okupacionim snagama. U vezi s tim hteo bih još jednom da podsetim na to kako je u prošlom ratu Austro-Ugarska uglavnom izašla na kraj sa situacijom na taj način što je u Srbiju i Crnu Goru prebacila odgovarajući broj rezervnih trupa. I smirivanje Bosne posle okupacije 1878. postignuto je prvenstveno gustom mrežom garnizona, koji su stalno blokirali pojedina žarišta ustanka i zajedno sa dobrom vojnom žandarmerijom stalno pružali stanovništvu dovoljnu zaštitu.

Ako takvo rešenje ne bude moguće, na kraju se ipak mora doći na to da se manjim brojem trupa samo posednu za nas važne saobraćajinice i područja, a ostala oblast prepusti hrvatskim oružanim snagama.

Hrvatske oružane snage:

Hrvatsike oružane snage su se u prvom delu akcije u istočnoj Bosni, osim jednog manjeg zastoja, dobro pokazale, ali su imale manje sreće u akciji na planini Ozrenu, kada su njihove jedinice neposredno posle odlaska naših trupa izgubile ne-

_oliko važnih položaja.[14] O opštem stanju hrvatske kopnene ,'Vojske najvažnije je rečeno u tekućim izveštajima. Tu se može izneti vrlo malo prijatnih stvari. Međutim, opet se mora Naglasiti da je zapravo čudo kako se s tako loše obučenim, %edino odevenim. i gladnim trupama, bez dovoljnog rukovođenja, uopšte moglo postići ono što je postignuto.

U pogledu organizacije sada se radi na formiranju regrutskih bataljona, koje će doduše moći jače da napreduje tek kada se reše pitanja naoružanja i odeće. Odgovarajuće oružje može se još uvek dodeliti iz nemačkih zaliha zaplenjeg oružja, što se prima sa zahvalnošću. Isto tako pošlo za rukom da se u okviru kompenzacije obezbedi u Nemačoj 600.000 metara sukna za vojničke uniforme. Politički obziri, uslovljeni kondominijumom, na žalost ne dozvoljavaju nemačkom generalu da se u željenoj meri umeša i pri - tom takođe obuzda maršalove nadmene težnje. Komandni aparat ^postaje iz dana u dan sve veći, nekorisni štabovi gutaju veliki broj oficira, koji bi trupi bili potrebni kao nasušni hleb.

O jednom zaista planskom sistemu odbrane može se pri takotrošnom temelju na kome počiva država samo malo reći. Oduševljenje za stupanje u vojsku nije suviše veliko. Pa ipak Komanda kopnene vojske se nada da će u toku leta moći da stare rezerviste, koji se drže pod zastavom znatno duže preko obećanog roka, zameni regrutima koji u međuvremebudu obučeni.

S posebnom oštrinom feldmaršal Kvaternik od pre izvesnog vremena sprovodi energične mere u oficirskom koru. je samo po sebi veoma potrebno. Ne prođe ni jedan dan a da se na maršalovom stolu ne nađu izveštaji o nemarnosti, povredama dužnosti i teškim propustima. Nekoliko mlađih oficira, koji potiču iiz jugoslovenske armije, nemaju odgovajuće moralne čvrstine i često su prožeti nihilističko-komunićkim idejama nekadašnjeg rukovodećeg sloja. Nekadašnji austrijski oficiri su prestari (većinom preko 50 godina) i udaljili su se od poziva. Obe te grupe — a i one što se nalaze između njih — isuviše malo veruju u tu državu da bi bile sposobne da se naročito žrtvuju, i često prepuštaju da se stvari kreću onako kako idu. Istina, način kako maršal postupa protiv prestupa u oficirskom koru nije baš besprekoran i prilično je naneo štete ugledu oficira u zemlji. Impulzivni postupni, vođeni subjektivnim osečanjima, često potiskuju potrebnu razboritost. Usled toga je kod velikog dela oficirskog kora znatno smanjena unutrašnja sigurnost i ljubav

Vidi dok. br. 26.

prema pozivu. Ja ne propuštam nijednu priliku a da maršalu ne ukažem, pismeno i usmeno, vrlo ozbiljno na te stvari, pri čemu sam imao samo skromnog uspeha.

Maršal mi je obećao da će prestati da oficire koji su zaslužili kaznu najpre predaje nadležnom oficirskom sudu časti da ih degradira, ili da to čini samovlasno, pa da ih onda, na opštu radost protivnika oružanih snaga, preda ustaškim tribunalima na milost i nemilost. Na moje insistiranje, ubuduće će vojnim licima, urnesto ustaških prekih sudova, suditi vojni praki sudovi.

Gustav fon Marić, prvi načelnik hrvatskog generalštaba, koji je od strane suda časti degradiran, već više nedelja, sa svojom ženom, leži u policijskom zatvoru između 20 kriminalaca, gde je čak isprebijan do krvi. Ceo Zagreb to zna.

Da se takvim metodama ne može lako izgraditi oficirski kor i armija nije potrebno naročito dokazivati. To, međutim, u isto vreme dokazuje da se ne možemo nadati brzoj izgradnji hrvatske armije bez intenzivne pomoći jedne od sila Osovine. Ta sila bi mogla biti jedino Nemačka, kao što je to već više puta pomenuto u izveštajima, pošto se u Hrvatskoj odlučno odbija italijanska pomoć, koja bi, kad bismo hteli da je nametnemo, dovela do novih nemira.

Mnogo bolje prilike nego u kopnenoj vojsci vladaju u hrvatskom vazduhopiovstvu, što pokazuje ne samo njihovo učešće u ratnim operacijama na Istoku, nego i njihovo povremeno angažovanje u borbama protiv ustanika.

Izvesno poboljšanje hrvatskog komandnog kora može se, osim od strane pitomaca Vojne akademije i podoficirske škole, očekivati od kadra obučenog u rezervnoj legiji (Štokerau kod Beča) i od sarađinje 718. pešadijske divizije pri obučavanju hrvatskih bataljona angažovanih u njenom području.

Pri ocenjivanju hrvatskih oružanih snaga naročitu pažnju zaslužuje antagonizam između kopnene vojske i \ustaških trupa, koji se iz dana u dan pretvara u sve dublju mržnju. Ustaške trupe su u moralnom i ekonomskom pogledu naročito favorizovane, da ne kažem razmažene, od strane odgovornih državnih organa. One, kao i Poglavnikova garda, i inače žive u gradovima udobnim životom i pojavljuju se na frontu samo s vremena na vreme, kao na gostovanju, u bespreikornim uniformama pored dronjavih i gladnih vojnika, da bi se posle nekoliko dana, ili čak posle nekoliko časova, vratile u glib lagodnog života. Favorizovanje ustaša ispoljava se čak i u malim stvarima. Tako se, na primer, ikada su posllednjih dana na svim ulicama Zagreba bile upotrebljene jedinice oružanih snaga za čišćenje snega, nije mogao videti skoro nije-

dan ustaša s lopatom u rukama. Generali moraju smatrati kao naročito odlikovanje kada ih »iz počasti« naimenuju za ustaške pukovnike. Kvaternik, koji glavni oslonac za svoje pozicije traži takođe kod ustaša, bio je upućen na to da prilikom svoje posete dučeu obuče ustašku a ne maršalsku uniformu. Prilikom parada Poglavnikova ustaška garda, koja je sastavljena skroz od emigranata (koji delom nisu sasvim besprekorni), uvek zauzima prvo mesto. Vrhovni komandant ustaša je poglavnik, a pored njega načelnik generalštaba ustaša. U okviru generalštaba treba da se formira jedna moćna organizacija, sastavljena od raznovrsnih odeljenja, koja će imati doduše da obrađuje i politički pokret, a istovremeno i da osi-*Igura* uticaj ustaša u svim oblastima javnog života. Da li je maloj hrvatskoj državi potrebno da se optereti tako ogrom-*ihom* organizacijom, svakako je veliko pitanje.

Italija u hrvatskom prostoru:

Neprijateljsko raspoloženje prema Italiji, što se bez preterivanja može reci, teško da bi moglo biti veće.[15] I pored toga što se u vladinim krugovima pokušava u pojedinačnim slučajevima izvesno koketiranje, kao i pored toga što se kod ustaša primećuje izvesno proitalijansko raspoloženje, ipak mase hrvatskog naroda, i ne samo one, gaje prema našem saveniku ne samo mržnju već i druga osećanja. Na jadranskoj obali lo je dotle da Hrvati čežnjivo očekuju iskrcavanje engleskih trupa kao oslobođenje, pošto se od nas ne nadaju tom oslobođenju. S druge strane, Italijani smatraju Hrvate u užem smislu kao svoje stvarne neprijatelje u zemlji i čine sve da podjarme. Vladi pristižu čitave legije pritužbi u vezi s tim. k se četnici u punoj ratnoj spremi šepure u mestima okupiranim od Italijana, dotle se svaki Hrvat kod koga se nađe nešto što liči na oružje odmah stavlja uza zid. U Hercegovini se čak desilo da su Italijani predali jednu hrvatsku vojnu kolonu vozila na milost i nemilost četnicima. Hrvatska »nezavisnost« se gazi nogama. Duž ćele jadranske obale Italijani se razmeštaju, ne obazirući se na ugovor od 18. maja prošle godine,[16] kao da hoće tu zauvek da ostanu.

Za ranijeg komandanta italijanske 2. armije, generala Ambrozija, poznato je da je gajio neprijateljska osećanja pre-

« o ustaško-italijanskim odnosima u NDH u toku januara i februara 1942. vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 10, knj. 2, dok. br. 1, 2, 9, 13, 16, 17, 21 i 25.

Reč je o tzv. Rimskim ugovorima potpisanim između Kraljevine Italije i NDH. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 20.

ma Hrvatima. Kratko vreme pre svog opoziva on je izjavio pred našim oficirom za vezu da bi bilo mnogo celishodnije da su general-pukovnik baron fon Vajks'[7] i on u aprilu 1941. godine pođelili zemlju i u političkom pogledu; njega interesuje samo primorska zona, koja svakako treba da pripadne Italiji ćelom svojom dužinom, a da mu je inače sasvim svejedno šta će se desiti sa ostalom zemljom.

Hrvati su odlazak Ambrozija zabeležili kao svoj plus. ali je novi general armije Roata možda još veći neprijatelj Hrvata. U jednom razgovoru s našim oficirom za vezu, koji pokazuje da je general verni učenik Makijavelijev, on je označio, između ostalog, kao rešenje koje bi mu u danom slučaju pogodovalo, da se sa italijanskim trupama povuče iza planinskih grebena II zone i da je, radi bolje bezbednosti„ na odgovarajući način utvrdi.

Moral onih 10—12 itaiijanskih divizija koje se nalaze na području Hrvatske,[18] a koje zajedno iznose svakako daleko više od 130 bataljona, ni dalje ne ostavlja povoljan utisak, upirlkos krupnim recima koje general Oksilija za njih uvek nalazi. Nije mi ništa bliže poznato o razlozima zbog kojih u decembru prošle godine nije došlo do okupiranja severne Hrvatsike od strane Itali jana. Međutim, samo ćud j ivo držanje našeg saveznika, koje je ispoljio prema svim hrvatskim vladinim i vojnim instancama u ovom slučaju nasuprot rar' jim sličnim prilikama, bilo je sasvim dovoljno. Slično važi i za prodor od Mostara prema Goraždu i Foči, koji je prvobitno p!aniran za sredinu januara, ali koji je do danas izostao iako su u međuvremenu dovedene čak alpinske jedinice. Isto tako u međuvremenu se odustalo od planirane akcije čišćenja u Petrovoj gori, koija je bila predviđena za 15. ov.m. i za koju su vršene velike pripreme zajedno sa Hrvatima. Prema obaveštenjima koja je dobio naš oficir za vezu, odmah zatim je pripremljena akcija velikih razmera u Lici, a taj glan izgleda da potvrđuju i vesti o krvavim gubicima itaiijanskih trupa kod Korenice[19] i Gospića. Dalje akcije trebalo bi da se preduzmu u Hercegovini, gde se ustanak iz nedelje u nedelju sve više siri. Prilikom jednog okršaja južno od Višegrada

" Maksimilijan (Maximilian von Weichs)

,s Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 18: Dislokacija potčinjenih komandi i jedinica italijanske 2. armije od 10. febuara 1942. godine.

" O borbama Ličke grupe NOP odreda kod Korenice (sada: Titova Korenica) protiv 1. pp divizije »Re« vidi Zbornik, tom V, knj. 2, dok. br. 111, knj. 3, dok. br. 8, 9, 10, 38, 78, 136, 146; tom XIII, knj. 1, dok. br. 205, knj. 2, dok. br. 5, 6 i 36.

pre nekoliko nedelja komunisti su zarobili preko 100 Italijana, nakon što su hajpre bili prebegli nacionalističkim jedinicama, koje su ovamo bile privučene. Te zarobljene Italijane mi smo oslobodili. Oove'k se ne može obradovati ni onome - što se čuje u pogledu pojedinosti o nastupu itaiijanskih vojnika. Prema jednodušnim vestima, četnici dobijaju od itali- ^ janskih trupa po određenoj tarifi oružja i municije koliko ho- : će u zamenu za životne namirnice. Sve te činjenice naterale »u generala Ambrozija da iskaže mnogo gorkih reči o armiji jkoju je on do tada vodio. Ali ni on nije bio bez krivice.

Gorka iskustva sa ustanicima ne sprečavaju Italijane da r'u duhu svoje u osnovi antihrvatske i prosrpske politike pre- ' duzmu pokušaje za jedno »političko rešenje«. Jedan činovnik t~'uz rimskog ministarstva spoljnih poslova, koji je nedavno bo- f jravio u glavnom stanu italijanske 2. armije (Sušak), saopštio je našem oficiru za vezu strogo poverljivo da su u toku pregov.vori sa ustanicima.[20] Možda se tu radi o vođi pobunjenika . Dangiću, kod koga su navodno već dvaput opipavali teren, f Sa italijanske strane se s najvećom zabrinutošću očekuju događaji u proleće.

ii Principijelni neprijateljski stav italijanske vojne poliitike prema Hrvatima ne sprečava Oksilijinu misiju, kako sva- ,Jbi čas stižu pojedinosti, da nastavi pokušaje da prodre u hrvatske oružane snage. Do sada je postigao samo malo uspeha. Jači uticaj može očigledno da postigne fašistička partija na '{bstaški pokret i njegove provojne formacije.

fs, Doduše nedavno je pukovnik Rolf, jedan od najboljih listaških oficira, lišen čina i isključen iz ustaške organizacije Hato što je na jednom hrvatsko-italijanskom banketu bratimljenja u poodmakle sate održao neki govor kojim je jako Jcevredio italijanske goste.

Na osnovu izveštaja koje je dobio od našeg oficira za {vezu, komandant Jugoistoka javlja da je počelo organiizacij- SŠko-taktičko pregrupisavanje snaga unutar italijanske 2. armi- «je. Zbog velikog obima VI armijskog korpusa (6 divizija), podstavljen je novi XVIII armijsiki korpus u Splitu, dok se štab \,jVI armijskog korpusa preselio u Dubrovnik.[21]

O kontaktima s rukovodiocima četničkih formacija na teritoriji italijanske pešadijske divizije »Sasari« (Sassari) i međusobnim podnosima vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 10 i 21.

„? [21] U sastavu italijanskog 6. armijskog korpusa bile su ove divi- \zije: »Kačatori dele Alpi«, »Marke«, »Mesina« i »Taurmenze«, a u sa- •;Stavu 18. armijskog korpusa sledeće: Trupe »Zara«, divizija »Peruđa«, »Sasari« i »Bergamo« (Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 18).

Putovanje Kvaternika u Italiju izgleda da je ispalo dobro na zadovoljstvo svih zainteresovanih. Kralj i Musolini su sa hrvatskim posetiooima postupali neobično pažljivo. Pri tom Musolini nije propustio priliku da ukaže na svoje naročito srdačne odnose s firerom. Dubok utisak na hrvatske goste ostavila je vazduhoplovna akademija u Kazerti [Caserta], Hrvatima nisu postavljani neki konkretni zahtevi. Međutim, Musolini im je u najprijateljskijoj formi ponudio svu ličnu i materijalnu pomoć ikoja bi možda bila potrebna hrvatskim oružanim snagama. Maršal se u zvaničnoj izjavi zahvalnosti po svom dolasku izrazio na njemu svojstven ekstatičan način.

Sada su svetlost dana ugledali i prvi hrvatski ordeni na grudima poglavnika i maršala Kvaternika. Po uzoru na nemački gvozdeni krst osnovan je orden »gvozdeni trolist«, koji. ima četiri klase, zatim medalja za hrabrost (po starom austrijskom uzoru), koja ima tri klase, i orden »Zvonimirova kruna«, koji ima 5 klasa i tri stepena medalja.

Hrvati i Nemačka:

Stav Hrvata prema Nemačkoj i njenim predstavnicima nesmanjeno je srdačan. Međutim, to nas ipak ne sme da zavara da ne primetimo izvestan preokret raspoloženja na našu štetu. Uzroci su različiti: naša politika prema Italiji, povezana sa sve češćim 'uzmicanjem pred italijanskim težnjama za ekspanzijom u Hrvatskoj; naše opšte poznato zauzimanje za jedan vrlo nepopularan režim; naša uloga posmatrača prema nedelima ustaša, koji se pokatkad pozivaju čak na tobožnje nemačke naloge, pri čemu se istovremeno javljaju dosta nepovoljne izjave po nas, i najzad vešta propaganda sa omiljenim refrenom da su Nemci sve pojeli i odneli i da narod zato mora da gladuje. Primetna zategnutost pokazuje se čak i u vladinim krugovima. Tamo nailazimo na prikietno manju predusretljivos't nego pre nekoliko meseci. To važi čak i za maršala, koji i pored sve lične ljubaznosti često vrlo nerado prima dobronamerne savete, a ume lako da nađe neki izgovor ili opravdanje. Pri njegovoj tesnoj povezanosti s režimom i njegovim nedostacima, često se dešava da su njegove informacije netačne, ulepšane i uvijene, pa čak i kad se traže u prilog hrvatskih oružanih snaga. Pregovori koji su vođeni u Beogradu sa Dangičem teško su pogodili ne samo Kvaternika već i Lakšu i pored dokazane lojalnosti prema Hrvatima, tako da je Kvaternik čak govorio da će se žaliti fireru.[22] Ja sam mu to naravno izbio iz glave.

Privreda:

Privredna situaoija daje, prema jednodušnim saopštenjima, povoda za znatnu zabrinutost. Na području ishrane, ministru privrede pošlo je za rukom da prilikom njegovih pregovora u Berlinu dobije odobrenje za 30.000 tona kukuruza i 5.000 tona žita od rumunske žetve za Hrvatsku. Ta količina će biti dovoljna za dva meseca, a ako se, po predlogu našeg poslanika, ne budu snabdevale ustaničke oblasti, onda i nešto duže. i time još uvek nije obuhvaćen dugački vremenski period do sledeće žetve. General Begić,[23] dobar poznavalac hrvatske privrede, izrazio je najveću zabrinutost zbog prolećne setve, govoreći o štrajku seljaka u pogledu obrađivanja zemlje i preproizvoda, za šta čini odgovornom Mačekovu politiku, Ministar privrede će još svašta doživeti sa svojom seljačkom organizacijom. Tome, naravno, doprinosi svoj uđeo i dalmatinska »crpka«, čiju je štetnost nedavno naglasio ministar spoljnih poslova Lorković[24] u jednom razgovoru. Nemačke okupacione trupe moraće znatan deo svojih potreba u hlebu pokrivaju iz Rajha. Ali koliko su minimalne njihove potrebe u poređenju s potrebama mnogo većih italijanskih okupacionih trupa! Osim toga, Italijani i inače vrše velike kupovine životnih namirnica u zemlji.

Skupoća je velika. Pri tom država je prinuđena da sma-

koji su vrlo dobro plaćeni. Visoki državni velikodostojnici imaju plate kao mladi nemački oficiri.

Rezime razmatranja:

Opšta slika, koja se na ovaj način dobija o situaciji u Hrvatskoj, zaista nije nimalo prijatna. Ali to ne treba da znači da

bi Nemačka
doj državi i

Ustanak hrvatskih vojnika unutar jugoslovenske armije aprilu prošle godine znatno je doprineo zapanjujuće brzom slomu Jugoslavije, tj. Velike Srbije. I pored ogromnog iskre-

boko kompromituje svaki režim, naime, gubitka Dalmacije i,

vatska novim italijanskim zahtevima neprestano saterivana

[23] Vilko
[M] Mladen

u škripac, mi smo morali iz poznatih razloga ostati ravnodušni na sve njene pozive u pomoć. U izgradnji mlade države mogli smo da učestvujemo samo ograničeno, a u formiranju njene armije samo prikriveno, pa prema tome veoma nepotpuno. Na žalost, naš sputani položaj sprečavao nas je da energično intervenišemo tamo gde su konkretno pravljene teške greške i gde je samo jedan dobromameran prijatelj, izvan svih partija, mogao da pruži pomoć. U vezi s tim treba se podsetiti i na to da smo u početku zavođenja novog reda i poretka u jugoslovenslkom prostoru propustili da izvršimo jedinstveno poravnanje politike prema Srbima, usled čega je sa ove i sa one strane Drine došlo do primene suprotnih principa — što ne predstavlja srećno rešenje ni sa gledišta politike Rajha.

Ali, ma koliko da smo izgubili tlo usled ovih različitih prilika u Hrvatskoj, ipak je jasno da bi još i danas pretežna masa Hrvata, uključujući i nacionalne manjine, oduševljeno pozdravila snažno i energično istupanje Nemačke i njenih opunomoćenika — dok bismo potpunim ispuštanjem Hrvatske izgubili još uvek najboljeg prijatelja na Balkanu.

Glez

BR. 40

IZVOD IZ MESECNOG IZVEŠTAJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 28. FEBRUARA 1942. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI, MERAMA ODMAZDE, SADEJSTVU SA ITALIJANIMA I BORBAMA PROTIV PARTIZANA U BOSNI, HRVATSKOJ I SRBIJI[1]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. A)
Odelj: Ia Str. pov. br. 11/43 H.Qu. 28.2.1942

• *Izveštaj o radu odeljenja Ia za period od 1.2. do 28.2. 1942.*

1,2:

Pril. 47

^*Situacija u Srbiji i rezultat kaznene ekspedicije u jugoistočnoj Hrvatskoj*

telegramu koji je 1.2. 42. upućen k-tu oružanih snaga na tigoistoku,[2] načelnik štaba OKW[3] ukazuje na to da situacija Srbiji, prema izveštajima k-ta oruž. snaga na Jugoistoku

i rezultatu

leće neće ponovo početi ustanci velikih razmera. Do sada nije uspelo da se drakonskim merama slomi kičma ustanicima. Najefikasnije sredstvo je da se preko široko razgranate mreže agenata i brutalnim merama policije i tajne policije još

u samom z

žovan jedan komandant SS jedinica i policije,[4] te se metode moraju primenjivati u najvećem obimu. Načelnik OKW ukazuje ponovo i energično na to da k-t oružanih snaga na Jugoistoku mora i sledeće godine izlaziti na kraj sa snagama koje mu ostale i da je njegov zadatak da primeni one metode koje će mu garantovati uspeh.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053266—79, s. 8053282—5.
[2] Redakcija nije mogla utvrditi o kojem je telegramu reč.
[3] Reč je o Vilhelmu Kajtelu (Wilhelm Keitel), general-pukovniku.
[4] Odnosi se na Augusta Majsnera, general-potpukovnika SS i -policije. Vidi dok. br. 11.

Pril. 48

Transportovanje 342. pd

Telegramom koji je upućen opunomoćenom komandantu u Srbiji naređuje se: 342. pd treba od 10.2. tramsportovati železnicom Grupi armija »Centar«, kojoj će biti potčinjena čim stigne.[5] Kad krene transport, divizija izlazi iz dosadašnjeg odnosa potčinjenosti. U dnevnom izveštaju treba navesti koji su delovi transportovani.

2.2:

Pril. 49

2.2. održano je savetovanje načelnika. Predmet tih razgovora je bilo:

1. — referisanje poručnika Merena [Merren] o situaciji u severnoj Africi,

2. — referisanje načelnika štaba o opštoj situaciji na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku:

Srbija: **Bugari za sada neće posesti šire oblasti.[6]**

Hrvatska: **Za nekoliko dana biće završena operacija na Ozrenu.[7] Do sada još nema naročitih rezultata. Njih treba očekivati samo alko se ustanici sateraju u mali obruč.**

Vrh. k-da Vermahta je đonela odluku o premeštanju ital. eskadrila[8] u Zagreb. K-t oružanih snaga na Jugoistoku nije podržao taj zahtev.

Grčka:.. .[9]

Pril. 50.

Premeštanje ital. eskadrila u Zagreb

Ital. 2. armija moli za odobrenje da nekoliko eskadrila premesti u Zagreb. K-t oružanih snaga na Jugoistoku moli OKW da jednim telegramom u načelu odbije taj zahtev. Italijanslka Vrhovna komanda bi povremeno zahtevala privremena premeštanja ital. eskadrila dok traju pojedine operacije.

[10]

Pril. 54 sa zabeleškom

Regulisanje odnosa u istočnoj Bosni

Nemački general u Zagrebu je dopisom str. pov. br. 24/42 od 26. 1. 42. izvestio k-ta oružanih snaga na Jugoistoku o regulisanju odnosa u istočnoj Bosni:[11] područje Drina — Sava — Bosna — demarkaciona linija ostaje do daljnjeg nemačka operacijska zona u kojoj će kao komandant fungirati komandant 718. divizije. Njemu su pored nemačkih potčinjene i sve hrvatske jedinice, kao i ustaška milicija, koje su angažovane na tom području. Hrvatske civilne vlasti vrše i dalje svoje dužnosti, a tamo gde su ih ustanici proterali biće ponovo formirane.

iZatlim je nemački general izvestio o poglavnikovim planovima na polju unutrašnje politike i o povlačenju generala Ambrozija iz Komande ital. 2. armije.[12]

Bril. 55

Štab nemačkog generala pri bugar. K-di kopnene vojske

Na **naređenjem OKW/WFSt/Op./H/ str. pov. br. 00511/42 od 1. 2. naređeno je da s**

bugar. Komandi kopnene vojske i preimenuje u Nemački štab za obuku piri bugar. Komandi kopnene vojske. Štab ne treba povećavati. Ovo naređenje je k-t oružanih snaga na jugoistoku uputio teleprinterom bugarskom Generalštabu kopnene vojiske, a informativno vojnom izaslaniku u Sofiji opunomoćenom komandantu u Srbiji.

2:

Opomoćenom komandantu u Srbiji naređeno je telegrafom:

dati instrukcije da prilikom izvest a van ja o sabotažama, prepadima itd. odmah izveste i o izvršenim ili planiranlim merama odmazde, odnosno protivmerama.

Postupak sa zarobljenicima u toku operacija zahteva primenu strožih mera.[14] Oni koji su zarobljeni u borbi ne mogu

borbarna i moraju biti streljani. Treba se najoštrije boriti pro-

1. 60

Transportovanje 342. pd

Opunomoćenom komandantu u Srbiji upućen je telegram: Transportovanje 342. pd pomereno je za 5 dana.

[5] Vidi dok. br. 12.

[6] O tome vidi dok. br. 7 i 8.

[7] Opširnije o tome vidi dok. br. 12 i 26.

' Misli se na delove vazduhoplovnih snaga Kraljevine Italije.

[10] [13] [23] [36] [39] [44] i [48] Izostavljeno zbog ograničenog prostora, s obzirom da se tekst ne odnosi na Jugoslaviju.

" Vidi dok. br. 13 i 14.

[12] General Ambrozio je 20. januara 1942. postavljen za načelnika Generalštaba kopnene vojske. Na njegovo mesto, za komandan-

[14] O tome vidi dok. br. 28.

Pril. 61

Iskustva iz zimskog perioda na Istoku

Opunomoćenom komandantu u Srbiji je 40 prepisa dvaju izveštaja o iskustvima u zimskim borbama na Istoku upućeno radi upoznavanja i daljeg upućivanja 342. pd.

Pril. 62. Veza pril. 50

Premeštanje ital. eskadrila u Zagreb

OKW dopisom OKW/WFSt, Op. str. pov. br. 00556/42 od 5. 2. 42. nije načelno odbilo zahtev za premeštanje ital. eskadrila u rejon Zagreba.[15] Međutim, zbog popunjenosti sopstvenim jedinicama i građevinskih radova nije moguć smeštaj u samom Zagrebu. Zato ostaju za korišćenje aerodromi Gorica i Pleso (12 km jugoistočno od Zagreba). Pojedinosti treba rešiti u sporazumu s nemačkim generalom u Zagrebu, a o namerama izvestiti k-danta oružanih snaga na Jugoistoku. Ovo je načelnik štaba k-ta oruž. snaga na Jugoistoku, Ia/1, Str. pov. br. 87/42, 6. 2. 42, 'teleprinterom uputio Nemačkom štabu za vezu pri ital. K-di 2. armije — Sušak,[16] a informativno nemačkom generalu u Zagrebu i opunom. k-tu u Srbiji.

Pril. 63

7. 2:

Radiogram nem. oficira za vezu pri ital. K-di 2. A: Osim manjih akcija čišćenja nema novosti, štab ital. 18. AK je smešten u Splitu. Njemu su potčinjene divizije »Bergamo«, »Sasari«, »Perođa« i Trupe »Zara«. VI armijskom korpusu (Dubrovnik) potčinjene su divizije »Marke« (Trebinje), »Taurinenze« (Mostar) i »Kačatorti dele Alpi« (Dubrovnik). Armiji je potčinjena divizija »Mesiria« (Kotor). Dostavlja se izveštaj novog rasporeda s kartom.[17]

Pril. 64

Izveštaji o iskustvima u vezi sa desantima

K-tu Soluna — Jegeja, k-tu južne Grčke, k-tu tvrđave Kri[^admiralu Jegeja, Tvrđavskoj diviziji »Krit«, art. k-di 142 i referentima štaba upućeni su izveštaji o iskustvima u vezi sa desantima.

9. 2:

Savetovanje načelnika

1.) Poručnik Resler referisao o situaciji u severnoj Africi i na Dalekom istoku.

[15] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

[16] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054065.

[17] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 18: Dislokacija potčinjenih komandi i jedinica italijanske 2. armije.

2.) Načelnik štaba referisao o situaciji ma području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku. Završena operacija na Ozrenu, rezultati slabi.[18] Ustanici se ponovo pojavljuju. Bosnu treba smatrati kao pretpolje Srbije. Ima se utisak da prepadi bandi nisu oslabili u područjima koja su posđi Bugari. Bande se pojavile južno od Valjeva. Izgleda da se u dogledno vreme ne mogu formirati folksđojčerski bataljonii. Pokušaće se sa izvlačenjem 717. divizije u Solun, bez jednog puika. U Grčkoj nema naročitih novosti. Prcgrupisanje posade Lemnosa verovatno će se završiti 20. 2.

11. 2:

K-t oružanih snaga na Jugoistoku uputio je teleprinterom O.K.W., O.K.H. i Ob. d. L ***pregled o situaciji na svom području*** **(zaključno sa 10. 2. 42.):**

Opšta situacija:

a) U Srbiji potpun zastoj železničkog saobraćaja zbog nestašice uglja i zbog snežnih padavina.

b) U Hrvatskoj akcija čišćenja nije dovela do željenog uspeha i pored odličnog držanja i velikih napora jedinica.

('c) **U Grčkoj novi engleski vazdušni napadi na podmornice i vazduhoplovne baze.**

Osiromašenje stanovništva i privrede u porastu. Zastoj žeiezničkog saobraćaja Solun — Atina zbog nestašice goriva.

Pojedinosti:

Srbija:

Delovi 714. divizije su višednevnim borbama i uz znatne guitke razbili bande oko Valjeva.[19] Nemiri u bugar. rejonu yJNiš — Leskovac. Bugari su još veoma malo aktivni. Opunomoćeni k-t u Srbiji je naredio odgovarajuće mere. Obezbeđene su neophodne veze i industrijska postrojenja. Završeno transportovanje 113. divizije.[20] 717. divizija je još u stanju pregrupisavanja. Srpska pomoćna žandarmerija i ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata i, dalje se dobro drže.

Pošto je ponovo regulisan dovoz uglja, poboljšala se "^Situacija u vezi sa saobraćajem, koja je zbog nestašice uglja postala neodrživa. Hitno treba udovoljiti ponovljenom zah-'tevu da se stvore zalihe uglja.

[18] O rezultatima operacije na Ozrenu vidi dok. br. 26.

" Vidi dok. br. 25.

[20] Vidi knjigu 1 ovog toma, dok. br. 213. Opširnije o pristizanju „113. pd od 1. novembra 1941. do njenog povlačenja iz Srbije, počev ' 7. januara 1942, vidi dok. br. 5; AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 522—5, s. 1249, T-501, r. 247, s. 790—2.

Hrvatska:

O rezultatu operacije čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj izvestio je k-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov br 329/42 od 29. 1. 42:[21]

Nevreme, loši putevi, pogoršani izuzetno jakim snežnim padavinama i olujama, nesposobnost hrvatskih starešina i jedinica, kao i izostalo zatvaranje koje je trebalo da izvrše ital. snage, omogućili su ustanicima da se povuku, pre svega, na jug i jugoistok i tako sprečilo njihovo uništenje. Neprijatelj je svugde pretrpeo znatne gubitke u ljudstvu i oružju (726 mrtvih, zaplenjena 4 topa, 23 puškomitraljeza, 913 pušaka).

Kada je otišla 342. divizija na sever, 718. divizija je krenula, sa po 1 pukovskom grupom, u rejone oko Sarajeva 1 Tuzle radi smirivanja područja i zaštite važnih industrijskih objekata i veza. Još za vreme tih pokreta ustanici su se ponovo prikupili na planinama južno od Doboja (Ozren) i severoistočno od Sarajeva. Sada se tamo između Hrvata i bandi stalno vode borbe, u kojima su ustanici nadmoćniji.

Nastavljaju se nemiri u rejonu Prijedor — Bos. Novi. Hrvatske protivmere su bezuspešne.

Namere: 718. divizija ostaje i vrši čišćenja u istočnoj Bosni, sa zadatkom da spreči širenje ustanka prema Srbiji i obezbeđuje važne industrijske oblasti i veze.

Pragu Beograd — Zagreb obezbeđuju Hrvati i nemačke landesšicen-jedinice. Za ostale zadatke u vezi sa smirivanjem nema dovoljno nemačkih snaga u Hrvatskoj.

342. divizija je prikupljena u rejonu pretovara.

Italijani se drže kao i do sada: nigde ne intervenišu energično. Na osnovu više izveštaja može se zaključiti da pregovaraju sa ustanicima.

5. 2. kod Sokolca se prinudno spustio engleski avion koji je dolazio iz Aleksandrije sa 1 aktivnim majorom, 1 podoficirom i 2 bivša jugoslavenska pilota.[22] To je nov dokaz da Englezi podstiču nemire.

Grčka:

14. 2:

Pril. 71 sa zabeleškom

K-t oružanih snaga na Jugoistoku je telegramom izvestio OKW, OKH i Ob.d.L, dopunjavajući polumesečni izveštaj od 11. 2 (k-t oruž. snaga na Jugoistoku, Ia/Ic, str. pov. br. 185/42),[24]

[21] Vidi AVII, reg. br. 1/3, k. 44-F.
[22] Vidi dok. br. 25, nap. 8.
[24] Ovaj izveštaj o situaciji na teritoriji Jugoistoka zaključno sa 10. februarom 1942. vidi u AVII, NAV-T-312, r. 465 s. 8054038—41.

a je za vreme operacije u istočnoj Bosni Dangić, bivši srpski major i vođa srpskih ustanika — nacionalista, ponudio opunomoćenom k-tu u Srbiji podršku pod nemačkom komandom i nije se borio protiv nemačkih jedinica. S obzirom na hrvatska prava, opunomoćeni k-t u Srbiji je odbio ponudu.[25] K-t oružanih snaga na Jugoistoku je načelno zadržao pravo da iskoristi eventualne mogućnosti.

Iz dnevnih izveštaja od 1. do 15. 2. 42.[26]

Srbija:

1. 2: Pojedinačni prepadi bandi na opštine u rejonu oko ;Niša.

4. 2: Delovi 714. pd i srpska pomoćna žandarmerija izvode akciju čišćenja jugozapadno od Valjeva.[27]

Kao mera odmazde za nemačke gubitke u januaru streljano , 449 zarobljenika, a naređeno je streljanje još 3484 lica.[28]

9.2: Nastavljaju se borbe u cilju čišćenja kod Valjeva i akt#vnost bandi na području gde su Bugari.[29]

10.2: Razbijeni ustanici južno od Valjeva i naneti im znatni gubici.[30]

11.2: Delovi 714. i 717. pd sa srpskim dobrovoljcima počeli čišćenje u rejonu Valjevo — čačak — Topola (62 km istočno od Valjeva).[31]

Hrvatska:

4.2: 718. pd je dostigla liniju Jovan (4 km jugoistočno od Doboja) — Musi. Pridjel (5 km južno od Doboja). 697. pp izašao iz sastava 718. pd i krenuo radi transportovanja. Na području Zvonni/k — Rogatica — Sarajevo — Olovo, gde je 718. pd vršila operacije, između hrvat, jedinica, srpske žandarmerije i ustanika vode se borbe is pramenljivim rezultatom. Planirano je 5.2. 718. pd stigla u Doboj. Operacija je završena.[33]

6.2: U planinama istočno i severoistočno od Sarajeva ponovo prikupljaju jače bande. U prekidu put Višegrad — Rogatica — Sarajevo.

jevo. Nove operacije ustanika protiv hrvatskih jedinica severoistočno od Sarajeva i južno od Petrinje. Hrvatske jedinice nisu

[25] O tome vidi dok. br. 23.
[26] Vidi dok. br. 25, 31 i 36.
[29], [30], [31] i [44] Vidi dok. br. 25, nap. 12. Opširnije o tim borbama . razbijanju Kosmajskog i Posavskog NOP odreda u toku februara 1942. vidi VIG, br. 4/1965, str. 57—70.
[28] O tome vidi dok. br. 28.
[32] i [33] Vidi dok. br. 25.

8.2: Oštre borbe ustanika sa Hrvatima jugoistočno od Doboja. Hrvatsike jedinice koje su bile zadužene da osiguravaju to područje posle odlaska nemačkih jedinica prisiljene su na odbranu uz velike gubitke. Ako se dalje zaoštri situacija, planirana je nova akcija nemačkih jedinica.

9. 2: Hvratska posada iz Svodne predala se ustanicima.[34] Jugoistočno od Doboja i zapadno od Banje Luke lokalni uspesi bandi.

10.2: Nastavljaju se odbrambene borbe Hrvata jugoistočno od Doboja i zapadno od Banije Luke.

12.2: Situacija kod Doboja i Banje Luke neizmenjena. Lokalni prepadi i na centralnom području Drine. Hrvatske jedinice krenule u akciju čišćenja preko Sokolca — Rogatice. Nemačke jedinice vrše čišćenje severno od Zvornika.

13.2: Ustanici izvršili napad na delove 923. landesš'icen-bataljona u Prijedoru.[35] Za sada je snabdevanje moguće samo hrvatskim avionima. Prema iskustvu ne može se pouzdati u držanje hrvatske posade. Viša komanda LXV je zato angažovala delove 718. i 714. pd (sada u istočnoj Bosni) da intervenišu. Dok ne stignu nemačka pojačanja zadržana je, radi rasterećenja, hrvatska vojska sa svim raspoloživim snagama koje se nalaze oko Prijedora. Jugoistočno od Prijedora takođe aktivnost bandi.

U istočnoj Bosni borbe između Hrvata i Srba s promenljivim rezultatom.

Ponovo se pojavile bande u brdima južno i jugoistočno od Broda.

14.2: Hrvatsike oružane snage naredile da delovi nekoliko četa koje su angažovane oko Banje Luke pruže podršku delovima 923. landesšicen-bataljona kojli su navodno opkoljen: u Prijedoru.

15.2: U istočnoj Bosni ponovo lokalni prepadi ustanika. Nekoliko hrvatskih patrola vršilo čišćenje i mere odmazde, s lokalnim uspehom. Situacija kod Prijedora još nejasna. ^Nemačka pojačanja su ukrcana za transport.

36

Pril. 72

Borbe sa ustanicima kod Prijedora[37]

14.2.42. u 11,20 časova k-t oružanih snaga na Jugoistdku primio radiogramom od nemačkog Štaba za vezu pri ital. K-di 2. armije: Italijanska 2. armija je spremna da italijanski ba-

[34] Vidi dok. br. 32, nap. 13.

3(3/_ « J 47 Vidi dok br lg J 32

ialjon u Sanskom Mostiu pripremi za oslobođenje Prijedora. Moli se za odgovor da li je to potrebno.

Odgovor k-ta oružanih snaga na Jugoistoku nemačkom Štabu za vezu pri ital. K-di 2. A: Veoma je poželjno da ital. bataljon rastereti Prijedor. K-t oruž. snaga na Jugoistoku zahvaljuje na ponudi.

16.2:

Pril 74

Transportovanje preostalih delova Tvrđavske divizije »Krit«

. 16.2. je upućen telegram opunomoćenom k-tu u Srbiji:

Sa transportovanjem u Atinu preostalih delova Tvrđavske divizije »Krit« koji se nalaze u Srbiji treba računati u prvim danima marta.

Pril 75

1/202. oklopnog puka

Pozivajući se na dopis OKH/Gen.St.d.H., Oper. odelj. (II b), pov. br. 2179 od 14.2.42,[38] k-t oruž. snaga na Jugoistoku je telegramom izvestio OKH/Gen.St.d.H., Oper. odelj. da je 1/202. dkl. puk i dalje potreban radi borbe protiv ustanika u Srbiji i ' Hrvatskoj, pošto su nemačke snage već smanjene na najmanju meru, a tamošnje divizije uopšte ne raspolažu izviđačkim bataljonima ni protivtenlkovslkim divizionima.

Pril 80. Veza pril. 74

Ttransportovanje preostalih delova Tvrđavske divizije »Krit«

u

p9.2. je k-tu južne Grčke, admiralu Jegeja, Tvrđavskoj diviziji »Krit« i k-tu Soluna — Jegeja upućeno naređenje opun. k-ta u Srbiji u vezi sa transport

Tvrđavske divizije »Krit« koji se još nalaze u Srbiji, a koje počinije 3. 3. 42. Iz Atine ć

Krit.

...[40]

Pril. 87

Štab 685. inž. puka

«Opunomoćenom k-tu u Srbiji je 22. 2. 42. telegramom- upucetoo naređenje: Štab 685. inž. puika treba 1. 3. transportovati iz Beograda i potčiniti Grupi armija »Jug« da bude na ra-

[38] Redakcija ne raspolaže tim telegramom.

spolaganju OKH u rejonu oko Dnjepropetrovska. Taj štab se po odlasku isključuje iz dosadašnjeg odnosa potčinjenosti.[41]

4. — *Načelnik štaba o situaciji na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku:*

K-t je juče uveče (25. 2) s načelnikom Ia otputovao preko Beograda i Zagreba za Sušak na razgovore s K-dom ital. 2. A. Cilj puta: dogovor sa Italijanima o zajedničkoj akciji za ugušivanje ustanka u Hrvatskoj.[42] Poteškoća je u pitanju kako će to biti izvedeno slabim nemačkim snagama. Situacija u Hrvatskoj je takva da se srpske snage bore protiv hrvatskih, čija je boibena vrednost veoma mala. Sada se vodi borba za Prijedor, gde je angažovano i nekoliko nemačkih bataljona, kao i artiljerija. Italijainska pomoć koja je obećana s juga do sada se nije osatlila.[43]

Srbija: Uglavnom vlada mir. Pojedinačna aktivnost bandi južno od Beograda i u rejonu Valjeva. Na srpskom području koje su poseli Bugari još uvek dosta prepada na pojedine opštine. Oseća se izvesna napetost u srpskoj politici — međutim, predsednik srpske vlade Nedić je raspoložen kao i ranije. Stavljanje svih policijskih snaga pod jednu komandu (k-ta SS i policije) dovešće do uspeha. Formiranje SS jedinica (2 brigade) biće završeno tek za 4 sedmice. Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata i dalje se dobro drže.
Štab 685. inž. p. odlazi, na žalost, iz Srbije, a k-t oružanih snaga na Jugoistoku je molio OKH da se kao zarnena stavi na raspolaganje načelnik inžinjerije za Srbiju.

[44]

Pril. 93

Premeštanje delova 717. pd u rejon Soluna

OKW je naredila da snage k-ta oružanih snaga na Jugoistoku smeni 164. pd, koja se iz rejona Soluna premešta za Krit. Na području Solima je posle prelaska glavnine 164. pd ostao još samo 433. pp (bez jednog bataljona). Transportovanje^je predviđeno krajem marta. Zato je k-t oruž. snaga na Jugoistoku dopisom Ia, pov. br. 686/42 od 25. 2. 42, predložio OKW i OKH: >*la se 717. pd (bez 737. pp, 4. bat. 670. art. div., 717. inž. čete i dela 717. izviđačke čete), koja se sada nalazi u južnoj Srbiji, početkom aprila prebaci u rejon Soluna. Kad stigne

[41] Nedostaje 15. i 16. stranica ovog dokumenta, tj. snimci 8053280—1.

[42] Opširnije o tome vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 25: Zapisnik s konferencije vojnih predstavnika Italije, Nemačke i NDH održane 3. marta 1942. u Opatiji radi utvrđivanja saradnje u operacijama protiv snaga NOP i DV Jugoslavije.

tamo, njoj će biti potčinjen 440. pp (do sada potčinjen 164. pd, angažovanoj na Hiosu, Mitileni, Lemnosu). Ojačani 737. pp, koji ostaje u Srbiji, bio bi potčinjen 714. pd (u severozapadnoj Srbiji). K-t oružanih snaga na Jugoistoku nameravа da do početka aprila završi premeštanje.

, ig 2. — 21. 2: na području koje su poseli Bugari bande izvršile 15 lokalnih prepada.

18. 2: još traje operacija čišćenja u rejonu Valjevo — Topola.[46]

27. 2: transportovani svi delovi 342. pd.

Hrvatska:

16. 2: Situacija kod Prijedora je nejasna.

• Zbog snega zakasnila pojačanja.

'U istočnoj Bosni aktivnost bandi i nekoliko uspešnih lokaljnih akcija hrvatskih jedinica.

17. 2: Pojačana aktivnost bandi u rejonu Banje Luke. Hrvati borbom zauzeli Rogaticu.

/ 18. 2: Nemačka pojačanja krenula iz Dubice za Prijedor.

$.19.2: Nemačke jedinice u napadu od Dubice ka Prijedoru do-SJiigle visove 4 km južno od Dubice, boreći se sa dobro naoružanim neprijateljem, koji vodi zadržavajuću borbu. Bor-pe otežane zbog dubokog snega.[47]

-{jjiapad se nastavlja.

jugozapadno od Sarajeva hrvatske jedinice se bore sa ustaspdoima. Izvršen napad na hrvatska uporišta oko Prače, jugoistočno od Sarajeva.

'20.2: Nemačke i hrvatske jedinice koje vrše napad od Dušice ka Prijedoru slabo napreduju zbog neobično visokih snefjbiih nanosa i zbog neprijatelja koji se tvrdoglavo bori. Krejhuo je transport s pojačanjima.

JKod Teslića, jugozapadno od Doboja i severno — severoistočzK) od Sarajeva Hrvati vode lokalne borbe sa ustanicima.

(21.2: Nemačke i hrvatske jedinice u napadu od Dubice ka Prijedoru dostigle Grbavce, 9 km jugozapadno od Dubice.

22.2: Počela intervencija ital. snaga iz Sans-kog Mosta ka Prijedoru.

24. 2: Nemačke i hrvatske jedinice u napadu na Prijedor dosegle s obe strane puta Dubica — Prijedor rejon 12 km severno od Prijedora, savlađujući neprijatelja koji je dobio pojačanja.

25. 2: Jedinice dostigle rejon 8 km severno od Prijedora. Stigla nemačka pojačanja iz Srbije.

[45] Deo teksta u izveštaju (11 redova) nečitljiv.

Istočno od Sarajeva nove borbe hrvatskih jedinica sa ustanicima, uz lokalne uspehe. Kod DOboja takođe lokalna aktivnost ustanika.

26. 2: Neprijatelj se povukao u brda. Čelo sopstvenih jedinica stiglo u rejon 6 km severno od Prijedora, nailazeći na slab otpor neprijatelja.

27. 2: Delovi 718. pd stigli u Prijedor.

U istočnoj Bosni lokalna aktivnost bandi.

48

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. armije)
načelnik štaba
zastupa

49

BR. 35

IZVEŠTAJ ZIGFRIDA KAŠEA OD 28. FEBRUARA 1942. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA NEMAČKOG RAJHA SA SAVETOVANJA U ZAGREBU O PREDSTOJEĆOJ OPERACIJI U ZAPADNOJ BOSNI I ODNOSIMA USTAŠA S NEDICEM I ITALIJANIMA[1]

Telegram
(Geh. Ch. V.)

Zagreb, 28. februara 1942. 18,00 časova
Prispeče: 28. februara 1942. 19,35 časova

Br. 366 od 28. 2.

Najhitni

Juče uveče održan razgovor.[2] Učesnici: komandant oružanih snaga na Jugoistoku general Kunoe, general Bader, general Glez-Horstenau, major (Gr. verst[3]), poslanik Bencler, dr Vezenmajer i ja.[4] Na razgovorima je postignuta saglasnost u sledećem:

1.) Predviđeni vojni razgovor sa Italijanima i Hrvatima smatra se svestrano korisnim.

2.) Utvrđeno je da se fcorišćenjem svih političkih mogućnosti rastereti angažovanje vojnih snaga. To će biti moguće naročito u posebnom pogledu odnosa između Hrvatske i Srbije.

3.) Poslanik Bencler ističe: planirano vojno angažovanje u istočnoj Hrvatskoj mora uzimati u obzir da iz toga ne nastanu nikakve nove teškoće za Vladu Nedića. Prihvaćeno je da o granici između Hrvatske i Srbije nema diskusije.

4.) Moja gledišta su bila:

a) U pogledu italijanske saradnje ne smeju se postaviti nikakvi zadaci ili zabteVi za posedanje bilo kojih prostorija. Angažovanje italijanskih trupa samo u okvirima vojnih operacija.

b) Prostor Prijedor — Banja Luka je za nas od vojno-ekonomske i međunarodne važnosti. Savlađivanje ustanika u rfjemu je prvorazredno. Poželjna je saradnja nemačkih trupa makar i u manjoj jačini. Ne protivim se italijanskom komandovanju u tim operacijama — ako su Hrvati saglasni.

5.) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku uz 3. i 4. izjavio: vojne operacije će se voditi protiv ustaničkih bandi. Postupaće se po ratnom pravu. Pri operacijama se neće davati nikakve izjave ili direktive koje bi Nedićevu vladu dovele u teškoće. Italijani će biti angažovani samo za operacije, ne za okupacione zadatke.

Prijedor neće biti napušten od nemačkih trupa.

6.) Dr Vezenmajer ističe neophodne političke mere. To bi bilo ubrzano sprovođenje otpuštanja 100 već oslobođenih ratnih zarobljenika iz nemačkih logora — potrebno za podršku vlade Nedića. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je obećao hitnu podršku daljem vođenju razgovora pokrenutih između poglavnika i Nedića preko dosadašnjih posrednika, skori prelaz ovih razgovara na poverljive ličnosti, ako je uprava saglasna. O ovome će biti obaveštено usmeno. Poslanik

Potpis nečitak.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini), u AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153537—9.

[2] Razgovor su 28. februara 1942. nastavili general inžinjerije Valter Kunce i nemački general u Zagrebu Glez-Horstenau, s nemačke strane, i Slavko Kvaternik i Vladimir Lakša, s ustaške strane, o učešću italijanskih jedinica u operacijama oko Sarajeva i Banje Luke i o međusobnoj saradnji u okviru datih garancija (vidi prilog 1 u ovoj knjizi).

[3] Skraćenica nejasna.

[4] Zigfrid Kaše

Bencler je naknadno skrenuo pažnju na već obećanu isporuku mosti srpskih kraljeva Lazara i Uroša od sitrane Hrvata. Moraće biti sprovedena što je pre moguće.

Poslanik Bencler je dalje molio da se što pre izvrši od Hrvata obećano i započeto otpuštanje Srba za Srbiju. Ja sam obećao odgovarajuće mere.

7.) Svestrano je pozdravljeno međusobno obaveštavanje putem razgovora. Dogovoreno je da se i dalje vrši međusobno obaveštavanje o svim važnim događajima. Poslanstva će da obaveštavaju opunomoćenog komandanta u Srbiji, odnosno nemačke generale u Zagrebu i obratno. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku preko generala.

8.) Svestrano je Utvrđeno da se ne može računati sa uništenjem ustanika za kratko vreme. Vojno angažovanje" može da razbije centre ustanika i da slomi njihovu udarnu snagu. Sa banditskim neredima ima se računati na ćelom prostoru još dugo.

Odobreno da putuje i Vezenmajer. Postoje teškoće obaveštavanja iz Sušaka. Prenošenje vesti vršiće se verovatno preko ovdašnjeg poslanstva.

Dostavljeno:
[5]

Bez potpisa.

[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 36

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 1. MARTA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIĆKOJ TUACIJI, BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I "SNI, OBOSTRANIM GUBICIMA, SRPSKOJ DRŽAVNOJ STRAŽI I BROJNOM STANJU U LOGORIMA[1]

Prilog 2

aomoćeni komandant u Sbriji
Jj. Ia, br. 1367/42, pov.

Beograd, 1. 3. 42.
Poverljivo

redmet: Desetodnevni izveštaj
priloga (Samo k-tu oružanih snaga na Jugoistoku)

»KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

područje Srbije

Južno od Beograda pojavila se jedna jača banda. Ona posle više borbi sa srpskom žandarmerijom zaposela pojje kod Slatine, Manića i Beljine (32 km južno od Beo-'a).

U rejonu Dunava komstatovane su manje bande kod arevca i u Homoljskim planinama.

U rejonu Niš — Kuršumlija pojavila se istočno od M'ove po jedna jaka banda severno i južno od Nišave. Zadmo od Morave konstatovane su još 4 bande južno od To-. Ustanici su zauzeli Kuršumliju i Kuršurnlijsku Banju.[2]

Severno od Toplice nalazi se trenutno još jedna jaka "da, i dalje po jedna banda jugoistočno od Aleksinca i gozapadno od Aleksandrovca.

U rejonu Gornji Milanovac uspelo je oistacima bandi, i razbijenim u prethodnim bombama, da pobegnu na zapad.

Mihailoivić ponovo razvija živu propagandnu delatnost.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 929—32.

[2] Delovi Topličkog NOP odreda su posle tročasovne borbe, 15/16. februara 1942, razbili četnike Koste Pećanca i zauzeli Kuršumliju (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 50).

2. *Operacijska zona istočna Hrvatska*

Banditske grupe, koje se opet prikupljaju u rejonu Ozrena, i dalje ugrožavaju železničku prugu Tuzla — Doboj.

Ustanici i dalje dominiraju rejonom Kravica — Magašioi — Bratunac — Srebrenica (20—32 km jugoistočno od Zvornika).

Zapadno od Rogatice ustaniai su navodno dobili pojačanje iz Crne Gore. Kod Sokolca ustanici navodno rade na izgradnji aerodroma. Predviđeno je da se to proveri.

Južno od Sarajeva formiraju se jače bande.

3.) *Sabotaže i prepadi* u odnosu na vreme poslednjeg podnošenja izveštaja, brojno opadaju, ali su raspoređeni na ćelom srpskom i hrvatslkom istočnom području.

U'kupan broj prijavljenih slučajeva iznosi 45. "

4.) Opšte

Unutrašnja politička zategnutost u Srbiji se zaoštrila.

Stvaranje novih bandi i povećana delatnost do sada već prijavljenih bandi, kao i pojačana komunistička propaganda navode na zaključak da je sve verovatn'ija pojava novog ustanka u proleće.

četnički pokret Koste Pećanca izgleda sve više gubi u postojanosti. Pripadnici pojedinih četničkih grupa vrbuju se ikako od strane Mihailovića tako i od komunista.

Usled albanskih prepada u rejonu južno od Kos. Mitrovice delovi srpskog stanovništva odlaze prema severu.

II. SOPSTVENE I POTČINJENE JEDINICE

Delovi 718. pd, ojačani ddlovima 704. pd, uspeli su da pod vanrednim teškoćama na terenu i uz mestimično uporan neprijateljski otpor prodru u Prijedor i izvrše deblokadu landesšicen-bataljona koji je tamo bio u okruženju.[3] Obe strane su imale znatne gubitke.

A'kcije izviđanja 717. pd u rejonu jugoistočno od Raške i istočno od Požege protekle su bez kontakta s neprijateljem.

714. pd je u mnogobrojnim borbama nanela neprijatelju teške gubitke i prilikom pretresa uhapsila niz sumnjivih lica i privela ih prelkom sudu na istragu.[4]

[3] U Prijedoru se, opkoljena od strane 2. krajiškog NOP odreda, nalazila 3. četa 923. landesšicen-bataljona (dok. br. 18, 32 i 34; Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 92 i 93).

[4] U borbama kod s. Briježđa, Krčmara, Bačevaca i Leskovice (kod Valjeva), Valjevski i Suvoborski NOP odred su imali 72 mrtva i veći broj ranjenih boraca (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 131).

704. pd, čija je glavnina angažovana u službi za osiguranje, imala je kontakta samo s neprijateljskim jedinicama angažovanim kod Prijedora.[5]

342. pd je transportovana sa svim jedinicama.[6]

Bugarski okupacioni korpus privodi kraju veću operaciju u rejonu južno od Prokuplja — Doljevca.[7] Uprkos nepovoljmim terenskim i vremenskim prilikama, protivniku su Staneti znatni gubici. Ostaci bandi su razbijeni. Još nisu doivljeni izveštaji o nekoliko manjih akcija.

Hrvatskim jedinicama potčinjenim 718. pd u hrvatskoj okupacionoj zoni pošlo je od ruke da na više mesta odole u ustaničkim napadima i da se održe. Na drugim mestima hrvatske jedinice izvode uspešne akcije izviđanja i vrše napade na ustanike. Hrvatska avijacija je bombardovala mesta južno od Soko

III. SRPSKI ORUŽANI ODREDI

S druge strane, srpska pomoćna žandarmerija je u vre-menu za koje se podno sa ustanicima. I u operacijama 714. pd u više mahova su učestvovale srpske dobrovoljačke jedinice. A u više mahova nedostajalo je, očigledno, očekivano sadejstvo srpske pomoćne policije.

U okružnim školama školovalo se dosada ukupno 184 oficira i 2.235 vojnika. Sada se završava 3. kurs, koji posećuje 2.171 učesnik. Osim toga, okružne škole primaju i nove lne kandidate.

IV. SNABDEVANJE

Drumski saobraćaj je u dolinama delimično olakšan usled otapanja snega, a na drugim mestima (naročito u rejonu Niša i Požarevca) nastali su prekidi usled poplava. Inače saobraćaj još prilično otežan. Železnički saobraćaj je mestimično usporen usled poplava.

[5] Prema naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 8. febru

VII, NAV-T-501, r. 250, s. 818).

' Vidi dok. br. 34 i 49.

[7] Napadnuti na Pasjači i Belom Kamenu, delovi Topličkog P odreda su se povukli ka s. Statovcu i tako izbegli udar nađenih snaga. Za odmazdu, 7. bugarska pd je spalila sela na pl. Pa-"i, streljala oko 100 i internirala preko 300 ljudi (Zbornik, tom I, 3, dok. br. 50; AVII, NAV-T-315, r. 2243, s. 560—5).

U skladištu plena Obilićevo otpočelo je uništavanje adamsita. U drugim logorima radovi još nisu mogli da otpočnu zbog vremenske situacije. Pripremljeno je izvođenje ovih radova.

U Beograd su iz Nemačke stigla 594 teško ranjena i teško bolesna srpska ratna zarobljenika; oni su raspoređeni u vojne bolnice u Beogradu i Kragujevcu na dalje sariitetsko zbrinjavanje od strane srpskog sanitetskog personala.

V. GUBICI (16—25. 2. 42)

Sopstveni gubici:

Nemci: 25 mrtvih, 61 ranjen, 13 nestalih.
Hrvati: 42 mrtva, 92 ranjena, 15 nestalih.
Bugari: 17 mrtvih, 24 ranjena.

Ukupno: 84 mrtva, 177 ranjenih, 28 nestalih.

Neprijateljski gubici:

Od strane nemač. jed.: 858 mrtvih, 73 zaroblj.
Od strane hrvat, jed.: 74 mrtva, 8 zaroblj.
Od strane bugar. jedin.: 764 mrtva.

Ukupni gubici -kod neprij.: 1696 mrtvih, 81 zaroblj.

U Beogradu je u vremenu od 16. 2. do 25. 2. uhapšeno 138 lica.

VI. UPRAVA

U logorima feldkomandantura i krajskomandantura nalazilo se 16. 2:

3.083 lica za odmazdu,
351 talac.

U jevrejskam logoru u Zemunu nalazilo se 16. 2:

5.503 lica.

Sa odobrenjem upravnog štaba, srpska Vlada orgstnizuje skupove na kojima istaknute ličnosti razjašnjavaju stanovništvu situaciju, upozoravaju na nesmotrenost i pokušavaju da ga zadobiju za lojalnu saradnju.

Dostavljeno:[s]

Za opunomoćenog k-ta u Srbiji
načelnik štaba
Keviš
generalštabni pukovnik

[8] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 37

1SLOKACIJA NEMAČKIH JEDINICA I USTANOVA U SR- I VAN FORMACIJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA JSA JUGOISTOKU KAO I 1. KRALJEVSKOG BUGARSKOG OKUPACIONOG KORPUSA OD 3. MARTA 1942. GODINE[1]

KTB[2]

***Prilog* 2 uz:** **Prilog 8**[3]

Dopis komandujućeg generala i k-ta u Srbiji,
Odelj. Ia, pov. br. 1418/42 od 3. 3. 42.
Sa*stav i odnosi potčinjenosti*

***svih* jedinica**
nisu obuhvać

Jugoistoku (A.O.K.-12).

Odelj. Ia, pov. br. 2613/41. od 12. 11. 41.[4]

	Nadleštvo	Mesto smeštaja	Potčinjeno
kopnena vojska	Vojni istražni zatvor	Beograd	k-tu Srbije
	Skladište pogon, goriva	Beograd	k-tu Srbije
	* * *	Bos. Brod (Sesvete)	k-tu Srbije (Hrvatska)
	Remontna četa 155	Kragujevac	k-tu Srbije
	Central, sklad, rezerv. delova 307	Beograd	f
pozadin.	Voj. stanica za izdavanje hrane sa prodavnicama	Beograd	
sanitetske	Bolnica za ratne zarobljenike	Beograd	
	Higij. bakteriološka laboratorija	Beograd	U
	Hemijska laboratorija	Niš	
	Sanitetski voz Beograd	Beograd	k-tu Srbije
	Trofejni sanitet, voz Srbija	Beograd	a
	Mesna vojnička ambulanta	Beograd	a
		Zemun	a

* [1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, 247, s. 943—51.

[2], [3], [5] i [4] Dopisano rukom.

[4] Reč je o naređenju Operativnog odeljenja komandanta orusnaga na Jugoistoku o dostavljanju pregleda svih jedinica I andi s teritorije NDH i Srbije (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 728—30).

Služba za održavanje reda i poretka	Stambena uprava	Beograd	K-di mesta (F. K. 599)
	K-t SS i policije	Beograd	opunom. komandanti k-tu SS i polic.
	Komandant policije za održavanje reda	Beograd	
	Komandant SS trupa	Beograd	savetniku z; zbrinj. SS Berlin
	SS oficir za zbrinjavanje	Petrovgrad	
	Komandant za kontrolu odsustva 1	Beograd	k-tu patrol. službe za putnički saobraćaj na Jugoistoku
	Četa za prikupljanje trofeja 1	Beograd	
	Carinska granična zaštita		
	Sreska carin. k-da Užice	Užice	Upravi carina za Srbiju
	Stanica granične straže Užice	Užice	Sreskoj carin. k-di Užice
	Sreska carin. k-da Šabac	Šabac	Upravi carina Šabac
	Stanica gran. straže Šabac	Šabac	Sreskoj carin. k-di Šabac
	Stanica gran. straže Mitrovica	Mitrovica	
	Stanica gran. straže Badovinci	Badovinci	
	Stanica gran. straže Koviljača	Koviljača	Sres. carin. k-di Užice
	Stanica gran. straže Zvornik	Zvornik	
	Stanica gran. straže Obrenovac	Zabrež	Sres. carin. k-di Beograd
	Stanica gran. straže Novi Pazar	N. Pazar	Sres. carin. k-di K. Mitrovica
	Stanica gran. straže Mokrin	Mokrin	Sres. cSrin. k-di Petrovgrad
	Stanica gran. straže N. Crnja	N. Crnja	*n*
	Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata		
	Štab 2. bataljona	Bor	K-di 65. AK
	Štab I polubataljona, 2. i 4. četa	Požarevac	u
	1. četa	Kostolac	
	Štab II polubataljona, 3—8. četa	Negotin	
	Štab III polubataljona, 9—11. četa	Bor	I K-di65.AK
	12. četa	Bor	
	Centar veze za transport 67	Zemun	Transport. k-di Zagreb
	Žel. stanica Požarevac	Požarevac	Ispostavi Upravi za vojni transport Jugoistok u Beogradu
	Užice	Užice	
	čačak	čačak	
	Vardište		
	Centar veze za transport 63 za naročitu upotrebu	Niš	Transport. k-turi Beograd
	Centar veze za transport 56	Beograd	
Ostalo	Vojnički klub	Beograd	F. K. 599
		Zemun	Vojnopriv. štabu
	,,	Niš	F.K. 809

***"rilog* lc uz:**

Mnandujući general i k-t u Srbiji
Odelj. Ia, pov. br. 1418/42 od 3. 3. 42.

Pregled smeštaja jedinica 1. kraljevskog bugarskog okupacionog korpusa, stanje od 28. 2. 42.

ška Banja **Štab korpusa**
7. bataljon veze
3. četa veze
1/15. pp
7. divizijski vojni sud
11. arm. voj. bolnica
11. arm. intendant, skladište
Arm. baza za snabdevanje
Armijski auto-park
Arm. remontne radionice
Odeljenje za prikupljanje trofeja

21. ***pešadijska divizija***
Štab divizije
Pekarski vod
Transportno odeljenje
Četa veze
Štab 2. pp
2 peš. bataljona

	2. vod minobacača
	2 pt voda
	2/2. diviziona polj. art.
	' 1 motor, baterija
	Štab 4/2. art. diviziona
	1 baterija art. div.
	1/35. pp bez 1 čete
	1 vod minobacača
	1 pt vod
Pi>rot	1/50. pp
	4/2. art. baterija
Bela Palanka	1/15. pp bez 1 čete
	1 vod minobacača
	3/2. pp straža na pruzi
	Čiflik — Niš
	7. četa u Sičevu
	8. četa u Sv. Petka
	9. četa u Beloj Palanci
2el. stanica	
Grejač	1/6. etap. puka kao straža na pruzi
	Niš — Korman, od toga:
	1 četa u Ž'itkovcu
	1 četa u Mezgraji
	1 četa u Toponici
Knjaževac	2/6. etap. bat. kao straža na pruzi Niš — Zaječar, sa
	2 čete u Knjaževcu
	1 četom u Palilulu
Žel. stanica Sv. Petka	Vod tvrđav. artiljerije sa, refleiktorima
Doljevac	Armijska baza za snabdevanje
Kragujevac	*6\ pešadijska divizija*
	Štab 15. pp
	2 voda minobacača
	2 pt voda
	2/15. pp, od toga
	1 četa za obezbeđenje pruge
	Kraljevo — Jagodina
	3/2. haubićki art. div.
	1 pekarski vod
	1 mesarski vod
	1 odeljenje divizij. bolnice
	1 vod veze
	1 radio-stanica
Bagrdan	3/15. pp
	1 vod minobacača
Jagodina	" 1 vod minobacača
	1 pt vod
	vozarska četa
	klanica
Ćuprija	Štab 6. pd
	Intendantura
	Vojni sud
	Vojna posta
	Štab 2. ap
	1/2. art. diviziona (2 poljske i 1 brd. baterija)
	2/35. pp
	1 vod minobacača
	1 pt vod
	pekara
	6. konjički žandarm. divizion
	6. div. veter. stanica
	6. bataljon veze
	6. divizijsko sanitet, odelj.
Paraćin	Štab 35. pp
	6. div. hirurška bolnica
	1 pt vod
	6. transport, vod
	6. pb bez 1 čete
	1 odeljenje div. bolnice
	6. intendant, bataljon bez 3 pekar, voda, Štaba mesar, čete i 3 mesar, odelj.
	25. arm. baza za snabdevanje
Stalać	3/35. pp
	1 vod minobacača
	1 četa i 1 mitraljeski vod za obezb. pruge Paraćin — Braljina
Cerovo	1 četa 35. pp
	1 mitralj. vod za obezb. pruge Braljina — Korman
Kruševac	Štab 3. pp
	1/3. pp
	2 voda minobacača
	1 pt vod
	pekarsko i mesarsko odelj.

	1 odeljenje div. bolnice
	1 vod veze
	1 radio-stanica
Trstenik	6. konjički divizion
	1 pt vod
Vrnjačka	2/3. pp
Banja	1 vod minobacača
Proikuplje	17. pešadijska divizija, Štab
	17. div. bolnica
	17. div. hirurško odelj.
	17. div. intcnd. bataljon
	1 transport, vod
	1 konjički žandarm. vod
	Vojna pošta
	1 četa veze
	2 radio-stanioe
	4/7. art. divizion bez 1 baterije
	6. div. mitraljeski bataljon
	3/3. pp bez 1 čete
	1 mitraljeski vod
	1 vod minobacača
	1 pt vod 6. pd
Leskovac	štab 13. pp
	2/13. pp
	1 vod minobacača
	1 art. baterija
	Štab 1/13. pp bez 1 čete
	1 mitraljeski vod
	1 inž. četa 6. inž. bat.
	Pekarski vod
	Vozarsfci vod
	1 radio-stanica V
Žitorađa	1 p četa 3/3. pp
	1 mitraljeski vod za obezb. pruge
	Doljevac — Prokuplje
Vlasotince	1 p četa 1/13. pp
	1 mitraljeski vod
	1 vod minobacača
Brestovac	3/13. pp
	1 vod minobacača za obezb. pruge
	Niš — Grdeilica
	(1 četa u Belotincu, 1 četa u Grabovnici)

Most na	1 peš. vod za obezb. mosta
Moravi	
Ročane	Vozarski vod
	pekara

K.T.B.[5]
Prilog 8b[6]

Prilog la uz:
Komandujuci general i k-t u Srbiji
Odelj. Ia, pov. br. 1418/42. od 3.3.42.

~ *Pregled smeštaja, stanje od 28.2.42.*

Komandant Srbije	Beograd
£ 685. inž. puk (mot.), Štab	(evakuiše se)
3. četa (imot.) 659. inž. b.	Beograd
W 522. bataljon za podizanje mostova, Štab, 1. i 2. četa	
i 2/3 voda mašinista	Beograd
562. landesšicen-bataljon, Štab	
i 3 čete	Valjevo
1. četa	Vrnjačka Banja
(od toga 1 vod)	Kraljevo
2. četa	Užice
4. četa	Požarevac
5. četa	Šabac
6. četa	Pančevo
592. landesšicen-bataljon, štab,	
1, 2, 4, 5. i 6. četa	Beograd
3. četa	Zemun
920. landesšicen-bataljon, Štab	Jagodina
1. četa	Niš
2. četa	Smederevo
3. četa	Zaječar
(od toga 1 vod)	Knjaževac
4. četa	Lesikovac
5. četa	Jagodina
(od toga 1 vod)	Kruševac
6. četa za sada	Leskovac
posle popune	Kragujevac
Načelniik veze k-ta Srbije	Beograd
Komanda veze 32	Beograd
Komanda veze 37	Niš

Četa za održavanje sredstava veze »S«	Beograd
Radio-četa (mot.) 672	Beograd
II bataljon 521. puka veze, Štab, 3. i 4. četa i 1. kolona za snabdevanje jed. veze	Beograd
5. četa	Niš
6. četa	Zemun
64. rez. pol. bataljon, štab i 3. četa	Beograd
1. četa 501. bataljona voj. žandarmerije (mot.)	Beograd
Flotila rečne policije u Srbiji	Beograd
Tehnički štab za naročitu upotrebu 26	Beograd
Tenkovska kolona 1	Beograd
Feldkomandantura 599	Beograd
Feldkomandantura 610	Vrnjačka Banja
Feldkomandantura 809	Niš
Feldkomandantura 816	Šabac
Feldkomandantura 725	Zagreb
Krajskomandantura 1/823	Petrovgrad
1/832	Kragujevac
1/833	Kruševac
1/834	Jagodina
1/838	Kos. Mitrovica
1/847	Užice
1/857	Zaječar
1/861	Valjevo
1/867	Leskovac
Ortskomandantura II/378	Požarevac
Velika auto-kolona 1/614	Beograd
Velika auto-kolona 4/614	Beograd
Mala auto-kolona 828	Beograd
Mala auto-kolona 878	Beograd
Vojni auto-park 533	Beograd
Kolona za remont mot. vozila 155	Kragujevac
Central, skladište rezerv. delova 307	Beograd
Vojna ratna bolnica 921	Beograd
922	Beograd
923	Niš

		(potčinjen
Sanitetski pomoćni park 1/572	Zemun	k-tu Jugoistoka)
-Vod sanitet, automobila 4/552	Šabac	
629	Beograd	
Prolazni zarobljenički logor 183	Beograd	
Armijska veterinarska bolnica 573	Beograd	Potčinjeni k-tu
Veterinarski depo 691	Beograd	Jugoistoka, pod
Transport, kolona s konjima 1/533	Beograd	kontrolom k-ta brbije
" " 2/563	Beograd	
Centrala Abvera	Beograd	
Pasoško odeljenje Jugoistok II	Beograd	
Propagandno odeljenje »S«	Beograd	
f^ojnogeografski radni štab sa štamparskim vodom (mot.) 15	Beograd	
fomandant policije i službe bezbedinosti	Beograd	
Pomoćna policija		
1. četa	V. Kikinda	
3. četa	Pančevo	
4. četa	Vršac	
5. četa	Bela Crkva	
k-t policije za održavanje reda	Beograd	
k-t SS-trupa	Beograd	
k-t za kontrolu odsustva 1	Beograd	
Četa za prikupljanje trofeja 1	Beograd	
Uputna frontovska ispostava 187	Beograd	
Vojni istražni zatvor	Beograd	
Hrvati: najstariji hrv. oficir u garnizonu, ofic. za vezu hrv. vazduhoplovstva, Mornarič-ko odeljenje, Štab i žandarm. četa	Zemun	

Italijani: Skladište i pretovar-	
. na stanica	Beograd
Kuske jedinice za zaštitu privrednih objekata	
Štab 1. bataljona, Štab I polubatailjona,	
2. i 4. četa	Loznica
Štab II polubat., 6, 7. i 8. četa	Krupanj
5. četa	Tomanj
Stab III polubat., 10, 11. i 12. četa	Zajača
Štab 2. bataljona	*Bor*
Stab I polubat., 2. i 4. četa	Požarevac
Stab II polubat., 5, 6, 7. i 8.	
Stab III polubat., 9, 10, 11. i 12. četa	Negotin
L četa	Bor
	Kostolac

BR. 38

IZVEŠTAJ ZIGFRIDA KAŠEA OD 4. MARTA 1942. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA O DEJSTVIMA PARTIZANSKIH SNAGA NA TERITORIJI BOSNE I SLAVONIJE[1]

Telegram
(poverljiv)

Zagreb, 4. marta 1942. 00.20 časova
Prispeće: 5. marta 1942. 1,15 „

Br. 402 od 4. 3.
Uz izveštaj od 13. 2. 42. Pol. 3 br. 4 — A 50/42[2]

U istočnoj Bosni, po završetku poduhvata čišćenja,[3] ponovo započeta ustanička delatnost. Jugoistočno od Sarajeva su pouzdano ustanovljeni crnogorski ustanici.[4] Jače snage četnika-boljševika[5] kod Sjetline, Podgraba i Prače, koji su povremeno odsečeni od Sarajeva, zatim oko Sokolca, odakle su hrvatske trupe ponovo uspešno prodrle do Rogatice. Ustanička delatnost ponovo uspostavljena i južno i severozapadno od Olova (pruga Zavidovići — Olovo i kod Drinjače). Begov Han, između Zavidovića i Zenice, napadnut 13. 2, pilana spaljena.[6]

U planini Ozrenu, koja je po završetku akcije čišćenja ponočvrsto u rukama ustanika, samo mala čarkanja kod Pridjela, od planine Majevice, južno od Bijeljiine i Brčkog, ponovo napadi četnika-boljševika sve do neposredne blizine grada.[7]

U prostoru Derventa — Doboj — Teslić — Prnjavor pojačana Ustanička delatnost. Kladari, između Dervente i Doboja, u

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Bon 4, s. 879—80.

[2] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

[3] Odnosi se na operaciju u nas poznatu kao II neprijateljska ofanziva u istočnoj Bosni (dok. br. 1, 3, 12, 21 i 26).

[4] U istočnoj Bosni su 4. marta 1942. otpočele petnaestodnevne borbe u kojima je Proleterska udarna grupa (2. proleterska NOU brigada i tri bataljona 1. proleterske NOU brigade), u snažnom naletu, razbila Višegradski, Krajiški, Rogatički, Srebrenički, Vlasenički i Zvornički četnički odred i oslobodila više mesta u istočnoj Bosni (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 99, 104 i 109, knj. 4, dok. br. 34 i 38; Oslobodilački rat, knj. 1, str. 184—185).

[5] U telegramu piše: »Četnik-Bolschewik«.

[6] Vidi dok. br. 32, nap. 12.

[7] Na tom je području dejstvovao Majevički NOP odred (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 165; Oslobodilački rat, knj. 1, str. 194—5).

rukama ustanika. Hrvatska akcija čišćenja od Dervente dosp^la do oko 10 km jugozapadno." Brojni prepadi kod Tesilića, radovi na opravci železničke pruge Teslić — Gornji Teslić ustaničkom vatrom ometani i samo sporo napreduju. Pokušaj hrvatskih trupa iz Jajca i Varcar-Vakufa[9] da se spoje osujećen od ustanika.[10] Oko Banje Luke zategnuta situacija. Ustanici nadiru iz južnog i jugozapadnog pravca, i severno od Banje Luke jače ustaničke snage. Put ka Bosanskoj Gradiški ipak nije ozbiljno ugrožen. Prijedor je bio potpuno odsečen, akcija za deblokiranje tamo okruženih nemačkih trupa, koja je u toku od 18. 2. iz Dubice, samo je sporo napredovala zbog jakog otpora neprijatelja i teškog zemljišta.[11] Pruga Sunja — Bosanski Novi ponovo je na više mesta od diverzanata razorena, ali je uskoro osposobljena. Sredinom februara hrvatska akcija čišćenja južno od Petrinje. U prostoru severno" od Save pojedini prepadi severozapadno od Požege i kod Rume, jedan prepad na železeiiou kod Pakraca. Iz italijanske okupacione oblasti još nema novih vesti.

Kaše

Izrađeno u 15 primeraka i dostavljeno:

[12]

[8] ***Reč*** je o akciji ustaša, koji su oko 200 aktivista NOP-a iz Dervente i Doboja sproveli u logore (AVII, f. NOB, k. 1994, reg. br. 5/4, f. NDH, k. 64, reg. br. 4, 5, 8 i 11/3, k. 69, ifeg. br. 17/3, k. 174, reg. br. 37/5 i 42/4).

[9] Sada: Mrkonjić-Grad.

[10] Reč je o dejstvima 3. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 84, 90, 93 i 163; Oslobodilački rat, knj. 1, str. 224. i 229).

" Vidi dok. br. 51.

[13] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

***BR.* 100**

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 6. MARTA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I PROTIVMERAMA NA TERITORIJI NDH[1]

O SITUACIJI U HRVATSKOJ

Svoja gledišta o pitanjima koja postaju aktuekia (1. do >g. marta 1942), a koja se odnose na Hrvatsku, hteo bih izlokako sledi:

1) Politika i vođenje rata ne mogu se nikada odvojiti, Ea osobito u prilikama Balkana. Svaki i najmanji potez u jedIpoj oblasti odmah pogađa drugu.

2) Najbolje rešenje sastojalo bi se u tome: kad bi bilo moguće angažovati severno od demarkacione linije još jednu nemačku diviziju, tada bi bilo nepotrebno dovlačiti italijanske snage u ovo područje.

3) Ukoljko nije moguće pojačanje jednom nemačkom divizijom, onda bi bezuslovno trebalo dati prednost polič-

nasuprot rešenju koje se sada nalazi na diskusiji.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 8/s. 418—20. Na prvoj stranici uz ovaj dokumenat, verovatno strati fascikle u koju je on bio uložen, napisana je sledeća zabeleška: * jednog promemorijuma, Berlin, 6. 3. 1942, sastavljenog u firero-Glavnom stanu sa generalom artiljerije Kunceom.«

[2] U zabeleści konjičkog kapetana princa od Holštajna (Prinz Holstein), od 5. marta 1942, o dogovoru u Opatiji između komanita italijanske 2. armije i komandujućeg generala i komandanta Srbiji o pripremama za operaciju između ostalog, piše:

Hrvatske, jedinice treba u toku borbenih dejstava upotrebiti za pjačanje pukova 718. pd, kao 4, 5. ili 6. bataljon.

Oficiri za vezu moraju od početka aprila biti raspoređeni po poetjinim divizijama, koristeći radio i telegrafske veze. Linije moraju ' * po mogućnosti duple (po jedna italijanska, po jedna nemačka). Treba pripremiti dovoljan broj tumača.

Treba italijanske i hrvatske vazduhoplovne oficire za vezu pravovremeno uputiti u Operativni štab. Potreban je nemački oficir za ptvezu pri italijanskom vazduhoplovstvu. Italijanske i hrvatske vaz-" đuhoplovne jedinice moraju biti potčinjene Operativnom štabu.

14 dana pred početak napada mora se uspostaviti saradnja s jel'dinicama kopnene vojske (usaglasiti signale—avio-signalna platna). Biće Upotrebno da se upute nemački oficiri kao osmatrači pri italijanskoj j> Vojsci.

^ **e)** Zbog nepovoljnih puteva, kod svake divizije će se upotreba artiljerije ograničiti na jedan divizion. Za italijanske brdske divizije predviđen je još po jedan teški divizion.

i.*) Komanda italijanske 2. armije može staviti na raspolaganje jednu ' Oklopnu četu (6 tenkova) i 2 izviđačke čete.

4) AJko je zaista namera Italijana da za uspostavljanje mira na čitavoj teritoriji između demarkacione linije i Save stave na raspolaganje 3 divizije, onda bi bezuslovno dali prednost da se akcija ne preduzima od Sarajeva prema Banjoj Luci, nego obrnuto.

5) Jer će italijanski proboj iz Hercegovine preko Sarajeva nužno dovesti do pokušaja da se trajno zadrže u Sarajevu. Težnje Italijana da se učvrste u Sarajevu mogle su se utvrditi još u septembru prošle godine. Držanje generala Ambrozija u Opatiji[5] nije, čak za svakog koliko-toiiko upućenog posmatrača, dopuštalo nikakve sumnje u to da je Ambrozio, možda za razliku od Roate, imao pred očima kao glavni — a možda i jedini — cilj zapos'edanje Sarajeva od strane Italijana. Posledice jedne takve izmene situacije, koju mi, prema dosadašnjim iskustvima, kad se Italijani nađu iT gradu, ne bismo više mogli preinačiti, bile bi krajnje nepovoljne za hrvatsku državu i za naš prestiž na Balkanu.

6) Osim toga, svaka akcija u pravcu Sarajevo — Banja Luka ima za posledicu prebacivanje ustaničkog pokreta preko Save i donje Drine, a to je opasnost koje kod suprotnog pravca, bar što se tiče Save, ne bi bilo. Operacija u pravcu Banja Luka — Sarajevo, u odgovarajućem rasporedu, daleko bi pre potisla ustanike prema jugoistoku.

Ova gledišta iznosim —, ne radi očekivanja da će ona ma ikako doći u obzir — već zato što se osećarn obaveznim da skinem odgovornost sa sebe.

Uostalom, ja teško verujem da će sada doći do ozbiljnijeg angažovanja Italijana.[4]

Berlin, 6. 3. 42. Glez

7.) Komandant ital. 2. armije želi da mu komandujući general i komandant u Srbiji dostavi predlog za operacije u glavnim crtama i detaljno razrađen, i to za 1, 2. i 3. odsek.
8.) Sa ustanicima će se postupati kao i na području Srbije.
9.) Potrebna je bezuslovna potčinjenost i poslušnost svih jedinica, posebno ustaša. Sve jedinice treba da budu strogo vojnički organizovane.
10.) Jedinice predviđene za operaciju će, kad počnu operacije, predati komandu komandujućem generalu i komandantu u Srbiji. Naređenje za polazak i prikupljanje biće izdato preko dosadašnjih pretpostavljenih komandi« (AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1257—8).

[3] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 25: Zapisnik s konferencije održane u Opatiji 3. marta 1942. radi utvrđivanja saradnje između italijanskih, nemačkih i ustaških snaga u cilju potpunog čišćenja teritorije NDH od jedinica NOP i DV Jugoslavije. Nemački tekst ovog zapisnika vidi u AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1100—5.

[4] Opširnije o angažovanju jedinica italijanske 2. armije u operaciji »Trio« protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 33 i 43.

BR. 40

OBAVEŠTENJE KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 9. MARTA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O OBJEDINJAVANJU KOMANDI I ŠTABOVA I IZMENAMA ODNOSA POTČINJENOSTI NA TERITORIJI POD NJEGOVOM KOMANDOM[1]

KTB[2]
Prilog 216[3]
Beograd, 9. 3. 42.

Poverljivo

Komandujući general i komandant u Srbiji
Od*elj. Ia, br. 1619/42. pov.*

Predmet: **Ratna organizacija**

Veza: K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1620/41. str. pov.[4]

1.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

U ratnoj formaciji nastupile su sledeće izmene:

1. Štab 685. inž. puka,
III/433. pp
1/220. art. puka **i**
220. izviđački bataljon su prekomandovani.

2. ***Objedinjavanje štabova:[5]***

a. Opunomoćeni komandant u Srbiji,
komandant u Srbiji i
Viša komanda LXV za naročitu upotrebu objedinjuju se u štab:
»Komandujući general i komandant u Srbiji«.[6]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. '7, s. 978—9.
[2] i [3] Dopisano rukom.
[4] i [7] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
[5] Vidi dok. br. 30.
[4] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je svojom zapovejžću br. 9 od 2. marta 1942. naredio da se štabovi opunomoćenog ko-

b. **Dosadašnji štab za pitanja uprave kod komandanta Srbije uvršten je kao** *Odeljenje za upravu* **u okviru Štaba komandujućeg generala i (komandanta u Srbiji.**

Odno$i potčinjenosti kod komandanta SS i policije:

a. **Komandantu policije za održavanje reda potčinjavaju se 64. rezervni policijski bataljon i Rečna policija.**
b. **64. rezervnom policijskom bataljonu potčinjava se u svrhu obuke: pet obrazovanih četa (pomoćne policije) fblksdojcera u Banatu.**

Propagandni bataljon »S«, **koji je do sada bio potčinjen opunomoćenom komandantu u Srbiji, istupa iz ovog od-, nosa. Naikon preformiranja, štab propagandnog bataljon:; na Jugoistoku i propagandne čete u Srbiji potčinjavaju se komandantu Srbije samo teritorijalno i po pozadinskoj službi.**

Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata. **Dopunjava se izveštaj Ia, br. 469/42. pov. od 19. 1. 42:[7]**

2. bataljon[8] sastoji se od: Štaba 2. bataljona,
štaba I polubataJljona[9] sa 1. do 4. četom,[10]
štaba II polubataljona sa 5. do 8. četom,
Štaiba III polubataljona sa 9. do 12. četom.

Carinska granična zaštita. **Formiranje novih organa i izmene u potčinjavarDju:**

BZKomm.[11] Uzice potčinjava se:

GASt[12] — Užice
GASt — Koviljača
GASt — Zvorni'k.

Becirkskomandantu Šabac:

GASt — Šabac
GASt — Mitrovica

mandanta u Srbiji, komandanta u Srbiji i Više komande 65 za naročitu upotrebu objedine u jedan štab i od 3. marta 1942. nose nov službeni naziv: komandujući general i komandant u Srbiji (Kommandierende General und Befehlshaber in Serbien) (AVII, NAV-T-315, r. 2244, s. 802—3).

[8] U originalu piše: die Abteilung.
' U originalu piše: die Unterabteilung.
[10] U originalu piše: der Hundertschaft (stotina).
" Bezirkskommando (komanda okruga)
[12] Grenzaufsichtsstelle (stanica granične kontrole)

GASt — Badovimci.
Becirkskomandantu Beograd:
GASt — Obrenovac, privremeno u Zabrežu.
Becirkskomandantu Kosovska Mitrovica:
GASt — Novi Pazar.
Becirkskomandantu Petrovgrad:
GASt — Mokrin
GASt — N. Crnija.

7. **Kod komandanta policije unutrašnje bezbednosti brisati načelnika veze kod F. K. 610.**
8. **Kod 738. pp i 750. pp 718. pd uvodi se u formaciju po jedan bataljon** ***folksdojčera.***
9. Aerodromu **Zemun** dodeljena je ***3/LW.Bau—Btl. 1/XI"*** i teritorijalno se potčinjava komandujućem generalu i ko-
- **mandantu u Srbiji.**

JO. **Prilaže se karta smeštaja I bugarskog okupacionog korpusa.[14]**

Za komandujućeg generala i k-ta u Srbiji
načelnik štaba
I .A.

generalštabni pukovnik

[13] 3. Luftwaffenbaubataillon **1/XI (3.** četa **1.** građevinskog ba-**taljona 11.** vazduhoplovnog puka).
[14] Vidi dok. br. 37. Redakcija ne raspolaže tom kartom.
[15] Potpis nečitak.

BR. 41

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. MARTA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANSKIH SNAGA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI I BOSNI, KAO I O SRPSKOJ DRŽAVNOJ STRAŽI I BROJNOM STANJU U LOGORIMA[1]

WB-869a[2] *Prilog 26[3]*

Beograd, 10. 3. 42.

Komandujući generali i 'komandant u Srbiji
Odelj. Ia, br. 1610/42. pov.

Predmet: **10-todnevni izveštaj**
2 *priloga* (samo za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku)

Poverljivo

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

1. Srpsko područje

U Beogradu je pronađen plan za akciju Komunističke partije sa direktivama za ustanak u proleće, koji navodno treba da započne sredinom marta. Ustanku treba da prethode sabotaže na transportnim sredstvima za naftu na Dunavu i dizanje u vazđuh železničkog mosta na Savi.

U Pančevu je likvidirana komunistička centrala.[4]

U Homoljskim planinama treba da se prikupi nekoliko hiljada četnika pod komandom štaba koji se nailazi u manastiru Gomjaku (46 km jugoistočno od Požarevca).

U rejonu jugoistočno od Niša i jugoistočno od Prokuplja, posle uspešnih bugarskih akcija, nastupilo je izvesno smirivanje.[5]

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 983—6.

2 i 3 Dopisano rukom.

4 Sedmog marta 1942, u tročasovnoj borbi protiv nemačke policije, koja ih je opkolila u jednoj kući, poginula su četiri člana KPJ (AVII, k. 32, reg. br. 56/3—10 i 56/3—51).

5 i 6 Združene bugarske, Nedićeve i Pećančeve snage su 3. marta 1942. otpočele napad na Toplički, Rasinski, Jablanički i Leskovački NOP odred u cilju zauzimanja slobodne teritorije u Toplici i Jablanici (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 140 i 143).

TJ rejonu Toplice vođene su žestoke borbe između odreda Koste Pećanca >i ustanika.[6]

U drugim delovima Srbije nije bilo naročitih događaja.

2. Operativno područje istočna Hrvatska

Ustanici u istočnoj Hrvatskoj dobijaju pojačanja iz Srbije i Crne Gore. Pravoslavno stanovništvo se nasilno regrutuje i primorava na borbu protiv Hrvata.

Na železničkoj pruzi Tuzla — Doboj i Zavidovići — Olovo živa aktivnost ustanika.

Istočno od Sarajeva ustanici su zauzeli područje sa obe strane puta Sokolac — Vlasenica. Južno i severno od železničkog pruge Sarajevo — Višegrad jaka aktivnost bandi.

3. Opšte

Aktivnost vrbovanja od strane komunista i nacionalista, prema prošlom izveštajnom periodu, porasla je u celoj zemlji. Živo se propagira priključenje istočne Bosne Srbiji.[7]

U svim opštinama Srbije, sa danom 5. 3., civilna uprava je popisala sve muške stanovnike od 16 do 60 godina.

4. Sabotaže i prepadi

Broj sabotaža i prepada nije se bitno izmenio u odnosu ma prošli izveštajni period. Ukupno su javljena 43 slučaja.

II. SOPSTVENE I POTČINJENE JEDINICE

Delovi *718. i 704. pešadijske divizije* koji su posle desi blokade [3 čete 923.] landešičen-bataljona u Prijedoru osiguravali put Duibica — Prijedor imali su pojedinačne borbene dodire sa slabim neprijateljskim snagama koje su se hrabro i umešno borile.[8] Namera da se, u nastavku operacije Prijedor, pod borbom oslobodi železnička pruga Prijedor — Bosanski Novi napuštena je, jer su snage bile slabe[9] a transpor-

' Vidi dok. br. 23.

8 O tome vidi dok. br. 51. U izveštaju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 6. marta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku piše da je operacija Prijedor završena i da je tom prilikom poginulo 35, ranjen 51 i nestalo 13 nemačkih vojnika (AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 966).

9 U izveštaju komandanta 718. pd od 4. marta 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji piše da mu za tu operaciju stoje na raspolaganju sledeće snage:

Iz 718. pd:

1. bataljon 750. pp (sastava: 1, 2, 3. i 4. četa)
2. bataljon 750. pp (sastava: 5, 6, 7. i 8. četa)
1. bataljon 738. pp (sastava: 1, 2, 3. i 4. četa)

tovanje od Bosanskog Novog nije bilo moguće zbog porušene pruge. Jedinice će se vratiti u svoje garnizone.

714. pešadijska divizija **je u nizu borbi u području Valjeva ponovo nanela ustanicima osetne gubitke.[10]**

Kod *717." i 704. pešadijske divizije* nije bilo značajnih događaja.

Ostaci Tvrđavske divizije »Krit«, koji su za vreme zimskih meseci ostali u Beogradu, trainsportovani su.

Bugarski okupacioni korpus **izveo je uspešne operacije čišćenja na području Zaplanja (rejon jugoistočno od Niša).**

Hrvatske jedinice **moralle su pred ustanicima južno i jugozapadno od Zvornika da se povuku. Nemačke jedinice 714. pešadijske divizije su uspele da ponovo posednu liniju osigir ranja mostobrana koja je pri tom biila na nekim mestima" napuštena.[12] Na drugim mestima operacijskog područja hrvatske jedinice mogle su izdržati pritisak ustanika.**

III. SRPSKI NAORUŽANI ODREDI

Srpška pomoćna žandarmerija vodila je u izveštajnora periodu nekoliko manjih borbi sa ustanicima. Odredi Koste

2. bataljon 738. pp (sastava: 5, 6, 7. i 8. četa).
Prosečno brojno stanje ovih bataljona je iznosilo: 7 oficira, 36 podoficira i 259 vojnika, dve i po baterije 105 mm i pola brdske baterije.
Iz 704. pd:
1. bataljon 724. pp ojačan jednom baterijom 105 mm (sastava: 1, 2, 3. i 4. četa) sa brojnim stanjem: 8 oficira, 30 podoficira i 161 vojnik. Jedan ustaški bataljon, ojačan polovinom brdske baterije jačine 220 ustaša, a od domobranskih snaga mogu se još angažovati jedan i po bataljon iz Bos. Novog i dve čete iz Prijedora. Prema mišljenju komandanta 718. pd general-majora Fortnera, gore navedene snage mogu izvršiti samo prolazno čišćenje terena od partizana sa obe strane železničke pruge Prijedor — Bosanski Novi (AVII, NAV-T-501, n 250, s. 794—7).

[10] Vidi dok. br. 36, nap. 4. Opširnije o dejstvima 1, 2. i 3. bataljona 741. pp 714. pd u rejonu Zvornika, Osečine i Valjeva vidi izveštaj ove divizije o situaciji za period od 1. do 15. marta 1942 (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 482—5).

" Opširnije o angažovanju delova 737. pp, 749. pp i 670. art. diviziona te divizije protiv partizana u rejonima Požege, čačka i Raške od 1. do 15. marta 1942. vidi AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 503—5.

[12] Borbe za mostobran kod Zvornika i borbe oko Velje glave, 2. i 3. marta 1942, vodili su 3. domobranski pešadijski puk i 1. bataljon 741. pp 714. pd protiv Dangićevih četnika, koji su se, za taj nesporazum, izvinili komandantu 1. bat. 741. puka pismom koje je potpisao Risto ćuković (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 446—53).

Pećanca ponovo su zauzeli Kuršumliju i Kuršumlijsku Banju.[13] Ustanici su pri tom izgubili 240 ljudi.

U okviru reorganizacije srpske policije odobreno je da se ova preimenuje u Srpsku državnu stražu, sa podelom na Srpsku poljsku stražu, Srpsku gradsku stražu i Srpsku graničnu stražu. Brojno 'Stanje Srpske državne straže po formaciji i na licu vidi se iz sledećeg pregleda:

jpo formaciji: 580 oficira, 14.420 vojnika, uikupno 15.000
na licu: 635 oficira, 12.470 vojnika, ukupno 13.105.
Osim ovoga, brojno stanje beogradske gradske straže iznosi: 48 oficira, 1.223 vojnika, ukupno 1.271.
V gornje brojno stanje na licu uračunati su i polaznici 4. feursa za obuku.

U Banatu se Srpska državna straža sastoji isključivo od »Iksdojčera. Njeno brojno stanje iznosi 94 starešine i 846 jnika.

IV. SNABDEVANJE

Drumski saobraćaj je i dalje bio na pojedinim mestima prekidu usled poplave i rušenja mostova. Privremeni most ko Save oštećen je kretanjem leda, opravka će trajati do početka aprila. Saobraćaj će se obavljati preko želeaničmosta koji će biti privremeno preuređen za saobraćaj vo-;i pešaka.

, Za pripremu radova u skladištima ratnog plena upućene konačarsike grupe. U Kragujevcu je počelo uništavanje ne-|>btrebljiive municije.

£ V. GUBICI (26. 2 — 5. 3. 42)"

bpstveni:	**Nemci:**	**13 mrtvih,**	**16 ranjenih**
	Hrvati:	**14 mrtvih,**	**92 ranjena**
f_v	**Bugari:**		**4 ranjena**
j. :	**folksdojčeri i srpska pomoćna**		
fer	**policija;**	**4 mrtva,**	**1 ranjen**
I'		**31 mrtav,**	**113 ranjenih**

& " O tome vidi dok, br. 36, nap. 2.
r- » i [15] Vidi dok. br. 36 i 45.

Neprijatelj: od nemačkih jedinica i
srps'ke pomoćne policije: 884 mrtva, 231 uhapšen
od. hrvatskih jedinica: 97 mrtvih
od bugarskih jedinica 136 mrtvih, 223 uhapšena
1.117 mrtvih, 454 uhapšena

U Beogradu od 26. 2. do 7. 3. 42: 214 hapšenja.
Naređeno 225 strtljanja u cillju odmazde.

VI. PODRUČJE VOJNE UPRAVE

U logorima feldkomandantura i krajs-komandantura bilo je 26. 2. o'ko 2.600 zarobljenika za odmazdu i 272 taoca.[15]
U jevrejs'kom logoru u Zemunu bilo je 5.780 lica (većinom žene i deca).

Bader
general artiljerije.

Dostavljeno:
i6

[>4] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

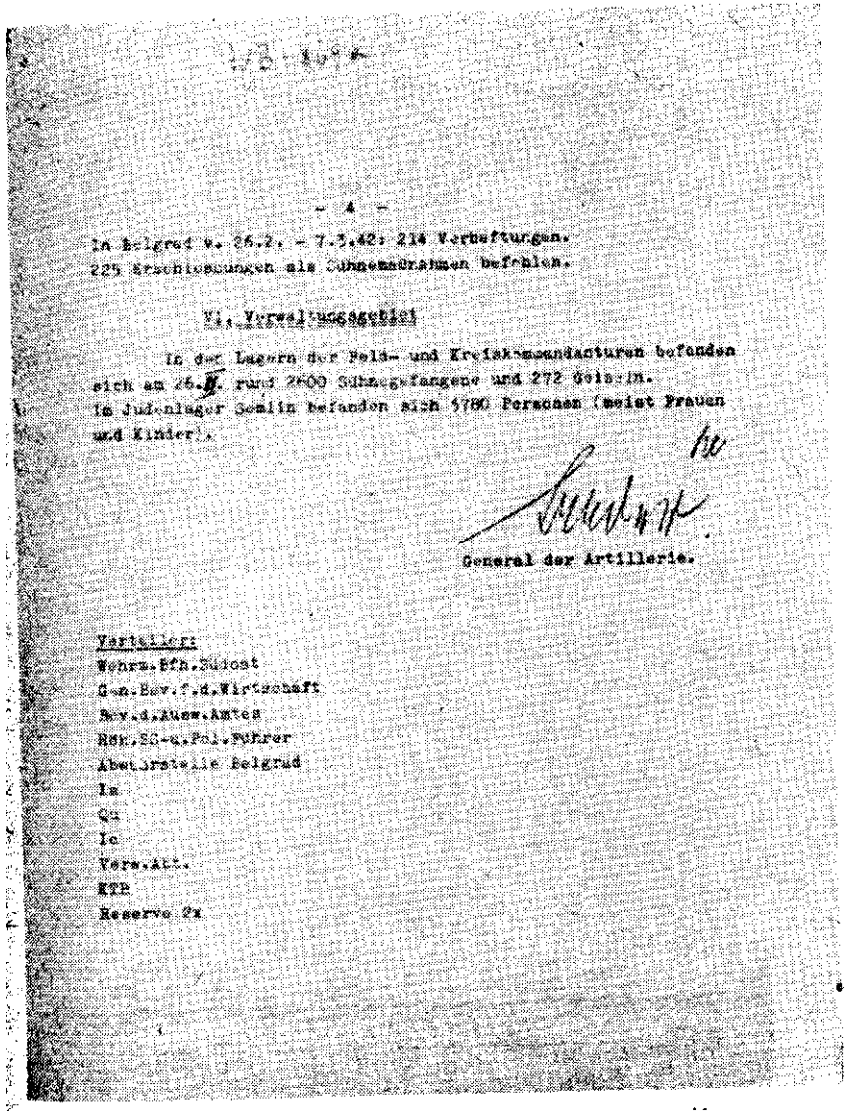
- 4 -

In Belgrad v. 26.2. - 7.3.42: 214 Verhaftungen.
225 Erschiessungen als Sühnemaßnahmen befohlen.

VI. Verwaltungsgebiet

In den Lagern der Feld- und Kreiskommandanturen befanden sich am 26.II. rund 2600 Sühnegefangene und 272 Geiseln.
Im Judenlager Semlin befanden sich 5780 Personen (meist Frauen und Kinder).

General der Artillerie.

Verteiler:
Wehrm.Bfh.Südost
Gen.Bev.f.d.Wirtschaft
Bev.d.Ausw.Amtes
Bdh.SS-u.Pol.Führer
Abwehrstelle Belgrad
Ia
Qu
Ic
Verw.Abt.
KTB
Reserve 2x

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 41

BR. 42

PROGLAS KOMANDANTA 738. PUKA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 14. MARTA 1942. O HAPŠENJU TALACA KAO GAJtANCIJI ZA ŽIVOT I IMOVINU PRIPADNIKA VERMAHTA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

NJEMAČKI ZAPOVJEDNIK ZA ISTOČNU BOSNU

PROGLAS

Za osiguranje javnog reda i mira u gradu kao i okolici •Sarajeva, a kao opomena pučanstvu za eventualne napade na njemačku vojnu imovinu u gradu i okolici Sarajeva,

ODREDIO SAM, DA SE UHITI STANOVITI BROJ TAOCA

Zbog toga, upozoravam osobito na to, da taoci jamče svojim životima, ako bi neodgovorni elementi učinili ma šta, pro-|iv života ili imovine njemačke vojne sile.

Taoci su uzeti iz najširih narodnih slojeva, i tako će dugo ostati u zatvoru, dok ne prestanu napadi na njemačke vojnike S. njemačku imovinu i dok Zapovjedničtvo njemačke vojne snage za istočnu Bosnu ne bude podpuno sigurno za svoje ljude i svoju imovinu. Nakon izteka određenog roka izmijenić e se taoci.

Neumoljivom strogošću postupiti će se i odrediti broj taoca, koji će biti streljani za jedan jedini slučaj gubitka.

SARAJEVO, DNE 14. OŽUJKA 1942.

ZAPOVJEDNIK NJEMAČKIH TRUPA
U SARAJEVU I OKOLICI:
Po nalogu
SUSCHNIG,[2] s.r.
pukovnik.

[1] Proglas (odštampan na nemačkom i hrvatskom jeziku) u AVII, reg. br. 1/16, k. 50 A.

[2] Gustav Sušnik (Gustav Suschnig), komandant 738. pp 718. pd.

BR. 107

ZABELEŠKA O RAZGOVORU KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI S KOSTOM PEĆANCEM 18. MARTA 1942. U BEOGRADU O MEĐUSOBNOJ SARADNJI U BORBI PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U SRBIJI I CRNOJ GORI[1]

Prilog 51

Z a b e l e š k a

o razgovoru s Kostom Pećancem,[2] održanom 18. 3. 42.

Razgovor se deli na dva dela. U prvom delu su bili prisutni:
sa srpske strane: Košta Pećanac -
major Mikić,[3] načelnik štaba kod K.P.[4]
vojvoda Gordić[5]
vojvoda Veličković, opunomoćenik Koste Pećanca u Beogradu
s nemačke strane: gospodin pukovnik Keviš
zonderfiirer Matern.

Nakon uobičajenih pozdravnih reći, gospodin K.P. se zahvalio na poverenju koje mu je do sada ukazivano od strane nemačkih oružanih snaga i izrazio je nadu da će to i ubuduće tako ostati. On, navodno, zna da se od strane komunista čine veliki napori da se potkopa njegov položaj, ali se nada da se nemačka strana neće ni na koji način povinovati takvim pokušajima da bude izigran, što je gospodin pukovnik Keviš naglasio kao po sebi razumljivo. Upitan s kojim teškoćama misli gospodin K.P. da treba računati na proleće,. on je ukazao na mogućnost prelaska većih bugarskih jedinica ka komunistima. Gospodin pukovnik. K,[6] koji je ukazao na to da je sam imao prilike da posmatra bugarske vojnike, okarakterisao je ото mogućnost kao neosnovanu. Zatim se K.P. požalio na to da Bugari, pošto su umarširali, nisu odmah preduzeli energične mere. Gospodin pukovnik

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1019—22. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko parafa.

[2] O saradnji Koste Pećanca sa Nemcima vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 78, 114, 147 i 155.

[3] Trifun, vojvoda timočki

[4] Koste Pećanca

[5] Bogdan, vojvoda gočki, komandant četničkog Odreda kruševačkog okruga

[6] Keviš (Erich Kevvisch)

K. je ovo duže čekanje Bugara upravo ocenio kao povoljno.
» Bugari su time imali priliku da sami stvore sud o tamoš-
Š njoj situaciji. Na taj način je opasnost da poveruju tako broj nim denuncijacijama svedena na minimum i time je izbegnuto da se prolije mnogo nevine krvi.

Gospodin K. P. je ocenio kao veliku grešku što posedovanje radio-aparata nije isto kao i posedovanje oružja stavljeno j pod smrtnu kaznu. Putem radija dobijali su različiti kru-.govi sve veći podstrek iz Londona ili iz Moskve.

Gospodinu pukovniku K. pošlo je za rukom da se, pomoću jVlše primera, druga strana osvedoči o suprotnom,

to se tiče rada suda, gospodin K. P. misli da bi bilo pre-Ino bolje da se svi uhvaćeni komunisti privode četničkom :om vojnom sudu, Pećanca K., nego nemačkim sudskim astirna. Njegove lične sudije poznaju prilike mnogo bo-. i neće dopustiti da ih komunisti navedu na tanak led nemačkih sudova, navodno, postoji opasnost da ih ko uništi navedu na pogrešan trag. Komunisti, koji, pak, znada im mora pasti glava, namerno sumnjiče ljude K.P.

kraju prvog dela razgovora gospodin K. P. je zamolio da pruži podrška u municiji četničkim jedinicama koje na ;amskoj teritoriji vode borbu protiv komunista. Nekoliko lošnjih komandanata je već palo. Vojvoda Gordić je ispri-> da je on lično uputio nekoliko komandanata i ljudi u tašnje krajeve, ali im od sada više ne može pomoći, jer je već predao zadnji sanduk municije kojega se mogao ti. Drugom delu razgovora prisustvovao je komandujući eral,[7] koji je gospodu pozvao k sebi, kao i konjički kaan dr Kalsov[8]. Prvo pitanje gospodina generala odnosilo na prodor crnogorskih komunista.[9] Glavni razlog ovom Mnističkom uspehu treba, po mišljenju gospodina K. P., zi'ti u tome što Italijani na tamošnjim položajima nisu ;ažova»li svoje brdske jedinice, dok je neprijatelj imao na (oj strani apsolutnu prednost poznavanja zemljišta i vla-je taktikom gerilskog ratovanja. Brojnu jačinu tamo-„ih komunista procenio je između 10.000 i 12.000 aktivnih raca. Kao i u Albaniji, tamošnji krajevi su podeljeni na emena. Na neprijateljskoj strani u prvom redu se nalaze nena Moračani i Rovčani, 10.000—12.000 aktivnih boraca, ružanih sa oko 2000 italijanskih pušaka, koje su zapile-

[7] Paul Bader, general artiljerije

[8] Karl (dr Karl Calsovv), oficir u štabu komandujućeg generala Komandanta u Srbiji.

-. ' i ,c Reč je o Proleterskoj udarnoj grupi (2. proleterskoj NOU rigadi i delovima 1. proleterske NOU brigade).

ni'li prilikom ranijih borbi. Koliko ima još drugih pušaka, o tome gospodin K. P. nije ništa spomenuo.

Gospodin K. P. se plaši da će zbog nestašice hrane komunisti biti prinuđeni da upadnu u Srbiju i boji se da italijanske trupe neće biti u stanju da zaustave ovaj prepad. On bi, navodno, jednim protivudarom mogao preduhitriti neprijatelja, ali se žali na oskudicu u municiji. Na to mu je gospodin general nagovestio da će se u međuvremenu ovo pitanje raščistiti.

Gospodin K. P. je u tofcu daljeg razgovora spomenuo jednu crnogorsku četničku grupu u Nikšiću koja njemu pripada. Kad bi mu pošlo za rukom da sa ovom grupom uspostavi vezu, postojala bi mogućnost da neprijatelj bude napadnut s leđa. Svi dosadašnji pokušaji uspostavljanja veze ipak su se razbili, jer su sve ljude koji su u ovu svrhu upućivali uhvatili i ubili komunisti. U ovoj nameri da uspostavi vezu sa grupom koja se nalazi neprijatelju iza leđa, on uživa podršku dvaju itaiijanskih generala. Jedan se nalazi na tamošnjem području, a drugi je u Splitu. Na pitanje o jačini komunista koji su prodrli iz Crne Gore u Bosnu, gosp. K. P. je izneo da bi se tu moglo raditi o jednoj brigadi sa oko 1500 ljudi.[10] Vojvoda Gordić je ovo ocenio kao previše mallo i izneo je da se govori o još jednoj brigadi. K. P. je ipak smatrao da se ova brigada još ne nalazi u Bosni i da je veoma neizvesno da li će ova brigada uopšte tamo prodreti.

Gospodin komandujuoi general na to je postavio gospodinu K. P. pitanje koliko su jake jedinice K. P., odnosno sa koliko boraca raspolaže. Na to je K. P. odgovorio da bi mogao imati slobodnih oko 1500 boraca, a da pri tom ne oslabi borbene snage koje su potrebne za obezbeđenje očišćenog područja.[11] Vojvoda Gordić bi mogao dati 400 ljudi, dok bi se preostala hiljada mogla uzeti s područja Raške (vojvoda Đurović).[12] Međutim, ovi ljudi imaju vrlo slabu obuću a nemaju ni dovoljnu količinu municije za borbu. Oni se nalaze na albanskoj granici uz Ibarsku dolinu do Kos. Mitro Viče.

K. P. je vojvodu ĐuroVića prikazao kao svog najboljeg čoveka. On je, istina, neškolovan, ali je u izvanrednoj rneri ovladao taktikom gerilskog ratovanja. On je to najbolje dokazao prilikom svojih borbi protiv komunista i ljudi Draže Mihailovića.

" Opširnije o četničkim odredima Koste Pećanca, čije je brojno stanje iznosilo oko 8.500 četnika, vidi Dragoljub Petrović, Vojna organizacija četnika Koste Pećanca u okupiranoj Srbiji 1941/42. godine, VIG, br. 3/69, str. 210—214.

[2] Mašan

r Gospodin K. P. sebe lično takođe prikazuje kao komandanta koji je izvrsno ovladao taktikom gerilske borbe, ali koji bi ipak zatajio kad bi mu se želelo poveriti regularni puk.

postavljeno pitanje gospodin K. P. je izneo još sledeće: vojvoda Đurović nalazi se u punoj saglasnosti s Italijanima, i od njih dobija i municiju, svakako, samo italijansku. Stoga je pitanje smabdevanja municijom takođe veoma ozbiljno, - jer njegovi ljudi raspolažu veoma raznovrsnim modelima pušaka. Italijani su vojvodi stavili na raspolaganje i jednu bateriju, koju poslužuju italijanski vojnici u četničkim uniformama.

Ka kraju je gospodin K. P. zamolio da budu oslobođena dvo-

Beogradu, a drugi je nosio naziv vojvoda jablanički.

Opraštajući se, gospodin K. P. je još jednom ponovio molbu

Matern
zonderfirer

Beograd, 18. marta 1942. god[1].

BR. 44

NAREĐENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNACA MA itt GOISTOKU OD 19. MARTA 1942 P n X r S , £ JU ČAMA O NAČINU B ^ B ^ P ^ m V f ^ GA I O POSTUPCIMA SA ZAROBLJENIMA u S R B U I So SNI I NDH[1] '

9-T-WB-1006a[2]
117

KTB[3]
H.Ou., 19. marta 1942.

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
i K-t 12. armije
Ia, pov. br. 500/42

100 primeraka
100. primerak

Predmet: suzbijanje ustanka u Srbiji i u Hrvatskoj

1 prilog

1.) Treba računati s tim da će u proleće u Srbiji i delu Hrvatske, zaposedmutom od nemačkih trupa, opet otpočeti ustanci velikih razmera.

Opšta situacija zahteva da se u tim prostorima *bezuslovno očuva red i mir.* U tom citlj.u upotrebiti sva sredstva koja mogu da dovedu do uspeha. Na dovođenje pojačanja ne treba računati.

2.) U tom cilju naređujem:

a) U Srbiji svakom ojačanom pešadijskom puku dodeliti određeno područje.

Za održavanje reda i mira u dodeljenom području snosi puinu *odgovornost* komandant puka. ^

Njemu su podređene taktički sve *trupe* koje se nalaze u tom području. S njim treba najtešnje da sarađuju SD[4], SS jedinice i njima potčiinjene srpske policijske snage (uključujući i pomoćne snage). Za sprovođenje borbenih dejstava stoje mu na raspolaganju sve snage koje se nalaze na njegovom području.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, 465, s. 8053/70—2.
[2] i [3] Dopisano rukom.
[4] Sicherheitsdienst (služba bezbednosti)

U Hrvatskoj postupiti na isti način, pošto bude smiren prostor u trouglu istočno od Rogatice i ozrenskog platoa do Drine.

b) Pored *stalne patrolne službe* sprovoditi i u mirnim područjima *neprekidno akcije* u cilju osmatranja područja a isto tako i iznenadne akcije čišćenja.

c) *Svim pripadnicima nemačkog Vermahta* u Srbiji i u Hrvatskoj ukazivati stalno oa važnost sprovođenja njihovih zadataka po opštu situaciju i obučavati ih kako •treba da se drže u slučaju prepada. Pri tom naglasiti da se *od svakog nemačkog vojniku zahteva inicijativa i aktivnost,* da ni u kom Slučaju ne sme da pregovara sa ustanicima i da nikad ne sme da se preda.

Od *trupnih starešina* svih činova očekujem vanrednu odlučnost, bezobzirno držanje kao i potpuno angažovanje ljudstva na izvršavanju zadataka koji se pred njega postavljaju u cilju održanja reda, mira i sigurnosti. Sva vojna lica koja se ne pridržavaju datih naređenja i prema njima ne upravljaju uzimati na odgovornost.

d) Sprovođenjem brutalnih *policijskih mera* kao i *merama Tajne policije* potrebno je ustaničke bande otkriti i uništiti još u začetku njihovog stvaranja.

Pohvatane ustanike po pravilu vešati ili streljati.

- Njihovo pogubljenje može se 'odložiti samo za kratko vreme, ako je potrebno da se iskoriste za izviđanje.[5]

•te) Nastaviti i dalje *razoružavanje* stanovništva. Pod oružjem u određenom opsegu mogu da ostanu samo Državna straža i jedinice za zaštitu privrednih objekata. Ubrzati radove na prefarmiranju žandarmerije i uključivanju u žandarmeriju pomoćnih jedinica kao i jedinica odanih vlastima.

• f) Kontrolisati *Državnu stražu, njene srpske pomoćne snage i Jedinice za zaštitu privrednih objekata.* Pasivno držanje, kao, na primer, dopuštanje da budu razoružane a da pri tom ne pretope nikakve gubitke, treba odmah sužbiti efikasnim merama! Preporučuje se da se, s druge strane/za hrabro držanje i uspeh postignut u održavanju reda stavi u izgled nagrada (premija).

g) Potpuno iskorištavanje *srpske vlade,* koju treba privući na aktivnu saradnju, uz punu odgovornost.

[5] Vidi dok. br. 28 i 42.

3.) Skrećam ponovo pažnju na »*Smernice za borbu s partizanima*«[6] (Op. d. H./ Gen. St. d. H./ Odelj. za dbulku (Ia), str. pov. br. 1900/41 od 25.10.41, raspodeljene od k-ta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, pod brojem 2759/41 od 22. 11. 1941. g.). One treba da predstavljaju opšte dolbro trupe.

Najvažnije smernice u sažetom obliku daju se još jednom u prilogu.

4.) *Komandujući general i komandant u Srbiji treba da obavesti:*

a) *do 10.4.1942.* da su sa ovim naređenjem kao i njegovim prilogom upoznati svi komandanti bataljona itd. Dostaviti također potreban broj primeraka bugarskom Okupacionom korpusu. Istovremeno priložiti kartu-sa ucrtanim područjima divizija i pukova.

b) Povremeno dostavljati važna iskustva i predloge.

Zastupa:
Kunce
general inžinjerije

Dostavljeno:
[7]

Prilog uz
naređenje k-ta oružanih snaga na Jugoistoku i k-ta 12. armije — Ia — str. pov. br. 500 od 19.3.1942. godine

Smernice

za postupak sa ustanicima u Srbiji i u Hrvatskoj

A. Opšte

1.) Ustanici koji se suprotstavljaju nemačkim vojnicima u Srbiji i u Hrvatskoj predstavljaju brutalnog, lukavog i podmuklog protivnika koji ne preza ni od kakvih sredstava, kojega najčešće potpomaže neprijateljski raspoloženo stanovništvo i koji potkopava smirivanje i privredno iskorištavanje zemlje. Nemački vojnik imora stoga da

• *V* Smemicama od 25. ok.obra 1941. s u , ^ ° fgg

ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno.

bude još odlučniji i bezobzirniji i da iskorištava *sva sredstva* koja omogućuju uspeh.

Pokušaj da se ustanici pridobiju ustupcima ili predusretljivošću je pogrešan, pošto se on uvek smatra kao znak slabosti. I najmanji znak drskosti, mržnje ili prestupa u pogledu nošenja oružja treba odmah kazniti zastrašujućim sredstvima. U tom cilju trupa mora biti odgojena za bezuslovnu strogost.

Ukoliko se već od početka primenjuju surovije i bezobzirnije mere odmazde, utoliko će one kasnije biti manje potrebne. Nikakav osećaj samilosti! Bolje je da „. bude likvidirano 50 nevinih nego da pogine i jedan nemački vojnik.

Glavni zahtev je da se i u područjima koja su zasada i mirna ustanicima i stanovništvu stalno predočuje prisu- *' stvo, aktivnost, nadmoćnost i udarna snaga nemačkih : trupa. Ustanički elementi moraju se stalno osećati uzne- it' mireni, nesigurni, inferiorni i proganjani; stanovništvo i treba više da se boji nemačkih vojnika nego ustanika. Ono s - treba da obaveštava nemačke komande o pojavi neprija- j teljskih bandi i da učestvuje pri suzbijanju žarišta nemira.

Opasnost od podivljalosti pri takvom načinu vođenja rata može se izbeći samo u disciplinovanoj i čvrstoj trupi. U i slučaju prestupa i pljački treba od početka preduizimati stroge mere. Od svakog vojnika mora se zahtevati da se j prema civilnom stanovništvu ponaša superiorno i što je h više moguće suzdržljivo. Streljanje treba uvek sprovo- J; diti pod komandom jednog oficira.

B. Pojedinosti

Najčešći način borbe *ustanika* je iznenadni napad iz za- ^ sede. Podaci o brojnom stanju neprijatelja, dobiveni potkazivanjem, obično su previsoko procenjeni, pošto oni, prema dosadašnjem iskustvu, obuhvataju i civilno stanovništvo. Smeštaj je obično rastresit. Osiguranje sprovode straže koje su često zamaskirane kao seljaci.

Sto se tiče vlastitog načina borbe treba razlikovati *redovnu patrolnu službu, male akcije* i *velike operacije.*

a) *Patrolna služba* ima zadatak da stalno kontroliše celo područje. Ona se sprovodi pomoću jakih i što pokretljivijih izviđačkih odeljenja (na konjima, biciklima) i uvek na novim pravcima. Kuće i salaše trdba pretra-

15*

živati planski! Oružje je često sakriveno u stogovima sena i slame. Sprovoditi kontrolne vožnje oklopnim vozovima na železničkim prugama.

b) *Male akcije* imajiu za cilj uništavanje malih bandi u mestima koja kn, prema dobivenim prijavama, služe za odmor, logorovanje i stanovanje, zatim za ispitivanje sumnjivih naseflja i sprovođenie mera odmazde. Ove male akćije treba stalno preduzimati. Uspeh tih akcija zavisi naročito od iznenađenja.

U slučaju dobijanja obaveštenja o »krovištu bandi svrsishodan je sledeći postupak:

alarmiranje trupa uveče ili noću,

marševanje ili kratko prevoženje železnicom (iskrcavanje po mogućnosti na otvorenoj pruzi) do blizine cilja,

podilaženje cilju s više strana, po mogućnosti pravo preko zemljišta; uz put ne sprovoditi nikakva istraživanja,

kratko pripremanje za napad (bez buke!),

i najzad izvođenje napada.

Rđavo vreme pogoduje iznenađenju.

c) Preduzimanje *velikih operacija* naređuje komandujući general i komandant Srbije ili komandant oružanih snaga na Jugoistoku i ima za cilj uništavanje jačih bandi. Uspeh tih poduhvata je do sada često bio slabiji od očekivanja, pošto je protivnik najčešće na vreme uočio preduzete pripreme. Ipak, tim poduhvatima bilo je postignuto razbijanje neprijateljskih združenih jedinica. Za sprovođenje Okruženja potrebne su jače snage, jer je ono efikasno samo ako se čitavo područje dobro pročešlja i barem netkolilko dana drži zaposednuto.

d) Preduslov za vođenje borbe protiv bandi je da su jedinice tako sastavljene i opremljene da mogu stalno da manevrišu, i da nisu opterećene nikakvim ballastom. Pri tom tireba stalno nastojati da se *pokretljivost trupa* pojača svim mogućim sredstvima (bicikli, jahači, seoska kola, tovarne životinje, ostavljanje nepotrebnog pribora i opreme na određenim mestkna, itd.).

e) Ne preduzimati normalno izviđanje, pošto se na tal način mogu odati vlastite jedinice! Koristiti, naprotiv, izviđačka odeljenja za blisko osiguranje na marševima, itd.

Izviđanje se sprovodi stalnom patrolnom službom, pomoću široko razgranatog sistema uhoda, a ako je

mogućno, i prelko stanovništva. Od koristi može da bude i dejstvo vojnika, u civilnom odeilu, na konju, seoskim kolima i drugo. Detaljan prethodan dogovor! Paziti da ne budu streljani vlastiti poverenici. Otkrivati strana lica kao i ona za koja organi vlasti ne mogu da jamče.

f) Pri akcijama na ustaničkoj teritoriji preporučuje se da se koristi oprema bez vozila, samo na pešadijskim karetama i tovarnim životinjama, Marševski poredak u koloni po jedan ili u dvojnoj koloni, tovarne životinje u sredini, pešadijsko čelno odeljenje također u širokom stroju, *sva oružja stalno spremna za otvaranje vatre,* lalki i teški bacači natovareni na karete i spremni za otvaranje vatre, posluga kraj oružja. U kukuruznim poljima je svrsishodno da se po čitavoj koloni rasporede jahači, koji kao uzdignuti osmatrači imaju bolji pregled. Pri *neprijateljskom napadu* odgovoriti vatrom iz svih oružja, pa i u slučaju ikada nisu poznate sve pojedinosti o neprijatelju. Ako postoji sumnja da su postavljene mine, preduzeti raščišćavanje, koliko je to moguće, pomoću ustanika ili srpskog stanovništva. Na isti način postupati u slučaju zaprečavanja, razaranja itd.

g) Upotreba prikupljenog artiljerijskog diviziona dolazi po pravilu u obzir samo za vreme vđikih akcija. Često se upotrebljavaju baterije ili vodovi, kao i pojedina . ~ oružja za neposredno gađanje. Zaprečavanje vatrom putova za povlačenje! Privlačenje artiljerije može da buide potrebno i u ciljiu odvajanja jahača za izviđačka odeljenja itd. u pešadiji i za patrolnu službu.

) Ayioei se mogu korisno upotrebiti za izviđanje, za podršku u vreme borbe i za dejstva na ustanike u udaljenim i teško pristupačnim područjima. »Štuke« svojim obrušavanjem imaju često jako moralno dejstvo.

.i) Pripadnici vladi vernih jedinica, koji se nalaze na nemaokoj strani, mogu se koristiti za vodiče, za prikupljanje obaveštenja, saslušavanje zarobljenika, čuvanje talaca itd.

***Mere** koje treba preduzeti odmah nakon učinjenog prestupa*

Kao mere odmazde dolaze u obzir:

vspaljdvanje kuća, isalaša itd. ujkojima je pronađeno oružje **vojna** oprema; streljanje muškog stanovništva;

^razaranje sela itd. u čijoj su blizini izvršeni prepadi, ru**šenja,** miniranja i drugi akti sabotaže, kao i sela koja su

jako sumnjiva da su pomagala ustanike; korisno može da bude i otpremanje stanovništva u koncentracione logore;[8]
rušenje naselja s komunističkom upravom i odvođenje muškaraca kao talaca.

Kao mera odmazde u slučaju gubitaka može također da dođe u obzir da se iz najbližih naselja uzme muško stanovništvo i da se strelja u određenoj srazmeri (na primer, 1 poginuli Nemac = 100 Srba, 1 ranjeni Nemac = 50 Srba), pa i u slučaju kada ono nije učestvovalo u borbi. Ukoliko ne pođe za rukom da se oni koji su učestvovali u ustanku otkriju, mogu se upotrebiti opšte odmazde, mpr., streljanje muškog stanovništva.[9]

S druge strane, preporučuje se da se pruži pomoć svim naseljima u kojima su preduzete mere samozaštite protiv ustanika, pri tom treba biti oprezan pošto se ustanici često prikazuju kao da se nalaze na nemačkoj strani.

7.) a) *Smeštaj* menjati što je moguće češće, pri čemu treba koristiti i manja mesta. Marševe, koji su s tim povezani, treba izvoditi, što je više moguće, preko zemljišta i iskoristiti za akcije čišćenja. Noćni marševi! Vođenje računa o udobnosti i boljem smeštaju mora se zapostaviti. Trupa učestvuje u ratnom pohodu i stoga mora za to vreme da se odrekne stalnog smeštaja i da svoj smeštaj prilagodi uslovima pokretnog rata. Pri tom vaditi računa da velika naselja i važni objekti budu stalno zaposednuti, odnosno osigurani. Stalne prostorije za smeštaj treba izgraditi u uporišta neosvojiva za ustanike; u njima treba obezbediti rezerve za najmanje 14 dana.

b) U opšte vojne mere se, među ostalim, ubrajaju:

stvaranje Slobodne zone desno i levo od najvažnijih pruga i puteva,

krčenje šipraga, niske šume itd. na nepreglednim mestima koja bi se mogla koristiti za zasedu. Za te radove koristiti Srbe.

[8] Komandujući general i komandant u Srbiji je 21. marta 1942. predložio komandantu oružanih snaga na Jugoistoku da zarobljene ustanike pošalje na rad u Norvešku. U odgovoru komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 23. marta 1942. piše: »[...] saglasan sam da se ustanici koji nisu zarobljeni u borbi transportuju na rad u Norvešku. Ustanike koji su zarobljeni u borbama načelno treba obesiti ili streljati« (AVII, reg. br. 27/1, k. 27).

[9] Ova rečenica je dopisana rukom.

BR. 231

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. MARTA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I OBOSTRANIM GUBICIMA U BOSNI I SRBIJI I O SRPSKOJ DRŽAVNOJ STRAŽI I BROJNOM STANJU U LOGORIMA[1]

Prilog 5?
Beograd, 20.3.42.

lomandujući general i komandant u Srbiji
Ja, br. 1872/42 pov.
•*Predmet:* Desetodnevni izveštaj
$ priloga[3] Poverljivo

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

^ I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

iSrpsko područje

U Beogradu su izvršena mnoga hapšenja komunista, među kojima mnogo rukovodećih ličnosti.[4]

U rejonu Požarevac — Palanka izvršeni su pojedinačni napadi na opštine i železničke stanice.

U rejonu Gor. Milanovae, Valjevo, Čačak nemačke jedi-

dolazile u dodir s neprijateljem.

U rejonu Kos. Mitrovice došlo je do sukoba nemačkih lica s četnicima koji su se navodno odvojili od Mašana Đurovića i vode borbe protiv Albanaca.

U rejonu Prokuplje u toku je operacija Koste Pećanca protiv bandi na planini Jastrepcu.[5]

Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1026—8.

[2] Dopisano rukom.

[3] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

[4] Prilikom održavanja sastanka 1. marta 1942. uhapšeni su čla- 3. rejonskog komiteta KPJ za Beograd (Jovan Marjanović, Beo- grad, 1964, Nolit — Prosveta, Beograd, str. 207—225; Hronologija napre- dnog radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta Beograda, Istorijski arhiv — Beograd, 1960).

[5] O tome vidi dok. br. 41.

2. *Operacijsko područje istočna Hrvatska*

U istočnoj Bosni se zapaža dalje pojačanje aktivnosti bandi. Ustanici dobijaju pojačanja iz Crne Gore.

U rejonu Drina — Sava — Bosna porastao broj bandi i aktivnost već ranije poznatih bandi postala je življa. Javljeno je o većim prikupljanjima u rejonu Modrice, Gradačca, Brčkog, Spreče. Ustanici s područja Ozrena uglavnom su usmeravali napade na komunikacije Doboj — Tuzla i Doboj — Zavidovići.

Rejonom jugozapadno od Zvornika, sada kao i pre, vlada Dangić. Bandu koja se iz Majevice probijala prema jugu" napao je Dangić i potisnuo prema zapadu.

U rejonu Sarajeva isto tako se mogla konstatovati živa aktivnost ustanika. "

3. *Opšte*

Iz Crne Gore delovi proleterskih brigada prodrli su preko demarkacione linije na područje istočne Bosne, treba računati s prodorom drugih crnogorskih bandi preko demarkacione linije na područje Srbije.[6]

Uopšte uzev, u Srbiji je nastupilo izvesno smirivanje, a u Hrvatskoj, naprotiv, može se konstatovati dalji porast aktivnosti ustanika.

4. *Sabotaže i prepadi*

Broj od 36 sabotaža[7] i prepada u istom je okviru kao •i u prošlom izveštajnom periodu.

II. POTČINJENE JEDINICE

714. pešadijska divizija izvela je niz manjih operacija u cilju izviđanja i čišćenja. Pri tom je samo ret'ko došlo do dodira s neprijateljem. Kod drugih divizija nije bilo značajnih događaja. <

Bugarski Okupacioni korpus je dobio kao pojačanje jedan pešadijski puk, jedan motorizovani bataljon, jedan bataljon vojne žandarmerije i dva voda za vezu. Većih borbenih dejstava nije bilo.

Hrvatsike jedinice su na mnogim mestima imale borbene dodire sa ustanicima. Hrvati su u jednom delu sukoba uspeli da zadrže preimućstvo.

[4] Misli se na Proletersku udarnu grupu (2. proletersku NOU brigadu i delove 1. proleterske NOU brigade).

[7] U izveštaju načelnika Operativnog odeljenja komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 20. marta 1942. stoji: »Ukupan broj sabotaža 46« (AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1030—6).

III. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA

Prema stanju od 15.3. Srpska državna straža je, u okviru reorganizacije, dostigla sledeće brojno stanje:

665 oficira, 11.244 vojnika, ukupno 11.909.

v U ovaj broj su ušli i polaznici sadašnjih tečajeva, koji su u toku, a čije brojno stanje iznosi: 38 oficira, 3.747 vojnika. Razlika u brojnom stanju na licu prema poslednjem 10-todnevnom izveštaju[8] nastala je zbog isključivanja oficira i vojnika koji nisu bili pogodni za preuzimanje u Državnu stražu.

>d oružja i municije za sada se raspolaže sa: 111 mitraljeza,

pušaka, oko 2000 ručnih bombi i 500.000 metaka mumije.

IV. SNABDEVANJE

Situacija u pogledu snabdevanja se prilično poboljšala, pojedinim mestima saobraćaj je još bio u prekidu usled slave.

Počeli su radovi u skladištima ratnog plena u Smedere-Požarevou, Sabanti, Mrsaću i Bogutovcu.

V. GUBICI (6. 3 — 15. 3)

jstveni:	Nemci:	1 mrtav,	1 ranjen
	Hrvati:	24 mrtva,	28 ranjenih, 10 nestalih
	Bugari:	ništa	
		25 mrtvih,	29 ranjenih, 10 nestalih

neprijatelj: prema nemačkim izveštajima — 377 mrtvih, 131 uhapšen, prema srpskim izveštajima — 543 mrtva, 125 uhapšenih i prema hrvatskim izveštajima — 218 mrtvih, 61 uhapšen.

U Beogradu od 6.3. do 15.3. 208 hapšenja, i naređena 3 streljanja kao mera odmazde.

VI. PODRUČJE VOJNE UPRAVE

U logorima feldkomandantura i krajskomandantura se nalazilo 2.532 zarobljenika za odmazdu i 213 talaca.[9] U jevrejskom logoru u Zemunu se nalazilo 5.150 osoba.[10]

' Vidi dok. br. 41.

' i ,0 Vidi dok. br. 41 i 50.

Skupovi koje je organizovalo propagandno odeljenje srpskog predsednika Vlade za smirivanje zemlje i dalje nailaze na veliko interesovanje stanovništva.

Dostavljeno: **Bader**
- • **general artiljerije**

BR. 46

OBAVEŠTENJE BORBENE GRUPE »GENERAL BADER« OD 22. MARTA 1942. O FORMIRANJU OPERATIVNOG ŠTABA" BORBENE GRUPE »GENERAL BADER«[1]

Borbena grupa »general Bader« **O.U., 22.3.42.**
Ia, br. 21/42 pov.
Predmet: **Formiranje Operativnog štaba Borbene grupe »general Bader«.[2]**

Prilog: **2[3]**

1.) Firer je odobrio 'sporazum sklopljen između komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Komande 12. armije) i Komande 'italijanske 2. armije u cilju zajedničkog slamanja ustanika u Hrvatskoj.[4]

2.) Priprema i izvršenje mera koje treba preduzeti s nemačke strane povereni su komandujućem generalu i komandantu Srbije, generalu artiilerije Baderu. U tu svrhu mu se stavlja na raspolaganje privremeno formirani Operativni štab Borbene grupe »general Bader«.
Postavljenja na položaje vidi u prilogu 1 i 2[5] uz akt komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, Ila/Ia br. 1933 pov. od 21.3.42.[6]

3.) ***Odnosi potčinjavanja***

a) General artilerije Bader potčinjen je komandantu oružanih snaga na Jugoistoku (Komandi 12. armije).

b) *Komandovanje operacijom,* koju u Hrvatskoj treba jedinstveno voditi, preneto je na komandanta *italijanske 2. armije generala Roatu.* S momentom preuzimanja komande od strane generala Roate, *Borbena grupa »general Bader« je u taktičkom pogledu potčinjena Komandi italijanske 2. armije.*

4.) Mesto formiranja: **do daljeg Beograd.**
Svršetak formiranja i prvo mesto angažovanja: *Sarajevo.* Prebacivanje za Sarajevo železničkim transportom planirano za 25.3.42.

.) U oilju obezbeđenja saradnje s italijanskim komandnim instancama O.K.H. će dati nemačka odeljenja za vezu (D.V.K.).[7] Razvrstavanje i sastav nemačkih odeljenja za vezu vidi u *prilogu P* (
Nemačko odeljenje za vezu pri italijanskoj 2. armiji u svim pitanjima pripremanja zajedničkih operacija potčinjeno je Operativnom štabu Borbene grupe »general Bader«. Taktičko potčinjavanje u tekućim pitanjima i obaveza izveštavanja komandantu oružanih snaga na Jugoistoku kao do sada, ostaju time nedirnuti.

2.[9]

nik štaba[10] je pretpostavljeni svih pripadnika štaba. Nad vojnim licima, izuzev nad starijima po rangu, načelnik štaba ima disciplinsku vlast komandanta puka. Referisanje kod načelnika štaba treba prethodno prijaviti, i to kod

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501^"r. 250, s. 410—22.

[2] Ovaj štab za privremeno izvršenje specijalnih borbenih zadataka je formiran 16. marta 1942. naređenjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Tim naređenjem je regulisana nadležnost komandovanja, ratna formacija i sastav Operativnog štaba Borbene grupe »general Bader« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 423—4).

[3], [5], [8] i [9] Prilog br. 1 sadrži zadatak, raspored i sastav nemačkih grupa za vezu sa italijanskim divizijama, sastav i zadatak pozadinskog i operativnog odeljenja kao i broj lica i vozila u njima. U prilogu br. 2 se nalazi raspored oficira i službenika po radnim mestima u Operativnom štabu Borbene grupe »general Bader« (AVII, NAV-T--501, r. 250, s. 412—9).

[4] O tome vidi dok. br. 39; Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br.25.

[6] U tom naređenju između ostalog piše: »...1. Operativni štab borbene grupe »Bader«. 2. Formiranje se poverava komandujućem generalu i komandantu u Srbiji. 3. Brojno stanje oficira, službenika, podoficira i ostalog ljudstva kao i putničkih i transportnih vozila i motocikla. 4. Krajnji rok formiranja, istovremeno i spremnost za dejstvo je 23. 3. 1942. u 19,00 časova.« Ostale tačke tog naređenja regulišu personalna i materijalna pitanja (AVII, NAV-T-315, r. 2244, 122-3).

[7] Deutsches Verbindungskommando

[10] Na dužnosti načelnika štaba je bio generalštabni potpukov-

Operativnog odeljenja preiko načelnika Operativnog odeljenja,[11] a kod Pozadinskog odeljenja preko načelnika pozadine.[12] U važnim stvarima referisanje će se održavati u prisustvu načelnika Operativnog odeljenja, odnosno načelnika pozadine. U njihovoj odsutnosti, njih će onaj koji referiše naknadno upoznati s onim što je referisano.

Referate kod komandanata reguliše načelnik štaba. On može da pri referisanju učestvuje.

Sve dok se ta uglavnom nova delatnost jednog operativnog štaba savezničkih snaga potpuno ne uhoda, do daljeg celokupnu prepisku treba podnositi načelniku štaba na potpis. On će odlučiti o tome koja akta treba da se podnesu komandantu na potpis. Posle uhodavanja šefova odseka i referenata u nove okolnosti predviđeno je ublaža" vanje tih ograničavajućih odredbi.

8.) Službeni saobraćaj i saobraćaj u prostorijama dežurnog oficira unutar operativnog štaba: vidi *prilog 3* (biće izdat kasnije),[13]

9.) *Izveštavanje*

a) Večernji izveštaji: Priloge za večernji izveštaj, shodno aktu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Komande 12. armije), Ia, br. 718/42 pov.[14] svakodnevno do 12 časova dostavljati Ia.

b) Skupni izveštaji: Izvešitaji za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku će biti po završetku operacija, odnosno s uvođenjem novih borbenih sektora posebno naređeni.

Dostavljeno:[15] **Bader**

[11] Načelnik Operativnog odeljenja je bio kapetan Gem (Gehm).

[12] Načelnik za pozadinu je bio major Leman (Lehmann).

[13] Prilog br. 3 sadrži raspored motornih vozila i vozača prema vrsti vozila (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 420—2).

[14] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

[15] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. 47

IZVEŠTAJ ISPOSTAVE ABVERA ZAGREB OD 26. MARTA 1942. UPRAVI ABVERA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA O NAPADU NA NEMAČKU TRANSPORTNU KOLONU IZMEĐU STOCA I LJUBINJA[1]

Zagreb, 26. marta 1942.

K.O.[2] ZAGREB
,Pov. br. 1502/42 — III c
Veza:

PO VERLJIVO!

Sadržaj: Prepad na nemačku transportnu kolonu između Stoca i Ljulbinja (Hercegovina) Pregovor sa ustanicima o razmeni ratnih zarobljenika[3]

Prilog: 1

Dostavljeno
1) Odeljenje za inostranstvo/Abver (Abver III) za III c,
Informativno: 2) Odeljenje za inostiranstvo/Abver,
3) Odeljenje za inostranstvo/Abver (Abver III) za III F 3,
4) Ispostava Abvera u XVII vojnom okrugu Beč

10. marta 1942. godine oko 2000 partizana izvršilo je prepad između Stoca i Ljubinja na jednu transportnu kolonu od 60 kamiona. Kolonu je pratilo oko 100 nemačkih vojnika (uključujući i vozače) pod komandom jednog podoficira. Rezultat prepada je bio: 28 mrtvih, oko 20 ranjenih, osta - tak pratnje, 45 ljudi, dospeo je u zarobljeništvo.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 884, 5633865—7. Na margini prve stranice originala rukom je dopisano nekoliko parafa, datuma i oznaka.

[2] Kriegsorganisation (ratna organizacija, a u stvari kamuflirani naslov za ispostavu Abvera (kontraobaveštajne službe) u Zagrebu.

[3] Ova rečenica je dopisano rukom.

[4] Napad su, na Žegulji (na putu Ljubinje — Stolac), izveli Sitnički i Ljubinjski bataljon Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu. Oni su pri tom uništili deo nemačke aulo-kolone (s pratnjom) koja je prevozila duvan iz Ljubinja. U borbi je uništeno 12

Br. *1029/42 pov. inostr.*[5]
31.3.42.

Jedan deo pratnje probio se ka Mostaru.

Ova kolona je upravo bila određena da vrši prevoz boksita iz okoline Mostara na morsku obalu. Ali ona je povremeno transportovala na obalu i duvan koji je Nemačka kupovala od hrvatske države. Na dan prepada bio je utovaren duvan.

Pošto se prepad odigrao na italijanskoj okupacionoj zoni, u kojoj su za sigurnost transportnih puteva bile nadležne i odgovorne italijanske okupacione snage, to je nemački general u Zagrebu zahtevao od italijanskog glavnokomandujućeg u Mostaru da -izvrši oslobođenje zarobljenika nemačkft vojnika i povratak 60 kamiona, zajedno s tovarom, koji su se nalazili u posedu partizana. Italijani su za ovo bili i naročito zainteresovani, jer su i njihova 84 vojnika bila zarobljena od strane partizana (svakako u ranijim i drugim akcijama).

Nemački general u Zagrebu je 24. marta 1942. pismeno i usmeno dao do znanja da se ne nastavljaju pregovori koje vode Italijani. Italijanski komandant divizije molio je da se najhitnije delegira jedan nemački oficir koji govori hrvatski. Istovremeno je nemački general u Zagrebu stavio do znanja

kamiona a duvan je zaplenjen. Ubijeno je 27, ranjeno 12 i zarobljeno 45 nemačkih vojnika. Zaplenjeno: 3 mitraljeza, 11 p.mitraljeza i automata, oko 60 pušaka, 20 pištolja, 4 radio-stanice itd. (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 161 i 164, tom XIII, knj. 2, dok. br. 36). U izveštaju nemačkog generala u Zagrebu od 13. marta 1942. o tom slučaju piše:

»Na 3. četu auto-bataljona koji je na raspolaganju 4. vazduhoplovnom tehničkom odredu (kolona za transport boksita iz Mostara), sastava: 9 podoficira, 119 vojnika, sa 27 vozila i 4 motocikla, dana 10'. 3. 42. pre podne ustanici izvršili prepad na putu Stolac (50 km severozapadno od Dubrovnika) — Ljubinje (34 km severozapadW od Dubrovnika).

Dve italijanske čete su oslobodile kolonu. Nemački gubici: 27 mrtvih, 45 zarobljenih, 7 ranjenih. Materijalni gubici: 3 laka puškomitraljeza, 38 bubnjeva, 8 mašinki s 52 šaržera, 94 puške, 2000 metaka za rnašinke i 10.000 puščanih metaka, 5 vozila nestalo, od toga 4 otkrili Italijani izviđanjem iz vazduha u rejonu Badrljača — Ljubinje.

Mrtvi su prebačeni u Mostar.

Gubici italijanske čete: 3 mrtva.

Transportna kolona je potčinjena 4. vazd. tehničkom odredu iz Vinernojštata. Za izvršenje zadatka potčinjena je koloni za transport boksita u Mostaru, majoru Bretšnajderu [Bretschneider]« (AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646560).

[5] Štambilj primaoca.

kopiju priloženih'uslova Partizanskog NOP odreda za Hercegovinu br. 170 sa datumom od 21. marta 1942.[6]

Nemački general u Zagrebu je odmah od komandanta 'Jugoistoka zatražio odobrenje za odašiljanje jednog nemačkog oficira s radio-stanicom. Ovo traženje je bilo odobreno, 'ali je naglašeno da nemački oficir-pregovarač nije ovlašćen da sam prihvati uslove ustanika. Predloži, u vezi sa ovim, imaju se najbržim putem dostaviti nemačkom generalu u Zagrebu, koji će odluku potražiti od komandanta Jugoistoka.

Nemački general u Zagrebu je naredio da K. O. u Zagrebu uputi u Mostar kapetana Va/ari ja [Vasary] koji se nalazio u Sarajevu.

24. marta 1942. bio je upućen kapetan Vazari s jednom radio-tanicom **na osnovu uputstva koje je bilo** utvrđeno **s nemačkim** generalom u **Zagrebu i koje je glasilo:**

»Adam Satani:

Kapetan Vazari odlazi odmah autom za Mostar. Obaveštenje kod italijanske Više komande da je on oficir-savetnik u razgovorima s četnicima i da odgovornost za pregovore snosi italijanska Viša komanda. Odmah uhvatiti vezu s komandirom kolone poručnikom Kurtom [Kurth] u Mostaru. U pregovorima lično nastupiti samo onda ako nemački interesi to budu diktirali. Tekući telefonski izveštaj podnositi nemačkom generalu u Zagrebu. Pismeni izveštaj K. O. Zagreb 1467 — III odeljenje«.

[6] Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu je nemačkoj komanndi u Mostaru uputio pismo sledeće sadržine: »Odgovaramo na vaše pismo od 10. marta 1942. u kome ste izrazili želju i tražili pod kakvim bi uslovima mogli povratiti svoje ratne zarobljenike. Kako je zamena zarobljenika vezana koje nije zgodno pismeno utar sastanak predstavnika nemačke komande u Mostaru i predstavnika Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu. Sastanak treba organizovati 25. ili 26. ma O tačnom vremenu sastanka izvestićemo najkasnije do 24. 3. 42 18.00 časova po srpskom vremenu. Naši predstavnici treba da sa "kaju vaše predstavnike na putu Stolac — Berkovići između 6 i 7 kilometara od Stoca. Naš stražar će nositi u ruci crvenu zastavu automobil vaših predstavnika treba, radi raspoznavanja, da na vidm mestu bude označen sa belom zastavom. Vaših predstavnika biti do tri i svaki od njih može imati po jednog pratioca. Predstavnici kao i njihova pratnja mogu biti naoružani. Naši predstavnici takođe naoružani. Sastanak će se održati navedenog datuma između 14.00 i 15.00 časova po našem vremenu. Politički komesar Miro Popara i komandant Peta 33868—9).

Kapetan Vazari javlja puteni radija da je 23. marta 1942. u 13 časova stigao u Mostar i da se odmah povezao s poručnikom Kurtom. Italijanski komandant divizije i načelnik štaba nalazili su se u operaciji kod Nevesinja. K-da italijanskog 6. korpusa je saopštila italijanskoj divizijskoj komandi u Mostaru da su partizani, izgleda, spremni da predaju zarobljenike. Pregovore je vodio jedan italijanski major i do sada je trebalo da dobro teku. Kapetan Vazari je 26. marta 1942. otputovao u itaiijansku divizijsku komandu u Metković, u čijem se rejonu nalazilo mesto prepada.

Kapetan Vazari dalje saopštava da je, zbog poznavanja neefikasnosti telefonskih veza, poneo iz Sarajeva jedan rezervni radio-uređaj, pomoću koga je direktno sa svojom stanicoqj uspostavio vezu sa Zagrebom. Ovaj inicijativni postupak kapetana Vazarija mora se naročito istaći. Dalji tok izveštavanja od sada sledi preko radio-stanice.

[7] Potpis nečitak.

BR. 48

ZAPISNIK O RAZGOVORIMA PREDSTAVNIKA ORUŽANIH 3 SNAGA NEMAČKE, ITALIJE I NDH, ODRŽANIM 28. I 29. MARTA 1942. U LJUBLJANI, O PRIPREMAMA ZAJEDNIČKE OPERACIJE PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE, ODNOSIMA S ČETNICIMA I POSTUPKU SA STANOV TOČNOJ BOSNI[1]

Borbena grupa »Bader«
td, *101/42 str. pov.*

29.3.1942.

5 primeraka
4. primerak

Komandujući general i komandant u Srbiji

Ia

Primlj.: 30.3.42.

Zapisnik

o razgovoru na sastanku održanom u Ljubljani 28.3.1942. u

Prisutni:

general Roata, komandant (ital.) 2. armije

gen. artilj

gen-lajtnant Laksa, načelnik Glavnog stožera Ministarstva domobranstva.

Osim

Generalštabni potpukovnik Faferot, načelnik štaba Borbene

grup

Pukovnik Rorbah, nemač. oficir za vezu pri ital. 2. armiji potpukovnik groff fon Špe [Spee], kao predstavnik generala

Glez

Sa

Korpusni general Roboti[3], komandant 11. AK.
general-jmajor De Blazio[4], načelnik štaba (ital.) 2. armije

t;-' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. s.t 1237—40 I deo i s. 1106—10 II deo.
i ,0 Štambilji primaoca.
Mario Roboti (Mario Robotti)
Etore de Blazio (Ettore de Blasio)

Generalštabni potpukovnik Petercani, načelnik štaba 11. AK 1 oficir tumač.

Razgovor su vodili isključivo gen. Roata, gen. Bader i gen. Lakša. (U daljem tekstu označeni početnim slovima R., B. i L.).

Zapisnik nije stenogram, već je, ina osnovu zabdeženih reći, naknadno sastavljen.

I. R.: Kako stoji s pegavim tifusom u prostoru istočne Bosne? Da li postoji opasnost za nameravanu operaciju?[5]

B.: Pegavi tifus se pojavio u nešto jačoj meri nego inače. Ustanovljen je uglavnom u Zvorniku, Tuzli i Sarajevu. Nije poznato koliko je raširen u selima. Nemačke trupe su, ukoliko je bilo moguće, pelcovane. Ne postoji opasnost za operacije. Krajem aprila će biti dostignuta uopšte najviša tačka ove bolesti.

R.: U italijanskoj vojsci protiv tifusa su pelcovani samo lekari. Pelcovanje, navodno, ne daje efikasnu zaštitu.

II. R.: Koje grupe pobunjenika postoje u predviđenom operacijskom prostoru oko Rogatice?

B.: a) Četnici, ovo su Srbi iz okoline, pojačani Srbima iz Srbije. Bore se protivu komunista, a takođe i protivu Hrvata, ali ne i protivu nemačkih vojnika,

b) Partizani, to su delovi Muslimana i Hrvata, ali takođe i Srbi. Bore se protivu svih.

c) Jake snage iz Crne Gore (oko 3.000 ljudi) su nedavno upale preko Foče i Goražda, dok se četnici, frontom ka zapadu, bore protivu hrvatskih trupa.

III. R.: Italijanska komanda ima izveštaj prema kome se neki Altin Babić[6] sa 3.000 ljudi, navodno, ponudio nemačkim komandama za borbu protivu komunista.

B.: Isključeno. Ja imam striktno naređenje moga komandanta da s četnicima ne vodim nikakve pregovore.[7]

IV R.: Hrvatska vlada je iz osnova promenila svoje gledište u odnosu na pobunjenike. Meni je državni sekretar Vrančić saopštio nameru hrvatske vlade da *hercegovačke* četnike snabde oružjem s tim da se ovi bore protivu komunista i brane granicu prema Crnoj Gori. Ona pri tom misli da četnicima izađe u susret na pola puta, pošto je opšte poznato da su mnogi od njih oterani u redove ustanika iz straha ili nagonom za samoodržanje.

O četnicima iz istočne Bosne državni sekretar Vrančić ima drugo mišljenje. Ovo mišljenje general Roata ne deli. I četnici iz istočne Bosne će se takođe boriti protivu komunista.

B.: Slaže se sa generalom Roatom.

L.: Osnovne misli se slažu. Hrvatska vlada misli da može veštom ponudom da pridobije za sebe mnoge ustanike. Ali na neko naoružanje se nije pomišljalo. Uostalom, pregovori su još u početnom stadijumu.

R.: Ja konstatujem da hrvatska vlada pregovara sa ustanicima.[8] Stoga smatram da su takođe i nemačke i italijanske komande ovlašćene za pregovore sa ustanicima. Ovim postaje ništavna odgovarajuća zabrana u Sušačkom protokolu koja je nastala na zahtev hrvatske vlade.[9]

R.: Mi smo sagiasni da se četnici bore protivu komunista. Ali mi u prvom redu takođe hoćemo da se borimo protivu komunista. Da li je ovde najsvrsishodnije da mi, da bismo iskoristili ovu situaciju, istovremeno istupimo prema komunistima i četnicima? Mi bi time terali obe strane u zajednički tabor. Izgleda svrsihodnije da se prvo svrši s komunističkom opasnošću. Tek kada se otkloni ova opasnost, može se bliže pristupiti drugoj fazi, četničkom pitanju. Samo se po sebi razume da i ono kasnije mora biti odstranjeno. Bilo bi nerazumno umesto 10.000 sebi stvoriti 20.000 neprijatelja. U prvoj fazi (borbi protivu komunista) moglo bi se računati na pomoć četnika, u najmanju ruku držanje izvan borbe.

T^T" i [3] Vidi dok. br. 46, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60 i 62.
[4] Odnosi se na Aćima Babica.
[7] Vidi dok. br. 23.

' Misli se na pregovore s četnicima. O pregovorima između četničkog predstavnika Dobrosava Jevđevića i izaslanika vlade NDH Poljaka vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 2.

O italijanskim kontaktima s četničkim predstavnicima vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 10 i 21.

L.: Osporava da su četnici lojalni i da časno misle da se bore protivu komunista. Postoji razlika između četnika iz Hercegovine i četnika iz istočne Bosne. Četnici iz istočne Bosne su velikosrbi, popustiti njima nije moguće. On mora da ostane na gledištu hrvatske Vlade, pri početku borbenih dejstava prekinuti pregovore sa ustanicima.

B.: Pregovore ne treba voditi preko hrvatskih komandi, pošto se nema izgleda na uspeh, bolje je preko nemačkih i italijanskih komandi.

R.: Sporazum. Da li general Lakša može da pribavi saglasnost hrvatske vlade da se vode ovi pregovori »a ograničenim ciljem, ako se bude pridržavalo izvesnih uslova koje bi stavila hrvatska vlada?

L.: Ne, ali ja ću izložiti odluku moje vlade.

B.: Za istočnu Bosnu ja moram da zahtevam da se četnici — ako putem pregovora postignemo da evakuišemo borbeno područje — posle završene akcije čišćenja smeju vratiti u svoju domovinu. Drukčije je pogodba bez izgleda.

L.: Ponovo ukazuje na razliku između četnika iz Hercegovine i istočne Bosne, četnici iz istočne Bosne ostaju velikosrbi.

B.: Pitanje velike Srbije neće resiti nekoliko četničkih komandanata. Zato to u ovome slučaju nije bitno. Glavna stvar je početi sa umirenjem.

R.: Slaže se s tim.

L.: Obećava da donese saglasnost svoje vlade za pregovore s četnicima.

Bader
general artiljerije

Dostavljeno:
K-dantu oružanih snaga na Jugoistoku
Nemačkom generalu u Zagrebu
Nemačkoj k-di za vezu pri Komandi ital. 2. armije
Komandujućem generalu i k-dantu u Srbiji
K.T.B.

orbena grupa »Bader«
7, *101/42 str. pov., II deo*

29.3.1942.
6 primeraka
4. primerak

Komandujući general i komandant
u Srbiji
Ia
?r. *184/42, II deo, str, pov.*
Vimlj.: 30.3.42

stavu kao pre podne. General Roata postav
kao njihov bitni rezultat on konstatuje:
Hrvatska uprava ni sada u ustaničkom području stvarno ne vrši ustavnu vlast.

Područje između Save, Drine i Bosne je oglašeno operacijskim područjem i potčinjeno komandantu 718. divizije. Kod njega će se nalaziti jedan predstavnik hrvatske vlade. Ovaj će doći borbenoj grupi kad general Bader bude primio komandu nad borbenom grupom.
Verbalna nota hrvatske vlade da preuzimanje stvarne Masti od strane drugih komandi i ustanova, a ne hrvat- J' ®ke vlade, znači narušavanje suvereniteta hrvatske države proizlazi iz pogrešnih pretpostavki. Kako prema nemačkim, tako i prema italijanskim i opštim internacio-., na [inim običajima, komandant neke trupe za vreme neke • -operacije, ukoliko to ta operacija zahteva, vrši izvršnu vlast.

Operacijski plan u osnovnim zamislima odobren.[11] Plan, •j ipak, polazi od pretpostavke da će divizije koje učestvuju * doći iz Grne Gore. U stvari, na raspolaganju stoji samo jedina divizija iz Grne Gore. Ostale dve moraju da budu dovedene iz Hercegovine. (Radi ubrzanja, diviziju »Sasa- s n« zaimeniće jedna pešadijska divizija — divizija alpskih lovaca). Zbog ovog nije svrsishodno marševanje 2. divizije po jednom uskom putu. Njihovo snabdevanje biće r nemoguće. Stoga su potrebne sledeće promene:
"a. *Prikupljanje:*
1 ital. div. u rejonu Višegrad — Priboj — Pljevlja
1 ital. div. oko Kalinovika
- 1 ital. div. istočno od Sarajeva (tamo je transportovati železnicom)
718. div. i Hrvati otprilike Kladanj — Vlasenica.

b. *Raspored:*

1 ital. div. zatvara odsek Žepa — dolina Drine — Goražde.

1 ital. div. zatvara odsek Goražde — Prača

1 ital. div. zatvara odsek Prača — Sokolac

718. div. i Hrvati zatvaraju odsek Sokolac — Han-Pijesak — Žepa.

c. *Izvršenje:* Kao što je do sada predviđeno.

Od vazduhopiovnih snaga K-di italijanske 2. armije dode-
1 jesno:

2 izviđač, grupe (4—6 es'kadr.), od toga na raspolaganje Borbenoj grupi B.: 1 1/2 grupa

2 bombard. grupe (4—6 eskadr.), od toga na raspolaganje Borbenoj grupi B.: 1 grupa.

2 lovac, eskadre, od toga na raspolaganje Borbenoj grupi B.: 2 eskadre

transportni avioni, od toga na raspolag. Borbenoj grupi B.: ništa.

Avioni su delom zastareli, ali na ustanike imaju veliko moralno dejstvo.

Ukoliko je ikako moguće, potreban je njihov smeštaj u Sarajevu. Mogućnost tog smeštaja ustanoviće jedan ital. vaizduhoplovni oficir u sporazumu sa hrvatskim komandantom. (Nužni smeštaj bez ličnih udobnosti.)

Borbenoj grupi »Bader« biće dodeljen 1 ital. vazduhoplovni oficir za vezu s potrebnim sredstvima za vezu i osobljem. Umoljava se Vermaht da isto takvo odeljenje uputi ital. 2. armiji.

718. divizija za svoj odsek mora ostaviti na raspolaganje oficire osmatrače.

Kao znaci raspoznavanja potrebne su zastave sopstvene zemlje najmanje 4 m dužine. Nemačke zastave s kukastim krstom uobičajene veličine ne vide se iz aviona.

Za sporazumevanje s pilotima, od nemačkih i itaiijanskih znakova sačiniće se nova jednostavna signalna tablica.

Blagovremeno izvršiti zajedničke vežbe s pilotima. Određene eskadrile uputiti na stalnu saradnju sa istim divizijama.

Konferencija je nastavila rad 29. matra u 9,30 čas. u dosadašnjem sastavu.

U početku duži razgovor između generala Badera i generala Roate o izmeni operacijskog plana.[12] Prvi naglašava da novim projektom operacijskog plana neće biti prečešljano baš najglavnije ustaničko područje oko Foče — Goražda, da je, usled angažovanja iz raznih pravaca, baš u borbi protivu bandi izgubljena naročito potrebna gustina i zatvorenost i da je suviše širok front ital. desne divizije. Teškoće u snabdevanju ne mogu biti toliko velike. Stoga treba pretpostaviti prvi plan.

General Roata je odmah odgovorio s velikom otvorenošću: ako ovaj predlog potiče iz političkih pobuda da se Italijani drže dalje od Sarajeva, ovo ništa neće izmeniti u razvoju. Ranije ili kasnije, njima je potrebno Sara-
2., jevo, i to za docnije stvari. Posle mnogih prigovora ko-
5. načno je postignuto da se primi stari operacijski plan, s razlikom što leva ital. divizija neće marševati preko Kalinovika, nego će biti železnicom prebačena u Sarajevo, a odatle će odmarševati na predviđene pripremlje-
' položaje, otprilike oiko Dobrog Polja.

Sve veze između svih komandi i ustanova načelno moraju biti dvostruke (po mogućnosti radio i telegraf).

Svaka italijainska divizija ima da Borbenoj grupi »Bader« uputi po jedno odeljenje za vezu.

. Na sastanke između nemačkih i itaiijanskih borbenih de-
/ lova blagovremeno uputiti naročita odeljenja za vezu
v sa susedima.

i-Italijanska i nemačka odeljenja za vezu upotrebljavaju
{• sopstveni ključ za vezu.

. Početak operacija:[13]

R.: Otprilike 20.4. gotovo, ako se očekivane borbe oko Kalinovika mogu završiti za oko 10 dana.

B.: Poželjan je što skorijii početak, pre nego što drveće jako olista. Nemačko-hrvatske snage 14.4 stajaće kao što je naređeno.

R.: Da. Ali teren leži visoko, tako da proleće dolazi kasnije. A takođe je bolje da operacija počne tek posle brižljive pripreme, pa će ona posle teći ravnomerno i glatko.

• Vreme za potčinjavanje itaiijanskih delova narediće ita-
•lijanska 2. armija. Italijamski delovi svi potpadaju pod Borbenu grupu B. najkasnije s prelaskom demarkacione liiimje. Borbena grupa, radi pripremanja operacija, može
£ &a'd'a stupiti u vezu sa italijanskim delovima i iizdava-
' ti naređenja.

12. Merodavne su italijanske karte. One će u dovoljnom broju biti dostavljene radi podele nemačkim trupama, komandama i ustanovama.

13. Objave i odredbe italijanske 2. armije s'lužiće ikao obrasci za operacijski prostor. Pri tom se mora upotrebljavati formula »U sporazumu s Komandom italijanske 2. armije naređujem«.

14. Postupak prema stanovništvu:
a. Ustanicima koji su zatečeni sa oružjem ili u borbi,
b. Ustanicima čije se učešće u borbi može da dokaže,
c. Sumnjivima
d. Nesumnjivima.
Stanovništvo pod a. i b. streljati, pod c. »odstraniti*, pod d. pustiti na slobodu. (Dodatak za Borbenu grupu »Bader«: sumnjivi pod c. biće predati hrvatskoj policiji).

15. Ako prva akcija bude imala uspeha, onda predvideti amnestiju i rok za predaju oružja.

16. Snabdevanje će regulisati italijanska 2. armija. Odeljenju Qu Borbene grupe »Bader« biće upućeno ital. predstavništvo. Italijanska armija će moći da koristi i zalihe u operacijskom području, napr., drvo i životne namirnice.

17. R.: Da li italijanska armija može raspolagati železnicama severno od Sarajeva?

B.: 0 tome može da odluči Uprava za transport Jugoistoka. Borbena grupa »Bader« nema nikakvog uticaja na ovo.

18. Potrebna je saradnja svih akcija u Hrvatskoj. Zato je Komanda italijanske 2. armije opunomoćena za celokupno rukovođenje.[14] Prema tome, više nisu moguće nikakve hrvatske samostalne akcije. Ove se moraju usaglasiti s K-dom armije.

19. Na kraju je ponovo i opet vrlo brižljivo razmatrano četničko pitanje. (Kao i za sve vreme pregovora, više stenografa beležilo je svaku reč).
General Roata konstatuje:
a. Svi komunisti su neprijatelji. Pregovori s njima m pod kojim uslovima ne dolaze u obzir.

" Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 33: Direktive komandanta italijanske 2. armije od 30. marta 1942. komandantu Borbene grupe »Bader« za izvođenje zajedničkih italijansko-nemackih i ustasKin operacija »Trio« protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni.

b. četnici su doduše hrvatski neprijatelji, ali nisu neprijatelji Osovine. Stoga je svrsishodno odmah pregovarati s četnicima, razumljivo je samo po sebi — samo uz saglasnost hrvatske vlade.

L.: Osporava da se može postići lojalno držanje četnika prema hrvatskim vlastima.

R.: Pa radi se unekoliko samo o nekom primirju. Borba protivu četnika će se kasnije, u slučaju potrebe, voditi zajednički.

L.: U to sumnja, ali konstatuje da pre početka operacije nemačke i italijanske komande imaju pravo da pregovaraju.

B.: Za poslednju tačku potrebna je zvanična saglasnost hrvatske vlade. Takođe je potrebna što skorija odluka, pošto se veza tek treba da uspostavi, a za ovo je potrebno vreme.

L.: Obećava najbržu odluku svoje vlade,
ori su zaključeni oko 11,30 časova.[15]

Bader
general artiljerije

stavljeno:
i Ia, 101/42 str. pov.

[15] U vezi s ovim pregovorima u Ljubljani, nemački poslanik u Zagrebu Zigfrid Kaše je 31. marta 1942. izvestio Ministarstvo spolj- iposlova da je na konferenciji u Ljubljani zaključeno sledeće:
: »1.) Pokušaće se da se između ustanika-četnika i partizana —

odvojeno.
2.) Prva operacija treba, kako je planirano, da se od sredine aprila izvede istočno od
operacijom. Njegovo sedište je u Sarajevu. Učešće nemačkih, italiskih i hrvatskih trupa — kako je predviđeno u protokolu iz Opa- Palje operacije će biti kasnije određene.
Ir 3.) Hvratsku vladu će kod generala Badera da zastupa već određeni opunomoćenik dr
nate i uvažavane. U prija
.uobičajenih ortskomandantura trupa, angažovane hrvatske vojne
, komandanture za vršenje uprave. Maršal Kvaternik mi je izjavio
kod hrvatske vlade ne postoje posebne političke sumnje u pogle-
utanačenja. On je ispoljio sumnju da će se operacije sprovesti
onako kako je dogovore
saopšti generalu Baderu da ja mogu da izrazim političke sumnje
u tome da po završetku o
severno od dosadašnje o

AVII, BON-4, s. 934—5).

^ terasarnämtm

BR. 49

IZVOD IZ MESECNOG IZVEŠTAJA OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. MARTA 1942. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI, HRVATSKOJ, BOSNI I HERCEGOVINI I O PRIPREMI NEMAČKO-ITALIJANSKO-USTAŠKE OPERACIJE »TRIO« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (A.O.K.12) — **H.Qu., 1.[2]3.1942.**

Odeljenje Ia, 11/43 str. pov.

Izveštaj o radu odeljenja Ia za vreme od 1.3. do 31.3.42.

1.3.

Prilog 96

Pregled situacije na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

(zaključeno 28.2.42)

Opšta situacija:

U *Srbiji* napadi i sabotaže u rejonu južno od Beograda i u rejonu Niša.
U saobraćaju situacija poboljšana.
U *Hrvatskoj* ponovno okupljanje razbijenih bandi. Teške borbe sa ustanicima.
U *Grčkoj* i dalje traje loša situacija u pogledu ishrane. Dovozom uglja situacija u saobraćaju poboljšana.

Pojedinosti situacije:

Srbija:

Bande u rejonu Niš — Kuršumlija i jugoistočno od Valjeva. Nemačke trupe i srpska pomoćna žandarmerija nanele znatne gubitke bandama u rejonu jugoistočno od Valjeva.[3]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053286—312.
[2] Greška. Treba: 31, jer su se izveštaji ove vrste dostavljali poslednjeg dana u mesecu.
[3] i [1] Vidi dok. br. 34 i 36.

Bugari sada aktivniji. U rejonu zapadno od Niša u toku uspešne akcije. Srpska pomoćna žandarmerija i ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata i dalje postižu uspehe u izvršavanju svojih zadataka. Reorganizacija srpske policije vrši se prema planu.

- 342. pd otišla iz svog dosadašnjeg rejona.[4]

Raspoloženje stanovništva pogoršano zbog zime, kao i zbog zimom prouzrokovanih teškoća u snabdevanju.

.XI prvo vreme, zbog snežnih padavina i visokog vodostaja, "bilo je teškoća u putnom i železničkom saobraćaju, ali se u '.međuvremenu situacija poboljšala. Predviđa se ponovno usvpostavljanje saobraćaja na železničkoj pruzi Lapovo — Kraljevo — Skoplje.

Hrvatska:

Bande koje su bile razbijene dejstvima 342. i 718. pd ponovo

Rogatica, Prača, Sokolac (istočno od Sarajeva), trougao između Bosne i Spreče, kao i rejon oko Prijedora.
Prijedor oslobođen od ustanika.[6]

2.3.

*Pred*met toga savetovanja:

tmann] referisao o situaciji u Rusiji.

situacija u pogledu transporta).
) Naččlnik štaba referisao o situaciji na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku:

Hrvatska: Zauzet Prijedor. Delovi nemačkih jedinica koji

acije.

Srbija: Ništa odlučujuće na području gde se izvode borbena dejstva. U toku su manje pojedinačne uspešne akcije (pro-

[s] Reč je o dejstvima tih divizija u istočnoj Bosni u toku II ofanzive. Opširnije o tome vidi dok. br. 1, 3, 4, 5, 9, 10, 12, 17 i 20.
[6], [20] i [29] Vidi dok. br. 53.
[7] [12] [13] [14] [10] [19] [21] [23] [30] [37] [43] [44] [46] [47] [48] [50] [53] [55] [56] [57] i [58] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

OKW je odbila naš zahtev (prilog 93) da se 717. pd (bez jedinog puka) premesti iz južne Srbije u rejon Soluna (OKW/W.F.St., depeša br. 766/42 pov. od 27.2.42).[8] Biće nam dodeljena tri nova landesšicen-bataljona. Ti bataljoni će verovatno biti angažovani za zaštitu železničkih pruga, a jedan puk u Srbiji će se angažovati za pokretnu borbu (Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 800/42 pov.).[9]

Prilog 97 i 97a

Od OKW je došla naredba kojom se naređuje objedinjavanje svih viših službenih instanci koje su angažovane u Srbiji. Stvar je u tome što od 1.3.42. treba od službenih instanci: opunomoćenog komandanta u Srbiji, Više komande LXV za naročitu upotrebu i komandanta u Srbiji formirati komandu komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, koja će na taj način preuzeti sve dosadašnje zadatke pomenutih službenih instanci.[10] Vojna uprava treba da se integrira u štab (Uputstvo OKW, Ilb 10 W.F.St./Organizacijsko ode:lje nje /1/ 761/42 pov. od 19.2.42).[u] Time se postiže ono čemu je komandant oružanih snaga na Jugoistoku odavno težio: »jedinstveno rukovođenje!«

12

4.3.

13

Prilog 101 veza prilog 93

Prefarmiranje 714. pd i premeštanje 717. pd.

Depešom upućenom komandantu oružanih snaga na Jugoistoku od 4.3. OKH je dala saglasnost na zahtev postavljen 25.2. 42. za pretpotčinjavanje 440. pp (do sada 164. pd) 717. pd, kao i za premeštanje te divizije (bez 737. pp) u rejon Soluna. Prema postavljenom zahtevu, 737. pp se pretpotčinjava 714. pd (severozapadna Srbija). No, ipak, nedostaju dodatne jedinice za snabdevanje 714. pd, koja je uvećana za 1 puk (737. pp). Naređenja ikoja regulišu detalje preformiranja izdaće OKH /Gen. St. d.H/ Organizacijsko odeljenje.

14

5.3.

9* 2s j 42 Redakcija ne raspolaže tim dokumentom,
i " Vidi dok. br. 30.

I Prilog 105

Podela lakih i teških I.GP

^Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji mogu se do-Kdeliti 6 lakih i 2 teška pešadijska oruđa sa svom dodatnom dopremom i rezervnim materijalom, a po potrebi još i 6 Jf. 14[16] ^a opremom. Moli se komandujući general i komandant u Srbiji za predlog upotrebe poimenutih sredstava.

oružanih snaga na Jugoistoku i komandanta 12. armije generala inžinjerije Kuncea, zastupaće komandanta oružanih snaga na Jugoistoku vazduboplovni general Felmi,[17] a komandanta 12. armije general artiljerije Bader, dok će ga u tekućim poslovima zastupati načelnik štaba.

Prilog 106

Kartografsko odeljenje za divizijske štabove

KH/Gen. St.d.H. Organizacijskom odeljenju prosledićе se,)potvrdnim mišljenjem, zahtev Više komande LXV za naro-

divizija 15. talasa u Srbiji — Hrvatskoj.

7.3.. održano savetovanje kod načelnika štaba. **Predmet toga savetovanja:**
: 1»

^•Načelnik štaba je referisao o situaciji na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku:

Hrvatska: **Situacija, kao i do sada, nije dobra. Prijedor se morao opet napustiti, jer su naše snage povučene radi angažovanja u Srbiji.[20] Još se ništa ne može određeno reći o planiranoj operaciji u Hrvatskoj. Operacija će se svakako iz-**
5ti.
Srbija: **Nemačke jedinice ponovo preduzimaju akcije čišćenja zapadno od Valjeva, Bugari vrše akcije u rejonu Niša, načel-**

Infanteriegeschütz (pešadijsko oruđe)
Jagdflugzeug 14 (vrsta lovačkih aviona)
Helmut (Hellmuth Felmy)

rale štaba ne veruje da će se obistiniti glasine o ustanku ve hkih razmera koji, navodno, treba da izbije u Srbiji i5 3 Bugari će svoje trupe u Srbiji pojačati za još jedan puk i za jedan bataljon žandarmerije.

Potpukovnik Mäher je depešom saopštio da je OKH odobrila zahtev komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o postavljanju komandanta policije za Srbiju.[22]

Predviđa se da će se zamenik komandanta oružanih snaga na Jugoistoku general inžinjerije Kunce vratiti sa svog službenog putovanja u subotu rano 14.3
[23]

Prilog 109

Preformiranje 714. i 717. divizije

Komandujući general i komandant u Srbiji je predložio da se_737. pp, 4. baterija 670. art. puka, 717. inž. četa, delovi 717. čete za vezu, 1 vozačka kolona, 717. kolona malih motornih vozila, 717. divizijska veterinarska ambulanta, delovi pekarske i mesarske polučete, polovina 717. vojne bolnice, dva oklopna voda 12. oklopne čete i pridata 1. četa 202. oklopnog puka ostave na području pod njegovom komandom i pridaju 714. pd.

ANF[24] i O.Qu.[2'] se u vezi s tim mole da ispitaju da li će, u slučaju da se od 717. pd oduzmu gore navedeni delovi, te ako se toj istoj diviziji pripoji 440. pp (bivše 164. divizije), biti očuvana borbena sposobnost divizije, odnosno da li će biti mogućno snabdevanje i zbrinjavanje te divizije.

Prilog 110

Oznake za operacije i bojeve

OKH/Gen. St.d.H. Oper. odelj. (III), br. 174/42, od 24.2.42. postavljeno je pitanje da li su ustaljene oznake u službenom vojnom listu br. 4, deo B, tačka 401, pasus IIIA, koje važe- za Grčku i Jegejska ostrva, i dalje na snazi.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je o tome, aktom Ia, br. 301/42 od 10.3,[26] obavestio da gore navedene oznake i dalje treba smatrati važećim. Za bivše jugosiovensko područje predlaže se sledeća oznaka: »Borba protiv ustaničkog pokreta na srpsko-hrvatskom području« 1.8.41.

[22] Vidi dok. br. 11, 24 i 28.
[24] Armeenachschubführer (načelnik armijske službe snabdevanja),
[25] Oberquartiermeister (pomoćnik načelnika Generalštaba KoV)
[24] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053849.

No ta oznaka se predlaže samö za trupe do uključno divizij- ^cih štabova i za štabove Više komande LXV, kao i za Koman- " i XVIII AK, a ne i za ostale službene instance itd. koje se „jlaze u Srbiji i Hrvatskoj. Za ove ostaje dosadašnja oznaka '»Obezbeđenje bivšeg jugoslovenskog područja« 18.4).

-mandujući general i komandant u Srbiji će pojedinačno rediti koje će trupe imati novu oznaku.

ormacija Komande oružanih snaga na Jugoistoku

10.3. za formaciju Komande oružanih snaga na Jugoisto- i za farmaciju Komande 12. armije važi prilog 6 (komanrt oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1620/41 str. pov.).[27] adržai toga priloga: Naređenje za formaciju Komande orulih snaga na Jugoistoku, komandujućeg generala i komanda u Srbiji, Komande područja Solun — Jegej, Komande Grčke, Komande utvrđenog rejona Krit, Admirala Je- ˢa, itaiijanskih trupa na Kritu (ojačana 51. divizija »Sijena« Ojačani 265. peš. puk divizije »Rađina)«, X vazduhoplovnog pusa — Komande vazduhoplovne zone na Jugoistoku — 5a vozduhoplovne zone Krit, komandnog kadra Komande t. armije, ratnog sastava 704, 717, 714. i 718. peš. divizije, ivremenog sastava Tvrđavske divizije Krit. (Vidi zbirnu 2u dokumenata ratnih formacija.)[28]

juacija na području komandanta oružanih snaga na Jugo- ~>ku

.... *10.3.*

jbija: Srpska pomoćna policija i jedan ruski odred za zašti- ¹ privrednih objekata izvodili su uspešne akcije čišćenja rozapadno od Valjeva, kao i u rejonima [Smederevske] nke i • čačka. Na bugarskom području mestimična äktivbandi. Bugari izvodili uspešne akcije čišćenja jugoistočbd Niša. U bugarskom rejonu srpska policija bila aktivna preduzimanju mera protiv komunista.

irvatska:'

Pošto su izbili u Prijedor, delovi nemačkih i hrvatskih pa su izvršavali zadatke obezbeđenja, kao i daljeg čišćenja jona severno od Prijedora. 3.3: Kod Prijedora mestimične rbe prilikom akcija čišćenja. 7.3: Otpočele pripreme za zak nemačko-hrvatskih trupa, uključujući i 923. landešin-bataljon, iz Prijedora.

[27] Vidi dok. br. 40.

9.3: Otpočelo odvoženje nemačkih trupa iz Prijedora.[29] Snabđevanje eventualne posade u Prijedoru moguće samo vazdušnim putem, jer je pruga razorena i mora se računati s tim da će ustanici odmah ponovo zaposesti sve prilazne puteve ka Prijedoru. Nemačke trupe su preslabe za stalno obezbeđenje komuniciranja putevima ili za čišćenje svih rejona, a hrvatske trupe za to nisu sposobne. Iz istih razloga nemoguće je odvoženje iskopane rude. Zbog svega toga i nije potrebno da postojeće nemačke trupe stalno ostanu na ovom području. U istočnoj Bosni i kod Bos. Novog mestimični napadi ustanika.

3.3: Kod Zvornika (Drina) borbe nemačkih i hrvatskih jedinica protiv ustanika. 4.3: Nakon intervencije nemačkih trupa borbe kod Zvornika uspešno okončane. 6.3: Kod Zvornika, Hrvati odbili više mestimičnih napada ustanika. 7.3: Kod Doboja mestimična aktivnost bandi. 8.3: U istočnoj Bosni Hrvati odbili više mestimičnih napada ustanika, severoistočno od Sarajeva slomljen lokalni otpor neprijatelja. 9.3: Severno od Bos. Novog bande vršile napade. U jugoistočnoj Bosni ustanici vrše stalne lokalne napade protiv Hrvata koji su u odbrani.

30

Dovođenje 749. pp 717. divizije iz Srbije na područje Soluna zavisi od mogućnosti prevoženja 443. peš. puka na Krit, a taj puk je po redosledu prevoženja predviđen na poslednje mesto. Prema dosadašnjem planiranju, 749. pp će moći ostati u Srbiji do kraja aprila.

Prilog 112

Borba protiv padobranaca

Izdaće se padsetnik za borbu protiv padobranaca pešadijskim naoružanjem. Biće posebno određen krug korisnika ovog podsetnika.

Sporazum sa italijanskom Komandom 2. armije ^

U vremenu od 25.2. do 14.3.42. komandant oružanih snaga na Jugoistoku je preduzeo službeno putovanje u Beograd — Zagreb — Sušak — Berlin — firerov Glavni stan. Cilj tog putovanja i tih razgovora je bio da se s Komandom italijanske 2. armije »sklope sporazumi za izvođenje zajedničke nemačko-italijanske operacije radi likvidiranja ustanika na području Hrvatske.[31]

Vidi dok. br. 39.

iok ovog službenog putovanja:

.2: U 19,19 časova polazak kolima »Elizabet« [Elisabeth]: .B., Ia (generalštabni major Mäher), Qu. 1 (generalštabni 'or fon Vining [Winning]), ordonans-oficir poiručnik fon eti [Fumetti], poručnik Jeger [Jäger] i sekretar Masin. U 9,00 časova razgovori u vozu. U 18,00 časova dolazak Beograd. Razgovori u dvorcu princa-regenta Pavla. Uče-^ći: komandant, general artiljerije Bader, generalštabni punk Keviš, generalštabni major Maher i generalštabni mafon Vin;ng. U 20,50 časova odlazak iz Beograda. Iz Beosu tom prilikom otputovali još i general artiljerije r, poslanik Bencler, kapetan konjice princ od Holštajna an Volf [Wolf],

Dolazak u Zagreb. Ceremonija pozdrava i obilazak počete na železnickoj stanici u Zagrebu. Posete i razgovori nemačkog generala u Zagrebu (general-majora fon Glez-tenaua). Razgovori o situaciji u Hrvatskoj i o hrvatskim im snagama. Poseta kod generala Oksilija i kod posla-, Kašea. U 17,00 časova prijem kod poglavnika Ante Pave-, U 20,00 časova kod poslanika Kašea. Razgovori i izveštaj jstarstvu spoljnih poslova u Berlinu.

U 10,00 časova razgovori sa generäUajtoantom Lakšom, som Glavnog stožera Ministarstva hrvatskog dornotva. U 17,00 časova razgovori u maršalatu s feldmarša-.Kvaternikom.

1 09,00 časova odlazak iz Zagreba, obilazak hrvatske počete. Tom prilikom iz Zagreba su otputovali: komari-generalštabni major Maher, generalštabni major fon l, poručnik fon Fumeti, sekretar Masin, zonderfirer Fri-"Friesen], general artiljerije Bader, konjički kapetan princ "olštajna i kapetan Volf, general-major fon Glez-Horstenau, ki kapetan baron fon Rot [Roth], general Oksilija, kokapetan fon Levecov [Lewetzow], poslanik Kazertano, ral-lajtnant Lakša, pukovnik Dragojlov.

),00 do 12,00 časova razgovori u vozu. U 16,25 časova dona železničku stanicu Rijeka. Prijem od strane generala komandanta italijanske 2. armije. Obilazak počasne

U 10,00 poseta komandanta i generala artiljerije Badera generala Roate u Sušaku. U 12,00 časova dolazak gene-Ambrozija, načelnika italijanskog generalštaba. U 12,00 stigli general Rintelen i kapetan iz Plehwe.[32] U 17,00 /a pregovori bez Hrvata.

Panzerlehrwesen (služba za obuku oklopnih snaga).

3.3: U 10,00 časova završeni pregovori sa Hrvatima. U 17,00 časova oformljenje protokola. U 19,00 časova svečano potpisivanje protokola od strane komandanta generala inžinjerije Kuncea, generala Ambrozija i gcneral-lajtnanta Lakše.[33]

4.3: U 09,17 časova odlazak iz Rijeke. U 18,40 časova dolazak u Zagreb. U 17,15 časova poseta kod poslanika Kašea. U 18,00 časova poseta kod Kvaternika. U 21,00 čas izvršene izmene na dopisu za izveštaj OKW (kurir konjički kapetan baron fon Pot [Pott]). U 22,00 časa odlazak iz Zagreba.

5.3: U 07,00 časova dolazak u Beograd. U 10,00 časova razgovori sa generalom artiljerije Baderom, general-majorom fon Glez-Horstenauom. U 10,00 časova odlazak majora fon Vininga u Solun radi podnošenja izveštaja načelniku štaba. U 14,18 časova odlazak iz Beograda. ,

6.3: U 22,00 časa dolazak u Berlin na železničku stanicu Anha'lter.

7.3: U 10,00 časova razgovori s poslanikom Kašeom (pismo maršala Kvaternika).[34] U 12,00 časova odlazak avionom u fererov Glavni stan. U 15,00 časova dolazak u Glavni stan. Referisanje kod generala Jodla[35] i ieldmaršala Kajtela. U 23,00 časa odlazak.

8.3: Dolazak u Berlin na Šlesku žel. stanicu u 12,15 časova. U 18,00 časova razgovori s poslanikom Kašeom, general-majorom fon Glez-Horstenauom, generalštabnim potpukovnikom Maherom. Komandant otputovao u Kajzerlautern.

12.3: Dolazak komandanta iz Kajzerlauterna u Beč. Od 12,00 časova do 15,00 časova kod Komande Kopnene grupe V. U 21,00 čas odlazak iz Beča.

13.3: U 07,30 časova dolazak u Zagreb. Dva predstavnika hrvatskih oružanih snaga javila se u vozu. Oproštaj od general--majora Glez-Horstenaua. U 15,27 časova dolazak u Beograd. U 16,00 časova razgovori sa generalom artiljerije Baderom i generalštabnim pukovnikom Kevišom. U 19,00 časova javio se policijski komandant SS obergrupenfirer Majsner kod voza. U 19,00 časova odlazak iz Beograda.

14.3: U 16,15 časova dolazak u Solun. U 17,00 časova referisanje načelnika štaba.

O dokumentaciji ovih pregovora i sporazuma vidi zbirnu svesku dokumenata: Komandantova putovanja i pregovori.[36]

[33] U Opatiji su 3. marta 1942. predstavnici Nemačke, Italije i NDH potpisali ugovor o borbi protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni. Opširnije o tome vidi dok br. 39; Zbornik, tom XIII, knj. A dok. br. 25.

[34] Slavka

[35] Alfreda

[36] Redakcija ne raspolaže tom sveskom.

6.3.

6.3. održano savetovanje kod načelnika štaba.

***sdmet* toga savetovanja:**

[37]

.) Načelnik štaba o situaciji na području komandanta orusnaga na Jugoistoku, o formiranju Operativnog štaba lerala artiljerije Badera.[38]

Srbiju sru prispela bugarska pojačanja, a u Beograd jedan jnandant inžinjerije.

rtniranje Operativnog štaba Borbene grupe »Bader«

se ne izda naređenje Organizacijskog odeljenja OKH, landant oružanih snaga na Jugoistoku izdaje koimandujugeneralu i komandantu u Srbiji sledeća pripremna nareija:

Radi izvršenja posebnih zadataka Borbene grupe privredo se formira Operativni štab Borbene grupe »Bader«. Pori/ljenja na pojedine dužnosti važe kao komandna pomerane kao premeštanja.

-Ovlaštenja: General artiljerije Bader ima kao komandant ne grupe »Bader« ovlaštenja komandanta korpusa. U ledu ovlaštenja njegovog štaba važi Pravilo vojne službe 92 (Komanda korpusa).

Kao osnova za formiranje služi ratna formacija i rnateriratna formacija korpusa. Ograničenja naređuje komant Borbene grupe.

^Postavljenja: komandant: general artiljerije Bader, načel-* štaba: generalštabni potpukovnik Faferot (komandant anih snaga na Jugoistoku), ordonans-oficir: poručnik Za-[Sauer] (komandant oružanih snaga na Jugoistoku), 1. ralštabni oficir: generalštabni kapetan Gem (komandant snih snaga na Jugoistoku), 2. generalštabni oficir: major iat generalštabu Leman (OKH), 3. generalštabni ofikapetan pridodat generalštabu Gajtner (OKH), ordonansir: postavlja ga komandujući general i komandant u Sr-Komandant oružanih snaga na Jugoistoku će ukazati poIVa[39]: štapski blagajnik Šteli [Stehld] (komandant oirusinaga na Jugoistoku), viši blagajnik: Blajdistel [Blei-©l] (komandant oružanih snaga na Jugoistoku), sanitetško ..jenje: reguliše sanitetska uprava komandanta oružanih na Jugoistoku. Komandant veza postavlja II A.N.R. 521

"(i [41] Vidi dok. br. 46.

'\U formacijama Vermahta ovu oznaku su imala intendantska 'jenja.

(uključujući i niži personal). Komandant stana: potporučnik Raji.

5.) Materijalno snabdevanje regulisaće komandujući general i komandant u Srbiji.

6.) Mesto formiranja: Sarajevo.

7.) Borbena grupa »Bader« svakodnevno će izveštavati komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o stanju formiranja.

17.3.

Pored toga naređenja za formiranje, komandant oružanih snaga na Jugoistoku i komandant 12. armije izdaje i sledeće osnovno naređenje komandujućem generalu i komandantu u Srbiji:

I.) Firer je odobrio sporazume sklopljene u Opatiji sa itaiijanskom Komandom 2. armije u pogledu namera da se zajednički razbiju ustanici na području Hrvatske.[40]

II.) Za pripreme i izvođenje mera koje se preduzimaju s nemačke strane ovlašćujem komandujućeg generala i komandanta u Srbiji generala artiljerije Badera.

U tu svrhu general Bader će tekuće poslove komandujućeg generala i komandanta u Srbiji predati zastupniku kojeg će odrediti OKH. Odmah treba otpočeti pripreme za izvršenje novog zadatka. Za ovo će se oformiti i staviti na raspolaganje jedan operativni štab.

III.) Zadaci:

a) Do 15.4, tj. do početka zajedničke nemačko-italijanske operacije prema protokolu, tačka 7, nastaviti čišćenje u rejonima severno i zapadno od dogovorenih polaznih položaja, tako da se do 15.4. izađe na te polazne položaje, te da se po mogućnosti i zauzmu.

* Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je telegramom izvestio generala Badera:

»I.) Firer je saglasan s protokolom dogovora postignutog u Opatiji.

2.) U pogledu zabrinutosti Hrvata da će se italijanske trupe duže vreme zadržati u rejonu Sarajeva i industrijskom području Tuzla — Vareš — Zenica, nemačkom generalu u Zagrebu biće naloženo da preporuči hrvatskoj vladi da sa svoje strane nemačkoj i italijanskoj vrhovnoj komandi stavi odgovarajući predlog. Ovaj predlog će biti pomognut s nemačke strane i razmotren zajedno sa Italijanima«.

B.) Od nemačkog generala pri Vrhovnoj komandi italijanskin oružanih snaga dobijen je sledeći telegram:

»Prema saopštenju general-pukovnika Kavalera duče je saglasan sa odredbama koje sadrži protokol od 3. 3. 42« (AVII, NAV-1--501, r. 257, s. 1256).

), Posle 15.4. izvršiti zpaosedanje, čišćenje i pacifikaciju glav--g ustamičkog područja Rogatica — južno od Zvornika — 'lasenica — Sokolac — Rogatica — Frača — Kalinovik — 'evlja — Višegrad, prema zapovesti italijanske Komande 2. lije. Pri tom je, u pogledu nemačke strane, od naročitog Jaja:

Blagovremeno blokiranje srpsko-hrvatske granice radi što lijeg sprečavanja ustanicima da se povuku na srpsko ćje.

Garancija zaštite postrojenja, rezervi i veza važnih za neai ratnu privredu. Nosilac ove zaštite treba da budu prvom redu hrvatske trupe.

'" Zaštita ustanova hrvatske uprave, prema odredbama proola.

Za sva konkretna pitanja merodavne su odredbe fiksirane rotokolu.

Odnosi potčinjavanja:

,'General artiljerije Bader potčinjen je komandantu oružasnaga na Jugoistoku, a prema protokolu, tač. 4, u taktičdomenu prima naređenja od italijanske Komande 2. ar-

t^eneralu artiljerije Baderu se, za izvršenje zadataka preHI, potčinjavaju: nemačka 718. pd, delovi nemačkih angažovanih u Srbiji (po zahtevu), hrvatske združene i ćke jedinice prema dosadašnjim sporazumima s rukovodhrvatskih oružanih snaga, od oko 15.4. tri italijanske ie prema naređenju italijanske Komande 2. armije. Sve se obuhvataju pod nazivom Borbena grupa general er«.

ffMesto formiranja, kao i početno mesto angažovanja štaorbene grupe general »Bader«: Sarajevo. Načelnik štaba: ^štabni potpukovnik Faferot. Naređenje za formiranje izdati posebno.[41]

Radi obezbeđenja sadejstva sa ostalim trupama italijanoružanih snaga dode'liće se jednom italijanskom korputrima italijanskim divizijama po jedna nemačka komanvezu, a te komande za vezu biće potčinjene Borbenoj i general »Bader«. Nemačka komanda za vezu kod itake 2. armije je u svim pitanjima priprema zajedničkih ja potčinjena Operativnom štabu generala Badera, i da naređenja generala Badera imaju karakter neodizvršenja. Ovim se ni u čemu ne utiče na taktičko Rvanje prilikom rešavanja tekućih pitanja, kao ni na da se kao i do sada šalju izveštaji komandantu oruaga na Jugoistoku.

VII.) Izveštaji: slati svakodnevno, s večernjim izveštajem, o stanju i toku priprema i izvođenja prema naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 718/42 pov. od 21.2.[42] Izveštaje pisati pregledno u sumarnom obliku posle završetka svake faze priprema ili borbenih dejstava, i to o načinu izvršenja i o rezultatima, navodeći i eventualne nove, nepredviđene momente našeg ili italijanskog plana borbe, kao i prilikom otpočinjanja nove faze borbe, kada treba izneti cilj i namere u pogledu izvršenja zadataka.

43

19.3.

Prilog 114

Službeno uputstvo za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji:

Komandujući general i komandant u Srbiji poslaće na uvid uputstvo za rad komandujućeg generala i komandanta u Srbiji. To uputstvo će sastaviti njegov operativni oficir, a komandujući general i komandant u Srbiji će ga prethodno pregledati.

44

Prilog 117

Osnovne smernice za borbu protiv ustanika u Srbiji i Hrvatskoj

Odelj. Ia, br. 500/42 sttr. pov. od 19.3, izdaje se komandujućem generalu i komandantu u Srbiji naređenje[45] u odnosu na borbu protiv ustanika u Srbiji i Hrvatskoj. O ovome je obavešten i nemački general u Zagrebu. Komandujući general i komandant u Srbiji će 10.4.42. izvestiti da su s tim naređenjem i njegovim prilogom (Osnovne smernice za postupak prema ustanicima u Srbiji i Hrvatskoj) upoznati svi komandanti bataljona itd. Treba takođe i bugarskom Okupacionom korpusu umnožiti i dostaviti dovoljan broj primeraka. U isto vreme treba poslati na uvid i kartu sa ucrtanim rejonima divizija i pukova. Treba takođe izvestiti, i to za svaki konkretan slučaj, o specifičnim iskustvima i predlozima.

4«

[45] Vidi dok. br. 44.

av•etovanje kod načelnika štaba

47

.) Načelnik štaba referisao o situaciji na području 'komanmta oružanih snaga na Jugoistoku:

Jrvatska: **Situacija i dalje ozbiljna. U planinama severno <* Sarajeva ocrtavaju se nove ustaničke oblasti. I situacija točno od Sarajeva izgleda da se zaoštrava. U rejon istočno * iSarajeva prodrle su sa crnogorskog područja jače jedinice tanika. Naročito se zaoštrava situacija na području Hrvatzaposednutam od Italijaina. Pokušaji Hrvata da nadvlaju ustanak imali su samo delimične uspehe.**

•Srbiji **je situacija nepromenjona. Istočno od Beograda vrše napadi na opštine. Aktivnost 714. divizije je živahna kako f, samo može poželeti. U tim akcijama snage divizije razbiti male bande.**

'log 123

gled situacije na području komandanta oružanih snaga na o-istoku, **zaključen sa datumom 22.3.42. i od strane koman-, ta oružanih snaga na Jugositoku, Ia/Ic, br. 320/42 str. pov. 23.3.42,[49] depešom upućen OKW, OKH i Ob.d.L.**

"ta situacija:

ija: **Daljim napadnim dejstvima jedinica pogodnih za pone borbe razbijena su mala usitanička žarišta, kojom pri-,m je neprijatelj mestimično imao znatne gubitke. -Nepri- vrši pojedinačne napade i sabotaže pretežno u rejioni- Niša i Požarevca. Situacija u pogledu saobraćaja se i da-^poboljšava. U Hrvatskoj su bande sve jače, u rejonu istočbd Sarajeva, jer im stalno pristižu nove snage iz Orne Gore, "i iz Srbije. U rejonu Banja Luka :— Sisak ustanici su vrlo vni. Hrvatske trupe su delimično postale aktivnije, te su šigle i neke uspehe, ali su, zato, pretrpele neuspehe u istoč- ' i zapadnoj Bosni. Otpočele pripreme za zajedničku ne-~ko-italijansko-hrvatsku operaciju.**

"edinosti situacije:

rejonu Valjeva 714. divizija razbila manju ustaničku gru-, uz preduzimanje višednevnog gonjenja. Više nemačkih

[49] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 465/8053662—5.

i hrvatskih izveštaja ukazuju da sada ustanici iz Srbije prelaze u Bosnu. Zbog toga su preduzete mere za pojačanu kontrolu (granice). U rejonu Niša bugarske trupe i srpska policija uspešno imtervenišu. Kod Prokuplja ogorčene borbe između Pećančevih jedinica i ustanika. Ustanici su pretrpelli znatne gubitke. U sklopu organizacije srpske policije menja se i njen naziv u Srpska državna straža.

Hrvatska:

Istočna Bosna: Aktivnost ustanika u rejonu prema četvoromeđi[51] i na Ozren-planini i dalje živahna. Dolazak crnogorskih bandi doveo do zaoštravanja ustanka u rejonu između Prače i Rogatice. Borbe su u toku. Manje žarište nemira na Fruškoj gori.

Zapadna Bosna: Hrvatske trupe stalno vode borbe, s promenIjivim uspehom. Ne može se očekivati izmena opšte situacije pre izvođenja nernačko-italijanško-hrvatskog zajedničkog poduhvata. Gubici za vreme od 16.2. do 20.3.42:[52]

Nemci:	**mrtvih:**	**37,**	**ranjenih:**	**67,**	**nestalih:** 45
Hrvati:	**„**	**75,**	**„**	**205**	
Bugari:	**„**	**—,**	**„**	**19**	
srpska policija:	**„**	**15,**	**„**	**13**	
ustanici:	**„**	**1983**	**(ubijemo u borbi)**		
	„	**1552**	**(ubijeno za odmazdu)**		

53

Prilog 125

Osnovne smernice za postupak prema ustanicima u Srbiji[54]

Depeša komandujućem generalu i komandantu u Srbiji: Komandant oružanih snaga na Jugoistoku se slaže da ustanici

[51] U originalu piše: Vierlanderecke.

[5a] Vidi dok. br. 31, 34 i 45.

[54] Vidi dok. br. 44. U vezi s postupkom sa zarobljenim ustanicima komandujući general i komandant u Srbiji je 25. marta 1942. naredio sledeće:

»1. U načelu, ustanike koji budu uhvaćeni prilikom borbenih radnji treba obesiti ili streljati.

Komandante gerilskih bandi, političke komesare i kurire prethodno treba kratko saslušati, po mogućnosti uz učešće službe bezbednosti.

2. Lica koja budu neovlašteno posedovala oružje ili koja budu aktivno potpomagala ustanike treba isto tako obesiti ili streljati.

3. a) Ustanike koji nisu u borbi uhvaćeni.

b) ustanike koji se budu predali uz predavanje oružja.

c) lica koja su uhapšena, što postoji sumnja da su potpomagala ustanike ili sarađivala s njima — ne treba streljati, već odvoditi u neki koncentracioni logor.

koii se uhvate van borbe budu otpremljeni na rad u Norveški. Ustanike zarobljene prilikom borbenih dejstava treba načelno vešati ili streljati.

Prilog 131

Oznaka »četnici«

|pošto je oznaka »četnici«, čija je upotreba u izveštajima vrlo sta, prouzrokovala mnogo nesporazuma, to je komandujuan generalu i komandantu u Srbiji, nemačkom generalu u agrebu i Vojnoprivredinom štabu na Jugoistoku naređeno i tu oznaku više ne upotrebljavaju. Neprijateljske grupe eba nazivati »ustanici«, »pobunjenici« ili »bande«, ili upošljavati druge nazive koji ne dovode do zabune, npr. ozna- (kaje upotrebljava i neprijatelj: »ustanici 2. crnogorske oleterske brigade« itd. Borce na nemačkoj i hrvatskoj stra- 'treba nazivati uobičajenim nazivima kolji se upotrebljavaju Sirupi, npr. »Srpska državna straža«, »pomoćna policija«, taše«.

štovanje kod načelnika štaba:

-Načelnik štaba referiše o situaciji na području Komande "anih snaga na Jugoistoku.

atska: **Stanje nepromenjeno. Može se konstatovati izvesna ^ačana aktivnost italijanskih jedinica na italijanskom okupanom području. Štab Borbene grupe general »Bader« sti- u Sarajevo. Severno od Save, isto kao i do sada, postoji Oblast nemira. Sada ustanici počinju da ponovo napa- l magistralnu železničku prugu Beograd — Zagreb. Na- . ut specijalni voz. Nije poznato ništa novo o pokreti- proleterskih brigada koje nastupaju iz Crne Gore. U Sr-'**

Tamo ih saslušavaju opunomoćenici komandanta SS i policije, **dalje** njima raspolažu (na primer, odvođenje na prinudni rad u ačka interesna područja).

4. Kao koncentracioni logori sada stoje na raspolaganju logori "apcu, Beogradu (Dedinje) i Nišu, a kasnije i logor u Zemunu.

5. Ne treba da bude nikakvog dvoumljenja o tome da ustanici 'pogodnoj formi saznaju o mogućnosti da, uz gore iznesene uslove, ~***ga*** biti upotrebljeni kao radna snaga« (AVII, NAV-T-501, r. 247, ,>1055—6).

V ^.OJ?' Cl ; VA V 5.)

biji uopšte uzev, vlada mir, izuzev pojedinačnih napada na opstme. Jos se ne može ništa reći koliko će se pokret u istočnoj Bosni odraziti na Srbiju. NaređenoTe da se pojaca budnost na Drini.

ZlanicS

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(Komandu 12. armije)
načelnik štaba
I.A.

BR. 50

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 31. MARTA 1942 KO^NDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI, OBOSTRANIM GUBICIMA BORBAMA PROTIV PARTIZANA U BOSNI I SRBIJI I BROJNOM STANJU U LOGORIMA[1]

WB — 869c[2] *Prilog 79*[3]
Komandujući general i komandant u Srbiji KTB[4]
Odelj. Ia, br. 2279/42. pov. H.QU„' 31.3.42.
Predmet: Desetodnevni izveštaj
2 priloga (samo za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku) Poverljivo

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

1. OpŠte

Na području Srbije uglavnom vlada mir.

Na ćelom hrvatskom području izgleda da se komunistički pokret sve više učvršćuje.

Potpis nečitak.

-M- ' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1067—70.

[1] i [4] Dopisano rukom.

Na području istočne Bosne borba između Hrvata i Srba •dalje se zaoštrila. Ustaše, domaći partizani, Muslimani i, na kraju, bande koje su se probile iz Crne Gore bore se rame uz rame protiv srpskih snaga pod Dangićem.[5]

Mihailović, izgleda, po direktivi svoje »vlade« i dalje zanima stav iščekivanja.[6] Njega treba i sada kao i pre smatrati Nosiocem srpskog nacionalnog oslobodilačkog pokreta, kome bi se, prema prilikama, potčinili isvi ostali rukovodioci raznih nacionalnih grupa.

Broj sabotaža i prepada prema poslednjem izveštajnom Kriodu porastao je na 49.[7]

Srpsko područje

U Beogradu, osim niza hapšenja, nije bilo naročitih dođaja.

Oko Požarevca manje grupe bandi izvršile su više prea na objekte i organe civilne uprave.

Oko Sokobanje (35 km severno od Niša) i Svrljiga (21 severoistočno od Niša) pojavila se banda jačine oko 350 di.[8] Više prepada na opštine u ovom rejonu mogu se pridati ovoj bandi. U rejonu Nišava — bugarska granica — orava vlada mir. Slabije bande se još zadržavaju oko Vlatinca.

Južno od Toplice, posle razbijanja komunističkih bantakođe je nastupio izvestain mir. Snage koje je Košta Peac angažovao za čišćenje planine Jastrepca imaju borbeni

[5] i [13] Reč je o borbama Proleterske udarne grupe (2. proleterske U brigade i delova 1. proleterske NOU brigade) protiv Dangićečetnika. Istovremeno su i ustaše Francetićeve Crne legije predulale napade na četničku teritoriju oko Vlasenice, te su se, igrom Caja, četničke snage našle između dve vatre, (Zbornik, tom IV, *j.* 3, dok. br. 90 i 128, knj. 4, dok. br. 30 i 33; Oslobodilački rat, j. I, str. 194).

[6] Opunomoćenik nemačkog Ministarstva spoljnih poslova Fes Bencler je telegramom od 31. marta 1942. izvestio ovo ministarko da Draža Mihailović za sada nije sklon da na teritoriji Srbije -što preduzme i da je, preko svojih ljudi, obavestio Nedićevu vladu: »1) da nema nameru da se bori protiv Nemaca, 2) da neće "ta preduzimati protiv Nedićeve vlade, 3) da će se založiti za održanje mira i reda u zemlji, 4) da će izdati proglas za borbu protiv rtizana« (AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153576—7).

[7] Vidi dok. br. 45.

[a] U tom delu Srbije akcije su izvodili Nišavski (Svrljiški) i zrenski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 162).

dodir s neprijateljem, operacija još nije završena.[9] Govori se da je Keserović sa svojim ljudima još u rejonu Aleksandrovac — Brus.

Istočno i južno od Valjeva uništeni su ostaci bande koja se tamo ranije pojavila.[10] U rejonu zapadno od Užica i južno od Požege — Čačka, posle izviđanja, javljeno je da nema neprijatelja.

Rejon oko Kos. Mitrovice kao i zapadno i jugozapadno od Novog Pazara može se za sada takođe smatrati da u njima nema neprijatelja.

3. Operacijsko područje istočna Bosna[11]

Bande koje se nalaze u luku Sava — Bosna usmeravale su svoja dejstva uglavnom na Modricu i Gradačac. Banda koja se pojavila severno od Spreče usmeravala je svoje prodore, pored prepada na Modriču, uglavnom na put Modriča — Gradačac.

Bande s planine Ozrena vršile su prepade na železničku prugu i put Doboj — Gračanica i Doboj — Tuzla.

Bande iz Majevice bezuspešno su napadale hrvatske jedinice u rejonu Tuzle.

Iz Posavine ustanici su izazivali smetnje na železničkoj pruzi i putu Srem. Rača — Bijeljina — Bogutovo Selo. Prema primljenim izveštajima izgleda da ustanici u ovom rejonu nameravaju da prodru preko Save ka severu da bi pojačali bande koje se nalaze u Fruškoj gori.[12]

Banda koja se nalazi u luku Bosna — Krivaja je, navodno, vršila veće pokrete u pravcu Kladanj — Olovo — Vareš — Zavidovići.

U rejonu južno od Zvornika povećala se aktivnost bandi. Naročito ustanici koji su prodrli iz Crne Gore, zajedno sa domaćim ustanicima, a mestimično i s pripadnicima ustaša, posle potiskivanja Dangićevih snaga, gospodare rejonom Drinjača — Bratunac — Srebrenica — Godomillje — Rogatica — Han-Pijesak — Vlasenica — Papraća.[13]

[9] i [15] Reč je o borbama protiv Topličkog i Rasinskog NOP odreda (M. Perović, Južna Srbija 1941—1944, Kultura, Beograd, 1962, str. 184).

[10] Vidi dok. br. 36.

[11] Vidi dok. br. 39, 40, 52, 54 i 55.

[12] Akcije na području Fruške gore su izvodili Fruškogorski i Podunavski NOP odred, koji su bili podeljeni na čete i vodove, s tačno određenim rejonom dejstava (Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 52, knj. 17, dok. br. 11, 13—18; Žarko Atanacković, Vojvodina u borbi. Forum, Novi Sad, 1955, str. 63—64).

i Kod Ljubovije ustanici su bezuspešno pokušavali da fpreko Drine prodiru u Srbiju.

Bande koje se nalaze u rejonu severno od Sarajeva uglavxn su vršile prepade na put Vareš — Breza i Gromile — So>lac. — Košutica — Han-Pijesak.

Bande koje se nalaze u rejonu istočno od Sarajeva nabadale su Rogaticu i vršile prepade na puteve Sarajevo — Sromi'le i Sarajevo — Rogatica.

Ustanici koji su se pojavili jugoistočno od Sarajeva jžavaju put Foča — Rogatica.

II. DEJSTVA POTCINJENIH JEDINICA

. *704. pd* je, bataljomom koji se nalazi u Požarevcu, izveli u cilju izviđanja, više akcija protiv manjih grupa bandi Dije su se pojavile u tom rejonu. Akcije su protekle bez doira s neprijateljem, pošto su se ustanici povukli i razišli, ftiri bataljona divizije vrše stražarsku službu i službu osiranja.

714. pd je izvela veći broj akcija u cilju izviđanja, bez tira s neprijateljem. Prilikom vršenja pretresa u naseljenim tima uhapšeno je više sumnjivih osoba. Bataljon koji se azi na mostobranu Zvornik opet je preko spoljne linije guranja mostobrana odbacio neprijateljske snage koje su rle u hrvatski odsek osiguranja.[14]

I kod 718. pd su akcije sprovedene u cilju izviđanja proođe bez naročitog uspeha.

j 718. pd je prilikom manjih sukoba i prepada imala nelikog ranjenih.

pdjel Crscenja na jednim jastrepca.[15]

Hrvatske jedinice su opet imale borbeni dodir na više sta, s promenljivim uspehom.

III. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA"

Srpska državna straža je 23. 3, zajedno sa oficirima i vojciima koji se nalaze u školama dostigla brojno stanje na

767 oficira
i 13.532 vojnika. Ove snage su raspoređene kako sledi:

Opširnije o aktivnosti te divizije u martu 1942. i njenog 1. ifctaljona 741. pp vidi petnaestodnevni izveštaj od 16. do 31. marta 942 (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 563—4).

[17] i [13] Vidi dok. br. 45 i 53.

Gradska straža Beograd	49	oficira	1234	vojnika
Sraz Beograd	241	„	1475	
Kragujevac	40	„	947	
Požarevac	39	„	913	
Užice	52	„	998	"„
Kraljevo	35	„	795	
Šabac	55	„	1237	
Valjevo	31	„	917	
, Niš	50	„	963	
, Leskovac	42	„	1027	
, Zaječar	58	„	946	
, Kruševac	32	„	939	
, Morava (Jagodina)	25	„	983	
, Kos. Mitrovica	18	„	158	

Kod folksdojčerske policije u Banatu dosadašnje starešine, koje su samo privremeno bile postavljene, zamenjene su starešinama — folksdojičerima koji su završili specijalnu obuku. Ukupna jačina policijskih snaga angažovanih u Banatu iznosi, za sada, 20 oficira i 847 vojnika.

1, 2, 4, 5. četa i delovi 3. čete pomoćne policije prevedeni su 21. 3. u Srpsku graničnu stražu radi posedanja banatske granice. Ostatak 3. čete pomoćne policije prebaciće se sledećih dana u Beograd kao zamena za 3. četu 64. rezervnog policijskog bataljona koja će biti angažovana na drugom mestu. Dosadašnja Srpska granična straža u Banatu biće uvrštena u Srpsku graničnu stražu na području Srbije. Za popunu četa pomoćne policije u Banatu mobilisano je 1000 folksdojčera od pre'ko 40 godina i raspoređeni su po četama pomoćne policije.

IV. SNABDEVANJE

Izuzimajući nekoliko prekida usled poplave, situacija u pogledu saobraćaja opet je normalna.

Nastavljeni su radovi u skladištima ratnog plena.

V. GUBICI"

(16 — 25. 3)

Sopstveni: Nemci: 1 mrtav, 3 ranjena, 1 nestao

Hrvati: 40 mrtvih, 68 ranjenih, 98 nestalih

Neprijatelj: 504 mrtva, 84 ranjenih, 256 uhapšenih

U Beogradu od 16. do' 25. 3. 234 hapšenja.

VI. PODRUČJE VOJNE UPRAVE

r U logorima feldkomandantura i krajskomandantura nagazi se 2586 zarobljenika za odmazdu i 198 talaca, u jevrejškom logoru u Zemunu 5293 lica.[18]

-postavljeno:

Bader
general artiljerije

BR. 51

VEŠTAJ KOMANDANTA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD APRILA 1942. KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANANTU U SRBIJI O TOKU I ISHODU AKCIJE »PRIJEDOR«[1]

18. pd

Komandant

1190/42 pov. Poverljivo Div. St. Qu., 4. 4. 42.
Qu. 1285/42 pov.[2]

Sadrzaj:
Konačni izveštaj o akciji »Prijedor«

Komandujući general i komandan. u Srbiji_
Prim.: 8. 4. 42 Br. 2478/42 pov.
Odelj. la, br. Del. Ia, br. 3060/42
Primer.: 1 Priloga: 2

Veza./.
priloga: 2

Komandujući general i komandant u Srbijli

Beograd

U prilogu se dostavlja konačni izveštaj o akciji »Prije->r«[4] (u dva primorka), s molbom na znanje.

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi 1 ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 50, s. 779—82. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko '•parafa i oznaka.

2 Dopisano rukom.

3 Štambilj primaoca.

4 U vezi s tom akcijom, opunomoćeni komandant u Srbiji je 13. februara 1942. izdao komandantu 718. pešadijske divizije nare-

Izveštaj istog sadržaja u jednom primerku je predat nemačkom generalu u Zagrebu.

Fortner

Poverljivo

Prilog pov. broju 1190. 718. pd, komandant

Konačni izveštaj
o akciji »Prijedor«

Za izvršenje zadatka da se 923. 1andesšicen-bataljon izvuče iz Prijedora[5] u početku su bili angažovani:

1/750. pp, II/750. pp, 1/724. pp, brdski vod 668. art. diviziona, jedan vod 668. art. diviziona, dva voda 718. inž. čete, 4/171. transportna kolona s konjiskoim vučom, dva radio-odeljenja sa stanicama u rancu, dve male radio-stanice 718. čete za vezu i jedan vod hrvatsike brdske baterije (kalibra 6,5 cm). Ove jedinice su bile potčinjene potpukovniku Vuteu (Wutte), ikoji je od štaba 750. pp stvorio radni štab.[6]

Divizija je naredila da se za izvršenje koristi put Dubica — Prijedor, dajući uputstvo da se čišćenje rejona može vršiti samo toliko dugo koliko bude potrebno za izvršenje postavljenog zadatka. ,

Akcija je iz Dubice počela 17.2.42.

Potpukovnik Vute je 19.2.42. poslao izveštaj diviziji da se zadatak neće moći izvršiti sa snagama koje se nalaze na raspolaganju, a i zbog nepovoljne snežne situacije.

Naređeno je 20.2.42. da marš ka Dubici, radi pojačanja odreda »Vute« preduzmu 1/738. pp. i 11/738. pp pod komandom majora Analkera [Annaćker] i dve baterije 668. art. divizi ona pod komandom potpukovnika Humela [Humimel], bataljon ustaša potporučnika I'le iz Jasenovca, dve male radio-sta-

đenje sledeće sadržine: »Udarom svih raspoloživih snaga na području Prijedora, divizija će, ojačana 1. bataljonom 724. pp, obezbediti izvlačenje landešicen-jedinica, koje se nalaze u Prijedoru i Ljubiji, do železničke pruge Zagreb — Brod, i tu će se one staviti na raspolaganje nemačkom generalu u Zagrebu, da bi ih on angažovao na toj železničkoj pruzi. 724. pp je, neposredno s Transportnom komandom u Beogradu, pripremio upućivanje bataljona ovog puka 718. pd, koja će im saopštiti cilj. Sprovođenje mera što pre ubrzati« (AVII, NAV--T-501, r. 250 s. 818).

[5] U Prijedoru se nalazila 3. četa 923. landešicen-bataljona (AVII, NAV-T-501 r. 247 s. 936).

[4] i [7] O brojnoj snazi tih snaga vidi dok. br. 41.

J

plce, jedna srednja radio-stanica i tri odeljenja za priključivanje na telefonsku 'liniju iz sastava 718. motoriizovane čete za zu, kao i pola male 718. auto-kolone.[7] Kada sam 23.2.42. sti jao u Dubicu, lično sam preuzeo komandu.

23.2.42. pokazalo se da se, usled velikog snega, neće rno-upotrebiti ni putnički automobil, nfiti mala auto-kolona. ato su vraćeni u Brod, a kasnije u Sarajevo. Zbog toga je gažovaina 6/171. transportna kolona s konjskom vučom, je 25.2.42. stigla u Dubicu.

Prednji delovi odreda »Vute« 26.2. u 19,30 č stigli su u ijedor. Ostali delovi i svi ostali nemački bataljoni, bataljon ša, delovi hrvatskih oružanih snaga iz Dubice i baterije zeli su obezbeđenje puta Dubica — Prijedor.

, 923. landešicen-batalljon je 10.3. vraćen u Dubicu, nali se u sredini odreda »Vute«.

Pre toga, 85 muškaraca, 88 žena i 65 dece, koji pripadaju folksdojčera a živeli su u Prijedoru i oko njega, poslato -Duibicu a odatle i dalje. Pre svoga odlaska iz Prijedora ~ »Vute« je u rudnicima Ljubija uništio 50.000 kg eksplo-

' Jedinice su se izvrsno borile, savladale su sve terenske Tske. teškoće. Pokazalo se da je bila korisna upotreba aog stanovništva za čišćenje snega i civilnih kola.

: Protivnik se pokazao kao vrlo žilav i sposoban.[8] Stalno ikušavao da se približi putu Dubica — Prijedor, da bi Jtio saobraćaj. To se moglo sprečiti samo velikim zaijem artiljerije.

Prilagođavajući se načinu borbe neprijatelja, ubuduće ra glavna pažnja pokloniti -pokretljivosti jedinice. Zi-§|te to moguće ako u svakom bataljonu najmanje jed-" at« bude snabdevena skijama, ostale čete krpljama za jl svim maskimim sredstvima (Ikošuljama za sneg itd.). Treba težiti da tovarna stoka nosi teško naoružanje, jer zalo i ovde da je ona pogodnija nego sva druga sred-*ic*

Da bi se moglo komandovati i u okviru bataljona, neop-je da svaki bataljon bude snabdeven jednim odelje-za vezu (sa radioiuređajiima u rancima).

I" Dovoz municije i hrane tekao je bez teškoća, takođe »rt u oba pravca,

'i *Nemački gubici su bili:* 34 ubijena, 48 ranjenih, 15 nesta-?"49 bolesnih; gulbici nemačkih konja: 1 je ranjen.

Odnosi se na tri bataljona 2. krajiškog NOP odreda. Opširnije j&e^vidi Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 92, 93, 96, 97, 101, 105,

r V

Neprijateljski gubici: (izbrojeno je) 189 ubijenih, 13 ranjenih i 16 zarobljenih.

Zaplenjeno: 53 konja, 558 goveda, 5 teladi, 235 ovaca, i koza, 85 svinja.

Fortner[9]

BR. 52

NAREĐENJE KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 8. APRILA 1942. GOD. 714. I 717. PEŠADIJSKOJ DIVIZIJI ZA PREGRUPISAVANJE SNAGA I NJIHOVO ANGAŽOVANJE PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U OPERACIJI »TRIO — ROGATICA«[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji
Odelj. Ia, br. 206/42 str. pov.

Prilog 16[2]

H. Qu., 8.4.42.
5 primeraka
5. primerak

1) *Operacije Borbene grupe generala »Badera«* u jugoistočnim krajevima Hrvatske otpočeće sredinom aprila.[3] Opšti pravac napada ima otpočeti s linije Višegrad — Prača prema severu. Može se očekivati da će se ustanici izvući prema severu ili preko Drine. Da bi se sprečilo njihovo

' Johan (Johann Fortner), general-major, od 1. novembra 1942. general-lajtnant, od 3. maja 1941. do 14 marta 1943. komandant 718. pd (Wolf Keilig, n.d., str. 87).

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247,, s. 1113.

2 Dopisano rukom.

3 O tome vidi dok. br. 53—56.

Reč je o rogatičko-fočanskoj operaciji »Trio I«, u nas poznatoj kao 3. neprijateljska ofanziva protiv snaga operativnih štabova NOP i DV za istočnu Bosnu i Sandžak i 1. i 2. proleterske NOU brigade. U toku te. operacije, koja je počela 22.. aprila i trajala do 12. maja 1942, nemačka 718. pd, italijanske divizije »Pusterija«, »Taurinenze« i »Kačatori dele Alpi« i ustaško-domobranske snage zauzele su čajniče, Goražde, Foču, Trnovo, Kalinovik i Ulog i deblokirale Praču i Rogaticu. U toku tih dejstava raspali su se dobrovoljački bataljoni i nekoliko bataljona iz Romanijskog i Kalinovičkog NOP odreda, a snage VŠ NOP i DV Jugoslavije povukle su se, pred nadmoćnim snagama, u rejon planine Zelengore (Zbornik, tom II, knj. 3, dok. br. 164—168, 171 i 175, tom IV, knj. 4, dok. br. 91, 95, 97—99, 104, 106, 109 i 131—136, knj. 5, dok. br. 2, 5, 8, 14, 15, 18 i 132—136).

J

.izvlačenje, 718. pd, ojačana hrvatskim bataljonima, zatvoriće pravac Prača — Solkolac — Han-Pijesak — Podžeplje.[4] Protiv ustanika koji se pokušaju izvući između Podžeplja i Višegrada, dva bataljona 737. pp[5] treba da do 18.4.42. zaposednu položaje u rejonu na pola puta Višegrad — Užice. Od toga, Borbenoj grupi generala »Badera« stoji na raspolaganju ojačani bataljon koji se nalazi bliže Višegraidu.

Prema ponovljenim veslima, crnogorske brigade[6] su iz područja severno od Rogatice — Višegrada produžile na lim, tako da se može računati s mogućnošću napada na jugozapadni deo Srbije. Da bi se takav napad sprečio, treba da budu spremne za borbu sledeće snage:

Bataljon 737. pp koji se nalazi u čačku ima se, zajedno sa odlaskom dvaju bataljona iz Požege i Užica, premestiti u Užioe.

Jedan bataljon 721. pp[7] će posesti dosadašnji rejon III/737. pp[8] u čačku.

•714. pd treba da pripremi jedan bataljon 721. pp, tako ;da se u slučaju potrebe može angažovati najbržim putem preko G. Milanovca i čačka.

Jedan bataljon 737. pp[9], koji je pripremljen za borbu između Užica i Višegrada, mora, u slučaju neprijateljskog inapada iz Crne Gore, biti spreman za dejstvo u ovom pravcu.

jvljeno:
14. pd
17. pd
ije:
rbenoj grupi general »Bader«
:TB

Za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji
načelnik štaba
pot. Keviš

4 Vidi dok. br. 57.

5> 8 i 9 U dopunskom naređenju komandujućeg generala i koita u Srbiji od 13. aprila 1942. stoji: da se 3. bataljon 737. pp pd angažuje na zaprečavanju linije s. Žepa •— Gođenje, s tim °nu prede kod s. Slapa, čije obezbeđenje vrši inžinjerijska četa pd, i da je spreman za dejstvo 24. aprila 1942. pod komandom d; da 2. bataljon 737. pp od 23. aprila 1942. vrši zaprečavanje obale Drine od s. Žepe do Višegrada; 1. bataljon 737. pp je kao rezerva u rejonu Dobruna, kod Višegrada. I 1. i 2. bali su ostali pod komandom 717. pd (AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 3). Prema naređenju komandujućeg generala i komandanta u i od 18. aprila 1942. treba da 3. bataljon 737. pp, s potčinjenom ;četom 717. pd, u određeni rejon Gođenje — Slap stigne najkasdo 22. aprila 1942 (AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1159).

6 Misli se na 1. i 2. proletersku NOU brigadu.
Reč je o 1. bataljonu toga puka.

BR. 53

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. APRILA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO--POLITICKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI I BOSNI I O KOLABORACIONISTIMA[1]

Prilog 22[1]
K.T.B.[3]

Komandujući general i komandant u Snbijli
Odelj. Ia, br. 3087/42. pov.
Predmet: **Desetodnevni izveštaj**

2 ***priloga*** **(samo komandantu oružanih snaga na Jugoistoku)** **H.Qu., 10.4.42. Poverljdvo**

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

1.) Opšti podaci

Na području Srbije uglavnom je i dalje mirno.

Na čitavom području Hrvatske, takođe i južno od demarikacione linije, i dalje se prknećujiu opšti znaci nereda u državi. Ima se Utisak da sve širi krugovi stanovništva prilaze ustanicima. Značajno je da se ustanici sada prikazuju kao verni kralju, nacionalisti i prijateljski naklonjeni crkvi.

Izgleda da se glavnina 1. i 2. proleterske brigade, koje su iz Crne Gore upale u Bosnu, povlači ka prostoru Fljevalja, **noseći sobom plen.**[4]

Mora se imati u vidu mogućnost da ove brigade iz prostora Pljevallja pokušaju da prodru preko Lima u Srbiju.

Izgleda da je četnička grupa Dangića teško potučena u borbama s hrvatskim oružanim snagama i ustašama, u sa-

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1120—3.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] i [5] Vidi dok. br. 50.

U to je vreme Operativni štab Udarne proleterske grupe (2. i 1. proleterska brigada), a prema naređenju Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, čistio istočnu Bosnu od Dangićevih četnika (Zbornik, tom II, knj. 3, dok. br. 94, 104 i 105, tom IV, knj. 4, dok. br. 44).

dejstvu s komunistima,[5] **tako da Dangić, po svoj prilici, nije više u stanju da postigne više od lokalnog uspeha.**

Slutnja da se Mibailović i dalje drži uzdržano potvrđena je mnogobrojnim izveštajiima.

<2J Područje Srbije

U Beogradu, **izuzev jednog slučaja sabotaže na železničstanici Topčider i brojnih hapšenja, nema nikakvih napitih događaja.**

Podunavlje **istočno i jugoistočno od Požarevca ponovo •umireno. Ustanovljene su samo manje ustaničke grupe u ledini Golupca (Dunav i kod Sipa), koje su se, u periodu za ji se izveštava, držale pasivno.**

Banda koja se s planine Rtnja povukla ka jugoistoku lemirila je područje Knjaževac'— Svrljiig (severoistočno Niša). Nove partizanske bande navodno se formiraju u ii Kniševca.

U području južno od Ivanjice četnici — ustanici navod- "mobiilišu mesno stanovništvo i pripremaju ga za opšti usta- 15.6. Na prostoru Kosovske MitroVice, prilikom upada izviđanja i prikupljanja podataka, nije došlo do dodira ijateljem.

(Područje Hrvatske

Neprijateljske snage istočno od r. Bosne, u prostoru — Modriča — Doboj — Gračanica, uznemiravale su mahova saobraćaj na putu Modriča — Doboj. Javljeno se severoistočno od Gračalnice prikupljaju ustanici. Banplanini Ozrenu su živnule. Šteta se nanosi železničkim, i telegrafsko-telefonskim postrojenjima na relaciji Do- Suhopolje — Karanovac — Bosansko Petrovo [Selo], ~ i na pruzi i putu Doboj — Maglaj.

Severno od Sarajeva ustanici su ponovo počeli prepade na put Sarajevo — Sokolac. Jugozapadno od Sarajeva uistanici napadaju naselja.

U Podrinju južno od Zvornika ustanici su potisnuti na liniju Drinjača — Đevanje — Kamenica. Pritisak ustanika na Rogaticu traje i dalje.[6]

"Ustanici u Fruškoj gori, navodno, računaju na pojačapodručja južno od Save. Da bi se sprečilo ostvarenje veze, nemačka rečna policija je, u akaiji čišćenja na

** **Na** Rogaticu su, 7/8. aprila **1942,** napadali dva bataljona **2. •erske NOU** brigade i jedna četa Drinskog **NO** dobrovoljačkog **a, ali** se domobranska posada održala (Zbornik, tom **IV,** knj. **4, " 114** i **124,** tom **I,** knj. **1,** dok. br. 57).

Savi, uklonila 110 čamaca i dereglija između ušća Drine i Brčkog.

4.) Područje Hrvatske izvan demarkacione linije

Osobito živa neprijateljska aktivnost između Prozora i Kiupresa. Ustanici vrše sabotaže na železničkim linijama Trebinje — Dubrovnik i Rijeka — Ogulin.

5.) Sabotaže

Ukupan broj 55. Broj sabotaža se povećao u odnosu na period o kome je prošli put izvešteno.[7]

II. AKTIVNOST SOPSTVENIH TRUPA

***704. pd* je izviđala u području istočno i jugoistočno od Požarevca. Nije bilo dodira s neprijateljem.**
***714. pd* je izviđala u svome divizijskom području. Zaplenila je oružje i municiju. S mostobrana Zvornik neprijatelj je proteran. 7. četa 741. puka i 1. baterija 661. artiljerijskog diviziona upućene su kao pojačanje na mostobran Zvornik.[8]**
***717. pd* prilikom svojih izviđačkih poduhvata nije uspostavila dodir s neprijateljem, ali ih je iskoristila u propagandne svrhe.**
***718. pd* je imala pojedine predislokacije zbog predstojećih operacija. Tenkovi su s uspehom štitili hrvatske transportne kolone za dotur od Mokrog do Solkolca.**
***Bugarski Okupacioni korpus,* počev od 26.3, uspešno pročišćava planinu Jastrebac.[9]**
***Hrvatske trupe* su u operacijskom području, s promeruljivim uspehom, stupile na mnogim mestima u dodir i borbu s neprijateljem.[10]**

[7] », [12] i " Vidi dok. br. 50 i 57.
[8] Ove jedinice su pripadale 704. pd.
' Reč je o napadu na Toplički, Rasinski, .Tablanički i Leskovacki NOP odred u cilju zauzimanja slobodne teritorije u Toplici i Jadnici i razbijanja pomenutih odreda (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. t>r.

[162 1] '^Krenuvši 31. marta 1942. iz Han-Pijeska prema Vlasenici, ustaška Crna legija, pod komandom Jure Francetića, zauzela je 1. aprila 1942. Vlasenicu i pri tom razbila Vlasenički i Srebrenicki nu dobrovoljački odred, dok su se Dobrovoljački bataljon Bircansko§ NOP odreda i Krajiški NO dobrovoljački odred znatno osuli. Delovi 1. proleterske NOU brigade, Birčanski NOP odred i ostatak Kratkog NO dobrovoljačkog odreda, pod rukovodstvom Operativnog štaba NOP i DV za istočnu Bosnu, povukli su se prema Romaniji i Zvijezdi. Ustaše su do 9. aprila ovladale slobodnom tentonjom između reka Žepe, Drine, Drinjače i gornjih tokova Sprece i Krivaje-Ovim dejstvima ustaše su, uz odobrenje generala Fortnera, odstupile

III. VAŽNIJI DOGAĐAJI

Primećuje se primetno življa neprijateljska aktivnost u vazduhu. Leci su bačeni u Bosni i okolini Novog Pazara. Prema hrvatskom izveštaju, 2 padobranca su skočila jugozapad-" no od Zenice. Padobranci do sada nisu uhvaćeni. Oboreno je ili pronađeno 6 balona za pogonski materijal. Još dva takva jrimećena su istočno od Bele Palanke, nošena prema istoku, j'lj se do sada još nije mogao ustanoviti. Mogućno je da se loriste za bacanje letaka ili municije.

U više mahova opaženi su avioni nepoznate pripadnosti letu na velikim visinama. (Po svoj prilici britanski avioni.)

IV. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA

Srpska državna straža je do 3.4.42. dostigla ukupnu jamu od 14.410 ljudi.[11]

Gradska straža u Beogradu:	**50 oficira,**	**1.247 vojnika**
Državna straža, podeljena po okružima:	**564 oficira,**	**12.549 vojnika**
	614 oficira,	**13.796 vojnika**

Jačina folksdojčerske policije u Banatu iznosi 20 oficira 30 ljudi.

Sada se uniformišu još neuniformisani pripadnici Srp-državne straže.

Uređajli za vezu biće temeljito Obnovljeni, i to prvo Srpsku graničnu stražu.

Prenaoružavanje je najpre počelo kod Srpske granične aže.

U srpskom području koje su posele bugarske trupe povljen je u svakom okrugu okružni a u svakom srezu srekomandant Srpske državne straže. Okružni komandant i odgovornost za čitavu Srpsku državnu stražu u svom

Svi naoružani srpski dobrovoljački i vladi vemi četnički i su, počev od 10.4, podređeni divizijama (a u području obezbeđuj-u Bugari — feldkomandanturama) u čijem se ručju nalaze.

"dogovorenog plana i time, u stvari, otpočele drugu fazu predvi-operacije »Trio II«, tj. vlaseničko-srebreničke operacije, s cida spreče eventualno pripajanje istočne Bosne italijanskoj okunoj zoni (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok. br. 40, 44, 91, 95, 97—99, - [131 ~ 136] knj- 5, dok. br. 2, 5, 8, 14, 15, 18 i 132-136; odilački rat, knj. I, str. 201).

V. RUSKE JEDINICE ZA ZAŠTITU PRIVREDNIH OBJEKATA

3. bataljon: na raspolaganju je 841 čovek.[12]

Predviđeno je da se II polubataljon, otprilike sredinom aprila, asngažuje za čuvanje radnika u Trepči.

VI. SNABDEVANJE

Situacija u pogledu saobraćaja je normalna. Nastavljaju se poslovi u trofejnim skladištima. U trofejnom skladištu u Smederevu radovi su nekoliko dana morali biti obustavljeni zlbog visoke vode.

VII. GUBICI I PLEN

Sopstveni -gubici od 26.3. do 4.4.42:[13]

	mrtvi	*ranjeni*	*nestali*
Nemci			*4*
Hrvati	**36**	**45**	**158**
Italijani	**7**	**34**	–
	43	**79**	**162**

Gubici neprijatelja od 26.3. do 4.4.42:

mrtvi	*ranjeni*	*zarobljeni*
671	**108**	**287**

U Beogradu od 26.3. do 4.4.42: 232 hapšenja.

Plen: **5 mitraljeza**
154 puške
4 pištolja
4 bombe
životne namirnice
oprema
40 goveda

VIII. PODRUČJE VOJNE UPRAVE

Nema promena.

Za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji
načelnik štaba
Keviš
generalštabni pukovnik

Dostavljeno:
[14]

[14] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandanata i odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 54

INSTRUKCIJE KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA BORBENE GRUPE »BADER« OD 10. APRILA 1942. POTCINJEM NEMACKO-ITALIJANSKO-USTAŠKIM JEDINICAMA ZA PREDUZIMANJE I VOĐENJE ZAJEDNIČKIH OPERACIJA »TRIO« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U ISTOČNOJ BOSNI[1]

O.U., 10.4.1942.

^rativni štab Borbene grupe ; . . V. i[2]
eral »Bader« = i Komandujući generali:
,-*tz*—r—27T7T-V—: ! Komandant u **Srbiji**
/Ia br. 60/42 str. pov. I _ . j
hodi: **Komanda ital. 2. armije!' Prim. 14.4.42. br. gl.**
6630 pov. od 30.3.42,[3] ! kane. 41/42 str, pov. j
j Odelj. Ia, br. del. i
• i 223/42 str. pov.
Br. prim. 2j Priloga: ./.;

20 primeraka
11. primerak

Instrukcije za operacije u Bosni

I. deo: Principi komandovanja

Svrha operacija u Bosni

Uništenje ustanika na bosanskom području i umirenje Bosne uspostavljanjem javnog mira, reda i sigurnosti.

\ ***Sprovođenje operacija***

\ **a) Da bi se, sa snagama koje stoje na raspolaganju, postigao najveći mogući uspeh, predviđeno je *čišćenje* Bosne od ustanika *po sektorima.***

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. , s. 382—93.

* Štambilj primaoca.

' Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 33: Direktiva koman-

b) Izvršenje će usleditli postepenim formiranjem kružne osnovice oiko područja koja treba očistiti. U tu svrhu, jedinice koje *su* angažovane moraju, ceiishodno, a *uz* čišćenje terena kojim nastupaju sa svojih polaznih položaja, u određeni čas da stignu, istovremeno i iznenadno, na okružene sektore koji su im dodeljeni.
Pretpostavka za izvršenje toga su najstroža tajnost i sprečavanje svakog civilnog saobraćaja u obruču.

c) Prilikom okruženja treba sa susednim jedinicama održavati tesnu vezu u cilju sprečavanja proboja neprijateljskih deilova koji se u njemu nalaze.
U cilju uspostavljanja veza na spoljnim mestima divizija, bočni batafljoni će specijalna odeljenja za vezu odašiljati susednim bočnim bataljomima. Čim uhvate vezu, ta odeljenja je drže do okončanja konlkretne operacije.

d) Obruč će, istovremenim nastupanjem s kružne osnovice fronta, biti prema unutra *planski sužavan.* Pri tom je naročito važno da svi deilovi terena budu temeljito i planski pretraženi i *da se ne izgubi veza.* Zadatak viših komandi će biti da što manjli budu sektori koje u toku jednog dana treba očistiti.

e) Naročito treba siprečiti *proboj* neprijateljskih delova na slabo preglednom terenu, kad je slaba vidljivost i u toku noći. U tu svrhu treba u načelu formirati uske, neprekinute linije stražarskih mesta. Oficiri moraju stalno da proveravaju budnost stražara i celovitost rasporeda (tj. da nema breša). Baš u noći vojnik mora da zna da je oficir uz njega.

f) Naročitu pažnju treba posvetiti *obezbeđenju* železnica i drumova potrebnih za snabdevanje. Snabdevaoki transporti u načelu treba da imajiu obezibeđenje. Za to će celishodno biti angažovani tenkovi. Snabdevaoke službe treba u načelu ojačati dodelom mašinskog oružja (mitraljeza, automata). Treba se pobrinuti i za obezibeđenje bokova i pozadine.

g) Upotireba tenkova, artiljerije i aviona — bombardera ulbrzo će potkopati moral ustanika. Zbog toga ih treba obilno upotrebljavati. Pri tom treba ipa'k innati u vidu da su tenkovi većinom vezani za drumove. To lako dovodi do toga da pojedini dolovi odu suviše napred i da se obruč na taj način isprekida. Potpuno okruženje ('bez breša) mora stalno da bude obezbeđeno.

h) Imajući u vidu sopstvenu moralnu, tehničku — u pogledu naoružanja — i brojnu nadmoć, teško da se mo-

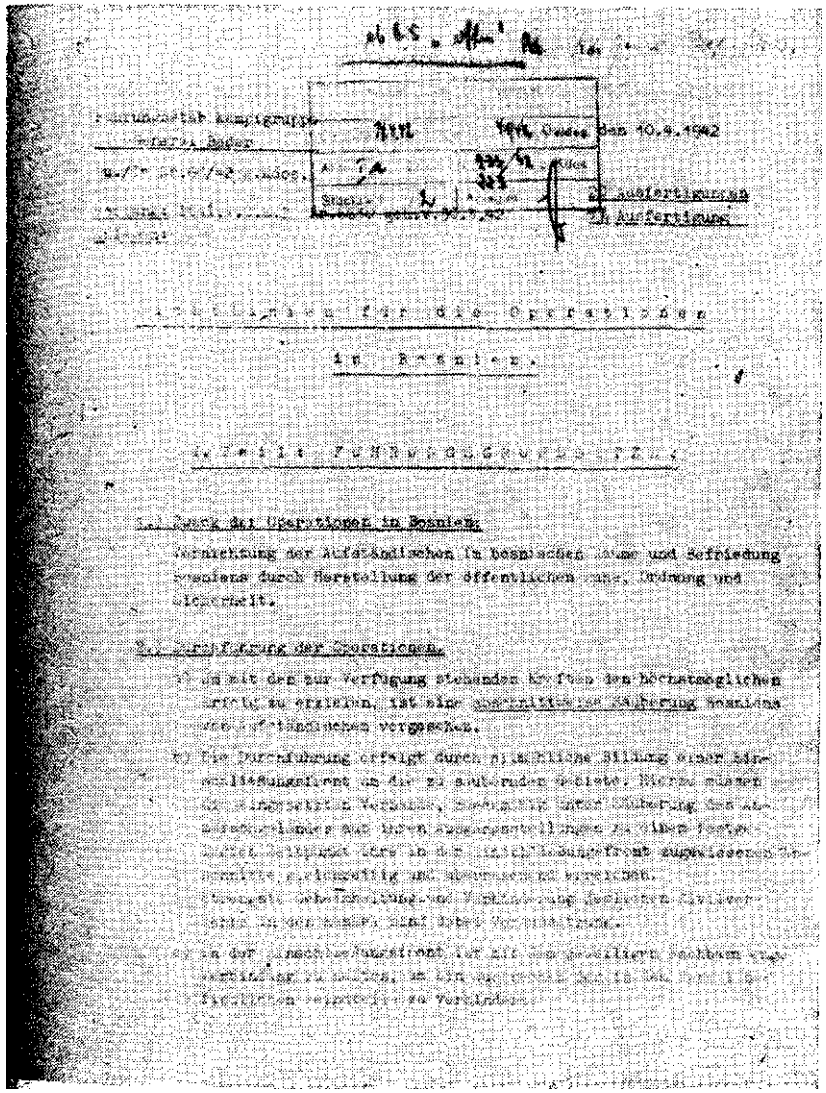

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 54

že računati s neprijateljem koji će se boriti u prikupljenom poretku, kao regularne trupe. Ako bi to ipak bio slučaj, onda bi bilo dato naređenje za izmenu načina borbe.

i) Posle čišćenja nekog obruča jedinice se koncentrišu i polaze u nove rejone koji im za taj slučaj budu određeni. Očišćeni rejon će biti obežbeđen odgovarajućim posadama.

Naznaka operacija i njihov početak

a) Operacije se označavaju ugovorenom reči »Trio«. One počinju u istočnoj Bosni.
Kao prva faza — »Trio I« — biće izvršeno čišćenje rejona oko Rogatice,[4]
kao druga faza — »Trio II« — predviđa se čišćenje luka Drine između Vlasenice i Srebrenice.[5]

* Predviđene su i dalje operacije.

b) Kao vreme za početak operacija predviđen je -15. 4. 42.[6] Kao stvarni početak angažovanja važi dan nastupanja jedinica za akciju »Trio« s polaznog položaja.

Komandovanje i potčinjene jedinice

a) Komandovanje nad operacijama će vršiti Operativni štab Borbene grupe general »Bader«.[7] Operativni štab Borbene grupe general »Bader« je u tu svrhu potčinjen Komandi italijanske 2. armije.

b) Za izvršenje operacija će, kao Borbena grupa general »Bader«, biti angažovane sledeće snage:

(1) *718. pd* .ojačana
(2) *snagama komandujućeg generala i komandanta u Srbiji* kao i
(3) *snagama hrvatske vojske i ustaša,*
~ (4) *ital. 22. pd »Kačatori dele Alpi«* [Cacciatori delle Alpi],[8]
(5) *italijanska 1. brd*[slka] »Taurinenze«,[9]
' **(6)** *ital. 5. brd. div. »Pusterija«,*[w]
(7) *italijanske vazduhoplovne snage,*[11]
(8) *hrvatske vazduhoplovne snage,*
. (9) *hrvatske žandarmerijske jedinice.*

[4] Vidi dok. br. 52, 55, 56 i 58.
[5] Vidi dok. br. 53, nap. 10.
[6] Operacija »Trk>;< je počela 22. aprila 1942 (dok. br. 60).
[7] Vidi dok. br. 46.
[10] i " Opširnije o dejstvima ovih italijanskih formacija vidi tiik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 25, 33 i 39.

5.) *Odnos potčinjavanja*

Operativnom štabu Borbene grupe general »Bader« *u taktičkom su pogledu* potčinjene:

a) Momentalno: *718. pd* sa dodeljenim joj nemačkim pojačanjima i potčinjenim joj defovima hrvatskih snaga na nemačkom operacionom području između Drine i Bosne.

b) Po prispeću na polazni položaj:
italijanska 22. pd »Kačatori dele- Alpi« i
italijanska 5. brd. div. »Pusterija«,

c) Po prelasku nemačko-italijanske demarkacione linije (pri žel. transportu za Sarajevo):
italijanska 1. brd. d'iv. »Taurinenze«.

d) *Italijanske vazduhoplovne snage* po prispeću italijanskih divizija na polazne položaje.

U organizacionom i disciplinskom pogledu potčinjene jedinice ostaju potčinjene svojim do sada nadležnim komandnim instancama.

6.) *Upotreba vazduhoplovnih snaga*

U cilju olakšanja saradnje između kopnenih trupa i vazduhoplovstva namerava se, po mogućnosti, uputiti
italijanske vazduhoplovne snage na saradnju s italijanskim divizijama,
hrvatske vazduhoplovne snage na saradnju s nemačkim i hrvatskim jedinicama.

7.) *Veze svake vrste i odeljenja za vezu*

a) Upotrebu sredstava veze do divizija vidi prilog. Po zauzimanju polaznog položaja sredstva veze jedinica treba angažovati na takav način da komandovanje i veza sa susedima bude trajno obezbeđena.

Polako napredovanje akcije čišćenja omogućava puno angažovanje svih sredstava veze.

b) Za ličnu vezu između italijanskih i nemačkih komandnih vlasti angažovana su odeljenja za vezu, opremljena radio-sredstvima.

Nemačka odeljenja za vezu

D.V.K.[12] 1 pri ital. 1. brd. div. »Taurinenze«,
D.V.K. 2 pri Komandi italijanske 2. armije
D.V.K. 5 pri ital. 5. brd. div. »Pusterija«
D.V.K. 12 pri ital. 22. pd »Kačatori dele Alpi«.

[12] Deutsches Verbindungskommando (nemačko odeljenje za vezu)

j

Italijanska odeljenja za vezu

Operativnom štabu Borbene grupe general »Bader« biće od svake potčinjene italijanske divizije, kao i od italijanskih vazduhoplovnih snaga, pridodata odeljenja za vezu.

Namerava se da se ta odeljenja za vezu pri Operativnom štabu Borbene grupe general »Bader« koncentrišu pod komandom pukovnika Fabrija" koji, u svojstvu italijanskog oficira za vezu pri komandujućem generalu i komandantu u Srbiji, prelazi u Operativni štab Borbene grupe general »Bader«.

«) *Karte*

Sve direktive, naređenja, izveštaji, itd. biće, kako od Komande italijanske 2. armije tako i od Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«, davani na osnovu itaHijanskih karata 1:500.000, odnosno 1:100.000.

718. pd, s potčinjenim joj nemačkim i hrvatskim delovima vojske, upotrebljava unutar svog domena komandovanja nemačke karte koje kod nje postoje.

II. deo: Snabdevanje

Snabdevanje italijanskih divizija

a) Snabdevanje italijanskih divizija vršiće pretežnim delom italijanska 2. armija.

Ukoliko je potrebna nabavka s terena severno od demarkacione linije, ona se može izvršiti tek po saglasnosti Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«. Nabavke s terena treba, u načelu, plaćati,

vfe) Komandantima i onima koji su zaduženi za italijansko snabdevanje biće, po dogovoru s mesnim komandanturama nemačkog Vermahta, odnosno hrvatskim predsednicima opština, odobrena upotreba prostorija za smeštaj, bolnice i skladišta *severno od demarkacione linije,* ukoliko tome ne bi protivurečili *interesi sanitetske službe* (opasnost od epidemija) Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«. Pre trajnog posedanja naseljenih mesta, italijanski biro za vezu Intendanture 2. armije treba da porazgovara s komandantom za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.

Rekvizicije severno od demarkacione linije mogu da se vrše samo u saglasnosti s komandantom za poza-

Umberta

dinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«, koji će sa svoje strane stupiti u vezu s hrvatskim vlastima.

c) Po postignutoj saglasnosti komandanta za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader« i biroa Intendanture 2. armije, mogu nemačke i italijanske divizije *u hitnim slučajevima objediniti* međusobne službe za snabdevanje.

d) Italijanskim divizijama je dozvoljena slobodna i neograničena upotreba svih *drumova južno od demarkacione linije.* Pre upotrebe *drumova severno od demarkacione linije,* biro za vezu Intendanture 2. armije će pribaviti saglasnost komandanta za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.

e) Železničke transporte severno od demarkacione linije treba prijaviti *Komandi transporta u Zagrebu.*

f) Kao *plen* važi: municija, oružje, oprema, sledovanje i stoka *ustanika.* On pripada italijanskim ili nemačkim divizijama, već prema prostoru na kome su one angažovane.

2.) *Snabdevanje 718. pd i potčinjenih hrvatskih jedinica*

a) Snabdevanje 718. pd biće vršeno neposredno, kao i do sada, od komandujućeg generala i komandanta u Srbiji. Teškoće Ikoje bi nastale u snabdevanju treba javiti komandantu za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.
Rekvizicija se može vršiti samo po odobrenju komandanta za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.

b) *Hrvatske jedinice* potčinjene 718. pd su u pogledu *snabdevanja sledovanjem* upućene na 718. pd, koja će, u tu svrhu, od Štaba 3. hrvatskog armijskog korpusa trebovati sledovanje za hrvatske jedinice u cilju skladištenja u svojim stanicama za izdavanje s'ledovanja.

e) Sve snabdevačlke transporte hrvatskih jedinica vršiti preko 718. pd.

d) U pogledu objedinjenosti snabdevačkih službi italijanskih divizija vidi odelj. *2,* tač. 1 pod c.

e) Predviđeni *snabdevački transporti* na drumovima:
— Brod — Sarajevo
— Sarajevo — Sokolac — Han-Pijesak
— Sarajevo — Prača

j

treba da budu prijavljeni komandantu za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe generali »Bader«.
Svi ostali drumovi severno od demarkacione linije slobodni su za snabdevačke transporte 718. pd.

f) *Snabdevački transporti na železnicama:*
Brod, Sarajevo, Prača
Zavidovići, Han-Pijesak
trdba da budu prijavljeni komandantu za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.

g) *Sabirno mesto za ranjenike* Borbene grupe general »Bader« od 20.4. u 16,00 časova spremno za prijem u Sokolou.

h) *Plen* (prema odelj. 2, tač. 1, pod f) ima da skloni i evakuiše 718. pd. Plen do daljeg ostaje na čuvanju divizije.

i) *Regulisanje saobraćaja*
Na putu Ilidža — Sarajevo do kraka na drutnu 10 km istočno: Operativni štab Borbene grupe general »Bader«, *na ostalim* puteviima: 718. pd.

k) *Izveštavanje o situaciji u pogledu snabdevanja* svakodnevno od 11,00 časova komandantu za pozadinu Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.

^Poaadinslko odeljenje Operativnog štaba Borbene grupe generall »Bader«: Sarajevo, Petrakina, turska škola.

III. deo: Vršenje izvršne vlasti, postupak sa zarobljenicima i postupak prema civilnom stanovništvu[14]

**Operacijsko područje:* Područje severno od demarkacione fppije između Save, Drtoe i Bosne.

izvršna vlast

Izvršnu vilast na operacijskom području vrše komandant Borbene grupe general »Bader» i, po njegovim direktivama, komandanti nemačkih i italijanskih divizija ina svojim *područjima angažovanja.*

cilju održavanja reda i bezbednosti u rejonima angažovanja do početika rada hrvatskih vlasti na raspolaganju divizija stoje, pored njihovih jedinica, hrvatska j žandarmerija li *hrvatska policijska odeljenja,* kao i hrvatska upravni službenici koji su ostali u rejonima angažovanja.

' Vidi dok. br. 44 i 48.

'J-•

Od momenta ikad počnu raditi *civilne hrvatske vlasti,* njima će 'biti potčinjeni hrvatska žandarmerija i hrvatsika policijska odelljenja, kao i svi hrvatski službenici. Detalji za to biće blagovremeno naređeni od Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.

b) Jedna zbirka svih *propisa i zakona* koji važe za operacijsko područje posebno će biti dostavljena divizijama.

c) Komandanti nemačkih i itaiijanskih divizija će biti ovlašteni da izdaju *trojezične naredbe* nemačko-italijansko-hrvatske, u smislu naredaba komandanta Borbene grupe general »Bader«, ukoliko se radi o izvršenju mera koje su *po vremenu i po mestu ograničene,* a koje se budu pokazale potrebnima za održavanje mira i reda.

3.) *Postupak prema ustanicima*

a) *Ustanici uhvaćeni s oružjem u ruci kao i svako* ko se nalazi u njihovoj pratnji ili ih podržava treba da budu streljani.

• *Četnici* koji se *ne odupiru* savezničkim trupama ne treba da budu tretirani kao ustanici. Njih treba do daljneg tretirati kao zarobljenike po odredbama Haških pravila vođenja kopnenog rata.
Spoljine oznake razlikovanja između četnika i partizana:
Četnici:

Uniforma: Većinom tamno smeđa narodna nošnja, oficiri u srpskoj uniformi, crna šubara sa srpskim grbom i trobojnicom.

Oznake: Oznaka činova stare srpske vojske.

Partizani:

Uniforma: Nemačke, italijanske, srpske uniforme ili seljačko odelo.

Oznake: Sovjetska zvezda na kapi, oznaka čina sovjetskom zvezdom i trakama na rukavu. Politički komesar ima u sovjetskoj zvezdi srp i čekić.

b) *Počinjena i pokušana zlodela* od strane pripadnika savezničkih trupa treba kazniti na licu mesta.
718. pd kažnjava i nedela počinjena ili pokušana od straine pripadnika potčinjenih hrvatskih jedinica.

• 4.) *Postupak prema civilnom stanovništvu*

a) Civilno stanovništvo treba tretirati s razumevanjem i pravedno.

b) Naseljena mesta u kojima busde nađeno oružje ili municija, ili koja favorizuju ustanike, treba spaliti.

c) Civilna lica koja izgledaju sumnjiva zbog favorizovanja ustanika treba internirati. 0 evakuaciji u logor za internirce biće izdato naređenje.

d) Evakuacija civilnog stanovništva čitavih područja i pojedinih naseljenih mesta može da se izvrši samo po naređenju Operativnog štaba Borbene grupe general »Bader«.

e) Civilna lica koja u rajonima angažovanja itaiijanskih divizija prekrše izdata naređenja treba da italijanske vojne vlasti izruče Operativnom štabu Borbene grupe general »Bader«. Izuzeta su od toga civilna lica koja su učinila prekršaje za koje im po italijanskim zakonima, treba da sude italijanski specijalni vojni sudovi.

Komandant Borbene grupe general »Bader«
Bader
general artiljerije

"tavljeno:

• ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i Kojima su ove instrukcije dostavljene.

BR. 55

ZAPOVEST OPERATIVNOG ŠTABA BORBENE GRUPE »BADER« OD 10. APRILA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NASTUPANJE U CILJU PREDUZIMANJA OPERACIJE »TRIO« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U REJONU ROGATICE[1]

Operativni štab Borbene grupe general »Bader« Ia, br. 61/42 str. pov.

0.U., 10.4.42.

20 primeraka

1. primerak

Komandujući general i 'komandant u Srbija

Prim. 11.4.42, br. glav. kancel. 72/42 str. pov.

Odelj. Ia, dal, br. 224, str, pov.

Br. prim. 1 | Prilog: 1

Veza: Oper. štab Borbene grupe general »Bader«, Ia, br. 60/42 str. pov. od 10.4.42.[3]

Predmet: **Operacija »T r i o I«**
Prilog: **Obaveštajm bilten o neprijatelju.[4]**

Operacijska zapovest za nastupni marš u cilju dostizanja rejona oko Rogatice
(ital. karta 1:100.000)

1.) ***Neprijatelj:*** **vidi obaveštajm bilten o neprijatelju Ie.[5]**

2.) ***Zadatak:*** **Borbena grupa general »Bader« ima** zadatak **da uništi ustanike koji se nalaze u rejionu oko Rogatice i da temeljitim čišćenjem područja umiri područje.[6]**

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r 250, s. 394—6.
[2] Stambilj primaoca.
[3] Vidi dok. br. 54.
[4] i [s] Vidi dok. br. 56, nap. 3.
' i [13] Komandant Borbene grupe »Bader« je 19. aprila 1942. izdao sledeću zapovest za čišćenje okružene prostorije oko Rogatice.
»1.) Pritisak neprijatelja na Rogaticu nepromenjen.
2.) Dolazak *itaiijanskih snaga* i nadalje odložen.
3.) Ojačana 718. pd, pošto stigne u naređene rejone, okruzice rc-

.) U tu svrhu stoje, odnosno stižu na polazne položaje:
ital. 5. brd. div. »Pusterija«
u rejon Višegrad — Priboj — Pljevlja — Cajniče,
ital. 22. pd »Kačatori dele Alpi«
u rejon Gacko — Kalinovik,
ital. 1. brd. div. »Taurinenze«
glavnina u rejon Turba — Trnovo — Dobro Polje, a delovi vezani za drum u rejon oko Pala (12 km jugoistočno od Sarajeva),
718. nemačka pd **(s potčinjenim joj hrvatskim jedinicama)[7]**
u rejon Pale (isklj.) — Mokro — Olovo — Vlasenica — Han-Pijesak,
nemačke snage komandujućeg generala i k-ta u Srbiji
u rejon yišegrad — Užice.
Po prispeću na polazni položaj **divizije će primiti pojedinačna naređenja koja će određivati njihovo nastupanje u sledeće rejone:**
ital. 5. brd. div. »Pusterija« :[s]
rejon Višegrad (uklj.) — Ustiprača (isklj.).

oko blokirane Rogatice. Polazeći s kružne osnovice, obruč treba !ti od neprijatelja do Prače i Drine i deblokirati Rogaticu.
Vremensko trajanje akcije oko 14 dana.
-'Momenat *nastupanja i linija koju dnevno treba dosegnuti* ostaju Steni 718. pd.
Naslon na desnom krilu divizije, koji je do sada bio predvi- italijanske snage, treba obezbediti do Prače angažovanjem hr- snaga (bataljon »Ilidža«). Tim snagama treba istovremeno obez- zaštitu bokova i obezbeđenje na Prači.
„ 5.) Po prispeću na sektor Prača — Drina treba prelaženje usta- sprečiti postavljanjem obezbeđenja. U pogledu ostaloga, treba .cSti pacifikaciju očišćenog područja.
6.) Od itaiijanskih snaga će biti zatraženo da vrše preprečavanje arkacionoj liniji« (AVII, NAV-T-501 r. 250, s. 331).
Odnosi se na ustaške i domobranske jedinice NDH na području **je** Bosne koje su, sa izuzetkom onih uključenih u držanje mosto- 2 kod Zvornika, bile potčinjene nemačkoj 718. pd. U mostobranu "vornika nalazio se domobranski 2. bataljon 3. pp s vodom hau- baterije 100 mm, potčinjen nemačkoj 714. pd (AVII, NAV-T-501 s. 394—6).
* i [10] Prema osnovnoj koncepciji komandanta italijanske 2. ar- generala Marija Roate, polazni položaji u odnosu na područje Ro- •* su sledeći:
:— alpska divizija »Pusterija«: zona Višegrad — Priboj — Pljev- čajniče;
.— peš. div. »Kačatori dele Alpi«: zona Gacko — Kalinovik;
— alpska divizija »Taurinenze«: zona Turba — Trnovo — sedlo ~*o (između Trnova i Kalinovika). Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. 3 i 39.

S izuzetkom jednog mostobrana kod Višegrada, do daljeg ne prelaziti Drinu prema severu.

ital. 22. pd »Kačatori dele Alpi«:[9]
rejon Ustiprača — Goražde — Vranići (6 'km jugozapadno od Goražda) (naseljena mesta ukl j.).

ital. 1. brd. div. »Taurinenze«:[10]
rejon Osječani — Podgrab (mesta uklj.).

Ojačana nemačka 718. pd:[11]
rejon Podložnik (isklj.) — Sokolac (uklj.) — Han-Pijesak (uklj.) — Podžeplje (isklj.).

Snage komandanta u Srbiji:[12]
linija duž Žepe i Drine od Gođenja (uklj.) do Višegrada (isklj.).

Iz tih rejona će se, kao iznenađenje, izvesti okruženje oko Rogatice. Naređenje za to sledi.[13]

5.) Za vreme nastupnog marša treba, u okviru vremena koje stoji na raspolaganju, teren kojim se nastupa očistiti od ustanika po detaljnijim direktivama komandanata divizija.

6.) *Vreme*

a) *Naznačavanje*

Po naređenju Komande italijanske 2. armije, u naređenjima će se naznačavati: kao

»dan nula« — od 00,00 časova do 24,00 časa — dan pre odlaska jedinice koja kao prva pođe s polaznog položaja na nastupni marš;
kao

»dan 1 (jedan)« naredni dan itd.

»Dan nula« biće divizijama blagovremeno stavljen do znanja. Predviđa se 25.4.42.[14]

b) *Vremenski plan*

Namerava se da se nastupni marš divizije u cilju formiranja obruča Oko Rogatice tako reguliše pojedinačnim naređenjima da sve jedinice stignu u isto vreme u

" Vidi'dok. br. 56.

" Misli se na 3. bataljon 737. pp 717. pd sa inž. četom iste divizije. O tome vidi dok. br. 52.

M Operacija je počela 22. aprila 1942. O tome vidi dok. br. 60.

I)

rejone naređene u tač. 4.). To vreme zavisi od prispeća divizija na polazne položaje naređene u tač. 3.).

Komandant Borbene grupe
general »Bader«
Bader
general artilerije

Dostavljeno:
15

BR. 56

»OVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 14. APRILA 942. POTČINJENIM GRUPAMA ZA PREDUZIMANJE OPEICIJE »TRIO« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U RE->NU PRACA — VIŠEGRAD — DRINA — REKA — HAN-PIJESAK — GROMILE[1]

Poverljivo

8. peš. divizija
8 ap. Odelj. Ia
1323/42 pov.

Id, Ia, 361/42 pov.[2]
Div. St. Qu, 14.4.42.

Operacijska zapovest br. 5

.) *Neprijatelj:* Na području između Prače — Višegrada — Drine — Reke — Han-Fiješka — Gromila ponovo su se učvrstili ustanici (pre svega partizani).. Njihova tačna jačina ne može da se navede.
Situacija neprijatelja: Vidi prilog 4.[3]

[15] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i anova kojima je ova zapovest dostavljena.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, 361—78.
Dopisano rukom.

' Zbog ograničenog prostora ovaj prilog je izostavljen. U njemu jgovori o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni, o propagandi 'u vrše partizani, o borbenoj snazi partizanskih i četničkih jedinica rejonima Pala, Sokolca, Bogovićke pl., Rogatice i Han-Pijeska, kao njihovoj borbenoj vrednosti, načinu dejstva i naoružanju. Prema ačkoj proceni, u istočnoj Bosni se nalazilo oko 20.000 partizana i ika. (Snimci 374—6 ovog originala, vidi nap. 1.)

2.) *Zadatak:* Neprijatelja uništiti gde se pokaže.[4] Ovaj put treba da se posao temeljito uradi, da bi se rejon potpuno očistio i umirio.

Pošto je vreme sada povoljno, trupa će i ovaj zadatak ispuniti.

3.) *Sopstvene snage:*

U akciji učestvuju:

nemačke, italijanske i hrvatske jedinice.[5]

Pod mojom su komandom, po odredbi komandujućeg generala i komandanta u Srbijii generala artilerije Badera, sve trupe 718. pd, trupe komandujućeg generala i komandanta u Srbiji koje ulaze u gore opisani rejon, delovi hrvatske vojstke i ustaške grupacije.

Ove se trupe raspoređuju u grupe prema prilogu 1.

Potčinjene. trupe komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, ustaša i hrvatske vojske potčinjavaju se taktički i materijalno 718. pd.

Sve mere za opremanje i dotur municije za te delove trupa regulisaće 718. pd putem njihovih pretpostavljenih instanci.

Grupe dobiijaju naređenja direktno od mene.

Taktičke izveštaje grupa treba isto tako meni direktno dostavljati.

4.) Grupe 718. pd treba da stignu na sledeće polazne položaje do 20.4.42 u 16,00 časova:

Grupa »Sušnik«:[6] Opšta linija Podložnik (isklj.) — Sokolac (zaklj.).

Grupa »Vist« (Wüst): Opšta linija Sokolac (isklj.) — Han-Pijesak (zaključno).

Grupa »Francetić«:[7] Opšta linija Han-Pijesak (isklj.) — Podžeplje (zaklj.).

Grupa k-ta u Srbiji:[8] Opšta linija Gođenje — Slap (ušće Reke u Drinu) — Višegraid (isklj.)

Hrvatski delovi trupa ovih grupa treba da se potčine nemačkim jedinicama.

[4] Opširnije o operaciji »Trio«, koju su, od 22. aprila do 12. maja, nemačke, italijanske i ustaško-domobranske snage izvršile protiv snaga operativnih štabova NOP i DV za istočnu Bosnu i Sandžak i 1. i 2. proleterske NOU brigade, vidi dok. br. 48, 52, 53 i 55; Zbornik tom II, knj. 3, dok. br. 165, 166, 167 i 168; tom IV, knj. 4, dok. br. 91, 95, 97, 99, 104, 106, 107 i 131—136, knj. 5, dok. br. 2, 5, 8, 14, 15, 18 i 132—136; tom XIII, knj. 2, dok. br. 39.

[5] Kao simbol njihovog sadejstva, operacija je dobila naziv »Trio«.

[6] Gustav (Gustav Suschnig), pukovnik, komandant 738. pp 718. pd.

[7] Jure, ustaški potpukovnik, komandant ustaške Crne legije.

[8] Vidi dok. br. 32, nap. 5.

5.) *Prethodne mere:*

a) Grupa »Vist«: Cisti — kao što je naređeno u pripremnom naređenju[9] br. 2 od 11.4. zapadno i istočno od druma za nastupni marš Živinice — Kladanj., Ona stiže 15.4. uveče s tim defovima na koncentracijsku prostoriju oko Olovskih Luka (Petrović).

Od 16.4. ona čisti, po ojačanju srednjeg bataljona sa 2 čete hrvatskog 8. pešadijskog puka (iz rejona Olovo), rejon koji je detaljnije naznačen u pripremnom naređenju 2, do druma Sokolac — Han-Pijesak.

b) *Grupa »Zavidovići«:* Stiže železničkim transportom u rejon oko Olova i čisti — kao što je naređeno u pripremnom naređenju[10] br. 3 od 11.4. rejon severozapadno od Olova i stiže 15.4. uveče na koncentracijsku prostoriju oko Olova.

Od 16.4. čisti rejon naznačen u pripremnom naređenju br. 3 do druma Sokolac — Han-Pijesak.

Od 15.4. u 18,00 časova ta će grupa biti potčinjena potpukovniku Vrstu do kraja operacije.

Od 15.4. u 16,00 časova čitava Grupa »Vist« ima da stigne na polazni položaj na želi. pruizi Olovo (Petrović). Izvršenje javiti diviziji do 17,00 časova.

c) *Grupa »Sušnik«:* Sastav vidi u prilogu 1. Prikupljanje u Sarajevu i ofcoilini. Od 16.4. ona ima da preduzme temeljito čišćenje područja između Sarajeva i polaznog položaja.

20.4. u 16,00 časova ona će stići na polazni položaj naređen u tač. 4.

O izvršenju izvestiti diviziju do 17,00 časova.

d) *Grupa »Francetić«:* Posle čišćenja područja desno i levo od njenog druma za nastupanje ima da 20.4. u 16,00 časova zauzme polazni položaj Han-Pijesak — Podžeplje (zaklj.).

O izvršenju izvestiti 718. pd do 17,00 časova.

e) *Grupa komandanta u Srbiji:* Čisti prilikom marša predpolje i po prelasku Drine desno i levo od druma kojim nastupa zauzima određeni polazni položaj za napad, u koji stiže 20.4.42 u 16,00 časova.

O izvršenju izvestiti 718. pd do 17,00 časova.

.) *Tok operacija:*

Početak operacija na dan X, tačno vreme će još "biti naređeno.[11]

[9] i [10] Redakcija ne raspolaže tim naređenjima.

[11] Operacija je počela 22. aprila 1942. godine.

Polazak trupa svaki dan u 7,00 časova ukoliko 718. pd ne naredi raniji polazak.

Prelaz na počinak tako blagovremeno, da obezbeđenja mogu da budu postavljena i sprovedena pregrupisavanja unutar jedinica još pre pada mraka.

Dnevne ciljeve za grupe će divizija odrediti i treba ih bezuslovno održavati (predviđen dnevni tempo od 6 kilometara).

Ne simeju nikako da nastupe gubici vremena koji se mogu izbeći.

Civilni saobraćaj spolja u obruč treba po svaku cenu sprečiti.

Svi delovi će svoje postavljene zadatke rešavati napadom.

Akcija »Trio I« se završava kad gore navedeni rejon bude potpuno pročešljan.

7.) *Izvršenje akcije:*

Okruženo područje koje treba, očistiti ima da bude opkoljeno bez ijedne breše, zatim će se nastupnim maršem koncentrično napasti na Rogaticu.

Granica između Grupe »Sušnik« i italijanskih trupa:

871 (1,5 ikm severno od slova »P« od Podložnika), 1135 (Gradina), 961, 951, 959, 981, 923, Bahrići, Bulka, Peštovica (uklj.), drumske raskrsnice (Sokolac — Rogatica, Rogatica — Višegrad) u Rogatici. Sve zaključno za Grupu »Sušnik«.

Granica između Grupe »Sušnik« i Grupe »Vist«:

Sokolac, Rešetnica, 936, 994, 988, 951, 946, Kovanj, gore označena raskrsnica puteva. Sve zaključno za Grupu »Vist«.

Granica između Grupe »Vist« i Grupe »Francetić«:

Han-Pijesak (isklj.), 1138, 1182, 1142, 1393, 1117, 1059, 1042, 928, 546, gore označena raskrsnica puteva u Rogatici. Sve tačke zaključno za Grupu »Francetić«.

Granica između Grupe »Francetić« i Grupe komandanta u Srbiji:

Gođenje, 1046, 1142, 1168, 1023, 907, Krčići, gore označena raskrsnica puteva u Rogatici. Sve zaključno za Grupu komandanta u Srbiji.

Granica između Grupe komandanta u Srbiji i italijanskih trupa sledi kasnije, čim ovde bude poznata.

U kružnoj osnovici treba s desnim susedima stalno održavati vezu, kako bi se sprečio prodor neprijateljskih delova koji se nalaze u obruču.

U cilju uspostavljanja veze na mestu spoja između dvejiu jedinica, oni bataljoni koji su u datom momentu bočni treba da pošalju specijalno odeljenje za vezu desnoj susednoj četi. Ovo »spojno odeljenje« je odgovorno za trajnu vezu na mestu spoja sve do okončanja akcije.

Istovremenim nastupanjem obruč će se planski sužavati.

Bez daljeg naređenja sve kuće, staje, šume i uopšte ceo teren na naređenoj zoni borbenog dejstva ima da se temeljito pretraži i očisti od ustanika.

Veza unutar kružne osnovice ne sme nikad da se izgubi. Naročito mora da bude sprečen proboj neprijateljskih delova danju i noću. U tu svrhu treba formirati u načelu guste, neprekinute *strazarske linije* (ne u vrsti!) i s njima ići napred. Budnost stražarskih mesta za vreme noći i celovitost postroja (da nema breša) treba da bude stalno proveravana od oficira.

Imajući u vidu sopstvenu nadmoćnost, teško da se može računati s neprijateljem koji se bori prikupljeno, kao regularne trupe. Ukoliko bi to, međutim, ipak bio slučaj, borbeni postupak treba odmah izmeniti.

8.) *Služba raspoznavanja:*

Signali za raspoznavanje između kopnene vojske — vazduhoplovstvo od 20.4. do 25.4. priloženi su (prilog 2),[12] ostali slede blagovremeno.

Svetlosni znaci raspoznavanja za sopstvene trupe nepromemjeni, kao što su naređeni od OKH.

Znaci platnima prema tablici signala kopnene vojske treba da se memoriraju. Zastave i za kamione i vozila treba po svaku cenu uzeti sa sobom.

.9.) *Upotreba sredstava veze:*

Ojačana četa za vezu 718. divizije će, i posle napuštanja garnizona, obezbediti s jedinicama vezu:

Radio-vezu s Grupom »Sušnik«, »Vist«, »Francetić« i Grupom komandanta u Srbiji, *do štaba 718. pd*

Odeljenje teleprintera treba upotrebiti pri štabu 718. pd (Uporedi prilog 5)."

10.) Vazduhoplovstvo:

U akciji će uzeti učešća nemački, italijanski i hrvatski piloti. Angažovanje treba zatražiti od divizije:

[12] Zbog ograničenog prostora izostavljen je taj prilog (ugovoreni signali za raspoznavanje — vidi snimak 370 ovog originala).

[19] Zbog ograničenog prostora izostavljen je taj prilog (specijalno naređenje za korišćenje sredstava veze — vidi snimak br. 377).

Pri tom troba uzeti u obzir samo mali broj raspoloživjh aviona, kao i izgled na uspeh, koji postoji samo kod prepoznatih ciljeva i dobre vidljivosti.

11.) *Direktive za borbu:*

Mogućnost prepoznavanja neprijatelja i u ovoj akciji: trpi od poznatih okolnosti. Bliže direktive vidi prilog 3. Trupe i tumače treba pre angažovanja detaljno instruisati.

12.) *Izveštavanje:*

Širina akcija zahteva najstrožu disciplinu izveštavanja od strane trupa.

Kamandovanje zavisi od najbržeg, kratkog i jasnog upoznavanja svega što je bitno.

Načelno trupe treba da izveštavaju:
o početku nastupanja,
dostizanju važnih ciljeva,
rejonu smeštaja,
držanju neprijatelja,
obostranim gubicima,
utrošku municije,
posebnim događajima,
plenu,
namerama za idući dan.

U 8,00 časova treba izvestiti o tom kako je protekla noć i o nastupanju.

U 12,00 časova treba podneti vanredni izveštaj.

U 18,00 časova treba izvestiti o tom kako je protekao dan, o ciljevima koji su postignuti itd.

Oprema kartama 1:100.000.

Posebne maskirane table za naznaku naseljenih mesta neće se izdavati. Upućuje se na korišćenje tablica znakova kopnene vojske. Komanda pozadine treba da obezbedi -mesto za stanicu za prikupljanje izveštaja pri operativnom štabu 718. pd u Sokolcu od 20.4. u 14,00 časova u cilju preuzimanja i razvrstavanja izveštaja i dostavljanja operativnom štabu divizije.

Pošto je teren težak a visinske razlike velike, to treba izdašno koristiti konjičke jedinice.

Grupa »Vist« i Grupa »Sušniik« će operativnom štabu divizije pridodati po dva kurira na konju. Ima da se jave u Sokolcu 20.4.42. u 16,00 časova.

13.) Pokretne kuhinje treba povesti sa sobom.

Preporučuje se korišćenje tovarnih grla i domaćih vozila za transport oružja, municije, opreme i sledovanja.

Grupe Al konjima treba u najširem obimu upotrebiti i za izviđajvje.

14.) Odelo, municija, opsjema kao za ratne zadatke, šinjel, ćebad, šatorsko krilo'.-

Jednu popunu municijiom da ponesu sa sobom a opremu po mogućstvu ograničiti.'

J5.) Komandno mesto divizije Sarajevo, od 20.4. u 14,00 časova u Solkolou.

Fortner

* *Prilozi:*
1 = podela na grupe
2 = znaci raspoznavanja
3 = direktive za borbu
4 = situacija neprijatelja
5 = posebne odredbe za upotrebu veza
6 = posebne odredbe za snabdevanje[14]

Podela: ..-[15]

Poverljivo

f Prilog 1 uz br. 1323/42 pov. 718. pd, Ia, od 14.4.42.

Sastav grupa:

Ojačana 718. pd je za akciju »Trio I« sledećeg sastava:

'.) Operativni štab 718. pd, s operativnim štabom 668. art. diviziona, koji ulazi u grupu I u Sokolcu:
1 srednje radi'o-odeljenje čete za vezu 718.
*f" 2 mala radio-odeljenja čete za vezu 718.
1 odeljenje teleprintera čete za vezu 718.

v) *Grupa »Sušnik«* (Podložnik — Sokolac):

iz Sarajeva:
1/738.
11/738.
III/738.
2/668. art. diviziona

[14] U ovoj zapovesti komandanta za pozadinu 718. pd regulisana su dva pitanja organizacije pozadine za predstojeću operaciju »Trio« fil istočnoj Bosni (AVJI, NAV-T-501, r. 250, s. 349—54).

[15] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena jedinica, komandi i ustanova kojima je ova zapovest dostavljena.

3/668. art. diviziona

1. vod 4/668. art. diviziona (potčinjava ss jednom pešadijskom bataljonu)
1 trećina 718. inž. čete
3 mala radio-odeljenja čete za vezu 718.
4 oklopna kola iz Sarajeva

1 vod 3. hrv. brdske baterije IX (potčinjena jednom batalojnu)
predviđeno iz Sokolca:
3 hrvatske pešadijske čete sa po jednom grupom teških mitraljeza 1/13. lov. puka (po jedna četa potčinjena trima nemačkim bataljonima).
Predviđeno iz Rogatice:
1 vod brdskih topova 7,5 (hrv.) III graničnog bataljona potčinjen jednom bataljonu 738. pp
3 čete III graničnog bataljona (po jedna četa potčinjena trima nemačkim bataljonima).

3.) *Grupa »Vist«* (Sokolac — Han-Pijesak):
a) iz Živinica: 11/750.
III/750.
1/668. art. diviziona
1 trećina 718. inž. čete
3 oklopna kola 8/12.
3 mala radio-odeljenja čete za vezu 718.
b) iz Zavidovića: 1/750.
1 trećina 718. inž. čete
2 hrvatske čete 15. pp (potčinjene)
1 vod 3. krv. brdske baterije IX (potčinjene)
predviđeno iz Olova:
2 čete 8. pp (potčinjene srednjem bataljonu 750. pp)
predviđeno iz Han-Pijeska:
2 čete IV graničnog bataljona (hrv.) (potčinjene levoim bataljonu 750. 'PP)
1 vod brd. topova IV (potčinjen jednom bataljonu).

4.) *Grupa »Francetić«:* (Han-Pijesak — Podžeplje):
predviđeno da dođe s Drine:
2 do 3 ustaška bataljona
1 vod brdskih topova 3. baterije hrv. XI

5.) *Grupa komandanta Srbije:* (Gođenje — Slap — Reka (Drina):
predviđeno da dođe iz Srbije:
III/737. pp s potčinjenom mu 714. inž. četom.

Za štab divizije (Ia):
major
16

Poverljivo

Prilog 3 uz br. 1323/42 pov. 718. pd, Ia, od 14.4.1942.

Instrukcije za b o rb u

(za instruisanje trupe)

1.) *Neprijatelj:*
Kao neprijatelja treba smatrati i tretirati:

a) Partizane = komunističke ustanike.
Spoljni znaci razlikovanja:
Uniforme: nemačke, italijanske, srpske ili seljačka nošnja s oznakom: sovjetska zvezda na kapi; oznaka čina: sovjetska zvezda kao čin na rukavu.
Politički komesari: U zvezdi srp i čekić.

b) Četnike — nacionalne srpske ustanike (ukoliko pružaju otpor).
Znak raspoznavanja: Pretežno narodna nošnja braon boje. Oficiri u srpskoj uniformi, crna šubara sa srpskim grbom i trobojnicom.

c) Četnike Dangića. (ukoliko pružaju otpor).

d) Sve koji nisu iz mesta i takve stanovnike koji, prema izjavama, tek što su se vratili.

One koji beže treba odmah goniti, pogotovu zato što će se pri tom često raditi o vođama.

2.) Ne važe kao neprijatelji vojnici italijanske vojske u uniformi, vojnici hrvatske vojske u uniformi (velika kokarda kao značka na kapi), vojnici hrvatskih ustaša u

" i '8 Potpis nečitak.

uniformi (značka »U« na kapi), civili, delom u šinjelima, s dozvolom za nošenje oružja hrvatske vojske ili s crveno^ -belo-plavom trakom na rukavu ili na civilnom odelu (dobrovoljna milicija).

3.) *Postupak prema ustanicima:*

a) Ustanike koji su uhvaćeni s oružjem u ruci, kao i svakog koji se nalazi u njihovoj pratnji i podržava ih ili poseduje municiju, treba streljati.

b) Četnike koji se ne odupiru trupama *ne* tretirati kao ustanike. Do daljnjeg ih treba, prikupljene kao zarobljenike, pod pratnjom odvesti u stanicu za prikupljanje ratnih vojnih zarobljenika.

c) Pri pretrazi naseljenih mesta koja su bila u rukama ustanika treba od stanovnika, a pre svega od starešine mesta, tražili da naznače one porodice čiji su muškarci otišli »u šumu« i sarađivali s ustanicima.

4.) *Pregovori s ustanicima:*[17]

U načelu su zabranjeni za trupe. Ako od strane ustanika usledi predlog za vođenje pregovora, o tome treba neodložno izvestiti komandanta puka, po čijem naređenju treba postupiti.

5.) *Postupak pri zarobljavanju:*

Pri dosadašnjim akcijama je stečeno iskustvo da su trupe pri pretresu 'kuća. ili naseljenih mesta sve prisutne osobe saterale na gomilu i odvele kao zarobljenike. Prilikom saslušanja su onda nastale teškoće da se pronađu Okolnosti pod kojima je zarobljavanje usledilo. Zbog toga će svaki podoficir dati zarobljeniku da ponese cedulju na kojoj je sasvim kratko prikazano u kakvoj je situaciji usledilo zarobljavanje. Npr.: »Uhvaćen u kući pri radu u staji«, potpis, naznaka jedinice.

[17] General Roata je prilikom boravka u Zagrebu 11. aprila 1942. rekao generalu Glez-Horstenauu da mu je italijanska Vrhovna komanda dala odrešene ruke za pregovore s četnicima. Isto tako, on namerava da četnike, naročito u Hercegovini, obaveže pregovorima i da ih odvoji od partizana, kako bi za operacije na severu imao bar delimično sigurno zaleđe. Direktno uključenje naoružanih četnika u borbu, po njemu, došlo bi u obzir tek posle probnog perioda. Severno od demarkacione linije, međutim, važi i za Italijane nemačko uputstvo: da se nikakvi pregovori sa ustanicima ne vode, jer je italijanska Vrhovna komanda zabranila pregovore sa ustanicima izuzev ultimativnih zahteva (AVII, arhiva NOP-a, reg. br. 9/3 i 23/4, k. 1708, NAV-T-120, r. 200, s. 153593-4, Ca, reg. br. 24/8, k. 18, reg. br. 19/4, k. 170, reg. br. 8/7 i 22/6, k. 231, reg. br. 4/14, k. 232).

Upotreba dovedenih zarobljenika za nošenje ranjenika je u načelu zabranjena.

.) Da bi se omogućilo korišćenje izjava zarobljenika, već pri prvom saslušanju treba pridavati važnost sledećim konstatacijama, koje trupe moraju da iskoriste:

a) Kako se zovu vođe i gde se nalaze komandanti manjih jedinica ustanika?

b) Gde se nalaze skladišta oružja, municije i životnih namirnica?

c) Gde se nalaze porodice ustaničkih vođa?

d) Treba proveriti nema li među zarobljenima takvih koji mogu da posluže kao vodiči do skrovišta i skladišta.

.) *Postupak prema civilnom stanovništvu:*

a) Evakuaciju civilnog stanovništva sa čitavih područja i naseljenih mesta treba sprovesti samo po naročitom naređenju Borbene grupe »General Bader«.

b) Naseljena mesta i kuće u kojima se nađe oružje ili municija, iz kojih je pucano ili čiji su stanovnici favorizovali ustanike treba spaliti. Van toga paljenje treba da izostane s obzirom na smeštaj trupa.

c) Stanovnici čiji su rođaci kod ustanika ili su podržavali njihovu delatnost treba da budu odvedeni kao zarobljenici.

d) Približavanje naseljenim mestima koje treba pretražiti ima da usledi u načelu pod zaštitom teškog oružja.

e) Pravednim i uviđavnim tretiranjem stanovništva trupe treba da ponovo pokažu da se bore samo protiv ustanika i da se mirno stanovništvo nema čego da boji.

.) *Izvršna vlast:*

Izvršnu Vlast na operacijskom području vrši komandant Borbene grupe »General Bader«, odnosno komandanti divizija po njegovim direktivama, u koju svrhu stoje na raspolaganju, pored dellova trupa, i odeljenja hrvatske žandarmerije i policije i hrvatski upravni službenici koji su ostali na područjima, sve dok hrvatske civilne vlasti ne počnu dejstvovati.

.) *Hrvatska je prijateljska zemlja:*

Trupe treba da su svesne te činjenice i treba da izbegavaju svako prekoračenje svojih zadataka.

U pogledu ishrane s terena upozorava se na propise kojd su dati putem pozadinskog odeljenja divizije.

Za štab divizije (Ic):
zastupa:
[18]
poručnik

BR. 57

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA 1 KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. APRILA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO -POLITIČKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI I U BOSNI[1]

WB-841 a[2]

KTB[3]

Prilog 56[4]

Komandujući general i komandant u Srbiji
Odelj. Ia, br. 3198/42 pov.

H.Qu. 20. 4. 42.

Poverljivo!

Predmet: Desetodnevni izveštaj
2 *priloga* (samo komandantu oružanih snaga na Jugoistoku)

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

1. Opšti podaci

Na području Srbije, sem pojedinačnih prepada, uglavnom je mirno.

Prodor hrvatskog, ustaškog potpukovnika Francetića do Drine pretvorio se u uništavajući udarac protiv glavnih snaga Dangićeve grupe.[5] Situacija na sirpsko-hrvatskoj granici je i dalje nejasna i napeta, jer partizani se bore samo protiv Dangićevih pristalica, a ne i protiv ustaša. Prema raspoloživim izveštajima ustaše su se, navodno, s hrvatskim komunistima borili protiv Dangića.[6] Izgleda da zbog toga komunistički nastrojeni elementi među Dangićevim pristalicama i dalje prelaze na protivničku stranu.

Prelazak srpskih izbeglica, skoro isključivo žena i dece, preko Drine u Srbiju nije se delimično mogao sprečiti zbog slabo posednute granice na Drini. Hrvatske ustaške i millicijske jedinice poklade su velik broj izbeglica koji su hrlili ka Drini, a delimično ih pobacale u reku. Među onima kojd su pobegli u Srbiju hara glad i pegavi tifus.

Javlja se o formiranju jakog žarišta nemira na prostoru Srpskog Kolašina[7] (zapadno-severozapad no od Kosovske Mitrovice) na italijanskom okupacionom području uz srpsku granicu. Izgleda da na ovaj pokret snažno utiče Mihailović, za koga se u poslednje vreme slutilo da je u jugozapadnoj Srbiji, ali koji do sada nije mogao biti uhvaćen.

2. *Srbija*

U *Beogradu* mirno. Planirano hvatanje komunista i lica koja su bliska ustanicima dovelo je do daljih hapšenja,

Podunavlje je i dalje ostalo mirno. Izviđanjem je ustanovljeno da u području Đerdapa nema neprijatelja. Kod Gokupca i u Homoljskim planinama manje bande.

U *Svrljiškim planinama* istočno od Niša ponovo potvrđeno postojanje veće bande. Njena jačina ceni se na oko 500 ljudi. Pojedine grupe ove bande upadaju na područje Bele Palanke i Niša.

Na području *Jastrepca i Pasjače,* prilikom izviđačkih poduhvata, došlo je do sukoba sa ostacima razbijenih bandi/

Na području *Gornjeg Milanovca* opaža se pojačana aktivnost Mihailovića, gde on, navodno, vrbuje. U Ostatiji (20 km severozapadno od Raške) jedna Mihailovićeva grupa jačine oko 150 ljudi, pod komandom oficira, napala četnički odred veran vladi.

U okolini *Nove Varoši* i na području između Nove Varoši i Užica javljeno da se prikupljaju ustanici.

3. Srpsko-hrvatsko granično područje. Zbog povlačenja crnogorskih proleterskih brigada iz istočne Bosne,[9] ne može se dobiti jasna predstava o neprijatelju. Nije jasno da li se pri upadu crnogorskih proleterskih brigada u istočnu Bosnu radilo o podizanju ustanka ili samo o zadobijanju plena. I dalje postoji opasnost za srpske oblasti koje se graniče sa Crnom

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1163—6.
[2] i [4] Dopisano rukom.
[5] i [4] Vidi dok. br. 50, nap. 5 i 13.
[7] Odnosi se na Stari Kolašin, predeo kod Kosovske Mitrovice.
[3] i [0] Vidi dok. br. 53.
[9] Vidi dok. br. 58, nap. 5.

Gorom, jer se mora računati s tim da će proleterske brigade iznenada prodreti u Srbiju.

Zbog izbeglica koji su hrlili preko Drine u Srbiju, na srpsko-hrvatskoj granici došlo je do pojedinačnih sukoba.' Hrvatske milicijske jedinice otvorile su u više navrata vatru na nemačke oružane snage, ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata i civilna lica. Nemačke jedinice, koje su na vatru odmah odgovorile, razjurile su mi/lićijiske jedinice.

4. Sabotaže i prepadi. Ukupan broj 54. U Srbiji se pretežno radi o prepadima partizanskih bandi na opštine, pri čemu se spaljuje arhiva i pljačkaju namirnice.

U Hrvatskoj se sabotaže o ikojima je javljeno izvode pretežno na železničkim prugama i postrojenjima.

II. AKTIVNOST SOPSTVENIH TRUPA

714. pd

Brojsni izviđački poduhvati na području Đerdapa i na području istočno od Požarevca. 447. laindesšicen-bataljon, kao i pomoćna policija iz Kučeva sukobljavali su se s manjim bandama. Neprijatelj imao 8 mrtvih.

11. 4. u uspešnoj borbi protiv ustanika na mostobranu Zvornik sopstveni gubici iznosili: 1 mrtav, 3 ranjena. Neprijatelj imao 14 mrtvih. Delovi 714. pd i carinska granična zaštita, koliko je to bilo moguće, zatvorili su istočnu obalu Drine za reku izbeglica koja je tekla iz Hrvatske. Dva bataljona i Stab 721. pp premešteni su za sada na područje 717. pd da bi smeni'li 737. puik, koji je sada aingažovan u Hrvatskoj.

717. pd

Izviđački poduhvati u dolini Ibra pokazali su da tu vlada potpuni mir. Potere za Mihailovićem na području 30 km jugozapadno od Kraljeva ostale su bezuspešne. Ustanovljeno je samo da se Mihaillović na tome području kraće vreme zadržao. 737. pp, sa svoja dva bataljona, učestvuje u predstojećem poduihvatu u istočnoj Bosni. III/737. pp sa inžinjerijskom četom 717. divizije prelazi Drinu ikod Slapa severozapadno od Višegrada. II bataljon je na maršu u rejon prikupljanja oko Višegrada. I bataljon biće raspoređen za borbu istočno od Višegrada.

718. pd

Sada je u borbi i na maršu u rejon prikupljanja.

Bugarski okupacioni korpus

Izveo je više akcija čišćenja u okolini Prokuplja i na pruzi Niš — Sofija. Kod Mrljka i Bele Palanke, kao i severozapadno od Prokuplja ubijeni su mnogi neprijatelji i zaplenjeno je oružje i oprema.[10]

Grupa nemačke Dunavske flotile

Angažovana je na Dunavu za patroliranje. Do sada nije bilo dodira s neprijateljem. Saobraćaj Dunavom teče nesmetano. Ustave u Đerdapu, koje je visoka voda oštetila, ponovo su osposobljene.

Dežurna avijacija je u više mahova bila iskorišćena za izviđanje i snimanje iz vazduha, kao i za hitne kurirske potrebe.

III. VAŽNIJI DOGAĐAJI

2iva aktivnost neprijatelja u vazduhu, pomenuta u poslednjem izveštaju o situaciji, primećena je i u ovom periodu za kojii se izveštava. Kod Lebana i Kosovske Mitrovice |bačeni su leci komunističkog sadržaja s pozivom da se uzme učešće u ustanku, a isto tako bačeno je i oružje, municija i oprema. Italijani su se domogli i opreme. Još 7 vazdušnih balona[11], za koje je javljeno u poslednjem desetodnevnom ^Izveštaju, oboreno je ili se spustilo.

U Prokuplju je među građanima zabeleženo 5 slučajeva Jipegavog tifusa.

I Železnički saobraćaj Ušće — Slatina (Ibarska dolina) ' Uspostavljen je počev od 19. 4. u probne svrhe.

IV. RUSKE JEDINICE ZA ZAŠTITU PRIVREDNIH OBJEKATA

Na području 714. pd jedinice su upotrebijene za zatvaranje Drine i izviđačke poduhvate. II bataljon 3. odreda za zaštitu privrednih objekata se prevozi železnicom u Kosovsku Mitrovicu da bi čuvao rudnik Trepču. Jačina 3. odreda dan 18. 4. je 1251 čovek.

V. SNABDEVANJE

Situacija u pogledu snabdevanja je normalna. U trofejiom skladištu u Smederevu radovi su od 9. do 19. 4. 42. moali biti obustavljeni zbog visoke vode.

VI. GUBICI I PLEN

za period od 6. do 15. 4. *42.*"

Srbiji: 343 ubijena neprijatelja
Beogradu: 201 hapšenje

Heissluftballon
i [15] Vidi dok. br. 64.

plen: 3 pištolja, 10 puškomitraljeza, 67 pušaka i municija. Na mostobranu Zvornik 714. pd imala jednog mrtvog i 3 ranjena.

VII. PODRUČJE VOJNE UPRAVE

Načelnik vojine uprave državni sekretar dr Turner[13], u pratnji višeg savetnika vojne uprave i srpskog ministra unutrašnjih poslova Aćimovića,[14] bio je na inspekcijskom putovanju. Izvršen obilazak područja Feldkomandanture Vrnjačka Banja, sa izuzetkom područja Krajskomandanture Kosovska Mitrovica. Rezultati su bili zadovoljavajući. Saradnja između komandaintura, trupa i srpske uprave je dobra, a isto tako i saradnja između komandantura i bugarskih trupnih delova.

U niskom okrugu je došlo do velikih poplava, koje su osobito teško pogodile područje Aleksinca i Pomoravlje. Nastala materijalna šteta službeno se procenjuje na 10—11 miliona dinara.

U koncentracionim logorima nalaze se 182 taoca, 3266 uhapšenih radi odmazde i 4005 Jevreja.

U Beogradu je popisana ruska emigracija.

VIII. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA[15]

Jačina: angažovano i raspoređeno po okruzima: 562 oficira i 12.081 vojnik i podoficir.

Ukupna jačina 13.566.

Državna policijska škola

Beograd:	7	oficira	28	ljudi	ukupno	35
Kragujevac:	5	„	50	„	„	55
Niš:	6	„	265	„	„	271
Ukupno:	18	„	343	„	„	361

Dosadašnje okružne škole Srpske državne straže biće ukinute kada ispune svoje zadatke. Od 1.4.42. postoje još samo državne policijske škole u Beogradu, Nišu i Kragujevcu.

Folksdojčerska policija u Banatu

Jačina Srpske državne straže (folksdojčerske policije) u Banatu iznosi trenutno: 20 oficira i 876 ljudi. Od toga broja

[3] Harold
[14] Milana

se sada 41 čovek obučava za službu veze u 64. rezervnom policijskom bataljonu u Beogradu.

Za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji
načelnik štaba
Keviš
generalštabni pukovnik

Dostavljeno:
'kao desetodnevni izveštaj od 10.4.42.[16]

BR. 58

IZVEŠTAJ KOMANDANTA BORBENE GRUPE »BADER« OD 20. APRILA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI PRE POČETKA OPERACIJE »TRIO«, SADEJSTVU NEMACKO-ITALIJANSKO-USTAŠKIH SNAGA I MERAMA KOJE CE SE PREDUZETI U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Operativni štab Borbene grupe
; »General Bader«
Ia, br. 319/42 pov.

O.U., 20.4.1942.

ZPredmet: Operacija »Trio I«.[2]
JPrilozi: •/.
279

Komandujući general i komandant
u Srbiji

Prim. 24.4.42, br. gl. Del. 2911/42 pov.
Odelj. Ia, Del, br. 3244/42 pov.
i Prim. 1 j Prilog: ./.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(KOMANDI 12. ARMIJE)

i.) Iz dosadašnjih saopštenja italijanske AOK-2, koja je prikupljena prema prilogu l[4], može se videti da se Italijani

[16] Vidi dok. br. 53.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, 339—41.

Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 18: Dislokacija potčiiljenih komandi i jedinica italijanske 2. armije.

Štambilj primaoca.

Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

nisu mogli držati predviđenog početka operacije »Trio I« za 15.4. a kasnije za 25.4.

Neki znakovi nagoveštavanja da od strane italijanske AOK-2 nema uopšte ili vrlo malo interesovanja za vojni deo akcije i da samo politička strana — italijansko zaposedanje Sarajeva i istočne Bosne — predstavlja stimulans za njihovo dosadašnje držanje. Ovakvo mišljenje zastupa i pukovnik Rorbah, D.V.K. 2, na osnovu svojih opažanja kod italijanske AOK-2.

2.) U detaljima je utvrđeno sledeće:

a) *Divizija »Pusterija«* će, navodno, po naređenju Komando Supremo učestvovati u akciji samo s 4 bataljona, iako u sadašnje vreme raspolaže sa 3 alpska i 1 pešadijskiim *pukom.* »Ukoliko ne budu sprečeni usled borbi«, 4 bataljona mogu da do 25.4. budu na Drini.

b) *Divizija »Kačatori«* može najranije 8. ili 9.5. da bude u rejonu Kalinovika, »pod pretpostavkom da se nastupanje ne oduži usled borbi«.

c) *Divizija »Taurinenze«* treba da po italijanskim podacima do 25.4. marševanjeim i železnicom stigne u određeni polazni položaj. Do sada niti je stigao neki transport, niti je šta javljeno o nekom odlasku jedinica iz Mostara koje bi trebalo da su na putu ovamo. Pošto žel. pruga Mostar — Sarajevo ima dnevni učinak od najviše 6 vozova za vojne svrhe, to po, ovdašnjem proračunu, s koncentracijom divizije na naređenom području ne može se računati pre početka maja.

3.) Pripreme za akciju »Trio I« nisu ostale sakrivene za neprijatelja. Sredinom aprila su već crnogorske komunističke brigade, poteravši sa sobom krda stoke i druge opljačkane stvari, neometano od itaiijanskih trupa odstupile za Crnu Goru.[5] S jednim daljim neometanim odlaskom ustanika moralo se računati pri ponovljenom odlaganju akcija. U međuvremenu je postala izvanredno teška i situacija hrvatske posade Rogatice, koja je od 10.3. opkoljena i jako oslabljena usled gladi, boleština i nedostatka municije.[6] To tim više što je loše vreme često onemogućavalo snabdevanje koje je, za nuždu, vršeno iz aviona.

4.) Ta situacija i naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da se prodor potpukovnika Francetića u luk r. Drina — Vlaseniica — Srebrenica iskoristi za prečišćavanje situacije u istočnoj Bosni doveli su do zaključka da 718. pd i njoj potčinjene hrvatske jedinice, po stizanju u rejon Prača — Sokolac — Han-Pijesak — ušće Žepe, neodložno počnu s čišćenjem obruča Rogatice do Prače i Drine i deblokiraju Rogaticu.[7]

19.4. je ta namera saopštena italijanskoj AOK-2, koja je zamoljena da raspoređivanjem snaga na demarkacionoj liniji spreči odstupanje ustanika na italijansko okupaciono područje.

Posle čišćenja obruča Rogatice, postavljanjem obezbeđenja na Prači i Drini sprečiće se prelaženje ustanika iz italijanskog Okupacionog područja, a očišćeno područje će biti putem posada umireno.

5.) Posle izvršenja te akcije, zatvaranje granice na Drini prema Srbiji i na Prači prema italijanskom Okupacionom području, koje će biti izvršeno dovoljnim hrvatskim snagama, predstavljaće neophodno potrebnu pretpostavku za dalje umirenje istočne Bosne.

Čim bude efikasno sprečeno prelaženje ustanika iz italijanskog okupacionog područja i iz Srbije, može se prići daljem sprovođenju akcija čišćenja u istočnoj Bosni u cilju održavanja pogona u industrijskim preduzećima vojnoprivrednog karaktera.

Ovo stanovište je zastupano u dogovoru koji je održan 19.4.[8] a na kojem su bila prisutna sledeća gospoda: nemački general u Zagrebu (general fon Glez), ministar spoljnih poslova Hrvatske (Lorković), državni sekretar za policiju (Kvaternik), glavar Glavnog stožera u Glav-

[5] Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije je izvukao proleterske brigade iz istočne Bosne, ispred udara snaga koje su nastupale u operaciji »Trio I«, i uputio ih da pojačaju dejstvo partizanskih jedinica u Crnoj Gori i u Hercegovini.

[6] i [7] Blokadu Rogatice su držale jedinice 1. i 2. proleterske NOU brigade, a bezuspešan napad 7/8. aprila 1942. vršili su delovi 2. proleterske brigade i Drinski NOP odred (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok. br. 114 i 124).

[8] Reč je o sastanku u Sarajevu 19. i 20. aprila 1942 (dok. br. 60).

rtom stanu poglavnika (general Prpić).[9] Oni su obećali punu podršku.

6.) Nemačke i hrvatske snage koje stoje na raspolaganju izgledaju dovoljne za izvršenje tih daljih akcija. Privlačenje italijanskih trupa u istočnu Bosnu, kad se zna kakvo je njihovo držanje prema ustanicima, ne bi ništa ubrzalo čišćenje istočne Bosne. Verovatno bi se moralo računati s daljim teškoćama, naročito u privrednom pogledu.

7.) Zbog toga se predlaže da se posle očišćenja obruča Rogatice prekinu predviđene nemačko-italijansko-hrvatske akcije u istočnoj Bosni i da se Italijanima sugeriše temeljito čišćenje sopstvenog okupacionog područja, kao pretpostavka za kompletno umirenje situacije u istočnoj Bosni.

Dosadašnji italijanski pokušaji infiltriranja u Sarajevu mogu se onda još opozvati.

8.) Pošto po ovdašnjem gledištu neće više doći do s,provođenja zajedničkih nemačko-italijanskih akcija u istočnoj Bosni, to se predlaže da se po završetku čišćenja rejona oko Rogatice i posle izgradnje obezbeđenja granice na Drini rasformira štab Borbene grupe »Bader«.[10] Taj zadatak će biti predvidljivo ispunjen 15. maja.

Bader

Kao obavest: komandantu u Srbiji
nemačkom generalu u Zagrebu
718. pd
pukovniku Rorbahu (DVK2)

U štabu: Ia, koncept za KTB.

276

[9] Ivan, glavar Glavnog stožera domobranstva NDH i zapovjednik u Glavnom stanu poglavnika.

[10] U dopunskom naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku naređeno je da se Borbena grupa »General Bader« rasformira do 28. maja 1942. (dok. br. 80, nap. 3).

BR. 53

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 21. APRILA 1942. GENERALŠTABU VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI I DOLASKU ITALIJANSKIH JEDINICA U SARAJEVO[1]

Telegram[2]
GWAGN 1049
Poslat: 21.4.1942. u 20,00 č, primljen: 22.4.1942. u 03,05 č.
Strogo poverljivo.
Od nemačkog generala u Zagrebu *OKW/W.F.St.*

Situacija u istočnoj Bosni (Procena posle dvodnevnog boravka u Sarajevu):

Duž pruge između Doboja i Maglaja skoro su sva mesta razorena, a talkođe i glavno ustaničko područje Ozren, gde se između četnika i partizana zbivaju žestoka razračunavanja,[3] i gde su četnici voljni za mir. Duž pruge i po brdskim grebenima, a prema naređenju, posoli su hrvatski vojnici mnogobrojne zemljane i drvene bunkere. Od Maglaja do Sarajeva vlada mir, retko je koja kuća razorena, seljaci rade (većijom Muslimani) i stoka je na paši (krave i ovce). Sarajevo je potpuno mirno, siromašno stanovništvo pati, velika beda Vlada među skoro 20.000 većinom muslimanskih izbeglica (pegavi tifus). Juče je hrvatski ministar inostranih poslova bez teškoća prošao kolima cestu Sarajevo — Zvornik. Ovde kao i u rejonu Srebrenice, zahvaljujući ustaškoj grupi Francetića,[4] ustanički pokret je jako razdrobljen, tako da, prema shvatanju generala Badera, nisu više nužni krupniji poduhvati. Naprednih dana će 718. pd, dva nemačka bataljona iz Srbije i hrvatski bataljoni očistiti ustanički predeo Rogaticu;[5] od sa-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 268, s. 429—30.

[2] Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podaci.

[3] Četnici u sastavu Ozrenskog NOP odreda su 18. aprila 1942. izvršili puč i pri napadu na 1. istočnobosanski proleterski bataljon razbili njegovu 4. četu. Pod pritiskom četnika, ovaj bataljon je napustio Ozren i prebacio se na teritoriju Zeničkog NOP odreda. Vidi Zbornik, tom IV, knj. 118 i 122, knj. 5, dok. br. 133, knj. 6, dok. br. 92; R. Petovar, šesta proleterska istočnobosanska brigada, VII, Beograd, 1951, str. 20—21.

[4] Reč je o prodoru ustaške Crne legije Jure Francetića u istočnu Bosnu (dok. br. 33 i 60).

[5] Vidi dok. br. 55 i 56.

dejstva Italijana će se odustati, utoliko pre što je ono veoma problematično i što se jugozapadno od Sarajeva iskrcana divizija »Taurinenze« (vidi izveštaj iz Sarajeva)[6] teško može tako brzo pokrenuti, a i inače, za neodređeno vreme, može se angažovati samo četiri njihova bataljona. U rejonu severoistočno od Sarajeva povratak kućama i razoružanje borbom iznurenih četnika otpočeli su uz sudelovanje nemačkih komandi. Za najvažniji zadatak, zaprečavanje Drine na zapadnoj obali, treba da se pobrinu Hrvati, jer je Srpska granična straža na istočnoj obali nepouzdana; to isto važi i za vojno zaposedanije rejona. Velika je oskudica u polioijiskim i upravnim organima. Dolina Spreče i planina Majevica još uvek su čvrsto u rukama ustanika, svuda pretežno komunista (partizana).

Opšta slika: Istočnobosanski ustanak je znatno razdrobljen i do daljega jedva da bi bile potrebne ili svrsishodne veće operacije, ali zato stoji problem za garnizone i policiju da neprestano uzmemiravaju ustanička gnezda i rejone. Divizija »Taurinenze«, koja se iskrcala u jednom mestu neposredno ispred Sarajeva, sastoji se iz dva puka bersaljera sa po tri bataljona i brdske artiljerije. Dok se najveći deo prevozi od Mostara, dotle — a o čemu me Oksilijia nije obavestio — od Ljubljane, preko Zagreba i Broda, stiže u Sarajevo 6 vozova (komora i mazge). Pojava Italijana pred Sarajevom bila je potpuno iznenađujuća i za nemačkog komandanta, kao da se radilo o potezu protiv neprijateljiskog grada. I talijanski oficir za vezu pojavio se u Banjoj Luci, koju Talijani, prema različitim glasovima, hoće da zaposednu kao sledeći veći grad teritorije koju su zaposeli Nemci.

Prekjuče i juče je general art. Bader razgovarao sa mnom, zatim s ministrom inostranih poslova Lorkovićem, šefom policije Kvateroikom[7] i generalom Prpićem, sve u mom prisustvu.[8] Danas se general Bader sastaje u Mostaru sa generalom Roatom. Roata se privremeno smestio u Dubrovniku.

Nemački general u Zagrebu
Ia, br. 25/42, str. pov.
Zagreb, 21.04.1942.

3 primerka:
1. primerak: original
2. primerak: generalu
3. primerak: načelniku štaba

[6] Redakcija nije mogla utvrditi o kojem je izveštaju reč.
[7] Eugenom Didom
[8] Vidi dok. br. 60.

BR. 63

ZABELEŠKA NAČELNIKA OPERATIVNOG ŠTABA BORBENE GRUPE »BADER« OD 22. APRILA 1942. SA SAVETOVANJA NEMAČKIH I USTAŠKIH PREDSTAVNIKA 19. I 20. APRILA 1942. U SARAJEVU O SPROVOĐENJU OPERACIJE »TRIO« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Poverljivo!

Operativni štab Borbene grupe general »Bader« O.U., 22.4.42.
Br. 354/42 pov!

Komandujući general i komandant u Srbiji
Primljeno: 24.4.42. br. glav. Del. 2912/42. pov.
Odelj. IaT ~~ Del, br. Ia, 5273/42"pov.
Broj primeraka: 1 j Prilog: 1

Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
Nemačkom generalu u Zagrebu
Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji
K.T.B.

U prilogu se dostavlja zabeleška o savetovanju koje. je održano 19. i 20.4.

Za Operativni štab Borbene grupe »Bader«
načelnik štaba
Faferot
generalštabni potpukovnik

prilog

Zabeleška o savetovanju u Sarajevu 19. i 20.4.1942.

(Naknadno sastavljena prema podsetniku)

re svega prisutni su bili:

— Nemački general u Zagrebu (gen. fon Glez)
— Sekretar nemačkog generala u Zagrebu (konjički kapetan fon Pot)

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, . 333—8.
[2] Štambilj primaoca.

— Komandant 718. pd (general-major Fortner)
— Komandant Borbene grupe general »Bader«
— Načelnik štaba Borbene grupe »Bader«

Fon Glez:

1.) Pre svega saopštava da je, pismom feldmaršala Kajtela[3] generalu fon Rintelenu[4] od početka marta, *generalu Roati data komanda nad »srpsko-hrvatskim područjem«.* General Rintelen je sa svoje strane generalu Roati poverio samo komandu nad hrvatskom teritorijom.

2.) Može li se još sprečiti akcija »Trio I« pre no što Italijani dođu? *Upad Italijana u Sarajevo može da bude štetan ne samo za celokupnu nemačku politiku na Balkanu nego i za nemačku politiku prema Turskoj, pošto između Muslimana Bosne, Turske i Male Azije postoje snažne veze.*

General Bader:

Naređenje za čišćenje rejona oko Rogatice je već izdato.[5] Međutim, prvi italijanski transporti, navodno, sutra stižu u Sarajevo.
Rad na organizaciji uprave suštinski zaostaje za vojnim dejstvima, no prema svim dosadašnjim savetovanjima izgleda da su u tom pogledu Hrvati malo šta učinili.

U 17,00 časova stigao je glavar Glavnog stožera u stanu poglavnika (general Prpić).

General Bader:

Operacija počinje 22.4.[6] Kod nameravane akcije može se pretpostaviti da će se sprovesti brza organizacija uprave neposredno iza jedinica.
Ovaj će problem biti posle dogovora s političkim predstavnicima. Pred vojno rukovodstvo stavljam sledeće zaihteve:

a) Obrazovanje vojničkog težišta prebacivanjem delova jedinica na istočnu granicu.

[3] Vilhelm (Wilhelm Keitel), načelnik štaba Vrhovne komande Vermahta.

[4] Eno (Enno Rintelen), general-lajtnant a od 1. jula 1942. general pešadije. Nalazio se na dužnosti nemačkog generala pri italijanskoj Vrhovnoj komandi od 20. aprila 1940. do 1. septembra 1943. (Wolf Keilig, n.d., str. 272).

[5], [6] i ' Vidi dok. br. 55 i 56.

b) Efikasno preprečavanje na granici duž Drine, hrvatskim snagama.

General Prpić:

Ima da iznesem sledeće molbe maršala:
a. Skori početak operacija.
b. Temeljito čišćenje istočne Bosne.
c. Uspostavljanje ustaških bataljona za obezbeđenje granice na Drini.
d. *Dozvola za pojačanje Francetićevih bataljona, da bi tako Hrvati nosili težište predstojećih borbi. To je najvažnija molba maršala.*
e. Grupisanje Francetićevih bataljona na Drini kao sigurno obezbeđenje prema Srbiji.
f. Predaja jednog voda brdskih topova Francetiću od III hrv. korpusa.

Gen. Fortner:

Snagama III korpusa ja raspolažem. Brdski topovi su već raspoređeni na drugo mesto.

Gen. fon Glez:

Na osnovu svojeg razgovora s poglavnikom i maršalom Kvaternikom potvrđuje da general Fortner sam raspolaže hrvatskim snagama. Po jasno izraženom mišljenju poglavnika, u istočnoj Bosni pravo naređivanja imaju u sadašnje vreme samo general Bader, u stvarima vojne prirode, i specijalni opunomoćenik hrvatske vlade Benak,[7] u stvarima političke prirode. Iz Zagreba mogu se tim dvema instancama davati samo sugestije.

Gen. Bader:

Maršalove želje u vojnom pogledu biće uzete u obzir koliko to bude moguće.
Rezultat mnogostranih dogovora, međutim, teško da pokazuje da ima izgleda za efikasno umirenje.

U 18,00 časova priključili su se hrvatski ministar spoljnih poslova (ministar Lorković) i državni sekretar za policiju (Kvaternik), kao i specijalni opunomoćenik hrvatske vlade za istočnu Bosnu (Benak).

Min. spoljnih poslova:

Razlog moje posete je uglavnom uvođenje u rad specijalnog opunomoćenika, zatim poseta komandantu Bor-

[7] dr Aleksandar

bene grupe Baderu. (Slede duže rasprave o nemirima koji su izbili).

Prva pretpostavka za umirenje istočne Bosne je zatvaranje granice na Drini, kuda stalno prelaze ljudi i materijal u znatnom broju, odnosno količini. Odaje se priznanje nemačkom Vermahtu za zatvaranje te granice. Zatvaranje granice je konačno i u srpskom interesu. Hrvatska hoće da uradi sve u cilju zatvaranja, ali joj nedostaju snage. Hrvatska vlada u' sadašnjem času ulaže napore da disciplinuje svoje trupe i grupacije.

Prema jednom državnom ugovoru koji je potvrđen od firera, desna (istočna) obala Drine je državna granica.[8] Zbog toga se zahteva konfiskovanje svih čamaca na Drini.

Sadašnja cclokupna situacija priklanja se umirenju, naročito tamo gde ne postoji neposredan oslonac na Srbiju. Za to postoji već više primera, npr. u Petrovoj gori. Isti razvoj je moguć i u istočnoj Srbiji.

Gen. Bader:

Operacija počinje 22.4. verovatno samo s nemačkim i hrvatskim snagama.[9]

Operacija, međutim, zadobija vrednost samo umirenjem koje se nadovezalo. U tu svrhu treba brzo postaviti uređenu upravu. U vezi mog razgovora znam da uprava neće blagovremeno biti postavljena, pošto za to nisu učinjene nikakve pripreme a nedostaju odgovarajući ljudi.

Stanovništvu mora biti jasno šta namerava i šta obećava hrvatska vlada. Stoji li podatak Benalka da će i Srbi biti privučeni da učestvuju u upravi?

Min. sp. poslova:

Da. U Petrovoj gori već se pravoslavci i Hrvati zajedno bore protiv partizana. Uslov da se Srbi uključe u upravu je taj da oni ne stvaraju zavere protiv države.

Gen. Bader:

Nameravam da izdam jedan proglas stanovništvu. U njemu vlada mora da učini vidljive znake popuštanja. Kako stoji, npr., sa puštanjem iz zatvora pravoslavnih sveštenika?

Min. spoljnih poslova:

Onih 40 sveštenika koji uopšte postoje već su slobodni.

[8] Vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 27, 75, 84, 92. i 93.

Gen. Bader:

Šta će se uraditi sa semenom i stokom koji su stavljeni na raspollaganje?

Min. spoljnih poslova:

Nešto ćemo staviti na raspolaganje. O vremenu kad će to biti ne mogu, na žalost, ništa da kažem.

Drz. sekretar:

Mnoge »izbeglice« su same poklale svoju stoku i zapalile svoja imanja da bi bez brige bile zbrinute u gradu. Zato jie prilikom simeštaja iizlbeglica potreban oprez.

Gen. Bader:

Problem ustaša mi izgleda kao zapreka za umirenje. Naročito u ovdašnjem kraju. Zatvaranje granice od strane ustaša može da rezultira novim izvorima trvenja. Zbog toga je bolje upotrebiti domobranstvo.

Min. spoljnih poslova:

Ustaše su bolje, naročito u pogledu komandnog kadra, nego domobrani. To je razumljivo po njihovom postanku, jer su ustaše formirane već u emigraciji. Zato ustaše u borbi imaju više uspeha od domobrana. Izvlačenje ustaša nije moguće iz razloga prestiža.

Gen. Bader:

Odluku treba da donese hrvatska država. Ja nisam siguran da li će na taj način doći do umirenja.

- Dri. sekretar:

Pre 6 meseci Italijani su tražili udaljenje ustaša. Danas je tamo stopostotni ustanak i Italijani traže povratak ustaša. Oni su bolji nego što ih bije glas.

Gen. Fortner:

Izgleda da se ne postupa uvek s potrebnom oštrinom.

Fon Glez:

Mnogo je kriv i Hadži-Efendić.[10] (H.[adži] je neki bogat musliman, koji je sa svojim pristalicama naoružan od hrvatske vojske, i sada vrši izrazita nedela protiv srpskog stanovništva, pa se teži za njegovim razoružanjem. Njegov rejon dejstva je oko Tuzle — Zvornika).

[10] On je bio komandant »Domdo-postrojbe Tuzla«. Ove dorri'j-' ranske dobrovoljačke jedinice, u pojedinim krajevima NDH formirane za lokalnu posadnu službu i osiguranje komunikacija, bile su potčinjene divizijama na čijem su se operativnom području nalazile.

Min. spoljnih poslova:

Hadži je manje disciplinovan. Ima oko 3000 pušaka. Vlada želi da njegove ljude postepeno zameni disciplinovanijim formacijama.

Gen. Bader:

Granica na Drini je zatvorena po mojem naređenju. U svakom slučaju, na raspolaganju mi stoje samo srpske snage, koje će, naravno, favorizovati svoje sunarodnjake.

Fon Glez:

Kako stoji sa žandarmerijom?

Dri. sekretar:

Jedan bataljon je na maršu.

20.4. u 8,30 časova došao je potpukovnik Francetić i izveštava:

U sadašnje vreme raspolažem sa više od pet ustaških bataljona sa ukupno 2.200 ljudi.[11] Po jedan bataljon se nalazi u Srebrenici, Bratancu i Vlasenici. Dva bataljona (I ustaški bataljon i ustaška železnioka milicija)[12] s 900 ljudi nalaze se na određenom mestu za planiranu operaciju.

Raspoloženje srpskih ustanika: **Vrlo potišteno pri početku ustaške ofanzive i iznenadnom prodoru kroz trostruki položaj** Srba. **Pojava jedne nove grupe u Vlasenici kojia je došla iz Srbije opet je položaj Srba vratila u pređašhje stanje. Grupa je od Nedića naoružana i opremljena. Kasnije su utvrđene i druge grupe iste vrste. Naoružanje i oprema vrši se putem takozvane »izbegličke pomoći« u Beogradu. Glavne su vođe major Dangić[13] i kapetan Račić.[14] Ustaše su disciplinovane. Nemačke instance mogu da započnu istragu o mom dosadašnjem držanju. Nasuprot tome, počinjena nedela su od Hadži--Efendićeve milicije. Njihovo razoružanje je već u više navrata traženo.**

" Reč je o pripadnicima ustaške Crne legije.

[12] Odnosi se na 2. bojnu Ustaške željezničke vojnice, stacioniranu u Sarajevu. Ovoj ustaškoj vojnici je i pripadala 1. bojna u Zagrebu.

[13] Jezdimir. On je, po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, 11/12. aprila 1942. uhvaćen u Rogačici, pošto je sa predstavnicima Vermahta bio u stalnom kontaktu (AVII, NAV-T-312, r. 466, s. 8054505; Antun Miletić, n.č., VIG, br. 2/1972, str. 135—145).

" Dragoslav

Nadovezujući na to, pojavili su se predstavnici hrvatske vlade kao i 19.4. i preneli su čestitke hrvatske vlade za firerov rođendan. Pri tom je za nameravani proglas odobrena sledeća formulacija:

Hrvatska vlada će se starati da obezbedi sve mere za jednakost pred zakonom svih državi vernih građana bez obzira na veroispovest i nacionalnost.—

Time je savetovanje zaključeno.

Faferot

BR. 61

IZVEŠTAJ NEMAČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA U NDH OD 24. APRILA 1942. MINISTRU SPOLJNIH POSLOVA NEMAČKOG RAJHA O ITALIJANSKIM STAVOVIMA PREMA SRBIJI, NDH I BORBI PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE[1]

Prvi primerak

Prema redovnoj raspodeli biće dostavljen prekontrolisani i eventualno ispravljeni primerak.

Telegram

(Geh. Ch. V.)

Zagreb, 24. aprila 1942.
Prispeće: 24. aprila 1942. 16,40 časova
Vrlo hitno!

Br. 719 od 24. 4.

Gospodinu ministru spoljnih poslova Rajha

U Srbiji vlada mir. Nedić je uspeo da učvrsti svoj položaj. Može se računati na dalju konsolidaciju; mogući uticaji iz Crne Gore i Bosne mogli bi se suzbiti bez prevelikih teškoća. Za dalje unutrašnje umirenje u Srbiji značajan doprinos pruža reorganizacija francuske vlade. Sve u svemu, onože se smatrati da će se mir u Srbiji zadržati. Lojalnost Nedića prema nama u vezi s neprekidnim nastojanjima Italijana ponovo se potvrdila. Italijani nude Srbima podršku za uspo-

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-120, r. 200, s. 153598—600.

stavljanje Velike Srbije, i to na štetu Hrvatske. U tome pravcu njihov pritisak je veoma jak i otvoreno se zasniva na tome da novi poredak, kome Italija teži u ovom prostoru, mora biti sproveden pre sloma Rusije. Pokušavaju takođe da indirektnim putem ponovo izigraju Srbe u odnosu na Hrvate. S Nedićem i Ljotićem sam uspešno utanačio i osigurao da poslanik Bencler bude stalno obaveštavan. Mora se računati da će se ipojedini članovi srpske vlade i pojedine grupe približiti Italijanima, i na komplikacije u vezi s tim. Smatram ipak da će italijanska nastojanja pretrpeti neuspeh zbog uzdržljivosti Nedića i, bar privremeno, neće dobiti opasan karakter.

Hrvatska: Kao što sam predvideo, do italijanske saradnje u planiranoj akciji nije do sada došlo.[2] štaviše, i posle ponovnog odlaganja početka prve akcije, mora se računati na potpuno defanzivno držanje italijanskih trupa. Situacija u područjima posednutim italijanskim trupama ponovo se pogoršala, naročito u Sloveniji, gde su nemiri zahvatili staru italijansku oblast u pravcu Gorica — Trst. I sam Roata je doprineo pooštravanju situacije u Crnoj Gori. Uprkos tome, sve jasnije se ispoljava namera da se veći italijanski trupni kontingenti prebace u Sarajevo, mada je to potpuno suvišno, jer su u međuvremenu Hrvati i Nemci zagospodarili situacijom.

Poglavnik mi je juče rekao da on predviđa veoma teške mesece i saopštio mi da su svi njegovi pokušaji da govori sa dučeom bili do sada od strane italijanskih međuinstanci svim sredstvima sabotirani; da su dalji teritorijalni gubici za Hrvatsku nepodnošljivi; da on ima osnove za sumnju da Italijani, pored Sarajeva, hoće i Banju Luku da uključe u delokrug svoje vlasti.[3] To isto rekao mi je i Lorković. Sva hrvatska nastojanja da se situacija konsoliduje lome se na otporu Italije.

U pogledu dalje borbe protiv ustanika, mišljenja sam, i sada kao i ranije, da velike akcije, kao ona preduzeta u Sušaku,[4] nisu pogodne i da se moraju završiti beznačajnim

[2] Vidi dok. br. 69.

[3] U izveštaju nemačkog generala u Zagrebu od 21. aprila 1942. Generalštabu Vrhovne komande Vermahta, između ostalog piše: »Italijanska divizija »Taurinenze«, sastava dva bersaljerska puka od po tri bataljona i brdske artiljerije, iskrcala se u jednom mestu ispred Sarajeva […] Pojava Italijana pred Sarajevom usledila je za nemačku komandu iznenadno […] Jedan italijanski oficir za vezu pojavio se u Banjoj Luci, koju, prema italijanskim izvorima, hoće da posedne, kao sledeći veći grad na nemačkoj okupacionoj teritoriji […] (AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 110—1).

[4] U telegramu piše: Sušak.

rezultatima imajući u vidu nedovoljno italijansko angažovanje, kao i taktiku izmicanja koju primenjuje protivnik. U ponedeljak izjutra stižem u Berlin sa iscrpnim pismenim izveštajem.

Vezenmajer[5]

Trol[6]

Dostavljeno:

BR. 62

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 28. APRILA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU ODBRANE GRANICA ISTOČNE BOSNE OD UPADA PARTIZANSKIH SNAGA POSLE OPERACIJE »TRIO«[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji

Prim. 2.5.42, br. gl. kancel. 3147/42 pov.

718. peš. divizija
Odelj. Ia
Br. 1419/42 pov.

Odelj. Ia, Zavedeno: br. 3350/42 pov.
Broj prim. 2 I Priloga: ./.

K-dno mesto div., 28.4.42, 12,00 čas.

Poverljivo

'Pozivom na: 1) Borbena grupa gen. »Bader«, Ia, br. 309/42 pov. od 19.4.42.[3]

[5] Edmund (Veesenmayer)

[6] Herbert (von Troll)

[7] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, 304—7. Na margini prve stranice originala s leve strane rukom je popisano: »2. primerak je dostavljen na znanje 717. i 714. pd s tim "da ga zadrži 717. pd«.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Reč je o zapovesti Borbene grupe »Bader« Komandi 718. pd da preduzme čišćenje doline Rogatice polazeći s kružne osnovice, u cilju uništenja partizanskih snaga do r. Prače i r. Drine (AVII, NAV-T-315, r. 2268, s. 980—1).

2) Borbena grupa gen. »Bader«, Ia, br. 353/42 pov. od 22.4.42.[4]

1.) Po okončanju operacije »Trio I« mora da se spreči dalji prelazak hrvatsko-srpske granice, kao ;i linije Prača — Drina od ustanika iz Srbije i italijanskog okupacionog područja u operacijsko područje istočne Bosne.[5]

2.) U tu svrhu se formiraju *sektori obezbeđenja I, II i III.*

Granice:

Desna granica sektora obezbeđenja I: Ilidža(uklj.) reka Željeznica do Trnova (uiklj.). Granica između sektora obezbeđenja I i II: Rogatica (I) — Višegrad (II). Granica između sektora obezbeđenja II i III: reka Spreča od ušća r. Turije do kote 265, južno od Memića, na drumu Tužila — Zvornik (do II) — drum k. 265 — Zvornik (do II) — Zvornik (do II),

Leva granica sektora obezbeđenja III: reka Sava.

***Prednja granica* obezbeđenja: na jugu Prača — Drina, na istoku za sada Drina.**

Južno od Zemljice, prema istoku do hrvatsko-srpske graniče, snage obezbeđenja smeju da pređu Drinu samo po posebnom naređenju 718. divizije. Do tada obezbeđenja ima da ostanu na zapadnoj obali Drine.

3.) *Obezbeđenje granice na tim sektorima preuzimaju:*

Na sektoru obezbeđenja I:

III hrvatski [domobranski] armijski korpus, Sarajevo.[6]

Na sektoru obezbeđenja II:

Ustaška Grupa[7] potpukovnika Francetića.

U tu svrhu potpukovnik Francetić će privući u istočnu Bosnu, po mogućtsvu, jake ustaške snage. U Višegrad i Zvornik treba postaviti najmanje po jednu ojačanu četu. Mostobran Zvornik, formiran naređenjem komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, biće ukinut po preuzimanju od strane potpukovnika Francetića. Hrvatski bataljon koji je do sada bio potčinjen nemačkom komandantu mostobrana stupa u isto vreme ponovo pod komandu 3. hrvatsike divizije u Tužili.[8]

O preuzimanju mostobrana Zvornik od strane pukovnika Francetića treba izvestiti 718. pd.

Na sektoru obezbeđenja III:

3. hrvatska [domobranska] divizija, Tuzla.

i.) Izvršenje:

Sektori obezbeđenja treba da se podele na podsektore.

Za svaki podsektor opet mora da se odredi i jedan odgovorni *komandant.*

Posade sektora treba rasporediti ovako:

a) Stalne granične straže treba postaviti na svim onim mestima gde je prelazak granice od ustanika moguć i verovatan.

Zato treba od strane komandanta sektora takva mesta detaljno lično izvideti.

b) *Pogranične patrole* treba da danju i noću patroliraju između graničnih stražara i delova sektora obezbeđenja koji nisu posednuti.

[4] Odnosi se na zapovest Borbene grupe »Bader« Komandi 718. pd da formira granično obezbeđenje između Srbije i NDH na r. Prači i r. Drini da bi se sprečavao prelazak partizanskih snaga iz Srbije i iz italijanske okupacione zone (AVII, NAV-T-315, r. 2269, s. 993—4).

[5] Komandant 718. pd je 28. aprila 1942. izdao zapovest za privremeno obezbeđenje r. Prače pp završetku operacije »Trio«, naglašavajući da je zadatak divizije da spreči povratak partizana u očišćeno područje istočne Bosne. U tu svrhu, on je naredio:

»[...] a) *Grupa »Sušnik«* vrši obezbeđenje, pošto stigne do Prače, u svojoj dosadašnjoj borbenoj zoni.

b) Grupa »Vist«, pošto stigne do Prače, vrši obezbeđenje u svojoj dosadašnjoj borbenoj zoni, *a preuzima* svojim delovima, od 1. 5. u 12,00 časova obezbeđenje na Drini u borbenoj zoni Grupe »Francetić« do zaključno Međeđe.

c) *Grupa komandanta Srbije* (III/737. pp.), pošto stigne na Drinu, vrši obezbeđenje u dosadašnjoj zoni *a preuzima,* svojim delovima, od 1. 5. u 12,00 časova, obezbeđenje u borbenoj zoni Grupe »Francetić« (Crna legija) do Međeđe zaključno.

Linija razgraničenja između Grupe »Vist« i Grupe komandanta u Srbiji od 1. 5. u 12,00 časova: Pešurići na drumu Rogatica — Višegrad (prema Grupi komandanta u Srbiji) — Hadrovići — Bursići — Međeđa (mesta prema Grupi »Vist«).

Leva granica: Od 1. 5. u 12,00 časova drum Rogatica — Višegrad (zaključno) — Višegrad varoš (isklj.).

d) *Grupa »Francetić«* vrši obezbeđenje u dosadašnjoj borbenoj zoni na Drini do 1. 5. u 12,00 časova. Pošto je smene Grupa »Vist« i Grupa komandanta u Srbiji, biće izvučena i preuzima obezbeđenje na sektoru Drine u smislu naređenja 718. pd, Ia, br. 1419/42 pov. od 28. 4. 42.

O izvršenoj smeni izvestiti diviziju. Zadatak za sve grupe angažovane za obezbeđenje: sprečavanje ustanika da pređu Praču i Drinu. Na prednjoj liniji obezbeđenja treba angažovati u prvom redu potčinjene hrvatske čete.

4.) *Artiljerija:*

668. art. divizion odlazi s 2. i 3. baterijom u Rogaticu meni na raspolaganje.

Brdski topovski vod 4. baterije ostaje potčinjen Grupi »Sušnik«. Hrvatski brdski topovski vodovi ostaju potčinjeni kao i do sada [...]« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 308—10).

[6] Reč je o 3. domobranskom zboru.

[7] Odnosi se na ustašku Crnu legiju.

" Reč je o domobranskoj 3. pješačkoj diviziji 2. domobranskog zbora.

c) *Grupe za intervenciju* treba, 'kao kompletne borbeno moćne rezerve, odvojeno od graničnih obezbeđenja, tako pripremiti da mogu odmah sprečiti pokušaje upada većih grupa ustanika u istočnoj Bosni ili da mogu protivudarom opet preko granice odbaciti ili uništiti već upale ustaničke grupe.

5.) Zadatak za sve sektore obezbeđenja glasi:
sprečavanje prelaska granice od ustanika,
uništenje ustaničkih grupa koje su prešle,
čišćenje i umirenje celog sektora obezbeđenja od nesigurnih elemenata.

6.) *Vođenje borbe:*
Granična obezbeđenja i granične patrole ima da prvo sopstvenim snagama i sredstvima spreče svaki pokušaj prelaska u svojem sektoru obezbeđenja i *da brane svoje položaje.*
Grupe za intervenoijiu treba povući unapred na ugroženim mestima u slučaju napada ustaničkih grupa, u cilju pojačanja graničnih posada.. Ako je neprijatelj uspeo da na nekom mestu probije granično obezbeđenje, zadatak je grupa za intervenciju da te neprijateljske snage koje su prodrle napadom unište.
Granična obezbeđenja treba da se ukopaju i da se maskiraju. Treba napraviti rezervne položaje, naročito za mitraljeze. Sva naseljena mesta koja grupe za intervenciju posedmi ima da budu izgrađena u vidu uporišta (kružni fortifikaeijski položaj).
Mora se obezbediti brza spremnost na uzbunu grupa za intervenciju. Putevi za podilaženje do granice mora da budu izviđani.
Vatru otvarati samo na ciljeve koji su nesumnjivo prepoznati kao neprijatelj.

7.) Do 5.5. Komandanti sektora će izvestiti, uz ucrtavanje na karti razmere 1:100.000, raspored i obezbeđenja na sektorima obezbeđenja, naznačujući pojedina granična stražarska mesta, puteve graničnih patrola, podelu sektora sve do četa, grupe za intervenciju, komandna mesta četa, bataljona i komandanata.

8.) Borbeno komandno mesto 718. divizije od 28.4.42. u Rogatici.

Fortner

Dostavljeno:
9

' Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi, grupa i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 63

IZVOD IZ MESECNOG IZVEŠTAJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 30. APRILA 1942. O TOKU OPERACIJE »TRIO« I DALJIM NAMERAMA U ISTOČNOJ BOSNI, IZMENI DOGOVORA U OPATIJI, ODNOSU S ČETNIČKIM MAJOROM JEZDIMIROM DANGIČEM I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije)
Odeljenje 11/42 str, pov. Ia

H.Qu„ 30.4.1942.

Izveštaj o radu
za vjerne od 1.4. do 30.4.1942.

•Prilog 2

Ratna formacija 714. i 717. pd

~KH/Gen.StđH/Org. odeljenje (I), na traženje Komande 12. mije (Ia, br. 686/42 pov. od 25.2.42, vidi prilog 93)[3], izdalo naređenje o sledećim izmenama ratne formacije 714. i 717. i.

,) S pomeranjem 717. pd, iz sastava te divizije izlaze i pre-
"'ze u sastav 714. pd: *737.* pp, 4. brdska baterija 670. art. ika kao 2. vod (4. brd. div.) 661. art. puka i inž. čete 717.

'.) Po stizanju 717. pd (bez ojačanog 737. pp) u rejon Solu- ulazi u njen sastav 440. pp.

'vremeno se prepotčinjavaju:

) 718. pd: Štab komandanta službe dotura 717 pd, transport- kolone 1/717. i 2/717, 1/2 pekarske čete 717, 1/2 mesar-
*"e čete 717, Odelj. za vojnu poštu 717.

.) 714. pd (četi za vezu: 714): 1 odeljenje radio-stanica sred- jeg dometa b (mot.), 3 odeljenja radio-stanica malog do- eta b (mot.), 1 odeljenje za (radio) ometanje [razgovora], . 17. mala auto-kolona, vojna polubolnica 717, 1 odeljenje iz voda vozila za prevoz bolesnika 717.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, S. 8053313—38 2, 5, 8, 7, 23, 3i, <0 i 45 Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugo slaviju.

[3] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053918.

Prilog 4

4.4: Komandujući general i komandant u Srbiji

Zastupanje generala artiljerije Badera preuzima general-lajtnant dr Hingbofer, a u tekućim poslovima zastupa ga načelnik štaba generalštabni pukovnik Keviš.

5

Prilog 7

Premeštanje i formiranje landesšicen-bataljona

287, 288. i 977. landesšiccn-bataljoni prebaciće se železničkkn transportom u Beograd, te, kad stignu tamo, potčiniće se komandujućem generalu i komandantu u Srbiji.

Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji dostaviće se u prepisu izvod iz naređenja zamenika komandanta II. armijskog korpusa (Komanda vojnog okruga II) o formaciji tih landesšicen-bataljona. Komandujući general i komandant u Srbiji izvestiće o pristizanju i angažovanju pomenutih landesšicen-bataljona.

6

Prilog 14

Osiguranje Gvozdenih vrata

S pozivom na OKW/WFSt, oper. odelj, (H), br. 0010876/42 str. pov. od 27.3.42,[7] komandant oružanih isnaga na Jugoistoku izveštava OKW/WFSt da je dovoljno osigurati tok katarakte i Gvozdena vrata, a želja je osigurati i ona udaljena mesta na rumunskoj obali čije obezbeđenje vrše rumunske jedinice.

9. 4:

O. B.:

Posedanje ušća r. Strumice od strane 659. inž. bat. i njegovo prebacivanje preko Strume.

Prilog 15

Pregled situacije na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku **(zaključno sa 7.4.42)**

Opšta situacija

Uz sopstveno živo patroliranje, u Srbiji je bilo samo lokalnih borbenih dejstava.

U Hrvatskoj i dalje živa aktivnost bandi u Bosni. Pripreme za nemačko-italijanskohrvatsku operaciju teku po planu.

8

[7] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

Pojedinosti

Srbija. **U Beogradu je uspešno onemogućen rad nekoliko komunističkih rukovodilaca. Naše patrole koje su aktivno dejstvovale u severnoj i centralnoj Srbiji retko su nailazile na otpor neprijatelja. Kod Zvornika su naše snage vodile uspešne borbe. Pojedinačni prepadi komunističkih bandi kod Požarevca. U uspešnoj bugarskoj operaciji zapadno od Niša razbijena je veća banda i neprijatelju naneti znatni gubici.**

Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata ponovo su se istakle u dve manje borbe kod Zvornika i Krupnja. Situacija u pogledu saobraćaja se poboljšala. Prosečan dnevni kapacitet pruge Beograd — Solun sada iznosi 7—8 vozova, a pruge Solun — Atina 4—5 vozova.

Hrvatska. **28/29.3. u Ljubljani je general Roata izdao prve žapovesti za Borbenu grupu »Bader«. Rezultat: o taktičkim pitanjima saglasnost. Različita mišljenja o pitanju pregovora sa ustanicima. Nemci se čvrsto drže Sušačkog protokola: »(nikakvi pregovori«. General Roata je, naprotiv, izjavio da pregovorima sa srpskim nacionalistima — ustanicima želi da ih isključi iz borbi za istočnu Bosnu, da bi ih tek kasnije savladao. Još nije poznato suprotno naređenje Komando Supremo.**

Nastavak borbi

-Istočna Bosna: **Hrvatske jedinice su vršile čišćenje Fruške gore (severno od Sr. Mitrovice), kojom prilikom je neprijatelj imao znatne gubitke. U rejonu Zvornik — Rogatica — Sarajievo i dalje traju, ponekad i vrlo dinamične, borbene akcije Hrvata protiv ustanika. Hrvati su uspeli da zauzmu Vlascnicu, no već danima loše prolaze oko Rogatice. U rejonu Tuzla — Doboj ustanici vrše uspešne napade; pored ostalog, dvaput su napali na železničke vozove. Poljoprivredne objekte držimo mi.**

Zapadna Bosna. **Neprekidni napadi ustanika kod Prijedora, u rejonu Bos. Novi — Petrinja i u rejonu severno od Banje Luke — Bos. Gradiške. Hrvatske trupe su pri tom naterane na odbranu i neprijatelj je u odnosu na njih nadmoćan. U dva slučaja ustanici su uspeli da razoružaju Hrvate bez otpora. Uspešno se napadaju pojedinačna žarišta nemira severno od Save.**

Operativni štab Borbene grupe »Bader« otpočeo je s radom u Sarajevu.[9] Nemačke komande za vezu još nisu stigle u ita-

[9] Vidi dok. br. 6.

lijanslke divizije. Ubrzano dovođenje tih komandi za vezu hitno je potrebno.

Gubici u vremenu od 21.3. do uključno 5.4.1942:

Nemci: mrtvih: 3, ranjenih: 1, nestalih: 5
Hrvati: „ 53, „ 161, „ 110

Srpska pom. policija: mrtvih: 13, ranjenih: 13

Ustanici: 1262 ubijena u borbi, 66 streljanih ili obešenih za odmazdu. Tako je od 1.9.41. do 11.522 ustanika ubijeno u borbi, 21.809 ubijeno za odmazdu.[10]

Prilog 21

10.4:

Odlaganje operacije u istočnoj Bosni. Upućen je radiogram OKW/W.F.St i OKH/Oper. odelj.: Ital. K-da 2.A je saopštila da, zbog zakašnjenja transportnih brodova i zbog snega na planinama, operacija istočna Bosna ne može početi pre 25.4. Podnošenje iizveštajia OKW o planu i izvršenju usledilo je pošto je stiglo konačno mišljenje generala artiljerije Badera k-tu oružanih snaga na Jugoistoku.

Prilog 22

Izmena Sušačkog protokola[12]

K-t oružanih snaga na Jugoistoku je, preko nemačkog generala pri Generalštabu ital. oružanih snaga, primio obaveštenje da Italijani imaju nov tekst za 8. tačku Sušačkog protokola (posedanje područja i policijska služba). K-t oružanih snaga na Jugoistoku je, u telegramu upućenom OKW/W.F.St, (na znanje,nem. generalu pri Generalštabu ital. oruž. snaga, Borbenoj grupi »Bader« i komandujućem generalu i k-tu u Srbiji) ukazao na to da su još prilikom pregovora Italijani nastojali da ostanu kao posadne jedinice u istočnoj Bosni. Tada je na osnovu hrvatskog pritiska pošlo za rukom da se izbegne ostavljanje ital. posadnih jedinica u rejonu oko Sarajeva. Predloženi novi tekst mora se gledati kao novi pokušaj Italijana da se trajno učvrste severno od demarkacione linije i Oko Sarajeva. Ako se to odobri, onda treba saopštiti i Komandi oružanih snaga na Jugoistoku.

1° V!9dLdok- br- 49- 50< 53, 57 1 64-' knJ- ovog toma, dok. br. 285.
; Mnu 1 ,se na d°g°vor vojnih predstavnika Italije, Nemačke
n??a NQp fnJV T ma,rta..1942-.° ^.dnji u operaciji »Trio« protiv
tomgaxii?PkAjDI dofbrV1i5e)U 1StoČnOJ BoSni (d0k„ br„ 39; Zh°mik,

Na to je OKW odgovorila sledeće: da je u Sušačkom protokolu komandantu italijanske 2. armije data mogućnost da bez ikakvih ograničenja, u odnosu na oblasti koje su u pitanju, u rejonima koje treba očistiti od neprijatelja ostavi posadne trupe koje će tada, pored hrvatske žandarmerije, biti nadležne i za policijsku službu. Prema tome, predložena nova varijanta znači delimično. odstupanje od italijanskog stanovišta.

Prilog 24, veza prilog 14

Obezbeđenje dunavskog tesnaca i kanala Gvozdena vrata
-Nemačkom generalu u Rumuniji poslata je depeša u vezi s Jmestima pristajanja vučnih čamaca na rumunskoj obali, i to ' radi obezbeđenja od napada srpskih bandi na vučne čamce Ikoji se noću uikotVljavaju izvan pristaništa.

„Prilog 25

•14.4: Slučaj Dangić[n]

flsiomandant oružanih snaga na Jugoistoku depešom javlja |0KW/W.F.St. da je slučajno saznao kako je vođa srpskih »tanika u Hrvatskoj Dangić boravio od 30.3. do 2.4. u Beoadu. Dangić je, dalje, odmah potom, po svemu sudeći, bio d srpskog sreskog načelnika u Valjevu pukovnika Lukića[14] tamo je razgovarao s Nedićevim četnicima opominjući ih da ištuju red i mir. Time je dokazano da Dangić, pored toga to ima vezu sa Beogradom, verovatno ima vezu i s Nedićem. Comandujući general i komandant u Srbiji naredio je hapšenje.[15] Na to je komandant oružanih snaga na Jugoistoku, jed->m depešom upućenom komandiujućem generalu i komandanu Srbiji, ukazao na to da naređenje za hapšenje Dangića lije trebalo da se izda tek sada, to naređenje je još pre trebalo izdati svim (nadležnim) instancama. Pored toga, ponovljeno je i naređenje da se svim sredstvima spreči svaka veza ustanika s Nedićevom vladom, a, uz to, i svaka podrška usta-"nicima, uključujući i oblasti izvan srpskih granica, od strane •.Srba.

Hrvatska

Hrvatske trupe iz Drinjače zauzele Bratunac (18 km jugoistočno od Drinjače), te su 10.4. iz Bratunca izbile u Srebrenicu

[13] Vidi dok. br. 23 i 60.
[14] Dragomira
[15] i " Jezdimir Dangić je uhvaćen 11/12. aprila 1942. u Rogačici (AVII, NAV-T-312, r. 466, s. 8054505—6). Vidi dok. br. 60, nap. 13.

(8 km južno od Bratanca). Rejon južno od Bratanca hrvatske jedinice očistile. Borbenoj grupi »Bader« je depešom naređeno: ako je ikako moguće iskoristiti prodor i zajedno sa Hrvatima raščistiti situaciju u istočnoj Bosni severno od demarkacione linije pre početka zajedničke operacije.

Prilog 27, veza prilog 21

Planiranje operacije u istočnoj Bosni

OKW/W.F.St. je naredila da se pošalje na uvid plan operacije »istočna Bosna« ali to nije moglo stići na vreme zbog prisilnog sletanja aviona kojim je putovao kurir Borbene grupe »Bader«. Zbog toga je komandujući general i komandant u Srbiji dobio depešu da on plan operacije »istočna Bosna« neposredno pošalje na uvid OKW/W.F.St. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku će poslati odgovarajuće objašnjenje OKW. Komandi oružanih snaga na Jugoistoku treba odmah, po specijalnom kuriru, poslati 2. primerak pomenutog plana.[16] Poželjno je da se razgovara s načelnikom štaba (generalštabnim pukovnikom Faferotom), ukoliko je to moguće zbog naređenog prodora 718. pd u rejon istočno od Sarajeva.

Prilog 28a

Proslava oslobođenja grada Bitolja

11.4.42. u 18,50 časova komandant otputovao posebnim vozom iz Soluna radi učešća na proslavi oslobođenja Bugara u gradu Bitolju.

Prilog 28b

12.4: Dangić uhapšen

Nemačke trupe su uhapsile srpskog vođu ustanika Dangića. Dangić se predao bez ikakvog otpora.[18]

Prilog 29

Izmena 8. tačke Sušačkog protokola[19]

Pošto su Italijani pokrenuli iamenu te tačke i pošto su rešeni različiti prigovori nemačke strane, OKW dala pristanak za konačnu sledeću verziju 8. tačke:

a) Nemačka verzija:
»U oblastima koje budu očišćene prilikom operacije ostaviće se, prema proceni komandanta italijanske 2. armije, a ukoliko

[14] Vidi dok. br. 54, 55, 56 i 58.

je to potrebno, posadne jedinice. Poslove na obnovi tih oblasti — naročito na obnovi unutrašnje uprave — mesne hrvatske vojne vlasti otpočeće što je moguće pre, a te hrvatske xvojne vlasti biće što je moguće pre zamenjene regularnom ci-1 vi'lnom upravom. Generalu Lakši je stavljeno u obavezu da se pobrine za pojačanje hrvatske žandarmerije«,

b) Italijansika verzija:[20] Vidi prilog 29.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je novu verziju 28. tačke Sušačkog protokola depešom preneo nemačkom gene-":iralu u Zagrebu (koji treba da o tome obavesti rukovodstvo ^ministarstva hrvatskog domobranstva), nemačkom generalu Rimu i Borbenoj grupi »Bader«.

ificiri za vezu pri italijanskim divizijama

rbenoj grupi general »Bader« i nemačkom generalu u Zarebu upućuje se depeša u kojoj se do 15.4.42. traži slanje ficira za vezu u italijanske divizije.

'rupna podoficirska pešadijska škola

komandujućem generalu i komandantu u Srbiji i Tvrđavskoj 'viziji »Krit« je upućena depeša u vezi sa dođeljivanjem (slu-;a) na 1. kurs podoficirskih škola.

L4: *Savetovanje kod načelnika štaba*

3.4. održano je savetovanje kod načelnika štaba. O predmetu ga savetovanja vidi belešku u prilogu 32.[21]

iputstvo o načinu borbenih dejstava Borbene grupe »Bader«.

rbena grupa generala artiljerije »Badera« dostavila je uput-o načinu borbenih dejstava za razbijanje ustanika na srp-~om području. Uputstvo je sastavio komandant italijanske v armije general Roata.

[20] Prema saopštenju nemačkog Štaba za vezu pri Komandi italiske 2. armije, general Roata je 13. aprila 1942. izneo sledeće staovište u vezi s 8. tačkom Opatijskog protokola:

»a) da italijanska 2. armija ima pravo da naredi da posadne tru-privremeno ostanu u već očišćenim područjima;

b) da za ponovno uspostavljanje normalnog stanja u očišćenim idručjima treba razlikovati tri vremenska perioda:

1. period. Posedanje od strane itaiijanskih ili nemačkih trupa, punu vojnu vlast. Vreme njenog prestanka je u isključivoj nadležosti italijanske 2. armije.

2. period. Predaja područja hrvatskim trupama ili žandarmeriji, dalje trajanje vojne vlasti.

3. period. Ponovno uspostavljanje civilne vlasti« (AVII, NAV-T-120, j'r. 200, s. 153593—4).

!,(* » * » 44 j 460 R$_{cc|a}$k$_c$i j$_{a\ ne}$ raspolaže tim dokumentima.

Prilog 33

Zarobljavanje Dangića

Depešom su obavešteni OKW/W.F.St., OKW/odelj. za inostranstvo o zarobljavanju vođe srpskih ustanika Dangića. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je naredio da se Dangić odmah transportuje u zarobljenički logor u Nemačku.

Prilog 34

14.4: Komandant: **Povratak s proslave oslobođenja grada Bitolja.**

Odredbe za primenu firerove direktive br. 40[22]

14.4. su između načelnika štaba Komande oružanih snaga na Jugoistoku genera'l-majora Ferča, operativnog oficira ganeralštabnog potpukovnika Mahera i mornaričkog oficira za vezu pri komandantu oružanih snaga na Jugoistoku mornaričkog kapetana Hajna ([Heyn] vođeni razgovori o planu Mornarice za odbranu morske obale (Prilog tekstu Odredbi za sprovođenje firerove direktive br. 40).

15.4: Naređenje OKW o Dangiću

OKW je naredila da se ispita da li se Dangić može iskoristiti za pacifikaciju Srbije.

Nastavak rada na »odbrani morske obale« **(Odredba za sprovođenje firerove direktive br. 40).**

Apeli generala artiljerije Badera

General Bader je apelovao na hrvatsku vladu da pripremi upravne organe za istočnu Bosnu, a italijanskoj Komandi 2. armije, generalu Roati: Napadati! Inače čitav poduhvat će propasti.

Prilog 35, 35a

16.4: Pitanje Dangića

Poseta načelnika štaba komandujućeg generala i komandanta u Srbiji povodom Dangićevog slučaja. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je odlučio: Dangića poslati u zarobljeništvo u Nemačku. OKW/W.F.St. se obaveštava da su procene pokazale da korišćenje Dangića u sprezi s Nedićem ne obećava nikakav usipeh. Zbog toga je komandant oružanih snaga na Jugoistoku naredio da se Dangić uputi u zarobljenički logor u Nemačku.

[22] Vidi dok. br. 156 i 205.

S'lučaj Dangić je komandantu oružanih snaga na Jugoistoku dao povoda da komandujućem generalu i komandantu u Srbiji, kao i Borbenoj grupi »Bader«, naredi sledeće: za hvatanje kontakta i za vezu sa ustanicima, radi stvaranja uvida nad njima, angažovati samo poverljive ljude (agente) i kamufliranu službu otkrivanja preko kontrao'baveštajnih i policijskih službenih instanci. Načelno se zabranjuje da takve za-'datike izvršavaju ostali pripadnici Vermahta.

Završetak nacrta »Praktičnih odredaba za primenu firerove direktive br. 40«.

Završeni su poslovi na nacrtu »Praktičnih odredaba komandanta oružanih snaga na Jugoistoku za primenu firerove direktive br. 40 od 23.3.42«, a koja se odnosi na komandna ovlašćenja u primorskim zonama.

i7.4: **Izašle su »Praktične odredbe komandanta oružanih snaga ma Jugoistoku za primenu firerove direktive br. 40 od 23.3.42«, koje regulišu nadležnosti komandovanja u primorskim zonama. Za korisnike vidi prilog 36.**

Prilog 36.
[23]

.20. 4: Firerov rođendan

^Povodom firerovog rođendana u Solunu je, na trgu ispred izjene hale, 20.4. u 9.00 časova održan svečani skup Koude armije na kome je govorio načelnik štaba.

borbena grupa general »Bader« izveštava o svojoj proceni situacije i daljim namerama

tuacija hrvatskih trupa koje su opkoljene u.Rogatici zahteva neodložno angažovanje, ali se u tu svrhu planirano stizanje italijanske divizije i dallje odugovlači.. 718. pd i hrvatske jedinice će ipak biti spremne za angažovanje počev od 20.4. Po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku .718. divizija će dobiti zadatak čišćenja rejona od Rogatice ,do Prače i Drine. Predviđa se da će nastupanje s kružne osnovice Prača — Sokolac — Han-Pijesak — ušće Zepe otpočeti 22.4.[24] Trajanje nastupanja oko 14 dana. Italijanska Komanda 2. armije je zamoljena da angažovanjem raspoloživih smaga na deimarkacionoj liniji spreči izvlačenje ustanika u italijansku akupacionu zonu (Komanda 12. armije, Ia, 1432/pov. od 20.4.42).[25]

i [37] Vidi dok. br. 55 i 56.

Prilog 41

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku se slaže s procenama situacije i namerama Borbene grupe general »Bader«, utoliko pre što je i italijanska Komando Supremo saopštila preko nemačkog generala pri Glavnom stanu itaiijanskih oružanih snaga da i italijanske jedinice južno od demarkacione linije već nekoliko dana vode žestoke borbe s neprijateljem koji se izvlači iz istočne Bosne.

21.4:
Savetovanje kod načelnika štaba: vidi prilog 42.[26]
Predlog komandanta oružanih snaga na Jugoistoku za dalje vođenje borbe u istočnoj Bosni

Prilog 43

Depešom Ia, 1028/42. str. pov., komandant oružanih snaga na Jugoistoku[27] **izveštava OKW/W.F.St., oper. odelj.: Borba za obezbeđenje slobodnog izlaska nemaeko-hrvatskih jedinica na polazne položaje, kao i odugovlačenje Italijana s pokretima za razvijanje snaga doveli su do toga da je glavnina ustanika umak'la iz dela nemačke okupacione zone istočne Bosne u italijansku okupacionu zonu (Hrvatska i Crna Gora), te su nemačko-hrvatske trupe morale da produže dejstva i preko polaznih položaja radi sprečavanja proboja neprijateljskih snaga iz rejona oko Rogatice. Napadi su u toku. Prema izveštaju nemačkog generala u Rimu, italijanske divizije koje je trebalo dovesti radi izvođenja zajedničkog udara zadržane su u lokalnim žestokim borbama južno od demarkacione linije. Zbog toga se još uvek ne može računati na blagovremenu intervenciju itaiijanskih snaga radi ostvarenja zajedničkog udara. Time je stvorena nova situacija. Više nije nužno angažovanje itaiijanskih trupa u delu istočne Bosne** Okupiranom **od Nemaca. Zbog toga komandant oružanih snaga na Jugoistoku predlaže OKW sledeće:**

a) Nemačko-hrvatske trupe gone ustanike do demarkacione linije i tu zatvaraju povratak ustanika;
b) Italijanske trupe, kao i do sada, vrše čišćenje južno od demarkacione linije, prema svom nahođenju;
c) Ne stupa na snagu preuzimanje komande od strane generala Badera nad tri italijanske divizije. Ne treba više predviđati angažovanje Italijana severno od demarkacione linije;
d) Nemačko-hrvatske snage Borbene grupe »Bader« zaposedaju, čiste i obezbeđuju istočnu Bosnu severno od demarkacione linije. Radi ovoga a i radi zaštite nemačkih vojno-političkih interesa, 718. divizija i dalje ostaje u istočnoj Bosni. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli po gornjem saglasnost i brzu odluku, jer je Borbena grupa »Bader« u pokretu i u ovom momentu postoji mogućnost za generala Badera da se sastane sa generalom Roatom radi objašnjenja.

[27] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 466, s. 8054392—3.

Prilog 44

7. četa (brd.) (mot.) školskog puka »Brandenburg«[28]
OKW stavlja na raspolaganje za letnje angažovanje 7. četu brd. mot. školskog puka »Brandenburg«. Komandant oružanib' snaga na Jugoistoku moli OKW da mu odobri da može imati odrešene ruke u pogledu pridavanja te jedinice ili Borbenoj grupi general »Bader«, ili komandujućem generalu i komandantu u Srbiji, već prema razvoju situacije za vreme dok pomeinuta jedinica ne stigne.

22.4: Operacije u Hrvatskoj
21.4. je Borbena grupa general »Bader« saopštila preko radija da nije došlo do zajedničkih nemačko-italijanskih operacija zbog toga što nisu stigli Italijani. Čišćenje obruča oko Rogatice je u tolku. Više nije moguće naknadno ulklapanje itaiijanskih snaga, jer je pomeranje snaga u stranu nemoguće zbog brdovitog terena. Pri sadašnjoj situaciji nije više potrebno čišćenje luka Drine i Gzrena. Nakon blokiranja granice na Drini i nakon čišćenja oba luka Drine (čišćenje obruča oko Rogatice u toku, Francetić već izvršio čišćenje luka Drine) vrlo je verovatno da je postignuta opšta pacifikacija. Ovome je bitno doprinela promena odnosa hrvatslke vlade prema Srbima. Zbog toga nema više potrebe da se italijanske snage angažuju na nemačkoj okupacionoj zoni. Predlog: Prekinuti s transportima u pravcu Sarajeva. Italajanske jedinice koje se nalaze u Sarajevu angažovati za čišćenje južno od Sarajeva i za marš natrag u italijansku okupacionu zonu (Komanda 12. armije, Ia, 1452/42 pov. od 21.4.42).[29]

Predlog komandanta oružanih snaga na Jugoistoku za dalje vođenje borbi u istočnoj Bosni
Taj izveštaj poslat depešom od strane Borbene grupe general »Bader« dao je povoda komandantu oružanih snaga na Jugoistoku da 21.4. depešom predloži OKW sledeće:

Vidi dok. br. 92 i 117.

a) Nemačko-hrvatske trupe goniče ustanike do demarkacione linije i zatvoriće im povratak;
b) Italijanske trupe će, kao i do sada, vršiti čišćenje južno od demarkacione linije; !
c) Preuzimanje komande od strane generala Badera nad tri italijanske divizije neće stupiti na snagu. Angažovanje Italijana severno od demarkacione linije više se ne predviđa;
d) Nemačko-hrvatske snage Borbene grupe »Bader« će zaposesti, vršiti čišćenje i obezbeđivati istočnu Bosnu severno od demarkacione linije.

Rezultati razgovora gener. Roata — gener. Bader u Mostaru

22.4. general Bader je izvestio o rezultatitna razgovora s komandantom italijanske 2. armije generalom Roatom. Razgovori su vođeni 21.4. u Mostaru. Roata je potvrdio da je u sadašnjoj situaciji zajednička operacija postala bespredmetna. No, i pored toga, on je za to da se sadašnji već otpočeti pokreti (transportovarije divizije »Taurinenze« železnicom prema Sarajevu, prikupljanje divizije »Kačatori« kod Kalinovika, »Pusterija« kao i do sada) izvrše do kraja, jer je moguće da se dolaskom leta situacija pogorša, te bi taj raspored italijanskih jedinica obezbeđivao pogodnije polazne položaje. Do tog vremena Borbena grupa »Bader« može da slobodno raspolaže poimenutim italijanskim divizijama. Potrebno je da OKW što pre donese odluku o tome, kako je to zahtevano 20.4 (Komanda 12. armije, Ia, 1466/42 pov. od 22.4).[30] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku depešom je odmah potom izvestio OKW o rezultatima razgovora general Roata — general Bader u Mostaru i zamolio OKW za brzo dostavljanje odobrenja (o pravu Borbene grupe »Bader« da raspolaže italijanskim divizijama), jer bi se takvo rešenje moglo iskoristiti za čišćenje italijanskog područja i južno od demarkacione linije. Pod takvim okolnostima otpao bi predlog da general Bader ne bi trebalo da preuzima komandu nad trima italijanskim divizijama (predlog komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Komande 12. armije), Ia, br. 1466/42 pov. od 22. 4.42[31] u odnosu na predlog komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1028/42 str. pov. od 21.4.42).[32]

23.4:

22.4. u 19,30 časova (primljeno 23.4. u 01,30 časova) Borbena grupa »Bader« je, u vezi sa depešom komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1466/42 pov. od 22.4.42, izvestila još i ovo o rezultatima razgovora sa generalom Roatom: General Roata je obrazlagao svoj zahtev za dalje na-

stavljanje započetih pokreta time da mu odustajanje od planirane operacije ne leži. U stvarnosti, pak, izgleda da su posredi politički razlozi. To potvrđuju i obimni planovi izgradnje baraka na aerodromu, organizovanje velike baze za snabdevanje, organizovanje sopstvenog mesta za korišćenje drveta. Otuda i pokušaj da se nastavi sa dOvoženjem 4 divizije na nemačko zemljište. Slobodno raspolaganje zamišljeno je tako da italijanski delovi praktično: zadrže rejon gde se budu našli. Ostavljanje italijanskih snaga u nemačkoj zoni više nije opravdano. Nemačko rukovođenje u italijianskoj zoni ne može se ostvariti, utoliko pre što je 718. divizija vezana za nemačku zonu. Predlažemo da se nemačko komandovanje proteže samo do demarkacione linije. OKW treba da izda nalog da italijanske snage napuste nemačku zonu (komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, 1488/42 pov. od 23.4.)[33]

Odluka Vrhovne komande Vermahta — odbijanje predloga komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

23.4. u 08,30 časova prispela je sledeća depeša od 0KW/W.F.St. op. br. 001383/42 str. pov. od 23. 4.42:[34] Iz depeše komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Ia, 1028/42 str. pov. od 21.4) proizilazi da, na žalost, nije uspelo da se ostvari planirano okruženje ustanika. I dalje se mora ostati pri odluci donesenoj u Sušaku u pogledu uništenja ustanika u jednoj zajedničkoj operaciji. Samo po sebi se razume da to treba izvršiti tamo gde se nalaze ustanici, a ne tamo odakle su se ustanici izvukli. Dalje operacije treba da se odvijaju prema opštim smemicania italijanske Komande 2. armije i imajući u vidu izmenjenu taktičku situaciju, ne uzimajući uopšte u obzir neke političke linije. Ne postoji nikakav razlog da se iz osnova odstupa od plana kao celine, pogotovu ikada sadaš nja operacija predstavlja samo 1. fazu opšteg čišćenja. Polazeći od zadatka da se ustanici na bivšem jugosilovenskom području unište u zajedničkoj operaciji, te da se na taj način zemlja umiri i privredno koristi, operacije se imaju dalje izvoditi u sporazumu sa italijanskom Komandom 2. armije, a o daljim vašim namerama nas izvestite (Komanda 12. armije, Ia, br. 1039/42 str. pov. od 23.4).[35]

Na ovo je komandant oružanih snaga na Jugoistoku izdao Borbenoj grupi »Bader« i nemačkom Štabu za vezu pri italijanskoj Komandi 2. armije odgovarajuća naređenja.

-Nemačka komanda za vezu je zahtevala od italijanske Komande 2. armije da joj na osnovu novonastale situacije saop-

šti^ svoje dalje namere, o kojima će, čim o tome bude obavešten komandant oružanih snaga na Jugoistoku, biti obaveštena i OKW.

Prilog 45

Pregled situacije na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (zaključno sa 22.4.42)

Opšta situacija

a) U Srbiji, uopšte uzev, vlada mir. Kod Prokuplja Bugari izvršili uspešnu operaciju.

b) U Hrvatskoj je u toku čišćenje istočne Bosne od strane nemačkih i hrvatskih trupa Borbene grupe general »Bader«. Delovi ustanika izvukli se preko nemačko-italijanske demarkacione linije na jug i jugoistok.

36

24.4:

Operacije u istočnoj Bosni

Operacije u istočnoj Bosni se odvijaju po planu. 22.4. su nemačke (718. div.) i hrvatske trupe Borbene grupe general »Bader«, pošto su izbile na polazne položaje Prača — Sokolac — Žepa, otpočele nastupanje radi čišćenja rejona od Rogatice.[37] čišćenje se vrši po odsecima, uiz priimenu detaljnog piročešljavanja. Predviđa se da će trajati 14 dana. Neprijatelj pruža neznatan otpor. Terenske teškoće su znatne. Neprijatelj i dalje uzmiče prema jugu i jugoistoku, Italijanska 5. brdska divizija [»Pusterija«] nalazi se još 2 dnevna marša južno od Drine, zbog toga još nije obezbeđeno zatvaranje linije Višegrad — Foča.

Završena službena instrukcija za propagandnu službu

Jzdata od strane obaveštajnog odeljenja (kontraobaveštajni oficir).

25.4:

Operacije u istočnoj Bosni

Nemačke i hrvatske trupe Borbene grupe general »Bader« su, preduzimajući plansko čišćenje, opkolile Rogaticu sa severozapada, severa i severoistOka stvarajući obruč dužine od 12 km. Neprijatelj pruža neznatan otpor. Neprijatelj još uvek pOkušava da umakne na jugozapad i jugoistok. Italijanska 5. brdska divizija je najzad prvim delovima izbila na Drinu između Višegrada i Goražđa, te je time zatvoren prelaz preko Drine prema jugoistoku. Italijanska 22. alpska divizija [»Kačatori dele Alpi«] nastupa iz rejona Nevesinja prema severoistoku. Porušeni mnogi mostovi i prekinuti mnogi putevi.

Namere Borbene grupe general »Bader« u pogledu daljih operacija. Borbena grupa general Bader izveštava da ima sledeće namere u pogledu daljih operacija. Čišćenje rejona Rogatica uz zatvaranje prelaza preko Drine od strane italijanske divizije »Pusterija« i od strane snaga komandanta u Srbiji. Čišćenje Igman-planine od strane italijanske divizije »Taurinenze«, nakon njenog prikupljanja u rejonu zapadno od Sarajeva kao rejonu njenih polaznih položaja. Kao završna akcija predviđa se čišćenje rejona Sarajevo — Kalinovik — Goražde od strane divizija »Taurinenze« i »Kačatori«, kao i od strane delova 718. div. i div. »Pusterija« (Komanda 12. armije, Ia, br. 1052/42 str. pov. od 25.4. 42).[38] Komanda oružanih snaga na Jugoistoku moli Borbenu grupu general »Bader« da za izveštaj OKW dostavi Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku saglasnost italijanske Komande 2. armije s planom operacije, i to odmah čim dobije tu saglasnost (Komanda 12. armije, Ia, br. 523/42 od 25.4.42).[39]

Prilog 46

7 (mot.) četa 800. školskog puka »Brandenburg« za naročitu upotrebu doprema se u Beograd i pridaje komandujućem generalu i komandantu u Srbiji.

27.4:

40

Tok operacije u Hrvatskoj ,

Čišćenje luka Drine od strane nemačkih i hrvatskih trupa nastavlja se po planu. Neprijatelj ne pruža nikakav otpor. Neznatan plen. Neprijatelj se, posle zatvaranja linije Višegrad — Goražde od strane italijanske 5. brdske divizije, izvlači prema Foči. Nastupanje italijanske 22. brdske divizije prema Kalinoviku usporeno zbog [neprijateljskog] otpora i-zbog postojećih prepreka. Zbog toga nije obezbeđeno zatvaranje obruča na jugozapadu (Iz dnevnog izveštaja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1547/42 pov. od 25.4).[41]

Nemačke i hrvatske trupe Borbene grupe general »Bader« su izvršile dnevni zadatak uz mestimični otpor neprijatelja. Zaplenjeno oružje, municija, stoka, zalihe. Italijanska 5. brdska divizija, koja je angažovana za zatvaranje prelaza na Drini, javlja da je zarobila 473 neprijatelja i zaplenila oružje. Italijanska 22. peš. divizija nastupa od Nevesinja ka Gacku. Neprijatelj pruža jak otpor, Zbog snežnih nanosa vladaju velike terenske teškoće. Prema italijanskim izveštajima, neprijatelj ima velike gubitke (Iz dnevnog izveštaja Koman-

danta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, fer. 1559/42 pov od 27.4.42).[42]

27.4. održano savetovanje kod načelnika štaba. Vidi prilog 48.

28.4:

Operacija u Hrvatskoj

Namere italijanske 2. armije

Komanda oružanih snaga na Jugoistoku izveštava depešom OKW o namerama italijanske 2. armije za dalje vođenje nemačko-italijansko-hrvatske akcije radi čišćenja istočne Bosne:

1.) Čišćenje rejona Rogatice uz zatvaranje linije na Drini od strane divizije »Pusterija« i od strane snaga komandujućeg generala i komandanta u Srbiji.

2.) Čišćenje Igman-planine (14 km jugozapadno od Sarajeva) od strane divizije »Taurinenze« nakon prikupljanja ove divizije u rejonu zapadno od Sarajeva. Taj rejon će poslužiti kao polazni položaj te divizije.

3.) Odmah po izvršenim zadacima pod 1.) i 2.) preduzeti čišćenje rejona Sarajevo — Kalinovik — Foča — Goražde pomoću divizije »Taurinenze«, »Kačatori«, delova 718. div. i divizije »Pusterija«.

Tok operacija

Nemačke i hrvatske trupe Borbene grupe general »Bader« su 27.4. preduzele dalje nastupanje, te su, uz slab otpor neprijatelja, zaposele Rogaticu.[43] Neprijatelj i dalje uzmiče prema jugu i jugoistoku. Istočno od Prače ustanovljeni su neprijateljski položaji i radovi ukopavanja. Italijanska 5. brdska divizija [»Pusterija«] vrši čišćenje iza fronta kojim se zatvara odstupnica. Italijanska 22. pd [»Kačatori dele Alpi«] slomila je otpor neprijatelja, te se nalazi 9 km ispred Gacka. Italijanska 1. brd. div. [»Taurinenze«], kalko se predviđa, 1.5. počeće s nastupanjem iz rejona zapadno od Sarajeva.

Namere italijanske Komande 2. armije za 28.4:

a) S nemačkim i hrvatskim snagama nastaviti čišćenje u pravou jugoistoka.

b) Sa italijanskom 5. brdskom divizijom očistiti rejon jugoistočno od Drine, uz zatvaranje prelaza preko Drine.

c) Sa italijanskom 22. divizijom izvršiti udar na Gacko. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku izradio je kod italijanske Komande 2. armije da italijanska 1. i 22. divizija odmah budu potčinjene Borbenoj grupi general »Bader« radi opko-

[45] Posle petodnevnih borbi, 27. aprila 1942. je deblokiran domobranski garnizon u Rogatici (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok. br. 135; Oslobodilački rat, knj. I, str. 202—203).

ljavanja neprijatelja za koga je javljeno da se nalazi zapadno od Foče i Goražda (Dnevni izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1569/42 pov. od 28.4.42).[44]

Nemačke i hrvatsike trupe Borbene grupe general »Bader« izbile su po planu, uz neznatan otpor neprijatelja, u rejon Prače južno od Rogatice i na Drinu severno od Višegrada. Neprijatelj se povlačio prema Drini, pokušaje prelaza je onemogućila italijanska 5. brdska divizija. U oblastima istočne Bosne koje su ostale u pozadini naših trupa stanovništvo se vraća kućama. Italijanska 22. peš. divizija zaposela Gacko.

30.4:

Uspostavljanje italijanske baze za snabdevanje u Brodu

Prema obaveštenju nemačkog generala u Zagrebu i izveštaju generala Badera, Italijani su tražili dozvolu da u Brodu na Savi organizuju svoju bazu za snabdevanje s terena. Prema obaveštenju nemačkog generala u Zagrebu, nije u pitanju • samo nabavka životnih potreba za italijanske jedinice u sastavu Borbene grupe »Bader«, nego i za druge jedinice italijanske 2. armije. Od Nemaca zaposednuti deo hrvatske teritorije nemačke trupe koriste u sporazumu sa hrvatskom Vladom. Ako se organiizuje italijanska baza, onda, s obzirom Ina italijanske metode snabdevanja, postoji opasnost da Hrliti neće više biti u mogućnosti da isporuče nemačkim trula dosadašnju količinu (snabdevačkih artikala). Italijanifiba je već dozvoljeno da u rejonu Sarajeva organizuju snabIpevačko uporište koje je nužno za operaciju u istočnoj jlosni.

spbog toga je komandant oružanih snaga na Jugoistoku, depešom od 27.4.42, upućenom OKW, ovu zamolila da utiče jjfta italijiansku Komandu 2. armije da odustane od organizo%anja svoje snabdevačke baze severno od demarkacione linije (komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. "1066/42 str. pov. od 27.4.42) [46]

>4. je stigla odluka OKW: »Pristanak na organizovanje ^sopstvene baze za snabdevanje u Brodu od strane Italijana, a po njihovoj molbi, nemačka strana ne može uskratiti ako taktički razlozi zajedničke borbe zahtevaju bazu u tom rejonu. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku treba pre svega da kod hrvatske vlade i italijanske Komande 2. armije -osigura svoje sopstvene potrebe (OKW/W.F.St., oper. odelj., br. 001465 str. pov. od 29.4.42).[47]

Borbena grupa general »Bader« je obaveštena o toj odluci OKW. Nemačkom generalu u Zagrebu takođe je naloženo

da kod hrvatske vlade i italijanske Komande 2. armije u prvom redu ne izgubi iz vida snabdevanje nemačkih tropa (komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1080/42 str. pov. od 1.5.42).[48]

Operacije u istočnoj Bosni

Iz dnevnog izveštaja od 30.4.42 (komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1597/42 pov.):[49]

Nemačke i hrvatske trupe Borbene grupe »Bader« u svom daljem nastupanju uhvatile kod Višegrada vezu sa italijanskom 5. brdskom divizijom. Neprijatelj se povlači na jiug. Italijanska 22. pd odbila napad u rejonu Gacko. Veći broj prebeglica.

Namera za 30.4:

Završiti akciju čišćenja u istočnoj Bosni, obezbediti dostignutu liniju. Italijanska Komanda 2. armije odbila da odmah prida italijansku 22. pd (Borbenoj grupi »Bader«).

Iz dnevnog izveštaja od 1.5 (komandant oružanih snaga na Jugoistoku-, Ia, br. 1004/42 pov.):[50]

Nemačke i hrvatske trupe Borbene grupe general »Bader« izvršile svoj dnevni zadatak (izbile na Drinu i Praču). Neprijatelj pružao neznatan otpor, zarobljeno oružje i municija. Neprijatelj zaposeo južnu obalu Prače jugoistočno od Sarajeva.

Italijanska 1. brdska divizija, koja vrši izviđanje južno od Sarajeva, dolazila u dodir s neprijateljem neznatne jačine. Italijanska 5. brdska divizija sprečila pokušaj prelaska ustanika prčko Drine. Neprijatelj pretrpeo velike gubitke. Italijanska 22. pd odbacila neprijatelja iz rejona Gacka na severoistok. Italijani javljaju da se u zahvatu puta Nevesinje — Gacko nalaze veće grupe ustanika.

Namera za 1.5:

Izviđanje južne obale Prače. Stvaranje mostobrana s one strane Prače.

Pacifikacija zauzete oblasti.

Prilog 50

Gubici u oficirima i ljudstvu prema izveštajima prispelim od 30.4.42:

704. pd: poginulo oficira 1,	vojnika poginulo 1, bolesno 5
714. pd:	vojnika poginulo 9, ranjeno 3
717. pd:	vojnika poginulo 4, ranjeno 1
718. pd: oficira nestalo 1,	vojnika poginulo 24, ranj. 28, nestalo 11, bolesno 14

Tvrđavska divizija »Krit«: vojnika poginulo 1, ranjeno 2

Ukupno: oficira poginulo: 1, nestalo: 1, vojnika poginulo: 33, ranjeno: 34, nestalo: 11, bolesno': 19.

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(Komandu 12. armije)
I. A.
Maher

BR. 64

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 30. APRILA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, PROTIVMERAMA SOPSTVENIH JEDINICA I OBOSTRANIM GUBICIMA U BOSNI I U SRBIJI[1]

WB-841 b, K.T.B.[2] *Prilog 80*[3]
Komandujući general i komandant u Srbiji *H- Ou., ^.4.42.*
Odelj. Ia, br. 3320/42 pov.

Predmet: desetodnevni izveštaj
2 priloga[4] (samo komandantu oružanih snaga na Jugoistoku)

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU ,

I. SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA

1. Opšti podaci

Na području Srbije uglavnom je mirno. Zabeleženi su i dalje pojedinačni prepadi na opštine, pretežno u području pod bugarskom Okupacijom.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 1200—3.
[2] i [3] Dopisano rukom.
[4] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

U istočnoj Bosni, posle povlačenja proleterskih brigada i po prestanku opsade Rogatice, glavnina snaga je uglavnom uspela da pravovremenim povlačenjem na jugu izmakne pritis-ku akcije čišćenja.[5] Dolovi nemačkih i italijanskih jedinica na zapreonoj liniji na Drini pohvatali su pojedinačne neprijateljske grupe. Manje neprijateljske grupe postale su opet aktivne na zapadnoj obali. Po jedan napad na Bratunac i Srebrenicu ostao je bez uspeha. To je potvrdilo , da ostaci bandi Dangićeve grupe, koji još operišu u ovom području, nisu za sada u stanju da postignu ni lokalne uspehe.

Ličnost Draže Mihailovića sve više se ističe kao organizator jednog nacionalnog srpskog ustanika u jugozapadnoj Srbiji. Veza sa crnogorskim bandama se sasvim sigurno može pretpostaviti. Znaci i izveštaji govore o tome da Mihailović želi da privuče četnike verne vladi.[6] One koji mu se u prostoru Novog Pazara nisu htel'i 'podrediti u dva maha je napao i razoružao.

Pirotivtežu ovoj opasnosti koja preti od Mihailovićevih snaga treba tražiti u nacionalnim težnjama muslimana i Albanaca, jer su oni orijentisani protiv svega što je srpsko. Kao najbolji dokaz za takvu pretpostavku moglo bi se navesti da je među Albancima u okolini Kosovske Mitrovice i Novog Pazara zavladalo veliko uznemirenje kada su delovi novoformirane Srpske državne straže bili angažovani u tome području.

2. *Područje Srbije*

U *Beogradu* se nastavlja plansko hvatanje komunista i ustanika. 22.4. je uhapšeno 128 bivših jugoslovenskih oficira i prebačeno u jedan zarobljenički logor tt Nemačkoj.

Severoizapadno od Mladenovca srpska pomoćna policija se uspešno tukla protiv ustanika. Uhvaćena je jedna žena-vojnik.

[5] Vidi dok. br. 58, nap. 5, 6 i 7. j

[4] Od strane komandujućeg generala i komandanta u Srbiji na teritoriji Srbije su priznati, pored Srpske državne straže, Ljotićevi dobrovoljački odredi, četnički odredi Koste Pećanca i samostalni četnički odredi Draže Mihailovića. Ovi odredi su bili potčinjeni nemačkim divizijama koje su za njih ustrojile spiskove ljudstva, naoružanja i vrste odreda. Svi četnički i dobrovoljački odredi su označeni brojevima: Ljotićevi dobrovoljački odredi od D-l do D-20, a četnički odredi od C-21 pa dalje prema broju koliko ih je bilo (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 498—511, r. 2241, s. 925, T-501, r. 247, s. 991, Minhen 6, s. 728—30, Nda, reg. br. 25/12—1, k. 33; Antun Miletić: Prilog proučavanju nemačkog sistema komandovanja i okupacionih snaaa na jugoslovenskom ratištu u 1942. godini, VIG, br. 1/1974, str. 192—193).

Podunavlje

Bande za koje je javljeno kod Goiupca i u HomOljskim planinama drže se pasivno.

U Okolini Niša, uprkos stalnim akcijama čišćenja od strane bugarskih Okupacionih trupa i bataljona srpskih dobrovoljaca, manje bande su i dalje aktivne u Svrljiškim planinama, kod Bele Palanke, na planini Pasjači i na južnim padinama planine Jastrepca.

Dve nove bande su se pojavile u prostoru između Niša i Rnjaževca. Kod Belog Potoka nadmoćna ustanička grupa je napala jače srpsko dobrovoljačke odeljenje, koje je imalo gubitaka. U više mahova je ustanovljeno da se banditske grupe, pod pritiskom akcija čišćenja, povlače na područje koje je odskora bugarsko^, da bi se kasnije opet vratile.

U preostalom delu Srbije banditi su ubili dva šumara 13 km severno od Kraljeva, 25 km severozapadno od Valjeva jedina grupa četnika vernih vladi postala je nepouzdana i neposlušna, pa ju je Ruska grupa za zaštitu privrednih objekata pohvatala i razoružala.

3. *Sabotaže i prepadi*

Ukupan broj 62. Radi se pretežmo o napadima na opštine (većinom u području pod bugarskom okupacijom), pri čemu se pretežno pljačkaju namirnice. Na postrojenja nemačkih oružanih snaga izvršeni su samo pojedini napadi.

II. DELATNOST SOPSTVENIH TRUPA

704. pd

Izvedeni su brojni izviđački poduhvati u prostoru istočno od Požarevca i u Đerdapu. Novoprispeli 288. landešicen-bataljon je angažovan za zaštitu železnice kod Ralje, a III/734. pp zapadno od Požarevca.

£.714. pd[1]

Pri zatvaranju Obruča na Drini, kod Ljubovije su, kao pojačanje, angažovani štab i 3. četa 202. Oki. puka. Dva ba-

[7] U izveštaju o aktivnosti 714. pešadijske divizije u toku aprila 1942. piše:

4—5. 4. je 1/741. pp zauzeo položaj ustanika na koti 342 (7 km južno-jugoistočno od Zvornika). Neprijatelj je odbačen ka zapadu i razbijen. Zaplenjeni su oružje i arhiva. Očišćena su mesta Drinjača, Đevanje i Glodi.

5. 4. Dangićevi četnici su zauzeli Drinjaču i manja mesta u okolini.

8. 4. Domobranske jedinice, pojačane ustašama, osvojile su u povlačenju Drinjaču ne upuštajući se u borbu.

9. 4. Pripadnici 924. landešicen-bataljona su uništili dva vazdušna balona kod Sipića, 10 km zapadno od Lapova.

taljona 721. pp su premještena na područje 717. pd da bi smenila 737. pp 'koji je povučen i angažovan u Hrvatskoj, na Drini.[8] Kod Palanke i severozapadno od Mladenovca srpska pomoćna policija se u dva maha uspešno borila sa ustanicima. Neprijatelj 'je imao nekoliko rntrvih, vlastitih gubitaka nije bilo. Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata, su bile angažovane na Drini radi zaprečavanja. Pošto su izbeglice iz Hrvatske svuda na Drini bile odbijene, od 27.4. priticanje izbeglica je prestalo.

717. pd

Glavnina 737. pp je 21.4. prispćla na dodeljeni sektor zaprečavanja na Drini (severozapadno i jugoistočno od Višegrada). Jedna četa 64. rezervnog policijskog bataljona je premeštena na prostor istočno od Višegrada radi preuzimanja i sprovođenja zarobljenika. Puk je dosad zarobio 108 ljudi i zaplenio 50 pušaka. I u ovom području su izbeglice iiz Hrvatske upućene nazad.

Delovi 749. pp su angažovani u akcijama čišćenja kod Raške. Neprijatelj je izmakao u planine, zaplenjeno je oružje i municija. Zbog angažovanja novoformirane Srpske granične straže na području Kosova stanovništvo u. okolini Kosovske Mitrovice i Novog Pazara je veoma uznemireno. Dva bataljona 749. pp su otklonila opasnost od istrebljenja Albanaca u Novom Pazaru. Ni na jednoj strani nije bilo gubitaka.

10. 4. Kod Aščerića, 10 km zapadno-jugozapadno od Zvornika, oko 150 razbijenih Dangićevih četnika je izvršilo napad na jednu izvidnicu 7/741. pp. Istog dana je jedan polubataljon Ruskog odreda za zaštitu privrednih objekata, pod komandom potporučnika Rana [Rahn], iz sastava 4/741. pp, uspeo da četničkog komandanta majora Dangića uhvati severno od Rogačice i da ga privede u Beograd.
11. 4. U akciji izviđanja koju su 3 odeljenja 7/741. pp i 2 odeljenja 3/741 pp. izvela zapadno od Velje glave došlo je do borbi sa Dangićevim četnicima i seljacima neprijateljski raspoloženim prema Hrvatima. Laki minobacači su obezbedili nemačkim jedinicama osetnu nadmoćnost u odnosu na protivnika koji je bio lošije opremljen i koji, pre svega, nije imao nikakvo teško naoružanje. Neprijatelj je imao 16 mrtvih, a osim toga mnogo ranjenih. Sopstvene jedinice su imale jedinog poginulog.
17. 4. je 1/447. landesšicen-bataljona, ojačana četnicima, došla kod Vlaške, 6 km severno od Mladenovca, u borbeni kontakt s partizanima i pri tom ubila jednog i zarobila dvojicu. Istog dana srpska žandarmerija je zarobila ustaničkog vođu Miloša Vujanovića.
29. 4. Oko 23,30 jedan neprijateljski avion je preleteo Badovince, 30 km severno-severoistočno od Loznice. Istovremeno su jedrilice pokušale da prelete planinu Cer i izgubile su se u pravcu Bijeljine.
U jednoj borbi kod Dražnja, 15 km severno od Mladenovca, jedna neprijateljska grupa od 30 komunista imala je 4 mrtva i 4 zarobljena« (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 498—511).

[8] Vidi dok. br. 52, nap. 5.

718. pd

Sada je angažovana u borbama u istočnoj Bosni u sastavu Borbene grupe general »Bader«.[9] Veza između 718. pd i delova 717. pd u borbama u istočnoj Bosni (operacija Trio I) uspostavljena je preko Francetićeve ustaške legije.

Bugarski okupacioni korpus

Izvedeno je više akcija na južnim padinama planine Jastrepca i kod Bele Palanke.[10] Neprijatelj je imao nekoliko mrtvih. Srpski dobrovoljci su uspešno sadejstvovali u tim akcijama. Južno od Niša uhvaćeno je 38 članova bandi. Zaplenjeno oružje i oprema,

v Grupa nemačke Dunavske flotile

Grupa je stalno angažovana na patrolisanju. Do sada nije bilo dodira s neprijateljem. Saobraćaj Dunavom odvijao se bez smetnji.

Angažovanje dežurne avijacije

Nije bilo moguće zbog loših vremenskih prilika.

III. VAŽNIJI DOGAĐAJI

'"ti. Neprijateljska aktivnost u vazduhu

Južnu i jugozapadnu Srbiju su noću, u više mahova, $|>reletali neprijateljski avioni. Ustanovljeno je da su avioni poduže kružili iznad Niša i rudnika Trepće kod Kosovske Mitrovice. Preduzete su odbrambene mere u rudniku Trepči (zamračenje, postavljanje mitraljeza za odbranu). Načelr nik štaba je lično izvršio pregled.

U prostoru između Pančeva i Rume ustanovljeno je da su britanski avioni bacali letke s pozivom na ustanak.

Vesti o ranije pojavljivanim vazdušnim balonima više nema. Kod Mekote (10 km zapadno od Sokolca) u Hrvatskoj pronađen je jedan britanski padobran.

Srpska državna straža je kod Raške uhvatila 3 Engleza, (koji su prebačeni u Beograd i upućeni u Nemačku.

3. Štete od poplava

Visoki vodostaj razorio je mnoge mostove između čačka i Kraljeva. Put čača)k — Požega je podldkan i nije upotrebljiv. Skelski prelazak na Dunavu kod Kovina obustavljen je za izvesno vreme.

279

' Vidi dok. br. 55 i 56.

[10] Dejstva je izvodila bugarska 17. pd protiv Rasinskog i Jastrebačkog NOP odreda.

f.

VI. SNABDEVANJE

23. 4. je 128 uhapšenih bivših jugoslavenskih aktivnih oficira transportovano u jedan nemački logor za ratne zarobljenike. Major Dangić, s ađutantom, upućen je u oficirski logor XIII B.[11]

Radovi u trofejnim skladištima se nastavljaju. Skladište Zabela kod Požarevca pripremljeno je za rušenje.

717. pd snabdeva santa svoje delove angažovane u Hrvatskoj.

V. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA

U periodu za koji se izveštava nisu nastupile nikakve bitne promene. Za osiguranje pruge u Ibarskoj dolini sada su angažovana sledeća dobrovoljačka odeljenja:

a) četnici vemi vladi: 380 oficira, podoficira i vojnika

b) Ljotićevi dobrovoljci: 296 oficira, podoficira i vojnika.

Naoružanje Srpske državne straže je utoliko odmaklo što je delu granične straže isporučeno oružje. Prenaoružanju državne straže uskoro će se energično pristupiti.

Gubitaka nije bilo.

VI. PODRUČJE VOJNE UPRAVE

Načelnik vojne uprave državni savetnilk Turner bio je na inspekcijskom putovanju u Valjevu, Šapcu, Loznici i Užicu, a potom je posetio i Kosovsku Mitrovicu. Rezultati su bili zadovoljavajući.

U koncentracionim logorima se nalazi 189 talaca, 3503 lica uhapšena radi odmazde, 2974 Jevreja.[12]

VII. GUBICI I PLEN

za period od 15.4. do 24.4.42."

	mrtvih	*ranjenih*	*nestalih*
Nemci u Srbiji	**2**	**1**	
(smrtno ranjeni)			
Srpska pomoćna policija	**4**	**2**	**24**
Gubici neprijatelja	**11**	**2**	**zarobljeno 158**

" Vidi dok. br. 63.

[12] i [13] Vidi dok. br. 57 i 72.

Zaplenjeno je nekoliko pušaka, pištolja i municija.

Za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji
načelnik štaba
I.V.
Kogard,
generalštabni pukovnik

%*s>stavljeno:
M "

BR. 65

VEST KOMANDANTA BORBENE GRUPE »BADER« OD . APRILA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PREDUIMANJE OPERACIJE »FOČA« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U ISTOČNOJ BOSNI[1]

komandujući general i komandant
u Srbiji

im. 375.42, br. gl. kane. 68/42 str, pov.
ielj. Ia, Zavedeno: br. 240/42 str, pov.
imer. 1 | Priloga:

;rativni štab Borbene grupe **O.U., 30.4.42.**
general »Bader« ***27 primeraka***
i, br. 122/42. str. pov. **11. primerak**

***za:* Borbena grupa generala/ »Badera«**
br. 120/42. str. pov. od 29.4.42.[3]

[u] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komanda-**ta** i ličnosti kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

' Snimak originala (pisanog na mašini), u AVII, NAV-T-501, 250, s. 910—1. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko ~afa i oznaka.

[2] Štambilj primaoca.

[5] U toj zapovesti komandanta Borbene grupe »Bader«, za okru-**"nje** rejona Foče, naznačeni su pravci dejstava pojedinih jedinica: *brd. div. Taurinenze:* opšta linija Dobro Polje (uključno) — Delijaš kota 1402; 22. *pd »Kačatori«:* opšta linija Ocrkavlje — Dobro Polje ključno); 5. *brd. div. »Pusterija«:* opšta linija Goražde — istočna aala r. Drine do Foče; *718. pd:* opšta linija Golubinjak (k. 1421) — **jetlina** — Goražde, s tim da vezu na spojevima uspostave do 12. **maja** 1942. u 16,00 časova (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 912). Opširnije o Sejstvima italijanske divizije »Pusterija« vidi Zbornik, tom XIII, knj. dok. br. 41: Zapovest komande alpske divizije »Pusterija« od 4. maja 2. za operaciju »Foča«.

Predmet: **Operacija »F o č a«.**[4]

Zapovest za zauzimanje kružne osnovice i čišćenje rejona predstojećeg dejstva od strane ojačane 718. pd

1.) *Neprijatelj.* Vidi obaveštajni bilten br. 2.[5] o neprijateljskim snagama.

2.) *Borbena grupa gen. »Bader«, nastupajući ka kružnoj osnovici, 14.5.* čisti rejon pl. Jahorioa — Trnovo — Kalinovik — Foča — Goražde — Prača.

3.) *718. pd* posle uspešnog čišćenja rejona Rogatice pregrupisaće borbeni poredak i, izvršivši međuzadatak naređen u 4. tački, do *12.5.* u 16,00 rasporediće se s kružne osnovice opštom linijom: Golubmjak (US-CK) — Bare (VS-CF) — Goražde.

4.) *Međuzadaci*

a) Treba sprečiti izvlačenje ustanika preko železničke pruge Sarajevo — Podgrab i istočno odatle preko Prače u pravcu severa (naročito na Romaniju). Južni deo Romanije treba izviđačkim odredima jakog sastava stalno držati pod kontrolom.

b) Oblast južno od Prače treba od neprijatelja očistiti do opšte linije Podgrab — Bare — Goražde i obrazovati naređeni front za okruženje. U Goraždu treba uspostaviti vezu sa 5. bat. div. »Pusterija« i održavati je. Linija razgraničenja sa 5. brd. div.: reka Drina.

c) Zemljište između linija razgraničenja sa 1. brd. div. »Taurinenze« i železničke pruge Sarajevo — Podgrab treba, u naslonu na 1. bat. div. »Taurinenze«, očistiti do visine naređene kružne osnovice. U tu svrhu treba pod nemačku komandu privući nemačke i hrvatske jedinice koje se nalaze u Sarajevu i oko Brusa i Pala.

Dnevni cilj 1. brd. div. »Taurinenze«, koja nastupa južno od linije razgraničenja, biće naknadno saopšten.[6]

[4] Vidi dok. br. 68 i 78.

[5] Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

[4] Komandant Borbene grupe »Bader« je 24: aprila 1942. obavestio nemački Štab br. 2 za vezu sa italijanskim snagama: »Komanda kopnenih snaga Vermahta je naredila da se i dalje vode zajedničke operacije. U tom cilju tražim saglasnost Komande italijanske 2. armije, u sledećem:

a) Čišćenje rejona Rogatice uz preprečavanje na Drini od strane divizije »Pusterija« i snaga komandanta u Srbiji
b) Čišćenje Igman-planine od strane divizije »Taurinenze« posle koncentracije zapadno od Sarajeva, kao polaznog položaja za c).
c) Nadovezujući na a) i b) čišćenje rejona Sarajevo — Kalinovik — Goražde od strane divizija »Taurinenze« i »Kačatori«, kao i od delova 718. pd i divizije »Pusterija«« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 342).

5.) *718. pd* će 5.5.42. dostaviti izveštaj o merama koje nanierava preduzeti i o borbenom rasporedu snaga i sredstava.[7]

Razrez u nacrtu. **Bader**

BR. 66

NAREĐENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 1. MAJA 1942. POTČINJENIM KOMANDAMA ZA ORGANIZACIJU KOMANDOVANJA I UPRAVE NA JUGOISTOKU[1]

Strogo poverljivo!

JPomandant oružanih snaga na Jugoistoku
i komandant 12. armije **H. QU„ 1.5.1942.**
Ia, str. pov. br. 1000/42

redmet: **Organizacija komandovanja na Jugoistoku[2] (3. sastav)** **40 primeraka**
35. primerak

'9. priloga

1.) Da bi na ćelom Jugoistoku bila jasna i jedinstvena organizacija komandovanja, firer i vrhovni komandant oružanih snaga je direktivom br. 31 od 9.6.41. naimenovao komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.[3]
Njegovo sedište je u Solunu.

[7] Vidi dok. br. 68.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. S, s. 8054791—801.

[2] Vidi dok. br. 156 i 205.

[3] Ovom Hitlerovom direktivom br. 31 od 9. juna 1941. reguliani su komandni odnosi na okupiranoj teritoriji Balkana. Za komanta oružanih snaga na Jugoistoku (Wehrmachtbefehlshaber in Siisten) imenovan je general-feldmaršal Vilhelm List. Njemu su bili tcinjeni: Komandant u Srbiji, komandant Soluna—Jegeja i komant južne Grčke. Prema toj direktivi List je imao široka ovlašće-ja i sveukupnu vlast u okupiranim teritorijama koje su proglašene jta. operativno područje. U oblastima koje su pripale Italiji, a u kojftia su se nalazile i nemačke snage, List je imao vojnička ovlašće-kao najstariji predstavnik Vermahta, ukoliko su to iziskivali vojJni zahtevi. Ovom direktivom je stavljena van snage Hitlerova direk-

2.) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je *najviši predstavnik nemačkih oružanih snaga na Jugoistoku* i kao takaiv je neposredno potčinjen *fireru i vrhovnom komandantu oružanih snaga.*

On ima izvršnu vlast u oblastima koje su posele nemačke jedinice (uporedli tačku 6) i tu ima sva *ovlašćenja teritorijalnog komandanta.*

Oblasti koje su isključivo posele nemačke jedinice su *operacijska zona.*

3.) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku ima *zadatak* da sagleda sva vojna pitanja oružanih snaga koja za sva tri vida iškrsnu na okupiranom Jugoistoku u pogledu posade, Obezbeđenja, snabdevanja, transporta i službe veze, a zatim da ih rešava u smislu opšteg zadatka kojii je postavljen oružanim snagama na Jugoistoku. Time se pojednostavljuje komandovanje i rasterećuju vidovi oružanih snaga i OKW od pojedinačnih pitanja koja se pojavljuju u radu nadleštava svih delova oružanih snaga na istom području.

4.) Od ove jedinstvene organizacije komandovanja *izuzeti su:*

a) *Operativno vođenje vazdušnog rata* nad istočnim delom Sredozemnog mora. Ono se vrši po naređenju komandanta Juga.

b) Pitanja *izvođenja pomorskih operacija* na istočnom delu Sredozemnog mora, saradnja Komande pomorske grupe Jug sa italiijanskom, rumunskom i bugarskom *ratnom mornaricom,* kao i zadaci transporta ratne mornarice u crnomorskom saobraćaju. To se vrši po direktivama k-ta mornarice.

Ti izuzeci ne menjaju ništa u načelima jedinstvenog komandovanja oružanim snagama za koje je odgovaran komandant oružanih sniaga na Jugoistoku. K-da X avio-korpusa i Komanda pomorske grupe Jiig treba s njime tesno da sarađuju u oblastima navedenim u tački 4. pod a) i b) i da obaveštavaju o načelnim direktivama koje donose u tim pitanjima. Naređenja K-de X arvio-korpusa i K-de pomorske grupe Jug za izvođenje "vazdušnih i pomorskih operacija koja dotiču zadatke k-ta oružanih snaga na Jugoistoku treba povremeno sa njime usaglasiti, shodno' firerovom naređenju od 3.10.41.[4]

5.) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku ima sledeće zadatke:

a) Obezbeđenje *jedinstvene odbrane* od napada i nemšr ra na teritorijama Srbije, Hrvatske i Grčke (uMjur čujući grčka ostrva) koje su posele nemačke Jedinice.

Za pripremu i izvršenje odbrane obalske zoine merodavno je naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 900/42 od 17.4.42.[5]

b) *Jedinstveno rukovođenje pomorskim transportima* na JegejiSkom moru, uključujući Krit, i njihovo obezbeđenje.

c) Regulisanje *saradnje sa italijanskim, bugarskim i hrvatskim višim komandama oruž. snaga* na Jugoistoku.

d) *Regulisanje snabdevanja* kopnenim i pomorskim putem za sve nemačke jedinice angažovane na Jugoistoku.

e) Nadzor nad upravom u oblastima koje su posele taemačke jedinice.

-r6.) Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku su potčinjeni:

a) Za područje stare Srbije (granice vidi u prilogu 1): *komandujući general i komandant u Srbiji.* Službe^ no uputstvo vidi u prilogu 2.

b) Za područje *Soluna* i ostrva Lemnos, Mitilena, Hios i Strati, kao i za neutralnu zonu prema Turefcog u Trakijii (granicu vidi u prilogu *3):*[6] *komandant Soluna — Jegeja.*

c) Za područje luke *Pirej* (granicu vidi u prilogu 4),[T] smeštaje i područja nemačkih jedinica na Atici (granicu vidi u prilogu 5),[8] kao i za ostrva Melos i Krit: *komandant južne Grčke.*

d) *Admiral Jegeja* u pitanjima iz tačke 3.

357

tiva br. 29 od 17. maja 1941; Međutim, pošto se u međuvremenu na **području** Balkana izmenila vojno-politička situacija, komandant oružanih. snaga na Jugoistoku Aleksander Ler (List je bio komandant **do 29.** oktobra 1941, general inžinjerije Valter Kunce od 29. oktobra **1941.** do 8. avgusta 1942) uputio je Vrhovnoj komandi Vermahta 2. **novembra** 1942. predlog **za** izmenu direktive br. 31, s novim tekstom **te direktive** i odlukom za njeno sprovođenje. Opširnije o tome vidi **knj. 1,** ovog toma, dok. br. 230; tom I, knj. 1, dok. br. 106 i 107; **AVII,** NAV-T-312, r. 468, s. 8057504-41.

279

0> " i [31] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima **i prilozima.**

\ [7] i [8] Redakcija je ove priloge izostavila jer se ne **odnose na** teritoriju Jugoslavije.

7.) Komandanti su odgovorni za *jedinstvenu* odbranu svog područja i za *obezbeđenje od unutrašnjih nemira.* U tu svrhu treba da izrade planove za odbranu, vazdušnu zaštitu i obezbeđenje i da organizuju i nadgledaju izgradnju stalnih odbrambenih objekata. Komandant južne Grčke treba da u plan italijanske K-de 11. armije uvrsti odbrasnu nemačkih utvrđenih rejona, uporišta i svih smeštaja na grčkom kopnu i području luike Pirej. Sve dok se Operativni štab komandanta oružanih snaga na Jugoistoku nalazi u Arsakli, 'kod Soluna, njegov je zadatak da obezbedi vezu sa ital. K-doim 11. armije.

Ti komandanti imaju na svojim područjima ovlašćenje *teritorijalnih komandanata.* Oni u pomenutim područjima vrše *izvršnu vlast* i vode, odnosno nadziru upravu prema priloženim direktivama (vidi prilog 6).[9] Na Atici izvršnu vlast imaju italijanske oružane snage.

Komandanti rešavaju sva pitanja u vezi sa *smeštajem* i sa *izgradnjom puteva* na svojlim područjima i izdaju potrebne odredbe za garnizonu službu, ukoliko ona zahteva jedinstveno regulisanje.

Komandanti Soluna — Jegeja i južne Grčke treba da se staraju i o nemačkim odeljenjima, jedinicama ili nadleštfvima koja su raspoređena u italijanskoj ili bugarskoj okupacionoj zoni (upravnom području).

U tom pogledu linija razgraničenja između k-ta Solima — Jegeja i k-ta južne Grčke je demarkaciona linija između područja Solun — Jegej i italijanske okupacione zone.

U slučaju opasnosti od odlaganja, svaki komandant jedinice je obavezan da samostalno i neodloino interveniše potrebnim snagama.

S.) Ostrvo Krit ima na Jugoistoku specijalan položaj. Ono je od posebnog značaja za operativno vođenje vazdušnog rata na Sredozemlju. Za njegovu odbranu) odgovoran je komandant oružanih snaga na Jugoistoku. U tu svrhu se naređuje:

' U ovom prilogu su date smernice za obavljanje potpune vlasti i uprave na području Jugoistoka. Za teritoriju Jugoslavije piše:
»1.) Područja koja su isključivo zaposednuta od nemačkih jedinica su *operacijska područja.*
2.) V Srbiji, koja se nalazi pod nemačkom vojnom upravom, izvršnu vlast vrši komandujući general i komandant u Srbiji po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku« (AVII, NAV-T-312, r. 466, s. 8054763—4).

a) *Komandant tvrđave Krit* potčinjen je komandantu južne Grčke.

b) Sve jedinice *nemačkih i itaiijanskih oružanih snaga* koje su angažovane za odbranu Krita potčinjene su komandantu tvrđave u svim taktičkim pitanjima (o potčinjavanju vidi u tački 12).

Italijanska posada se dodeljuje istočnom delu ostrva (razgraničenje vidi u prilogu 7).[10]

c) U svojstvu *k-ta Štaba vazdušne zone,* komandant tvrđave Krit je potčinjen komandantu Juga u svim *pitanjima vazdušne zone.*

d) Komandant tvrđave Krit ima istovremeno na ćelom ostrvu *izvršnu vlast* i vrši *nadzor nad upravom* prema opštiim s-mernicama komandanta južne Grčke.

9.) a) *Admiral Jegeja* je, prema tački 6d, potčinjen komandantu oružanih snaga na Jugoistoku. Njegovim naređenjem u sastav Štaba k-ta oruž. snaga na Jugoistoku premešta se jedan oficir za vezu.

b) *Zadatak admirala Jegeja* je da po direktivama i nalogu 'komandanta oruž. snaga na Jugoistoku reguliše pomorski transport i obezbeđuje ga od napada s mora i iz vazduha, i to na komandnom području K-ta oruž. snaga na Jugoistoku. Taj: zadatak obuhvata tranzitni i priobalskii saobraćaj, kao i saobraćaj između ostrva.

c) U pogledu stručnog izvršenja tog zadatka admiral Jegeja je potčinjen Komandi Pomorske grupe »Jug«.

d) Admiral Jegeja usaglašava sa *operativnim zadacima Komande Pomorske grupe »Jug«* one zadatke koje treba da izvrši po nalogu k-ta oruž. snaga na Jugoistoku i za njegovo područje, kao i zadatke u pogledu transporta koje dobija od drugih komandi, a!i "koji, kao tranzitni saobraćaj unutar komandnog područja k-ta oruž. snaga na Jugoistoku, u pitanjtu hitnosti zahtevaju njegovu saglasnost. Ukoliko operacije protivnika zahtevaju hitne operacije s naše strane uz odustajanje od svih drugih zadataka, *odluku će doneti admiral Jegeja uz punu odgovornost,* izveštavajiući komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i Komandu Pomorske grupe »Jug«. Ukoliko iskrsnu teškoće u usaglašavanju zadataka, admiral Jegeja će na vreme lObavestiti k-ta oruž. snaga na Jugoistoku i K-du Pomorske grupe »Jug«, tako da se uspostavljanjem neposredne veze može doneti odluka. Pri tom admiral

Jegeja treba da predoči posledice eventualnog odlaganja i da K-di Pomorske grupe »Jug« iznese mišljenje k-ta oruž. snaga na Jugoistoku.

e) *0 redosledu hitnosti za pomorske transporte* na komandnom području k-ta oruž. snaga na Jugoistoku odlučuje komandant južne Grčke prema direktivama k-ta oruž. snaga na Jugositoku.

f) Prijave tekućih potreba u pogledu transporta upućuju potražioci (kopnena vojska, mornarica, vaizduhoplovstvo, civilna uprava) admiralu Jegeja, a pojedinačne prijave štabovima za pretovar koji su potčinjeni komandantu južne Grčke. Admiral Jegeja, preko Komande Pomorske grupe »Jug«, priprema transportni prostor prema podnetim prijavama, kao i njegovo Obezbeđenje, odnosno izveštava k-ta oruž. snaga na Jugoistoku ukoliko se može odgovoriti zahtevima.

g) *Admiral Jegeja* je odgovoran za *obuku i upotrebu obalske artiljerije* protiv ciljeva na moru na komandnom područja k-ta oruž. snaga na Jugoistoku. Odluku i odobrenje za raspored donosi komandant oružanih snaga na Jugoistoku. Admiral Jegeja se pri tom pojavljuje kao inspektor, dajući stručne savete i vršeći kontrolu.

h) Admiral Jegeja će o operacijama i transportu na moru redovno referisati komandantu oružanih snaga na Jugoistoku i obaveštavati komandanta južne Grčke.

10.) a) Komandant oružanih snaga na Jugositoku reguliše saradnju sa italijanskim, bugarskim i hrvatskim višim komandama na Jugoistoku po svim načelnim pitanjima.

b) Pitanja *lokalnog značaja* regulišu komandanti i nemački general u Zagrebu neposredno s lokalnim komandama italijanskih i bugarskih oružanih snaga.

O tome treba dia Obaveštavaju sn^ge na Jugoistoku. On reguliše i upućivanje *oficira j za vezu.*

c) Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji potčinjen je *nemački Štab za vezu pri ital. 2. armiji* (službeno uputstvo vidi u prilogu 8).[11]

d) *Nemački nastavni štab pri bugarskoj K-di kopnene vojske* upućuje se na saradnju s komandantom oružanih snaga na Jugoistoku (službeno uputstvo vidi u prilogu 9).[12] Razgraničenje zadataka za nemački nastavni štab pri bugar. K-di kopnene vojske, bugarskog

oficira za vezu pri k-tu oruž. snaga na Jugoistoku, bugarski Okupacioni korpus i vojnog izaslanika u Sofiji vidi u prilogu 10.[13]

e) *Nemački general u Zagrebu* je potčinjen komandantu oružanih snaga na Jugoistoku u pitanjima navedenim u prilogu 11, tačka 2. Službeno uputstvo vidi u prilogu 11.

f) *Vojni izaslanici* u Zagrebu (za sada nemački general u Zagrebu), Sofiji i Atini treba redovno da obaveštavaju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o svim pitanjima koja dotiču njegove zadatke.

11.) *Položaj i zadaci komandanta 12. armije* ne menjaju se naimenovanjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Mornarički i vazduhoplovni oficiri za vezu pri komandantu oružanih snaga na Jugoistoku preuzimaju zadatke stručnih saradniika u njegovom štabu za pitanja mornarice, odnosno vazduhop!ovstva (vidi podedu poslova komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i K-de 12. A).

K-di 12. A su potčinjene sve jedinice kopnene vojske koje su angažovane na Jugoistoku. Pojedinosti su sadržane u »Formacijama k-ta oruž. snaga Jugoistoka i K-de 12. A« (AOK, 12 — Ia, str. pov. br. 1620 od 20.7.41).[14]

2.) U vezi sa *organizacijom komandovanja* na komandnom području komandanta oružanih snaga na Jugositoku treba razlikovati:

a) *Službenu potčinjenost*
(Npr. divizije kopnene vojske komandi korpusa, a dalje K-di 12.A;
PAA na Krilu k-tu tvrđave Krit kao k-tu Štaba vazdušne zone Krit, a dalje komandantu Juga;
mornarička artiljerija admiralu Jegeja, a dalje K-di Pomorske grupe »Jug«.)
Za Krit vidi tačku 8 b).

b) *Teritorijalna potčinjenost*
(Npr. divizije kopnene vojske komandantu armije, a dalje k-tu oružanih snaga na Jugoistoku).

,4 R„x ,e 0 grafičkim prikazima formacije svih komandi u sastavu komandantaOTužanih "snaga, naJugoistoku kao i jot&ngmh • korpusa 65 i 18 i njihovih potčinjemh jedinica (AVII, NAV-14M, s. -T-455, s. 8041072—3, 79—84).

O svini pitanjima načelnog značaja, koja zbog službene potoinjenosti treba rešarvati, naređivati i donositi odlu'ke po njima službenim putem, propisanim za vidove, podnosi se izveštaj komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

13.) *0 političkim pitanjima, službi Abvera i duhovnom Vaspitanju* vidi u prilogu 12.[15]

14.) *O inžinjerijskoj službi, održavanju puteva i upravljanju sredstvima za izgradnju u Grčkoj* vidi u prilogu 13.[16]

15.) *O službi transporta* vidi u prilogu 14.[17]

16.) *0 sredstvima veze* vidi u prilogu 15.[18]

17.) *O pitanjima vojne privrede* vidi u prilogu 16.

18.) *O sudstvu* vidi u prilogu 17."

19.) *0 patrolnoj službi* vidi u prilogu 18.[20]

20.) *O dostavljanju dopisa i izvestaja* vidi u prilogu 19.[21]

21.) Posebno će biti iizdata specijalna naređenja za *snabdevanje.*

22.) Naređenje k-ta oruž. snaga na Jugoistoku (K-de 12.A) — Ja — str. pov. br. 0303/41 od 5.11.41. stavlja se van snage i treba da se uništi.[22]

I. V.
Kunce,
general inžinjerije

Dostavljeno:

" Redakcija objavljuje samo dodatak (a) ovog) priloga a izostavlja prvi deo ovog priloga o političkom i duhovjiom vaspitanju (s. 8054769—70).

u, m, 21 Redakcija- je ove priloge izostavila zbog ograničenog prostora. Prilozi nemaju nekog bitnog značaja za teritoriju Jugoslavije.

22 Vidi AVI I, NAV-T-312, r. 455, s. 8041025—64. Reč je o naređenju kojim je regulisana nadležnost komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

23 Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i komandanata kojima je ovo naređenje dostavljeno.

Prilog 2
uz akt Odeljenja Ia, komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Komande 12. armije)
str. pov. br. 1000/42 od 1.5.1942.

Službeno uputstvo
za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji

-1.) Komandujući general i komandant u Srbiji je najviši zastupnik Vermahta i vojne uprave na svom području. On dejstvuje kao ustanova podređena OKW a potčinjena komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.
Komandujući general i komandant u Srbiji je predstavnik izvršne vlasti na osnovu izdatih direktiva komandanta oružanih snaga na Jugoistoku ('komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 1954/41. od 18.9. 1941).[24]

Njegove dužnosti su:

Potpuno slamanje ustanika u Srbiji kao i na po- : dručjima Hrvatske u sporazumu sa hrvatskim državnim •rukovodstvom.

Održavanje neospornog nemačkog autoriteta, javnog mira, sigurnosti i reda; staranje za ispravnu upravu i neometan tok privrede; saradnja sa italijanskim komandama u pitanjima zajedničkih zadataka pacifikacije.

Komandujući general i komandant u Srbiji ima položaj i nadležnost komandanta korpusa. On je teritorijalni komandant svim ustanovama i jedinicama nemačkog Vermahta stacioniranim na njegovom područj'ii i prvopretpostavljeni svim jedinicama kopnene vojske koje su mu po ratnoj formaciji potčinjene. — Bugarske okupacione jedinice su mu, na osnovu specijalnog naređenja, potčinjene u taktičkom pogledu.

U vojne zadatke komandujućeg generala i komandanta - u Srbiji naročito spadaju:

a) Slamanje srpskog ustaničkog pokreta.
b) Osiguranje saobraćaja i sredstava veze.
jc) Obezbeđenje svih važnih vojnih i vojno-privrednih objekata.
d) Snabdevanje svih delova nemačkog Vermahta angažovanih u Srbiji i Hrvatskoj uiz najveće moguće ko-

[24] Vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 155.

rišćenje sredstava sa same teritorije a prema direktivama iizdatim od komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

e) Staranje, duhovno zbrinjavanje i vojina propaganda.

5.) Vojna uprava je potčinjena komandujućem generalu i komandantu u Srbiji. Instanca koja obavlja tu funkciju je upravno odeljenje njegovog štaba. On daje direktive i vodi nadzor nad, od njega postavljenom, srpskom vladom i njenim radom. Glavne odluke treba prethodno podneti na uvid komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, koji u datom Slučaju traži odluku OKW. Za sve policijske zadatke, komandujućem generalu i komandantu u Srbiji lično i neposredno je potčinjen i komandant SS i policije. Njegovi zadaci i ovlašćenja regulisana su specijalnim firerovim naređenjem.

6.) Ekonomsko iskorišćavanje teritorije spada u zadatak generalnog opunomoćenika za privredu, koji uputstva za rad neposredno prima od opunomoćenika za četvorogodišnji plan.

7.) Naređenja koja mogu imati vojno-političke reperkusije zahtevaju tesou saradnju sa opunomoćenikom za spoljne poslove pri komandujućem generalu i komandantu Srbije. Ona podležu prethodnom odobrenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

Ovamo uopšte ne spadaju čisto vojne mere koje proizilaze iz suzbijanja ustaničkog pokreta — takođe i u hrvatskom graničnom rejonu — kao i iz saradnje sa delovima oružanih snaga savezničkih država.

U svim pitanjima koja se odnose na Hrvatsku treba usko sarađivati s nemačkim generalom u Zagrebu.

Prilog U

uz akt Ia komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Komande 12. armije) str. pov. br. 1000/42 od 1.5.1942.

Službeno uputstvo za nemačkog generala u Zagrebu

1.) Nemački general u Zagrebu potčinjen je načelniku OKW kao opunomoćenik nemačkog Vermahta u Hrvatskoj.

On zastupa interese nemačkog Vermahta u Ministarstvu hrvatskog domobranstva a zajedno s nemačkim poslanikom u Zagrebu kod hrvatske vlade.

On, dalje, pomaže Ministarstvu hrvatskog domobranstva u formiranju novih hrvatskih jedinica.

Na tom području nemački general u Zagrebu neposredno saobraća s Ministarstvom hrvatskog domobranstva i s komandama vidova oružanih snaga. On je obavezan da komandantu oružanih snaga na Jugoistoku istovremeno podnese izveštaj o zadacima koje je u vezi s tim dobio, o svojim namerama i o razvoju situacije na tom području.

Najaktuelniji zadatak nemačkog generala u Zagrebu je da kod Ministarstva hrvatskog domobranstva zastupa zahteve nemačkog Vermahta za slamanje ustaničkog pokreta na Jugoistoku i da želje Ministarstva hrvatskog domobranstva dalje prosiđuje.

U ovim pitanjima nemački general u Zagrebu potčinjen je komandantu oružanih snaga na Jugoistoku i obavezan je da mu redovno podnosi izveštaje.

Službeno opštenje u ovim pitanjima obavlja se samo preko komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

Neophodna je prisna saradnja s komandujućim generalom i komandantom u Srbiji.

Dodatak a
uz prilog 12
naređenja k-ta oružanih snaga Jugoistoka (K-de 12. armije), Ia, str. pov. br. 1000/42 od 1.5.1942.

Ustanove Abvera
Dostavljanje izveštaja

Ustanove Abvera 'koje se nalaze na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku potčinjene su teritorijalnim komandama, i to:

a) *Rukovodeća ustanova Abvera pri k-tu oružanih snaga na Jugoistoku, u Atini* (nezavisno od njenog svojstva rukovodeće ustanove Abvera za područje Jugoistoka):
komandi Južne Grčke,

b) *ustanova Abvera u Solunu:*
komandi Soluna — Egeja,

c) *ustanova Abvera u Beogradu:*
komandujućem generalu i komandantu u Srbiji.

2.) *Izveštaje* Ikoje 'podnose ustanove Abvera treba pre nego što se upute pretpostavljenim ustanovama podnetd na uvid nadležnom komandantu radi saglasnosti. Saglasnost se daje *supotpisivanjem* načelnika štaba nadležnog komandanta. To naročito važi za procene opšte i političke situacije, 'kao i za raspoloženje stanovništva. Predloži u odnosu na mere koje se smatraju korisnim ne spadaju u dornen ovih 'izveštaja. Ustanove Abvera treba 'da se ograniče samo na izveštavasnje o činjenicama.

Konkretni *podaci* o agentima i njihovim vezama treba u izveštajima da se izostave iz razloga kamuflaže, pošto izveštaji često mora da budu dostavljeni širem krugu o'brađivača. Ustanove Abvera treba da se ograniče na podatke kao »proveren, bezuslovno pouzdan, neproveren agent«, ili slične. U izveštajima mora jasno da dođe do izražaja da li su dostave agenta proverene ili ne, kako bi se mogla da oceni verodostojnost.

Ustanove Abvera dostavljaju izveštaje isključivo:

a) Odeljenju Ic/AO, komandanta oružanih snaga na Jugoistoku,
b) nadležnom teritorijalnom komandantu,
c) OKW, A. Ausl./Abp.,[25]
d) rukovodećoj ustanovi Abvera u Atini,
e) u slučaju potrebe i *susednim* ustanovama Abvera.

Da li i koliko, u celini ili izvodno, treba da se s ovim izveštajima upoznaju upravne službe komande, službe ministarstva spoljnih poslova, služba bezbednosti i'td. odlučuje načelnik štaba nadležne komande.

Pojedinačni izveštaji o rezultatima izviđanja itd. izuzimaju se od postupka regu'lisanog u tač. 2. Oni se neposredno dostavljaju OKW, A. Ausl./Abw. i drugim zainteresovanim ustanovama.

4.) Saglasnosti, shodno tač. 2, važe prema sadržaju i za dostavljanje izveštaja od strane grupa GFP[24], i ustanove za cenzure vojnih pismonosnih pošiljaka. /

Grupe GFP svoje mesečne izveštaje, pre nego što ih dostave OKW, A. Ausl./Abw. III — načelniku vojne policije Vermahta, odn. OKH/Gen. Ou — načelniku vojne policije kopnene vojske, podnose na supotpisivanje nadležnoj ustanovi Abvera.

[25] Oberkommando der Wehrmacht, Abteilung Ausland, Abwehr (Vrhovna komanda Vermahta, Odeljenje za inostranstvo, Abver)
[24] Geheime Feldpolizei (tajna vojna policija)

Načelnik vojne policije pri komandantu oružanih snaga na Jugoistoku svoje mesečne izveštaje na supotpis šivanje podnosi odeljenju Ic/AO komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

Ustanova za cenzuru vojnih pismenih pošiljaka svoje mesečne izveštaje dostavlja OKW i OKH preko odeljenja Ic/AO komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

Dodatak b
uz prilog 12
naređenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (K-de 12. amrijie)
Ia, str. pov. br. 1000/42
od 1.5.1942.

lužbeno uputstvo komandanta oružanih snaga na goistoku

propagandne jedinice na komandnom području :mandanta oružanih snaga na Jugoistoku

Propagandne jedinice
području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku nae se:

propagandna četa 690.
Propagandno odeljenje Jugoistok, Beograd,
sa propagandnim ešelonom Srbija, Beograd,
i propagandnim ešelonom Grčka, Solun,
sa podešelonima:
Solun, Egej, Solun,
Južna Grčka, Atina.
Propagandni vod Krit, Hanija.
Ispostava OKW Beograd.

Opunomoćenik Rajha nacionalsocijalistiekog društva »Snaga kroz radost«,[27] Beograd, sa sekcijama »Snaga kroz radost« u Beogradu, Solunu i Atini.

Opunomoćenik RPL[28] za pokretne kino-aparature ustanove za propagandu Rajha na ćelom komandnom području.

[27] i [30] »Kraft durch Freude« (skraćeno: »KdF«)
[28] Reichspropagandaleitung (ustanova za propagandu Rajha)

II. *Zadaci* (dopis OKW, WFSt, WPr. Ib)[29] br. 31460/42 od 9.4.42)

1.) *Propagandna četa 690:*

a) Ratni dopisi o jedinicama potčinjenim *komandantu* oružanih snaga na Jugoistoku (K-di 12. armije).
b) Obezbeđenje jedinica sredstvima propagandne čete (frontovske novine, filmske predstave, zvučnici).
c) Za vreme borbenih dejstava: aktivna propaganda među neprijateljem.

2.) *Propagandno odeljenje Jugoistok*

a) Specijalni vojno-politički zadaci OKW i komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.
b) Propagandno ddlovanje na stanovništvo okupiranog područja (štampa, radio, aktivna propaganda među stanovništvom plaikatama, lecima, zvučnicima, požarištem itd.).
c) Saradnjia u obezbeđenja jedinica i ratne štampe u reći i slici.
d) Cenzura.

3.) *Propagandni vod »Krit«*

Propagandni vod »Krit« nadležan je da na Kritu obezbedi izvršavanje zadataka iz oba domena shodno pod tačkoäTt 1. i 2.

4.) *Ispostava OKW Beograd*

Isporuka materijala za obezbeđenje jedinica i angažovanje umetniekog društva KdF.[30]

5.) *Sekcija KdF*

Angažovanje pozorišnih grupa pri stalnim požarištima KdF i kod jedinica u dogovoru s komandantima.

6.) *Opunomoćenik ustanove R.P.L.*

Potpomaganje obezbeđenja jedinica pokretnim kino-aparaturama ustanove za propagandu Rajha prema direktivama komandanta.

III. *Odnos potčinjenosti /)*

1.) *Propagandna četa 690.*

U operativnom pogledu potčinjena Komandi 12. armije, a u službenom pogledu 521. armijskom puku veze.

Od slučaja do slučaja komandant oružanih snaga na Jugoistoku predviđa potčinjavanje pojedinih delova u operativnom i službenom pogledu komandantima. Tim načinom se ništa ne menja u pogledu disciplinskog potčinjavanja.

2.) *Propagandno odeljenje Jugoistok*

U operativnom pogledu potčinjeno je komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.
U službenom pogledu potčinjeni su:
štab odeljenja i propagandni ešalon Srbija komandujućem generalu i komandantu u Srbiji;
u materijalnom pogjledu potčinjeni su:
podešelon Solun — Egej Komandi Soluna — Egeja;
podešelon Južna Grčka Komandi Južne Grčke.
Komandant propagandnog ešelona Grčka je ujedno i oficir za vezu pri komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

3.) *Propagandni vod »Krit«*

U operativnom i službenom pogledu potčinjen je Komandi tvrđave Krit.

JA.) *Ispostava OKW Beograd*

U operativnom pogledu potčinjena je odeljenju OKW »Inland«.

Opunomoćenik Rajha za nacionalsocijalističko društvo »Snaga kroz radost«

Potčinjen je Ispostavi OKW Beograd. Pravni status regulisan shodno naređenju odeljenja Ic/AO komandanta oružanih snaga na Jugoistoku br. 623/42 od 6.4.1942, saglasno naređenju AWA, Az. 31/J (IIc) br. 7036/41 od 28.1.42 (list dopuna).[31]

.) *Predstavnik ustanove za propagandu Rajha za angažovanje pokretnih kino-aparatura ustanove za propagandu Rajha.*

Potčinjen je ispostavi OKW Beograd. Pravni status kao pod 5.

V. *Sprovođenje odredaba komandanta oružanih snaga na Juoistoku*

1.) Propagandni ešelon Srbija, podešeloni Solun — Egej i Južna Grčka, u svim pitanjima propagande koja se odnose na nadležnost komandanta u pogledu operacija, uprave na području, obezbeđenja jedinica, obaveštajme službe, politike, podnošenja izveštaja, *potčinjeni su komandantima.*

2.) a) Za rukovođenje radio-stanicom oružanih snaga Jugoistoka (vojna radio-stanica Beograd, sa kratkotalas-

[29] Oberkommando der Wehrmacht, Wehrmachtführungsstab, Wehrmachtpropaganda (Vrhovna komanda Vermahta, Generalštab, Odelj. za vojnu propagandu)

nom radiostanicom Zemun, vojna radio-stanica Solun i Atina),

b) Za raspođelu filmova za civile i za cenzuru filmova odgovornost isključivo pada na Propagandno odeljenje Jugoistoka.

3.) Na italijansfcom okupacionom području sprovođenje svih zadataka iz domena propagande treba da usledi uz neposrednu saglasnost opunomoćenika Rajha za Grčku.

4.) U slučajevima potrebe mogu propagandni ešeloni prema direktivi komandanta da se koriste za vojnu publicistiku, U tom slučaju oni su shodno tač. IV pod 1) potčinjeni komandantima.

5.) Propagandni ešelon Srbija reguliše snabdevanje filmovima jedinica koje su dislocirane u Srbiji, u koju svrhu i pokretne kino-aparature propagandne čete, a prema naređenju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, mogu da se koriste; dalje angažovanje pokretnih kino--aparatura ustanove za propagandu Rajha u saglasnosti sa opunomoćenikom ustanove za propagandu Rajha. Ona je istovremeno odgovorna za angažovanje svih stalnih bioskopskih ustanova i pozorišta »Snaga kroz radost« u Beogradu.

6.) Propagandnom ešelonu Srbija spada u nadležnost kontrola prodaje i rasturanje celokupne štampe u Srbiji.

7.) Propagandnom ešelonu Srbija spada u nadležnost cenzura i rukovođenje celoikupnom publicističkom delatnošću na nemačkom i drugim jezicima u Srbiji.

8.) Propagand. četa 690. izdaje časopis »Straža na Jugoistoku«-[32]

9.) Propagandna četa 690. stavlja povremeno na raspolaganje »Donau Cajtungu« otiske, odn. kopije svojih izveštaja koji, shodno naređenju OKW, dolaze u Obzir za neposredno korišćenje u »Donau Cajtungu«. Cenzura ovih priloga spada u nadležnost propagandnog ešelona Srbija.

10.) Podešelon Južna Grčka vrši nadzor i obezbeđenje lista »Nemačke vesti u Grčkoj«,[33] koji izlazi u Atini, prema direktivi komandanta Južne Grčke.

11.) Propagandni ešelon Grčka obrađuje svrsishodno korišćenje štampanih stvari u saradnji sa opunomoćenikom

[32] »Vacht im Siidosten«
[33] »Deutschen Nachrichten in Grieehenland«

Rajha za Grčku. U prvom redu treba da obezbedi potrebe u vojinoj štampi.

Prilog 16

uz naređenje k-ta oruž. snaga na Jugoistoku (K-de 12.A), Ia, str. pov. br. 1000/42 od 1.5.1942.

Organizacija vojne privrede na Jugoistoku

Za područje k-ta oružanih snaga na Jugoistoku (K-de 12.A) formiran je Vojinoprivredni štab Jugoistok sa sedištem u Beogradu.

Načelnik Vojnoprivrednog štaba Jugoistok potčinjen je k-tu oružanih snaga na Jugoistoku (K-di 12.A) i njegov je savetnik u svim opšteprivrednim pitanjima oružanih snaga, naročito u pogledu angažovanja privrede za potrebe nemačkih oružanih snaga koje su angažovane na području k-ta o-ružariih snaga na Jugoistoku.

Na polju vojne 'industrije i naoružanja načelnik Vojnoprivrednog štaba Jugoistok prima direktive od OKW/Wi—Rii. Amt.[34]

Stalna praćenja situacije na polju vdjme privrede i njenih mogućnosti vrše se prema direktivama načelnika Odeljenja Wi i OKW/Wi.Rii Amt.

Njen stalni predstavnik pri k[j]tu oružanih snaga na Jugoistoku je VO.[35] *Wi. Rii Amt.*

Vojinoprivredni štab Jugoistok neposredno obrađuje područje komandujućeg generala i k-ta u Srbiji.

'Područje komandanta Soluna — Jegeja obrađuje

nemački Vojnoprivredni štab u Solunu

[WO Saloriiki]

SOliun, Aja Sofija 2/II, tel. br. 6450 ili 5840.

On je potčinjen Vojnoprivrednom štabu Jugoistok.

Područje komandanta južne Grčke obrađuje

nemački Vojnoprivredni štab u Atini

[WO Athen]

Atina, Americis 8, tel. 'br. 30065.

On je potčinjen Vojinoprivradnom štabu. Jugoistok.

[34] Oberkommando der Wehrmacht, Wirtschafts und Rüstungs-t (Vrhovna komanda Vermahta, Uprava za privredu i naoružanje)
[35] Verbindungsoffizier (oficir za vezu)

e) Načelnik Vojnoprivrednog štaba Jugoistok i načelnici štabova u Solunu i Atini su savetnici i stručni saradnici teritorijalno nadležnih komandanata u vajnaprivrednim pitanjiima.

f) Vojnoprivrednom štabu Jugoistok su, osim toga, potčinjeni:

1) *u Kraljevini Bugarskoj*
nemački vojnoprivredni oficir u Sofiji [W0 Sofia], cd. Graf Ignatico, 29/1, tel. br. 31379, Sofija

2) *u Hrvatskoj*
nemački vojnoprivredni oficir u Zagrebu [W0 Agram], Zagreb, Zrinjski pl., 7/1, tel. br. 9117 ili 22312.

BR. 67

PREGLED DISLOKACIJE KOMANDI I JEDINICA 704. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 1. MAJA 1942. GODINE[1]

Prilog 1 uz propratni akt Op. odelj. 704. pd br. 337/42. pov. od 1.5.1942. god.[2]

Spisak razmeštaja jedinica 704. pešadijske je

ŠTAB DIVIZIJE: POŽAREVAC.

1. Pešadija

štab 724. pp s vodom za vezu	Beograd
Konjički vod bez jednog odeljenja	Beograd
Štab 1/724. pp	Beograd
1—4/724. pp	Beograd
štab 11/724. pp	feeograd
5—8/724. pp	Beograd
Štab II/724. pp	Beli Potok
Jedno odeljenje konjičkog voda 724. pp	Beli Potok
9/724. pp	Beli Potok
10/724. pp	Sarajevo (potčinjena Borbenoj grupi »Bader«)
11/724. pp	Beli Potok
12/724. pp	Rakovica
Štab 734. pp s vodom za vezu	Požarevac
Konjički vod 734. pp (bez jednog odeljenja)	Požarevac
Muzika	Požarevac
Štab 11/734. pp	Gvozdena vrata
Jedno odelj. konj. voda 734. pp	Gvozdena vrata
1/734. pp	Gvozdena vrata
2/734. pp	Bor
3/734. pp	Gvozdena vrata
4/734. pp	Bor
Štab 11/734. pp	Požarevac
5—8/734. pp	Požarevac
Štaib III/734. pp	Osipaonica
9/734. pp	Skobalj
10/734. pp	Mala Krsna
11/734. pp	Vranovo
12/734. pp	Osipaonica

2. *Artiljerija*

Štab 654. art. diviziona s vodom za vezu	Beograd
1/654. art. div.	Beograd
2/654. art. div.	Požarevac
3/654. art. div.	Beograd
4 (brd) 654. art. div.	Beograd

3. *Inžinjerija*

Inžinjerijis'ka četa 704. pd (bez 1:3:33)	Požarevac
Rudarsko odeljenje inž. čete 704. pd (1:2:20)	KostOlac
Rudarsko odeljenje 'inž. čete 704. pd (1:10)	Klenovnik
Rudarsko odeljenje inž. čete 704. pd (3 čoveka)	ćirilkovac

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2241, s. 944—7.
[2] Zbog ograničenog prostora taj propratni akt je izostavljen.

4. *Jedinice veze*

Geta veze 704. pd (bez 2 radio-odeljenja)	Požarevac
1 Radi'oodeljenje	Kostolac
1 Rad'io-odeljenje	Klenovnik

5. *Služba dotura*

Divizijsko odeljenje za snabdevanje 724. pp	Beograd
1. transport, kolona 724. pp (bez 1/3)	Požarevac
1/3. 1. transport, kolone 724. pp	Beograd
2. transport, kolona 724. pp	Beograd
Mala auto-kolona 704. pd ('bez 2 kamiona)	Požarevac
2 kamiona Male auto-kolone 704. pd	Oršava

6. *Intendantska služba*

Intendantska uprava 704. pd	Požarevac
Ispostava Intendant, uprave	Zaječaf
Ispostava Intendant, uprave	Beograd
Pekarska polučeta 704. pd	Požarevac
Odeljenje pekar, polueete 704. pd	Zaječar
Mesarska polučeta 704. pd	Požarevac

7. *Sanitetska služba*

Vojna bolnica 704. pd	Požarevac

8. *Veterinarska služba*

Veterinarska četa 704. pd	Požarevac

9. *Vojna pošta*

Uprava vojne pošte 704. pd	Beograd
Ispostava uprave vojne pošte 704. pd	Požarevac
Ispostava uprave vojne pošte 704. pd	Koraljevo

10. *Landešičen-jedinice*

štab 288. landešičen-bataljona	Ralja
1/288. landešičen-bat.	Ripanj, tunel
2/288. landešičen-bat.	Ralja, ždl. stan
3/288. landešičen-bat.	Beli PotOk
4/562. landešičen-bat. ('bez jednog odeljenja)	Požarevac

Jedino odeljenje 4/562. landešičen-Jbataljona	Most na Moravi 3 km zap. od Požarevca
2/920. landešičen-ibataljona (bez jednog odeljenja)	Smederevo
"edno odelj. 2/920. landešičen-">ata)ljiana	Mala Krsna
_edan ojiačani vod (80 ljiudi) /514. landešičen'bataljona	Tekija

JI. Oklopne jedinice

i 2. vod. 12. tenk. čete naročitu namenu	Požarevac
2. vod 12. tenk. čete za x>oitu namenu	Beograd
vod 12. oki. čete za „ očitu namenu	Beli PotOk

"2. *Železnički oklopni vozovi*

202	Beograd
203	Požarevac
106	Požarevac

BR. 53

ZAPOVEST KOMANDANTA 718. PEŠADTTSKF NN/I'R.TR ^ ^MAJA 1942. POTCINJENIMJEDIN^C^IA^ MANJE OPERACIJE PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJ^ JA PODRUČJU FOČE[1]

718. pešadijska divizija

Odelj. Ia — **Kom. general i komandant u Srbiji[2]**
Br. 124/42, str. pov. — **Div. kam. mesto, 2.5.42.**

Predmet: **Operacija Foča.[3]** **22 časa** STROGO POVERLJIVO!

15 primeraka
8. primerak

Div. zapovest *br.* I[4]

Zapovest za obrazovanje kružne osnovice[5]
(Karta 1:100.000)

1.) *Neprijateljske snage* nepoznate jačine bile su operacijom »Trio I« potisnute glavnim snagama preko Prače u pravcu jugozapada.

One su se verovatoo spojile sa ustničkim grupama na prostoriji Prača — Dobro Polje (25 km jugozapadno od Prače) — Kalinovik — Goražde.

2.) *Borbena grupa generala »Badera«* čisti ovu prostoriju.

U vezi s tim treba 12.5. do 16,00 časova zauzeti kao kružnu osnovicu sledeće polazne položaje:

a) *Italijanska 1. brd. div. »Taurinenze«:*
Dobro Polje (dkljiuč.) — Delijaš — kota 1402 (6 km severoistočno od Delijaša).

b.) *Italijanska 22. pd »Kačatori«:*
Ocrkavlje (12,5 km zapadno od Foče) — Dobro Polje (is'ključ.).

c.) *Italijanska 5. brd. div. »Pusterija«:*
Goražde — istočna obala Drine do Foče.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 904—7.
[2] i [4] Dopisano rukom.
[3] O rezultatima ove operacije vidi dok. br. 78.
[5] Vidi dok. br. 65.

d.) *718. pd:*
opšta linija GoiuMnja'k, k. 1430 (10 km zapadino-jiugozapadno od Podgraba) — Prača — Goražde.

3.) *718. pd rasporediće se po sledećem:*

Grupa »Sušnik«
Komandant: ***pukovnik SušnilČ***
Jedinice: ***1/738. pp***
11/738. pp
2/668. art. div.
1 vod hrvat. IX topničkog sklopa[7]
1 vod brd. topova hrvat. III grainič. bojne
Vod oklopnih kola Šter [Sterr] (bez 2 oki. kola)

Grupa »Štreker«
Komandant: ***kapetan Štreker***
Jedinice: **III/738. pp**
Folksdojčerska četa pri 738. pp
Delovi 10/724. pp (stražarska četa Sarajevo)
Vod brd. topova 4/668. art. div.
Delovi 501. vojne žandarmerije (mot). E.P.[8] 103 Sarajevo
Delovi čete Urbah [Urbach] A.N.Rgt[9] 521.

Grupa »Vist«
Komandant: ***potpukovnik Vist*** **[Wüst]**
Jedinice: ***II/750. pp***
III/750. pp
1 vod hrvat. 3. IX topničkog sklopa
1 vod brd. topova hrvat. IV grainič. bojtae[10]

Grupa »Rajman« **(hrvat.):**
Komandant: potpukovnik Rajman[11]

[4] Gustav (Suschnig), pukovnik, od 1. februara 1943. general-major, komandant 738. pp, 718. pd od 23. aprila 1941. do 1943, od 1. aprila do 31. jula 1943. komandant poligona za obuku u SI. Brodu, a 1944. komandant garnizona u Beogradu (Wolf Keilig. n.d., str. 335).
[10] i [12] Ove granične domobranske bojne (bataljoni) pripadale su Vojnoj krajini^Sarajevo za obezbeđenje granice prema Srbiji i Crnoj Gori.
[8] Eisenbahnpanzerzug (oklopni voz)
[9] Armeenachrichtenregiment (armijski puk veze)
[11] Stjepan

Jedinice: 1 samost. konj. sklop
Zagrebački konjički puk
hrvat. -II granič. bojna"

Grupa »Humel«
Komandant: *potpukovnik Humel* [Hummel]
Jedinice: *1/750. pp*
III/737. pp
1/668. art. div.
3/668. art. div.

Hrvatske čete koje su do sada bile potčinjene pukovima ostajiu angažovane na odsecirna osiguranja na Prači i Drini. Od 4.5.42. čete dolaze pod komandu komandanta hrvat. 13. pp[13] u Rogatici.

4.) *Zadaci*

Grupa »Štreker«

prikuplja se u Sarajevu i odatle 5.5. preduizima nastupanje na širOkom frontu s linije Trebević — raskrsnica puteva kod k. 769 (10 km istočno od Sarajeva — centar) radi čišćenja južnog dela Romanije.

12.5. u 16 časova mora biti dostignuta sledeća linija: k. 1430, Golubinjak — železnička pruga Vrhprača (2 km jugoistočno od k. 1430) — Podgrab (isklj,.).

Grupa »Rajman«

zatvara na Prači odsek Podgrab — Prača (naseljena mesta uključno) što je mogućno jačim snagama. Dosadašnja osiguranja na Trebeviću, k. 1629, Borovcu, k. 1208, Brdu i na železničkoj pruzi za Podgrab moraju i dalje ostati na svojim mestima.

Grupa »Sušnik«

4.5. u svitanje dana prelazi Praču kod Mesića i, pošto zajedno sa Grupom »Vist« izvrši čišćenje prostorije Renovica — Goražde — Uistiprača — Mesići — (prema posebnim zapovestima), treba da do 12.5. u 16. časova dostigne liniju: kota 678 južno od Prače — k. 1120 — Pogled — Romanija — k. 1176 — k. 1154 — k. 120 — k. 1298.

Grupa »Vist«

4.5. prelazi Praču kod Ustiprače i, pošto zajedno sa Grupom »Sušnik« izvrši čišćenje prostorije (kao i kod Grupe

[13] Ovaj puk je pripadao 6. pješačkoj diviziji 3. domobranskog zbora.

.»Sušnik«), treba da do 12.5. u 16 časova dostigne liniju: Debela Međa k. 1087 (9,5 km zapadno — severozapadno od Goražda) — Oštro, k. 1004 — k. 629 — k. 529 — Goražde (uključno).[14]

Za čišćenje gore pomenutih rejona za prikupljanje snaja iždaće se posebne zapovesti.

Grupa »Humel«

sa 1 baterijom osmatra prelazak Grupe »Sušnik« preko rače kod Mesića.

Grupa će kasnije dobiti poseban zadatak.

5.) *Linije razgraničenja*

a.) Između ital. 1. brd. div. »Taurinenze« i Grupe »Štreker«:

A'lipašin Most (6 fcm zapadno od Sarajeva — centar) Trebević — k. 1430, Golubinjak (za Grupu »Štreker«) — rovac, tt. 1749 (za Grupu »Štreker«) — Stolac, tt. 1519 ital. 1. brd. div.) — Drina kod Zebine Šume.

b.) Između Grupe »štrđker« i Grupe »Rajman«:
put Sarajevo — Podgrab (islklj.) — k. 1119 (3 1/2 km fafcno — jugoistočno od Podgraba) uključno.

c.) Između Grupe »Rajiman« i Grupe »Sušnik«: r. Prača Bi kote 603 (2,5 km istočno od Renovice) do kote 678 (južna od r. Prače) — k. 1119 (3 1/2 km južno — jugoistočno od Podgraba).

d.) Između Grupe »Sušnik« i Grupe »Vist« (tek posle Bacanja prostorije Mesići — Goražde — Ustiprača — r. •fttča):
put Crvljivac — Hranjen (za Grupu »Sušnik« — Depa Međa k. 1087 (za Grupu »Viist«) — k. 1144 (za Grupu »i pfist«).

e.) Između Grupe »Vist« i ital. 5. brd. div. »Pusterija«:
reka Drina od Ustiprače do Goražda.

6.) *Inžinjerija*

Inž. četa 718. pd stavlja se 3.5. na moje raspolaganje Mesićima i tamo svojim delovima preuzima mostovsku Htražu i regulisanje saobraćaja preko mosta,

7.) *Organizacija veza*

Četa veze 718. pd organizovaće divizijski istureni cen veze u Mesićima i uspostaviće sledeće veze:

a.) Telefonsku vezu sa Grupom »Humel« i sa centron veze u Mesićima.

[14] Rukom dopisano preko precrtane reči »isklj učno«.

b.) Radioveze-sa grupama:
»Sušnik«, »Vist«, »Štreker«[15] i »Rajman«.

8.) *Divizijsko komandno mesto* ostaje za prvo vreme u Rogatici.

Podela u konceptu. Fortner

BR. 69

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA BORBENE GRUPE »BADER« OD 4. MAJA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O REZULTATIMA OPERACIJE PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE »TRIO — ROGATICA«[1]

Operativni štab Borbene grupe 0. U., 4.5.42.
general »Bader« 9 *primeraka*
Ia, br. 130/42 str. pov. 4. primerak

Predmet: Zaključni izveštaj »čišćenje rejona oko Rogatice«/

Priloga:[3]

Komandujući general i komandant[4]
u Srbiji
br. 247/42 str, pov.
zaved. 8.5.42.

[15] Artur (Strecker)

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 130—53. Na margini prve strane originala nalazi se nekoliko parafa, verovatno korisnika izveštaja.

[2] Vidi dok. br. 55 i 56.

[3] Zbog ograničenog prostora redakcija ne objavljuje sve priloge, ali ce ih dati izvodno u redakcijskim objašnjenjima.

[4] Štambilj primaoca.

[5] Tačkicama je izostavljen tekst pod »I Predistorija« tj. nemačke godine VOJno„POhtlČke Situacije u *istočnoj* Bosni 20 godina pre *1942.*

2.) *Akcija »Trio I«*

U cilju uklanjanja tih neodrživih okolnosti, početkom marta 1942. u Sušaku su,[6] između predstavnika OKW, K-do Suprejrio[7] i hrvatske vlade, zaključene i protokolima regulisane zajedničke nemačkoitalij-anske akcije. Komanda je preneta na Komandu italijanske 2. armije, a sprovođenje na jedan jiemački štab. Kao posledica tih i daljih dogovora usledile su:

»Orijentacija i uputstva za celu operaciju u Bosni« Ko mandi italijanske 2. armije, Štabu Borbene grupe generala ^»Badera«.[8] Operacije su kao cilj predviđale uništenje ustanika '.U Bosni i umirenje čitavog kraja. Trebalo je da operacije poučnu u istočnoj Bosni i da postignu čišćenje sledećih područja:

prva faza (Trio I): područje Rogatice,
druga faza (Trio II): luk Drine — Vlasenica — Srebrenica,[9]
sledeće faze (Trio ...): pripremljene instrukcije.

..Početak operacija »Trio I« bio je predviđen 15.4, odnosno neki vremenski momenat po mogućstvu oko 15.4.[10]

JOd trupa je bilo stavljeno na raspolaganje:
718 (nemačka) pd
1 (ital.) brd. div. »Taurinenze«
5 (ital.) brd. div. »Pusterija«
22 (ital.) pd »Kačatori dele Alpi«
delovi hrvatske vojske (oko 5 bataljona i 3 baterije)
delovi hrv. ustaša (oko 2 bataljona), milicija (oko 1 Jjon).

rmaciju vidi u prilogu l.[11]

bena vrednost nemačke 718. pd bila je poznata. Uprkos ojoj malobrojnosti, ona se do sada u svim prethodnim 'rbama afirmisala i iskustvom, stečenim u toku 8 meseci, znala karakteristike gerilskog rata u Hrvatskoj. Italijan- <|ka 1. brd. div. označena je od italijanskog oficira za vezu jkao najbolja divizija italijanske vojske. Nasuprot tome, 5 pitalijanskoj) brd. div. nije se mogla pridati naročita borbena sdnost, kako po sopstvenim obaveštenjima tako i po izjavama italijanskog oficira za vezu. Ona i 22 (ital.) pd pripa-

Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 25: Zapisnik s konferencije vojnih predstavnika Italije, Nemačke i NDH 3. marta 1942. U Opatiji.

[7] Vrhovna komanda itaiijanskih oružanih snaga

[8] Vidi dok. br. 46, 48, 52, 54 i 60.

[9] i [14] Vidi dok. br. 53, nap. 10.

[10] Operacija je počela 21. aprila 1942.

[11] U prilogu je dat grafički pregled nemačkih, itaiijanskih i do- |mobransko-ustaških jedinica koje su učestvovale u borbi protiv partizana na području Rogatice (ssimci: 140—4 i 148—9).

dale su dalmatinskim okupacionim trupama, koje su već odavno postale neslavne. Hrvatske jediniice su bile poznate kao malovredne, slabo opremljene i delimično demoralisane. Pod nemačkom komandom hrvatsko je ljudstvo ipalk pokazalo pozitivne rezultate. Nasuprot tome, bataljon ustaške milicije pod komandom 32-godišnjeg potpukovnika Francetića bio je naznačen kao odlučna i dobro diseiplinovana jedinica. Te su ocene kasnije — koliko su te jedinice uopšte učestvovale — uglavnom i potvrđene.

Komanda je preneta komandujućem generalu i komandantu u Srbiji, generalu artilerije Baderu, kome je bio stavljen na raspolaganje naročito u tu svrhu formirani Operativni štab Borbene grupe general »Bader« (načelnik generalštabni potpukovnik Faferot, načelnik Ia generalštabni major Gem, načelnik Qu generalštabni K.z.G.[12] major Leman, načelnik Ic generalštabni K.z.G. kapetan Gajtner.

Do 15.4. trebalo je zauzeti polazne položaje (vidi kartu)." Trebalo je da divizije iz polaznog položaja, uz čišćenje terena kojim su maršovale, formiraju opkoljavajući front na opštoj liniji: Han-Pijesaik — Sokolac — Prača — Goražde — Višegrad — Han-Pijesak i koncentričnim maršem na Rogaticu stisnu neprijatelja i konačno ga unište. Sredinom aprila su nastupili nepredviđeni događaji koji su situaciju izmenili iz temelja.

1.) *Prodor u luk Drine* Vlasenica — Srebrenica, kojii su izvršile ustaše pod potpukovnikom Francetićem, slomio je tamošnju dominaciju ustanika i doveo do ponovnog osvajanja najvažnijih mesta na ovom području. Taj prodor je na taj način učinio nepotrebnim jednu veću akcijiu — predviđenu akciju »Trio II«.[14]

2.) *Crnogorske komunističke brigade,*[15] koje su svojevremeno, bez zapreka od strane Italijana, bile upale s juga u područje Rogatice, povukle su se prema jugu, očigledno o predstojećim događajima obaveštene od hrvatskih *oficira.* Pošto su garnizoni Goražde i Foča bili napušteni od Italijana, one su se povukle na područje italijanske okupacije, naročito u Crnu Goru, ponevši sa sobom opljačkanu robu i stoku.

Opsadu Rogatice, koja je trajala od 10.3, nastavili su, međutim, bosansko-srpski ustanici (komunisti i četnici). Sop-

[12] kommandiert zur Generalštab (prekomandovan u Generalštab)

[13] Zbog nepreglednosti ova karta 1:200.000 se ne može objaviti. Na njoj je prikazan raspored nemačkih, italijanskih i ustaško-domobranskih snaga u širem rejonu Rogatice.

[15] Reč je o 1. i 2. proleterskoj NOU brigadi.

stvena neaktivnost, glad, nedostatak municije i boleštine činile su situaciju hrvatske posade, koja je bila snabdevana samo iz vazduha, sve težom.[16] Hitna intervencija je postala potrebnom, naročito da se ne bi dopustio nikakav nov uspeh Ustanicima.

3.) *Zvanični zaokret hrvatskog državnog vodstva* u verskom jednako kao i nacionalnom pitanju doveo je na mnogim područjima Bosne, npr. Ozren, Varcar-Vakuf, Kozara, do Situacije koja je bila manje zategnuta i tako davala mogućst da se Okrene uništenju pravih komunista. Bojazan u gledu daljeg jačanja ustaničkog pokreta koja je vladala na _ ratskoj strani prilikom odlaska nemačkih trupa iz njihovih dotadanjih garnizonih područja nije se u tom pogledu tvarila.

f.) Dolazak italijanskih divizija sve više se odugovlačio. Dok u novoodređenom roku — 25.4 — od divizije »Pusterija« 'gla na Drinu samo 4 bataljona, dotle je divizija »Taurinen« (bez 1 bataljona) tek 30.4. bila zapadno od Sarajeva. Diija »Kačatori dele Alpi« mogla je najranije 9.5. da bude Kalinovika.[17]

U međuvremenu je po mnogim znacima postalo jasno je Komandi italijanske 2. armije manje stalo do unilšteustanika. Glavno interesovanje je bilo Ikoncentrisano na aciju i na konačni ostatak italijanske vojske na nemačdkupaciionom području u Bosni.

,svega je nastala sledeća slika:

Situacija Oko Rogatice zahteva skotru intervenciju kako ; cilju osujećenja uspeha ustanika, tako i u cilju sprečavadaljeg povlačenja ustanika ikoji 'bi sa sobom poneli osstoke i druge zalihe.

Povoljna situacija koja je stvorena uspešnim prodorom pukovnika Francetića treba da bude brzo iskorištena.

Ne treba računati sa blagovremenim stizanjem italijandivizija.

ed toga je 11.4.42. komandant oružanih snaga na Jugoisizdao naređenje Borbenoj grupii generala »Badera«: je ikako moguće, iskoristiti prodor Francetića, da bi zajedno s Hrvatima prečistila situacija u istočnoj Bosni :rno od demarkacione linije pre početka zajedničkih opeja«.

[14] Vidi dok. br. 53 i dok. br. 58, nap. 6. i 7.

[17] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 33: Direktivu komanta italijanske 2. armije za izvođenje zajedničkih italijansko-nemač- i ustaških operacija »Trio« u istočnoj Bosni.

II. *Izvršenje čišćenja rejona oko Rogatice*

19.4. je izdalo potrebno naređenje (vidi prilog).[18] Zadatak glasi: »Ojačana 718. peš. divizija, po stizanju u naređene rejone, obrazovaće front okruženja oko blokirane Rogatice. Polazeći s kružne osnovice očistiti rejon do Prače i Drine od neprijatelja i deblokirati Rogaticu«.

Podaci o neprijatelju

U Sarajevu vlada mir. Na okolnim visovima su ustanici koji noću prodiru sve do ivice grada. Izvori vode za snabdevanje grada su delom razoreni od ustanika. U 21 čas sve ulice treba da su prazne. Red i mir održavaju stalne patrole nemačkih tenkova, nemačkih, hrvatskih i folksdojčersfcih snaga. U sirotinjskim nastambama među 20.000 samima sebi prepuštenih izbeglica vlada pegavac. Čitav grad od 100.000 stanovnika gladuje. U toku dana vode ima samo po nekoliko časova.

Čitava okolina vrvi od nesigurnih elemenata. Grad Rogatica je od 10.3. opsednut od ustanika, pri tom pritisnut jakim komunističkim snagama iz Crne Gore. Može da se snabdeva samo oskudno, i to iz vazduha, ali je pri tom 14 hrvatskih aviona već Oboreno od ustanika. Snabdevanje hrvatskih bataljona koji se nalaze na severozapadu (Sokolac, Han-Pijesak) moguće je samo po naročito sastavljenim, snažno obezbeđenim konvojima (tj. nemačkim tenkovima). Planina Romanija, vrlo blizu Sarajeva prema istoku, neograničeno je područje ustanika, iako je tek u januaru očišćeno nemačkim trupama. Čitav južni predeo od Sarajeva (Igman-planina, Jahorina-planina, Trebević) zaposednut je od ustanika. Na području Doboj — Tuzla — Vareš stalni prepadi jedne veće grupe ustanika, za koju se pretpostavlja da joj je sedište na Ozren-planini.

Sopstvene snage

Na raspolaganju su bile:

718 (nemačka) pd; oko 4 hrvatska bataljona, koji su, međutim, bili upotrebljivi samo raspodeljeni među nemačke bataljione; 3 ustaška bataljona, za zatvaranje na srpskoj obali r. Drine s jednim nemačkim bataljonom (III/737. pp) i 5 bataljona ital. brd. div. »Pusterija«. Ukupno 16 bataljona, 5 baterija i, pored toga, 4 hrvatska bataljona s nekoliko brdskih topova.

Izvršenje akcije

Uz čišćenje rejona predstojećeg dejstva, pri čemu je u više navrata trebalo slomiti otpor neprijatelja uz neznatne sopstvene gubitke, delovi 718. pd, ojačani hrvatskim četama, feStigli su iz svoje koncentracijske prostorije oko Sarajeva, Olova i Tuzle 20.4. na polazne položaje na opštoj liniji Podložnik — Sokolac — Han-Pješak (vidi kartu).

Ustaška grupa potpukovnika Francetića i III/737. pp komandanta u Srbiji zatvorili su do 21.4. kružnu osnovicu.

22.4. nastupilo se sa svim nemačkim i hrvatskim snagama. Ciljevi koje je svakog dana trebalo postići bili su postignuti u s/kladu s planom, uz delimično neznatan otpor neprijatelja. Počev od 25.4, 2. bataljon 737. puka i delovi divizije Pusterija« zaposeli su jednu nepotpunu zaprečnu liniju na |Drini od Goražda preko Višegrada do Slapa. Delovi ustafiika su se izvukli preko Prače, koja usled nedostatka snaga trnje bila preprečena, i preko slabo obezlbeđene Drine.

situaciji sa snabdevanjem za vreme čišćenja rejona oko Roitice, gubicima, ciframa zarobljenika i trofeja kao i uvedenih Upravnih mera vidi prilog 6.[19]

[18] U ovom naređenju Operativnog štaba Borbene grupe »Bader« od 19. aprila 1942. piše:

»1.) Neprijatelj i dalje vrši *pritisak* na Rogaticu.

2.) Odugovlači se još uvek sa dolaskom *itaiijanskih snaga.*

3.) Kada dostigne naređeni rejon, ojačana *718. pd* će obrazovati obruč oko kotline Rogatica. S tog fronta će vršiti čišćenje neprijatelja u kotlini do Prače i Drine i deblokirati Rogaticu.

Vreme trajanja akcije je oko 14 dana.

Diviziji se prepušta da odredi vreme *polaska* i mesta koja treba dnevno *dostizati.*

4.) Angažovanjem hrvatskih/snaga (bataljon Ilidža) do Prače treba obezbediti *priključak na desnom krilu* divizije, umesto predviđenih itaiijanskih snaga. Na te hrvatske snage treba istovremeno preneti bočno osiguranje i obezbeđenje na Prači.

5.) Kada se *dostigne* odsek Prača — Drina treba formiranjem obezbeđenja sprečiti prebacivanje ustanika. Pored toga treba smiriti očišćeno područje.

6.) Od itaiijanskih snaga će se tražiti da zapreče demarkacionu liniju« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 141—2).

" Prema ovom prilogu, u toku »operacije Rogatica« a prema izveštaju nemačkog Operativnog štaba Borbene grupe »Bader«, gubici (U ljudstvu su bili sledeći: mrtvih — Nemaca 4, ustaša i domobrana 9, Italijana 3; ranjenih — Nemaca 11, ustaša i domobrana 11, Italijana 1; 8 pripadnika jedinica NOP odreda i DV i ostalog stanovništva istočne 33osne: 80 mrtvih i 786 zarobljenih i uhapšenih (kod nemačke 718. " sš. divizije 298 — i 169 ih je odmah upućeno u Beograd — a italijanske divizije »Pusterija« 488). Od opreme, obe divizije su zaplenile **266** pušaka, 4 mitraljeza, delove ostalog naoružanja i municije. 718. Peš. divizija je opljačkala 307 goveda, 72 teleta, 835 ovaca, 206 jagnjića, 39 koza i 101 konja, od čega je, navodno, nešto podelila izbeglicama (snimci 145—7).

IZGLEDI

III.

Pri zajedničkim akcijama u italijanskom okupacionom području treba računati s daljim političkim teškoćama. Nemački cilj je jačanje hrvatskog državnog autoriteta da bi se omogućio nesmetan privredni razvoj. Tome nasuprot očigledna je težnja Italijana da se nemiri stvore na mestima koja su predviđena za italijainsku okupaciju i upravu. Odgovarajući tome, sve italijanske mere su upravljene na slabljenje hrvatske države. Italijani. stoga privlače na saradnju, a delom i plaćaju, sve snage koje su neprijateljske prema Hrvatima, naročito bosansko-hercegovačke četnike.

Nemački Vermaht, isto kao i hrvatska država, smatra četnike ustanicima. Nije verovatno da bi se Italijani priključili tom gledištu. Akcija »Foča« bi tu mogla da dade neko razjašnjenje.[20]

Akcija »Foča«, koja počinje 2.5, mogla bi da naiđe na jednake teškoće[21] kao i čišćenje rejona oko Rogatice. Po raznim znacima već sada se može razabrati da će divizija »Pusterija« učestvovati u operacijama samo sa oko 4 bataljona a divizija alpskih lovaca (»Kačatori«) neće učestvovati od časa kad operacija treba po naređenju da počne. Sada se namerava da se ostane u frontu opkoljavanja dotle dok svi učesnici budu stigli, Posledica toga će verovatno biti dalje odstupanje prema jugu i jugoistoku.

Poste akcije »Foča«, dalje učešće 718-. pd u operacijama na italijianskom okupacionom području ne može se više zastupati, Diviziju treba ponovo staviti na njen pravi zadatak, zaštitu industrijskog područja, tim više što vrednost hrvatskih snaga obezbeđenja i situadija na Ozrenu i Majevici ne dozvoljavaju trajnu odsutnost nemačkih snaga.

PREDLOŽI

IV.

U cilju održanja mira i reda na sada očišćenom nemačkom okupacionom području, potrebne su sledeće mere od strane hrvatskih vladinih instanca:

1.) Upravne:

a) Slobodno ispovedanje vere. Prekid versike i nacionalne borbe.

i [21] Vidi dok. br. 78.

b) Povratak i ponovno naseljenje izbeglica.
c) Čvrsto vršenje uprave, pomoć u izgradnji, pravna i aktivna zaštita stanovništva od žandarmerije.
d) Sprečavanje izgreda od strane ustaša, u slučaju potrebe primerno kažnjavanje.
e) Zapošljavanje.

Svi su zahtevi saopštani hrvatskoj vladi i ona je na njih pristala. Da li će isključivo s nemačke strane započete mere i nakon prestanka nemačkog nadzora biti pošteno i lojalno dalje vođene ne izgleda sigurno.

? 2.) ***Vojne:***

a) Temeljito zaprečavanje na srpsko-hrvatskoj granici, odnosno na nemačko-italijanskoj demarkacianoj liniji pouzdanim trupama. Izgradnja poljskih položaja, nastambi u vidu uporišta.
b) Prebacivanje u granična područja dobrih, aktivnih i u nacionalnom pogledu pouzdanih trupa.
c) Poboljšanje stanja jedinica kopnenih snaga koje se nalaze u istočnoj Bosni u pogledu morala, u materijalnom pogledu i u pogledu obuke. Organizovanje kurseva za oficire svih činova i podoficire.
d) U organizacijskom pogledu jasna formacija, potčinjavanje i teritorijalna podela jedinica vojske, policije i ustaša.
e) Uređenje vojnih vežbališta, nastavnih centara za obuku itd. u istočnoj Bosni.

dela u konceptu **Bader**

BR. 90

ZABELEŠKA S KONFERENCIJE NEMAČKIH GENERALA U SARAJEVU 6. MAJA 1942. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI O SARADNJI S USTAŠAMA I ITALIJANIMA I O DALJIM MERAMA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Zabeleška s konferencije u Sarajevu 6.5.42.[2]

Prisutni: **general artiljerije Bader, general Varlimont, general fon Glez, general Ferč, generalštabni pukovnik Keviš, generalštabni potpuk. Faferot.**

Gen. Bader: **Namera hrvatske Vlade bila je istrebljenje svih Srba u Hrvatskoj. Pošto se to pokazalo kao nemoguće, ona je sada spremna na zaokret i ustupke. Ovo u stvari ostaje samo teorija pošto volja Vlade nema uticaja na potčinjene. Zverstva, naročito ustaša, i dalje traju. Ja ću ubutduće narediti da se puca na ustaše koji vrše zločine, ne iz obzira prema Srbima, već da bi se uspostavio mir i što ustaše u luku reke Drine to čine pod nemačkom komandom.**

Gen. Varlimont: **predlog: ubuduće nijednog Hrvata pod nemačku komandu, dati im određene odseke.**

Gen. Bader: **Ja uopšte nisam želeo nijednog ustašu u istočnoj Bosni. Hrvatska vlada je to odbila.**

Gen. fon Glez: **Ako ne prestanu grozote u Hrvatskoj«, neće nikad biti mira. Dok se na teritoriji Ozrena pregovara i daju ustupci[3] (priznavanje srpske manjine, sloboda veroispovesti, učešće u borbi protiv komunista), nastavlja se klanje srpskog stanovništva u istočnoj Bosni.**

Gen. Bader: **Francetić je dobar komandant.[4] Više puta je garantovao za svoje jedinice ali još bez potpunog rezultata. Posledioe toga: nemačke jedinice za zatvaranje granice i dalje puštaju srpsike izbeglice preko Drine. Mi smo trenutno upućeni na uistaše pošto nedostaju druge snage. Francetić je nacionalni heroj.**

* *Gen. Ferč:* **Ako treba da ostane demarkaciona linija, potrebne su nam hrvatske snage.**

Gen. Bader: **Jedna divizija treba da sačuva nemačke interese u Hrvatskoj. Italijani imaju 12.[5] Nemački uticaj očigledno gubi. Mi se ograničavamo na osiguranje glavnih komunikacija, zaštitu industrije na području Tuzle, Zavidovića, Vareša, Sarajeva. Operacija u istočnoj Bosni nije postigla uspeh.[6] Ustanici su proterani, područje je očišćeno. Sada nedostaje hrvatska uprava, žandarmerija. Vrhovna komanda Vermahta naredila je novu operaciju, dok još područje Rogatice nije smireno. Operacije suviše česte, jedna za drugom, a u očišćenom području se više ništa ne događa. Nemačke jedinice bi morale da ostanu kao zaštita u smirenom području.**

t *Gen. fon Glez:* **Hrvati su učestvovali u operaciji samo da bi se Italijani zadržali. Unapred su znali da sopstvenim snagama područje ne mogu da smire.**

Gen. Varlimont: **Mogu li se ustaše upotrebiti kao žandarmerija i u upravi?**

Gen. Bader: **Pokušaji su u toku. Treba više meseci da bi se videlo kako će se to odraziti.**

Gen. Ferč: **Kad bi imali Više snaga, nemački vojnoupravni organi mogli bi da obuče Hrvate.**

Gen. Varlimont: **Nama treba da bude svejedno ko ili kako uspostavlja mir.**

t *Gen. Ferč:* **Nama su Srbi potrebni kao radna snaga. Imaćemo mira alko 718. peš. div. ostane u istočnoj Bosni.**

Gen. Bader: **Italijane ne interesuje borba. Teže samo da postignu političke ciljeve (drvo iz istočne Bosne). Potpomažu ustanak. Oni sami izbegavaju okršaje, borbu vode četnici.**

% *Gen. Ferč:* **Najbolji primer su Bugari. Besprekorna saradnja.**

[1] Snimak originala (pisanog rukom, goticom) u AVII, NAV-T-312, r. 466, s. 8054938—43.

[2] Vidi dok. br. 83.

[3] Reč je o pregovorima komandanta Ozrenskog četničkog odreda Cvijetina Todiča, komandanta Trebavskog četničkog odreda Save Božića i komandanta Majevičke četničke brigade Radivoja Kerovića sa predstavnicima NDH. Opširnije o tome vidi AVII, Ca, reg. br. 1/2, 2/2 i 3/2, k. 234; reg. br. 1/8 k. 233; reg. br. 1/13 i 5/4, k. 235; Petar Kačavenda, Saradnja četnika i ustaša u Bosni 1942. godine, VIG, br. 5/1966, str. 44—64.

[4] Odnosi se na Jurja Francetića potpukovnika, komandanta ustaške Crne legije.

[5] O dislokaciji potčinjenih italijanskih ustanova i jedinica Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 117.

[6] Vidi dok. br. 49, 58, 62 i 69.

Gen. Bader: **Italijani imaju na raspolaganju 12 divizija. A sada još nemačke jediiniiice treba da stvore red na njihovom području pošto to Italijani nisu postigli.**

Gen. Varlimont: **Ja sam obavezan da saopštim da sa Italijanima i dalje mora da se sarađuje. Firer prepušta Italijanima političke ciljeve. Istina je da se severne Hrvatske nećemo nikada odreći. Operacija »Foča« smatra se kao nastavak operacije »Trio I.« Posle toga vraćanje 718. peš. divizije u istočnu Bosnu.**

Gen. Ferč: **Hrvatsku vladu treba zamoliti da novoformirane brdske brigade angažuje na tnemačkom području. Mi ih možemo obučiti.**

Gen. Varlimont: **U Rusiji i Africi Italijani bez ograničenja pod nemačkom komandom. Tamo čine sve što mi želimo.**
Na jugoistoku treba Italijani da komanduju. Potvrđeno od strane firera i ministra spoljnih poslova. Pridržavanje dogovorenih granica ostaje.

Gen. fon Glez: **Italijani koriste pretovarnu stanicu Brod za formiranje obaveštajnog punkta (ne Beograd). Veza prema Mađarskoj.**

Gen. Ferč: **Ako se držimo demarkaoione linije, i bez sušačkog protokola,[7] nema razloga razmiricama**

Gen. fon Glez: **Nemački poslanik želi da Prijedor opet krene s radom.[8]**

Gen. Ferč: **Ako je SS divizija spremna za dejstvo,[9] možda je moguće da se tamo prebaci jedan landesšioen-bataljon.**

Gen. Bader: **Situacija u Srbiji je mirnija. Da li stalno, neizvesno je. Razlazi za mir: velika pokretljivost naših jedinica, surova zima, nedostatak municije i hrane.**
Engleski uticaj jači nego ruski. Četnici ostaju u našoj službi dok se ne formira Srpska državna straža (16.000).[10]
Posle rasformiranje i razoružanje četnika.
Nedostatak snaga delimično izravnat uključivanjem folksdojčera.

i

[7] Vidi dok. br. 39, nap. 2 i 3.
[8] Reč je o željama Zigfrida Kašea da se nastavi eksploatacija rudnika Ljubije za potrebe Vermahta.
[9] Misli se na SS dobrovoljačku div. »Princ Eugen«. O tome vidi dok. br. 105, 110, 116, 120, 127, 139, 140 i 173.
[10] Odnosi se na četnike Koste Pećanca i Nedićevu Srpsku državnu stražu.

Puk. Keviš: **Povećanje Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata značilo bi veliko olakšanje. Vrlo pouzdani. Molim odobrenje za dalje vrbovanje (do Francuske) i za obuku. Mogao bih dobiti 25.000 ljudi.**

Gen. Bader: **Još koliko dugo treba da ostane Borbena grupa »Bader«?**

Gen. Ferč: **Dok se ne završi operacija »Foča«.[11]**

- Gen. Bader: **718. peš. div. nije opremljena za planinsko ratovanje. Samo 1. četa svakog puka opremljena je brdskim čizmama. Molim da Vrhovna komanda Vermahta opet prenese ovlašćenje za dodeljivanje odlikovanja.**

F.d.R.

BR. 71

ĐENJE KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDAN-U SRBIJI OD 10. MAJA 1942. GOD. 714. I 717. PESA JSKOJ DIVIZIJI DA SUZBIJU NOP U JUŽNOJ SRBIJI'

•>ma£ndujući general i
"iiandant u Srbiji — **H. Qu„ 10.5.42.**
elj: Ia, br. 3426/42 pov. — **P o v e r i j i v o.**

edmet: **Suzbijanje ustanika u južnoj Srbiji.**

714. PEŠADIJSKOJ DIVIZIJI
717. PEŠADIJSKOJ DIVIZIJI

Pogoršanje situacije na prostoriji Sjenica— Novi Pa— Kos. Mitrovica zahteva pojačanu pripravnost nemačsnaga u južnim delovima zone 717. pd. S tim u vezi se eđuje:

1.) ***Bataljon 749. pp*** **koji se nalazi u Kraljevu premeti u pravcu navedene granice. Za zatvaranje s tim u vezi**

[11] Vidi dok. br. 68. 76 i 78.
[12] Potpis nečitak.

• Snimak originala (pisanog na mašini) u.AVII, NAV-T-501 r. **.1,** s. 178. Na margini originala rukom je nečitko dopisano nekoliko **•parafa** i zabeleški.

nastale praznine, 717. pd potčiniće se odmah jedan bataljon 721. pp[2].

Nemačke trupe koje su u navedenim rejonima držane u pripravnosti kao rezerve za zaštitu industrijskih objekata, od sada će se koristiti samo za borbene zadatke. Dosadašnje zadatke preuzeće Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata.

Najoštrijim sredstvima suzbiti prelazak ustanika preko granice, kao i pokušaje uznemiravanja svih vrsta. *Ustanike* treba *uništiti* gde god se bude na njih naišloi. Blagost prema ovim elementima ne treba primenjivati.

Razoružanje i nadalje treba vršiti.

2.) *Ruske jedinice z.a zaštitu privrednih objekata*

I polubataljon 3. *bataljona,* potčinjen 714. pd, treba odmah ustupiti 717. pd i uputiti vojnim transportom u Kos. Mitrovicu. Prijavu transporta izvršiti preko 714. pd.

III. polubataljon 3. bataljona biće, posle završene obuke, 16.5.42. vojnim transportom prevezen u 717. pd i upotrebiće se za službu osiguranja. Prijavu transporta izvršiti preko Ia, komandujućeg generalla i »komandanta u Srbiji.

3.) Što se tiče albanske žandarmerije, ona ostaje kod 717. pd, koja će preduzeti potrebne mere za osiguranje južnog dela divizijske zone.

Za komandujućeg generala i komandanta
u Srbiji
šef štaba
Keviš
generalštabni pukovnik

Na uvid:

1. bug. okup. korpusu preko
nem. oficira za vezu

Odlučeno.[3]

General, opunomoć. za privredu

Komand. gen. i k-tu u Srbiji
Ia Ic i 0 Qu

Kopija KTB,' dobro.[4]

Prepis za kom. SS i policije
dostavljen.[6]

Telefonski razgovor majora Lihteneka (Liohteneck) 13.5.42:
Transportovanje III bataljona
9 čas. u Kos. Mitrovicu
.. ,[7]

[2] Toj diviziji je bio potčinjen 1. bat. 721. pp 714. pd i bio angažovan na r. Drini oko Bijeljine. Vidi dok. br. 72.

[4] i [3] Dopisano rukom.

[5] i [7] Rukopis nečitak.

BR. 90

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. MAJA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, SOPSTVENIM PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA NA TERITORIJI SRBIJE[1]

-Komandujući general
• i komandant u Srbiji
Odelj. Ia, br. 3439/42 pov.

Prilog 33[2]

WĐ-876[3] KTB[4]

H.Qu., 10.5.42.

Poverljivo!

Predmet: Izveštaj o situaciji.
•'5 priloga-(samo k-tu oružanih snaga na Jugoistoku)

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. SITUACIJA O NEPRIJATELJU

1.) Uopšte

Za izveštajni period je karakterističnо ponovno oživljavanje sabotaža na komunikacijama sredstava za vezu koje jfjodsećaju na početak nemira kojii su se zbili u jesen 1941. i koji su doveli do znatnih poremećaja. Većina diverzija izrvršena je u istočnobosanskoj Oblasti Hrvatske. Telefonsko-f^telegrafska veza Beograd — Rajh više puta je bila prekinuta usled razaranja ovih vodova kod Zemuna. Blagovremeno su osujećene 2 diverzije T-minama na prugu Beograd — Soslun u novobugarskoj oblasti između Niša i Skoplja.

Jedno nađeno naređenje Mihailovićevo, kojii se sada nalazi u planini Goliji (severozap. od Novog Pazara), iz prve polovine marta odaje plan da sa udarnim grupama prođe kroz crnogorski prostor radi uspostavljanja veze s Jadranskim morem.[5] U planini Kapaoniku navodno se prikupilo vi-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 1248, s. 66—70.

[2] i [4] Dopisano rukom.

[5] Redakcija ne raspolaže tim naređenjem. Reč je o pripremama italijansko-četničke operacije protiv partizanskih snaga u Crnoj Gori i Sandžaku.

še hiljada ustanika. Za vođu planiranog ustanka u jugozapadnoj Srbiji treba kao i ranije smatrati Mihailovića.

Zategnutost između Srba i Albanaca na albanskom području Srbije zaoštrila se zbog lokalnih povoda. Do stvarnih razmirica do sada još nije došlo. Angažovanjem delova 717. pd do sada je na ovom području mogao biti održan red i mir.

Sve se više ispoljava aktivno učešće i uticaj Engleske na ustanički pokret. Veza sa Engleskom se održava preko izbačenih padobranaca, agenata iskrcanih iz podmornica na dalmatinskoj obali i radija. Koliko je engleskih oficira upućeno na ustanička područja za sada se ne zna. Treba smatrati da postoji veza Engleske s Mihailovićem kao što je postojala u jesen i zimu 1941.

2.) *Srpski prostor*

U Beogradu veća sabotaža na telefonskom vodu kod Aleksandrovog mosta, pri čemu su presečene sve veze s Rajthom. Dalja planska hvatanja i hapšenja komunista i ustanika.[6] Sada je, navodno, počela organizacija jedne nove Mihailovićeve grupe u Beogradu. Organizacija do sada još nije otkrivena.

U dunavskom prostoru jugoistočno od Požarevca, između Petrovca i Kučeva, još dejstvuju male lokalne grupe bandita. One vrše prepade na sela i pojedina domaćinstva. Dunavski saobraćaj je neometano održavan.

U prostoru oko Niša i u području severno-severozapadno od Niša još uvek su aktivne manje bande. Bande su privremeno posele pojedina naselja i vrše napade na opštine. Pri tom vrše razbojništva, pljačkaju i terorišu.

U poslednje vreme grupe ustanika koje dolaze iz novobugarskih oblasti prelaze preko srpsko-bugarske granice na mnogim mestima istočno od Svrljiiga i Knjaževca.[7]

U prostoru oko Prokuplja razvijala se življa delatnost bandi jugoistočno od Brusa. Bande između Brusa i Blaca (25 km zapadno-severozap. od Prokuplja) jačine su do 200 ljudi. Posle uspešnih borbi bugarskih trupa neprijatelj se povukao u planinu Kopaonik.[8]

Severno od Zapadne Morave, u planinama, 20 km severozapadno od čačka, navodno se od razbijenih delova

[3] i " Specijalna policija je u Beogradu u martu i aprilu 1942. uhapisla oko 200 članova KPJ i SKOJ-a f aktivista NOP-a (Jovan Marjanović, Beograd, 1964, Nolit — Prosveta, Beograd, str. 225).

[1] U tom rejonu akcije je izvodio Timočki NOP odred (Hronologija, str. 276).

[8] Reč je o Rasinskom i Jastrebačkom NOP odredu.

ranijih Mihailovičevih formacija formirala jedna jača grupa. Ljudstvo je, navodno, na prolećnoj setvi, a postoji za sada štab i stražarsko odeljenje.

Povećava se zategnutost u albanskom području oko Kosovske Mitrovice. Množe se iizveštajli da se u Kopaoniku koncentrišu Mihailoviću verni četnici. Kao napadni cilj ove grupe treba smatrati Kos. Mitrovicu. Mihailović se, navodno, i dalje nalazi u Ostatiji (27 km severno-severozap. od Novog Pazara). Prema najnovijim izveštajima vrše se prikupljanja Mihailovičevih četnika severoist. od Nove Varoši i severno od Sjenice. Jedno manje odeljenje Mihailovičevih 'četnika izvršilo je prepade na 2 naselja severoist. od Sjenice. Njega je razbila albanska milicija.

Zbog lokalnih događaja i dallje traje zategnutost između Srba *i* Albanaca. Akcija novoformirane granične straže izazvala je albanske demonstracije i prikupljanja. Zategnutost %ye pojačana zbog ubistva jednog Albanca od strane Srba. -Upad muslimana iz Okoline Sjenice na srpsku teritoriju izvršen je uz pljačkanja i razbojništva. Uz ovo su vršeni i prepadi na srpsku graničnu stražu i granična sela. Pojačana komunistička propaganda na tamošnjem području. Izgleda da je komunistička centrala u crnogorskom području uspostavila vezu 's terorističkim grupama u južnoj Srbiji.

U. srpsko-hrvatskom graničnom području je usled akcije čišćenja »Trio I« Borbene grupe »Bader« nastupilo smire- > nje.[9] Jedan deo neprijatelja umakao je ka jugoistoku i ka jugozapadu. Na Drini su zarobljeni i razoružani Dangićevi četnici koji su prešli na srpsku teritoriju. Kod Bajine Bašte i i Rogačice ustanici su više puta vršili vatrene prepade na naša obezbeđenja koja se nalaze na Drini. Neprijatelj se u većini slučajeva brzo povlačio ili bivao rasteran.

" 3.) Sabotaže

Ukupan brolj: 36. U prilogu se nalaze tri primerka Uputstva za četničko vođenje borbe (sabotaže i prepadi) koje je izdala jugoslavenska vojska.

II. AKTIVNOST SOPSTVENIH TRUPA

§- 704. *pd:* 2 uspešne borbe srpske pomoćne žandarmerije sa 5 ustanicima istočno od Požarevca. 704. pd vršila izviđačke akcdjle u prostoru Dunava.

[9] Vidi dok. br. 69 i 78.

714. pd[10]*:* **Uspešna borba srpskih dobrovoljaca kod Mladenovoa. Granična osiguranja koja se nalaze na Drini zarobila i razoružala ustanike koji su prelazili u Srbiju. Bite su uspešne akcije čišćenja delova 714. pd kod Umke i Gornjeg Milanovca. Uhvaćena su 23 ustanika, zaplenjeno je oružje, materijial i dokumenti. Mostobran Zvornik predat hrvatskim ustašama. Jednu zloupotrebu ustaša, koji su nedozvoljeno poseli srpsku teritoriju i neovlašćeno uhapsili jednog nemačkog carinskog službenika, raščistio je 1/741. pp. Komandant ustaša kod Zvornika zvanično je izrazio žaljenje zbog incidenta. Delovi 741. pp koji su bili angažovani u rejonu 717. pd povučeni su. Štab puka i 1/721. pp angažovani su na donjoj Drini prema Bijeljini radi sprečavanja prelaza izbeglica i ustanika koji se tamo vrše.**

[10] U izveštaju o aktivnosti ove divizije u maju 1942. između ostalog, piše:

»10.5. Kratak mitraljeski prepad sa hrvatske obale na stražu Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata kod Okletac polja, 6 km severno-severozapadno od Rogačice. Protivnik se brzo i neznano povukao.

12.5. Telefonska linija Valjevo — Loznica, 2,5 km jugoistočno od Osečine, prekinuta je isecanjem vazdušnog voda u dužini od 1,5 km.

15.5. Jedanaest ustanika opremljenih puškama i bacačima opljačkali su udaljene seoske salaše zapadno od Markovca.
U noći između 20. i 21.5. izvršen je vatreni prepad na četničko sklonište Bukovik, 4 km severozap. od Aranđelovca. Gonjenje je ostalo bez rezultata.

23.5. Sabotaže na vezama Ruma — Vrdnik rezanjem telefonskih stubova i pokušajem dizanja u vazduh mosta na putu.

28.5. U rejonu Badljevica — V. Krsna — Rabrovac, 12 km severoistočno, 8 km istočno i 11 km severoistočno od Mladenovca, konstatovane su dve ustaničke grupe u jačini od oko 20 ljudi. Jedna grupa od 4 lica opljačkala je Rabrovac, streljala predsednika opštine, razoružala seosku stražu i streljala njenog komandira. Uhapšena je seoska straža koja je zanemarila svoju službenu dužnost.

29.4. Kod Zabrana, 21 km severno-severozapadno od Novog Pazara, spustila su se dva padobranca koji su pripadali jugoslovenskoj legiji u Egiptu i koji su od jednog engleskog oficira u Kairu dobili zadatak da u Srbiji iskoče iz aviona padobranom. Trebalo je da se oni, ne uspostavljajući vezu sa srpskim organizacijama, obaveste o Mihailoviću i njegovom pokretu, kao i o jačini i naoružanju partizana. Kako je pokazalo saslušanje i kako su potvrdile izvesne okolnosti, oba padobranca nisu imala nameru da izvrše zadatak. Radio-predajnik, koji su nosili sa sobom i koji je trebalo da ih povezuje sa naredbodavcem, ostavili su na mestu gde su se spustili padobranom.
Jedinica je unutar divizijskog područja u aprilu prikupila od plena: 8 puškomitraljeza, 188 pušaka, 968 metaka, 1 radio-predajnik, 7 radio-aparata, 1 sanduk sa arhivom, 2 čamca. Divizija je u mesecu maju imala 6 mrtvih« (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 567—76).

717. pd: **I i II batalj. 737. pp kao i inž. četa 717. pd s teškim naoružanjem izvučeni iz osiguravajućeg rejiona severno i južno od Višegrada i ponovo premešteni u područje 717. pd dok je III/737. pp i dalje ostao pod komandom Borbene grupe general »Bader«. 1/749. pp prebačen je u Dugu Poljanu (26 km severozapadno od Novog Pazara) radi održavanja mira. Kod Raške zaplenjeno oružje, municija i dokumenti. Mir treba da bude održan prebacivanjem trupnih delova na albansko područje. Planirano je pojačanje trupa u ovom području jednim bataljonom. Uhvaćeni su nepouzdani i nesigurni elementi.**

718. pd **učestvuje i dalje u akcijama čišćenja u istočnoj Bosni. Divizija se sada prikuplja za operaciju »Foča«.**[11]

I kraljev, bugar. okupacioni korpus: **Više uspešnih borbi sa srpskim dobrovoljcima kod Kuršumlije, Blaca i Svrljiških planina.**[12]

Grupa nemačke dunavske flotile: **Grupa i dalje obezbeđuje saobraćaj Dunavom i u kataraktama na Đerdapu. Saobraćaj se odvija bez zastoja. Dozvoljena akcija mađarske dunavske flotile u srpskom prostoru. Ona će početi sredinom maja.**

Vazduhoplovna jedinica: **Avioni su više puta upotrebljeni za izviđačke i propagandne letove (bacanje letaka).**

Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata: **Jedinice angažovane u području 714. pd na svojim odsecima. Obezbeđeraja na Drini uhvatila su mnogo ustanika kojii su hteli da pređu u Srbiju. Ona su silom oružja sprečila jedan pokušaj prelaza jačeg ustaničkog odreda. Prilikom akcije čišćenja jedno pododeljenjc je u planini Ceru uhvatilo više ustanika.**

III. POSEBNO

1.) Neprijateljska vazdušna delatnost

Neprijatelj je izvršio više nadletanja srpskog prostora. Prvi put su na planini Ceru osmotrene neprijateljske jedinice. Iz jednog motornog aviona sa 3 jedrilice izbačeni su na tamošnje područje leci s pozivima na ustanak. Gde se vazduhoplovne jedinice nalaze nije poznato. Kod Duge Poljane uhvaćena 2 engleska padobranca iz Aleksandrije. Obojica pripadaju juigoslovenskoj legiji u Egiptu. Kod Duge Poljane su Englezi, osim toga, bacili oružje, materijali i jednu

[11] Vidi dok. br. 68.

[12] Akcije na Svrljiškim planinama izvodio je Svrljiški (Nišavski) NOP odred.

radio-stanicu. Padobranci su imali zadatak da uspostave vezu sa ustanicima i da radio-telegrafski izveste Kairo.

2.) *Štete od poplava*

Zbog poplave su privremeno bile prekinute železničke pruge Grdelica — Sikoplje i Mala Krsna — Kučevo. Put Čačak — Požega je za duže vreme zatvoren zbog odronjavanja brega. Između Zaječara i Vratarnice poplava je znatno oštetila jedan železnički most.

IV. SNABDEVANJE

Ništa naročito».

V. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA"

Ukupna jačina 3.5.42: 610 oficira i 15.175 vojnika. Od ovih, 218 oficira i 7.957 vojnika je posećivalo okružne, odnosno državne policijske škole. U borbama protiv komunista dosada je poginulo 20 ljudi Srpske državne straže.

Snage dobrovoljačkih odreda angažovanih na osiguranju ibarske železnice pojačane su. Angažovano je:

a) Vladi vernih četnika 433 oficira i vojnika
b) Ljotićevih dobrovoljaca 400
c) Arnauts'ke žandarmerije 99

Počelo je preoružavanje Srpske državne straže.

VI. UPRAVNO PODRUČJE

25.4. upućeni su prvi zarobljenici (1700 ljudi) u severnu Norvešku na rad. Uputiće se još 2.000 ljudi. U koncentracionim logorima ima još 183 taoca, 2135 zatvorenika za odmazdu i 1184 Javrejina.'[4]

VII. GUBICI I PLEN

u vremenu od 26.4. do 5.5.42.[15]

	Poginulo	Ranjeno	Nestalo
Nemaca u Srbiji	V—		
Nemaca u Hrvatskoj	3	7_	
Srpska pomoćna policija	13	12_	
Svega:	17	19_	

'[3], [11] i [5] Vidi dok. br. 64.

	Poginulo	Ranjeno	Uhvaćeno
Ustanika u srpskom prostoru	75		200

U Beogradu 180 hapšenja.[16]
Plen u srpskom prostoru:
41 puška, 2 puškomitraljeza, 2 pištolja, 19 ručnih bombi, municija i dokumenti.

Za komand. generala i k-ta u Srbiji, načelnik štaba
Keviš
generalštabni pukovnik

Dostavljeno:
[17]

BR. 73

OBAVEŠTENJE ZIGFRIDA KAŠEA OD 13. MAJA 1942. MINISTARSTVU SPOUNIH POSLOVA NEMAČKOG RAJHA O ČETNICKO-NEMAČKIM PREGOVORIMA U DUBROVNIKU[1]

Telegram
Geh. Ch. V.)[2]

^r»greb: 13. maja 1942. u 23,10 •
tiglo: 14. maja 1942. u 1.50 č

Rukovodilac SS nadleštva u Sarajevu šturmbanfirer •Hajnrih[3] vodio je nekoliko dana pregovore u Dubrovniku s ^četničkim komandantom Jevđevićem.[4] Ovdašnji državni sekretar Vrančić[5] doznao je to lično od Jevđevića. Razgovaralo se

[17] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, London 5, s. . 400433.

[2] Geheimes Chiffrierverfahren (poverljivo — šifrovano)

[3] Alfred Heinrich, specijalni referent nemačke Ajnzac-komande -policije i službe bezbednosti u Sarajevu. Opširnije o njegovom radu ;U Sarajevu vidi Holm Sundhaussen, Obaveštajna služba i policijski • aparat Hajnriha Himlera u NDH 1941—1945, VIG, 2, 1972, str. 98—105.

[4] Dobrosavom

[5] Vjekoslav

o pitanjima ustanika, srpsko-hrvatskoj granici i političkoj situaciji. Ministarstvo spoljnih poslova je zadržalo pravo da donese odluku o toj stvari. Posle ovih koraka ne bi bilo poželjno da to nadleštvo i dalje ostane. Taj postupak je kod hrvatske vlade izazvao veliko iznenađenje.[6] Ni Italijani nisu mogli preći preko toga.[7]

Kaše

Dostavljeno:

[6] Vidi Zbornik, tom XIII, knj./Ž, dok. br. 2: Izveštaj o pregovorima između četničkog predstavnika Dobrosava Jevđevića i izaslanika vlade NDH logornika Poljaka 30. decembra 1941. u Splitu.

[7] Opširnije o kontaktima predstavnika italijanskih okupacionih vlasti i Dobrosava Jevđevića vidi u izveštaju Komande 6. armijskog korpusa od 5. januara 1943 (AVII, I-a, reg. br. 1/5—19, k. 425).

[a] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena ustanova i ličnosti kojima je dostavljeno ovo obaveštenie.

BR. 74

IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 18. MAJA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O UTVRĐIVANJU NEMACKO-ITALIJANSKE DEMARKACIONE LINIJE U JUGOZAPADNOM DELU SRBIJE'

N

NACRT »Granica sa Italirom«"

Komandujući general i komandant
u Srbiji, odelj. Ia
3rT3480/42 pov.

Pover1jivo

Veza: **Komandant oružanih snaga na Jugoistoku** **H.Gu., 18.5.42.**

Odelj. Ie, br. 1740/42 pov. od 5.5.42.[3] i FS[4] br. 2220/42 pov. od 16.5.42.[5]

Sadržaj: **Jugozapadna granica Srbije**

Priloga: **3 (samo za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku)**

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Na karti Ministarstva spoljnih poslova koju dositavlljamo crnom bojom je unesena sada važeća i stvarna nemačko-italijanska demarkaciona linija.[6] Ona od »Bečke linije«[7] bitno odstupa u korist Srbije.

Komandant u Srbiji nema primedbi ukoliko bi se, na odseku Višegrad do mesta gde se crvena linija susreće sa demarkacionom linijom, 11 km zapadno-severozapadno od Kos. Mitrovice, morala izabrati italijanska linijia. Iako bi trebalo sprečiti dalje smanjenje srpske teritorije, na ovom od-

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. **254,** s. 219—20.

[2] Dopisano rukom.

[3] Reč je o obaveštenju komandanta oružanih snaga na Jugo-Stoku komandujućem generalu i komandantu u Srbiji da pripremi redlog za modificiranje demarkacione linije određene u Beču (AVII, " -V-T-501, r. 254, s. 223—4).

[4] Fernschreiben (telegram)

[5] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

[6] Redakcija ne raspolaže tom kartom.

[7] Vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 27.

seku to bi ipak moglo doći u obzir, pošto ovde nema razloga za zaštitu nekih posebnih nemačkih interesa.

Nasuprot tome, na odseku od susreta crvene linije sa demarkacdonom linijom 11' km zapadno-severozapadno od Kos. Mitrovice do tačke 1185 kod Lisice (20 km severoistočno od Prištine) sada važeću demarkacionu liniju treba prihvatiti kao *minimalni zahtev* pri konačnom utvrđivanju političkih granica. Određivanje 10-kilometarške zone istočno od pruge Kos. Mitrovica — Prilužje izvršeno je prošle godine sporazumno sa Italijanima,[8] s obzirom na to da se u tom području nalazi za vojnu privredu značajan azbest i hromna rudača.

Zbog toga 'bi trebalo težiti ka tome da se delić kod Prištine (Čikatovo — Mušnikovo — kota 1270 — crno obeležena linija) priključi Srbiji. Na ovoj prostoriji nalazi se rudnik uglja Obilić kao baza uglja za Trepču kod Kos. Mitrovice (8 km severozapadno od Prištine), pojedina nalazišta rude trepčanskih rudnika i rudnika Bor, kao i aerodrom Mileševo.

Jedna nejasnoća postoji u pogledu toka granice u rejonu Višegrad. Po aktu Ministarstva spoljnih poslova, Pol. IV 3591/pov., II od 14.7.41, član 1, granica Nezavisne Države Hrvatske proteže se uzvodno uz Drinu sve do ušća Brusmičkog potoka, a odatle istočno od Drine, poklapajući se sa starom granicom između Bosne i Srbije, koja je važila do 1908. godine (crno ucrtana linlija) ®

Ukoliko na ovom području »Bečka linlija« treba da bude konačna granica, trebalo bi je usaglasiti sa sadanjom srpsko-hrvatskom granicom. Pri tom bi trebalo nastojati, suprotno sadanjem rešenju, da se, zbog vojnih i etnografskih razloga, granica premesti duž linije Drina — Lim.

Opunomoćenik Bender je iste stavove preneo Ministarstvu spoljnih poslova.

Materijal o dosadanjem toku stvari u prilogu.[10]

Dostavljeno:
— Upravnom štabu
— Poslaniku Bencleru
— (GBW)[11]
U komandi
Ia i KTB

Za komandujućeg generala
i komandanta u Srbiji
načelnik štaba
Keviš
generalštabni pukovnik

[8] Vidi knj. 1 ovog toma, dok. bp. 224 i 227.

' Redakcija tim dokumentom ne raspolaže. Razgovor između ministra NDH Mladena Lorkovića, generala Marića i Kašea u vezi sa granicom Nemačka — NDH održan je 7. jula 1941. Tada su se sporazumeli da se u ugovor između NDH i Nemačke od 13. maja 1941. unese gr&nična linija (AVII, NAV-T-77, r. 1312, s. 425—30).

[10] Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

" Generalbevollmächtigter für Wirtschaft (glavni opunomoćenik za privredu)

BR. 90

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 19. MAJA 1942. VRHOVNOM KOMANDANTU VERMAHTA O VOJNO-POLITICKOJ I PRIVREDNOJ SITUACIJI, O USTAŠKO-DOMOBRANSKIM FORMACIJAMA I USTAŠKO-ITALIJANSKIM ODNOSIMA U NDH I O RAZVOJU NOP-a U HRVATSKOJ, BOSNI I HERCEGOVINI[1]

Strogo poverljivo[2]

NEMAČKIGENERAL U ZAGREBU
.ödelj. Ia, A_2, Pol 13. Br. 85/42 str. pov.[3]

Zagreb, 19. maja 1942.

izveštaj o situaciji u Hrvatskoj, druga polovina maja 1942.

Politička situacija

U toku poslednjieg vremenskog perioda unutrašnja po-
"ka situacija u Hrvatskoj nije se bitno promenila. Pro-
godišnjice osnivanja države[4], nasuprot drugih posma-
ja i činjenica, ne može nikog prevariti u tome da su
e učvršćivanje i izgradnja sistema Pavelić — Kvaternik
oslabili nego ojačah. Pojedine merodavne ličnosti — ali
sve — uviđaju da je kurs kojim se krenulo od sa-
početka, a koji je imao za cilj uništenje srpskog dela
ia, bio pogrešan. O tome svedoči pozivanje nekoliko
ia u Sabor, osnivanje hrvatsko-pravoslavne crkve, odvo-
o od nacionalno-srpske pravoslavne crkve, a koje je šta-
usledilo na nemački podstrek, kao i nastojanje da se
kim nacionalistima olakša povratak iz šuma i planina,
• se osobito u armijti forsira, ali koje ustaše neprestano
'jećuju. Međutim, jednom prizvani (zli) duhovi postali su
od onih koji su ih prizvali. Takođe nemački generali u
ajevu stiču stalno utisak da je uništenje srpskog elemen-
kojti još uvek broji bar million i po ljudi, ostao i dalje
~vni cilj, u najmanju ruku, srednjih i nižih lidera ustaš-
kursa. Time se neprestano raspiruje žarište, čiji plamen
kidno prelazi i preko Drine i koje se neće tako brzo

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, . 266, str. 79—92.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] Misli se na tzv. NDH, čije je osnivanje proglašeno 10. aprila 1941. godine.

ugasiti ni posle zaključenja mira. Sta će .pri tom propasti od narodne imovine, pitanje je za sebe

Nedovoljno konstruktivna politika vlastodršca, ikoja se u suštini oslanja na silu, pogađa, međutim, sve više i delove hrvatskog naroda. Iza zidina policijskih zatvora i koncentracionih logora nestaju sve više i Hrvati za duže ili braće vrcme. Doduše, kao razlog mora se navesti i to da se komunizam i u hrvatskom narodu sve više širi i da se oštre intervencije jedva mogu izbeći.

Jedna druga policijska akcija, upravo u vreme podnošenja ovog izveštaja, odnosila se na brojno beznačajne »nacionalisooijailliste« hirvatslkog jezika, koji su optuženi zbog stvaranja jedne pučističke organizacije, koja je tobož bila u vezi i s pojedinim instancama u Rajhu. Ovi ne mnogo značajni lideri te organizacije pozvani su većim dalom u vojsfcu, a samo malli broj njih nalazi se u zatvoru, a koje se svalkako može izjednačiti s teškim ugrožavanjem života j zdravlja.

Neprestano ponavljana vest o Mačekovoj smrti je netačna;[5] njemu je naređeno da se mora zadržavati na svome posedu. Njegova popularnost je i dalje vrlo velika, što poglavnik, Ikome nije jasno koliko je malo ukorenjen njegov sopstveni režim, neće nikako da prizna. Utoliko više se maršal žali na nedostatak oduševljenja u izvesniim seljačkim srezovima za odlazak u vojsku, a general Begić[6] na štrajk seljaka u obrađivanju polja, koji se tu i tamo javlja, dakle, na pojave za koje obojiica smatraju da su pos'led'ica nepovoljnog uticaja nekadašnje Seljačke stranie.

Najomrzmitiji čovdk u celoj zemlji je komandant policije, Euigen Kvatemik, maršalov sin.[7] On važi gotovo svuda za sadistu. Osim toga, u nemačkim krugovima se sumnja u njegovu bezuslovnu pouzdanost i prijateljstvo prema Nernoiima — da li s pravom, ne može se dokazati.

Privreda

Tešku političku situaciju u zemlji još više nadmašuje privredna situacija. Glavnu krivicu za to 'bez sumnje treba pripisati eksploataciji od strane Itelijana. Dok mesečni izdaci za izdržavanje nemačkih okupacionih snaga — posada (kopnene vojske i vazduhoplovstva) iznose oko 4 miliona

*** Odnosi se na Vlatka Mačeka.**
[6] Vilko
[7] Kao ratni zločinac pobegao u Argentinu. Poginuo u saobraćajnoj nesreći kod Montevidea 1962. godine.

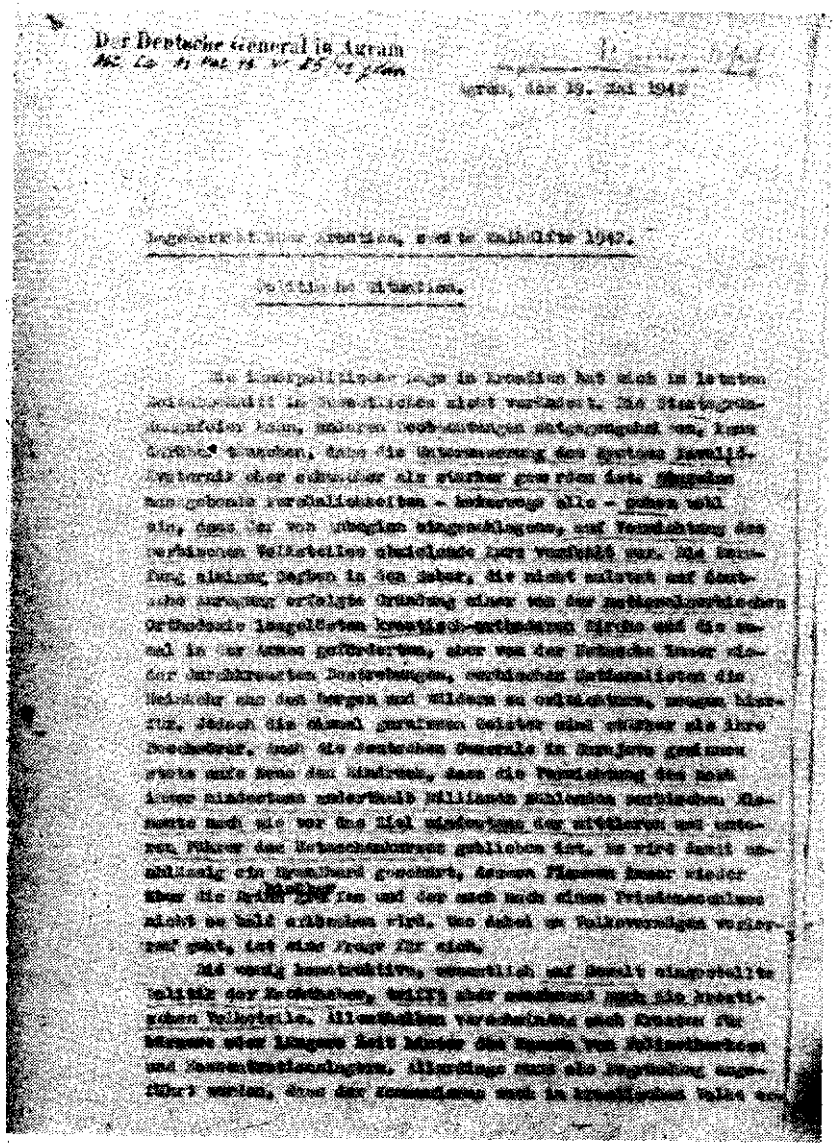
Der Deutsche General in Agram

Agram, den 19. Mai 1942

Lageberichtigter Kroatien, zweite Maihälfte 1942.

Politische Situation.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 75

fltM,[8], od čega znatan deo otpada na trajne investicije boje '^e ulažu za izgradnju i uređenje aerodroma, italijanske Okujacsione snage — posade koštaju hrvatsku državu bar 30 iona RM mesečno, čije se vraćanje, koje je obećano, odla za »kukovo leto«. Načelnik italijanske vojne misije u agrebu primao je do 1.1. ove godine 4.500 RM mesečno, a gov' ađutant, jedan mlađi konjički kapetan, 2.250 RM; od dana te su plate nešto malo smanjene. Kupovna moć ijianskih Službenika i činovnika znatno doprinosi povelju cena. Međutim, od okupacionih trupa, oko četvrt ia vojnika, još je teža otvorena granica, duga 790 km. >jtwn Hrvatska mora da računa, zato što se carinski oprema Italiji nalaze skroz na itallijanskoj olkupacionoj Ovde jie za hrvatsku privredu postavljena jedna »orpf, 'koja bi bila u stanju da u potpunosti onemogući i najlojalnijeg privrednog političara da ispuni svoje zadatke. Tu mogu postojati ni planiranje privrede, ni popis životnih irnica i sirovina, ni racioniranja, ni politika cena. Poajii, koje i pored toga preduzima na ovom polju sadašnji Bistar privrede Tot[9], inače po svojoj prošlosti jedna vrlo »rata ličnost, pretrpeli bi neuspeh čak i onda kad bi državni aljii i državni aparat bili bolji nego što su i nego što bi da budu u jednoj» mladoj državi. Po skupe pare može zemlji dobiti Skoro sve, iizuzev izričito uvoznih stvari. Mel, masa stanovništva po većim gradovima i mnogobrojnim aenim skloništiima, kojia nema potrebnog novca, gla- i oseća karte za životne namirnice, za koje nedeljama ne dobija, kao gorku ironiju.

Prolećna setva je dosta nastradala usled nevremena a •svega usled nesigurnih političkih prilika. Premošćavanje ia do nove žetve »postaje utoliko prOblematičniije ukose očekuje nemačka ispomoć. U nekim mestima posebno jToseća i primećuje beda izbeglica. U Sarajevu broj izbeglica .'popeo na skoro 20.000. Od potpune bespomoćnosti državi lokalnih vlasti pred ovom bedom, ističe se hitna internija Štaba Borbene grupe »Bader«, premda su njegove molosti, prirodno, veoma ograničene.

Kao iznenađujuću aktivnost nasuprot ovim neveselim slitreba istaći uispehe hrvatskih železnica, uključujući i us- 3nu prugu Brod — Sarajevo. Od važnijih pruga u nemač-

[8] Na margini druge stranice rukom je dopisana rečenica koja • verovatno, odnosi na ovaj deo teksta: »u međuvremenu povećano 5 miliona RM za maj i jun«.

* Dr Dragutin, ministar za obrt, veleobrt i trgovinu u NDH.

koj okupacionoj zoni samo s»u, usied razaranja, istočni ogranak bosanske istočne železničke linije (Sarajevo—Višegrad) i pruga Banja Luka — Dobrijiin stalno van upotrebe; ova poslednja na žalost i na štetu onih industrijskih postrojenja u Rajihu koja svoje sirovine dobijaju iz prijedorsikiih rudnika i kojih su se sada već više meseci morale odreći,[10] Znatno nepovoljnija je situacija u talijanskoj okupacionoj zoni, gde su važne linije vrlo često danima prekinute, ili gde u pojedinim slučajevima, kao, na primer, na pruzi Split — Ogulin, vozovi saobraćaju delimično pod kontrolom ustanika. Otuda je razumljivo što su Hrvati sa ogorčenjem odbili zahtev Italijana da im ustupe održavanje saobraćaja na prozi Sušak — Knin!

Kada je nedavno pred maršalom Kvaternikom pohvaljeno hrvatsko železnličko osoblje, ovaj je priimetio: »I to kod 40% pravoslavnih službenika!« On je time izrekao oštru osudu vladine politike u odnosu na druge nacionalnosti.

Stanje ustanka

Brza intervencija nemačkih i hrvatskih trupa Borbene grupe »general Bader«, kojoj je prethodilo zarobljavanje srpskog vođe Dangića,[11] dovela je u istočnoj Bosni do dalekosežnog cepanja ustaničkog pokrete. Udeo vredain priznanja imala je severoistočno od Sarajeva bez sumnje ustaška četa potpukovnika Francetića, koja je, međutim, svoje vojničke uspehe uprljala krvavim nedelima svake vrste. Francetić je takođe bio taj koji je ponosito jašući na konju prodro u Višegrad koji su Italijani okupirali, da bi tamo zauzeo liniju na Drini. Ovu liniju nizvodno od Zvornika treba da blokiraju ustaše, dok će se 718. pešadijska divizija vratiti u svoje mesto gde se nalazila pre ove akcije. Postoji takođe težnja da se jedna od novofarmiranih hrvatskih brdskih brigada prebaci u rejon između Bosne i Drine, da bi tamo najitešnje sarađivaia s našim trupama.

General Bader se jako angažovao u akciji smirivanja; njegov nastup i nastup njegovih jedinica izazvali su kod stanovništva u velikoj meni osećanje zaštićenosti, što se nadamo da hrvatska politika neće pokvariti. Među četnicima vlada velika želja da se vrate na domaća ognjiišta. Toj težnji, uz bezuslovnu predaju oružja, ne stoji ništa drugo na putu psim osvetoljubivost političkih protivnika. Poneki četnički odred

Vidi dok. br. 51.

" Vidi dok. br. 23 i 60.

traži takođe da se priključi hrvatskim oružanim snagama. Na pilainiinli Ozrenu i na drugim mestima došlo je do sukoba između četnika i komunističkih partizana.[12] No, i pored svega toga nije isključeno, pa ča)k je i verovatno da tu postoje i nekakve tajne parole — dogovori. Izvestan predah u pogledu izvođenja policijskih mera u ovoj oblasti može ipak da dozvoli ovakvo ponašanje četnika.

Crnogorski partizani (komunisti), koji su se u prilično ^velikom broju nalazili severoistočno od Sarajeva,[13] povukli su ispred 718. pešadijske divizije prema Crnoj Gori, gde postoji, kao što je dosta poznato, neka vrsta sovjetske države i itgde prilično sigurno treba tražiti bazu za buduće veće poku- " šaje ustanka. Inače, partizana ima još u oblasti Ozrena i planine Majievice, a manjih grupa severozapadno od Sarajeva, ie je za poslednjiih 14 dana izvršeno i nekoliko napada na ?lezničku prugu u dolini -r. Bosne. U svim ovim grupama ne >gu se sagledati ciljevi za veće operacije. Austrougarski sistem smirivanja posle 1878, koji se, saObražen prema odgovarajućim potrebama, prifmenjuje sa odgovarajućim uspehom više meseci i u Srbiji, obećava ovde bolje rezultate (razmjenijia služba obaveštavanja, mreža garnizona, pokretne jujšne grupe, žandaimerija). Drukčije stoji stvar s pokretom Grnoj Gori i istočnoj Hercegovini, gde koncentracije ustani-, predstavljaju ciljeve za napad, kojli se lakše mogu dohvatiti.

Poslednjih nedeljia, u pogledu intenziteta, znatno se počao i to pretežno komunistički ustanak na planini Kozari erno od linije Prijedor — Bosanski Novi i u brdima južno d nje.[14] S ovom ustaničkom oblašću može se povezati ustak u velikoj ustaničkoj prostoriji u planinskom delu Hrvate kojii su okupirali Italijiani kao i u primorskom pojasu koji na njega nadovezuje. Time se kao ispravan pokazao predkojii je u pregovorima u Sušaku hteo da podnese komandant oružanih snaga na Jugoistoku, a Ikoji je pokvaren plamovima Ambrozio—Roata. Prijedor, koji je, kako se ipalk ispostavilo suprotno ranijim izveštajima, prilično značajan za netnačku privredu (rudnik Ljiubija), pao je 16. maja u ruke par- "sana,[15] očigledno kao žrtva panike koja je izbila kod hrvatskih trupa. Sredinom juna treba sa svežim hrvatskim trubama da otpočne plansko pročešljavanje tog terena, kojli je

[12] Vidi dok. br. 59, nap. 3.

[13] Reč je o 1. i 2. proleterskoj NOU brigadi.

" Vidi dok. br. 84, 85 i 88.

[15] Prijedor su zauzeli delovi 1. i 2. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 37, 53 i 76).

prilično okružen. Istočno od planine Kozare već se dosta dobro pokazao folksdojčerski bataljon (»Ajmzacštafel«) prilikom zaštite tamošnjih nemačkih naselja.[16] Bilo bi korisno dko bi u planiranoj većoj akciji mogli da učestvujiu jedan ili dva bataljona 718. pd.

U vreme podnošenja ovog izveštaja sporadično su se rasplamsavala manja ognjišta ustanka i u prostoriji između Save i Drave — Dunava: u Fruškoj gori, u planinama kod Požege, a u poslednje vreme i severno od Zagreba i kod Varaždina. Najjače od ovih bandi imale su jedva preko 200 ljudi, a češće se radilo o razbojničkim bandama kao onim iz doba Trenkovih pandura. Komunistički i nacionalistički karakter se međusobno smenjuju. Vođi i agitatori izgleda da su većinom poreklom iz oblasti južno od Save. Ustaše su imale svoj već tradicionalni udeo u bežanju srpskih stanovnika u šume. Iz susedne Mađarske potiče ne samo propagandni materijal, kojii isporučuju više ili manje zvanične ustanove, već se preko reka po svoj prilici isporučuje i oružje, pri čemu je đarodavcirna svejedno s kojom vrstom ustanika, tj. kakve ideološko-političke pripadnosti, imaju posla. U ovom mađarskom postupku treba videti jedan mali isečak iz većih političkih planova i težnjii. Policijsko rukovodstvo Hrvata, osim toga, zastupa mišljenje da su tu i Italijani umešali svoje prste; ono čak smatra da u bliskoj budućnosti nije isključeno da dođe i do itaiijanskih smicalica u Zagrebu.

Delimično već su dodirnute znatno kritičnije prilike u italijanslkoj okupacionoj zoni (koncentrisanje ustanika u Sandžaku, u Crnoj Gori i istočnoj Hercegovini): Železnička pruga od Mostara prema jadranskoj obali je neprekidno veoma oštećena; isto važi i za pristaništa koja su za nju priključena, a koja su važna za naš transport boksita. Karakteristično je dia su se Italliijam složili sa predlogom, koji je podržao nemački poslanik, da se obezbeđenje ovih rejona za transport

" Reč je o naseljima: Šibovska, Sitneš, Glogovac (Schutzberg), Prnjavor, Nova Topola (Windhorst) i Dubrava (Konigsfeld), južno od Bos. Gradiške u kojima su živeli i pripadnici nemačke narodnosti (folksdojčeri). Ovi su u tim mestima obrazovali svoje mesne straže za borbu protiv partizana, a pomoć su im pružili pripadnici njihovih oružanih formacija iz »Ajnzacštafela dojče manšafta« (Einsatzstaffel der D.M.) (AVII, reg. br. 9/2, k. 27-B, reg. br. 44/1, k. 40-G, reg. br. 31/2, k. 40-K i reg. br. 22/1, k. 30; Antun Miletić, Vojne formacije folksdojčera u borbi protiv NOP-a na nemačkoj okupacionoj teritoriji NDH (1941—1944), Zbornik 11, Historijski institut Slavonije i Baranje, Slav. Brod, 1974, str. 91—115).

poveri u jačoj meri Hrvatima! Ustanički pokret u planinskom delu Hrvatske pothranjuje se s jedne strane iz italijanske Kranjske, dok se s druge strane proširuje čak u Istru, Učku — {'kod Rijeke) itd., pa čak i na Furlandju.[17] Kažu da su partizani primećeni čak i kod Udina. Suviše fina politička igra • fcajiu ponekad pokušavaju da vode Italijani izgleda da se ipak uvek baš ne isplati.

U najskorije vreme mora se nesumnjivo jače računati sa engleško-ruskim uticajem (situacija na Istoku). Pomagače ^sačinjavaju britanske podmornice, iz kojih se iskrcavaju na ; jadransku obalu agenti i oprema, i avioni, iz kojih se izbaioujiu propagandni materijal, padobranci d izvestan deo matejalnih sredstava za snabdevanje, a kojima ilegalni aerodromi ; pružaju mogućnost za sletanije. Jevreji, kojih još ima vrlo S:mnogo u Mostaru, Splitu i drugim gradovima okupiranim od ·ftaliijana, ukazuju, naravno, značajnu pomoć.

Spoljna politika

«... Najvažniji spoljnopolitički problem mlade države jeste fei ostaje odnos prema Italiji. Ovde niko ne može da odgovori KHa pitanje šta Italija hoće sa ovom mladom državom. Što se gice kralja, izgleda da će se Italija odreći eksperimenta AostagSpoleto[18] i dati prednost personalnoj uniji po uzoru na Alba-|teju. Uostalom italijanska politika prema Hrvatskoj ispolljajiake suprotnosti. Primkom jedne posete hrvatskog ministra rri*ivrede Tata Rimu, Volpi[w] Rikardi[20] su izričito stavili do ffija' da je Hrvatska u privrednom pogledu isključivo italifca interesna oblast, a Totu je saopšteno da nilsiu dozvolu privredni pregovori s trećim državama, pa čak ni s Ne-»«Kcčkom, bez prethodnog konsultovanja Italije. Sa iste strane P®rvata/ma je saopšteno da je i dalje merodavan italijanski kon-|;eept o hrvatsko-italijanskoj carinskoj uniji. Utisci iz ovih predgovora, vrlo nepovoljni za Hrvate, kasnije su malo ublaženi pri-£;lžkom posete hrvatskog ministra finansija Rimu.

" Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 64: Uputstvo Generalštaba kopnene vojske od 29. maja 1942. komandama teritorijalne odbrane Udine [Videm] i Trst o merama koje treba preduzeti u cilju „suzbijanja delatnosti partizana u provincijama Udine, Gorica, Trst i Rijeka.

i " Ajmone di Savoja-Aosta, Duka di Spoleto (Aimone di Savoia-Aosta, Duca di Spoleto)

" Duzepe di Mizurata (Volpi Giuseppe di Misurata), predsednik .stalnog hrvatsko-italijanskog Privrednog povereništva u Rimu.

[20] Rafaele (Raffaele Riccardi), državni sekretar za finansije Kraljevine Italije.

Italijanska 2. armija pad Roatom, izrazito političkim generalom, jasno pokazuje svoje antipatije prema hrvatskom deiu naroda. Neprestano i na sve moguće načine vrši se pokušaj da se Srbi sa ove i one strane Drine nahuškaju protiv hrvatskih elemenata. Dok je početkom aprila u Ljubljani izričito dogovoreno da ne sme doći ni do kakve vojne saradnje s četnicima,[21] dotle je nekoliko dana kasnije javljeno da su u Hercegovini četnici sa belim poves'kama na ruci nastupili rame uz rame sa italijanskim trupama. Iz Dubrovnika se javlja da je jedan viši italijanski oficir stavio na jednom zboru do znanja tamošnjim Srbima da treba da se bore protiv partizana i ustaša. Od Hrvata ne treba ništa da se boje, pošto će to postati jedna italijansko-snpska država. Ne mora se ništa naročito dokazivati da u ovo poglavlje spadaju i težnje Italijana da se stacioniraju u Sarajevu i istočnoj Bosni i da uspostave neposredne veze s Nedićem. Jedan italijanski letak, kojii je bačen pre nekoliko dana u Hercegovini, i u kome se četnici pozivaju da odustanu od ustanka, završava se uzvikom: »Sa veroim u Boga i *srpsku* slobodu!« Jedan takav apel na tlu Hercegovine bez sumnje je upravljen protiv hrvatske države.

I pored sveg rivalstva Italijana prema nemačkom utkaju, koje jie, na primar, nedavno naročito oštro i izrazito antinemački i defetistički došlo do izražaja u izjavama italijanskog konzula u Sarajevu pred hrvatskim ličnostima — konzul je izričito ovlastio oba hrvatska furikcionera da njegove izjave mogu po svojoj volji dalje prenositi —s Italijani ipak ne bi nimalo rado videli iznenadan odlazak svih nemačkih trupa iz Hrvatske. Oni više vole da se šunjaju pod zaštitom nemačkih bajloneta i pod nemačkim patronatom. To se pokazalo u Sarajevu, gde su im planovi dioduše samo deljmično uspeli, zatim u Bosanskom Brodu, gde je od strane komandanta oružanih snaga na Jugoisto'ku odobrena »pretovarna stanica« već dostigla jačinu od nekoliko četa, koje se nalaze pod komandom jednog pukovnika, a što se ispOljlilo i u Zagrebu, gde je broj italijanskih vojinilka i civilnih naoružanih lica, prema podacima K.O.[22] dostigao skoro 2.000. U poslednje vreme sve se više čuju vesti, koje šire Italijani, 'da će uskoro itallijanški delovi trupa zaposesti kraj oko Bjelovara, kojii je još prilično bogat izvorima za snabdevanje i gde će obrazovati svoja oporavilišta.

[21] Vidi dok. br. 48.

[22] Kriegsorganisation (ratna organizacija) — kamuflirani naziv za ispostavu Abvera.

Pokušaji generala Oksilije da pojača uticaj Italijana na hrvatske oružane snage doveli su više puta do odlučnog odbijanja od strane maršala Kvaternika.

Mržnja Hrvata, muslimana a i mnogih pravoslavnih protiv Italije teško da se može više nadmašiti. Ona se ispoljava kako u podrugljivim dobacivanjima, kojima su izloženi ita'lijanski vojnici, svuda, tako i u puškaranjlima, kojih je nedavno bilo u Slavonskom Brodu, kao i u stotinama drugih znakova. Najveći i najteži prekor koji javnost upućuje poglavniku, a koji je, kako znamo, potpuno nepravedan, jeste da je on Hrvatsku »prodao« Italiji. Čitav nastup Italijana je takav da ne može biti nesrećniji. Interes velike zajedničke stvari navodi na dobru namera da im se dadu prijateljski saveti, ali bismo pri tom vrlo loše prošli.

U hrvatskim masama (najmanje kod muslimana) na žalost i dalje donekle opadaju simpatije koje su prvobitno snažno ispoljavane prema Nemcima. Ražlozi za to su stari. Glavni udeo.u tome ima.i dalje mišljenje, koje se sa zvanične strane ne demantuje, da je Nemačka »izdala« Hrvatsku Italiji, kao i fama, kojiu pothranjuje italijanska propaganda i svi neprijatelji Nemaca, da je za sve veću bedu i nevolje kri¥a jedino nemačka gramzljivost. Vršenje neke protivpropalide teško da je izvodljiivo, pošto bi se u tom slučaju morav- vršiti poređenjfa sa iitalijianskom privrednom politikom (videti gore). Na osećanja antipatije može se sigurno naići i u 'vladajućim krugovima; to na kraju nije za čuđenje pored veći briga koje ih muče. Tu i tamo mogu se čulti i sumnje i krajpjii ishod rata. Ali saznanje da opstanak ili propast samostalne Hrvatske zavisi od pobede Nemačke baca u zasenak Sva ova heraspoloženja koja se katkada javljaju. To pre svega Važi za poglavnika, koji je apsolutno prijateljski raspoložen prema Nemcima, za ministra spoljnih poslova LorkoVića, za'tim i za maršala Kvaternika — i pored njegovog uobičajenog egocentričnog stava kojii diktira pre svega njegova lična ambicija — kao i, naravno, za sve imerodavne oficire hrvatskih oružanih snaga.

U Okviru dunavskog basena može se zapaziti mađarsko-lirvatslki antagonizam, koji je posledica prošlosti koja traje 'Više stotina godina, a kojii se u poslednje vreme ispoljiio u neuspelim pregovorima o granicama. Utoliko Više se sada vrše jSokušaj i iz Zagreba da se uspostave prisnije veze sa Bratislavom i Bukureštom, a i prema Bugarskoj su već ispruženi pipci. Koliko su tačne vesti da Mađarska teži da ima zajednič-

kia granicu ˢa Italijom na Savi ili da želi da ponovo uspostavi jedinstvo nekadašnjih »zemalja mađarske krune« i u pravcu Hrvatske, na taj način što hi Dalmaciju i Rijeku dala Italiji — ne može se dokazati, ali tu ipak ima nečega. Hrvatska bi novu mađarsku hegemoniju isto tako gorko osećala kao i italijainsku.

Hrvatska vojska

Građanski rat, nejasna situacija hrvatske države i plahoviti temperaimeniat maršala Kvaternika teško dozvoljavaju da razvoj vojske uđe u redovan bolosek. Dok kopnena vojska i njeni vodeći oficiri vide u ustašama posebno prepreku na putu ka formiranju jedne uređene redovne vojske, dotle poglavnik, mlađi Kvaternik i drugi merodavni ljudi u državi i partiji naginju ka određenom shvatanju da za sada radi održavanja države pred njenim unutrašnjim neprijateljima u obzir dolaze samo ustaške trupe, a da hrvatske oružane snage ne vrede ništa. Oni se pri tom pozivaju na revolucionarne ideje Ikoje nadahnjuju ustaše, na prednosti kojie u jednoj još neučvršćenoj državi imaju dobrovoljačke trupe u poređenju s trupama koje se baziraju na opštoj vojinoj obavezi, kao i na stvarne napore i uspehe na Ikoje su se ustaše mogle pozvati naročito u poslednjle vreme u 'istočnoj Bosni, nasuprot »domobrancima« — domobrani — tradicionalni naziv za poslednju odbranu — koji se okrivljuju za mnoge neuspehe. Hrvatski narod, međutim, u pretežnoj većini daleko više ceni armiju, čije jie vodstvo u rukama starih, doduše prestarelih austrijskih oficira, nego ustaše, koje mrzi zbog njihove često ispoljavane i još neukroćene nedisciplinovanosti, njihove nadmenosti i njihovih nedela, koja još uvek ne prestaju. Na žalost ne može se poreći da je organizacija armije, nasuprot savetima dobijenim na početku s nemačke strane, ispala suviše široka, pa prema tome u svakom pogledu razvodnjena. A isto tako apsolutno bi neizvodljivo bilo da se od Pavelićevog režima traži da rasformira ustaške trupe, pošto je on s njima vezan talko reći na život i smrt. Tako će Hrvatska imati i dalje da na svojlim u privrednom pogledu tako slabim plećima nosi dve armije — domobransku (kopnenu) vojisku i ustašku miliciju. Treba strogo odvojiti ustašku milicijliu od političkog ustaškog pokreta, jedinstvene partije koja nosi na sebi državu.

Armija se za sada sastoji od šest divizija neodređene jačine, koja je jedva poznata i samom rukovodstvu kopnene vojislke, zatim od jedinica za obezbeđenje železraičkih komunibacija, žandarmerije i sličnih farmacija.[23] Divizije su formirane u toku dugih meseci borbe stalnim pozivanjem rezervista pod zastavu, znatnim delom liiz bivše jugoslavenske armije, čija obuka i moral skoro uopšte ne zadovoljavaju, a kojima j'ie, osim toga, prilikom pozivanja u vojsku bilo obećano da će biti pušteni posle tri meseca, dok se, međutim, sada drže pod zastavom već mnogo duže vremena. Zaista je pravo čudo što su te trupe pod svojim većinom potpuno nesposobnim nižim i isrednljiim rukovodećim kadrom uspele da postignu ono što f siu postigle. Ali isto tako» neophodno je da se stari rezervisti f raspuste kućama, a isto tako jle ispravna ideja da se iza fronta formiraju sasvim nove formacije, čije bi angažovanje po- . sle odgovarajuće obuke i konsolidacije trebalo da omogući n rasformiran je milicije rezervista, jer znatan deo starih delo- » va trupa oseća potrebu za raspuštanjem. Samo je potreban '., neobičan napor da se maršal pridobije više za intenzivan nego f za Ekstenzivan rad na izgradnji, da se zadrži od prenagljenih \ odluka i da se zatim nagovori na raspuštanje odgovarajućeg ' idela milicijske armije. Mudro zavođenje i sprovođenje mera nameću ne samo opšta vojno-organizacijiska iskustva, već i , privredni i finansijsiki pOlbžaj mlade države, koji bi jedva do- f žvalio da se formira znatno više trupa nego što ih je formi- * ralla stara Austrija na istoj teritoriji pre prošlog rata. Kako Vsrtojii sa odgovaranjem. na vojinu obavezu Vidi se iz činjenice ,'da je od 20.000 pozvanih mladih regruta zaista došla jedva ' polovina i da ine samio pravoslavni već čalk i Hrvati više vole da didu u šumu nego da slede maršallovom pozivu.

\ Osnovna jedinica budućih hrvatskih oružanih snaga tre- ^ba svuda da bude brdska brigada od po četiri bataljona — Oprema osvedočenom uzoru stare Austrije u Bosni .i Hercego- "vini — sa odgovarajućom, najpre samo vrlo skromnom airti- /ijlerijioim, a sve s (takozvanim mešovitiim brdskim naoružanjem f i opremom. Tome se ne može ništa prigovoriti. Međutim, nejasno je kako maršal misli da iza postojećeg zastora milicijslke .armije, kojli je postavljen južno od Save, formira osam takvih

[23] U prvoj" polovini 1942. pod komandom Ministarstva hrvatskog i domobranstva su se nalazili: 1. domobranski zbor, sastava: 1. i 2. pd; I 2. domobranski zbor, sastava: 3. i 4. pd; 3. domobranski zbor, sastava: v" 5. i 6. pd; zatim 1. gorska divizija, sastava: 1, 2, 3, i 4. gorski zdrug; domobranske dobrovoljačke jedinice, zvane »Pomdo«; Petrinjski zdrug 18 železničko-stražarskih bojni, tzv. »Žestra bojne«; Vojna krajina g' (5 bataljona) — Sarajevo; Zapovjedništvo vojnog zrakoplovstva i Zapovjedništvo plovnih snaga. Pod komandom Ustaške vojnice i njenim stožerom su bili: ustaške djelatne bojne, ustaške pripremne bojne, »Crna legija«, Ustaška željeznička vojnica, Obrambeni zdrug i Poglavnikova tjelesna bojna.

brdskih brigada, kojima treba da se priključe još i tri ustaške brigade — ustaška milicija broji, prema jednom nedavno datom saopštenju mladog Kvaternika, 15.000 ljudi. Kod tih monstruoznih planova maršal ima skoro sve protiv sebe, počev od poglavnika pa naniže, ali će ga od tih planova odvratiti samo surova snaga činjenica. Naravno, sa gledišta opšteg vođenja rata neophodno je da i mlada Hrvatska u vojnom pogledu pruži od sebe što je moguće više. Ali kvaMtet se ne sme smanjiti na račun kvantiteta do te mere da one budu neupotrebljive.

U ustaškim krugovima se u poslednje vreme razmatra predlog da se policijski zadaci u pogledu suzbijanja bandi prenesu na ustaške trupe, ikojima bi se stavio na raspolaganje jedan mali ali komsoliidovani deo oružanih snaga, kako ga oni nazivaju — »strategijska rezerva«. Pri okolnostima koje ne dozvoljavaju koncentraciju svih vojnih snaga u jlednu jedinstvenu armiju, o ovoj ideji bi se moglo ipak razmisliti. Samo u tom slučaju bi ustaške trupe morale biti disciplinovane, a morala bi se Obezbediti i 'Stvarna saradnja s kopnenom vojskom bar u sferi prava naređivanja. U tu svrhu j|e pre osam nedelja formiran »Glavni stan Poglavnika«, u kome su pored Vodećih generala i ustaških vođa zastupljene i centralne ustanove, ikoje su odgovorne za javnu bežbednost. Savetovanjlima predsedava poglavnik, načelnik je maršal, a njegov načelnik štaba je generali Prpić. Ta nova, svakako dobro zamišljena ustanova moraće tek da dokaže svoju korisnost.

U vezi s poglavljem »Vojska« može se još reći da hrvatskim oružanim snagama pritiče dobar mlad komandni kadar iz vojne akademije, podoficirske škole a uskoro i iz legionarskih dopunskih trupa u Štokerauu. Međutim, i tu je celishodno da se okviri reorganizacije ne postave suviše široko, pa da taj komandni kadar utone u more neobučenih. Uostalom nedavno su nemiačkli oficiri (potpukovnik Zajdl [Seidel] iz Generalštaba kopnene vojake i potpukovnik Faferot, načelnik Štaba Borbene grupe »Bader«) imali prilike da u Petrinji kod Zagreba vide prvu od tih brdskih brigada koje se formiraju.[24] Utisak o ljudstvu bio je uvek izvrstan. Oni su tek bili završili sa grupnom obukom, te je bilo vrlo teško nagovoriti maršala da im omogući još nekoliko nedelja obuke pre nego što se upotrebe na planini Kozari. U borbenu grupu koja je angažovana u Rusiji kao Hrvatska legija treba da dođe još jedan puk, kojii treba da bude upotrebljen u pozadini fronta. Hrvati mogu da dadu samo vojnike bez podoficira i oficira. Hrvatski mornarički legionari na Crnom moru su

[24] Reč je o formiranju domobranske 1. gorske divizije.

jiedini legionari[25] koji su angažovani na mom od tolikih držanja koje su nam se priključile. Hrvati su odlični mornari,

f" Na kraju želimo da spomenemo i vrlo značajnu materijalnu pomoć koju Hrvatima načelnik uprave za vojno naoružanje i opremu i komandant dopunskih trupa još uvek šalju zapjenjenog materijala. Prijateljska usluga koju Nemačka 3 pruža mladoj državi ovde nailazi na opšte priznanje i rinaže Hrvatima da lakše progutaju mnoge gorke pilule, kotinače moirajiu da gutaju u interesu politike Osovine,

g Hrvatsko ratno vazduhoplovstvo raspolaže trenutno sa .prilike 120 aviona, koje sačinjavaju najvećim dolom potpuno zastareli avioni, zaplenjeni od bivše Jugoslavije. Jedna po-_j|ka od ulkiupno 30 školskih, trenažnih i borbenih aviona, cju je Italija obećala i koja je već plaćena i trebalo da stigveć u januaru 1942, nije isporučena i s njom se odugovla-Jasno se vidi ozbiljna težnja da se izgradi makar i malo, ^snažno ratno vazduhoiplovstvo. Pomoću primitivnih sred-_va koja se imaju na raspolaganju, i u primitivnim radionima, prerađeno je, na primer, u poslednje vreme Oko 30 iona starijeg tipa, koji se sada sa uspehom upotrebljavaju io avioni za obrušavanje (štuke) protiv ustanika. Pošto im mi nii Italija ne šaljemo savremeinu opremu, a kod njih postojli sopstvena industrija, to se danas ne može proceniti ne kada će se stvoriti nameravano operativno vazduhoireitvo.

Pojave rasula, kakve su se izvesno vreme primećivale u jcirskom koru, zasada se više ne zapažajiu. Jedan veliki deo ,ctirsfcog kora misli još i danas jugoslavenski, a što je sva-ko posledica 20-godišnje pripadnosti Jugoslaviji. No, pošto zt jedan manjli deo nastoji da što otvorenije pokaže svoj pronemački stav, to se tu i tamo ne mogu izbeći mali denti, što se negativno odražava u rukovodstvu. Oficirm koru nedostaje u prvom redu mlad duhovno zdrav .mlađak.

Mlad, neiskvareni podmiladak u trupi je dobar i voljan; je Više puta konstatovano prilikom pregleda regrutslkih kova.

pot. Glez

* *primeraka:*

76

i [25] Pod komandom Vermahta, na Crnom moru se nalazila »Legija -rnarice« NDH, pod komandom kapetana bojnog broda Ivana Vr-

,ana i zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi koje ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 76

™ £ P E N J E KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA Tlirn STOKUOD 20. MAJA 1942. KOMANDltfUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI ZA RASFORMIR^JE BORRF NE GRUPE »BADER« I FORMIRANJE BORBENE »ZAPADNA BOSNA« RADI PREDUZIMANM OPE^CUF PROTIV NOV I DV JUGOSLAVIJE U Z^ADNOJ BOs"r

Strogo poverlijivo!

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku i komandant 12. armije Odelj. Ia, br. 1239/42, str. pov.

H.Qu., 20.5.42. Ia, 266/42 str. pov.[2]

13 primeraka
2. primerak

Predmet: **Rukovođenje borbama u Hrvatskoj.**

KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI

1.) Angažovanje Borbene grupe general »Bader« zajedno sa italijanskim i hrvatskim jedinicama u istočnoj Bosni dovelo je do razbijanja jedinstvenog ustaničkog područja između luka Drine, severozapadno Sarajevo — tromeđa (hrvatska — italijanska i nemačka zona).[3]

Time odajem priznaje Borbenoj grupi »Bader«.

U istočnoj Bosni šu ostali samo ostaci bandi, koje treba uništiti.

U zapadnoj Bosni javlja se nova, živa aktivnost bandi, a naročito na području: Banjia Luka — Petrinja — Bosanski Novi— Prijedor.[4]

2.) Čišćenje i smirivanje Hrvatske putem nemačkih i hrvatskih jedinica će se produžiti. Ovaj zadatak će biti poveren komandujućem generalu i komandantu u Srbiji. Za razbijanje ustanika u istočnoj Bosni formirana Borbena grupa »Bader«[5] će se rasformirati do *28.5.*

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1261—4.
[2] Dopisano rukom.
[3] Opširnije o tome vidi dok. br. 69 i 78.
[4] Na tom području su dejstvovali 1. krajiška NOU brigada, 1. i 2. krajiški i Banijski NOP odred.
[5] Ova nemačka borbena grupa je formirana 22. aprila 1942 (vidi dok. br. 46).

3.) Zadaci komandujućeg generala i komandanta u Srbiji za rukovođenje operacijama u Hrvatskoj:

a) *Istočna Bosna:*

Produžiti smirivanje prema istim načelima kao što je bilo naređeno od komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (Komande 12.A), Odelj. Ia, br. 500/42, str. pov., od 19.3.42. godine.[6]

Suština je u tome da se obezbedi vojnoprivredna eksploatacija tog područja. Ponovno ujedinjenje razbijenih bandi u istočnoj Bosni mora se sprečiti. Ostatke bandi treba pronaći u njihovim brlozima, pratiti ih i uništiti, gde god se za to pružila prilika. Uspostavljanje hrvatske uprave treba podupreti svim sredstvima.

b) *Zapadna Bosna:*

Zapadnu Bosnu, s početkom iili sredinom juna, putem napada očistiti a zatim smiriti. Čišćenje i smirenje izvršiti pod nemačkim rukovodstvom (Operacija »Zapadna Bosna«),

i.) Snag e:

a) Za smirivanje istočne Bosne ostaje i nadalje 718. divizija (bez 1 ojačanog bataljona), kao i sve njoj do sada potčinjene hrvatske snage koje su bile upotrebljene u istočnoj Bosni.

b) *Za operaciju »Zapadna Bosna«* formirati, u sporazumu sa nemačkim generalom u Zagrebu, *Borbenu grupu »Zapadna Bosna«.*[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji angažuje u tom cilju najmanje sledeće nemačke snage:

1 operativni štab
2 pešadijiska bataljona (od toga 1 iz 718. div.)
1 lan desšicen-b at aljon
1 artiljerijski divizion
glavninu 1/202. oklopnog puka, delove trenutno u istočnoj Bosni angažovane 3. i 6/521. puika veze i prema nahođenju ostale slobodne snage u Srbiji.

Nemačkim snagama operativne grupe treba, prema mogućnosti, obezbediti pokretljivost.

[6] Vidi dok. br. 44.
[7] O formiranju ove borbene grupe vidi dok. br. 80.

Težiti da se angazuje 7 (brd.) (mot.) četa 800. školskog pulka »Brandenbuirg« za naročitu upotrebu.[8]

Nemački generali u Zagrebu stavlja, u neposrednom sporazumu sa hrvatskim vojnim rukovodstvom, na raspolaganje:

2—3 gorska zdruga.

5.) Komandu nad Borbenom grupom »Zapadna Bosna« treba poveriti jednom nemačkom komandantu u rangu komandanta divizije.[9] Njegov štab — Operativni štab »Zapadna Bosna« — obrazovati iz sastava ljudstva komandujućeg generala i komandanta u Srbiji. Od štalba dosadašnje Borbene grupe »Bader«, koji se stavlja na raspolaganje, obrazovati Operativni štab »Zapadna Bosna«.

Majora Gema postaviti na dužnost načelnika Ia Operativnog štaba »Zapadna Bosna«.

Ne stoje na raspolaganju:
generalštabni potpukovnik Faferot,
natporučniik Zauer sa delovima kurirske jedinice komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

Major Leman ima se odmah pretpotčiniiti 718. divizijii kao savetniilk za hrvatsku upravu.

6.) Komandujući general i komandant u Srbiji izvestiće:

a) do 30.5.42. o rasformiranju Borbene grupe general »Bader«;

b) do 5.6. o planu za operaciju »Zapadna Bosna«;[10]

c) neprekidno u dnevnim izveštajima o toku smirivanja istočne Bosne i o pripremama za operaciju »Zapadna Bosna«;

d) zajedno sa iizveštajima o situaciji uvek izvestiti takođe i o postignutim uspesima i namerama.

O nepredviđenim događajima i o nepredviđenom razvoju situacije javiti odmah putem telegrama (radio i teleprinter).

I. V.
Kunce

Dostaviti:
n

[8] Na margini pored ove rečenice rukom je dopisano: »Još nije moguće«. O dolasku 7. čete 800. puka »Brandenburg« i njenom angažovanju u Srbiji, Sremu i' zapadnoj Bosni vidi dok. br. 63 i 92.

[9] Za komandanta te borbene grupe je postavljen general-major Fridrih Štal (Friedrich Stahl), komandant 714. pd.

[10] Vidi dok. br. 80 i 84.

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena ličnosti i odeljenja kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. *TI*

JELEŠKA NAČELNIKA ŠTABA KOMANDUJUĆEG GENE- I KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. MAJA 1942. S VOJNOG ŠAVETOVANJA U SOLUNU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I MERAMA KOJE TREBA PREDUZETI U NDH, SRBIJI I CRNOJ GORI[1]

ZABELEŠKA

s konferencije u Solunu 20.5.1942.

Početak: 9,05 časova

-I, Najpre je general Kunce dao kratak prikaz situacije Sna nekadašnjoj jugasiovenskoj teritoriji, pri čemu je kon-'statovao da u Srbiji vlada relativno mir, dok na sadašnjoj teritoriji Hrvatske postoje brige i nevolje. Ispred trupa Borbene grupe »General Bader« neprijatelj se povukao prema planini Durmitor.[2] Za sada su veća žarišta nereda: '

a. Prijedor,
b. Ozren,
c. Majevica — planina.

Jačinu ovih grupa potpukovnik Faferot ceni na oko pod:

a. 3.000,
b. 300,
c. 150 ljudi.

II. Generali Glez, upitan za jačinu hrvatske armije, iznosi liku između stare milicijske armije i nove armije, koja upravo formira, i naglašava maršalove ekstenzivne planojfe. Za prva četiri brdska zdruga, koja se sada formiraju, pojptoji kako ljudstvo tako i nemačko naoružanje.[3] Mogućnost pormiranja dalja četiri brdska zdruga je vrllo problematična |s obzirom na to da od svih pozvanih najviše 50% dođe da odišluži vojsku. Kod već formiranih brigada mora se sprečiti da Ih maršal odmah upotrebi za borbu, pošto s njima još nije

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 73—8. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko Jnejasno napisanih reči i datuma. Mnoge rečenice u dokumentu su } naknadno rukom podvučene.

[2] Vrhovni komandant NOP i DV Jugoslavije Josip Broz Tito je 14. maja 1942. izdao direktivu da se NOP odredi u istočnoj Bosni reorganizuju i učvršćuju i da se 1. proleterska NOU brigada postepeno prebaci u Sandžak.

[3] Reč je o formiranju 1. gorske divizije, sastava: 4 gorska zdruga.

izvedena odgovarajuća Obuka. Stoga se one ne smeju angažavaiti pre 15.6.42. Novi zdrugovi mogli bi se formirati samo u slučaju da oni zamene sadašnju milicijsku armiju i da se ova rasformira. Od postojeća četiri brdska zdruga tri treba upotrebiti za operaciju Prijedor, a jedinu što pre dodeliti 718. pd radi pojačanja. General Glez je zatim objašnjavao organizaciju ustaša, koja se delii na vojnu i političku, pri čemu se mora priznati da su vojine formacije ustaša, koje se sastoje od dobrovoljaca, momentano mnogo bolje od trupa hrvatskih oružanih snaga, koje se sastoje od ljudstva pozvanog da služi vojsku na osnovu opšte vojne obaveze. Momentano u ustaškim borbenim trupama nalazi se navodno oko 15.000 ljudi. Postoji namera 'da se formiraju tri ustaške brdske brigade. Ustaše kao i domobrani imaju svako svoj sopstveni komandni aparat.[4] Stoga između njih veza nije uvek zadovoljavajuća.

Što se tiče situacije kod neprijatelja može se reći da je u nemačkoj okupacionoj oblasti ustanički pokret razjedinjen, sa izuzetkom prostorije kod Prijedora, gde dejstvuje jedna veća kompaktna neprijateljska grupa pod jedinstvenim rukovodstvom.[5] Ovde bi se morao angažovati, osim ona tri hrvatska brdska zdruga, bar još jedan nemački bataljon. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku ne samo da se slaže s tim, već je čak i spreman da za tu akciju stavi na raspolaganje tri bataljona sa artiljerijom i tenkovima. Jedan od ovih bataljona treba da se uzme od 718. pd, a ostatak trupa s teritorije Srbije. Pri tom 718. pd treba da u prvoj liiniji zasititi industrijsku oblast Zenica — Vareš — Tuzla i da tu osigura proizvodnju i transport proizvoda. Nezavisno od toga treba prekomandovati jedan bataljon za Prijedor, a komandu nad Prijedorom treba da preuzme jedan komandant iz Srbije, koji već sada obrazuje buduću borbenu grupu. Posle konferencije utvrđeno je da se rukovođenje poveri jednom generalu, i to komandantu 714. pd geneiraliu Štalu. Pošto se pretpostavlja da 749. puk imože da ostane na teritoriji Srbije do jula, na kraju je određeno da se dva bataljona 714, pd, jedan artiljerijski divizion i <delovi tenkovskog bataljona prekomanduju za Prijedor, a osim toga blagovremeno stavi u pripravnost još jedan landesšicen-bataljon radi preuzimanja zaštite železničke pruge i obezbeđenja rudnika posle sprbvođenja operacije. Pukovnik Keviš je skrenuo pažnju na to da se cilj operacije, naime, ponovno puštanje u rad rudnika Ljubija i obezbeđenje transportovanja rude, može stvarno postići samo onda ako se blagovremeno izvrše pripreme da se već duže vreme razorena pruga Sunja — Prijedor što je inoguće brže opet osposobi. Za ovo se nemaju na raspolaganju sopstvene ili hrvatsike snage, te se stoga moraju tražiti od OKW.

Zatim se raspravljalo o pitanju ukazivanja pomoći od strane nemačkog osoblja pri obučavanju novih brdskih zdrugova, pri čemu je pukovnik Keviš predložio da se predvidi, ukoliko se kao baza za obuku brigada izabere Petirovaradin Ili neko drugo obližnje mesto u Srbiji, ukazivanje pomoći u ">učavanju od strane generala Štala, oficira i podoficira 14. pd. Pukovnik Keviš je dalje izjavio da mu se general Varlimont javio 19.5. preko telefona u Beogradu, pošto nije moguća direktna veza sa Solunom, i da je ovlastio gospodina pukovnika Keviša da komandantu oružanih snaga na Jugoistoku saopšti sledeće:

OKW ima utisak da se crnogorske proleterske brigade[6] t skupljaju da bi ponovo upale u Bosnu ili u pravcu čač- u Srbiju. 0KW želi mišljenje komandanta oružanih snaga Jugoistoku povodom ovoga kao i saopštenje da li bi se itislkom preko Rima moglo postići da Italijani sa svoje strane nešto protiv toga preduzmu. U vezi sa ovim izloženo je da ilijani momentano poitežu pitanje demarkacione linije u ldžaiku[7] i time unose nemir u ćelu ovu oblast, jer će, ma kako da se ovo pitanje reši, biti nezadovoljni ili Albanci ili _rbi. Dok pitanje demarkacione linije samo po sebi ne igra IO nikakvu ulogu za Nemačiku, treba se ipak pribojavati negativnog dejistva na Srbiju, a)ko se stvori u tom prostoru prepirka oko oblasti. U Ornoj Gori Italijani su formirali i opremili dva jaka četnička odreda; ovi treba da se bore protiv partizana samostalno bez italijanske pomoći. Komandant u Srbiji premestio je sada u Sandžak jedan pešadijsfci puik[8] i jedan ceo puk Rusa,[9] da bi se pripremio protiv eventualnih iznenađenja. Sem toga, postoji namera da se na teritoriji Srbije •ine preduzimiaju nikakve veće akcije, ali da se neprestanim gonjenjem ustanicima ne dozvoli da dođu do mira i reorganizacije. Isto tako postoji namera da se porodice onih koji

[4] Ustaškim formacijama je komandovala Ustaška vojnica, sa Stožerom Ustaške vojnice. Na čelu je bio glavar stožera pukovnik Tomislav Sertić, kome su bile potčinjene sve ustaške jedinice. Na čelu domobranskih jedinica se nalazilo Ministarstvo hrvatskog domobranstva, s odjelima, Glavnim stožerom i potčinjenim komandama.

[5] Na tom području partizanske snage su se nalazile pod komandom Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu.

[4] i " Reč je o 1. i 2. proleterskoj NOU brigadi.

[7] Vidi dok. br. 74 i 81.

[8] i ' Reč je o prebacivanju jednog bataljona 749. pp 717. pd_ i jednog bataljona 721. pp 714 pd kao i bataljona Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata (vidi dok. br. 70).

su odbegli u šume isele m svojih kuća i prisile da takođe odu u šume, da bi se time s jedne strane otežalo snabdevanje odmetnika hranom, a s druge strane sprečilo obaveštavanje koje bez sumnje obavijajiu rođaci. Na kraju pukovnik Keviš je izjavio da će se za Prijedor verovatno dovesti 721. puk.[10]

Potpukovnik Faferot je u vezi s pitanjem ugrožavanja od strane crnogorskih proleterskih brigada[11] izjavio da general Roata ima nameru da zatvori svoju prostoriju prema partizanima, ali da nema nikakvog interesa da ukaže pomoć komandantu Crne Gore[12], koji je njemu lično nesimpatičan. Zato se potpukovnik Faferot, uopšte uzevši, ne plaši upada Crnogoraca u Bosnu, sem ako bi partizani opet pokušali da iz istočne Bosne pljačkaju stoku i hranu za svoje potrebe. Za ovo bi doduše postojala izvesna mogućnost kroz brešu koja postoji u blokiranom prostoru kod Gacka. Potpukovnik Faferot jie izložio dalje, po nalogu generala Badera, da je akcijom Borbene grupe »Bader« na nemačkoj okupacionoj prostoriji u istočnoj Bosni rešen jedan čisto vojnički zadatak. Nemački ugled je time izvanredno porastao. Svi oni Ikoji rodom nisu Bosanci stvarno .su isterani iz Bosne. Srpski četnici se doduše nalaze još na teritoriji Bosne i praktično se ne mogu pohvatati, ali su voljni da prihvate naše sugestije i spremni su za saradnju. Uopšte uzevši, kod svih narodnosnih grupa ispoljava se želja za mirom i saradnjom s Nemcima, samo ne kod hrvatskih nižih administrativnih ustanova. Za ovo se navode sledeći primeri:

Zaplonjenu stoku, koju su nemačke trupe podeliile izbeglicama, hrvatske upravne vlasti su ponovo oduzele od srpskog dela stanovništva i jednostavno razdeffle Muslimanima. Na drugim mestima, opet, žandarmi su prosto oduzeli od izbeglica dodeljenu stoku, od 140 komada zaklali otprilike 100, a ostatak prodali. Komandant žandarmerije i komandant puka iz Rogatice odigrali su u odbrani ovog grada vrlo sumnjivu uilogu i očigledno čak sarađivalll s partizanima. Kao primer naklonosti i dobre volje četnika pomenuto je da su u punoj uniformi došli u Sarajevo i tamo predali nemačkim Vlastima partizane koje su oni zarobili. Prilikom jedne akcije protiv jedne grupe četnika, i pored brižljivo izvedenog opkoljavanja i blokiranja, nije mogao nijedan od njih biti uhvaćen, ali je po završetku ove akcije jedan izaslanik iz te grupe došao nemačkom komandantu i izjavio da su oni osmatrali čitavu ovu akciju, da nisu i nikad neće dozvoliti da budu uhvaćeni, da takođe nlisu i neće ništa preduzeti protiv nemačkih trupa, pa ni protiv hrvatske vojske, ali da su spremni da sarađuju protiv partizana.

Vraćanje izbeglica vrlo dobro napreduje, opet su počeli poljski radovi, a general Bader posebno uživa svuda kod stanovništva izvanredan ugled. Odlično radi žandarmerija, kojoj se čak i hrvatski oficiri s voljom potčinjavaju. Namerava se da se sa oviim ljudima obrazuju žandarmerijski kursevi i tako sukcesivno obrazuje hrvatska žandarmerija. General Bader takođe ne namerava da preduzima s njima akcije većeg obima, već da na njih prenese samo nadzor u prostoriji osiguranja.

Zatiim se prešlo na pretresanje dalje obuke folksdojčera radi formiranja jednog školskog bataljona. Na kraju potpukovnik Faferot je podneo u ime generala sledeće zahteve:

1. 718. pd, sa izuzetkom bataljona za Prijedor, vratiti u mesto angažovanja.
2. Kapetana Gajtnera [Geitner] ostaviti kao operativnog oficira u 718. pd.
3. Majora Lemana [Lehman] s malim aparatom, sanitetskim majorom i vodom sanitetske čete ostaviti do daljega u Sarajevu.
4. Voj'nu žandarmeriju ostaviti da još i dalje tu ostane. Smenjivanje drugom neuvežbanom vojnom žandarmerijom odbaciti.
5. Kao podršku hrvatskoj upravi premestiti feldkomandanturu iz Zagreba u Sarajevo, kako je ponudio nemački general.
6. Upravi po mogućstvu dodeliti dobrih pravnih i upravnih činovnika.
7. 718. pd što pre dodeliti jednu novoformiranu hrvatsku brdsku brigadu.
8. Formirati 2. bataljon od folksdojčera i dodeliti 718. pd. Na kraju trebalo bi razmotriti i formiranje jednog nemačkog garnizona za obuku u Bosni.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku saglasio se s tačkama od 1. do 6. O tačkama 7. i 8. mora se još razgovarati.

Na pitanje da li su se Hrvati potpuno saglasili sa svim oviim što je navedeno, general Glez je izjavio: Jedina teškoća, na koju se neprestano nailazi kod Hrvata, sastoji se u »provođenju stvarne ravnopravnosti u pogledu Srba, a koja je neophodno potrebna. Da bi se to postiglo, bilo bi politički izvanredno važno da se celo izmirenje izvodi i dalje vojnim

[10] Ovaj 721. pp 714. pd (bez jednog bataljona) prebačen je u zapadnu Bosnu (vidi dok. br. 78).

[12] Odnosi se na italijanskog armijskog generala Pircija Birolija (Alessandro Pirzio Biroli), guvernera Crne Gore.

putem a da ova oblast i dalje ostane nemačka operativna zona. General Glez zahteva da mu se dadu ovlašćenja da energičnije vrši pritisak na Hrvate, eventualno i pod pretnjom da će Nemačka uopšte napustiti Hrvatsku ilkolliko se sa svinjarijama ne prestane.

U (daljem toku konferencije govorilo se još i o pitanju odlikovanja, pri čemu je komandant oružanih snaga na Jugoistdku predložio da se i odgovarajući referenti kod OKW predlože za hrvatska odlikovanja.

U pitanju sudstva rešeno je da ostane dosadašnje stanje, prema kome je general Fortner glavni vojni sudija na prostoriji istočne Bosne.

Dalje se zatim još govorilo o nekim pitanjima koja se odnose na Srbiju, a pre svega o novoj SS diviziji[13] i Ruskim jedinicama za zaštitu privrednih objekata, kao i o osmatračnicama sa stražarima i preprekama u Srbiji. Isto tako razmatrana je mogućnost da se d [7.] četa »Brandenburg«[14] privuče za akciju u Prijedor.

Pitanje Višegrada i linije blokiranja takođe je kratko dodirnuto, ali nisu doneti nikakvi novi zaključci.

Na kralju pukovnik Keviš je pokušao da od Hrvata izdejstvuje dozvolu da, u cilju zaštite velikog skladišta municije u rejionu Rume, komandujući general i komandant u Srbiji dovede, organizuje i naoruža folksdojčere.

[13] Odnosi se na SS dobrovoljačku brdsku diviziju »Princ Eugen«. Rajhsfirer SS je 1. marta 1942. izdao naređenje da se ova SS divizija formira od pripadnika nemačke narodnosti (folksdojčera) u Banatu. Njeno formiranje je trajalo do septembra 1942, kada je prebačena u južnu Srbiju (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 252—3).

[14] Vidi dok. br. 92, nap. 9.

BR. 90

IZVEŠTAJ KOMANDANTA BORBENE GRUPE »BADER« OD 20. MAJA 1942. OPERATIVNOM ODELJENJU KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI O TOKU I REZULTATIMA OPERACIJE »FOČA« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE[1]

Operativni štab Borbene grupe »General Bader«
iaTBr. 150/42 str. pov.
Prilog: 4[3]
Veza: Zaključni izveštaj »Rogatica« br. 130/42 str. pov.[4]

O.U., 20.5.1942.
Komandantu u Srbiji[2]
Strogo poverljivo
10 primeraka
4. primerak

Predmet: Zaključni izveštaj operacija »Foča«

1.) Predistorija

Uspešno čišćenje prostora oko Rogatice završilo se na Prači i Drini. Ono je bilo završeno 30.4.[5]

Od 30.4. Borb. grupi »General Bader« za novu akciju na raspolaganju su stajali:

718. pd i hrvatske snage duž Prače i Drine, 1. brd »Taurinenze« sasvim zapadno od Sarajeva, 22. pd »Kačatori« oko Nevesinja i delovi (oko 5 bataljona) 5. brd »Pusterija« na Drini između Višegrada i Goiažda. Divizija »Kačatori« nije bila potčinjiena Borbenoj grupi »Bader«, ali je, kao što je ranije predviđeno, mogla biti privedena za novu akciju.

Od 20.4. je bilo predviđeno da se div. »Taurinenze« upotrebi za čišćenje Igman-plandne jugozapadno od Sarajeva. Div. »Taurinenze« prvo naređenje je bilb izdato 22.4.

2.) *Podaci o neprijatelju*

Proterivanjem iz prostora Rogatice neprijatelj je pretrpeo težak poraz. U ostalom nemačkom operacijskom području u istočnoj Bosni, odnosno na Ozrenu i Majevici, zbog prisustva glavnine 718. pd, ustanici nisu postigli uopšte nikakve pomena viredne uspehe. Ćak su delimično pokazali spremnost za pregovore.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1197—203.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4], [5] i [15] O toj operaciji vidi dok. br. 67.

Udarna snaga bandi u luku Drine Srebrenica — Vlasenica akcijom Francetićevom je bila slomljena u prvoj polovini aprila.[6] I dalje traje već osmoitreno- povlačenje ustanika ka jugu i jugozapadu Goražde — Foča i dalje za Crnu Goru. U prostoru Igman — reka Prača konstatovano je da ima ustanika. Varoši Foča i Trnovo su bile u njihovim rukama, a Kalinovilk je opkoljen. Delovi neprijatelja su se na Prači pripremili za nov otpor.

3.) *Operacija »Foča«*[1]

Na osnovu podataka o neprijatelju, dislokacije trupa ko je su stajale na raspolaganju i naređenja OKW da se zajednička akcija i dalje vrši i da se neprijatelj tuče tamo gde se na njega naiđe, 24.4. je K-di ital. 2. armije Borbena grupa »General Bader« predložila sledeće:

a) Okončanje čišćenja rejona Rogatice.
b) čišćenje Igman-planine divizijom »Taurinenze« posle njenog prikupljanja zapadno od Sarajeva, što će u isto vreme biti i polazni položaj.
c) Nastavljajući se na a) i b) čišćenje prostora Sarajevo — Kalinovik — Goražde divizijama »Taurinenze« i »Kačatori« i delovima divizije »Pusterija« i 718. pd.

K-da ital. 2. armije je 27.4. dala svoju saglasnost sa dodatkom »samo se po sebi razume da se prema tač. c) u operaciju mora da Uključi i rejon Foče«.

Konačno utvrđerti operacijski plan je polazio od pretpostavke da za koncentrično nastupanje i s njim povezano čišćenje naređenog područja ni izdaleka nema dovOljno snaga. S obzirom na teren, Drina se nudila kao odsek kojii se mogao zapreciti lako i s malo snaga. Nastupanjem u opštem pravcu sa severozapada ka jugoistoku neprijatelj, koji odstupa opštiim pravcem ka jugu, pogodio bi se u bok. Okruženje i uništenje neprijatelja zavisi od pravovremenog dolaska div. »Kočatori«. Glavnina ove divizije nalazila se oko Nevesinja, 35 km od Kalinovika. Njeni delovi su uspostavili vezu sa oklopljenim garnizonom Gacko. Njen put za nastupanje je vodio preko terena koje je neprijatelj slabo poseo. Osim toga, u Kaiiinoviku se nalazio jedan italijanski garnizon.

Prilog 1> br. 120, str. pov. Opšta zapovest za okruženje izdata je 29.4.[8] a istog dana je zapovest za čišćenje Igman-planine izdata diviziji »Taurinenze«, koja je u međuvremenu stigla bez 1 bataljona. Pojedinačne zapovesti za

[4] Vidi dok. br. 53, nap. 10.
[7] i [8] Vidi dok. br. 62, 65 i 68.

čišćenje rejona predstojećih dejstava i održavanje kružne osnovice izdate su 30.4. div. »Pusterija« i 718. pd.

Pošto div. »Kačatori« nije bila potčinjena Borbenoj grupi »Bader«, 29.4. je upućen DVK-2, a za K-du ital. 2. armije, sledeći radiogram:

> »Borbena grupa »General Bader« moli da se divizija »Kačatori«, koja je oslobođena posle zauzimanja Gacka, uputi radi sudelovanja u predstojećoj akciji, tako da 9.5. uveče stoji na raspolaganju Borb. grupi »General Bader«.

Prilog 2. Shodno prilogu 1 kružna osnovica trebalo je da bude zauzeta do 12.5. u 16. čas. (vidi kartu).[9]

Od divizija je za maršovanje, čišćenje marševskog terena i zaumanje kružne osnovice, zahtevan dnevni napor za samo otprilike 5 km. Prema tome moglo se računati s pravovremenim dolaskom i italijanskih snaga.

4.) *Zauzimanje kružne osnovice*

Kad je 3.5. komandant ital. 2. armije gen. Roata došao u Operativni štab Borbene grupe »General Bader« u Sarajevu, situacija se odvijala ovako:

718. pd je hrvatskim snagama izgradila obezbeđenje na Drini i Prači a glavninom svojom spremala se za dalja nastupanja preko Prače i za čišćenje rejona Mesići — Goražde — Ustiprača, tj. nailazila se duž linije razvoja u produženju div. »Taurinenze«, a 1 ojačani bataljon u Sarajevu.

1. brd »Taurinenze« čistoći pojas nastupanja dostigla je opštu liniju Lukovac (20 km jugozapadno od Sarajeva) — Kozarevići (3 km južno od Sarajeva).

5. *brd »Pusterija«* bila je u pregrupisavanju snaga koje su se nalazile od Goražda pa niz Drinu na opštoj liniji Goražde — čajiniče.

22. *pd »Kačatori«* na istome mestu kao 29.4.

Prilikom iznošenja situacije general Roata se saglasio s namerama Operativnog štaba Borbene grupe »General Bader« Ponovo je izneta potreba hitnog nastupa div. »Kačatori« i general Roata je obećao odgovarajuće naređenje. General Roata je izrazio sumnju da će div. po teškom marševskom terenu i zbog dejstva neprijatelja koje treba očekivati moći da stigne blagovremeno. Za ovaj slučaj on je predložio napredovanje jakim desnim krilom div. »Taurinenze« preko KalinoVika na Foču. Uz to je i ba-

' Vidi dok. br. 69, nap. 13.

tailjon »Pimerole« (div. »Taurinenze«), koji .je bio u Konjicu na osiguranju železnicc, smenjen od strane hrvatskih stražarskih snaga i stavljen svojoj diviziji na raspolaganje.

5.5 — za Borbenu grupu potpuno iznenadno — K-da ital 2. armije, posle dogovora OKW i Komando Suprerno^ primila je neposredno rukovođenje operacijama. Time je stavljena van snage 5. tač. Sušačkog protokola: »General Bader će — potčinjen K-di 2. arm. — lično rukovoditi operacijama«.

General Roata je usmeno naredio da dosadašnja naređenja Operativnog štaba Borbene grupe gen. »Bader« 0 obrazovanju kružne osnovice ostaju i dalje u važnosti 1 da će do stupanja na snagu novog regulisanja komandovati general Bader.

Prilog 3.

8.5. izdato je naređenje o novom regufeanju komandovanja kojim se, između ostalog, obrazovanje kružne osnovice naređuje već za^l0.5, a preuzimanje komande od strane ital. AOK 2. takođe za 10.5. u 0.00 časova. Pomeranje termina unapred za divizije Borbene grupe gen. »Bader« nije pričinilo nikakve teškoće.

Prilog 4.

Tok operacije posle obrazovanja kružne osnovice (vidi kartu). 718. pd i brd »Taurinenze« 10.5. pristupile su sužavanju kružne osnovice i dostigle planom predviđene ciljeve. Div. »Pusterija« dostigla je Drinu severno i visove sasvim istočno od Foče. Obruč je bio zatvoren sa triju strana. Ali divizija »Kačatori« se nalazila prikovana kod porušenog mosta kod Uloga.

718. pd i brd »Taurinenze« su takođe i 11. i 12.5. planski dostigle naređene diljeve. Napredovanje div. »Kačatori« i dalje je tako sporo da se zatvaranje obruča više nije moglo da postigne, mada je Borbena grupa gen. »Bader« preko ital. oficira za vezu gen. Fabrija[10] stalno zahtevala da se dostigne predviđeni cilj.

Već 12.5. 718. pd je dostigla razvojinu liniju sa ital. VI A.K.[11] i prethodnicom prodrla do porušenog mosta na potoku Bistrici, gde je 13.8. u 8 čas. uspostavila vezu sa div. »Taurinenze«. Od 12.5. zaokrenuto je levo krilo div. »Taurinenze« u pravcu Foče sa zadatkom dia uspostavi vezu

[10] Umberto (Fabbri)

[11] Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2: Dislokaciju potčinjenih komandi i jedinica italijanske 2. armije.

sa 718. pd. Ovako nastali neočekivani rejon između div. »Taurinenze« — linije razgraničenja i Drine naknadno je očišćen snažnim izviđačkim odeljenjima 718. pd, kojom prilikom je privedeno minogo zarobljenika.

Pošto je divizija »Kačatori« vrlo sporo dolazila, od 11.5. je desoo krilo div. »Taurinenze« ešalonirano ka Foči. Ali ono je dostiglo Foču tek 13.5. uveče.[12]

Prethodnica (4 tenka, dva pešad. i jedan inž. vod na kamionima) 718. pd koja je u pokretu osiguravala između Foče i Bistrice, prirodno je da nije mogla izvršiti zaprečavanje ka jugu.

Div. »Kačatori« se 12.5. nalazila pred razorenim mostom kod Gradine (4,5 km jugozapadno od Kalinovika), gde se zadržala. 15.5. se operacija »Foča« mogla smatrati završenom.

i) Razvoj situacije u pogledu snabdevanja, uprave, gubitaka. itd. vidi u izveštaju Borbene grupe gen. »Bader«/Qu. Prilog 5.[13]

>) Rezultat akcije. Iskustva i izgledi[14]

Kao što smo se bojali već krajem aprila, div. »Kačatori« je dockan došla u rejon Kalinovika. Zbog ovoga kružna osnovica između Foče i Kalinovika nije mogla da bude za-

" Opširnije o dejstvima itaiijanskih divizija u operaciji »Foča« Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 48, '51, 52, 54, 56, 57 i 60.

[13] Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

" U vezi s tim je 21. maja 1942. održano vojno konsultovanje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i konstatovano sledeće: »U srpskom prostoru, zasada od grupe Mihailović nema akutne opasnosti, ona će verovatno postati aktivna tek kad nastupi poraz koje vrste. Grupa Mihailović će se u svakom slučaju držati mirno početka nemačke ofanzive protiv Rusije. Situacija u Hrvatskoj: tanički pokret u nemačkom prostoru istočne Bosne je razbijen. ~ra se nastaviti gonjenje tamošnjih ostataka ustanika. Operacijama 'o I« i »Foča« izvanredno je ojačan nemački ugled. Prisustvo ne- ^ čkih trupa i nemačke upravne mere jedina su garancija za smirivaove oblasti. Osim ovoga, sve hrvatske vojne i policijske snage Ijučivši i ustaše) koje se tamo nalaze treba da budu potčinjene nečkoj komandi, jer se samo tako mogu isključiti suprotnosti izme- Hrvata, Srba i Muslimana.

U prostoru oko Prijedora ponovo se razbuktao ustanak. Hrvatsnage ponovo su izgubile Prijedor. Ustanici su zaplenili 800 pui, 12 mitraljeza, 24 puškomitraljeza, 5 minobacača i 2 topa. Hrvatoficiri su poubijani, a o ljudstvu se ništa ne zna. Broj ustanika procenjen na 3.000 ljudi. Prijedor i rudnik Ljubija su u rukama anika. Nije ništa poznato o razaranju rudnika. Na području Ozre- - i dalje manje grupe ustanika«. Prema izjavi general-majora fon eza-Horstenaua na vojnom konsultovanju u Glavnom štabu komanmta oružanih snaga na Jugoistoku, 21. maja 1942. NDH je raspolagasa preko 6 divizija bataljonske formacije i 3 gorska zdruga u for- ~anju, ali vrlo slabe borbene vrednosti. Odziv regruta je svega

tvorena. Pošto italijansko rukovodstvo nije pireduzelo nikakvu ispomoć, kao, na primer, bacanje unapred pokrenutih snaga ili napad za rasterećenje od strane garnizona Kalinovik, glavnini neprijatelja je poš'lo za rukom da blagovremono umakne ka jugu. Uništenje ustanika, dakle, nije pošlo za rulkom. Postignuto je samo čišćenje naređenog prostora.

Ovo čišćenje ital. područja koje se nastavlja na nemačku Okupacijsku zonu ipak će samo onda imati trajnu vrednost ako pođe za rukom da se uz pomoć jedne delatne okupacione trupe stvori upotrebljiva uprava i policija. Prema dosadašnjim iskustvima sa italijanskim i hrvatskim trupama, kao i sa hrvatskim Vlastima, mora se sumnjati u skori uspeh. Ovo utoliko više što Italijani i dalje u većoj rneri organizuju i za svoje svrhe koriste četnike, koji su prema hrvatskoj državi i prema Hrvatima neprijateljski raspoloženi. Kao jedina mogućnost da se u istočnoj Bosni ponovo zavedu mir i poredak ostaje:

a) Zatvaranje nemačke okupacione zone prema Srbiji i italijanskoj Okupaciopoj zoni.
b) Ostavljanje nemačkih posadnih trupa u očišćenom području radi smirivanja, pomoći i nadzora hrvatskih vlasti, policije, ustaša i oružanih snaga.
c) Proširenje sada očišćenog područja dovoljnim nemačkim snagama, a zatim postavljanje hrvatskih vlasti.

Ali pošto za Obadva zadatka: čišćenje i smirivanje ne stoji na raspolaganju još dovoljno hrvatskih predstavnika vlasti a ni žandarmerijskih snaga, izgleda da je najviše svrsishodan povratak 718. pd u njene garnizone koji se nalaze kod vojnoprfivrednih objekata, čišćenje okoline i snažno potpomaganje hrvatskih vlasti.

Do sada su se potvrdila u zaključnom izveštaju »Čišćenje prostora oko Rogatice« (Operativni štab Borbene grupe »Bader« Ia, br. 130/42 str. pov.), u odeljiku III i IV, izneta zapažanja i sumnje.[15]

U očišćenom delu nemačkog posadnog područja mere preduzete za smirenje zemlje (v. pril. 5) pokazuju svoj dosadašnji uspešni napredak. Iz poređenja stanja pre početka akcije sa sadašnjim stanjem jasno se vidi da su dosadanje mere za smirenje zemlje bile uspešne.

Ipak ne sme da se sumnja da ovaj mir neće biti narušen većim spoljnim ili unutrašnjim povodom, npr. novim ustanikom Srba pod Dražom Mihailovićem, pogor-

50%. Što se tiče ustaša, njihova jačina iznosi oko 15.000 ljudi, ali daleko najbolja jedinica je »Crna legija« Francetića. Opširnije o tome vidi AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 125—7.

šan/jem položaja Osovine ili novim ustaškim zverstvima. Malobrojni Hrvati i Muslimani, koji su u stavu očekivanja, nemaju snage da pruže dovoljan otpor jednom takvom ustanku. Otežavajući deluje i okolnost što je Italijanima pošlo za rukom da se u vezi s proteklom akcijom učvrste u Slav. Brodu i Sarajevu. Iako se sada vidi srazmenno malo italijanskih uniformi, ipak jedna svesna propaganda i, kao u ital. okupacionoj zoni, pomaganje četnika mogu da dovedu do novih nemira u istočnoj Bosnii.

Bader

BR. 79

ZVEŠTAJ TRANSPORTNE KOMANDE ZAGREB OD 20. _JA 1942. NEMAČKOM GENERALU U ZAGREBU O AKTIVNOSTI PARTIZANA NA ŽELEZNIČKIM I DRUMSKIM KOMUNIKACIJAMA U HRVATSKOJ, BOSNI, I HERCEGOVINI[1]

Prepis

SPORTNA KOMANDA ZAGREB

Zagreb. 20.5.42.
Hatzova ul. 16

43 m, 19 odelj. IlUb
br. 671/42 pov.

POVERLJIVO!

1) **Nemačkom generalu u Zagrebu (dva)**
2) **Nemačkom generalu K.O.**
3) **Nemačkom poslanstvu, odeljenju za privredu**
4) **Nemačkom poslanstvu, političkom odeljenju**
5) **Nemačkom W.O.[2] u Zagrebu**

Predmet: **Razvoj ustaničkog pokreta u odnosu na železničke pruge u Hrvatskoj u vremenu od 1.5. do 15.5.42.**

Veza: **Dopis 43, 19, odeljenje Illb, br. 592/42 pov. od 5.5.42.[3]**

Prilozi: **Bez priloga.**

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u -VII, NAV-T-77, r. 1293, s. 427—32.
[2] Wirtschaftsoffizier (oficir za privredu)
[3] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

U periodu za koji se izveštaj podnosi, suprotno situaciji u aprilu, pnmećuje se jača aktivnost ustanika na *nemačkoj interesnoj teritoriji.*

Severno od glavne železničke pruge došlo je do više pojedinačnih napada. Od njih treba izdvojiti napad na putnički voz kod Smuđa 11.5.42. godine sporedna pruga Mislavac_ Voćin, napad na železničku stražu br. 2 na dan 12.5.42. kod Pakraca i napad na železničku stanicu špišić kod Virovitice, koje su izvršile ustaničke grupe severno od Novske.[4] Pri kraju perioda za koji se izveštaj podnosi ova ustanička grupa je prikupila svoje snage na glavnoj pruzi kod Okučana,' tako da se može konstatovati direktno ugrožavanje ove linije. Zbog toga su vojne komande umoljene da pojačaju obezbeđenje ovog odseka, što su one i izvršile.

Prekidi linija veza na glavnoj pruzi severno od Zemuna — Novi Grad i Zemun-Polja do kojih je dolazilo u prošloj jeseni planski i neprekidno otklonjeni su popravkom. Takođe je na pruzi Indija — Novi Sad, severno od glavne železničke pruge, razoreno 28 telefonskih linija.[5]

Situacija u rejonu Prijedora je nepovoljna. Ustanicima je uspelo da ponovo prekinu železničku prugu Sunja — Bosanski Novi — Bihać koja je u prošlom mesecu bila potpuno opravljena i puštena u saobraćaj. Razaranje mosta kod Kostajnice dugog 52 metra koje je izvršeno 2.5. dovelo je do blokiranja saobraćaja za vreme od 3 do 4 meseca.[6] Na ovoj pruzi ustanici redovno napadaju železničke straže i stanice, neprekidno razaraju prugu i planski ometaju radove na popravci.

Situacija na pruzi Bosanski Novi — Prijedor — Banja Luka je dalje ozbiljna. Prugom potpuno gospodari grupa ustanika iz rejona Prijedor.[7] Pokušaj da se oprave mostovi na ovoj pruzi od strane hrvatske vlade je propao zbog .aktivnosti ustanika. Ne može se u dogledno vreme računati s funkcionisanjem ove pruge. Na taj su način prekinute veze s rudnicima u rejonu Prijedor koji su važni za nemačku ratnu privredu.

[4] Akcije na tom području je izvodio 1. slavonski NOP odred.
[5] Diverzije na tom području je izvodio Fruškogorski NOP odred.
[4] Diverziju su izveli delovi 3. bataljona Banijskog NOP odreda i jedna četa 2. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok br. 63, 78 i 130).
[7] Delovi 1. i 2. krajiškog NOP odreda i Banijska proleterska četa, pod rukovodstvom Operativnog štaba NOP i DV za Bos. krajinu, 16 maja 1942. zauzeli su Prijedor (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 13, 19, 28, 35, 38, 53, 142—146, 150 i 152).

Nešto je bolja situacija na nemačkom interesnom području na pruzi Caprag — Karlovac. Opravljen je most kod Petri-'nje — Gline bez smetnji a saobraćaj od Capraga do Gline je ponovo uspostavljen.

Uskotračne ieleznice na nemačkoj interesnoj teritoriji su u povoljnoj situaciji zbog većih akcija savezničkih trupa u rejonu severno od pruge Sarajevo — Višegrad koje su sprovedene krajem aprila. Dejstva koja su imala za cilj da se ponovo zauzme Rogatica, koju su ustanici držali više nedeirlrja, uspešno su završena u periodu za koji se izveštaj podnosi.[8] Moguće je da se otpočne s popravkom železničke pruge Sarajevo — Prača — Višegrad (Beograd). I ovi će se radovi protegnuti na više meseoi ukoliko se pravovremeno f'obezbede šine i pragovi. Izvršena je procena razaranja detaljnim obilaskom. Mora se ukazati na planski rad i stručnost ustanika prilikom izvođenja sabotaža. Ustanici su, na ;primer, kod Renovice, na odseku koji vodi kroz posebno fteža/k teren, demontirali šine u ukupnoj dužini od 1,5 km i ^palili pragove. Pošto železnička pruga vodi preko strmog tefirerna a u blizini se ne nalazi nijedan kolski put, to je dopro« građevinskog materijala jako otežan, pa se radovi mo- izvođiti samo korišćenjem pruge.

Kjužno od ove pruge na sporednoj pruzi Prača — Foča na fegranioi nemačko-italijanske interesne zone, u toku je zajedpiička akcija, pri čemu se uspelo u zauzimanj-u Foče.[9]

l^ejaisna je situacija na odseku Zavidovići na pruzi Sarajevo - Brod. Ovde je došlo do više ozbiljnih sabotaža i ometanja lobraćaja kod Želeča, Žepča, Begovog Hana i Maglaja. Zbog jezbednosti privremeno je bio obustavljen saobraćaj noću u fvremenu od 22,00 do 05,00 časova. U poslednje vreme ustalinuci su na ovom odseku pokušavali da pređu Bosnu i da jtobrazuju mostobran na levoj obali reke.

^Saobraćaj na pruzi Doboj — Tuzla — Simin Hain, 'koji je ad neobične važnosti za hrvatske državne železnice zbog *snabdevanja ugljem,* odvijao se neometano. Samo u brdima sejrodistočno od Siminog Hana nalaze se manje grupe ustanika >je su 13.5. preduzele napad na železničku stanicu Modran i pruzi Rača — Ugljevik. Međutim, saobraćaj na ovoj poruzi je prekinut.

asne poteškoće su se pojavile u Brodu, jer su tamo italixske oružane snage organizovale jedinu pozadinsku bazu. Ja-

* Vidi dok. br. 58, nap. 6. i 7.
° Vidi dok. br. 78.

vljeno je da je na litalijansiku bazu otvorena vatra, pri čemu je jedan napadač teže povređen.

U italijanskoj interesnoj zoni neprekidne sabotaže i dalje tra ju. Naročito su izvršene teže sabotaže na *komunikaciji za transport nafte* (Zagreb) — Karlovac — Ogulin — Rijeka. Nesigurnost na ovoj komunikaciji dovodi do toga da je noćni isaobraćaj obustavljen po naređenju italijanskih vojnih vlasti.

To je dovelo do zastoja u snabdevanju Italije veoma važnom rumunskom naftom, jer se praktično, iz raznih razloga, samo ova komunikacija može koristiti za transport nafte. Italijanske vojne vlasti su upoznate sa ovom činjenicom i umoljene su da pojačaju zaštitu transportovanj:a nafte.

Na delu pruge Glina — Karlovac situacija još nije zadovoljavajuća. Vrše se napadi na železničke stanice, na primer, na Grabovac i Gređane. Saobraćaj do Gline još nije mogao biti uspostavljen.

Pri krajiu perioda za koji se izveštaj podnosi veće snage ustanika se koncentrišu jugoistočno od Karlovca s ciljem da napadnu prugu. Hrvatske straže isu ojačane od strane 1. hrvatskog korpusa.[10] f[7]

Javlja se o manjoj aktivnosti ustanika na pruzi Knin — Ogulin. Saobraćaj se na ovoj komunikaciji odvijao normalno, a zadnje posledice sabotaža su otklonjene.

Međutim, nije postignut uspeh da se industrijska pruga između Knina i Prijedora preko Srnetice ponovo stavi u rad a komunikacija očisti od ustanika. Prema tome, transportovanje pečenog šljunka iz prostora Srnetice preko Knina, što je tako važno za Nemačku, nije do sada moglo biti realizovano. Poslednjiih dana javlja se čaik o pojačanoj aktivnosti ustanika i ugrožavanju Srnetice.

Na uskotračnim železnicama na italijanskoj interesnoj sferi saobroaćaj je na glavnoj liniji Mostar — Dubrovnik početkom perioda za koji se izveštaj podnosi ponovo uspostavljen. Zbog više prepada, naročito u rejonu Gabele, italijanske vojne vlasti su naredile da se saobraćaj između Mostara i Dubrovnika u popodnevnim časovima i noću od 16,30 časova obustavi. Pri kraju izveštajmog perioda radovi na opravci pruge su toliko ometani da se mora računati sa blokiranjem pruge. Na taj način se ugrožava transport *boksita* iz rejona Mostara prema morskoj Obali.

Situacija na pruzi Hum — Bileća i Uskoplje — Zelenika je nepromenjena. Saobraćaj na ovoj pruzi je paralisan zbog stalnog ugrožavanja od ustanika.

[10] Reč je o 1. domobranskom zboru, sa sedištem u Sisku.

. U periodu za koja se izveštaj podnosa u transportnom okrugu Zagreb je javljeno o 32 sabotaže, pri čemu je došlo i do ljudskih gubitaka. U ovom periodu ubijeno je 5 vojnilka i 11 civila a 18 vojnika i 28 civila je delimično teško ranjeno. Takođe su velike štete i na vagonima i lokomotivama i na gornjim postrojenjima.

potpis

F.d.R.d.A.
Zemun, 10.6.42.

kapetan

BR. 80

\REĐENJE KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANL U SRBIJI OD 23. MAJA 1942. POTČINJENIM JEDINICAA ZA FORMIRANJE BORBENE GRUPE »ZAPADNA BOSNA« I ORGANIZACIJU OPERACIJE PROTIV PARTIZAN-." SKIH SNAGA U ZAPADNOJ BOSNI[1]

W.B. Ia[2]
Strogo poverljivo

mandujući general i Beograd, 23.5.1942.

Mandant u Srbija
ielj. Ia, br. 263/42 str. pov.

Str. pov.

redmet: Operacija u Bosni.[3] *11 primeraka*
7. primerak

1.) Usled akcija Borbene grupe general »Bader« »Trio I«, i »Foča« *ustanički pokret* na nemačkoj teritoriji *istočne*

[11] Potpis nečitak.
[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. n, s. 575—7.
[2] Dopisano rukom.
[3] Vidi dok. br. 76. U dopunskom naređenju za ovu operaciju od 5. maja 1942, između ostalog, piše:
»1) Shodno naređenju k-danta oružanih snaga na Jugoistoku, Borbena grupa general Bader« ima da se rasformira do 28, 5. 42. […]
2) Za preduzimanje operacija u zapadnoj Bosni formirana je *Borbena grupa zapadna Bosna«,* potčinjena komandujućem generalu I komandantu u Srbiji. »Operativni štab zapadna Bosna« formiraće komand. general i komandant u Srbiji. Načelnik »Operativnog štaba zapadna Bosna« biće generalštabni major Gem«.

Bosne je razbijen i sužen je samo još na lokalne male prepade (»rat trojkama«).[4] Gonjenje ostataka bande se nastavlja. Akoije umirenja počinju da pokazuju dobre rezultate. Stanovništvo se vraća na svoja ognjišta i delimično je već ponovo na radu.

Pretpostavka za iskorišćenje do sada postignutog uspeha ostaje, međutim, i dalje: nemačka komanda, prisutnost nemačkih trupa kao i upravne mere po nemačkom uzoru.

718. pd (bez jednog bataljona) ostaje u istočnoj Bosni, nadzire i patrolira područje između Drine — Save — Bosne i nastavlja započeto umirenje. Sve hrvatsike vojine i policijske snage koje se nalaze na tom području, Uključujući i ustaše, ostaju potčinjene divizija, dobijaju od nje direktive i divizija ih kontroliše.

U tu svrhu treba angažovati jednu pukovsiku grupu u rejonu oko Sarajeva, a drugu u rejonu oko Tuzle. Odatle će vršiti umirenje i obezbeđenje dodeljenih rejona.

Nemačka komanda pomaže hrvatskoj upravi na svim područjima koja su od odlučujućeg značaja za umirenje:

Isključenje suprotnosti', koje su često krvave, između Hrvata, Srba i Muslimana, kontrola stanovnika, raspodela stoke, zaštita rada.

Nemačka feldžandarmerija koja se sada nalazi u domenu 718. pd ostaje i nadalje tu u ciljiu izgradnje hrvatske žandarmerije i uprave.

Major Leman ostaje predvidljivo do daljeg kao savetnik hrvatske uprave. Zatražiće se 3 nemačke upravna silužbenika kao ispomoć.

3) Osoblje i vozila »Operativnog štaba Borbene grupe general Bader« stoje na raspolaganju za formiranje »Operativnog štaba zapadna Bosna« po odlasku premeštenih […]

5) »Borbenoj grupi zapadna Bosna« stoje na raspolaganju delovi 521. puka za vezu i 3. četa (mot.) 659. inž. bataljona koji su do sada pripadali »Borbenoj grupi general Bader« […]

6) »Borbena grupa zapadna Bosna« će preko nemačkog generala u Zagrebu zahtevati da hrvatska vlada proglasi zapadnu Bosnu za nemačko operacijsko područje. U ovom operacijskom području izvršnu vlast će vršiti general-major Štal po nalogu komand. generala i komandanta u Srbiji […]

7) Za učešće u operacijama u zapadnoj Bosni i za obezbeđenje Prijedora određen je 924. landešicen-bataljon, potčinjen 714. pd. Radi smene 924. landešicen-bataljona odmah će se 923. landešicen-bataljon staviti pod komandu 714. pd. 718. pd na marš će odmah uputiti 923. landešicen-bataljon u prostor obezbeđenja sa iskrenim stanicama Lapovo i Markovac […] (AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 145—7).

[4] Dreimanner-Krieg (rat trojkama)

2.) *U zapadnoj Bosni je aktivnost bandi primetno ojačanu, i* to na području Banja Luka — Petrinja — Bos. Novi — Prijedor, počev od sredine maja.[5] Taj prostor treba, u cilju očuvanja nemačkih vojinoprivrednih interesa, očistiti što je brže moguće. Izvršenje je preneto na komandujućeg generala i komandanta u Srbiji.

U tu svrhu se formira Borbena grupa »Zapadna Bosna«, :y pod komandom generail-majora Štala[6]. Odredbe za formiranje štaba slede. Kao načelnik Ia je uzet u obzir generalštabni major Gem.

Borbenoj grupi »Zapadna Bosna« se potčinjavaju:

— 3 nemačka bataljona, i to: 2 iz 721. pp[7] i 1 iz 718. pd. ' Bataljon 721. pp koji se nalazi u Kraljevu s momentaniim se 7 dejstvom potčinjava ponovo 714..pd;

— 1 landešicen-bataljon;

— 1 art. div., i to Štab i 2 baterije 661. art. div.[8], 1 baterija 654. art. div.[9] i 1 brdska baterija 670. art. div.[10];

— Štab 1. bat., 2. i 3. četa 202. oklopnog puka;

— osim toga, predvidljive 2 hrvatske brdske brigade.

Operacija »Zapadna Bosna« treba da počne sredinom ju- ' na, pa stoga koncentraciju snaga treba dovršiti do 13. juna. Transportne prijave putem Borbene grupe »Zapadna Bosna«. j One 2 hrvatske brdske brigade koje su uzete u obzir sada fe'se formiraju u rejonima oko Petrovaradina i u Slavoniji i .treba da budu do početka koncentracije obučene pod nemačkom komandom. Pešadijslke divizije koje se nalaze na '•teritoriji Srbije treba da dadu nemačke instruktore za hrvatske jedinice, u koju svrhu će pojedinačne instrukcije za , to naknadno uslediti.

Iskorišćenje operacije »Zapadna Bosna« za nemačku *.vojnu privredu* je, međutim, moguće samo u slučaju ako se istovremeno s početkom operacija počne s opravljanjem že- "'-iezmičke pruge koja je višestruko i tirajino prekinuta. Građevinske trupe koje su za to potrebne već su zatražene.

Obaveštenja o situaciji neprijatelja na operacijskom području će biti dostavljena Borbenoj grupa »Zapadna Botsna«.[11]

[5] Reč je o dejstvima 1. i 2. krajiškog NOP odreda i Banijske proleterske čete. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 18, 19, 28, 35, 38, 53, 142—146, 150 i 152.

[6] Fridrih Štal (Friedrich Stahl), komandant 714. pd

[7] i [8] Te jedinice su pripadale 714. pd.

' Taj divizion je pripadao 704. pd.

[10] Taj divizion je pripadao 717. pd.

" i [12] Vidi dok. br. 84 i 85.

Odredbe za materijalno snabdevanje Borbene grupe »Zapadna Bosna« slede.[12]

Dostavljeno: Za komandujućeg generala i
. . k o m a n d a n t a u Srbiji
načelnik štaba
Keviš
generalštabni pukovnik

BR. 81

OBAVEŠTENJE OPUNOMOĆENIKA MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA FELIKSA BENCLERA OD 28. MAJA 1942. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA NEMAČKOG RAJHA O POLOŽAJU ALBANACA I ITALIJANSKIM PRETENZIJAMA NA KOSOVU[1]

Opunomoćenik Ministarstva ^ rnostr. poslova Rajha pri vojnom komandantu u Srbiji
Pol. 2. br. 3/Albanija

Beograd, 28. maj .1942.

Poverljivo

Ministarstvo inostranih poslova [2]
Pol. IV pov. 2137
Primi j. 4. juna 1942

U vezi s naređenjem od 13. maja o.g. — Pol. IV pov. br. 1698[3]
Predmet: Albanska narodna grupa na području Kosovo

MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA
Berlin

U vezi sa italijanskom zabeleškom o albanskoj narodnoj grupi na području Kosovo, koja mi je dostavljena uz (gore navedeno naređenje,[4] dajem sledeću napomenu:

\ Italijansku zabelešku treba smatrati kao jedno od sredstava kojim Italijani ponovo pokušavju da pojačaju albanski, a time i italijanski, uticaj na području koje naseljavaju Albanci, a koje pripada Srbiji. Cilj ikoji ovim koracima

[13] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovo naređenje dostavljeno.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 36/14, k. 1.

[2] Štambilj primaoca.

[3] i [4] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

žele postići jasan je: dobiti za Italiju celo područje Kosovo, a naročito rudnik Trepču.[5]

U toj za'beleški polazi se od netačnih pretpostavki, jer je u dotičnoj oblasti povoljan položaj albanske narodne grupe. Celokupna uprava je u rukama Albanaca. Tako je na čelu uprave, naime, sreski načelnici su Albanci, kao što su i u svim gradovima i selima koja naseljavaju Albanci opštinski načelnici lica albanske narodnosti. Ako i postoje poteškoće na polju školstva u pogledu učiteljskog kadra, to su uzroci u tamošnjim prilikama. I ositale narodne grupe u Srbiji imaju slične teškoće, pa ipak se nije moglo odobriti da se dovedu učitelji stranog državljanstva. Uglavnom se može bez dvoumljenja konstatovati da albanska narodna grupa zauzima položaj koji potpuno odgovara specijalnom položaju mađarske narodne grupe u Banatu i koji je izra-
f žito bolji od položaja rumunske narodne grupe u Srbiji. Jasno je da na području koje su okupirale nemačke jedinice nemačka narodna grupa zauzima poseban položaj i da se druge narodne grupe ne mogu s njom izjednačiti.

Ne treba ozbiljno uzimati prikrivenu pretoju da bi neispunjavanje albanskih želja moglo odvesti Kosovo u vode komunizma. Mi tamo imamo dovoljno sredstava da odrazimo red. Uostalom, opasnost da se taj red uigrozi ja ne viž dim u komunis tičkoj strani, nego u italijanskom uticaj u na Albance koji su sami po sebi raspoloženi za borbu. Mora se priznati da su Albanci u početku okupacije doprineli odražavanju mira i radu rudnika Trepče. S druge strane, za javili mir i red bila je velika opasnost ikad su Albanci proterali nekoliko hiljada Srba koji su bili naseljeni u toj oblasti.

Zato se usuđujem da kažem da italijanske želje nisu dobro obrazložene, tako da se samo radi o tome da se nađe put da ih[4]"odbijemo a da ne ozlojedimo Italijane. Primedba markiza d'Ajete [D'Ayeta] prilikom predaje zabeleške da njegova vlada ne pridaje veliki značaj toj stvari - pokazuje da bi se Italijani verovatno zadovoljili da se odu- ; goVlači s rešavanjem stvari. Međutim, ako to ne izgleda > pravi način, mi bismo takođe imali materijala da s naše strane pređemo u napad i da Italijanima podnesemo čitav niz nemačkih želja. Verovatno bi i oni bili malo spremni da im izađu u susret kao i mi njima u pogledu oblasti koju naseljavaju Albanci na području komandanta u Srbija. Pri tom mislim, na primer, na to da bismo mogli zahtevati od Italijana garancije da se u Sandžaku, koji leži u italijanskoj interesnoj zoni, neće i dalje širiti komunisti, jer bi to ugro-

[5] Vidi dok. br. 74.

zavalo sigurnost naših trupa u Srbiji. Iz istih razloga mogli bismo zahtevati da moraju sprečiti prepade na srpsko stanovništvo u oblasti koje su okupirale italijanske jedinice, jer bi nedostatak takve zaštite mogao da se nepovoljno odrazi na Srbe na području komandanta u Srbiji. Zatim bismo mogli tražiti od Italijana da se ozbiljno zauzmu za to da se uništi pukovnik Draža Mihailović. To je utoliko ostvarijivije što stižu izveštaji prema kojima su lokalne italijanske vojne komande uspostavile s njim vezu. Na kraju bismo mogli ukazati i na to da bi zadatke nemačkih okupacionih jedinica u Sribiji otežavalo ako bi italijanske komande išle naruku srpskim težnjama da prošire svoje sadašnje granice, što se na razne načine i dogodilo.

Smatram da je preuranjeno da se ovom prilikom pokreće pitanje iseljavanja Albanaca s područja Mitrovice, koje će i dalje biti neizbežno za Obezbeđenje naših interesa u rudniku Trepča.

Bencler

/

BR. 82

PREGLED DISLOKACIJE KOMANDI I JEDINICA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 28. MAJA 1942. GODINE'

P o v e r l j i v o

Prilog uz naređenje 718. peš. divizije, Ia, *Pov. br. 1804* od *28.5.42}*

Pregled razmeštaja 718. pd. sa stanjem na dan 28.5.42.

Štab 718. pd	Sarajevo
Štab i vod za vezu 738. pp	Sarajevo
Štab 1/738. pp	Zenica
1/738. pp	Kakanj
2/738. pp	Zenica
3/738. pp	Kakanj
4/738. pp	Zenica
Štab 11/738. pp	Vareš
5/738. pp	Vareš
6/738. pp	Vareš
7/738. pp	Breza
8/738. pp	Breza
Štab III/738. pp	Sarajevo
9/738. pp	Sarajevo
10/738. pp	Sarajevo
11/738. pp	Trnovo
12/738. pp	Sarajevo
Štab i vod za vezu 750. pp	Tuzla
1/750. pp	Zavidovići
1/750. pp	Zavidovići
2/750. pp	Zavidovići
3/750. pp	Zavidovići
4/750. pp	Zavidovići
Štab 11/750. pp	Doboj
5/750. pp	Kreka
6/750. pp	Doboj
7/750. pp	Doboj
8/750. pp	Tuzla
Štab III/750. pp	Živinice
9/750. pp	Durđevik
10/750. pp	Banovići
11/750. pp	Živinice
12/750. pp	Lukavac
Štab i vod za vezu 668. art. diviziona	Rogatica
1/668.	Rogatica
2/668.	Kram
3/668.	Sokolac
4/668.	Sarajevo
Inž. četa 718.	Sarajevo
Dinaf 717. pd	Sarajevo
Četa za vezu 718.	Sarajevo
Mala auto-kolona 718.	Sarajevo
1/717. transportne kolone	Sarajevo
Uprava za snabdevanje 717. pd	Slav. Brod
Veterinarska četa 718.	Slav. Brod
Vojna bolnica 718.	Slav. Brod
Štab 823. landešicen-bataljona	Vinkovci
1/823.	Vinkovci
2/823.	Bosanski Brod
3/823.	Mitrovica

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2241, s. 1003—4.

[2] Ovim naređenjem je dotadašnji pregled dislokacije ove divizije stavljen van snage. Redakcija, zbog ograničenog prostora, ne objavljuje propratni akt 718. pd uz ovaj pregled.

Štab 925. landesšicen-bataljona		Sisak
1/925.	„ „	Zagreb
2/925.	„ „	Novska
3/925.	„ „	Zagreb
4/925.	„ „	Zagreb
Tenkovski vod	7/12. tenk. čete	Sarajevo
	8/12. „ „	Tuzla
.. »	9/12. „ „	Slav. Brod
„	10/12 „ „	Sarajevo
Oklopni voz 24		Slav. Brod
Improvizovani oklopni voz 209		Slav. Brod
Improvizovani oklopni voz 103		Sarajevo
Improvizovani oklopni voz 104		Slav. Brod
Improvizovani oklopni voz 105		Doboj

BR. 83

IZVOD IZ MESEČNOG IZVEŠTAJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. MAJA 1942 O OPERACIJI »TRIO« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE I OBOSTRANIM GUBICIMA U ISTOČNOJ BOSNI, O PRIPREMI OPERACIJE »ZAPADNA BOSNA« I O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U SRBIJI[1]

Komandant oružanih snaga **H.Qu„ 31.5.42.**
na Jugoistoku
(Komanda 12. armije)
Odeljenje Ia, 11/43 str. pov.

Izveštaj o radu

za vreme od 1. do 31.5.1942.

1.5.
Regulisanje komandovanja na Jugoistoku

1. 5. izdalo je osnovno, iznova prerađeno naređenje: »Regulisanje komandovanja na Jugoistoku«.[2] U pogledu korisnika

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312 r 465, s. 8053339—51.
[2] Vidi dok. br. 66.
[3], [4], [8], [10], [12], [13], [15], [18], [22], [23], [33], [34], [35], [39] i [40] Izostavljeno se ne odnosi na Jugoslaviju.

toga naređenja vidi prilog 51.[3]

2. 5.
Prilog 53

Nemački štab za vezu pri italijanskoj Komandi 2. armije

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku odbio je zahtev da se Nemački štab za vezu pri italijanskoj Komandi 2. armije izuzme iz taktičke potčinjenosti »Borbenoj grupi Bader« s obzirom da je ta taktička potčinjenost neophodna za izvođenje zajedničkih operacija.

Službeno putovanje načelnika štaba

Načelnik štaba putuje 3. 5. posle podne u Beograd radi učestvovanja na savetovanju kod zamenika načelnika Operativnog štaba OKW/WFSt, general-lajitnanta Varlimonta.

3. 5.[4]

Pri/log 54

Potčinjavanje italijanskih divizija

General-pukovnik Kavalero[5] saopštio je preko nemačkog generala pri iitalijansikoj Vrhovnoj komandi da je postalo neophodno potčinjavanje italijanškiih divizija »Kačatori dele Alpi« i »Taurinenze« itaiijanskom VI armijskom korpusu. Divizija »Pusterija« može eventualno da i dalje ostane pod komandom generala Badera (Ia, br. 1110/42 str. pov.).[6]
General-pukovnik Kavalero je obećao da će italijiansikoj 2. armiji izdati naređenje da odustane od organizovanja baze za snabdevanje u Brodu. Prilog 54a.[7]
Komandant [oružanih snaga na Jugoistoku] o tome je načelniku štaba dao smernioe za istupanje na (predstojećem) savetovanju prema službenim zabeleškama.

4. 5.[8]

Prilog 55

Razgovori sa generalom Varlimontom

Zastupnik WFSt. general Varlimont stiže u Beograd 4.5. oko 19,50 časova radi razgovora s načelnikom štaba, generalom Ferčom.

[5] Ugo (Ugo Cavallero), armijski general, od 17. maja 1941. do 31. januara 1943. načelnik Glavnog generalštaba italijanske Vrhovne komande (Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 8, nap. 4).
[6], [7], [20], [29] i [32] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima i prilozima.

Prilog 56

Potčinjavanje itaiijanskih divizija

OKW se svojom odlukom OKW/WFSt, Op. (H) br. 001507/42 str. pov. od 3.5.[9] saglasila da je rnužno potčinjavanje itaiijanskih divizija »Kačatori dele Alpi« i »Taurinenze« VI armijskom korpusu, ali da se naredne operacije u Hrvatskoj okončaju pod neposrednim rukovođenjem Komande italijanske 2. armije uz upotrebu korpusa »Dalmaco« (VI korpus) sa divizijama »Kačatori dele Alpi« i »Taurinenze« i »Borbene grupe general Bader« s nemačkim snagama i potčinjenom divizijom »Pusterija«.

5. 5.
[10]

Službeno putovanje načelnika u Beograd i Bosnu

4.5. Razgovori između načelnika, generala Varlimionita, generala Gleza i generallštabnog pukovnika Keviša u Beogradu. O predmetu razgovora vlidi prilog 57."

5.5. Načelnik štaba sa generalom VarMimontom, generalom Glezom i generalštabnim pukovnikom Kevišom otputovao u Sarajevo.

6. 5.

Inspekcijsko putovanje načelnika

Načelnik, general Varlimont i Glez se sastali u Sarajevu sa general-pukovnikom Roatom. Razgledali teren borbenih dejstava kod Rogatice.
[12]

7. 5.

Povratak načelnika sa generalštabnim pukovnikom Kevišom iz Sarajeva u Beograd. Generali Varlimont i general Glez odleteli u Zagreb.
[13]

9. 5.

Inspekcijski put načelnika

9. 5. (Načelnik se vratio sa svog inspekcijskog puta u Bosni.

Prilog 58a

Potčinjavanje general-pukovnika Roate

Od 9.5.42. 00,00 časova generalpuikovnik Roata je kao »komandant itaiijanskih oružanih snaga u Dalmaciji itd.« stav-

. " Vidi dok. br. 70.

Ijien pod direktnu komandu Glavnog generalštaba italijanske Vrhovne komande.[14]

U. 5.

prilog 60

Pregled situacije na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku **(zaključeno 7. 5. 42)**

Opšta situacija

U Srbiji, uopšte uzev, vlada mir. Pojedinačni napadi u olblastii okupiranoj od Bugara. U Mitroviioi i Novom Pazaru demonstracije muslimanskog stanovništva protiv Srba. .
U Hrvatskoj: Čišćenje istočne Bosne od strane nemačkih, ita-Sijaoistklih i hrvatskih trupa, tj. »Borbene griupe general Bader«, Uspešno jie nastavljeno. Povlačenje veće grupe bandi[16] u italijansku Okiupaćionu zonu nije se moglo sprečiiti Zbog odugovlačenja nastupnog marša italijanske 22. i 5. brd. div. iz Bosne prema jugu.

Pojedinosti situacije

Srbija: Aktivnost bandi u rejonu Niša. Ovde bande pre svega napadaju na opštikie i pljačkaju životne namirnice. Bugarske trupe virše usipešne manje akcije sevemo od Prokuplja. Naše snage preduzimajiu Obimne patrolne akcije. Ustanici u rejomu severno od Novog Pazara (Mihailović) povuklli se ispred nemačkih izviđačkih delova u brda.
Srpska pomoćna policijia se, uopšte uizev, i dalje pokazuje fcao dobra. Jedan nepouzdani odred ove policije nemačke trupe Su razoružale. Neprijateljski avioni nadletalii Srbiju dva i puta, u rejonu Bijelj'ina — šabac i u jugozapadnoj Srbiji nađena municija i oprema bačena padobranom. Materijal delimično engleskog poreikla.
Put čačak — Požega prekinut zbog odronjavanja zemljišta, a žđeznička pruga Smederevo — Mala Krsna prekinuta zbog poplava.

[14] Italijanska Vrhovna komanda je 9. maja 1942. svojoj 2. armiji (Jala naziv: Viša komanda oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« (Comando Superiore FF. AA. Sl'ovenia—Dalmazia ili skraćeno: »Supersloda«). Vidi Zbornik, tom V, knj. 4, dok. br. 117.

[14] Reč je o povlačenju 1. i 2. proleterske NOU brigade, Romanijskog NOP odreda i Fočanskog NO dobrovoljačkog odreda iz rejona Foče (Zbornik, tom II, knj. 4, dok. br. 28 i 33).

Hrvatska

Istočna Bosna:
čiššćenje rejona oko Rogatice (troogao Prača — Drina uglavnom jie zatvoren uz neznatan otpor neprijatelja).[17] Od 11.4. do 3.5. ustanici su izgubili 168 mrtvih, 1309 zarobljenih (od toga su Italijani zarobili 800). Naši gubici:

mrtvi:	**Nemci, 2,**	**Italijani: 5,**	**Hrvati: 13**
ranjeni:	**„ 16,**	**„ 21,**	**„ 21**
nestali:	**—**	**„ " 1,**	**„ g**

Očigledno je da jie malo zaplenjeno oružja, municije i ostalih zaliha.
Sa svim raspoloživim nemačkim, italijianskim i hrvatskim snagama otpočelo je čišćenje rejona Višegrad — Prača — Igman--planina — Kalinovilk — Foča. Otpočela pacifikacija severno od nemačko-italijianske demarkacione linije. Stanovnici se delimično vraćaju kućama i ponovo se prihvataju poslova. Zapjenjena stoka i zaplenjene zalihe se dele stanovništvu. Nemačke i hrvatske jedinice krstare očišćenim oblastima. Po završetku čišćenjla rejona severno od Foče u planu je čišćenje Ozren-planine, gde se zadržavaju grupe ustanika. Lokalne borbe između Hrvata i ustanika u rejonu Banja Luka — Dubica — Bos. Novi ne prestaju.
Severno od Save:

Hrvati odbijiajiu pojedinačne napade.

Itallijanska Okupaciona zona:
Više nema pllansfcih akcija koje bi predužimale kompletne jedinice. Akcije ograničene na odbranu od lokalnih napada i na manje akcije. Zato je po istoj meri počela da oživljava aktivnost ustanika. Živahna aktivnost bandi u rejonima Dubrovnik —Mostar, Bihać i Ogulin — Rijeka. Ovde se naročito vrše napadi na saobraćajne komunikacije.

Gubici: u vremenu od 21. 4. do 3.5.42. u Srbijli i Hrvatskoj (izuzimajući istočnu Bosnu):

mrtvi:	**Nemci: 6,**	**Hrvati: 46, srpska pomoćna policija: 3**
ranjeni:	**„ 5,**	**„ 45**
nestali:	**„ —**	**„ 80**

Ustanici: Ubijeno u borbi: 381, zarobljeno: 404, ubijeno za odmazdu: 82.
18

[17] Vidi dok. br. 69.

Prilog 62
Prestanak zajedničke operacije u Bosni

Stigla je odluka OKW u pogledu prestanka zajedničke Sušačkrim protokolom[19] fiksirane operacije u Bosni (OKW/WFSt, Op. (H) br. 001593/42 sitr. pov. od 13.5).[20]
U vezi s tim naređenjem treba da izveste komandanta oružanih snaga na Jugoistoku:
Komandujući general i komandant u Srbiji: Kada se može računati na gotovost anigažovanja SS divije?[21]
Borbena grupa »Bader«: Kada će 718. divizija biti slobodna radi izvršenja zadataka pacifikacije severno od demarkacione linije? Kada će biti moguće rasformiranjie Operativnog štaba sGrupe »Bader«?
borbena grupa »Bader« i nemački general u Zagrebu: Kako ' sprovesti pacifikaciju u Bosni (severno od demarkacione lini- |je)? Nemački general u Zagrebu: S kojliim se hrvatskim sna- Igama može računati za angažovanje severno od demarkacione pinije, a u tesnom sadejistvu sa 718. divizijom?
feorbena grupa »Bader«: Kako se namerava sprovesti (dalje) išćenje i pacifikacija Bosne?
komandant oružanih snaga na Jugoistoku namerava da u So- sa generalom foin Glezom i generalom Baderom ili pukovnikom Kevišom razgovara o predstojećim borbama. Ne- general u Zagrebu i komandujući general i komandant Srbiji treba da predlože šta je moguće učiniti pre termina razgovora.

14. 5.

agovoir sa generalom Baderom i generalom fon Glezom filkse za 18. ili 19.5.
2

15. 5.

ilog 64

izgovor sa generalom Baderom i generalom fon Glezom

fe predlog komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, zgovori se fiksiraju za 19. 5.

[19] Reč je o Opatijskom dogovoru 3. marta 1942. vojnih predstavika Italije, Nemačke i NDH za preduzimanje operacije »Trio« protiv iOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni (Zbornik, tom XIII, knj. 2, **dok.** br. 25).
[21] i [31] Odnosi se na SS div. »Princ Eugen«.

Razgovori 20.5.42.

20. 5. održani su u Arsakliju [Arsakli] razgovori sa general--majorom fon Glezom Horstenauom, generalštabnim pukovnilkom Faferotiom i ganeralštabnlim pukovnikom Kevišom. Predmet razgovora: datje spr©vođenje 'pacifikacije u Bosni i druga konkretna pitanja. Vidi dokumentaciju razgovora, prilog 70.[24]

Prilog 71

Na osnovu tih razgovora, a u vezi s naređenjem OKW/WFSt, Op. 001593 str. pov. od 13.5.42,[25] posllat je OKH, Oper. delj., sledeći izveštaj:

Razbijen je ustaški pokret u nemačkom delu istočne Bosne

1.) Izveštaji generala Badera, koji obuhvataju ufcljučno 20.5, iznose sledeću situaciju:[26]

a) Ustanički pokret u nemačkom delu istočne Bosne je razbijen. I dalje su mogući lokalni manjii napadi, no ti napadi nemaju nikakvog značaja. Nastavlja se sa proganjanjem ostataka batndi. Osilov za liskorišćavanje uspeha i dalje je: uernač-ko rulkovođenje, prisustvo nemačkih trupa i upravne mere po nemačkom uzoru. ^

b) U zapadnoj Boismi je od 15. 5. prilično porasla aktivnost bandi. Radi očuvanjla nemačkih vojnoprivrednih interesa treba tu oblast što je mioguće pre očistiti.

2.) U svetllu toga komandant oružanih snaga na Jugoistoku iizveštava o slledećim svojim namerama:

a) Istočna Bosina:

718. divizija ('bez 1 batalljiona kojli je uizet za operaciju u zapadnoj Bosnii) ;i dalje ostiaje u istočnoj Bosinii, kojiu kantroliše i pročešljava, te nastavlja započeti posao na pacifikaciji. Ovoj diviizijli su potčinljene sve hrvatske vojne i policijske snage, uključujući i ustaše, koje se tamo nalaze. Ova divMjia tim snagama daje uputstva i konitroildše ih.

b) Zapadna Bosna:

Očistiti i paciftikovati sredinom juna pomoću jedne nemačko--hirvatske borbene grupe (3 nemačka bataljona, 1 artilj. divizion, delovi oklopnog bataljona i, kako se predviđa, 2 hrvatske brdske brigade) pod nemačkom komandom. Pripreme nemačkih i hrvatskih trupa otpočeti odmah.[27]

[54] Vidi dok. br. 77.

[24] i [34] Vidi dok. br. 78.

[27] i [28] Vidi dok. br. 76, 84, 85 i 87.

3.) Za ovo je komandant oružanih snaga na Jugoistoku naredio:

a) 718. divizija izbija jednom grupom jačine puika u rejon Sarajeva, kao svoj rejon aingažovanja, jednom grupom jačine puka u rejon Tuzle. Iz tih rejona vršiti pacifikaciju dodeljemlih rejona obezbeđenja.

b) Nemačko komandovanje potpomaže bespomoćnu hrvatsku upravu u svim oblastima Ikoje imaju ključni značaj za pacifikaciju.

Zapadna Bosna:

Operaciju »Zapadna Bosna« preneti na komandujućeg generala i komandanta u- Srbiji, kojli će odmah Otpočeti pripreme svih za ovo nužnih mera u neposrednom sporazumu s nemačkim generalom u Zagrebu.[28]

4.) Predloži komandanta oružanih snaga na Jugoistoku u pogledu sprovođenja nagoveštenih namera i mera:

a) Eksploatacija operacije »Zapadna Bosna« za nemačku vojnu privredu (Prijedor, železnlička pruga Bos. Novi — Sisak) moguća je samo u Slučaju ako se početkom operacije opet uspostavi saobraćaj kojli je više puta bio stalno prekidan na pomeniutoj železničkoj pruzii. Ne raspolaže se ni nemačko-hrvatskim, ni italijianskim putno-inžinjerijiskim trupama. ŽeJeznička inž. četa 117 je, po naređenju, potpuno angažovana za osposobljavanje isto tako privredno važne pruge kroz dolinu Ibra. Zbog toga komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli da mu se dodele pogodne putno-inžiin'jerijske trupe.

b) Odred fdldžanidarmeriije 501, kojd je uspešno angažovan za izgradnju hrvatsike žandarmerije i hrvatskog upravnog aparata, da i dalje ostane на području Jugoslitoka. Nameravano smenijivanje drugim odredom ne može nadomestitii već uigrali odred 501.

c) Da do sredine juna generalštabni major Gem i dalje ostane kao operativni oficir Borbene grupe »Zapadna Bosna«.

d) Da do daljega major Leman ostane kao savetnilk hrvatske uprave, koja je upravo upućena na Lemana.

5.) Komandant oružanih snaga na Jugositoku moli da navedene namere i predloge pod 4.) a—d odobri OKH (Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (AOK 12), Ia, br. 1237/42 str. pov. od 20.5.42).[29]

Prilog 72

Rukovođenje borbenim dejstvima u Hrvatskoj

Komandujućem generalu ti komandantu u Srbiji će se slati uputstva o nastavljanju čišćenja i pacifikacije Hrvatske, o izvršenju zadataka u pogledu izvođenja borbenih dejstava u

Hrvatskoj (istočna i zapadna Bosna), o snagama za pacifikaciju istočne Bosne, kao i za operaciju »Zapadna Bosna«. Za operaciju »Zapadna Bosna« formirati, u sporazumu s nemačkim generalom u Zagrebu, nemaoko-hrvatsku Borbenu grupu »Zapadna Bosna«. Borbena grupa »Bader« će se rasformirati do 30.5.42 (Komandant oružanih snaga na Jugoistoku Ia, br. 1239/42 str. pov. od 20.5).[30]

Prilog 73

Procena situacije u Srbiji i Bosni

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je depešom upućenom OKW/WFSt izvestio o proceni situacije u Srbij.i i Bosni. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku smatra da je za sada raspoloživim snagama, uključujući i SS divizijiu,[31] u mogućnosti da izvrši pacifikaciju Srbije i Bosne, no 'ipak moli da se odustane od daljeg izvlačenja trupa s područja Jugoistoka, jer se inače neče moći realizovati za borbena dejstva neophodne intervencije pomoću manevrisanja snagama između južnog i severnog dela Balkanskog poluostrva, kao ni dalje pojačavanje odbrane Krita. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli OKW da u tom smislu utiče i na OKH. (Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (AOK 12), Ia, br. 1238/42 str. pov. od 20.5).[32]

Priffiog 74

Upotreba tenkova

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku raspolaže, osim I. bataljonom 202. oklopnog puika (59 tenkova) i sa 40 tenkova amgažovanih na Kriitu, još i sa 105 trofejnih tenkova, uključujući i 3 trofejna izviđačka tenka. Sva ta Oklopna vozila su stalno angažovana u tekućim akcijama čiišćenja. Stalno ispada iz upotrebe veliki broj tenkova zbog oštećenja materijala .. .[33]

22. 5.

Prilog 75

Naoružanje pešadije

AOK 12. je generalki pešadije pri Ob.d.H. «provela predlog koman-duj'udpg generala i komandanta u Srbijli o poboljšanju pešadijske opreme divizija potčinjienih AOK 12, a koje nose numeraciju 700/704, 714, 717, 718.[34]

Vidi dok. br. 76.

25. 5.

Pitanje popune folksdojčerima

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli OKW/WFSt da foiksdojčeri koji su do sada bill!i u sastavu trupe (714. divizije) tamo i dalje ostanu i da se ne upućujiu u SS diviziju. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku radije će angažovati SS divizion jednog bataljona nego da oslabi već angažovane trupe.[35]

Prilog 80

26. 5.

Izveštaj o situaciji na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, zaključno sa 23.5.42, poslat depešom 0KW, OKH i Ob.d.L.:

A) OPŠTA SITUACIJA

U Srbiji i dalje, uopšte uzev, Vlada miir. Pojedinačni napadi 1 sabotaže naročito na području okupiranom od Bugara.

U Hrvatskoj razbijeno celovito ustaničko područje istočne Bosne. ,U italijanskoj okupacionoj zoni živahne borbe u hrvatslko-crnogorslkom graničnom rejonu. Mnogobrojni napadi (neprijatelja) u severozapadnoj Dalmacijli. Aktivnost neprijateljskih podmornica i aviona na dalmatinskoj obali.
U Grčkoj nema naročitih događaja.

U bugarskoj Makedoniji suzbijena je, zahvaljujući opštoj intervenciji Bugara, komunistička propaganda i aktivnost bandi.

B) POJEDINOSTI SITUACIJE

Hrvatska:
a)Istočna Bosna:

Završen poduhvat Foča.[36] Protivnik je izgubio ukupno: 107 mrtvih, 230 ranjenih i 741 privremeno zarobljen, dok je bilo 2 ranjena Nemca, a 2 mrtva i 2 ranjena Italijana.
718. divizija je, radi pacifikacije istočne Bosne, angažovana svojom glavninom u starim područjima angažovanja, u rejonutma Sarajeva i Doboja. Do sada je Oko 11.000 izbeglica iz Sarajeva vraćeno u njihova zavičajna mesta.

b) Zapadna Bosna:

Živa aktivnost bandi u rejonu Bos. Gradiška — Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi. Prijedor zauzeli ustanici.[37] Hrvati su (izgubili oko 1000 pušaka, 2 topa, 7 bacača, 64 puškomitraljeza.

Vidi dok. br. 79, nap. 7.

Čišćenje zapadne Bosne Borbenom grupom »Zapadna Bosna«, koja je u formiranju i koja će biti pod nemačkom komandom, određeno za sredinu juna. Maršal Kvaternik je obećao 3 brdske brigade sa ukupno 11 bataljona. Pripreme su u toku. U Banjoj Luci se priprema i Štab Borbene grupe »Zapadna Bosna« (general-major Štal, komandant 714. divizije).

c) Severno od Save:

Hrvati su i ovoga puta odbili više pojedinačnih manjih napada.

dj Italijanska okupaciona zona:

U toku jte uspešno čišćenje brdskog terena u rejonu Nevesinjle — Gacko — Stolac od strane italijanskog VI korpusa.[38] Bande se prikupljaju na podiručju severne Orne Gore i u rejonu Dubrovnika, u rejonu Konjliea i duž železničke .pruge prema Mostaru vrše napade bande koje su umakle iz istočne Bosne. Mnogobrojni napadi na železničku prugu Ogulin — Rijeka i Ogulin — Knin, protiv kojiih se Italijani bore sa promemlj/ivim uspehom. Verovatno britanski avioni sve Više nadleću južnodalmatinsku obalu. Jugozapadno od Cetinja pojavila se podmornica pod američkom zastavom.

III. Gubici: u vremenu od 21. 5/42 (bez istočne Bosne):

A) Naši	mrtvi	ranjenih	nestali
Nemci:	—	—	—
Hrvati:	66	—	66
Srpska drž. straža	—	—	5

B) Ustanici
165 ubijenih u borbi
51 ranljen
837 privremeno zarobljenih

[39]

Prilog 83

28. 5.

Bugarski oficir za vezu

Bugarskom oficiru za vezu dostavlja se u izvodu izveštaj komainduj ućeg i generala li komandanta u Srbiji da su ustanici i grupe bandi prešli sa bugarskog na srpsko područje. Moli se da se taj izveštaj primi k zinanju. Prema dobijenim izveštajima izgleda da iz bugarskog i rumunjskog područja preko Dunava upadaju ustanički elementi, te da unose oružje stranog ' porekla na područje istočne Srbije.

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(Komandu 12. armije)
I. A.
Maher

[38] O dejstvima italijanskog 6. armijskog korpusa u toku maja 1942. vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 51, 52, 53 i 56.

BR. 84

OPERACIJSKI PLAN KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 31. MAJA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU ZA PREDUZIMANJE OPERACIJE POTIV PARTIZANSKIH SNAGA U ZAPADNOJ BOSNI[1]

Prilog 102
KTB

: 31.5.42[2]

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

edm. Operacijski plan Zapadna Bosna[3]
Karta 1:100.000

1.) Prema hrvatskim podacima, neprijatelj jačine 6—7000 ljudi[4], dobro naoružan i organizovan, drži opštu liniju Kostajnica — Bos. Novi — Satnski Most — Ulašine (20 km severozapadno od Banje Luke) — odsek Jaiblanice (5 km zapadno od Bos. Gradiške) — Sava i Una do Kostajnice,

2.) a) Hrvatske snage za zaprečavanje na istoku drže opštu liniju Bos. Gradiška — Goleši (10 km zap. od Banje

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 48, s. 177—8.

[2] Dopisano rukom.

[3] Opširnije o izvođenju ove operacije vidi dok. br. 85, 87, 90, '1, 93, 96 i 100.

* Na tom području nalazile su se sledeće partizanske jedinicer
— 1. krajiški NOP odred (2.500 boraca)
— 2. krajiški NOP odred (3.500 boraca)
— 1. krajiška NOU brigada (1.200 boraca)
— posadna četa Komande mesta u Prijedoru (oko 300 boraca).
?Ukupno je bilo oko 7.500 boraca (Rade Bašić, n.d., str. 188).

Luike). U Sanslkom Mostu i bližoj okolini obezbeđenje vrše hrvatske dobrovoljačke snage. Ostale zaprečavajuće snage osiguravaju Unu od Bos. Novog do ušća Une u Savu. Postoje mostobrani Bos. Novi, Dobrljin, Bos. Kostajinica i Bos. Dubiea. Između Banje Luke i [Borbene] grupe »Sansiki Most« i između Sansikog Mosta ii Bosanskog Novog nema hrvatskih obezbeđenja.

b) Hirvatsiki gorski zdrugovi u transportovanju. 1. i 2. gosiki zdrug, kojii sačinjavaju 1. gorsku div., transportuju se u rejon Bos. Novi — Kostajnica, a 3. gorski zdrug u rejion Banje Luke. Jednim delom su već prispeli i vrše obuku.

3.) *Namera:*

a) Od 6.6. uspostavljene veze. između Banje Luke i Sanskog Mosta. Snage: 2 hrvatska bataljona potpomognuta dkl. bat. 202. puka (bez 1 čete).

b) Napad za zauzimanje Prijedora i Ljiubije (rudnici) i zaprečavainje na Sani između Prijedora i Bos. Novog radi sprečavanja ustanika da pobegnu ka jugu. Vireme: otprilike 10—12.6.[5]
Snage: 1 ojačani pulk (mešoviit) s potčiinjenlim oklopnim bataljOnom 202. pojka (bez 1 čete).

c) Obrazovanje kružne osnovice Bos. Dubiea — Prijedor — Ulašine — Jablanica — odsćk Sava — Una. Uz ovo čišćenje zemljišta između Save i Une od strane 1. hrvatske gorske divizije (ovim će železnička pruga Kostajinica — Prijedor postati slobodna) i zemljišta severozap. od Banje Luke do linije sasvim severno od puta Banja Luka — Prijedor. Početak 16.6. Trajanje oko 5 dana.[6]

d) Pojačanje zaprečavanja na istoku i severu snagama dobijenlim sužavanjem fronta. Posle ovoga napadom s juga ka severu sužavanje obruča da bi se neprijatelj nabacio na Savu i uništio. Trajanje Oko 10 dana.

e) Naknadno čišćenje i smirivanje očišćenog područja.

Komandujući general i komandant u Srbiji
Br. 276/42 str. pov.
31. maja 1942.

[5] i [4] Vidi dok. br. 87. Delovi nemačke Borbene grupe »Vedel« su 10. juna 1942. zauzeli Prijedor. Iznenađena, Komanda mesta se sa zaštitnom četom, velikim brojem građana i pozadinskim rukovodstvima probila na Kozaru (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 69; Rade Bašič, n. d., str. 190; Rade Bašić, Neprijateljska ofanziva na Kozari juna 1942. godine, VIG, br. 5/1952, str. 11).

BR. 90

INSTRUKCIJE OPERATIVNOG ŠTABA »ZAPADNA BOSNA« OD 4 JUNA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU OPERACIJA PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA U ZAPADNOJ BOSNI[1]

WB — 1707a, komandujući general i komandant u Srbija[2]

Operativni štab	Strogo poverljivo!
»Zapadna Bosna«	O.U. 4.6.1942.
Ia, br. 230/42 str. pov.	*26 primeraka*
Prilog:[3]	*1• primerak*

INSTRUKCIJE ZA OPERACIJE U ZAPADNOJ BOSNI

Komandujući general i komandant
u Srbiji

Prim.: 8.6.42. Gl. kane. 122/42 str, pov.
Odelj. Ia, zaved. 295/42 str. pov.
Primerak: 1 | Prilog: 1

I) OPERATIVNO-TAKTIČKI PRINCIPI

1.) Cilj operacija u zapadnoj Bosni
Uništenje ustanika, umirenje zemlje ponovnim uspostavljanjem javnog mira i sigurnosti, ponovo aktiviranje privrede, naročito za vojniu privredu važne železne rude koja se vadi kod Prtijeđora, uključujući njeno otpremanje.

2.) *Sprovođenje operacija*[5]

a) Da bi se snagama koje stoje na raspolaganju postigao najveći mogući uspeh, treba težiti brzom okruženju, potisk'ivanjiu i potom uništenju neprijatelja.

b) Izvođenje će usledliiti formiranjem povezane kružne osnovice oko područja koje treba očistiti. To će se nastojati postići raznim, po vremenu i prostoru jedan od drugog odvojenim poduhvatima.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1216—22.
[2] Dopisano rukom.
[3] Ovaj prilog sadrži obaveštenje o partizanskim snagama na teritoriji zapadne Bosne, o raspoloženju stanovništva i o stanju komunikacija (AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1223—30).
[4] Štambilj primaoca.
[5] Vidi dok. br. 87, 90, 91, 97 i 100.

c) Sve akcije zavise od brižljive pripreme, iznenadnog izvođenja i najstrožeg ouivanjia tajnosti.

d) U kružnoj osnovici mora se s oba suseda održavati ta)ko uska veza da se spreči prodor okruženih neprijateljskih delova. Zbog toga na spojevima trupnih delova, za čitavo vreme trajanja operacije, moraju održavati uslki dodir odeljenja za vezu. Naročito se mora sprečitii prodor neprijateljskih delova na nepreglednom zemljištu, pri lošoj vidljivosti ;i noću. U tu svrhu treba načelno formirati uske, svuda prolazne, linije stražara, koje mogu biti podržane teškim oruđem iz dubine. Budnost stražarskih linija i nepostojanje breša pri njihovom uspostavljanju moraju od *oficira* stalno biti konitrolisani. Upravo noću vojnik mora znati da njegov oficir stoji uz njega.

e) Angažovanje bornliih kola, artiljerije i bombardera brzo će pokopati moral ustanika. Njihovo učešće uštediće krv, a podići će sopstvenu moralnu, vojno-tehničku i brojnu nadmoćnost.

f) Nakon čišćenja jednog područja, njega treba naknadno pročistiti borbeno jakim patrolnim odeljenjima, žandarmerijom i okupacionim trupama.

3.) *Komandovanje i podređeni sastavi* >

a) Operacijom rukovodi Operativni štab »Zapadna Bosna«. On je podređen generalu artiljerije Bademi.

b) Za izvođenje operacija biće kao Borbena grupa »Zapadna Bosna« angažovani:

(1) Nemačke snage u jačini od 4 bataljona, jednog bataljona tenkova, jednog artiljerijskog diviziona, jednog željezničkog Oklopnog voza, iinžinjerijskih, za održavanje veze, građevinskih, kao i snabdevačkih trupa.

(2) 1, 2. i 3. hrvatski gorski zdrug.[6]

(3) Snage hrvatske vojske i ustaše na sledećim odsecima:

Trupe za obezbeđenje, Zaprečna grupa »Sever«, Trupe za obezbeđenje, Zaprečna grupa »Zapad«, Banjalučki zdrug;
osim toga:

Hrvatske inžinjerijske i železničke jedinice, Hrvatske žandarmerij'ske jedinice.

4.) *Odnosi potcinjenosti*

Operativnom štabu »Zapadna Bosna« taktički su potčinjeni:

[6] Ove jedinice su pripadale domobranskoj 1. gorskoj diviziji.

a) Nemačke ttrupe po njihovom pristizanju u zapadnu Bosnu,

b) Hrvatske trupe navedene pod tačkom 3.) (2) i (3), počev od 5.6.42.

5.) *Veze i odeljenja za vezu*

a) Veze Operativnog štaba »Zapadne Bosne« s potčinjen nim grupama biće uspostavljene, odnosno uređene od ovih poSlednjih. Uređenje veza s njihovim podređenim trupnim delovima i jedinicama stvar je komandnih ustanova potčinjenih Operativnom štabu.

b) Za ličnu vezu između nemačkih i hrvatsklih grupa biće uspostavljeni:

(1) Nemačko odeljenje za vezu pri 1, 2. i 3. hrvatskoj brigadi.

(2) Generalštabni major Bestol[7] kao oficir za vezu Ministarstva hrvatskog domobranstva prli Operativnom štabu »Zapadna Bosna«.

6.) *Izveštaji*

Izveštaji su osnova svakog komandovanja. Od njihove tačnosti i 'brzine zavise kotmaindantislke odluke i dallje mere. Jedinice treba da se ograničavaju na to da javljaju samo dokazame činjenice. Suiminje treba kao takve označavati.

Jedinice neposredno potčinjene Operativnom štabu »Zapadna Bosna« treba svakodnevno da dostavljaju sledeće izveštaje:

(1) Jutarnji izveštaj do 07,00 časova.

(2) Večernji izveštaj do 19,00 časova.

Ovi izveštaji moraju da sadrže:

a) Obaveštenja o neprijatelju.

b) Tok noći, odn. dana.

c) Dostignuta prednja lliniija.

d) Komandna mesta.

e) Dallje namere.

Samo u jutarnjem izveštaju:

f) Gubici u ljudstvu, živoitiinjama, motorniim i drugim vozilima u toku poislllednja 24 časa

g) Gubici neprijatelja u mrtvima i ranjenima u toku poslednjia 24 časa.

h) Plen.

[7] Oskar. Od 15. decembra 1942. potpukovnik. Učestvovao, kao glavar stožera Utinjskog zdruga, u operaciji protiv partizana na Petrovoj gori i u borbi protiv partizana na Kozari.

(3) Pored toga, *odmah,* svaki događaj kojii bi bio u stanju da utiče na tok operacija, na primer, pojava novih neprijateljskih snaga, osobito jak neprijateljski otpor, neprijateljski prepadi u pozadinskom području, oskudica u municiji i snabdevanju.

(4) Prilikom obaveštavanja radioputem javiti ukratko, kodiranim recima, samo najvažnije. Pri tom treba ispisati slova a) do h) ispred pojedinačnih podataka navedenih pod 6.), (2).

(5) Sva uputstva, naređenja i izveštaje od Operativnog štaba »Zapadna Bosna« ili za njega treba sastavljati na nemačkom jezaiku i dati prema karti Jugoslavije 1:100.000.

II deo: Snabdevanje

1.) Nemačke trupe snabdevaće Operativni štab »Zapadna Bosna«. Konfiskacije se mogu sprovoditi samo uz odobrenje Operativnog štaba »Zapadna Bosna«. Svako oduzimanje na terenu treba, u načelu, platiti. Kao pretovarne stanice, predviđeni su Okučani i Kostajinica, kao snabdevačka baza — Banja Luka.

2.) Hrvatske trupe biče snabdevene od hrvatskih komandnih ustanova. Kao snabdevaČke baze predviđeni su Kostajnica, Bosanski Novi, Banja Luka i Dubiea.

U pogledu oduzimanja predmeta s terena radi održavanja borbene gotovosti sopstvenih trupa odlučuje Ministarstvo hrvatskog domobranstva.

3.) Načelnik pozadine Operativnog štaba »Zapadna Bosna« i njemu dodeljeni stručni saradnici pružaće savete hrvatskim službenim organima.

Ako se ukaže potreba, Operativni štab »Zapadna Bosna« preduzeće mere za ispomoć i ujednačavanje.

4.) Plen u oružju, opremi, municiji, vozilima i vučnim životinjama biće najpre čuvan kod sastava kojii su izvršili zaplenu. Otpremanje će biti regufisano od slučaja do slučaja.

5.) *Zarobljenici*

Svaki sastav treba da uredi sabirne stanice za zarobljenike. Otpremanje zarobljenika biće naređeno od slučaja do slučaja.

6.) *Izveštaj* o situaciji u pogledu snabdevanja upućivati svakodnevno do 19,00 časova Operativnom štabu »Zapadna Bosna«, odeljenju za snabdevanje.

III deo:

Nadležnost u izvršnoj vlasti, postupak sa zarobljenicima i civilnim stanovništvom

1.) Operacijsko područje: prostor Sava — Una — nemačko--iitalijanska demarkaciona linija — Vrbas.

? 2.) *Izvršna vlast*

Izvršnu vlast u operacijskom području imaće komandant Borbene grupe »Zapadna Bosna«, general-major Štal, po ovlašćenjiu generala artiljerije Badera. Radi održavanja reda i sigurnosti u područjima angažovanja, pored trupa, stoje na raspolaganju i sve postojeće hrvatske upravne vlasti (nadleštva) i činovnici u operacijskom podiručjiu.

Angažo'vanjem hrvatskih civilnih vlasti biće ovima podređeni hrvatska žandarmerija, kao i svi hrvatski činovnici. Pojedinosti o tome biće pravovremeno naređene od strane Operativnog štaba »Zapadna Bosna«, a u saglasnosti sa opunomoćenikom hrvatskog Ministarstva unutrašnjih poslova pri Operativnom štabu »Zapadna Bosna«.

se

3.) Sudska vlast: bliža naređenja slede.

...*4.) Postupak sa zarobljenicima i civilnim stanovništvom u područjima koja treba očistiti*

a) Ko se bori ili bude uhvaćen sa oružjem biće streljan, a isto tako i lica za koja se dokaže da su se u operacijama koje su u toku borila protiv nemačkih ili hrvatskih oružanih snaga, odnosno pružala pomoć.

b) Lica koja se na poziv bez borbe predaju i polože svoje oružje biće zarobljena, a isto tako i elementi koji izgledaju sumnjivi.

c) Seoske zajednice illi pojedinačne stanovnike koji su se do sada već branili od partizana treba, uz nadzor, angažovati u borbi protiv ustanika. Njihova svojina ne sme biti dirnuta.

d) Svako posezanje protiv ornih delova stanovništva koji. ne potpadaju pod a) zabranjeno je. Isto tako zabranjeno je paljenje kuća, razaranje, pljačkanje i druga nasilna dela. Prekršioci će biti predati ratnom sudu.

Štal

Dostavljeno:

Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima su dostavljene ove instrukcije.

BR. 86

IZVEŠTAJ TRANSPORTNE KOMANDE ZAGREB OD 5 JUNA 1942. VOJNOPRIVREDNOM ŠTABU JUGOISTOK O AKTIV NOSTI PARTIZANA NA ŽELEZNIČKIM PRUGAMA U HR." VATSKOJ, BOSNI I HERCEGOVINI[1]

Prepis

Transportna komanda Zagreb
Br. 43 m 19 odeljenje IHb

Br. 778/42 pov. Zagreb, 5.6.42.

Dostavljeno:[2]

Predmet: Razvoj ustaničkog pokreta u odnosu na funkcionisanje železničkog saobraćaja u Hrvatskoj u periodu od 16.5.,y do 31.5.1942.[3]

Vez a: Dopis br. 43 m 19 odeljenje III b br. 592/42 pov od 5.5.42.[4]

Prilog: Jedna karta.

I u drugoj polovini maja nastavljena je pojačana aktivnost ustanika na nemačkoj interesnoj teritoriji. Broj sabotaža je povećan. Broj sabotaža se od
71 u aprilu 1942. godine popeo na
82 u maju 1942. godine.

Dok je u prvoj polovini meseca javljeno za 32 slučaja sabotaže, dotle se broj sabotaža u drugoj polovini maja popeo na 50.

Broj' sabotaža se ogleda u slledećem:

	italijanska interesna teritorija	nemačka interesna teritorija	Ukupne
1—15.5.42.	24	8	32
16—31.5.42.	31	19	50
Mesec maj:	55	27	82

' Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1293; s. 420—5.

[2] Na 419. snimku se nalazi propratni akt Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka od 16. juna 1942. koji ovaj izveštaj dostavlja Odeljenju za privredu i naoružanje Vrhovne komande Vermahta.

[3] Vidi dok. br. 79.

[4] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

t) Nemačka interesna teritorija

Zabrinjavajući je razvoj situacije na glavnoj železničkoj zi državna granica — Zemun i severno od glavne železke pruge. Dok je u prvoj poloviini maja javljeno za 5 pojelačnih sabotaža, dotle su se sabotaže u periodu za fcojii se veštava pojačale i dtznele su 17 napada. Formirala su se glavnom 3 glavna sektora napada.

Jedna grupa koja vrši napade nalazi se u prostoru izmesporednih pruga Caprag — Karlovac i Sunja — Bosanski i napada s tog pravca na odsek Sisak — Suinja.[5] Zelez-a stanica Blinjski Kut na glavnoj železničkoj pruzi bila je puta cilj napada. Hrvati su pokušali da raščiste situaciju 3iijom 6 sela koja se nalaze u okolini Blinjskog Kuta. itim, te mere nisu dale rezultata. Nemoi su sa svoje ne angažovali pripadnike landesšicon-batalijana iz Siska, sada nije angažovan oklopni voz iz Zagreba. Teže štete, tosno duži prekidi nisu nastajali zbog opreznosti železni-

Druga grupa koja vrši napade nalazi se u brdima severo-10 od Novske.[6] Ona je izvršila oba prepada na glavnu ličku prugu kod Okučana (jugozapadno od Novske) više sabotaža na pruzi Banova Jaruga — Virovitica i na ia sporednim linijama. Hrvaltske jedinice domobrana su u aprilu izvršile napad na tu grupu nisu zabeležile iovoljavajuće rezultate.

Treća grupa se nalazi u rejonu Fruške gore severno od ka Indija — Ruma — Mitrovioa.[7] Kako iz primljenih iztaja proizilazi, ovde se radi o komunističkoj bandi jačine 40 do 50 ljudi, koja pre svega nailazi podršku u srpskim Ova grupa je Više puta oštetila železničku prugu i uresredstava veze na sporednoj pruzi Ruma — Vodnik i nasla liniju Indija — Petrovaradin. Pri 'kraju perioda za se izveštaj podnosi ova grupa je napala glavnu komuniika-i železničku stanicu Mi'travica. Verovatno se može očekida će napadi ove grupe na glavnu komunikaciju biti još s porastom pšenice i kukuruza kojd im pružaju dobar >n. Zbog toga se pojavljuje kao nužan zadatak temeljito nje rejona Fruške gore. Hrvatske žaindarmerijske snage a krajiu perioda za kojd se izveštaj podnosi ojačane, međuone nisu sposobne da izvrše jedan takav zadatak. Zbog

[5] Na tom području diverzije je izvodio Banijski NOP odred.

[6] Akcije na tom području izvodio je 1. slavonski NOP odred.

[7] Na Fruškoj gori se nalazio Fruškogorski NOP odred.

toga su nadležne vojine komande upoznate sa ovom situacijom i zamoljene da preduzmu akciju čišćenja.

Prekid liinija veza na glavnoj komunikaciji do Zemuna je smanjen. Istovremeno su od strane Transportne ispostave 67 Zemun izvestili o nedovoljnom zalaganju hrvatskih snaga da se onemoguće sabotaže. S tim je upoznata nemačka vojna žandarmerija i služba bezbednosti.

Situacija u rejonu Prijedora se pogoršala. Ustanici su zauzeli Prijedor i rudnike u okolini i savladali hrvatsku posadu.[5] Svi radovi na pruzi isu za sada nemogući pošto je drže Ustanici. Ustanici sistematski napadaju prugu Bosanski Novi — Sunja i uspeli su tOliko da se saobraćaj održavao jedino između Sunje i Kostajnice uključno. Ustanici preduzimaju mestimično i takve akcije da demontiraju železničke pragove i šine. Za sada ne može biti govora o opravai mosta ikoid Kostajnice. Ustanici su uspeli da prekinu odvoženje rude iz rudnika oko Prijedora. Treba očekivati da će se s nemačke strane preduzeti sve što je mogućno da se ove veze ponova uspostave.

Mada se na odseku Bosanski Novi — Bihać ne javlja o novim sabotažama, ipak na toj relaciji ne postoji saobraćaj.

Zeleznička pruga Gaprag — Karlovac, koja se nalazi na nemačkoj interesnoj teritoriji, više puta je napadnuta u periodu za ikoji se podnosi izvešta}, međutim, prekidi nisu bili od većeg značaja. Sabotaže je, iz rejona jugozapadno od Sunje, vršila grupa o kojoj je napred bilo reči.

U pogledu *uskotračnih železnica na nemačkoj interesnoj teritoriji* situacija je .postala jasnija. Pri kraju perioda za koji se izveštaj podnosi iz rejona Doboj — Tuzla — Simin Han se javlja da je sklopljen sporazum između Hrvata i četnika kojii su se digli na ustanak.[9] Na taj način je obezbeđena veoma važna železnička pruga za prevoz uglja. Saobraćaj ponovo funlkcioniše punom parom i čine se pdkušajli da se forsira u što je moguće jačoj meri da bi se rezerve uglja koje su stvorene za vreme prekida saobraćaja mogle što pre transportovati kao i rezerve uglja Ikoje se svakim danom povećavaju.

[3] Vidi dok. br. 84, nap. 5 i 6.

[9] Reč je o sporazumima potpisanim u s. Lipcu (kod Doboja) između predstavnika komandanta četničkog Ozrenskog i Trebavskog odreda i komandanta četničkog odreda »Petar Kočić« i predstaynika NDH o zajedničkoj borbi protiv partizana i o međusobnom priznanju (Zbornik, tom IV, knj. 4, dok. br. 102, knj. 5, dok. br. 56, tom XIII, knj. 2, dok. br. 44; AVII, a. NDH, k. 45, reg. br. 46/2, ča, reg. br. 7/2 i 12/2, k. 233. Opširnije o četničko-ustaškim pregovorima, odnosu s četnicima i direktivi Glavnog stana Poglavnika NDH u vezi s tim vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 73.

/ojne komande su već početkom perioda za kojii se izveštaj >si usvojile i izvršile raspodelu oklopnih vozova i poje- oklopnih vagona, da bi se na taj način obezbedio poja- ii saobraćaj.

Takođe su prestali i napadi ustanika u rejonu severoza- *jo* od Vareša na odsek pruge Zavidovići na pruzi Sara- ro — Brod.[10] Pri kraju perioda za kojii se izveštaj podnosi >vo je ukinut prekid saobraćaja noću u vremenu od 22,00 05,00 časova između Zavidovića i Zenice.

Na taj način je ponovo uspostavljena sigurna veza iz- *i železare* u Zenici i tamošnjih *rudnika.*

Ista ustanička grupa oko Vareša je u periodu za koji se eštaj podnosi preduzela neznatne pokušaje sabotaže na rednoj pruzi Vareš — Podlugovi i na industrijskoj pruzi idovići — Han-Pijesak. Ponovna uspostava saobraćaja na Isefcu Olovo — Han-Pijesak, koja je važna zbog strugara se nalaze u rejonu Zavidovića, nije mogla biti obezbe- 1a.

Nakon uspešnog Okončanja vojnih akcija savezničkih tipa u rejomu Sarajevo — Višegrad dobro napreduju radovi opraVku pruge na odseku Prača — Višegrad na pruzi Sa- ajevo — Beograd. Na dan 16.5. stigao je na stanicu Renovica ri voz iz Sarajeva. Ponovno osposobljavanje za saobraćaj ta Renovica — Ustiprača je otežano. Jače je oštećeno 9 mostova i Oko 6 km železničke pruge. I pored najpo- •lijlih uslova, uz angažovanje radnika na što je moguće broju mesta, ni u kom slučaju se ne može računati da i pruga moći da se koristi i da se na taj način ponovo uspo- avi važan *direktan* saobraćaj između Sarajeva i Beograda početka avgusta 1942. godine. Biće uklonjene poteškoće ; su nastale zbog toga što su italijamske Okupacione trupe Skratile građevinski materijal hrvatskim železničkim uprava- i. Sabotaže na pruži od strane ustanika, za vreme izvođe- radova, nisu vršene.

Na italijanskoj interesnoj teritoriji bilo je više napada na *Jmunikaciju za transport nafte* (Zagreb) — Karlovac — lin — Rijeka, što je dovelo do prekida saobraćaja. Na taj je sredinom perioda za koji se izveštaj podnosi došlo velikog nagomilavanja vozova koji prenose naftu. Među- l, to je otklonjeno do kraja perioda za koji se izveštaj pod- . Sabotaže još uvek traju. Obezbeđenjie komunikacije od le italijanskih vojnih Vlasti još nije sprovedeno.

Na žel. pruzi Slav. Brod — Sarajevo u to vreme diverzije su ršili 1. udarni bosanski bataljon i Zenički NOP odred (Zbornik, tom IJV, knj. 5, dok. br. 131).

Ugrožavanje italijanskog odseka železničke pruge Ca prag — Karlovac između Gline i Karlovca i dalje traje. Do sada nije uspeo napad na jače snage ustanika koje se nalaze jugoistočno od Karlovca. Prema tome, železnička pruga Karlovac — Ogulin je i dalje ugrožena, a na taj način i veze Zagreba sa obalom.

Na železnličkoj pruzi Ogulin — Knin saobraćaj se odvija bez većih prekida. Teik pri kraju izveštajnog perioda ponovo su oživeli napadi.

Saobraćaj između Knina i Splita nije bio ometan, međutim, za vojnu privredu važni rudnici boksita koji se nalaze u rejonu severno od Splita još uvek su u rukama ustanika. Na taj način je transport boksita iz tog rejona onemogućen.

Prema poslednjim izveštajima ne može se računati da će se u doglednom vremenu izmeniti situacija u tom rejonu, pošto su italijanske oružane snage više mesta, kao što su Bugojno i Prozor, napustile i povukle se.

To sa svoje strane utiče i na situaciju na pruzi (Prijedor) — Srnetica — Knin. Saobraćaj je potpuno paralisan. Na taj način je transport *pečenog šljunka* koji se upotrebljavao za železaru Vitković, a što se vršilo iz rejona Drvara, nemoguće sprovesti.

Saobraćaj na glavnoj liniji na italijanskom prostoru uskotračnih železniea Mostar — Đulbrovnilk, žbog sabotaže koja je izvršena fcoid Gabele, bio je ^potpuno prekinut u periodu od 17. do 24. maja. Kada su, 23. maja, itađijamske jedinice za obezbeđenje ždlezničkih pruga izdale dozvolu za opravku pruge između Hrasnog (i Hutova, radovi su izvedeni u toku jednog dana.[11] Pri jačem obozbeđenjiu železničke pruge ne bi se toliko otezalo pri transportu boksita prema obali.

26.5. ponovo je prekinuta pruga ispred Huma. Prekid je trajao 2 dana.

Nužno je sigurno obezbeđenje ove pruge, pošto neredovno pristizanje transporta boksitne rude dovodi do poremećaja redovnog brodskog saobraćaja.

Na drugoj strani, transportovanje boksitne rude između Sarajeva i Broda je neizvodljivo. Nemački štab za vezu pri italijanškoj 2. armiji je zlbog toga umoljen da se kod itaiijanskih vojnih vlasti urgira na boljem obezfbeđenju pomenute pruge.

Situacija na sporednoj pruzi Hum — Bileća i Uskoplje **— Zelenika je i dalje neredovna, saobraćaj je paralisan zbog ugrožavanja od strane ustanika.**

[11] Diverzije u tom delu izvodio je Južnohercegovački NOP odred (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 2).

PRILOG IZVEŠTAJU OD 1.5 -315*2. U2 sabotaže

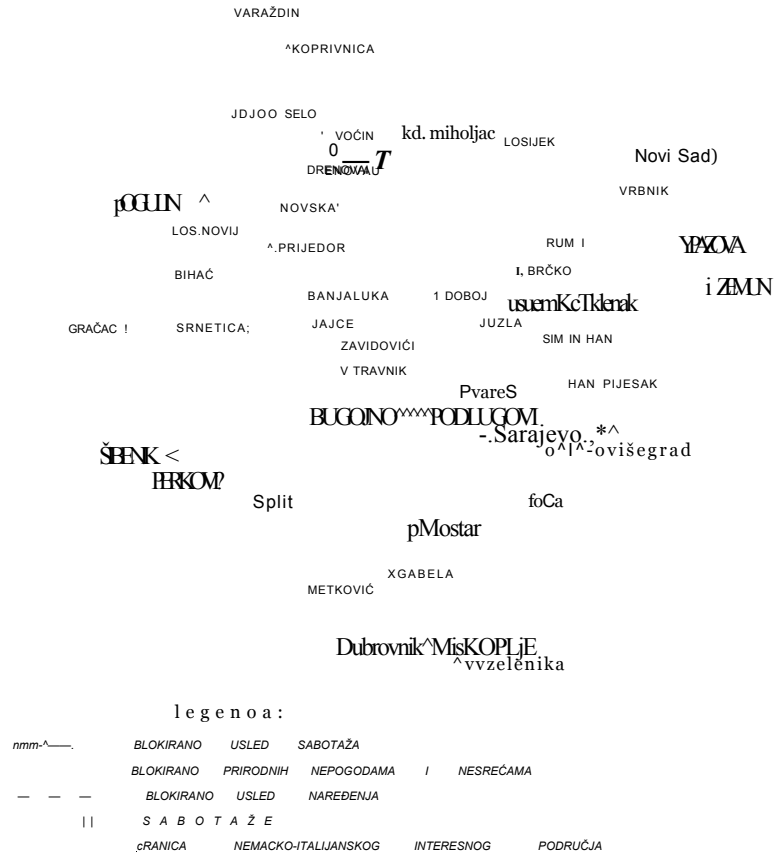

**Gubici u ljudstvu prilikom izvršenih 50 salboitaža su po-
.. većaei. Na tom odselku ukupno je ubijemo 13 železničara i
• 8 hrvatskih i iitalijiainslkih. vojinika, a ranjeno je 13 železničara i 15 vojinilka. Deset žeilezničara i 104 vojnika su zarobljeni od strane ustanika. Na taj način, uikupni gubici u maju su iznosili 14 železničara i 13 ubijenih vojnika i 41 železničar i 33 vojnika teže su povređeni.**

Gubici vagona i lokomotiva kao i objekata na železničkim prugama su veliki. Znatno je povećan broj oštećenih lokomotiva na teritoriji sarajevske direkcije uskotračnih železnica, koja obezbeđuje italijanski prostor, a što je nastalo kao rezultat sabotaža.

potpis

Adresati su dati u nacrtu.

Fjd.Rjd.A.
Zemun, 16.6.42.
SS" *12*

kapetan

[12] Potpis nečitak.

BR. 90

ZAPOVEST OPERATIVNOG ŠTABA »ZAPADNA BOSNA« OD 6. JUNA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA PARTIZANE U PRIJEDORU'

Operativni štalb
»Zapadna Bosna« **Strogo poverlijivo** **O.U., 6.6.1942.**
Ia, 'br. 231/42, sitr. pov. ***11 primeraka***
Prilozi: 1 ***7. primerak***

OPERACIJSKA ZAPOVEST ZA NAPAD NA PRIJEDOR

1.) ***Neprijatelj:*** **vidi obaveštajni bi'llten o neprijatelju br. I.[2] Prema najnovijim podacima vazdušnog izviđanja, neprijatelj pojačava i povećava zapreke duž puta Bosanski Novi — Prijedor, severno od Sane.[3]**

2.) ***Hrvatske snage*** **drže odseke označene u priloženoj karti.[4] Iizmeđu Banje Luke i Sanskog Mosta, kao i između Sainskag Mosta i Bosanskog Novog ne postoji veza.**

3.) ***Borbena grupa »Zapadna Bosna«,*** **brzim i jednovremeno izvedenim prodorom sa istoka i zapada, zauzima najpre Prijedor i Ljulbiju[5] (rudnici železa) i istovremeno sprečava izmicanje ustanika ka jugu preko opšte linije Ulašine (20 km severozapadno od Banje Luke) — Prijedor — Bosanski Novi.**

4.) ***U tu svrhu biće angažovani***
a) ***Grupa »fon Vedel«***
Komandant: **potpukovnik fon Vedel, komandant 721. pp**
Trupe: **721. pp (bez 1. bataljona)**
661. airt. div.
3. hrvatski gorski zdrug
1 pešadiljski bataljon j Divizijska komanda
1 ustaški bataljon J Banja Luka

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1199—1201.
[2] Vidi dok. br. 85, nap. 3.
[3] Partizani su, pred nadmoćnijim snagama, Prijedor napustili 10. juna 1942 (vidi dok. br. 84, nap. 5. i 6).
[4] Redakcija ne raspolaže tom kartom.
[5] Nemačka Borbena grupa »Vedel«, prodorom iz Prijedora 11. juna 1942, zauzela je Ljubiju, razbivši 5. četu 1. bataljona 2. krajiškog NOP odreda (Hronologija, str. 283).

Zadatak: **Napad sa pripremnih položaja istočno od opšte linije hrvatskih položaja od Ulašina (20 km severozapadno od Banje Luke) do Klupa (k. 433) (12 km severozapadno od Banje Luke). Bacanje neprijatelja na Kozaru. Desnim krilom prodirati vodovima opšflim pravcem duž puta, a levim krilom duž železničke pruge za Prijedor.**

Veze unutar napadnog fronta ne smeju se izgubiti. Potreban je prodor jednog isturenog bataljona na Prijedor i oduzimanje mesta, odnosno uspostavljanje veze s Grupom »fon Gejzo«.[6] U toku napada rta Prijedor treba angažovati snage na opštoj liniji južne padine Kozare, 1—2 km severno od pulta Ulašine — Prijedor, radi uspostavljanja zaprečne linije s frontom prema severu, sa zadatkom da se spreči neprijateljski prodor iz Kozare prema jugu.
Jednom borbenom grupom, koju treba formirati od hrvatskih snaga, prodreti iz predela Brankovac (9 ikm zapadno-severozapadno od Banje Luke) preko Bronzanog Majdana (18 km zapadno od Banje Lutke) i uspostaviti vezu sa hrvatskom borbenom grupom kod Sanskog Mosta. Namera je da se u daljem toku operacija ovim snagama očisti zemljište ka severu, do železničke linije Banja Luka — Prijedor, uz održavanje veze prema Sanskom Mostu preko Bronzanog Majdana,

b) ***Grupa »fon Gejzo«***

Komandant: **potpukovnik fon Gejzo**
Trupe: **1. bataljon 750. pp**
924. landesšicen-bataljon
202. tenkovski bataljon (bez dve čete i jednog voda lakih tenkova)
vod brd. topova 670.
3. četa 659. inž. bat.

Hrvati:
4 četa 11. pp
jedna četa jurišnog bataljona (Dvor)
3. baterija I art. div.
1 vod VIII art. div.

Zadatak: **Napad s pripremljenih položaja oko Bosanskog Novog, s obe strane Sane, i zauzimanje Lju-**

[4] Baron fon Gejzo (Freiherr von Geyso)

bije, železničkog mosta na Sani (4 km južno od Prijedara), i Prijedora. Mostovi u Prijedoru, železnički most i objekti u Ljubiji važni za vojnu privredu (vidi prilog 2)[7] treba po mogućstvu zauzeti u naletu, iznenadnim prodorom, i držati.
Put Bosanski Novi — Prijedor treba osigurati uporištima, Ikoja će dati potreban oslonac kasnijim pratećim vodovima. Treba po mogućstvu sprečiti ispad neprijatelja preko Sane ka jugu.
Radi zaštite dubokog južnog krila, kao i rudnika železa i drugih važnih objekata, treba ostaviti osiguranja u predellu Suhače i Ljubije, koja živom izviđačkom aktivnošću ka jugu treba da preduhitre neprijateljske protivmere. Preostala hrvatska posada iz Bosanskog Novog se u istom ciljiu smesta podređuje Grupi »Gejzo.«

5.) Početak napada: 10.6. 04,00 časa.

6.) *Vazduhoplovstvo*
Radi podrške napada, naročito iznenadnih prodora, biće angažovane snage hrvatsike pilotske Grupe »Cenić«,[8] Banja Luika. Traženja za angažovanje uputiti Operativnom štabu »Zapadna Bosna.«

7.) *Nemačko-italijanska demarkaciona linija*
Nemačkim trupama se zabranjuje njeno prelaženje ka jiugu (vidi prilog 1)

8.) Veze
Do Grupe »fon Gejzo« radio
Do Grupe »fon Vedel« žičana i radio.

9.) *Svetleći signal*
belo = prednja linija
crveno = neprijatelj
zdleno = moli se podrška teškog oružja
(u pogledu ostalog vidi podsetnilk A i B i prilog uz B).

10.) *Komandno mesto Operativnog štaba »Zapadna Bosna«:* Banja Luka.

Dostavljeno: Štal

[7] Redakcija ne raspolaže tim prilogom.
[8] Ivan, potpukovnik vazduhoplovstva u NDH.
' Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi, grupa i odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 90

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 6. JUNA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O MOGUĆNOSTI FORMIRANJA I ANGAŽOVANJA JEDINICA NDH NA ISTOČNOM FRONTU[1]

T e 1 e g r a m

Strogo poverljivo!

X

Nemački general u Zagrebu

_ K.R.

OKW/ZASTUPNIKU NAČELNIKA W.F.St.

• *Veza: Str. pov. br. 55920/42 od 26.5,*[2]

Hrvati će firerovu nameru sigurno pozdraviti s najsrdačnijom zahvalnošću, i to Ikako iz stvarnih razloga, tako i ; afoog toga što se osećaju sretnim ižbog interesovanja koje je firer ispoljio prema njihovoj ne tako lakoj sudbini. No, i .rbćz obzira na to što nisam stupio u Službeni dodir sa Hrva- "tima, mogu vam prema raznim izviđainjlima o ovom predmetu javiti sledeće:

1. Ostvarivanje firerove želje uslovljavalo bi što je mo- ,guće više suzbijanje itaiijanskih zahteva za paritetnim posttupanjem. Pri ustrojavanju prvog legionarskog puika[3] moja neprekidno naglašavana ograda prema mišljenju generala "Oksilije, da dobrovoljački korpusi za istočni front nisu ne- .inačka stvar, već stvar sila Osovine, nije ni najmanje urodila plodom. Hrvati su morali škripućući zubima dati 1300 '-.»dobrovoljaca« za jednu posebnu *italijansk*o-hrvatsku legiju. Pri ustrojavanju jednog drugog legionarskog puka, koje se 'Sada priprema i izvodi, poglavnik će prema Italijanima zauzeti stav da više nema na raspolaganju dobrovoljaca. Jedno '.dalje povećavanje *italijansko-hrvastske* legije predstavljalo bi -*za njega politički teško podnošljivo opterećenje.

2. Poteškoće u odnosu na Italijane bi se -mogle lakše Savladati ako bi Hrvati mogli, slično kao Mađari, Slovaci, r*td., da na rusko ratište nastupe kao »zaraćena sila«. Kao »za-

i [1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 65—7. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko : reči, parafa i datuma. Veći deo teksta je naknadno podvučen rukom.
[2] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
[3] Reč je o 369. ojačanoj pješačkoj pukovniji formiranoj u ' Zagrebu, obučenoj u Nemačkoj, a zatim poslatoj na istočni front pod - komandom pukovnika Ivana Markulja (vidi dok. br. 103).

racena sila« oni su se već pre nekoliko meseci u jedinoj svečanoj proklamaciji izjasnili, a da pri tom iz toga do sada nisu izvukli nikakve praktične rezultate.

3. »Milicij>ska armija«, koja je obrazovana neurednim pozivanjem u vojsku godišta od 1912. do 1919, a koja je u toku prve godine postojanja države vodila građanski rat, biće do kraja 1942. smanjena na 25 bataljona.[4] Godišta od 1920. do 1922. od kojih su prva dva već pozvana a treće treba da se pozove u julu u vojsku, biće, prema uzoru na oprobane austrijsko-mađarske brigade, svrstana u nove brigade, koje bi sledeće godine gotovo potpuno zamenile »milicijsku armiju«. Do kraja 1942. imaće se, ako to dobro ide, oko 38 novih bataljona, pored kojih će se nalaziti još već pomenuti drugi legionarski puk i jedan legionarski dopunski bataljon. Na ovih 38 novih bataljona ne može se većim delom zadugo računati, utoliko više što će se upotrebiti za zaposedanje zemlje kada se Italijani evakuišu iz srednjeg i severnog dela 3. zone i kada u 2. zoni buidu hteli da Hrvatima ponovo predadu veoma Obimnu civilnu upravu.

4. Ipaik, jedan do dva od novih brdskih zdrugova mogli bi se bar za izvesno vreme upotrebiti na istaku za izvođenje Obuke uz istovremenu upotrebu za silužbu obezbeđenja. Njihova trajna predaja i angažovanje na frontu mogli bi se samo tada preporučiti kada bi se neka nemačka jedinica kojoj je potreban odmor, a čija jačina bPiznosila Oko polovinu snaga, mogla privremeno prebaciti u Hrvatsku. .Mi moramo u Hrvatskoj odmah imati jedan iizvestan minimalni broj garnizona, povezanih žandarmerijškim stanicama, iz kojih bi se u partizanskom ratu moglo nastaviti iznuravanje i uništavanje bandi.

5. Uprkos u izvesnoj meri zategnutoj situaciji u pogledu popune rezerve mogao bi u svakom slučaju iiza drugog legionarskog puka u aivgustu usled'M treći, a kasnije možda još i četvrti. Pri tom bi Hrvati svakako imali žarku želju da već prva dva legionarska puka ubrzo vide svrstana u jednu »hrvatsku diviziju«,[5] pod jednim nemačkim komandantom koju je firer kao takvu u jednom govoru hrvatskim dobrovoljcima već jednom označio. Koliko bi se praktično legija mogla u smislu tač. 2 ovog izveštaja pretvoriti u jedan zaseban kontingent, ostavlja se političkoj proceni.

6. Formiranje i pridavanje odgovarajućih artiljerijskih i inžinjerijiskih jedinica, jedinica za vezu iitd. od strane Hrvata je samo po sebi razumljivo.

[4] Vidi' dok. br. 75 i 77.
[5] O formiranju 369. pješačke divizije vidi dok. br. 103, 117, 126, 173, 186 i 196.

7. U oblasti snabdevanja vojnom odećom, naoružanjem opremom, kao i u pogledu osoblja za izvođenje obuke i za Icovođenje bila bi potrebna obimna nemačka pomoć.

. 8. U smislu ovih svakako ličnih predloga mogle bi se u kasno leto na istočnom frontu aingažovati dve hrvatske ije — u svakom slučaju najmanje polovina samo za služ- Obezbeđenja.

Nemački general' u Zagrebu
Odelj. Ia, br. 2/42, str. nov.
Zagreb, 6.6.1942.

primer ka:
primerak original generalu nač. štaba

BR. 89

»ETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA g&OMANDANTA U SRBIJI OD 10. JUNA 1942. KOMANDAN- ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLI- ĆKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, SOPSTVE- PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U HR- VATSKOJ, BOSNI I SRBIJI[1]

.tomaindujući general i landant u Srbiji
elj. Ia, br. 3726/42, pov.
zdmet: Izveštaj o Situaciji

Prilog 38[2]
H. Qu„ 10.6.42.
Poverljivo

priloga (samo k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku)

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. STANJE KOD NEPRIJATELJA

Opšta slika

Još uvek nema znakova da će sada izbiti ustanak koji je pripremio Draža Mihailović. Pokazalo se, međutim, da je reorganizovan. Mihailovićev pokret. No treba ipak shvatiti da su sve formirane jedinice — i one koje su u sta-

[1] Snimak prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-01, r. 248, s. 268—73.
[2] Dopisano rukom.

nju formiranja — sposobne za borbu. Treba sigurno računati s tim da će ih neprijateljski avioni i podmornice i dalje snabdevati oružjem i opremoim.

Na jugozapadnoj srpskoj granici razvoj situacije je omogućio da crnogorski nadionalisti razviju veće ustaničke bande. Ustanici su se povukli u severozapadnoim pravcu I dalje se može očekivati da delovi tih ustariičkih grupa prodiru u jugozapadnu Srbiju.

Pošto su nemačke jedinice zavele mir i red na području istočne Bosne, glavna žarišta nemira u delu Hrvatske koji su zaposele nemačke jedinice sada su zapadna Bosna, zatim severozapadno odatle, oblast južno od Petrinje i ponovo Fruška gora. Do sada se nije moglo sprečiti ponovno oživljavanje manjih nemira u istočnoj Bosni.

2. *Srpsko područje*

Područje Dunava je, uglavnom mirno kao i ranije.

Istočno od Požarevca je ponovo življa aktivnost partizana i komunističke propagande. Otkrivena je komunistička organizacija u rejonu severoistočno od Petrovca i kod Kladova. Kod Smedereva je došlo do sukoba između Srpske pomoćne policije i ustanika.

U rejonu oko Niša još nije došlo do smirivanja, ustanici vrše prepade severoistočno i jugoistočno od Kruševca. Bande koje se nalaze na Cerju i Svrljiškim planinama (severoistočno od Niša) i dalje su aktivne.[3] Na tom području su zabeleženi napadi ustanika i prepadi na opštine. Na području *Prokuplja* i dalje su aktivne manje bande.

U jugozapadnoj Srbiji i Oko Kos. Mitrovice situacija se smirila. Suprotnosti između Srba i Albanaca nisu dovele do novih sukoba. Aktivnost neprijatelja je skoro sasvim popustila. Razlog bi mogao da bude taj što su pa tom području preovladali Mihailovićevi odredi.

3. *Srpsko-hrvatska granična zona*

Aktivnost neprijatelja na Fruškoj gori još nije popustila,[4] i pored angažovanja nemačkih jedinica na čišćenju tog područja. Vršeni su prepadi na naselja na južnom obronku i sabotaže na saobraćajinim objektima svih vrsta.

4. *Operacijska zona istočna Bosna*

Ponovo su aktivne manje neprijateljske grupe. Zapadno od Tuzle i jugozapadno od Vareša, kod Mujimog groba, one su se ponovo spojile u veće grupe i nemačke jedinice

[3] Na tom području akcije je izvodio Nišavski (Svrljiški) NOP odred.

[4] Akcije je izvodio Fruškogorski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 52).

su morale da ih razbiju. Jedna četa ustaške legije Francetića, koja se istakla u operacijama u istočnoj Bosni, morala je biti razoružana a pripadnici uhapšeni, jer je nečuvenim zverstvima ponovo nateralla stanovništvo u šume i time najteže sabotirala akciju smirivanja.[5]

Hrvatska Vlada nastavlja pregovore s četničkim grupama na području Zvornik — Bijeljina — Brčko — Tužla, kao i na Ozrenu i zapadno od njega.[6] Hrvatska država želi po svaku cenu da pridobije te četničke grupe i da ih angažuje za svoju stvar. Pojedini odredi tih četnika već su bili angažovani u istočnoj Bosni na strani Hrvata.

. *Zapadna Bosna*

Na planini Kozari se nalaze jake neprijateljske snage zbog kojlih su bile neophodne operacije koje su sada počele.[7] Pre početka operacija pokušale su jače snage s područja Bihaća da ojačaju neprijatelja oko Prijedora. Posle opkoljavanja neprijatelj je pokušao da se probije na jugoistok (istočno od Sanskog Mosta) kao i preko Save i Une (između Bos. Gradiške i Jasenovca i severno od Dubice). Neprijatelj je, suprotno svojim običajima, prihvatio borbu i žilavo se borio na više mesta.

-6. *Sabotaže i prepadi*

Povećava se broj sabotaža. Ustanovljeno je, odnosno izvešteno za 126 slučajeva sabotaže. U poređenju s poslednjim izveštajinim periodom one su se povećale za 45.

Na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd, zapadno od Okučana, izvršen je napad bombama.[8] Znatno je oštećen teretni voz a saobraćaj je bio izvesno vreme u prekidu.

II. AKTIVNOST SOPSTVENIH JEDINICA

704. pd je s Ruskim jedinicama za zaštitu privrednih objekata izvela više akcija čišćenja oko Negotiina i Bora,

[5] O zločinima i teroru nemačko-ustaških snaga nad narodom istočne Bosne vidi saopštenje VS NOP i DV Jugoslavije (Zbornik, tom II, knj. 4, dok. br. 17).

[4] Vidi dok. br. 86, nap. 9. Ovi ugovori između predstavnika NDH i komandanata četničkog Ozrenskog i Trebavskog odreda, 28. maja 1942. u s. Lipcu (kod Doboja), i komandanta četničkog Maje-Vičkog odreda, 30. maja 1942. u Loparama, sklopljeni su radi zajedničke akcije protiv NOP odreda. Ovim ugovorima četnički komandanti su priznali suverenitet NDH, izrazili lojalnost i odanost Paveliću i uključili se u oružane formacije NDH (AVII, a. NDH, k. 45, reg. br. 46/2, k. 52, reg. br. 40/1).

[7] Vidi dok. br. 96.

[8] Akciju je izveo 1. slavonski NOP odred (Zbornik, tom V, knj. 6, dok. br. 61, knj. 8, dok. br. 18).

Smenjeno je osiguranje Gvozdenih vrata i stražarski puk u Beogradu. Otkrivena je komunistička organizacija na području Petrovac i Kladovo. Kod Smedereva i Duibnice (14 km jugozapadno od Petrovca) odredi srpskih nacionalista imali su dve uspešne borbe.

714. pd **je izvela mnogobrojne akcije čišćenja oko G. Milanovca i severno od Topole i zaplenila oružje, opremu i municiju.[9] Uhvaćeno je više ustanika, kao i mnogo pripadnika nepouzdanih četničkih odreda.**

717. pd **je izvela više akcija čišćenja oko čačka i Guče. Odstranjene su mine koje su ustanici položili kod Guče. Zarobljeno je 29 ustanika. Akcija »800« za hvatanje Mihailovića je prekinuta, pošto je on po svoj prilici na vreme pobegao za Prijepolje.[10] Uhvaćeni su 1 engleski kapetan i 1 važan Mihailovićev kurir.**

718. pd **sa 2 pukovske grupe pročešljava područje zapadno od Tuzle i Oko Vareša. Borbena grupa 750. pp koja je nastupala od Tuzle u zapadnom pravcu naišla je u početku na otpor neprijatelja, koji je brzo slomljen. Ostaci neprijatelja su razbijeni ili odbačeni preko Krivaje na jugozapad. Zbog jačih neprijateljskih snaga kod Mujinog groba, jugoistočno od Vareša, angažovana je borbena grupa 738. pp. Posle jačeg otpora koji je pružio u početku kao i kod Breze (18 km južno od Vareša), neprijatelj je opkoljen i uništen, odnosno razbijen. Zaplenjeno je mnogo oružja i municije. Neprijatelj je imao mnogo mrtvih, dOk su sopstveni gubici neznatni. Prilikom akcije čišćenja Oko Rogatice došlo je do sukoba s razbijenim bandama. Neprijatelj je imao veće gubitke, dok su sopstveni bili neznatni.**

Borbena grupa »Zapadna Bosna« **je posle zauzimanja polaznih položaja počela napad 10.6. u 04,00 časa.[11] Prednji odredi zauzeli su na prepad Prijedor i Ljubiju.[12] Neprijatelj je pružio jači otpor na putu Bos. Novi — Prijedor. Neprijatelj uzaludno pokušava da se probije iz obruča Banja Luka — Bos. Gradiška — Dubiea — Bos. Novi — Sanski Most. 1. hrv. gorski zdrug je 10.6. izveo akciju čišćenja na području Kostajnica — Bos. Šamarica — Bos. Novi.**

7 ***kralj, bugar. okup. korpus*** **izveo je 2 uspešne akcije čišćenja između Prokuplja i planine Jastrebac, kao i 24 km južno od PrOkuplja.[13] Zarobljeno je mnogo ustanika i zaplenjeno je oružja i municije. U tOku je nova akcija čišćenja na istom području.**

Korpusne jedinice.

a) ***Akcija čišćenja u Fruškoj gori*** **izvedena je iznenadno 4. juna. Neprijatelj je imao 287 mrtvih,[14] dok su sopstveni gulbici 3 mrtva i 6 ranjenih.**

b) ***Dunavske flotile:*** **Angažovanje kao i do sada. Iz Apatiina se vratila sa bojnog gađanja I poluflotila Kralj, mađar. dunavske flotile. Deo Kralj, mađar. dunav. flotile alngažovan je u operaciji »Zapadna-Bosna«. Zadatak: Sprečavanje ustanika da se između Bos. Gradiške i Jasenovca prebace preko Save na sever.**

Kod **[SS]** ***divizije »Princ Eugen« i Ruskih jedinica*** **za zaštitu privrednih objekata nema promena.**

III. AKTIVNOST NEPRIJATELJSKOG VAZDUHOPLOVSTVA

.U periodu za koji se podnosi izveštaj povećao se broj nadletanja neprijateljskih aviona, i to na području oko Kruševca Ćačak — Kos. Mitrovica.

a aviona hrvatskog ratnog vazduhoplovstva prešla su us-cima u Prijedoru.[15] Isti su bombardovali Banju Luku, .Orahovo (16 km zapadno — severozapadno od Bos. Gradiš-

' Ovu akciju su izvodili 1. bataljon 721. pp i delovi 447. i 977. landesšicen-bataljona (AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 264).

" Uprkos brižljivim pripremama koje su trajale celog maja 1942, akcija »Forstrat« (hvatanje Draže Mihailovića) nije uspela. Akciju je izvodila 7. četa 800. puka »Brandenburg« za naročitu upotrebu pod komandom kapetana Milera (AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 1—19 i s. 188—211).

" Vidi dok. br. 84, 85 i 87.

[12] Vidi dok. br. 84 i 87. U Ljubiji se nalazila 5. četa 1. bataljona 2. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 69; Rade Bašić, n.d., str. 190; Pavle Jakšić, O prvoj neprijateljskoj ofanzivi, VIG br. 5/1952, str. 11).

[13] Protiv tih snaga se borio Jastrebački NOP odred.

" Za odmazdu zbog pretrpljenih gubitaka u borbi sa 1. četom Fruškogorskog NOP odreda kod s. Grgurevaca, nemački vojnici su izvršili masovno streljanje srpskog stanovništva (Zbornik, tom I, knj. 17, doik. br. 16; žarko Atanacković, Vojvodina u borbi 1941—1945, Forum, Novi Sad, 1959, str. 70).

[15] i " Odnosi se na avion »Potez« pilota Franje Kluza i avion »Brege« Rudija Cajaveca, arodnih heroja. Njihov prvi borbeni zadatak bio je bombardovanje i mitraljiranje Banje Luke, aerodroma Zalužani i jedne ustaške kolone »Crne legije« u povlačenju iz s. Orahova prema Bos. Dubici. Nad Zalužanima je avion »Brege« bio oštećen a Rudi Cajavec, teško ranjen, morao se spustiti koa s. Kadinjana i tu je, da ne bi pao u ruke četnika, izvršio samoubistvo (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 57, 62, 75 i 76).

ke) d Bos. Novi. Jedan avion je oboren.[16] Prilikom bombardovanja je poginulo 10 lica, među kojima i jedan nemački vojnik.

IV. SNABDEVANJE

Skladišta plena: Nastavlja se uništavnje nesigurne municije u skladištima zaplenjenog materijala. Uništavanjem hlora i fozgena završeni su radovi na raščišćavanju skladišta Obilićevo.

Saobraćaj: Ustanici s područja Fruške gore uništili su više puta telefonske linije na pruzi uskog koloseka Ruma — skladište municije Vrdnik. Sama pruga je ostala neoštećena.

Ratni zarobljenici: Sanitetski voz »Beograd« krenuo je za Minister [Münster] sa transportom 419 srpskih ratnih zarobljenika koji se otpuštaju.

V. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA[7]

Ukupno brojno stanje 8.6. iznosi 647 oficira i 16.033 vojnika. Državne policijske škole su ponovo poslale na kurseve izvestan broj pripadnika, i to:

Drž. pol.[icijska] škola

Beograd	20 oficira	393 vojnika
Niš	7 „ ^	144 „
Kragujevac	6 „	145 „

Gubici u periodu za koji se podnosi izveštaj: 8 mrtvih, 2 ranjena.

Stalno se vrši preoružavanje. Teškoće su jedino u tome što se deo Srpske državne straže angažuje u borbenim dejstvima. Vrši se obnova odeće i popravljanje smeštajnih prostorija. Brojno stanje follksdojčerske policije u Banatu iznosilo je 8. juna 29 oficira i 924 vojnika.

VI. *Uprava:* Nema posebnih pramena.

VII. *Gubici i plen:*[w] Vidi prilog.

pot. Bader
general artiljerije

F. d. R.
Kogard
generalštab, potpoikovnik

Dostavljeno:
.. ,[19] v

[17] i [s] Vidi dok. br. 72 i 93.

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

Sopstveni gubici od 26.5. do 5.6.1942.

	Mrtvi	Ranjeni	Nestali
Nemei u Srbiji	3	1	—
Nemoi u Hrvatskoj	1	7	—
Folksdojčeri	1	3	—
Hrvati	14	57	75
Italijani	8	2	
Bugari	_	1	_
Srpska pomoć, policija	16	2	—
	43	73	75

Gubici neprijatelja 26.5.—5.6.1942.

	Mrtvi	Ranjeni	Uhapšeni
Na području Srbije	36	4	222
Na području Hrvatske	71	—	78
	107	4	300

U Beogradu je od 26.5. do 5.6.42. uhapšeno 125 lica

Plen

'a području Srbije

puškamitr. sa 12 šaržera
pušaka
. 1. signal. pištolj
5 signal, zrna
4 bajoneta
1 stara topovska cev
5 čaura art. zrna
J deo avio-bomibe
2 pijuka
- 4 telefona, telefon, kabl
4 sanduka za transport, srpske uniforme, predmeti opreme
3 polj. kuhinje
1 polj. kovačnica
7 sanduka eksploziva
1 radio-otpremnik
5 radio-aparata
27 granata

Na području Hrvatske

700 1 nafte

Izveštaji su stigli za neznatne količine plena.

31*

BR. 90

ZAPOVEST OPERATIVNOG ŠTABA »ZAPADNA BOSNA« OD 12. JUNA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PREGRUPISAVANJE JEDINICA I DALJA DEJSTVA PROTIV PARTIZANA U ZAPADNOJ BOSNI[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji

Prim.: 13.6.42. br. gl. kane. 134/42'

Odelj. Ia, zaved. 306/42, str, pov.

Primerak 1 | Priloga:

O.U., 12.6.1942.
11 primeraka
1. primerak

Operativni štab
»Zapadna Bosna«

Ia, br. 245/42 str. pov.

Zapovest za pregrupisavanje snaga Borbene grupe »Zapadna Bosna«

1.) *Neprijatelj* je, iznenadnim zauzimanjem Prijedora i Ljubije, hrabrim nastupom trupa i učešćem tenkova i vazduhoplovstva, moralno uzdrman. Organizacijom zaprečnih linija podeljen je na pojedinačne grupe a razjedinjeno mu je i komandovanje. Bliiže podatke vidi u obaveštajnom biltenu o neprijatelju.[3]

2.) Nakon uspešnog sprovođenja 1. zadatka,[4] Borbena grupa »Zapadna Bosna« biće pregrupisana.

3.) Operativnom štabu Borbene grupe »Zapadna Bosna« biće neposredno podređeni:

a) *3. gorski zdrug*

Komandant: Komandant 3. gorskog zdruga, pukovnik Rupčić[5]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1183—6.
[2] Štambilj primaoca.
[3] Vidi dok. br. 83, nap. 3.
[4] Reč je o zauzimanju Prijedora i Ljubije. O tome vidi dok. br. 83 i 85.
[5] Mato; žandarmerijski (oružnički) pukovnik.

Trupe:
Gorski zdrug bez štaba 3. gorske pukovnije i III/3. gorske pukovnije
jedan ustaški bataljon
jedna baterija 661. art. div.

Zadatak: Osiguranje i poboljšanje zaprečne linije od Ulašina do Kozaruše, isključno. Povezivanje sa Zaprečnom grupom »Istok« i pojačanje 721. pp preko odeljenja za vezu na linijama razgraničenja. Borbeno izviđanje ka severu do opšte linije Markovo brdo (4,5 km severno od Ulašina) — Kozarački kam (3 km severno od Kozarca).

b) *Ojačani 721. pp*

Komandant: Komandant 721. pp, potpukovnik fon Vedel

Trupe-.
štab II/721. pp, III/721. pp (bez jedne čete)
1/750. pp
924. landešieon-bataljon
1/202. oki. puka
661. art. div. bez jedne bat., uz to vod brd. topova
Hrvatski I bat. 2. gors. pukovnije

Zadatak: Osiguranje i poboljšanje zaprečne linije »Sever« od Kozaruše, uključno, do 5 km zapadno od Prijedora, osiguranje puteva i železničkih mostova kod Prijedora i 4 km južno od njega. Osiguranje rudničkih uređaja i pogona važnih za život u Ljubijii. Aktivno borbeno izviđanje prema jugoistoku, jugu i zapadu do opšte linije Grabež (15 km jugoistočno od Prijedora) — Trnova (4 km severno od Sanskog Mosta) — RavSka (15 km jugozapadno od Prijedora) i do Bosanskog Novog, ka severu do opšte linije Talavica pOljana (5 km severno od Kozarca) — Kapela (6 'km severozapadno od Prijedora).

c) Linija razgraničenja između 3. gors. zdruga i ojačanog 721. pp: železnička stanica Kozarac (6 km jugozapadno od Kozarca) — Kozaruša (istočno od Talavice poljane).

d) *Grupa »Fric« [Fritzl*

Komandant: Komandant 3. gorske pukovnije, potpukovnik Fric.[6]

[4] Julije

Trupe:
štab 3. gorske pukovnije
III/3. gorske pukovnije
I/1. pp[7]
jedina baterija VIII art. div., kapetan Vesel[8]

Zadatak: osiguranje zaprečne -linije prema jugu, čišćenje južno od železničke linije, prema posebnim uputstvima.

e) *1. gorska div.*

Komandant: Komandant 1. gorske div., pukovnik Peričić[9]

Trupe:
1. gorska div.[10]
Zaprečna grupa »Zapad«
Žandarmerijski 'bataljon Bosanski Novi

Zadaci: Čišćenje prostora između Sane i Une do linije Prijedor — Bosanska Dubica. Osiguranje i naknadno čišćenje očišćenog područja od strane Okupacionih trupa i žandarmerije.

Osiguranje železničke linije Kostajnica — Bosanski Novi.

Osiguranje prema jugu, pri tom treba držati Suhaču i Blagaj. Poboljšanje puta Bosanski Novi — Prijedor.

e) *Zaprečne grupe »Istok« i »Sever«*

Komandant: pukovnik Brozović[11], komandant divizije Banja Luka

Trupe:
Kao do sada, osim toga upućuju se na međusobnu saradnju sa:

[7] Ovaj pješački puk je pripadao domobranskoj 1. pješačkoj diviziji.

[8] Adolf; nadsatnik.

[9] Stjepan; pešadijski pukovnik. Na dužnosti komandanta 1. gorske divizije postavljen je 23. aprila a 23. juna 1942. za vojnog povereника NDH kod Više komande itaiijanskih oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« (Vjestnik Ministarstva hrvatskog domobranstva, osobni poslovi, 1942, str. 306).

[10] U sastavu ove divizije su bila četiri gorska zdruga. Svaki gorski zdrug je u svom sastavu imao: gorsku pukovniju (tri bataljona), brdsku bojnu (bataljoh), gorsku bitnicu (brdsku bateriju) i pozadinske jedinice.

[11] Ivan; pešadijski pukovnik a od 4. jula 1942. general; komandant Banjalučkog zdruga (sastava: 10. pp, VIII topnički sklop, I jurišna bojna, Dobrovoljačka bojna Banja Luka i Dobrovoljačka bojna Kotorišče).

Oklopnim železničkim vozom 23, Novska
1 topovnjačom
1 Oklopnim čamcem mađarske Dunavske flotiie, mesto: zapadno od Bosanske Gradiške.

Zadatak: odbrana zaprečne linije, aktivno borbeno izviđanje u Okruženom području i pribavljanje obaveštenja.

f) *Rezerva Operativnog štaba*

Komandant: potpukovnik fon Gejzo, komandant I tenk. bat. 202.

Trupe: tenk. bat. 202. oki. puka (bez 1. i 2. čete)
jedna četa 721. pp
3/659. inž. bat.
Hrvatska žandarmerijska četa

Zadaci: Stroga pripravnost Oko Ivanjske. Izviđanje u cilju pokretnog angažovanja, naročito u pravcu Prijedora, Sanskog Mosta i Bronzanog . Majdana. Izviđanje puteva za angažovanje kod Zaprečne grupe »Istok« između relke Save i Ulašina.

4.) *Pregrupisavanje* III/721. pp u dosadašnji odsek I bat. 3. gorslke pukovnije treba izvesti na sledeći način:

a) Istovremeno izvlačenje do, otprilike, polovine bataljona koji se smenjuje. Premeštanje na nove odseke, po mogućstvu, uz učešće kamiona i preuzimanje novih odseka.

b) Nakon preuzimanja i simenjivanja, odmicanje druge polovine bataljona u njihove nove prostore.

Mora se računati s prolaznim slabljenjem odseka. U slučaju potrebe, treba pripremiti rezerve u blizini dotičnih odseka. Pokret radi smenjivanja biće pogodno izvesti tako da započne rano izjutra.

5.) *Avijacijska grupa »Cenić«*[12]

Zadatak: Naoružano izviđanje i borbeno angažovanje u prostoru Bosanska Dubica — Grmeč — Sanski Most — Banja Luka — Bosanska Gradiška, prema naročitom uputstvu.

[12] Ivan; vazduhoplovni major (zrakoplovni bojnik), komandant 3. zrakoplovne luke Banja Luka.

6.) *Veze*

a) *Telefon*

Četa za vezu uređuje na glavnoj osi veze Banja Luka — Prijedor — Ljubija telefonske stanice za 3. brd. brigadu, štab 721. pp i za 'komandanta Ljubije, a na sopstvenoj liniji vezu sa hrvatskom 1. brd. div. u Kostajnici.

b) *Radio*

Radio-veza sa 1. -brd. div. 721. pp, Grupom »Fric«, Oklopnim železničkim vozom 23 i mađarskom Dunavskom flotilom.

7.) *Nova organizacija komandovanja potčinjenim i pridatim jedinicama* stupa na snagu 13.6. u 18 časova. Do toga vremena pregrupisanje treba da izvrše samo Grupe »fon Vedel« i »fon Gejzo«.[13] O izvršenju izvestiti do 13.6. u 18 časova.

8.) Komandno mesto Operativnog štaba »Zapadna Bosna«: Banja Luka.

Dostavljeno:
u

[13] Baron fon Gejzo (Freiherr von Geyso). Potpukovnik, komandant 1. batalj. 202. oklopnog puka. Poginuo 1. februara 1943. godine.

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi, jedinica i grupa kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 91

OVEST OPERATIVNOG ŠTABA »ZAPADNA BOSNA« OD JUNA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA ARTIZANE U REJONU KOSTAJNICA — BOSANSKI NOVI — PRIJEDOR — BOSANSKA DUBICA[1]

srativni štab
Zapadna Bosna«
\ br. 1225/42 pov.

Komandujući general i komandant u Srbiji
Prim. 13.6.42, gl~ kancel. 4217/42 pov.
Odelj. Ia, zaved. br. 3734/42 pov.
Primerak: 1 | Prilog: ./.

OjU. 12.6.42.

VEST ZA ČIŠĆENJE PROSTORIJE KOSTAJNICA — BOSANSKI NOVI — PRIJEDOR — BOS. DUBICA[3]

Neprijatelj, uzdrman dosadašnjim uspesiima nemačko--hrvatskih jedinica, ipak je još aktivan. Pobliže vidi u olbaveštajnom biltenu o neprijatelju br. 3.[4]

1. gorska div. (bez 1. bataljona 2. gorskog puka, Prijedor) nastupa 14.6. u 04,00 sa opšte linije visovi istočjio od Une radi čišćenja prostorije Kostajnica — Bosanski Novi — Prijedor — Bosanska Dubiea i dostiže *- najkasnije do 18.6. u 16,00 časova opštu liniju Prijedor — Bosanska Dubiea.

- ' Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u , NAV-T-501, r. 249, s. 1188—9.
Štambilj primaoca.

Uvodne borbe sa 2. krajiškim NOP odredom na Kozari počele š 10. juna 1942. U napadu su učestvovale domobranske jedinice 'alučkog zdruga, 3. gorske pukovnije 1. gorske divizije i 1. pjepukovnije 1. pješačke divizije u sadejstvu s četničkim odre- »Puk Maniača« (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 80, 88, 92, 110; Bašić, Ustanak i borbe na Kozari 1941—1942, Vojno delo, Beo- 1957, str. 173—243).

[4] Redakcija ne raspolaže tim biltenom.

3.) Čišćenje tireba «provoditi u skladu sa »Instrukcijama za operacije u zapadnoj Bosni«, Operativni štab »Zapadna Bosna«, Ia, br. 230/42 str. pov. od 4.6.42.[5] Osobito je važno da 'se spojevi unutar i. između jedinica ne izgube. Dodir s neprijateljem ne srne se prekinuti.
Da bi se spreoilo izmicanje ustanika, severno i južno krilo treba ešelonirati duž puteva, kraj obale.

4.) *Ojačani 721. pp* iz Prijedora i *Zaprečna grupa »Sever«* iz Bosanske Dubice treba; jedno drugom u susret, da vrše nasilno izviđanje duž postojećeg puta uz obalu sa zadatkom da olakšaju nastupanje 1. gorske div., spreče izvlačenje ustanika preko Sane i Une i uspostave vezu prema zapadu.

5.) Pri daljem nastupanju, snage Zaprečne grupe treba da naknadno pročiste prekcinitralisano zemljište i da na njemu ostave posade. Nadalje, treba sprovesti osiguranje železničke linije i južnog krila duž Sane. Blagaj i Suhaču treba držati. Treba osigurati građevinske radove Građevinskim Jandesšicen-bataljonoim 8 na železničkoj liniji Kostajnica — Bosanski Novi. U tu svrhu biće 1. gorskoj div. podređene sve snage Zaprečne grupe »Zapad« (kopnena vojska uključujući osiguranje na železnicama, žandarmerija i ustaše).

6.) Što se više bude približavalo naređenoj liniji Prijedor — Dubica, verovatno će se pojačavati neprijateljski pritisak na zaprečne linije na jugu, istoku i severu, osobito noću. Zbog toga treba obezbediti najstrožu pripravnost, brzu i snažnu intervenciju pri neprijateljskim pokušajima prodora.

7.) *Vazduhoplovstvo*
Angažovanje vazduhoplovstva za osmatranje, oružano izviđanje i podršku u borbama na zemlji može se uvek zatražiti od Operativnog štaba »Zapadna Bosna«.

8.) *Veze*
a) *Žičana:* 1. brd. div. vezuje se na centralu Građevinskog bataljona 8 u Kostajnici.
b) *Radio:* kao do sada.

[1] Vidi dok. br. 85.

9.) *O sprovođenju operacije* izvestiti Operativni štab »Zapadna Bosna« do 14.6. Uz to priložiti kartu: 1:100.000.

pot. Štal
F.d,R.
Gem
generalštabni major

Dana 15.6. telegraf.
Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku[7]

Dostavljeno:
.. /'

BR. 92

OBAVEŠTENJE KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 18. JUNA 1942. NEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU O ODMAZDI KOJU JE SPECIJALNA ČETA 800. PUKA »BRANDENBURG« IZVRŠILA KOD GRGUREVACA I O BORBAMA S PARTIZANIMA[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji
Pov. br. 3785/42.[3]

WB—880, K.TB[2]
2
Beograd, 18.6.42.
Poverljivo
Prilog 54[4]

NEMAČKOM POSLANSTVU

Zagreb

Na telegram Nemačkog poslanstva u Zagrebu od 15.6.42, koji mi je podneo opunomoćenik nem. Ministarstva spoljnih poslova u Beogradu[5], odgovaram:

[6] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.
[7] Dopisano rukom.
' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 302—3.
[3] i [4] Dopisano rukom.
[5] Na toj dužnosti se nalazio Feliks Bencler.

Nemačkom generalu u Zagrebu je 4.6.42. saopštena namera da se u Frušku goru uputi [7.] četa 800 (školskog puka »Brandenburg«) koja je specijalno obučena za borbu u teškim uslovima.[6]

Ova odluka je usledila zato da bi se, u interesu hrvatske države, na Fruškoj gori *brzo* zaveo red pomoću jedinice koja je specijalno *obučena* za tešku borbu. Nije tačno da je četa izvela akciju čišćenja po *svom nahođenju.* Izvođenje akcije je usledilo na osnovu naređenja koje sam ja izdao. Ćeta je najpre uspostavila vezu samo s landesšicen-četom koja se nalazila u Rumi[7], a s pukovnikom Gvazdanovićem[8] tek pošto je veliki župan dr Elilker[9] prethodno razgovarao s mojim načelnikom štaba. To je bila *greška:* veza sa hrvatskom komandom u Rumi uspostavljena je ipak 10.6.42. Ja do sada *nisam* znao za planske akcije Hrvata protiv ustanika i, po mome mišljenju, one se ne mogu ni izvoditi, jer oni, prema podacima dr Elikera, ne raspolažu odgovarajućim jedinicama. Za borbu je, dakle, stajala na raspolaganju samo četa 800. puka. Laindesšicen-četa iz Rume ima stražarske zadatke.

Streljanje 257 Srba usledilo je zbog gubitaka koje je četa imala na rubu šume severno od Grgurevaca[10], a naročito zbog dva poginula podoficira. To je proizašlo iz revolta čete zbog gubitaka dva naročito hrabra komandira.

Četa, koja je donedavno bila angažovana u južnoj Srbiji, previdela je da se sad ne nalazi u okupiranoj oblasti, nego da se bori u Hrvatskoj koja je naš saveznik. To je odmah bilo razjašnjeno. Posle oštre intervencije čete, već danima ne stižu izveštaji o neprijateljskim dejstvima ustanaka u Fruškoj gori.

Moram reći da je uvredljivo za nemačke jedinice ako se postupak nemačke čete izjednačava sa zVerstvima ustaša.

Izdao sam naređenje da četa 800. puka 18.6. napusti područje Fruške gore. Ona se stavlja na raspolaganje Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«.[11]

Od nemačkih jedinica u Sremu ostaje samo landesšicen--četa u Rumi, radi čuvanja skladišta municije.

Na znanje:
Nemačkom generalu u Zagrebu,

Bader
general artiljerije

Opunomoćeniku Min. spolj. poslova pri komandujućem generalu i 'komandantu u Srbiji.

[6] i [11] Ova 7. četa 800. puka »Brandenburg« za naročitu upotrebu, posle neuspele operacije »Forstrat« (hvatanje Draže Mihailovića), prebačena je u Frušku goru. Njen komandant Miler, odmah je u svim mestima na području Fruške gore objavio sledeće: »1, Zabranjuje se svaki saobraćaj pored puteva. 2. Zabranjuje se kretanje stanovništva noću. Ko se o ovo ogreši tretiraće se kao ustanik«. On je za dejstva protiv Fruškogorskog NOP odreda i stanovništva na tom području imao široka ovlaščenja u pogledu odmazde nad stanovništvom, kako u toku borbe tako i neposredno posle nje. Po završetku akcije na Fruškoj gori, 7. četa je 17. juna 1942. dodeljena Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«. U zapadnoj Bosinii je bila angažovana do 28. juna 1942, a zatim prebačena na istočni front, pa se u međuvremenu 800. puk »Brandenburg«, sastavljen od različitih specijalnih jedinica, rasformirao (AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 188—211, r. 266, s. 21).

[7] Ova četa je pripadala 823. landesšicen-bataljonu.

[8] Dragutinom \

' Jakob, župan župe Vuka (NDH), koja je obuhvatala područje istočnog Srerna.

[10] Borbu sa ovom nemačkom četom su 5. juna 1942. vodili borci 1. čete Fruškogorskog NOP odreda s namerom da spreče njen prodor ka Fruškoj gori (Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 52).

BR. 76

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERAIA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. JUNA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, SOPSTVENIM PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U HRVATSKOJ, SRBIJI I BOSNI I O OPERACIJI PROTIV PARTIZANA NA KOZARI[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji • 13-A, WB-881[3] — ***Prilog 61[2]*** **K.T.B**
Odelj. Ia, br. 3837/42 pov. — **H.Qu., 20.6.42**

Predmet: **Izveštaj o situaciji za period od 10. 'do 20.6. 1942.** — **Poverljivo**

2 *priloga* (samo za k-danta oružanih snaga na Jugoistoku)

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. STANJE KOD NEPRIJATELJA

l. Opšta slika

Draža Mihailović je verovatno pobegao u italijansku okupa oionu zonu u Sandžak.

Povećao se broj sabotaža i prepada na opštinske organe, uz spaljivanje arhive, pljačkanje i odvođenje osoba koje su postale opasne za ustanike, a naročito u bugarskoj okupacionoj oblasti Srbije. Na području Orne Gore je zbijanjem redova crnogorskih četnika — nacionalista stvoren faktor sile koju treba uzeti ozbiljno. Njih u formiranju, naoružanju i opremi, kao i u angažovanju, velikodušno pomažu Italijani. Radi se o dobro naoružanoj borbenoj grupi od nekoliko hiljada ljudi koje predvode bivši oficiri. Izgleda da je, uglavnom, postignut njen pry;i cilj — razbijanje proleterske brigade na području Crne Gore.[4] Po svojim političkim stavovima crnogorski četnici — nacionalisti su pobornici velikosrpske ideje. Treba pretpostavljati da su povezani s Mihailovićem, koga široki krugovi kao i ranije smatraju pravim vođom Srbije.

f Celokupnu hrvatsku teritoriju treba i dalje smatrati kao pod-
I ručje nemira. Tu se ističu tri žarišta nemira. Jedna jaka ustanička grupa nalazi se na planini Kozari. Obrazuje se i druga ustanička oblast na području između Vrbasa i Une južno od demarkacione linije. Na to područje su prešli delovi snaga koje je 'kod Prijedora potakla Borbena grupa »Zapadna Bosna«. Ustaničkom pokretu će verovatno pogodovati to što Italijani napuštaju tu oblast, a Hrvati nisu u stanju da je dovoljno osiguraju. Kao treći centar nemira smatra se Hercegovina, gde su pritešnjeni ostaci crnogorske proleterske brigade s područja Lim — Tara.[5]

. 2. *Srpsko područje*

U *severnoj Srbiji* je i dalje mirno, izuzev jednog većeg /prepada na voz kod tunela Obradova Stolica (pruga Paraćin — Zaječar), koji su izveli ustanici maskirani kao četnici verni vladi.[6] Inače je bilo manjih sabotaža, bez značaja. Na po-
*** području Niš -J- Prokuplje nije došlo do smirivanja i pored ponovljene akcije čišćenja. Glavna područja nemira su, kao**
« i ranije, oblast Svrljig i planina Jastrebac. Odavde bande pre-
»diuzimaju prepade i pljačkaške pohode.

, S druge strane demarkacione linije *jugozapadne* Srbije širi
. se jaka komunistička propaganda među muslimanskim sta-
' novništvom sreza Sjenice. Manje bande prebacile su se u Srbiju na planinu Zlatibor.

3. *Srpsko-hrvatsko granično područje*

Manje partizanske grupe terorišu stanovništvo na području Brčko—Bijeljina. Zahvaljujući našoj akciji čišćenja, skoro su sasvim prestale sabotaže i prepadi na području Fruške gore.

4. *Operacijska zona istočna Bosna*

Uspešno je smireno područje Vareš — Zavidovići — Zenica. Na području Vlasenica — Milići ponovo se razbuktao ustanak, ali je brzom intervencijom nemačkih jedinica ugušena

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501 r. 248, s. 319—24.

! i [3] Dopisano rukom.

" i [5] Na tromeđi Crne Gore, Hercegovine i istočne Bosne sredinom juna 1942. nalazile su se 1. proleterska, 2. proleterska, 3. proleterska (sandžačka), 4. i 5. proleterska (crnogorska) NOU brigada (Miša Leković, Ofanziva proleterskih brigada u leto 1942, VII, Beograd, 1965, str. 15—30).

[6] Akciju je, 15. juna 1942, izveo Timočki NOP odred (Oslobodilački rat, knj. I, str. 216).

ta opasnost u začetku. Neprijatelj je podlegao naknadno ojačanoj posadi. Ostaci bandi s Romanije i Igmana vršili su prepade u Okolini Sarajeva.

5. *Zapadna Bosna*

Posle čišćenja Šamarice prihvatile su borbu jake i dobro naoružane jedinice ustanika na Kozari na području Bronzani Majdan — Bos. Dubiea — Prijedor.[7] Grupa ustanika je izbegla opkoljavanje kod Sanskog Mosta i povukla se na jugozapad. Svi uporni napadi neprijatelja u cilju probijanja obruča na Kozari ka severu ii jugu propali su, a ustanici su pretrpeli velike gubitke.

6. *Sabotaže i prepadi*

Broj prepada u ovom iizveštajnom periodu je u odnosu na poslednji izveštaj opao sa 126 na 89. Razlozi za to su čišćenje Fruške gore, kao i operacije nemačkih jedinica na području Vareš — Zavidovići — Zenica i u zapadnoj Bosni. Na području Srbije većina sabotaža je izvršena u bugarskoj okupacionoj oblasti, u kojoj se ustanici mogu lakše kriti i držati zbog teško prohodnog zemljišta.

II. AKTIVNOST SOPSTVENIH JEDINICA

704. pd

Osiguranje područja divizije, posebno Beograda i Gvozdenih vrata. Nema naročitih događaja.

714. pd

Prilikom više akcija čišćenja kod U'ba — Lajkovca i kod G. Milanovca zarobljene su grupe ustanika, uz neznatne sopstvene gubitke.

717. pd

U više akcija čišćenja i pretresa na jugozapadnoj granici zaplenjeno je oružja i municije. U borbi je odbačena na jug jača grupa ustanika na planini Bukovik (16 km severno od Sjenice). Zaplenjene su veće količine oružja i municije. Neprijatelj je imao 20 mrtvih, dok je 1 naš ranjen. Delovi 737. pp sprečili su prelazak ustanika u Srbiju preko jugozapadne granice.

[7] Reč je o 1. krajiškoj NOU brigadi koja je vodila borbe u rejonu sela Bronzanog Majdana i Piskavice, a zatim se izvukla preko r. Save i izbegla okruženje koje su joj pripremali: nemačka Borbena grupa »Vedel«, Zapadni odsek odbrane Banje Luke, delovi domobranskog 3. gorsikog zdruga i četničkog odreda »Puk Manjača« i posada Sanskog Mosta (AVII, a. NOP, k. 1994, reg. br. 5—180/9; a. NDH. k. 54, reg. br. 16/9 i 16/10).

718. pd

Uspešno je završeno čišćenje područja Vareš — Zavidovići — Zenica, uz neznatan otpor neprijatelja. Deo odbeglog stanovništva je vraćen u očišćeno područje. Brzom intervencijom uspešno je odbijen jači napad ustanika na Vlasenicu. Ojačana je posada grada, neprijatelj je napadnut, delom uništen a delom razbijen.

6, kralj, bugar. pd

Divizija je preuzela obezbeđenje pruge Paraćin — Zaječar. Prilikom akcije čišćenja uhvaćeni su saučesnici napada kod Krivog Vira.

17. i 21. kralj, bugar. pd

Divizije su vršile lokailna čišćenja u rejonu Prokuplje i Niš. Uhvaćeno je i streljano nekoliko ustanika. Dva velika podu-, hvata protiv ustanika na planini Jastrebac dovela su do razbijanja neprijatelja na istočnom Jastrepcu i do opkoljavanja neprijatelja na zapadnom Jastrepcu.[8] Operacije još nisu završene. Neprijatelj je do sada izgubio 44 borca.

Div. »Princ Eugen«

Formiranje teče planski.

Borbena grupa »Zapadna Bosna«

Posle zauzimanja Prijedora, 10.6, na prepad su, neoštećeni, pali, u nemačke ruke rudnici Ljubija i Rudnik.[9] Čišćenje južno od linije Prijedor — Ivanjska dovelo je do uništenja i razbijanja neprijatelja na području Banja Luka — Prijedor — Sanski Most. Posle uspešnog čišćenja Šamarice krenula je 1. hrv. gorska div. u napad s linije Kostajnica — Bos. Novi na liniju Bos. Dubiea— Prijedor.[10] Prednji delovi su dostigli liniju 18.6. Osujećeni su pokušaji neprijatelja da se probije kroz obruč Bos. Gradiška — Banja Luka — Prijedor — Bos. Dubiea, uz velike gubitke neprijatelja. Neprijatelj koji se sada uporno bori na zapadnom delu Kozare uslovljava da se naše snage pregrupišu.

Dunavske flotile

Kod grupe Nemačke dunavske flotiUe nema naročitih događaja. Od Kralj, mađar. dunav. flotile angažovana je najpre I polu-flotila a kasnije cela flotila u zapadnoj Bosni. Zadatak: sprečavanje ustanika da pređu preko Save, između Bos. Gradiške

Na planini Jastrepcu su se nalazili Jastrebački i Rasinski NOP odred (dok. br. 101).

[9] Vidi dok. br. 87 i 89.

[10] Vidi dok. br. 91, nap. 3.

i Jasenovca, na sever. Floti!a je više puta uspešno stupila u

borbu.

Avio-komanda

Avio4omanda je postavila komandanta aviojedinice Borbene grupe »Zapadna. Bosna« i angažovala cmešovitu nemačko-hrvaisku vazduhoplovnu formaciju za 'borbu protiv ustanika. Od većih uspeha postignuto je: uništeno je mesto štaba ustanika u Prijedoru; spuštanjem udarne grupe u Prijedor spreče no je rušenje vojno-akonomski važnog mosta u Prijedoru; razbijen je, odnosno uništen neprijatelj koji se prikupljao, odnosno njegove kolone. Vršeno je uspešno izviđanje iz vazduha.

Ruske jedinice za zaštitu privr. objekata

Jedinice su se i dalje isticale u angažovanju. Pošto je glavnina 721. pp angažovana u zapadnoj Bosni, 1 bat. za zaštitu privr. objekata preuzeo je osiguranje donjeg dela Drine.

III. AKTIVNOST NEPRIJATELJSKE AVIJACIJE

U periodu za koji se podnosi izveštaj zabdeženo je samo nadletanje jednog aviona, verovatno engleskog, na području Srbije. Kod Raške je otkrivena i sklonjena oprema koja je izbačena iz engleskog aviona. U *zapadnoj* Bosni su ustanici više puta angažovali partizanski avion za podršku borbi na zemlji."

IV. SNABDEVANJE

Završeni su radovi u skladištima zaplenjenog oružja kod Kragujevca i Kraljeva.

U Požarevcu je uništena nesigurna municija.

9.6. je iskliznuo iz šina teretni voz kod Rajdća, zapadno od Okučana, usled sabotaže, te je privremeno bio obustavljen sav saobraćaj na pruzi Zagreb — Beograd. Zbog sličnog napada 9 km severozapadno od Niša, takođe je bio neko vreme obustavljen sav saobraćaj između Beograda i Niša.[12] Rušenje koje su ustanici izvršili kod Krivog Vira (pruga Paraćin — Zaječar) tako je veliko, da još nije uspostavljen direktan saobraćaj. - 12.6. stiglo je u Beograd 427 srpskih ratnih zarobljenika otpuštenih *iz* nemačkih logora.

" Odnosi se na partizanski avion Franje Kluza, koji je bio baziran u Međuvođu (na pl. Kozari).

[u] Diverzije kod s. Vrtišta (na pruzi Niš — Stalac) — i kod s. Novog Sela i s. Doljevca (na pruzi Niš — Leskovac) izveo je Jastrebački NOP odred (Kronologija, str. 295).

Tu diverziju je, 16. juna 1942, izveo Timočki NOP odred. (Hronologija, str. 295).

8 -

S S & M S *

, /, * ... • /

- »*t i.r*»Utrl»«*,

i-",'"

№nMAn*WR<>ii>'

M h H K i i i

dokumenta br. 93

Fotokopija poslednje stranice

iska državna straža

ipno brojno stanje je 18.6. iznosilo 56 oficira i 15.160 voj-a. Gulbici u periodu za ikoji se podnosi izveštaj iznose 2 a i 1 ranjen. Inače nema promena.

V. IZVEŠTAJ UPRAVE

a naročitih događaja.

VI. GUBICI I PLEN[14]

di prilog.

stavljeno:
. ,[15]

Bader
general artiljerije

Sopstveni gubici od 6. do 15.6.1942.

	Mrtvi	Ranjeni	Nestali
anci u Srbiji	2	2	2
taci u Hrvatskoj	33	69	8
đksdojčeri u Hrvatskoj	2	–	–
tvati	129	159	188 i 1 četa
đijani	100	89	–
Pska policija (četnici)	29	5	–
	295	324	198 i 1 četa

Gubici neprijatelja od 6. do 15.6.1942.

	Mrtvi	Ranjeni	Zarobljeni
,'ppdručju Srbije	124	181	1735
području Hrvatske	1534	198	1355
»jani za odmazdu na učju Hrvatske	10	–	–
	1668	379	3090

U Beogradu je **od 6. do 15.6.1942.** ***uhapšeno 113 lica.***

[14] Vidi dok. br. 89 i 101.

[15] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i Bva kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

Plen

Na području Srbije:

21 puška
3 pištolja
peš. municija
ručne bombe
2 bicikla
1 magacin za pištolj
odeća

Na području Hrvatske:

5 mitraljeza
17 puškomiit ral jeza
359 pušaka
1 pištolj
peš. municija
detonatori i eksploziv
8 lokomotiva
1 improviz. oklop. lok.
8 „ oklop, vagona
300 vagona
9 konja
1 kola
uređaji za vezu
radio-uređaji
1 top
3 minobacača
1 voj. dogled
3 bajoneta
1 zastava
1 telefon
1 samar
1 bager
delovi opreme
spisi

BR. 94

EVEŠTAJ TRANSPORTNE KOMANDE ZAGREB OD 20. JU- 1942. VOJNOPRIVREDNOM ŠTABU JUGOISTOK O AK- IVNOSTI PARTIZANA NA ŽELEZNIČKIM PRUGAMA U HRVATSKOJ, BOSNI I HERCEGOVINI[1]

POVERLJIVO

Prepis

ransportna komanda Zagreb — Zagreb, 20.6.42.
Z. *43 m 19 odelj. Illb*
r. 908/42 pov.

Dostavljeno

edmet: Razvoj ustaničkog pokreta sa aspekta železničkih pruga u Hrvatskoj u vremenu od 1. do 15.6.42.[2]
'eza: Dopis Transportne komande Zagreb br. 43 m 19 odeljenje Illb br. 592/42 pov. od 5.5,42.[3]
'tog: Karta

'»Opšta situacija

•pilanu razvoja ustaničkog pokreta mesec jun predstavlja Čajan preokret. Istočnobosainsiki prostor treba smatrati ^enim kao rezultat oružanih akcija koje su završene u Nasuprot tome, napadi na glavnu železničku prugu u pomenuitom odseku su pojačani.

s tim, dejstva započeta sredinom perioda za koji se podnosi, a u cilju čišćenja rejona Prijedora, pod »Zapadna Bosna«, dobijaju utoliko veći značaj.[4]

ilijanskoj okupacionoj teritoriji u porastu su sabotaže zi Zagreb — Rijeka, gde se transportuje nafta.

perioda za koji se izveštaj podnosi prispeli su novi ji o poteškoćama na pruzi Mostar — Dubrovnik koja "šti za prevoz boksitne rude.

Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u NAV-T-77, r. 1293, s. 412—8.

Vidi dok. br. 86.

* Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

[4] Vidi dok. br. 90, 91 i 96.

Broj sabotaža u prvoj polovini meseca je u odnosu na isti period prethodnog meseca nešto povećan.
Broj udesa, izgleda, je sledeći:

	nemačka okupaciona teritorija	i italijanska okupaoiona teritorija	ukupno
1—15.6.42.	24	12	36
1—15.5.42.	24	8	32

2. *Nemačka interesna sfera*

a. *Glavna komunikacija nemačka granica — Zemun*

Ustanička grupa koja se nalazi u Šamatrici, zapadno od Sunje, vrši prepade na glavnu komunikaciju između Sunje i Capraga; međutim, ti napadi nemaju za posledicu veća razaranja.

U sklopu akcije »Zapadna Bosna«, hrvatska 1. gorska divizija je očistila Šamaricu i potisla ustaničke grupe preko komunikaćije Sunja — Bosanski Novi i preko reke Une.[5] Ustanička grupa koja se nalazi na teritoriji severno od Novske, u brdima, više puta je ugrožavala komunikaciju Banova Jaruga — Virovitica i napala je odsek Novska — Brod kod Rajiea.[6] Na taj način ustanici su pokušali da ometu prilaz i snabdevanje trupa u vezi s akcijom »Zapadna Bosna«.

Transportna komanda Zagreb je preduzela mere u cilju pojačanog osiguranja ovog odseka od strane trupa za obezbeđenje.

Osiguranje glavne komunikacije je pojačano posedanjem u osnovi izgrađenih stražarskih kula koje je naredio komandujući general i komandant u Srbiji. Stražarske kule su sve posednute na kraju perioda za koji se izveštava. Celokupna zaštita železničkih pruga, koju takođe vrše i hrvatsike jedinice za osiguranje železničkih pruga, stavljena je pod jedinstvenu nemačku komandu.

Transportna 'komanda u Zagrebu je zamolila da se zaštita glavne železničke komunikacije pojača većim angažovanjem patrola. Izgradnja oklopnih dresina i opremanje pa-

[5] Napad na Banijski NOP odred u Baniji otpočeo je 1. juna 1942. U borbama do 12. juna domobranska 1. gorska div. je uspela da ovlada većim delom slobodne teritorije i da izbije na r. Unu (Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 39 i 96; AVII, a. NDH, k. 53, reg. br. 6/1—8 i 7/1—3).

[6] Akcije na tom području je izvodio 1. slavonski NOP odrea (Zbornik, tom V, knj. 6, dok. br. 15 i 61; knj. 8, dok. br. 18).

trola s reflektorima radi osvetljavanja pruge je inicirano. Na odseku glavne železničke pruge Vinkovci — Ruma izvršen je veći broj sabotaža verovatno od strane bandi koje se nalaze na Fruškoj gori. Pri kraju perioda za koji se obaveštava, aktivnost ovih bandi je u izvesnoj meri popustila. Transportna komanda u Zagrebu smatra da treba preduzeti plansko čišćenje Fruške gore radi otklanjanja opasnosti koje odatle prete glavnoj železničkoj pruzi,

jj'b) Zeleznička pruga Caprag — Karlovac

Aktivnost bandi na ovoj komunikaciji je popustila. Pri kraju perioda za koji se izveštaj podnosi i dalje u toku meseca juna aktivnost je ponovo oživela.

lc) Zeleznička pruga za prevoz ruda Prijedor — Bosanski Novi — Sunja

Situacija u rejonu Prijedor o kojoj je izvešteno u poslednjem izveštaju, a što je imalo za posledicu potpuno ovladavanje železničkom prugom za prevoz rude, dovela je do toga da se preduzme akcija »Zapadna Bosna«. Ova akcija je počela 10. juna i u tOku nje je zauzet Prijedor i rudnik Ljubija.[7]

Borbenim trupama su pridodate i građevinske jedinice, koje su odmah preuzele opraVku železničke pruge.

, Odsek Sunja — Bosanski Novi nalazi se u našim rukama.

,Na tom odseku najteži zadatak se sastoji u tome da se po-
?'{novo osposobi most kod Kostajnice dug 52 m.[8] Mora se
računati da će za to biti potrebno vreme od 2—2 1/2 meseca.

Ipjd'sek Bosanski Novi — Prijedor — Piskavica nije ugrožen peki neprijatelja. Izviđanja Ikoja su izvršena nisu mogla 8>iti potpuna. Izviđanjem iz vazduha je ustanovljeno da .'Su mnogobrojni manji mostovi i prelazi razoreni. Takođe je gornji stroj uništen uklanjanjem i rušenjem šina i žesfezničkih pragova. Radovi za opravku ove komunikacije »trajaće najmanje 30 dana.

fSam rudnik je skoro neoštećen. Pošto raspoložive količieie rude 'iznose oko 250.000 tona, spremnih za transport, Transportna komanda Zagreb planira da upotrebi kolo№e kamiona na suvozemnoj komunikaciji Prijedor — Bogaaska Dubiea — železnička stanica Dubiea. S potpunim »ezbeđenjem ove komunikacije može se računati od 10. Ia. Utovar rude će se vršiti na železničkoj stanici Dubiea.

[Vidi dok. br. 87 i 89.

jv* Vijadukt kod ž. st. Volinja (na pruzi Volinja — Kostajnica) su delovi 3. bataljona Banijskog i jedna četa 2. krajiškog NOP

[1] (Zbornik, tom V, knj. 4, dok. br. 63, 48 i 130).

Dalju mogućnost, pre opravke mosta kod Kostajnice u cilju pretovara većih količina, rude, Transportna komanda Zagreb vidi u tome da će nakon opravke odseka Prijedor — Bosanski Novi — most, dakle, u poslednjoj trećini jula, moći hiti izvršen pretovar na mestu gde se izgradi most. Ruda bi se pretovarivala u kamione koji bi se postavili na suvozemnu komunikaciju koja se proteže zajedno s prugom, a zatim bi se pomoću beskrajnog platna utovarila u železničke vagone.

b) *Nemačka oblast uskotračnih železnica*

Uskotračne pruge nisu bile rušene. Pri kraju perioda za koji se izveštaj podnosi izvešteno je da je u rejonu severno od Vareša bila aktivna jedna ustanička grupa koja je ugrožavala industrijsku pragu Zavidovići — Olovo. — Han-Pijesak. Radi neutralisanja ove grupe, 718. pd je s hrvatskim snagama preduzela akciju čišćenja koja je još u toku.

Osposobljavanje pruge Sarajevo — Prača — Višegrad nalazi se u toj fazi da se sredinom jula može računati s ponovnim saobraćajem na tom pravcu. Više nije bilo sabotaža na građevinskim radovima.

3. *Italijanska interesna teritorija*

a) *Pruga za transport nafte Zagreb — Rijeka*

Sabotaže na pruzi Zagreb — Karlovac — Ogulin — Rijeka i dalje se vrše. Do sada nije bilo uspeha da se obezbedi neometan transport nafte. Više puta je dolazilo, usled ovih sabotaža, do velikog zastoja vozova koji odvoze naftu iz Zagreba za Italiju. Upućivanje transporta preko Zidanog Mosta i Ljubljane bilo je u više navrata nužno organizovati. Međutim, ovo dolazi u Obzir samo kao ispomoć zbog poznatog preopterećenja ove pruge.

Transportna komanda u Zagrebu ponovila je svoj zahtev u pogledu jačeg obezbeđenja komunikacije, i to u svojim dopisima opunomoćenom transportnom oficiru u Rimu i nemačkom štabu za vezu pri italijanskoj 2. armiji. Italijanske vojne vlasti su odgovorile da je za zaštitu ove komunikacije angažovano oko 11.000 ljudi. Takođe je saopšteno da se planira upotreba Oklopnih dresina. Međutim, s time se može računati tek nakon dva meseca.

b) Pruga Ogulin — Knin

Redovan saobraćaj u cilju odvoženja boksita iz rejona Drniša pragom Ogulin — Knin nije mogao biti obežbeđen-, Ustaničke grupe koje se nalaze zapadno od Bihaća vise puta su ugrožavale i rušile železničku prugu na odseku

PRILOG UZ IZVEŠTAJ ODie-ise 1942. (36 slučajeva)

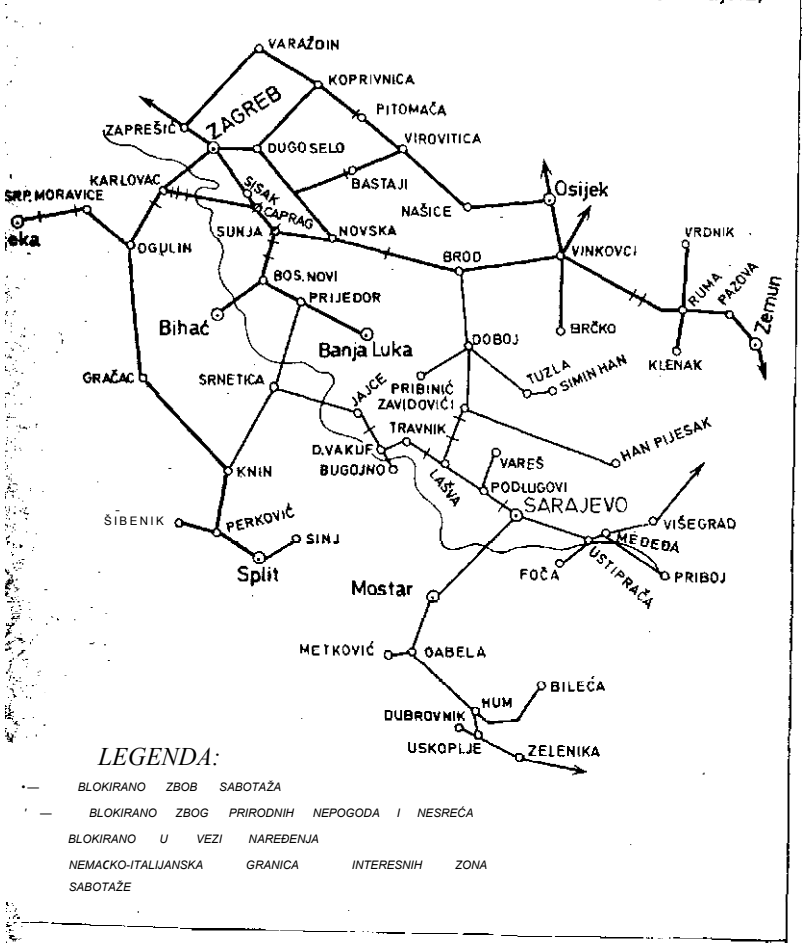

Gračac — Oguiliin.[9] Akcije koje se na tom prostoru izvode i koje su još uvek u toku nisu do sada postigle veće uspehe. Čak je javljeno da su italijanske trupe morale ponovo da napuste neke oblasti.

c) *Pruga Srnetica — Knin*
Saobraćaj na ovoj pruzi, koji je važan radi transporta pečenog šljunka u Nemačku, ne postoji. Na osnovu prispelih izveštaja o pokretima itaiijanskih trupa na tom prostoru, ne može se računati, u doglednom vremenu, sa uspostavom saobraćaja na tom pravcu.

d) *Vskotračne železnice na italijanskom prostoru*
Nema izveštaja o sabotažama na komunikaciji Mostar — Dubrovnik. Pa ipak se računa s napadima ustanika na ovu prugu. Zbog toga italijanske vojne vlasti ograničavaju saobraćaj na ovoj komunikaciji od 05,00 do 16,00 časova. Na taj način je usporen transport boksita za Dubrovnik. Nisu mogle biti prebačene količine s ikojima se računalo.
U Metkoviću i Pločama, gde je planirana izgradnja pristaništa za pretovar boksita, može »se smatrati kao nesigurna teritorija, pa su italijanske vojne vlasti bile prinuđene da zabrane kretanje u okolini.
Situacija na pomoćnoj pruzi za Biileću i Uskoplje — Zeleniku nije se promenila. Saobraćaj ne postoji zbog ugrožavanja pruge od strane ustanika.
Pojačanje obezbeđenja komunikacija us'kotračnih železnica treba očekivati s pristizanjem dve italijanske divizije iz Dubrovnika.

Gubici u ljudstvu i materijalnim sredstvima

.bici u ljudstvu u vremenu za koje se izveštaj podnosi manji su nego ranije. Oni iznose

15 mrtvih.

tete na železničkim vagonima i lokomotivama i na površinskim objektima su ponovo povećane. Broj oštećenih lokomoiva i železničkih vagona je kao i ranije visok.

F.d.R.d.A. potpis
Zemun, 7.7.42.
[10]

kapetan

[9] Diverziju su, 11. juna 1942, izveli delovi 2. primorsko-goranskog NOP odreda (Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 46).
[10] Potpis nečitak.

BR. 95

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 21 JU NA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O POVLAČENJU ITALIJANSKIH JEDINICA IZ 3. ZONE I DELIMIČNO 2. ZONE I O ITALIJANSKO-USTAŠKIM ODNOSIMA[1]

Telegram

Strogo poverljivo

Nemački general u Zagrebu
K.R.

1. **OKW/odelj. za imostranstvo**
2. **OKH/odelj. vojnih izaslanika 2 x**
3. **Operativnom štabu yazduhoplovstva, Grupi vojnih izaslanika pukovnika Šmita**
4. **Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku — I a**
5. **Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji**

Povlačenje Italijana iz južne Hrvatske. **Kako mi je juče saopštio ministar spoiljnih poslova Lorković, 19.6. potpisan je ugovor između generala Roate i Hrvata o novom uređenju južno od demarkacione linije.[2] Prema ovom ugovoru, od oko 200 bataljona kojii su se 1.6. zatekli između morske obale i demarkacione linije,[3] u toku sledećih meseci će se iz 3. i 2. zone izvući 70 do 80 bataljona ii prebaciti u Dalmaciju i Sloveniju okupiranu od Italijana; na taj način ne bi trebalo da dođe do nekog značajnijeg smanjivanja snaga 2. armije, već samo do pregrupisavanja kojim bi se napustilo hrvatsko tlo, ali bi se zato utoliko više ojačalo zaposedanje nove italijanske teritorije. Ministar Lorković vidi u ovom pregrupisavanju jedan znak slabosti Italije u vojnom pogledu, čiji je ministar spoljnih poslova, na primer, nedavno objavio »nezavisnost«**

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 40—2.

[2] i [4] Vidi dok. br. 102; Zbornik, tom V, knj. 32, dok. br. 116: Sporazum između vlade NDH i Višeg zapovjedništva oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« od 19. juna 1942. u kojem su regulisane pojedinosti o postepenom povlačenju italijanskih posada iz 3. zone i delimično iz 2. zone, kao i o pitanju uprave na području ovih zona.

[3] Ministarstvo spoljnih poslova Kraljevine Italije je 1. juna 1942. tražilo od ustaške vlade NDH da se izmeni sporazum o odnosima između, italijanskih i ustaških vlasti na području 2. zone (Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 67).

i. Gore i koji bi sada hteo da prema Hrvatima dođe u je-
bolji položaj, i jedan dokaz o brigama koje Italijanima
»je naročito Slovenija. Nasuprot tome, ovdašnji nemački
jlanik se ne može, kako je to već javljeno, sasvim oteti
Sku da će povlačenje Italijana predstavljati za Hrvate je-
izvor novih poteškoća koje Italijanima ne bi došle sa-
ro nepoželjno. U stvari maršal Kvaternik se, prema izjavi
crkovića, u razgovorima s Roatom više trudio da uspori tem-
povlačenja nego da ga ubrza, pošto rukovodstvu hrvatskih
<ižanih snaga neće biti baš sasvim lako da vojnički uzme
^svoje ruke znatne planinske predele, koje Italijani nisu
Ikako umirili, a koje im sada ponovo predaju. Roata, koji
u razgovorima pokazao posve uviđavan, izjavio je da je
этап da povede računa o oviim željama hrvatskih oružanih
-ga. Tako se i njegov plan da se do 10. jula napuste Drvar,
***no, Duvno, Nevesinje, Gacko, Ljubinje i Bileća ne mora**
rati kao obavezan. Samo, on bi želeo da koncem jeseni
'e trupe bezuslovno vidi već obezbeđene i pošteđene suro-
(poteškoća koje zadaju planine u zimsko doba.

Doslovni tekst novog italijansko-'h'rvatskog ugovora do-
sledećih dana.[4] Uopšte uzevši, po završetku pregrupisava-
'fc, planirano je da italijanski garnizoni ostanu u Karlovcu
jaštita italijanske pokrajine Ljubljana), na železničkoj pru-
ifkiša'k — Ogulin — Knin, na severnom hrvatskom primorju
Jkvenica, Novi, Senj itd.), u Splitu, dalje u Metkoviću, Du-
civniku, Mostaru-i Trebinju. U pogledu Roatine primedbe
'Hrvati preuzmu i neposrednu zaštitu železničke pruge Su-
*** — Knin, maršal se, prema saopštenju Lorkovića, u to ni-**
upuštao.

U pogledu upravljanja Italijani su se u 3. zoni odrekli
»kog uticaja. U 2. zoni su, za svoje garnizone, zadržali jedi-
još dzvesnu, u vojnom pogledu važnu policijsku vlast, za
dove u primorju nešto više nego u unutrašnjosti.[5] Prema
ше, u 3. zoni Hrvati mogu vršljati po svome ćefu, pri čemu
u suštini imaju patčiniiti samo kontroli okupacionih vlasti.

Da bi se o ovom iznenadnom skretanju iltalijanške politi-
u Hrvatskoj moglo nešto reći, čovek se mora podsetiti da
italijanska težnja za širenjem padala u vreme komandova-
. Ambrozija i da je Roata uspeo da se oslobodi ovog njemu
iovatno neugodnog nasledstva tek ikada je bio neposredno
tčinjen Kavaleru, a koje je nedavno usledilo. Značajno je

[5] Viša komanda oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« je jula **1942.** kod Glavnog stožera Ministarstva domobranstva NDH irala da ustaško-domobranske jedinice, u skladu sa zagrebačkim razumom, preuzmu uporišta i zaštitu pruga u **2.** zoni (Zbornik, **um XIII,** knj. **2,** dok. br. **81).**

zaista da vrlo mala 2. zona posle pregrupisavanja može još uvdk angažovati znatno više od 100 bataljona. Prema njegovim saopštenjima, svakako Roata misli na jedno veoma dugo davanje odsustva svojim vojnicima.

Nemački general u Zagrebu
Ia, br. 147/42, str. pov.
Zagreb, 21.6.42.
pot. i.v.[6] Funk[7]

7 primeraka:
1. primerak —- original
2. - generalu
3. „ - nač. štaba
4. „ –- poslaniku
5- „ -• vojnom izaslaniku
6. „ -• vazd. izaslaniku
7. „ -• koncept

BR. 96

IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 24. JUNA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I O MERAMA ZA UNIŠTENJE PARTIZANA U ZAPADNOJ BOSNI[1]

Poverljivo *Prilog 73*[2]
24.6.42. **K.T.B.**
K. R.

Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku
Nemačkom generalu u Zagrebu

Predmet: **Procena situacije u zapadnoj Bosni**

Partizanski pokret u zapadnoj Bosni i Oblastima koje se s njom graniče stalno je u porastu. Uspešnim zauzimanjem

[s] in Vertretung (zastupa)
[7] Valter (Walter Funck)\
[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 345—6.
[2] Dopisano rukom.

«. Prijedora u maju neprijatelj je ojačao moralno i u pogledu ' naoružanja.[3] On je od tada imao vremena da se organizuje.

Na Kozari se nalazi 4—5.000 partizana, dobro organi- ^ zovanih i naoružanih, a kao pomoćne snage imaju mnogobroj- ' no stanovništvo koje je spremno da se bori i brani Kozaru.[4] »Kozara je teško prohodna šumovita planina, gusta šuma s mnogim klancima, pripremljena za odbranu i snabdevanje za- •"lijhama i stadima stoke.

Druge jake snage, najmanje 1 partizanska brigada, na- i' laze se na području Bos. Krupa — planina Gnrneč — Sanski • Most[5] i delovima sada kreću na hrvatska osiguranja na pruzi ,-Bos. Krupa — Bos. Novi.[6] Zauzeli su Rudice. Šamarica i pod- > ručje zapadno od (linije Prijedor — Bos. Dubica samo su » delimično očišćeni i tamo se već ponovo nalaze veće parti- ', zanske grupe koje sada uspešno vrše prepade na osiguranja / pruga i kolone za dotur.

Severno od Save, na Papuku i Psunju, nalaze se partizan- ske snage koje vrše prepade na pru-gu Zagreb — Beograd i na žanđarmerijske stanice te Oblasti.[7]

Istočno od Vrbasa i južno od Banje Luke partizane sada "drže u šahu četnici verni vladi.[8]

„ * Može se pretpostaviti da postoji veza između svih partizanskih odreda i grupa, a verovatno i jedinstveno rukovodstvo. Posle uspelog opkoljavanja Kozare i Prosare potrebno je uništiti ustanike. Uništenje je moguće ostvariti samo na- ^padom. Uništavanje opsadom i izgladnjavanjem ne obećava "uspeh, pošto oduzima mnogo vremena, a ostale neprijateljske grupe bi time dobile slobodu kretanja i ugrozile pozadinu kružne osnovice.

[3] Vidi dok. br. 75, 76 i 79.
[4] Na Kozari se nalazio 2. krajiški NOP odred (5 bataljona, '.500 boraca, 1 avion, 2 tenka, 2 oklopna automobila i 4—6 topova) 600 ranjenika i oko 80.000 izbeglica (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. fer. 72, 78, 80—82, 88, 92—93, 105, 108 110—111 i 126, knj. 6, dok. br. 5-8, 12, 28, 30, 43, 50, 55, 57, 72, 144, 147 i 164, tom IX, knj. 1, dok. *.br. 122; Rade Bašić, n.d., str. 188, 228).
[5] Misli se na 1. krajišku NO brigadu.
[6] Delovi 1. krajiškog NOP odreda su 20. juna 1942. zauzeli Bos. Krupu, porušili železničku prugu do Bos. Novog i mostove na Uni ~u Krupi i Otoci (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 100; Rade Bašić, • n.d.' str. 213).
[7] Akcije na tom području su izvodili bataljoni 1. slavonskog NOP odreda.
[8] Odnosi se na četničke odrede »Puk Manjača«, »Kočić« i »Borja« i bataljone »Obilić« i »Mrkonjić« i na njihove sporazume i sadejstvo s predstavnicima Pavelićeve vlade (AVII, Ca, reg. br. 5/8, k. 233, reg. br. 2/2 i 3/2, k. 234, reg. br. 5/4, k. 235).

Odluka: Hitno dovođenje 1 peš. puka, 1 bataljona i 4 baterije iz Srbije da bi se formirala jedna udarna grupa, jačine najmanje 2 nemačka ojačana peš. puika.[9] Dok ne stignu te jedinice treba držati sadašnju kružnu osnovicu, te je braniti i od napada spolja.

Pot. Bader
general artiljerije
Ia, br. 3848/42, pov.

BR. 97

NAREĐENJE 704. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 24. JUNA 1942. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA FORMIRANJE BORBENE GRUPE »BOROVSKI« I ANGAŽOVANJE PROTIV PARTIZA NA U ZAPADNOJ BOSNI[1]

Poverljivo

704. pešadijska divizija **Div. komandno mesto**
Odelj. Ia, br. 535/42 pov. ^ **24.6.1942.**

Predmet: angažovanje pri Borbenoj grupi »Zapadna Bosna« (usmeno unapred)

Vojna pošta 400
Odelj. Ilb, br. 318/42 pov.

1) Prema depeši komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, Odelj. Ia, br. 3846/42 od 23.6.1942,[3] Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«, radi nastavljanja operacija od 24.b. 1942, privlače se:

a) Operativni štab »Borovski«
b) 734. pp

' U tom cilju je iz Srbije prebačen ojačan 734. pp 704. pd (vidi dok. br. 97). v wAV T 315 r

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-1–M3, 2241, s. 1018—9.

[2] Dopisano rukom.

[3] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

c) 1/721. pp
d) 2. i 4/654. art. div.
e) 3/670. art. div.
f) 4/661. art. div.

Transporti su neposredno prijavljeni od strane divizije. Utovar i vreme transporta daće se jedinicama pravovremeno.

11/724. pp transportuje se iz rejona zapadno od Požarevca za Beograd i preuzima zadatke obezbeđenja u Beogradu.

0 formiranju štaba operativnog rukovodstva »Borovski«, tačka (la), izdaje se posebna zapovest.

Jedinice treba pripremiti na to:
a) da treba računati sa borbom od više nedeilja
b) da se trupe angažuju u planini i da njihovu opremu treba odgovarajuće podesiti
c) da sve što je nepotrebno treba ostaviti.

Za angažovane delove divizije naređuje še zabrana odsustva koja odmah stupa na snagu. Sve one koji se nalaze na odsustvu hitno pozvati nazad, sa izuzetkom onih koji su na specijalnom odsustvu (ženidba, smrtni slučaj, bolovanje). Povratnike sa odsustva prikuplja štab 654. atr. div. u sporazumu sa 734. pp i ove predaje najstarijem oficiru 734. pp, koji je povučen sa odsustva, 1 koji dobdja dalje naređenje od divizije o transportovanju povratnika sa odsustva. Smeštaj i ishranu povratnika do njihovog transportovanja reguliše 654. art. div.

Ekonomsko, sanitetsko i veterinarsko zbrinjavanje regulisati posebnim naređenjem.

Opremu kancelarijskim materijalom, štampanim obrascima, aparatima za umnožavanje i prostorom za zaključavanje reguliše glavna kancelarija prema uputstvima operativnog odeljenja.

Broj vojne pošte:
Svi pripadnici Štaba operativnog rukovodstva imaju i dalje broj vojne pošte svojih jedinica. Jedinice odašilju prikupljenu poštu delovodstvu divizije, koje se brine za dalje sprovođenje te pošte glavnoj kancelariji preko komandujućeg generala i komandanta u Srbiji.

Veza Štaba operativnog rukovodstva sa divizijom:
Pismena veza preko komandujućeg generala i koman-

danta u Srbiji. O žicanim i radiovezama sledi dalja naredba.

10) Komandanta divizije za vreme njegove odsutnosti zastupa u načelnim pitanjima pukovnik Vestman [Westmannl komandant 734 pp[4] a u tekućim poslovima kapetan' Liboid, zamenik načelnika operativnog odeljenja.

Borovski

Dostavljeno:

BR. 98

NAREDBA RAJHSFIRERA HAJNRIHA HIMLERA OD 25 JUNA 1942. ZA SUZBIJANJE I UNIŠTENJE PARTIZANA li DELU SLOVENIJE PRIPOJENOM NEMAČKOM RAJHU[1]

Prepis

Strogo poverljivo

Rajhsfirer-SS " Firerov glavni stan
Komandni štab RF SS 25. jun 1942.
Tgb. br, Ia, 323/42, str. pov.

15 primeraka
1. primerak

NAREDBA

za suzbijanje aktivnosti bandi na području Gorenjska i Donja Štajerska.

1.) Aktivnost bandi u Gorenjskoj i Donjoj Štajerskoj biće, načelno, raščišćena sledećih nedelja.

[4] On je bio komandant 724. pp. a komandant 734. pp 704. pd bio je pukovnik Hensel (AVII. NAV-T-315, r. 2245, s. 744—63).
[5] Vilhelm (Wilhelm Liebold)
[4] Zbog ograničenog prostora izostavljene su jedinice kojima je ovo naređenje dostavljeno. /

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 140, s. 2668306—11.

2.) Celokupnom akcijom zadužujem višeg SS i policijskog komandanta alpskog područja, SS-grupenfirera i general-potpukovnika policije Rezenera.[2]

3.) Pod njegovom komandom, jedinicama će komandovati komandant policije za održavanje poretka, SS-brigadefirer general-major policije Breuer.'

"4.) Šef policije za održavanje poretka[4] će višem SS i policijskom komandantu alpskog područja staviti na raspolaganje sve potrebne snage za sprovođenje ove akcije, koja će se produžiti na više od 4 nedelje, i dovesti do garantovanog uspeha.

v 5.) Glavna uprava SS je naredila da se snage policije za održavanje poretka potpomažu svim potrebnim teškim naoružanjem, ukoliko one njime ne raspolažu. Pre svega da se dopreme, u dovoljnoj količini, puščane granate, sem-toga 2 plamenobacača, kao i nekoliko brdskih topova, sa odgovarajućom poslugom.

' 6.) Šef policije za održavanje poretka javiće mi koje je snage odredio trupnoj policiji, kao i pojačanja žandarmeriji.

7.) Policija bezbednosti i služba bezbednosti pojačavaju operativne snage za ovu akciju, s momentanim dejstvom, i imaju zadatak da pripreme celokupno pročišćavanje putem sigurnosnog izviđanja i mera policije bezbednosti.

8.) Pod komandantom policije bezbednosti, SS-štandartfirerom B1umeom, rukovođenje angažovanih snaga policije bezbednosti u Gorenjskoj ima SS-štandartfirer Lurker, a rukovođenje snagama policije bezbednosti u Donjoj Štajerskoj SS-šturmbanfirer Vogt.
Glavna uprava bezbednosti Rajha stara se za snabdevanje policije bezbednosti svim tehničkim sredstvima. Naročito treba sprovesti opremanje nađražujućim bojnim otrovima, kao i omamljujiućim sredstvima.

9.) Prema sporazumu s Vrhovnom komandom Vermahta, višem SS i policijskom komandantu, za veliku akciju, biće, na zahtev, stavljene na raspolaganje one jedinice Vermahta koje se nalaze na teritoriji. Za ovo vreme one se potčinjavaju višem SS i policijskom komandantu alpskog područja. Dopunske jedinice stoje, međutim, s obzirom na

[3] Ervin (Erwin Rösener)
[3] Brenner, der Fefehlshaber der Ordnungspolizei
[4] Chef der Ordnungspolizei

njihove hitne zadatke oibulke, na raspolaganju samo u domenu svojih garnizona.

10.) Celokupna akcija biće samo onda u potpunosti svrsishodna ako se svim snagama preduzme izgradnja graničnih prepreka. Viši SS i policijski komandant se stara za povećanje radne snage za postavljanje graničnih traka, kao i radne snage za vučenje prepreka.

11.) Umoljavam gospodu namesnike Rajha u Koruškoj[5] i Štajerskoj[6] da celokupnu akciju potpomognu svim političkim i propagandnim sredstvima. Viši SS i policijski komandant mi je odgovoran da celokupna akcija prođe u najužem sporazumevanju i, bez trvenja, u zajedničkoj delatnosti sa gospodom namesnieima Rajha.

12.) I poslednji Nemac na tom području u starosti od 17 do 55 godina, sposoban za oružje, a ako je mogućno i izvan tog područja, iiz starih okruga Koruške i Štajerske, treba da se angažuje za sprovođenje ove akcije.

13.) Ovu akciju treba sprovoditi potpuno svrsishodno, u celi'ni, nemilosrdno i bezobzirno. U prvom redu stoji interes nemačkog Rajha, za postignuće cilja potrebno je totalno umirenje obaju područja Rajha — Gorenjske i Donje Štajerske.

14.) Akciju treba sprovoditi prema celokupnim smernicama koje su priložene ovom naređenju. Viši SS i policijski komandant da mi, nakon razgovora sa šefom policije za održavanje poretka, javi najraniji termin za početak ove akcije, kao i za aktivno trupno angažovanje. Ovaj izveštaj očekujem najkasnije do 1.7.1942. godine.

H.[7] Himler

F.d.R.
Rode
potpukovnik d. Sch.[8]
i SS-oberšturmbanfirer

[5] Gaulajter i državni namesnik Koruške je bio dr Fridrih Rajner (Friedrich Reiner).
[4] Šef civilne uprave u Štajerskoj je bio dr Zigfrid Iberrajter {Siegfried Ueberreither).
[7] Hajnrih (Heinrich Himmler)
[8] Schutzpolizei (zaštitna policija)

BR. 100

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 27. JU- 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O STAVU PO- UKA ZIGFRIDA KAŠEA PREMA MERAMA ZA SPRECA- UNJE ŠIRENJA NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA, IIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA I USPOSTAVLJANJE IRA U ZAPADNOJ BOSNI IZLOŽENOM U MEMORANDU- MU I PISMIMA PAVELICU I KVATERNIKU[1]

telegram[2]
[27.6.1942.
s " 18 čas.

Nemački general u Zagrebu
Primilj.: 28. jun 1942.
br. 170/42, str. pov.
Odelj. Ia, prilog

Strogo poverljivo

nemačkog generala u Zagrebu
.R:

1. OKW/odelj. za inostranstvo
2. OKH/odelj. vojnih izaslanika
3. Operativnom štabu vazduhoplovstva, grupi vojnih izaslanika, pukovniku šmitu
4. Komandantu oružanih snaga na Jugoistdku, Ia

Dostavlja se u izvodima memorandum nemačkog poslala kojli je 24.6. predat poglavniku i ministru spoljnih po->va[4], kao i dva poslanikova pisma maršalu.[5] Gledišta koja tu sadržana u principu su prihvatili hrvatski državnici i ršal. Da li će i kakvi će rezultati u praksi nastupiti još se ; može sagledati. Bitna gledišta memoranduma i pisama marnemački general je od pre godinu dana neprestano izna odgovornim hrvatskim mestima, a da se nisu mogli bici uspesi vredni pometna. O ovome se ažurno izveštavalo. Povod za ove korake poslanika bio je rastuće širenje stičkih ideja i ofanzivne aktivnosti, kao i to što je

' Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, 268, s. 256-61.
Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najiji podaci.
Štambilj primaoca,
dr Mladenu Lorkoviću
Slavku Kvaterniku

hrvatska vlada zatajila pri umirivanju u istočnoj Bosni, te što su i novoformirane hrvatske trupe delimično zatajile.

Memorandum nemačkog poslanika ima sledeći sadržaj:

»Gledišta za savladavanje partizana i uspostavljanje mira u zapadnobosanskim oblastima

A. Neovisno od opštih uticaja rata, sledeći nedostaci su pre svega doveli do današnje situacije:

1. Samovolja najrazličitijih zvaničnih i nezvaničnih ličnosti i organizacija u zemlji i pravna nesigurnost koja iz svega toga sledi.

2. Neprestano preseljavanje sela i čitavih područja.

3. Nedostatak jedinstvenog rukovodstva u upravljanju kao i dalekovidnog planiranja u tim poslovima.

4. Nedostatak ideje o državi među stanovništvom.

B. Da ne bi današnji razvoj doveo do najtežih posledica, sledeće mere se pokazuju kao hitno potrebne:

1. Smesta bezuslovno prekinuti svako iseljavanje.

2. Saobrazno opunomoćeniku za istočnu Bosnu u Sarajevu treba postaviti opunomoćenika za zapadnu Bosnu u Banjoj Luci. Obadva opunomoćenika moraju biti opunomoćeni zastupnici poglavnika i vlade, a ne samo vlade. Ovim opunomoćenicima se mora dati rang ministra i moraju biti postavljeni do daljeg, to jest do umirenja područja i organ i/.ovalija stanovništva u državu. Svi civilni organi iim se moraju potčinjavati. Operacije vojnih organa bi se smele vršiti samo s njihovim odobrenjem ili putem njihovog zahteva.«

Dopuna nemačkog generala:

Ova se rečenica ne odnosi na nemačke operacije, nego na samostalne hrvatske akcije.

Memorandum dalje glasi:

»Ovi opunomoćenici moraju imati sledeća prava i dužnosti:

a) *Njihov zadatak*

Bez obzira na dosadašnje metode, najbržim putem dovesti do umirenja područja. Ukoliko budu njihove mere manje krvave i vezane s manje razaranja, utoliko bolje.

b) *Ovlaštenje*

Za sprovođenje svog zadatka, njima su potčinjene, u okviru postojećih zakona, sve civilne i policijske vlasti, kojima oni mogu davati instrukcije. Mere i instrukcije izvan postojećih zakona oni mogu odmah vršiti u slučaju nužde, izveštavajući poglavnika. Oni mogu svakog državnog službenika

nameštenika smesta otpustiti iz službe i proterati iz podru-
'a. Nakon toga dalji postupak po zakonu. Oni mogu postav-
ti predsednike opština i odgovarajuće niže činovnike. Pred-
'nike sreza i odgovarajuće službenike oni mogu privremeno
stavljati. Postavljanje velikih župana i odgovarajućih slu-
lika može -uslediti samo preko poglavnika. Oni rrtogu pro-
asiti vanredno stanje i svakog postaviti pred pre'ki vojni

<;) *Saradnici*

Opunomoćenici ne formiraju nikakvu višu upravnu
"aist, nego jedan niži rukovodeći organ. Oni dobijaju sarad-
e za vođenje privrede, za policiju (uključujući i ustašku
"zornu službu), za propagandu i upravljanje. Vojni koman-
it koji se nalazi na njihovoj teritoriji upućen je na sara-
"vanje s njima,

d) *Metode*

Treba provesti jaku propagandu sa svim sredstvima radi
-.bijanja zamisli ustanika, a za ideju hrvatske države. Naro-
•*0 se mora ustanicima izbiti iz glave shvatanje o izgledima
pobedu Engleske i Rusije. Radionice i seoska imanja mo-
ju se osigurati i tretirati kao mirna mesta. Treba prekinuti
'samovoljnim iseljavanjem stanovništva iz stanova u korist
lasti.

Preko dosadašnjih četnika, koje treba preimenovati, tre-
da se dobije veza s pravoslavnim stanovništvom. Treba da
edi njihovo privlačenje za saradnju u zemlji. Njihov crkve-
: život treba razviti. Njihovu borbenu snagu treba angažo-
fci protiv partizana. Gde je za prelazni period korisno, opu-
toćenik može povremeno uzeti iz ovih krugova saradnike
savetnike.

3. Kod opunomoćenika treba formirati jedan, a po po-
;i i više prekih sudova za celokupno stanovništvo, izuzev
ih snaga i ustaša. Kod vojske formirati ratne sudove,
toga će se kod opunomoćenika formirati preki sud
listaše, čiji je presudni zadatak da se stara o ispunjavanju
" -Osti i čistoti u ustaškim redovima.

4. Nastupanje protiv partizana i njihovih ustaničkih re-
treba planirati na dugi rok i odgovarajuće sprovesti.«

Dodatak nemačkog generala:

Sledi pobrojavanje poznatih načela o postupanju sa sta-
.'ništvom u ustaničkim krajevima. Pri tom je značajan
ovi zahtev nemačkog poslanika da se u očišćenim i umi-
područjima ne formira ustaška organizacija.

Pisma poslanika maršalu glase:

»Javlja se potreba da se za razvoj vojnih snaga hrvatske države političkim sredstvima okonča besplodna borba koja samo rasipa sve snage. Mogu se i u nekoliko srezova ukloniti iz tamošnjeg stanovništva predsednik sreza, predsednik opštine i drugi organi, ako do sada nisu bili nesebično odani državi, samo ako se time postiže smirenje. Trajno vođenje rata bez konačnih uspeha sve više i više razara temelje države i moral kao i borbenu snagu trupa.

Trupe oružanih snaga i ustaša u garnizonima morale bi se što je više moguće podvrgnuti obuci i disciplini. Za borbenu obuku je nužno uređenje jednog trupnog poligona. Predlog: planina Romanija.

Mnogo će se postići a'ko se ove trupe budu angažovale jedino u najhitnijim slučajevima. Država bi morala: ne proširivati male nemire preobimnim merama, nego ih najneznatnijim sredstvima savladati i tako dolaziti do mira.«

Drugo pismo maršalu ima sledeći sadržaj:

»A) Što se, uprkos srazmerno velikom broju angažovanih jedinica i vrsti neprijatelja, nije mogao postići brz uspeh, niti izbeći neuspeh rezultira iz sledećih nedostataka:

1. Slabost komandovanja. Mnogi oficiri su pre svega uzdržijivi i bez elana u ličnom angažovanju. Pored toga su nesnalažljivi u taktičkom komandovanju trupama. Najveći nedostatak je u rukovođenju i uređenju pozadinskih službi i snabdevanju trupa.

2. Trupa stoji uglavnom dobro u egzercirnoj obuci, ali nije dovoljno obučena na terenu, niti u gađanju.

3. Staranje oficira o vojniku skoro sasvim nedostaje.

4. Nedostaje i duhovno orijentisanje trupe na državu i njene ideje.

B) Pošto u ovakvom sastavu vojne snage zemlje još nisu dovoljne da savladaju unutrašnje nemire i zbog toga ne uživaju nikakav ugled ni poštovanje među stanovništvom, moraju se odmah preduzeti mere za otklanjanje toga. Borbe u zapadnoj Bosni su odlučujuća prekretnica, i tu se može angažovati s pozitivnom energijom. Sledeće mere mi izgledaju nužne:

1. Potrebno je da vrhovni komandant hrvatskog domobranstva maršal Kvaternik neposredno angažuje svoju ličnu energiju i da se uputi u zapadnu Bosnu na bojište kod svojih trupa koje vode borbu. U njegovoj pratnji trebalo bi da budu sledeći oficiri: jedan generalštabni intendantski i jedan ustaški, radi hitnog ispitivanja i preduzimanja odgovarajućih mera pomoći. To je, izgleda, neophodno. Poseta bi morala uslediti narednih dana i vodila bi preko Banje Luke ka trupama i pozadinskim službama.

Razgovori sa štabovima komandi, poseta trupama u prvoj liniji, odlikovanja zaslužnih oficira, podoficira i vojnika i otklanjanje nedostataka mogu se preduzimati prilikom obilazaka. No, time će se pre svega uliti čoveku poverenje u najviše rukovodstvo, a i unutrašnji polet će umu se dati. Kad bi sa sobom mogao poneti i nekoliko poklona, onda bi i to bilo još dragocenije.

2. Pri svakoj hrvatskoj diviziji, odnosno borbenoj grupi mora se formirati ratni sud. Isto tako i pri odgovarajućim ustaškim. Manje je značajno pitanje zakonskog regulisanja od mogućnosti sprovođenja hitnih mera. U slučaju potrebe — kod pukova vojni sudovi. Pre svega se moraju kažnjavati: kukavičluk, napuštanje položaja, nasilje prema nezaštićenima, . otimanje i pljačka, ostavljanje oružja i slično.

3. Za pozadinsko operacijsko područje i za 1. i 2. gorski "zdrug, otprilike između Sane — Zirovca — Petrinje — Save, treba angažovati jednog komandanta pozadinskog područja i potčiniti ga generalu Štalu. Njegov zadatak: umirivanje, re-.gulisanje saobraćaja, osiguranje snabdevanja, obezbeđenje pozadinskih vojnih i za vojsku važnih postrojenja. Ratni sud za r-njegove trupe: pri najbližoj diviziji.

4. Posle poraza partizana s Kozare[6] pokazuje se kao nužno da se za ovo područje odredi i vojni komandant za domen opunomoćenika.«

Dodatak nemačkog generala:

Intervencija poslanika, koju je i nemački general ranije reduziimao, da se maršal uputi u Borbenu grupu »Zapadna Bosna« imala je uspeha. Maršal je 27.6.42. stigao u Banju Luku.

Nemački general u Zagrebu
Ia, br, 170/42, str. pov.
Zagreb, 27.6.42.
Potp. I.V. fon Funk[7]

primerka
1. primerak original
,2. primerak generalu
3. primerak načelniku
4. primerak koncept.

[4] Vidi dok. br. 91, 93 i 100.
[7] Valter (Walter Funck)

BR. 100

OPERACIJSKI PLAN BORBENE GRUPE »ZAPADNA BO SNA« OD 28. JUNA 1942. ZA UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA NA KOZARI'

WB — 1709[3]
Borbena grupa
»Zapadna Bosna«
Ia, br. 267/42, str. pov.

Komandujući general i komandant [2] u Srbiji

Prim.: 29.6.42, gl. kancel. 159/42 str. pov.

Odelj. Ia, zaved. br. 336/42, str. pov

Primerak. 1 Priloga:

0.U., 28.6.42.
7 ***primeraka***
1. primerak

Strogo poverljivo!

OPERACIJSKI PLAN ZA UNIŠTENJE PARTIZANA NA KOZARI[4]

1.) ***Neprijatelj*** **pojačava svoje vesto postavljene položaje na Kozari. Prema onome što se do sada moglo utvrditi, on se odlučio na borbu do kraja.[5] Bliže podatke vidi u obaveštajnom biltenu o neprijatelju.[6]**

2.) ***Borbena grupa »Zapadna Bosna«*** **napada, radi uništenja neprijatelja i čišćenja opkoljenog područja, najpre na Kozaru, istovremeno sa Grupom »Borovski«[7] sa zapada, i; ojačanim 3. gorskim zdrugom s jugoistoka i dostiže kao levi odsek:**

a) sa zapada, opštu liniju Mrakovica — dolina Moštanice do železničke pruge 6 km jugoistočno od Bosanske Dubiee;

b) s jugoistoka, greben koji se proteže južno od Kozare preko Krnjina — Lisine — M. visa do Mrakovice.

3.) ***Zamisao vođenja borbe***

a) ***Grupa »Borovski«***

(1) Prodor osobito jakih i dobro opremljenih jurišnih odreda duž grebena s obe strane doline Mije čaniče, kao i napad Grupe »fon Vedel«[8] sa zaprečne linije u severoisitočnom pravcu na Mrakovicu.

(2) Iza ovih udarnih klinova, napad dotadašnje zaprečne linije u širokom povezanom frontu radi čišćenja zemljišta u međuprostoru.

(3) Angažovanje artiljerije tako da se koncentrična vatra otvara ispred udarnih klinova, a isključe napadi sa boka.

(4) Radi zaštite od prepada sa zapada treba zapadno od puta Prijedor — Dubiea ostaviti jača osiguranja, koja će živom patrolnom aktivnošću obezbeđivati od neprijatelja poleđinu trupa koje napadaju i put Prijedor — Dubiea.

Dnevni ciljevi koje treba dostići treba da budu tako proračunati da trupi ostane dovoljno vremena da se rasporedi za noć u neprekidnoj zaprečnoj liniji radi odbijanja neprijateljskih pokušaja prodora i da bi izvršila snabdevanje, veoma otežano zbog zemljišnih i putnih uslova.

b) ***Ojačani 3. gorski zdrug***

Težište: Uništenje neprijateljskih položaja prodorom duž grebena od Krnjina ka zapadu. Istovremeno vezivanje neprijatelja frontalnim gonjenjem od strane jurišnih grupa sa zaprečne linije. Prema tempu napredovanja prodora duž linije visova, smesta pomeriti zaprečnu liniju na greben. Pri tom temeljito pročistiti zemljište između stare i nove zaprečne linije.

Radi uništenja, angažovanje osobito dobro opremljenih jurišnih trupa, među njima inžinjeraca (bacači plamena) i artiljerijskih osmatrača. Ovde takođe tre-

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1139—41. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko nečitljivih reči i parafa.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Dopisano rukom.

[4] Vidi dok. br. 91, 96 i 97.

[5] Glavnina 2. krajiškog NOP odreda (s ranjenicima i većim delom zbega) 3/4. i 4/5. jula 1942. je pokušala da se u rejonu Planinke probije iz okruženja na Kozari. Međutim, zbog velike nadmoćnosti neprijateljskih snaga, probio se samo mali broj pojedinaca (Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 126, knj. 6, dok. br. 5, 12, 24 i 43; Rade Bašić, n.d., str. 195—243).

[6] AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1154—8.

[7] Vidi dok. br. 97.

[8] Fridrih (Friedrich von Wedel), potpukovnik, komandant 721. pp 714. pd.

ba •učešće mase artiljerije sa podrškom avijaoijskih snaga.

4.) *Angažovanje vazduhoplovstva*
Vazduhoplovstvo će podržavati zemaljske trupe izviđanjem, nadzorom, kao i bombardovanjem i mitraljiranjem ciljeva koji se isplate. Avijacijsku podršku tražiti od Borbene grupe »Zapadna Bosna«, Ia.

5.) *Komandna mesta, veze*
Svojstvenost načina vođenja borbe (partizani) i zemljišne teškoće zahtevaju usko držanje svih štabova uz trupu. Pošto se mora stalno računati na uništenje telefonskih vodova, treba težiti udvajanju veza putem radija.

6.) *Snabdevanje*
Zbog zemljišnih i putnih prilika, normalno izvođenje snabdevanja kod trupe koja napada neće biti moguće.
Zbog toga su improvizacije naširoko potrebne, kao unajmljivanje tovarnih životinja, domorodačkih zaprega, formiranje kolona tovarnih životinja i nosača, pribavljanje samara itd. (Prethodno telefonom.)
Način vođenja borbe zahteva što je moguće veću pokretljivost vojnika. Prtljag mora biti malen po obimu i težini, zbog toga samo oružje, municija, šatorska krila, posuđe za kuvanje, vojnička torbica, alat za kopanje i neophodna hrana, sve ostalo treba ^ostaviti u komori. Koliko god je moguće, dopremati toplu hiranu u posudama za nošenje hrane.

7.) *Sanitetska služba*
Zbog zemljišnih i putnih poteškoća, potreban sanitetski materijal treba da ponesu pomoćni nosači za bolesnike na iznajmljenim tovarnim životinjama i sanitetsko osoblje u sanitetskim ruksacima. Za dopremanje ranjenih, pripremiti domaća vozila. Gde ta vozila ne mogu više di idu, pripremiti nosiljke od šatorskih krila. Dopremanje ranjenih i trupna previjališta treba osigurati od neprijateljskih prepada.

8.) Najkasnije do 1.7.42. dostaviće:

a) *Grupa »Borovski«*
1) Zamisao toka napada, najraniji početak napada, dnevne ciljeve, proračun vremena.
2) Raščlanjavanje Grupe »Borovski« za napad. Pri tom hrvatske napadačke snage treba dodeliti nemačkim sastavima.

3) Mere osiguranja prema zapadu i puta Prijedor — Dubica.
4) Molbe i predloge.

b) *Ojačani 3. gorski zdrug*
1) Plan napada uz navođenje najranijeg početka napada, dnevne ciljeve, proračun vremena.
2) Raščlanjavanje ojačanog 3. gorskog zdruga za napad.
3) Mere za osiguranje pozadinskog zemljišta do železničke linije: železnička stanica Omarska — železnička stanica Kozarae.
4) Molbe i predloge.

Dostavljeno: Štal
9

Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandanata, odeljenja i grupa kojima je ovaj plan dostavljen.

V

BR. 114

IZVOD IZ MESECNOG IZVEŠTAJA OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 30. JUNA 1942. O TOKU OPERACIJE PROTIV PARTIZANA U ZAPADNOJ BOSNI, VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI, ISTOČNOJ BOSNI, HRVATSKOJ I HERCEGOVINI, NAPUŠTANJU 3. I, DELIMIČNO, 2. ZONE OD STRANE ITALIJANA[1]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku **H. Qu., 30.6.42.**
(Komanda 12. armije)
Odeljenje 11/42, str. pov. Ia

Izveštaj o radu
za vreme od 1. do 30.6.1942.

1. 6.
2

3. 6.
Prilog 5
Čišćenje zapadne Bosne
OKW/WFSt i OKH/Oper. odelj. su izvešteni da će planirana nemačko-hrvatska operacija čišćenja u zapadnoj Bosni otpočeti, kako se predviđa, 10.6, i to s nastupanjem po jedne mešovite borbene grupe, u čijem se sastavu nalaze i nemački tenlkovi, iz rejona Banje Luke i Bos. Novog[3]. Zajednički cilj obeju pomemutih borbenih grupa jeste rejon Prijedor, radi zadobijanja uslova za stvaranje fronta na jugu, da bi se na taj način postiglo zatvaranje na ovom pravcu. Odmah potom, otprilike oko 10.6., usledilo bi stezanje Obruča oko rejona Bos. Gradiška — Bos. Dubiea — Prijedor, zapadno od Banje Luke, i to tako što bi se produžilo s nadiranjem dva hrvatska gorska zdruga, koja bi do tada bila u rezervi, na luk Sana — Una i dalje do linije Prijedor — Bos. Dubiea. Potom bi se prešlo ma čišćenje planine Kozara, sa glavnim udarom od juga prema severu.[4] Ukupno trajanje ove operacije bilo bi do oko 10. 7, a odmah potom bi se prešlo na pacifikaciju (komandant oružanih snaga na Jugoistoku (Komanda 12. armije), Ia, br. 1335/42 str. pov.).[5]

Prilog 6
Operacija čišćenja zapadne Bosne
Prikupljanje ustanika severno od Ivanjske pokazuje da je verovatna namera ustanika da se pre početka čišćenja probiju na istok. Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji je J žbog toga depešom skrenuta pažnja na naročiti značaj Obezbeđenja i zatvaranja puta Bos. Gradiška — Banja Luka, i to u vremenu do 10.6.
6

: ***5.6.***

: **Prilog 13**
' ***Podaci o italijanskom načinu vođenja borbe i o stanju neprilj atelja u Crnoj Gori***
•Komandi oružanih snaga na Jugoistoku su, radi sopstvenog . načina vođenja borbe, potrebni podaci o italijanskom načinu - vođenja borbe i o stanju neprijatelja u Crnoj Gori. Nemački štalb za vezu pri italijanskoj A.O.K-2 je izvestio da nije u sta- *nju da dostavlja podatke o Crnoj Gori. Komando Supremo]'e, i pored naših molbi, odbila da italijanski oficir za vezu pri]omandantu oružanih snaga na Jugoistoku bude ovlašten i za izvršenje zadataka oficira za vezu za italijansku A.O.K-9 i •' italijansku A.O.K-2. Zbog toga komandant oružanih snaga na '' Jugoistoku moli nemačkog [opunomoćenog] generala u Rimu da tekuće obaveštavanje o situaciji u Crnoj Gori obezbedi na -drugi način. Ponovo se obnavlja naš zahtev da italijanska ko- •manda za vezu pri komandantu oružanih snaga na Jugoistoku treba da ima pravo da obezbeđuje i vezu sa italijanskom A.O.K-9 (Ia, br. 1350/42 str. pov.).[7]
8

i Prilog. 16
Za ponovno uspostavljanje pruge Prijedor — Bos. Novi — -'Sisak
/komandant železničkog transporta stavio je na raspolaganje ., komandujućem generalu i komandantu u Srbiji jednu želez-, ničku inž. komandu.
^ *8.5.*[9]
10

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053352—78.
[2] **Stavljeni tekst** se odnosi na jedinice i situaciju u Grčkoj.
[3] Vidi dok. br. 87.
[4] Vidi dok. br. 100.
[5] i [44] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
[7] Pogrešno: treba 6.

Prilog 18

Operacije u zapadnoj Bosni

Nemački general u Zagrebu je dobio naređenje da preko generala Oksilije obavesti italijanskog komandanta oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija«, i to što pre, o operaciji »Zapadna Bosna«, koja će početi 19.6. Moili se da italijanske snage učestvuju u zatvaranju fronta Sans'ki Most — Bos. Krupa. [11]

Prilog 20

7. ***četa brdskog (mot.) školskog puka »Brandenburg«***

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli O.K.W. da 7. brdsku četu 800. školskog (mot.) puka »Brandenburg« za naročitu upotrebu i dalje ostavi na raspolaganju komandujućem generalu i komandantu u Srbiji. Ta četa se naročito dobro pokazala u borbama protiv bandi Mihailovića u jugozapadnoj Srbiji i prilikom njenog angažovanja na Fruškoj gori.[12]

10. 6.

Prilog 21

Pregled situacije na području Komande oružanih snaga na Jugoistoku **(zaključno sa 7.6.42)**

A) Opšta situacija

U Srbiji, uopšte uzev, i dalje Vlada mir. Vođene uspešne borbe protiv manjih bandi.

U Hrvatskoj živa aktivnost ustanika u zapadnoj Bosni i u italijanskoj okupacionoj zoni. Sve se više razvijaju ustanci u italijanskoj novopripojenoj oblasti oko Ljubljane.[13] **Napreduje pacifikacija istočne Bosne.**

[14]

B) ***Pojedinosti situacije***

I. Srbija

1.) Razbijen je svaki planski, celoviti otpor komunista i partizana. Saslušanje zarobljenog engleskog kapetana i zaplenjeni materijal su pokazali da se Mihaiiovićev rad u pogledu stvaranja novog ustaničkog pokreta nije promenio, no da mu nedostaje još oružja i pogodnog nižeg rukovodećeg kadra.

[12] Vidi dok. br. 92.

[13] Dejstvo u tom rejonu i borbe s mobilnom grupom divizije »Granatijeri di Sardenja« oko Ljubljane vodio je Notranjski NOP odred (Zbornik, tom VI, knj. 2, dok. br. 69, 85, 171 i 177). Opširnije o situaciji i partizanskim akcijama u Ljubljanskoj pokrajini vidi obaveštajm bilten italijanskog 11. armijskog korpusa (Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 50).

2.) U Oblasti okupiranoj od Bugara bilo je nekoliko napada. Bugari uspešno očistili rejon jugoistočno od Niša i južno od Prokuplja.

3.) Akcije nemačkih trupa imale su za rezultat uništenje manjih bandi kod Aranđelovca, Gomjeg Milanovca, Požege i Negotina. Srpska državna straža vodila je kod Jagodine uspešne borbe protiv jedne manje bande.

4.) U Požarevcu, Petrovcu i Beogradu otkrivene komunističke ćelije.

5.) Nekoliko engleskih aviona nadletalo jugozapadnu Srbiju.

6.) Uopšte uzev, situacija u pogledu snabdevanja i u pogledu saobraćaja nepromenjena. Ekonomska situacija: obrađivanje zemlje i žetva izvanredno ugroženi zbog velikih poplava u Banatu. Od isporuka žita koje su obećane Grčkoj nedostaje (isključno) od juna 8000 tona.

II. Hrvatska

a) Istočna Bosna

I dalje u toku pacifikacija. 718. div. nastavlja sa uspešnim "proganjanjem ostataka bandi.

Zbog poplave prekinuta železnička pruga i put Sarajevo —- \Vareš.

U toku su radovi na ponovnom uspostavljanju saobraćaja.

U Sarajevu otklonjena trvenja između Italijana i Hrvata.

b) Zapadna Bosna

Naše pripreme teku planski. Početak operacije »Zapadna Bosna« 10. 6.[15] **Prema hrvatskim izveštajima neprijatelj broji 5—6000 ljudi.**

U rejonu Prijedor — Bos. Novi — Kostajnica mnogobrojni napadi na železničke pruge i puteve, ikao i na železničku prugu Glina — Petrinja. Hrvati vode uspešne manje borbe južno od Banje Luke, kod Bos. Duibice i jugoistočno od Petrinje.

c) Severno od Save

Bande sa Fruške gore izvršile nekoliko napada severno od Rume i kod Petrovaradina. Četa 800. puika za naročitu upotrebu, folksdojčeri i Hrvati uspešno čiste planinu.

d) Italijanska okupaciona zona

Posle uspešnih borbi protiv bandi severno i severozapadno od Dubrovnika izgleda da je u tom kraju situacija smirenija. Ponovo se vrše mnogobrojni napadi na železničku prugu Knin — Ogulin, kao i u oblasti Ogulin — Rijeka. Naročito su mnogobrojni postali napadi u novopripojenoj italijanskoj ob-

i " Vidi dok. br. 84, 85, 87 i 90.

r

lasti južno i jugoistočno od Ljubljane.[16] U toku je premeštanje jedne italijanske divizije iz rejona južno od Sarajeva u rejon Ljubljane.

III. Gubici (od 22. 5. do 6. 6. 42. uključno):

a) Naši gubici	mrtvih	ranjenih	nestalih
Nemci	2	20	
Hrvati	46	106	62
Srpska drž. straža	11	2	—

b) Gubici ustanika:
1083 ubijena u borbi
76 ranjenih
1745 zarobljenih, od kojih se najveći deo predviđa za logore u Norveškoj
325 streljanih radi odmazde.

17

Borbena grupa »Zapadna Bosna« je 10.6. sa po jednom grupom iz rejona Banja Luka i Bos. Novi, krenula, prema planu, u nastupanje ka Prijedoru. Prednji odred grupe iz Banje Luke stigao u Prijedor već 10.6.[18]

10. 6.

19

14. 6.

Komandant: 14. 6. ujutro vratio se zamenik komandanta u Solun sa svog »inspekcijskog putovanja u Srbiju« (7. 6 — 14.6). Službene zabeleške o tome vidi u prilogu 25.[20]

21 • |

Prilog 27, veza prilog 20

7 *(mot.) četa 800. školskog puka »Brandenburg« za naročitu upotrebu*

[16] U Ljubljanskoj pokrajini, posle niza uspelih diverzija i sabotaža, došlo je do opšteg narodnog ustanka i formiranja prvih partizanskih odreda. Glavni štab Slovenije preduzeo je plansko čišćenje pojedinih područja i stvaranje slobodne teritorije oko Broda na Kupi i Kočevske Reke, pa na sever prema području Loške doline, Krima, Mokreca, Ljubljanskog barja i gornjeg toka Krke, i na istok prema Beloj krajini (Zbornik, tom VI, knj. 2, dok. br. 88, 98—102, 106, 109 i 124; tom XIII, knj. 2 dok. br. 58).

[20] i [24] U svojim zapažanjima, zastupnik komandanta oružanih snaga na Jugoistoku konstatuje da potčinjeni ne poznaju činjenično stanje u Srbiji, da je obaveštajna služba i izviđačka služba slaba u otkrivanju partizanskih snaga. U vezi s tim postavio je i konkretne zadatke potčinjenim jedinicama — od voda do puka (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 712—5).

Na traženje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da mu se i dalje ostavi na raspolaganju 7 (mot.) četa 800. školskog puka »Brandenburg« za naročitu upotrebu (komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 2097/42 pov. od 9.6.)[22], OKW je naredila: »Za sada, do 30. 6, četa i dalje ostaje na raspolaganju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku«. Komandujući general i komandant u Srbiji je depešom obavestio o tom naređenju.

| *Prilog 28*

Obezbeđenje pruge granica Rajha — Zemun

Komandujući general i komandant u Srbiji je dobio naređenje da ponovo proveri obezbeđenje pruge granica Rajha — Zemun i da odmah zaposedne sve stražarske kule na toj pruzi.

% 15. 6.

23

17.6.

§ Prilog 39

i Zapažanja nakon inspekcijskog putovanja

- Prilikom svog putovanja po Srbiji (7.6 — 14.6.42) komandant
ž oružanih snaga na Jugoistoku je dao zapažanja koja je 17.6. uputio komandujućem generalu i komandantu u Srbiji (iz-
s vodno za divizije) i stavio na raspolaganje referentima ope-
l rativnog štaba komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.[24]

25

f Prilog 46, veza prilog 20

7. *četa školskog puka »Brandenburg«*

Po naređenju OKW, 7. četu školskog puka »Brandenburg« treba do kraja juna izvući sa sadašnjeg područja angažovanja, te je najkasnije 30. 6. železničkim transportom uputiti u Staljino, na raspolaganje Grupe armija »Jug«. Ovo naređenje je depešom prosleđeno komandujućem generalu i komandantu u Srbiji.

26

y 22. 6.

27

Savetovanje kod načelnika štaba

28

(

Srbija: Stanje, uopšte uzev, nepromenjeno. Na železničkoj pruzi Paraćin — Zaječar izvršena sabotaža: prevrnut i uništen voz.[29]

Završeno čišćenje rejona Fruška gora, ustanici imali velike gubitke.

Hrvatska: Čišćenje istočne Bosne od strane glavnine 718. divizije odvija se po planu. I u zapadnoj Bosni se operacija čišćenja odvija uspešno. Slomljen je delimično vrlo žilav otpor ustanika. Pogoni kod Prijedora u nemačkim rukama. U toku je ponovno uspostavljanje saobraćajnih relacija. Evakuisanje Italijana iz 2. zone (dalmatinske planine koje se protežu duž demarkacione linije) potpuno je izmenilo sliku Hrvatske. Na osnovu izveštaja nemačkog generala u Zagrebu, OKW/WFSt je Skrenuo pažnju na nužnost dovoljno jakih hrvatskih posada u oblasti koje su napustili Italijani, jer ne treba ustanicima dati priliku da se prikupljaju u dalmatinskim planinama (Ia, br. 1449/42 od 17.6.42).[30]

31

Pitanje o dovoljno jakim posadama u Hrvatskoj

Zaimenik komandanta oružanih snaga na Jugoistdku je, jednom depešom upućenom general-majoru Ferču prilikom njegovog boravka u OKW, zamolio da se već sada izričito skrene pažnja na opasnosti za pacifikaciju Hrvatske i područja na Jugoistoku. Te opasnosti su prouzrokovane napuštanjem, od strane Italijana, velikog dela oblasti duž demarkacione linije 2. zone i, dalje na jugu, delova 3. .zone. Vidi prilog 56 (veza prilog 54).[32]

33

23. 6.

34

Pitanje o dovoljno jakim posadama u Hrvatskoj

General-majoru Ferču se, kao dopunsko objašnjenje za depešu poslatu 2.6, saopštava da brdska zona duž demarkacione linije nije »2. zona«, nego »3. zona«, a da se zona bliža morskoj obali naziva »2. zona«. Italijani nameravaju da u zoni bliže morskoj obali (2. zona) imaju posade u sledećim mestima: Novi, Sinj, Split, Makarska, Mostar, Dubrovnik, Trebinje. Iz 2. i 3. zone treba da se u daljem toku evakuišu mesta: Drvar, Livno, Duvno, Nevesinje, Gacko, Ljubinje, Bileća.

[29] Ovu akciju je, 15. juna 1942, izveo kod ž. st. Obradova Stolica, Timočki NOP odred (Oslobodilački rat, knj. I, str. 216).

Borbe u zapadnoj Bosni 21. i 22.6. su pokazale da hrvatski gorski zdrugovi nisu dorasli ustanicima. Prema izveštajima od 21. 6. za 2. gorski zdrug, a od 22.6. za 1. gorski zdrug, oba zdruga su zbog panike i svoje neveštine pretrpela znatne udarce, tako da je vrlo verovatno da ovi zdrugovi neće moći biti upotrebljeni za napadna dejstva protiv ustanika koji se brane planski. Komandant Borbene grupe »Zapadna Bosna« sada ceni i ispituje mogućnost daljeg izvođenja napada uz prikupljanje svih nemačkih snaga kod Grupe »Jug«, koja bi treibalo da izvede napad na planinu Kozaru.[35] Za Grupu »Zapad« se predviđa da dobija samo zadatke zatvaranja fronta radi sprečavanja izvlačenja neprijatelja na zapad, a ovu grupu bi sačinjavala 1. hrvatska gorska divizija ojačana pojedinim nemačkim delovima. Time izgleda da je prevaziđena dosadašnja namera da napadaju i grupe »Jug« i »Zapad«. General Bader se nalazi u Banjoj Luci. 0 konačnoj odluci poslaće se izveštaj s lica mešta, posle konačne procene situacije (Ia, br. 1509/42 Str. pov., prilog 60, veza prilog 56).[36]

Situacija u zapadnoj Bosni

Nemačkom generalu u Zagrebu poslata je depeša: Situacija u zapadnoj Bosni zahteva angažovanje svih raspoloživih snaga, uključujući i zagrebačke reprezentacione trupe u zapadnoj Bosni, jer se tu odlučuje o daljem razvoju stvari. Povlačenje snaga, npr. slanje trupa u Bihać, treba u sadašnjem momentu smatrati kao operativno pogrešno, te to prema tome treba sprečiti. Treba odmah izneti ovu stvar pred merodavne instance. Javiti o rezultatima. Za ličnu informaciju: već su u pokretu nemačka pojačanja jačine oko 1 ojačanog puka. Prilog 61.[37]

38

25.6.

Izlazak 2. čete (samo personala) iz sastava I. bataljona trofejnih tenkova 202. oklopnog puka

OKW/Gen. St. d. H/Oper. odelj./III/, depešom 32972/42 pov, od 26.6.42,[39] naredila je: »Komandi oružanih snaga »Zapad« će s područja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku biti dodeljena 2. četa (samo personal) I. bataljona trofejnih tenkova 202. oklopnog puika. Ovu četu uputiti što pre.« Ovo naređenje je depešom sprovedeno komandujućem generalu i komandantu u Srbiji. Prilog 57.

[35] Vidi dok. br. 97 i 100.
[34] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom. Vidi dok. br. 95.
[37] Vidi dok. br. 96.

Prilog 65

Pregled situacije na području Komande oružanih snaga na Jugoistoku **(zaključno 23. 6. 42)**

I.) Opšta situacija

U Srbiji u celimi stanje nepromenjeno. Samo lokalni nemiri. U Hrvatskoji, iu zapadnoj Bosni zaposednutoj od Nemaca, nemačko-hrvatske trupe su, prilikom čišćenja planine Kozare, naišle na ogorčen otpor. U oblasti zaposednutoj od Italijana nemiri se zaoštravaju na slovenačkom graničnom području. Odlaskom italijanskih trupa iz rejona koji graniče sa demarkacionom linijom u rejone u primorskoj oblasti stvoreni su u italijanskoj okupacionoj zoni novi uslovi u pogledu daljeg razvoja situacije.

40

II.) Pojedinosti situacije

Srbija: Nema nikakvih pouzdanih znakova za skoro- izbijanje ustanka koji priprema Mihailović.

U oblasti okupiranoj od Bugara uspešno završeno čišćenje planine Jastrepca.[41] Neprijatelj imao 224 mrtva.

Situacija u pogledu snabdevanja, uopšte uzev, nepromenjema.

Hrvatska

U istočnoj Bosni situacija je još uvek smirena, bez obzira na izbijanje lokalnih nemira. Napuštanje susednih italijanskih teritorija, pre svega oblasti koje su upravo očišćene, kao što su Kalinovik, Nevesinje, Gacko, Foča, Goražde, svakako će se, kako pokazuju dosadašnja iskustva, odraziti negativno. Već sada se može ustanoviti priliv ustanika iz severozapadnog dela Crne Gore u rejon oko Foče.

Zapadna Bosna: **Operacija čišćenja odvijala se planski sve do opkoljavanja planine Kozare (rejon Prijedor — zapadno od Banje Luke — Gradiška — Sava — Una — Bos. Dubiea). Neprijatelj se povlačio u planinu Kozaru, zatim je došlo do znatnog zaoštravanja borbi. Neprijatelj, 4—5000 (?) ljudi, boreći se vešto i žilavo, dobro naoružan, planski je organizovao delimično aktivnu odbranu na zapadnim, južnim i istočnim padinama šumovitog planinskog grebena. Napadi novoformaranih hrvatskih gorskih zdrugova do sada su bili bezuspešni, ti**

[41] Iz Blaca, Prokuplja, Kruševca i Žitkovca je 19. juna 1942. otpočeo koncentričan napad jedinica 1. kralj, bugarskog okupacionog korpusa protiv Jastrebačkog i Rasinskog NOP odreda. Zbog neuspeha u uništenju partizanskih odreda bugarski vojnici su streljali oko 240 seljaka pohvatanih u selima oko pl. Jastrepca (Hronologija, str. 205).

s zdrugovi su delimično primili i vrlo teške protivuđarce. No, ipak se uspelo sprečiti neprijatelja u njegovim pokušajima proboja. Takva situacija je učinila neophodnim pregruipisavanje i dovođenje novih nemačkih pojačanja (1 ojačani pešad.

5 puk). Od hrvatskog rukovodstva je zahtevano da angažujj i brzo dovodi svoje (dodatne) raspoložive snage.

*** Slamanje otpora na planini Kozari komandant oružanih snaga na Jugoistoku ceni 'kao odlučujući momenat za dalji razvoj**

•T situacije u Hrvatskoj. Radi toga komandant oružanih snaga na Jugoistoku vrši odgovarajuće pripreme za planski napad. Ustanici su pokušali da iz italijanske zone južno od Banje Luke, južno od Sanskog Mosta, južno od Bos. Novog pređu

i preko demarkacione linije na sever. Sve te grupe su bile zadržane u lokalnim borbama, te su se opet povukle. Zapadno od Bos. Novog, na južnim ograncima planine Šamarice, pri-

^ kupljaju se one neprijateljske grupe koje su prilikom či-

i šćenja Šamarice bile razbijene. Odbijena su lokalna nadiranja ustanika prema Bos. Novom i prema železničkoj pruzi Bos. Novi — Kostajnica. Italijanska okupaciona zona: prema izveštaju nemačkog generala u Zagrebu, u Zagreb je 15.6. stigao general Roata radi pregovora sa hrvatskom Vladom o

^ predaji uprave u 2. i 3. zoni. Ta predaja upravo je posiledica povlačenja italijanskih trupa iz hercegovačkih, bosanskih i dalmatinskih planina u oblast bliže morskoj obali. Ovo podvlačenje je otpočelo 11.6. Nemačke službene instance su o ovom povlačenju Obaveštene tek 15.6.42. preko nemačkog generala u Zagrebu.

"'Komandant oružanih snaga na Jugoistoku će o ovome, kao i o odgovarajućim posledicama, posebno poslati izveštaj OKW i OKH. činjenica je da hrvatsko vojno rukovodstvo

: još uvek, 23.6, ne zna kolikim i kojim snagama će zaposesti evakuisane zone. Dalje: prilikom operacije »Zapadna Bosna«, hrvatske novoformirane trupe su takođe pokazale da imaju neznatnu borbenu vrednost. Zbog toga se mora računati s tim

"da Hrvati u rejonima koje su napustili Italijani neće moći da spreče stvaranje međusobno povezanih ustaničkih žarišta. Prelivanje ustanika u nemačku zonu moguće je sprečiti samo nemačkim jedinicama koje bi primenile pokretni način bor-

jbenih dejstava, i to odmah nakon završetka operacije »Zapadna Bosna«.

Dalje, mora se računati i s tim da će biti vrlo otežan izvoz boksita iz italijanske okupacione zone, a vrlo verovatno će to biti moguće železnicom samo preko nemačke okupacione zone.

(Na graničnom području Slovenija — Hrvatska ustanički pokret je porastao. Tamošnje italijanske posadne jedinice tre-

ba da budu pojačane jedinicama koje budu dobijene evakuacijom (pomenutih delova italijanske okupacione zone).

Gubici: 7. 6. — 23. 6. 42. uključno:

Naši gubici:	nrtvi	ranjeni	nestali
Nemci	19	31	6
Hrvati	200	250	169
Srpska drž. straža	9	–	1

Gubici ustanika:

1748 ubijenih u borbi
15 ranjenih
713 zarobljenih ili uhvaćenih (najveći deo predviđen za Norvešku)
275 strdjanih za odmazdu.

Na taj način je do sada u Srbiji i Hrvatskoj ukupno ubijeno u borbama ili streljano za odmazdu *'37.477.*[42]

27. 6.

Komandant: Povratak zamenika komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i komandanta 12. armije sa službenog putovanja iz Sofije i Beograda. Vidi službene zabeleške, prilog 60.[44]

45

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(Komandu 12. armije)
načelnik štaba
I. A.
46

[42] Vidi dok. br. 83 i 108.
[K] Potpis nečitak.

PREDLOG KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. JULA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA ZA OBEZBEĐENJE VOJNOPRIVREDNIH INTERESA U BOSNI I HERCEGOVINI NAKON POVLAČENJA ITALIJANSKE 2. ARMIJE IZ 3. ZONE I DELIMIČNO 2. ZONE[1]

Strogo poverljivo!

Telegram

OKW/W.F.St.
OKW/Wi-Ia

obavešteni: Nemački general pri italijanskoj Vrhovnoj komandi
Komandujući general i komandant u Srbiji
Nemački general u Zagrebu

8 primera'ka
8. primerak

Predmet: Napuštanje prostorije južno i zapadno od nemačko-italijanske demarkacione linije u Hrvatskoj od strane italijanske 2. armije.[2]

I. Italijani povlače svoje dosadašnje snage (ne računajući 3 divizije koje odlaze na francusku granicu) u gradove, odnosno u rejone tih gradova (karta razmere 1:1.000.000) 1 to: Karlovac, Ljubljana, duž železničke pruge Sušak — Ogulin — Knin, na morskoj obali Crikvenica, Novi, Senj, Split, Metković, Mostar, Dubrovnik, Trebinje.

'.II. Obezbeđivanje teritorije između novih itaiijanskih okupacionih centara i demarkacione linije treba ubuduće da preuzmu isključivo hrvatske snage. Italijani su za ovu svrhu pored svojih sopstvenih snaga obilno koristili nacionalističke srpske bande. Sa dolaskom novih hrvatskih snaga neminovni su oružani sukobi između nacionalističkih Srba i Hrvata. Uz to treba napomenuti i žarišta nemira komunističkih partizana. Može se na osnovu iskustva reći da hrvatske snage u pogledu 'borbene spremnosti nisu dorasle ni nacionalističkim srpskim ni 'komunističkim bandama. Prema tome, teritorije koje će napustiti Italijani postaće nužno stalno žarište nemira.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8055822—3.
[2] Vidi dok. br. 95 i 185; Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 81.

Na taj način dva osnovna nemačka interesa na tom prostoru biće ugrožena.

1.) Biće ugroženo obezbeđenje nemačkog okupacionog dela Hrvatske južno od Save. Mogućnost da se nc> miri prenesu i na nemačku teritoriju otežava smirivanje prostorije Oko Prijedora i Sarajeva. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku planira da, nakon zauzimanja zapadne Bosne, pokretnim dejstvima 718. divizije i delom hrvatskih snaga preduhitri i spreči širenje ustanka.

2.) Ugrožena su takođe važna nalazišta na italijanskoj teritoriji koja su važna za nemačku vojnu privredu, odnosno njihova eksploatacija:

a) ugroženi su rudnici boksita u rejonu Mostara i prevoz rude prema morskoj obali (.Split), odnosno železničkim prugama koje vode prema severu: Sarajevo — Brod i Banja Luka — Novska,

b) takođe i rudnici Vojnić i Topuško južno od Karlovca (gvozdena ruda),

c) eksploatacija drveta na gornjem toku Drine (rejon Goražde — Kalinovik — Gacko — Foča).

I nakon povlačenja itaiijanskih snaga obezbeđen je rejon Karlovac (III, 2.) b)), ali nije obezbeđena prostorija pod tačkom III, 2.) pod a) i c).

Zbog toga komandant oružanih snaga na Jugoistoku predlaže i moli Komando Supremo da se preduzmu sledeće mere:

a) Italijanska okupaciona zona u rejonu Mostara mora se toliko proširiti i obezbediti da se osiguraju rudnici boksita i odvoz iz tih rudnika. U tom smislu mora se u potpunosti kontrolisati dolina Neretve na celoj svojoj dužini i komunikacija Jablanica — Prozor — Donji Vakuf, kao i komunikacija Sarajevo — Tarčin, od strane Italijana.

b) Italijani bi trebalo da ponovo posednu napuštenu prostoriju Gacko — Goražde — Kalinovik. Ukoliko ovo nije moguće, mora se izvršiti revizija demarkacione linije od Tarčina (jugozapadno od Sarajeva) pa preko Kalinovika — Maglića (vrh 2367 m), d to tako da rejoni u kojima se vrši seča šume budu pod kontrolom nemačkih snaga, odnosno hrvatskih snaga pod nemačkom komandom. Ukoliko nije moguće obezbediti zahteve iz tačke a) i b), ne može se obezbediti siguran transport drveta.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
Ia, br. 1599/42 str. pov.
od 2.7.42. u 19 časova

F.d.R.:
Maher

potpukovnik u generalštabu

Dostavljeno:[3]

267

BR. 103

PREDLOG NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 4. JULA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA ZA OBUKU PRIPADNIKA ORUŽANIH FORMACIJA NDH U NEMAČKOJ I NJIHOVO UPUĆIVANJE NA ISTOČNI FRONT[1]

STROGO POVERLJIVO

Nemački general u Zagrebu

Telegram

OKW./W.F.St.

,[c]Veza: OKW./W.St./Qu III, br. 002045/42 str. pov. od 23.6.[2]
Predmet: Upućivanje daljih hrvatskih jedinica za istočni front

- Poglavnik i maršal pakazali su najbolju volju da izađu u susret firerovoj želji,[3] mada situacija sa ustanicima
> i smenjivanje itaiijanskih trupa u trećoj zoni ne pred-

[3] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i odeljenja kojima je ovaj predlog dostavljen.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 22—3.

[2] Redakcija ne raspolaže tim telegramom.

[3] Prema obaveštenju Vrhovne komande Vermahta od 29. jula 1942, nemački general u Zagrebu treba da predstavnicima itaiijanskih oružanih snaga objasni da se Hitler odlučio na pozivanje regruta NDH i njihovo obučavanje u Nemačkoj, isključivo u cilju neophodnog osveženja i povećanja njihovih jedinica već angažovanih na istočnom frontu. Isto tako, opravdanost te odluke Hitler je video i u osetno pojačanoj partizanskoj aktivnosti u poslednje vreme (AVII, NAV-T-501, r. 268, s. 217).

stavljaju beznačajnu otežavajuću okolnost.[4] Posle razgovora s poglavnikom i maršalom nemački general podnosi svoj predlog u sledećem:

1.) Od hrvatskog 369. pp, koji se već nalazi na istočnom frontu, i od 370. pp, kojii se sada nalazi u formiranju, obrazovati željenu diviziju za borbu na frontu kao diviziju dvojne formacije.[5]

2.) U vremenu od druge polovine jula do početka avgusta može se iz Hrvatske prebaciti oko 6.000 ljudi za formiranje tražene divizije za obezbeđenje (pozadine). Radi se o ljudstvu iz 1921. godišta, koje se od početka maja nalazi ovde na regrutskoj obuci. Oficira i podoficira nema na raspolaganju.

3.) Pošto je hrvatska oblika, uključno sa regrutskom obukom nedovoljna, što se pokazalo i pri njihovoj upotrebi u borbama u zapadnoj Bosni, to se predlaže da se u avgustu od regruta iz 1922. godišta, koji tada pristižu za poziv u vojsku, pošalju daljih 6—8.000 ljudi u Nemačku. Od njih bi se zatim, posle završene regrutske obuke, formirale dve nove brdske brigade. Nakon toga one bi se vratile u Hrvatsku, gde su nužno potrebne. Obe ove brdske brigade bi dobile svoj podoficirski kadar iz škole u ŠtOkerauu [Stockerau], gde 30. septembra završava obuku oko 600 kandidata za oficire i podoficire. Ovog starešinskog osoblja maršal se ne može odreći, pa čak ni u interesu novih jedinica koje su namenjene za istočni front.

Hrvati bi tada u poenu jesen imali na raspolaganju preko 6 brdskih brigada sa ukupno 24 bataljona. Za obe istočne divizije, kao i za 6 brdskih brigada potrebni su dopunski bataljoni, tako bi s formiranjem divizije za front, divizije za Obezbeđenje i 6 brdskih brigada sva raspoloživa godišta regruta bila iscrpljena.

I. V. pot. Fuink[6]
nemački general u Zagrebu
Odelj, Ia, br. 153/42 pov.
od 4.7.1942.

[4] Vidi dok. br. 95.

[5] Naređenje za formiranje 369. pd je izdao komandant 17. AK 19. avgusta 1942. Opširnije o toku formiranja ove divizije u Štokerauu (Stockerau), njenom sastavu i formaciji i njenom prebacivanju na teritoriju NDH, umesto na istočni front, od 18. decembra 1942. pod komandom general-majora Frica Najdholda (Fritz Neidholdt) vidi AVII, NAV-T-315, r. 2154, s. 1—521.

[6] Valter (Walter Funck)

BR. 100

ANREDNI IZVEŠTAJ BORBENE GRUPE »ZAPADNA BO- A« OD 5. JULA 1942. KOMANDUJUĆEM GENERALU I KO- DANTU U SRBIJI ZA PERIOD OD 5. JUNA DO 4. JULA 2. O BORBAMA S PARTIZANIMA, DALJIM PROTIVME- I OBOSTRANIM GUBICIMA U REJONU KOZARA — PROŠARA[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji
Prim.: 7.7.42. gl. kancel. 172/42 str. pov.
Odelj. Ia, zaved. br. 352/42 str. pov.
Primerak 3 * j Prilog

rbena grupa »Zapadna
sna«

Br. 280/42 str. pov.

O.U., 5. jula 1942

Strogo poverljivo

redmet: Situacija kod Borbene grupe »Zapadna Bosna«.

primeraka
primerak

Vanredni izveštaj!
Period 5.6. — 4.7.42.

i) Razvoj situacije u rejonu Kozara — Prošara

ladno zauzimanje Prijedora i Ljubije 10. i 11.6.42. je mzane s područja Kostajnica — Grmeč — Kozara — Pro- a posle prvog šoka navelo na pojačanu aktivnost.[3] Nji- a borbena sposobnost je pojačana i stalnim prilivom s uzrokovanim evakuacijom 3. zone od strane Italijana,[4] i brzim iznenadnim zauzimanjem hrvatskih garnizona u im slučajevima.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, 125—9. Na margini prve stranice originala rukom je dopisano neko o parafa i datuma.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Vidi dok. br. 87, 89 i 123.

[4] Vidi dok. br. 95 i 102.

Čišćenje Šamarice, koje je usledilo od 1. gorske div., imalo je samo neznatan uspeh,[5] tim više što u očišćenom području nisu mogla biti ostavljena nikakva uporišta. Takođe i nadovezano čišćenje rejona između Sane i Une do linije Prijedor — Dubica nije usiledilo uz potrebnu temeljitost. K tome treba dodati i to da se je front 1. gorske div., zbog neopreznog iznenadnog naleta na snažnog neprijatelja na zapadnom obronku Kozare, prekinuo i da su nastali gubici u ljudstvu i materijalu jačine otprilike 2 puna bataljona.[6] Tek je uz najoštrije odlučno dejstvo i potpuno angažovanje svih raspoloživih snaga uspelo da se za nuždu ponovo postavi zaprečni front na opštoj liniji Prijedor — Dubica, koji je tek po dovođenju novih nemačkih snaga iz Srbije dobio potreban oslonac.

Napad na partizane koji su u toku borbenih dejstava odbačeni na Kozaru — Prosaru nije bio izvodljiv s prvobitnim snagama, jer je borbena vrednost 1. gorske div. bila slabija, dok je jačina, organizacija, oprema i borbena vrednost partizana bila bolja nego što se to moglo predvideti krajem maja. U međuvremenu je južni deo kružne osnovice pomeren prema severu, delom na grebene Kozare, i gotovo svake noći su bili odbijani pokušaji probijanja neprijatelja prema zapadu.

2.) *Neprijatelj van rejona Kozara — Prošara*

U ovom času, zbog sadašnjeg držanja četnika, ne postoji mogućnost ugrožavanja iz rejona istočno od Vrbasa. Trenutno se ne očekuje ni ugrožavanje južno od Banjaluke i zapadno od Sane zahvaljujući lojalnom držanju četnika Marčetića[7] i dobrom držanju hrvatskog garnizona Sanski Most.

Ipak, partizanske grupe, koje se pojačavaju stalnim prilivom iz evakuisane italijanske Okupacione zone,

a) u Grmeču, koje su se pomerile između Ljubije i Suhače do Sane,
b) južno, jugozapadno i zapadno od Bos. Novog,
c) u Šamarici,
d) severno od Kostajnice,
e) između Sane i Une zapadno od druma Prijedor — Dubica,
f) severno od žel. linije Nova Gradiška — Novska,

[5] Na Šamarici je dejstvovao Banijski NOP odred (Rade Bašić. n.d., str. 195).

[6] Ovaj otpor domobranskim jedinicama 1. gorske divizije pružili su 1. i 2. bataljon 2. krajiškog NOP odreda (Rade Bašić n.d., str. 197).

[7] Odnosi se na Vukašina Marčetića, komandanta četničkog odreda »Puk Manjača«.

sve jače ugrožavaju kružnu osnovicu oko Kozare i Prosare. Hrvatske jedinice za osiguranje železničke pruge Bos. Novi — Kostajnica, koje su slabe po borbenoj vrednosti, verovatno su isto tako malo dorasle nekom jačem opterećenju kao i ranije jedinice za osiguranje žel. pruge na Uni od Bos. Krupe do Rudica.

Borbena grupa »Zapadna Bosna« je pošla u napad samo sa sllabo zaštićenim zapadnim bokom. Moralo se, međutim, stalno računati s tim da za vreme operacija mogu uslediti neprijateljski napadi u pozadinu zapadnog fronta, odnosno na obezbeđenja na liniji zapadno od Prijedora — Ljubija — St. Rijeka — Sanski Most. Zato je planirano da se snagama koje će se dobiti sužavanjem kružne osnovice pojača obezbeđenje prema zapadu.

3.) *Izgledi*

Posle uspešnog čišćenja rejona Kozara — Prošara, celokupna situacija u zapadnoj Bosni i područjima koja s njom graniče biće poboljšana, ali ni izdaleka neće biti konačno rešena.

Snage koje sada stoje na raspolaganju i nadalje će biti potpuno povezane:

a) za obezbeđenje očišćenog područja,
b) za čišćenje, a potom i obezbeđenje rejona zapadno od druma Prijedor — Dubica, južno od Sane, pa i istočno od Bos. Novog — Kostajnica (Šamarica),
c) za obezbeđenje prema Grmeču.

Povrh toga je usled priliva partizana iz evakuisane italijanske okupacione zone nastala takva situacija, čije brzo rešenje prelazi snagu nemačko-hrvatskih jedinica ikoje su u sadanjem času potčinjene Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«.

Pri tom nije uzeta u Obzir opasnost koju za hrvatsku državu i za red na Jugoistoku predstavljaju znatne srpske četničke jedinice — čija je veza s Dražom Mihailovićem delimično dokazana.

Južno od italijansko-nemačke demarkacione linije intervencija nemačkih trupa nije mogućna.[8] Same, pak, hrvatske snage, po svom komandnom kadru, jačini i stanju obučenosti,

[3] Na zahtev nemačkog generala u Zagrebu da se Borbenoj grupi »Zapadna Bosna« odobri povremeno prekoračenje demarkacione linije u toku borbenih dejstava, general Antonio Oksilija, šef italijanske vojne misije u NDH, odgovorio je: »Saopštavam da je italijanska vrhovna komanda odobrila prelazak demarkacione linije nemačkim trupama, ograničeno za vreme trajanja nemačko-hrvatskih operacija koje se sada odvijaju u Bosni« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 107—8).

nisu dovoljne za neko temeljito čišćenje većih područja kao što je, npr., planina Grmeč.

Pošto za ugušenje komunističkog ustanika u Hrvatskoj nema potrebnih snaga, a odnosi u političkom, saobraćajnom i privrednom pogledu traže hitnu ispomoć, potrebne su mere koje će prevazići mogućnosti sada angažovanih snaga i trenutne političke situacije.

4.) *Zaključci i predloži*

Ugušenje ustanka u dogledno vreme i posle ovoga potrebno umirenje područja koja su u Hrvatskoj sada zaposednuta od strane partizana, ili preko kojih su partizani prelazili, može se sprovesti samo angažovanjem jačih snaga. Povrh toga, potrebno je uvesti *nemačku vojnu upravu,* pošto Hrvati ne zadovoljavaju, što se tiče uprave, ni po učinku ni po brojiu, a samostalno i ne mogu rešiti teške probleme nacionalnosti, naročito u Bosni, pa izgleda da i nisu svesni ozbiljnosti situacije i potrebe za akcijom,[9] a s druge strane, u sadašnje vreme propada veliki broj stoke kao i ogromne količine poljskih plodova, povrća i voća za opštu ishranu.

Ako nikakve nove snage ne mogu biti oslobođene za konačno umirenje Hrvatske, onda odmah treba da se otpočne s dugoročnim merama u cilju povećanja vojne udarne snage.

Po našem mišljenju morali bi se postaviti sledeći zahtevi:

a.) Mobilizacija većih snaga čiju bi komandu i obuku trebalo da preuzme nemački Vermaht.

b.) Popuna nemačkih jedinica angažovanih u Hrvatskoj do pune ratne jačine folksdojčerima iz Hrvatske.

c.) Povrh toga, formiranje čisto nemačkih jedinica od folksdojčera iz Hrvatske, u okviru nemačkog Vermahta, da bi se na taj način stvorile jedinice koje su dorasle nemačkim zahtevi ma.

d.) Podešavanje nemačkih jedinica planinskim prilikama Bosne po opremi i naoružanju.

e.) Pojačanje nemačkog uticaja na organizaciju, Obuku i angažovanje hrvatske vojske stvaranjem jedne nemačke vojne misije u Zagrebu.

5.) *Gubici*

Težina borbi koje su vođene u vremenu od 5.6. do 4.7.42. proizlazi iz sledećih cifara gubitaka. Pri tom treba spomenuti da stvarni napad na Kozaru počinje tek 5.7.

a.) *Nemci:*	54 mrtva,	od toga 5	oficira
	95 ranjenih	„ 4	„
	7 nestalih	„ 1	„

' Vidi dok. br. 106.

.) *Hrvati:*	421	mrtav
	639	ranjenih
	497	nestalih
.) *Neprijatelj:*	1823	mrtva Oižbrojano)
	330	zarobljenih i uhapšenih, bez prebeglog civilnog stanovništva.

"roj ranjenih neprijatelja nije moguće utvrditi,^ ali po sasnim izjavama zarobljenika vrlo je visok i može se u najaju rulku izjednačiti s brojem mrtvih.

Štal

stavljeno:
10

BR. 105

/EŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA SRBIJI OD 8. JULA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNA- „ NA JUGOISTOKU O BORBAMA S PARTIZANIMA I ZA- ACIMA SOPSTVENIH TRUPA U BOSNI I HRVATSKOJ[1]

legranr Strogo poverljivo

HDVI. br. 361
'.42 20,20

5D

omandujući general i k-t u
biji, Ia

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

edmet: Situacija u Hrvatskoj, operativni planovi.[3]

Operacije u zapadnoj Bosni odvijaju se po planu. Treočekivati da će postavljeni zadaci biti izvršeni i da će ne-

Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komanda-ta i jedinica kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

' Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, 250, s. 112—4.

2 Iz popunjenog zaglavlja telegrama objavljeni su samo najtniji podaci.

3 Vidi dok. br. 110.

prijatelj u planinama Kozari i Prosari biti uništen. Pretežni deo tih neprijateljskih trapa je ubijen. Pojedini pokušavaju da se probiju ili da nestanu unutar pokreta izbeglica. Može se računati s njihovim uništenjem.

Nasuprot tome, neprijateljska situacija u ostaloj Hrvatskoj je poprimila nepovoljan oblik. Na početku operacija Borbene grupe »Zapadna Bosna« izgledalo je da je tamošnja neprijateljska grupa najjača i najbolje obučena. Nasuprot tome, oslobađanjem područja koja su Italijani evakuisali pojavljuju se, međutim, nove snažne neprijateljske grupacije, od kojih je za najjaču utvrđeno da se nalazi u planini Grmeču (italijanska zona). Posle završetka operacija u zapadnoj Bosni bilo bi potrebno nastavljanje borbe protiv tih neprijateljskih grupa. Ne može, međutim, da bude zadatak ionako slabih nemačkih trupa da još i u italijanskoj zoni vrše čišćenja.

Nemačke trupe moraju se u Hrvatskoj ograničiti na 2 zadatka: obezbeđenje železničke pruge Zagreb — Beograd (tu je težište) i obezbeđenje industrijskih postrojenja oko Prijedora i u istočnoj Bosni. Za te zadatke 718. pd ni u kom slučaju nije dovoljna.

Za obezbeđenje pruge Ljubija — Prijedor i odvoz na glavnu prugu u početku je bio uzet u obzir jedan landešičen-bataljon. Odvoz rude je bio u izgledu preko Bos. Novog, Kostajnice i Sunje, ali je, zbog teških razaranja na pruzi i nepreglednog terena morao da bude prebačen preko Banje Luke za Okučane. Uprkos tome, to obezbeđenje zahteva angažovanje najmanje jednog pešadijskog puka.

Industrijske objekte u istočnoj Bosni štitiće 718. pd, kojoj će biti vraćen bataljon koji je bio stavljen na raspolaganje za operacije u zapadnoj Bosni.

Železnička pruga Beograd — Zagreb je nedovoljno obezbeđena i dobiće, pored već javljenih tehničkih pojačanja, dodatno i jedan landešičen-bataljon. Od jedinica koje su iz Srbije stavljene na raspolaganje za Borbenu grupu »Zapadna Bosna« ostaje tako još samo jedan pešadijski puk, koji je, zajedno s hrvatskim trupama, zasad uzet u obzir za čišćenje ustaničkih područja severno od žel. pruge Beograd — Zagreb, i to u planinama Psunj i Papuk. Preduslov za to je, doduše, da situacija u Srbiji dozvoljava to znatno slabljenje nemačkih snaga u Srbiji.

Hrvatske trupe su, s izuzetkom 3. gorskog zdruga, neupotrebljive za operacije i mogu samo privremeno da preuzmu obezbeđenja.

Efikasna borba protiv ustaničkih grupa koje se formiraju izuzimajući one na planinama Psunj i Papuk, s obzirom na jačinu trupa koje stoje na raspolaganju, ne moze %a bude uzeta u obzir. Pri tom se ne ispušta iz vida da se dobitak u vremenu povoljno odražava na neprijateljsku •organizaciju. Nastavljanje borbe u Hrvatskoj moglo bi da ^ uzme u razmatranje tek kad SS divizija »Princ Eugen« ide spremna za borbene zadatke i kad bude mogla da -me zadatke obezbeđenja na srpskom području, dakle, pre početka septembra.[4] Za borbenu gotovost ove divi- •je od najvećeg je značaja da se sve oružje i oprema, predviđeni za diviziju, što brže dopreme. To se uglavnom odnosi a brdske topove, tenkove za jednu tenkovsku četu i divizion teških topova.

Komandujući general i
komandant u Srbiji, Ia,
str. pov. br. 353/42

[4] Vidi dok. br. 116. Pripreme za prebacivanje SS divizije »Princ 'Eugen« iz Banata u rejon Užice — čačak — Kraljevo — Raška — Koa Mitrovica počele su 16. avgusta a prebacivanje je završeno u ftoku septembra 1942. Opširnije o tome vidi AVII, NAV-T-354, r. 145, 3786361, 3786592—612.

BR. 113

MIŠLJENJE NEMAČKOG POSLANIKA U ZAGREBU ZIG FRIDA KAŠEA OD 9. JULA 1942. O ODNOSIMA SA NDH POJAČANOM ANGAŽOVANJU USTAŠKO-DOMOBRANSKIH SNAGA I MERAMA ZA BORBU PROTIV PARTIZANA U BOSNI I HRVATSKOJ[1]

Komandujući general i komandant [2] u Srbiji
Ia

Poslanik

Br. 360/42, str. pov.

Primlj. 13.7.42.

Zagreb, 9. jula 1942

Nemački general u Zagrebu
Strogo poverljivo
Primlj. 9.7.42, br. 141
Br. 185 142 str. pov.
Odelj. Ia

Strogo poverljivo

Zauzimanje stava
prema vanrednom izveštaju Borbene grupe »Zapadna Bosna« od 5.7.42. za period od 5.6. do 4.7.42, Ia, br. 280/42 str. pov.[4]

Pri zauzimanju stava polazim od sledećih činjenica:

a. Nezavisna Država Hrvatska je kao talkva od nas priznata i na svom području ona sama vrši vrhovnu vlast. Želje Rajha ostvaruju se diplomatskim putem, preko hrvatske vlade.

b. Angažovanje daljih nemačkih trupa koje bi došle *iz* Rajha nije mogućno. Savlađivanje ustanika mora da usledi snagama koje su ovde na raspolaganju.

c. Mogućnost pojačanja je u hrvatskim trupama. Uticaj koji u tu svrhu mora da se s naše strane izvrši doći će do izražaja preko nemačkog generala u Zagrebu, preko hrvatske vlade, a naročito preko hrvatskog Ministarstva domobranstva.

2. Ja se s vanrednim izveštajem utoliko slažem što se, posle savlađivanja ustanika u Kozari, mora računati s većim brojem drugih ustanika, i to još duže vreme. Po opštem iskustvu u gerilskom ratu, naročito na terenu kakav ovde postoji, uopšte se ne može računati s potpunim uspehom u kratkom vremenskom roku. Kao uspeh treba smatrati ako sopstvene snage mogu stalno da se poboljšavaju i da rastu a*snage ustanika (sprečavane u stvaranju kompletnih formacija) da se razbijaju na manje grupe i konačno da se mogu, kao male gerilske grupiee, uništiti policijskim akcijama.
Uza sve to ne srne da se smetne s uma da sad iimamo posla s najjačim pokušajima ustanika da se bore protiv nas na ovaj ili onaj način. Mora se konstatovati da time do danas od strane ustanika nisu postignute odlučujuće smetnje u državnom, privrednom i saobraćajnom životu.

3. Želja za nemačkom vojnom upravom mora da bude odbijena iz političkih razloga. Ne postoji potreba za takvim zahtevoim. Hrvati bi, štaviše, na vojnu upravu gledali kao na instituciju za umanjenje njihovog suvereniteta i sve više bi je smatrali kao nametnutu. Umesto da se računa s većom spremnošću hrvatske strane da nam da podršku, moralo bi se računati s njenim umanjenjem. Pitanja nacionalnosti u Hrvatskoj su stvar hrvatske vlade. Ako i ima mnogo toga u hrvatskoj upravi čemu se može prigovoriti, to se ipak ne sme ispustiti iz vida da se ona samo kratko vreme razvijala, i to u najtežim uslovima. Taj se razvoj, međutim, mora ocenjivati u celini, ako se želi stvoriti sud o tome. Vanredne mere u operacijskom području istočne Bosne pod hrvatskim opunomoćenim ministrom dr Benakom, kao i one u zapadnoj Bosni pod hrvatskim opunomoćenim ministrom dr Turinom[5] moraju, sve u svemu, da budu pozitivno ocrnjene i priznate kao konstruktivne. Da pri neobično teškim prilikama u kojima se država nalazi slkok cena nije postao još više ugrožavajući nego u državama koje odavno- postoje, kao što su, npr., Rumunija, Bugarska i Grčka, mora da se oceni kao sposobnost hrvatske privredne politike. Napori hrvatskih železnica su bez prigovora priznati od svih nemačkih instanca. Mere koje su do sada uvedene, da u

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 119—23. Na marginama dokumenta je rukom dopisano nekoliko parafa, reči i zabeležaka, ali nečitljivo.
[2] i [3] Štambilj primaoca.
[4] Vidi dok. br. 104.

[5] Oskarom

operacijskoj zoni najviši nemački komandant ima vojnu komandu nad svim oružanim snagama, da hrvatska državna uprava pri tom ostaje netaknuta i da mora svim sredstvima da zadovolji operativne potrebe, tretoa da 'budu dovoljne i za dalje intervencije.

4. Mere koje se zahtevaju pod 4. a. do e. navode me na sledeći stav:
uz a. Mere preduzete po direktivi Vrhovne komande Vermahta i mere dogovorene, u saglasnosti s ustanovom nemačkog generala u Zagrebu, između poglavnika i mene trebalo bi da budu dovoljne za dalji razvoj hrvatske vojske. Pozdravio bih dalju pomoć u obuci od strane nemačkih trupa koje se ovde nalaze.
uz b. Popuna nemačkih trupa iz Rajha folksdojčerima nije mogućna. Jedina mogućnost je ona koja je korištena u pogledu dodele prve formacije folksdojčerskih jedinica iz Hrvatske 718. diviziji.
uz c. Ovaj zahtev je ispunjen time što se za formiranje nemačkih trupa iz hrvatske vojske stvaraju čisto fOlksdojčerslke jedinice. Pozdravlja se pomoć kolju im nemačke trupe pružaju u pogledu obuke. Ovo je konstatovano i u različitim prilikama kod nemačkog generala u Zagrebu,
uz d. Čisto vojnički zahtev, protiv kojeg nema nikakvih prigovora.
uz e. Zahtev koji ne može biti ispunjen na način kako se to traži. Današnje mogućnosti vršenja upliva nemačkog generala u Zagrebu i obuka većeg broja hrvatskih regruta u Rajhu ispunjavaju predviđeni zahtev. Za taj zahtev 'bi naročito odgovaralo prihvatanje mog predloga poglavniku da se na planini Romaniji uredi jedno nemačko vojno vežbalište na kom bi hrvatske trupe mogle da vežbaju zajedno s nemačkim.

5. Upozoravam da se treba čuvati ocenjiivanja hrvatske stvarnosti sa gledišta nemačke stvarnosti. To mora da dovede do pogrešnih zaključaka. Ovde, kod hrvatskog razvoja, sve treba da se posmatra kao u početnom razvoju. Zbog toga se i ne mogu stavljati zahtevi u pogledu opreme, obuke, komandnog kadra i vojničke discipline, koji pretpostavljaju dugogodišnju Obuku i razvoj,. Mora se, štaviše, posmatrati razvoj kakav postoji i ocenjivati napredak u samom tom razvoju. Primeri:

a. Jedinice generala Brozovića ni u kom slučaju nisu bile punovredne. Ipak je on s njima meseeima, sam, čistio i obezbeđivao rejon dko Banjaluke.

b. 1. hrvatska gorska divizija je zatajila u borbama južno od Dulbice. Ponovno mormalizovanje situacije bilo je teško. Situacija je ponovo normalizovana, a hrvatske jedinice su se usprkos tim slabostima i neuobičajenim gubicima ponovo učvrstile i ne samo da usled tih poraza nisu dozivele slom, nego su se učvrstile, iako tek u malom obimu!

c. Ustaške jedinice pukovnika Francetića su formirane bez i približno dovoljnih komandanata i instruktora. One su se u vreme svog razvoja pokazale doraslim svojim zadacima u sve većoj meri i sve su više poprimale vojničku formu.

d. Situacijom oko Jajca su meseeima vladale hrvatske trupe pod komandom pukovnika Šimića[6] i, uprkos neprijateljskom ugrožavanju koje je bilo vrlo raznoliko, ta situacija se postepeno popravljala u korist Hrvatsike.

r Takvu evoluciju treba videti, pa će se onda imati više po-
I verenja u celolkupni razvoj. Samom konstatacijom teškoća
'niti će se popraviti hrvatske trupe, niti će, umanjenjem
samoodgovornosli hrvatske države, biti povećana sprem-
>' oiosit za saradnju. Zbog toga se najodlučnije zalažem za to
; da se iabegava svako umanjenje hrvatskog suvereniteta, a
hrvatske snage da se u sve većem obimu upregnu u odgo-
: vornost, pa štaviše i po cenu opasnosti da će se usled toga
morati stalno prihvatati i neki meuspesi. Kuda vodi potpu-
no isključivanje hrvatske odgovornosti pokazuju područja
'koja su sada napustili Italijani. Tamo velik broj' jedinica
f ne samo da ništa nije postigao protiv ustanka, nego ga je
i i pojačao. Mi, međutim, moramo da radimo na dugu stazu
%. 'pomoću hrvatskih snaga, a to možemo samo ako pustimo
Hrvate da prihvate odgovornost i ako unapređujemo i
razvijamo njihove snage uz punu unutrašnju spremnost za
sairadnju.

pot. Kaše

stavljeno:

do 2. nemačkom generalu u Zagrebu, od toga
jedan primerak za generala artiierije Badera
do 6. Min. spoljnih poslova
poslaniku
Z.đ.A.[7]

[4] Franje
[7] zu den Akten (u akta)

BR. 100

DIREKTIVA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGO ISTOKU OD 10. JULA 1942. KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI ZA ORGANIZACIJU DALJIH BORBENIH DEJSTAVA PROTIV PARTIZANA SA ANALI ZOM DOSADAŠNJIH USPEHA I NEUSPEHA U BOSNI I SRBIJI[1]

Telegram[2]
10.7.42 u 23,10 č
KR — strogo poverljivo!

Komandujući general i komandant u Srbiji
Ia
Br. 356/42 str. pov.
Primljeno: 11.7.42.

KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI

Predmet: Rukovođenje borbom u Hrvatslkoj od jula 1942. godine.

A. Očigledno je da će operacija »Zapadna Bosna« dovesti do realizacije postavljenih ciljeva, tj. razbijanja jedinstvenog uistaniičkog područja između r. Save, Une, Sane, Krivaje i Vrbasa.[4]

Ovim odajem priznanje komandujućem. generalu i komandantu u Srbiji i Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«.

U istočnoj Bosni traje i nadalje postignuto smirenje, osim što dolazi samo do lokalnih aktivnosti bandita. Do nove situacije sa uticajem na čitavu Hrvatsku došlo je iz sledećih razloga:

a) Zbog ubrzanog napuštanja skoro čitave 3. zone i severnih delova 2. zone od strane italijanskih jedinica, ustanicima je u ovim područjima data puna Sloboda manevra.[5]

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII NAV-T-501, r. 249, s. 1124—8.
[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podaci.
[3] Štambilj primaoca.
[4] Vidi dok. br. 104, 106 i 108.
[5] Vidi dok. br. 95 i 102.

Predislokacija slabih hrvatskih posada u ova područja neće predstavljati efikasnu protivmeru.

b) Zbog težnje ustanika da iz rejona: južno od Bos. Novog, južno od Sanskog Mosta, južno od Jajca i jugozapadno i južno od Sarajeva prodru prema severu i severozapadu. Moguće je da je ovo usledilo samo zbog težnje da se postigne olakšanje situacije okruženih bandi na Kozari, ali je verovatnija namera da se s planine Grmeča izbije na planinu šamarieu, a odatle ka rejonu Petrinje, kako bi se postiglo novo, povezano ustaničko područje. Time bi od ustanika postali ugroženi dolina Save i rejon Zagreba, gde se sitiču za nemačke i hrvatske interese saobraćajne veze od životne važnosti.

c) Zbog proširenja banditske aktivnosti severno od Save.

d) Zbog očigledno sve većeg grupisanja italijanskih snaga u severozapadnoj Hrvatskoj (Dalmacija i Slovenija), i druge grupacije na jadranskoj obali, tako da se, osim u rejonu Karlovac, ne može ubuduće računati na zajednička dejstva nemačko-italij ansko-hrvatsk ih snaga.

e) Zbog proširenja organizacije Mihailovića iz južne Srbije na Crnu Goru i Bosnu, a možda i na Sloveniju i Hrvatsku, severno od Save. Iako se može sa sigurnošću smatrati da organizacija u ovom dbirnu još nije borbeno spremna, ipak bi -ovo moglo, zbog dobitka u vremenu za dalju izgradraju, dovesti do jedinstvenog rukovođenja svim banditskim grupama od strane Mihailovića. Pri tom se takođe ne sme smatrati da se suprotnosti između Mihailovića i partizanskog ruikovodstva ne mogu premostiti. Navodno su već stigla odgovarajuća naređenja iz Londona i Moskve.

U Srbiji i nadalje vlada postignuto smirenje. Nema osnove da će doći do zaoštravanja tamošnje situacije, osim što ima vesti o ražbijačkoj i organizacijskoj aktivnosti Mihailovića.

B. Naređenje za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji ostaje za Srbiju i Hrvatsku mepromenjeno:

Obezlbeđenje najvažnijih operativnih veza i bezbednost eksploatacije za nemačku vojnu privredu životno važnih izvora, preduzeća i privrednih puteva.

Za dalje operativno rukovođenje borbenim dejstvima proizilazi, dakle, sledeća direktiva:

1. U Srbiji održavati sadašnje smirenje putem izvođenja pokretnih borbenih dejstava. Najopasniji protivnik je Mihailović. Njegova organizacija ne sme doći do- izražaja. Sop-

stvenim merama treba sprečiti objedinjavanje bandi. Eventualne pokušaje ustanika treba razbiti putem napada još u toku nastajanja.

S obzirom na razvoj situacije u severnoj Africi ima poseban značaj bezbednost operativno najvažnije železničke veze Zemun — Solun.

II. U Hrvatskoj treba:

a) Odmah posle završetka operacije »Zapadna Bosna« sprečiti, shodno tački B), obrazovanje novog, povezanog ustaničkog područja.

b) Smiriti zauzeta područja u istočnoj Bosni. Pri tom treba sprečiti pristizanje ustanika iz italijanskog područja, i to kroz posedanje pripremljenih uporišta na prelazima jiužno od Bosanskog Novog, Sanslkog Mosta, Banje Luke (G. Vakuf, Jajce, D. Vakuf), jugozapadno, južno i jugoistočno od Sarajeva. Istovremeno treba ispitati mogućnost izviđanja italijanskog područja i obezbediti vezu sa hrvatskim posadama u 3. zoni.

c) Putem pomenutih dejstava treba sprečiti koncentraciju bandita i u drugim područjima koja su zauzeta od strane Nemaca. Ovo važi takođe i za područja severno od Save. Pri tom treba, po mogućnosti, najpre očistiti planine neposredno, tj. severno od pruge Zagreb — Beograd.

d) Zaštitu pruge: nemačka granica — Zemun ojačati s najmanje tri zaštitna bataljona.[6] Ove povećane zadatke u Hrvatskoj treba izvršavati jačim aingazovanjem nemačkih jedinica u Hrvatskoj. Od naročitog je značaja da usledi ova mera odmah, ikako bi se što pre onemogućila planska dejstva ustanika.

Treba nastojati da se formiraju, otprilike između Bosne i Vrbasa, dve međusobno dodirujuće posednute prostorije s posadnim jedinicama jačine, svaka, od jedne kompletne ojačane divizije i hrvatskih jedinica. Tako bi trebalo da nastupi smirenje i u ovim područjima, slično kao u Srbiji, shodno izmetom u naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 500/42 od 19.3.42.[7]

Borbenu upotrebu SS divizije »Princ Eugen« treba ubrzati tako, da može najkasnije sredinom avgusta preuzeti odsek jedne pešadijške divizije koja se ima predislocirati •u Hrvatsku.[8]

[4] Vidi dok. br. 113.
[7] Vidi dok. br. 44.
[8] Reč je o prebacivanju 717. pd na teritoriju NDH (vidi dok. br. 197).

C. U pogledu sadejstva hrvatskih jedinica treba postići sadejstvo sa hrvatskim jedinicama putem dogovora između nemačkog generala u Zagrebu i komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, i to u sledećem:

a) U angažovanju dovoljnih snaga od strane Nemaca u posednutim delovima Hrvatske.

b) Bezuslovno potčinjavanje svih hrvatskih jedinica u ovim posednutim područjima pod komandu nemačkih komandanata i jedinica.

c) U prethodnom obaveštavanju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji o eventualno potrebnim predislokacijama.

d) U stalnom sadejstvu hrvatskih snaga 3. zone u blizini demarkacione linije s nemačko-hrvatskim snagama severno od demarkacione linije od Otoka do r. Drine, shodno naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 2473/42, str. pov. od 10.7.[9]

e) Hrvatsko ratno vazduhoplovstvo treba da stoji na raspolaganju za upotrebu pretežno u području koje je po sednuto od strane Nemaca.

f) Komandujući general i komandant u Srbiji javlja o namerama s rokovnim planom i rezultatima pod c) komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
i komandant 12. armije, Ia, br.
1683/42, str. pov.

' Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

BR. 100

IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 10. JULA 1942 VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI I NDH, REZULTATU OPERACIJE PROTIV PARTIZANA NA KOZARI I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

WĐ 1022a[2] **K.T.B. 25[3]**

Strogo poverljivo!
KR — TELEGRAM

Upućeno:

1) **OKW/WFSt/L**
2) **OKW/WPr.**
3) **OKH/Gan. St.d.H, oper. odelj.**
4) **OKH/Gen. St.d.H, org. odelj.**
5) **OKH/Gen. St.d.H, »Gri ipi zs. inostranstvo Jugoistok«**
6) **Objd.L., L.F.St.**

Pregled situacije na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (pregled zaključen 8. jula 1942)

oOo

I) OPŠTA SITUACIJA U SRBIJI I HRVATSKOJ

***U Srbiji* situacija uglavnom nepromenjena. Pojedinačni prepadi. U bugarskoj okupacionoj zoni nakon akcija čišćenja Vlada mir.**

Organizacija Mihailovića se prostire na Srbiju, Makedoniju, Albaniju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu; do sada nije bilo posledica dejstva te organizacije.

Na teritoriji Hrvatske:

U *istočnoj Bosni* ponovni upadi ustanika sa italijanskog interesnog područja u prostor južno i zapadno od Sarajeva su odbijeni. Glavne ustaničke snage su se izvukle na italijansku teritoriju. Delovi su se povukli u severozapadnom pravcu prema Fojnici.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8055764—6.
[2] i [3] Dopisano rukom.

zapadnoj Bosni situacija se zaoštrila u pozadini borbene :pe, naročito na području Bosanskog Novog i Kostajnice, lačenjem ustaničkih snaga sa italijanskog interesnog pojčja i pokušajem vezivanja naših snaga.

Povoljno se razvija napad protiv ustaničkih grupa koje opkoljene na planini Kozari i čije potpuno razbijanje predaji.[4] Čišćenje prostorije je u toku, naročito u njenom severdelu. Ustanici su do sada izgubili 2.080 mrtvih.[5] Sa opkoe teritorije otpočelo je 5.7.42. masovno bekstvo 9591[6] iz-"ice — od čega 2/3 predstavljaju žene i deca. Delovi ustaških snaga su sakrili naoružanje i takođe izbegli. Oni ustakoji su uhvaćeni streljani su. Sumnjivi muškarci su skupćmi radi upućivanja u kažnjeničke logore u Norvešku, a žene deca, zbog opasnosti od epidemija i radi sprečavanja šijja nemira na drugim teritorij ama, prebačeni su u logor, ka je zaplenjena i, u cilju smirivanja, podeljena mirnom "ovništvu.

Na prostoriji severno od Save ponovna pojava bandi. Poli napadi na komunikacije, naročito na železničku prugu :grad — Zagreb.

Na italijanskoj teritoriji i dalje živa aktivnost bandi, nato u severozapadnoj Hrvatskoj.[7]

Javljaju se prvi znaci planskog prikupljanja bandi na storu planine Gr meča, južno od Bosanskog Novog i Prije-,ra, koje su do sada bile rasturene na prostoru 2. i 3. zone. Sto slabe hrvatske posade po svom iskustvu nisu dorasle ffiicima, komandant oružanih snaga na Jugoistoku mora računa s nastajanjem kompaktne ustaničke teritorije koja edstavlja stalno ugrožavanje područja rudnika jugozapadod Prijedora i vezu s tom prostorijom. Ovakva situacija kuje stalno držanje nemačkih snaga, najmanje ojačanog ka, na ugroženoj teritoriji, a te snage će nedostajati pri vođenju pokretnih dejstava na drugim pravcima.

[4] Opširno o operaciji na Kozari vidi Zbornik, tom IV, knj. 5, k. br. 78, 83, 93 i 119.
[5] Vidi dok. br. 102 i 112. Ukupan broj mrtvih, ranjenih i netalih u toku operacije na području Kozare iznosio je oko 1700 parti- O žrtvama civilnog stanovništva nema potpunih podataka, ali oko 45.000 ljudi, većinom žena, dece i staraca, doživelo tešku sudinu. Jedan deo je ubijen, jedan deportovan u logore i na rad u Nemača jedan raseljen po Slavoniji (Zbornik, tom V, knj. 32, dok. br. 3; Rade Bašić, n.d., str. 260—261).
[6] Na margini u visini ove rečenice rukom je dopisano: »AOK (7166)«.
[7] Opširnije o značajnim događajima u toku jula i avgusta 1942. području italijanske 2. armije vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. r. 92.

O daljim planovima u vezi s izvođenjem borbenih dejstava na teritoriji Hrvatske sledi poseban izveštaj.

II) GUBICI NA CELOKUPNOM PODRUČJU

(od 24.6. do 8.7.1942. godine uključno)

a) *sopstveni gubici*

	mrtviL	ranjeni	izgubljen;
Nemci	43	66	19
Hrvati	260	296	485
Srpska državna straža	2	3	–

ustanici	mrtvi	ranjeni	zarobljeni ili uhap šeni	streljani kao odmazda
	4963	150	6641	346

Prema tome, do sada je ukupno streljano u Srbiji i u Hrvatskoj, u toku borbenih dejstava ili 'kao odmazda, 45.261 lice.[8]

IV) SITUACIJA U VEZI SA SAOBRAĆAJEM

Kapaciteti pruga nisu se bitno poboljšali zbog nedovoljne popravke 'lokomotiva i zbog prebacivanja iz Nemačke lokomotiva koje nisu pogodne za brdski teren.

Na teritoriji Hrvatske je otpočela pojačana zaštita glavne železničke pruge Beograd — Zagreb. Pruga Prijedor — Bosanski Novi — Sunja još nije stavljena u pogon. Ponovno otpočinjanje transporta rude može se očekivati najranije krajem avgusta 1942. godine.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia/Ic
br. 688/42 str. pov. od 10.7.1942.
u konceptu potpisao
FERC
general-major

F.d.R.
[10]
poručnik

Vidi dok. br. 101.
Izostavljeno se odnosi na Grčku.
' Potpis nečitak.

BR. 114

PREDLOG NEMAČKOG POSLANIKA U ZAGREBU KAŠEA OD 10. JULA 1942. NEMAČKOM GENERALU U ZAGREBU ZA BORBU PROTIV PARTIZANA U BOSNI I SLAVONIJI I ZA SMEŠTAJ TALACA U LOGORE[1]

SA obergrupenfirer[2]

Zagreb, 10. jula 1942.
Visoka ulica br. 22
[3]

Komandujući general i komandant
u Srbiji

Br. 361/42, str. pov.
Primljeno: 13.7.42.

Preko generala Gleza
fon Horstenaua

Strogo poverljivo

Vrlo poštovani gospodine generale![4]

Danas sam s 'poglavnikom iscrpno razgovarao o suzbijanju nemira. Tom prilikom mi je izložio neke bitni je želje. Jzlimajući u obzir meni već poznati izveštaj Borbene grupe «^Zapadna Bosna« od 5.VII 42/ razmatrao sam s poglavnikom Site mogućnosti. Ja sam se s njim dogovorio da Vam izneiO: naša međusobna razmatranja s molbom da ih ispitate [dostavite generalu Badera. U tom cilju prilažem Vam kopiju pisma za generala Badera.

Razmatranja se odnose na sledeće:

A. Da, po završetku velike operacije na Kozari, Borbegrupa generala štala u prvo vreme ostane u Danjoj' Luci. a bi imala da sprovede sledeće mere čišćenja:

- 1) Na području severno od Kostajnice, Oko Bosanskog Novog, u Šamarici, te između Sane i Une zapadno od puta Prijedor — Dulbica.
  2) S jedne i druge strane železničke pruge od Bosanskog Novog za Krupu, kao i između Krupe, i Sanskog Mosta.

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, 'X. 250, s. 115—8. Na margini dokumenta se nalazi nekoliko parafa i . datuma.
[2] Reč je o Zigfridu Kašeu, nemačkom poslaniku u NDH.
[3] Štambilj primaoca.
[4] Odnosi se na generala Gleza fon Horstenaua.
[3] Vidi dok. br. 104.

Istovremeno se obežbeđuje dosadašnje operacijsko područje na Kozari i održava odbrambeni front prema planini Grmeču.

Za ove mere ostaviti generalu Štalu veći deo dosad raspoloživih jedinica.

B. Da se u Slavoniji angažuju trupe pod generalom Borovskim, koji je i dalje potčinjen Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«, radi neodložno potrebnog obezbeđenja žetve u Slavoniji i tamošnjih komunikacija. Zadatak: očistiti planinske lance Psunja i Papuka, Ikao i južno od Virovitice; hrvatske trupe osiguravaju planinske lance Psunj, Papuk, kao i južno od Virovitice i organizuju plansko obezbeđenje područja. Kao posebni zadatak vezan s merama čišćenja na Psunju, treba angažovati folksdojčerski bataljon »Princ Eugen« na otpremanju za rat važnog drveta iz ovog rejona u Nemačku. Bilo bi poželjno angažovati dva nemačka bataljona kao jezgro akcije čišćenja, a osim toga odvojiti 2—3 hrvatska bataljona iz Borbene grupe »Zapadna Bosna«, tako da bi se tamo moglo angažovati ukupno 5—6 bataljona, pod generalom Borovskiim, iz dosadašnje operacije na Kozari, a pored njih hrvatske trupe i ustaše koje se tamo nalaze. Ovaj zadatak bi se morao što pre preduzeti,

C. Radi pojačanja borbenih snaga u istočnoj Bosni kao i radi obezbeđenja jedinstvene ustaške komande, moli poglavnik da pukovnik Francetić napusti Borbenu grupu »Zapadna Bosna« radi preuzimanja komande nad svim ustaškim trupama u istočnoj Bosni. Tamo bi pukovnik Francetić bio potčinjen generalu Fortneru.

Poglavnik dalje moli da trupe pukovnika Francetića, koje sada sačinjavaju Zaprečnu grupu »Sever« na Savi, budu po završetku operacije Kozara, sa oko 1500 ljudi, najhitnije upućene radi angažovanja u istočnoj Bosni.

D. U pogledu mera ministra Turine,[6] koje se odnose na izbeglice, poglavnik je odlučio da pre svega treba iskoristiti logor u Staroj Gradiški.[7] Potom se može preduzeti: izdvajanje partizana i njihovih uzgrednih saputnilka, mere saniranja, prevođenje u druge logore ili radilišta. Pridobijanje radne snage za Rajh iz logora otpočeti čim zdravstvene prilike to budu dozvolile.

Poglavnik moli da se objasni generalu Baderu da logor Jasenovac ne može biti otvoren za smeštaj izbeglica. I ja se

[4] dr Oskara

[7] O ustaškom logoru u Staroj Gradiški vidi: Mirko Peršen, Us; taški logori, Stvarnost, Zagreb, 1966; Otpor u žicama, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1969.

tome priključujem, jer je ovaj potreban za smeštaj i transportovanje Jevreja na istok. Ministar Turina može privoditi Jevreje u logor Jasenovac.[8]

Ja sam predložio da, po završetku operacije, na Kozari, u selima koja su ostala prazna, hrvatsko Ministarstvo šuma, uz potrebno obezbeđenje, za dobijanje drvene građe,angažuje porodice koje nisu pod sumnjom. Hitnim i neophodnim debljanjem drveta na ovaj način mogu se za Hrvatsku i Nemačku osigurati normalnije cene, a isto tako i određeni broj izbeglica dovesti do hleba i rada. Poglavnik je načelno saglasan. Ja sam, prepisom ovog pisma, dao instrukcije savetniku >poslanstva dr Kinu[9] i glavnom inspektoru šuma Funlku:[10] da odmah preduzmu odgovarajuće korake za pripremanje ovih mera.

E. Poglavnik mi je saopštio da će u jednom, svojevremeno od Italijana posednutom, logoru sa barakama, u Jafsflri smestiti decu izbeglica,[11] prethodno sanirati a zatim ih prihvatiti na plansko odgajanje. Prvi transporti su već pokrenuti.

Bio bih Vam osobito zahvalan kada biste ova gledišta, koja su i molbe poglavnika, a kojima se i ja priključujem, uvažili i dostavili najbržim putem generalu Baderu. Uveren sam da su, u opštem političkom interesu, predložene mere pužne i izvodljive. Sigurno da bi jaka koncentracija trupa južno od Save bila poželjna za tamošnje područje. Mi istočna Bosna i Slavonija nisu ništa manje značajne. A južno od Save zapadnoj Bosni, prema ovde iznetim predlozima, ostaju 1/4 do sada upotrebljenih jedinica.

Poglavniku je jasno da će prodiranje u treću zonu biti aogućno tek po završetku mera čišćenja koje su navedene pod L. On namerava ove mere pripremiti tako da će se vršiti operacije pod generalom Brozovićem, i to po Okončanju spouenutih mera čišćenja, a pod glavnim rukovodstvom generala »tala. No, ovo bi mogao biti kasniji predmet razmatranja.

Podnoseći s posebnim naglaskom moju mOlbu, ostajem 'am iskreno Obavezan.

Vaš

[8] Opširnije o zločinima ustaša u logoru Jasenovac vidi: Otpor u 'eama, Sećanja zatočenika, knjiga prva, Beograd, 1969; Sećanje Jeeja na logor Jasenovac, Beograd, 1972; Milko Riffer, Grad mrtvih asenovac 1943, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1946; Čolaković Dra- Jasenovac 21. 8. 1941/31. 3. 1942, Svetlost, Sarajevo, 1948.

[9] Ernest (dr Kiihn)

[10] Valter (Walter Funck)

[11] U ovaj specijalni logor u Jastrebarskom smešteno je oko 900 ce s Kozare (Rade Bašić n.d., str. 261).

BR. 113

OPERACIJSKI PLAN GRUPE »ZAPADNA BOSNA« OD 14 JULA 1942. ZA PREGRUPISAVANJE SNAGA, ORGANIZACIJU BORBE PROTIV PARTIZANA U MEĐUREĆJU SANE I UNE I POSTUPAK SA STANOVNIŠTVOM U ZAPADNOJ BOSNI[1]

Borbena grapa — **St. Qu., 14.7.42.**
»Zapadna Bosna« — **Strogo poverljivo**
Ia, br. 286/42, str. pov.
Prilog:

Komandujući general i komandant u Srbiji — ***10 primeraka***
Br. 363/42 str. pov. — ***1. primerak***
Primij. 15.7.42.

OPERACIJSKI PLAN 2

1.) U dosadašnjem partizanskom planinskom utočištu Kozari i Prosari *neprijatelj je,* prilikom protekle akcije, masovno uništen ili zarobljen.[3] Radi konačnog uništenja još sakrivenih manjih grupa i radi potraga za sakrivenim oružjem i si., jedinice za obezbeđenje ostaju na očišćenom području. Time se može smatrati da je operacijsko područje istočno od puta Sainski Most — Prijedor — Bos. Dubica čvrsto u našim rukama.

Ovaj poraz je bitno uticao na borbeni moral partizana koji se nalaze u zapadnom delu operacijskog područja. Neprijatelj će uzastopno pokušavati da svoju podređenost u otvorenoj borbi kompenzira zasedama, lukavstvima i prcprcdeno.šću. Radi toga je potrebna krajnja budnost i pažnja kod komandnog sastava i u trupi.

2.) *Zadatak*

Završetkom operacije Kozara—Prošara ispunjen je prvi deo zadatka Borbene grupe »Zapadna Bosna«. Nakon pregrupisanja Borbena grupa »Zapadna Bosna« nastupa u cilju uništenja partizana u međurečju r. Sana — Una, te zaposedanja i obezbeđenja železničke pruge Prijedor — Bosanski Novi — Kostajnica.[4]

3.) *Plan operacije*

a) Organizovanjem obezbeđenja sprečiti partizane da se povuku preko Sane i Une.
Pored toga:
(1) Prodreti s jednom jačom grupom iz rejona Prijedor — Ljubija južno od Sane na Bosanski Novi, sa zadatkom: -slabijom snagama na južnoj obali Sane prema severu, a jačim snagama opštirn pravcem Suhača — Ljubija, osigurati se protiv partizana s planine Grmeča.
(2) Pojačati i preformirati Grupu za zaprečavanje »Zapad« između Bosanskog Novog i Kostajnice, sa opštim zadatkom: obezbeđenje zapadno od Une kako prema istoku tako i protiv partizana na Šamarici.
(3) Organizovati obezbeđenje severno od Une, između Kostajnice i Dubice, u cilju osiguranja prema jugu.

b) Organizovati zaprečnu liniju između Une i Sane opštim pravcem Una kod Bačvana (12 km zapadno od Bos. Dubice) — Murati (14 km jugozapadno od Bos. Dubice) — Dragotinja (9 km severozapadno od Prijedora). Pri nastupanju na liniju zaprečavanja čistiti teren između sadašnje Grupe za zaprečavanje »Zapad« i linije zaprečavanja koju treba dostići.

c) Nakon organiizovanja obezbeđenja kao i linije zaprečavanja sistematski čistiti teren između Une i Sane pomeranjem linije zaprečavanja po delovima prema zapadu.

4.) *Grupisanje snaga*

a) *Grupa »Borovski«* (linija zaprečavanja između Une i Sane)[5]

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 100—3. Na margini dokumenta rukom je dopisano nekoliko parafa.
[3] Štambilj primaoca.
[3] i [,0] Vidi dok. br. 108.

[4] Vidi dok. br. 111 i 117.
[5] U zabelešci o angažovanju Borbene grupe »Borovski« u zapadnoj Bosni i Fruškoj gori piše:
»1. 7. 42. Grupa »Borovski« preuzela je komandu nad zapadnim Bktorom sa kružnom osnovicom. Formacija: Štab 704. pd. Od 704. pd.: 734. pp, štab 654. art. div., 2, 3. i 4/654. art. div., 1/202. oki. puka: 3/4. 7. 42. K-t 111/734. puka i 2 komandira čete poginuli, zaim 3 podoficira i 12 vojnika. U dnevnim izveštajima naročito istaknuto: Do 13. 8. 42. Sopstveni gubici: 22 mrtva, 41 ranjen. Neprijateljski: mrtvih 420, zarobljenih 1.740. Plen: više teških mitraljeza, oko 18 lakih mitraljeza, oko 170 pušaka, drugo oružje i oprema.

Komandant: **generaknajor Borovski, k-t 704. pd**
Jedinice:

a) *Nemačke*
734. pp
štab i 4/661. art. div.
2, 3. i 4/654. art. div.
1. i 3/202. oki. puika
659. inž. bat. (bez jedne čete)
mešovita četa za vezu Sade.[6]

b) *Hrvatske*
1. gorska divizija sa 1. i 2. gorskim zdrugom
3/II art .div.
1/IV art. div.
3. inž. četa.
Grupi se potčinjava:
Obezbeđenje »Sever« (severno od Une).
Komandant: **potpukovnik Bučar,**[7] **komandant 10. pp.**
Jedinice:
II/5. pp, 19. četa 5. pp
17. ii 18/10. pp
2. četa bat. Kutina.

b) *Snage južno od Sane*
Komandant: komandant 3. gorskog zdruga, pukovnik Rupčić.[8]
Jedinice:
3. gorski zdrug
štab, II bat. 13. i 14/4. gorskog zdruga
brd. bat. 4. gorskog zdruga
previjalište 4. gorskog zdruga
štab 654. art. div.
3/661. art. div.

c) *Zaprečna grupa »Zapad«*[9]
Komandant: **k-d't 721. pp, potpukovnik Vedel.**

13. 8. izdvojeni za našu akciju (planina Psunj). Pri tom neprijatelja mrtvih 14, zarobljenih 380, uhapšenih 320.
23. 8. izašli iz sastava Borbene grupe »Zapadna Bosna«.
B. *Angažovanje u Fruškoj gori*
Formacija: Vidi zapovest Ia, 4516/42 pov. Štab Borbene grupe »Borovski« 190/42 pov. Akcija okončana 1. 9. 42. Sopstveni gubici: 8 mrtvih, 5 ranjenih. Neprijateljski: oko 250 mrtvih, 360 zarobljenih, 720 uhapšenih« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 99).

[6] Kurt (Schade)
[7] Josip
[8] Mato
' Borbena grupa »Zapadna Bosna« je 14. jula 1942. izdala naređenje za ojačanje i pregrupisanje Grupe za zaprečavanje »Zapad«„ kojoj su precizirani sledeći zadaci:

Jedinice:
721. pp bez III bataljona
III/4. gorskog zdruga
2/661. art. div.
3/670. art. div.
1. mot. kolona (10 transportnih vozila)
snage Grupe za zaprečavanje »Zapad« između Suhače i Kostajnice.

5.) *Potrebno vreme za:*
a) završetak operacije Kozara—Prošara oko 20.7.[10]
b) pregrupisanje oko 21—27.7.
c) čišćenje međurečja r. Una — Sana oko 28.7—4.8.

6.) *Postupak prema stanovništvu*[11]
a) Jedinice će, nakon saslušanja, streljati partizane i ona lica koja im pružaju pomoć. Važnije osobe sa iscrpnim saslušanjem sprovesti do pretpostavljene komande.
b) Sve muške osobe iznad 14 godina, izuzev nemoćnih staraca, pohvatati i odvesti u sabirni logor. Žene i decu ostaviti u svojim selima, odnosno tamo ih vratiti.
c) Na području južno od Sane pohvatati i sprovesti u sabirni logor samo ona lica koja nisu meštani, odnosno muškarce na Ikoje se sumnja da su partizani i njihovi pomagači.
d) Vraćanje evakuisanih žena i dece, prilikom operacije Kozara—Prošara, u svoja sela otpočeti 25.VII.[12]

"

pot. Štal
F.d.R.
Gem
generalštabni major

Dostavljeno:

»l) Držati i razvijati već postojeća uporišta i mostobrane između Bosanskog Novog i Kostajnice (uključno). Izvan toga držati Suhaču i Blagaj kao delove obezbeđenja Bos. Novog.
2) Obezbeđenje zapadno od Une protiv pokušaja prebacivanja sa istoka.
3) Obezbeđenje komunikacije Kostajnica — Bosanski Novi protiv prepada sa zapada (Šamarice).
4) Obezbeđenje železničkog mosta kod Grdanovca i građevinskih radova kod vijadukta 4 km jugoistočno od Kostajnice«. Isto tako, snage dosadašnje Grupe za zaprečavanje »Zapad«, pod komandom pukovnika Ivana Tomaševića, od 20. jula 1942. potčinjene su nemačkom ojačanom 721. pp (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 104—6).
" i [12] Vidi dok. br. 112 i 114.
[13] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovaj plan dostavljen.

BR. 113

ZAPOVEST KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 17. JULA 1942. BORBENOJ GRUPI »ZAPADNA BOSNA« ZA PRODUŽENJE OPERACIJA PROTIV PARTIZANA U ZAPADNOJ BOSNI I ZAŠTITU ŽELEZNIČKE PRUGE BEOGRAD — ZAGREB[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji - **»Zapadna Bosna«, Ia[2] O.U., 17.7.42.**
Ia, br. 4098/42 pov.

POVERLJIVO

ZAPOVEST ZA NASTAVAK OPERACIJA U ZAPADNOJ BOSNI I ZAŠTITU ŽELEZNIČKE PRUGE BEOGRAD ZAGREB

1.) Operacija na planinama Kozari i Prosari dovela je do uništenja kompletnih neprijateljskih jedinica.[3] Delovi se još drže uglavnom zapadno od linije Bos. Dubiea — Prijedor.

Neprijateljske koncentracije u rejonu Petrinja — Kostajnica — Bos. Novi — Glina (Šamarica) ugrožavaju žel. prugu Bos. Novi — Kostajnica. Napadi neprijatelja prema Bos. Novom sa istoka i zapada do sada su osujećeni.

Neprijateiljiske snage u Fruškoj gori, na Psunju i Papuk-planini, na Bilo-gori i Moslavačkoj planini predstavljaju stalnu opasnost za važnu železničku prugu Beograd — Zagreb.

Osim toga, treba računati s tim da jake neprijateljske snage mogu svakog časa da izbiju s planine Grmeč.

2.) U zapadnoj Bosni će, uz istovremeno obezbeđenje protiv neprijatelja severno od žel. pruge Beograd — Zagreb i južno od linije Prijedor — Bos. Novi, ponajpre biti *očišćena Šamarica.*[4]

3.) Borbena grupa »Zapadna Bosna« — bez 1/737. puka i 924. landešičen-bataljona — ponovo će pročešljati rejon između Une i Sane u pravcu istok—zapad i, nadovezujući na to, uništiti neprijatelja u Šamarioi; uz to, treba izvršiti udar sa severoistoka prema jugozapadu uz preprečavanje linije Kostajnica — Bos. Novi — Glina.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 97—8.
[2] Dopisano rukom.
[3] Vidi dok. br. 104, 108 i 117.
[4] Vidi dok. br. 104, 122 i 140 i prilog br. 1 u ovoj knjizi.

Istovremeno treba obezbediti rejon Bos. Novi — Ljubija — Prijedor protiv akcija s juga i jugozapada. U tu svrhu 'treba, naročito u dolini Une i Sane, koncentrisana uporišta pomeriti, po mogućstvu, blizu demarkacione linije i jako ih utvrditi.

Izviđanje prema planini Grmeču je naročito važno.

4.) *Obezbeđenje železničke pruge Beograd — Zagreb:*[5] zadržava major fon Esmarh [Esmarch], komandant 823. landešičen-bataljona u Brodu, sa svojim dosadašnjim štabom za posebnu namenu. U taktičkom smislu on je do daljeg neposredno potčinjen komandujućem generalu i komandantu u Srbiji.

Njemu su u taktičkom pogledu potčinjeni:

a) 823. landešičen-bataljion, sada sa štabom u Vinkovcima,
b) 925. lanđešioen-batailjon, štab treba prebaciti u Ivanić-Grad,
c) 924. 1andcsšicen-bataljon, do sada pri Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«, treba poslati maršem za Novu Gradišku,
d) sva hrvatska obezbeđenja angažovana na žel. pruzi,
e) žel. oklopni voz 24,
f) 1/737. puka treba poslati maršem za Novsku.

Dok snage a) — d) treba angažovati za lokalno Obežbeije železničke pruge, 1/737. pulka, kojii je opremljen mnojbrojnim motornim vozilima, treba upotrebiti kao pokretnu rezervu. Ponovljenim prodorima, ponajpre na područje planie Psunja, neprijatelja treba stalno držati pod pritiskom.

5.) Operacijska zona: Naredba komandujućeg generala komandanta u Srbiji, Odelj. Ia, br. 292/42 str. pov. od 8. 6, Jteže se[6] i na područje Una — Sava — Petrinja — Glina — Novi.

6.) Zapovest za pregrupisanje nemačkih trupa koje ostaju u zapadnoj Bosni uslediće po obezbeđenju Šamarice.[7]

Bader
°odela: **general artiljerije**

[5] Vidi dok. br. 113.
[6] Tim naređenjem je područje Vrbas — Sava — Una — italijanska okupaciona zona proglašeno za operacijsko područje. Na njemu "sve snage se potčinjavaju nemačkom komandantu i važe nemački ratni zakoni (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 569).
[7] Vidi dok. br. 112.
* Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 113

ZAPOVEST BORBENE GRUPE »ZAPADNA BOSNA« OD 18. JULA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU ODBRANE, BORBU PROTIV PARTIZANA, KONTROLU I POSTUPAK PREMA STANOVNIŠTVU NA PODRUČJU KOZARE I PROSARE[1]

Poverljivo

Borbena grupa
.»Zapadna Bosna«
Ia, br. 1684/42 pov.

O.U., 18.7.42.

Komandujući generali **i** komandant
u **Srbiji**

Primljeno: 20.7.42. br. gl. kancel. 5289 pov.

Odelj. Ia: zaved. br. 4132/42 pov.
Primerak: 1 | Prilog ./.

ZAPOVEST ZA UREĐENJE POZADINSKOG PODRUČJA »SEVER«

1.) Operacijom ikoja je završena 17.7, područje Kozare i Prosare je od strane trupa Borbene grupe »Zapadna Bosna« uglavnom očišćeno od neprijatelja.[3] Manje partizanske grupe i pojedinačna lica skrivaju se još u šumama i jazbinama ili će pokušati da iz drugih oblasti pređu na Kozaru — Prosaru.

2.) Da bi odstranile i poslednje ostatke neprijatelja, domogie se oružja i drugih sakrivenih zaliha i da bi sprovele umirenje područja, u očišćenom području ostaće trupe za osiguranje.

3.) U tu svrhu, od strane Komande divizije u Banjoj Luci,[4] biće pod komandantom Pozadinskog područja »Sever« angažovani:

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 249, s. 1114—7. Na margini prve stranice originala rukom je dopisano nekoliko parafa i datuma.
[2] Štambilj primaoca.
[3] Vidi dok. br. 108 i 117.
[4] Misli se na domobranski Banjalučki zdrug.

Komandant: **Pukovnik Užar,[5] komandant 10. pp, istovremeno i komandant Pozadinskog područja »Sever«.**

Trupe:	**Garnizoni:**
Štab 10. pp	**Podgradci**
2/IV art. div.	**Podgradci**
Štab bataljona Eršek[6]	**Pucari**
podređeni:	
1. i 6/11. pp[7]	**Pucari**
8, 21, 22, 23, 24/10. pp	**Podgradci**
9/11. pp	**Demirovac**
Štab dobrovoljačkog bataljona Banja Luka:	
2. i 3. dobrovoljačka četa	**Krnjim, odn. Ivanjska**
11/5. pp[8]	**Bosanska Dubica (nakon čišćenja luka Una — Sana)**
Bataljon »Princ Eugen«[9]	
Štab, konjički vod i 1. četa	**Orahovo**
1 četa »Princ Eugen«	**Azapsko brdo**
1 četa »Princ Eugen«	**Bukovac**
1 četa pripremnog fbllksdojčerskog bataljona	**Dragelji**
Ustaški bataljon Devčić[10]	
štab i 3 čete	**Patrija — Golje u predelu visa 340**

Žandarmerijske stanice:

Bosanska Dubica, Grbavci, Maglajci, Knežpolje, Vragolovo (kota 265, Brdo), Mralkovica, Užari, Staniisljevci, Orahovo, Draiksenić, G. Sreflije, Severovci i Podgradci.
1/750. pp Mrakovica

[5] Franjo. Bio je komandant 10. pp. Banjalučkog zdruga.
[6] Stjepan
[7] Bio je u sastavu domobranske 1. pješačke divizije.
[8] Bio je u sastavu domobranske 4. pješačke divizije.
[9] Pripadnici nemačke narodnosti — folksdojčeri — u NDH krajem 1941. od svog ljudstva formirali su ovaj aktivni bataljon. Od 20. aprila 1942. on je nosio naziv: Ajnzacštafel der dojče manšaft, aktivni bataljon »Princ Eugen« (Einsatzstaffel der Deutsche Mannschaft, Verfügungsbataillon »Prinz Eugen«). U septembru 1942. bio je sastava: 6 četa, sa sledećim brojnim stanjem: 30 oficira, 66 podoficira i 1160 vojnika (AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056248); Antun Miletić, Vojne formacije folksdojčera u borbi protiv NOP-a na nemačkoj okupacionoj teritoriji NDH (1941—1944), Zbornik br. 11/1974, Historijski institut Slavonije i Baranje, str. 91—93).
[10] Ivan Devčić je bio ustaški bojnik.

Poslednji je neposredno podređen Operativnom štaba Borbene grupe »Zapadna Bosna« i upućen na saradnju s komandantom Pozadinskog područja »Sever«.

4.) *Granice Pozadinskog područja »Sever«*
Bosanska Dubiea (Dubiea — put za Prijedor do Palančišta) — južni obronci Kozare (preko Kozarački kamen — Jarčevica, kota 736 — Glavica, kota 720 — Krnjin, kota 841) — tok bivše Zaprečne linije »Istok« do ušća potoka Jabianioe u Savu, tok Save i Une do Bosanske Dubice.

5.) Trupni delovi angažovani u Pozadinskom području »Sever« imaju *zadatak* da svakodnevnim patroliranjem, koje će izvoditi u raznim oblastima, unište poslednje ostatke neprijatelja, pronađu njegova skrovišta, skladišta oružja i tome slično, uklone materijal i pruže zaštitu civilnom stanovništvu koje se vraća.

Komandanti treba ličnim učešćem u poduhvatima da trupama daju uputstva i primer. Garnizone treba štititi postavljanjem boravišta na mestima podesnim za odbranu, izgradnjom položaja, prepreka i tome slično, a uz to temeljito ih osiguravati oružjem.

Vezu između pojedinačnih garnizona treba održavati konjanicima, motocilklistima i tako dalje.

6.) Za svrsishodno postavljanje pojedinačnih garnizona, u taktičkom i tehničkom pogledu, odgovoran je *komandant Pozadinskog područja »Sever«.*

Istovremeno, on rukovodi i nadzire patrolnu delatnost, kao i veće akcije za koje bi se ukazala potreba.
Pozadinsko područje »Sever«, u saglasnosti sa situacijom i jačinom garnizona, treba podeliti u sigurnosne oblasti, za čije su osiguranje i čišćenje odgovorni pojedinačni garnizoni komandanti.

U dnevnim izveštajima obaveštavati o delatnosti pojedinačnih garnizona i rezultatima patroliranja. U nedeljnim izveštajima (nedelja do subote) treba pojedinačno navesti izvršena patroliranja s naznakom puta, jačine i rezultata i dati pregled opšte situacije.

7.) *Držanje prema civilnom stanovništvu*
Nakon završetka operacije Kozara—Prošara i prefonmiranja sastava predviđa se povratak žena i dece odbeglih iz očišćenog područja. Za muška lica preko 14 godina, sa izuzetkom nemoćnih i staraca, područje ostaje i nadalje zatvoreno. Zbog toga sva muška lica stara preko 14 godina treba u očišćenom području uhvatiti i dovesti u sabirni logor Stara Gradiška ili Dubiea. Pri pokušajima bekstva treba bez milosti upotrebiti vatreno oružje.
Izuzetak čine lica kojima je dozvoljeno, na osnovu jedne isprave, da uđu u -očišćeno područje.
Za izdavanje isprava za ulazak u Pozadinsko područje »Sever« oVlašćeni su:

Komanda garnizona Banja Luka i
komandant Pozadinskog područja »Sever«, Podgradci.

Isprave treba pismeno zatražiti, preko gradonačelnika i predsednika opština, od gore pomenutih mesta. Uzorci isprava biće naknadno dostavljeni.
Civilna lica mogu napustiti Pozadinsko područje samo na osnovu isprave žandarmerijske stanice.
Divizijska komanda Banja Luka javlja do 22.7:
a) Tačnu situaciju pojedinačnih garnizona,
b) Kartu 1:50.000 sa ucrtanim sigurnosnim oblastima.
c) Veze između pojedinačnih garnizona.

F.d.R. potp. Š t a 1
G em
.raištabni major
Dostavljeno:

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandanata, odeljenja i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 113

NAREĐENJE KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. JULA 1942. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA OBEZBEĐENJE ŽELEZNIČKE PRUGE BEOGRAD — ZAGREB OD PARTIZANSKIH DIVERZIJA[1]

TELEGRAM[2]

20.7.42.
u 13,20 časova

Poverljivo

714. pd
718. pd

Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«

Na uvid: **nemačkom generalu u Zagrebu.**
Na uvid: **Transportnoj komandi Zagreb.**

Veza: **naređenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, Ia, br. 4098/42 pov. od 17.7.42.[3] (nije dostavljeno 714. pd) i telegram Ia, br. 2380 od 18.7.[4]**

Predmet: **osiguranje železničke pruge Beograd — Zagreb — granica Rajha.**

1.) Na mesto obolelog majora fon Esmarha, k-ta 823. landesšicen-bataljona, komandu nad svim trupama angažovanim na osiguranju železničke pruge Beograd — Zagreb preuzima potpukovnik fon Gejzo, k-t 1/202. oklopnog puika. Taktički je potčinjen neposredno komandujućem generalu i k-tu u Srbiji.

2.) Njemu su taktički potčinjeni:

a) ***za osiguranje železnica,*** **prema naređenju Ia, br. 4098/42 pov., tač. 4:**

823. landesšicen-bataljon
924. landesšicen-bataljon
925. landesšicen-bataljon
1/737. pp
železnički oklopni voz 24, zatim i
sva hrvatska osiguranja angažovana na železničkoj pruzi;

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1065—7.
[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podaci.
[3] Vidi dok. br. 111.
[4] Redakcija ne raspolaže tim telegramom.

b) ***za zaštitu folksdojčerskog stanovništva i žetvenih radova na prostoriji Indija — Vrdnik — Čalma — Ruma:***

1/741. pp, ojačan 13. i 14. vodom 12. tenkovske čete za naročitu namenu, kao i 4. i 5. četom folksdojčerskog Ajnzacštafela, k-t major Emer.[5]

3.) Hrvatske jedinice pukovnika Gvozdanovića[6] u Rurni -ne potčinjavaju se. S pukovnikom Gvozdanovićeim treba u usikoj vezi sarađivati preko 1/741. pp. Radi davanja uputstava, •komandujući general i komandant u Srbiji uputio je jednog generalštabnog oficira u Rumu.

4.) Potpukovnik fon Gejzo će Štab za osiguranje pruga za naročitu upotrebu, koji je obrazovala 718. pd u Brodu, ojačati potrebnim snagama iz 1/202. oki. puka. Štab treba tako organizovati da može odgovoriti svim zabtevima. Garnizon je [Slav.]- Brod.

5.) Izvestiti o prijemu zapovesti od potpukovnika fon Gejza.

6.) Viši načelnik za vezu naredićе sve što je nužno za uspostavljanje potrebnih veza.

7.) Snabdevanje Štaba za osiguranje pruga za naročitu 'upotrebu i nemačkih jedinica navedenih u tač. 2a vršiće 718. pd, a snabdevanje nemačkih jedinica navedenih u tač. 2b vr- "šioe 714. pd.

Komandujući general i komandant u Srbiji
Ia, br. 4130/42 pov.
[7]

Dostavljeno:

[5] Johan (Johann Ehmer)
[4] Dragutin
[7] Paraf nečitak.
[8] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. 114

ZABELEŠKA NEMAČKOG POSLANSTVA U ZAGREBU OD 20. JULA 1942. ZA NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU O POSTUPKU SA ZAROBLJENIM PARTIZANIMA I TAOCIMA SMEŠTAJU U LOGORE I SLANJU NA RAD U NEMAČKU S PODRUČJA KOZARA — PROŠARA[1]

General Glez[2]

Pošiljalac:
Nemačko poslanstvo[3]

Zagreb, 20. jul 1942.

Zabeleška

Predmet: postupak sa izbeglicama u borbenoj zoni zapadne Bosne.[4]

Pri rešavanju pitanja izbeglica određenu ulogu ima vojna i politička praćena. Obe su od značaja. Odlučujuća su ona gledišta koja mogu da doprinesu budućem razvoju Nezavisne Države Hrvatske.

Tome cilju odgovarao bi sledeći postupak:[5]

A. *Postupak sa izbeglicama*

1. Izbegliee koje su bile partizani i njihovi aktivni pomagači staviti pred preki sud. Ova mera treba da se sprovede najhitnije.

2. One izbegliee koje su se dobrovoljno javile za rad u Rajbu već su izdvojene. Njihove porodice se načelno vraćaju u svoje mesto stanovanja. U logoru treba da se zadrže samo toliko koliko je to potrebno iz zdravstvenih i, u području vojnih operacija, vojnih razloga.

3. Masa ostalih izbeglica je već podeljena u grupe: muškarci se nalaze u Zemunu, deca najvećim delom u Jastrebarskom (Jaska)[6] a žene u različitim logorima blizu dosadašnjeg operaoionog područja.

Većina muškaraca iz Zemuna verovatno može da se iskoristi kao radna snaga u Rajhu. To pitanje već razmatra poslanstvo s Ministarstvom inostranih poslova u Berlinu. Muškarci treba tačno da se identifikuju a njihove porodice da se smeste u logore za žene. Sa ovim porodicama (žene i deca ukoliko se ne nalaze u Jastrebarskom), nakon zadržavanja u potrebnom karantinu, postupati na sledeći način:

ti. One koji se nalaze u napuštenim selima u neposrednoj blizini Jasenovca zadržati tamo i dalje i pod nadzorom logorskih vlasti koristiti za obavljanje poljoprivrednih radova (žetva, obrađivanje).

;b. Veći broj žena uzeti kao radnu snagu na poljoprivrednim dobrima seljaka nemačke narodnosne grupe. Vođa grupe se je u tom cilju već 'povezao s ministrom dr Turinom.

p. Jedinicama za Obezbeđenje u području Kozare dodeljuje se
| više stotina žena izbeglica, 'kaje se smeštaju po selima u •
blizini vojnih garnizona. Ovu radnu snagu upotrebljavati
f- za obavljanje žetve, jesenjih poljoprivrednih radova, u šumarstvu i za obnavljanje naselja. Za nadzor, upravljanje i čuvanje odgovorne su jedinice.

Zavisno od razvoj aborbe i pouzdanosti ovih izbeglica, u Sledećoj godini predvideti ponovno naseljavanje ovih izbegličkih porodica. Naseljavanje sprovoditi delom u ranijim mestima, delom u drugim mestima, a delom u odgovarajućim područjima za rad u industriji.

Izbegliee upućene na rad u Rajh tretirati kao slobodne radnike i plaćati. Na isti način 'postupati i s radnom snagom zaposlenom na dobrima nemačke narodnosne grupe.

n; Izbegliee zaposlene pod upravom logora u Jasenovcu i je-
• ddinica za Obezbeđenje u Kozari treba također da se plaćaju ovisno od uslova za slobodan rad. Od toga može da se oduzme iznos za obezbeđenje dece u Jastrebarskom i za zajedničku ishranu. Poželjno je da se jedan deo zarade isplaćuje kao neka vrsta premije po završetku radova ili
r pri ponovnom naseljavanju u stalno mesto boravka. Ali zahtev za to treba da je pravosnažan.

Rešavanju pitanja izbeglica dr Turina Obraća posebnu pažnju.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 265, s. 001387—90. Na margini prve stranice dokumenta rukom je dopisano nekoliko parafa i datum.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] i [5] Vidi dok. br. 110 i 112. Posle nemačko-ustaške operacije na Kozari stanovništvo je delom smešteno u logore, delom odvedeno na rad u Nemačku ili raseljeno po Slavoniji. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 78, 83, 93, 108, 118, lom V, knj. 32, dok. br. 133 i 134.

[6] Vidi dok. br. 109, nap. 11.

B. *Naseljavanje u području operacija*

1. Pretpostavlja se da je u interesu razvoja hrvatske države da se s obe strane puteva Bosanska Gradiška — Banja Luka i Prijedor — Dubica naseljava pouzdanije stanovništvo. S tim u vezi potrebno je da se sela koja su sada prazna osiguraju. Mesta koja se ponovno naseljavaju potrebno je tačno označiti da bi se sprečile nezgode i političke posledice. Isto tako treba obratiti pažnju na izbor i smeštaj novih naseljenika.

2. Odluku o tome koja će mesta biti naseljena prema tački B. br. 1 donosi hrvatska vlada. U svakom selu naseliti na veća dobra dva do tri pouzdana seljaka i na njih preneti sve poslove u vezi s naseljavanjem. Ako se ukaže potreba, u prvoj godini predvideti zajedničko obrađivanje zemlje. Pravo vlasništva seljaci dobijaju tek nakon višegodišnjeg boravka a troškovi naseljavanja padaju na teret rente.

3. U ostala mesta naseljavati načelno bivše stanovnike, ukoliko nisu bili partizani ili njihove aktivne pristalice (vidi A. br. 1). Porodice ovih treba lišiti prava svojine. Ponovno naseljavanje u ova mesta sprovodi se po završetku prelaznog perioda navedenog pod A. br. 3. c.

4. Naseljavanje u gradovima sprovoditi po istim načelima.

5. Za rad na naseljavanju ministru dr Turini je dodeljen odgovarajući stručni saradnik.

BR. 115

NAREĐENJE VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 23. JULA 1942. ZA ORGANIZOVANJE BORBE PROTIV PARTIZANA U OPERACIJSKIM ZONAMA ARMIJA I POZADINI FRONTA'

Prepis

Vrhovna komanda Vermahta F.H.Qu., 23.7.1942.

Str. pov. br. 002592/42 (WFSt) Qu (II)

Strogo poverljivo!

Predmet: Borba protiv partizana.

10 primeraika
10. primerak

Prema odluci firera,-borba protiv partizana je, u prvom redu, zadatak policije.

Vrhovna komanda Vermahta se, zbog toga, obratila *rajhsfireru SS i šefu nemačke policije*[1] is molbom da se osnuje zajednička komanda za borbu protiv partizana.[3] Zadatak ove komande bi bio da se brine za jedinstvenost svih mera u borbi protiv partizana, kao i za brze izmene iskustava izrne-' đu rajhsfirera SS i šefa nemačke policije s jedne i vojnih nadleštava s druge strane.

U tu se svrhu, za deldkrug oružanih snaga, naređuje:

•*1.) U operacijskoj zoni armija* je zajednički zadatak kopnene vojske da na svom delu teritorije vodi borbu s partizanima.

' Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 140, s. *2668216—7.*

[2] Odnosi se na Hajnriha Himlera (Heinrich Himler).

[3] U vezi s tim, Himler je 28. jula 1942. izdao sledeće naređenje:

»Rajhsfirer SS i šef nemačke policije obrazovao je, u sporazu-T mu sa Vrhovnom komandom Vermahta, zajedničku komandu za borbu protiv takozvanih partizana.

Lično ja preuzimam rukovođenje borbom protiv bandi partiza-' na i zločinaca.

Moj štab koji rukovodi tom borbom je Štab rajhsfirera SS.

Načelnik komandnog štaba je SS grupenfirer i general-potpukovnik SS jedinica Knoblauh [Knoblauch],

Teritorijalno rukovođenje u ovoj borbi prenosim na komandante SS i policije« (AVII, NAV-T-175, r. 140, s. 2668212).

U pozadini fronta zadatak vođenja borbe protiv partizana ostaje na Gen. St. d. H./Gen. Qu. Ovo je zadržano da se ispuni želja rajhsfirera SS, koliko to i kalko dopuštaju snage za obezbeđenje. Na primer, zatvaranje granica u okviru akcija smirivanja u nadležnosti je rajhskomesarijata.

Rajhsfirer SS i šef nemačke policije je ovlašćen da postavi žandarmerijske stanice i uputi agente i druge organe na značajnija mesta operacijske zone, u cilju dobivanja obaveštenja za borbu protiv partizana. Pojedinosti reguliše neposredno Gen. Qu. kopnene vojske. Organizacija komandovanja reguliše se prema naređenju OKH/ Gen. St.d.H. — Gen. Qu. Az. (Odeljenje za ratnu upravu), br. 11/2101/41 pov. od 24.4.41.[4]

Pri sprovođenju mera u *nadležnosti rajhskomesara,* već je naređeno potpomaganje rajhsfirera SS i šefa nemačke policije od strane OKW/WFSt, Qu — II, br. 00239/ 42. str. pov. od 13.7.42.[5]

2.) Gen. St.d.H./Gen. Qu., a nakon tih uputstava i komandanti frontovske pozadine, i taiko dalje, kao i komandanti oružanih snaga, formiraće svaiki određenu ustanovu, koje će obrađivati sva pitanja koja se odnose na partizane.

Treba obezbediti da se svi izveštaji o partizanima, činjenice i rezultati izviđanja službenih instanca, obaveštajnih odeljenja i oficira kontraobaveštajne službe, kao i neobrađeni sa drugih mesta, neprekidno i neposredno sprovode na ona mesta koja ih obrađuju. Najvažnije je da partizani ne budu, putem mesnih akcija, potiskivani s jednog područja na drugo, već da budu uništeni putem koncentričnih 'operacija.

3.) Centrima kojii obrađuju podatke dato je naređenje da održavaju najužu vezu sa štabom rajhsfirera SS i mesnim nadležnim višim i policijskim komandantima, te da obezbede stalno uzajamno obaveštavanje o svim pitanjima iz domena borbe protiv partizana.

Načelnik za pozadinu kopnene vojske, sa svoje strane, stalno obaveštava rajhsfirera SS i šefa nemačke policije o svim iskustvima u borbi protiv partizana, uključujući ovde i način obučavanja i naoružanja, kao i rezultate radio-izviđainja protiv partizanskog radija.

4.) Za povećanje sigurnosti glavnih sadbraćajraica (železničkih pruga i drumova) u pozadini fronta treba poseći,

[4] i [5] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

u dubini od 300 metara, sa obe strane saobraćajmca, sve drveće i svaki grm. Drvene brane, koje služe za zaštitu od snežnih nanosa, treba izuzeti od sece.

Načelnik Vrhovne komande Vermahta
pot. Kajtel

F.d.R.: pot. Volf
potpukovnik u Generalštabu

Dostavljeno: pp
Fid.R.
6
SS-šarfirer

BR. 116

DISLOKACIJA SS DOBROVOLJAČKE DIVIZIJE »PRINC EUGEN« OD 30. JULA 1942. GODINE[1]

SS dobrovoljačka divizija
»Princ Eugen«
Ia, Tgb, br. 240/42 pov.

O.U., 30.7.1942

Pregled smeštaj a
jedinica SS dObrovolj. divizije »Princ Eugen«[2]

Stanje: 30.7.1942. u 9 časova

jtab SS dobrovolj. divizije »Princ Eugen«	Pančevo
Štab na lovačka četa	Pančevo
SS brdski lovački puk	Vršac
2. SS brdski lovački puk	Bela Crkva
/Štab SS brd. puka	Kikinda
* Štabna baterija SS brd. art. puika	Kikinda
T/®S brd. art. puka	Vršac
III/SS brd. art. puika	Kikinda
'.Inžinjerijski bataljon	Pančevo

Potpis nečitak.

Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, , s. 431.

Vidi dok. br. 105, 111, 127, 139 i 173.

Bataljon veze	sada Sand (Vestf.)
	deo štaba u Pančevu
Konjički divizion	V Bečkerek[1]
Brd. kolona tovarnih grla	Lazarfeld
	Sigmundsfel'd
	Ečka
Služba snabdevanja	V. Bečkerek
Intendantski bataljon (administrativna služba)	V. Bečkerek
Sanitetska služba	V. Bečkerek
Sanitetska četa (mot.)	Vršac
3. SS veterinarska četa	V. Bečkerek
Služba za održavanje reda i poretka	Pančevo
Uprava za vojnu privredu	V. Bečkerek
Služba vojne pošte	Pančevo
Tenkovska četa	V. Bečkerek (sada se glavnina nalazi na obuci u Vajmaru)

Komandant divizije
Fleps[4]
SS grupenfirer i
general-potpulkovnik SS jedinica

Komandant SS i policije
na području komandujućeg
generala i komandanta u
Srbiji[5]
pov. 643/42.

[3] Sada: Zrenjanin.
[4] Artur
[5] Štambilj primaoca.

BR. 117

IZVOD IZ MESECNOG IZVEŠTAJA OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. JULA 1942. O BORBAMA S JEDINICAMA NOVJ, VOJNO-FOLITICKOJ SITUACIJI I OBOSTRANIM GUBICIMA U NDH I SRBIJI[1]

JComandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije)
Odeljenje Ia H.Qu, 31.7.42.

Izveštaj o radu
za 'period od 1. do 31.7.1942.

' 1.7.
2

Pril. 2 i 2/1

.Transportovanje 7. čete školskog puka »Brandenburg«[3]

*OKW, odelj. za inostranstvo/Abver II, dopisom str. pov. br '1502/42. od 30.6.42.[4] traži da se izvesti da li je 7. četa školskog puka »Brandenburg« krenula, odnosno kada će krenuti za Staljino. K-t oružanih snaga na Jugoistoku je obavestio ^OKW da ta četa kreće 4.7.42. transportom za Staljino.

Lako merničko odeljenje 526

"Lako merničko odeljenje 526 biće početkom jula dopremljeno u Beograd i za vreme tamošnje delatnosti potčinjeno kojnandujućem generalu i k-tu u Srbiji. Vidi dopis k-ta oruž. snaga na Jugoistoku, Stoart[5] pov. br. 662/42. od 1.7. (dokumenti Stoart).[6]

.2. 7.

»Pril. 7

Povlačenje ital. 2. armije s područja južno i zapadno od nemačko-italijanske demarkacione linije u Hrvatskoj

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 175, S. 312—36.
2 7, 2, 3, 5, 24, 32, 35, 37 i 38 Izostavljeno se ne odnosi na Jugoslaviju.
3 Vidi dok. br. 63 i 92.
4 i 4 Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.
5 Stabsoffizier der Artillerie (artiljerijski oficir pridat štabu)

Dopisom Ia, str. pov. br. 1599/42 od 2. 7. izvešteni su OKW/WFSt., OKW/Wi, Ia, nemački general pri Generalštabu ital oruž. snaga, komandujući general i k-t u Srbiji, 'kao i nemački general u Zagrebu .. ,[8]

4. 7.

Pril. 9

General-feldmaršal List

Firer je general-feldmaršala Lista prekomandovao za komandanta jedne grupe armija u Rusiji.[9] Bivši komandant 12. armije se u jednoj dnevnoj zapovesti zahvalio svim vojnicima koji su mu bili potčinjeni i izrazio im svoje priznanje. Istovremeno se feldmaršal u štahnoj zapovesti zahvalio svim pripadnicima komande armije.

3.7.42. je zamenik komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i zamenik komandanta 12. armije, general inžinjerije Kunce,[10] preveden u rezervu komandnog kadra OKH (mirnodopska služba). On je nastavio da vrši službu zamenika sve dok nije stigao novi komandant i zamenik k-ta 12. armije.

6. 7.
12

Pril. 19

Dovođenje jedne čete školskog puka »Brandenburg«

K-t oružanih snaga na Jugoistoku je zamolio Odelj. za inostranstvo (Abver) da se, namesto 7. čete, u Beograd dovede neka druga četa školskog puka »Brandenburg«.

Pril. 21

Propaganda u Bosni

Nemačkom generalu u Zagrebu je naređeno da već sada što bolje iskoristi za propagandu potpuno uništenje jake ustaničke grupe u zapadnoj Bosni. To je dostavljeno na znanje komandujućem generalu i k-tu u Srbiji (Ia, pov. br. 3416/

15

[8] Vidi dok. br. 102.

' Vilhelm (Wilhelm List) je 10. jula 1942. postavljen za komandanta Grupe armija »A«.

,0 Valter (Walter Kuntze). Vidi dok. br. 140.

[14] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je ovo naređenje izdao 7. jula 1942, napominjući da se u te svrhe iskoriste radio, novine i leci, s tim da se broj uništenih partizana uvek prikaže većim nego što jeste (AVII NAV-T-312, r. 467, s. 8055779).

Pril. 24

Vođenje borbi u Hrvatskoj od jula 1942.

Komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, kao i nemačkom generalu u Zagrebu, telegramom od 10.7. date su direktive za > vođenje borbi u Hrvatskoj od jula 1942. Te direktive su saf opštene i OKW/WSt i OKH/odelj. Ia, str. pov. br. 1683/42.[16]

I Pril. 25

Situacija na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku

• Telegramom OKW/WFSt/L„ OKW./WPr„ OKH/Gen.St.d.H. i Oper. odelj., OKH/Gen.St.d.H. Org. odelj., OKH/Gen.St.d.H. | _ »Grupa za inostranstvo Jugoistok«,[17] Ob.d.L.[18] i LFSt[19] dov stavljen je pregled situacije na području k-ta oružanih snaga ' na Jugoistoku (zaključno sa 8.7.42) (Ia/Ie, str. pov. br. 688/42. od 10.7.42) ..

Saobraćaj: Eksploatacija pruga još se nije bitno povećala ; aibog toga što se lokomotive ne popravljaju na vreme i zbog toga što su iz Rajha stigle lokomotive koje su nepogodne za ,: brdske pruge. U Hrvatskoj je pojačano obezbeđenje glavne rprutge Beograd — Zagreb. Još nije popravljena pruga za preyoz rude Prijedor — Bos. Novi — Sunja. Transporti s rudom 1 moći će ponovo da krenu najranije krajem avgusta 1942 (izvod iz Ia/Ic, str. pov. br. 688/42).[21]

Sftril. 26

Prelazak preko demarkacione linije prilikom operacije

'K-t oruž. snaga na Jugoistoku je izvestio OKW/WFSt i OKH/Gen. St. d.H. Oper. odelj. da je italijanska Vrhovna komanda •odobrila da nemačke jedinice prelaze demarkacionu liniju za Vreme nemačko-hrvatskih operacija koje su sada u toku u Bosni. Time je obezbeđeno da demarkaciona linija ne predstavlja nikakvu prepreku u toku lokalnih poduhvata i borbenih dejstava. K-t oruž. snaga na Jugoistoku se ipak mora, žbog nedovoljno snaga, odreći toga da preko te linije izvodi ' akcije čišćenja u rejonima koji pripadaju 3. zoni, dakle, u rejonima koje su napustile italijanske trupe. Eventualnim hr-

" i [27] Vidi dok. br. 107.

[17] Oberkommando des Heeres/Generalstab des Heeres — »Gruppe ^fremde Heere Südost«.

[18] Oberbefehlshaber der Luftwaffe (komandant vazduhoplovstva)

" Luftwaffenführungsstab (Generalštab vazduhoplovstva)

M i [21] Vidi dok. br. 108.

vatskim zahtevima te vrste ne može se izaći u susret (Ia pov br. 2473/42. od 10.7).[22]

Pril. 27

Zvanično saopštenje o akcijama u Hrvatskoj

K-t oruž. snaga na Jugoistoku je OKW/W. Pr. predložio telkst obaveštenja o ustaničkom pdkretu i gerilskom ratu na Balkanu (Ic/AO pov. br. 3422/42. od 10.7.42).[23]

[24]

Pril. 27a

11.7.

Obezbeđenje železničke pruge granica Rajha — Zemun

Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji je predat dopis Transportne komande u Zagrebu u vezi sa obezbeđenjem železničke pruge granica Rajha — Zemun. K-t oruž. snaga na Jugoistoku se složio s mišljenjem i pređloziima Transportne komande i naredio komandujućem generalu i k-tu u Srbiji da koliko god može udovolji zahtevima (Ia, pov. br. 2492/42).[25]

[26]

Pril. 29 Veza pril. 24

12.7.

Vođenje borbi u Hrvatskoj

U vezi sa dopisom Ia, str. pov. br. 1683/42. od 10.7, k-t oruž. snaga na Jugoistoku moli generala Badera i generala fon Gleza, da svakom prilikom utiču na poglavnika da hrvatsko vojno rukovodstvo i komandanti jedinica preduzmu sve mere koje su potrebne za obezbeđenje uspeha nemačkog borbenog plana od jula meseca.[27]

13.7.

Savetovanje načelnika

13.7. održano je savetovanje načelnika. Predmet savetovanja: Načelnik štaba je evocirao uspomene na preminulog načel-

[22] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 10. jula 1942. obavestio komandujućeg generala i komandanta u Srbiji da nemački general u Zagrebu reguliše s Komandom Superslode prelazak nemačkih jedinica preko nemačko-italijanske demarkacione linije (AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8055763).

[23] Akt koji je zaveden pod tim brojem odnosi se na nap. 22.

[25] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8055754—7.

.nika štaba komandujućeg generala i k-ta u Srbiji,, general-.. štabnog pukovnika Keviša.[28]

[29]

Sl 4.) Načelnik štaba podneo referat o situaciji na području k-ta oruž. snaga na Jugoistdku:

i Jlrvatska: Operacija u zapadnoj Bosni odvija se planski. Gu-. bici ustanika od 24.6. do 8.7.42:

,-5.000 mrtvih, 150 ranjenih, 6.600 zarobljenih, 350 streljanih 1 za odmazdu. Ustanici su u Srbiji i Hrvatskoj imali do sada i-preko 45.000 mrtvih. Oni su zakopavali oružje i bežali. Za-f rdbljeni ustanici se ili streljaju ili upućuju u Norvešku.

U borbi učestvuju i naoružane žene. Operacija u zapadnoj Bosni biće završena za 8—10 dana. Južno od Sarajeva po-l novo se pojavljuju bande. Takođe ima novih bandi i u 3. zo-¥ ni, naročito jugozapadno od Prijedora. Severno od Save po-davile se jače bande. U Srbiji je mirno.

Težište ostaje i dalje u Hrvatskoj i zato je komandujućem ge-,'neralu i k-tu u Srbiji izdata nova direktiva za vođenje borbe od jula meseca (Ia, br. 1683 od 10.7.42).

Neposredno po završetku operacije u zapadnoj Bosni treba sprečiti da dođe do Obrazovanja nove proširene ustaničke oblasti u rejonu oko Petrinje. Zauzete rejone, kao u istočnoj "Bosni, treba smiriti. U tom cilju mora se priliv ustanika iz ^italijanske zone sprečiti zauzimanjem i organizovanjem uporišta na prelazima južno od Bos. Novog, Sanskog Mosta, Badnje Luke (V.[arcar] Vakuf, Jajce, D. Vakuf), jugozapadno, južno i jugoistočno od Sarajeva, a istovremeno obezbediti mogućnosti izvođenja u ital. zoni i uspostaviti vezu sa hrvat-; slkim posadama u 3. zoni.

** 20.7.*

£ Savetovanje načelnika

J?20.7. održano je savetovanje načelnika.

« Načelnik štaba se oprostio od dosadašnjeg Ia, generalštabnog potpukovnika Maihera [Macher],

^Dobrodošlica novom Ia, generalštabnom pukovniku-Sipu fon Braniču [Schipp von Branitz], kojii je 20.7.42. preuzeo po-; slove Ia i štaba.

(G-štab. potpukovnik Mäher je 15.7.42. preveden u rezervu starešinskog kadra OKH, a g-štab. pukovnik Sip fon Branič ; je 15.7. prekomandovan iz te rezerve u AOK-12).

[30]

[28] Erih (Erich Kewisch), načelnik štaba Više komande 65, a od 15. marta 1942. načelnik štaba komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, umro je 11. jula 1942. u Berlinu (AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 2—45).

3.) Načelnik štaba podneo referat o situaciji na području k-ta oruž. snaga na Jugoistoku: stigao odgovor OKW: ostaje dosadašnja organizacija.

Srbija: Mirno, pojedinačne grupe nastoje da ometaju saobraćaj Dunavom.

U bugarskoj okupacionoj zoni smenjivanje 2 divizije, posle toga zajednička akcija sa 717. pd. Nedić nameravao da postavi direktorijum od 4 ministra, koji bi bio pretpostavljen ministarskom savetu.

Hrvatska: Operacija Kozara — Prošara završena s velikim uspehom.[31] Zarobljeno 7.947 lica, od toga 1.590 upućeno u Nemačku a 2.774 u Norvešku. Među njima 3.000 đece i žena. U nemačkoj štampi objavljen kominike o operaciji protiv komunista-partizana.

Nove operacije u Hrvatskoj: čišćenje luka Una — Sana i rejona Šamarica. Obrazovanje uporišta duž demarkacione linije (hrvatske jedinice s nemačkom podrškom). Pojačanje obezbeđenja pruga: 3 landešičen-bataljona, 1 četa I bataljona (pokretna rezerva), 1 oklopni voz.

Na području Fruške gore 2 oklopna voza. Krajem avgusta 714. pd odlazi u zapadnu Bosnu. Komandant u Srbiji potčinjava hrvatske jedinice neposredno nemačkim. Nije dopušteno da pojedine komande direktno pregovaraju sa hrvatskim.

-22.7.

32

Pril. 53

Namera u pogledu rasporeda snaga u Srbiji i Hrvatskoj

Telegramom su izveštene OKW i OKH:

1.) Hrvatska: posle čišćenja lulka Una — Sana i zatim Šamarice premešta se kompletna 714. pd u zapadnu Bosnu. U istočnoj Bosni ostaje 718. pd. Obe divizije imaju i zadattik da osiguraju rejone severno od Save. Za zaštitu pruge Beograd — granica Rajha angažovana su i ostaju 3 landešičen--bataljona, a kao pokretna rezerva privremeno motorizovan pešadijski bataljon, svi pod zajedničkom komandom Štaba za osiguranje pruga z.b.V.[33]

2.) Srbija: bugarski okupacioni korpus i 704. divizija posedaju dosadašnje rejone. 717. divizija se premešta u dosadašnji rejon 714. divizije, a SS div. »Princ Eugen« u dosadašnji rejon 717. pd. Tenkovske čete i tenkovski vodovi ostaju za pokretnu upotrebu.

[31] Vidi dok. br. 104 i 108.
[33] Bahnsicherungsstab zur besonderen Verwendung

x 3.) Celokupno pregrupisavanje završilo bi se, verovatno, krajem avgusta (Ia, str. pov. br. 1830/42, u izvodu)[34].

27.7.

' *Savetovanje načelnika*

27.7. održano je savetovanje načelnika.

. 3 5

5.) Načelnik štaba podneo referat o situaciji na svom po-
f području:

* *Hrvatska:* u toku je čišćenje luke Una — Sana. Pošto se radi samo o naknadnom čišćenju, ne mogu se očekivati veliki rezultati kao na Kozari.

• Istočna Bosna: uglavnom mirno. Pojedinačne bande južno od ' Sarajeva povlače se na severozapad da bi se reorganizovale v'u 3. zoni, koju su napustili Italijani.

U Oblasti severno od Save u porastu su sabotaže na prugama i prilikom žetve. Zato je zaštita pruge pojačana s tri pokretna ' bataljona. Posle toga je smanjen broj prepada.

» Italijani su se uglavnom evakuisali iz 3. zone, osim iz rejona Karlovac. Jasne su italijanske namere. Italija, verovat-„ lio, želi da dokaže Hrvatskoj da ova nije u stanju da održi ' red u svojoj zemlji. Kod pretpostavljenih komandi porasla • je ocena 'borbi u Hrvatskoj. Sada se stalno pojavljuju kratka ; saopštenja u štampi, u kojima se, iz spOljnopolitičkih razloga, / govori samo o srpskim komunistima.

' *Srbija:* Ništa posebno. Smenjene su obe bugarske divizije.[36] ' Pojedinačni prepadi su bili u porastu. Za celu teritoriju je karakteristično da je porasla neprijateljska propaganda, po- • što seljaci nerisporučuju ništa od žetve, nego predaju partizanima ili uništavaju.[37]

Pril. 61

' *28.7.*

;-Izveštaj o situaciji na .području k-ta oruž. snaga na Jugo- i istolku, zaključno sa 24.7.1942:

I. *Stanje kod neprijatelja:* U Srbiji mirno, osim pojedinač- | nith prepada oko Niša. Potvrđeno je da se razvio Mihailovćev \ pokret i u Hercegovini i Crnoj Gori (ovde otkrivena veza sa britanskim podmornicama). Istovremeno postoje veze s novim bugarskim i albanskim područjima. Za planski usta-

- Vidi AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 89-90.
- Reč je o smeni 6. i 17. pd od strane 9. i 7. pd (vidi dok. br. 120).

nalk još 'ne zadovoljava organizacija i naoružanje. Nisu utvrđena nadletanja britanskih aviona.

U *Hrvatskoj* učestale pojave bandi u luku Dunav — Sava zapadno od Beograda. Parole neprijateljske propagande da se uništavaju zalihe žetve i mašine imale su za posledicu pojačanu aktivnost bandi severno od Save. Glavno područje je oko Fruške gore. Veće angažovanje nemačkih bataljona već je smirilo situaciju.

U italijanskoj Okupacionoj zoni težište je u Sloveniji i Hercegovini, gde je, izgleda, planirano da se ustanici spoje sa onima kojii su se povukli iz zapadne Bosne.

U Sloveniji nisu do sada dovele do naročitog rezultata italijanske operacije. Na ćelom području se nastavljaju prepad' na pruge. Po uzoru na Italijane, Hrvati ponovo naoružavaju četnike — velikosrbe. K-t oruž. snaga na Jugoistoku je u Zagrebu ukazao na nepovoljne posledice koje se zbog toga mogu očekivati.

U Grčkoj situacija neizmenjena. Pojačana aktivnost britanske avijacije na aerodrome afričkih transporata. Ponovo oživela aktivnost neprijateljiskih podmornica.

II *Opšta procena situacije i namere*

Ne može se očekivati da se u celini izmeni dosadašnja situacija. Posle čšćenja zapadne Bosne potrebno je da se izvrši pregrupisavanje premeštanjem još jedne divizije (714.) u zapadnu Bosnu, jer treba računati s formiranjem bandi u rejonima koje su napustili Italijani. Obezbeđenje glavne pruge Beograd — Zagreb pojačano je dodatnom izgradnjom bunkera od drveta i zemlje.

III Gubici na ćelom području (9—23.7.42. zaključno):

Sopstveni	mrtvi	ranjeni	nestali
Nemci	33	80	10
Hrvati	135	54	7
Srpska državna straža	3	14	7

Ustanika: 1620 mrtvih, 273 ranjena, 8.849 zarobljenih ili uhapšenih, 431 streljan za odmazdu. *
[38]

Za komandanta oružanih
snaga na Jugoistoku
(Komandu 12. armije)
načelnik štaba,
I.A.

[39] Nečitak paraf.

BR. 100

PREGLED DISLOKACIJE ŠTABOVA I JEDINICA 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 31. JULA 1942. GODINE[1]

Poverljivo

Pregled razmeštaja jedinica 714. pd'

Ia, br. 836/42 pov. *Stanje: 31.7.1942. u 9 časova*

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 430.

[2] Brojno stanje 714. pd u julu 1942. je iznosilo: 212 oficira, 58 službenika, 2 zonderfirera, 1308 podoficira i 7.380 vojnika. Divizija jc u istom periodu imala sledeće gubitke: 7 poginulih, 16 ranjenih i 4 umrla. U izveštaju ove divizije o borbama s partizanima u julu 1942. piše:

»Kako je već spomenuto, na području divizije nije došlo ni do kakvih značajnih sukoba sa bandama. Pročešljavanja rejona, koji su bili ozloglašeni kao banditski rejoni, koja su vršena svakodnevno, dovela su do daljih uspeha. Najznačajniji uspeh je bio kada je 447. landešičen-bataljon razbio takozvanu Kika-bandu [Kosmajski NOP odred u kojem je bila Božidarka Damjanović Kika, narodni heroj] u rejonu Paraćin — Kosmaj — Vlaška — M. Požarevac. Izvedeno je ukupno 90 marševa u cilju osiguranja i pročešljavanja. Pored toga i oklopni voz je više puta vršio kontrolu.

O borbama protiv partizana:

4. 7. 42. 1. četa 977. landešičen-bataljona je odbila partizanski napad na levo krilo osiguranja na planinskom vencu Vrdniku, 11 km severno od Rume.

Partizani su kod Šuljama izvršili prepad na omnibus na liniji Grgurevci — Mitrovica i vatrom ga uništili. Nestao je vozač, lekar Ajnzacštafela dr Piler.

5/6. 7. Pet naoružanih partizana izvršili su prepad na opštinu Kalanjevci, 21 km istočno—jugoist. od Lajkovca, i spalili opštinsku arhivu. Kačerski četnički odred je preduzeo gonjenje.

10. 7. Dignut je u vazduh most na putu između Manđelosa i Mitrovice. U isto vreme partizani su u Šuljamu spalili vršalice i razlupali 10 žetelica. (U vreme za koje se podnosi izveštaj postajalo je sve očiglednije da su partizani smerali da unište žetvu, u najmanju ruku da je oštete.)

14. 7. Izvršen je prepad na žandarme na putu Radinci — Stejanovci. Ubijena su tri žandarma. Javljeno je o pokretima jačih partizanskih odreda iz Fruške gore u pravcu ravnice na jugu.

20. 7. Kod Grgurevaca je izvršen prepad na sedam vojnika Ajnzacštafela koji su na odsustvu. Jedan vojnik je ranjen, a tri partizana su ubijena.

26. 7. Odred C-45 vodi borbu s partizanskom grupom kod Granica, 1 km južno od Mladenovca. Dva bandita su poginula, a tri su zarobljena, među kojima i vođa bande Miodrag Obradović.« (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 738—48).

Štab 714. pd	Topola
721. pp komplet.	Borbena grupa »Zapadna Bosna«
Štab 741. pp	Valjevo
1/741. pp	Ruma
1 vod 1/741. pp	Indija
2 voda 1/741. pp	Maradik
2/741. pp	Irig
3/741. pp	Calma
4/741. pp	Ruma
11/741. pp	Valjevo
5—8/741. pp	Valjevo
III/741. pp	Lajkovac
9/741. pp	Lajkovac
10/741. pp	Topola
11/741. pp	Lajkovac
12/741. pp	Topola
delovi štaba III bat. i 10. i 12. četa 737. pp	G. Milanovac
661. art. div.	Borbena grupa »Zapadna Bosna«
bez 1. baterije	
1/661. art. div.	Valjevo
inž. četa 714. pd	V. Plana
četa za vezu 714. pd	Topola
Dinaf 713	Mladenovac
Mesarska polučeta 713	Mladenovac
Pekarska polučeta 713	V. Plana
Vojina bolnica 714. pd	Aranđelovac
Veterinarska četa 714. pd	Kragujevac
Vojina pošta 714. pd	Mladenovac
Ispostava	Beograd
I bat. pomoćne policije	Valjevo
1. i 2. četa pomoćne policije	Valjevo
II bat. pomoćne policije	Valjevo
1, 2. i 3. četa pomoćne policije	Valjevo
447. landešicen-bat.	Mladenovac
1/447. landešicen-bat.	Mladenovac
2/447. landešicen-bat.	Palanka
3/447. landešicen-bat.	Palanka
923. landešicen-bat.	Lapovo
1/923. landešicen-bat.	Markovac
2/923. landešicen-bat.	V. Plana
3/923. landešicen-bat.	Lapovo
977. landešicen-bat.	Obrenovac
2/977. landešicen-bat.	Ruma

3/977. landešicen-bat.	Obrenovac
1/202. oki. puka	Borbena grupa »Zapadna Bosna«
3/202. oki. puka	
delovi štabne čete	
laka kolona	
1. vozarsfca kolona 713	šabac
2. vozarska kolona 713	Mladenovac
Mala auto-kolona 714. pd	Mladenovac
Uprava za snabdevanje 714. pd	Beograd
V.A. St.[3]	Valjevo
V. A. St.	Šabac
V. A. St.	V. Plana
2/202. oki. puka	Šabac
delovi štabne čete I delovi laike kolone)	Sabac
3. vod lakih tenkova	Valjevo
4. vod lakih tenkova	G.[1] Milaraovac
Oklopni voz 23	Borbena grupa »Zapadna Bosna«

[3] Verpflegungsabgabestelle (mesto za izdavanje namirnica)

BR. 119

PREGLED DISLOKACIJE KOMANDI I JEDINICA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 31. JULA 1942. GODINE[1]

Poverljivo

718. pešadijska divizija, odeljenje Ia, br. 2469/42 pov. od 31.7.42.[2]

Spisak razmeštaja 718. pešadijske divizije,[1] *stanje 31.7.1942.*

štab 718. pd	Sarajevo
Štab i vod za vezu 738. pp	Sarajevo
Štab 1/738. pp	Zenica
1/738. pp	Kakanj
2/738. pp	Zenica
3/738. pp	Kakanj
4/738. pp	Zenica
Štab 11/738. pp	Vareš
5/738. pp	Vareš
6/738. pp	Vareš
7/738. pp	Breza
8/738. pp	Breza
Štab III/738. pp	Sarajevo
9/738. pp	Sarajevo
10/738. pp	Trnovo/Bistrica
11/738. pp	Sarajevo
12/738. pp	Sarajevo
Štab i vod za vezu 750. pp	Tuzla
Štab 1/750. pp	Zavidovići
1/750. pp	Zavidovići
2/750. pp	Zavidovići
3/750. pp	Zavidovići
4/750. pp	Zavidovići
Štab 11/750. pp	Doboj
5/750. pp	Kreka
6/750. pp	Doboj
7/750. pp	Tuzla
8/750. pp	Doboj
Štab III/750. pp	Živinice
9/750. pp	Durđevik
10/750. pp	Živinice
11/750. pp	Živinice
12/750. pp	Lukavac
Štab i vod za vezu 668. art. div.	Rogatica
1/668. art. div.	Rogatica
2/668. art. div.	Kram
3/668. art. div.	Sokolac
4/668. art. div.	Sarajevo
inž. četa 718. div.	SI. Brod
četa za vezu 718. div.	Sarajevo
služba dotura 717. div.	Sarajevo
mali trans, vod 718. div.	Sarajevo
1. vozarska trans. kol. 717. div.	Sarajevo
intend. uprava 718. div.	SI. Brod
Veterinarska četa 718. div.	SI. Brod
Vojna bolnica 718. div.	SI. Brod
štab 823. laodesšie.-bat.	Vinkovci
1/823. landesšic.-bat.	Vinkovci
2/823. landesšic.-bat.	Sr. Mitrovica
3/823. landesšic.-bat.	Bos. Brod
štab 924. landesšic.-bat.	Nova Gradiška
1/924. landesšic.-bat.	Novska
2/924. landesšic.-bat.	Nova Kapela--Batrina
3/924. landesšic.-bat.	Nova Gradiška
Štab 925. landesšic.-bat.	Ivanić-Grad
1/925. landesšic.-bat.	Sisak
2/925. landesšic.-bat.	Kutina
3/925. landesšic.-bat.	Zagreb
4/925. landesšic.-bat.	Zagreb
7. vod 12. tenk. čete	Sarajevo
8. vod 12. tenk. čete	Tuzla
9. vod 12. tenk. čete	SI. Brod
10. vod 12. tenk. čete	Sarajevo
oklopni žel. voz 24	SI. Brod

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 427—8.

[2] Ovaj prilog, propratnim aktom komandujućeg generala i komandanta u Srbiji br. 4308/42. pov. od 5. avgusta 1942. dostavljen komandantu SS i policije u Srbiji, zbcg ograničenog prostora je izostavljen.

[3] Ova divizija u svom sastavu na snabdevanju imala je 6.804 oficira, službenika, podoficira i vojnika. Pod komandom 718. pd bile su i ove jedinice: landesšicen-bataljoni 823, 923 i 925, jačine po 658 ljudi, ukupno 1.974; Folksdojčerski bataljon 738, jačine 268 ljudi; Folksdojčerski bataljon 750, jačine 265 ljudi; 4. baterija (folksdojčerska) 668. art. diviziona, jačine 168 ljudi. Ukupno je 718. pd, s pridodatim jedinicama od 1. marta do 1. novembra 1942. godine, imala 9.479 vojnika (Antun Miletić, n.č., VIG, br. 1/1974, str. 195—196).

pomoć. oki. žel. voz 209	Zagreb
pomoć. žel. voz 103	Sarajevo
pomoć. oki. žel. voz 104	SI. Brod
pomoć. oki. žel. voz 105	Doboj

Za komandu divizije
načelnik Ia
zastupa po naređenju
[4]

BR. 120

DISLOKACIJA POTCINJENIH JEDINICA 704. PEŠADIJSKF. DIVIZIJE OD 31. JULA 1942. GODINE[1]

Prilog uz dopis 704. pd, Ia
pov. br. 669/42 od 1.8.1942[2]

Stanje od 31.7.42.
Pregled smeštaja 704. pd[3]
Štab divizije: Požarevac

1. — Pešadija

Štab 724. pp s vodom veze i konjičkim vodom	Požarevac
štđb 1/724. pp	Požarevac
1/724. pp	M. Cnniće
2/724. pp	Požarevac
3/724. pp	Kučevo
4/724. pp	Požarevac
Štab II/724. pp	Beograd
5—8/724. pp	Beograd
Štab III/724. pp	Gvozdena vrata
9/724. pp	Gvozdena vrata
10/724. pp	Bor
11/724. pp	Gvozdena vrata
12/724. pp	Bor
Deo štaba 734. pp	Beograd

2. — *Artiljerija*

1/654. art. diviziona	Požarevac
Deo štaba 654. art. diviziona	Beograd

3. — *Inžinjerija*

inž.' četa 704	Požarevac
Odelj. inž. čete 704	Bor
Odelj. inž. čete 704	Golubac
Odelj. inž. čete 704	Kučevo
Odelj. inž. čete 704	Kostolac
Odelj. inž. čete 704	Ralja
1 poluvod tehničkog voda »Rudnici Srbije«	Kostolac
1 poluvod tehničkog voda »Rudnici Srbije«	Skoplje

4. — *Jedinice veze*

četa veze 704	Požarevac
Odelj. čete veze 704	Kostolac
Odelj. čete veze 704	Klenovnik
Odelj. čete veze 704	Kučevo
Radio-stanica radio-čete 672 Omot.), potčinjena nač. veze	Gvozdena vrati
Stalna radio-stanica Bor tehničke čete S (potčinjena nač. veze)	Bor
Stalna teleprinter, stanica Bor tehn. čete S (potčinjena nač. veze)	Bor

5. — *Služba dotura*

načelnik div. službe dotura 724	Beograd
1. transport, kolona 724	Požarevac
2. transport, kolona 724 (bez 1/2 kolone)	Beograd
Mala motorizovana kolona 704	Požarevac
Vod za snabdevanje Beograd	Beograd

[4] Potpis nečitak.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 432—4.

[2] Vidi dok. br. 119, nap. 2.

[3] Brojno stanje 704. pd je 24. aprila 1942. bilo: na snabdevanju 5.833 čoveka a borbeno 3.666. Od 22. aprila 1941. do 30. avgusta 1942. godine nalazila se pod komandom general-majora Hajnriha Borovskog, a zatim pod komandom general-potpukovnika Hansa Jupea (Hans Juppe). Antun Miletić, n.č., VIG, br. 1, 1974, str. 193.

6. — *Intendantska služba*

Intendantsko odeljenje 704	Požarevac
Nova stanica za izdavanje hrane intendant. odeljenja 704	, Zaječar
Pekarska polučeta 724	Požarevac
Snabdev. odelj. pekarske polučete 724	Zaječar
Snabdev. odelj. pekarske polučete 724	Tekija
Mesarska polučeta 724	Požarevac

7. — *Sanitetska služba*

Vojna bolnica 704	Požarevac

8. — *Veterinarska služba*

Veterinarska četa 704	Požarevac

9. — *Vojna pošta*

Služba vojne pošte 704	Beograd
Ogranak vojne pošte 704	Požarevac

10. — *Landesšicen-jedinice*

Štab 288. landesšicen-bataljona	Ralja
1. četa 288. landesšicen-bataljona	Ripanj, tunel
2. četa 288. landesšicen-bataljona	Ralja, stanica
3. četa 288. landesšicen-bataljona	Belii Potok
Deo štaba 288. landesšicen-bat.	Beograd

1. četa 562. landesšicen-bat. (bez 1 od.)	Smederevo
1 odeljenje 1. čete 562. landesšicen-bat.	Mala Krsna
4. četa (bez 1 odeljenja) 562. landesšicen-bat.	Požarevac
1 odeljenje 4. čete 562. iandesšicen--bat.	most na Moravi 3 km z. od Požarevca

1. četa 977. landesšicen-bataljona	Beli PotOk

1. četa 514. landesšicen-bat. (pola cete)	Tekija

11. — Oklopne jedinice

1. i 2. vod 12. tenk. čete za naročitu upotrebu	Požarevac
K-da 2 tenka	Bor

12. — Oklopni vozovi

A 202	Beograd
A 263	Požarevac
A106	Požarevac

Napomena:

U pregledu smeštaja nisu navedene sledeće jedinice • koje su angažovane u zapadnoj Bosni:

a) K-da Štaba divizije (Operativni štab »Borovski«)
b) 734. pp
c) Štab 654. art. diviziona, 2, 3. i 4/654. art. diviziona
d) polovina 2. transport, kolone 724
e) Odeljenje čete veze 704
f) Odeljenje vojne bolnice 704
g) Odelj. vojne pošte 704
h) Muzika

BR. 124

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 1. AVGUSTA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, SOPSTVENIM PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SREMU, SRBIJI I BOSNI[1]

Komandujući general i komandant u Srbiji
Odelj. Ia, br. 4255/42 pov.

Prilog P
H.Qu., 1.8.1942.
K.T.B.[3]
POVERLJIVO!

Predmet: **Izveštaj za period od 21. do 31. 7. 1942.**
2 priloga (samo komandantu oružanih snaga na Jugoistoku)

Poverljivo

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. STANJE KOD NEPRIJATELJA

1.) Opšte: U Srbiji **komunistički pokret ne predstavlja sada ozbiljnu opasnost, iako na pojedinim mestima izaziva uznemirenje stanovništva i smetnje u upravnoj delatnosti. Vodstvo ustanika naginje i dalje komunističkim ciljevima, koji se takođe prenose preko granica zemlje. Sabotažne akcije su se uglavnom smanjile, a samo u istočnoj i jugoistočnoj Srbiji povećale. U suštini radi se o pljačkaškom ološu, koji se usled privredne bede priključuje ustaničkim bandama.**

Pokret Draže Mihailovića sa uspehom nastoji da prodre u skoro sve legalne farmacije. Za vezu s ličnostima srpske uprave postoje novi oslonci. Propaganda delimično prelazi na opšti narodni ustanak. Nemački uspesi u Rusiji i severnoj Africi delovali su kao otrežnjenje i ne dopuštaju za sada da se podigne narodni ustanak. Proveravanje svih pojedinosti pokreta Draže Mihailovića pokazuje da se radi na nacionalnoj pobuni masa, a sam ustanak još ne predstoji.

U Hrvatskoj je stanje nepromenjeno.

2.) Srpska teritorija:

U celini bez pramena.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 403—6.

[2] i [3] Dopisano rukom.

3.) Srpsko-hrvatsko granično područje:

Na granici r. Drine vlada mir.

Nakon uspešnih itaiijanskih akcija oko Foče delovi 4. crnogorske proleterske brigade[4] uzmakli su prema severozapadu u pravcu Sarajeva.

U *Sremu* se raširio komunistički pOkret. Ovde se radi o manjim bandama, koje vesto izbegavaju borbena dejstva protiv nemačkih trupa i samo usled toga se teško mogu uhvatiti. One prepadima i sabotažnim akcijama, usmerenim naročito na uništavanje letine, uznemiravaju područja južno od Fruške gore. Kod Sremske Rače je izvršen vatreni prepad teškim pešadijskim oružjem, bez gubitaka, na jedinice 2. kraljevske mađarske dunavske ratne flatile pri povratku.

4.) Istočna Bosna:

Neprijateljski pritisak se produžava u severaistočnom pravcu, južno i jugozapadno od Sarajeva. Delovi 4. crnogorske proleterske brigade pokušavaju prodor iz rejona severno od Kalinovika, preko planine Treskavice, u prostor Travnik Donji Vakuf — Jajce.[5]

U celoj istočnobosanskoj operacijskoj zoni borbe između malih ustaničkih grupa i hrvatskih jedinica. Usled bez-obzirnog postupanja ustaša sa hrvatSko-srpskim stanovništvom razbuktavaju se uvek iznova neprijateljstva oko V'lasenice i Han-Pijeska.

$.) Zapadna Bosna:

Čišćenje planina Kozare i Prosare i luka Una — Sana je završeno. Vodi se borba protiv manjih neprijateljskih grupa 'koje se obrazuju u pozadini naših trupa. Planina Grmeč centar za prikupljanje i reorganizaciju ustanika, predstav- mesumnjivo težište ustaničkog pokreta. Pojačava se pri- /fcisak ustanika iz južnog i jugoistočnog pravca. Zauzeli su "đjiuč[6] i Gornju Samicu[7] (25 km, odnosno 16 km južno od iskog Mosta).

* i [5] Reč je o 4. proleterskoj NOU brigadi, koja je, u sastavu ;pe proleterskih udarnih brigada, 24. juna 1942. otpočela pohod na sansku krajinu pravcem Kalinovik — pl. Treskavica — Kreševo — D. Vakuf — Kupres. U sastavu ove, desne, kolone nalazila se i 2. leterska NOU brigada (Zbornik, tom II, knj. 4, dok. br. 189, 191 193, knj. 5, dok. br. 47, tom IV, knj. 6, dok. br. 155, 157 i 160, knj. 7, :k. br. 178—180).

[4] Ovo mesto je 28. jula 1942. zauzela 1. krajiška NOU brigada sa lovima 1, 3. i 5. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 6, k. br. 54, 56, 57, 60, 66, 75, 81, 90 i 162, knj. 7, dok. br. 180)

[7] Ovo mesto je 31. jula 1942. zauzela 1. krajiška NOU brigada s jednim bataljonom 1, 2. i 5. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom , knj. 6, dok. br. 65, 71, 74, 81, 93 i 102).

Ustanici na planinama Psunju i Papuku, a takođe na Moslavačkoj planini, ugrožavaju, kao i pre, železničku prugu Zagreb — Beograd. Izveštava se o terorističkim aktima protiv stanovništva, naselja i žanđarmerijskih stanica.

6.) *Sabotaže i prepadi:*

Broj prepada i sabotažnih akcija je, prema poslednjem izveštajmom periodu, opao od 120 na 105. Broj prepada na *opštine* u istočnoj Srbiji se povećao.

II. DELATNOST SOPSTVENIH TRUPA

Preostale jedinice u Srbiji i nadalje su uspešno sprovodile akcije čišćenja i smirivanja. Čišćenje planine Kopaonika je počelo sa dva bataljona 717. pd u pravcu sa istoka prema zapadu.[8] Konjički eskadron SS divizije »Princ Eugen« je pojačao carinsku graničnu zaštitu na Dunavu radi sprečavanja prelaska ustanika iz Srema između Beograda i mađarske granice.

Akcije srpske državne straže i dobrovoljaca u jugoistočnoj Srbiji imale su prvi put uspeha, što je svakako rezultat dodeljivanja nemačkih instrulktorsikih ekipa.

Kod I kraljevskog bugarskog A.K. izvršena je smena 6. i 17. sa 9. i 7. pd.

Glavni deo SS divizije »Princ Eugen« nije sada sposoban za 'dejstvo z)bog epidemije salkagije, a 2. brdski lovački puk će, verovatno, biti sposoban od polovine avgusta. Četna obuka brdskog lovačkog puka, artiljerijskog puka i pionirskog bataljona je u celini završena.

•Ojačani 738. pp 718. pd uništio je jaču neprijateljsku grupu u rejonu oko Kreševa (30 km zapadno od Sarajeva) uz srazmerno neznatne sopstvene gubitke.[9] Intenzivno sopstveno izviđanje kontroliše neprijateljske grupe na severozapadnoj padini planine Treskavice i Bjelašnice, koje nadiru prema severozapadu. Pojačano je osiguranje na drumovima Sarajevo — Trnovo i Sarajevo — Raštelica.

[8] Na ovoj planini akcije je izvodio Kopaonički NOP odred, koji se zatim, usled pritiska nemačkih snaga, prebacio na pl. Jastrebac (Hronologija, str. 312).

' Verovatno je reč o napadu ovih snaga 28. jula 1942. na zbeg i bolnicu 5. proleterske NOU brigade i Hercegovačkog NOP odreda u s. Zabrđu (pod pl. Bitovnjom). Protivnapadom, delovi 5. proleterske NOU brigade i Hercegovačkog NOP odreda su spasli bolnicu i zbeg, uz gubitke oko 45 ljudi (Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 83 i 160; Hercegovina u narodnooslobodilačkoj borbi, Vojno delo, Beograd, 1961, izdanje I, str. 330, 346 i 354).

U zapadnoj Bosni, nakon čišćenja luka Una — Sana, „ je u toku naknadno čišćenje. Otporna snaga neprijatelja ta je slomljena nakon čišćenja Kozare i Prosare, tako da ,' šu samo još slabije neprijateljske grupe pružale jači otpor.[10]

* Prodiranje neprijateljskih snaga u dolinu Sane iz italijanske ' interesne zone neophodno je zahtevalo da se poboljša od- f- brana kod Sanskog Mosta. Hrvatska osiguranja kod Ključa " i Gornje Sanioe (25 odnosno 16 Ikm južno od Sanskog Mo- ;^sta) su odbačena.

Dosadašnji gubici pri čišćenju luka Una — Sana (još nema konačnog izveštaja):

Nemci: 6 mrtvih, 11 ranjenih,

– Hrvati: 11 mrtvih, 24 ranjena,

' Neprijatelj: 450 mrtvih, 1946 zarobljenih (od toga, streljano je 269 za koje je utvrđeno da su partizani).

Nemački bataljoni, potčinjeni *Štabu za osiguranje pru- i-ga* za naročitu mamenu, [Slav.] Brod, sproveli su uspešne ;> đkeije čišćenja sa Obe strane železničke pruge Zagreb — " Beograd. Neprijateljska sa/botaža u Fruškoj gori slabi. Neprijatelj je imao gubitaka, hrvatska policija je streljala 90 lica .za koja je utvrđeno da su partizani, Severno od linije Noiva Gradiška — Novska nemačkom akcijom je potisnut neprijatelj prema severu. Jedan dalji bataljon stiže danas kod / Popovače.

> *Dunavska ratna flotila:* Grupa Nemačke dunavske ratne r flotile i nadalje u pojačanoj gotovosti za odbranu od ustajničkih planiranih prepada na brzake i plovni put u Đerdapu. 4-Kraljevska mađarska dunavska ratna flotila korišćena je kompletno između Novog Sada i Vukovara za osiguranje važ- ' nilh transporata snabdevanja za istočni front. Protiv primećenih neprijateljskih grupa vođena je borba u sadejstvu sa ; hrvatskim snagama zapadno od Beočina. Flotila rečne po- - iicije nadzirava sa 3 čamca odsek Save između Bosanske Gradiške i Jasenovca.[11]

[10] Vidi dok br. 108, 110, 111 i 112.

"U izveštaju komandanta Kraljevske mađarske dunavske ratne ..flotile pukovnika Georgijevića od 31. avgusta 1942. se navodi da su, ;< po naređenju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, četiri topovnjače od 14. jula 1942. bile angažovane na delu Dunava od Novog Sada do Iloka. O angažovanju ove flotile piše:

»Utvrđeno je da se odsad 2 topovnjače stalno nalaze nasuprot ' Beočinu da štite od ozbiljnih napada ovaj objekat važan za rat, 1 to- •povnjača, sa bazom u Neštinu, krstari do Iloka, a noću vrše kružni r obilazak još 3 jurišna čamca. Hrvatski detašmani daju signale belim '"platnima u cilju intervencije flotile prilikom prepada. Fabrika ce- •jiienta je radila u to vreme ponovo skoro punim kapacitetom, radnici "nisu nipošto prebegavali partizanima, ipak vlada izvesna oskudica radnika u kamenolomu. Komandant Petrovaradina je procenio da

Jedinice avijacije u pripravnosti **uspešno su korišćcne za borbu protiv ustanika kod Rudiea i zapadno od Sanskog Mosta. Efikasno su podržavani sopstveni protivnapadi.**

III. NEPRIJATELJSKA VAZDUHOPLOVNA DELATNOST

Dva britansika aviona sa srpskim oficirima i radiostanicama navodno su sletela kod Višegrada, konačne potvrde još nema. 23.7. i 27.7. pre podne, odnosno noću osmotreni su neprijateljski avioni ikad Sremske Mitrovice i Novog Pazara. Prema rumunskim izveštajima, 29.7. severno od Gornjeg Milanovca na Dunavu iskočila su 4 neprijateljska padobranca, još nema rezultata povedene akcije. Sledećeg dana asmotreno je nadletanje 3 neprijateljska aviona nad jugozapadnom Srbijom.

IV. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA

Stvarna jačina Srpske državne straže (bez folksdojčerske policije u Banatu) iznosi 649 oficira i 14.832 vojnika.

partizana u Fruškoj gori ima oko 1000 ljudi, koje snabdeva i potpomaže srpsko stanovništvo na južnim padinama.

Do 24. 7. menjale su se obe poluflotile u službi osiguranja i na sidrištima pred Beočinom (2 broda) i Neštinom (1 brod), vršile danonoćne kružne obilaske, isto tako su noću korišćeni jurišni čamci za kružne obilaske između Neština i Kamenice. Za vreme ovih noćnih kružnih obilazaka, 16. 7. otvorena je puškomitraljeska vatra na jedan jurišni čamac, 3 km uzvodno od Kamenice, koja je ućutkana nakon uzvraćanja. Noću se često primećivao odsjaj požara zapaljenih žitnih polja u rejonima Banoštor — Neštin i Rakovac — Ledinci.

Na zahtev hrvatskog komandanta Petrovaradina, 23. 7. oko 19 časova otvorena je vatra za uznemiravanje na planinu Testera, 4,5 km jugoistočno od Banoštora.

Obe oklopnjače, »Tizer« i »PM 1«, otpuštene su 22. 7. sa zapadnobosanskog bojišta, i stigle su 27. 4. u Beograd. Pri prelaženju pored ušća Drine na brodove je sa obe obale otvorena jača puščana vatra, na koju je odgovoreno. »Tizer« se 25. 7. priključio Dunavskoj ratnoj flotili u Novom Sadu, a »PM 1« je morao u brodogradilište Čukaricu, gde se ustanovila potreba da se brod pošalje u Budimpeštu radi otklanjanja kvara na motoru ...

Oklopnjača »Tizer« je korišćena za dnevna i noćna krstarenja za vreme akcije protiv fruškogorskih partizana.

Na dan 27. 7, shodno naređenju, 2. poluflotila je premeštena u Vukovar, radi zaštite postrojenja za tranzit nafte. Do 25. 8. smenjivale su se obe poluflotile pred Vukovarom svakih 8 dana. Za vreme ovog perioda nije došlo u Vukovaru do nekog ometanja od strane partizana: osiguranje odseka od Vukovara do Petrovaradina vršilo se sada tako da je jedna topovnjača stalno bila pred Beočinom a jedna nasuprot Petrovaradina. Vezu su održavali »Tizer« i jurišni čamci. Minolovci »AM 7« i »AM 8« su se 2. 8. priključili Dunavskoj ratnoj flotili. Partizani su 3. 8. pre podne napali mesto Banoštor, ali su se već povukli pre nego što je mogla intervenisati topovnjača ispred Beočina, koja je bila zamoljena za podršku« (AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 610—3).

U izveštajnom periodu Srpska državna straža je imala gubitke:

2 mrtva, 3 ranjena, 1 nestali.

Preoružarvanje teče prema planu.

Jačina folksdojčerske policije u Banatu iznosi 40 oficira i 1063 vojnika.

V. SNABDEVANJE

Za novu opremu 22. pešadijske divizije istražena su i uređena mesta za skladišta u Nišu.

Evakuacija zarobljenika Borbene grupe »Zapadna Bosna« vrši se bez smetnji u prihvatni logor Beograd — Zemun. Daljim odvoženjem rukovodi komandant SS i policije.

VI. UPRAVA

Glavni šef propagande Ljotićevog [pokreta ubijen je kod čačka, 4 izvršioca zločina nisu dosad mogla biti uhvaćena. Inače bez naročitih događaja.

U prihvatnim logorima nalazi se 90 talaca i 1719 uhapšenika za odmazdu.

VII. GUBICI I PLEN

Vidi prilog,

I.V.
pot. HAnghofer
generalpotpukovnik
F.d.R.
Gajtner

Dostavljeno:
[12]

[12] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 124

ZAPOVEST BORBENE GRUPE »ZAPADNA BOSNA« OD 3. AVGUSTA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ZAUZIMANJE I ČIŠĆENJE OD PARTIZANA REJONA SISAK — GLINA — VRNOGRAC — OTOKA — TOK r. UNE — KOSTAJNICA — SUNJA[1]

O.U., 3.8.1942.

Komandujući general i komandant u Srbiji

Borbena grupa »Zapadna Bosna« Ia, br. 300/42 str. pov.

Prim. 5.8.42. Glav. kancelarija 210/42 str. pov.

Odelj. Ia, delov. br. 381/42 str. pov.

Primer. 1 (Prilog.

Strogo poverljivo

Predmet: Operacijski plan br. 3 — 8 primeraka, 1. primerak

ZAPOVEST ZA IZVRŠENJE ČIŠĆENJA ŠAMARICE (Karta 1:100.000)

1.) *Neprijatelj* u Šamarici, partizanska jedinica Banija, jačine oko 5—6 bataljona,[3] održava neometanu vezu s partizanima na Grmeču i Petrovoj gori. Suprotno postupku na Kozari, partizani nisu vezani za zemljište, često menjaju svoje rejone dejistava i uznemiravaju, odnosno delimično vladaju prostorijom Sisak — Glina — Otoka — Novi — Sunja.

Za bliže podatke vidi Obaveštajini bilten o neprijatelj i br. 8.[4]

2.) *Borbena grupa »Zapadna Bosna«* iznenada će 8.8. u 06,00 preduzeti nastupanje iz rejona koncentracije oberna Obalama Une između Bos. Novog i Kostajnice, kao i iz rejona Sisak — Petrinja — Glina s ciljem da zauzme i očisti prostoriju Sisak — Glina — Vrnograč — OtOka — tok Une — Kostajnica — Sunja.[5] Iznad svega, mora biti stalno zaga- ramtovana sigurnost puteva i železničke linije od Bos. Nove do Siska. Rejon do demarkacione linije, koji treba očistiti, proglašava se za operacijsku prostoriju Borbene grupe »Zapadna Bosna«.

3.) Formiraće se 2 *taktičke borbene grupe:*

(1) Grupa »Sever«

Komandant: pukovnik Gustović,[6] k-t 1. gorske divizije

Jedinice:

Hrvatske: štab 1. gors. divizije
1. gors. zdrug.
Jedinice I domobranskog zbora, Sisak:
štab, pukovnik Mrak,[7] Petrinja
1. bat. PetrinjSkog zdruga
2. bat. Petrinjiskog zdruga
7. regrutni bat., Petrinja
10. regrutni bat., Glina
17. i 20. četa 11. pp[8]
I/III art. diviziona
Iz Grupe za zaprečavanje »Zapad«:
3. 10, 11, 13, 18. i 19. četa 11. pp
Vazd. prateća četa
Osim toga:
3/II art. diviziona
1/IV art. diviziona
3. četa 1. inž. bat.
1 auto-kolona od 15 kamiona IV auto--bataljona

Nemačke: III/734. pp
štab 661. art. diviziona
4/661. art. diviziona
Polj. telefon, vod Mešovite čete za vezu »Šade«[9]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 56—60. Na margini originala prve stranice dokumenta rukom je dopisano nekoliko parafa.

[2] Štambilj primaoca.

[3] Reč je o jedinicama Banijskog NOP odreda, koje su se, kad je otpočeo napad, prebacile na Kordun (Zbornik, tom V, knj. 6, dok. br. 22, 23, 40, 45, 55, 56 i 58).

[4] Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 123, 124 i prilog br. 1 uz ovu knjigu.

[6] Artur

[7] Ivan

[8] U sastavu 1. pješačke divizije 1. domobranskog zbora su bili 1, 2, i 11. pp i I i II topnički sklop.

[9] Kurt (Kurt Schade)

(2) *Grupa »Jug«*

Komandant: general-major Borovski

Jedinice:

Nemačke: štab 704. pd
734. pp (bez III bat.)
1/721. pp
Štab 654. art. diviziona
2, 3. i 4/654. art. diviziona
3/670. art. diviziona
Štab, 1. i 3 (bez 1 voda) 202. oki. puka
Itnž. bat. 659 (bez 1. čete)
Mešov. četa za vezu »Šade« (bez telefon--teleg. voda)

Hrvatske: 2. gors. brigada
Iz Grupe za zaprečavanje »Zapad«:
5, 6, 8, 10, 25/2. pp
III usta«. bat. (sa 1, 2, 3. i 4. četom)
2 autokolone, svaka po 10 kamiona, IV auto-bat., od toga 1 do sada u sastavu Grupe za zaprečavanje »Zapad«.

Novo grupisanje snaga po ovoj zapovesti stupa na snagu od 7.8. u 00,00.

b) *Linija razgraničenja* između grupa »Sever« i »Jug«:

Ušće potoka Divuša u Unu (12 km jiugozap. od Kostajnice) — k. 225, Golubsko br. — k. 320, Maslarevac (4,5 km zap. od Divuše) — k. 468 (13 km zap. — severozap. od Divuše) — železnička pruga (1,7 km severozap. od pruge) — pravac protezanja šumske železnioe prema severu do seveme ivice Dodoša — severna ivica Maje — raskrsnica puteva, k. 138 (5,5 km juž. od Gline).

c) Ulkoliko se na operacijskoj prostoriji pored navedenih jedinica nalaze i druge kopnene snage, ustaške ili žandarmerijske, njih će grupe »Sever« i »Jug« uključiti u operacije i o tome izvestiti operativni štab Borbene grupe »Zapadna Bosna«.

4.) *Izvršenje*

a) S početkom operacija treba borbeno snažnim motorizovanim prednjim odredima iznenada prodreti u rejone i naseljena mesta koja su poznata kao centri partizana. Svaki otpor treba upotrebom svih oružja bezobzirno slomiti.

U vezi s tim treba 8.8. dostići:

Kod Grupe »Sever«:

Blinju (15 km zap. od Sunje), Lovču (15 km zap. — severozap. od Kostajnice).

Kod Grupe »Jug«:

Brestifc (15 km jugoist. od Gline) iz pravca Glina, Ži-|iovac (23 km severozap. od Bos. Novog) i Leskovac (18 km |Severozap. od Bos. Novog), oba ova mesta iz pravca Bos. pfovog.

Ovim iznenadnim i neumoljivim naletom treba da se [slomi moral partizana i stanovništva koje ih podržava i da 'se raskine povezanost između partizanskih odreda.

b) U isto vreme će glavne snage grupa »Sever« i »Jug« • krenuti peške da brzo izbiju u svoje zone osiguranja. Kada ransp. kolone mot. prednjih odreda budu oslobođene, treih upotrebiti za brzo prevoženje delova glavnih snaga.

c) Zone grupa »Sever« i »Jug« treba podeliti na batatjonske rejone osiguranja. Nekoliko bataljonskih rejona osi-|guranja mogu se Obuhvatiti odsekom osiguranja podgrupa (pukova).

U svakom rejonu osiguranja treba po 1 ojačani bataljon, po mogućnosti sastavljen od nemačkih i hrvatskih jedi-. ;a, prikupiti u jednom utvrđenom uporištu, koje se može »raniti manjim snagama i poslužiti kao oslonac za aktivna ajstva.

Svakodnevnim dejstvima treba rejon osiguranja temeljito čistiti od neprijatelja. Većim akcijama više bataljona, kada se ukaže potreba, rukovodiće grupe, odnosno podgrupe.

O akcijama koje dotiču, odnosno prekoračuju granice |osiguranja treba prethodno pravovremeno Obavestiti odgovaijuće susedne jedinice.

O zajedničkim dejstvima s obe strane linije razgranija između grupa treba obavestiti Operativni štab Borbene >e »Zapadna Bosna« i ostvariti neposrednu koordinaciju jđu grupa »Sever« i »Jug«.

5.) *Komandna mesta i organizacija veza*

a) Pošto su sredstva veze, zbog veličine operacijske prostorije, nedovoljna, potrebno je komandna mesta grupa i podfgrupa postavljati, s obzirom na mogućnosti, prema sredini §§5ona dejstava.

b) Za održavanje veza koristiti postojeća poštanska sredstva, odnosno osposobiti ih za korišćenje.

Inače, radknsredstva koristiti u najširem obimu.

6.) *Postupak prema civilnom stanovništvu*

a) Partizane i lica koja su partizane pomagala u borbi treba streljati; važnije zarobljenike privesti pretpostavljenim l'organima radi saslušanja.

b) Stanovnike muškog pola starije od 15 godina (starce i nesposobne izuzeti) za koje se utvrdi da su simpatizeri

partizana treba uhvatiti i uputiti u sabirne stanice grupa za zarobljenike.

c) Stanovništvu iz mesta koje se do sada držalo lojalno trupe treba da pruže zaštitu. U njihov život i imovinu ne sme se dirati.

d) Spisak neprijateljskih, odnosno lojalnih naseljenih mesta, koji će sačiniti 1. arm. korpus,[10] naknadno će se dostaviti jedinicama. Povrh toga, grupe će odlučivati po sopstvenom uverenju.

7.) *Nemačko-italijanska demarkaciona linija*

Nemačke trupe načelno ne treba da prelaze nemačko--italijansku demarkacionu liniju. 0 planiranim dejstvima, pri kojima će nemačke trupe ipak prelaziti demarkacionu liniju, treba *pravovremeno* Obavestiti italijansku Višu komandu,[11] a prethodno o tome izvestiti Operativni štab Borbene grupe »Zapadna Bosna«.

8.) *Snabdevanja* kao i *osiguranju snabdevačkih transporata* treba posvetiti posebnu pažnju. Snabdevački transporti moraju stalno biti zaštićeni borbeno snažnim odredima za osiguranje od partizanskih prepada.

9.) *Izveštavanje*

štab Grupe »Borovski« i Štab 1. gorske divizije podneće do 6.8. u 15,00:

a) Plan iiz kojeg treba da se vidi zamisao za izvršenje operacije, naročito dejstvo prednjih odreda.

b) Grupisanje snaga.

c) Zone osiguranja (karta 1:50 000).

Štal

Dostavljeno:
[12]

[10] Odnosi se na 1. domobranski zbor, čiji je štab bio u Sisku.

[11] Reč je o Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« (»Supersloda« tj. Comando superiore delle force armate Slovenia — Dalmazia).

[12] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 123

MESEČNI IZVEŠTAJ BORBENE GRUPE »ZAPADNA BOSNA« OD 6. AVGUSTA 1942. KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U ZAPADNOJ BOSNI I BANIJI I MERAMA KOJE TREBA PREDUZETI ZA UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA[1]

Borbena grupa
; *»Zapadna Bosna«* Strogo poverljivo
Ia, br. 292/42 str. pov.

O.U., 6.8.1942.

Vanredni izveštaj br. 2
(Period od 5.7. do 4.8)

Opunomoćeni general i komandant u Srbiji	
Primij 8.8.42. 'Glavr. 'kane. 214/42. str. pov.	
jOdelj. Ia, del br. 385/42 str. pov.	
1 Primerak 5 *1* Prilog	

1.) Razvoj situacije

a) Čišćenje Kozare/Prosare i luka Una — Sana završeno je uništenjem pretežne većine partizana na tim područjima.[3] Samo manje neprijateljske grupe i pojedini partizani su uspeli da se probiju kroz zaprečne linije ili da u slkrovištima i špiljama izbegnu uništenju ili zarobljeništvu.
Da bi se na očišćenim područjima sprečilo spajanje malih neprijateljskih grupa koje su još preostale s grupama koje bi prešle iz drugih rejona ovamo, uređena su utvrđena uporišta, pod odgovornošću *komandanta pozadine.* Polazeći iz njih, posade treba da trajnom patrolnom delatnošću unište još postojeće ostatke neprijatelja. U luku Una — Sana će, osim toga, planske akcije čišćenja trajati do 12.8.

b) *Glavnina Borbene grupe »Zapadna Bosna«* se sada nalazi s obe strane Une između Bos. Novog i Kostajnice. Dok

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 52—5.

[2] štambilj primaoca.

[3] Vidi dok. br. 104.

Grupa za preprečavanje »Zapad« vrši obezbeđenje prema Šamarici i južno od Bos. Novog, delovi Grupe »Borovski« su angažovani za naknadno čišćenje luka Una — Sama.[4] 1. gorska divizija je, u cilju predaha, dobila nekoliko dana odmora.

c) *3. gorski zdrug,* kao i snage Grupe »Putlic«[5] i komanda divizije iz Banje Luke Obezbeđuju duboki južni bok Borbene grupe »Zapadna Bosna« na opštoj liniji Suhača — Ljubija — St. Rijdka — St. Majdan — Sanski Most — tok Sane na jug, prema Grmeču i prema partizanskim snagama ikoje se kreću na jugu. Između Sane i Jajca nalaze se lojalne četničke grupe.[6]

d) Za predstojeći novi zadatak, *čišćenje Šamarice,* postojeće snage, po njihovoj jačini i opremi, smatraju se dovol jnima. Potrebno je, međutim, da posle izvršenog čišćenja na području šamarice ostanu jači delovi za obezbeđenje i naknadno čišćenje.

2.) *Trajno umirenje zemlje*

a) S brzim uspesima ne idu ukorak mere koje hrvatske vlasti trčba da preduzmu. Nedostaje razumevanje za to da već pri pripremanju jedne vojne operacije mora da bude u pripremi neko upravno telo, koje će *odmah* po zauzimanju područja koje je do tada bilo od partizana zaposednuto ili ugroženo uzeti upravu u svoje ruke. Ta uprava mora da putem mera koje će preduzimati odmah pruži stanovništvu dokaz da hrvatska država ima i volju i vlast da stvori drugačije, i to bolje, prilike. Te se mere moraju već prvog dana očigledno odraziti, npr. u pogledu snabdevanja životnim namirnicama (kukuruz, so). Ne zaboravlja se pri tom da mladoj hrvatskoj državi nedostaju iskusni organizatori i službenici. No, kad se radi o ponovnom dobijanju veoma dragocenog područja, onda za tu službu moraju biti oslobođeni najbolji službenici, predsednici opština, žanđarmi, privrednici itd.'iz svih krajeva zemlje.

[4] Na prostoru između luka r. Sane i r. Une i komunikacije Bos. Dubica — Prijedor okruženi su bili 1. partizanski bataljon i 2. partizanska četa Udarnog bataljona 2. krajiškog NOP odreda, ali su se oni, podeljeni u dve kolone, bez većih gubitaka probili na pl. Kozaru (Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 162; Rade Bašić, n. d., str. 243—247).

[5] Zigfrid (Siegfried Putlitz), major, bio je komandant 3. bataljona 721. pp.

[6] Reč je o četničkom odredu »Puk Manjača«, koji se u sastavu Grupe »Putlic«, borio protiv 2. krajiške NOU brigade (AVII, Ča, reg. br. 26/8, k. 233).

b) Industrijska postrojenja, mostovi, tuneli, nasipi, železnice, raskrsnice puteva, tesnaci u dolinama trebaju do daljnjeg jaku vojničku zaštitu, koju vojska može da preuzme samo onda ako su ta postrojenja itd. ojačavanjem terena izgrađena kao uporišta. Potrebno je stoga, kako je to već često naglašeno, *momentano* stvaranje jedne radne organizacije na principima Organizacije Tot ili radne službe Rajha.

Upotreba te organizacije bi naročito bila potrebna ako za čišćenje III zone i nadalje — kao što je sada slučaj — ne bi stajale na raspolaganju potrebne snage. U tom slučaju bi bila potrebna izgradnja jednog zaštitnog bedema u južnom delu nemačke okupacione zone, koju istovremeno predstavlja i jezgro Hrvatske, protiv daljih napada partizana iz III zone.

3.) *Razvoj neprijateljske situacije van područja koje je sada pod okupacijom*

*Za područje Borbene grupe »Zapadna Bosna« dobijaju sve sće *značenje partizanske jedinice koje nastupaju* iiz evakuisaag italijanskog Okupacionog područja (III zone i delova II ?zane), kojima se pridružuju gladne mase ljudi iz Grme Gore i kraških područja.[7]

• *Slabe hrvatske snage k.*oje se sada nalaze u borbi u III zoni, £'uprkos mnogim lepim uspesima, nisu u stanju da zadrže ili *.čalk da unište partizane koji se u talasima približavaju. S polijaćanim isisavanjem područja koja su do sada zauzeta od ^.partizana, postoji verovatnoća da će se gerilci okrenuti prema -plodnim područjima zapadne Bosne i na taj način, a u do- " IO vreme, povezani s dobro organizovanim neprijateljim snagama Grmeča, *suštinski* i/.meniti situaciju u južnom bieJhi područja. Jasni znaci tog razvoja su napadi na hrvatska |taporišta između Sanskog Mosta i D. Vakufa, koji su, među ^ostalim, doveli i do gubitka G. Sanice i Ključa.[8]

*S tim u vezi, problem posedanja III zone znatno dobija u vojipičkom i političkom značenju. Evakuacijom III zone od strasne Italijana i neograničavanim dovlačenjem crnogorskih pro-

[7] Reč je o pohodu Grupe proleterskih udarnih brigada na Boansku krajinu. Brigade su iz rejona s. Vrbnica — s. Grandići (na pl. /Zelengori) nastupale u dve kolone: desna — 2. proleterska i 4. proleterska (crnogorska) NOU brigada, leva — 1. proleterska i 3. proleTca (sandžačka) NOU brigada, sa zadatkom da na svojim pravcima nastupanja ruše komunikacije i oslobađaju naselja (Oslobodilačrat, knj. I, str. 263; Mišo Leković, Ofanziva proleterskih brigada u leto 1942, VII, Beograd, 1965).

[8] Vidi dok. br. 121.

leterskih brigada, kao i gerilaca iz Hercegovine, pa ealk i iz okoline Skadarskog jezera, zona je u stvari prešla u posed par tazaina. Ta opasnost se *bitno pojačava* delimično *sumnjivim držanjem četničkih jedinica,* koje su veoma uznemirene zbog akcija izvedenih u gotovo sasvim čistim pravoslavnim podru čjima zapadne Bosne. Pri tom treba ukazati na to da Hrvati u Bosni predstavljaju manjinu i da su, pored pravoslavaca i neki delovi muslimana neprijateljski nastrojeni prema hrvatskoj državi, a naročito prema ustašama.

Raščišćavanje situacije u III zoni od strane samih Hrvata daleko prevaziilazi snage hrvatske države i njene vojske. To tim više što se situacija na području severno od Save zaoštrila.

Mere koje su postade nužne usled situacije u III zoni daleko prelaze mogućnosti u ovom času raspoloživih snaga i postojećih političkih prilika i mogu se sprovesti, po našem mišljenju, samo odlukama najviših instanca.

4.) *Predloži*

Zaključci koji su izloženi u prvom van rednom izveštaju (Borbena grupa »Zapadna Bosna«, Ia, br. 280/42 str. pov. od 5.6. 42, pod tač. 4.)' i predloži ostaju, na osnovu daljih iskustava, u potpunosti na snazi.

5.) *Gubici* (5.6—31.7)

Od početka operacija u zapadnoj Bosni (5.6.42) nastali su sledeći gubici:

a) *Nemci:*	69	mrtvih
	.160	ranjenih
	7	nestalih
b) *Hrvati:*	445	mrtvih
	654	ranjena
	498	nestalih
c) *Neprijatelj:*	4.310	mrtvih
	10.704	zarobljenih.

Štal

Dostavljeno:
10

[9] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
[10] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovaj izveštaj dostavljen. <

BR. 124

JDLOG BORBENE GRUPE »ZAPADNA BOSNA« OD 10. IVGUSTA 1942. KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMAN- *ITU U SRBIJI ZA UNIŠTENJE PARTIZANA U SLAVONIJI I SREMU I OBEZBEĐENJE ZAPADNE BOSNE[1]

O.U., 10.8.1942.

ia grupa
lapadna Bosna«
br. 1893/42 pov.

POVERLJIVO

OCENA SITUACIJE I PREDLOŽI

ajino umirenje Hrvatske zahteva pre svega brzo uništenje zana kojd se nalaze u III zoni, koju su Italijani napustili.[2] tizani, tim više što se u sadašnje vreme neometano mogu jvati i snabdevati, teško i trajno ugrožavaju južni bok ie posednute od Nemaca.

i u slučaju ako ne bi preduzimali nikakve prodore preseveru, ove neprijateljske snage vezuju velik deo nemač- posadnih trupa kao i hrvatske vojske. Međutim, gledano *i duzi rok,* nije moguće suprotstavljati se samo pasivnim toj komunističkoj opasnosti južno od nemačkog po- _ područja, koja se opasnost stalno povećava, tim više će usled dugotrajnog vezivanja nemačko-hrvatskih jedini- držanje četnika biti još više problematično i odbijajuče. abne su, dakle, brze i potpune mere.

ij. situacija severno od Save, koja je svakog dana sve žalfija, naročito progon folksdojčera u Slavoniji i Sremu je već u toku, kao i akti sabotaže u cilju uništenja žetve, itevaju mere koje prelaze obim do sada angažovanih snaga, atske snage koje treba da budu na raspolaganju posle lja čišćenja Šamarice,[3] u najboljem slučaju 2 puka, i 3. gorski zdrug, kojii sada vrši Obezibeđenje protiv Gr- između Bos. Novog i Ljuibije, praktično su glavni deo tskih snaga, koje bi došle u obzir za neki veći poduhvat III zoni. Taj zadatak se ne može rešiiti s tom slabom divi-

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, ^39—41. Na margini prve stranice originala rukom je dopisano ne- "ko parafa, datuma i oznaka.
Vidi dok. br. 95, 102 i 117.
Vidi dok. br. 104, 111, 122 i 140.

zijom, pri talko velikom prostoru, snazi i pokretljivosti protivnika, kao i s obzirom na terenske teškoće i teškoće u pogledu snabdevanja (dugački, neobezbeđeni putovi za dotur). To tim više što dodela nemačkih jedinica i štabova za vezu, kao i nemačko komandovanje u III zoni u obimu kao što je to do sada bio slučaj, nisu mogući u sadašnjem času.

Za angažovanje hrvatskih jedinica severno od Save stajao bi, posle završetka operacije »Šamarica«, na raspolaganju samo jedan gorski zdrug, pošto, pri ostavljanju neprijatelja u III zoni, do sada očišćena područja zahtevaju prilično efikasnu zaštitu prema jugu.

Nemačke snage angažovane južno od Save pri sadašnjoj situaciji jedva su dovoljne za izvršavanje svojih zadataka obezbeđenja i pročišćavanja. Neke znatnije snage za dalje akcije ne mogu se više izvući iz tih nadaleko raštrkanih malih garnizona, pogotovo što područje južno od Banje Luke (Jajce, D. Vakuf) tek treba zaposednuti.

741. pp[4], ikoji je svojom glavninom već angažovan severno od Save, biće vezan usled zadataka Obezbeđenja koji su mu preneti. Svesnim zanemarivanjem tih-zadataka mogle bi se ipak sprovesti manje akcije na području severno od velike železničke linije Brod — Zagreb. Neki odlučujući uspeh pri tom ipak ne bi trebalo očekivati. Pošto se nemačko-hrvatskirn snagama koje se nalaze na nemačkom posednutom području u Hrvatskoj ne može izvršiti ugušenje ustanka i konačno umirenje u Hrvatskoj, usled situacije kojia je nastala u III zoni zbog evakuacije Italijana, hitno su potrebne sledeće mere:

1.) čišćenje ustaničkih područja u Slavoniji: i Sremu hrvatsko-nemačkim snagama.[5] Uz to se predlaže da se što je brže moguće angažuju delovi 704. pd, koji postaju slobodni pos'le čišćenja Šamarice.

2.) Čišćenje III zone od strane Italijana uz privlačenje hrvatskih jedinica koje se još nalaze u III zoni i preprečavanje od strane nemačko-hrvatskih snaga na nemačko--iitalijanskoj demarkacionoj liniji.

3.) Pošle čišćenja III zone biće potrebna takva izmena nemačko-iitalijanske demarkacione linije koja će voditi računa o vojnim aspektima. Tako bi u domenu Borbene

[4] Ovaj puk je pripadao 714. pd.

[5] O dejstvima Borbene grupe »Borovski« na Fruškoj gori dok. br. 127, 132, 133 i 141.

ir

^ grupe »Zapadna Bosna« trebalo da drum Bos. Krupa — Sanski Most — Ključ — Jajce dospe u nemačko posadno područje.

Štal

iavljeno: Komandujućem generalu i k-dtu u Srbiji 714. pd

fe obavest: Nemačkom generalu u Zagrebu

; štabu: Ia, Ic, KTB.

BR. 125

iTODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA JANTA U SRBIJI OD 11. AVGUSTA 1942. KOMAN- ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO- lITIĆKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, SOP ENIM PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI, SLAVONIJI, SREMU I BOSNI[1]

dujući general i it u Srbiji — *Prilog 30?* K.T.B[3]

Ia, br. 4390/42 pov. — H.Qu., 11.8.1942.

net: Izveštaj o situaciji za period od 1. do 10.8.1942.

ilog (samo za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku)

3MANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. STANJE KOD NEPRIJATELJA

Srbija:

%pšte:

Komunistička delatnost ograničava se samo na nepojedinačne akcije manjih grupa. Izgleda da se

Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248,

* Dopisano rukom.

s te strane ne treba ničega plašiti. Draža Mihailović nastoji da iskoristi sadašnje stanje nemoći hrvatske države radi ponovnog zadebljanja oblasti između relka Drine i Bosne koje su izgubljene za srpski narod. Izgleda da četničke grupe sa srpske teritorije dolaze u pomoć snagama koje stoje zapadno od Drine. Opšte direktive Draže Mihailovića *za sada su još na liniji pasivnog otpora* (sprečavanje rekvizicije namirnica od strane okupacionih sila i otkupa preko državnih organizacija, uputstva za kočenje železnilčkog saobraćaja vršenjem sabotaža na voznom parku). Treba pretpostaviti da Draža Mihailović smatra da još nije došao trenutak za opšti narodni ustanak.

U pojedinostima se izveštava:

a) *Zona 704. pd:*
Manje bande su otkrivene oko Ralje (17 km zapadno od Požarevca) i u rejonu 10 km jugoistočno od Golupca (na Dunavu). Neprijatelj u Homoljskim planinama drži se mirno.

b) *Zona 714. pd:*
Dve manje ustaničke grupe isu izvršile prepade na opštine i pripadnike srpskih formacija istočno od Topole i severozapadno od Mladenovca.

c) *Zona 717. pd:*
Zapadno od Nove Varoši i na planini Zlataru pojavljuju se grupe od o'ko 200 ljudi. Verovatno se teži uspostavljanju veza između južne Srbije i Crne Gore. Na Kosovu Albanci tlače srpsko stanovništvo. Ova činjenica ide u prilog propagandi Draže Mihailovića.

d) Zona I kraljevskog bugarskog okupacionog korpusa:
Partizanske grupe u rejonu Svrljiiga smatraju se razbijenim. Na planini Bukoviku (28 km severoistočno od Kruševoa) življa aktivnost, isto tako desili su se prepadi na sela u rejonu oko 15 km južno—jugoistočno od Leskovca i na planini Malom Jastrepcu.

2.) *Hrvatska:*

Opšte:
Čitavu Hrvatsku treba smatrati kao ustaničku teritoriju. Glavna žarišta nereda su:
Srem
Slavonija
kao i područje južno od demarkacione linije.

i proleterskih brigada koji uzmiču pod pritiskom Miha-
'evog pokreta u Crnoj Gori i Hercegovini, kao i ustaničgruipe koje su potisnute nemačkim i italijanskim akcijama
;rno i južno od demarkacione linije, pridružili su se do-
Didačkim plemenima. *Ova jaka neprijateljska grupa na*
nici nemačkog interesnog područja predstavlja stalnu pre-
* "[4]

Unutrašnji odnosi u Hrvatskoj, kao i prestupi bezobzir-
ustaša stvorili su osećaj pravne nesigurnosti i kod onih
.ova stanovništva koji se pozitivno odnose prema hrvatskoj
avi.

U pojedinostima se izveštava:

a) *Zona Drina — Sava — Bosna:*
Severno od Loznice višestruki prelasci četničkih grupa sa srpske teritorije. Sukobi ovih grupa i domorodačkog pravoslavnog stanovništva sa ustašama traju i dalje. U. rejonu Rogatica — Sokolac manje rasturene neprijateljske grupe. Na planinama Igmanu i Bjelašnici došlo je do borbenog dodira između hrvatskih sastava i snaga 5. crnogorske brigade.[5] Ni planina Tresikavica, kraj oko Trnova i planina Bitovnja nisu čisti od neprijatelja.

h) U zoni Bosna — Sava — Vrbas:
Oko Tesiića četnici mobilišu seosko stanovništvo. Zapadno od Jajca, navodno, jače neprijateljske snage. Između Jajca i Vijenca razaranja na železničkoj pruzi.

c) *Zona Vrbas — Sana — Una:*
U području Kozare treba računati s raspršenim neprijateljskim snagama jačine od oko 500 ljudi. Ukupni gulbici neprijatelja u operaciji »Kozara« penju se na oko 4.300 mrtvih i 10.600 zarobljenih i privremeno zatvorenih.[6]

d) *Zona Una — Sava — Kupa:*
. "Znatna razaranja svih puteva u području Šamarice pokazuju da su ustanici računali s prodorima na ovo područje. Banijski [NOP] odred, za koji je pre javljeno da je ma Šamarici, rasuo se i pre našeg napada,

[4] Vidi dok. br. 123, nap. 7.
[5] Reč je o 5. proleterskoj NOU brigadi.
[4] Vidi dok. br. 108.

glavne neprijateljske snage su pobegle u severozapad nom i jugozapadnom pravcu.[7]

e) *Zona severno od Save:*

Porast ustaničke aktivnosti, naročito sabotaža leti ne i prepadi na saobraćajna sredstva, žanđarmerijske slanice i opštine. Naročito treba istaći veći prepad na Kraljevce (6 lem jugoistočno od Rume),[8] na putnički voz Klenak — Ruma, kao i 2 prepada na municijsko skladište ratnog vazduhoplovstva kod Vrdnilka (12 km severno od Rume).[9] Konstatovane neprijateljske snage u Bilo-gori, Papuku, Psunju i Moslavačkoj gori.

3.) U Srbiji nije bilo sabotažnih akcija. U Hrvatskoj, sa ukupno 26 slučajeva, treba konstatovati opadanje prema prethodnom izveštajnom periodu. Broj prepada na pripadnike nemačkih oružanih snaga održava se, sa 6 slučajeva, na istoj visini. Broj drugih prepada ostao je u Srbiji isti, 38, a u Hrvatskoj je sa 43 slučaja porastao prema prošlom izveštajmomi periodu.

II. NEPRIJATELJSKA VAZDUHOPLOVNA DELATNOST

Civilna lica su, navodno, osmotrila 4 padobranca severno — severoistočno od Gornjeg Milanovca. U rejonu Nevesinja antikomunisti[10] su, navodno, ubili padobranca — britanskog obaveštajinog oficira. U noći 14/15.7. navodno su sletela dva britanska aviona u rejonu između Raške i reke Tare i iskrcala 17 Engleza. Već je 3.7. u istom rejonu jedan neprijateljski avion, navodno, bacio jednog padobranca.

III. DELATNOST SOPSTVENIH TRUPA

Kod 704. pd protekle su izviđačke i patrolne akcije u rejonima oko Đerdapa, Petrovog Sela, Bora, Ralja — Ripanj, M. Grnića, Rašanca i V. Plane bez naročitih događaja.

714. pd je sprovodila izviđačke i patrolne akcije u rejonima mesta Mladenovac, Lazarevac, Lajkovac, Stragari i Gornji Milanovac. Pri tom jie uhvaćen manji broj sumnjivih lica.

Kod 717. pd akcije u pl. Kopaooiiku i kod Rogačice protekle su bez dodira s neprijateljem.

[7] i " Vidi dok. br. 122, nap. 3.

[8] Na tom području akcije je izvodio Posavski NOP odred (Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 52, knj. 14, dok. br. 49, 73 i 81).

' Akciju su izveli delovi Fruškogorskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 52, knj. 17, dok. br. 42 i 46).

[10] Reč je o četnicima Draže Mihailovića.

718. pd nije imala dodir s neprijateljem kod Zabrđa (zaJno od Sarajeva), u rejonu Rogatice i oko Višegrada.

Borbena grupa »Zapadna Bosna« je završila naknadno ije u luku Una — Sana, pri čemu je neprijatelj imao još tvih i uhvaćenih. Višestruki neprijateljski napadi u rejonu skog Mosta i St. Majdana su odbijeni. Akcija Šamarica, |a je počela 6.8, naišla je samo na slabog neprijatelja.[11]

Kod SS divizije »Princ Eugen« je ostala pošteđena od jije samo jedinica u Beloj Crkvi (tj. 2. brdski lovački t), kod ostalih delova treba računati da zaraza neće prestati pre sredine septembra.

Delovi I bugarskog okupacionog korpusa su prilikom jtraživanja u rejonu severno od Jastrepca uhvatili 40 i kod jara (40 km jugoistočno od Kruševca) 32 sumnjiva lica. U sraciji »Kopaonik« je uhvaćeno 6 ustanika i 3 Engleza.

Jedinice potčinjene Štabu za osiguranje pruga za na5ku namenu, prilikom žive patrolne i izviđačke delatnosti, ile su više puta dodir s neprijateljem.

Kod Nemačke i Mađarske dunavske ratne flotile nije dodira s neprijateljem.

Jedinice ratnog vazduhoplovstva u pripravnosti više pusu intervenisale u borbama u zapadnoj Bosni.

IV.SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA

Stvarna jačina Srpske državne straže jie ostala na brojstanju od 649 oficira i 14.832 vojnika. Preoružavanje nalazi pred završetkom.

Jačina Srpske državne straže (folksdojčeri i pripadnici irske nacionalnosti) u Banatu iznosi 39 oficira i 1063 voj-, Prilikom racija u Banatu jie uhvaćeno 60 komunista.

Državna straža je imala u izveštajinom periodu 1 poginuli 2 ranjena, 2 nestala.

V. SRPSKI ČETNIČKI I DOBROVOLJAČKI SASTAVI

Preoružavanje četničkih odreda u nadležnosti nemačkih ija i izdavanje novih legitimacija sprovelo se skoro u >sti.[12]

_ Preoružavanje dobrovoljačkih (Ljotićevih) formacija i ličkih odreda u zoni Bugarskog okupacionog korpusa priao se ne može sprovesti zbog nestašice oružja.

" Reč je o četnicima Koste Pećanca.

VI. SNABDEVANJE

U skladištima trofejnog materijala Mrsać i Bogutovac (kod Kraljeva) završeni su radovi sa eksplozivom, radovi na raščišćavanju sprovešće se u toku 2—3 sedmice. U Smederevu i Požarevcu treba još uništiti upaljače i granate. Ovaj rad zaihtevaće oko 3 sedmice.

Do prekida saobraćaja u Srbiji nije dolazilo. U Hrvatskoj je javljeno o sabotažnim akcijama na prugama Banova Jaruga — Virovitica, Vinkovci — Zemun i Jajce — D. Vakuf. Železnički saobraćaj između Sarajeva i Bradine poinovo je uspostavljen 3.8. u punom obimu.

VII. UPRAVA

Bez značajnih događaja.

U prihvatnim logorima nalaze se 102 taoca i 1481 kažnjenik.

VIII. GUBICI I PLEN[3]

Vidi izlaganje na sledećoj strani.

Za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji
načelnik štaba
fon Gajtner

Dostavljeno:

Sopstveni gubici od 26.7. do 5.8.1942.

	Mrtvi:	Ranjeni:	Nestali:
Nemci u Srbiji	–	, —	–
Nemci u Hrvatskoj	12	13	7
Italijani	28	50	–
Hrvati	35	69	16
Rusi	–	1	–
Srpska policija (četnici)	21	26	
	96	159	23

[13] O tome vidi dok. br. 121 i 132.

[14] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandanata i odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

Neprijateljski gubici od 26.7. do 5.8.1942.

	Mrtvi:	Ranjeni:	Zarobljeni:
Ja srpskoj teritoriji	32	15	464*
Na hrvatskoj teritoriji	1462**	104	1482***
1	1494	119	1946

* od toga 2 engleska oficira
** od toga 1 engleski oficir
*** od toga 2 engleska oficira

Beogradu od 26.7. do 5.8. 1942. ***184 hapšenja:***

Plen

Na srpskoj teritoriji:

32 puške
4 puškomitiraljeza
615 metaka
10 mitraljeskih doboša
300 goveđih koža

Na hrvatskoj teritoriji:

167 pušaka
26 puškomiitraljeza
4 mitraljeza
3 automata (šmajsera)
7 mitraljeskih cevi
76 bajoneta
9 minobacača
1 telefon
243 mine
1 art. oruđe
10.000 metaka
20 kg dinamita
50 kapsli
4,517 kg bombi
2 automobila

Na hrvatskoj teritoriji:

69 bicikla
8 motocikla
300 goveđih koža
3 šatorske cirade
odeća
uniforme
zavojini materijal
delovi oružja
medicinski instrumenti
prtljag
namirnice
ulje, mast
stoka, konji
razno oružje i municija

i Podaci o sopstvenim gubicima, neprijateljskim gubici- Tđenu i izveštaj o sabotažama odnose se na period od • do 5.8.1942.

BR. 126

OBAVEŠTENJE GAULAJTERA I NAMESNIKA NEMAČKOG RAJHA ZIGFRIDA IBERRAJTERA OD 12. AVGUSTA 1942. O ZAVRŠETKU SVIH PRESELJAVANJA I ISELJAVANJA IZ SLOVENIJE[1]

OBAVEŠTENJE

O ZAVRŠETKU PRESELJAVANJA I ISELJAVANJA U DONJOJ ŠTAJERSKOJ

Završeno je preseljavanje iz pogranične zone okruga Brežice i Trbovlje, koje je naređeno mojim obaveštenjem o političkim merama u graničnoj zoni od 20. oktobra 1941 (Službeni list br 48, S. 354).[2]

TIME SU ZAVRŠENA SVA PRESELJAVANJA I ISELJAVANJA IZ DONJE ŠTAJERSKE'

Zadržavam, međutim, pravo da u pojedinim slučajevima nepopravljive državne neprijatelje, a naročito lica koja pomažu oružane bande, udaljim iz Donje Štajerske, bez Obzira na kaznu koja im je izrečena na osnovu mog naređenja od 16. avgusta 1941 (Službeni list br. 38, S. 291).[4]

Grac, 12. avgust 1942.

Gaulajter i namesnik Rajha
dr Zigfrid Iberrajter[5]
šef civilne uprave u Donjoj štajerskoj

' Snimak fotokopije obaveštenja (odštampanog) u AVII, neregistrovan.
[2] i [4] Redakcija ne raspolaže tim službenim listovima.
[3] O preseljavanju Slovenaca vidi knj. 1, ovog toma, dok. br. №.
[5] Siegfried Ueberreither

BR. 127

ĐENJE KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 15. AVGUSTA 1942. POTCINJENIM JEDICAMA ZA ANGAŽOVANJE 704, 714, 717. I 718 PEŠADIJKE DIVIZIJE I SS DIVIZIJE »PRINC EUGEN« NAKON 5FORMIRANJA BORBENE GRUPE »ZAPADNA BOSNA«[1]

Poverljivo

dujuoi general i
"ant u Srbiji
dj. Ia, br. 4437/42 pov.

Prilog 45[2]
K.T.B.
H.Qu., 15. avgust 1942.

') Po završetku operacije protiv partizana na Psunju[3] nastupa *reorganizacija divizija.* (Vidi priloge).[4]

O trenutku preuzimanja komande i naročitim zadacima naredićе se docnije.

***Borbena grupa »Zapadna Bosna«* rasformiraće se do 29.8.**

a) Za rasfbrmniranje štaba sledi naredba.

b) Delovi 704. pd od 22.8. prevoziće se železnicom u zonu obezbeđenja ove divizije.

c) U veži s tim, delbvi 717. pd takođe če se dovesti železničkim transportom.

1/737. pp [717. pd] i 1/741. pp [714. pd] zameniće se prema uputstvu Štaba osiguranja pruga za specijalnu namenu [Brod]. Motorna vozila dodeljena 1/737. pp radi povećanja pokretljivosti ostaju mu i dalje na raspolaganju.

***' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, 79—80.**
[2] Dopisano rukom.
[3] Vidi dok. br. 124, 125, 132 i 141. Komandujući general i kolant u Srbiji je 12. avgusta 1942. naredio da jedna udarna grupa 5 nemačkih bataljona, 2 ustaška bataljona, 3 nemačke baterije, čete i 1 čete za vezu, iz sastava Borbene grupe »Zapadna Bos linije Banova Jaruga — Pakrac, očisti od partizana planinu i. Obrazloženje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji za ~ciju je sledeće:

je planine Psunj garantuje bolju zaštitu železničke pruge d — Zagreb i eksploataciju drveta u Pakracu koje je pono za vojnu industriju, i

adno izvršenje pruža garanciju da se mogu uništiti značaj- partizanske snage« (AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 463—4).
i Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

d) Trebovanje prevoženja uputiti, preko 714. pd, Komandi vojnog transporta Zagreb. Željene iskrene železničke stanice treba saopštiti komandama vojnog transporta Beograd i Zagreb preko divizija koje vrše prijem transporta.

3.) *Delovi hrvatskih jedinica* kojii se sada nailaze u zoni obezbeđenja 714, 718. i 717. pd ostaju potčinjeni tim divizijama i smeju se premeštati iz zone samo s njihovim odobrenjem. Divizije će do 1.9. izvestiti o ratnoj formaciji i brojinom stanju delova hrvatskih jedinica koji se kod njih nalaze.

4.) *Stab za osiguranje pruge za naročitu namenu Brod* rasformira se 31.8. u 24 časa. Osiguranje železničke pruge Beograd — Zagreb prelazi od tog trenutka na divizije. Pored toga se potčinjavaju:
823. landesšieen-bataljon 718. pd
924. i 925. landesšioen-bataljion 714. pd.

5.) Delovi 714. pd koji se nalaze u novoj zoni 717. pd kao i 823. landesšicen-bataljon mogu se smeniti tek onda kada se, nakon angažovanja delova SS diviizije »Princ Eugen« u južnoj Srbiji, oslobode dalje snage 717. pd.

6.) *704. pd* mora da se tako *rasporedi* u svojoj zoni obezbeđenja da, pored svojih ostalih zadataka, može osmatrati i izviđati naročito Homoljske planine iz rejona Majdanpek — Kučevo — Petrovac — Gomjiak — Zagubica.

7.) 0 smeni delova 717. pd SS divizijom »Princ Eugen« sledi naređenje.[5]

I. V.
Hinghofer
general-potpukovnik

Dostavljeno:
.. «

[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 105, 116 i 120. Komandujući general i komandant u Srbiji je naredio da SS divizija »Princ Eugen« smeni 717. pd do 10. septembra 1942. i preuzme njen rejon smestaja i angažovanja (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 150—1).

[4] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. 128

)VEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 17. AVGUSTA 42. ZA NAPAD NA PARTIZANSKE SNAGE I ZA POSTUPAK SA ZAROBLJENIM PARTIZANIMA, ĆETNICIMA I STANOVNIŠTVOM U REJONU ŠEKOVICI — VLASENICA[1]

fiB—884[2]
i. peš. divizija
7delj. Ia/op.

Poverljivo

Div. St. Qu. 17.8.42.

Komandujući general i komandant u Srbiji
Odelj. Ia
primij. br. 4544/42 pov.

laindujući general i komandant u Srbiji
ilj. 24.8.42. Glav. kane. 6302/42 pov.
lj. Ia/delov.
erakT Prilog.

Divizijska zapovest br. 26
radi pripreme za operaciju S
(karta 1:100.000)

1) U rejonu Šekovići, 15 km severno—severozapadno od aiioe nalaze se *jače partizanske grupe,*[5] koje razbojničpoduhvatima i pljačkanjem već nekoliko nedelja znatno *jaju da se oslobodi istočna Bosna.

2) *Ojačana 718. pd* 25.8. će opkoliti i uništiti ove pairtigrupe.[6]

U e Sn^im^a^k originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501 r 7« a 0 *li*—6.
[2] Dopisano rukom.
* i [4] Štambilj primaoca.
Jci m p T " , s-e nalazili 6- istočnobosanska NOU brigada i tako da J manevrima izbegli koncentričan ik tom IV kn a H Z[18]u Pd 9. septembra obustavila dejstva Ska'i<!tnSi»vhf'c i, u ° J 169 1 17o: Rudi Petovar, Šesta pro-
' v K o k te^nS 1 3 2 M 4 1 ' VI1, Beograd, 1951, str„ 45~52>

40*

3) U ovom cilju, do 24.8. divizija će stići u *očekujuće rejone:*

a) *Grupa »Sušnik«*
Vlasemdca — Gradina — Drum — Kozija Ravan — Zasiok — Zalukavlje.

b) *Grupa »Francetić«:*[1]
Zvornik — Kuila Grad — Prav. Kamenica — Liješanj — Kušlat, 3,5 km zapadno od Drimjače.

c) *Grupa »Faninger«* [Fanninger]:
Prnjavor — Osmaci — Memići.

d) *Grupa »Henšel«* [Henschel]:
Stupari — Malijevići — Zukići.

e) *Artiljerijska grupa »Humel« [Hummel*]: južno od Vlaseniee.

f) *Ojačana 2/501. bat. vojne žandarmerije (mot.)* (divizijska rezerva): Vlasenica.

Razvoj mora biti Završen do 20 časova, tako da grupe jedan sat po prijemu odgovarajuće zapovesti mogu na širokom fronut da krenu na Sekoviće.

U toku pokreta Art. grupa »Humel« biće potčinjena grupi »Sušnik«.

4) *Sastav* grupa — videti prilog 1 (dostaviće se).

5) *Granice* za izviđanje i za napredovanje iz rejona gde je izvršen razvoj:

a) Između Grupe »Sušnik« i Grupe »Francetić«: kota 224 (ušće potoka Dubnica u Jadar) — potok Dubnica do Rajevine — Jokići — Plakalovići — Nikolića br., k. 967 — Šelkovići (sva navedena mesta pripadaju Grupi »Francetić«).

b) Između Grupe »Francetić« i Grupe »Faninger«: put Zvornik — Capardi — Matkovac — kota 430 — Kik — 'kota 863 — Ponor (sva navedena mesta pripadaju Grupi »Faninger«).

c) Između Grupe »Faninger« i Grupe »Henšel«: Gračanica — Ravno b. (tt 1021) — Mitrovići (mesta pripadaju Grupi »Henšel«).

d) Između Grupe »Henšel« i Grupe »Sušnik«: Gojakovići, 6,5 km istočno — jugoistočno od Stupara — Pišalište (k. 845) — kota 905 — k. 687 [Gradina] — Akmačići (mesta pripadaju Grupi »Sušnik«).

6) *Polazak* iz očekujućeg rejona biće prema naročitoj zapovesti. U početku napredovanje mora biti na širokom fron-

[1] Odnosi se na ustašku »Crnu legiju«.

tu i po mogućstvu mora biti *brzo.* Odmori se moraju uključiti samo uikoliko je to neophodno potrebno. Uspeh zavisi od br-napredovainja svih jedinica.

Borbena odeljenja za vezu treba pravovremeno da uhvate vezu na granicama sa susednim grupama, koja se posle toga nikada ne same izgubiti.

7) Predviđeno je da se 25.8. stigne na sledeće dnevne eve:

a) Grupa »Sušnik«
Krstenić — Tepen — Akmačići.

b) Grupa »Francetić«:
istočna obala potoka Lovnica od Brainci — Šelkovići (istok) zaključno.

c) Grupa »Faninger«:
Kamenova kljet, k. 929 — Omerova (k. 836) — Greda (k. 955) — Ponor.

d) Grupa »Henšel«:
Podgajević — Marjanovići — k. 812 (Prekec) — Glavotin (lk. 945) — Mitrovići.

8) *Veze:*
divizijski načelnik veze obezbediće:

a) Telefonske veze:
a — grupe, sem Grupe »Henšel«,
ija — Sarajevo,
a — Beograd.

b) Radio-veze:
a — grupe, sem Grupe »Humel«,
a — Tuzla,
a — Beograd,
a — Bijeljima

9) *Svetlosni znaci* (važe za celokupno angažovanje):

Oznake:

crveno — naišli srno na neprijatelja,
crveno ispaljeno u određenom pravcu — tamo neprijatelj pruža otpor,
belo — ovde smo, art. vatru premestiti napred!
zeleno — neprijatelj se povlači,
žuto — neprijatelj napada, želi da se probije.

10) Od 23.8 u podne divizijsko komandno mesto: Vlase-

Dostavljeno prema konceptu

Za komandu divizije
generalštabni kapetan
[8]

Prilog 1 uz zapovest 718. pd Ia, br. 2635/42. pov.

718. pd **Poverljivo**
Ia op **Div. st. Qu., 17.8.42.**

Posebna naređenja u vezi sa divizijskom zapovešću br. 26 za postupak sa stanovništvom i sa ustanicima u toku operacije S:

I. POSTUPAK SA STANOVNIŠTVOM

U svakoj prilici treba rečjiu i delom objasniti stanovništvu da je akdija isključivo uperena protiv partizana i da će svi oni koji žele da rade biti pod zaštitom nemačkog i hrvatskog oružja.

Stoga je zabranjeno:

1) Da se pale kuće, ukoliko na to ne primorava sama borba.

2) Da se stanovništvu otera stoka ili da se oduzima hrana.

II. POSTUPAK S ČETNICIMA

Uključiti one četnike koji su se pre početka akcije izjasnili da žele da se s nama bore protiv partizana. Postaviti ih tako da više od jedne čete četnika ne ostane kompaktno i stalno ih držati između dve nemačke, hrvatske ili ustaške čete. Pozadi čete četnika angažovati još jednu našu borbenu jedinicu kao obezbeđenje.

Razoružati i zarobiti one četnike koji se ne priključe akciji, **već ostanu pasivni.**

One četnike kojii pruže otpor smatrati kao ustanike (vidi tačku III).

III. POSTUPAK SA USTANICIMA

1) Streljati sva ona lica koja se nađu sa oružjem ili koja imaju oružje i municiju.

2) Sva muška lica koja su sposobna za vojsku (od 17 do 50 godina) treba uhvatiti i prebaciti u divizijsko mesto za prikupljanje zarobljenika.

[8] i [9] Potpisi nečitki.

3) Sem toga, treba uhvatiti i predati divizijskom mestu za prikupljanje zarobljenika i sva ona lica koja su sumnjiva da su pomagala ustanike.

4) Sva lica koja izgledaju pogodna da služe kao vođe do skloništa ustanika mogu za vreme akcije ostati kod jedinica da bi se na odgovarajući način upotrebila. Ali posle toga treba takođe da se upute u divizijsko mesto za prikupljanje zarobljenika.

Za komandu divizije, Ia,
generalštabni kapetan,

Prilog 2 uz zapovest 718. pd br. 2635/42 pov.

Poverljivo

Sastav grupa za operaciju S:

a) *Grupa »Sušnik«:*

komandant: pukovnik Sušnik,
jedinice: štab 738. pp,
1/738. pp
11/738. pp
738. bataljon folksdojčera podeljen je, hrvatski 1/5. pp
4/668. art. diviziona, hrvatski 1. samostalni vod brdskih oruđa.

b) *Grupa »Francetić«:*

komandant: pukovnik Francetić, sem toga 1 nemačka komanda za vezu s radio-odeljenjem,
jedinice: 3—4 ustaška bataljona, koje će odrediti pukovnik Francetić,
3. brdska baterija hrvatskog IX art. diviziona (Sarajevo),
jedan vod 3. brdske baterije hrvatskog XI art. diviziona (Sokoilac).

c) *Grupa »Faninger«:*

komandant: potpukovnik Faninger,
jedinice: štab 750. pp
11/750. pp
hrvatski 1/8. pp
1. baterija hrvatskog VII art. diviziona,
2. baterija hrvatskog VII art. diviziona,
1. vod.

d) Grupa »Henšel«:

komandant: major Henšel,
jedinice: III/750. pp
hrvatski 1/3. pp
2. baterija hrvatskog VI art. diviziona.

e) *Art. grupa »Humel«:*

komandant: potpukovnik Humel,
jedinice: štab 668. art. diviziona,
1/668. art. diviziona,
2/668. art. diviziona,
1. baterija hrvatskog IX art. diviziona (Pale), jedan vod 2. baterije hrvatskog XI art. diviziona (tesnac Jabuka).

f) Ojačana 2/501. bat. vojne žandarmerije (mot.)

komandir: kapetan Nojiman [Neumatnn],
jedinice: 2/501. bat. vojne žandarmerije (mot.), vod tenkova 10/12 [tenk. čete].

Za komandu divizije, Ia
generalštabni kapetan,

BR. 129

IZVEŠTAJ ŠEFA POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI OD 18. AVGUSTA 1942. O REZULTATIMA SUZBIJANJA AKTIVNOSTI NOP-a U GORENJSKOJ[1]

P r e pis

Šef Policije bezbednosti i
Službe bezbednosti Berlin SW 11, 18.8.42.
IV A, 1 b—B. broj 3430/42

Predmet: Suzbijanje aktivnosti bandi u Gorenjskoj.

U okviru suzbijanja aktivnosti bandi u Gorenjskoj, na jednom području bandi, pre toga otkrivenom od Policije bezbed-

[1] Snimak overenoa prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175 r. 140, s. 2668233.

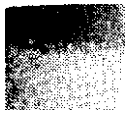

k 8 t ^ f t t l 1*1:
Sarii« u*
^A x ^Jff flioAž
ia ••^.•rte&in.
"MS£iL s^m&sm me »
: .. a«: d»r SmUv«W s igfcsis irs ^useMO«
tt.jk. i« «lm* <k«r
mmmtiimt» ma i& «tem- t
«ađi^a >i«0ie>t sim jepumia voa ZS HlaatzMi «>4 dm^ 1
mmmsm&mZMiii) m& <siN»~
dlfefetostaft' to
. &*&&Uka «uf, sU« m } emi* 2 *&rm uađ
1 » J U * . JtođaUUt. Aksia® :
§
<u« Ta
'•-f&^-l^t^U*h^K^i«««»»- te»«» *u«ši& l'«S.. 1 nm,
fe»!»«», l^AMtil«.»1 -
M J ^ t o r s M f e uM aoftstl^a mlte,<Set cjct^st.i;.
«• is'«^«^»i» »
uaappottsstl- Hm; VaMeiu&š 'a»J^•:mal»»*ɔ«ilt'ta^•
•a*t-#ie& -Mptstt: • «»» ik.svaSsaj.4-»» su «to»«*«* s«: stas,»»
šagastiaa»
ftia»»«.® ml Miagjsi.
.' fa'i ,* M ti
.... at*. 4**. fe«tiSKtk«ftia6 ao*B *u»saa'ii.jj«». JtapmOM
«Jifc;:
im Jvr .te-aj&sti
•' «« sj» tt&itvds vzstimv far atlas tevfem- "
»iiiutfca S s » g « i s « a a - i a f e s •
UA« j^ fiaaKUu-^s. So 1s«
»«•stlts rta» j«»tM«r«&«W3;*i«l«-4»*««rK«WR!S«Be»-
to a u j » . t5«»s.'3Si
i -«»»i»' \^
Ia Vcrt^tv'^i

Fotokopija dokumenta br. 129

nosti, bila je, 'između osta'log, sprovedena velika akcija Policije za održavanje reda i poretka, uz angažovanje oko 5.000 ljudi.[2] Istovremeno je na jednom drugom području sprovedena akcija uz angažovanje protivbanditske[3] grupe, koja je bila sastavljena od 28 Slovenaca i 40 službenika žandarmerije, pod rukovodstvom kriminalističkog komesara Branta [Brandt] i jednog oficira Zaštitne policije.

Prema podacima Policije bezbednosti dobivenim na osnovu izviđanja, na području koje je pretresano od strane Policije za red i poredak nalazi se oko 300 bandita, koji su bili sinešteni u tri logora. Osim toga, banditi su imali na raspolaganju jedno skladište municije i eksploziva, kao i dva skladišta sa životnim namirnicama. Kao rezultat ove velike akcije bilo je utvrđeno 14 mrtvih i 17 zarobljenih.

Nasuprot ovom rezultatu velike akcije, veći je uspeh postignut od strane formirane protivbanditske grupe. Nakon akcije u kojoj je protivbanditska grupa bila angažovana svega 12 časova bilo je 8 ubijenih i 5 zarobljenih. Ovom broju, po svoj verovatnoći, treba dodati još 20 mrtvih, koji su ostali da leže na tom zemljištu. Među ubijenim nalazi se i jedan politički komesar. Nadalje, bilo je zarobljeno: 1 teški mitraljez, 1 laki mitraljez, 10 pušaka, efksploziiva, kao i obimne rezerve životnih namirnica, municije i drugih stvari.

Kroz saznanje koje je dobijeno u borbama obeju akcija,[4] komandant Policije za red i poredak je prihvatio predlog komandanta Policije bezbednosti i službe bezbednosti na Bledu da se borba protiv bandi vodi, uglavnom, formiranjem protivbandits'kih grupa. On se je saglasio i pristao da čete treba angažovati kao protivbanditske grupe dopunjene ljudstvom iz Policije bezbednosti i dobrovoljcima Slovencima. Komandant SS i policije je na to izdao sledeću zapovest: »U pojedinim Iručjiima da se angažuju Slovenci, s tamo nadležnim četama Policije za red i poredak, svi u civilu. Komandu preuzima amošnji komandir čete, koji treba, svaki put, zbog akcije, da skladi svoj odnos s komandantom Policije bezbednosti«. Kao sledica ove zapovesti, u svim područjima bandi formirane protivbanditske grupe i upotrebijene shodno zapovesti ko-

[2] Ove snage su 2. avgusta 1942. opkolile 2. i 3. četu Poljanskog artizanskog bataljona na sektoru planine Blegoša. Druga četa se izkla iz okruženja, a iz 3. čete se spasao mali broj partizana (Zbor-, ik, tom VI, knj. 3, dok. br. 128).

[3] U dokumentu piše: »die Gegenbande« (grupa za borbu protiv artizana, poterna grupa, trup ili jagdkomanda).

[4] Pored akcije na Blegošu, sprovedena je akcija i na planini Je-"ovici, na kojoj se nalazio bataljon 2. grupe NOP odreda, ali je on speo da se probije iz okruženja (Zbornik, tom VI, knj. 3, dok. br. 128).

manđanta SS i policije. Tako je trenutno na obuci ioš iedna protivbandrtska grupa koja je od 16.8. bila upotrebljava na jednom području bandi, već detaljno pretraženom

ću izveštavatf^Sima ○V○g ^ ^ ^ P,,,C>,iv bandi ^prekidno

F.d.R.d.A.
5

zastupa
potpis

potporučnik Sigurnosne policije

BR. 130

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 19 AV GUSTA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO--POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH[5]

Telegram[2]
19.8.1942.
u 19,45 č
Strogo poverljivo
Nemački general u Zagrebu
K.R.

1. OKW/odelj. za inostranstvo
2. OKH, odelj, vojnih izaslanika
3. OKH, odelj. vojnih izaslanika, Irena
4. Generalštabu vazduhoplovstva, grupa vojnih izaslanika puk Šrnit
5. W.B. SD-Ia
6. Komanđ. generalu i komandantu u Srbiji

Nemački general u Zagrebu
Primij. 21. avg. 1942.
Br.
Odelj. Ia, Pol. 13

OPŠTA PROCENA TRENUTNE SITUACIJE U HRVATSKOJ

U istočnoj Bosni je ustanički pokret, koji se sporadično javlja, tohko popustio, da više ne postoje ozbiljnije' bojazni,

[5] Potpis nečitak.

268, s.' 203^6^ak telegrama (P^isano^g na mašini) u AVII, NAV-T-501, r.

' ' itamtlTprimtS^ama ^ ^ §U ^ P^odad,,

osim ako bi četnici dobili jaču pomoć iz Srbije i naređenje za novi ustanak od Mihailovića, koji sada, verovatno, boravi u Bosni.

U zapadnoj Bosni je Borbena grupa »Štal« čitav posao svršila, ia)ko se nedavno pokazalo kako je teško na velikim prostranstvima potpuno doskočiti ustanicima. I u očišćenim područjima neprestano se pojavljuju manje grupe ustanika, koje vrše manje ili veće ispade.

U čitavom ostalom nemačkom zaposednutom području može se zabeležiti dalje zaoštravanje jako organizovamog partizanskog pokreta. Autoritet hrvatsike vlade i, ionako oskudnog, upravnog aparata ozbiljno je narušen u velikim područjima, što ima jako dejstvo i na držanje hrvatskog dela naroda.

Južno od Save, između Une i zapadne državne granice, kao i severno od Save, u planinskim predeliima oko Požege, stoje znatni krajevi pod jakim pritiskom partizana, kome i hrvatski seljaci koji ovde stanuju, većinom Mačekove pristalice i protivnici vlade, pružaju utoliko manji aktivni otpor ukoliko sebi takvim držanjem otkupljuju određenu poštedu. Na čitavoj teritoriji severno od Save folksdojčeri relativno najviše trpe pod terorom partizana.

Pri zarobljavanju, njih, isto kao i ustaše, skoro bez izuzetka streljaju, dok 'druge zarobljenike, pošto opljačkaju, puštaju na slobodu. Po sebi se razume da se partizani trude da što je moguće više štete nanesu narodnoj privredi. Nije se bitno zaoštrila situacija kod Zagreba, gde se partizanski pokret sa istoka, juga i zapada neposredno približio vojnički veoma oskudno zaštićenom glavnom gradu zemlje.

Na planini Psunju, zapadno od Požege, u toku je jedna nemačko-hrvatska akcija čišćenja.[4]

Protiv jako rascepkainog, ali svakako vrlo živog i uznemirujućeg partizanskog pokreta u Sretnu isturena je hrvatska policija u prve borbene redove, dok se hrvatske trupe, jedinice folfcsdojčera i pre svega jedan iz Srbije pridati nemački bataljon drže u spremnosti za jači zahvat.

Južno od demarkacione linije, a pre svega na području Duvno — Livno — Glamoč (ranija III italijanska zona) nastala je vrlo neugodna situacija iznenadnim odlaskom Italijana i prodorom crnogorskih partizanskih brigada,[5] ojačanih iz Hercegovine i Dalmacije, koji je odmah nakon toga usledio. Partizani, koji su u svom nastupanju prema severozapadu pokušali da zadobiju krajeve prema Sarajevu i Travni-

[4] Vidi dok. br. 127, nap. 3, dok. br. 132, nap. 6.
[5] Vidi dok. br. 123, nap. 7.

ku, i koji sada pokazuju istu težnju u pravcu Jajca, broje, prema opreznoj proceni, 6—7000 naoružanih lica,[6] koji, u ne baš neznatnoj masi, raspolažu iitalijanskim oružjem i ponekim topom, i koje prati znatna komora žena i dece. Oni ne samo da u širem opsegu ugrožavaju južni bok grupe general--majora Štala, nego i Mostar, čiji italijansfci garnizon" Nemci koji rade na ovom području ne smatraju naročito sposobnim za otpor, a samim tim i važna boksitna područja zapadno od ovoga grada. U pravcu Makarske i drugde omi imaju vezu s morem i sa dalmatinskim, sada italijanskim ostrvima, koja su takođe zadesili nemiri. Vrlo impresivnu sliku situacije kod Livna dao je jedan inženjer tamošnjeg rudnika uglja, koji vode Nemci (Hansa-lajhtmetal), i kojli je sa 10 drugih Nemaca i s nekoliko desetina Hrvata pomagao do kraja u odbrani nemačke upravne zgrade u Livnu,[7] i koji je zadnjih dana boravio u Zagrebu kao posrednik za oslobođenje nemačkih zarobljenika.

Partizansko područje oko Livna povezano je, s nekoliko prekida, sa ustaničkim žarištem na Grmeč-planini i u području jugoistočno od Karlovca, kao i u višim predelima Hrvatske. Hrvati se nadaju da će pod određenim pretpostavkama moći očistiti i održati područje Karlovac — Bihać i dalje ka jugoistoku. Maršal takođe misli na ponovno zadobijanje livanjskog područja. Neka prvo eventualno još i uspe, ali se zadnje teško može očekivati. Isto tako je problematično da li, bi — uprkos određenim aneksionim pretnjama prema Hrvatima — italijanska 2. armija uskoro zaposela ovo područje. Sada više izgleda da se Italijani spremaju da evalkuišu i za mostarska boksitna nalazišta važni Imotski. Tako se pri trenutnom odnosu snaga na hrvatskoj teritoriji postavlja pitanje da li se treba zadovoljiti da se livanjsko partizansko područje zatvori na severu i severoistoku, da se preuzme na sebe rizik gubitka bdksitnih jama zapadno od Mostara, a da se u ostalome sačeka dok partizani, prisiljeni glađu, ne napuste svoje pozicije. U datom slučaju trebalo bi zamoliti Komando Supremo da bar za održavanje rejona zapadno od Mostara povede intenzivnu brigu.

[6] Brojno stanje Grupe proleterskih brigada (četiri brigade) iznosilo je oko 3.800 boraca (Miso Leković, n.d., str. 40).

[7] Delovi 1. i 3. proleterske NOU brigade i 5. krajiškog NOP odreda i bataljon »Vojin Zirojević«, pod neposrednim rukovodstvom VŠ NOP i DV Jugoslavije, 4/5. avgusta 1942. su zauzeli Livno. Tek 7. avgusta 1942. uništena je poslednja grupa u Livnu, čije su jezgro činili službenici nemačkog preduzeća »Lajhtmetal« i 2. četa 20. ustaškog bataljona (Zbornik, tom II, knj. 5, dok. br. 87, tom IV, knj. 6, dok. br. 68, 77, 84, 85 i 96, knj. 7, dok. br. 178 *i* 190).

Italijani na hrvatskoj teritoriji u uskom primorskom ooiasu još uvek raspolažu, verovatno, sa preko 120 000 ljudi; svakako je situacija ustanika osetno teža nego kod nas; tim više što su viši pređeli Hrvatske (planinski predela između Sušaka i Knina), izuzev nekih mesta koja su zaposele italijanslke trupe, u rukama ustanika.

Na kraju se može priimetiti da, prema podudarnim izveštajima iz svih hrvatskih oblasti, deluje vrlo živa i vešta propaganda partizana, pre svega sa otvaranjem drugog fronta pri čemu se nekako stiče utisak kao da bi pri otvaranju - ovog drugog fronta Hrvatska imala da odigra specijalnu ulogu Zabrinutost da bi se jednog dana iskrcavanjem nekoliko hiljada Engleza na hrvatsko tlo mogao uspostaviti »solunski front« ispunjava, bilo s pravom ili ne, i elemente kojd stoje uz novu državu, kao i njihove rukovodioce, tim pre što je ponašanje itaiijanskih jedinica na hrvatskoj teritoriji prilično neprovidno, a njihove simpatije prema Srbima su sasvim očite.

7 primeraka•
1 primerak'original
2. primerak generalu
3. primerak načelniku
4. primerak poslaniku
"5. primerak vojnom atašeu
6. primerak vazduhoplovnom atašeu
7. primerak koncept.

Nemački general u Zagrebu
Odelj. Ia, br. 234/42, str. pov.
Zagreb, 19.8.1942.
P^ot^- Glez

BR. 131

ODOBRENJE NAČELNIKA OPERATIVNE UPRAVE VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 21. AVGUSTA 1942. RAJHSFIRERU SS DA SE LEGIJA NDH ANGAŽOVANA NA ISTOČNOM FRONTU POVEĆA NA DIVIZIJU[1]

Lični štab rajhsfirera SS
Administrativno odeljenje
A'k't Cr. A R/120

Vrhovna komanda Vermahta
Br. 02371/42 pov. WFSt/Qu (III) **F.H.Ou.**
Primljeno 24.8.42.[3]

POVERLJIVO

Rajhsfireru SS i šefu nemačke policije
na ruke gospodinu obergrupenfireru Volfu

Firer je naredio da se hrvatske trupne jedinice, koje su već angažovane na istočnom frontu,[4] proširе na jednu samostalnu *hrvatsku diviziju.*[5]

Pored jednog puka koji je već formiran neophodno je da se formira jedan bataljion za vezu, kojli, s obzirom da je divizija sastavljena od ljudstva sa mešovitim jezikom (nemački oficiri i podoficiri), može da bude formiran samo od hrvatskih fosksdojčera. Prema izveštaju nemačkog generala u Zagrebu, hrvatsko Ministarstvo za odbranu zemlje pripremilo je za ото 350 foDksdojčera.

U interesu ubrzanog formiranja te hrvatske jedinice, Vrhovna komanda Vermahta je dala svoju saglasnost, i moli *se* ne uzima u obzir pozivanje tih follksdojčena za druge ^tke.

Načelnik Vrhovne komande Vermahta
I. A.
Jodl[6]

Kratkim[7] putem [dostaviti] SS *oberšturmbanjireru R. rantu* da preduizme odgovarajuće mere. Ja sam po ovlašćerajhsfirera SS potvrdio njegovu saglasnost OKW.

24.8.42. **Volf[8]**

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 21, s. 2526888.
[2] Štambilj primaoca.
[3] Dopisano rukom,
[4] Vidi dok. br. 103. Reč je o tzv. »hrvatskoj ojačanoj 369. pješačkoj pukovniji«, koja je formirana jula 1941. u Zagrebu kao »Hrvatska dobrovoljačka legija«, zatim obučena u Nemačkoj i poslata na istočni front.
[5] Misli se na formiranje 369. pd (dok. br. 173, 186 i 196).
[6] Alfred, general-pukovnik
[7] Sledeći tekst, uz potpis Volfa, dopisan je rukom.
[8] Karl Fridrih Volf (Karl Friedrich Wolff)

BR 132

ESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUĆEG GENERALA 'KOMANDANTA U SRBIJI OD 21. AVGUSTA 1942. KOMANJMIU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNOiLITICKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, SOPTVENIM PROTIVMERAMA I NAMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI, SREMU I BOSNI[1]

mandujući general i ***Prilog 63.***[2]
nandant u Srbijii . **H.Qu., 21.8.1942.**
delj. Ia, br. 4530/42 pov. **K.T.B.[3]**
Poverljivo

redmet: **Izveštaj o situaciji za period od 11.8. do 20.8.1942.**

priloga **(samo komandantu oružanih snaga na Jugoistoku)**

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. STANJE KOD NEPRIJATELJA

1.) Opšte:

;k na srpskoj teritoriji i nadalje nema predznaka za neposredno izbijanje nacionalnog ustanka za kojd pripreme na-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 2513—7.
[2] Dopisano rukom.

prednju, pojačava ise utisak za čitavu hrvatsku teritoriju da se stanje od neprijatelja zaoštrava.
Ponovo je potvrđena veza pokreta Draže Mihailovića sa srpskim službenim organima.
Izgleda da pokret Draže Mihailovića prebacuje težište svog *organizacionog rada* sa srpske teritorije u području između Drine i Bosne.
U Hrvatskoj: Uticaj hrvatske vlade severno od Save je propao. Postoji stanje pravne nesigurnosti. Komunistička propaganda ima velikih uspeha.

2.) *Srpska teritorija:*
U Beogradu mir, dalja hapšenja nepouzdanih elemenata. U poslednje vreme zaoštrava se stanje u rejonu istočno od Požarevca.
Treba konstatovati sledeće predznake:
a) Sve veća propaganda sa opštim pozivanjem da se sabotiraju naređenja nemačkih vlasti.
b) Ilegalna regrutacija i obulka.
c) Pripremanje hrane i naoružanja.
U do sada srazmerno mirnim područjima množe se prepadi na Nemce i Srbe verne režimu.
U zoni 1. kraljevskog bugarskog okupacionog korpusa ponovo oživljava partizanska delatnost oko Leskovea, prepadi se nastavljaju.
U zoni 717. pd, na južnom odseku, bore se među sObom manji partizanski i četnički odredi.
3.) *Srpsko-hrvatsko granično područje:*
Opet su prestali sudari između četnika s jedne strane, koji su domaći na hrvatskoj teritoriji i koji su dobili pojačanje iz Srbije, i hrvatskih oružanih snaga i ustaša sa druge strane. Na Drini vlada mir.
U Sremu, naročito na Fruškoj gori, oživela je delatnost partizana u vršenju sabotaža i napada. U rejonu oko Rume izvedeni su teški sabotažni akti na saobraćajna postrojenja i prepadi na službena lica. Banda od 300 ljudi izvršila je prepad i zarobila jedan hrvatski radni bataljon.[4]
Pri pojedinačnim akcijama neprijatelj izbegava borbeni dodir.

" Ovu akciju su izveli delovi Posavskog NOP odreda.

4.) *Istočna Bosna:*
' Ustanioi se ponovo prikupljaju oko Vlasenice, četničke grupe koje' se tamo nalaze navodno su uspostavile kontakt s partizanima. 4. i 5. crnogorska proleterska brigada delimično su uništene u rejonu jugozapadno od Sarajeva.[5] Kod Trnova nastavljaju se pokreti naoružanih bandi duž nemačko-italijan-®ke interesne granice. Jedna preostala neprijateljska grupa navodno je ostala na planini Igmanu. Neprijateljska grupa koja napreduje iz rejona južno od Jajca prema severozapadu predstavlja opasnost za južni bok.

Zapadna Bosna:
-t pored podrObnog pročešljavanja luka Una — Sana, mnogi partizani su ostali uz pomoć veštog maskiranja i grupišu se ponovo u manje skupine. Jugoistočno od Bos. Novog su još pamo neznatne neprijateljske snage.

Grmeču je, kao i pre, težište koncentracija ustanika. Na marici se neprijatelj pre početka operacija povukao prema verozapadu, zapadu i jugu.[6] Isto talko neprijatelj pokušava se s jugoistočnih ogranaka Psunja povuče na Papuk.[7] Pri fenju je zarobljeno mnogo ljudi. Bande iz slavonskih plaja i nadalje ugrožavaju glavnu železničku liniju Zagreb — sgrad.

Južno od demarkacione linije:
zona, koju su Italijani evakuisali, postaje sve više oblast ~.jom vladaju ustanici. Pokret ustanika dokopao se većeg ;okruženog rejona, naročito u oblasti Livno — Glamoč. Uspoivljena je veza s jakom neprijateljskom grupom na Grmeču. cret Draže Mihailovića pokušava da, i pored nezavršenih "prema u istočnoj Bosni, osvoji vlast južno od demarkaciolinije.

[5] Reč je o 4. proleterskoj NOU brigadi, koja je 13/14. avgusta, 2. proleterskom, 1. krajiškom, 2. bataljonom 3. proleterske, 10. -'rcegovačkom NOU brigadom i delovima 3. krajiškog NOP odreda novila bezuspešan napad na Kupres. U tom periodu 5. proleterska U brigada je zatvarala pravce Rama — Prozor i Bugojno — G. Va- i obezbeđivala Prozor (Zbornik, tom II, knj. 5, dok. br. 78 i 79).
[6] i ' Vidi dok. br. 122, nap. 3.
[7] Akciju protiv partizana na pl. Psunju, u cilju zatvaranja linije vska — Nova Kapela, preduzeo je 3. bataljon 721. pp 714. pd sa 2. terijom 661. art. diviziona iste divizije (AVII, NAV-T-501, r. 248, 483).

U međuvremenu su pristalice Mihailovića napale i zauzele Foču.[8] Uz velike svireposti ubijeno je oko 1000 stanovnika. Italijani nisu intervenisali.

7.) *Sabotaže i prepadi:*

Ponovljeni sabotažni akti ma železničkoj pruzi Zagreb — Beograd ukazuju ma ozbiljnu opasnost za sigurno održavanje veze s Rajhom. Većina napada se vrši južno od slavonskih planina i u Sremu. Broj sabotažnih akata u Srbiji povećao se od 38 na 43 (među njima 2 slučaja sabotaže na železnici).
Broj napada* u Hrvatskoj je doduše opao sa 75 na 57, ali se broj sabotažnih akata na železnici povećao od 21 na 26.

II. NEPRIJATELJSKA VAZDUHOPLOVNA DELATNOST

Izvešteno je o doletanju 3 neprijateljska aviona u južnu zonu Srbije. Bugarsko ministarstvo rata je stavilo na raspolaganje, radi zaštite bakarnih rudnika u Boru, 1 protivavionsku bateriju (88 mom), koja će se dovesti i upotrebiti krajem avgusta.

III. DELATNOST SOPSTVENIH TRUPA

1) Borbena grupa »Zapadna Bosna«:

Pri čišćenju Šamarice i nadalje samo slab dodir s neprijateljem.[9] U ovoj akciji neprijatelj je izgubio do sada ukupno 62 mrtva i 409 uhvaćenih. Sopstveni gubici: 1 Nemac mrtav, 3 ranjena, 1 Hrvat mrtav, 1 ranjen. I u operaciji na Psunju dolazilo je dosad samo povremeno do dodira s neprijateljem. Operacija zasad još nije završena, neprijatelj je izgubio do sada 23 mrtva i 504 uhvaćena lica, pri neznatnim našim gubicima.

2) *U istočnoj Bosni* delovi 718. pd nemaju više dodira s neprijateljem u rejonu zapadno i jugozapadno od Sarajeva. Taktička grupa,[10] angažovana za čišćenje doline Ljubine (severozapadno od Sarajeva), naišla je mestimiee na jak neprijateljski otpor, pri čemu je imala 3 mrtva i 4 ranjena. Izbrojani neprijateljski gubici iznose 21 mrtav, ali su verovatno veći.

[8] Foču je zauzela Grupa četničkih odreda: Fočanski, Bosanski, Šavnički i Durmitorski odred. Pri tom su, 19. avgusta 1942, izvršili masovan pokolj Muslimana (Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 166 i 167; AVII, Ca, reg. br. 14, 48/6, k. 161, reg. br. 7/9, k. 171, 50/1, k. 165. a. NDH, k. 56, reg. br. 9/2—28).

[10] Grupu je sačinjavao ojačani 2. bataljon 738. pp 718. pd. Opširnije o toj akciji vidi AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 484, 491—2 i 501.

.; 3.) Delovi nemačkih divizija koji su ostali *u Srbiji* i Bugarski okupacioni korpus sproveli su niz izviđačkih i patrolnih akcija bez naročitog uspeha. Pri pretraživanju naselja hvatana su sumnjiva lica. Sprovedene vežbe uzbune, naročito u većim garnizonima, tekle su po planu. Nastavlja se i dalje izgradnja stražarsfcih kula na železničkim prugama.

4.) SS *divizija »Princ Eugen«:*[11]

U vezi sa završetkom četne obuke sprovedene su vežbe ukrcavanja. Počelo je formiranje dopunskog puka. Uklonjena je šugavost konja u diviziji, sakagija je u opadanju.

5.) Nemačke jedinice potčinjene *Štabu za osiguranje pruga za naročitu namenu, Brod,* imale su u živoj patrolnoj delatnosti više puta dodir sa slabijim neprijateljskim snagama.

6.) *Nemačka i Mađarska dunavska rečna flotila* nastavile su svoja patroliranja po planu. Nije bilo dodira s neprijateljem.

7.) Avijacijske jedinice u pripravnosti vršile su nasilno izvladamje Šamarice, Psunja i severnog dela Grmeča. Bacan je mnogobrojni propagandni materijal.

IV. NAMERE

a) Napad Grupe »Borovski« na partizane u Fruškoj gori 24. 8. 1942.[12] Odmah zatim premeštanje na Homoljiske planine ('istočno od Požarevca).

b) Pojačano izviđanje i osiguranje 718. pd uz demarkacionu liniju jugoistočno i jugozapadno od Sarajeva.
Okruženje i uništenje jače neprijateljske grupe severozapadno od Vlasenice ojačanom 718. pd. Početak 25.8.1942.

c) Premeštanje SS divizije »Princ Eugen« na jugozapad Srbije *pd* 10.9.1942.°

V. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA[14]

Stvarna jačina sada iznosi 649 oficira, 14.752 vojnika. Jačina 'Srpske državne straže (nemačke i mađarske narodnosti) u

[11] i [13] Vidi dok. br. 105, 110, 118, 121, 127 i 129.

[12] Vidi dok. br. 124, 125, 127 i 135. Opširnije o pripremama i toku Ove operacije protiv partizana, koja je počela 26. avgusta 1942, vidi „Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 46 i 52, knj. 17, dok. br. 52, 53, 64, 71 73; dnevne izveštaje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 13. do 20. avgusta 1942, AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 471, 476, 483—4, 491—2, 505 i 508.

[14] i [15] Vidi dok. br. 141.

Banatu iznosi 40 oficira, 1064 vojnika. Nakon odobrenja po većanja formacijskog brojnog stanja na 1600 'ljudi, regruitovano je daljih 210 ljudi mađarske nacionalne pripadnosti. Srpska državna straža je imala 1 poginulog u izveštajnom periodu.

VI. SRPSKI ČETNIČKI I DOBROVOLJAČKI SASTAVI

Zbog posedovanja neprijavljenog oružja i zbog nedisciplinovanog držanja raspuštena su dalja 3 četnička odreda jačine 450 ljudi.

VII. SNABDEVANJE

Nema ništa naročito da se javi.

VIII. UPRAVA

Bez značajnih događaja.

IX. GUBICI I PLEN[5]

Vidi pregled na sledećoj strani.

Za komandujućeg generala i komandanta u Srbijli
Načelnik štaba
fon Gajtner

Dostavljeno:
ї6

Sopstveni gubici od 6. do 15.8.1942.

	Mrtvi:	Ranjeni:	Nestali:
Nemci u Hrvatskoj	—	2	1
Italijani	25	55	13
Hrvati	63	176	345
Srpska polioija (četnici)	7	29	12
	95	262	371

[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

Neprijateljski gubici od 6. do 15.8.1942.

	Mrtvi:	Ranjeni:	Zarobljeni:
.Na srpskoj teritoriji	13	8	122
'Na hrvatskoj teritoriji	924	122	1041
	937	130	1163

:U Beogradu od 6. do 15.8.1942. — 91 ***hapšenje.***

Plen:

Na srpskoj teritoriji:

3 bombe
16 pušaka
1 puškomitraljez
3 pištolja
6 ručnih bombi.

Na •hrvatskoj teritoriji:

104 puške
199 metaka
10 ručnih bombi
7 puškomitraljeza
3 mitraljeza
3 putnička automobila
1 poljska potfeivačnica
1 motocikl
oružje, municija, stoka, materijal, eksploziv, materijal za radiostanice, arhiv.

BR. 100

ZAPOVEST BORBENE GRUPE »BOROVSKI« OD 23. AVGUSTA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA FORMIRANJE I PRIKUPLJANJE BORBENE GRUPE U REJONU RUMA — FRUŠKA GORA[1]

Borbena grupa »Borovski« **Komandno mesto, 23.8.1942.**
Operativni štab
Ia

Br. B. br. 190/42 pov. **Poverljivo!**

ZAPOVEST ZA FORMIRANJE I KONCENTRACIJU GRUPE »BOROVSKI«

1.) Pošto su delovi 704. peš. div. izdvojeni iz združene jedinice Borbene grupe »Zapadna Bosna«, to se, odgovarajući zapovesti komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 21.8.1942, Ia, br. 4516/42 pov.[2], s momentanim dejstvom, formira

Borbena grupa »Borovski«

Komanda Borbene grupe je poverena general-majoru Borovskom, komandantu 704. peš. div.

2.) ***Sastav Borbene grupe:***

a) Štab, s pridatim štabom za vezu pri 2. domobranskom zboru.

b) ***Nemačke trupe:*** **734. pp**
1/737. pp s 1 kolonom mot. vozila
1/741. pp
Art. divizion 654. bez 1. baterije
Inž. četa 704.
Vod poljskih kablova 521. armijskog pulka za vezu
Vod za vezu »Domke«[3]
13. i 14. vod 12. tenkovske čete za naročitu upotrebu.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r 250, s. 25—7.

[2] Vidi Zbornik tom I, knj. 17, dok. br. 52: zapovest komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 21. avgusta 1942. o obrazovanju Grupe »Borovski« i operaciji protiv partizana na Fruškoj gori.

[3] Fric (Fritz dr Domke), rezervni poručnik, bio je komandir voda za vezu 704 pd.

c) ***Hrvatske trupe:***
11/4. gorskog puka
III/4. gorskog puka
13/4. gorskog puka
4. E.S.[4]
5. E. S.
XVI ustaški bataljon
10 samostalnih pešadijskih vodova
1 jurišni bataljon i 1 jurišna četa
1 brdska baterija
2 haubičke baterije
1/2 brdske baterije.

d) ***Mađarske jedinice:*** **Kraljevska mađarska dunavska flotila.**

e) ***Vazduhoplovne jedinice:*** **Avio-jedinica komandujućeg generala i komandanta u Srbiji**
Delovi hrvatskog vazduhoplovstva.

3.) Unutar Grupe biće formirane grupe koje se mogu videti iz priloga 1.

4.) Pojedine jedinice Grupe — prikupljeni abtaljoni — odmah će posle istovara stići na koncentracijske prostorije grupa koje su navedene u prilogu 1, tamo se Obezbeđuju od neprijateljslkih iznenađenja i odmah zapo činju izviđanje u pravcu Fruške gore.
Iz priloga 1 vidljivi su:
a) prednja zona izviđanja
b) linije razgraničenja za izviđanje i Obezbeđenje unutar grupa i podgrupa
c) koncentracijske prostorije.
Pri izviđanju treba naročitu pažnju obratiti na jedinice koje se još nalaze ispred koncentracijske prostorije a 'koje su vidljive iz plana na paus-papiru. S njima treba stupiti u vezu.
Moli se štab za vezu s 2. domobranskim zborom da, Štabu, putem jedne skice, saopšti:
a) zaštitu pruge Zagreb — Beograd, koja još ostaje, posle formiranja grupa, unutar područja Borbene grupe,
b) jedinice hrvatske vojske — uključujući i ustaške — koje se još nalaze pred koncentracijskom prostorijom a unutar područja Borbene grupe.

[4] Einsatzstaffel (Ajnzacštafel — operativni odredi za angažovanje).

5.) Dovođenje hrvatskih jedinica na koncentracijsku prostoriju preduzeće Štab.

6.) Stizanje na koncentracijsku prostoriju treba Štabu saopštiti u jutarnjem i večernjem izveštaju.

7.) 0 grupama izveštavati svakog dana do
6 časova u jutarnjem izveštaju,
18 časova u večernjem izveštaju.
i to:

a) vesti o neprijatelju,
b) protek noći, odnosno dana,
c) prednja linija na koju se stiglo,
d) komandna mesta u borbi,
e) dalje namere„
f) gubici u ljudstvu, životinjama, motornim vozilima i drugim vozilima unutar poslednja 24 časa,
g) neprijateljski gubici u mrtvima i zarobljenima unutar poslednja 24 časa,
h) plen — gde je otpremljen.

Dalje, svaki događaj koji bi mogao da ima uticaja na tok operacije.[5]

8.) Komandno mesto Štaba: Ruma.
Načelnik veze će obezbediti vezu s komandujućim generalom i komandantom u Srbiji, Kraljevskom mađarskom dunavskom floitilom i grupama.

Borovski

Dostavljeno:
6

Komandujući general i komandant u Srbiji
Primij. 25.8.42. Br. glav. kane. 6342/42 pov.
Odelj. Ia, delov. br. 4548/42 pov.
Primerak 1 | Prilog 1

[5] O toku ove operacije vidi dok. br. 136 i 141.
[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.
[7] Štambilj primaoca.

Prilog 1 uz Štab Borovski — Ia br 190/42 pov. od 23.8.42.

formacijski sasjw . ™

	Stizanje na stanicu	Sadašnji smeštaj	Koocentracijska prostorija
Itab 1/741. pp	-	Ruma	
Inž. četa 704	24.8. Ruma	-	
Vod za vezu poljskih kablova 521.	'		
Vod za vezu »Domkei	—		
13/14. vod 12. tenkovske čete ,	-	Ruma	
Kralj. mađ. dunavska flotila			
t Grupa »Istok«			
K-dt kap. Binder, k-dt 1/737. pp			
Dodeljen major Emer[8]			
1 /	22.8. Indija V	- .	Krušedol - Remeta — Neradin — Irig
H/4, hrv. pp	25.8. dovođenje	—	Krušedol
1/741 pp ' '	25.8. dovođenje	Maradik — Indija	Krušedol
2/741. pp	-	Ifig	^
4/741. pp	25.8. dovođenje	Ruma	Ing
Lterija[11]^- .	25.8 -	Pehova-radin	Krušedol
		radin	Kamenica
1 četa ust.[XVI] bataljona	25.8	Venac- In®	Venac - Iri!g
3.) *Grupa »Centar«*			
K-dt potpuk. Henzel [Henšel], k-dt 734. pp			,
11/734. pp	23/24.8. Ruma	-	Pavlovo

5„ ES„		—	Vrdnik —	Vrdnik —
S«ab	pp	23·8·R„ma		
•i/™. CCLe	pp X z 6.	p 4·8· Mitrovica	R T !	S S v c i
S«ab S654. ziona	divi-	24.8.	toa	^ " ^ T ™
3/4. baterija (654. art. div.)		24.8. Ruma		Ruma
2. baterija (654. art. div.)		24.8. Mitrovica	_	Mitrovica
4.) *Grupa »Zapad«*				
K-dt puk. Begić,[9] k<lt 4. hrv. gorskog puka				
6/734. pp		23.8. Mitrovica	—	Erdevik
HI/4, hrv. pp		25.8. dovođenje	—	Erdevik
14/4. hrv. pp		25.8. dovođenje	Brod	Erdevik
6 samostalnih peš. vodova		25.8. dovođenje	Lice pst.-Neštin	Lice pst. [pustara] — Neštin
4 samostalna peš. voda		25.8. dovođenje	Popinči — Mihagovci	Lice pst. [pustara] — Neštiin
1 jurišna četa 11,		25.8. dovođenje	_	Neštin
1 Hrv. haub. baterija ii-		25.8. dovođenje	Brod	Neštin
1 hrv. brd. baterija		25.8. dovo-	_	Neštin
XVI ustaški bat. bez 1 čete		25.8. dovođenje	_	_
i/o TZ'?PU		—	Manđelos	Manđelos
1/2 brd. baterije		25.8. dovođenje	—	Erdevik

Zdenko

BR. 100

ISNIK S KONFERENCIJE U BEOGRADU KOD GENE NOG OPUNOMOĆENIKA ZA PRIVREDU FRANCA NOJHAUZENA OD 24. AVGUSTA 1942. S NEMAČKIM VOJNOUPRAVNIM PREDSTAVNICIMA IZ SRBIJE O EKSPLOATACIJI RUDNIKA I PRIKUPLJANJU ŽITA[1]

.Qu/Qu 1

Prilog 64a
KTB[2]
24.8.1942.

ZAPISNIK

'5 konferencije generalnog opunomoćenika za privredu[3] s feldkomandantima i krajskomandantima 22.8.42.

risutni:

Isedavajući: Grupenfirer Nojhauzen, sa svojim saradnicima iz štaba.
Generalštabni major Parcer (Parzer), IVa.
Državni savetnik dr Turner sa svojim saradnicima.
Feldkomandanti i krajskomandanti sa činovnicima uprave.

1) Grupenfirer Nojhauzen izlaže:

Maršal Rajha" je od firera dobio isključivo pravo odlučivanja o privrednim pitanjima na Jugoistoku. (Prednost: u privrednom pogledu se radi samo s jednom pretpostavljenom instancom, a ne sa 5—6 ministarstava itd.). Stoga je GBW[5] u privrednom pogledu 'potčinjen neposredno maršalu Rajha, a u teritorijalnom pogledu komandantu korpusa, kome služi kao savet rok. Zbog toga GBW ima izvesna prava naređivanja vojnim upravama (F.K.u.K.K.), koje su inače potčinjene državnom savetniku Tunneru. On stoji na gledištu da se privredom može samo rukovoditi, a ne mora direktno upravljati, upravljanje bi se moralo prepustiti srpskim organima u ustanovama za upravljanje. On svoj zadatak vidi u tome da ovdašnju privredu iskoristi do

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s., 519—25.
[2] Dopisano rukom.
[3] i [5] Generalbevollmächtigter für die Wirtschaft
[4] Odnosi se na Hermana Geringa (Herman Göring).

maksimuma u interesu Rajiha, a da pri tom ne dozvoli da ona potpuno propadne. U početku je naveo da je maršal Rajiha zadovoljan njegovim uspesima. Prošlogodišnja žetva je bila ustankom poremećena. On je zatražio da mu se za kratlko vreme, koje je stajalo na raspolaganju, dodele još 2 divizije za prikupljanje d smeštaj žetve pod krov. One su mu, doduše, bile obećane, ali usled događaja na istoku nisu nikada došle. Otuda slabi rezultati, a što se ove godine ne bi smelo dogoditi. Ako ne'ko treba da gladuje, to mogu biti samo Srbi, a ne Nemačka. Ovdašnje stanovništvo moralo bi prema tome da pritegne kaiš.

Prema firerovoj želji, okupirane oblasti se moraju više pritegnuti, te da Nemačkoj daju doprinos veći nego sada. Ovaj veći doprinos je GBW hteo prvobitno prisilno da ostvari; međutim, iz političkih razloga on nije hteo najpre Nedića da na to prisiljava, već da se prvo s njim sporazume i dobije njegov pristanak. Samo alko tada ne ide, onda prinuda pomoću policije. Iz toga je proizašao kompromis prema kojem je, s Nedićevim pristanlkom, trebalo da se odmah posle žetve dobije 30.000 tona. Ako to ne uspe onda, prinuda. *Nije* uspelo. Umesto 30.000 tona skupljeno je samo 6.700 tona. Zbog toga se sada dalje prikupljanje žetve vrše prisilnim putem i propisuju kontingenti. Prikupljanje sprovodi nemačka policija, na čemu se ima zahvaliti grupenfireru Majsneru.

Pri prikupljanju sadašnje žetve i u želji da se Nedićev »progresivni program« sprovede, nije se mogao isključiti srpski centralni ured za žito, koji je, uopšte uzevši, nužno potreban 'kao centralna ustanova za celdkupno prikupljanje i raspodelu. On dosada nije funkcionisao, ali će ići drukčije. On je angažovao jednu novu snažnu ličnost kao komesara. Takođe ni firme (preduzeća) za prikupljanje nisu funlkcionisale, od kojih su još ponajbolje poljoprivredne zadruge. Njima je jasno stavljeno do znanja da se činovnici moraju pobrinuti da brzo i dobro obave posao, jemčeći za to ne samo svojim položajem, već, alko je potrebno, svojim životom. Moraće, dakle, biti bolje, pošto je sada i on sam uključen.

Firer želi da se Nemačkoj bezuslovno obezbedi veće sledovanje mesa i hleba. Stoga današnji princip: prvo Nemačkoj, a šta ostane — Srbima. Zahtevi su veliki, ali se moraju ispuniti. Pri tom' Srbija je opterećena samo za đko 15% od predviđenog prinosa (320.000 tona pšenice, 600.000 tona kukuruza, 90.000 tona zobi, ukupno 1,010.000 tona), dok: Banat za sebe daje 367.000 tona, oko 37%.

Pored poljoprivrednih zadataka, bilo je reći o daljim zadacima u pogledu sirovina:[6]

a) Bor

Bakar: stara godišnja proizvodnja Francuza je premašma. Sada 3.600 tona meseono; treba da se poveća na 6.000 tona. Da bi se ovo ostvarilo, mora se zemlja koja sadrži bakar prečišćavati i iz nje bakar vaditi. Za ovo služe velika postrojenja u Kostoleu sa pristaništem za pretovar. Danas već najveća proizvodnja bakra u celotkupnom nemaeikom prostoru.

b) *Trepča (olovo):* još nije dostignuta svojevremena puna engleska proizvodnja.

c) Novobugarska teritorija

(Hromna ruda oko Skoplja): zadovoljava danas već oelolkupne potrebe nemačkih oružanih snaga. U pogledu hromne rude treba da postignemo 100%-tno snabdevanje Nemačke.

d) *Mačkatica (molibden):*

Aprila otpočela, a trajaće do oktobra. Treba ove godine da pokrije 1/3 nemačikih potreba, sledeće godine 100%.

e) *Lisa i Krupanj:* Proizvodnja u toku; iz tehničkih razloga siamo 80% meseono od 180 tona antimona.

f) *Dolina Ibra:*

Azbest i magnezit: Vađenje počinje. Takođe odavde pn> izilaizi privredni značaj ove prostorijie i njenih zadatafka.

U pogledu bakra i hromne rude Nemačka je već gotovo samo na Srbiju upućena. U pogledu ove poslednje utoliko više što je Turska prodala Engleskoj svoju 100% proizvodnju hromne rude. (Hromna ruda je pre svega važna za tenkove). *Poslednji zadatak generalnog opunomoćenika za privredu:* Zaštita vrednosti srpskog novca. Danas >se, izgleda, ne može .pokrivati samo postojećim rezervama u Nacionalnoj banci, već mnogo više proizvodnjom bakra i olova. To su vrednosti ravne zlatu.

2) Dr Bergeman [Bergemann] izlaže pojedinosti o prikupljanju žetve, pre svega kukuruza. Za sada dosta za Raj'h, Vermaht, industriju i srpsko stanovništvo. Poteškoće

fafe li

ba u Bosni i Hercegovini (1942-1943), Rad, Beograd, 1974, str. 259-264.

Oko prikupljanja. Ovde otkazala srpska vlada. Hoće da navede saljalke da predadu samo po 20%. Ako bi se to desilo, bilo bi dovoilj.no, ali ne ide. Prikupljanje ovde ne može se sprovoditi 'kao u Raj.hu, već je potrebno uključivanje centralnog ureda za žito. On radi tromo i lagano. Danas još dve kvote za dva oikruga nisu utvrđene. On će se morati, kako je to rekao generalni opunomoćenik za privredu, dobro pritisnuti. Ovo prikupljanje ne znači da feldkomandanture i krajslkomandanture ne bi mogle i 'same da vrše otkup. Ako je to potrebno, moralo bi se samo javiti i otpočeti.

Raspon zarade kupaca dosad 12 dinara. Protiv toga se često čuju prigovori. Uprkos svemu tome ona se mora povećati, jer se moraju zajedno predavati džakovi, koji sami koštaju 70 dinara, a mogu se samo tri puta iskoristiti, talko da na jednu upotrebu džaka otpadaju troškovi 22—23 dinara. Firme (preduzeća) ne samo da ne 'bi iimale nikakvu zaradu, nego bi morale nadoplaćivati ako im se trgovačka zarada ne poveća.

Prikupljanje žetve leži u opštem interesu. Vojna uprava se umoljava za saradnju, ali 'da ipaik u slučaju uspeha ne zadrži za sebe namirnice. Ishrana stanovništva je stvar čisto srpske vlade. Ona je to htela, ona to mora snositi; ona to želi da ostvari pomoću takozvanih oblasnih odbora za ishranu. Na žaflost, ovi odbori do danas nisu još obrazovani.

Snabdevainje civilnog stanovništva u Beogradu nije, prema tome, nikakav privredni, već čisto vojni problem. Međutim, i ovde je u prvoj liniji nadležna srpska vlada.

3) Razjašnjavanje:

a) U >kojiim oblalstima se nije pojavio još nijedan trgovac (nakupac): Mitrovica, Požarevac, Valjevo, Užice. Ovde krajskomaindanture rade često samostalno. Zamoljeno je da se o takvim zastojima odmah izveštava. Ne čekati.

b) Treba li nešto zahtevati od oblasnih i okružnih načelnika? Negativno. Ništa nije javljeno.

c) Fel'dkomaindaintura iz Niša izjavljuje: ona [Feldkomandantura] vrši snažan pritisak.
Iz opština koje ne isporučuju biće zatvoreno u koncentracioni logor po 10—12 uglednih seljaka, dok se isporuka ne izvrši. Posle kraćeg vremena isporuka je bila premašena. Na ova je grupenfirer Nojihauzen primetio da je on hteo da dovede trupe. Ovo mu je od strane načelnika generalštaba bilo odbijeno iz disciplinskih razloga. Sada se nada mnogo boljem uz učešće policije.

d) *Državni sekretar dr Turner:*
Predlog: 0 pojedinostima se miotra dogovoriti u užem krugu. Uprava želi da u interesu domovine sarađuje u svakom pogledu. Opisuje svoj stav prema Srbiji. Pasivam otpor i teški rad usled indolencije. Zbog toga su saraidnja između nemaakih komandi i ustanova i obostrano poverenje bezuslovno potrebni, pošto inače Srbi izigravaju jedne protiv drugih. Mjerodavno one sme bM osećanje humanosti, već ostvarivanje nemačkih želja i namera. On se plaši da će se veći prinos žetve teško moći ostvariti, pošto je zbog visoke vode i drugih okolnosti sejanje obavljeno suviše kasno,

i Nalkom ovoga glavna sednaoa je završena, a zatim se pristupilo razgovorima o raznim detaljima.

Učesnici:

GBW sa štabom.
Grupenfirer Nojihauzen sa štabom.
Predstavnik (?) komanduj.ućeg generala i komandanta u Srbiijii.
Generalštabni major Paircer iz IVa.
Državni savetni'k iz Upravnog štaba dr Turner sa štabom.
Pored toga: Komandanti Mdkomandantura i krajisikomandantura s članovima uprave.

) Grupenfirer N o j h a u z e n umoljava za dobru drugarsku saradnju. Na izjavu državnog savetnilka Turnera izlaže
' svoj stav prema Srbiji. Potpuno se poklapa sa stavom državnog savetnika Tuimera. Svi se osećaju Srbima bez izuzetka, samo se razlikuju u pogledu shvatanja i cilja. Nedić
i je velikosrbin, bio je to već pre rata i želi prisajedinjenje svih Srba (uMjučujiući i one koji žive u Hrvatskoj., Bosni,
; Hercegovini, Ornoj Gori, Banatu), aili odgađa izvođenje ovoga za 'bolja vremena. Mi'hailović je Jugosloven, teži ponov-
, nom uspostavijaniju stare Jugoslavije i želi, oslanjajući se
- na englesku podršku, da to već sada ostvari. To je razlika
. aili su Srbi obojica. Svi imaju interesa u tome da pojedine ncrnačke organe i ustanove izigravaju jedne protiv drugih, jer su im oni udruženi suviše jaki. Zfbog toga umoljava za najprisniju saradmjiu. Srećan je što je u komamiditjućem generalu i Upravnom štabu već našao ovu podršku.

' 2) Državni savetni'k Turner se slaže. Zahvaljuje se i hvali grupenfiiirera Nojhaiuizena. Samo saradrajom može se nešto po-

stići. Male razlike se moraju odstraniti međusobnim otvorenim razgovorom i objašnjenjem. Mi želimo da se želje i namere Rajiha po svaku cenu sprovedu. Za to je potrebno objasniti se u svim komandama i ustanovama, tako da krivica padne samo na Srbe.

Na'kon toga razgovaralo se o bližim detaljima progresivne isporuke koju su Srbi želeli da sprovedu. U odnosu na 30.000 tona, koliko »treba« da isporuče, oni su predali »stvarno« samo 6.700 tona. Ovakav razvoj događaja, na žalost, nije bio poznat Upravnom štabu (državni savetnik Turner bio je pri kraju konferencije službeno odsutan). Iz ovoga su proizašle mnoge razlike. Ne srne se dogoditi da feldkomandanture i krajisfeomandanture čuju od srpskih komandi i ustanova šta se događa. Tu mora da su oni ispustili dizgine. U odnosu na ove poteškoće državnog savetaika Turnera, grupenfirer Nojhauzen dodaje da bi ovo moglo da dovede do velikog zastoja u njegovom štabu. Uostalom danas (22.8.42) završava se obaveza o progresivnoj predaji i sada se mora oštro nastupiti. Da se on nije sa ovim pokušajima složio a nemiri izbili, njemu bi se mogli uputiti prekori: »Zašto nisi najpre pokušao mirnim načinom?« Međutim, on će sada zamoliti komandujućeg generala da ga podrži u njegovim oštrim merama koje će preduzeti.

Pukovnik fon Botmer [von Bothmer] izjavljuje da se ovakvi dogovori prvi put održavaju i da su oni veoma dragoceni. Grupenfirer Nojhauzen izjavljuje da bi pozdravio kada bi ga svako ko bi se slučajno zatekao u Beogradu potražio u Zemunu, gde bi mu uvek stajao na raspolaganju. Velika razjašnjavanja komandant ne voli mnogo zbog suvišnog gubljenja vremena. Botmer izjavljuje: naređenja dolaze suviše 'kasno. Naređenje rajhsmaršala, koje je pročitao grupenfirer Nojhauzen, da bi do 1.11. trebalo da ga iizvesti o komandama i ustanovama ikoje su ga pri prikupljanju žetve dobro ili slabo podržale — čini mu se kao da je za oficire neprilično. On se oseća kao da je petoškolac. Na ovo je Nojhauzen odgovorio da on nije izdao nikakvo naređenje, već da je samo prosledio dalje. Ono potiče od rajihsmaršala i o njemu se ne može dislkutovati.

General-major Štokhauzen ukazuje na to da se, ne samo iz neznanja nego i, prema njegovom ubeđenjiu, iz zlobe, suviše mnogo i drugih priimesa ubacuje u džalkove sa žitom. Nas bi pri čišćenju žita spopao užas. A umesto toga

zrnevlje leti pored mašina i stanovništvo stoji olkolo i sikuplja ga. Za poteškoće u pogledu nekih manjih detalja koje su se u njegovom području pojavile generalni opunomoćenik za privredu smatra kada se neka trupna jedinica nalazi u teškom položaju i njemu se obrati, on će je pomoći i zaiuzeti, gde god to nađe za shodno, svoj opšti stav: najpre domovina [Nemačka], zatim Vermaht, zatim potrebna industrija i tek ono što preostane — ostaje Srbima. Uostalom, gazduje se samo sa žitom, sve ostalo je slobodno.

Potpukovnik H e s t e r b e r g smatra takođe da naređenja suviše kasno dolaze. To njegovoj feldkomanđanturi ništa ne škodi. On je sve pripremio i nada se da će premašiti ono što je »potrebno« (velika pohvala) ako generalni opunomoćenik za privredu pozove i poljoprivredne i šumarske referente. Usmeno razjašnjavanje odnosa i prilika je u obostranom interesu (generalni opunomoćenik za privredu obećava). Do sada on je mislio da samo -Banat isporučuje za Rajh, a sada čuje da i Srbija isporučuje. (Generalni opunomoćenik objašnjava da je ovo sada nužno usled situacije u kojoj se nalazi Nemačka i da je to novina). On smatra da se saino najoštrijim sredstvima, pa, eventualno, i batinanjem, može iznuditi predaja.

Feldlkomandantura 599 je živom saradnjom i oslanjajući se na sporazume, koji su ostvareni između generalnog opunomoćenika za privredu i srpskih komandi i ustanova; ubrzano prikupila 360 vagona, dok je u ostalom području prikupljeno samo 190 vagona. Kasnijom promenom stanja došlo se sa srpskim komandama i ustanovama u neprijatnu situaciju. Međutim, u interesu Nemačke mora se izdržati do kraja. Pritužbe na poljoprivredne referente.

Krajskomandan tura Bečkerek se plaši da, zlbog toga što Banat mora više da preda nego Srbija, ne dođe do nekih neprijatnih političkih posledica. Mađari su pokušali, pozivajući se na to kako im rđavo ide, da među follksdojčeriima stvore raspoloženje za Mađare. Takođe su i Srbi nezadovoljni što se s njima oštrije postupa nego s njihovom saibraćom na teritoriji Srbije. Državni savetnik Turner potvrđuje da se Mađari roguše, da, pri punim ambarima, ne samo ne daju ništa za Rajh, već traže još i dodatak od 290.000 tona iz Rajiha. Takođe Rumumija nije ni najmanje predusretljiva. Pre .svega, tu se rđavo odrazilo regufeanje takova retka koje su preplavile veliiki deo Banata. Takođe Hrvati se polkazuju u velikoj meri zle volje, ne održavaju

svoja obećanja a time, kao i izbeglicama, još više opterećuju srpsku privredu.

Umoljava grupenfirera Nojhauzena da ovo iznese na najvišem mestu i zamoli za pomoć. Nojihauzen odgovara da će pokušati, mada to u stvari nije njegov zadatak, već više stvar političke prirode.

Dr Zelinger [Seđinger] žali se na poljoprivredne referente, manje na suštinu, više na formu.

Zatim je još rečeno da za Beograd nema više ni najmanje količine kukuruza, a da pšenica ne može da stigne. Generalni opunomoćenik za privredu je na to rekao da je uiticao da jedan šlep sa 500 tona kukuruza (tri mesečna slediavanja za Beograd) dođe, pošto u Banatu ima još kukuruza.

Na kraju je grupenfirer Nojihauzen obećao da će sve ove poteškoće i želje uzeti u obzir i razmotriti. On i njegovi saradoici imaju za to najbolju volju. On će, u interesu saradinje, u njegovom štabu učiniti sve što je moguće da se poteškoće savladaju. Samo se moraju uzimati u obzir i njegove poteškoće i 'sarađivati bez uzbuđenja. Zahvaljuje se na dolasku i želji za saradnjom.

pot. Parcer

BR. 661

ZAPOVEST BORBENE GRUPE »BOROVSKI« OD 24. AVGUTA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA BORBU PROTIV PARTIZANA NA FRUŠKOJ GORI[1]

Borbena grupa »Borovski« — Gef. St. d. 24.8.1942.
Operativni štab — *Poverljivo.*
Ia
B. br. 193/42. pov.
"Prilozi prema razrezu.

Romaindujući general komandant
u
Primlj, 25.8.42. Br. glav. kane. 630/42 pov.
Odelj. Ia, dd. br. 4572/42 pov.
Primerak 1. | Prilog: 2 i 1

ZAPOVEST ZA ČIŠĆENJE FRUŠKE GORE

1.) Neprijatelj.[3] Srem (Fruška gora) predstavlja jedno glavnih žarišta nemira u Hrvatskoj. Partizanska aktivnost je u poslednje vreone porasla, prepadi na žandarmerijske taniice, saobraćajna sredstva, opštinske ustanove i pojačane "'čije sabotaže usmerene na žetvu stalno traju. Folksdojčeri apadaju i ubijaju. Prilikom izviđačkih akcija ne dolazi do bdaira s neprijateljem, seosko stanovništvo muškog pola sklase ispred nemačkih trupa, pošto ono najvećim delom saađuje s partizanima.

Za pojedinosti o neprijateljskoj situaciji pogledati pri->g l[4] i šematski plan dej'stva — prilog 2.[5]

Prema procenama, neprijatelj navodno raspolaže sa oko naoružanih ljudi, pretežno u istočnoj polovini Fruške gore.[6]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 50, s. 859—60. Na margini originala prve strane rukom je dopisano fhekoliko parafa.
[2] Štambilj primaoca.
[3] Na Fruškoj gori se nalazio Fruškogorski NOP odred (dok. br. 1133 i 141).
[4] i [5] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.
[6] i [7] Vidi Zbornik, tom I, knj. 17, dok. br. 52: Zapovest o obra•zovanju Borbene grupe »Borovski« i operaciji protiv Fruškogorskog ;NOP odreda na Fruškoj gori.

2.) *Komandujući general i komandant u Srbiji* je Borbenoj grupi »Borovski« dodelio zadatak da napadne neprijatelja na Fruškoj gori i da ga baci u Dunav.[7]

Za operacijsku zonu nemačkog Vermahta -proglašena je prostorija put Sotin — Tovarnik produžen do Bosuta, tok Bosuta do ušća u Savu, tok Save do ušća u Dunav i tok Dunava do Sotina.

3.) *Za izvršenje zadatka postavljenog Borbenoj grupi* naređuje se sledeće:

(1) Biće angažovane:

desno	Grupa »Istok«
u centru	Grupa »Centar«
levo	Grupa »Zapad«.

Prostorija ikoju treba očistiti, linije razgraničenja između grupa i njihovih podgrupa vide se u prilogu 2.

(2) *Zadaci grupa, naređenje za izviđanje, osiguranje, rukovođenje* sadrže posebna naređenja — prilog 3.

(3) *654. art. divizion* ostaje u potčinjenosti Grupe »Centar« i ima zadataik da podržava nastupanje Grupe.

Zahiteve za art. podrškom ostalih grupa treba pravovremeno dostavljati neposredno Grupi »Centar«.

(4) *13. i 14. tenkovski vod 12. tenkovske čete za naročitu upotrebu* su neposredno potčinjeni Operativnom štabu.

(5) *Ini. četa 704. pd* potčimjena je Operativnom štabu. Zahteve grupa podnositi Operativnom štabu.

(6) *Mađarska dunavska flotila* će od 24.8. preuzeti zaprečavanje na Dunavu između Petrovaradiina i Neština s težištem između Kamenice i Suseka.

(7) *Vazduhoplovstvo.* Avijaoijiske jedinice komandujueeg generala i komandanta u Srbiji i jedinice hrvatskog vazduhoplovstva podržavaće akciju čišćenja. Zahteve grupa podnositi Operativnom štabu.

(8) *Poljski telefonski vod 521. arm. puka veze i Vod veze »Domke«* su na raspolaganju načelnika veza Borbene grupe.

(9) *Svetlosni signali:*

beli — mi smo ovde
crveni — traži se atr. vatra, neprijiatelj napada
zeleni — art. vatru preneti unapred.

(10) *Glavno previjalište:* spremno za prijem od 23.8. u 18 časova-u Rumi.

(11) *Sabirna veterinarska stanica:* spremna za prijem od 25.8. u 10 časova u Rumi.

(12) *Sabirna stanica za ratne zarobljenike:* prihvatni jjogor u Zemunu.

1» Pored toga, pozadinsko odelj. Operativnog štaba piripreimće organizovanje sabirne stanice za ratne zarobljenike u .Rumi.

Umoljava se hrvat. II domobranski zbor da načelniku j^zadiaie stavi na raspolaganje ljudstvo za stražarsku službu, Ina osnovu trebovanja.

734. pp odredićе za ovu svrhu 1 podoficira i 3 vojnika ebno podobna za stražarsku službu. Javiće se pozadinskom elj. Operativnog štaba.

(13) *Auto-transp. kolone:* auto-trans, kolona stavljena s raspolaganje 1/737. pp biće za sve vreme trajanja akcije 'šćenja potčinjena pozadinskom odelj. Operativnog štaba i uposle završetka čišćenja biće opet vraćena 1/737. pp.

(14) *Rezerva.* U Rumi se na raspolaganju Operativnog atba nalaze:

Štab 1/741. pp
Inž. četa 704. pd
13. i 14. vod 12. tenkovske čete za naročitu upotrebu.

(15) *Komandno mesto operativnog štaba:* Ruma.

Načelnik veze uspostaviće vezu prema grupama; grupe se same starati za održanje veza sa svojim podčinjenim licama.

Načelnik veza komandujućeg generala i komandanta rbije obezbediće vezu s Mađarskom dunavskom flotilorn.

Borovski

taVljeno:

IpBorbena grupa »Borovski«
E, Operativni štaib
f---
j F

Prilog 3 uiz zapovest Borbene grupe »Borovski«, Operativni štab, Ia, br. 193/42 od 24.8. 1942.

Posebna naređenja za izviđanje, osiguranje i rukovođenje i za postupalk prema civilnom stanovništvu uz zapovest za akiju čišćenja Fruške gore.

[3] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i V jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

1.) Izviđanje, osiguranje i rukovođenje

Čišćenje Frušlke gore izvršiee se u 2 faze.

1. jaza

obuhvata sužavanje neprijateljsike slobode kretanja.

S tim u vezi, grupe *»Istok« i »Zapad«* će 26.8. u 7 časova početi nastupanje iz svojih rejona ^koncentracije i odbaciti protivnika iza linije koja je data u šematskom planu borbenih dejstava kao dnevni cilj ikoji treba dostići 26.8. Odmah zatim pregrupisavanje borbenog rasporeda za odbranu, borbeno osiguranje i izviđanje u pravcu Pruske gore. Pri tom će *Grupa »Istok«* angažovatti vazduhoplovni bataljon na desnom boku Grupe, tako da može na liniji koja se vidi u šematskom planu borbenih dejstava sprečiti prodor neprijatelja u pravcu severoistaka.

Grupa »Centar« će 26.8. u 7 časova početi nastupanje iz rajona koncentracije i nanositi glavni udar između grupa »Istok« i »Zapad« s juga u pravcu severa do linije predviđene šematslkim planom borbenih dejstava kao dnevni cilj za 26.8. Zatim pregrupisavanje borbenog rasporeda za odbranu, osiguranje i izviđanje u pravcu Fruške gore.

Sažeto rečeno, u 1. fazi se radi o tome da se iznenada i brzo prodire, da se nanesu snažni udarci i već prvim udarcima potrese moral neprijatelja, da mu se presoku veze s pozadinom, s partizanislkikn selima.

26.8. u 17 časova grupe moraju zatvoriti obruč oiko neprijatelja bez ikalkvih praznina, zatim se pregrupisati za odbranu i talko se osigurati da proboj neprijatelja iz obruča ne bude moguć. Najveću pažnju treba posebno obratiit na noćno osiguranje.

2. *faza*

obuhvata plansko uništavanje oikruženog neprijatelja.

S tim u vezi, *grupe »Istok« i »Zapad«* će 27.8. u 7 časova preduzeti nastupanje s linije koju su 26.8. dostigle, odbaciti neprijatelja nazad i izbiti na liniju A, ikoja je ucrtana u šematskom planu borbenih dejistava.

Grupa »Centar« ostaje 27.8. na liniji dostignutoj 26.8. i nastavlja pojačano izviđanje ispred fronta, pošto na južnoj padini Frušike gore treba da se nalaze utvrđeni položaji. U svakom slučaju, ove položaje treba u toku poslepodneva 27.8. tuči artiljerijom i teškim pešadijskim oružjem.

28.8. i narednih dana sve grupe će dostići liniju B, C, D i E, odnosno dnevne ciljeve predviđene šornatskim planom borbenih dejstava tako da sve grupe 31.8. budu na liniji E.

Početaik dnevnog nastupanja određen je za 7 časova ujutro; sve grupe treba tačno u ovo vreme da preduzmu pokret. - Dnevne ćiljeve grupe treba da dostignu tako da u 17 časova budu spremne za odbranu na dostignutoj liniji i da budu u 'mogućnosti da odmah preduzmu planslko izviđanje ispred fronta. Izviđanje ima najveću važnost; radi se o tome da se dobije šJiJka o rasporedu neprijatelja, o mostu njegovih položaja, po-sebno o utvrđenim objektima, o mestu njegovih logora, siklbništa, o selima koja su naklonjena partizanima itd. Podrška .-'veli'kog broja foil'ksdojčera koji stanuju na toj operacijskoj oblasti može pri tom biti od velike vrednosti i treba je islko-' liistiti u najširem obimu. Dobri rezultati izviđanja izvanredno '-olakšavaju borbu protiv protivnika, kojti se bori koristeći se (•;£jvim lukavstvima.

Rukovođenje

Glavni značaj celokupne operacije leži u iznenađenju, -^čalk i pri delimičnim akcijama najmanjih razmera. Ono obe-^ćava najveći uspeh ako se uspe da se planskim izviđanjem pronađe protivnik, primora na borbu, okruži i uništi. Dejstvo •'Je unapred osuđeno na neuspeh ako se jedinica zadovoljava s 'išm da samo pređe zemljište u naređenom vremenu. Neprijatelj će se u tom slučaju dobro maskirati i skriven u rupa-' •ina u zemlji dozvoliti da preko njega pređu jedinice. Raspolojvim snagama neće se moći ceilokupno zemljište svuda prerežilti. Zbog toga se radi o tome da se, zavisno od okolnosti, ežište dejstva usmeiri tamo gde prema rezultatima izviđanja, Ifeaveštenjiima o neprijatelju i izjavama zarobljenika nešto

Zatim ovaj rejon treba najtemeljniije pročešljati. Na-10, brzim i uspešnim grupisanjem snaga treba munjevito |t iznenada napasti neprijatelja gde bude pronađen, i to na gfegovo slabo mesto. U tolku prodiranja, snage oslobođene led likvidacije oikruženog neprijatelja treba upotrebljavati naiknadno čišćenje zemljišta i za pojačavanje jedinica u adnjiim linijama u toku noći.

Iskustva govore da će se na neprijatelja retko naići daljnju. Do sada je neprijatelj uvek koristio noć za to da se pri-Jipi na različitim mestiima i da zatim izvrši proboj na jedpom mestu, da napada pojedinačno slaba stražars'ka osigura-!Jija, da ometa snabdevanje. Zbog toga se starešinama svih 'edinica naročito ukazuje na noćnu borbu; oni moraju češće i^reiko noći kontroiisati stražarsko osiguranje. Jedan od najvažnijih zadataka za koji se treba starati jeste da ne bude • prekinuta veza između grupa i podgrupa i da se za osiguranje veza upotrebe specijalna izviđačka odeljenja. Inače je neprijatelju lako da umalkne kroz pukotine.

Jednom postignuti dodir s neprijateljem ne srne se prekidati, jer kada je dodir jedanput uspostavljen, neprijatelj će biti uništen.

[9]

2.) *Postupak prema civilnom stanovništvu*

a.) Na ovoj teritoriji, pored Srba, nalazi se veći broj fal'ksdojčera, a pored toga i nešto Slovaka. Prema raspoloživim pouzdanim vestima, naseljena mesta su često bila terorisana od manjeg broja partizana, dok masa stanovništva mirno obavlja svoj posao.

b.) Ko se nađe sa oružjem u ruci ili je pomagač partizana, treba da bude streljan.

c.) *U brdskim selima* treba uhapsiti sve stanovnike Srbe muškog roda između 17 i 50 godina starosti i prebaciti ih u zarobljenički sabirni logor u Rumi.

Borovski

[9] i [10] Izostavljeni tekst se odnosi na objašnjenje šematskog plana toka operacije i sadejstva s avijacijom.

,,VIJĆTiI KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOIZ™T/,^«IvriSTA1942 VRHOVNOJ KOMANDI VERO^VKTIV^^STI P/^TIZA!VSKIH SNAGA U SLOVEMJ^HRVA^SKOrBOSNI, HERCEGOVINI I CRNOJ GORI'

POVERLJIVO

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije)
Odelj. Ia, br. 3255/42 pov.

K.T.B.[2]
H.Qu., 28. avgusta 1942.

/*Predmet:* Situacija na području italijanske 2. armije[3]

VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA
OPERATIVNOM ŠTABU VERMAHTA,

Komandi kopnenih snaga
Gen. St. d. H./Oper. odelj.

• Nemački štab za vezu pri Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« (italijanska 2. armija) daje sledeći pregled situacije u periodu od 10. do 20.8.42:

Opšce karakteristike:

'>-. Na ćelom području Više komande oružani venija — Dalmacija« aktivnost ustanika se nastavlja nesma-'njenom žestinom i u periodu za koji se izveštaj podnosi.

.*Područje Slovenije:*

Druga faza operacije čišćenja prostorije Ljubljana — Riljieka odvija se i dalje u vidu lokalnih akcija i uz *obostrano* • 'Osetne gubitke.[4] Pripadnici ustaničkih grupa koje su prilikom

: ' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. ; 467, s. 8055886—8.

[2] Dopisano rukom.

[3] Opširnije o tome vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. **br.** 92.

[4] Reč je o napadu italijanske divizije »Kačatori dele Alpi« 14. avgusta 1942. na partizanske jedinice, Glavni štab NOP odreda za Sloveniju, Izvršni odbor NF, CK KP Slovenije i bolnicu 5. grupe NOP odreda, koji su se nalazili na Kočevskorri rogu (Zbornik, tom VI, knj. 3, dok. br. 105, 110 i *118).*

poslednjiih akaija čišćenja bile razbijene tumaraju po šumovitim i nepristupačnim oblastima nastojeći da ponovo formiraju manje bande. Jače ustaničke jedinice formiraju se na prostoriji istočno i severno od Kočevja i na Gorjancima na hrvatskoj granici, da bi se vratile na teritoriju Slovenije čim tamo prestane opasnost.

I pored energičnih akcija čišćenja, situacija na celokupnoj teritoriji *ne može se smatrati smirenom.* Rušenje jedne baze u Pugledu,[5] što je izvršeno u najskorije vreme na prostoru koji su italijanske snage već očistile, govori o tome da ustanici raspolažu doibro kamufliranim i još neotkrivenim i neuništeniim uporištima. Diverzantska dejstva na železničkim komunikacijama, kao što je, na primer, ona, na pruzi Rijeka — Trst kod Svetog Petra na Krasu na dan 12.8, pokazuje da aktivnost ustanika još nije potpuno ugušena.

Teritorija Hrvatske:

Aktivnost ustanika na železničkoj pruzi Karlovac — Ogulin i Ogušlin — Gospić je veoma jaka. Mnogobrojne diverzantske a'koije su imale za posledicu izbacivanje vozova sa šina; nalkon toga železničke kompozicije su napadane jakim snagama. Pri napadu na jedan voz koji je prevozio naftu, 11 vagona je bilo oštećeno mitraljeskom vatrom. Prepadi i napadi vrše se i na putničke vozove, pri čemu je bilo gubitaka među ustašama koje su obezbeđivale voz, kao i među putnicima.

Mnoge hrvatske posade su bile napadnute i savladane. Situacija hrvatske posade (1 ustaški bataljan i 1 domobranska četa) u Slunju (32 km jugoistočno od Ogulina) vrlo je 'kritična. *Slunj je u potpunosti okružen.* Posada se snabdeva vazdušnim putem.

Teritorija Bosne:

Pruga na liniji Jajce — Bugojno je razrušena u di''''ni od 2 km. Pritisak na Kupres je popustio. *Delovi ustaničkih snaga prodiru iz rejona Prozor — Livno prema jugu, tj. prema morskoj obali.* Južna Bosna iz II zone nalazi se u njihovim rukama.[6] Zauzimanjem Studenaca (25 km jugozapadno od Duvna), Lovreća (22 km severno od Makarske) i rejona Vinjani (4 km severoistoono od Imotskog)[7] ustanici su već prodrli u prostor Dalmacije. Ovi prodori ustanika prema obali govore o postojanju namere da se zaposedne teritorija između Sinja i Metkovića.

Teritorija Hercegovine:

Na rudarskoj prostoriji Široki Brijeg (17 km zapadno od Mostara), koju ugrožavaju ustanici, italijanske snage su pojačale tamošnje posade.[8] Javlja se o prisustvu jakih ustaničkih grupacija u rejonu Gacko — Foča.

Teritorija Dalmacije:

Situacija u priobalnom pojasu i na ostrvima je nepro-Hienijena i ne pokazuje nikakve znake poboljšanja.

Teritorija Crne Gore:

***Na području Crne Gore ustanici ponovo otpočinju svoju aktivnost.* Obrazovane su nove manje i veće grupe u nekoliko mesta. Glavne snage se nalaze u pograničnoj oblasti između Crne Gore i Hercegovine, i to između doline reke Sutjeske (iseverozapadno od Gacka) i doline Bistrice (zapadno od Foče).**

Za (komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(Komandu 12. armije)
načelnik štaba
Ferč

Nakon ekspedicije dostaviti:
Ia
KTB

[5] Verovatno je reč o napadu pripadnika Bele garde na logor 4. čete 4. partizanskog bataljona Krimskog NOP odreda 21. avgusta 1942. Logor su belogardisti zapalili kada se četa povukla (Zbornik, tom VI, knj. 3, dok. br. 135).

[6] Reč je o slobodnoj teritoriji Prozor — Duvno — Livno — Kupres — G. Vakuf, na čijoj je teritoriji, po naređenju VŠ NOP i DV Jugoslavije, a u sastavu 3. krajiškog NOP odreda Livanjskog vojnog područja i 4. operativne zone NOP odreda Hrvatske, u avgustu 1942. formirano pet novih bataljona (Livanjski, Duvanjski »Mihovil Tomić«, Kupreški, Prozorski i Zijametski). Vidi Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 110; Oslobodilački rat, knj. I, str. 273.

[7] Ova mesta je, 16. avgusta 1942, zauzeo 2. bataljon 1. proleterske NOU brigade (Zbornik, tom V, knj. 6, dok. br. 46; Mišo Leković, n.d., str. 410, 414—415).

[8] Opširnije o situaciji u rudarskoj zoni Mostara vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 96, 98 i 104.

BR. 137

ZABELEŠKA S REFERISANJA NAČELNIKA OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 28. AVGUSTA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O NARODNOOSLOBODILAČKOM POKRETU I ČETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVIĆA I ANGAŽOVANJU SOPSTVENIH, KOLABORACIONISTIČKIH I BUGARSKIH SNAGA U NDH I SRBIJI[1]

Referisanje načelnika Operativnog odeljenja pred komandantom 28.8.1942.[1]

Prilog 79a
28.8.1942.

1. Zadatak

Vojno osiguranje oiblasti Srbije i Hrvatske. Karta 1:750.000.' Davanje sažetih karakteristika.
Naslanjanje (III zona).

***Osiguranje pruga* od naročitog značaja. Prilog: saobraćajna karta.[4]**
Osiguranje predu/zeca. Prilog: karta preduzeća.[5]

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 546—53.

[2] Reč je o referisanju načelnika Operativnog odeljenja komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, pukovnika viteza fon Gajtnera Kurta (Ritter von Geitner Curt) komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, Aleksandru Leru, koji je boravio u Beogradu i Zagrebu od 28. avgusta do 1. septembra 1942. Pored njega, referisali su još načelnik Obaveštajnog i Pozadinskog odeljenja, kao i general-major Adalbert Lončar u vezi s osiguranjem Beograda. General-pukovnik Ler je, na osnovu toga, dao sledeći zaključak:

»1. Osigurati Banat nakon odlaska SS divizije. Mora se imati u vidu naoružavanje folksdojčera.
2. Smatram da je bombardovanje Bora od strane britanskog ratnog vazduhoplovstva krajnje neverovatno.
3. Izražavam mišljenje da stanovništvo koje gladuje prolazi volja za ustankom.
4. Pri postupku protiv Kalabića opreznost, a kontrola radio-saobraćaja ne sme biti jedini izvor obaveštenja za dokaze protiv njega.
5. Raspuštanje četničkih odreda treba pozdraviti, pošto je družina »sumnjiva«.
6. Ispitati političku pouzdanost Srpske državne straže (AVII NAV--T-501, r. 248, s. 372—402).

[3], [5] i [4] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

jjpj. *Stanje kod neprijatelja*

/Izlaganje načelnika obaveštajnog odeljenja. Prilog: karta situđ'je kod neprijatelja.[6]

Partizani — komunisti

***iGrmeč* — centar koji se stalno pojačava (opasnost stvaranja ISjoaminističke države).[7]**
fjfoitisa'k na jugozapadni i južni front 714 i 718. pd. Neprija-*1 teli]* raspolaže topovima, minobacačima, protivtenkovsikim orupa čak i pojedinačnim tenkovima, i dobiva pojačanje jugoistočnog pravca.
^*Okolina Zagreba* u poslednje vreme jako ugrožena pritiskom juga.
***teleznička pruga* Beograd — Zagreb ponovo prekinuta, roonici ovih prelkida su partizani u slavonskim plamina- i Fruškoj gori. Od akcija u poslednje vreme, borba na Kci-*tri* dovela je do potpunog uspeha, dotk je na Šamarici i Psu- neprijatelj izbegao udar.[8]**
aracija protiv *Fruške gore* s 5 nemačkih i 5 hrvatskih badjona i s više baterija je u toku od 25. ovog meseca.[9]

J. Pokret Draže Mihailovića

^anizacija napreduje, isanje.
raža Mihaiilovič je do sada odolevao pritisiku svojih potčistarešina da se otpočne napad. On se jasno izrazio: ^*početi napad pri uspostavljanju drugog fronta.* Kod Foče puške prerano opalile. Držanje Italijana pri tome nejasno. *napada* su važne saobraćajne linije, sem toga, odvalje onih područja hrvatsike države u ikojima žive Srbi (Bo- i Srem).
***faoružanje:* Ovaj pokret može u svalko doba da se snabde žjem bivše jugoslovenske armije koje je ostalo u zemlji, ta'kođe i razoružavanjem hrvatsikih lica.**
***feza* sa organima vlasti, ikao i sa četnicima i dolovima drstraže jasno dokazana, ktive *za sabotažu na železnicama* (štabovi za ždleznička lčja), *protiv predaje letine.* Podbadanje Bugara. Pozna- (doduše samo općenito) *više mesta za bacanje* potreba iz**

[7] Misli se na stvaranje velike slobodne teritorije na kojoj su akcionisali NO odbori kao organi vlasti.

[8] Vidi dok. br. 122 i 127.

' Vidi dok. br. 135 i 141.

Do sada samo malo osnova za sadejstvo obeju neprijateljskih gruipa, ali ga treba sigurno očekivati.

U okolini Polarevca: Postoji dovolj no obaveštonja da se uhvati tamošnja komandant Kalabić[10] s njegovom pratnjom, isto kao i okružni načelnik Korać[11] u Užicu.

Uostalom, teško je uhvatili rukovodioce u zemlji.

III. *Poteškoće koje stvara zemljište su poznate.*
Saobraćajne linije i železničke pruge. Mostovi na Savi i Dunavu. Saobraćajna karta.

IV. *Sadašnje raspoložive snage: Načelnik Ia (uključujući SS diviziju »Princ Eugen«).*

V. *Sprovođenje osiguranja*

A. *Opšte.*

U severoistoonoj i zapadnoj Srbiji sada nimalo ne zadovoljava. Pojačaće se nakon završetka operacije Fruška gora i angažovanja SS divizije »Princ Eugen« u jugozapadnoj Srbiji.

Tri gledišta

a. Borba protiv neprijatelja ili manjim akcijama ikoje preduzimaju divizije ili većim koje organizuje komanda korpusa. Radi toga, a pri postojećoj slabosti snaga, veličini teritorije i 'aktivnosti neprijatelja, potrebno je *obrazovanje težišta* uzimanjem trupa sa drugih delova. Ovo je glavni razlog zašto čitava teritorija mora ostati pod jednom komandom.

b) *Uporišta* u čitavoj zemlji radi *držanja u vlasti mesta,* naročito u cilju zatvaranja važnih saobraćajnih linija koje vode od neprijatelja.

c) *Osiguranje pruga* (stražarslke kule). U Srbiji 120 dovršenih, 36 u izgradnji, u Hrvatskoj 27 dovršenih, 41 u izgradnji.

B. *Hrvatska.* Karta 1:1,000.000.
714. pd, pojačana Hrvatima, 3 gorska zdruga sa 34 delimično veoma slaba bataljona, 11 baterija. Nemačke snage za sada samo 4 bataljona i 4 baterije.'[12]

[10] Milan
[11] Manojlo
[12] Reč je o dejstvima nemačkih borbenih grupa »Putlic« i »Vedel« protiv partizanskih jedinica od 25. avgusta do 19. septembra 1942 u rejonu Mrkonjić-Grada, Sitnice i Ključa. Mrkonjić-Grad su, po naređenju VŠ NOP i DV Jugoslavije, 23/24. avgusta 1942. zauzele 1. krajiška i 2. proleterska NOU brigada (opširnije o tome vidi: Mišo Leković, n.d., str. 531—603).

Protezanje zone obezbeđenja uključujući Zagreb.
Žarišta: jugozapadni bok *(planina Grmeč, rejon oko Zagreba).* Sada akcija kod Varcar-Valkufa:[13] Srpski četnici na hrvatskoj teritoriji!
Pasivno osiguranje naročito važno u *dolini* Une, južno od Ljubije, u dolini Sane, u dolini Vrbasa.
Za osiguranje pruga 2 landesšicen-bataljona (924. i 925). Grupisanje divizije taiko da se ojačani pešadiijslki puk nalazi na Savi i severno od nje.

Aktivno osiguranje: Napad na neprijateljske delove koji nadolaze s jugozapada, u danom slučaju čišćenja Moslavačke gore.
718. pd, pojačana Hrvatima, ukupno 26 bataljona, 16 baterija, pored toga 2 nemačka bataljona od folksdojčera.
Žarišta: Kraj oko Sarajeva.
Poprečne veze preko Travnika za Jajce i prelko Višegrada za Užice.
Sada se čisti kraj oko Vlasenice.
Planina Majevica.
Granica na Drini.
Aktivno osiguranje: upad na planinu Majevicu.
Osiguranje pruga: 823. landesšicen-bataljon.

Delovi 717. pd angažuju se u Sremu. Sada je tamo 5 bata'lijona i 2 baterije Hrvata, pored toga 2 nemačke ajnzac--kotmande.

Srbija

717. pd. Zapadna Srbija je sada posednuta veoma slabim snagama. Poboljšanje tek nakon dolaska SS divizije »Princ Eugen« od 10.9 (odugovlačenje zbog sakagije).

Žarišta u zapadnoj Srbiji: Visovi s obe strane doline Ibra, •naročito Kopaoniik.
Planine Ježevica i Rudnik.
Granica na Drini.
Rudnici Trepča kod Kos. Mitrovice i rudarski bazen Krupanj: ovde je po 1 puik Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata.

Ciljevi za aktivne akcije: Kopaoniik zajedno sa Bugarima.

704. pd, uz to 2 landesšicen-bataljona i 1 puk Rusa.

Žarišta:
Homolijske planine.

[13] Sada: Mrkonjić-Grad.

Bor (2 puka Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata).
Đerdap.
Okolina Požarevca.
Ciljevi za aktivne akcije: okolina Požarevca i južno od njega, *Homoljske planine.*
Za to su potrebna pojačanja.

D. *Osiguranje pruga između bugarske teritorije i Beograda sa 4 landesšicen-bataljona,* po 2 u zoni 704. i 717. pd.

E. *Osiguranje Dunava* nemačkom dunavslkom ratnom flotilom (4 broda).

F. *Bugari:*
21. divizija u Nišu j istovremeno za osiguranje
7. divizija u Prolkuplju i pruga (uz angažovanje sta-
9. divizija u Ćupriji J novništva).

Žarišta: Kraj oko Leskovca, planina Jastrebac i planina na granici prema 704. pd.

Bugari većinom mladi vojnici, komandovanje nije naročito aktivno. Ugnjetavaju zemlju, neovlašćene rekvizicije. Veoma osetljivi na prigovore. Sa druge strane više obaveštenja o vezama sa Dražom MihailoVićem.

G. *Ruski korpus za zaštitu privrednih objekata*
Sadašnje stanje i budućnost.

H. *4 landesšicen-bataljona kod feldkomandantura,* od toga 2 u Beogradu i oko njega.

I. *Osiguranje Beograda* (general Lončar).[14]

VI. *Regulisanja na granici i demarkacionoj liniji*

Bugari (istočno i južno od Leskovca).
Italijani (Višegrad).
Premeštanje demartkacione linije unapred radi postizanja povoljnijih uslova za odbranu?

VII. *Stanje u upravi*

Nedićeva vlada nije jedinstvena, jako ometana obzirima prema nacionalnom pokretu.

[14] Adalbert (Lontschar), general-major, komandant 724. pp 704. pd od 18. aprila 1941. do 9. februara 1942, kada je postavljen za komandanta Feldkomandanture 599 i komandanta Beograda. Na toj dužnosti je ostao do 16. decembra 1943. Kao ratni zločinac obešen je 1947. u Beogradu (Wolf Keilig, n.d., str. 203).

jotićevi ministri.
vić veBki teret,
.ruja i niža uprava,
avna straža oko 16,000 ljudi,
ldcsi 9500 ljudi,
.„ici Pećanca 7000 ljudi.
đbodni četnici 2500 ljudi, od toga 400 aktivnih i rezervnih Scira.
đbrovoljački odredi o'ko 3500 ljudi,
prikupljanje letine i žita.

/111. Specijalni štabovi

Načelnik upravnog štaba[15]

: Delatnost Upravnog štaba veoma ograničena pomanjkanjem uticaja na privredu i odvajanjem policijskih poslova. Mnogo poverenja u Srbe!
Delatnost feldkomandantura i krajiskomandanitura.

«. *Komandant SS i policije*[16]

SD i BdO.
„ . . . .polioijisfci 'bataljon.
K -Organizacija policijiske službe ide samostalno sve do dole prelko komandantura policijskih područja i policijskih sirezova.
Preuzimanje čitavog deloikruga rada policije po uzoru na stanje u Rajhu znatno će umanjiti uticaj komandanta 'korpusa.
Pravo stavljanja pod svoju komandu i izdavanja direktiva. SS divizija »Princ Eugen«.

Glavni opunomoćenik za privredu[17]

Položaj privrede suviše samostalan, u suprotnosti s načelima koja važe u Rajhu.
Sporna prava na izdavanje direktiva feldkomandanturama.
Poteškoće su se polkazale prilikom prikupljanja letine.

Opunomoćenik ministarstva spoljnih poslova[18]

[15] Harold Turner
" August Majsner
[17] Franc Nojhauzen
[18] Feliks Bencler

IX. *Namere za najskorije vreme*

A. *Vojne*

1. Aktivne: Čišćenje Fruške gore.
   Akcija protiv pokreta Draže Mihaiiovića, u sadejstvu s policijom, čim se sprovede reorganizacija.
   Pojedinačna likvidacija ličnosti i njihovih pristalica od početka septembra (Kalalbić i Korać).
   Uskoro zatim Kopaonilk (visovi duž doline Ibra) i Majevica.
2. Učvršćivanje lokalnog osiguranja izgradnjom kružnih uporišta, koja uvek ostaju sposobna za odbranu svako za sebe.
   Nova podela pionira.
3. Razoružanje četnika (pismo Nediću).
4. Zamena nepouzdanih delova državne straže možda ljotićevoima.

B. *Upravne*

Odvajanje od policije i uprave.
Razgraničenje nadležnosti.
Bilo bi poželjno da se *reorganizacijom ostvari strogo raščlani avanje* (ograničenje samostalnosti privrede, izbegavanje premnogih puteva nadležnosti prema dole, jačanje uticaja komandanta korpusa na pitanje iz delokruga rada policije).

BR. 677

'ISNIK SA SASTANKA KOMANDANTA ORUŽANIH SNA-A NA JUGOISTOKU GENERAL-PUKOVNIKA ALEKSANDELERA I MILANA NEDIĆA U BEOGRADU 29. AVGUSTA J$42. POVODOM VOJNO-POLITIČKE SITUACIJE U SRBIJI'

Prilog 83
K.T.B.

ZAPISNIK

:0 razgovoru sa srpskim predsednikom vlade Nedieem u Belom iŠvoru u Beogradu na dan 29.8.1942, 14,30 časova po podne

Prisutni: Komandant general-pukovnik Ler, srpski predsednik vlade general-pukovnilk Nedić, komandujiući general i komandant u Srbiji, Ic/G.B.[2], major Kalmar[3] kao tumač.

Predsedniik vlade Nedić zahvaljuje se komandantu pre *ega na tome što je mogao da se odazove pozivu upravo na m godišnjicu svog vršenja dužnosti predsednika vlade.[4]
Moli za odobrenje da ovom prilikom iznese neka razaranja. Komandant se naglasio.

Predsedniik vlade nastojao je da prikaže raspoloženje i bološiko stanje srpskog naroda u sadašnjem trenutku. Najje istaiijtsiki opisao stanje u prošloj godini nakon što je "Zvan za predsednika Vlade. Nedić je objasnio da je nje-Ovoj vladi, uz pomoć posadraih tmpa, pošlo za rulkom da potuguši komunistički ustanak u Srbiji, što je stajalo Sr-17.000 mrtvih. Tadašnji komandant u Srbiji, general Tikelman,[5] oibećao mu je i to pismeno objavio — tako da je saznao narod — da će njemu (Nediću) stajati na raspolju srpska oružana snaga i to Državna straža od 4.000 ljudi Jmiiliciija od oko 10.000 ljudi sa odgovarajućim naoružanjem. O je ponovio general Bader. Dobrovoljački odredi — od fotićevaca koji su težili Više ili manje sebičnim ciljevima —

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. '8, s. 572—5.
[2] Geistige Betreung (moralno-političko vaspitanje)
[3] Julius
[4] U Beogradu 29. avgusta 1941. Nemci su obrazovali vladu gene-Milana Nedića (vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 126).
[5] Hajnrih (Heinrich Danckelmann), general avijacije

i četnici,[6] kojii su se borili protiv komunista i uživaju velik ugled u narodu, trebalo bi da se postepeno prevedu u državnu stražu i miliciju.

Sem toga, bila mu je odobrena veća samostalnost u upravljanju i pri rešavanju pitanjia ishrane.

Pitanje ishrane stvara težalk problem i on je molio gospodina Ikomandanta da radi na tome da se njemu (Nediću) poveri rešavanje ovog problema. Nemačka vojna uprava može zahtevati određenu količinu namirnica, žive stoke, itd., vlada će to isporučiti. Uostalom trebalo bi odgovornost za to prepustiti Vladi. To bi bilo bolje već i zato što su se nemačke vlasti našle prinuđene da radi isporuke namirnica stupaju u vezu sa stanovništvom posredstvom tumača, koji su često nepošteni elementi i delimično rade za sopstvenu korist. S jedne strane, isporuka nije odgovarala zbog ovakvog postupka, a sa druge, stanovništvo jie to stavljalo na teret pripadnika posadnih organa kao šikaniranje. Kada bi sama vlada dobila ovaj problem u svoje ruke, morala bi snositi odgovornost, a nemački posadni organi bi se toga rasteretili.

Predsednik vlade Nedić je zatim govorio i o potištenom raspoloženju stanovništva zibog stanja u ishrani, i napomenuo da je svojevremeno Beograd, sa 80.000 stanovnika, uprkos tadašnjim državnim granicama, raspolagao, preko Zemuna i Pančeva, Sramom i Banatom kao rezervoarom za životne namirnice. Promet tom robom, a naročito svežim povrćem, voćem i tome slično, bio je slobodan. Zali se na to da današnji Beograd, sa svojih 300.000 stanovnika, nema više baš nikakve mogućnosti da dobije namirnice iz pomenutih krajeva, pa čak ni iz same zemlje, pošto lokalne vojne vlasti sprečavaju isporuku hrane za Beograd. Stanje u gradu je nesigurno i povremeno nije bilo hleba mesec i po dana. Sam predsednik Vlade Nedić ostao je bez hleba. Narod bi bio skroman i zadovoljan hlebom i povrćem. Ne treba se čuditi da je raspoloženje stanovništva očajno i zbog ovog razloga.

K tome je došla nesigurnost u pogledu budućih mogućnosti srpslkog naroda. Sa službene strane je nagovešteno da bi srpsiki narod mogao donekle da izađe iz obruča kojim je sada stegnut ukoliko bi eventualno bilo mogućnosti političkog proširenja na Srem, istočnu Bosnu i Kosovo polje.

Mora se raizumeti da je raspoloženje srpslkog stanovništva bilo mučno 'iz navedenih razloga, situacije u ishrani, neizvesnosti o budućnosti naroda, iizneverenih nada. On (Nedić) može, doduše, obezbediti da srpsiki narod !kao takav ni u

[6] Odnosi se na četnike Koste Pećanca.

"kom slučaju ne misli na ustanak, ali moli gospodina komandanta da radi na tome da se o ovom očajnom raspoloženju Vodi računa.

Vlada bi bila zahvalna kada bi se njoj samoj prepustilo -pitanje raspuštanja četničkih sastava i trenutak raspuštanja. Smatrao je da bi četnici, pred pretinjom raspuštanja, u leto ;j>6beglii u šume i planine, i da bi zato kasna jesen bila pravi jrenutaik, kada je gotovo završena berba 'kukuruza i kada :bi, ®a druge strane, hladne padavine 'koje dolaze, i taiko dalje, ?bile smetnja bežanja u šume.

"k Predsednik vlade Nedić je govorio i o Draži Mihailoviću, »ikoji je svojevremeno pobegao u planine sa oko 2.000 ljudi ll 100 oficira od ostataka srpske armije koja se nije bila predala Nemoima.

Zatim su Draži Mihailoviću prilazili nezadovoljni ele-.nienti, koji su delimično paktirali i s komunistima. Predsed i'k vlade Nedić se žalio da se pri gonjenju Draže Mihailovića Mladinim organima nisu ostavljale slobodne ruke, pošto su oni ijjili u stanju da preko svoje obaveštajne službe otkriju mesto ;1)oravka Draže Mihailovića i da ga unište, odnosno uhvate. To je bilo onemogućeno samostalnom akcijom nemačkiih tru- — bez obaveštavanja Vlade. Napominje poseban slučaj kase Draža Mihailović sa svojim pristalicama povukao u ne-' prohodnu planinu Goliju. Njega su gtovo okružile srpske oružane jedinice, tada su nemačke trupe same dalje prodirale, J/ Draži Mihailoviću je pošlo za rulkom da se skloni u Sandžak 1 dalje u Crnu Goru. Nemačke vlasti su također neposredno pregovarale sa Dražom Mihailovićem, bez znanja vlade. Poimenično je naveo kao partnere u pregovorima višeg vojnoupravnog savetnika dr Kisela[7] i kapetana prof. dr Matla[8] (iz centra Abvera Beograd — primedba zapisničara).[9] Draža Mihailović

[7] Georga

[8] Jozefa

[9] Misli se na njihove pregovore u s. Divcima 11. novembra 1941 (vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 232, 236 i 258). Ovu saradnju Dragoljub Mihailović, komandant Gorskog štaba četničkih odreda Jugoslovenske vojske u otadžbini započeo je u toku 1941. godine. Mihailović je 3. novemrba 1941. uputio Upravnom štabu opunomoćenog komandanta u Srbiji sledeće pismo:

»Primio sam vaše pismo uz (usmeni) izveštaj moga pregovarača. Pošto iz toga proizilazi da su bez mog ličnog prisustva isključeni svi dalji razgovori, odgovaram da sam u interesu dobrobiti moga naroda spreman da se odazovem vašem pozivu i lično dođem u Beograd. S obzirom na stvarnu situaciju u zemlji koju već nekoliko dana karakterišu borbe većih razmera koje vode moji odredi protiv komunističkih elemenata i koje se verovatno pretvaraju u opšti sukob, u ovom momentu je ne-

je tada bio pod uticajcm engleske i sovjetske propagande i agitovao je sve više za svoje ideje. Ne može se poreći da Draža M'ihailović ima danas izvestan oreol u srpskom narodu i može se govoriti, da tako nazovemo, o »dražizrnu«. Predsedniik Vlade se još jednom vratio na teško stanje u ishrani i na nacionalnu bedu srpskog naroda ti smatra da se mora shvatiti mučno raspoloženje ikada se promisli da su na današnjim granicama i izvan njih, delimično Mađari, ali uglavnom Hrvati, počinili neljudska zlodela protiv stanovništva koije tamo stalno živi. Napominje bezbrojna ubistva i misli da bi se gospodin komandant lično mogao osvedočiiti, da je tada bio ovde, da su bezbrojni leševi plovili niz Drinu, Savu i Dunav. Kao naročito mučno za raspoloženje stanovništva spominje logor Ikod Zemuna, gde je bilo zatvoreno preko 10.000 Srba, i to nadomak Beograda, tako da se povremeno čuju vapaji i jedikovke uhapšenih sve do u grad.

Predsedniik vlade Nedić ponovo je zamolio gospodina komandanta da mu pomogne pri rešavanju svih teških problema.

Razgovor se završio ponovljenom zahvalnošću za prijateljislki prijem.

Potpisani je izložio zapisnik časno i pošteno u osnovnim crtama.

Kalmar
major

ophodno da ostanem na svom mestu dok se situacija ne raščisti. Ove borbe se vode u rejonu Užice — Požega — Kosjerić — Ivanjica.

U vezi s napred izloženim neophodno je da vaše jedinice ne preduzimaju nikakve akcije na tom terenu. Tačan dan mog dolaska u Beograd javiću preko mog pregovarača«.

(AVII NAV-T-314, r. 1457, s. 1338). Sastanak je održan 11. novembra 1941 u s. Divcima. O tome vidi originalni zapisnik o susretu sa pukovnikom Mihailovićem u AVII, NAV-T-314, r. 1457, s. 1323—9 i prepis tog zapisnika s. 1314—22. I Savetnik Upravnog štaba Georg dr Kisel je napravio 12. novembra 1941. zabelešku o susretu s Dražom Mihailovićem (AVII NAV-T-75, r. 69 s. 1010).

Pored saradnje s Vermahtom, Draža Mihailović je sarađivao i sa Milanom Nedićem. O toj saradnji vidi izveštaj šefa Upravnog štaba Harolda Turnera od 6. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji Fricu Bemeu generalu pešadije (AVII, NAV-T-75, r. 69, s. 1007—9). Opširnije o saradnji Draže Mihaiiovića s Vermahtom i kolaboracionistom Milanom Nedićem vidi: Jozo Tomasevich, War and Revolution in Jugoslavia 1941—1945, The Chetniks, Stanford, California, 1975.

BR. 680

7ABELEŠKA SA REFERISANJA KOMANDANTA SS I POLIril E U SRBIJI PRED KOMANDANTOM ORUŽANIH SNA- - GA NA JUGOISTOKU 29. AVGUSTA 1942. O ORGANIZACIJI f UPOTREBI NEMAČKE I NEDICEVE POLICIJE I VOJNO-.POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI, O FOLKSDOJCERIMA U BANATU I O FORMIRANJU SS DIVIZIJE »PRINC EUGEN[1]

7*rilog: K.T.B.[2]

Poverljivo *Prilog 86*
Uz akt 788/42 pov.[3]

Izlaganje

komandanta SS i policije u Srbiji SS grupenfirera i general--potpulkovn'Jka policije Majisnera pred komandantom oružanih snaga na Jugoistoku na dan 29. avgusta 1942. godine

Ukazom firera od 23.1.1942. određen je položaj komandanta SS i policije u Srbiji[4] i ta dužnost je meni poverena. '.Prema toj firerovoj zapovesti padaju mi u deo sledeći zadaci:

i.) Skup svih zadataka policijske prirode za koje je nadležan rajhsfirer SS i komandant nemačke policije u Ministarstvu unutrašnjih poslova Rajha, a naročito nadzor, izgradnja i upotreba srpskih policijskih snaga.
Zadaci kojii spadaju u dužnost rajbsfirera SS za učvršćenje nemačke nacionalnosti i

•3.) Formiranje jedne SS divizije od pripadnika nemačke narodnosti.[5]

Za izvršenje svog zadatka zatekao sam na srpskoj teritoriji ustanovu službe bezbednosti, jedan policijski bataljon i oko 2000 ljudi srpske policije u Beogradu.

Moja namera je bila:

Prekriti Srbiju mrežom nemačkih ustanova službe bezrbednosti i policije za održavanje reda, formirati srpsku po-

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 586—93.
[2] i [3] Dooisano rukom.
[4] Vidi dok. br. 11.
[5] i [8] Odnosi se na SS diviziju »Princ Eugen« (vidi dok. br. 105, 116, 121 i 127).

licijiu — ukoliko bude potrebno i uz odgovarajuće mere predostrožnosti — i formirati jednu SS diviziju pozivanjem foKksdojčera na vojnu dužnost. U tom pogledu ostvareno je do sada sledeće: uspostavljene su ustanove komandanta SS i policije i komandanta SS divizije. Postojeća služba bezbednostli, koja je dotle bila koncentrisama u Beogradu, podeljena je u zemlji u obliku ispostava (vidi kartu).[6] Isto tako je Policija bezbednosti stvorila nemačke komandanture policijskih oblasti i okružne uprave, Ikojima je privremeno doseljena jedna grupa kao prateća zaštita. Postoji namera da se u daljem razvoju iskoristi 6 policijskih bataljona tako da pojedinim komandanturama policijskih oblasti stoje na raspolaganju po 2 policijska bataljona, koji se talko raspoređuju da svalka okružna uprava raspolaže jednom policijskom četom. S obzirom na krajnje napregnutu situaciju u kojoj se nalazi nemačka policija, bilo mi je jasno da tešlko mogu očekivati pojačanje policije iz Rajha. Stoga sam formirao dva bataljona pomoćne policije od starijih godišta folksdojčera u Banatu i treći bataljon od ruskih emigranata.[7] Do sada su mi iz Rajha došle dve policijske čete kao pojačanje, a jedna četa i jedan policijski bataljon su još u zaostatku i treba da za izvesno vreme stignu na srpsku teritoriju. Zato ću biti prinuđen da i dalje koristim ruske emigrante i u tom pogledu molim za odgovarajuću podršku. Srpska policija, nazvana Državna straža, formirana je ovako: U Banatu je obučeno 2.000 ljudi od follksdojčera. Od toga 1.000 ljudi vrši dužnost granične straže u Banatu, 1.000 ljudi se koristi kao gradslka i seoslka straža. Policijske vlasti u Banatu su u nemačkim rukama, ali su potčinjene srpskom Ministarstvu unutašnjih poslova. U samoj Srbiji su, nakon padale na okruge i srezove, najpre obrazovani odredi od po 100 ljudi srpske policije. Sem toga, stvorena je Srpska granična straža sa 5.000 ljudi. Organizovane su srpske komande policijskih oblasti i komande srezova koje odgovaraju nemačkim policijskim ustanovama. Ova mera je bila potrebna da se srpska policija pre svega skupno podvrgne obuci, a sa druge strane da se imaju pri raci toliko jaki odredi da ne podlegnu u borbi sa bandama. Po meri smirivanja raspoređivani su delovi okružnih i sres'kih odreda kao teritorijalne straže. Jedna teritorijalna straža je obuhvatala nekoliko opština. Radi obezbeđenja ovih teritorijalnih straža stavljeno im je na raspolaganje nekoliko pouzdanih ljudi u obliku mesnih zaštita. S obzirom na njenu još uvek nepotpunu pouzdanost, srpslka policija je opremije-

[6] Ova karta nije pronađena.
[7] Vidi dok. br. 166.

'•na holandskim i francuslkitm puškama i puškomiitraljezima, tialko da se zadrži u ruci snabdevanje municijom. Radi konceu/traci je celo'kupne srpske policije uspostavljena je u posledijiije vreme u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova dužnost načelnika srpslke državne bezbednosti i upravo se pri-.prerna formiranje njegovog resora. Srpske poiicijsike upravne •-Vlasti su meni potčinjene, otpočela je predaja materijalnog ' policijisikog prava s feldkomandantura i ikrajsikomandantura nemačkim policijskim ustanovama.

> Upotreba nemačke i srpske policije:

Organizacija nemačkih policijskih ustanova polkaizala se 111 najboljoj svetlosti. Policija bezbednosti je preko svojih " ispostava dobila bolji uvid u prilike u zemlji. Policiji za održavanje reda je bilo omogućeno da prelko ispostava kointroliše formiranje srpsike policije i njenu delatnost:, a naročito da sfcoro u potpunosti sprovede preoružavanje. Raspodelom nečkih policijskih bataljona pojačaće se nadzor i moći će se ikše ostvariti nemačka traženja, kao, na primar, prikupljanje letine, nadzor nad radnicima i tome slično. Srpslka policija već se, pod vodstvom i nadzorom nemačke policije, uspešno koristila za borbu protiv bandi.

• Moja je dalja namera da pomoću pojačanog policijskog IŽapairata, 'kako- na nemačkoj tako i na srpskoj strani, učinim fKrtpuoo suvišnim sve druge naoružane srpslke formacije i da ih dovedem do raspuštanja i razoružavanja. To će biti moguće u najskorije vreme.

SS divizija:[8]

Nakon održanih političkih pregovora, 'koji su se otegli do aprila, počelo je formiranje SS divizije. Vanredna borbenost nemačke narodnosne grupe je omogućila da se SS di-•• viziji do sada stavi na raspolaganje oiko 22.000 iljiudi.[9] S obzi-; rotm >da se pri isporuci naoružanja davala prednost pre svega ;SS divizijama namenjeaim za angažovanje na istočnom fronto, dobrovoljačka SS divizija »Princ Eugen« je došla u drugi /plan sa svojim naoružavanjem. No, u poslednje vreme ispoj ruke su se tako umnožile da je divizija spremna za borbu.

• Obuka je pričinjavaJla poteškoće uitoliko što je najpre stajalo na raspolaganju samo 27 oficira i 100 podoficira iz Rajha. | Stoga se moralo uzimati oficire i podoficire koji su služili i, u staroj austrougarskoj vojsci i jiugoslovens'koj, mađarskoj : i rumunskoj armiji. Dobra volja i velika marljivost savladale

' Divizija »Princ Eugen« je imala u svom sastavu na snabdevanju 20.484 oficira, podoficira i vojnika. Borbena jačina divizije je iznosila 13.946 vojnika (Antun Miletić, n.č., VIG, br. 1, 1974, str. 196).

su ovu okolnost, i divizija se sada nakon tromesečne obuke koja je bila prekinuta 14-dnevnim odsustvom zbog poljoprivrednih radova, nalazi u fazi pukovske obuke i time j„e spremna za borbu. Poteškoće oko uvođenja u borbena dejstva nastale su isključivo otuda što se konji divizije nalaze delimično u karantinu. Uprikos tome, divizija će se najvećim delovima angažovati u Srbiji od 10.9.1942. S obzirom da je rajbsfirer SS izričito zabranio cepkanje divizije, molim da se korišćenje tako podesi da angažovani delavi divizije ostanu pod komandom komandanta dobrovoljačke SS divizije. Jačina divizije i njeni sadašnji garnizoni mogu se videti na karti. Budući garnizoni na srpskoj teritoriji su na priloženoj skici. Raspored divizije je talko zamišljen da s jedne strane prekriva dodeljenu zonu tako da u svako doba bude dorasla unutrašnjim nemirima, a s druge strane da osigurava granicu zemlje posedanjem najvažnijih saobraćajnica, i da je takvim taktičkim rasporedom u svako doba spremna da se ofanzivno ili defanziiivno razvije prema granici. S tim u vezi, divizija zauzima neku vrstu predstražnog rasporeda usmerenog prema jugozapadu, kojii u svako doba omogućava da se pojedini ođseci podrže rezervama i teškim naoružanjem. Sa druge strane, raspored divizije tako je uobličen da se pri unutrašnjim neredima mogu stvarati odgovarajući obruči. Sem toga, divizija može u svako doba da svoja područja u potpunosti kontroiLiše odgovarajućom patrolnom službom. Formacija divizije vodi pre svega računa o đejstvima na planinskom zemljištu. Divizija se sastoji od:

1 štaba divizije,
2 brdska lovačka puka,
1 brdskog artiljerijskog puka,
1 konjičkog eskadrona,
1 bataljona veze,
1 tenkovske čete,
1 brdskog pionirskog bataljona,
1 voda protivaviionskih topova od 20 mm, i potrebnih službi — sanitetske, veterinarske, službe vojine policije i službe dotura. Od posebnog je značaja podela batailjona, koje sačinjava 6 četa, i to:

3 brdske pešadijiske čete,
1 mitraljeska četa,
1 četa s teškim naoružanjem,
1 patrolna četa.

Sa ovakvim sastavom bataljoni su toliko borbeno jaki da su i bez podrške sposobni za operacije u većem rejonu.

; *Politička situacija:*

Naikon ugušenja ustanika u Srbiji postavljena je Nedićeva srpska vlada.[10] Ova mera je bila potrebna, jer nedostaju naši ljudi 'koji poznaju stvari i znaju jezik. Načelnik vojine uprave je organizovao okružne i «reske vlasti radi upravljanja zemljom. Ovaj upravni aparat se donekle uvežbao i upotrebljiv je. Pouzdanost vlade, upravnih vlasti i srpske egzekutive koju sam ja postavio uslovljona je. Ialko sada u zemlji vlada mir, sem nekoliko borbi sa bandama, ipak se nesumnjivo mogu utvrditi itežnje za otporom unutar i izvan srpske teritorije. U tom pogledu treba razlikovati 2 grupe: jedna je sama Nedićeva vlada, druga je pod vodstvom Draže Mihalilovića. Može se ustanoviti da se otpor organizuje otvoreno i prikriveno. Nedlićeva vlada organizuje otpor u okviru svoje državne vlasti otvoreno, a sprovodi ga prikriveno. Sa druge strane je Draža Mihaiiović, kojii prikriveno organizuje otpor a otvoreno ga pruža. Ovo dokazujem na osnovu sledećih činjenica:

Nedićeva vlada se jako brine za održavanje takozvanih vladi odanih četničkih odreda. Ona je u tajnosti obrazovala takozvano vojno odeljenje i u poslednje vreme je pokušala da ga propisom legalizuje. Utvrđeno je da se ovo vojno odeljenje meša u sve vladine poslove, da ono predstavlja istvarnu vladinu. vlasit i da u smislu komandovanja u svojoj ruci drži čet-ničke i dobrovoljačke odrede i Državnu stražu. Uspostavljanjem ovog vojnog odeljenja jednim propisom stvorilo bi se srpsko ministarstvo rata. četnički su odredi često nepoznati, puni Ijfudi Draže Mihaiiovića, koriste svoje postojanje da u proširenim okvirima sprovode obuku stanovništva po nekoj vrsti Kriimperovog sistema.[11] Pri upotrebi u borbi sa bandama slabo su se držali, većinom nisu pružili ništa. Uostalom žive kao dangube, zibog slabog snabdevanlja hranom učestvuju u pljačkanju stanovništva, i s jedne strane treba ih ocenjivati kao kaidar za pokret ustanika u povoljnom trenutku, isto tako kao što sa druge strane predstavljaju ustanovu za popunjavanje za ustanke na hrvatskoj teritoriji. Dokazano je da su četnički sastavi, koji su čitavo vreme stizali u Srbiju radi rasporeda, izmenjeni na hrvatskoj teritoriji. Prema tome ovi sastavi predstavljaju opasnost i nema nikakvog opravdanja da postoje u jednoj okupiranoj zemlji. Izgleda da su dobrovoljački sastavi nešto više disciplinovani. Ako se zadrže, oni bi se, međutim,

Nemci su vladu generala Milana Nedića obrazovali 29. avgusta 1941. Opširnije o tome vidi knj. 1, dok. br. 126.

[11] Krimperov sistem (Krumpersystem) primenjen je u Pruskoj 1807—1812. godine, u toku ratova za oslobođenje, u cilju brzog stvaranja mase delimično osposobljenih obveznika.

u svakom slučaju razvijali na isti način, zbog čega smatram da se iisto talko moraju raspustiti.

Pokret Draže Mihaiiovića obuhvata teritoriju bivše Jugoslavije. Na srpskoj teritoriji bavi se regrutacijom celokupnog stanovništva i formiranjem odreda, i sa svojim pristalicama infiltrirao se kako u vladu tako i u sve naoružane odrede. Nosilac je otvorenog otpora, na srpskoj teritoriji deiluje pre svega propagandom i vršenjem priprema, i svestan je da bi pri nemiru u Srbiji izgubio organizacijsku bazu. U Hrvatskoj ovaj pokret vodi otvorenu borbu.

S obzirom na ovu situaciju nužno je da se kako Nedićeva vlada tako i pokret Draže Mihaiiovića liši osnova za borbeni otpor. Stoga mi izgleda potpuno neumesno da se u tom pogledu ukaže poverenje Nedićevoj vladi. Srbi uveik stavljaju uilog na dve karte, što se može videti iz jedne izjave ministra unutrašnjih poslova Aćimovića, koji se polkazao kao naročito pouzdan. Stoga se smatram obaveznim da kao komandant SS i policije istupim protiv svih mera Nedićeve vlade koje pogoduju da se podstakne i podrži borbeni otpor. Stoga sam zauzeo stav protiv propisa koji treba da stvori neku nadvladu, i postigao da se taj propis povuče. No to je samo formalan uspeh, pošto ovo vojno odeljenje i nadalje rukovodi.

Dalje, bio sam prinuđen da zauzmem stav protiv propisa o ustanovljenju Srpske nacionallne službe rada. Ja u tome vidim prenošenje nacionalsocijalističkog idejinog dobra na srpski narod a time i organizacije s političkom i predvojniekom obukom. Nedićeva vlada već je pokušala da u toj nacionalnoj službi rada organizuje sopstvenu policijsku vlast i da zahtevanjem oružja sprovodi obuku u gađanju. S obzirom na to da se u toj nacionalnoj službi rada nailazi pre svega srpska intelektualna omladina, čalk je propisom direktno obavezna na to, i da mi za nadzor nedostaju potrebne policijske snage, moram se založiti za neodložno raspuštanje ove organizacije (jačina 10.000 ljudi).

Nadalje je propisom stvoren srpski sportski odbor. On je preteča osnivanja sportskih i gimnastičkih društava, a to ne treba da naglašavam šta znače sokolska društva.

Ove inicijative Nedićeve vlade smatram potpuno neumesnim i moram ih okarakterisati kao opasnost za okupirano područje. Čudi me da me načelnik vojne uprave nije obavestio pri izdavanju ovih propisa, i da sam čak morao ustanoviti da je pri tome zaobiđen i komandant korpusa. Ove činjenice mogu objasniti samo time da načelnik vojne uprave ide putem koji moram označiti kao potpuno pogrešan i neumesan.

Moja izlaganja moraju naročito dobiti u značaju pri utvaraju odnosa na hrvatskoj teritoriji.

gmačka narodnosna grupa:[12]

• Formiranjem SS dobrovoljačke divizije nemačka narodisna grupa je dokazala da je u potpunosti spoznala veliko dot nemackog naroda, i voljna je da se potpuno prilagodi zahtena vremena. Ona je s velikim veseljem pritnila oslobođenje l srpskog jarma koje su joj donele nemačke trupe i svesna da vreme i od nje traži žrtve. Radosno raspoloženje je, met'itm, pomućeno u poslednje vreme. Uzrok je kaiko u prirednim tako i u političkim prilikama. Nemačka narodnosna ~upa je privredno pogođena naročito time što je radna snaga seoskim.imanjima jaiko oslabljena stupanjem u SS diviziju, jk Srbi mogu da rade punom snagom. Ovamo dolazi re'ka >skih begunaea koja lunja po Banatu, čemu 6e se učiniti a)j po naređenju koje sam ja izdao..

. Nadalje, nemačka narodnosna grupa u Banatu nastoji da potpunosti izvrši isporuku letine. Za ovo dobiva utvrđene cesa druge strane gleda kako Srbi krčme svoje proizvode u l'ijonmčarenju i na crnoj berzi po daleko višim cenama, i prijđena je da industrijske artikle nabavlja često po cenama nad utvrđenih. Robna razmena s Rajhom vrši se uglavnom "okviru robnog kontingenta koji se iz Banata isporučuje u jh. Roba koja se za ovo isporučuje iz Rajha delli se na ćelu biju, a stanje se još i time pogoršava što pri ovoj ra-spoli nemačka narodnost ostaje potpuno praznih šalka u opština koje stoje pod srpskom upravom.

Posebnim oslobođenjem upravnih službenika od vojne nositi od sitraine SS divizije nadam se da ću donekle maštati na put ovom stanju.

Od naročitog je značaja loše postupanje nemačtkiih vlasti s nemačkom narodnosnom grupom u Banatu. Ponižavajuće izjave jednog krajskomandanta, naglašeno prijateljstvo prema Srbima i odbojno držanje prema folksdojčerima jedne feidko .andanlure, isticanje prevlasti srpske vlade puitem službene posete načelnika vojne uprave u prisustvu članova srpske vlakao i naređenje kojim se pod lažnim izgovorom zabranjuje •nemačkim opštinama i ustanovama da na službenom pečatu imaju kukasti krst, nisu pogodni da podignu raspoiloženje stanovništva koje je veoma spremno na žrtve. Ovde se čine pogreške od dalekosežnog značaja. Stoga mi izgleda neophodan ^odgovarajući uticaj, i moram osobito da molim da se, sa angažovanjem u Srbiji SS dobrovoljačke divizije »Princ Eugen«, sa

[2] U nas poznatiji kao folksdojčeri.

područja SS divizije ukloni Feldkomandantura 610, s obzirom na njen tolerantan stav prema Srbima u Banatu.

Rezimirajući hteo bih reći da s obzirom na pojačanje snaga, nastalo sa SS dobrovoljačkom divizijom i pollieij'slkim jedinicama, ne vidim opasnost za srpsku teritoriju, i po mom mišljenju snage su takođe dovoljne da ne dopuste da se razvoj stvari u Hrvatskoj prenese na Srbiju.

Postojeće snage bi se, međutim, morale iskoristiti da se sprovede razoružanje, jer narod koji je besmisleno iznenada poveo rat i još besmisleniji ustanak, i koji još i dalje rovari, nama pravo na oružje.

BR. 140

IZVOD IZ MESEČNOG IZVESTA.TA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. AVGUSTA 1942. O OPERACIJI PROTIV PARTIZANA NA ŠAMARICI, ČETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVIĆA U SRBIJI, ZAŠTITI BOKSITNIH RUDNIKA KOD MOSTARA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (A.O.K 12) **W B 1057[2]** **H. Qu. 31.8.42.**

Odeljenje 11/43 str. pov. Ia

Izveštaj o radu odeljenja Ia za vreme od 1. do 31.8.42.

3

Savetovanje kod načelnika štaba

Predmet savetovanja:

4

5) Referisanje načelnika štaba o situaciji na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku:

Hrvatska: Završena operacija u luku Una — Sana.[5] Uskoro će se, posle male pauze, preći na čišćenje rejona Šamarice.[6] Predviđa se da će sledećih sedmica situacija u pogledu borbi u

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053404—18.

[2] Dopisano rukom.

[3], [7], [24], [27] i [30] Izostavljen tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

[5] Vidi dok. br. 123, nap. 4.

[6], [d] i [17] Vidi dok. br. 122, 125, 132 i 141.

iratsikoj biti takva da će se u oblasti između demarkacione lige i Save preduzimati naknadna čišćenja i da ćemo sever- od Save onemogućiti sve sabotaže. Glavne borbe će se, so, odvijati na demarkacionoj liniji, gde se ustanici, neletani od strane Italijana, prikupljaju za nova dejstva. Zbog za ćemo na demarikacionoj liniji izgraditi uporišta.

Srbiji, uopšte, uzev, vlada mir. Sledećih dana 717. divizija preduzeti jednu manju akciju čišćenja na planini Kopao- ' u. Mihailović je svakako gotov sa organizovanjem svojih stalica, idi on nema dovoljno novca, oružja i nižeg rulko- ;eg kadra. I pored svega toga, ima se utisalk da je Mihaić čitavo srpstko područje organizovao za ustanak, te pora da stupi u vezu s Nedićem. Organizaciono, dakle, treračunati sa snaženjem protivnika, no i pored svega toga čelnik štaba veruje da će se uspeti u održavanju mira u ija, a isto tako da će se uspeti da' se mir ponovo uspostavi Hrvatskoj.

' 7

'ilog 7

gažovanje nemačkih jedinica južno od demarkacione linije

Vojmoprivrednog štaba Jugoistok, komanidujućem gene- i k-tu u Srbiji, kao i nemačkom (generalu u Zagrebu upu-, je telegram u vezi sa angažovanjem nemačkih jedinica juž- od demarkacione linije na železriičkiim prugama Sarajevo Bradina i Konjic — Dubrovnik. (Ia, br. 2873/42 pov.)[8]

9

[8] Komandujući general i komandant u Srbiji je 1. avgusta 1942. stavio nemačkom Štabu za vezu kod komande »Supersloda«, a u veži l žalbom ove komande o prelasku demarkacione linije, sledeće obaštenje: i

IV Nemačke trupe se ne nalaze na maršu Bugojno—Kupres—Livno.

2) U toku borbenih dejstava jugozapadno od Sarajeva nemačke trupe su sledile neprijatelja u planinu Bitovnju (40 km zapadno-jugozapadno od Sarajeva) 30/31. 7. 42.

Po završetku gonjenja nemačke su trupe kod Raštelice ponovo povučene na područje severno od demarkacione linije.

3) Pri borbenim dejstvima u zapadnoj Bosni nemačke trupe u jačini od 2 čete privremeno su prebačene za Sanski Most i iz Banje Luke preko Sitnice za Ključ, za podršku hrvatskom bataljonu, u cilju odbijanja jačeg neprijatelja. Jugozapadno od Sanskog Mosta bombardovana je koncentracija neprijateljskih snaga.

4) Mere preduzete pod 2) i 3) naređene su u smislu saopštenja italijanskog generala u Zagrebu, generala Oksilije«. Saopštenje generala Oksilije, koje je primljeno telegramom od nemačkog generala u Zagrebu, Ia, 20 br. 03448/42 pov. od 8. 7. 42, sledećeg je teksta: »Saopštavam da je italijanska Vrhovna komanda odobrila prekoračenje demarkacione linije nemačkim trupama, ograničeno' na čitavo vreme trajanja nemačko-hrvatskih operacija koje su sada u toku u Bosni. Potpis general Oksilija« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 70).

Prilog 10

***Snabdevanje i zbrinjavanje rudnika boksita u rejonu** Mostara*
Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli OKW/WFSt da od Komando Supremo traži da italijanske trupe obezbeđuju **železničku prugu i put i u III zoni do demarkacione linije. Zbog nedovoljnog snabdevanja i zbrinjavanja postoji bojazan da radnici rudnika boksita pređu na stranu partizana (Ia br 2914/42 pov.)[10]**

8.8.

Prilog 11

Izveštaj o stanju
Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji, komandantu Soluna — Jegeja, 22. peš. diviziji, 1. tvrđavskoj brigadi, komandantu južne Grčke i Tvrđavskoj brigadi »Krit«, kao i komandantu obalske artiljerije kopnene vojske za Grčku izdato je naređenje o dostavljanju izveštaja o stanju.

Komandant
U 12,30 časova stigao avionom novi komandant oružanih snaga na Jugoistoku, general-pukovnik Ler[11] ikoji će istovremeno komandovati i 12. armijom. U 17 časova general inžinjerije Kunce[12] predao poslove general-pukovnilku Leru. U 18 časova oproštaj generala inž. Kuncea od Štaba i ljudstva Komande 12. armije pred zgradom Komande u Arsakliju. U 18,20 časova štaib i ljudstvo Komande pozdravio general-pukovnik Ler. U 18,40 prvi razgovor generakpukovnika Lera s rukovodiocima pojedinih odeljenja.

9.8.

U 9 časova otputovao general inžinjerije Kunce nakon što se oprostio na aerodromu.

10.8.

13

4.) Načelnik štaba referiisao o situaciji na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.
Hrvatska: **Počeo poduhvat za čišćenje Šamarice.[14] Severna grupa nadire na jug, zadatak Južne grupe se ograničava na zatvaranje radi sprečavanja izvlačenja.**

[10] Ovaj zahtev je datiran 6. avgusta 1942 (AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8055027).
" Aleksander (Alexander Lohr)
[12] Valter (Walter Kuntze)

ada da u »obruču« nema mnogo neprijatelja, jer se proizvukao prema zapadu. Severno od Save i dalje se vrše ienadni **napadi. Prema jučerašnjem izveštaju (9.8) izgleda se tamo donekle smirilo. Situacija u pogledu železničkog >raćaja: još uveik se vrše sabotaže. Ima se utisak da se i aynik prikuplja u III zoni, koju su napustili Italijani. Že-Ška veza od Mostara prema Sarajevu zabrinjava zbog ika boksita. Na molbu komandanta oružanih snaga na stoku, OKW je zahtevaia od Italijana da ponovo preuzbr'gu o železničkim prugama u zoni koju su napustili,** aše **odlično radio-izviđanje je učinilo da imamo jasnu sliku o retu Mihailovića. Mihailović traži vezu s Nedićem!**

mog 15

veštaj o situaciji na području komandanta oružanih snaga ijugoistoku, **zaključno sa 9.8.42 (Ia/Ia br. 786/42 str. pov.):[16]**
gjfieprijatelj:
kSrbiji mir. Prilikom akcije na planini Kopaoniiku nije se **Ho ni na kakav značajniij otpor. Pokret Mihailovića i dalje i'dnji. Pored ostalog, ovaj pokret prvi put poziva na »taže žetve i železniČkog saobraćaja. Dokazana je i pena-**li**ja u legalne (srpske) jedinice,**
j: narodni pokret nacionalnih razmera, no u dogledno vrene može se očekivati ostvarenje tog cilja. Nekoliko slu-*ra* **nadletanja [srpskog područja] od strane neprijateljaviona. Jedan slučaj spuštanja padobranaca na rumungraničnо područje.**
tslka: Severno od Save pojačanim aktivnostima patrola trupe su uspele da postignu smirivanje. U planu je izneakcija u planini Psunju. Za sada, nakon uništenja jugozapadno od Sarajeva, u istočnoj Bosni vlada mir. >adnoj Bosni čišćenje planine Šamarice severozap. od Novog je pri kraju.[17] Ne mogu se očekivati veći nepri-Ipjiski gubici. Jači pritisak neprijatelja iz III zone prema fcnarkacioinoj liniji jugozapadno od relacije Sanslki Most — Novi. U italijanskoj okupacionoj zoni bande se ponovo izujiu na demarkacionoj liniji južno od Sarajeva pa sve ; irejona oko Livna, kao i na Grmeč-planini. Ovde se veroao nalazi težište organizacije i razvoja ustaničkih snaga, fcjani se bore sa promenljivim uspehom.

"» [2o]. [21], [22], [23], [25], [26] i [28] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

U Sloveniji Italjani vrše uspešna čišćenja. Razaranjem železničke pruige Sarajevo — Mostar ugroženo snabdevanje ne mačkih radnika zaposlenih na vađenju 'boksita oko Mostara. Na dalmatinskoj obali ponovo se pojavile engleske podmornice.

18

II. Sopstvene namere: Uopšte uizev, nepromenjene. Pacifikacija očišćenih rejona.

III. Gubici na čitavom području u vremenu od 24.7. do 3.8.42.

Naši gubici:
Nemci: mrtva 24, ranjena 32, nestalih 5.
Hrvati: mrtvih 80, ranjenih 137, nestalih 136; Srpska državna straža: mrtva 2, nestala 3.
Gubici ustanika: 2268 mrtvih, 152 ranjenih, 4817 još zarobljenih ili uhvaćenih, 677 streljanih za odmazdu, među njima i 3 Britanca.

19

V. Situadija u pogledu saobraćaja: Poboljšana, u sadašnjem momentu porasli zahtevi koji se postavljaju saobraćaju.

VI. Privredna situacija: Izgledi žetve u Srbiji, i pored zakasnile obrade zemljišta, dobri. U Grčkoj se inflacija nastavlja. Dellaimiične štete na Ikraju zime, te se neće osetiti nikakva korist od povećanja obradivih površina. (Ia/Ic, br. 786/42 str. pov.)[20]

Odredbe u pogledu uzbune

Komandiuijućem generalu i k-tu u Srbiji, komandantu Soluna — Jegeja, Tvrđavskoj brigadi, komandantu južne Grčke i Tvrđavsikoj brigadi »Krit« izdato je dopunsko naređenje koje se odnosi na odredbe o uzbuni (Ia, str. pov. br. 2040/42)[21].

Prilog 17

Borbeni spiskovi

Komamdujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu Soluna — Jegeja, k-tu južne Grčke, kao i admiralu Jegeja, K-di avio-korpusa i Komandi vaizdušne zone Jugoistok izdato je naređenje o vođenju borbenih -spiskova ličnog sastava. (Ia, str. pov. br. 2040/42).[22]

Gubici u ljudstvu za period od 13.4. do 23.7.42. na području k-d generala i k-ta u Srbiji, Borbene grupe »Zapadna Bosna«, južne Grčke i Korota. Vidi prilog 18.[23]

24

\ilog 19

formiranje Borbene grupe »Zapadna Bosna«

iujućem generalu i komandantu u Srbiji je naređeno do 29.8.42. rasformira Borbenu grupu »Zapadna Bosna«. |/Ic, br. 3042/42, pov.)[25]

log 28

u oficirima i vojnicima u Srbiji i južnoj Grčkoj od do 17.8.42.[26]

tog 29

ređivanje pojma »četnici« i »ustanici«

idujući general i komandant u Srbiji, nemački general grebu d nemačka Komanda za vezu pri Komandi Superse mole da na osnovu svog iskustva daju svoje mišljepojmovima »četnici« i »ustanici«, kako ih je predložio ik štaba.

og 31

\tita boksitnih rudnika kod Mostara

j&acija u rejonu Imotskog i istočno od ovog rejona bitno _ jršala. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku vidi /takvom razvoju stvari povećanje opasnosti za bolksitne alke zapadno od Mostara i moli nemačkog generala pri lom stanu italijansJkih oružanih snaga da kod italijan- "Vrhovne komande [K-do Supremo] zahteva da italijanhitno pruže zaštitu. (Ia, br. 3107/42. pov.).[28]

'9g 33

iiranje pratećih pešadijskih četa

ndaint oružanih snaga na Jugoistolku moli OKW da u ama numeracije preko 700, koje su amgažovane u borbi . ustanika, odobri formiranje jedne prateće čete, radi tjšanja odgovarajuće opremljenosti pomenuiih divizija *"r. 3151 pov. od 22.8.42).[29]

Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8055900.

H^fmia&l

- AV'A"

Prilog 47

Putovanje komandanta u Srbiju

U vremenu od 28.8. do 1.9.: 28.8. u Beogradu/razgovori o-mandanta s nemačkim generalom u Zagrebu. Referisanje načelnika štaba, oficira iz obaveštajnog, operativnog i pei sonalnog odeljenja, kao i komandanta pozadine pri nemačkom generalu u Zagrebu. 29.8: Putovanje u Rumu, tamo razgovori o situaciji u štabu Borbene grupe »Borovski«, obilazak jedinica. Povratak u Beograd, referisanje načelniku vojne uprave, državnog savelnika dr Turnera, poslanika Benclera, grupenfirera Nojhauzena, SS grupenfirera i general-lajtnanta policije Majsnera, pukovnika Braumilera (Vojnoprivredni štab Jugoistok). 30.8: Put avionom u Zagreb, prijem u Zagrebu kod šefa države Pavelića, dodela komandantu odlikovanja »Veliki krst Zvonimira«, poseta kod generala vazduhoplovstva Uzelca,[31] kod poslanika Kašea, kod ministra spoljnih poslova Lorkoviea, Ministarstvu domobranstva, kod načelnika hrvatskog generalštaba generala Lakše, kod državnog sekretara Begića, generala Perčevića i razgovori kod maršala Kvatcrnika. 31.8: Razgovori kod nemačkog generala u Zagrebu Gleza fon Horstenaua. Referisanja: General Šta!, general-major Kosaik[32] (feldkomandant), pukovnik f. Funk[w] (načelnik štaba pri nemačkom generalu u Zagrebu), potpukovnik Šefer [Schaffer] (ratna organizacija),[34] potpukovnik Šart [Sohardt] (vojinoprivredni oficir), potpukovnik Saks [Sachs] (patrolna služba kopnene vojske), major Merung [Mohrung] (obaveštajni oficir Vermahta), major Hefner[35] (komandant transporta). Poseta kod zamenilka načelnika italijanske vojne misije pukovnika Re,[36] vojnog atašea. Razgovori kod nemačkog generala u Zagrebu. 1.9: Povratak komandanta avionom u Solun.

Za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku
(Komandu 12. armije)
načelnik štaba
I.A.
[37]

* Wlter[a] (Walter Kossack). Od 1. juna 1942.
avgusta 1942. komandant Feldkomandanture 725 u Zagrebu (wo lig n.d., str. 176).

" K r ie" so man i sa t i o n - kamufliran naziv za ispostavaikoiitt-aobaveštajne službe u Zagrebu, čiji je načelnik bio potpukovnik šefer.

- Artur (Artur Hoffner)

Dovani 'Karlo (Giovani Carlo Ke)

[37] Potpis nečitak.

BR. 695

ESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDUJUČEG GENERALA KOMANDANTA U SRBIJI OD 31. AVGUSTA 1942. KOMANJTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-PO-' TIĆKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI PARTIZANA, SOPSTVE-|M PROTIVMERAMA I NAMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U SRBIJI, BOSNI I SREMU[1]

\
omandujući general i komandant u Srbiji — *Prilog 93* **K.T.B.[2]**
elj. Ia, br. 4715/42 pov. — **.U. 31. avgusta 1942.**

edmet: **Izveštaj o situaciji za period cd 21. do 31.8.42.** — **Poverljivo**

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. STANJE KOD NEPRIJATELJA

Opšte:

stoje predznaci da je srps.ko-hrvatskoj teritoriji namenje-posebna uloga pri uspostavljanju »drugog fronta«, se može zaključiti iz sledećeg:

/ Sve jača organizaciona i propagandna delatnost pokreta Draže Mihailovića.

Direktiva Kominterne od 31.7.1942. pronađena u Hrvatskoj,[3] prema čijim se uputstvima očigledno već postupa u hrvatskoj oblasti nemira.

• Češća delatnost neprijateljskih aviona u cilju propagande i snabdevanja.

Planska organizacija sabotaže na železnici. Porast broja sabotaža na železnici jugoistočno od Zagreba,

aačfci organizovan poikret Draže Mihailovića stoji na ra-'aganju u svako doba za uspostavljanje »drugog fronta« •Balkanu. Mihailović dobija svoje direktive iz Londona, Mistički pokret se diriguje iz Moskve. Oba su naoružana jjem jugoslovenske vojske koje je zaostalo u zemlji, jret Draže Mihailovića, propagandno naglašujući vernost iju, obuhvatio najveći deo srpskog naroda. Pokret još nije

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. S. 602—7.

Dopisano rukom.

Redakcija ne raspolaže podacima o takvoj direktivi upućeVS NOP i DV Jugoslavije.

spreman za otpočinjanje napada, no u svako doba može se računati sa akcijama nižih starešina, kao prilikom zauzeća Foče,[4] koje za sobom mogu povući ceo pokret. Mihailović još otklanja zajedničku aJkciju s komunistima, koja je ipak verovatna u ozbiljnom slučaju.

2.) *Srpska teritorija:*

U *Beogradu* mir. Istočno od Požarevca dalji prepadi. Homoljske planine treiba smatrati za organizacionu oblast četnika koji su bliski pokretu Draže Mihaiiovića.

U oblasti *1. kraljevskog bugarskog okupacionog korpusa,* kao i pre, prepadi na opštine (naročito kod Bele Palanke i Aleksinca), koji kako izgleda, služe samo za opskrbljivanje namirnicama.

U jugozapadnoj Srbiji situacija se smirila.

U severozapadnoj Srbiji su manje grupe pokrete Draže Mihaiiovića pokušale da pređu preko Save na sever i preko Drine na zapad.

3.) *Srpsko-hrvatska granična oblast:*

Opšte uzevši, mir.

4.) *Istočna Bosna:*

0 većim prikupljanjima neprijatelja javljeno je iz rejona Sekovići i Vlasenica. Rasterane su jače grupe jugoistočno od VIasenice. Uprkos ugovoru o savezu, četnici su napali hrvatska uporišta kod Zavidovića.[5]

5.) *Srem:*

Glavnina neprijatelja je razbijena. Pojedini prepadi i sabotaže južno i jugoistočno od Rume.

6.) *Zapadna Bosna:*

Manje neprijateljske grupe prikupljaju se nalkon akcija čišćenja na Kozari i Šamarici. Pojačani pritisak neprijatelja primećuje se iz oblasti oko Mrkonjić-Grada[6] i Jajca prema severu. Porast broja prepada na obe železničke pruge Zagreb, — Novska. U toku 2 dana eksplozijama su izbačena 3 nemačka železnička oklopna voza s koloseka, pri čemu je 23. železi oklopni voz teško oštećen, 1 mrtav, 37 ranjenih (3 ofi-
).[7]
eti i prikupljanja bili su naročito živi u rejonu južno i jujadno od Zagreba. Njihova jačina treba, navodno, da izviše hiljada ljudi.

Južno od demarkacione linije:

vnina komunističkih ustanika nalazi se u pređaišnjoj III •janskoj zoni između Kupresa i planine Grmeča (uiključ-
). Nije došlo do daljeg napredovanja Mihailovićevih grupa nije Foča — Kalinovilk.

Sabotaže i prepadi:

leženo je više teških slučajeva sabotaže na železnici na Zagreb — Beograd. Bez prepada koji su nastali povonemira na hrvatskoj teritoriji, povećao se broj akata sau Hrvatskoj sa 57 na 61. U Srbiji je broj ostao priio jednak (41 umesto 43). (Brojevi se odnose na vrenski period od 16. do 25.8.1942.)

II. NEPRIJATELJSKA VAZDUHOPLOVNA DELATNOST

svaikodnevno se javlja o preletanju pojedinačnih illi liko neprijateljskih aviona nad teritorijom južne Srbije, istočne Bosne. Avioni bacaju oružje i letke na srpi bugarskom jeziku.

III. DELATNOST SOPSTVENIH TRUPA

Borbena grupa »Zapadna Bosna«:

acija Psunj je završena, u kojoj je neprijatelj izgubio :no 28 mrtvih i 683 uhvaćena lica.[8] Po završetku zadataka su joj postavljeni, Borbena grupa »Zapadna Bosna« je armiranja na dan 28.8.

'714. pd je preuzela dodeljeno komandno područje. Čišćenje uce je nastavljeno. U preostalom području borbeno izvi-

' Vidi dok. br. 130, nap. 7; Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 166 i 167, tom XIII, knj. 2, dok. br. 92; AVII, a. NDH, k. 56, reg. br. 9/2—28).

[5] Vidi dok. br. 86.

[4] Ovaj grad su 23/24. avgusta 1942. zauzele 1. krajiška i 2. proleterska NOU brigada (Zbornik tom II, knj. 5, dok. br. 112, lio, 123, 126 i 127; tom IV, knj. 6, dok. br. 116, 123, 166 i 168, knj. 7, doK. br. 21, 173, 178 i 190).

[7] Delovi Moslavačkog NOP odreda su 28. avgusta 1942. podmet•minu improviziranom oklopnom vozu, koji je iskočio iz šina. Sao-J je bio obustavljen 24 časa. Zatim je, 30. avgusta 1942, ovaj od-Hiinirao prugu kod Kutine. Na mine je naleteo oklopni voz. Tom :om je pruga lakše oštećena, žrtva treće diverzije je bio 23. okvoz, koji je 31. avgusta 1942. naleteo na minu kod Capraga. diverziju su izveli delovi Banijskog NOP odreda. Voz je iskočio "a, pruga je znatno oštećena, Nemci su imali sledeće gubitke: M-av, 7 teško i 30 lakše ranjenih (Zbornik, tom V, knj. 7, dok. 31, 83, 89 i 105; AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 594—5, 597—8 i 608—9).

' Vidi dok. br. 127 i 132, nap. 6.

danje, izgradnja putova i položaja. U više mahova došlo je do dodira s neprijateljem uz neznatne obostrane gubitke. U rejonu jugozapadno od Banje Luke (kod Kadine Vode) u.potrebljen je ojačani bataljon protiv neprijatelja koji je prodro s juga.[9] Radi zaštite železnica u kraju istočno od Zagreba premešten je 1 bataljon.

3.) *718. pd* je preuzela prošireno komandno područje. Akcija koju su delovi divizije sproveli severozapadno od Vlaserrice nije dala očekivani uspeh, pošto je neprijatelju pošlo za rukom da se na vreme povuče i rasturi.

4.) *Štab za osiguranje pruga* je rasformiran nakon što su divizije preuzele njegove zadatke.

5.) *Borbena grupa »Borovski«* (delovi 704. pd ojačani sa 2 nemačka i 5 hrvatskih bataljona) izvršila je, .nakon izdvajanja iz sastava Borbene grupe »Zapadna Bosna«, operaciju čišćenja Fruške gore.[10] Prema postojećem izvodu gubici iznose:

neprijatelj	369 mrtvih,	1333 uhvaćena,
Nemci	8 mrtvih,	5 ranjenih,
Hrvati	2 mrtva,	10 ranjenih.

Operacija je završena, borbena grupa raspuštena: jedinice će se sledećih dana vratiti u svoje garnizone. Štab 737. pp ostaje dok komandu ne preuzme 717. pd u Rurni.

6.) Delovi *704. i 717. pd* koji su ostali u Srbiji, kao i *Bugarski okupacioni korpus* sproveli su niz patrolnih akcija bez naročitog rezultata. Bugarski okupacioni korpus je protivavionske jedinice za zaštitu važnih industrijskih postrojenja premestio u deo Srbije koji su okupirali Nemci.

7.) SS *divizija* »Princ Eugen« vrši pripreme za svoje premeštanje u jugozapadnu Srbijiu.[11]

8.) *Vazduhoplovne jedinice u pripravnosti* učestvovale su u operacijama na Fruškoj gori višestrukim bombardovanjima.

. [9] i Reč je o dejstvu ojačanog 3. bataljona 721. pp 714. pd protiv 2. krajiške NOU brigade i delova 1. krajiške NOU brigade (Pero Morača, Prelomna godina narodnooslobodilačkog rata 1942, Vojno aelo, Beograd, 1957, str. 265-268; AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 538—V. 571, 594—5).

[10] Vidi dok, br. 133 i 135.

" Premeštanje ove divizije je bilo usporeno zbog zaraze konja. Njeno premeštanje u južnu Srbiju je otpočelo 10. septembra (AVII, NAV-T-501, r. 248, s. 372—402).

<*$.) *Kraljevska mađarska dunavska ratna flotila* je blokirala 'ru'šku goru sa severa,[12] dok je Borbena grupa »Zapadna iosma«[13] vršila akciju čišćenja.

IV. NAMERE

a) Odbaciti neprijateljsku grupu kod Kadine Vode.[14]
b) Naknadno čišćenje Fruške gore Grupom »Saldern« (štab 737. pp, 1/737. pp, 2 voda tenkova, 5 hrvatskih bataljona).
e) Pojačana kontrola Homoljskih planina od strane 714 pd.

V. SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA[15]

tvarna jačina iznosi sada 668 oficira, 15.920 ljudi, u Batu 44 oficira, 1063 vojnika (folksdojčera i Mađara), 211 ?.udi je na obuci. Srpska državna straža je imala 5 mrtvih u

[12] U izveštaju komandanta Kraljevske mađarske dunavske flotile iovnika Georgijevića od 31. avgusta 1942. stoji:

»25. 8. stiglo je naređenje da se napusti Vukovar i da se sa 'm jedinicama osigura odsek Neštin — Petrovaradin, s ciljem da se "šte neprijateljske grupe potisnute na obalu, kao i da se spreči njiv prelazak na severnu obalu. Ovaj zadatak za Dunavsku flotilu prolazio je u vezi s naveliko sračunatom akcijom čišćenja Fruške gore mbinovanim nemačko-hrvatskim borbenim grupama. Početak akje 26. 8.

2. poluflotila i »Šopron«, na zahtev hrvatskog oficira za vezu Vukovaru 24. i 25. 8. otvorili su uznemiravajuću vatru na kote jugotočno: 123, 105, 215 i okolinu Sviloša, kao neprijateljska gnezda. 70 gunaca iz Banoštora i Čerevića prešlo je na severnu obalu. 2. polutila se i dalje nalazila pred Susekom, koji su partizani jako pri- i i zapalili na više mesta. 1. poluflotila je stojala pred Beočinom i ,trovaradinom. Na molbu hrvatskog trupnog komandanta, 2. poluatila je vatrom za uznemiravanje obasula neprijateljska gnezda Pla- . Grabovo, Tavanac, Rakovac i Banoštor. U noćima su preduzeta čekrstarenja malih brodova, koji su održavali tesan kontakt sa ačnim i zapadnim krilom nastupajućih' trupa, vršili obezbeđivanje terijalom i sredstvima za prebacivanje preko reke.

Od 14 časova 29. 8. zauzima 2. poluflotila yatreni položaj pred "revićem. »Đer« se nalazio pred Beočinom, »Šopron« pred Petroadinom. 30. 8. po podne »Šopron« je preduzeo izviđačku marš-rutu Banoštora... Na brdima su vidljivi česti požari koji potiču veći- od sopstvene artiljerije. 31. 8. pre podne udarne grupe dunavratne flotile su izvršile naređeno pročešljavanje i čišćenje ostrva čkov Prud, pri čemu su uhvaćena 2 Srbina iz Rakovca.

1. 9. 1942. je »AM 7« stavljen na raspolaganje grupi »Centar« radi lovnog pročešljavanja ostrva Mačkov Prud. Akcija protiv Fruške je sa današnjim danom bila završena« (AVII, NAV-T-501 r. 248, 610—3).

[13] U originalu tako piše, što je očigledno greška s obzirom na tačku ovog izveštaja. Treba da piše: Borbena grupa »Borovski«.

[5] i [16] Vidi dok. br. 132.

izveštajnom periodu: 3 poginula, 2 nastradala nesrećnini slučajem.

VI. GUBICI I PLEN[6]

Pregled vidi u prilogu.

» Bader

Dostavljeno:
[17]

Sopstveni gubici od 16. do 25. avgusta 1942.

	mrtvi:	ranjeni:	nestali
Nemci u Hrvatskoj	7	26	1
Folksdojčeri u Hrvatskoj	6	2	1
Italijani	25	50	70
Hrvati	68	171	31
Srpska policija (četnici)	2	–	20
	108	249	123

Gubici neprijatelja od 16. do 25. avgusta 1942.

	mrtvi:	ranjeni:	zarobljeni:
Na srpskoj teritoriji	13	—	200
Na hrvatskoj teritoriji	639	165	1413
	652	165	1613

U Beogradu od 16. do 25. avgusta 1942: 107 hapšenja.

Plen

Na srpskoj teritoriji:	*Na hrvatskoj teritoriji*
33 puške	38 pušaka
ručne bombe	4 puškomiitraljeza
municija	1 primopredajni radio-aparat
	5 radio-aparata
	1 dizel-<motor
	5 motocikla
	1 kareta
	100 kg razorne municije
	1 uređaj za paljenje mina
	25 mina
	oružje, municija, stoka, materijali, -velike količine eksploziva, propagandni i materijal veze, telefoni

[17] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 142

SEČNI IZVEŠTAJ 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE IZ DRUPOLOVINE AVGUSTA 1942. KOMANDUJUĆEM GENEJJ I KOMANDANTU U SRBIJI O OPŠTOJ I VOJNO-POICKOJ SITUACIJI, BORBI SA PARTIZANIMA NA ŠAICI, KOZARI I PSUNJU, RAZMEŠTAJU I REJONIMA A20VANJA POTČINJENIH JEDINICA U NDH I SRBIJI[1]

714. pd, odelj. Ia[2]

Izveštaj o delatnosti
za avgust 1942.

rzaj: Opšta situacija. Situacija kod neprijatelja i neprijateljska odbrana. Borba protiv bandi. Obulka jedinica. Duhovno uzdizanje. Premeštanja. Personalne promene. Ostalo.

ozi: 11 i karta.

Opšta situacija

Na ranijem divizijskom području,[3] koje je većina divijedinica napustila u prvoj polovini meseca, vladao

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, s. 802—12.
[2] Dopisano rukom.
[3] Divizija je bila dislocirana u Srbiji (vidi dok. br. 116).

je i dalje mir, dok je na novom divizijskom području u Hrvatskoj još u punom toku bila borba sa brojno jakim partizanskim bandama.

Na celokupnoj teritoriji hrvatske države pokazalo se, u vreme za koje se podnosi izveštaj, stanje državne nemoći koje je moralo da pobudi najgora strahovanja. Opšte pravna nesigurnost oterala je u partizanski tabor čak i one delove stanovništva iz nekoliko rbjona koji su bila na strani države, jer su smatrali da partizani imaju stvarnu Vlast. Pored vojno organizovanih bandi nered su činili i takozvani »domaći partizani«. Pošto su oni danju išli za svojim poslom kao mirni građani ili seljaci, a samo noću izvodili prepade, nije ih bilo lako uhvatiti.

Hrvatska država nije bila u stanju da iz sopstvenih snaga ponovo uspostavi red i mir. Morale su se angažovati nemačke jedinice. Pošto je Borbena grupa »General Bader« ispunila svoje zadatke,[4] formirana je Borbena grupa »Zapadna Bosna«,[5] koja je pod komandom general-majora Štala u periodu od početka juna do kraja avgusta u dosada najvećoj akciji takve vrste uništila glavne snage neprijatelja na području zapadne Bosne.

Borbena grupa je rasformirana 28. avgusta pošto je ispunila svoje zadatke. Dalje i konačno čišćenje rejona sada je preuzela 714. pešadijska divizija. (Prilog: 1, la, lb).[6]

Situacija kod neprijatelja i neprijateljska odbrana

Do premeštanja jedinica na novi prostor izvođeni su na ranijem divizijskom prostoru uobičajeni pokreti u cilju osiguranja i proeešljavanja. Nije dolazilo ni do kakvog dodira s neprijateljem. Dolaskom jedinica u nove garnizone na hrvatskoj teritoriji divizija se našla u potpuno novim situacijama. Jedanput usled osobito teške situacije kod neprijatelja i drugi put usled činjenice, koju treba uzeti u obzir, da se jedinica nalazila u jednoj prijateljskoj zemlji. Odmah su se pojavila i uputstva koja se odnose na postupak nemačkih jedinica u Hrvatskoj. Treba navesti sledeća načela o kojima naročito treba voditi računa:

»Sve zahteve i želje u cilju održavanja udarne snage jedinice treba regulisati *u saglasnosti sa hrvatskim komandama«.*

' O dejstvima ove borbene grupe u istočnoj Bosni vidi br. 63 i 83.

[5] Vidi dok. br. 76.

6 7 8) 9 io j 12 Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

»Prema stanovništvu se ponašati učtivo, ali uzdržano«. »Nelački Vermaht će jasno zastupati interese prijateljske Hr-aitsike«.

ađje je ukazano da se u razgovorima mora biti naročito oprepošto se u mladoj hrvatskoj državi zastupaju još vrlo iščita politička shvatanja. (Prilog 2).[7]

lah po dolasku jedinica u operacijsku zonu Borbene gru- »Zapadna Bosna« divizija je izdala načela za opšte vođenje rbe i odredbe za alarm koje su bile važne za brzu i aktivnu rbu protiv neprijatelja. Jedinicama je naređeno da vode borne liste koje će određivati borbenu upotrebu svakog vojta u slučaju alarma, njegovo naoružanje i mesto njegovog jainja i mesto borbenih dejstava. Vođenje borbenih listi 2>ba da garantuje potpuno iskorišćenje odbrambene snage ih štabova i delova jedinica, kao i brzo i plansko izvođenje iog alarma. Kao termin za dostavljanje borbenih listi diiji određen je 30.8. Sva naređenja, koja su ovde samo joveštena i koja se pojedinačno mogu videti iz priloga, iata su na osnovu jedne firerove direktive. (Prilog 3).[8]

Osiguranje železnica na području divizije

Štab za osiguranje pruga za naročitu narnenu u Brodu formiran je 24.8. 42. u 24 časa. Osiguranje železničke pru- od železničkog mosta na potoku Orljava južno od želez- 5ke 'stanice Pleternica, uključno do granice Rajha, pre- je 741. pp. Za tu svrhu puku su potčinjena: 23 tenka, 4. i 925. landesšicen-bataljoini sa oklopnim vozom D 209. .8. formiran je Štab za osiguranje »Huve« [Huwe] sa sedi- u Novslkoj. Major Huve je dobio ovlašćenja jednog koidanta puka. (Prilog 4).[9]

Formiranje privremenih brdskih četa

Za uništenje protivnika u bosanskim brdima kao nehodne 'su se pokazale brdske jedinice. Iz ovog razloga izdanje naređenje da se u mesecu za koji se podnosi izveštaj reorganizacija 7/721. pp u privremenu brdsku četu. je mogla da se dovede na punu jačinu po formaciji i da u ovoj održi. Personail kojii je tražen za upotrebu u clkvi- 'bttkke čete mogao se dovesti iz preostalih streljačkih čepuka. 5.9.42. je utvrđen kao termin za izvršenje pomenute anizacije. (Prilog 5).[10]

Smeštaji i rejoni angazovanja jedinica 714. pd

Stäb 714. pd	Banja Luka
721 pp	Prijedor (Ivanjska — angaz.)
4/721 pp	Rejon Sanski Most
II/721- PP	
5/721 pp	Ljubija Rudnik
2 voda 6/721 pp	Prijedor
1 vod 6/721 pp	Brdo .
7/721 pp	Mrakovica
1 vod 8/721. pp	f'i'jfdor
1 vod 8/721. pp	Ljubija Rudnik
1 vod 8/721. pp	'St. Ri'J^ka .
III/721 pp	Angazovanjc u rejonu Kadine Vode
1/741 PP	Nova Gradiška
11/741. pp	SI. Požega
5/741. pp	Nova Kapela
6/741. pp	Zagreb
7 i 8/741. pp	Angazovanje u rejonu Okučana
661 art. divizion	Banja Luika
1/661 art div.	Valjevo
1/2 voda 2/661. art. diviziona	Angazovanje u Kadinoj Vodi
1/2 voda 2/661. art. diviziona	Banja Liika
3/661. art. div.	Šurkovac
4/661. art. diviz.	Ivanjska
659. inž. bataljon	Bos. Novi
Inž. četa 714.	Banja Luka
Ceta za vezu 714.	Banja Luka
Zajedno s četom za vezu Urbah [Urbach]	Banja Liika
III/741. pp .	Lajkovac
10. i 12/721. pp	Topola
DinaP 713	Banja Luka
1. autokokxna 713.	Banja Luka
2. kolona 713.	Cernjik
Mala auto-koilona 714.	Banja Luka
Intend, uprava 714.	Nova Gradrska
Primopredajna stanica	Banja Luka, Prijedor, Gradiška
Pretovarna stanica	Kostajnica
Mesarska polučeta	Banja Lulka

v- Divisions-Nachschubführer (načelnik za dotur u diviziji)

•pekarska polučeta 713.	Banja Lulka
»pjina bolnica 714.	Banja Lulka
•teterin. četa 714.	Dubica
Hb>rava vojne pošte 714.	Okučani/susedna stanica/
H	Banja Luika
^fadešicen-bataljon 924	Nova Gradiška/Novska/
HL-	Nov. Kapela
^pndešicen-batalj'on 925	Ivanić-Grad/Sisa'k /
H|	Kutina/Zagreb
•fcađevii-nsikii landešicen-bat. 8	Bos. Novi/Mrakovica/
•f202. oki. puka	Banja Luka/Šabac/
Mfe	Bos. Novi
Hpka kolona 202. oki. puka	Šabac
H|abna četa 202. oki. puka	Bos. Novi
Hiclopni voz 23	Usled neprijateljskog dej*-stva uništen između Capraga i Blinjs'kog Kuta.
K	
V	
Hr	Nalaiži se u Zagrebu na opravci.
Hr	
HKopnii voz D 209	Banja Luka (Kozarac)
•Pdžandarmarijsiki bat. 501	Prijedor/Ljubija/Dubica/ Broinzani Majdan/Kostajnica

log 6)[1]

Borba protiv bandi

Do premeštanja jedinica s teritorilje stare Srbije na sku teritoriju izvođeni su svakodnevni marševi u oi'lju ija, pročešljavanja i vožnje u cilju 'kontrole. Osim aja nekoliko lica nije došlo ni do ikalkvih sukoba. 2.8. partizana je izvršilo prepad na 'putnički voz na Klenak — Ruma kod Nikiinaca a pošle kratke borbe posu. U ovoj borbi poginula su 2 kaplara iz 202. oki. puika. banda u jačini od oko 20 ljudi, naoružana jednim mi- i jednim puš'komitraljezom, izvršila je 4.8. prepad srevac, 20 km severozap. od Mladenovca. Pročešljamesta i okoline nije došlo do dodira s neprijateljem, dnevne izveštaje).

^ Dolaskom 714. pd ria teritoriju zapadne Bosne ista je »njena Borbenoj grupi »Zapadna Bosna«, a delove jedittvodii u dejstvo posredstvom Operativnog štaba Borbene

grupe »Zapadna Bosna«. Akcija protiv bandi je izvršena neposredno po dolasku jedinica, tako da su one imale još jedan znatan udeo u uništenju glavnih snaga protivnika do rasformiranja borbene grupe. (Prilog: 7).[13]

Najznačajnije iz dnevnih izveštaja

U mesecu za koji se podnosi izveštaj izvođene su svakodnevne akcije čišćenja u Šamarici, Kozari i planini Psunju.[14] Jače grupe bandi su se formirale i kod Kađine Vode." 22.8. završena je akcija u planini Psunju. Neprijatelj je od gubitaka imao 28 mrtvih i 683 zarobljena.

III/721. pp vodio je 26.8. žestoke borbe s partizanima u rejo-nu Sitnice.[16] Utvrđeno je da je neprijatelj imao 5 mrtvih. Sopstvena jedinica je imala 6 ranjenih i jednog nestalog. U noći 30/31.8. oklopni voz 23 je naleteo na minu kod Capraga (3 km jugoist. od Siska)[17] ii pri tom je iskliznula oklopna lokomotiva sa 8 vagona. Jedinica je imala jednog mrtvog, 7 teško i mnogo lako ranjenih.
[18]

Premeštanja

U vremenu od 10. do 15.8. premešteni isu u B. Luku: divizijski štab, četa za vezu 714, Dinaf 713, mala auto4kolona 714,

[13] U ovom prilogu Operativnog odeljenja Borbene grupe »Zapad na Bosna« od 11. avgusta 1942. piše:

»1) *Štab 714. pešadijske divizije* pri pristizanju u Banju Luku potčinjava se Štabu Operativne grupe »Zapadna Bosna«.

2) *Nadležnost*

Na pitanjima upotrebe trupnih delova 714. pešadijske divizije u zapadnoj Bosni do daljeg naređenja radiće kao i do sada Štab Operativne grupe »Zapadna Bosna«.

U nadležnost Štaba 714. pešadijske divizije, pored rada na personalnim pitanjima, pitanjima snabdevanja i uprave, spada rad na svim pitanjima budućeg smeštaja divizije u Hrvatskoj.

Ukoliko su članovi Štaba i referenti službi Štaba Operativne gnipe »Zapadna Bosna« u isti mah i članovi Štaba i referenti službi 714. pešadijske divizije za vršenje tih dužnosti prebaciće se u sastav Štaba Operativne grupe »Zapadna Bosna«.

3) Za vreme boravka na odsustvu majora dr Klajnenberga [Kleinenberg] poslovima u Operativnom odeljenju 714. pešadijske divizije rukovodiće kapetan Kisner [Kiissner].

Isto tako, savetnika ratnog suda Šrama [Schramm] zastupaće savetnik ratnog suda dr Majerhefer [Maierhdfer]« (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 864).

[14] Vidi dok. br. 100, 122, 123, 132, 140.

[15] Vidi dok. br. 141, nap. 9 i 14.

[14] Vidi dok. br. 137, nap. 12.

[17] Vidi dok. br. 141, nap. 7. . - v i

[20] i [21] Izostavljeno se odnosi na obuku šifrovanja, idejno i kulturno uzdizanje, personalne promene i odlikovanja.

skarska polučeta 713, mesarska polučeta 713, vojna bolnica 14. U Bos. Gradišku su premešteni inž. četa 714, 2. četa vozkolone 713. Posada oklopnog voza 101 premeštena je u ok- i voz 23 u Novsku. Uprava vojne pošte 714 u Okučane. endantska uprava 714 s primopredajnim stanicama u V. 'lani, Valjevu i Šapou premeštena je u Banju Luku, Prije- i Novu Gradišku.

**a dosadašnjem divizijskom području ostali su do daljnjeg:*

1/741. pp

"661. art. diviziona

ustali deo komande 1/202. oklopnog puka

l. oklopnog puka

713. vozne' kolone, kao i I i II bataljon pomoćne policije, 923. i 977. landešišeen-bataljon, 3. i 4. laki oklopni auto- d, 1 bataljon Ruskog zaštitnog korpusa. Ove jedinice su takpotčinjene 717. pd. Posada oklopnog voza 101 predala je pni voz 447. landešišeen-bataljonu. Radio-stanice čete za 714. divizije u Ljuboviji i Valjevu vraćene su '6.8. u četu. u 13 časova 10/741. pp smenila je stražarsku četu div. *i.* Svi podoficiri i vojnici upućeni su 11.8. u svoje jedini^

ilog: 8). Poručnik Štum [Stumrn] se. 12.8. vratio u 11/741. i kao garnizonski oficir predao poslove najstarijem ofi*-gainnizona u Topoli. Poručnik Ran [Rahn] ostao je kao za vezu pri Ruskom zaštitnom korpusu. (Prilog: 9).[19]

ici:

10 poginulih

y 66 ranjenih, od toga 4 oficira.

jini sastav jedinice na dan 31.8.42:

205 oficira

56 službenika,

- 2 zonderfirera,

1255 podoficira

7081 vojnik

" Vidi AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 866—9.

BR. 143

ZAHTEV KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI OD 1. SEPTEMBRA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU ZA POVEĆANJE SNAGA U CILJU OBEZBEĐENJA PRUGE BEOGRAD — ZAGREB[1]

Telegram[2]
1.9.42.
08.30.Č.
Poverljivo
SSD

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Sadržaj: **Dalje dovođenje landesšicen-bataljona u srpsko--hrvatski prostor**

Za obezbeđenje železničke pruge Zagreb — Beograd traži se dovođenje još 2 landesšicon-bataljona, kako bi se slabe snage posadnih divizija držale slobodne za napadna borbena dejstva. Oni bi morali takođe pronaći i uništiti ustanike i van neposredno osiguravajućih rejona železniokih pruga.

Teški diverzioni slučajevi u poslednje vreme, na pruzi Zagreb — Beograd, pokazuju kako je neophodno hitno traženo ojačanje angažovanih snaga za obezbeđenje žel. pruge.[3]

Iz srpskog prostora ne mogu se nikakve dalje nemačke snage 'izvući. Hrvatske 'snage nisu u stanju da sigurno o'bezibede prugu.

L.d.N.
1.9.42
B B
1267 u 11,45

Komandujuoi general i komandant u Srbiji
odelj. Ia, pov. br. 4664/42

Po ekspedovanju:
Vojnotransportnom rukovodiocu ispostave Beograd
O.Qu
K.T.B.

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 251, s., 143.
[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podaci.
[3] 0 snagama koje su angažovane na obezbeđenju pruge zagr — Beograd vidi dok. br. 111 i 113.
[4] Štambilj .primaoca.
[5] Potpis nečitak.

BR. 144

iflEŠTAJ TRANSPORTNE KOMANDE ZAGREB OD 4 SEPSS? ii ^. VOJNOTRANSPORTNOM ODELJENJU JUGO-rC"K U BECU O SITUACIJI I AKTIVNOSTI PARTIZANA ŽELEZNICKIM PRUGAMA U DRUGOJ POLOVINI AVGUSTA 1942. NA TERITORIJI NDH[1]

Wi. 4345[2]
Poverljivo

Zagreb, 4.9.42.

tosportna komanda Zagreb
43 m 19, odelj. III b
1345/42 pov.

|| VOJNOTRANSPORTNOM ODELJENJU JUGOISTOK

P **Beč**

mdmet: **Razvoj, ustaničkog pokreta s obzirom na železničke**
§f • pruge u Hrvatskoj u vremenu od 16. do 31.8.42.

•a; Transportna komanda Zagreb, Az. 43 m 19, odelj.
1 III b, br. 592/42 pov. od 5.5.42.[3]
ppg: Karta.[4]

№. Izveštaj br. 9

K *1.) Opšta situacija*

№ Ovaj izveštajmi period karakteriše upadljiv porast brojmjčajeva sabotaže na pruzi Zagreb — Karlovac — Ogulin R d a , pruzi koja je važna za transport nafte. Samo na Eprugu izvršeno je 1;8 napada prema 6 istih takvih slučaR'-Oi' prvoj polovini meseca avgu&ta. Pruga je bila skoro Kp zatvorena.

•Maikav razvoj na ita'lijanslkom interesnom području done do toga da je krajem meseca prekinut celokupni put-R^prtljažni i teretni saobraćaj na prugama Ogulin — ^Ogulin — Šibenik, Sp'liit — Sinj i Ogulim — Plaše —

f Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 43/3,

*** popisano rukom.**

p» [4] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom i kartom.

|'

U isto vreme obustavljen je prijem tranzitnih robnih pošiljki preko stanice Bubnjarci — (Ljubljana).

Već od 20.8. saobraćaj na pruzi Zagreb — Karlovac ograničen je, zbog nesigurnosti, na dnevne sate od 4. do 19,30 časova.

Na nemačkom interesnom području stalno se zaoštrava situacija na glavnoj pruzi nemačka granica — Zemun.

Ciljevi pojedinih napada bili su brzi vozovi. Banditi, istina, do sada nisu uispelli da izvrše atentat na neki brzi voz, ali su u izveštajnom periodu vršili napade na Oklopne vozove angažovane za zaštitu brzih vozova. To je imalo za posledicu prinudno upućivanje brzih vozova zaobilaznim pravcima.

Od kraja ovog izveštajnog perioda brzi vozovi, prema izmenjenom redu vožnje, prelaze preko hrvatske teritorije samo danju, a isto tako i direktni vozovi.

U rejonu Prijedora radovi na opravci pruge za transport rude toliko su napredovali da je 20.8. opet otpočeo saobraćaj na relaciji Banja Luka — Prijedor — Sunja. Saobraćaj preko mosta u Mlinskoj kod Kostajnice, na kome se još vrše radovi, odvijao se tako što se vršio prelazak putnika i pretovar robe.

Na kraju izveštajnog perioda završetak radova na mostu kod Mlinske već je toliko blizu da je fiksiram datum 6. septembar za otvaranje saobraćaja preko ovog mosta.

U Okrugu gde je nadležna Železnička direkcija u Sarajevu nemiri opet bukte.

Pruga Lašva — Donji Valkuf — Jajce bila je ugrožavana više puta.

Napadnuta je i šumska železnička pruga Zavidovići — Han-Pijesak.

Još nije uspostavljen saobraćaj na pruzi Semizovac — Ivančići. Najveći deo pruge je u rukama bandi.

U italijianskom sektoru sarajevske direkcije uskotračnih pruga saobraćaj se odvijao nesmetano, samo su na pruzi Foča — Ustiprača nastale teškoće zbog četnika.

Radovi na mostu u Lu'kaču na pruzi Sarajevo — Mostar odvijaju se po planu. Može se računati da će ponovno uspostavljanje saobraćaja uslediti sredinom septembra.

Broj slučajeva sabotaže u izveštajnom periodu iznosio je 40 prema 29 u prvoj polovini meseca. Od tih slučajeva otpalo je na italijansko interesno područje 21 (12 u prvoj polovini meseca), a na nemačko interesno područje 19 (17 u prvoj polovini meseca).

2.) *Nemačko interesno područje*

a) *Glavna pruga nemačka granica — Zemun,*

U izveštajnom periodu bande su sve više pomerale svoji delatnost u blizini glavnog grada Zagreba. Tako su 18.8. apadnute i spaljene dve stanice, Mraclin i Peščeniica,[5] koje i nalaze na glavnoj pruzi Zagreb — Sisak — Novska, kod aanog Zagreba.

, 29. i 30.8. podmetnut je eksploziv oklopnim vozovima pji su bili angažovani za zaštitu brzih vozova, što je dovelo 0 izbacivanja oklopnih vozova s koloseka.[6]

Napad 29.8. na deonioi Zagreb — Dugo Selo — Novska od Kutine nije izazvao nikakve žrtve. I oštećenje pruge i žeeaničkih vagona bilo je relativno neznatno, tako da je nakon časova posle prekida saobraćaj mogao biti ponovo uspoavljen.

Napad eksplozivom 30.8. na poruzi Zagreb — Sisak — ijrvska prouzrokovao je, naprotiv, znatne žrtve. Ubijen je je№ nemački vojiriik, teže je povređeno 7 nemačkih vojnika, 30 nemačkih vojnika, među kojima i 3 oficira, bilo je lakše wređeno. Od teže povređenih, jedan vojmilk je" podlegao telim opekotinama. Saobraćaj na pruzi je bio prekinut 15 čaiva. Materijalna šteta je bila znatna.

"' Nakon što je oMopni voz izbačen s koloseka, banditi su toali na mesto udesa otvorivši mitraljesku i pušeanu vatru.

l" Doveden je pomoćni voz, aili je i na njega otvorena vatra pa je sitigao-. No, napadi su odbijeni.

r I severno od Zagreba, na pruzi prema Varaždinu, pja№ su se prvi put bande i 23.8. porušile prugu između Luke i puča. Izbačen je jedan voz s koloseka, te je na taj način »uzrokovana smetnja saobraćaju na pruzi za vreme od Basova.

|| Na deonici Novska — Brod nije biilo nikakvih napada, t-i ovde je glavna pruga ugrožena. Tako su 23.8. manje gde prešle Savu u blizini stanice Donja Vrba. Odmah su »žovaine snage za obezbeđenje pruge, te je napad na prugu

U rejonu severno od 'te deonice pruge jače nemačke Ifte preduzele su akciju čiščenja, pri čemu se naišlo na nepari otpor,
f/ , .

li Ovaj napad je izvela 2. četa 6. bataljona Banijskog NOP od- (Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 4 i 29).

[6] Vidi dok. br. 141, nap. 7.

SiL^,

U tom rejonu je izvršen samo jedan napad na prugu Banova Jaruga — Virovitica, i to 28. avgusta. Napadnuta je železnička 'stanica Đulavec.[7] No, pruga ipak nije oštećena.

Područje severno od deonice Zemun — Vinkovci je još uvek ognjište nemira. U izveštajnom periodu započeta je jedna veća akcija protiv bandi koje se još nalaze na tom području, a pre svega na Fruškoj gori.[8] Ovu akciju uspešno su nastavile nama savezničke snage. 19.8. napadnuta je sama glavna pruga kod Martinaca, između Sida i Mitrovice. Ispod voza br. 3 s kupeima za nemačke vojnike aktiviran je eksploziv. Iako je istrgnut komad šine dužine jednog metra, voz je preko ovog oštećenog mesta prešao neoštećen. Uspelo je da se sledeći brzi voz br. 66 blagovremeno zaustavi.

Mnoge sporedne pruge u ovom rejonu bile su ci'lj manjih napada. Tako je 25.8. na pruzi Indija — Petrovaradin kod Čortanovaca napadnuta i savladana jedna tunelska straža. Tom prilikom je ubijen jedan hrvatski vojsnik. U ruke bande je palo više pušaka i druge opreme.

20.8. bande su napale železničku stanicu Spačva na pruzi Vinkovci — Brčko i zapalile službenu zgradu stanice. Saobraćaj je bio prekinut do sledećeg jutra.

Isto tako na pruzi Šid — Rača je 24.8. napadnuta istovaima stanica Grk. U oba ova slučaja pruga nije bila oštećena.

Mere obezbeđenja na glavnoj pruzi još su pojačane. Izvršene su promene rasporeda snaga.

Radovi na izradi žičanih preprelka napreduju, isto tako i dopunski radovi na stražarslkim osmatračnicama. Započeli su radovi na raščišćavanju terena duž ždlezničke pruge. Kukuruzna polja raščišćavaju se tako što se stabljike sasecaju u visini klipova. Radi zaštite železničkih stanica Zagreb — glavna stanica i Zagreb — stanica Sava iznailaze se, zajedno s komandantom inženjerije pri Ikomandujućem generalu i komandantu u Srbiji, mere obezbeđenja, ikoje se odmah nakon toga i sprovode.

b) *Pruga Zagreb — Karlovac*

Kako smo već javili u poslednjem izveštaju, ugroženost ove pruge je porasla. Bande su stalno uznemiiravade Okolna mesta, napadale ih i pljačkale. Napadana je i prekidana i sama pruga, paljene su stanične zgrade.

[7] Ovo neprijateljsko uporište u s. Dulavecu (sada: Miokovićevo), kod Daruvara, zauzeli su 27/28. avgusta 1942. delovi 1. i 2. slavonskog NOP odreda, delovi Proleterskog bataljona Operativnog štaba Nur DV za Bos. krajinu i Banijska partizanska četa (Zbornik, tom V, knj-6, dok. br. 63 i 64).

[8] Vidi dok. br. 133 i 135.

Tako su bande 16.8. kod Ljeskovca pucale na kompoaijfu voza sa železničkim cisternama. Ložač je ranjen, pralo je 8 železničkih cisterni koje su bile napunjene.[9]

18.8. jedan voz s naftom zbačen je s koloseka u blizini icine zbog toga što je pruga bila oštećena. Pruga je bila tvorena 9 časova.

Sledećeg dana bande su kod Horvata zaustavile i zapajedan teretni voz. Lokomotive su zbačene s koloseka. Prnje morala biti zatvorena 14 časova. Istog dana bande su Klinča-Sela ubile jednog železničara.

25.8. bande su napale železničku stanicu Zdenčina, udanu od Zagreba 24 km. Borba s bandom trajala je preko 6 >va.

26.8. napadnuta je i spaljena železnička stanica Jastreco, udaljena od Zagreba 33 km.[10] Pruga je bila prekinuta jesna je jedna stražara. Zapaljen je voz koji se našao ,Stanici. Isto tako su zapaljeni magazin, uređaj za podešava- i stanična radionica. Pruga je opet bila 10 časova u pre-

Gbezbeđenje ove pruge u rukama je Italiijana. Oni do i nisu uspeli da održavaju nesmetani saobraćaj.

c) *Pruga Caprag — Karlovac*

U izveštajnom periodu nije bilo napada na ovu prugu, no se situacija do sada nije promenila. Saobraćaj se odvija između Capraga i Petrinje. Bande koje se još nalaze na području sprečavaju opravku pruge. Moguće je da 'izvrše udare i na glavnu prugu i na prugu b.

d) *Pruga za transportovanje rude Prijedor — Bos. Novi — Sunja*

U rej'onu Prijedora uglavnom je bio mir. Pojedinačni iti nisu ometali radove na železničkoj pruzi.

Nastavljeni su radovi na opravci pruge Prijedor — Bos. — Sunja. 16.8. svečano je predata saobraćaju deonica pjedor — Bos. Novi.

20.8. već je bilo moguće da otpočne -putnički i teretni aćaj na relacija Sunja — Bos. Novi — Prijedor — Banja

Taj napad je izvela 3. četa partizanskog bataljona »Josip Kraš« s. Horvata (blizu Zagreba). Probijeno je 8 cisterni, iz kojih je Tla nafta (Zbornik, tom V, knj. 7,.dok. br. 4).

Reč je o napadu 4. hrvatske NOU brigade na domobransku au u Jastrebarskom i na ustaški logor, iz kojeg je oslobodila decu atanu prilikom operacije na Kozari, na Kordunu i u Lici. Pored ona je uništila 3 lokomotive i 150 vagona (Zbornik, tom V, knj br. 3, 25, 50, i 29, knj. 8, dok. br. 48).

Lulka, i to tako što se mesto gde se još radi most savlađuje prelaskom, odnosno pretovarom.

Na kraju izveštaj,nog perioda most u Mlinskoj ponovo je uspostavljen. Predviđeno je da saobraćaj, u prvom redu transportovanje rude, preko ovog mosta ponovo otpočne 6.9.

Izrađuju se objekti radi uspostavljanja sistema obezbeđenja kako je naređeno, a radovi napreduju dobro.

Priključna pruga Bos. Novi — Bihać do sada još nije opravljena.

e) *Nemačko područje uskotračnih pruga*

Saobraćaj, na pruzi Sarajevo — Brod i Doboj — Tuzla — Simin Han odvijao se bez smetnji. Jedino je 30.8. izvršen kratak napad na ždlezničku stanicu Nemila u blizini Begovog Hana, nije bilo nikaikvih žrtava. Osim toga, bande su 25.8. napale i ranile jednog hrvatskog stražara na železničkoj stanici Moidrinje u- blizini Lašve.

Naprotiv, saobraćaj na pfuzi Lašva — Donji Vakuf — Jajce bio je ometan na razne načine.

24.8. bila je oštećena pruga kod Babinog Sela i kod Vinca, a bili su prekinuti i telefonski vodovi. Poremećaj saobraćaja trajao je 7 časova.

31.8. opet je bila oštećena pruga kod Vinca. Prekid saobraćaja 18 časova.

Mora se računati sa daljim napadima na tu prugu, jer se u rejonu jugozapadno od Bugojna — Jajca, na italijanskom interesnom području, nalaze dosta jake bande.

Pruga Semizovac — Ivančici nalazi se sve do blizu samog Semizovca u rukama četnika. Saobraćaj prema Semizovou se ne obavlja.

Na pruzi Sarajevo — Višegrad saobraćaj se obavljao bez smetnji. Prilikom jednog napada na mesto Pale 30.8. nisu oštećene ni železnička stanica ni pruga.

šumska pruga Zavidovići — Han-Pijesak napadnuta je 28.8 i 29.8. Zapaljena je železnička stanica Nevačka, pruga je oštećena. Napadnuta je železnička stanica Pjenovac,[11] a uz to su još zapaljena i dva drvena mosta. Saobraćaj se odvija samo do Olova.

Pruga Sarajevo — Mostar još je u prekidu. Saobraćaj se obavlja prelazom kod mosta u Lulkaču. Most će, kako se predviđa, biti gotov sredinom septembra.

" Ovaj napad je izvela 6. istočnobosanska NOU brigada i P[rl] tom zauzela ž.st. Pjenovac i Nevačku, porušila prugu, spalila pilanu i uništila domobranske posade (Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 1«», i 170; Rudi Petovar, n.d., str. 47. i 48).

S vremena na vreme radovi na izgradnji stražarskih kula Su kasnili zbog oskudice u cementu.

Započela je predviđena izgradnja stražarskih kula na ri Doboj — Tuzla.

3.) *Italijansko interesno područje*

a) *Put za transportovanje nafte Karlovac — Ogulin — Sušak*

Mnogobrojni napadi na ovu prugu onemogućili su redovan saobraćaj između Zagreba i Rijeke. Ponovo su usledili osočesti napadi na rejon Generalskog Stola, na deonici Karac — Ogulin. Tamo je 17.8. izbačen s koloseka jedan voz, je pruga bila zatvorena 21 čas.[12] 22.8. kod Dubrava je izačen s koloseka i zapaljen jedan voz.[13] Praga je bila zatvorea oko 50 časova. 29.8. izbačen je s koloseka još jedan voz, d Du/brava, pri čemu su dva železničara bila teže povređe-. Pruga je bila zatvorena 20 časova.

Još su mnogobrojni bili slučajevi takvih napada na deoi Ogulin — Sušak. Ovde je između Drvenika i Plasa 18.8. iviran ispod jednog voza eksploziv.[14] Pruga je bila zatvoa 15 časova. 22.8. eksplodirala su četiri komada eksplozina istom mestu, pruga je bila zatvorena 14 časova. 28.8. je aktiviran eksploziv kod Drvenika, a isto to se ponovilo 31.8.[15]

21.8. napadnuta je i ispaljena stražara kod Ogulinskog rčljina. 30.8. na istom mesitu voz je naišao na minu. 20.8. Ia je ta ista pruga porušena na dužini od 60 m. Slično se o i bod Gomirja,[16]

Zaoštravanje situacije na ovoj pruzi dovelo je do toga je sada oelolkupni javni putnički, robni i teretni saobraćaj toj pruzi obustavljen. Još se nije uspelo uspostaviti efisno obezbeđenje ove pruge.

b) *Pruga Karlovac — Ljubljana*

Tranzitni saobraćaj na ovoj pruzi takođe je obustavzbog nesigurnosti. Na kraju ovog izveštajnog perioda saiaj je iz nepoznatih razloga sasvim onemogućen.

M i 15 Ove diverzije je izveo bataljon »Matija Gubec« 1. primorgoranskog NOP odreda na pruzi između s. Plasa i s. Zlobina (Zbortom V, knj. 7, dok. br. 24).

13 Između s. G. i D. Dubrava delovi 2. kordunaškog NOP odreda porušili ovaj deo pruge. Neposredno posle toga je naišao teretni i prevrnuo se. Tom prilikom je zaplenjeno 15 vagona (Zbornik, V, knj. 6, dok. br. 92, knj. 7, dok. br. 63).

16 Ove diverzije i akcije je izveo 2. udarni bataljon 1. primor-^goranskog NOP odreda (Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 24, 29

c) *Pruga Ogulin — Knin*

Situacija je nepromenjena. 24.8. spaljene su kod Josipdola 2 stražare. 26.8. zbačen je kod Jesenica jedan voz s koloselka, te je saobraćaj obustavljen 48 časova.[17] 29.8. zibačen je jedan voz s koloseka kod Plaškog, te je pruga bila zatvorena 2. dana. I ovde je javni saobraćaj obustavljen.

d) *Industrijska železnička pruga Srnetica — Knin*

Pruga je u rukama bandita. Još nema izgleda na neko uspostavljanje saobraćaja.

e) *Pruga Karlovac — Caprag*

Zapadni deo italijanske deonice pruge kontrolišu bande. Saobraćaj se odvija samo između Skakavca i Karlovca.

f) *Pruga Knin — Split —-Sinj i Knin — Šibenik*

Na obe ove železničke deonice javni saobraćaj je obustavljen.

4.) *I talijansko područje uskotračnih pruga*

U odnosu na uskotračne pruge na italijanskoim području nije javljeno ni o kakvim poremećajima, izuzev pruge Ustiprača — Foča.

19.8. porušena je pruga između Ustikoline i Foče. 20. (8.) četnici su zauzeli železničku stanicu Foča.[18] Ta deonica pruge još uve'k je u rukama četnika.

Na pruzi *Mostar — Dubrovnik* saobraćaj se obavljao normalno.

Saobraćaj se obavljao isto tako normalno i na pruzi Uskoplje — Komaji — (Zelenika). Ponovo su podignute zapaljene stanice Ivanića, Glavska i Vojski Dol.

Pruga Hum — Trebinje: Na mostu dužine 20 m kod Međe izvršene su privremene i najnužnije opravke. Saobraćaj normalan.

Na pruzi Trebinje — Bileća saobraćaj će se, prema predviđanju, obnoviti 15. septembra. Za sada vozi se samo do Lašve. Popravlja se most 'kod Lašve. Isto tako ponovo se grade sve spal/jene stanične zgrade između Lašve i Bileće.

Uspelo se povećati pretovare boksita u Mostaru i Žitomlisliću za Dubrovnik i Zeleniku. Trebovani vagoni uredno su stavljeni na raspolaganje.

5.) *Gubici u ljudstvu i materijalne štete*

I u drugoj polovini meseoa avgusta akti sabotaže prouzrdkovali su teške ljudske žrtve.

[17] Ovu akciju su izveli delovi 1. hrvatske NOU brigade (Zbornik, tom V, knj. 6, dok. br. 65, knj. 7, dok. br. 105).
[18] Vidi dok. br. 132, nap. 7.

Izbrojano je 7 mrtvih.

Broj povređeinih i ranjenih iznosi 47.

Zarobljeno je 42.

Šteta na voznom materijalu takođe je znatna. Isto tako i šteta na materijalu za postavljanje koloseka.

U odgovarajućem procentu povećao se i broj oštećenih lokomotiva:

Na području železničke direkcije u Zagrebu 28,6% postojećih vučnih lokomotiva je oštećeno.

•U okviru sarajevske železničke direkcije 24,5% vučnih lokomotiva je van upotrebe zbog neispravnosti.

Posle ekspedovanja:

Dostavljeno:

"«zavisna Država Hrvatska Ministvo hrvatškog domobranstva dsednički ured

rimljeno: 9. IX 1942. god

		Broj •naloga	Izvestitelj
Tor-elin	3923 taj	1	

a« u Zagrebu, 10. rujna 1942.

Glavnom stožeru domobranstva

Ustupamo.

11/9 Očev. taj.

Po nalogu poglavnika vojskovođe .. .[21]

bojnik Tormelin

" Potpis nečitak.
M Štambilj primaoca.
2' Nečitka reč.

JLfeko^"., teiui.ŽMtJSl^:.., ^

BR. 719

IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 5. SEPTEMBRA 1942. O REZULTATIMA RAZGOVORA NEMAĆKIH PREDSTAVNIKA S POLITIČKIM DELEGATOM ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE DOBROSAVOM JEVĐEVIČEM 4. SEPTEMBRA 1942. U DOBROM POLJU[1]

718. peš. divizija
Odelj. Ia/Ic
Br. 2807/42 pov. Div. St. Qu„ 5.9.42.

IZVEŠTAJ
o razgovorima s četničkim komesarom *Jevđevićem*[2] na dan 4.9.42.

U Dobrom Polju su 4.9.42. u 15 časova vođeni razgovori s političkim komesarom četnika u italijansikoj interesnoj zoni, *Jevđevićem.*

S nemačke strane
su bili prisutni: generalštabni major Gajitner, major Štreker, kapetan Šmit [Schmidt] iz III/738. pp i hrvatski oficir za vezu pri 718. pd konjički kapetan Olševsfci,[3]
s četničke strane: politički komesar Jevđević, art. kapetan KovačeVić[4] i još 2 četnička komandanta.[3]

Ovaj razgovor je tražio Jevđević jer je, kako je rekao, smatrao za potrebno da se razjasne neka pitanja u vezi sa stavom nemačkog Vermahta prema delatnosti njegove grupe, da bi se izbegao ma kakav konflikt s nemačkim oružanim snagama.

U zoni koju su mu dodelili Italijani, između Crne Gore i granice između nemačke i italijanske interesne zone, on raspolaže sa 12.000 ljudi, naoružanih italijanskim oružjem i municijom, koji se staraju za red i mir. U toj oblasti

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 456—8.
[2] Dobrosavom. Tada je bio politički delegat Ministarstva vojske, mornarice i vazduhoplovstva jugoslovenske vlade u izbeglištvu
[3] Ignac
[4] Milivoje. Bio je načelnik obaveštajne službe četničke Komande operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine.
: To su bili Krsta Kovačević, kap. I klase i Nikola Vukasovic, poručnik.

ia više nijednog partizana. U toku akcije čišćenja grupa pobila Oko 6500 komunista, pretežno Srba. Njen cilj je ., se ponovo uspostavi i održi red i mir na celoj teritoriji i Hercegovine.

Zbog slituacije u pogledu ishrane treba računati da će agikasnije od Božića zavladati glad na tom području, a u gi s tim će se jako povećati i partizanske bande koje se još nalaze. Kad dođe do ustanka, masa uvek sledi onoga je jači. Partizani bi, kao i do sada, nastavili borbu protiv ičke vojske, hrvatskih domobrana, ustaša i četnika. U slučaju nemačke oružane snage ne bi mogle računati efikasnu saradnju hrvatskih jedinica, pošto su one već ltrovanc komunizmom, a deo njihovih oficira potpuno je Sepouzdan. On je komandantima italijanskih jedinica popisma koja su partizani uputili hrvatskim komandante u Bistrici i Vrhprači i u kojima potvrđuju prijem muKcije i mole za dalju pomoć. Još prilikom poslednjeg naia četnika na Foču,[6] koji je izveden po 'naređenju Ital'ita zato što ustaše nisu htele da napuste grad, hrvatske lisnice su se s mitraljezima i topovima predale četnicima kraće borbe iili su se razibežale ostavljajući oružje.

Zato on, Jevđević, upućuje pitanje nemačkim oružasn agama:

— da li mu dozvoljavaju da on i u nemačkoj interesJlj zoni sarađuje na uspostavljanju sigurnosti i ireda;

-— da li bi bile spremne da mu dodeile kao odsek ositija rejon do železničke poruge Sarajevo — Višegrad. 'garantuje apsolutnu sigurnost i daje časnu reč da će se we jedinice lojalno držati kako prema stanovnicima i prema svim pripadnicima nemačke okupacione vlasti. ^ 'tom je napomenuo da je, na primer, preuzeo na sebe da muva isporuke boksita iz Dalmacije, pošto Italijani nisu stanju da transporte sa boksitom abezbeđuju od par-. Garnizoni hrvatskih domobrana mogli bi da ostanu, bi usfkoro došlo do dobrog sporazuma kao i u itaSlkoj interesnoj zoni. Samo bi trebalo odstraniti ustaše;

— da li bi nemačke oružane snage, u protivnom slučajna, Me da u hitnim slučajevima njegovi kuriri ili on sam demarkaoionu liniju zbog uspostavljanja veze s čettn grupama *Plemića*[1] (rejon severoistočno od Pala), *De-* (rejon južno od Olova) i u *Devetaka* (20 km severno ^Rogatice), Ikoje su pod njegovom komandom.

f [4] Vidi dok. br. 132.
H ' Božidar (Božo)
" Savo

On se odrekao zaštite hrvatske države koja mu je preko ministra Košalka[9] već dva puta ponudila da dirži civilnu vlast u celoj Bosni i Hercegovini, kao i oružane odrede u toj oblasti, pod uslovom da prizna vladu hrvatske države. Međutim, on ne može da prizna tu državu za gospodare teritorije na kojoj pretežno žive Srbi, jer ta ista država nije sprečila sVim sredstvima svoje vlastodršce ustaše da progone te Srbe, nego je to i zahtevalla. Tako je, na primer, pronađeno u jednoj jami kod Čapljine — Šurmanci 1760 leševa Srba koji su pobijeni u aprilu 1941. U Foči su ustaše nedavno pobile 157 žena i dece. Za obe činjenice može da navede kao svedoke i talijanske oficire.

Izložene želje su odbijene.

Jevđeviću je naglašeno da bi prelazak njegovih četničkih odreda preko demarkacione linije morao dovesti do oružane intervencije nemačkih jedinica. Obećano mu je da će biti obavešten u slučaju da partizanske bande pod pritiskom nemačkih ili hrvatskih jedinica pokušaja! da se povuku na jug u italijansku interesnu zonu a dato mu je do znanja da se očekuju obaveštenja i u obrnutom slučaju. JevđeVić je izložio spremnost u tom pogledu i predložio za dati slučaj radio-^vezu.

Nije osporio da izvršava direktive *Draže Mihailovića.*

Opšti utisak:

Komesar JevđeVić je veoma inteligentna osoba, ubeđeni Srbin, iskusan političar čije se izjave moraju primati veoma oprezno. Govori relativno dobro nemački. Njegov sadašnji stav prema nemačkoj vojsci izgleda pošten, ali ipak treba očekivati da će sigurno promeniti držanje u slučaju da primi druga naređenja od Mihailovića.

Prisutni četnički oficiri ostavljali su dobar utisak u svojim čistim srpskim uniformama. Oni su napeto pratili razgovore potkazujući živo iinteresovanje i povremenim primedbama pokazivali da prilično dobro znaju nemački jezik.

Četnici koji su se mogli primetiti kao straže bili su kršni ljudi, dobrog vojničkog izgleda, uhranjeni i disciplinovani. Naoružanje im se sastojalo od italijanskih karabina illi automata. Borbena vrednost ovih ljudi je očigledno daleko iznad hrvatskih jedinica i ustaša.

Za komandanta di»/izije
Ia:
Gajtner,
generalštabni major

[9] Odnosi se na dr Vladimira Košaka državnog rizničara NDH.

.> V,

BR. 146

VEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOTOKU OD 6. SEPTEMBRA 1942. GENERALŠTABU VRHOVKOMANDE VERMAHTA O SVIM DOSADA IZVEDENIM CIJAMA I OPERACIJAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I NDH POD KOMANDOM GENERALA PAULA BADERA[1]

Poverljivo

TELEGRAM

OKW/WFSt/Op. (H)

edmet: Operacije generala Badera protiv ustanika u Srbiji i Hrvatskoj

'eza: OKW/WFSt/Op. (H) br. 02539/42 pov. od 3.9.42.[2]

U vezi s napred pomeniutim dopisom u nastavku dajetraženi »Pregled operacija generala Badera protiv ustanka u Srbiji i Hrvatskoj«:

L) Od kraja juda 1941. godine izvodile su se uspešne borbe protiv ustanika od strane Više komande LXV pod komandom generalla artiljerije Badera, koji je komandovao potčinjienim divizijama (704, 714, 717. i 718).[3]

») U cilju razbijanja narastajućeg ustanka u severozapadnom i zapadnom delu Srbije doveden je XVIII armijski korpus[4] sa svojim jedinicama (113. pd, 342. pd, 125. ojačani J.R.[5]). XVIII armijski korpus je preuzeo komandu 19.9.41. godine.[6] Pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji (komandanta XVIII armijskog korpusa)[7] Viša komanda LXV bila je zadužena za obezbeđenje Srbije van severozapadnog i zapadnog područja Srbije, i da energičnim akcijama uspešno ostva-

' Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. s. 8056532—4. Na margini telegrama rukom je dopisano nekoliko ^a i -datuma.

Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

Vidi knj. 1, ovog toma, dok. br. 76—153.

i [4] Isto, dok. br. 155.

Jägerregiment (lovački puk)

[7] Komandant je bio Franc Berne (Franz Boehme), general pe-
je.

ruje smirivanje Srbije vain zona u kojima se izvode vojničke operacije.

3.) General Bader je 5.12.41, nakon povlačenja XVIII armijskog 'korpusa, positao vršilac dužnosti opunomoćenog komandanta u Srbiji a potčinjiene su mu bile sve nemačke jedinice na teritoriji Srbije i Hrvatske.[8]

4.) U periodu od 8. do 10.12.41. izvedena je uspešna operacija 342. pešadijske divizije protiv dosadašnjeg centra pokreta Draže Mihaiiovića. Komanda pokreta koja se nalazila na Ravnoj gori pala je u ruke Nemcima. Štab je zarobljen, dobijen je vdliki plen, dok su glavne .snage neprijatelja razbijene.[9]

5.) U periodu od 14.1. do 4.2.42. pod komandom generala Badera je angažovana jedna borbena grupa radi čišćenja istočne Bosne (snage: 342. pešadijislka divizija, 718. pešadijislka divizija, 1 italijanski bataljon, kao snage za blokiranje učestvovalo je 12 hrvatskih bataljona). U uslovima velikih terenskih ii meteoroloških poteškoća (hladnoća do —30 stepeni, visina snega do 1,5 m) neprijateljske grupe su razbijene.[10]

6.) Početkom januara u cilju smirivanja jugoistočne Srbije doveden je I kraljevski bugarski armijski korpus i potčinjen (jedinice: 6, 17. i 21. kraljevska bugarska pešadijska divizija). Korpus je dobio zadatak da posedne prostoriju Zaječar — Svilajnac — Kragujevac — Priština i da razbije neprijateljske bande na toj teritoriji.[11]

7.) Ruska grupa za zaštitu privrednih objekata formirana je u jesen 1941. godine u jačini od oko 3 puka i upotfebljena je za zaštitu rudnika na teritoriji Srbije u zonama 704, 714. i 717. pešadijske divizije, i to s puno uspeha, i na taj način je oslobodila snage za borbene zadatke i operacije.[12]

8.) U periodu od 18.2. do 6.3.42. jedan nemački bataljon koji je bio opkoljen u Prijedoru oslobođen je dejstvima jačih snaga 704. i 718. pešadijske divizije.[13]

[8] Vidi knj. 1, ovog toma, dok. br. 263 i 265.
[9] Isto, dok. br. 270.
[10] Vidi dok. br. 3, 4, 19 i 26.
[11] Vidi dok. br. 6 i 8; knj. 1, ovog toma, doje. br. 290, 291 i
[12] Vidi dok. br. 72; knj. 1, dok. br. 146.
[13] Vidi dok. br. 87 i 104.

9.) U periodu od 22.3. do 28.5.42. Borbena grupa »Bader« je na prostoru istočne Bosne učestvovala u razbijanju ustaničkog pokreta (snage: 718. pešadijska divizija, italijanske divizije »Pusterija«, »Taurinenze«, »Kačatori«, 10 hrvatskih bataljona i italijanslka avijacija).[14] Rezultat operacije: razbijeni ustanici u istočnoj Bosni i južno. Smirivanje zemlje Obezbeđeno postavljanjem redovnog upravnog aparata s organizacijom efikasnog graničnog obezbeđenja. Bilo je mnogo zarobljenika i veliki plen.

0.) U periodu od 28.5. do 29.8.42. je ustanički pokret u zapadnoj Bosni razbijen od strane Borbene grupe »Zapadna Bosna«, koja je bila potčinjena generalu Baderu.[15] (Snage koje su učestvovale u operaciji: 714. pešadijiska divizija, jedan ojačani puk 704. pešadijske divizije, 1, 2. i 3. hrvatski gorski zdrug, Oko 10 hrvatskih bataljona, Kraljevska mađarska dunavska flotila i nemački vazduhoplovni komandant s mešovitom nemačko-hrvatskom vaizduhoplovnom grupom.) Rezultat operacije: razbijeno žarište ustanka nakon jakog neprijateljskog otpora. Neprijatelj je imao 4000 mrtvih, preko 10.000 zarobljenih i izgubio mnogo materijala.

".). Na dan 1.3.42. general artiljerije Bader je naimenovan za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji. Rasformirani su sledeći štabovi: štab opunomoćenog komandanta u Srbiji, Viša komanda LXV i komandant Srbije.[16] U toku izvođenja napred pomenutih operacija, d'ivizije su preduzimale neprekidne operacije privlačeći za izvršenje tih zadataka sve raspoložive snage (Ruske jedihiee za zaštitu privrednih objekata, Srpsku državnu •stražu i dobrovoljačke odrede) na teritoriji Srbije, što je dovelo do smirivanja zemlje, pri čemu je neprijatelj pretapeo značajne gubitke. Železničke komunikacije Zagreb — Beograd — Sofija, odnosno Solim, kao i reka Dunav nisiu bili urgoženi blagodareći operacijama nemačkih i bugarskih snaga, kao i Nemačke i Kraljevske mađarske dunavske flotile. Takođe se bez zastoja odvi-

[14] Vidi dok. br. 48.
[15] Opširnije o tome vidi dok. br. 104, 107, 108, 110, 117, 120 i 123.
[16] Vidi dok. br. 30.

jala i proizvodinja bakra, olova i antimona, koji su naročito značajni za nemačku ratnu ekonomiku.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(AOK-12)
Ia, br. 3361/42 pov.
6.9.42. čas.

Tačnost prepisa overava:
[17]

L.d.N.A. 6.IX 1942.
Br. 9737 u 14,10 časova

Prispelo 6.9.42 u 14,15 časova
Po'slato 6.9.42. u 15,30 časova
St. GWEHL
Knebl
Br. 23

BR. 147

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 11. SEPTEMBRA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O NEMACKO-USTAŠKIM VOJNO-POLITIČKIM ODNOSIMA I SARADNJI[1]

Telegram[2]
11.9.1942.
u 19
Strogo poverljivo
KR.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU, ISTOVREMENO I KOMANDUJUĆBM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI

Na akt komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 2271/42 od 5.9. izvestavam da sam 7.9. u podne Fpročitao Poglavniku pismo komandanta.[3] S hrvatske strane tae bio prisutan maršal Kvaternik, a s nemačke strane generali Bader i štal, koji su boravili u Zagrebu radi drugih razPgovora. Hrvati su primili predlog, kao što se i očekivalo, |s vidljivom zapanjenošću. Poglavnik je odgovorio đostojanIsfcveno, ali odlučno da bi prihvatanje tačke 2 i 3, a osobito packe 5 svelo hrvatsku vladu na prividno postojanje. Marje u svom odgovoru prilično jako preterao, tako da sam dan kasnije morao, kako prijateljski tako i razgovetno, Iržati predavanje. On je, između ostalog, ukazao na delojnje takvog sporazuma prema Italiji. On je pretio da će se Obratiti najvišem mestu Rajha. Nakon izlaganja oba hrvatca državnika, general Bader i ja srno nastojali da dođemo do jednog stvarno podrobnog pretresanja tača'ka. Ali smo skoro saglasno utvrdili nemogućnost takvog početka. Poglavje zamolio da odustane od moje molbe za pismeni odar, dok je maršal predložio da se unište svi dokumenti Ipjii se odnose na ovaj predmet. Posle podne sam imao s iglavnikom razgovor u četiri oika, kojii je on zatražio. Tada mogao utvrditi duboku utučenost toga čoveka, pri čemu očigledno trudio da kod komandanta, koga je lično visoko mo, ne postavi nikakvo trajno neslaganje. Nakon toga sam >rivatno« sondirao spremnost prihvatanja predloga u pojedu saradnje s Hrvatima, koje sam 4.9. dostavio komandu-;em generalu i komandantu u Srbiji, koje je on istog dana sjam dopisom, Ia, pov. br. 4723/42, označio kao nedovolj-|fe,[4] pri čemu sam već tada u njima gledao maksimalnu meonoga što bi se kod Hrvata postiglo bez pozivanja koidanta oružanih snaga na Jugoistoku i državnog rukoJstva. Poglavnik je izjavio da se u predlozima koje prilauz ovaj izveštaj može sagledati sasvim pogodna baza za iduću neimačkolirvatsku vojnu saradnju. Potpuno sam sveda su ovi moji nacrti, vojnički gledano, samo neki nerad, ali isto tako verujem da bi, pored nedostatka l.je, i oštriji olbliik ostavio Hrvatima otvoreno stotinu spolih Maza, te radi toga molim za uputstvo da li da vodim rare na toj bazi. Pri tome bih svakako hteo primetiti će vrlo verovatno ova epizoda za Hrvatsku imati toliko ajni'je posledice koliko je, izgleda, učvrstila poglavnika pveć davno procenjenoij odluci da što hitnije izvrši izmene l|"vojmom rukovodstvu. Stvarno maršal Kvaternik već duže istavlja vojnički i politički za, ionako vrlo slabo učvršćeni,

[17] Potpis nečitak.
[18] i " Štambilj primaoca.

' Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, .r. 268, s. 166—9. Na margini prve stranice telegrama rukom je dopisi" nekoliko reči, parafa i datuma. ... J„r;

[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podan.

[3] Vidi dok. br. 152.
[4] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

Paivelićev režim daleko pre znatno opterećenje nego podršku. S 'druge strane, i izgledi što se tiče naslledinika gotovo su neu'tešni, uz to mora biti jasno da vojno ozdravljenje države, pored sve vojničke valjanosti sva tri dela naroda, nije nikako čisto vojničko, već pretežno pitanje političkog Sklopa.

Moji predloži komandujućem generalu i komandantu u Srbiji glasili su: *Dodatak komandujućem generalu i komandantu u Srbiji:* vidi nemački general, Ia, str. pov. 254/42 od 4. 9.42.

Dodatak za k-ta oružanih snaga na Jugoistoku (AOK-12)

1) S nemačke strane se odlučuje da, u interesu zajedničkog vođenja rata i u interesu hrvatske države, pored 718. pd, do daljnjega ostane u severnoj Hrvatskoj i 714. pd, te delovi 717. pd. Tamo će stupiti u nekoliko landesšicen-bataljona.

2) Radi svrsishodnog ispunjavanja zadataka koji su preneseni na nemačke trupe (obezbeđenje železničkih pruga i vojnioinidustrijiskih pogona, sadejstvo u umirivanju zemlje) formiraju se tri borbene grupe, čija se područja dejstva vide u prilogu. Komandanti borbenih grupa fcomainduju nemačkim trupama angažovaniim u ovim područjima.

3) S nemačkim komandantom borbene grupe, gde god je moguće objedinjeno po mestu, postavlja se u svakom području dejistva hrvatski komandant, kome su potčinjene hrvatske trupe toga rejona, Obuhaitajući i regrutne jedinice. Ovaj sporazum ne dotiče se domena dejistva hrvatskih vojnih okruga.

4) U pojedinim područjima dejstava formiraju se slične hrvatske komande za jedinice ustaške milicije i za žandarmeriju, pri čemu će s hrvatske strane odnosi potčinjavanja što je moguće jasnije i Obavezno biti regulisani. Sve ostale vojine jedinice iimaju se potčinjavat'i jednoj od ovih hrvatskih komandi ili, pak, nemačkom komandantu.

5) Hrvatski komandanti angažovani u području dejstva kao i njihove potčinjene starešine imaju se odn'Osiiti prema nemačkim komandantima usko sarađujući i s punim poverenjem. Nemački komandanti, sa svoje strane, imaju prilikom izvršavanja organizacijskih i borbenih zadataka i zadataka obuike, na osnovu svojih iskustava, savetom i delom pomagati hrvatske komande. Pokreti trupa, njihovo pojačanje ili smanjivanje imaju se redovno unapred obostrano saopštavati. Započinjanje većih borbenih dejstava ili, pak, pomeranja hrvatskih jedinica (otprilike jačine bataljona pa naviše) načelno je ovisno od saglasnosti nemačkog komandanta borbene grupe, osim u slučaju da pravovremeni pristanak nije mogućan, pod pritiskom trenutne situacije. U toku svih borbenih tava postoji obaveza da se izveštava nemački komandant ibene grupe.

6) Nemačkim komandantima borbenih grupa pridaje hrta vlada jednog višeg upravnog službenika kao »upravnog jsiara«. On je savetnik nemačkog komandanta i zastupa rese nemačkih trupa kod hrvatskih vlasti i obratno. On pravo na egzekutivne funkcije u okviru hrvatske uprave.

7) Ovim razgovorima neće se dirati u ugovore, koji su njeni, ili će se sačiniti, za izvršavanje većih zajedničkih aija kao i za ostvarenje posebnih »operacijskih područpbd nemačkom komandom, te za obezbeđenje železničkih ga. Prepušta se obostranoj inicijativi da pokreće stvaranje Ukidanje takvih posebnih »operacijskih područja«.

8) Ovaj sporazum, sa kojim treba da se upoznaju samo ijpozvaniji faktori, stupa na snagu nakon priznavanja od poglavnika Nezavisne Države Hrvatske i od strane kojućeg generala i komandanta u Srbiji, koji komanduje mačkim trupama u Hrvatskoj.

Nemački general u Zagrebu
Ia, str. pov. br. 269/42
Zagreb, 11.9.1942.
pot. Glez

4 primerka
1. primerak: original
2. primerak: general
3. primerak: načelnik
4. primerak: koncept

BR. 148

NAREĐENJE KOMANDANTA SS I POLICIJE 18. VOJNOG PODRUČJA OD 14. SEPTEMBRA 1942. UPRAVI FOLKSDOJCERA U BERLINU ZA TRANSPORTOVANJE DECE PARTIZANA IZ SLOVENIJE U NEMAČKU[1]

Dokument br. No — 3019
kancelarija predsednika
saveta za ratne zločine[2]

Prepis

Komandant SS i policije **Salcburg, 14. septembra 1942.**
XVIII vojnog područja

Opunomoćenik komesara Rajha
za učvršćenje nemačke narodnosti
3/42 ***pov. 0/Wa***

Predmet: **Odvođenje dece bandita iz Gorenjsike i Donje Štajerske u stari Rajh[3]**

Folksdojčerskoj upravi[4] *Poverljivo*
Berlin **W** ***35***
Tirgartenštrase[5] 18a

Po naređenju rajhsfirera SS od 25.6.42, del. br. 323/42 str. poverljivo,[6] decu bandita i ustanika iz gore navedenih područja prevesti u stari Rajh i tamo ih poveriti na staranje VOMI.[7] Decu treba SS ured za rasu i naseljavanje da proceni i razvrsta prema poznatim grupama.

Decu svrstanu u grupe I i II starosti od 1/2 do U godina VOMI treba da preda udruženju »Izvor života«, Minhen **2** Ulica **Herooga Maksa br. 3—7, a ono-će** preuzeti **staranje, odnosno sprovešće adaptiranje te dece koja predstavljaju pravu vrednost.**

[1] Snimak prepisa dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 11/6, k. 32 A.

^ STami ^ SSovena koji su transportov^Nemagd Rajh i nacističkoj organizaciji »Lebensborn« (»Izvor života«)opsnije vidi Nedeljne informativne novine (NIN) od 6. i 13. aprila godine. _ ? Volksdeutsche Mittelstelle (skraćeno VOMI)

: ST^ovesUza razbijanje **partizanske**^djatno^^u oblastima Gorenjskoj i Donjoj štajerskoj s pr ogom. ^gB^). vođenje akcije protiv partizana« (AVII, **NAV**-f-io, r. **itu,** ^ gB^).

[8] »Lebensborn«

Na zajedničkom sastanku, 12.8.42, gospođe Firmec [Vieratz], kao opunomoćene predstavnice »Izvora života«, SS iturmbanfirera Oberštajnera [Obersteiner], kao delegata vi-SS policijskog komandanta Alpenlanda, SS štandartenfirera Blumea [Blume], komandanta policije bezbednosti i sluje bezbednosti, kao i vašeg partijskog druga Cirijaka [Cy-|j-iak] iz VOMI u Celovcu [Klagenfurt], bilo je dogovoreno Ja VOMI otpočne odmah sa odvoženjem dece.

Trebovanje transportnog materijala (žeieznica), kao i štitnu pratnju obezbeđuje komandant policije -bezbednosti i službe bezbednosti, a VOMI stavlja na raspolaganje prateći nsonal (koji će se starati o deci), isto tako i najavljuje tran- i organizuje logore u starom Rajhu.

SS hauptšturmfirer Redel,[9] koji, po nalogu višeg SS i polijskog komandanta za Alpenland, vrši vrednovanje poradi-odnosno dece, za svaki će transport dotičnom sprovodniku isporta predavati spiskove i kartotečni materijal. Deca kobudu predviđena za »Izvor života« predavače se ovoj uslovi uz prethodnu najavu. Kartotečni materijal ustanova Izvor života« dobijaće direktno od višeg SS i policijskog koidanta, no deca koja su za to određena biće, radi vaše cše orijentacije, obeležena na transportnim listama.

Sada je situacija takva da do danas iz Gorenjsike nije 1O otišao nijedan transport, a sabirni logori na tamošpodručju su katastrofalno pretrpani, te time predstavpjiu veliko i opasno ognjiište zaraznih bolesti. Iz Donje Stase deca su, istina, već otpremana, i to u logor Fronlaj-(Štajerska) [Frohnlčiten Stmk], Trebalo bii da se vi spolete sa »Izvorom života«, te da se deca iz pomenutog gora, oma koja su određena za »Izvor života«, upute tamo. ,' Mi bismo predložili da se povodom čitavog ovog posla iz Berlina na Bled jedan opunomoćeni predstavnik, te | se na Bledu još jedanput prodiskutuje o toj stvari s višim » i policijskim starešinom u Alperilandu (SS šturmbanfirer rštajner), kao i s nadležnim instancama policije bezbed- i ustanove »Izvor života«. Na taj način bi se konačno pio odvoženje ove dece.

Od inspektora Sipo i SD u Zalcburgu zatraženo je da se u Cej|uputi referent za ispitivanje nacionalne pripadnosti. Reč je o ispijaju pripadnosti oko 2Q0 dece i omladine koji se kao rođaci stre-**ih** Slovenaca transportuju u Rajh. Inspektor Sipo i SD je saopštio je SS hauptšturmfirer Redel [Roedel], koji radi na Bledu, nadle-"J za ispitivanje nacionalne pripadnosti na tom području. Pošto msport u Rajh predviđen za subotu 8. avgusta 1942, zahtevano se odmah javi da li SS hauptšturmfirer Redel može da dođe u 7. avgusta 1942 (AVII, reg. br. 2/8, k. 33).

i....1.

Termin pomenute diskusije morao bi se usaglasiti i/ među gospođe Firmec, »Izvor života«, Minhen, SS šturmbanfirera Oberštajnera, Saloburg, Kapitdplac 2, komandanta policije bezbednosti na Bledu hotel »Grand« kao a. predstavnika VOMI u Celovou i Graou.

F.d.R.d.A
pat.
SS unteršarfirer
Minhen, 4. avgusta 1943/Kr

I. A.
potp. Oberštajner
SS šturmbanfirer

BR. 149

IZVEŠTAJ GLAVNE UPRAVE DRŽAVNE BEZBEDNOSTI OD POČETKA SEPTEMBRA 1942. RAJHSFIRERU SS O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U NDH OCENJENOJ OD RUKOVODSTVA NEMAČKE NACIONALSOCIJALISTIČKE RADNIČKE PARTIJE U NDH[1]

GLAVNA UPRAVA DRŽAVNE BEZBEDNOSTI[2]
VI E 3 — AZ: 84817/42 pov.

BERLIN
SW 68, stepembra 1942.
, Vilhelmštrase 102

Molimo da u odgovoru navedete oznaku, broj i datum

Lični štab rajhsfirera SS
Administrativno odeljenje
Akt br. A R/120

9. IX 42."

POVERLJIVO!

Rajbsfireru SS i šefu nemačke policije

Privremeno komandno mesto

Predmet: **Slika Hrvatske u ogledalu pokrajinske grupe organizacije za inostranstvo NSDAP.**

' Snimak originala (pisanog na mašini) u•^"^^il'domsano s. 2526873-5. Na margini originala prve stranice rukom je aop nekoliko brojeva i parafa.

[2] **Reichssicherheitshauptamt**

[3] i [8] Stambilj primaoca.

[4] Datum dopisan rukom.

eza: **Nema.**

rilog: **1 godišnji izveštaj rukovodioca pokrajinske grupe organizacije za inostranstvo NSDAP u Hrvatskoj, sa propratnim pismom gaulajtera Bolea.[5]**

[5] Ovaj izveštaj o vojno-političkoj situaciji i o radu i zadacima "anizacije Nacionalsocijalističke nemačke radničke partije (Natio- „sozialistische Deutsche Arbeitspartei ili NSDAP) u NDH obuhvata 'od od juna 1941. do juna 1942. a sadrži: predgovor, istorijski osvrt razvoj NDH, prikaz stanovništva, spoljnu i unutrašnju politiku H, a o borbi protiv partizana piše:

»Što se" tiče unutrašnje političke situacije zemlja se, kao i ra- *e, nalazi u eri nemira. Nemački Vermaht zajedno sa hrvatskim i -dojčerskim vojnicima izvršio je pročešljavanje velikih ustanič- teritorija na Kozari uspešno. Pri tome treba spomenuti da su listaše bile uspešno angažovane protiv ustanika i da su se u borbi 3tiv njih pokazale hrabrim. Ustanici su na Kozari ponovo imali oko mrtvih i 8000 zarobljenih. Zarobljenici su najvećim delom pridoii i upućeni na rad u Nemačku […]

Ne samo u Bosni i Hercegovini i u primorskim oblastima već Fruškoj gori (između Mitrovice, Rume, Novog Sada i Erdevika), laninskim predelima oko Požege kao i na Plešivici, u najbližoj Zagreba, otkrivene su velike grupe ustanika, a borbe su u neüdnom toku.

Ustanici ponekad vrše napade do 30—40 km ispred Zagreba i stavljaju tipične napade bandi i razbojnika.- U drugim delovima "torije ustanici nastupaju veoma umešno, pa se neosporno može statovati da imaju dobro i sposobno vojno a po svoj prilici i cen- " ovano komandovanje. Njihovo naoružanje i oprema se pre svega aje od lakog naoružanja koje potiče iz starog srpskog naoružanja, ostataka naoružanja hrvatskih vojnika koji su prebegli partizanima, i iz isporuka sa italijanske okupirane teritorije.

; U pojedinim mestima ustanici su nastupali veoma taktički, mada im se pripisivale samo ubilačke namere. Oni su stanovništvu vršili ielu zaplenjenih namirnica i odela, obrazovali sudove, izricali broj smrtnih kazni i održavali nakon toga političko-komunističke ve. Ustanici koji su se ponašali na takav način nailazili su kod ašnog stanovništva, koje je delimično i nepismeno, na podr- i razumevanje…

Na žalost, u pojedinim predelima — naročito u poslednje vreme prostoru Sremske Mitrovice — ustanici su delimično postupili po unističkim parolama da se žetva uništi. Čine se pokušaji, kako sa >e folksdojčera tako i sa hrvatske strane, da se poteškoće koje Ju kao rezultat takvih akcija otklone i da se narod zaštiti.

Naročito je teška unutarpolitička situacija na prostoru Saraje- Ovde muslimanska politika igra značajnu ulogu. Većina Muslimana ~eća se kao Hrvati, već kao muslimanski Bosanci, pri čemu se re- kulturni, domovinski i istorijski momenti pokazuju kao po- izdvajajući. Držanje Muslimana u odnosu na državu i hrvatstvo , vnom rezervisano i pasivno. Međutim, to ne znači da oni nagi- Sipskoj strani i ne osećaju se kao nekadašnji gospodari Bosne, akazuju jake separatističke tendencije koje su podložne uticaju Unista, s jedne strane, i Italijana sa druge strane. Oni se sami **na** zapostavljanje i pored spoljnih znakova poštovanja, dok im i prebacuju s pravom nesposobnost, neaktivnost i špekulativ-

U prilogu se dostavlja godišnji izveštaj o delatnosti pokrajinske grupe za inostranstvo NSDAP u Hrvatskoj, koji i$_e$ sastavio partijski drug Rudolf Empting, s propratniim pismom gaulajtera Bolea, s molbom da se primi na znanje **Izveštaj koji je sastavio rukovodilac pokrajinske grupe** Empting **o situaciji u Hrvatskoj potpuno se poklapa po** sadržaju **s materijalom kojima mi raspolažemo.**

Kao što je opisano u delu o inostranoj politici, Talijani se sve više trude da u Hrvatskoj dobiju uticaj, dok, s dru^e

nost. Pored toga, Muslimani tvrde da su katolici forsirani i Muslimani pokazuju strah od uticaja klerikalaca, pre svega u slučaju napada na njihov unutrašnji život. Na taj način, u ovako nemirnoj situ aciji u ovim oblastima postoje Hrvati (katolici) i Muslimani jedni protiv drugih, koje religija, kultura i istorijski razvitak dele u dva sveta. Ova suprotnost je utoliko značajnija pošto Muslimani danas uživaju relativnu većinu u Bosni kao i u Hercegovini. Njihov broj se kreće oko 800.000, pri čemu nisu uzeti u obzir gubici Muslimana koje su im naneli ustanici. U svom prijateljskom stavu prema Nemcima, koji su Muslimani pokazivali pre jugoslovenskog rata, osećaju se sada u mnogo čemu razočarani, pošto je njihova situacija danas gora nego za vreme jugoslovenske vladavine.

Značajnije smirivanje unutrašnje situacije zemlje može se, po mome shvatanju, postići samo daljim jačim angažovanjem nemačkih jedinica koje bi zajedno sa hrvatskim i folksdojčerskim vojnicima vodile borbu protiv ustanika i držale ih u šahu. Naše dosadašnje vojno angažovanje je bilo, na žalost, i suviše malo. Naravno, i mi kao i Hrvati imamo razumevanja za to da je danas najvažnije boriti se na Istoku i da tamo treba angažovati sve raspoložive snage — kontingente. Međutim, uporna borba protiv ovdašnjih žarišta nemira predstavlja imperativ da bi se suzbio komunistički podzemni rad i neprijateljska propaganda radi opštih interesa na jugoistočnom prostoru, pošto će opasna zona u doglednom vremenu biti značajna«.

Zatim u ovom izveštaju piše o dezerterstvu (domobrana), usta šama, Srbima u NDH, problemu snabdevanja i poskupljenja, glavnom gradu Banjoj Luci, Jevrejima, raspoloženju hrvatskog naroda, folksdojčerima u NDH, uredu za personalna pitanja, obavezi šefa pokrajinske grupe i obrazovanju članova pokrajinske grupe Nacionalsocijalističke nemačke radničke partije u NDH. U vezi s privredom u NDH govori se o: privrednom uredu pokrajinske grupe, nemačkoj trgovačkoj komori u NDH, privrednoj saradnji sa folksđojčerima, radu i cenama, prirodnom blagu, proizvodima za izvoz i uvoz, razlozima sprečavanja privrednog razvoja i aktivnosti Italije u NDH. U posebnom delu se izveštava o propagandi (štampi, filmu, radiju i kulturi) i školstvu (rajhsnemačkom školovanju u NDH, folksdojčerskim školama, školama NDH, stranim školama i nacionalsocijalističkim učiteljima), zatim o uredu za tehniku, nadzoru nad rajhsnemcima u NDH, sportu, vojnoj obuci i snabdevanju rajhsnemaca, udruženju za pomoć ratnim udovicama, udruženju nemačkih žena, brizi o Vermahtu, Hitlerovoj omladini i nemačkom frontu rata. U zaključku ovog izveštaja piše:

»Nadam se, da je ovaj izveštaj dao zaokrugljenu sliku, što je u predgovoru i obećano, o politici Hrvatske, njenoj privredi i kulturi, kao i aktivnosti pokrajinske organizacije Nacionalsocijalističke nemačke radničke partije u Hrvatskoj.

me, **prema nemirima stoje nezainteresovani. Zbog toga su /atska nadleštva izrazila mišljenje da Italija želi pojase nemira da bi, u slučaju da se država raspadne, izvukla** Tovarajiuće **koristi. U istom delu izveštaja se napominje 'Talijani, ne samo da u svakom pogledu štite Srbe koji nastanjeni na okupiranoj teritoriji, već čak i Jevrejiima cniažu da se izvuku kako ih hrvatske vlasti ne bi ščepale. stupanje Talijana prema Srbima shvatljivo je zbog toga , Italija ne želi da na okupiranoj teritoriji usmeri jedan >tiv drugog hrvatski i srpsiki narod, zbog toga ona sa obe ane postupa ravnopravno.**

/edene provokacije i nemiri na mađarskoj granici talkosu potvrđeni putem raznih izveštaja. Postojali su izvesni "aci da Mađarska vrši pripreme za slučaj proširenja ustanku Hrvatskoj, ali ne da bi priskočila u pomoć, nego takođe to da bi za sebe izvukla što je moguće veće koristi. Jedno «me su bila zapažena usklađena dejstva Mađarske i Italije, a!k poslednjiih meseei nije primećeno nikakvo stvarno isijavanje talijansko-mađarske blokovske politike,

delu o inostranoj politici izveštaj zaključuje: da ako Nemci Hrvatskoj nisu ni u kom pogledu istupali propagandistički ativ Italije, već su radije pokušavali da na Hrvate utiču -jašnjavanjem, onda je ustanovljeno da zbog toga samo «aitsko stanovništvo ističe na prvo mesto pitanje kakve još terese uopšte ima nemački Rajh u Hrvatskoj,

-(rba protiv ustanika, opisana u delu izveštaja o unutraš?j politici, prema poslednjlim izveštajiima iz Beograda u jreb, produžava se sve masovnije. Mada su ustaške jedie pod komandom Francetića uspele da postignu prve veće >ehe u leto ove godine, sada se ni u kom slučaju ne može

Ako su u ovom izveštaju prilike u zemlji iznete u nešto nepovolj; "em svetlu, onda je rezultat samo toga kako to doživljavamo mi koji ," ovde nalazimo u svakodnevnom praktičnom životu.

, Mi bismo došli do nerealne predstave i ocene ukoliko bi stvari pojave idealizovali. Ja sam zbog toga pri razmatranju polazio od jfcanovišta da samo poznavanje situacije i otvorenost u iznošenju čijenica daju mogućnost da se situacija popravi.

U očekivanju da će ovaj izveštaj doprineti tome da se dovede boljeg rešenja jedno ili drugo značajno pitanje, koje će, u okviru dataka organizacije za inostranstvo, makar gde i makar kada doći diskusiju, to ja zaključujem ovaj izveštaj zahvaljujući se svim mosaradnicima koji su mi svojim izveštajima dali dragocene podatda bih mogao ovaj izveštaj da oformim.«

Izveštaj je sačinjen u četiri primerka: tri su dostavljena Nacioalsocijalističkoj nemačkoj radničkoj partiji u Berlinu a jedan je stao u specijalnoj kasi kod šefa pokrajinske organizacije NSDAP za iDH (AVII, NAV-T-81, r. 136, s. 172982—173009).

predvideti potpun poraz ustanka. Preina sporazumu postignutom između hrvatskih oružanih snaga i srpskih četnika[6] naročito nepoverenje ispoljavaju, na prvom mestu, nemačke komande u Beogradu.

U delu izveštaja o ustašama potpuno je tačno navedeno da oni snose glavnu krivicu za proširenje ustanka. Partizanski -rat se mogao očekivati; četnici su još pre nemačko-jugoslovenskog konflikta za to formirani, naoružani i oibučeni.[7] Da nije bilo pridolaska srpskog stanovništva koje su ustaše terorisale, taj partizanski rat bi ipak bio ugušen u začetku. Što je došlo do masovnog ustanka može se u znatnoj meri pripisati ustaškom teroru.

Ukoliko je proganjanje Srba postojalo iz meseca u mesec sve oštrije i oštrije, utoliko su se zakoni o Jevrejima primenjivaii sve blaže. Kako se u Hrvatskoj misli o jevrejskom pitanju najbolji je dokaz to što je bezbroj čistih Jevreja proglašeno za počasne arijevce.

Izveštaju o stanju ishrane nema n'išta da se doda, ipak treba napomenuti, u vezi ša apozicijom seljaštva, da je vlada pogrešila što nije pridobila za saradnju bivšu Hrvatsku seljačku stranku — naravno bez pozivanja Mačeka.
Najveći deo seljačke stranke stoji (kao i ranije izvan unutrašnjopolitičkih događaja. Pre svega seljaci, koji sačinjavaju najveći deo stranke, odnose se s nepoverenjem prema svim naredbama vlade.

Mada rukovodilac pokrajinske grupe, partijski drug Empting, izjavljuje, u svojoj završnoj reči, da je izveštaj slika situacije u Hrvatskoj u nešto tmurnijim bojama, mi možemo tvrditi da je njegova sadržina potpuno objektivna, naprotiv, izveštač se čak trudio da mnoge stvari ocen'i blaže nego što to odgovara stvarnosti.

RM

Lični štab rajhsfirera SS[8]
Akt. br. A R/120

Kao zastupnik:
[9]
SS standartenfirer

[6] Vidi dok. br. 162.
[7] Misli se na četničke formacije u vojsci Kraljevine Jugoslavije.
[9] Potpis nečitak.

ENJE KOMANDUJIJĆEG GENERALA I KOMANDAN- U SRBIJI OD 24. SEPTEMBRA 1942. POTČINJENIM DIVI- AMA O ODREĐIVANJU GRANICA DIVIZIJSKIH ZONA U SRBIJI I NDH[1]

Nacrt

-dujući general i
darnt u Srbiji — H.Qu„ 24.9.42.
-//. Ia, br. 4920/42 — pov — I — *Poverljivo!*

' edmet: Granice divizijske zone.
:log 1: Pregledne karte 1:100.000[2]
'log 2: Legenda za kartu 1:200.000?

1.) Prema našem naređenju Ia, br. 4764/42 pov. od).42, tač. 1, određena je linija razgraničenja *divizijskih zo- 714. i 718. pd u Hrvatskoj,*[4]

2.) Da bi se planinska oblast severno od Zapadne Morave istveno obuhvatila, *u Srbiji* su izmenjene *divizijske zo-* Karte sa granicama koje važe od 1.10. u 00,00 časova, kao legende uz njiih biće dostavljene prema razrezu.

3.) SS *divizija »Princ Eugen«* će, pored *zadatka* nave- u zapovesti Ia, pov. br. 4710/42 od 4.9.42[5], preuzeti i itrolu oblasti planine Rudnika i Ravne gore, obraćajući dbnu pažnju ina manastire: Man. Blagoveštenje (17 km se- i severoi'stoćno od Gornjeg Millanovca), Man. Voljavču km severoistočno od Gornj. Milanovca) i Man. Vujan (5

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 1, s. 115—20.
[2] i [3] Redakcija ne raspolaže tom kartom.
* Ovim je naređenjem osiguranje celokupne teritorije NDH pre- "o u nadležnost komandanata nemačkih divizija, s tim da se od- si sa ustaško-domobranskim komandama i ustaškom vladom poseb- regulišu. Kao najvažniji zadatak divizija istaknuto je obezbeđenje Eznička pruge Beograd — Zagreb do Nemačke i pruge Beograd — Ikovci — Osijek, s tim što je punu odgovornost preuzela ustaška a, koja je obezbedila da opštine uz pruge snose punu odgovor- "t za bezbednost i da su obavezne da predaju taoce u slučaju diver- =a (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 132).
Ti su zadaci: obezbeđenje privrednog područja oko Kos. Mi- ~vice, železničke pruge Lapovo — Kraljevo — Mitrovica — Skoplje jugozapadne granice Srbije od upada partizanskih jedinica i priprejedne akcije protiv četnika Draže Mihaiiovića na pl. Kopaoniku i

km južno od Gornj, Milanovca). Ovim oblastima pridaje se poseban značaj zbog toga što su to organizacijski i nastavni centri ustaničkih grupa u jugozapadnoj Srbiji.

4.) Promena odnosa potčinjenosti: *447. landešičen-bataljon i 923. landešičen-bataljon* biće od 1.10. u 00,00 časova potčinjeni 704. pd.[6]

Delovi *823. landešičen-bataljona* koji su angažovani u Sremu pretpooiniće 717. pd od 1.10. u 12 časova 718. pd. Pojedinosti će regu&ati obe divizije u međusobnom sporazumu

5.) *Prilozi* uz zapovest komandujiućeg generala i komandanta u Srbiji, Odelj. Ia, br. 4437/42 pov. od 15.8.42.[7] i *zapovest,* Odelj. Ia, br. 4764/42 pov., II prilog, od 17.9.42,[8] kao zastareli, stavljaju se van snage i treba ih pod kontrolom uništiti.

Bader

Razrez: Svim divizijama.
Na uvid: Komandantu SS i policije.
U štabu: O.Gu. K.T.B.

Dalje u izvodu, sa br. 4920/42, pov. — II, prema specijalnom razrezu.

N a c r t

Prilog 2 uz zapovest komandujiućeg generala i komandanta u Srbiji — *Poverljivo*

Ia, pov. br. 4920 od 24.9.42.

Karta 1:200.000

1.) Spoljašnje granice okupiranih teritorija (bez Banata)

a) *Na severoistoku i severu:*

Državna granica Srbije/Rumunije od ušća TimOka u Dunav do ušća Nere u Dunav — Dunav od ušća Nere do ušća

Goliji. Ovom je zapovešću SS diviziji »Princ Eugen« naređeno da do 10. septembra 1942. smeni delove 717. pd i da joj se na tom području potčinjavaju sledeće jedinice Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata: 3. bataljon i 1. polubataljon 4. bataljona, a u taktičkom smislu i delovi 717. pd koji ostaju u njenoi zoni odbrane (AVII, NAV-T-315, r. 2241, s. 10979).

[6] Ovi landešičen-bataljoni su bili potčinjeni 717. pd. Pod komandom 704. pd su se nalazili 288. i 977. landešičen-bataljon, kao i 2. bataljon Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata (isto).

[7] Vidi dok. br. 127.

[8] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

(Theisz) — državna granica Hrvatske/Mađarske (Dunav -a) od ušća Tise u Dunav do spojine tačke državne gra- Hrvatske/Nemačke (oko 9 km severozapadno od Va- i).

b) *Na severozapadu:*

Državna granica Hrvaitslke/Nemačke od spojne tačke Oko severozapadno od Varaždina do spojine tačke demarka- : linije za iitaliljiamsku interesnu oblast (oko 26 km za- od Zagreba).

c) *Na jugozapadu i jugu:*

Demarkaciona linija za italijainsku interesnu oblast i de- aooa linija za Bugarsku.

d) *Na istoku:*

Demarkaciona linija za Bugarsku do ušća Timoka u- Du-

. *Granice okupacione teritorije 1. bugarskog okupacionog pusa*

a) *Na severu:*

Reika TimOk kod Vražogrnca (naseljeno mesto isklj.) — Rujište — 454 — 445 — 376 — 542 — Rudina — 526 — Kotol — Kot — 878 — 910 — 822 — 1040 — Lučjak — - potok ReSava kod Sv-ilajnca (naseljeno mesto isklj.) lost na Moravi 4 km zapadno — jugozapadno od Svilajnca.

b) *Na zapadu:*

Reka Morava do ušća potoka Lepenice — železnička ra- lica neposredno južno od ž. st. Lapovo — 197 — 233 — — 322 Kotuća — Resnik ukljucno — putna raskrsnica severozapadno od Desinairovca (spojna tačka liinije raz- 'čenja 704. peš. divizije / SS divizije »Princ Eugen«) — severno od Divostina — 486 — 475 Rujevica — 399 — jm. — 513 (Stolica) — 769 (Krečaine) — 822 Brza/k — 361 ica) — 324 ušće reke Gruže u Zapadnu. Moravu — 355 — ,Ljukten — 1100 Lisac — 1399 Nerade — 1559 Palež — Ogledna — 1139 — 1341 — 1430 Tireška — 1705 Pffla- — 1626 — 1624 — 1789 Oštro Koplje — Kačandolska utoka u Lab — put za Prištinu (uključ.) do preseka demarkacionom linijiom za italijansiku 'interesnu Oblastt.

c) *Na jugu:*

Demairkaciona linija za italijansku initeresiniu oblast.

d) *Na istoku.*

Demarkaciona linija za Bugarsku.

3.) *Linije razgraničenja divizija*

a) *704. pd sa 717 pd:*

Sava od Beograda do 6 km istočno od Obrenovca — 159 — 240 Selište (11 km istočno — jugoistočno od Obrenovca) — 227 Vis (16 km jugoistočno od Obrenovca) — 210 (27 km jugoistočno od Obrenovca) — 490 Vagan (11 km zapadno od Aranđelovca) — 337 (19 km zapadno od Topole) (spojna tačka linije razgraničenja 704. pd sa SS divizijom i 717. pd sa SS divizijom).

b) *704. pd sa SS divizijom:*

337 (19 km zapadno od Topole) — 542 Kuselj (13 km zapadno od Topole) — 408 Prokop (6 km jugozapadno od Topole) — 570 Vučjak (14 km južno — jugoistočno od Topole) — raskrsnica puteva 2 km severozapadno od Desimirovca (spojna tačka granica 1. bugar. olkupac. korpusa).

c) *717. pd sa SS divizijom:*

Severna ivica Bačevaca (11 km severozapadno od Rogačice) — 1306 Jablanik — 729 Sovački Kik (16 km zapadno — jugozapadno od Valjeva) — 538 Visoka -— 587 Mlađevi — 472 Kosovo — 460 Flandiš — 254 Milovac — 248 Parlog — 400 Koviljača — 337 (19 km zapadno od Topote) (spojna tačka linije razgraničenja 704. pd sa 717. pd i 704. pd sa SS divizijom).

d) SS *divizije sa 718. pd:*

Državna granica Srbije/Hrvatske od severne ivice Bačevaca (11 km severozapadno od Rogačice) do spoja sa demarkaeionom linijom za italijansku interesnu oblast kod Vardišta.

e) *717. pd sa 718. pd:*

87 (6 km zapadno — severozapadno od mosta kod Osijeka) — 93 (7 km zapadno — jugozapadno od mosta kod Osijeka) — Korod-grad pst. (za 717. pd) — Lanika (za 717 pd) — Šodolovoi (za 717. pd) — Mrzović (za 718. pd) — Vrbica (za 718. pd) — Đurđanci (za 718. pd) — 89 (23 km zapadno — jugozapadno od Vinkovaca) — Kladovac (za 718. pd) — Nežice (za 718. pd) — Vrtlak (za 718. pd) — Štitar (za 717. pd) — Sava od Šiitara do ušća Drine — državna granica Srbije/Hrvatske (Drina) do severne ivice Bačevaca (11 km severozapadno od Rogačice).

f) *718. pd sa 714. pd:*

Železnički most 3 »km severoistočno od Miholjca — 102 — 98 (10 km južno od D. Miholjca) — Našdčka Breznica

718. pd) — 156 Jezerac — 213 Makloševac — 245 (7 km io od Našica) — Novo Selo (za 718. pd) — 146 (15 km io od Našica) — Čenkovo (za 718. pd) — 259 (22 km ao od Našica) — 430 —459 Predolje — 413 — Brđani (za j. pd) — Zagrade (za 718. pd) — vodenica 3 km zapadno Zagrada — retka Orljava do željezničkog mosta severno Lužana — Lužani (za 718. pd) — Siče (za 714. pd) — 124 fem južno od Kapele Nove) — 652 Motaica Gradina — 1 Lipaja — 408 Kruškovac — 379 Stankova kosa — 289 lika — 117 (10 km zapadno od Dervente) — rečni tok iine do sastava reka Ukrine i Uikrine Vk. — 245 — 365 — Kraljičino guvno — 549 Borak Mali — 604 Brestovac — (18 km zapadno — jugozapadno od Teslića) — 1098 reben — 1116 Bilek kosa — 1291 Mravnice — 1383 Očauš 1238 Poljanak — 1224 Kruševo — 1394 Meokrnje — 1740 •juta greda — 1446 (14 km severno — severozapadno od avnika) — železnička linija do 1057 (21 km severno — Lverozapadno od Travnika) — 849 (20 km severozapadno Travnika) — rečni tok Ugara do ušća u Vrbas — 1323 Čeernica Mala — reka Vrbas od 30 km južno do 21 km južno jugozapadno od Banje Luke — 819 Prisjeka — spoj sa deaaikacionom linijom zapadnom od 819 Prisjeka.

Paraf nečitak.

BR. 151

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 28. SEPTEM BRA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA FORMIRANIP BORBENIH GRUPA I PRIKUPLJANJE ZA OPERACIJU »JAJ CE« PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA[1]

28. sept. 1942.

Poverljivo

718. peš. divizija — **957[2]**
Az. 8 op. odelj. Ia — **Div. St. Qu., 28.9.42.**
Br. 2993/42 poverljivo

DIVIZIJSKA ZAPOVEST BR. 30

za obrazovanje borbenih grupa »Sušnik« i »Vist« i prikupljanje za operaciju »Jajce«[1]

1.) *Jače grupe ustanika* **su 25.9. rano ujutro napale Jajce i, prema iskazima pripadnika razbijene posade, zauzele ga popodne.[4] Izviđački organi naših jagdkomandi su 26. pre podne 10 km južno-jugoistočno od Jajca naišli na otpor bandi naoružanih puškama i mitraljezima.**

2.) **718. peš. divizija u sadejstvu sa delovima 714. pd očistiće rejon oko Jajca i Jajce ponovo zauizeti.**

3.) **U tom cilju obrazuju se sledeće borbene grupe:**
a) Borbena grupa »Sušnik«
b) Borbena grupa »Vist«.

4.) **Sastav borbenih grupa:**

a) :*Borbena grupa »Sušnik:«*

Komandant: **pukovnik Sušnik, komandant 738. pp.**
Jedinice: **štab 738.** pp
1/738. pp
II/738. pp (bez 7. i 8. čete) 'koji dovodi divizija
12/738. pp
vod tenkova 7/12
delovi 1/5. hrvatskog peš. puka
delovi II/15. hrvatskog peš. puka
Štab 668. art. diviziona
1 baterija hrvatskog IX art. diviziona
Regrutska baterija hrvatskog IX art. diviziona
1 vod 3 (brd.) baterije hrvatskog IX art. diviziona
1 vod 2. baterije hrvatskog XI art. diviziona
1 vod 3 (brd.) baterije hrvatskog IX art. diviziona.[5]

b) ***Borbena grupa »Vist«:***

manđant: **pukovnik Vist, komandant 750. pp.**
1/750. pp (koji će uputiti Borbena grupa »Sušnik« marševskim putem u D. Valkiuf)
11/750. pp[6]
vod tenkova 10/12[7]
1/4. hrvatskog peš. puka[8]
3/668. art. diviziona
3 (brd.) baterija hrvatskog 7. art. diviziona
Železnički oklopni voz 103
1 vod 3. čete hrvatskog III inž. bat.
2 čete 1. samostalnog ustaškog bataljona u Sarajevu[9]
2 čete hrvatske Borbene grupe pukovnika »Šimića« [Firanje][10]
Hrvatska tenkovska četa pukovnika Francetića.[11]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 524—5. Na margini prve stranice originala rukom je dopisano: »Videti pov. br. 3008/42 od 30. 9. 1942, major...« [potpis nečitak].
[2] Broj dopisan rukom.
[3] Vidi dok. br. 160.
[4] Pod rukovodstvom Operativnog štaba NOP i DV za Bos. krajinu, 1. i 2. krajiška, 2. proleterska i 4. crnogorska NOU brigada i tri bataljona 3. krajiškog NOP odreda, 25. septembra 1942, zauzeli su utvrđeni garnizon Jajce (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 50, 53, 34, 69, 77 i 112; Mišo Leković, n.d., str. 604—624).

[5] U zapovesti 718. pd br. 29 za prikupljanje Borbene grupe »Suš- — oslobađanje Jajca od partizana 26. septembra 1942 — piše da je d 3. brd. bat. pripadao 11. art. divizionu (AVII, NAV-T-315, r. 2270, 509—10).
[6] Ova jedinica je dopisana rukom.
[7] Ovaj vod tenkova je potčinjen Borbenoj grupi »Vist« 30. septem- .1942. u rejonu D. Vakuf, i to 1. bataljonu 750. pp, tj. kapetanu artu (Wohlfahrt) (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 526).
[8] U dopunskoj zapovesti 718. pd od 30. septembra 1942. piše: ssto 1. bataljona hrvatskog 4. pp staviti: 3. bataljon hrvatskog 5. (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 527).
" i " Naknadno dopisano rukom na osnovu dopunske zapoti 718. pd od 30. septembra 1942.

f

5.) *Prikupljanje:*

Grupa »Sušnik« prikupiće se u rejonu Turbe.

Grupa »Vist« prikupiće se u rejonu D. Vakuf.

Delove nemačkih jedinica dovešće 718. pd.

Delove hrvatskih jedinica dovešće hrvatski general.

Oni moraju stići u rejon prikupljanja najkasnije do 29.9. u 12 časova.

Vreme dolaska javiće hrvatski general.

6.) *Veze:*

Komandir divizijske čete za vezu obezbediće telefonsku i radio-vezu sa obema borbenim grupama.

7.) *Potčinjavanje:*

Potčinjavaju se:

Borbenoj grupi »Sušnik«: Sve formacije hrvatskih oružanih snaga, ustaša i žandarmerije koje se nalaze u rejonu Jajce — Travnik.

Borbenoj grupi »Vist«: Sve formacije hrvatskih oružanih snaga, ustaša i žandarmerije, koje se nalaze u rejonu južno od Jajca do D. Vakufa.

8.) O stanju prikupljanja neprekidno obaveštavati diviziju.

9.) Š'tab divizije ostaje za sada u Sarajevu.

Razrez na konceptu

Za komandu divizije
načelnik oper. nast. odeljenja
12

generalštabni major

[12] Potpis nečitak.

BR. 152

OD IZ MESECNOG IZVEŠTAJA OPERATIVNOG ODENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOOD 30. SEPTEMBRA 1942. O DELATNOSTI I PREDUZEMERAMA PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA U SRBIJI I NDH[1]

t oružanih snaga na Jugoistoku
O.K. 12)
©ljenje Ia H.Qu„ 30.9.42.
eštaj o radu odelljenja Ia za period od 1. do 30. septembra

'Mog 5
egled naređenih i vođenih operacija protiv ustanika
ia zapovesiti OKW naređuje se komandujućem generalu
*tu u Srbiji da dostavi kratak pregled važnih operacija
je je general artiljerije Bader vodi oprotiv ustanika,
br. 3361/42)[3]

log 7
'ere za zaštitu od zime
lanđujiućem generalu i k-tu u Srbiji se naređuje da se
'enstveno odazove zahtevima transportnih komandi za stavije na raspolaganje pomoćnih snaga za preduzimanje meza zaštitu od zime na železničkim prugama.

'og 10
h je održano savetovanje kod načelnika. O predmetu save-
/anja vidi službenu zabdlešku u prilogu 10.[6]

lilog 14
3gu)lisanje organizacije komandovanja u Hrvatskoj. Tele-
?amom se moli nemački general u Zagrebu da maršalu Kva-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. £1975, s. 365—72.

[2] 5 \ ;s " 2i i [28] Izostavljeno se ne odnosi na Jugoslaviju.

[3] Vidi dok. br. 146.

6 u ^ 23 j 24 Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

terniku i poglavniku prenese želje k-ta oružanih snaga na Jugoistoku u pogledu nove organizacije komandovanja na prostoru Hrvatske, posednutom od strane Nemaca. (Ia, str, pov br. 2271/42)[8]

9

Prilog 16

Kursevi

Izrađen je nastavni plan za kurseve u vreme od 1.10.42. do 1.4.43, koje je naredio i kojima bi rukovodio k-t oružanih snaga na Jugoistoku, i upućen je 11.9. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji, k-tu Solun — Jegej, k-tu južne Grčke, k-tu utvrđenja Krit, Nemačkoj vazduhoplovnoj misija u Rumurtiji, k-tu obalske artiljerije Grčke i kursevima K-de 12. armije za pešadiju. (Ia, pov. br. 3500/42)[10]

12.9.

Prilog 17

Veza prilog

33/Avgust

OKH 'iz personalnih razloga nije odobrila novo formiranje jedne čete pešadijsikih topova koje je zahtevao k-it oružanih snaga na Jugoistoku, ali je ostavila na volju da se jedna postojeća jedinica 718. 'pd preformira u I.G. Kp.[11], ali da se personal komandnim putem obezbedi iz personala 718. pd. Formiranjem I.GjKp. ni u kom slučaju ne smeju nestati dodatni personalni zahtevi.

13.9.

Prilog 18

Zapovesti k-ta SS i policije

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku upućuje gospodinu načelniku Vrhovne komande Vermahta pet zapovesti koje je rajhsfirer SS izdao k-tu SS i policije u Srbiji u vezi sa borbom protiv bandi i obuhvatanjem svih Nemaca u cilju pojačanja borbene moći oružanih snaga SS i policije. U jednoj od tih zapovesti se kaže: »Rajhsfirer SS i načelnik nemačke policije je, u saglasnosti sa Vrhovnom komandom Vermahta, jedinstveno komandno mesto za borbu protiv takozvanih partizana.« Pošto se borba protiv svih ustanika i svih bandi u biv-

[8] Vidi dok. br. 147.
Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056565—77.
" Infanterie-Geschiitzkompanie (četa pešadijskih topova)

»j Jugoslaviji, Okupiranoj od strane Nemaca, isključivo nalazi *fpiikama* komandujućeg generala i k-ta u Srbija, to k-t oru- * uh snaga na Jugoistoku moli da se rajhsfireru SS da objašnjenje. O zapavesti za popisivanje Nemaca u cilju pojaMorja borbene moći izveštava k-t oružanih snaga na Jugo- ^•pku da su već naređene Slične mere i da ih komandujući ali i k^t u Srbiji već sprovodi. U interesu jedinstvenog ulja borbe k-t oružanih snaga na Jugoistoku moli da se ne pri regulisanom i da se rajhsfirer SS o tome obavesti. ffe, str. pov. br. 2317/42)[12]

4.9.

avet ovan je kod načelnika

f.9, održano je savetovanje kod načelnika,

•predmetu ovog savetovanja vidi prilog 19."

*i**

%9.

riđog 21

CW, OKH, Ob. d.L. šalje se izveštaj o situaciji na području oružanih snaga na Jugoistoku (zaklj. 11.9.42). (Ia/ p, str. pov. br. 910/42.)[15]

23

Zveštaj o stanju kod jedinica:

faomamdi kopnene vojske dostavljaju se izveštaji o stanju jedinica poteinjenih k-tu oružanih snaga na Jugoistoku. Ia, pov. br. 3588/42)[17]

tfilog 24

ske jedinice za zaštitu privrednih objekata

Irer je, na predlog rajihsmaršala, odobrio da se Rusima jedinica za zaštitu privrednih objekata u Srbiji obeća jednaselje. Rajhsmaršal je dalje predložio da se Ruske jedi- za zaštitu privrednih objekata u Srbiji pojačaju -ruskim »tnirn zarobljenicima. K-t oružanih snaga na Jugoistoku je Sredio komandujućem generalu i k-tu u Srbiji da što je pre zauzme stav o tom pitanju i ida prijavi pojačaje Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata ukoliko " <to želeo. (Ia, pov. br. 3585/42)[18]

[12] Vidi dok. br. 156.
[15] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056528—31.
Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056956.

Prilog 29

Termini za davanje uzbune

Izrađene su instrukcije u vezi s kalendarom za davanje uzbune i upućene su nemačkom generalu u Zagrebu, k-tu obalske artiljerije Grčke, K-di mesta Sofija, kao i na znanje komandantu Juga, K-di mornaričke grupe »Jug«, K-di X avio -korpusa i vojnom atašeu u Sofiji. (Ia, str. pov. br. 2300/42)[20]

[21]

24.9.

Prilog 31

Štab nemačkog generala u Zagrebu

Nemački general u Zagrebu se moli da saopšti o jačini tamošnjeg štaba i o oblastima rada i da predloži u kom obimu se štab mora povećati kada se ovom štabu ubuduće potčine u operativnom pogledu sve nemačke i hrvatske jedinice. Pri tom treba uzeti u obzir da jedinice koimandujueeg generala i k-ta u Srbija ostaju potčinjene disciplinski i u pogledu snabdevanja. Treba predložiti i to koja bi mesta u ovom štabu morali imati Hrvati. (Ia, str. pov. br. 2465)[22]

Prilog 31a

Savetovanje kod načelnika

24.9. održano je savetovanje kod načelnika. O predmetu ovog savetovanja vidi zabeilešku načelnika.[23]

26.9.

Prilog 32

Dostavljanje situacionih karti, odnosno karti s prikazom smeštaja jedinica i ratnih formacija

OKW je izvršila izmene naređenja pov. br. 02911 od 23.9.42. u pogledu dostavljanja situacionih karti, ikarti s prikazom smeštaja jedinica i ratnih formacija. Jedna zapovest o tome izdaje se komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu južne Grčke, k^j^tu utvrđenja Krit, admiralu Jegeja, Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka, nemačkoj vazduhoplovnoj misiji u Rumuniji, nemačkom generalu u Zagrebu, nemačkom Štabu za vezu pri K-di Superslode, vojnom atašeu u Sofiji. (Ia, pov. br. 3673/42)[24]

Prilog 33

Pozivanje folksdojčera u Hrvatsku

OKW se daje do znanja o trenutno postojećim snagama folksdojčerškog Ajnzacštafela u Hrvatskoj.[25] K-t oružanih snaga na

[22] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056270.
[25] Vidi dok. br. 196 i 207, nap. 34.

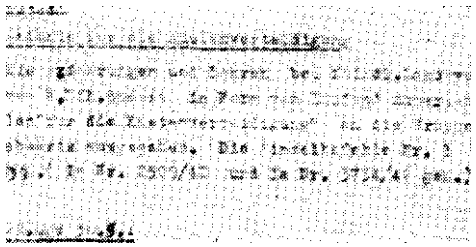

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 152

goisto'ku se zauzima za predlog nemačkog generala u Za-
jbu da se Ajnzacštafel pojača na dva pu'ka. (Ia, pov. br
122/42)[26]

(log 34

'rektive za angažovanje trupa u zimu 1942/43.

rađene su direktive za angažovanje trupa u zimu 1942/43
opšte rukovođenje borbom u Srbiji i Hrvatskoj, pokretiji-
tirupa u zimu, železnička zaštita). (Ia, br. 3700)[27]

28

i 30.9.

"avetovanje kod načelnika

i 30.9. održana su savetovanja kod načelnika u operativ-
odeljenju K-de oružanih snaga na Jugoistoku. Na saveto-
»ju su učestvovali načelnici komandanta južne Grčke, k-ta
Juna — Jegeja, k-ita utvrđenja Krit, komandujućeg generala
fcjta u Srbiji, admirala Jegeja, nemačke vojine misije u Ru-
uniji, nemačkog generala u Zagrebu, K-de mornaričke grupe
ug«, K-de vazduhoplovne zone Jugoistoka i X avio-korpusa.
vremenskom planu i službenim zabeleškama o referatima
ovog savetovanja vidi dokumentaciju načelnika.[29]

Za komandanta oružanih snaga na
Jugoistoku (komandu 12. armije)
načelnik štaba W
I .A.

[26] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056248.
[37] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056184—192.
" Redakcija ne raspolaže tom dokumentacijom.

BR. 750

SAOPŠTENJE NEMAČKOG OPUNOMOĆENIKA ZA PRIVREDU U SRBIJI OD 30. SEPTEMBRA 1942. O NAČINU ODUZIMANJA I RASPODELI ŽITA U SRBIJI[1]

GENERALNI OPUNOMOĆENIK ZA PRIVREDU U SRBIJI[2]

SAOPŠTAVA:

Zbog nemira u Srbiji u 1941. godini prošlogodišnja žetva nije bila pravilno obavljena niti je bila raspoređena kako treba.[3] Nezemljoradnič'ko stanovništvo moralo je trpeti oskudicu u hrani, jer se nisu mogle prenositi potrebne količine žitarica iz krajeva koji su proizvodili više nego što su mogli potrošiti. Ustanici su sprečavali seljake da svoje žito prodaju za novac, usiled čega vlasti nisu mogle da dodele potrebne količine za ishranu većih seoskih opština i 14 manjih i većih gradova u Srbiji. DA BI MOGLA PODELITI, DRŽAVA JE ŽITO MORALA PRETHODNO IMATI U SVOJIM RUKAMA.

Da se ovo iskustvo ne bi ponovilo, generalni opunomoćenik za privredu u Srbiji je ustanovio plan po kome će se vršiti preuzimanje viškova žitarica ovogodišnje žetve. Taj plan predviđa kako će se osigurati ishrana celokupnog stanovništva u zemlji. Seljak koji sam proizvodi još nikada nije gladovao, ali on nema prava da viškove koji njemu nisu potrebni zadržava, već ih mora ustupiti za ishranu ostalog stanovništva, za potrdbe države i okupacionih trupa.

PREMA TOME SVE PREUZETE KOLIČINE ŽITA, KAO VIŠKOVI KOJE JE PROIZVOĐAČ DUŽAN USTUPITI, SLUŽIĆE:

1) **da se obezbedi sa hranom sve ono stanovništvo koje ili samo ne proizvodi ili proizvodi u nedovoljnoj meri. Da se ovo sprovede podeljena je Srbija na rejome ishrane sa odgovarajućim odborima. Ti odbori imaju da utvrde samo to, da li i koje količine viškova njihovi rejoni mogu ustupiti, ili su možda količine proizvedene u njima** nedovoljne. **Ako im se nedostatak u proizvodnji ima popuniti iz drugih proizvođačkih rejona, to će učiniti Ministarstvo za poljoprivredu i ishranu iz preuzetih količina, a po planu generalnog opunomoćenika za privredu;[4]**

) **da se obezbedi ishrana nemačkih okupacionih trupa;**

) **da se važnija industrijska i državna preduzeća, kao na , pr.: rudnici i železnice, snabdeju žitaricama za ishranu radnika i nameštenika;**

) **da se obezbedi ishrana Državne straže i Nacionalne službe za obnovu Srbije;**

) **da se ishrani stanovništvo Beograda;**

) **da se generalnom opunomoćeniku za privredu vrati količina žita koju je ovaj u prošloj godini morao dati za ishranu Beograda i važnijih državnih i industrijskih preduzeća i**

#) **naposletku, da se preostatak ostavi na raspolaganje ge-**
i neralnoim opunomoćeniku za privredu u Srbiji.

svega ovoga izlazi jasno, koliko je u ovome poslu potreban dan plan, a zbog toga opet neophodno da se žito mora ©thodno sakupiti pa potom deliti. Pametni srpski seljak uvieće iz ovoga da samo zlonamerni glasovi žele da predstave ako je žito njemu oduzeto a da će narod zbog toga zimus aidovaiti. Naprotiv, radi se baš o tome da se žito sakupi kako i se ishrana obezbediia. Nezdrava situacija tokom prošle zi-, kada se sa žitom trgovalo na »crnoj berzi«, mora se sada 'onit'i. Srpski narod mora se vratiti zdravim osnovama kaishrane tako i celokupnog njegovog privrednog života, pa u tome cilju očekuje saradnja svih uviđavnih i dobronamergrađana Srbije.

Beograd, 30 septembra 1942. god.

[1] Original (odštampan na srpsko-hrvatskom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1/7, k. 50.
[2] Franc Nojhauzen
[3] Vidi knj. 1, ovog toma, dok. br. 293.
[4] Vidi dok. br. 134 i prilog br. 2 ove knjige.

BR. 154

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 30. SEPTEMBRA 1942. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA PARTIZANE U JAJCU[1]

30. sept. 1942.

POVERLJIVO

718. peš. divizija
Az. 8 op. Odelj. Ia **Div. St. Qu., 30.9.42.**
Br. 3018/42 pov.. . . . . .časova

DIVIZIJSKA ZAPOVEST BR. 31 ZA NAPAD NA JAJCE[2]

1.) Partizanske formacije nepoznate jačine su posle zauzimanja Jajca prešle r. Vrbas i prodiru između D. Vakufa i Jajca i severno od puta Jajce — Travnik u pravcu istoka.[3]

2.) *718. peš. div.* će izvršiti napad na ovu partizansku bandu, odbaciti je u pravou sevorozapada na Jajce i tamo Okružiti delovima 714. peš. div. kojii nastupaju sa severozapada, da bi je uništila.

3.) U tom cilju moraju se 1.10. dostići sledeće linije:

a) *Grupa »Sušnik«:*
Mudrike — železnička pruga do Smeta — Smet — železnička linija do 674 — potok 674 — Gradina — Dolina 1215 — 868 (2 km južno — jugozapadno od Doline).

b) *Grupa »Vist«[4]:*
868 (5 km zapadno—severozapadno od Komara) — Gralbantići — Suhodol — 957 — Selište — potok južno od Rašće — Rasavci.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 538—9.

[2] Vidi dok. br. 160.

Reč je o nemačkoj operaciji »Jajce I«, preduzetoj u cilju povraćaja Jajca, Mrkonjić-Grada i Ključa i odbacivanja partizanskih snaga preko demarkacione linije.

[3] Vidi dok. br. 151.

[4] Komandant Borbene grupe »Vist« je 30. septembra 1942. izdao borbenu zapovest za operaciju protiv partizana u Jajcu. Za izvršenje tog zadatka on je formirao sledeće borbene podgrupe:

—podgrupu »Faninger«: dva bat. 750. pp, dve čete ustaša, ave čete domobrana iz Bugojna i dva brd. topa;

a 2.10. predviđani su sledeći dnevni ciljevi:

a) *Grupa »Sušnik«:*
Lendići — Bučići — Medvednjak — 1223 Obaduša — 546 — 882 — 1080 — G. Bavar.

b) *Grupa »Vist«:*
G. Bavar — potok Bila voda — Ipota — 1063 — 1426.

Obe grupe zauzeće takav borbeni poredak da na Jajce nastupe s jakim spoljnim krilima (nemačke trupe).

4.) *Grupa »fon Vedel«[5]*, iz 714. peš. div., koja učestvuje u Okružavanju Jajca, treba da dostigne:
do 1.10:
rejon Mrkonjić-Grad[6]
do 2.10:
rejon Jezero.[7]

.) Nastupanje će se za svaki dan naređivati.

.) Linije razgraničenja:
Između 718. peš. div. i Grupe »fon Vedel«:
severno od Jajca: Vrbas — Klisura,
južno od Jajca: klisura Vrbasa do ušća potoka Šedinac u Vrbas, zatim potok Šedinac do Šedinac-Hana — 853.
Između borbenih grupa »Sušnik« i »Vist«:
2el. st. Komar — Merniši — 1207 — 1101 — 1005 — G. Bavar — Šanjlkara — Šerići — Kubarovača — 807 — Skela (sva mesta za Borbenu grupu »Sušnik«).

.) Grupe za obezbeđenje spojeva između jedinica:
Duž Mnija razgraničenja angažovaće se jake grupe za obezbeđenje spojeva između jedinica, sa zadatkom da što je moguće pre uspostave vezu sa susedima.

.) Upotreba artiljerije:
što više isturena! Iskoristiti domet! Vatra: koncentrična!

— podgrupu »Volfart« [Wohlfarth]: jedan bat. 750. pp, 3. bat. domobranskog pp i dva brd. topa;

— podgrupu »Veber« [Weber]: štab puka, domobranski inž. , oklopni voz 103, vod tenkova 10/12 i 3. bat. 668. art. diviziona **I,** NAV-T-315, r. 2270, s. 607—9).

[5] Fridrih [Friedrich von Wedel], potpukovnik. Bio je tada ko-Jlant 721. pp. 714. pd.

[4] i [7] Obuhvatnim manevrom preko planine Lisine, ova borbena i je potisnula 2. proletersku NOU brigadu prema s. Jezeru i 2. ira 1942. zauzela Mrkonjić-Grad (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. **106;** AVII, a. NDH, k. 14, reg. br. 3/1; Pero Morača, n.d., str.

9.) *Veze:*
Komandir divizijske čete za vezu obezbedice:
telefonsku i, radio-vezu sa obema borbenim grupama.

10.) *Svetlosni signali* (raketom):
Značenje:

Bela:	*ovde smo mi (ovde naše trupe).*
Crvena ispaljena u određenom pravcu:	*lamo je neprijatelj.*
Zelena:	*premestite art. vatru napred.*

11.) *Komandno mesto divizije* ostaje u Sarajevu.

Razrez u konceptu! Fortner

BR. 155

MESEĆNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD SEPTEMBRA 1942. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I BORBAMA SA PARTIZANIMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U ZAPADNOJ BOSNI

714. pd, odelj. Ia
Izveštaj o delatnosti
za septembar 1942.

Sadržaj: Opšta situacija. Stanje kod neprijatelja Kontraobaveštajina služba. Borba protiv bandi. Veće operacije Uspesi i gubici. Obuka jedinica. Moralno-pohtičko vaspitanje. Premeštanja trupa. Kadrovske prometne. Ostalo.

Prilozi:

Opšta situacija

Postojeće prilike su u Hrvatskoj skoro i^acile i/ k^ losaka državne funkcije pravosuđa, ^ f ^ ^ t i i uprave u velikim Oblastima zemlje. Ustaski teror a mas

Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315. r. 2258, s. 885—97.

jii u Sremiu prouzrokovani su talas nemira i mržnje[2], koji doveli u pitanje sve pokušaje smirivanja. Opšte bezako-,je pojačalo kod stanovništva osećaj obespravljenosti. Taje došlo do totga da su mnogi krugovi naroda gledali u paranima stvarne vlastodršce i potpuno izgubili poverenje u pošto se ona pokazala nesposobnom da štiti imovinu Jasno je da je ta zamršena situacija pogodovala potu broja partizana, koji ugrožava državu. U skoro svim tima koje je očistila Borbena grupa »Zapadna Bosna« -_ovo se zapaža formiranje bandi. Mihailovićev pokret je >đe počeo s propagandom. Iaiko je radijus dejstva tog proleskog vođe bandi Srbije ograničen, ipak se on koristi kri-'m prilikama u Hrvatskoj. Primećujiu se znaci da je Miović imao nameru da pod uticajem svoje jače grupe na jors'ko-hercegovačkorn području prodre u oblast između ie i Bosne ili da tu oblast, u kojoj već ima uticaja, infil-5ijom potpuno zauzme. Grupe njegovih pristalica na tom 'ručjiu većinom se sastoje od domaćih elemenata, čijli se es do sada ispoljavao samo u zaštiti srpskih naselja. Ne čuje se da će Mihailović uspešno sprovesti planove zbog 'aganja s nižim starešinama. (Prilozi: 1, la. lb).[3]

Stanje kod neprijatelja

U prvoj pKjlovini meseca stigli su izveštaji o novim banji, odnosno o jačoj aktivnosti bandi u rejonu D. Vakufa, i, slavonskim šumama, Moslavačkoj gori i Sitnici. Delovi "je su na vreme zadržali i odbacili komunističku udarnu lu[4] koja je nađirala u rejon Sitnica — Kadina Voda ia Banjoj Luci. Takođe su odbijeni napadi neprijatelia Sueje i Petrinje. Na Šamariei je ponovo došlo do dodira >rijateljem.

U drugoj polovini meseca pojačao se pritisak neprija-u rejonu Kadina Voda. Grupa »fon Vedel« i srpski dobro-' su odbili napade 1. i 2. crnogorske brigade[5] i pored toga su zatajile hrvatske jedinice. Posebno živi pokreti i nabaindi su bili u oblasti Moslavačke gore.

^ Vojnički organiizovane glavne snage protivnika južno larkacione linije vršile su snažan pritisak na zapadno-

4 Reč je o masovnom hapšenju i zverstvima ustaša i nemačke e u Sremu od 10. avgusta do 16. septembra 1942. Za ovo vreme o je ubijeno i nestalo oko 6000 ljudi, žena i dece, a uhapšeno i Vljano oko 10.000 lica (Zbornik, tom I, knj. 17, dok. br. 59; Žarko ković, Vojvodina u borbi, 1941—1945, Novi Sad, 1959, str. 97).

5 V , » , " i " Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

i. i U rejonu s. Kadina Voda borbe su vodile jedinice 1. i 2. kra-; i 2. proleterske NOU brigade.

48«

bosainsto područje. Radi se o solidnim jedinicama Ikoje imaju dobro rukovodstvo i naoružanje. Vođenje »borbe otežavalo im je samo pomanjkanje životnih namirnica.
(Prilozi: 5, 5a, 5b).[6]

Vojnoobaveštajna služba i služba osiguranja

Kontraobaveštajna služba: Pozivajući se na naređenja komandujiućeg generala i komandanta u Srbiji, koja se odnose na kontraobaveštajnu službu, još jedanput su proučene razne tačke koje sažeto govore o sledećem:
»Izviđanjem podsticati jedinice na aktivnu saradnju u sprečavanju neprijateljskih sabotaža«.
Svim kancelarijama u kojima se izrađuju i podnose propisi moralo se ponovo dostaviti »Načelno naređenje firera i vrhovnog komandanta Vermahta o čuvanju tajne, od 11.1.40«.[7]
Tafcođe je ukazano na to da »posebno ovlašćena liica« moraju obavezno da prouče »Podsetnilk za poverljiva dokumenta za mobilne jedinice«.
Da bi se svaki pripadnik jedinice uključio u aktivnu saradnju na pitanjima kontraobaveštajme službe, sastavljena su načela koja se proučavaju svaki drugi mesec. Ona tretiraju sledeća pitanja:

1.— Ubrzano otpremanje raznog materijala neprijateljske propagande.
2.— Zloupotreba korišćenja vojine pošte prenošenjem pisama neovlašćenih lica.
3.— Fotografima poveravati samo određene poslove.
4.— Ne voditi nikakve razgovore o vojnim pitanjima s članovima trupa K.d.F.
5.— Oprez u razgovoru s folksdojčerima.
6.— Kontrola civila koji posećuju vojna nadleštva.
7.— Oprez u pismima »Nepoznatim vojnicima«.
8.— Najveći oprez prilikom telefonskih razgovora.
9.— Ne brbljati o službenim stvarima.
10.— Službene prostorije 'dopuštati da se ciste samo pod kontrolom. Svalki dam spaljivati sadržaj korpi za hartiju.

Zatim se daju upuitstva da je zabranjeno davati poverljiva pravila i dokumente pojedincima koji putuju, nego samo kuririma koji su za to ovlašćeni i upućeni.
Zatim je skrenuta pažnja na takozvane engleske »komandose« koji se povremeno pojavljuju u nemačkim uniformama. Verovaitno se spuštaju padobranima i vrše sabotaže ili ih planiraju.
Još jedanput je naglašeno da je zabranjena prepiska pripadnika Vermahta na poljskom i češkom jeziku. (Prilog: 2, 2a).

[7] Redakcija ne raspolaže tim naređenjem.

Radi sigurnosti zgrade štaba naređena je pažljiva kan
svih lica koja ulaze u zgradu. Ustrojena je knjiga za
ike. (Prilog: 2).[9]

'guranje: Područje za osiguranje pruge 714. pd podeljeno na odseke koji odgovaraju posebnim zadacima,
log: 2c).[10]

žarske osmatračnice su dobile nove kodirane nazive i
posade. (Prilog: 2e).[n]

'osiguranje pruge Sunja — Bos. Novi — Banja Luka tako-
®u podcijeni odseci. Diviziji su podnete skice područja do
(Prilog: 2c).[12]

to je postojala osnovana sumnja da je Mihailovićev poket
'uzeo pokušaje da sadejstvuje s partizanskim grupama
tiv nemačkih jedinica i da vrši sabotaže na pogonima važ-
za rat, prugama i putevima, sprovedena je najoštrija bon-
a saobraćaja i osoblja u pogonima i određen je izvestan
poverenika. (Prilog: 2b).[13]

vo -su hrvatsku državnu teritoriju nadletaiii neprijatelj-
• avioni, što je nametnulo potrebu da se zavedu mere prova zdušne zaštite. (Prilog: 2d).[14] Kad je divizija stigla na
područje, izdata su odgovarajuća naređenja,
ene su konačne granice divizijskog područja osiguranja,
što se vidi iz priloga. (Prilog: 3).[15]

su utvrđene granice, usledilo je i pregrupisavanje posada
ia i nemačkih odeljenja za vezu sa hrvatskim jedini-

efarmiranjem nemačkih jedinica paralelno je vršeno pre-
'iranje hrvatskih jedinica s ciljem da se pojača i gotovost
jistva. (Prilog 4).[16]

Borba protiv bandi

(Vidi vesti o neprijatelju, priloge 5 itd.).[17]

je kod neprijatelja: Severno od pruge Kutina — Ivanić-
ustanioi su organizovali sabirno skladište. Glavna delat-
tamošnjih partizana sastojala se u tome da prikupljaju
_e niamaimice i podižu utvrđena skladišta. Grupe tih usta-
šu izvršile prepade na nalazište nafte Gojilo i sabotaže u
Kutina.[18] Partizani su zauzeli većinu sela na jugoistoč-
; kraju Moslavačke gore. Brojno stanje tih bandi iznosi
1500 ljudi.

Reč je o napadusedinica 7. hrvatske NO brigade, Banijske pro-
;e cete i Moslavačkog partizanskog bataljona, delova 1. slavonskog odreda i Krajiškog proleterskog bataljona na posadu koja je postrojenja petrolejskih izvora u s. Gojilu (Zbornik, tom V, knj. br. 59, knj. 7, dok. br. 15, 19, 40, 58, 63, 64, 94 i 105).

Na Šamarki se u drugoj pdlovini meseca talkođe primeeuju jača prikupljanja partizana.
Jače ugrožen je bio rejon zapadno od Sanskog Mosta.

Težište neprijateljskih snaga na jiugu divizijskog područja premestilo se s planine Grmeča u oblast oko V.[arcar] Vakufa,[19] 40 km južno — jugozapadno od Banje Luke. Put V. Vakuf — St. Rijeka je bio u rukama partizana. Železnička pruga Jajce — Bugojno je bila češće rušena. U drugoj polovini septembra su koncentričnom vatrom teškog oružja slomljeni napadi protivnika koje je on iz noći u noć vršio u rejonu Ključ — Sitnica — V. Vakuf — Jajce i naneseni mu veliki gubici. Protivnik je delimično odbijen u bliskoj borbi. Kako se dokazalo, radilo se o sledećim neprijateljskim grupama:

— zapadno od puta Sitnica — Kadina Voda: II udarna brigada,[20]
— istočno od puta u pravcu planine Manjača: I udarna brigada,[21]
— zapadno od Vrbasa: II proleterska brigada,[22]
— između puta Banja Luka — Sitnica i reke Sane nalazila se III udarna brigada,[23] ikoja je brojala 350 ljudi.

Partizani su 25.9. zauzeli Jajce.[24]

Savlađivanje protivnika: U prvim danima septembra nastavljene su akcije čišćenja na Šamarioi. Četnici su izvršili jači napad na partizane kod Kadine, Vode. Jača aktivnost vazduhoplovstva. Napadi partizana s planine Grmeča doveli su do toga da su 3. septembra zauzeli Cazin.[23] Istog dana su ga napali delovi 1. bataljona 202. oklopnog puka i 659. inž. bat. Neprijatelj je potisnut na jugozapad na planinu Gomilu.

" Sada: Mrkonjić-Grad.
[20] 2. krajiška NOU brigada
[21] 1. krajiška NOU brigada
[22] 2. proleterska NOU brigada
[2J] 3. krajička NOU brigada.
[24] Vidi dok. br. 151, nap. 4.
[25] Po naređenju VŠ NOP i DV Jugoslavije, u cilju prikrivanja priprema za napad na Jajce ojačana 3. krajiška NOU brigada je preko r. Une upala u Cazinsku krajinu i zauzela Cazin i veći broj sela. laj demonstrativan napad je izazvao angažovanje delova 1/202. oki. puk i inž. bat. 659, ojačanih delovima ustaške Ličke brigade i domobranske 1. gorske divizije, ali su se snage ojačane partizanske brigade n vreme povukle (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 214, tom IV, knj. 6, eto*, br. 126, 130 i 131; AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 992; a. NDH, reg. t>r. 5/1—11, k. 13 A; VIG, br. 1/1951, str. 86—94).

5.9. je III/721. pp zauzeo nekoliko visova severno od ice koje je poseo neprijatelj,[26] Gubici neprijatelja su izti 480 mrtvih. Sopstveni gubici: 1 poginuo. Hrvati su imali mrtva, a četnici jednog.

I. brdska divizija odbila je jači napad na stanicu Penja.

6.9. je ojačani III/721. pp odbacio neprijatelja koji je ao sve jači otpor, iako su se četnici na levom kriilu povua borbeni duh hrvatskih jedinica nije bio najbolji. Partiii su bili prodrli u rejon Lakvari — Marčete (8 km južno iigoistočno od Kadine Vode) da bi presekli vezu između "l. pp i Banje Luke. III/721. pp vraćen je za Kadiinu Vodu, demarkaciomu liniju, i poseo je s četnicima stare položaje.'[7]

8.9. je u borbama severno—severoistočno od Sitnice ra-'ien poznati komandant jedne udarne brigade, Ratko.[28] Umro u Ribniku.

Drugi gorski zdrug je tog dana otkrio partizansko skla-"te trofejnog oružja i opreme Brezopolje, 25 km severoza-10 od Bos. Novog.

741. pp je završio čišćenje rejona Gradište — Duboka, cruženje nije' potpuno uspelo, pošto je neprijatelj pre vre-'ena primetio naše pokrete i pobegao u planine. Nastavljeno čišćenje u rejonu Gojilo.

III/721. pp odbio je jače napade neprijatelja i naneo gubitke. Neprijatelj je imao 38 mrtvih 5 km jugoistočno Kadine Vode.

II.9. Grupa »fon Vedel«[29] (III/721. pp, 2/741. pp, 2/661. % diviziona, inž. četa 714. pd, 1/202. Oklopnog puka, 3. hrv.

[26] i [27] Komandant 714. pd je 6. septembra 1942. naredio 3. bat. 721. ojačanom jednom četom, dvama vodovima Inž. čete 714. pd, radio ljenjem Čete za vezu 714. pd i jednom četom domobrana iz Banje Ke, da izvrši nasilno izviđanje rejona s. Sitnica — Kadina Voda i 'mi partizanski otpor. Komandant ove grupe je bio komandant 3. Jt. 721. pp major Zigfrid Putlic [Siegfried Putlitz] (AVII, NAV-T-315, »2258, s. 986—7). Ova grupa, podržana eskadrilom aviona, uspela potisnuti delove 2. krajiške NOU brigade i ovladati s. Sitnicom, ali zatim ubrzo prinuđena da odstupi u s. Kadinu Vodu. Međutim, 1. i 2. jiška i 2. proleterska NOU brigada su 9/10. septembra 1942. izvršile ad na neprijateljsko uporište s. Kadina Voda, Klisina i Han-Kola, ali d nije uspeo, jer je u međuvremenu pristigla Borbena grupa »Ve-«, u koju je ušao i ojačani 3. bat. 721. pp (Zbornik, tom IV, knj. 7, % br. 64, 182 i 201; AVII, a. NDH, k. 54, reg. br. 19/1—18; Pero rača, n.d., str. 267).

[28] Reč je o komandantu 1. krajiške NOU brigade Ivici Marušiću tku M narodnom heroju.

v. Ova borbena grupa, podržana avijacijom, otpočela je napad s "je s. Kadina Voda — Han-Kola, preko Manjače. Protivnapadom 2. Oleterske i 1. i 2. krajiške NOU brigade napad je, do 15. septembra,

peš. bat.) napala je neprijatelja da bi ga odbacila preko demarkaoione linije. 13.9. su završene pripreme za napad. Razbijen je neprijatelj kod Lusića. Protivnik je imao 18 mrtvih" Uz upotrebu teškog naoružanja zauzeti su visovi koje je poseo neprijatelj. 15.9. je samo delimično postignut cilj napada pošto je razbijen hrvatski bataljon 8 km južno—jugoistočno od Kadine Vode. Izbrojano je 20 mrtvih kod neprijatelja i zarobljena je jedna žena — borac. Ni delovi hrvatskog 5. gorskog zdruga nisu zadržali neprijatelja.[30] Stanje je popravljeno uiz pomoć četničkih odreda. Nemačke jedinice su nanele dalje gubitke neprijatelju (21 mrtav). Ponovno rasulo 2 hrvatske čete jugoistočno od Gline potvrdilo je da je slaba borbena vrednost domobrana. Posle ovoga je Grupa »fon Vedel« preduzela preformiranje hrvatskih jedinica.

18.9. je izvešteno da je oživela aktivnost neprijatelja s Kozare i iz liufca Una — Sana.

Grupa »fon Vedel« je odbila slabije napade neprijatelja, deilimično borbom prsa u prsa. Dnevni napadi su vođeni protiv položaja Rakovica.[31] Tom prilikom je protivnik imao 42 mrtva i 70 ranjenih. 741. pp je razbio partizansku bandu severno od Kamenskog.

23.9. je odbijen napad 10—15 partizana na posadu Grahovo.

25.9. je nadmoćniji neprijatelj izvršio prepad na izviđačku patrolu 7/741. pp. Sopstvenii gubiči: 2 mrtva.

Gubici neprijatelja se nisu mogli utvrditi. Istog dana je oko 50 partizana izvršilo prepad na radni bataljon kod Mečenčana. Sopstveni gubici: 5 mrtvih. Nestalo je 120 ranjenika i 30 pripadnika jiedinice za osiguranje.

27.9. je izvešteno da su učestale sabotaže i pljačke na Šamarioi i odseku Ljubija.

28.9. je stigao u Prijedor III/741. pp, kojii je još do tada ostao na području Srbije posle premeštanja divizije. Sledećeg dana je dobio borbenu zapovest. Ojačani III/741. pp je 30.9.

zaustavljen južno od s. Kadina Voda (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 47 i 50; AVII, a. NDH, k. 54, reg. br. 19/1; Pero Morača, n.d., str. 271—275).

[30] Na Velikoj Gredi (na Manjači) 1. krajiška NOU brigada je uništila domobranski 2. bataljon 5. gorskog zdruga (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 34, 47 i 51; AVII, a. NDH, k. 13 A, reg. br. 17/1—20, 15/1—1—4, 6 i 7).

[31] Operativni štab NOP i DV za Bos. krajinu, sa 1. i 2. krajiškom i 2. proleterskom NOU brigadom i delovima 2. sandžačke i 4. crnogorske NOU brigade i 6. krajiškog NOP odreda, otpočeo je 18. septembra (na Manjači) protivudar na ovu grupu. Zbog prodora 3. krajiške NOU brigade od Ključa prema Bronzanom Majdanu, Borbena grupa »Vedel« se povukla na prilaze Banjoj Luci kod s. Han-Kola (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 44, 47 i 50; Oslobodilački rat, knj. 1, str. 27э; Pero Morača, n.d., str. 275—277).

12,30 časova zauzeo Ključ, savladavši slabiji otpor nepri-
' i.[32] Uveče je dostigao Dubočane pošto je prešao Sanu.
»uhoplovstvo je svakodnevno izviđalo celokupno područje
JLje i skoro svaki dan, a često i nekoliko puta dnevno, za-
lio bombama neprijateljske položaje.

ie patrole Štaba za osiguranje Huve (Huwe) imale su
IIwvo dodir s neprijateljem. Nije došlo do značajnijih borbi,
isu dobijeni dragoceni rezultati izviđanja.

ubici;

12 poginulih,

66 ranjenih, od toga 2 oficira.

Irojno stanje na licu 30.9.1942:

204 oficira,
55 službenika,
2 zonderfirera,
65 podoficira
M vojnik

Nepopunjena mesta:

9 oficira
p0 službenika
1 9 podoficira
vojnika

[32] Vidi dok. br. 154 i 159.

[33] i [34] Izostavljeno se odnosi na idejno i duhovno vaspitanje pripadnika Vermahta, personalna pitanja, odlikovanja i razno.

BR. 156

ZABELEŠKA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 1 OKTOBRA 1942. DOSTAVLJENA RAJHSFIRERU SS O USKLADIVANJU VOJNIH I POLICIJSKIH MERA U BORBI PROTIV PARTIZANA U SRBIJI[1]

Vrhovna komanda Vermahta
Br. 003391/42 str. pov. WFSt/Op/Qu
Predmet: Srbija

F.H.Qu., 1.10.42.
3 primerka
1. primerak

Strogo poverljivo

Zabeleška

Komandant oružanih snaga na Jugoisto'ku general-pukovnik Ler je izvestio da je, zbog izdatog naređenja rajhsfirera SS od 28.7.1942. godine[2], kod njega kao i kod komandanta SS i policije pri komandantu u Srbiji stvorena nedoumica o rukovođenju u borbi protiv bandi na Jugoistoku.

Stanje stvari je sledeće:

1.) Borba protiv bandi:

Srbija je, prema direktivi firera broj 31 od 9.6.41, operacijska zona.[3]

Time je, shodno direktivi firera broj 46 od 18.8.42, komandant oružanih snaga na Jugoistoku odgovoran za borbu protiv bandi, kao što to proizlazi, također, i iz naređenja o postavljenju komandanta SS i policije u Srbiji (firer i vrhovni komandant Vermahta, OKW/WFSt/Qu, pov. br. 0264/42 od 22.1.42).[4] Komandant oružanih snaga je za ovu svrhu angažovao sve 4 postojeće divizije.[5] Komandant SS i policije i njegove trupe su, dakle, u Srbiji na istii način upotrebljene za borbu protiv bandi kao i u ostalim operacijskim zonama.

2.) *Obuhvatanje svih Nemaca u Srbiji za pojačanje borbene snage:*

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku već je sproveo iste mere kao što su one sada naređene od strane rajhsfirera SS i šefa nemačke policije, a saobrazno smislu primenj'ivanja direktive firera broj 40 od 23.3.42.[6] General-pu'kovniik Ler moli da se ostane kod tih direktiva, po kojima bi trebalo da Nemci budu obuhvaćeni i angažovani u *okviru Vermahta.* U budućnosti Nemci na Jugoistoku neće biti zahvatani za pojačanja Vermahta.

.) Raspodela područja u Srbiji:

Poteškoće u saradnjii komandanta u Srbija i njegovih ustanova pričiinjava razgraničenje domena policijskih Oblasnih komandi i ispostava, koje je sproveo komandant SS i polidije, a koje odstupa od raspodele u okviru vojine uprave. Priložena je karta iz koje se vide odstupanja.[7] Time nastaju prostorna razdvajanja komandanata feldkomandi i krajskomandi od odgovarajućih policijskih komandanata, a time je otežano stalno službeno i lično kontaktiranje, koje je osnova za rad usmeren u listom pravcu, kao i zajedničko iistupanje, kakvo mora da se izgradi, protiv neprijateljskog stanovništva.

Zbog toga se moli da se policijski komandanti uklope u felđkomande i krajskomande, a samo tamo gde postoji nužna potreba za povlačenje različitih granica između Vermahta i policije oro uraditi u sporazumu s komandantom oružanih snaga.

[8]

ostavljeno: **Rajhsfireru SS (na ruke obergrupenfireru Volfu s molbom da zauzme stav po tač. 1, 2. i 3)**
1. primerak

ačelniku WFSt **2. primerak**
"FSt. **3. primerak**

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 140, s. 2668175—7. Na margini prve stranice originala rukom je dopisano nekoliko parafa, reči i datum.

[2] Redakcija ne raspolaže tim naređenjem.

[3] Vidi dok. br. 66, nap. 3.

[4] Vidi dok. br. 11.

[5] Reč je o 704, 714, 717. i 718. pd.

[6] Ovom direktivom je rešena nadležnost komandovanja na Snorskim obalama i odbrana ovih od pomorskih desanata. Odgovorast za područje Balkana je preneta na komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (AVII, NAV-T-608, r. 1, 794—805).

[7] Redakcija ne raspolaže tom kartom. Naređenjem komandujusg generala i komandanta u Srbiji od 7. maja 1942. regulisano je komandant SS i policije formira oblasne policijske komande i kružne policijske stanice. Oblasne policijske komande su formirane jt Beogradu i Kraljevu, a okružne stanice u Šapcu, Valjevu, Požarevcu, Užicu, Kragujevcu i Kos. Mitrovici. One su upućene na saradju sa feldkomandanturama i krajskomandanturama (AVII, NAV-T-501, 248, s. 45—6).

[8] Paraf nečitak.

BR. 157

IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 5. OKTOBRA 1942. KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SR BIJI O SITUACIJI U JAJCU POSLE ZAUZIMANJA OD NE MAČKIH JEDINICA[1]

5. dkt. 1492.

Telegram

kl515[2]
980
KR

Pošiljalac: 718. pd, Ia **5.10.42.** **19 časova**

KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI

Važi za nemačkog generala u Zagrebu

Predmet: Izveštaj o stanju u Jajcu posle zauzimanja od strane nemaćkih jedinica.[3]

Inž. Roleček [Rolletschek] iz Bosanskog akcionarskog društva za električnu energiju u Jajcu izveštava sledeće:

»U fabrici je celokupna električna centrala sa 10 mašina uništena eksplozivom. Pogon u fabrici je stao. Dovođenje u ispravno stanje nije moguće, pošto se moraju nabaviti nove mašine. U najboljem slučaju moglo bi se privremeno uspostaviti osvetijenje u fabrici i gradško osvetljenje.

Hemiijska fabrika je gotovo neoštećena. Zatečene su još sledeće rezerve:

15 tona tečnog hlora,
izvesna količina hlornog kreča,

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 569—70.

[2] Dopisano rukom.

[3] i [5] Vidi dok. br. 154 i 160. Borbena grupa »Vedel« je 2. oktobra 1942. zauzela Mrkonjić-Grad, potisnuvši 2. proletersku NOU brigadu u pravcu s. Jezera, a zatim, uz sadejstvo borbenih grupa 718. pd od D. Vakufa i Grupe »Vedel« iz Mrkonjić-Grada 4. oktobra 1942. zauzela Jajce. Delovi 4. crnogorske i 3. sandžačke NOU brigade i 3. krajiškog odreda, sa svim pozadinskim delovima, pod pritiskom nadmoćnijih snaga blagovremeno su se povukli (Zbornik, tom IV, knj- 7, dok. br. 106, 142, 192, 194 i 231; Pero Morača, n.d., str. 324—325).

15 tona kuhinjske soli,
pogonski remeni,
koža i
raznovrsni ele'ktromaterijal.

Partizani nisu ništa odneli od hemijskih rezervi; čak su tavafli 1200 grama platine i celokupnu gotovinu u novcu, u ju od oko 1,000.000 kuna.

Usled prestanka rada fabrike oko 450 službenika i radca je ostalo bez posla. Životnih namirnica uopšte Više nema. _rdktora fabrike inž. Zigelhubera [Siegelhuber] i glavnog jigovođu Lajnšica [Leinschitz], kao i pisara Mera [Mefar] 'veli su partizani. Iz Jajca partizani su sa sobom odveli još sko 450 lica. S partizanima je, navodno, dobrovoljno otišlo 500 stanovnika. U Jajcu su partizani stroljali 60 do 70 inih lica. Stanovništvo Jajca, čiji broj iznosi oko 5000 gla- \ jalko komunistički zaraženo i postoji sumnja 'da je tesno 'ezano s partizanima. Za vreme partizanske vladavine mno- %su se dobrovoljno upisali u partijske spiskove.

' Partizani su za vreme svoje vladavine osudili i streljali do 70 civilnih lica. Kao razlog za ovakvo stanje u Jajcu .izdani delovi stanovništva naveli su u prvom redu veoma postupanje ustaša.

odatak divizije:

Divizija je kao posadu u Jajcu ostavila jedan nemački taljon s jednim odredom vojne žandarmerije.[4] Zadatak ovog talLjona je da zajedno s vojnom žandarmerijom preduzme sljinu istragu nad cćlokupnim stanovništvom u pogledu rivrženosti partizanima, da pohapsii sumnjive, da pretrese kuće u oilju pronalaženja oružja i municije i da strelja "asnlikc kuća i njihove stanovnike kod kojih se oružje bude aašlo.

O rezultatu ove akcije podneće se naknadno izveštaj.[5]

718. pd
Ia

[4] U Jajcu je ostavljena 3. četa 738. pp.

BR. 158

IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD fi nKTnpD. 1942. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI TIZANSKIH JEDINICA I CETNICKM GRUPA ^ O S M OD 21. SEPTEMBRA DO 6. OKTOBRA 1942 GODINE'

718. pešadijska divizija

Odelj. Ic Poverljivo 17 632 Ic[2]
Br. B. 3076/42 pov.

Div. St. Qu„ 6.10.1942.
— 8. akt. 1942.

Izveštaj o situaciji

za period od 21. septembra do 6. Oktobra 1942.

Izvori podataka: Izveštajii jedinica, > nemoguće
Asit[4] izveštajii i {• naknadno
izveštajii hrvatski J proveravanje

Karta 1 : 200.000

I. Opšta situacija:

U periodu za kojii se podnosi izveštaj ustanovljena je povećana aktivnost raznih grupa.

Ustaše, partizani i četnici se takmiče, kao i ranije, za »palmovu grančicu« razdora, te i nadalje uznemiiravaju stanovništvo. Uz to, veliiki župan dr Saibollić[5] i njegovi duhovni privrženioi su u srezu Brod sprovelli versiku hajlku. Pravoslavno stanovništvo se primorava, pod pretnjom odvođenja u koncentracioni logor, da pređe u katoličku veru.

Ustaše se pre svih moraju označiti kao glavni začetnici nereda, s obzirom da skoro iz svih delova operativnog područja neprekidno dolaze nove i nove žalbe o brutalnosti, surovosti i pogrdnom gaženju svih pravnih noirmii od strane ove »državotvorne« organizacije. Svi apeli vodećem ustaškom rukovodstvu ostali su za sada bez uspeha.

2271 s originala (Pisano g na mašini) u AVII, NAV-T-315, r.
[2] i [3] Dopisano rukom.
' Vl^dimfr[6116] (centar za kontraobaveštajnu službu).

;bija se talkođe utisalk da se čak ni najviša hrvatska vojna četa ne usuđuju da istupe protiv očiglednih zlodela ustaša, ibog pobune srpskog stanovništva, nastaviće se evakuaci ja sela s planine Vučjak, i svi stanovnici biće odvedeni u konitraciani logor, pošto se, prema hrvatskim podacima, nije rao sprovesti sporazum o predaji oružja sklopljen s četnitog područja.[6]

to dolazi i potpuno otkazivanje hrvatskog državnog apata u seoskim opštinama, akta samovolje pojedinih službei, što izaziva opšte bezakonje i što je samo jioš više uzdrpoverenje u hrvatsku državu. U mnogobrojnim krugostanovništva već kruže glasovi da za ovakvo stanje snokrivicu nemački Vermaht i Nemačka uopšte, da su oni koji su stvorili hrvatsku državu, da ne sprečavaju ustaški ;t, te da ga samim tim i odobravaju,

ioke grupe, koje stalno borave na operativnom područjiu, le samo pojedine lokalne prepade, koji ne prelaze uobi-~jene lokalne srazmere. Sem toga, ustanovljen je samo jedan pokret partizanskih grupa koje stalno borave na terenu "vernog područja divizije.

Jtim, italiijianslko (interesno područje je gnezdo nemira prreda. Na njemu ne samo da se nalaze najjače četničke koje Italijani snabdevaju oružjem i opremom, već istalko i partizanske grupe izrastaju do zapažajuće jaeiine .time predstavljaju stalnu opasnost po južnu i jugozapadnu miču područja obezbeđenja.

suštini najveća uzneimiravanja su izvršena od strane četgrupa (planina Devetalk) i partizanskih odreda (Jajkoji su upali sa italijanskog interesnog područja. Još se proveriti da li su tačni podaci koje su dali zarobljeni trnci: da je upad u nemačko operativno područje usledio po slogu Italijana, kalko bi ovi poseli rejon Rogatice, s obirom da je ovaj evakuisan od strane nemačkih jedinica.

Ta'kođe se i na granici Drine ne prećutikuju izveštajii o preslku granice od strane bandi, paljevinama po muslimanskim 'selima, te pljačkanjima i prepadima.

Stanje ishrane u gradu Sarajevu značajno se poboljšalo zahvaljujući transportima životnih potreba iz rejona Bijeljime, koji su preduzeti od strane nemačkog Vermahta'

[6] Opširnije o saradnji četnika i ustaša u Bosni 1942. vidi: Petar Kačavenda, Saradnja četnika i ustaša u Bosni 1942. godine, VIG, br. 5/1966, str. 37—65.

II. *Detalji:*

Rejon Sarajevo — Trnovo:

Prema hrvatskim izveštajlima, jedina jača četnička gnupa je noću 21.9.1942. pokušala da se probije između Dolova ii Vrh-prače (20 km jugoist. od Sarajeva), ali je od strane Hrvata bila odbačena.

Sem toga, primečeni su pokreti manjih ustaničkih grupa na Ravnoj planini.

Rejon Romanija — Rogatica — Vlasenica:

Na planini Devetaku prikupljena veća grupa četnika. Vođ ove četničke grupe, Radivoje Kosorić,[7] ponudio je pregovore nemačkom Vermahtu. Ustaše pri izviđanjima na planini Devetaku često nailaze na snažan otpor.

U rejonu ist. i jugoist. od Vlasenice aktivnost jačih četničkih grupa.

Prema hrvatskim podacima, jača četnička grupa je 22.9.1942. potpuno spalila mesta Džile i Sućeska (10 km zap.—severozap. od Srebrenice),[8] a 30.9.1942. Sebiočinu (16 km ist. od Vlasenice).

Na Romanijii je, prema hrvatsikom izveštaju, 24.9.1942. **i** 1. 10.1942. **izvršen prepad na jedan kamion.**

Prema izveštajdma ustaša, 3.10.1942., usiledili su snažni napadi jačih četničkih grupa na Borike (13,5 km severoist. od Rogatice, karta 1:100.000) i Bursića (11 km ist.—jugoist. od Rogatice).

Rejon granice na Drini: "'

Prema hrvatskim izveštajima, četnici su pokušali da se prebace prdko Drine 24.9.42. kod Starog Broda (12 km severozap. od Višegrada) i 28.9.42. između Goražda i Ustiprače, ali su bili odbačeni od strane ustaša.

Četnici, uz pomoć Italijana, prebacili su se 3.10.1942. preko Drine kod ušća Lima. Iza njih je išla jedna italijanska četa **sa 3 oficira, koja je doprla do Međeđe (16 km** severoist. **od Rogatice) i potom** se **ponovo povukla preko Drine.**
Prema izveštajlima ustaša, 3.10.1942. us'lbdio je snažan napad na Stari Brod. Četnidi isu uspeli da zauzmu ovo mesto, ali su slledećeg dana ponovo izbačeni **iz njega.**

ničkog k0onrplLbiO komandant 2- rogatičke brigade Romanijskog čet-

manijskog' čeatničtoSUkoS^„P«dl;UT u alaZj le Vlasenička brigada Ro-
ničkog korpusa 8e P l Srebrenička brigada Drinskog čet-

Bijeljina:

četnika i partizana je 23.9.1942. upala u selo Međaše i severoist. od Bijeljliine), ali je bila razbijena od strane '-omandi.

Tuzla—Majevica:

is'ka grupa koja se 16.9.42. nalazila kod Korenite (20 ^ap. od Bijeljiine) podelila se u dve grupe.[10] Jedan deo "cao u pravcu Janje (10 km juž. od Bijeljine), a drugi o Vulkosavaca (16 km severoist. od Tuzle) ka Vaikufu (14 Sev.—severoist. od Tuzle), prešao ovde put Tuzla—Brčko u pravcu Gradačca (32 km severoist. od Doboja). Gru- 24.9.42, nalazila u D. Zelinjli (26 km severoist. od Do-). Tu je ostala dva dana i ponovo se povukla u pravcu ale. Kod Hrgova (30 km sev.—severozapad. od Tuzle) ova se ponovo podelila u dVa deila. Jedan deo, jačine oko "ljudi, prodro je preko Maoče (26 km sev. od Tuizle) u prav- Ijtažiljeva (10 km jugoist. od Brčkoig), a drugi u pravcu (18 km severozap. od Tuzle). Ova grupa se 28.10.42. u Jablanići (14 km severoist. od Tuzle). Ove dve grui- iiameravaju da se ponovo spoje kod Koreniite, da tu sače- , prikupljanje čamaca i da se potom prebace na Frušku Vođa ove grupe je Toša[11] Vujasinović.

on Ozren:

a našim izveštajima, 25.9.1942. je, uz pristanak Hrva- fbko 600 četnika s Ozrena prešlo železničku prugu Do- \ — Tuzla i povukli se na Majevicu,[12] navodno radi borbe partizana. Sledeća grupa četnika je 29.9.42. prešla že- ~ku prugu u pravcu severa. Hrvati su 1.10.42. transpor- železnicom od Doboja ka Petrovom Selu (24 km ist.— »st. od Dpboija) oko 1000 četnika.

jon Teslić:

hrvatskim izveštajima, 600 četnika pod komandom Ive '~a prebacilo se iz Pribinića (34 km jiugozap. od Doboja) pravcu Koričana, kako bi tamo učestvovao u borbi pro- partizana.[13]

[10] Reč je o pokretu 6. istočnobosanske NOU brigade iz Birča Majevicu i u Semberiju (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 201, i 182; R. Petovar, n.d., str. 52—58).
" Todor

[12] Odnosi se na Majevičku četničku brigadu. Opširnije o pojavi ičkog pokreta Draže Mihailovića u istočnoj Bosni vidi: Zdravko tonić, Ustanak u istočnoj i centralnoj Bosni 1941, VIZ, Beograd, **4,** str. 258—282.

[13] Reč je o delovima četničkog odreda »Borja«. Komandant od- a je bio Rade Radić a njegov pomoćnik Jćvo (ne Ivo) Kitić (AVII, , reg. br. 35/2, k. 213).

Rejon Zavidovići—Zenica—Vareš:

Kod Vsraoa (6 'km sev. od Zenice) 27.9.42. je otvorena vatra na železničku prugu (sopstveni izveštaj).

Zbog borbe četnika i Hrvata bio je 1.10.42. prekinut saobraćaj **između Zavidovića i Zenice.**

Rejon Jajce:

Prema hrvatskim izveštajima, partizani su 21.9.42. izvršili snažan ali bezusipešan napad na mesta Prudi, Carevo Polje (3 km severofet. od Jajca) i Bukovicu (3 km juž. od Jajca). 24.9.1942. utvrđen je pokret oko 2000 ljudi iz pravca Varcaf-Vakufa u pravcu Jajica. 25.9.1942. usledio je koncentričan napad na Jajce. Partizani su 25.9. oko 17 čas. poseli grad.[14] Partizani su jednovremeno napali i mesta na pruzi D. Vakuf—Jajce i razorili prugu i telefonskotelegrafske veze. Jedna grupa od 200 partizana je kod Babinog Sela (15 km jugoist. od Jajca) prešla Vrbas i nadirala u pravcu Komara (15 km zap.—severozap. od Travnika). Druga grupa od Oko 300 ljudi se povukla iz Jajca u pravcu istoka, 28.9. zauzela Ponir (15 km ist. od Jajca) i prodrla do Mudrike (14 km severozap. od Travnika). Naše jedinice su u poduhvatu »Jajce« naišle na snažan otpor partizana.[15] Jajce je ponovo zauzeto od strane naših trupa 4.10.42.[16] Partizani su se izvukli u pravou jugozapada, u ita'lijansko interesno područje.

U zauzimanju Jajca navodno su učestvovale 1. i 2. udarna brigada, 2. srpsika proleterska brigada i jedna crnogorska brigada.[17]

Rejon Travnik:

Po izveštajima hrvatskih vazduhop'lovaca, u Bugojnu (24 km severozap. od Travnika) su prikupljene jače partizanske grupe. Na ovaj grad su 2.10.42. izvršeni snažni napadi sa svih

[14] Vidi dok. br. 151.

[15] U izveštaju operativnog odeljenja 718. pd od 3. oktobra 1942. se konstatuje da su partizani na čitavoj širini fronta pružali veoma jak otpor, s protivnapadima, zbog čega se vodila borba za svaku kotu i napredovalo korak po korak. Dalje se konstatuje da je izvanredno dobra opremljenost, naoružanje i vatrena moć partizanskih jedinica i da su one, nasuprot dosadašnjim iskustvima, izdržale i jaku artiljerijsku vatru braneći svaku kotu vrlo uporno (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 550—1).

[16] Vidi dok. br. 154 i dok. br. 157, nap. 3. i 5.

[17] U borbi za Jajce su učestvovale sledeće jedinice: 1. i 2. krajiška, 2. proleterska i 4. crnogorska NOU brigada i tri bataljona 3. krajiškog NOP odreda (Zbornik, tom IV, knj. 7 dok. br. 53, 54, 61, 72, 112, 186, 189 i 202; AVII, a. NDH, reg. br. 30/1—30 i 25/1, k. 13A, reg. br. 28/3—1, k. 147, reg. br. 54/3—1, k. 172, reg. br. 10/2, k. 56; Pero Morača, n.d., str. 295—300).

aa. Kod Pećine (12 km jugozap. od Travnika), prema ^ izveštaju, prikupljeno je Oko 200 partizana. Ova grupa - naimeru da napadne Travnik.

Siska pruga Travnik—D. Vakuf navodno je razorena na mesta.

. *Sabotaže:*

-taže na železničkim prugama:	**2.**
-taže na linijama veze:	**2.**

Gubici u mesecu septembru:

•atsici gubici:	
%vih:	**377**
njenih:	**120**
stalih:	**37**
pobijenih:	**90**
ipstveni gub>ici:	
jtvih:	**2**
Ojenih:	–
stalih:	–
iprijateljski gubici:	
rtvih:	**79**
njenih:	**više**
robljenih:	**51**

Za komandu divizije
prvi generalštabni oficir
[18]
major

Potpis nečitak.

BR. i39

NAREĐENJE 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 8. OKTOBRA 1942. POTČINJENIM GRUPAMA ZA PREGRUPISAVANJE BORBENIH GRUPA »VEDEL«, »KALVAJT« I »TOMAS« I BORBU PROTIV JEDINICA OPERATIVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA BOSANSKU KRAJINU[1]

Prilog. 12

714. peš. divizija
Odelj. Ia, br. 1185/42 pov. Div. St. Qu., 8.10.1942.
K.T.B.[2]

POVERLJIVO!

Predmet: preformacija grupa »fon Vedel«, »Kalvajt« (Kalhveit), »Tomas«[3]

I. Ključ su 6.10.1942. partizani ponovo zauzeli.[4] Posada se delom probila u pravcu Sanski Most. Neprijatelj nadire snagom jačine oko 500 ljudi.

Prema četničkom izveštaju, 2 neprijateljske brigade jačine oko 1500 ljudi iz rejona 15 km južno—jugozap. od Sitnice nastupale su pravcima sev.—severozap. i prikupile su se u dolini Sane.

Na putu Čađavica — Ključ između Međeđaka i Previje postavljeno je 14 putnih zapreka.

Pretpostavlja se da se severno od tog puta nalaze samo male neprijateljske snage.

Zapadno od Sane mora se računati sa iznenađenjima s pravca G. Rilbnika (9 km južno—jugozap. od Ključa). Navodno, tamo je takođe pristiglo neprijateljsko pojačanje.

II. *Grupa »fon Vedel«* se, kako je to usmeno regulisaino, reorganizuje do 10.10.42, u sastavu: HI/741, pp, bataljon »Ludvig fon Baden«, II/3. brd. puka, 5 tenkova 1/202. oklopnog puka, 2. i 4/661. art. diviziona, Inž. četa 714. pd, 6. četa 8. landesšicen građevinskog bataljona bez 1 voda, 1 bežično odeljenje tipa b srednjeg dometa(mot.), 1 bežično odeljenje tipa b malog dometa, 1 odeljenje nosećih radio-stanica tipa b, 1 linijsko telefonsko odeljenje Ćete za vezu 714. pd, hiruraka ekipa sa sanitetskim automobilima, 1 sanitetska kola vojne bolnice 714, 1. vod 2. čete transportne kolone 713, komora na tovamim grlima i 7/721. pp koja pristiže 9.10. i pristupa izvršenju zadatka 10.10. u rejonu Zablaće — D. Previja[5] i tamo smenjuje:

'a) *III/721.* pp; ovaj stiže u Sitnicu 8.10. Dve streljačke čete (III/721. pp) automobilskim transportom 9.10. stižu u Banju Luku, železničkim transporto'm 10.10. stižu u Sanski Most, u sastav Severne grupe. III/721. pp, bez 2 streljačke čete, stiže 10.10. maršem u Banju Luku.

b) *Grupu »Markovića«*[6], bez 1. i 2. čete; ove 9.10. stižu u Sitnicu, gde se potčinjavaju Grupi »Tomas«, koja je u formiranju.

c) *1. hrvatski regrutni bataljon;* stiže "11.10. maršem u Banju Luku.

d) 1/202. Oki. puka i 1 vod 3/202. oki. puka, bez 5 tenkova, stižu u Banju Luku 9.10.

Grupa »Tomas« (borbeno komandno mesto Sitnica) od 10.10. u 13 časova obeztbeđuje rejon Sitnica — Čađavica, obrazuje se u novom sastavu, i to:

Štab 661. art. diviziona
Podgrupa »Markovića«
1. i 2/10. pp
1/2, 2/8. hrvat. art. diviziona
1 odeljenje nosećih radiostanica tipa b iz čete veze 714. pd.

Jedan ojačani vod 6/721. pp vraća se 10.10. u sastav Grupe »Kalvajt«.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1118—21.

[2] Dopisano rukom.

[3] Lebreht (Lebrecht Thomas), major, komandant 661. art. diviziona 714. pd.

[4] Jedinice 1. proleterske i 3. krajiške NOU brigade sa 6. krajiškim NOP odredom su 7. oktobra 1942. zauzele Ključ (Zbornik, tora IV, knj. 7, dok. br. 106, 107 i 116).

[5] Tada su otpočele četvorodnevne borbe u kojima je zaustavljen idor Operativnog štaba NOP^odreda za Bos. krajinu prema San. „stu (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 124, 129, 134 135 i 162; AVII, NDH, reg. br. 20/1, k. 54; Pero Morača, n.d., str. 330—331).

Viktor, major, komandant 2. bojne 15. pp.

Dve dobrovoljačke čete[7] se smenjuju, stižu u Banju Lu ku 11.10.

IV. *Grupa »Kalvaji«,* pošto major Tomas preuzme komandu i po smenj.ivan.ju 1. i 2/10. pp, stiže u Banju Luku do 11.10.

V. *Služba veze:*

a) *Telefonske veze:*

Četa veze 714. pd, u toku prebaciyanja Grupe »fon Vedel«, 9.10. Skida liniju Jezero — Čađavica; od 10.10 od telefonske centrale u Sitnici, podiže i održava liniju na pravcu nastupanja putem Sitnica — Čađavica — Ključ. Linijski žičani vod Gajgera [Geiger] 9.10. skida sav upotrebljiv linijski žičani materijal žičane linije duž puta Jezero—Mrkonjić-Grad.

10.10. linijski žičani vod Gajgera prebacuje se u Sanski Most i tamo se nastanjuje.

11.10. podiže žičanu liniju od Sanskog Mosta ka Ključu u saradnji sa hrvatskom poštom.

b) *Radio-veze:*

četa veze 714. pd uspostavlja radio-vezu od Grupe »fon Vedel« do 714. pd i ka Grupi »Tomas«.

Severna grupa u gotovosti za radio-vezu sa 714. pd i za saobraćaj po boku sa Grupom »fon Vedel«.

Južna grupa i Jugozapadna grupa u gotovosti za radiovezu sa Grupom »fon Vedel.«

Južnoj grupi i Jugozapadnoj grupi dodeljuju se srpske noseće radio-stanice.

Bežično odeljenje malog dometa na zaprežnim kolima iz sastava III/741. pp stavlja se na raspolaganje Grupi »fon Vedel«.

VI. *Posebne odredbe za snabdevanje:*

A. Snabdevanje municijom:

Izveštaje i trebovanja dostavljati 'svakodnevno do 18 časova.

B. Služba ishrane:

Prijem hrane: na Stanici za izdavanje hrane u Banjoj Luci.

1. Na dan *9.10.* za *3 dana* (10, 11, 12. okt. 1942), od toga za 1 dan marševski obrok hrane.

[7] Reč je o domobranskim dobrovoljačkim jedinicama NDH, tzv. »Domdo«.

Grupa »fon Vedel«:

h »Vedel«

1/741. pp

tenk. 1/202. oki. puka motoitizovano bežično odelj.

četa 714. pd.

štab načelnika transportne slu-

ž'be 713.

1 vod 2/713. transportne kolone, Komora sa transp. grlima (do sada otkomandovana kod Grupe »Kalvajt«)

. i 4/661. art. diviziona

Hirurška ekipa

6/8. landesšicen građ. bataljona bez 1 voda

; Na dan *9.10.* 1942. za *dva dana* (10. i 11. Okt. 1942).

Statak dosadašnje Grupe »fon Vedel«:

IH/721, pp

/202. Oki. puka bez 5 tenkova i 1 vod 3/202. oki. puka omaoda 1/713. transportne kolone.

Na dan *9.10.* 1942. *za dva dana* (10. i 11. okt. 1942).

"tupa »Kalvajt«:

tab »Kalvajt«

/721. pp

pžično odeljenje (mot.)

tab »Tomas«

'govoran za izvršenje naređenog pod 1—3. načelnik službe "rane 721. pp, kojii se 11.10. vraća u Prijedor.

в Počev sa 13.10.1942, Grupa »fon Vedel« prima hranu 'kod tarace za izdavanje hrane u Prijedoru; to isto važi i za 2 ' reljačke čete HI/721, pp, počev sa 12.10.1942.

Saniteska služba:

? *Medicinsko zbrinjavanje:*

Grupa »fon Vedel«: hirurška ekipa i lekar pomoćnik dr Geres[8] iz III/741. pp, 1 sanitetski automobil.

Severna grupa: lekarski pomoćnik dr Grundman [Grundimami] otkomandovan iz III/721. pp, 1 sanitetski automobil.

Lekar pomoćnik dr Hekendorfer[9] iiz 11/721. pp ostaje do daljeg naređenja u Sitnici. Tu do 12.10.1942. ostaje 1 stanica za prikupljanje lakih ranjenika.

[8] štefan (Stefan dr Gorres).

[9] Johan (Johann dr Heckendorfer), poručnik u 721. pp.

D. *Veterinarska služba:*
Veterinarsko-lekarsko zbrinjavanje Grupe »fon Vedel«: veterinar dr Gaušter[10] iz III/741. pp.

E. *Služba vojne policije:* **Stanica vojne žandarmerije u Sitnici ostaje tamo do daljeg naređenja.**

F. *Vojnopoštanska služba:* **Pošta jedinica je kod Stanice za izdavanje hrane u Prijedoru i ona će se redovno upućivati preko te stanice. Za uzimanje pošte odgovorne su same jedinice.**

Posebne odredbe za snabdevačke jedinice:

1. *Štab načelnika transportne službe 713.* **ostaje do daljeg naređenja kod Grupe »fon Vedel« i stara se o snabdevanju cele grupe, uključujući i hrvatske jedinice.**
2. *Poručnik Šumaher* **[Sohumacher], mala transportna auto-kolona 714. pd sa 8 kamiona ostaje kod Grupe »fon Vedel«, 4 kamiona 9.10.1942.'uputiti natrag u Banju Luku.**
3. *Auto-kolona Altansa* **[Althans] sa 10 svojih kamiona i 4 kamiona kolone Šumahera 9.10.1942, po predaji hrane, stavlja se na raspolaganje komandantu 111/721. pp za transportovanje 2 streljačke čete iz Sitnice u Banju Luku.**
4. *Vod 2. čete vozarske kolone 713.* **i** *komora s tovarnim grlima 721. pp* **pod komandom poručnika Ritera [Ritter] pridaju** se **Grupi »fon** Vedel« **za dotur municije, opreme i hrane.**
5. *Komanda čete poručnika Šmita" i transportni vod s tovarnim grlima 1. čete transportne kolone 713.* **vraćaju se maršem pravcem za Banju Luku tako da do 11.10. uveče stignu u nju.**
6. *1. četa transportne kolone 713, deo komande iz Banje Luke* **upućuje 14 zaprega i** *četa veze 714. pd* **34 zaprege, bez vozila (od Banije Luke do Sitnice pod (komandom starijeg vodnika Tolea [Tolle] iz 1. čete transportne kolone 713, a od Sitnice nazad pod komandom poručnika Šmita iz 1. čete transportne kolone 713) maršem pravcem za Sitnicu, gde stižu 9.10, preuzimaju tu 24 dvoprežna kola bojne komore (Hf[12] 7/11) 3. batalj. 741. pp i dovoze ih u Banju Luku, u koju stižu do 11.10. uveče.**

[10] Oskar (Oskar dr Ganster)
" Kunhart (Kunhart fon Schmidt), poručnik.
,J Heeresfahrzeug (vojno vozilo)

Bataljoni (divizioni) sa sobom vode komore koje se sastoje od vozila tipa Hf 1 i običnih zaprežnih kola. Ostaviće samo velika dvoprežna kola vojne komore.
Streljačkim četama III/721. pp koje se utovaruju u Banjoj Luci 1/713 transportna kolona 9.10. pridaje 6 dvoprežnih običnih zaprežnih vozila s vozarima do 13.10.1942.

jstavljeno: [13] **Potpisao Štal F.d.R.** [14]

poručnik i Oi

BR. 160

VEŠTAJ KOMANDANTA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD OKTOBRA 1942. O TOKU I ISKUSTVIMA IZ OPERACIJE PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U JAJCU[1]

990[2]

s|8. peš. divizija **Div. St. Qu„ 12.10.42.**
8 op. Odelj. Ia
br. 3128/42.

KONAČNI IZVEŠTAJ I IZVEŠTAJ O ISKUSTVIMA IZ OPERACIJE NA JAJCE U OKTOBRU 1942.[3]

(Karta 1:100.000)

I. Predistorija

Još dosta dugo pre početka prepada partizana na Jajce Io je poznato da je jugozap. od Jajca, u rejonu doline Janje, ra formirana takozvana »Samostalna sovjetska republika

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena grupa i odeljenja kojima je ovo naređenje dostavljeno,
r H Potpis nečitak.
' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 585—93.
[2] Dopisano rukom.
[3] Vidi dok. br. 151 i 154.

Janja«Poznati partizanski vođ Tito je ovde organizovao svoje brigade i odavde preduzimao svoje pljačkaške pohode u svim pravcima. Ova republika, ne samo da je predstavljala sabirni bazen za sve bande koje su iz Crne Gore i Hercegovine nadirale na sever, već takođe i oslonac i sabirni centar za sve potučene jedinice, koje su nakon napada preko nemačkoitalijanske interesne granice bile od strane nemačkih i hrvatskih jedinica ponovo odbačene.

Ovoj sovjetskoj republici bilo je dobrodošlo utoliko pre što se jednim dolom nalazila u italijanskom interesnom području, gde je ostajala gotovo potpuno neuznemiravana. Italijani nisu praduzimali nikakve akcije protiv ovog glavnog žarišta nemira. Hrvati bi vrlo rado preduzeli akcije, ali su jednostavno za tako što bili vojnički nesposobni. Nemačka akcija čišćenja mogla bi se sprovesti samo već raspoloživim snagama (najmanje onakim kaikvim je izvršena operacija na Jajce) i uz saglasnost ItalMjana. Ona bi posebno obećavala uspeh da je predmeta neposredno po završetku operacije Jajce.

Organizacija i naoružanje raznih brigada ove sovjetske republike napreduju zadivljujuće.

Prii tome, snabdevači oružjem u prvoj liniji su hrvatske oružane snage i ustaše, čije posade skoro redovno, ako je na njih izvršen energičan napad, dozvoljavaju da budu razoružane ne pružajući nikakav otpor, ili beže, ostavljajući za sobom svoje teško naoružanje, a ddimično čak i svoje puške.

Na žalost, kao sledeći snabdevači oružjem moraju biti označene italijanske oružane snage, s obzirom da se među zaplenjeinim oružjem takođe nalazi i italijansko. Nije potpuno jasno na koji način ovo oružje dospeva u ruke partizanima. Postoje sledeće mogućnosti:

a) preko četnika koje naoružavaju Italijani,
b) razoružavanjem delova italijanskih jedinica,
c) kupovanjem oružja od pojedinih italijanskih vojnika.

Bez ikakve sumnje, moglo se računati da će ove partizanske birgade jednog dana napasti Jajce.

Divizija, čijem je području obezbeđenja, a u vezi s naređenjem komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, Ia,

[4] Reč je o slobodnoj teritoriji zapadne Bosne i Hrvatske na su °Peracije izvodile 1, 2, 3, 4. i 5. proleterska 1, 2, 3 , T i 5 kra jiska, 10. hercegovačka, **1.** i 2. dalmatinska, **1,** 2. i 3. lička 7. i 8. oamjska, 4 i 5 kordunaška i 1. primorsko-goranska NOU 'brigada, J u ^ l S °^rCda (Vlado StruS ar - Rat i revolucija naroda Jugoslavije 1941—1945, Vojnoistonjski institut, Beograd, 1962, str. 118).

;pov. br. 4920/42 od 29.9.1942, bilo pridato i Jaice,[5] smatrala /k da će posada Jajca, sastava:

hrvatski II/9 pp sa
5/9 pp
7/9 pp
8/9 pp \ ukupno preko
19/9 pp ! 1000 pušaka
1 ustaškim bataljonom
1/2 haub'ičke baterije

«skupa sa
1/9 pp
III/9 pp,

ʲkoji su se nalazili u rejonu Vijenac, Turbe i Travnik, biti u «'Stanju da održi mesto u svojim rukama dok s nemačke strane bude izvršen napad u ciljiu rasterećenja ovih snaga. Jpućivanje manje nemačke jedinice u Jajce nije bilo uzeto u sir, kako se ne bi snage divizije, kao što je to bio slučaj ranije, još više rascepkale. Ovo utoliko pre što je držanje "Četnika južno od nemaokcnitalijanske interesne granice, kao 4 u rejonu istočne Bosne bilo potpuno neizvesno i davalo Ipovoda strepnjama.

II. *Napad partizana na Jajce*

Iznenada, 24.9. dobiveni su sa hrvatske strane neprovereni izveštaji da su u noći 23/24. partizani nepoznate jačine '•napali Jajce i Vijenac, 8 km jiuž. od Jajca. Sledeći izveštaji iod 25. govorili su već o borbama na ulicama Jajca, o razbiija- "rtju hrvatske posade i zauzimanju Jajca od strane partizana.[6] aOdimah je izvršeno izviđanje iz vazduha kojim su dobiveni sledeći podaci: U Jajcu normalan saobraćaj, hemiijska fabrička radi, nikakve borbe niti tragova borbe, železnička stanica tu redu, stanovništvo u okolini radi na poljima.

Teritorijalni izviđači, koje je 26. nemačka Jagdkomanda s juga uputila u pravcu Jajca, naišli su sev. od Doganovaca na jake partizanske snage s više mitraljeza, kao i na potpuno demoralisane ostatke ustaškog bataljona iz Jajca. Iz iskaza stanovnika izbeglih iz Jajca dobijala se sve više i više sl'ika da se celokupna posada Jajca skoro bez borbe, ostavljajući dva artiljerijska oruđa i mnogobrojno teško naoružanje, dala 'i bekstvo.

(Situacija na dan 26.9 — vidi prilog br. I).[7]

[5] Ovo naređenje je od 24. septembra 1942 (vidi dok. br. 148).
[6] Vidi dok. br. 151.
[1] [8], [10], [11], [12], [13], [15] i [14] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

III. *Protivnapad na Jajce*

U cilju ponovnog uspostavljanja stare situacije u Jajcu, divizija se odlučila da u rejonu Travnik — Turbe prikupi jednu mešovitu nemačko-hrvatsku borbenu grupu pod komandnom pukovnika Sušnika, komandanta 738. pp i izvrši napad na Jajce.

Od 714. pd je 27. zatraženo da, ukoliko je to divizija u stanju da učini, učestvuje u ovoj akciji sa severa i severozapada. Divizija se još istog dana izjasnila spremnom da s jednom ojačanom pukovskom grupom nastupa na Jajce sa severa.

Stoga je nastupanje Grupe »Sušnik«, koja se već 27.9. bila u potpunosti prikupila, odloženo dok se sadejstvo 714. pd ne ispolji uspešno u odgovarajućem stepenu.

U međuvremenu, dalja izvršena izviđanja sa zemlje i isikazi stanovništva od 27, 28. i 29. dali su sve više sliiku da se partizani nisu zadovoljili samo zauzimanjem Jajca, već da jakim snagama (oko 4 brigade), pošto su prešli Vrbas između Jajca i D. Vakufa, nastavljaju pokret ka Travniku i dolini Bosne.

Stoga je već 28. bilo naređeno da se u rejoniu D. Vakufa formira još jedna nemačko-hrvatska borbena grupa pod komandom pukovnika Vista, komandanta 750 pp (sastav grupe po prilogu br. 12).[8] S vođom hrvatskih jedinica u rejonu Kupres — Bugojno je utanačeno da iz rejona Kopre-a jednom borbenom grupom jačine oko jednog bataljuna izvrši, na levorn krilu divizije, napad u dolinu Janje. Ovaj napad trebzdo je da izvrši jednovremeno s nastupanjem divizije. (Situacija na dan 27, 28. i 29. — vidi prilog br. 2).[9]

Prikupljanje Borbene grupe »Vist« je, nakon kraće borbe za oslobođenje železničke pruge Turbe — D. Vakuf i osposObljenja ove za saobraćaj, proteklo po planu i završeno 30.9. uveče. (Situacija na dan 30.9.1942. — Vidi prilog br. 3).[10]

Obe grupe su 1.10. zauzele svoje polazne položaje za napad na Jajce (vidi prilog br. 4).[11] Trebalo je da od ove, s jakim spoljnim krilima, pre svega s jako na zapad isturenim levkn krilom Grupe »Vist«, probijaju na Jajce i u sadejstvu sa Grupom »fon Vedel« iz 714. pd, koja nastupa sa severazapada, opkole i unište glavninu partizana.

Odmah po prelasku u pokret obe su borbene grupe na ćelom frontu severozapadno od puta Turbe — D. Vakuf naišle na neprijateljski otpor, kojii je slomljen. Pri tome, pojedine manje neprijateljske grupe su uspele da na vrlo nepreglednom terenu ostanu neprimećene od strane naših trupa. One su sledećih dana predstavljale stalnu neprijatnu

st i uznemiiravale pozadinske delove bataljona. Uveff.10. bili su dostignuti polazni položaji za napad. (Situa-
1.10 — vidi prilog br. 4).

: Napad je trebalo da usledi 2.10. u 7. Međutim, zbog ibačno guste magle, Grupa »Vist« je krenula u napad tek 9.30.

Neprijatelj je na ćelom frontu pružao snažan otpor, pa čalk kod Grupe »Vist« delimično vršio i protivnapade. Pri ~ie je ustaška četa u sastavu Grupe »Vist« drugog po podnaterana u bekstvo i odbačena na železničku prugu Turbe *D.* Vakuf. Prebacivanjem 10/750. pp i protivnapadom je .10. ujutru bila uspostavljena stara situacija. (Situacija 2.10 vidii prilog br. 5).[12]

Već 3.10. neprijatelj je pred Grupom »Sušnik« počeo da . povlači pod zaštitom snažnih borbenih zaštitnica, dok je jured Grupom »Vist« i nadalje pružao žilav otpor i vršio protivnapade, naročito na lcvom krilu, koje je, zbog veoma teIpog planinskog zemljišta i prašume, moglo da napreduje veoma lagano. O hrvatskoj borbenoj grupi, koja je trebalo da -napada jos zapadnije, preko Tisove k. i Gorice, nije se više "•jtifšta n' čulo ni videlo.

•? Nastojanjima da se sopstveno levo krilo izduži još više Ina zapad pružalo je ogromne teškoće zemljište. Pri tome je . ponovo dolazilo i do protivnapada iz pravca severoistoka, koji . su čalk delimično primorali levokrilnu četu da privremeno pre• đe u odbranu.

Divizija je stoga ponovo ojačala obe grupe i to:
Grupu »Sušnik« sa 7. i 8/738. pp,
Grupu »Vist« sa dve ustaške čete.
(Situacija 3.10 — vidi prilog br. 6).[13]

Neprijatelj siki otpor je Vidno oslabio 4.10. na ćelom frontu. Pred Grupom »Sušnik« su se nalazila još samo pojedina •slaba 'izviđačka odeljenja, 'koja su štitila povlačenje, a pred Grupom »Vist« još uvek snažna borbena zaštitnica. Samo na levorn krilu neprijateljski otpor je i nadalje bio snažan. Izviđanjem iz vazduha potvrđena je vest, dobivena već prethodnog dana, da se glavnina partizanskih snaga povlači na zapad i jugozapad.

Grupa »Sušnik« je dostigla Jajce, iz koga su se partizani bili povukli već prethodnog dana, a u njega su tenkovi Grupe »fon Vedel« ušli već po podne. Grupa »Vist«, koja je naišla na neObično teško zemljište, mogla je napredovati samo korak po korak. (Situacija 4.10 — vidi prilog br. 7)."

Neprijateljski otpor potpuno je slomljen 5.10. Prvi bataljon 750. pp, koji je napadao na Gorticu, nailazio je na

rasturene partizanske grupe, koje su pokušavale da izbegnu borbu i bile delom uništene, dalom razbijene, a delom zarobljene. Na žalost, glavnina partizana se izvukla na zapad. Prema iskazima zarobljenika i podadima jednog hrvatskog žandarma, ko'jii je bio zarobljen od strane partizana i potom pobegao iz zarobljeništva, izlazi da su pojedine brigade bile potpuno razbijene i da je vladala očajna zbrka. Gubici u mrtvijma i ranjenim su bili izvanredno veliki; partizani su gro svojih mrtvih i ranjenih odvukli na tovarnoj stoci i kolima. (Situacija 5.10 — vidi prilog br. 8).[15]

Podaci o sopstvenim)i neprijateljskih gubicima dati su u prilozima br. 9, 10 i li.[16]

IV. *Iskustva*

1.) Rukovođenje borbom:

a) *Izviđanje:*

Ponovo se ispoijilo da izviđanje daje zaista dobre rezultate jedino ako se vrši malim pokretljivim izviđačkim odeljenjima, koja se mogu prikriti na terenu i osmatrati. Za 'izviđanje na velikim udaljenjima su naročito podesne i jagdkomande od 15 do 30 ljudi (ni u kom slučaju jače). Veća odeljenja su blagovremeno otkrivana i stoga su retko donosila upotrebljive podatke.

Izviđanje iz vaizduha je ostalo kao veoma vredno sredstvo za *dopunu* izviđanja sa zemlje. U suštini donosilo je veoma značajne pokazatelje o pravcima 'pokreta glavnine partizana, koji su u većini slučajeva mogli da se otkriju na osnovu pravca kretanja velikih krda stoke, koja su pratili, ili išli ispred njih, naoružani odredi. Po-' kreti ili prikupljanja partizana retko su se mogli ustanoviti izviđanjem iz vazduha, s obzirom da su pri nailasku aviona 'brzo nestajali u gustim šumama ili jamama.

b) *Napad:*

Neprijatelj nije ni u kom slučaju u mogućnosti da izdrži planski pripremljen napad podržan vatrom teškog naoružanja. Uglavnom, može se ustanoviti da partizani veoma brzo podležu zajedničkoj vatri teškog naoružanja, artiljerije i teških minobacača. Divizija će stoga, više no do sada, koristiti i hrvatsku artiljeriju koja joj stoji na raspolaganju. Naročito su bili uspešni bombarderski napadi većeg broja aviona neposredno pre početka napada pešadije. Pešađija posle

ovakvih bomlbarderskih napada nije nailazila na otpor. Sadejistvo po vremenu bilo je regulisano na taj način što je pešadij'i bilo naređeno da može da krene u napad tek kada je bombarderski napad završen. Usled nedostatka sredstava veze druga mogućnost ne postoji.

c) *Odbrana:*

Partizani su na nekoliko mesta pokušali protivnapade. I dok su na položajima gde su (nemačke) jedinice odmah pristupile energičnoj odbrani bili odbijeni bez napora i gotovo bez sopstvenih gubitaka, dotle su uspeli da 2 ustaške čete energičnim udarom odbace i nanesu im značajne gubitke.

.) *Naoružanje:*

* a) *Pešadijsko:*

Teški minobacač — pre svega u planinama — ponovo se pokazao kao najbolje tešiko oružje. Bilo bi poželjno povećanje naoružanja teškim minobacačima.
S obzirom da se ne može računati s povećanjem ljudstva, predlaže se da se svakoj teškoj četi divizije (unresto 3 protivtenkovska oruđa)[17] dodeli još 4 teška minobacača. Divizija bi u tom slučaju bila u mogućnosti da za dejstva na brdovitom terenu, umesto sa ovde potpuno neupotrebljivim pt. oruđima, krene s više teških minobacača.

.) *Oprema:*

f-, Dotur pojedinim borbenim grupama, kao i pokret unapred teškog pešadijskog oružja na terenu, moguć je samo tovarnim grlima. Divizija se za sada ovde obimno pomaže civilnim vodičima stoke i civilnom tovarnom stokom. S obzirom da se može shvatiti da su ovi ljudi nepouzdani i plašljivi, mora se računati s tim da stalno dolazi do gubitka municije, prehrambenih artikala i oruđa pri svakom napadu manjih rastureni/h neprijateljskih grupa r pozadini. Stoga je hitno potrebno naoružanje divizije sopstvenom vojnom tovarnom stokom.

.) *Odeća:*

Ponovo se ispoijilo da je pokretljivost sopstvenih jedinica daleko ispod pokretljivosti neprijatelja. Samo su planinske čete bile u mogućnosti da na planinskom zemljištu

[17] Reči u zagradi su rukom precrtane.

donekle slede neprijatelja. Jednostavno se ne može očekivati od jednog čoveka u marševskim čizmama da je u brdima isto tako pokretljiv kao i brđarai partizani u opancima. Neophodno je stoga dok se god divizija bori u istočnobosanskom području, da se cela divizija snabde planinskim čizmama.

.5.) *Sredstva veze:*
Divizija raspolaže samo jednom mešovitom četom veze, koja pri dejstvima mora da obezbedi ne samo veze sa sopstvenim borbenim grupama, već i, za potrebe pozadinskog dela štaba divizije, normalne veze s mestima koja se obezbeđuju. Za ovakve zadatke njene snage nisu dovoljne, pogotovu kada u poduhvatima učestvuju i hrvatske jedinice, koje dolaze bez ikakvih sredstava veze i moraju takođe biti obezbeđene vezom. Potrebne su najmanje 1 telefonsko-telegrafska i 1 radLo-četa.

. Srpske leđne radio-stanice se nisu pokazale podesnim u planinama. Dvaput je po jedan bataljon bio po 24 časa bez veze sa svojim pukom.

V.

U zaključku se može reći da su jedinice, uprkos svim ovim nedostacima i teškoćama, uspele da u 4 dana očiste situaciju kod Jajca i da potu'ku neprijatelja, kojii nije bio loše naoružan i slabo pokretljiv. *Može se jedino zahvaliti borbenoj spremnosti nemačkih jedinica.*

Naprotiv, borbene snage formirane isključivo od hrvatskih jedinica, bilo to od oružanih snaga ili ustaša, otpadaju zauvek. Jajce je samo nov dokaz za to. Prisustvo nekog dela hrvatskih jedinica u ma kom mestu jako udaljenom od nemačkih jedinica predstavlja upravo podstrak kako četnicima tako i partizanima da se na lak način dođe do oružja.

Osnove za ovo su:

1,) *Nedostatak volje za borbu.* Ni oficiri ni ljudstvo nisu prožeti verom u njihovu samostalnu Hrvatsku. Oni su u odnosu na svoju sopstvenu državu potpuno ravnodušni i stoga nisu još spremni da se za nju zalažu ili čak da za nju umru.

2.) *Nedostatak odlučnosti i staranja.* Ukoliko je kod Balkanaca nedostatak odlučnosti i delovanja jako izražen, utoliko je za sada kod oficirskog kora hrvatskih oružanih snaga, s veoma malim izuzecima, preko svake mere izražen. Jedinice se ne uče, niiti obučavaju. Ne čini se ni najmanji pokušaj da se iz njih nešto izvuče. 0 staranju o ljudstvu

.. nema ni govora. Rrđavo odeveni, loše hranjeni, slabo nagrađeni i potpuno bez nadzora, stotine ne tako liošith vojnika ubijaju dan za danom i pružaju odličnu podlogu za •svaku komunističku propagandu. Otupe'li i nezainteresovami leže, stoje i sede oni Okolo u njihovim garnizonima / j stražarama i čekaju samo na trenutak kada im ističe rok ili kada će biti razoružani od četnika itli partizana.

Odgovarajuća naređenja i lične intervencije nemačkih oficira povodom ovakvog stanja nisu do sada doneli nikakve koristi. Divizija stoga namerava da, nakon izvršenja sopstvene predislokacije i novog rasporeda, smesti skupa i Obučava po jedan bataljon potčinjenih hrvatskih jedinica s po jednim nemačkim bataljonom.

Fortner

BR. 161

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 13. OKTOBRA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O CETNIČKO-ITALIJANSKIM ODNOSIMA U HERCEGOVINI[1]

KONCEPT

KR **Strogo poverljivo!**

Telegram

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije)
Odelj. Ic/A.O.
Primljeno: 14. okt. 1942. u 8,30 časova
O.K.W/W.F.St. **Br. 1015/42 str. pov.**

Starešine 01 07 06 **z.b.v. A.O** H.G.A.O.

Nemački general u Zagrebu je u svojstvu vojnog izaslanika uputio:

1. **OKW/odelj. za inostranstvo**
2. **OKH/odelj. vojnih izaslanika**
3. **OKH/odeljenju vojnih izaslanika Irene**
4. **Vazduhoplovnom F.St, grupi vojnih izaslanika za Istok — Šmit**
5. **Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, Ia**
6. **Komandujućem generalu i komandantu u Srbiji sledeći izveštaj:**

»**Situacija u istočnoj Hercegovini se pokazala** vrlo kritičnom **za interese hrvatske države, usled nejasne** politike **Italijana i njihovih prijatelja četnika, čiji broj iznosi najmanje 10.000 a koje su Italijani naoružali i plaćaju ih.** Dr **Rušinović[3], hrvatski civilni komesar pri italijanskoj** komandi, **obišao je prostoriju Dubrovnik — Mostar —** Stolac **u** toku **poslednjih nedelja i konstatovao je sistematsko** prote«vanje **i istreblljenje oelokupnog hrvatskog življa** istočno od

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, **NAV**-T-312, r. 467, s. 8057157—8. Na margini telegrama rukom je dopisano koliko parafa, oznake i reči.
[2] Štambilj primaoca.
[3] Nikola

e Neretve. Sve ovo se dešava s tolerisanjem i pod pokro-.jljstvom Italijaina. I Roata i novi komandant u Mostaru ~neral Santovito[4] ne poriču vezu svojih četnika sa Dražom lalilovićem, a svoj stav oni objašnjavaju težnjom da za vreme pronađu modus vivenđi sa srpskim stanovni-»m a docnije će se već naći, po njihovom mišljenju, izlaz i -a'kve situacije. Kako poglavnik tako i ministar spoljnih polova Lorkovic u ovim merama vide pripremu za raniji ili dopokušaj da se istočna Hercegovina ili priključi Crnoj Ćori, koja se nalazi pod italijanskim protektoratom, ili prepu-;sti D. Mihailoviću. Zbog toga je Roata pozvan da dođe što pre Ti posetu Zagrebu, pri čemu bi se razmotrio plan da se hercegovački četnici smene s nekoliko hrvatskih bataljona.

Pošto četnici predstavljaju italijanske pomoćne jedinice, to se verovatno mora računati s tiim, da će Hrvati taj >lan odbiti. U odnosu na situaciju u istočnoj Bosni i u ce-Hrvatskoj koju su posele nemačke jedinice, razvitak situije u Hercegovini ne može biti pozitivan.

Politika iitalijanskih vojinih krugova je krajnje neshvatva, alii se ne može prihvatiti mišljenje koje se ovde često a.va, da se generali u Hercegovini i južnoj Dalmaciji laže u opoziciji prema komandantu armije Roati.

U Dubrovniku, po mišljenju Hrvata, u vezi s pozivajem u vojsku, davanjem prednosti u pogledu ishrane onima ji su prijatelji Italiijana, kao i drugim metodima, vrše se •ipreme za pripajanje celokupnog priobalnog pojasa Italiji.

Sve informacije zvaničnih hrvatskih predstavnika koje rlaze iz Rima govore nedvosmisleno o tome da tamo postoje *ia* raširene ideje da se uisvajianjem neutralnosti iziđe iz log stanja. Veoma je upadljivo, za razliku od ranijeg pe->da, da se i u fašističkim krugovima mnogo govori o jedCHi takvom .rešenju'« — Kraj izveštaja.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku se slaže s :taVkama nemačkog generala u Zagrebu u odnosu na teri-"je koje Nemci posedaju. U odnosu na poslednji stav ne se dati mišljenje.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije) Ia,
Br. 2669/42 str. pov.
od 13.10.42. u 20,20 časova

ačnost prepisa overava
[5]

>vniik u generalštabu

[4] Ugo
[5] Potpis nečitak.

BR. 162

OBJAŠNJENJE KOMANDANTA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 13. OKTOBRA 1942. O ČETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVI CA, NEMAČKO-ČETNIČKOJ I ITALIJANSKOJ SARADNJI I MOGUĆNOSTI ZA REŠENJE CETNIŠTVA U NDH[1]

Poverljivo

718. peš. divizija **Div. St. Qu. 13.10.42**
Odeilj. Ia
Pov. br. 3139/42

Predmet: **Odnos prema četnicima**
Veza:

I. OPSTI DEO

Nema sumnje da četnički odredi koji su se organizovald u hrvatskoj državi[2] predstavljaju u oelini značajan faktor.

Oni su nastali od Srba iz bivše jugoslovenske vojske i od dobrovoljaca iz srpskog stanovništva koji su im se pridružili delom zbog ustaškog progona, delom iz vlastitih pobuida i žeilje da budu »komite«. Tu su još i razbijeni ostaci bivših partizanskih grupa.

Politički ciljevi četnika se ogledaju u punovažnom, osnivanju velike samostalne kraljevine Srbije.

Putevi kojima žele da postignu taj cilj su sledeći:

— privremeno prijateljstvo sa Italijanima, da bi **dobili oružje ,i muinićiju,**

— ispoljavanje lojalnog držanja prema nemačkim oružanim snagama, da ih one ne bi ometale u organiizovanju.

— prividni pregovori sa hrvatskim nadleštvima, da bi i s te strane dobili municiju i bili ostavljeni na miru.

Četnici uopšte nisu za ozbiljne protivnike uzimali hrvatske domobrane, nego su ih delimično čak li trpe[1]!! na svojoj teritoriji. Nasuprot tome, nastavljali su svim sredstvima ogorčenu borbu protiv ustaša.

Njihova organizacija je zasnovana na vojnim principima **i već je čvrsta.**

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. *652-6*

[1] Misli se na Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Naoružanje je veoma različito. Većinom se sastoji od oružja bivše jugoslovenske vojske, a ne malim delom od oružja koje je oduzeto partizanima ili hrvatskim domobrai, kao i od nešto oružja koje je izbačeno iz stranih aviona.

Municija predstavlja najveće teškoće.

Četnici moraju štedljivo da ekonomišu zalihama mumije koje su ostale od Jugoslavije, odnosno da s vremena a vreme popunjavaju svoje rezerve municije razoružavanjem •rvaitskih posada.

, Komandovanje je veoma dobro za ograničeni gerilski t. Za borbena dejstva većih razmera nemaju ni (sredstava .i dovoljno Obučenih starešilna.

Može se reći da su oni daileko nadmoćniji od hrvatskih oobranslk'ih i ustaških jiedlinica iste jačine.

II. SADAŠNJI ODNOS PREMA ČETNICIMA

a) Italijainske jedinice u italijanskoj interesnoj zoni ne 0 ida su koristile četnike za 'borbu protiv partizana, nesu im pomagalle pri formiranju odreda i isporučivale "je, municiju i hranu, četnički komandanti i srpsiki po-'Čari (Jevđević,[3] T.[4] Perović) česti su gosti kod italijanskih landi, mada oni uopšte ne kriju da se nljihova borba od-1 u prvom redu na ustašku državu Hrvatsku. Tako se, na aer, dogodilo da su četnički odredi D. Jevđevića 19. avta 1942. godine napala i razbili ustašku posadu u Foči "gled Itailijana.[5] Takođe je u poslednje vreme često doili© do nečuvenih prepada naoružanih četničkih bandi na atsiko železničko osoblje i putnike 'na pruži Sarajevo — Oštar u italijanskoj interesnoj zoni, naočigled Itailijana.

b) U nemačkoj zoni, pre svega u pretežno srpskim reima, postoji niz četničkih grupa, čije je držanje nejasno.

Na području osiguranja 718. pd hrvatska vlada je u leto opila sporazume s raznim četničkim grupama,[6] koji se

[3] Dobrosav
[4] Todor (Toša)
[5] Vidi dok. br. 132, nap. 7. Tom prilikom četnici su izvršili ma-"vni pokolj muslimanskog stanovništva (Zbornik, tom IV, knj. 6, k. br. 166 i 167; AVII, a. NDH, reg. br. 9/2—28, k. 56).

* Prema naknadnom izveštaju komandanta nemačkih trupa u DH general-majora Rudolfa Litersa, 1942. su zaključeni sledeći ugori između četnika i ustaških predstavnika NDH:

— 28. maja 1942. u s. Lipcu s četničkim odredima »Ozren« i Trebava«;

— 14. juna 1942. u Banjoj Luci i Prnjavoru s četničkim odredom **Borja«;**

— 15. juna 1942. u s. Loparama s četničkim odredom »Majeca«.

mogu smatrati kao sporazumi o primirju. Međutim, ni Hrvati ni četnici se nisu pridržavali obećanja. Sporazumi se više ne uzimaju ozbiljno. Ovde polako ali sigurno ponovo počinje ratno stanje između četnika i hrvatskih domobrana. Između četnika i ustaša nije nikad ni prestajalo. Ono se za sada ispoijava u malim prepadima na isturena hrvatska uporišta i posade i u njihovom razoružavanju.

Na području osiguranja 718. pd četnići pokušavaju da izbegnu svaki sulkob s nemačkim jedinicama i delimično se nude kao pomagači u borbi protiv partizana, a delimično održavaju tesne veze s nemačkim komandantima. Divizija im nije davala nikakva Obećanja, a nije im do sada isporučen niiti jedan metak. Oni stalno naglašavaju da je njihova borba usmerena samo na obezbeđenje srpskih sela i da će se boriti samo protiv ustaša, muslimanske milicije i partizana.

Uprkos tome mora se pretpostaviti da većina tih četničkih grupa želi tako da dobije u vremenu da bi mogla dailjie neometano da se organizuje i što jača nastupi na dan opšteg srpskog ustanka.

U akcijama protiv partizana može se sarađivati s tim četnicima samo u oblastima gde se ne nalaze ustaše ili muslimanska milicija, tj. na području osiguranja 718. pd samo u malom broju rejona. Međutim, u tim rejonima vlada uglavnom mir, zato što nema ustaša i muslimanske milicije.

U ovim ugovorima četnici su ,se obavezali: da priznaju NDH i poglavnika, da obustave neprijateljstva protiv vlasti i oružanih formacija NDH, da pružaju pomoć u borbi protiv partizanskih jedinica i pomoć pri uspostavljanju mira i ustaške vlasti; a četnicima se garantovalo: samouprava, nošenje oružja, municije, lečenje u bolnicama, novčana pomoć porodicama poginulih četnika i sloboda kretanja (AVII, Ča, reg. br. 12/2—1, k. 245). U istočnoj Bosni vojvoda Kerović je nastavio Dangićevu saradnju s nemačkim okupatorima, proširujući je i na predstavnike ustaške NDH. Vojvoda Kerović je 29. maja 1942. odredio komandanta Drinskog četničkog bataljona Đuru Bižića da 30. maja 1942. vodi pregovore s ustašama o saradnji u širem rejonu Majevice. Tada je i sklopljen sporazum u Loparama o zajedničkim akcijama protiv NOP-a. Sa predstavnicima nemačke 718. pd u Tuzli jula 1942. pregovore o »primirju« su vodili Kerovićevi predstavnici. I 11. avgusta 1942. nemački obaveštajni oficir 718. pd je izvestio da su u toku pregovori sa četničkim komandantom Kerovićem u Loparama. Takođe, i sam vojvoda Kerović se sastao 20. avgusta 1942. u Loparama s predstavnicima 718. pd. Potvrđeno je na tom saštanku da se »primirje« i dalje održava, a trupe sarađuju (AVII, Ča, reg. br. 9/2, 22/2, k. 210; reg. br. 7/2 i 9/2, k. 233; reg. br. 11/8, k. 204; reg. br. 25/4, k. 240, reg. br. 8/14, k. 270; NAV-T-315, r. 2271, s. 4—50; T-315, r. 2270, s. 392—5 i 806; Rasim Hurem, Sporazumi o saradnji između državnih organa NDH i nekih četničkih odreda u istočnoj Bosni, Prilozi br. 2, 1966, Institut za istoriju radničkog pokreta, Sarajevo).

Do sada su četnici ajngažovani u 2 slučaja: prvi put kao osiguranje puteva dotura, drugi put kao jedinice za zaprečavanje i izviđanje. U oba slučaja pokazali su se kao pouzdani i korisni saveznici.

Na području osiguranja 714. pd angažovani su nekoliko puta četnički odredi u borbi protiv partizana, delimično sa dobrim rezultatom.[7]

III. MOGUĆNOSTI

Treba resiti pitanje četnika.

Sadašnje različito tretiranje četnika (u ital. interesnoj zoni kao apsolutni prijatelji, na području 714. pd kao saveznici u borbi, na području 718. pd nemačka divizija ih pažljivo odbija, uistaše ih smatraju krvnim neprijateljem a zvanični predstavnici hrvatske vlade partnerom za pregovore) krije u sebi velike opasnosti. Pre svega, četnički komandanti stiiču utisak da nemačke, italijanske i hrvatske civilne i vojne vlasti nisu jedinstvene i da se mogu izigrati jedni pomoću dirugih.

Potrebno je da se hitno nađe principijelno rešenje koje bi važilo za sve, pre nego što bude kasno. Inače postoji velika opasnost da će Nemačka morati prebaciti na hrvatsku teritoriju znatno jače snage nego do sada, koje bi dugo vreme bile tu vezane.

Postoje sledeće mogućnosti za rešenje tog pitanja:

1.) *Italijansko rešenje:* Potpuna saradrtja s četnicima, dakle i isporuka oružja i municije. To rešenje je neizvodljivo iz političkih razloga, jer bi značilo otvorenu borbu protiv hrvatske države.

2.) *Potpuno odbijanje* četnika, tj. razoružanje i razbijanje svih četničkih grupa.

3.) Saradnja s četnicima pod sledećim uslovima:

a) da priznaju hrvatsku državu,

b) da se odreknu svih oznaka i izjava koje podsećaju na ponovno osnivanje velikosrpske kraljevine, kao što su srpski orao, srpski pozdrav, naziv jedinice »Kralj Petar II«,

c) da polože zakletvu hrvatskoj 'državi.

Poznajući mentalitet Srba može se pretpostaviti da bi deo njih koji bi prihvatio te usllove učinio to samo zato da bi dobio oružje i municiju, a da bi u pogodnom momentu ponovo postao otvoreni protivnik.

[7] Pored četničkih odreda »Kočić« i »Manjača«, u borbama protiv NOP i DV Jugoslavije učestvovali su i delovi četničkih odreda »Borja«, »Ozren« i »Trebava« (AVII, Ča, reg. br. 35/2, k. 213).

Hrvatska država bi u tom slučaju morala četnicima da učini sledeće ustupke:

a) da im Obeća da će ih tretirati kao lojalne građane,

b) da povuče ustaše iz srpskih oblasti,

c) da oslobodi srpske stanovnike ikojli su oterani u koncentracioni logor,

d) da se brine za rodbinu ratnih zarobljenika,

e) da im dodeili branu,

f) da im isporuči municiju za borbu protiv partizana.

Ti ustupci su u leto ove igodiine učinjeni pojedinim četničkim grupama s kojima je hrvatska Vlada sklopila sporazum.

Danas obe strane tvrde da se partner nije pridržavao sporazuma.

Imajiući u vidu hrvatsku državu, ova kompromisna rešenja izgledaju krajnje opasna. Ona će pružiti četnicima ne samo vremena i mira za organiizovanje, nego će uništiti i ono malo autoriteta što ga je imala hrvatska država u srpskim oblastima. Dokaz za to isu sve češći napadi četničkih grupa s kojima je hrvatska vlada već sklopila slične sporazume.

Najbolje je rešenje ono koje je navedeno pod tačkom 2: razoružanje i razbijanje četničkih odreda.

IMovi da se to sprovede su sledeći:

a) principijelno isiti stav italijanskih komandi prema pitanju četnika;

b) zajednička akcija sledećilm redosledom:

— razoružanje i razbijanje itallijansklih četničkih odreda,

— razoružanje i razbijanje četničkih odreda u nemačkoj interesnoj zoni.

U tu svrhu potrebne su zajedničke akcije.

c) zajednička nemačko-italijanska komanda za cellu Hrvatsku.

pot. Fortner

F.d.R.
Gajtner,
g-štaibni major i Ia

BR. 163

ZAPOVEST 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 16. OKTOBRA 1942. BORBENOJ GRUPI »HOFMAN« ZA NAPAD NA PARTIZANSKE SNAGE NA KOZARI[1]

714. peš. div. *K.T.B*[3]
I Odelj. Ia, 1258/42 pov Div. St. Qu., 16. oktobar 1942.

POVERLJIVO!

Predmet: Operacija »Kozara«.[4]

* 1) *Neprijatelj:* videti prilog 1 uz obaveštaljni bilten o neprijatelju br. 5a.[5]

2) *Grupa »Hofman«* počev od 19.10. uništava partizanske grupe u rejonu G. Podgradci — Bos. Dubica — Brdo — Prijedor — Kozarac.[6]

* 3) U tome cilju, njoj se do 18.10. u 00,00 časova upućuju) potčinjavaju:
11/721. pp bez 5. čete,
11/721. pp sa 2, 11. i 12. četom,
III/741. pp,
bataljon »Ludvig fon Baden«,
ojačan 1/5. gorskog zdruga,
IV/3. gorskog zdruga,
II/5. pp sa 7. i 8. četom,

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1128.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] Koncentričan napad u cilju ponovnog čišćenja Kozare od jedinica 5. krajiške NOU brigade počeo je 19. oktobra 1942. Ova brigada je izbegla odlučne sudare, pa se, sklonivši ranjenike, 21. i 24. oktobra, u dva pravca, probila u Podgrmeč. Do 27. oktobra Grupa »Hofman« je krstarila Kozarom vršeći represalije, a u s. Jelovcu i s. Palančištu (kod Prijedora) pobila oko 620 ljudi, žena i dece (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 149, 153, 158 i 159, knj. 8, dok. br. 29; AVII, a. NDH, reg. br. 21, 22, 30/1, k. 14 ree. br. 3/1, k. 15, reg. br. 20/1, k. 54, reg. br. 3/44, k. 87, reg. br. 1/8, k. 172; Pero Morača, n.d., str. 330, 354 358. i 362).

[5] Obaveštajni bilten o partizanskim snagama na Kozari sadrži: stanje puteva na Kozari, topografski opis zemljišta i aktivnost partizanskih snaga na Kozari i u luku r. Una — r. Sava zapadno od puta Prijedor — Bos. Dubica od 3. do 13. oktobra 1942 (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1129—34).

[6] Vidi dok. br. 168.

Komanda Sevemog pozadinskog rejona sa 5, 6/5. pp i 18, 22/10. pp,
ustaški bataljon Devčiča,
1. i 3/11. pp,
2, 3, 4/661. art. div.,
2/IV art. div., 3/II art. div.,
Inž. četa 714,
delovi čete veze 714 (2 bežična odeljenja tipa b srednjeg dometa, 2 telefonska linijska odeljenja tipa a).
Štab načelnika transportne službe 713, delovi auto-skolone male nosivosti 714, vod tovarnih grla 1/713. transportne kolone,
3 sanitetska automobila.

4) ***Izviđanje iz vazduha i podršku bombardovanjem* s naznačenjem ciljeva tražiti od divizije.**
5) ***Služba veze:* videti prilog 2,**[7]
6) ***Odredbe o snabdevanju:* videti prillog 3a, b.**[8]
7) **Svakodnevno dostavljati jutarnje izveštaje do 7 časova, večernje izveštaje do 19 časova. Svima potčmjenkn podgrupama i jedinicama dati uputstva *da dostavljaju izveštaje po svojoj inicijativi,* i to da dostavljaju kratke i jasne izveštaje, obuhvatajući samo ono što je bitno.**

Štal

Dostavljeno:
Grupi »Hofman«
Odelj. Ia, lb, Ic
KTB

[7] i [8] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

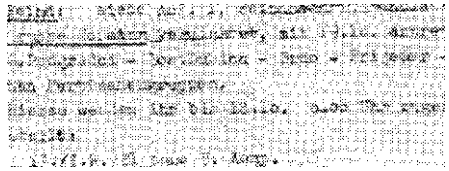

«

«

llliilli -.a >«». - .

:j#tigSi.fi

Fotokopija dokumenta br. 163

j

BR. 164

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 18. OKTOBRA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RAZBIJANJE PARTIZANSKIH SNAGA U ŠIREM REJONU JAJCA, S UPUTSTVOM ZA VOĐENJE BORBE[1]

18. odct. 1942.
Poverlljivo

»718. peš. divizija **Ia/K.T.B. 1007[2]**
Az 8 op. Odelj. Ia,
Pov. br. 3202/42. **Div. St. Qu„ 18.10.1942.**
20 čas.

DIVIZIJSKA ZAPOVEST BR. 34

za razbijanje partizanskih grupa u rejonu Jajea[3]

Karte: 1:100.000
1: 50.000

1.) ***Partizanske grupe,*** **koje su zajedničkom akcijom sa deloVima 714. pd rasterane iz Jajca i okoline,[4] ponova su se okupile zap. i jugozap. od Jajca, pa se čini da sine-**

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, >'r. 2270, s. 669—72.

[2] Dopisano rukom.

[3] U prethodnoj divizijskoj zapovesti, br. 33 od 15. oktobra 1942, između ostalog, piše:

»1.) Partizanske snage nepoznate jačine su u toku 14.10. ponova zauzele Jezero i bile 4,5 km istočno—severoistočno od Jezera i prešle žel. prugu Jajce — D. Vakuf južno od Jajca u pravcu istoka. Očigledno je da nameravaju ponova napasti Jajce.

2.) 718. pd ponova napada ove partizanske snage s namerom fda ih razbije.

3.) *Radi toga upućuju se na marš:*

a) Borbena grupa »Sušnik« u rejon Turbe.

b) Borbena grupa »Vist« u rejon D. Vakuf.

c) *Borbena grupa »Nojman«:*

Ojačana 5. četa 738. pp s potčinjenim joj XVII ustaškim bataljonom ostaje u Jajcu i brani mesto.

4.) *Sastav borbenih grupa* [...]« (AVII, NAV-T-315 r. 2270, s. 660—1).

[4] Vidi dok. br. 154 i 157.

raju novi napad na Jajce. Pojedinosti videti u priloženom ofeaveštajnom biltenu o neprijateljiu.[5]

2.) *718. peš. divizija,* nakon završenog pokreta svojih jedinica, sa 4 borbene grupe prodire u rejon Jajca i jugoist. od grada i uništava tamo sakupljene partizanske grupe.[6]

3.) li tom cilju formiraju se sledeće *borbene grupe:*

a) *Borbena grupa »Sušnik«:*

Komandant: Pukovnik Sušnik, komandant 738. pp
Jedinice: Štab 738. pp
1/738. pp (bez 1 čete), (2/738)
11/738. pp (bez 5. čete)
III/738. pp
11/15. hrv. pp
1 vod 3/IV hrv. inž. bataljona
Art. štab pukovnika Domanika
Regrut, bat. IX hrv. art. diviziona
1/IX hrv. art. diviziona
3 (brd.) bater. IX hrv. art. diviziona
2/XI hrv. art. diviziona
Delovi 718. čete za vezu

b) ***Borbena grupa »Vist«:***

Komandant: Pukovnik Vist, komandant 750. pp
Jedinice: Štab 750. pp
1/750. pp (bez 1 čete) (2/750)

[5] U ovom obaveštajnom biltenu, br. 8, o stanju partizanskih snaga u rejonu Jajca između ostalog, piše:

»Iz rejona Jajce, posle zauzimnja grada od strane naših trupa i posle povlačenja glavnine nemačkih trupa, pristižu neprekidno izveštaji da se razbijene partizanske grupe prikupljaju severno i severozapadno od Jajca i da dobijaju pojačanja iz rejona Kupresa (30 km juž. od Jajca). 12. oktobra 1942. ove partizanske grupe posele su Jezero. Pošto one takođe drže i visove severno i južno od Jezera, to one ugrožavaju Jajce sa zapada i jugozapada. Sadanja jačina može da se proceni na 2000 ljudi. Treba očekivati dalja pojačanja s jugozapada […]

Kod ovih partizanskih grupa mora se računati sa dovoljnim naoružanjem pošto su one pri prvom napadu na Jajce upotrebile teško pešadijsko naoružanje i artiljeriju a u samom Jajcu su zaplenile 4 art. oruđa, oko 30 lakih i teških minobacača i isto toliki broj mitraljeza sa dovoljno municije […]

Stanovništvo u rejonu Jajce otvoreno simpatiše partizane. Stoga se mora računati s tim da će partizani dobijati svaku moguću podršku« (AVII, NAV-T-315, r. 2271, s. 125).

[6] Ove ojačane borbene grupe 718. pd su 21. oktobra 1942. otpočele jedanaestodnevnu operaciju »Jajce II« za razbijanje 3. sandžačke NOU brigade i 3. krajiškog NOP odreda u Janju i Pljevi. Međutim, ove snage su se izvukle na greben Vitoroga bez velikih gubitaka (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 200, 204, knj. 8, dok. br. 2, 9, 19, 30, 231, 232 i 248; Pero Morača, n.d., str. 340—345).

11/750. pp
12. četa 750. pp (delovi)
1/5. hrv. pp
III/5. hrv. pp
1/8. hrv. pp
1/15, hrv. pp (delovi)
1 vod 3/III hrv. inž. bataljona
4 (brd.) bat. 668 art. diviziona
3 (brd.) bat. VII hrv. art. diviziona
Saraost. vod brd. topova VII hrv. art. diviziona
3 (brd.) bat. XI hrv. art. diviziona
Delovi 718. čete za vezu

c) ***Borbena grupa »Humel«:***

Komandant: Ppuik. Humel, k-t 668. art. diviziona
Jedinice: Štab 668. art. diviziona
2/668. art. diviziona
3/668. art. diviziona
1/XI hrv. art. diviziona
9/12. tenkovske čete
10/12. tenkovske čete
103. železnički oklopni voz

Borbena grupa do s. Doganovaca ostaje potčinjena Borbenoj grupi »Vist«.

d) ***Borbena grupa »Nojman«:***

Komandant: Kap. Nojman, komandir 2/501. mot. bataljona feldžandarmerije
Jedinice: 5/738. pp
Delovi 2/501. mot. bataljona feldžandarmerije
7/12. tenkovske čete
XVII ustaški bataljon, Jajce

4.) *Zadaci:*

a) *Borbena grupa »Sušnik«* posešće polazne položaje u rejonu Turbe, tako da dana X u časova Y, napredujući duž ceste Turbe — Jajce, može u jednom zamahu prodreti do Jajca. Sa obe strane ceste uputiti jaka izviđačka odeljenja kao bočna osiguranja. U ovom napadu ne radi se o pročešljavanju zemljišta duž obe strane ceste, nego o brzom prodoru u Jajce.

b) *Borbena grupa »Vist«*[7] poseda polazne položaje u rejonu Doganovaca, tako -da dana X u časova Y može širokim frontom, s jakim levim krilom, naistopiti pravcem jugozapada preko Ljuše na Babici —. Todorići.

Zadatak je grupe da brzim zahvatom posedne visinski predeo na linija Mala Ljiuša — Bulina dol. Dnevni cilj: dolina Vaganac.

Odavde, nakon prelaska doline Vaganac, grupa treba da prodire desnim krilom pravcem Vaganac — Janja, a jakim levim krilom prema severozapadu do žel. pruge Jezero — Šipovo — Dragnič.

c) *Borbena grupa »Humel«* od dana X sa defovima Borbene grupe »Vist« Obezbeđuje se od prepada sa desnog krila i iz pozadine, a zatim (tek nakon zapovesti iz divizije) prodire u dolinu Šedinac da se tamo sjedini sa Grupom »Nojman«.

d) *Borbena grupa »Nojman«* od dana X poseda i brani mostove kod Jajca, a zatim (tek nakon zapovesti iz divizije) dolovima iz Jajoa prodire na juigozapad do doline Šedinac (ušće r. Šedinac u Vrbas) i s frontom prema jugozapadu zatvara ovu dolinu.

5.) *Divizija namerava zatim:*

Zahođenje ka severoistaku Borbenom grupom »Vist« •posesti i držati opštu liinijiu Volari — Šipovo — Trnovo, borbenim grupama »Sušnik«, »Nojman« i »Humel« prodreti duž obe strane Jezera prema zapadu, a zatim, obilaskom (ka jugozapadu, partizanske grupe koje se nalaze u rejianu Jezera poterati ka jugozapadu, prema Grupi »Vist«, i nakon opkoljavanja uništiti ih.

6.) *Uputstvo za vođenje borbe:* (viidi priloženi podsetmk).

7.) *Veza:*

Načelnik veze divizije će obezlbediti:

a) žičanu vezu: divizija — borbene grupe,

b) radiovezu: divizija — borbene grupe.

c) Centar veze divizije postaviti najpre u Turbe, gde će se vršiti i primopredaja pošte.

8.) *Mesta prikupljanja ranjenika:*

najpre: Turbe i D. Vakuf,
kasnije: Doganovci i Jajce.

[7] Opširnije o dejstvima ove borbene grupe u operaciji »Jajce II« od 18. oktobra do 6. novembra 1942. vidi u njenom izveštaju od 6. novembra 1942. o borbama s partizanskim snagama u rejonu Jajce — Jezero (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 722—30).

v.) Mesto prikupljanja konja:
najpre: Turbe,
kasnije: Jajce.

0.) *Mesto sakupljanja zarobljenika i plena:*
najpre: Turbe,
kasnije: Jajce.

1.) KM divizije ostaje u Sarajevu.

Adresati na konceptu.

Fortner

Po ds etnik,
uz divizijsku zapovest br. 34, tač. 6
(718. pd, Odelj. Ia, pov. br. 3202/42. od 18.10.42)

Uputstvo za vođenje borbe

;1.) Partizani najčešće ne pružaju otpor povezanim frontom, nego u grupnom sdistemu, pa i tu samo dotle dok naše jedinice ne pođu u organlizovani napad. Tada se oni vesto i brzo izvuku.

Radi ovoga moraju mlađe starešine više nego do sada brzo i samostalno delovati, tj.: svaki starešina koji primet'i da je njegov sused naišao na jači otpor neprijatelja, a pred sopsitveniim frontom nema nekog posebnog otpora, mora bez odugovlačenja, ostavljajući osiguranja na svom frontu, s jačim delovdma požuriti suisedu u pomoć, po mogućstvu zaobilazeći protivnika s leđa, i težeći uništenju neprijatelja.

2.) Borba ne srne *noću* da prestaje!

Partizani su se do sada uvek noću neopaženo premeštai'i.

Zbog toga su potere za njima po danu najčešće ostajale bez rezultata.

Radi toga jedinice moraju i noću ostati u dodiru s protivnikom i jačim izviđačkim grupama blagovremeno osetiti njegovo povlačenje, odnosno sami preći u gonjenje.

3.) *Veze:*

Ne sme se ponova desiti da zbog kvara radio-stanice jedna borbena grupa ostane 24 časa bez ikakve veze s jednim od svojih bataljona. Radi ovakvih slučajeva treba imati u pripravnosti kurire, kurire konjanike i odmah ih slati sa obe strane.

4.) Sadejstvo s hrv. ratnim vazduhoplovstvom:

a) Označavartje sopstvenih jedinica pomoću zastava s (kukastim krstom, naročito prednjih linija, još uveik je suviše nezadovoljavajuće. To izviđačima otežava njihove zadatke, a akcije borbenih aviona u sadejstvu kriju u sebi veliku opasnost za sopstv. trupe.

b) Prilikom bombardovanja označenih ciljeva pešadija na u kom slučaju ne sme prići bliže od 500 m do cilja pre no što napad bude završen. Pri ovome se mora vaditi računa da ne bude ni previše oklevanja.

5.) *Angažovanje haubičkih baterija* — kad god je moguće otvarati koncentričnu vatru na rentabilne ciljeve. Kad god je to moguće, angažovati pojedinačna artiljerijska oruđa daleko u prednjim linijama radi neposredno» gađanja ciljeva.

Pri napadu Grupe »Humel« od Doganovaca prema dolini Šedinac treba kao pešake angažovati sve slobodne vojnike iz baterija radi nedostatka pešadije, te ih rasporediti po grupama za obezbeđenje i udarnim grupama. Za ovaj napad biće dovoljno ako jedna haubička baterija bude pripravna za dejstvo.

BR. 165

NAREĐENJE KOMANDANTA POLICTTF *at* »r ^r OKTOBRA

KOMANDANT POLICIJE PORETKA ALPENLAND
KOMANDNO MESTO BLF.D
OPERATIVNI OFICIR

BLED, 22. oktobra 1942
Karta- 1 75000
Sekcija: Radovđjliea

NAREĐENJE ZA AKCIJU BR. 96

» o d Bleda). U

u AVli,Sregmbkr. Virk0g33PrePiSa dokumenta (P^anog na mašini)

ezničkoj pruzi Jesenioe — Boh. Bistrica, naročito u oko- Dobrave.[2]

Uveče 21.10.1942. jedna jaka banda iz pravca Belška \ uputila se ka jugu preko Kranjska dolina — Gorjiuše. U 5i između 21. i 22. 10. 1942. jedna jaka banda u Nomenju ršila je veću pljačku životnih namirnica i stoke. 22.10.1942. 12,15 časova noću naišli su naši agenti u blizini k. 1066 jo>ko 1,5 km severozapadno od Boh. Bele) na oko 20 bandita, /i su se povukli ka jugu, kako se pretpostavlja — ka planini rjanca.

irno je da je sve akte sabotaže, ubistva i pljačke izvršila ićozvana Pokljuška banda. Posle neobičnog mira u poslllednje le 'izgleda da je banda sa Stola napustila prostor severno Save Bohinjke. Ona je, navodno, na maršu za Doilenjsku. >guće je da su se manji delovi bande sa Stola spojili sa idom s Pokljuke. O tome govori velika jačina bandita koji noću između 19. i 20.1942. u Gornjem gorju izvršili jednu pljačku životnih namirnica.

Banda s Polkljiuke se izvesno nalazi na prostoru: Gornje rje — Poljščica — k. 711 — k. 555 — k. 678, k. 902 — Zaaa (k. 1008) — Gornje Gorjuše — k. 1084 — k. 1195 — di Studenec — duž druma preko Pokljuke do Gornjeg gorja. Treba imati u vidu eventualno povlačenje bande preko el'ovice.

2.) KOMANDANT II BATALJONA 19. POLICIJSKOG PUKA:

čev s prvim večernjim časovima 22.10.1942. sopstvenim sna-:.ma pretražuje gore navedeni prostor, zaustavlja bandu i ištava je.

dće mu potčinjeni:

bataljon 4. policijskog puka bez 1. čete,
2. motorizovana rezervna žandarmerijska četa Alpenland,
motorizovana rezervna žandarmerijiska četa Alpenland,
Teška četa Alpenland kao pešadfijsika četa,
.-.Policijska četa brdskih lovaca Alpenland.

Snage *oružane sile* dobille su zapovest da počev od sumraka 22.10.1942. postave zasede na svim strminama na opštoj liniji Tratovec (južno od Poljščice) — duž Bohinjiske ceste do Zadlera.

Komandant žandarmerije, komandno mesto Bled: Narađu/je uipotrebu zasede s početkom sumraka do Tratoveca na opš^oj

[2] O situaciji na tom području Slovenije vidi Zbornik, tom VI, knj. 4, dok. br. 171: izveštaj komandanta SS i policije alpske oblasti od 22. oktobra 1942. godine.

liniji preko južnog izlaza iz Poljščica do, zaključno, Krnice. *Snage I bataljona 4. policijskog puka:* Upotrebiti >za zasede od Krniice duž Pokljiuške ceste ka jugozapadu u visini k. 1013.

II bataljon 19. policijskog puka sa snagama uporišta Plazgejov Rovt organizuje pojačano obezbeđenje zapadnog grebena Jelovice počev južno od Kupljenika do u visini Z Uskih Alpi.

3.) KOMANDANT POLICIJE BEZBEDNOSTI I SLUŽBE BEZBEDNOSTI, BLED:

Snage ispostave Radovljica uputio je u Lesce štalbu II bataljona 19. policijskog puka.

4.) *181. policijska brdska četa za vezu stavlja se na raspolaganje* majoru Hertlajnu. Dežurna radiostanica Bled biće svaka dva sata na pripremi počev od 19 časova 22.10.1942.

5.) Tumače i vodiče koji poznaju teren tražiti od predsednika opštine.

6.) *Saobraćajni oficir* staraće se za pogonski materijal.
7.) Sledovanje izdati za dva dana .

zastuipa:
Grize [Griese] poručnik
pol. sigurnosti

Za tačnost prepisa:
.. ,[3]

Dostavljeno:
[4]

[3] Potpis nečitak.

danata ?tcdinklTo?im^i PrOStora (zostav)I^ su imena komanalmia i jeamica kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BAVEŠTENJE KOMANDANTA SS POLICIJE OD 23. OKBRA 1942. RAJHSFIRERU SS I ŠEFU NEMAČKE POLIIJE O REGRUTOVANJU RUSKIH EMIGRANATA ZA POMOĆNU POLICIJU U SRBIJI[1]

Comandant SS i policije u Srbiji[2] — Beograd, 23. Oktobra 1942.

Poverljiivo

.Tgb, br. 1055/42 pov.

RAJHSFIRERU SS I ŠEFU NEMAČKE POLICIJE
U MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
— lični štab —

Berlin SW *11*
Ulica princa Albrehta br. 8

Sadržaj: Regrutovanje ruske emigracije na području Jugoistoka

'Veza: Telegram od 22.10.42 — HGWD fbr. 113321[3]

Srbija je u proteklo vreme bila slabo posednuta trupama Vermahta, što je podstaklo u međuvremenu preminulog načelnika štaba komandu/jlućeg generala i komandanta u Sfbiji, generalštabnog pukovnika Keviša,[4] da, u sporazumu sa generalnim opunomoćenikom za privredu u Srbiji, NSFK[5] 'grupenfirerom Nojhauzenom, preduzme formiranje jedinica za zaštitu privrednih objekata.[6]

Za ovo su vršena regrutovanja oficira i ljudi beloruske emigracije. To su ostaci armija kojima su komaindovali ruski generali Vrangel,[7] Miler[8] i Juideoič,[9] kojii su nakon zavr-

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 73, s. 2590570—3. Na margini originala su utisnuta dva delimično nečitljiva štambilja.
[3] Der höhere SS und Polizeiführer Serbien
[3] Redakcija ne raspolaže tim telegramom.
[1] Erih (Erich Kewisch). Od 23. juna 1941. do 14. marta 1942. bio je načelnik štaba Više komande 65. Za načelnika štaba komandujućeg generala i komandanta u Srbiji postavljen je 15. marta 1942. Umro je 11. jula 1942. u Berlinu (AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 2—45).
[5] Nationalsozialistisches Flieger Korps (nacionalsocijalistički vazduhoplovni korpus).
[4] Vidi dok. br. 167 i 186.
[7] Petar Nikolajevič (Врангель Пётр Николаевич)
' Evgenij Karlovič (Миллер Евгений Карлович)
[9] Nikolaj

šetka svetskog raita našli pribežište u balkanskim državama u Poljskoj i u Protektoratu.

Vermaht je za ove Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata vršio regruitovanje u svim pomenutim zemljama iako se najveći deo tih regruta dobijao iz balkanskih zemalja. Namena je ovih jedinica bila, u prvom redu, zaštita preduzeća važnih za ratnu privredu, no kad su te jedinice narasle (tada su brojale 7.500 ljudi), obrazovani su i pukovi kojii se sada angažuju i za zaštitu žeilezničkih pruga, pa i za izvršenje čisto vojnih zadataka.

Ovi pukovi imaju čiisto ruski (komandni 'kadar i komandni jezik im je ruski. O njima se stara samo jedan nemački major Vermahta kao oficir za vezu, a potčkijeni su pojedinim divizijama na čijem se području nađu.

Komandant svih ovih Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata je jedan ruslki genera'14ajtnant po iimenu Štajvon, čije je rasno poreklo donekle sumnjivo, a pored toga i rukovodstvo ruske emigracije zadržalo je izvestan uticaj nad tim formacijama.

S obzirom na vrlo male policijske snage koje su mi iz Nemačke date za srpsko područje, i ja sam, u nameri da dobijem pojačanje u vidu pomoćne policije, planirao da angažujem rusku emigraciju.

Zbog toga sam stupio u vezu s ruskim kapetanom nemačke krvi fon Semetnovim (Semenoff), koji je oženjen Nemicom i ima pilanu u Hrvatskoj, a koji svoje dvoje dece vaspitava u nemačkom duhu. Preko njega sam otpočeo, najpre na srpskom području, regrutovanje ruskih emigranata nemačke pripadnosti radi formiranja jednog bataljona pomoćne polliciije.[10] Pri tom sam odlučio da ove Ruse nemačke

[10] Ovaj bataljon pomoćne policije, sastavljen od ruskih emigranata, jačine oko 400 ljudi, formiran je krajem maja 1942. Međutim, za pojačanje pomoćne policije, komandant SS i policije u Srbiji August Majsner je preduzeo vrbovanje ruskih emigranata u Grčkoj, Bugarskoj i NDH. U vezi s tim, Ministarstvo spoljnih poslova je svom predstavniku u Beogradu Feliksu Bencleru dostavilo iz Berlina sledeći dopis:

»Vrbovanje ruskih emigranata za pomoćnu policiju u Srbiji proteglo se i na Grčku, Bugarsku i Hrvatsku. Za vrbovanje u tim zemljama bila je potrebna prethodna saglasnost Ministarstva spoljnih poslova. Molim da se o tome izvesti komandant SS i policije. U slučaju da vrbovanje treba i dalje vršiti u Grčkoj, Bugarskoj i Hrvatskoj, ili na području drugih nezavisnih država, molim da se vodi računa da se o ovom izvesti Ministarstvo spoljnih poslova, koje ce sa svoje strane nadležna nemačka poslanstva snabdeti potrebnim uputstvima« (AVII, London 6, s. 301098—9 i 301100—2).

ripadnosti okupim u pomoćnoj policiji u kojoj će biti neiaoki komandni kadar, gde će komanda biti na nemačkom kzilku, što bi značilo, s obzirom da u sebi imaju i deo nelačke krvi, njihovo usmeravanje u nemačkom političkom cu. Ovi ljudi su, s obzirom na svoja jezička znanja, pojfgodni za angažovanje na srpskom području, ali bi i na drugoj strani mogli da učine draigocene usluge.

Do sada sam, uz pristanak rajhsfirera SS i šefa neIjnačke policije i šefa policije za održavanje poretka, formifj-ao jedan takav bataljon u kome komanduju oficiri i podo\Eciri nemačke policije, i taj bataljon se pokazao dobro."

Isto tako imam nameru da formiram još jedan takav batatijon pomoćne policije i već sam otpočeo taj posao.

Pošto je ruska emigracija u Srbiji u tom pogledu već iscrpljena, to isam zahvatio i druge balkanske zemlje. Ja sam proteklo vreme po službenoj dužnosti diskutovao o ovome "'s načelnikom štaba generalštabnim pukovnikom Kevišom i od njega sam dobio odobrenje (iako ga je dao preko volje) -da mogu da zahvatim deto ruske emigracije nemačke pripadIsnosti. Odmah potom došao sam u vezu s nemačkim vojnim ^atašeom u Bugarskoj, koji je u početku pokazivao razumevajšLnje, međutim, kasnije je bio prilično energično protiv toga, fočito pod nečijim uticajem. Organizaciju regrutovanja preje kapetan fon Semenov, koga sam pre toga, da bih mu |l formalno dao neki službeni položaj, postavio za SS hauptpturmfirera u SS dobrovoljačkoj diviziji »Princ Euigen«. To rje bilo potrebno zibog toga što donedavno u pomoćnoj policiji Itidje bilo nijednog formacijskog rukovodećeg mesta. Čim je šef Ipolicije za održavanje poretka svojom naredbom otklonio taj Ipedostatak kod pomoćne policije, odmah sam ga postavio za pcamandira čete u pomoćnoj policiji, te je tako ovo pitanje tgrešeno.

Komandir čete fon Semenov je sada, isto kao što je jradio Vermaht, razaslao svoje agente i u druge balkanske fzemlje, i to ili u sporazumu sa oficirom koji se starao o pomi Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata, rnajofrom Lihtenefcerom [Lichteneaker], ili sa odgovarajućim ne-

" Po nalogu rajhsfirera SS, od Ministarstva spoljnih poslova je |zahtevano da se složi s formiranjem pomoćne policije od ruskih Jemigranata, uz obrazloženje da je to u suštini bolji doprinos Verfcmahtu nego što su Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata ; (AVII, NAV-T-175, r. 73, s. 2590570). Ministarstvo spoljnih poslova je, u svom dopisu od 16. oktobra 1942, zahtevalo da se regrutovanje za pomoćnu policiju u Srbiji iz zemalja koje su saveznice Nemačke, ne vrši bez njihove saglasnosti, tj. da se sva samoinicijativna regrutovanja obustave (isto, s. 2590580—2).

mačkim vojnim atašeom. S vladama pojedinih zemalja nismo imali nikakvih teškoća. Teškoće se očito pojavljuju kod nemačkih vojnih atašea kolji svakako teže da eliiminišu policiju iz ovog regrutovanja, i to u korist Vermahta. No, u vezi s tim skrenuo bih pažnju na sledeće:

Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata su se razvijale pod uticajem rukovodstva *ruske* emigracije i iimaai čisto ruski komandni kadar i komandu na ruskom jeziku. Ustanovljeno je 'i u tom pogledu nema nikakve sumnje da su te jedinice podložne ruskim političkim, a naročito carističkim uticajiima, one su se i u rasnom pogledu oformile kao ruske, te se u njihovim redovima vrlo često roogu zapaziti čisto azijiski tipovi. Međutim, prilikom regrutovanja za pomoćnu policiju vršen je rasni izbor opravo na osnovu krvne pripadnosti. Na taj način je bilo moguće da se ovi ljudi istrgnu ispod uticaja rukovodstva ruske emigracije, da se stave pod nemačku komandu i da komandni jezik bude nemački, a isto tako i da se, kao pripadnici nemačke krvi, zahvate propagandistički u nemačkom smislu.

Zbog svega toga ja u toj pomoćnoj policiji vidim bitno veći doprinos oružanim snagama nemačkog naroda nego što je to slučaj kod Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata. Ubeđen sam da će jedinice te pomoćne policije dati dobre rezultate ne samo u Srbiji nego kasnije, s obzirom na njihova jezička znanja, mogu da budu značajna i u pogledu angažovanja na Istoku.

Zato Vas molim da ovaj predmet razmotrite polazeći od gore iznetih gledišta i da u tom smislu uzmete u razmatranje čitavu belorasku emigraciju. Ja ne očekujem mnogo od jednog nerazmišljenog zahvata te ©migracije, zahvata u formi jedinica v:a zaštitu privrednih objekata, jer se na taj način, na krajiu krajeva, utapaju u ruisku masu vredni elementi nemafike krvi. Čini mi se da je mnogo korisniji izbor kakav je došao do izražaja prilikom zahvata ruske emigracije od strane policije, ikoja je uzela u obzir delove nemačke krvi i vodila računa o rasnom momentu. Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata popunjavaju se iz Srbije, Bugarske, Mađarske, Grčke, Hrvatske, Rumunije, pa čak i iz Poljske i Protektorata, pa ipak u tom pogledu Vermaht do sada nije imao nikakvih teškoća. Iz toga se može videri da sve neprilike Oko regrutovanja od strane policije ne predstavljaju neki spoljnopoliiticki problem, nego su rezultat težnje da se policija eliminiše iz tog regrutovanja, i to u korist Vermahta.

Molim da se imaju u. vidu te okolnosti i da se postojeci" tpori u Ministarstvu spoljnih poslova prevaziđu, jer ti oteti nisu spoljnopoli točke prirode, nego proiziiaze iz toga *o se Vermaht protivi da policija vrši ovo regrutovanje.

Pošto je tako naređeno, regrutovanje izvan Srbije odah je obustavljeno. No, molism da se donese načelna odluka 'a li je pod gore navedenim usilovima poželjna pomoćna poioija formirana regrutovanjem od onog dela ruske emigracije koji ima u sebi nemačke krvi.

Majsner
SS grupenfirer i
general-lajitnant policije

BR. 167

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 25. OKTOBRA 1942. KOMANDI KOPNENE VOJSKE O BROJNOM STANJU POTČINJENIH JEDINICA I KOMANDI PO RODOVIMA I SPECIJALNOSTIMA NA TERITORIJI SRBIJE, NDH I GRČKE[1]

Strogo pov.!

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije) H.Gu., 25. oktobra 1942..
Ic, br. 2830/42 str. pov. 8 primeraka
8. priimeraik

Predmet: Borbena jačina i brojno stanje na ishrani

Pozivom na:
1.) Načelnik Gen.St.d.H — br. 2799/42 str. pov. od 8.10.42.[2]
2.) OKH/Gen.Stjd.H Org. odelj. (I) br. 25865/42 pov. od 13.10.42.[3]
3.) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (AOK-12.) Ia, br. 2824/42, str. pov. od 24.10.42.[4]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312 r. 467, s. 8056848—52.
[3] i [4] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

Komandi 'kopnene vojske
Gen. St,d.H/Org. odelj.

U vezi s naredbom pod tačkom 3), komandant oružanih snaga na Jugoistoku izveštava o sledečim borbenim jačinama i brojnom stanju na ishrani. *Brojevi označuju redosled:* oficiri, službenici, podoficiri, vojnici.

1.) Područje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji:

a) *704. peš. div.:*

Broj na ishrani (uklj. 2. puk Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata):	9.765	ljudi[1]
Borbena jačina:		
Pešadija:	4.071	
Artiljerija:	389	„
Inžinjerija:	57	
Jedinice veze: _	96	„
2. pulk Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata	1.2%	„
Alarmne jedinice:[6]		
Štab divizije:	47	„
Služba za snabdevanje:	89	
Pri snaibdevačkim jedinicama:	po 1 četa	
Industr. zaštita »Rudnik bakra Bor«:	81	ljudi
2 srpska dobrovOij. odreda D-5[7] i IM 2:		
(D-5)	4'26	„
(D-12)	470	„

b) *714. peš. div.:*

Broj na ishrani (uklj. 2 folksdojeerska bataljona):	8.947	„[8]
Borbena jačina:		
Pešadija:	4.692	
Artiljerija:	775	
Inžinjerija:	108	
Jedinice veze:	128	„

' [10] i " Ukupna borbena jačina ovih divizija iznosila je: 704. pd 61% ili 5909 vojnika, 714. pd 63% ili 5703 vojnika, 717. pd 70% ili 5083 vojnika, 718. pd 60% ili 5153 vojnika i SS divizija »Princ Eugen« 64% ili 13.946 vojnika (AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056660—2; Antun Miletić, Prilog proučavanju nemačkog sistema komandovanja i okupacionih snaga na jugoslovenskom ratištu u 1942. godini, VIG, br. 1/1974, str. 189—209).

[4] Alarmeinheiten (pripremne jedinice ili jedinice spremne za dejstvo u slučaju uzbune).

[7] Komanda komandujućeg generala i komandanta u Srbiji je sve Ljotićeve dobrovoljačke odrede označila slovima i brojevima od D-l do D-20 (Antun Miletić, n.č., VIG, br. 1, 1974, str. 193).

Alarmne jedinice:.

Štab divizije:	68	ljudi
Pri snabdevačkim i upravnim jedinicama:	1	četa

c) *717. peš. div.:*

Broj na ishrani (uklj. 1. puk Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata):	7.221	oovek[9]
Borbena jačina:		
Pešadija:	3.188	ljudi
Artiljerija:	395	„
Inžinjerija:	97	
Jedinice veze:	74	„
1. puk Riuskog korpusa za zaštitu privrednih objekata:	1.329	
Alarmne jedinice:		
Štab divizije:	1 četa	
u garnizonu Šabac i Valjevo:	po 1 četa pomoćne policije	
u garnizonu Ruma:	3 čete folksdojčera	

718. peš. div.:

Broj na ishrani (uiklj. 2 folksdojčerska 1738. i 750). bataljona):	7.505	ljudi'[0]
Borbena jačina:		
Pešadija:	4.294	
Artiljerija:	476	„
Inžinjerija:	195	„
Jedinice veze:	188	„
Alarmne jedinice:		
Štab divizije (2 zaštitna voda):	63	„
Administracija, sanitet, veter. služba:	2 zaštitna voda	
Služba dotura:	2 zaštitna voda	

) SS *dobrovolj. divizija »Princ Eugen«:*

Broj na ishrani (uiklj. 3. puk i 1. bat. 4. puka Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata):	21.851	oovek[11]
Borbena jačina:		
Pešadija:	8.987	„
Konjica:	173	„
Artiljerija:	2.165	„ \
Tenkovske jedinice:	102	„
Inžinjerija:	379	„
Jedinice veze	356	„

PA artiljerija 417 ljudi
3. puk i 1. bat. 4. puka Ruskog korpusa za zaštitu privrednih objekata: 1.367

Alarmne jedinice:
Štab divizije: 2 voda
Štab art. puka i štabna baterija: oko 1 čete
5 kolora jačine: 2—3 čete
1 četa policije (5. pol. puk)
1 vod feldžandarmerije

f) Alarmne jedinice komandujućeg generala i komandanta u Srbiji:
Komanda korpusa: 36 oficira, 276 podoficira i vojnika
Služba za snabdevanje: oko 5 oficira, 200 podof. i vojnika
4 landesšicen-bataljona: Borbena jačina: 2634 čoveka
Kraljevska mađarska dunavska flatila:
Borbena jačina: 221 „
Grupa nemačke dunavske flotile: Borbena jačina: 111
Delovi 5. pollic. puka jačine: 700
Policija bezbednosti i služba bezbednosti: 208
Kolonija Nemaca iz Rajha: 400
Folksdojčerska momčad: 650 „
Organizacija Tot 350 „
Srpska državna straža: 2849

Jedinice iz komande korpusa i službi za snabdevanje mogu se angažovati samo za zaštitu komandnih mesta i nadleštava za snabdevanje, pri angažovanju za druge svrhe 50% jačine.

2.) *Područje komandanta Soluna — Jegeja:*

a) *1. tvrdavska brigada:*
Broj na ishrani: 72/8/550/2508 = 3138
Borbena jačina pešadije: 70/0/403/1922 = 2395

b) *Alarmne jedinice komandanta Soluna — Jegeja i tvrdav. brig.*
Puk A, sastavljen od viših štabova, upravnih i sna'b-devačkih nadleštava:
62/68/220/941/10 zonderfirera , = 1301
Rezervni odred, sastavljen od upravnih i snabdevačkih nadleštava:
36/32/83/295/8 zonderfirera = 454

3.) *Alarmne jedinice komandanta južne Grčke:*
Alarmni vod k-ta južne Grčke: 5/5/45 podof. i vojnika = 55

Štabna četa K-de vazdušne zone Jugoistok:
48/147/195/295 = 685
1. alarmna četa (na putu sa odmora):
prosečno 200 ljudi
2. alarmna četa (na putu sa odmora):
prosečno 120 ljudi
3. alarmna četa (na putu sa odmora):
prosečno 120 l'jiudi
4. alarmna četa (nemačka kolonija):
10/0/2/141 = 153
5. alarmna četa (manja nadleštva):
15/10/18/43/10 civilla = 96
6. alarmna četa (manja nadleštva):
1/6/4/8/1 civila = 20
7. alarmna četa (auto-park i mesar, č.):
2/5/4/54 = 65
Alarmna četa »Zapad« (Pirej):
2/0/15/A0 = 57
Alarmna četa »Istok« (Pirej):
prosečno 150 ljudi
Alarm, četa »Pretovarma stanica«:
9/0/108/350/2 civila = 469
Alarmna četa »Prtljažnica«:
1/5/16/70/29 civilla = 121
Alarm, vod »Suvi dok«: 0/0/6/70 = 76
Alarm, vod K-de pomor, rejona Pirej:
1/0/2/22 25
Alarm, četa poručnika Hopea (Hoppe):
2/0/13/120 = 135
Alarm, četa luke Salamis: 2/0/5/42 = 49
Alarm, vod vojničkog kluba: 1/0/13/76 = 90
Alarm, četa Kalamaki — St. Fatleron:
6/0/30/36 = 72
Ukupno = 2758

4.) *Područje k-ta tvrđave Krit:*

a) *Tvrdavska brigada »Krit«:*
Broj na ishrani: 153/20/988/4287 = 5448
Borbena jačina:
Pešadija: 45/4/289/1446 = 1784
Artiljerija: 43/3/186/960 = 1192
Jedinice veze: *8/0/38/22* ~ 270
Štab brigade: 9/0/7/23 = 39
Alarmne jedinice:

b) *22. pd:*

Broj na ishrani: 309/82/2015/8938	=	11344
Borbena jačina:		
Pešadija: 145/8/1014/3958	=	**5125**
Artiljerija: 42/3/195/962	=	**1202**
Izviđački bataljon: 18/1/103/773	=	**895**
Protivtenk. jedinice: 8/1/57/216	=	**282**
Inžinjerija: 18/2/104/701	=	**825**
PAA divizion: 11/2/72/338	=	**423**
Jedinice veze: 14/1/83/346	=	**444**

Ne može se još izvestiti brojno stanje i sastav alarmnih jedinica divizije zbog trenutnog premeštanja divizije za Krit "i pregrupisavanja.
Naknadno će se izvestiti.

c) *Alarmne jedinice k-ta tvrđave Krit:*

K-t tvrđave Krit može za odbranu angažovati 689 vojnika, zonderfiirera i građanskih lica na službi u oružanim snagama. Oni su obuhvaćeni u alarmne jedinice oružanih snaga i mogu se staviti na raspolaganju k-tu odseka.

Za komandanta Jugoistoka
(Komandu 12. armije)
I. A.
u

Dostaviti:
[13]

[12] Potpis nečitak
[13] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 168

VEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOTOKU OD 25. OKTOBRA 1942. O VOJNO-FOLITIČKOJ I IVREDNOJ SITUACIJI, SOPSTVENOJ AKTIVNOSTI I O IERAMA U OKTOBRU 1942. NA TERITORIJI SRBIJE, VATSKE, BOSNE, HERCEGOVINE, CRNE GORE I MAKEDONIJE[1]

STROGO POVERLJIVOL-

"omandant oružanih snaga na Jugoistoku H.Qu., 25.10.42.
Komanda 12. armije)
aTbr. 2^50/42 str. pov. **25 primeraka**
25. primerak

P r o c e n a situacije

k-ta oružanih snaga na Jugoistoku
(AOK 12)

Oktobar 1942.

Politička situacija

) Srbija

" Uznemirenost do koje je došlo zbog *krize vlade*[2] u septembru stišala se. U kojoj će meni imati dejstva odgovor Ministarstva spolljnih poslova na memorandum srpske vlade treba sačekati da pokaže vreme.

***Raspoloženje stanovništva* je i dalje u suštini protivnemačko. Pri tom postoji zabrinutost zbog predstojeće zime i oskudice u životnim namirnicama i gorivu koju a tada treba očekivati. Mere sprovedene protiv pokreta Mihaiiovića imale su povoljno dejstvo na stanovništvo.**

Da je *Srpska državna straža* većim delom naklonjena ; Mihailoviću dobijeni su novi dokazi. Razoružavanje i hapšenja vrše se i dalje.

Hrvatska

Slika data u praćeni situacije od 27. 9. postala je još izrazitija. Nemiri u celoj zemlji su porasli. Uprkos prigovorima s nemačke strane i obećanjima hrvatske vla-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, **,'467,** s. 8056730—52.
[2] Misli se na vladu Milana Nedića u Srbiji.

u porastu su akti samovolje, prisu Ine evakuacije, plja- čke i teroristički akti od strane nijeg rukovodstva i divljih

ustaških jedinica. Sama vlada, čak i onda kada volja za to postoji, izgleda da nije u stanju da svojiu volju sprovede Prinudno prikupljanje životnih namirnica od strane vlade izazvalo je negodovanje kod velikog dela stanovništva.

Rekonstrukcija Vlade povoljno je primljena samo kod jednog dela stanovništva. Dejstvo rekonstrukcije se dosada još nije ispoljilo.

Upotreba hrvatskih trupa u tolku zime dovedena je u pitanje zbog nedostatka odeće i opreme.

3)

5) *Periferne oblasti*

a) *Albanija*

Nemiri, naročito u južnoj Albaniji, proširili su se zbog oskudice u namirnicama i špekulacije cenama. Bande raznih vrsta (nacionalisti, komunisti, razbojnici) izgleda da su jedinstvene u borbi protiv Itailijana i albanske vlade.

Dalja komunistička propaganda, podržana engleskim zlatom, i upadi bandi iz Orne Gore i nove Bugarske [Makedonije] doprinose jačanju opštih nemira.

Novim oštrim morama Italijani su uspeli da nemire u gradovima ograniče na mestimične prepade.

b) *Crna Gora*

Dobijaju se dalji dokazi o prevlasti »antikomunista«.[5]

Verovatno je da se i sam Mihailović sada nalazi u Crnoj Gori.

c) *Bugarska*

6

U novoj Makedoniji, zbog uilaska bandi iiz graničnih rejona, delimično je dolazilo do nereda. U Trakiji je, zbog bugarskog pritiska, pojačana težnja za iseljavanjem, pa se takva tendencija održala i u periodu za kojii se ovaj izveštaj podnosi.

Odnosi se na ustašku (Ante Pavelića) vladu NDH.

4 4 ' 17 18 " 20 21, 22 23 25 24 29 30 34 I 34 T i I-
na Jugoslaviju. ' ' i 34 Izostavljeno se ne odnos!

Misli se na četničke formacije u Crnoj Gori.

I Situacija kod neprijatelja

) Srbija

Neprijateljska propaganda vrši se i dalje s nesmanjenom jačinom. Prvenstveno se ističu zahtevi za obustavljanje rada i vršenje sabotaže saobraćaja i ukazuje na teškoće u ishrani, za koje se okrivljuje Nemačka.

Komunistički pokret samo je malo došao do izražaja.

Na *Mihailovića* njegovi potčinjeni vrše pritisak da ubuduće snage pokreta aktivno upotrebljava, ukazujući na rđave posledice po moral od daljeg pasivnog držanja. On se tom pritisku povinovao utoliko što je naredio da se pojedini pripadnici Vermahta i manje nemačke jedinice likvidiraju bez glasa i traga.

Razoiužavanje četničkih odreda naklonjenih Mihailoviću i hapšenje odeljenja za vršenje sabotaže na železnicama i većeg broja njegovih poznatih pripadnika u Beogradu i severoistočnoj Srbiji doveli su do izvesnog opadanja morala u pokretu. Naše more su dovele do ometanja neprijateljskog dotura avionima.

Lažne vesti, međusobno optuživanje i nejedinstvenost koja se na taj način ispoljava kod potčinjenog rukovodstva, stalno ukazivanje na nedostajanje oružja i opreme i stalno Mihailovićevo isticanje zahteva za uzdržavanjem pokazuju da zasada ne treba očekivati opšti ustanak. *I pored toga, mora se kao i dosada računati s pojedinačnim akcijama fanatičnih nižih rukovodilaca.*

U toku iizveštajnog perioda došlo je samo do pojedinačnih prepada, pre svega na teritoriji koju su okupirali Bugari. Jedna veća banda (Mihailovićevih pripadnika) s planine Kopaonilka povukla se, verovatno, u Crnu Goru pred nemačkobugarsikom akcijom čišćenja. Prvi put posle dužeg vremena izvršen je prepad na jedan industrijski objekat (rudnik antimona lisa) (videti izveštaj k-ta oružanih snaga na Jugoistoku — K-de 12. arm., Ia, br. 4102/42 pov. od 20.10).[7]

[7] Ovim izveštajem komandant oružanih snaga na Jugoistoku izštava Vrhovnu komandu Vermahta o napadu ustanika na rudnik "timona Lisa u Srbiji (AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056889—96). Ne^ čki opunomoćenik za privredu u Srbiji je 16. oktobra 1942. izvelo Ministarstvo privrede Rajha, između ostalog, sledeće:

»U noći 15/16. 10. 1942, između 23,30 i 01,00 časova, jedna banda iružanih ljudi je napala topionicu u Lisi, razoružala fabričku strasakupila sve prisutne radnike u fabričku zgradu gde se nalaze ci, a zatim im oduzela isprave, da bi ih posle isterala iz kruga brike, pri čemu je radnicima naređeno, pod pretnjom smrtne kaz-

2) *Hrvatska*

Na *teritoriji posednutoj od Nemaca.i* dalje je u toku nesmanjena aktivnost bandi s težištem duž nemacko-italijanske demarkacione linije i severno od Save, u planinskim predelima Slavonije. Mesne bande u Sremu razvijale su živu aktivnost. U zapadnoj Bosnii opet .narastaju komunističke grupe na očišćenoj teritoriji u predelu planine Kozare i u luku Una—Sana. Pripadnici Mihaiiovića izvršili su nekoliko prepada na hrvatske straže i transporte istočno od Sarajeva.

Zbog dva prepada na glavnu železničku prugu Zagreb — Beograd došlo je do manjih prekida u saobraćaju. Sa daljim pojedinačnim prepadima mora se računati.

Na *teritoriji posednutoj od Italijana* ustanici kao i do sada drže u svojoj vlasti gotovo oelu 3. zonu. Akcije čišćenja koje su izvršili Italijani, upotrebljavajući antikomunističke (Mihailovićeve) jedinice protiv komunista, dovele su do toga da u očišćenim oblastima sada prevlast ima Mihailovićev pokret.

Uprkos tome što je Italijanima poznato da se antikomunističke jedinice u osnovi bore protiv Osovine, i dalje se vrše pregovori s Mihailovićevim vođama, čine se ustupci i isporučuje se naoružanje.

Italijanske akcije u rejonu Gospića nanele su ustanicima znatne gubitke; međutim, italijansko-hrvatske akcije na prostoru Karlovac — Ogulin do sada nisu mogle dovesti do smirenja.

ne, da prebegnu u šumu. Posle toga banda je sirovim uljem polila centralnu zgradu fabrike, magacin i električnu centralu i ove zgrade zapalila.

Centralna zgrada je izgorela do temelja. Postrojenja za prženje samo su delimično oštećena, i to krovna konstrukcija i magacin drvenog uglja.

Konventori su neoštećeni, kao i instalacije za dovod vazauna i elektromotor. Postrojenja hladnjače su također neoštećena. U zgradi za filtriranje izgorelo je oko 30 džakova za filtriranje, dok su ostali još upotrebljivi. Srednji deo krova u postrojenjima s pećima ie izgoreo i srušio se. Peć je ispravna, kao i instalacija za odvod gasova i uređaj za hlađenje ...« (AVII, NAV-T-84, r. 82, s. 1370699-700).

Rudnik Lisa, sa svojim pogonima za preradu antimona, smatran je vrlo važnim za nemačku ratnu privredu. Proizvodnja antimona u njemu kretala se u 1942: maja 43 t, juna 60 t, jula 61 t, avgusta 65, septembra 45 t. Zato se i sam Hitler zainteresoyao za ovu diverziju, i tražio objašnjenje o uzrocima nedovoljne zaštite i o budućim merama (AVII, NAV-T-84, r. 82, s. 1370790—4).

Tu i duž železničke pruge Ogulin — Knin izvršeni su mnogi akti sabotaže, s kojima treba i dalje računati.

U toku je veća akcija u rejonu Livna.[8]

3) ...»

III ***Sopstvena taktička situacija i namere***

•A. Srbija i Hrvatska

1) Posle otkrivanja Mihailovićeve organizacije pristupilo« se akcijama za njeno razbijanje, i to:

a) Poznati vođi kao što su Kaiabić, Stojanović[10] i Tribrođanin[11] uhapšeni su.

b) Nepouzdani legalni četnički delovi u rejonu Homolja su razoružani.

c) Skladišta municije i životnih namirnica su likvidirana.

d) Propaganda vođena u vezi s tim akcijama u cilju održavanja reda otpočeta je upućivanjem poziva i prema dosadašnjim obaveštenjima urodila je dobrim plodom.

e) S obzirom na prepade koji se mogu očekivati, trupama i komandama su data uputstva da povećaju opreznost i naređeno je pristupanje merama odmazde i za nestale.

2) U pojedinostima:

a) *704. pd* je u stanju da u zoni koju obezbeđuje održava red i da raspušta nepouzdane legalne jedinice.

b) Pred snagama SS divizije »Princ Eugen« koje su povele akciju čišćenja na planini Kopaoniku, jake snage su se povukle u Crnu Goru. Treba se nadati da će se posle razaranja njihovih skloništa u rejonu Krive Reke tu održati mir za izvesno vreme. U toku su pripreme za energično čišćenje rejona Guče južno od čačka. Predstoji dalja akcija za razoružavanje nepouzdanih četničkih jedinica.

[8] Delovi italijanskog 18. AK sa ustaškom »Crnom legijom« i defovima četničke Dinarske divizije, s polukružne osnovice: Kupres, Sujica, Duvno, Imotski, Sinj i Vrlika, otpočeli su livanjsku operaciju (»Beta« — »Livno«) za ovlađivanje slobodnom teritorijom oko Livna. **Ove** su snage, prodorom jedne kolone iz Kupresa u Livno, prisilile dalmatinsku NOU brigadu i 3. NOP odred 4. operativne zone NOP ^odreda Hrvatske da 26. oktobra napuste odbranu i na ostalim pravcima i povuku se prema planini Kamešnici i Glamoču (Zbornik, tom **IV,** knj. 7, dok. br. 2; AVII, a. NDH, reg. br. 20—24/1, k. 14, reg. br. **11**/2, k. 66; Pero Morača, n.d., str. 340—347).

[10] Radovan-

" Voja Jevremović Tribrođanin

c) *I. kraljevski bugarski okupacioni korpus* postao je aktivniji u svojoj zoni i uspešno je dejstvovao protiv malih bandi koje se stalno pojavljuju. Pokazalo se da je nužno novo čišćenje istočnog dela planine Jastrepca. Obezbeđenje železnica civilnim stražama obrazovanim od stanovnika pokazalo se dobro.

d) *717. pd* nije uspela da postigne bitne uspehe protiv neprijatelja koji izvodi pokretna dejstva između močvarne šume južno od Morovića i Fruške gore.[12] Zemljišni uslovi u zoni ove divizije su osobito teški zbog prostranih močvarnih šuma i velikih površina pod 'kukuruzom.

e) *718. pd* sada ponovo čisti rejon zapadno od Jajca.

f) *714. pd* je uspela da neprijatelja, koji je u borbi protiv hrvatskih trupa izvršio uspešan prodor kod Ključa, zadrži i da ga, posle razbijanja njegove uporne odbrane, odbaci.[13] Uspešno je 'izvršeno čišćenje u rejonu Bosanskog Novog i u slavonskim brdskim predelima. U toku je veći udar protiv bandi koje se ponovo prikupljaju na Kozari.[14]

g) *Ustaške jedinice* su izvodile akcije čišćenja u planinskom predelu zapadno i jugozapadno od Zagreba bez znatnih rezultata. Namerava se da se sa italijanske strane preduzme veća akcija s juga duž železničke pruge Rijeka — Zagreb i dalje na severozapad u pravcu Novog Mesta (64 'km zapadno od Zagreba).

h) *Jedna hrvatska gorska divizija*[15] dejstvovalla je protiv komunističke grupe na Papuku i Moslavačkoj gori, pri čemu je vodila više puta veće borbe. Pokušaj da okruži komuniste ostao je bez uspeha.

3) *Izgradnja uporišta na D*[16] *liniji* otpočela je; međutim, morala se ograničiti samo na jednostavne fortifikacij-Ske objekte poljskog tipa, jer su nemačke trupe stalno angažovane, pionirske jedinice kojima se raspolaže upotrebljene su na drugim mestima, a Hrvati su, prema njihovim mogućnostima i njihovoj volji za rad, samo uslovno upotrebljivi.

Kod *714. pd,* u rejonu zapadno od Bosanskog Novog, preko Ljubije — Starog Majdana, do Sane kod Vrhpolja, izgrađeni su položaji poljskog tipa i u toku je njihovo poboljšavanje. Kod Krupe na Vrbasu izvršeno je izviđanje uporišta, ali je njihova izgradnja, zbog nestašice materijala, samo delimično sprovedena. S obe strane puta Banja Luika — Sitnica (severno od Kadine Vode) izgrađeni su položaji.

Kod *718. pd* su izgrađeni fortifikacijski objekti poljskog tipa na D liniji oko Jajca, Donjeg Vakufa, Tarčina, Trnova, Prače i od Ustiprače do Višegrada.

4) U cilju jačanja borbene snage preduzete su ove mere:

a) Spajanje trupne inžinjerije pešadije u inžinjerijske vodove (samo u borbenim dejstvima).

b) Formiranje pomoćnih železnickih oklopnih vozova od vagona tipa F s montiranim tenkovima onesposobljenim za kretanje i od vagona tipa G koji pružaju zaštitu od puščainih i mitraljeskih zrna.

c) Ojačanje naoružanja landešicen-bataljona dodeljujući u sastav svakog po 3 pt topa 3,7 cm i svakoj četi po 2 teška mitraljeza.

d) Upotreba civilnih kolona s tovarnim grlima (iznajmljuju se pre svake veće akcije).

e) Formiranje po 2 bataljona od pripadnika nemačke narodnosti u 714. i 718. pd, čija je popuna do ratne jačine u toku.

B. .. ,[17]

IV *Situacija u vazduhu*

1) Aktivnost neprijatelja

U *Srbiji* je u toku 6 dana izvršilo nalete najmanje 10 mašina. Na 2 mesta bačene su zapaljive kutije, šteta nije naneta. Sigurno je da je prilikom ostalih naleta bačen materijal za ustanike. Nije poznato da je vršeno spuštanje padobranaca.

[18]

2) *Sopstvena aktivnost*

U *Srbiji* je 26.9. pronađen i jedan originalan engleski rezervoar sa skrivenim eksplozivnim punjenjem i poteznim upaljačem, odbačen iz aviona. Izbačen je na

[12] Reč je o borbama koje su, 14. oktobra 1942, na Filipovom putu, između sela Jamene i Morovića (kod Sida), glavnina 6. istočno bosanske brigade, 1. bataljona 3. NOP odreda 3. operativne zone Hrvatske i Bosutska partizanska četa vodile protiv dve čete 718. pd (Zbornik, tom I, knj. 6 dok. br. 48, tom IV, knj. 14, dok. br. 140, Žarko Atanacković, n.d., str. 116—117).

[13] Vidi dok. br. 159.

" Vidi dok. br. 163, nap. 4.

[15] Odnosi se na 4. gorski "zdrug, koji je vodio borbe sa 1. slavonskim NOP odredom i Proleterskim bataljonom Bosanske kra.U; ne u rejonu Bijela — s. Borki i Moslavačkim NOP odredom u Čazmi (Zbornik, tom V, knj. 8, dok. br. 53, 56, 58 i 125, knj. 9, dok. br. 78, knj. 10, dok. br. 1).

" Demarkacionoj

poznato neprijateljsko mesto za izbacivanje materijala iz aviona (poginula su 2 civilna lica). Ova mera je imala za cilj ometanje neprijateljskog snabdevanja iz vazduha i izazivala je nepoverenje prema materijalu koji Englezi bacaju iz vazduha.

Nemačke trupe u *Hrvatskoj* su bile upućene na saradnju sa hrvatskim ratnim vazduhoplovstvom. Velika Spremnost Hrvata za angažovanje može se posebno istaći. Na uspeh jako se odražava rđav materijal (potpuno zastareli avioni). Dva aviona koja je naše ratno vazduhop'lovstvo stavilo na raspolaganje upotrebljavani su u Srbiji i Hrvatskoj za specijalne zadatke.[19]

3) *VazduŠna odbrana*

. . [20]

Za potrebe pasivne zaštite na teritoriji u nadležnosti komandanta jiužne Grčke, komandanta Soluna i Egejskog mora i komandanta snaga u Srbiji naređeno je formiranje pomoćnih jedinica Vermahta za pogone važne za ratnu privredu, koje se u slučaju vazdušnog napada odmah stavljaju u stanje gotovosti i koje su posebno upoznate s prilikama u pred/uzećima.[21]

Sada je na ćelom balkanskom prostoru uspostavljena organizacija službe javljanja, pri čemu nisu upotrebljene specijalne trupe; uspostavljena je služba javljanja na teritorijama u nadležnosti pojedinih komandanata i organizovana je razmena obaveštenja između ovih teritorija.

V ...[n]

VI *Stanje saobraćaja*

[23]

što se tiče obezbeđenja veoma važne železničke pruge nemačka granica — Zagreb — Beograd — NiŠ, videti izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (AOK-12), Ic, br. 2615/42 str. pov. od 8. 10. 42.[M]

VII. *Inžinjerijsko-tehnička situacija*

1) *Srbija i Hrvatska*

Stanje izgradnje stražarSkih kula za obezbeđenje železničkih pruga:

[M] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

na teritoriji Srbije

158 gotovih 45 u izgradnji za 14 izvršeno je izviđanje

na teritoriji Hrvatske

27 gotovih 53 u izgradnji za 18 izvršeno je izviđanje

2) ...[25]

VIII *Stanje privrede*

1) *Snabdevanje*

a) *Hrvatska i Srbija*

Stanje snabdevanja u Hrvatskoj, što se tiče civilnog stanovništva i obezbeđenja života sredstvima iz zemlje, pogoršava se i dalje. Snabdevanje trupa u Srbiji i Hrvatskoj može se smatrati kao obeZbeđeno.

b) — c) .. *

2) *Ratna privreda*

a) U *Srbiji* rad u preduzećima važnim za ratnu privredu teče i dalje uglavnom neometano. Izrada i proizvodnja kao i transportovanje rastu, na što povoljno utiču bolje snabdevanje ugljem i električnom energijom i dovoljno snabdevanje radne snage životnim namirnicama. S obzirom na rastuće potrebe, nedostaje radna snaga, naročito u rudniku bakra u Boru.

b) *U Hrvatskoj* opšta situacija nepovoljno utiče na ratnoprivrednu eksploataciju. Tek što su štete nanete u rejonu Prijedora otklonjene ponovnom izgradnjom železničkog mosta kod Kostajnice, tako da se moglo ponovo pristupiti transportovanju rude iz rudnika Ljubija posle prekida od gotovo 9 meseci, došlo je do prepada na postrojenja petrolejsfcih izvora u s. Gojiilu (kod Kutine),[27] do prodora komunista u Jajce i razaranja važne centrale Elektrobosne, a time i do prekida njene proizvodnje.[28]

[B] Ovaj su napad, 6. septembra 1942, izvele jedinice 7. hrvatske NO brigade, Banijska proleterska četa, Moslavački partizanski bataljon, delovi 1. slavonskog NOP odreda i Krajiški proleterski bataljon (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 15, 19, 40, 58, 63, 64, 94 i 105; knj. 6, dok. br. 59).

[23] Vidi dok. br. 160.

O neizvesnoj situaciji u oblasti boksita kod Mostara izveštaj je podnošen u više navrata. Mada je ugroženost rudnika od strane komunista momentano otklonjena upotrebom većih italiijanskih jedinica, ipa)k antikomunističke jedinice koje su doveli Italijani stvaraju velike smetnje na železničkoj liniji Sarajevo — Mostar, a njihovo prisustvo nije ostalo 'bez uticaja na hrvatske radnike zaposlene u rudnicima. U tehničkom pogledu preduzete su sve mere da se na svaki način proizvodnja i transportovanje boksita što više pojačaju. Na trajno privredno korišćenje zemlje, na piimer, njenog bogatstva u šumama, može se tek onda računati kada bude postojala jaka državna vlast.

29

XI *Razno*

1) Organizacijske mere:
30

b) U Hrvatskoj je firerovim naređenjem, OKW/WFSt Op/Org. (I) br. 03306/42 pov. od 20.10.42, pod 1.11.42.[31] uvedeno zvanje »Komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj«.[32] Službena funkcija nemačkog generala u Zagrebu dobila je naziv »Nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj«.[33]

c) ,..[34]

d) Naređenjem načelnika H. Riist. u BdE/AHA/I—VI br. 4607/42 od 29.9.42, str. pov., naređeno je prebacivanje 187. rezervne divizije s teritorije XVII vojnog okruga u Hrvatsku.
Početak prebacivanja je krajem oktobra 1942. Divizija će se razmestiti u Zagrebu i oko njega.[35]

36

Ler
general-pulkovnik

Dostaviti:[37]

[3'] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
[32] Befehlshaber der deutschen Truppen in Kroatien ili Bfh. d.dt. Tr. in Kroatien.
[33] Deutscher Bevollmächtigter General in Kroatien.
[35] Vidi dok. br. 186.
[37] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 825

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 26. OKTOBRA 1942. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI, POKRETIMA I DEJSTVIMA PARTIZANSKIH SNAGA KAO I O CETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVICA U BOSNI[1]

T 718. peš. divizija — Poverljiivo
Odelj. Ic — Div. Št.Qu., 26.10.1942.

Br. B, br. 3274/42 pov.

IZVEŠTAJ O SITUACIJI

za vreme od 17.10. do 26.10.1942.

Obaveštajni izvori: Izveštaji jedinica, Ast-izveštaji i izveštaji Hrvata — i [ne mogu ' se proveriti

* Karta 1:200.000

I. OPŠTE

Pristizanjem bivših srpskih oficira, koje je verovatno uputio DM.[2] kao propagandiste pojedinim ustaničikim i pravoslavnim dobrovoljačkim grupama u Bosnu, razvila se u pojedinim ustaničkiim i pravoslavnim dobrovoljačkim grupama življa aktivnost. Iako je ova aktivnost u prvi mah usmerena samo protiv ustaške Vladavine, njen glavni cilj sastoji se u tome da one komandante ustaničkih i pravoslavnih dobrovoljaca koji se prema nemačkim i hrvatskim oružanim •i snagama još lojalno odnose pridobiju za velikosrpski pokret. Konačan cilj nesumnjivo je taj da se sve ove grupe pofcčine jedinstvenoj komandi pokreta D.M. U samim krugovima ustanika i pravoslavnih dobrovoljaca oni nailaze na %• oduševljen odziv kod mlađih pripadnika, dok se stariji više j. zalažu za mir i red a naročito, s obzirom na predstojeću i zimu, za dosadanje lojalno držanje.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2271, s. 127—9.
[2] Draža Mihailović

Treba računati s tim da će, pretežno iz italijanskog interesnog područja, uskoro uslediti pristizanje antikomunista, čime bi se situacija (kod ustanika i pravoslavnih dobrovoljaca zaoštrila.

Istočno od Rogatice ustaše su nedavnim ubistvima izazvale pravoslavno stanovništvo, na što je došlo do većih sukoba delom između ustanika i antikomunista s jedne strane i ustaša s druge strane. U tdku ovih borbi bila je takođe i ozloglašena 'komunistička banda Miuje Hodžića[3] jako pritešnjena od strane ustanika i antikomunista, to je ova potražila zaštitu kod ustaša. Bilo je tako utvrđeno da su ustaše delimično sarađivali s komunističkom bandom Muje Hodžića, pri čemu su se ustaše zauzele i za snabdevanje komunističke bande oružjem i municijom.

Bivši veliki župan Tuzle Ragiib Čaplić, koga je već jednom nemački Vermaht bio uhapsio, međutim, koji je morao biti pušten na slobodu po traženju najviših hrvatskih vladinih nadleštava, održao je u Rogatici, među Muslimanima, zapaljive govore zahtevajući javno da se priključe Muji Hodžiću, čime je pokrenut talas uznemiravanja.

Napuštanjem III zone (teritorija oko Livna — Glamoča — Drvara) od strane Italijana, razvila se ova u rejon stalnog prikupljanja većih komunističkih grupa, koje su se u ovoj mogle nesmetano prikupljati. One su predstavljale stalno ugrožavanje jugozapadne granice rejona osiguranja.

Svojim ponovnim prodiranjem glavninom prema Jajcu a pojedinim grupama duž nemačko-italijanske interesne granice pa do rejona južno od Sarajeva, pokrenuli su novu akciju.

Komunisti očigledno imaju nameru da zauzmu Jajce i treba računati s tim da će se takvi prodori stalno dešavati, koje neometano mogu pripremati iz napred pomenutoga rejona prikupljanja.

II. PODROBNOSTI

Rejon Sarajevo — Trnovo

Prema hrvatskim izveštajima, grupe komunista u jačini 1000—2000 ljudi prikupljaju se juž. od Pazarića i na planini Batovnji. Hrvati su imali labaviji neprijateljski dodir sa ovim grupama.

Istočno od s. Trnova antikomunisti su izvršili pojedinačne manje prepade na hrvatske položaje.

[3] Reč je o komandantu Muslimanskog bataljona Romanijskog NOP odreda.

Rejon Romanija — Rogatica — Vlasenica

Prema našim i ustaškim izveštajima, na pl. Devetafcu se grupišu jače dobrovoljačke grupe ustanika i pravoslavaca, koje su 19.10. izvršile napad na s. Pešurići (10 km ist. od Rogatice), 22.10. na s. Sjeversko (14 km severoist. od Rogatice) i 23.10. na s. Semeć (14 km ist. od Rogatice). Posade ustaša u ovim mestima povukle su se pred nadmoćnim pritiskom na visove oko Rogatice.

Južno od Rogatice vršeni su napadi na s. Dub i s. Trnovo (10 km i 8 km jugoist. od Rogatice). Stanovništvo iz rejona istočno i jugoist. od Rogatice izbeglo je u Sarajevo.

Granica na Drini

17.10. 1942. ustanici i pravoslavoi-dobrovoljci izvršili su žestok napad na Ustipraču. Kod Goražda su antikomunisti izvršili napad na hrvatske položaje.

Rejon Tuzla — Majevica

Grupe komunista severozap. od Bijeljine, o kojima je dato obaveštenije u posiednjem obaveštajnom biltenu o stanju kod neprijatelja, podelile su se u manje grupe i povukle se preko Save na Frušku goru. 718. inž. četa je posle kraće odsutnosti ponova počela da odvozi žito, u čemu je bilo došlo do zastoja.

Rejon Brod — Derventa

20.10. 1942. je jedna jača grupa ustanika i pravoslavnih dobrovoljaca kod s. Majevac (20 km sev. od Doboja) prešla Bosnu u zap. pravcu, ali se, međutim, 22. i 23. 10. vratila na planinu Trebavu.

Rejon Jajce

Pri operaciji »Jajce II«, koja je u toku," neprijatelj je, pred jakim pritiskom naših i hrvatskih trupa, odstupio prema zapadu. Iz dobro izgrađenih rovova i bunkera pružio je on, pre svega kod s. Ouklići (15 km jugozap. od Jajca), jak otpor. Naseljena mesta koja su komunisti napustili, bila su već pripremljena za njihovo zimsko skrovište.

25.10. izvršen je prepad na naš železnički transport hrane kod žel. stanice Komar. Komunisti su se povukli u pravcu planine Goleš.

Srpski dobrovoljci koji su iz rejona Teslić (vidi obaveštajni bilten o stanju kod neprijatelja za vreme od 21.9. do

[4] Vidi dok. br. 164.

6.10.1942.) stigli u s. Končane (18 kim severozaip. od Travnika) krenuli su dalje u Skender-Vakuf (18 km severoist. od Jajca).[5]

Rejon Travnik .

Prema ustaškim izveštajiina, 19.10. 1942. je kod Paklareva izvršen prepad na ustaše. Prema istom izveštaju izgleda da se jače grupe komunista kreću u pravcu s. Maline (6 km severoist. od Travnika).

Hrvatske trupe su juž. od Travnika naišle kod Pečuja, s. Petačići i s. Duboko (10 km juž. od Travnika) na otpor neprijatelja. Na. visovima oko Fojnice prikupilo se 800—1000 komunista, koji imaju nameru da se u Fojnići smeste za zimsko stanovanje.[6]

Rejon Zavidovići — Zenica — Vareš

Prema sopsitvenim izveštajima, ustanici i pravoslavni dobrovoljci su 24.10. 1942. izvršili napad na Begov Han. 20.10. je komandanta dobrovoljaca Bailača ubio jedan ustaša.

Dostavljeno prema konceptu.

Fortner

[5] Vidi dok. br. 162, nap. 7

S ^ & t i brigade <Zbor-
1 2S/1, k- 15, reS- br. 31/2, k. 55, reg br 31/10 k 1?8)reg- ^ 17~,9

BR. 170

DIREKTIVA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 28. OKTOBRA 1942. KOMANDANTU NEMAČKIH TRUPA U NDH O NJEGOVIM PRAVIMA, NADLEŽNOSTI, ZADACIMA I POTCINJENOSTI NAD SOPSTVENIM I USTAŠKO DOMOBRANSKIM SNAGAMA U NDH[1]

Strogo poverljivo!

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije) **H.Qu., 28.10.42.**
Ja, br. 2900/42 str. pov. **15 primeraka,**
13. primerak.

DIREKTIVA
za
komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj[1]

(Bfh.d.dt.Tr.[3] u Hrvatskoj)

1.) Komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj **potčinjen je komandantu oružanih snaga na Jugoistoku. U teritorijalnom pogledu je potčinjen nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (Dt. Bv. Gen.[4] u Hrvatskoj).**

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056690—2.

[2] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 2. novembra 1942. izdao sledeću dopunu ove direktive za komandanta nemačkih trupa u NDH i nemačkog opunomoćenog generala u NDH.

»I) Dopuna uz instrukciju za nemačkog generala u Hrvatskoj.
Nemački štab za vezu kod italijanske Vrhovne komande za Sloveniju i Dalmaciju hitno se potčinjava opunomoćenom nemačkom generalu u Hrvatskoj. Ovim se neće dirati privredna i teritorijalna potčinjenost pod vojnim atašeom u Rimu. Što se tiče izveštavanja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku ostaje se pri dosadašnjim naređenjima.

II) Dopune uz instrukciju za komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj

1) Preuzimanje komande od strane komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj sprovesti do 10. XI 1942. a preuzimanje snabdevanja do 30. XI 1942. O izvršenju izvestiti.

2) Izdate naredbe i naređenja za borbu protiv ustanika ostaju na snazi. Za naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 3700/42 od 25. IX 1942. važi ograničenje da še prema mimo nastrojenom stanovništvu primenjuju osnovni stavovi koji važe za stanovništvo jedne savezničke države« (AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057502—3).

: Der Befehlshaber der deutschen Truppen in Kroatien
[4] Deutscher Bevollmächtigter General in Kroatien

2.) *Njegovi su zadaci:*

a) Uništenje ustaničkog pokreta u delu Hrvatske koji je posednut od strane nemačkih trupa i umirenje *tih* područja.

b) Obezibeđenje saobraćajnih veza i veza svih vrsta koje su važne za vođenje rata na području Jugoistoka, naročito obezbeđenje železničke pruge granica Rajha — Beograd.

c) Zaštita svih u vojnom i vojmoprivredinom pogledu važnih objekata koji se nalaze na području Hrvatske posednutom od strane Nemaca i saobraćajnih puteva koji tamo vode.

3.) *Komandantu nemačkih trupa u Hrvatskoj su potčinjeni:*

a) Jedinice nemačkog Vermahta ikoje su uvek angažovane u Hrvatskoj za zadatke pod tač. 2) (vidi ratnu formaciju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku — AOK 12).

U pogledu upotrebe delova dopunske vojske koja se nalazi u Hrvatskoj vidi tač. 5).

b) Svi defovi trupa koje se nalaze u delu Hrvatske koji je posednut od strane Nemačke i oružanih formacija hrvatske vojske, ukoliko su te potrebne za izvršenje njegovih zadataka. To potčinjavanje treba uvek zatražiti od nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj.

4.) *Za akcije u jačini većoj od jačine puka* — izuzev slučajeva preteče opasnosti — potrebno je dobiti prethodnu dozvolu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

5.) *Delove nemačke dopunske vojske koji se nalaze u Hrvatskoj* može komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj da upotrebi samo u slučaju nužde i u slučaju preteče opasnosti, s tim da o tome odmah «izvesti zastupajiuću komandu XVIII A.K. i da obavesti nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj. Komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj ima pravo da naredi pripremne mere u tu svrhu i da ih proverava.

To važi naročito za zaštitu smeštaja štabova protiv iznenadnih napada i prepada.

U takvim slučajevima pripadaju mu ista prava i prema hrvatskoj vojsci.

O naređenjima koja su u tu svrhu data kao i o preduzetim merama treba izvestiti komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

6.) *Rukovođenje snabdevanjem:*
Komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj rukovodi snabdevanjem svih nemačkih trupa koje su mu potčinjene u smislu tač. 3). Inicijative i želje u pogledu snabdeva. nja potčinjenih hrvatskih trupa treba u načelu upućivati nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj. Celokupno iskorišćenje zemlje kao i mere koje se odnose na upravu zemlje podležu isključivo nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj.

7.) Potrebna je tesna veza između komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj i komandujućeg generala i komandanta u Srbiji.

8.) *Raporti i izveštaji* komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj treba da budu neposredno upućivani komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, a na znanje nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj. Ukoliko su oni od važnosti za komanduljućeg generala i komandanta u Srbiji, treba ih njemu dostaviti na znanje.

9.) Službena direktiva za nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj priložena je kao prilog.[5] (Samo za komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj).

1 prilog

Ler
general-pukovnik

Dostavljeno:
6

[s] Vidi dok. br. 196.
* Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi, odeljenja i komandanata kojima je ova direktiva dostavljena.

BR. 171

OBAVEŠTENJE GENERALŠTABA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 31. OKTOBRA 1942. ŠTABU RAJHSFIRERA SS O AKTIVNOSTI PARTIZANA I MOGUĆIM PROTIVME RAMA U NDH[1]

STROGO POVERLJIVO

Ta, 1123/42 str. pov.[2]

PREPIS

VRHOVNA KOMANDA VERMAHTA

Br. 004021/42 str. pov. WFSt/op./H/ **F.H.Qu„ 31.10.1942.**

Sadržaj: Situacija kod bandi u Hrvatskoj ***1. prepis***

KOMANDNOM ŠTABU RAJHSFIRERA SS[3]

1) U prilogu vraćamo podatke o situaciji kod bandi u Hrvatskoj, koje smo uzdi na znanje.

2) Pojačano formiranje bandi u delu Hrvatske koji je posednut od Nemaca i pretežni deo događaja opisanih u prilogu poznati su OKW. Uništenje bandi je otežano usled teškoća koje su u Vašoj ustanovi poznate, naime, da se ne mogu dobiti nemačke snage potrebne za borbu protiv bandi, kao i da je unutrašnja čvrstina hrvatske vojske nedovoljna.

3) Od OKW su preduzete sve mere koje se u ovom času mogu sprovesti: prebacivanje jedne dopunske divizije u rejon oko Zagre'ba,[4] izdvajanja daljih snaga iz Srbije uz proširenje područja obežbeđenja SS divizije »Princ Eugen« i pomaganje hrvatskoj vojsci pri organizaciji i obuci njenih snaga. Hrvatska divizija koja se nalazi u formiranju takođe treba, kako se predviđa, bar privremeno da bude prebačena u deo Hrvatske koji je posednut od Nemaca.[5] Vrlo je važno da folksdojčerski bataljoni koji sada u Hrvatskoj učestvuju u borbi protiv bandi u Okviru tamo angažovanih divizija — tamo i ostanu i da po mogućstvu budu i pojačani.[6]

S obzirom na potrebno naprezanje svih raspoloživih snaga u Hrvatskoj, OKW bi bila vrlo zahvalna ako se na organizaciji, potčinjenos'ti i upotrebi tih bataljona zasada ne bi ništa menjalo.

4) OKW nema nikakav neposredni uticaj na vođenje borbe protiv bandi u onom delu Hrvatske koji je okuipiran od Italijana, ali se kod italijanske Komando Supremo[7] stalno upozorava na potrebu zaštite nemačkih vojnoprivrednih interesa. Italijanska Komando Supremo je u vezi s tim u poslednje vreme i izvršila više akcija čišćenja s jakim snagama i s dobrim uspehom.[8]

Načelnik Vrhovne komande Vermahta
I. A.
potpis

F.d.R.d.A
[10]

SS Hauptšturmfirer

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-175, r. 140, s. 26668130.

[2] Dopisano rukom.

[3] Odnosi se na Hajnriha Himlera.

' Reč je o 187. rezervnoj diviziji (vidi dok. br. 186). Ova divizija pod komandom general-lajtnanta Jozefa Brauner fon Hajdringena počela je pristizati već 31. oktobra 1942. u širi rejon Zagreba. Nemačka 187. rezervna divizija je brojala 11.408 vojnika (Antun Miletić, Sjeverozapadna Hrvatska 1941—1944. u svjetlosti njemačke arhivske građe, Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu, br. 6, Zagreb, 1975, str. 49—55.

[5] Misli se na 369. pd (vidi dok. br. 173, 186 i 196). Brojno stanje 369. legionarske divizije iznosilo je 10.171 vojnik (Antun Miletić, n.č., Kaj, br. 6, 1975, str. 50).

[4] Vidi dok. br. 167.

[7] Po naređenju italijanske Vrhovne komande, 2. armija je 9. maja 1942. dobila naziv: Viša komanda oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« (Comando Superiore F.F. A.A. Slovenia — Dalmazia, skraćeno »Supersloda«).

[3] Reč je o operaciji »Dinara«, koju su italijanske jedinice, pod Višom komandom oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija«, preduzele protiv partizanskih jedinica, a koja se odvijala u dve faze: »Alfa« (zauzimanje Prozora) i »Beta« (zauzimanje Livna). O pripremama i izvođenju te operacije vidi Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 113, 115, 123, 142, 150, 164 i 200, tom V, knj. 8, dok. br. 106, 120, 130, 133, 155, 159 i 174, tom XIII, knj. 2, dok. br. 96, 98 i 104.

' i [10] Potpisi nečitki.

BR. 172

IZVOD IZ MESECNOG IZVEŠTAJA DPFBAtivm^ ~

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(A.O.K. 12)

Odelj.: Ia **H.Qu„** 31.10.**1942.**

IZVEŠTAJ O DELATNOSTI ODELJENJA Ia
za period od 1. do 31. oktobra

i

5.10.

Savetovanje kod načelnika

5.10. je održano savetovanje 'kod načelnika. O predmetu ovog savetovanja vidi službenu zabelešku, prilog 4.[3]

7.10.

4

Dnevni izveštaji i procene situacija

5

Prilog *10*

Istovremeno su u pogledu dostavljanja dnevnih izveštaja i procena situacije izdate direiktive komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj, k-tu Soluna — Jegeja, k-tu južne Grčke, k-tu utvrđenja Krit, admiralu Jegeja, nemačkoj k-di za vezu pri k-di Superslode i nemačkoj vazduhopiovnoj misiji u Rumunijii (Ia, str. pov. br. 2599/42).[6]

7

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 175, s. 352—64.

[2], [5], [7], [22], [27], [37] i [M] Izostavljeno se ne odnosi na Jugoslaviju.

[3] Za situaciju u NDH se kaže da je nepromenjena i da se u okolini Jajca vode teške borbe s nartizanskim snagama, dok se za Srbiju konstatuje da četništvo Draže Mihailovića nema neke uspehe. Najveći deo teksta ove zabeleške se ne odnosi na Jugoslaviju (AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056975—7).

[0], [21], [23], [28] i [38] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

8.10.

Prilog 14

: Smeštaj 187. rezervne divizije

OKW/W.F,St i načelnik H. Riist u. BdE izveštavaju se o planiranom smeštaju 187. rezervne divizije u Hrvatskoj (Ia, str. pov. br. 2608/42).[8]

9

Prilog 16

Osiguranje glavnih železničkih pruga na području Jugoistoka

OKW/W.F.St./Op. (H) upućen je izveštaj o preduzetim merarna za osiguranje glavnih železničkih pruga u Hrvatskoj i Srbiji (Ia, str. pov. br. 2615/42).[10]

n

13.10.

12

Prilog 22

Situacija u istočnoj Hercegovini

Nemački general u Zagrebu je u svojstvu vojnog atašea uputio izveštaj k-tu oružanih snaga na Jugoistoku o razvoju situacije u istočnoj Hercegovini. U politici italijanske vojske (naoružanje četnika od strane Italijana) poglavnik i hrvatski ministar spoljnih poslova Lorković vide pripreme da se istočna Hercegovina ili priključi Crnoj Gori, koja je pod italijanskim protektoratom, ili preda Mihailoviću. Politika italijanske vojske je krajnje nejasna. Događaji i razvoj situacije u Hercegovini nisu od koristi za situaciju u istočnoj Bosni i u celoj Hrvatskoj posednutoj od strane Nemaca.
K-t oružanih snaga na Jugoistoku izvestava telegramom OKW /W.F.St. da se saglašava sa zaključcima nemačkog generala u Zagrebu za oblast posednutu od strane Nemaca (Ia, str. pov. br. 2669/42 od 13.10.42).[13]

14.10.

Improvizacija

Totalno vođenje rata i nemogućnost da se potpuno udovolji opravdanim zahtevima i željama trupa i komandi u personalnom i materijalnom pogledu zahtevajiu od svih komandira i komandanata improvizacije na poljima odevanja, naoružanja i izgradnje položaja itd. Da bi takve improvizacije mogle koristiti celokupnom području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku naređeno je komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, nemač-

[8] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8057037.
[13] Vidi dok. br. 161.

53*

kom generalu u Zagrebu, k-tu Soiluna — Jegeja, k-tu južne Grčke, k-tu utvrđenja Krit, admiralu Jegeja i nemačkoj vazduhoplovnoj misiji u Rumuniji da o svemu izveštavaju komandanta o toku procene situacije (Ia, str. pov. br. 2676/42),[14]

Prilog 24

Regulisanje jedinstvenog jezika na srskohrvatskom području

Komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, nemačkom generalu u Zagrebu, nemačkoj k-di za vezu pri Superslodi, a na znanje OKW/W.F.St., k-tu Soluna — Jegeja i k-tu jiužne Grčke, izdate su pojmovne odredbe u pogledu četnika, Ljoitićevih dobrovoljaca, pravoslavnih dobrovoljaca, antikomunista, Mihailovićevih pristalica, komunista, bandita i ustanika, a u cilju regulisanja jedinstvenog jezika (Ia, pov. br. 3990/42).[15]

Prilog 26

Dostavljanje izveštaja o borbenoj jačini i snagama na snabdevanju

Shodno firerovom naređenju (načelnik Gen.St.d.H. str. pov. br. 2799/42 od 8.10.42)[16] izdato je, putem telegrama naređenje komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu utvrđenja Krit i 22. diviziji da do 28.10.42. dostave izveštaj k-tu oružanih snaga na Jugoistoku o snagama divizije i tvrđavs'kih brigada 1. i 2. koje su na snabdevanju i o borbenoj jačini pešadije, artiljerije, pionirskih jedinica, jedinica za vezu itd. iz sastava divizije i brigada (Ia, str. pov. br. 2688/42).[17]

Prilog 27

Italijanske akcije čišćenja kod Mostara

Nemačkoj k-di za vezu pri Superslodi naređeno je telegramom da se založi da u italijanskim akcijama čišćenja kod Mostara učestvuje i jedan nemački oficir kao posmatrač (Ia, str. pov. br. 2677/42).[13]

Gubici u oficirima i vojnicima

U Srbiji i na Kritu za vreme od 15.5. do 4.10.42 — vidi prilog 28.[19]

[20]

18.10.

Prilog 31

Smanjenje personala svih štabova

OKW je naredila 10°/o smanjenje personala svih štabova komandi kao i štabova komandanata i komandanta utvrđenja

[14] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8057166—7.
[17] i [30] Vdi dok. br. 167.
Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8057179—80.

'Krit. Naređenje treba izvršiti. Podoficirima i vojnicima koji se na ovaj način oslobode treba popuniti operativne jedinice u okviru delokruga komandovanja. K-t oružanih snaga na Ju-Igoistoku je odredbe za sprovođenje ove zapovesti izdao komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu Soluna — Jegeja, k-tu južne Grčke, k-tu utvrđenja Krit i 22. diviziji (Ia, pov. br. 4050/42).[21]

[22]

/k/0.

' Savetovanje kod načelnika

19.10. održano je savetovanje kod načelnika. O predmetu ovog savetovanja vidi službenu zabelešku u prilogu *34.*[23]

20.10.

Prilog 35

iPrepad na rudnik antimona 25 km jugozap. od Kraljeva

Povodom prepada bande na rudnik antimona u Sisi[24] k-t ornih snaga na Jugoistoku ponovo predlaže kod OKW još stro- organizaciju komandovanja u Srbiji. Komandujućem generalu i k-tu u Srbiji moraju se, s obzirom na njegovu odgovornost u ovom području, potčiniti sva nađleštva koja rade Srbiji na zadacima osiguranja. Ovo pre svega važi za glav-"g opunomoćenika za privredu (Ia, pov. br. 4102/42).[25]

ilog 36

lijanske operacije

leral Roata namerava da otpočne operacije u rejonu Livna na italijansko-hrvatskoj granici u rejonu zapadno i severno Karlovca. O tome se Obaveštava komandujući general i t u Srbiji, pošto kod obeju naimera postoji opasnost povla- "ja komunista preko demarikacione linije u nemačku lintere- -u zonu (Ia, str. br. 380/42).[26]

[27]

-ubici u oficirima i vojnicima za vreme od 4.8. do 21.10.42. "djučujući i naknadne izveštaje — prilog 40.[28]

Slog 43

"Borbena jačina i snage na snabdevanju

K-t oružanih snaga na Jugoistoku izveštava OKH/Gen.St.d.H/ Org. odelj. o borbenoj jačini i snagama koje su na snalbdeva-

[24] Pogrešno. Treba: Lisi.
[25] Vidi dok. br. 168; AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056896-8.
[26] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 476, s. 8056888. Reč je o operaciji »Dinara« (Zbornik, tom XII knj. 2, dok. br. 110, 111, 113 i 116)

nju divizija i alarmnih jedinica koje se nalaze na njegovom području (Ia, str. pov. br. 2830/42).[30]

Prilog 44

Službena instrukcija za k-ta nemačkih trupa u Hrvatskoj

K-t oružanih snaga na Jugoistoku dostavlja predlog OKW' W.F.St. za službenu instrukciju za komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj' i moli za brzu odluku (Ia, pov. br. 4177/42)."'

25.10.

Prilog 45

Procena situacije

Izrađena je procena situacije koja sadrži:

I. Političku situaciju u Srbiji, Hrvatskoj, Grčkoj, Krku i pograničnim oblastima (Albanija, Crna Gora, Bugarska),

II. Situaciju kod neprijatelja u Srbiji, Hrvatskoj, Grčkoj (bez Krita) i na Kritu,

III. Sopstvenu taktičku situaciju i rramere,

IV. Situaciju u vazduhu,

V. Situaciju na moru,

VI. Situaciju u pogledu saobraćaja,

VII. Situaciju u pionirsko-tehničkom pogledu,

VIII. Privrednu situaciju,

IX. Zdravstvenu situaciju,

X. Stanje konja,

XI. Razno (organizacijska pitanja, situacija u pogledu dovođenja snaga na Krit, stanje u pogledu popune jedinica)

i upućena OKW/W.F.St., OKH/oper. i org. odelj., k-tu Tuga, komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj, k-tu Soluna — Jegeja, k-tu južne Grčke, k-tu utvrđenja Krit i admiralu Jegeja (Ia, str. pov. br. 2850/42).[32]

33

Prilog 47

Savetovanje kod načelnika

26.10. održano je savetovanje kod načelnika. O predmetu ovog savetovanja vidi službenu zabelešku u prilogu 46.

34

28.10.

35

[31] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056822—3.

[32] Vidi dok. br. 168.

Prilog 54

Službena instrukcija za komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj

OKW/WFSt., OKH/oper. odelj., OKH/org. odelj., k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj i komandujućem generalu i k-tu u Srbiji podeljena je »Službena instrukcija za k-ta nemačkih trupa u Hrvatskoj« (Ia, str. pov. br. 2900/42).[36]

29.10.

i 37

Prilog 57 k

Izveštaj o iskustvima

Izdaju se izveštaji o iskustvima komandantima (Hrvatske, Srbije, Soluna — Jegeja, južne Grčke), k-tu utvrđenja Krit, 22. pd, tvrđavskoj brigadi »Krit«, kursu obuke K-de 12. armije -za pešadijske komandante i k-te diviziona 12. armije (Ia, pov. br. 4202/42).[38]

'•30.10.

Prilog 58

Železnički oklopni voz 27

Jjit-t nemačkih trupa u Hrvatskoj izveštava se radiogramom £0 dovlačenju železničkog oklopnog voza 27 u Slav. Brod. Po dolasku ovog oklopnog voza, železnički oklopni voz 24 se povlači u Slav. Brod [Bordeaux],

prilog 59

m.io.

'omandant: 31.10. održano je kod k-ta *savetovanje* s komanujućim generalom i k-tom u Srbiji generalom artiljerije iderom, nemačkim opunomoćenim generalom u Zagrebu neral-potpu ко vnikom Glezom fon Horstenauom i ik-tom neičkih trupa u Hrvatskoj general-potpukovnikom Litersom. Na ovom savetovanju su billi prisutni i načelnik general Ferč, ^čelnik Ia, generalštabni pukovnik fon Šip [Schipp], gene... ilštabni potpukovnik Faferot (načelnik štaba k-de nemač-%ih trupa u Hrvatskoj), generalštabni potpukovnik Dam tDahm], potpukovnik d'Onderza, konjički kapetan Princ od Holštajna i kapetan Mecger [Metzger],

39

[34] Vidi dok. br. 170.

Prilog 62

Borbena jačina i snage na snabdevanju

Komandujući general i k *t* n , ^ [7]
Hrvatskoj, k-t Soluna - Igeja kf i,^ T^ ^
đenja Krit upućuju se, s S o m ' L ^ o ^u
borbenih snaga i snaga na snabdLm;, ,F^azbci*u razmeru
tvrđavskih brigada, na to da S Z f j Počinjenih divizija i
većoj meri pcLćav^u r a z L T ^ Z u naj'
nica (Ia, str pov. br 2922/™2™ ^ °*P^era^nih jedi*

Za k-ta oružanih snaga na Jugoistoku
(Kndu 12. armije)
načelnik generalštaba- W
I.A.

BR. 173

" s [1] K O M A M D A -
TA ORUŽANIH SNAGA JUGO?^n^?D KOMANDAN
1942. O VOJNO-POLmÇKOT SrnuAr?^ 3L" OKTOBRA
o ^ ^ N o Ä i l Z ^ r S T S " ' [1]

—

Jugoistoku 31. okt. 42.

Prisutni:

generalnpukovnik Ler
general B a d e r
general-1 aj: tnant Glez fon Horstenau
generai-laj tnant L i t e r s
general-major F e r č
generalšt. pukovnik fon Š i p [ScJn-ddI
genera st. potpukovnik F a f e r o t
generalst. potpukovnik D a m [D i m i
kapetan M e c g e r [Metzger] [11]
konj,ick! kapetan Princ H o l š t a j n

• Vidi AVII, NAV-T-312, r. 467, s. **8056659**-62

s. 448-53 nimak originala (pisano g na mašni) u AVII, NAV-T-501, r.267,

»1. General-tajtnant Glez f-H.

izlaže vojno-pOlitičku situaciju u Hrvatskoj. Pramena u hr-
* vat^koj vladi sve više se pokazuje samo kao krajnja mera,
koja očigledno nije dovela do promene prilika. S povratkom
maršala na bilo koju funkciju po mogućnosti treba računati.
Kvatemikov sin[2] je, istina, službeno smenjen sa svog polo-
žaja; neslužbena, međutim, još uvek je u vezi s celim svetom,
pri čemu pada u oči održavanje veze sa Italijanima. Dobija
se sve jači utisak da poglavnik, s jedne strane, nije više go-
X spodar situacije, i da, s druge strane, prema nama nije iskren.
Isto taka, u pogledu mera protiv ustaša teško da se može oče-
fcivati neko poboljšanje, jer očigledno roiko nema hrabrosti
da odlučno\ustane prativu samovolje tih farmacija. Iznena-
đuje političko držanje Italijana, koji južno od demarkacione
linije dozvoljavaju četnicima, koje su oni naoružali i koje oni
u Svakom pogledu podržavaju, da ubijaju Hrvate, dok severno
od demarkacione linije održavaju vezu sa Bugenom Kvater-
| nikom, čija se garda brine o tome da Hrvati istrebe Srbe.
' Ne treba sakrivati da u Hrvatskoj postoji opasnost od uspo-
stavljanja drugog fronta. Ako bi Englezi jednom uspeli da
na obalu Dalmacije iskrcaju 2 do 3.000 ljudi, nije teško uvi-
; deti kojim bi tokom stvari krenule. Isto tako, delovi hrvat-
skih oružanih snaga prema takvim desantnim trupama nesum-
njivo bi se pokazali kao nepouzdani. Teškoćama na političkom
< j>olju nadovezuju se sada u toku zime sve veća oskudica u ži-
votnim namirnicama i porast cena, da bi sve to dovelo do
sazrevanja raspoloženja stanovništva za revolucionarnu pro-
pagandu.

U pitanju izgradnje hrvatskih oružanih snaga pokazuje se kao celishodno: preku potrebu da se veliki broj garnizona uspostavi na celoj teritoriji zemlje zadovoljiti na taj način što će se stvoriti:

a. teritorijalne jedinice,
b. mobilne jedinice.

Teritorijalne jedinice bi preuzele garnizonu i stiražarsku službu i starale se o bezbednosti u bližoj okolini garnizona. Mobilne jedinice, moderno naoružane, bile bi namenjene za upotrebu u raznim krajevima zemlje. Za ove jedinice pokazuje se kao odgovarajuća formacija — formacija brdske brigade. U izgradnji hrvatskih oružanih snaga trebalo bi težiti ostvarenju jednog valjanog prošeka, a ne održanju sadašnjeg stanja, tako da se od 2 brdske brigade upotrebom svih sredstava ljudske i materijalne prirode stvaraju elitne trupe, a ostatak da i dalje bude od male vrednosti.

[2] Eugen Dido Kvaternik.

Naročiti značaj dobija izgradnja žandarmerije, s obzirom na nesigurnost u sopstvenoj zemlji. Trebalo bi nastojati da se uspostave manje žanđarmerijske straže u odgovarajućim bio kovima zgrada.

Ustaše imaj.u 37 bataljona pod oružjem. Billo bi dovoljno da se taj broj bataljona ograniči na 1/3, sem toga, moralo bi se nastojati da se ustaške jedinice potone Ministarstvu hrvatskog domobranstva. Postojeće stanje, u kojem ustaše izvode samostalne operacije, u svakom pogledu je necellshodno.

General-pukovnik Ler

konstatuje da se prilikom razgovora u Glavnom stanu, u ko jem je i firer uzeo reč, pokazalo da on za sada još ne misli na eventualno odstranjivanje poglavnika. Prema tome, moralo bi se nastojati da dođe do poboljšanja prilika pod sadašnjom vladom. Alko bi se pri tome teškoće gomilale, bilo bi neophodno da se fireru podnese nov izveštaj. Rešenje problema Hrvatske na način sličan poljskom rešenjiu u ovom svetskom ratu zasada se ne razmatra na najvišem mestu.

369. pd i posle njenog prebacivanja u Hrvatsku treba da ostane nemačka divizija.[3]

Folksdojčere bi trebalo mobilisati za Vermaht. SS jedinice u tome pogledu nemaju prvenstvo; treba težiti slobodnoj konkurenciji. Najcelishodnije bi bilo da se folksdojčeri uzimaju u Vermaht.

2. *General Bader*

podnosi izveštaj o voljnoj situaciji u Hrvatskoj i Srbiji. Situacija nemačkih trupa u Hrvatskoj je zato teška što one već više od godinu dana, uprkos mnogim akcijama, zaista ne mogu koinstatovati nikakav značajniji rezu]tat svojih dejstava. Zadatak koji im je postavljen ne može se uopšte rešiti sairpo vojnim sredstvima, već zahteva i pramenu kursa vlade, pri čemu bi se morala uspostaviti jedna besprekorna uprava, a pre svega žandarmerija, koja bi kod stanovništva imala potreban autoritet. Za četnike Draže Mihailovića se daje prognoza da će oni Itallijanima još jednom biti neprijatelji i da će se protiv Italijana dići sa italijanskim oružjem. U Srbiji je situacija posllednjih nedelja u izvesnoj meri nespokojnija, jer je pokret Draže Mihailovića s naše strane nešto jače pritešnjen. Za namere kabineta Nedića da se povuče može se reći da su otklonjene.

General Bader moli da se povuku u Srbiju delovi 717. pd angažovani u Sremu, s jedne strane radi upotrebe u Ho-

[3] Reč je o nemačkoj 369. pd (vidi dok. br. 103, 117 i 131).

molju, a s druge strane radi pojačanja garnizona u Beogradu.

General-pukovnik Ler

slaže se s tim, ali pod uslovom da se najpre 369. pd prebaci u Hrvatsku. Tada 717. pd treba u Srbiji upotrebiti kao armijsku rezervu.

General Bader

s naročitom pohvalom ističe uspehe SS divizije »Princ Eugen«.[4] Velikim delom ova divizija se sastoji od banatskih folksdojčera, koji su od davnina naviknuti na balkanske metode i zato se vesto snalaze u načinu borbe kojii se danas normalno primenjuje.

3. U pogledu razgraničenja nadležnosti između nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj i komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj:

General-pukovnik Ler

objašnjava da se uloge u izvršavanju zadataka ugušivanja nemira treba tako da podele da sve mere u političkoj, privrednoj i upravnotehničkoj oblasti budu stvar opunomoćenog generala, a sve mere čisto u pogledu komandovainja truparna budu stvar komandanta.

General-lajtn. Glez fon H. i general-lajtn. Liters

izjavljuju da je time razgraničenje njihovih zadataka izvršeno potpuno jasno.

General-lajtnant Glez fon Horstenau

ukazuije na to da on, prema doslovnom tekstu instrukcija koje za njega važe, »jamči« za sprovođenje organizacijskih mera u hrvatskim oružanim snagama. Od svih dosadašnjih predloga (izmena i dopuna) ovih instrukcija proistekla je samo obaveza da se ove stvari kod Hrvata »sprovode«. Izbor reči koje obavezuju znatno povećava odgovornost; uz to, treba napomenuti da je ovde potreban jedan nov sporazum s poglavnikom da bi se obezbedilo da se nemački zahtevi koji se njemu Dostavljaju bezuslovno do kraja sprovode. Da li će se od poglavnika moći da dobije novi ustupak, ne može se predvideti.

General-pukovnik Ler

smatra da se rečju »jamči« jedino htelo da se opunomoćenom generalu da u ruke sredstvo da prema Hrvatima može

Vidi dok. br. 105, 116, 120, 127, 139 i 141.

na odgovarajući način istupiti. Njemu je jasno da se za sada u odnosima s poglavnikom ne može odstupiti od linije pregovaranja; uvek treba tako postupati da se postigne ono što je najbolje. Odredbu u tački 1) firerovih instrukcija da se hrvatske oružane snage komandantu nemačkih trupa podčinjavaju »u nužnom obimu« — treba tako razumeti da se potčinjavanje uvek odnosi samo na one hrvatske jedinice koje u konkretnom slučaju opunomoćeni general dodeli komandantu. U tački 5) instrukcija komandant se ovlašćuje da proverava mere za uzbunu hrvatskih jedinica u njihovim prebivalištima. Ovo ovlašćenje uključuje pravo posećivanja u svaiko doba svih hrvatskih kasarni i smeštajnih prostori i a da bi ise steiklo uverenje o stanju spremnosti za uzbunu. Tako dalekosežna kontrola do sada nije bila propisana u odnosu na hrvatske jedinice. Postavlja se pitanje da li i pored ovih ovlašćenja treba težiti izvesnom sporazumu s poglavnikom.[5]

General-major F er č

preporučuje da se sa obilascima hrvatskih kasarni i smeštajnih rejona sačeka dok u operativnoj zoni ne dođe do neželjenih pojava u nekom hrvatskom smeštajnom rejonu, koji će tada komandantu dati pravo da interveniše sa svestrane. Uzimajući ovakav slučaj za povod, uticaj ove vrste mogao bi se lako proširiti na sva ostala (mesta smeštaja hrvatskih jedinica.

General-lajtnant Glez f. H. pita kakav stav treba zauzeti prema naroeri Hrvata da vojne akcije izvode na osnovu svojih odluka i samo hrvatskim trupama.

General-pukovnik Ler

preporučuje da se ovakve želje u što većoj meri ograničavaju, a u datom slučaju da opunomoćeni general trupe koje su za takvu hrvatsku akciju predviđene potčini komandantu nemačkih trupa, čime bi se izvođenje te hrvatske akcije onemogućilo.

General-lajtnant Glez f-H.

pokreće pitanje međusobnog potčinjavanja nemačkih i hrvatskih komandanata i primećuje da se na istočnom frontu ovo potčinjavanje u osnovi vrši s obzirom na čin odnosnog komandanta, nezavisno od oružanih snaga kojima pripada, pa preporučuje, da bi se poštedela hrvatska osetljivost, da se ovo načelo i u Hrvatskoj primenjuje kad god je to moguće.

[5] Vidi dok. br. 66 i 170.

4. U vezi s preuzimanjem fcomandovanja od strane komandanata nemačkih trupa regulisano je da od 10.11.1942. prelazi komandovanje s komanđujućeg generala i komandanta u Srbiji na komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj.[6] Preuzimanje snabdevanja nemačkih trupa da se izvrši 30.11.

5. *Razno*

General-major F er č

saopštava da će se komandantu nemačkih trupa dbdeliti jedan vod GFP[7], iz čijeg sastava da se po jedno odeljenje dodeli opunomoćenom generalu, 714. i 718. pd.

General-pukovnik Ler

postavlja zadatak da se ispita da li je potrebno da se u Zagrebu uspostavi jedna nemačka vojna bolnica.

General-pukovnik Ler, na prediog generaHajtnanta fon Gleza H.[orstenaua] odlučuje da se nemački štab za vezu kod Komande Superslode (pukovnik Dizener)[8] potčini nemačkom opunomoćenom generalu.

General-lajtnant fon Glez H.

izveštava da je potrebno da se u sastav Štaba opunomoćenog generala odrede jedan savetnik za vojnu upravu i jedan vojni sudija. Da se podnese pismeni prediog komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

Mecger

[6] Vidi dok. br. 170, nap. 2.

' Geheime Feldpolizei (tajna vojna policija)

• Paul (Paul Diesener). Unapređen u čin general-majora 1. aprila 1945. godine.

BR. 187

MESEČNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA 714 PEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA OKTOBAR 1942. O OPŠTOJ I VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, BORBAMA SA PARTIZANSKIM JEDINICAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA U ZAPADNOJ BOSNI I SLAVONIJI'

714. pd — odelj. Ia—[2]
Izveštaj o delatnosti

Oktobar 1942.

Sadržaj: **Opšta situacija. Situacija kod neprijatelja. Kootra-Obaveštajna služba. Borba protiv bandi. Rezultati i gubici. Obuka.**
Moralno-političko vaspitanje. Premeštanja. Kadrovske promene. Odlikovanja. Ostalo.

Prilozi:

Opšta situacija

U mesecu za koji se podnosi izveštaj opšta situacija se nije smirila. Ona se, naprotiv, zaoštrila. Uzrolk tome su ustaška zverstva, pljačkanja i ubistva. Pokret Draže Mihaiiovića, kojii se u jačoj formi pojavio i u Hrvatskoj, uzbuđenje stanovništva iskoristio je u propagandne svrhe. Ukazivanje na svirepa ubistva pravoslavaca imalo je vanredno jaku agitaoionu snagu. I u muslimanskim krugovima Miihailović je stekao simpatije. Pošto je jedan deo njegovih snaga uspeo da stupi u Dalmaciju (pod italijanskom zaštitom) i da osvoji Prozor,[3] sve jasnije su izlazile na videlo narnere koje su ciljale ukidanju ustaške vlasti na području Hrvatske. (Prilog l)[4]

Draža Mihailović se, međutim, i dalje pridržavao svog naređenja da se s nemačkim ili hrvatskim oružanini snagama ne treba upuštati u veću borbu. Ovo je dovelo do neraspoloženja u redovima mlađih starešina koji su iz ambicioznih razloga bili za brzo otpočinjanje napada. Ništa se nije moglo primetiti o ujedinjenju s komunističkim ustanicima. Jedno takvo ujedinjenje Mihailović je odbio, kao što je to učinio i ranije.

I pored znatnih gubitaka koje su crveni ustanici pretrpeli u letnjiim mesecima, oni su se opet prikupili. Posle čišćenja Jajca neprijateljski pritisak se premestio na zapad, i to s obe strane gornjeg toka Sane. Ključ je opet dospeo u neprijateljske ruke.[5] Pored izveštaja o komunističkom teroru pristižu i izveštaji o prestupima ustaša. (Prilog 2)"

Situacija kod neprijatelja

Rejon Jajce — Travnik: **Jače neprijateljske snage (2000 ljudi), koje su u početku vremena za koje se podnosi izveštaj prodrle u rejon Varcar-Vakufa i južno odatle prema Jajcu i preko Vrbasa severno od puta Travnik — D. Vakuf, odbačene su, posle žestokog otpora, od strane jedinica 718. pd u sadejstvu sa snagama 714. pd.[7] Odbačene su, u žestokim borbama, ka zapadu i jugozapadu, preko demarkacione linije, u brda Janja. I južno od puta Travnik — D. Vakuf neprijatelj se povukao ka jugu. Radilo se u stvari o jedinicama sledećih komunističkih brigada:**

1. **uidarne brigade**
2. **udarne brigade**
1. **srpske brigade**
1. **crnogorske brigade.[8]**

I dalje je izveštavano o pojačanoj neprijateljskoj delatnosti iz *slavonskih planina,* kao i o pojačanim pokretima u *Moslavačkoj gori* s pravcem u Bilogoru, *Kozaru i Šamaricu.* Potvrđeni su izveštaji o novim koncentracijama neprijatelja između *Vrbasa i Une.* U Bilo-gori je zavladao izvestan mir usled jače hrvatske akcije čišćenja. U drugoj polovini meseca partizani *su* se u pojačanoj meri prebacivali u Šamaricu. (Prilozi 1 i 2)

Rejon Psunj — Papuk: **U ovom rejonu je, u vremenu za koje se podnosi izveštaj, primećena jača partizanska delatnost s ciljem da se isključi javna uprava. Mnogobrojnim zaprekama neprijatelj je prekinuo saobraćaj na putu Oikučani — Lipik. Isto tako, bande su ovladale delimično i putem**

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1019—30.
[2] Dopisano rukom.
[3] U Prozoru su se nalazili delovi 10. hercegovačke NOU brigade. Italijanski 29. bersaljerski bataljon i 2. bataljon 94. puka italijanske divizije »Mesina« 7. oktobra 1942. su potisnuli delove 10. hercegovačke brigade i zauzeli Prozor (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 142, 150 i 169; Pero Morača, n.d., str. 334).
[4] 35 »s j 37 Redakcija ne raspolaže tim prilozima.
[5] i [24] Vidi dok. br. 159, nap. 4.
[7] Vidi dok. br. 159, 160 i 164.
[8] Odnosi se na 1. i 2 . proletersku i 1. krajišku i 4. proletersku (crnogorsku) NOU brigadu.

Kostajnica — Petrinja, a najizad i celim severnim delom Šamarice. Partizani su jako ugrozili put Prijedor____Bos. Dubica. I pored izgrađenih minskih zapreka mogao se obavljati dotur na putu Bos. Novi — Bihać.

Akcijama 714. pd. *Kozara* je bila gotovo oslobođena od neprijatelja;[9] međutim, hrvatski položaji nisu mogli sprečiti prebacivanje jakih neprijateljskih snaga u Grmeč.

Ukratko, može se konstatovati da su pokreti neprijatelja za sve vreme za koje se podnosi izveštaj, i pored mnogih neuspeha i gubitaka u ljudstvu i opremi, pokazali veoma aktivnu tendenciju. (Prilog 3)[10]

Kontraobaveštajna služba i služba osiguranja

Osiguranje železničke pruge Sunja — Bos. Novi — Ivanjska:

Sve hrvatske jedinice angažovane za osiguranje pomenute pruge potčinjene su u taktičkom pogledu pukovniku Petruharu," sa sedištem u Bos. Novom. (Prillog 4)[12]

Uporišta: Na početku meseca za koji se dostavlja izveštaj stiglo je naređenje da se garnizoni koji su važni u taktičkom, saobraćajno-tehničkom i privrednom pogledu izgrade u uporišta. (Prilog 5)[13]

Dalje, stiglo je naređenje za osiguranje pogona koji su bili važni za vojnu privredu. (Prilog 6)[14]

Pripreme za slučaj uzbune: Ranije opšte odredbe za slučaj uzbune stavljene su van snage. Na snagu je stupio nov plan za slučaj uzbune sa znatno pooštrenim odredbama i tačnim obaveštenjima za postupak prilikom stepena pripravnosti 1 i 2. (Prilog 7)[15]

Komandujući general i komandant u Srbiji je još jednom ukazao na *mere predostrožnosti od neprijateljskih prepada.* U cilju zaštite nemačkih oružanih snaga, komandujući general je naredio da se mere odmazde, koje su bile određene za mrtve i ranjene, ubuduće, prema činjeničnom stanju, na prediog proširе i na nestale nemačke vojnike. (Prilog 8)[16]

Prijavljivanje i kontrola vojnika koji borave van jedinice: Odgovarajuće naređenje utvrdilo je načelno da se nijedan vojnik u jednom garnizonu ne sme zadržavati duže nego što bezuslovno zahteva njegov zadatak, odnosno cilj putovanja. (Prilog 9)[17]

[26] i [28] Vidi dok. br. 163.
" Slavko

Neprijateljska propaganda: I na divizijskom području kružili su glasovi prema kojima su vojnici na odsustvu sa istočnog fronta na svojim objavama imali jednu napomenu kojom se reguliše njihov postupak u slučaju da nastane piimirje. komandantima jedinica je stavljeno u dužnost da razjasne da Nemci niti očekuju niti se oslanjaju na to da će se time izazvati simpatije boljševika. (Prilog IO)[18]

Dnevni izveštaji: Za sastavljanje i sadržaj dnevnog izveštaja izdate su iscrpne instrukcije. (Prilog li)[19]

Preformiranje i reorganizacija operativnih grupa:
Iz personalnih i taktičkih ražloga, u vremenu za koje se podnosi izveštaj izvršeno je više reorganizacija jedinica. (Videti prilog 12).[28]

Borba protiv neprijatelja

1.10. Iz planine Papuka je javljeno o porastu partizanske delatnosti.

2.10. Grupa »fon Vedel« je prodrla do Mrkonjić-Grada,[21] na kotu 864—713. Izbio je sukob s partizanima, koji je doveo do žestokih botribi u šumi. Neprijatelj je imao 60 mrtvih i mnogo ranjenih. Hrvati su imali 9 mrtvih. Broj ranjenih je bio neznatan. Nemačke jedinice nisu imale gubitaka. Zaplenjeni su jedan partizanski brdski top, jedan mitraljez i više tovannih grla s municijom. Ostale borbene jedinice divizije ovog dana nisu imaile nikakvog značajnog dodira s neprijateljem.

4.10. Grupa »fon Vedel« je izvršila napad na Jezero.[22] Neprijatelj je pružio snažan otpor. Imao je 25 mrtvih. Sopstvene jedinice su imale 5 mrtvih.

Kod Svodne, 14 km istočno od Bos. Novog, jedna banda jačine oko 60 ljudi razbijena je prilikom prelaska Sane.

U rejonu 6 km južno od Bos. Dubice partizani su izvršili napad na jednu radnu četu. U borbama je poginulo 12 ustaša. Odbijeni su napadi na Ključ, uz znatne neprijateljske gubitke.[23]

[21] i [22] Vidi dok. br. 151, 154, 155 i 157.

[23] Borbe za oslobođenje Ključa od 4. do 7. oktobra 1942. vodile su jedinice 1. proleterske NOU brigade i 6. krajiški NOP odred (Zbornik, tom IV, knj. 7, dok. br. 105 i 107).

7.10. Oko 400 partizana je napalo jedinicu za osiguranje puta u Ključu. Sledećeg dana neprijatelj je zauzeo grad[24] Hrvatska posada se povukla ka Vrhpolju.
Kod Brekinje, 10 km južno—jugozap. od Bos. Dubice razvila se jača borba s partizanima. Neprijatelj je imao 5 mrtvih. Zarobljeno je 20 žena.

11.10. U rejonu Sitnica — Čađavica slomljen je jači neprijateljski otpor, delimično iz bliske borbe.
Napad na Ključ je doveo do uspešnih borbi. Protivnik je imao 32 mrtva. Sledećeg dana grad je dostignut s više strana; slomljen je jak neprijateljski otpor. Protivnik je opet imao 30 mrtvih. Može se, međutim, proceniti da je broj poginulih daleko veći, pošto partizani svoje poginule po mogućstvu odvlače. Sopstvene snage su izgubile jedno lice.
Štab za osiguranje železnica »Huve« izvestio je o pokretima neprijatelja s obe strane železničke pruge između Sunje i Siska.

14.10. Pod zaštitom guste magle odbijeno je više neprijateljskih napada na položaje jedinica južno od Ključa, uz znatne gubitke protivnika.

16.10. Usled prinudne evakuacije pravoslavnog stanovništva, koju su vršile ustaše, pojačani su redovi partizana koji su na jugu ugrožavali deonicu Jasenovac — Bos. Dubica.

16.10. Izvršena je smena Grupe »fon Vedel« i njeno transportovanje u Prijedor.
Štab za osiguranje »Huve« izvestio je da je hrvatska vojska sprečila nedozvoljenu evakuaciju pravoslavnog stanovništva u rejonu Jasenovca koju su vršile ustaše, pošto je stanovništvo bilo potpuno lojalno.

17.10. Drugi gorski zdrug je očistio rejon južno od Šamarice i protivniku naneo znatne gubitke. Hrvati su imali 3 mrtva.
11/741. pp zauzeo je neprijateljske položaje 12 km severno od Okučana i uništio ih. Neprijateljski gubici: 14 mrtvih, mnogo ranjenih. Sopstveni gubici: 1 mrtav, 4 ranjena.

19.10. Grupa »Tomas« je, posle slabog neprijateljskog otpora, zauzela Mrkonjić-Grad.[25] Neprijatelj je imao 12 mrtvih, a izgubio je i jednu snabdevačku komoru s tovarnim grlima.

1.10. Grupa »Hofman« je izvestila da su opkoljene neprijateljske snage u zapadnom delu Kozare.[26]
Odbijeni su noćni napadi na jedinicu koja vrši osiguranje pruge u VOlinji.

24.10. Drugi gorski zdrug je odbio napad na Glinu i Kukunuzare.[27] Neprijatelj je imao 17 mrtvih, a Hrvati 6.
Grupa »Prijedor« uspešno je odbila noćni napad jalkih neprijateljskih snaga (oko 500 komunista, 3 mitraljeza, 6 puškomitraljeza, 1 teški minobacač) na položaje kod St. Rijeke. Neprijatelj je imao 21 mrtvog. Zaplenjena je znatna količina oružja i municije.

26.10. Grupa »Hofman« je izvestila da je završena akcija čišćenja u Kozari.[28] U noći 25.10. je 19 partizana streljano i 6 zarobljeno. Grupa »Hofman« je prefarmirana za dalje akcije.

27.10. Ustanici (oko 500 ljudi) digli su u vazduh železničku prugu Nova Kapela — Slav. Požega,[29] pokidali telefonske linije i porušili zgrade železničkih stanica. Jedinice 11/741. pp razbile su neprijateljske zaštitnice. Na neprijateljskoj strani izbrojano je 7 mrtvih.

30.10. Ustanici su likvidirali jedinicu za osiguranje železničke pruge kod Majura (3 km severno od Kostajnice). Hrvatska posada je pala u partizansko zarobljeništvo.
Siže:
Posle prepada partizana na Grubišno Polje[30] 28.9. 42. .poklano je, po naređenju načelnika štaba Picetera iz Bjelovara, 120 pravoslavaca u Grubišnom Polju i 150 pravoslavaca u Grđevcu. Ustaše i ustaški simpatizeri — civili opljačkali su sela koja su evakuisana 13.10. Oni

[25] U ovom napadu su učestvovali i delovi četničkog odreda »Kočić« (AVII, a. NDH, reg. br. 52/7—3, k. 213).

[77] Napad na Glinu, 23. oktobra 1942, izvršile su jedinice Operativnog štaba grupe brigada (1. hrvatska NOU, 5, 4. i 8. hrvatska NO brigada) ali bez uspeha (Zbornik, tom V, knj. 8, dok. br. 66, 69, 74, 75 i 78, knj. 9, dok. br. 1 i 12).

[x] Ovu diverziju su izveli delovi 1. slavonske NOU brigade kod ž. st. Ratkovac (Zbornik, tom V, knj. 9, dok. br. 7 i 77, knj. 10, dok. br. 18).

[30] Ovaj napad su izveli 7. hrvatska NO brigada i delovi 1. slavonskog NOP odreda, Moslavačkog i Krajiškog proleterskog bataljona i Banijske proleterske čete. Mesto je zauzeto, sem ustaškog doma i škole (Zbornik, tom V, knj. 8, dok. br. 26, 27, 58, 74 i 143, knj. 9, dok. br. 12).

kojii su pretrpeli štetu preši su partizanima. Stanovništvo je vladavinu ustaša osećalo kao teror, dok su partizani to umeli da iskoriste i da socijalnim merama kod delova 'stanovništva za sebe pridobiju simpatije. Opet se dogodilo da su partizani vraćali oduzete konje i kola. Porast ustaničkog pokreta u roesecu 23a koji se podnosi izveštaj mogao se stvarno svesti na teroristički postupak ustaša. Kao i u prethodnim mesecima, čovek se nije mogao potpuno osloniti na hrvatske jedinice. Njihova hrabrost i spremnost za dejstvo mogle su se samo poželeti. Protivnik koga sretne nemački vojnik bude uništen. Da bi stalno bile ofanzivne, jedinice su isuviše slabe, jer su one morale 'da se bore na mnogim mestima. Tako su one često bille primorane na defanzivu, na gradnju i odbranu položaja. Tako je radio i protivnik. Njemu nije pošlo za rukom da prikupi svoje razbijene snage za veće akcije. Krajem meseca on je opet mogao da zafoeleži znatne gubitke. Neprijatelj je imao preko 300 iizbrojanih mrtvih. Stvarni gubici su znatno veći. Uz to još dolaze i ranjenici i veliki broj zarobljenika. Nasuprot tome, sopstveni gubici su iznosili:

26 poginulih, od toga 1 oficir,
70 ranjenih, od toga 2 oficira.

Hrvatski gubici su bili nešto veći.

Dopuna: Od značaja, 'koji nije za potcenjivanje, za savlađivanje protivnika bilo je, u vreme za koje se podnosi izveštaj, angažovanje hrvatske avijacije, koje je po dobrom vremenu bilo svakodnevno.

Prilozi: 1, 2, 2a, 3, 13, dnevni izveštaji, izveštaji iz vazduha, 14, 15.[31]

' *Premeštanje jedinica:*

6.10. Štab 1/202. oikl. puka iz Bos. Novog u Kostajnicu.

10.10. Štab III/9. i 11/721. pp i polovina 3/661. art. diviziona iz Prijedora za Sanski Most.

[32], [33], [34] i [38] Izostavljeno se odnosi na moralno i kulturno vaspitanje pripadnika Vermahta, obuku jedinica, personalna pitanja, odlikovanja i obrazovanje kurseva.

11.10. 1/721. pp iz Bos. Novog u Petrinju. (Vidi dnevne izveštaje).

[33]

Brojno stanje na licu 31.10.1942:

197 oficira
56 službenika
2 zonderfirera (Z)
7 zonderfirera (G)
1269 podoficira
6794 vojnika

Nepopunjena mesta:

8 oficira
9 službenika
272 vojnika.

[34]

Dopuna: Železnički oklopni voz 23 izišao je iz sastava divizije sa s'ledećim ljudstvom:

6 oficira,
1 službenik,
29 podoficira,
123 vojnika. (Prilog 18)[35]

U garnizonima Nova Kapela i Novoselec angažovani su komandanti garnizona. (Prilog 19)[36]

Abver: Naređenje je da se sva pisma dostavljena na vojnu poštu na stranom jeziku dostavljaju neposredno centru Abvera u Beogradu na cenzuru. (Prilog 20)[37]

BR. 175

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 1. NOVEMBRA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ZAUZIMANJE BORBENOG RASPOREDA I ČIŠĆENJE TERENA OD PARTIZA NA JUŽNO OD REJONA TRAVNIK — TURBE[1]

1. mov. 1942. Ia/KTB[2]
Poverljivo. 1023

718. peš. divizija **1.11.1942.**
Az. 8 op Odelj. Ia **21,30 čas.**
Br. 3329/42 pov.

3 priloga.

DIVIZIJSKA ZAPOVEST BR. 37
za zauzimanje rasporeda radi čišćenja rejona južno od Travnik — Turbe[3]

1.) *Komunističke ustaničke bande* u poslednje vreme u sve većoj meri uznemiravaju rejon Turbe — Travnik. Njihova sklonište nailaze se pretežno u salima severoist. od D. Vakufa — Bugojna na nemačko-italijanskoj interesnoj granici.

Pojedinosti videti u priloženom Obaveštajnom biltenu o neprijatelju.[4]

2.) *718. pd* čisti rejon G. Vakuf — Rastovo — Travnik — D. Vakuf — Turbe.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 705—6. Na margini prve strane rukom je dopisana jedna nečitljiva zabeleška.

[2] Dopisano rukom.

[3] Međutim, već 2. novembra 1942. komandant 718. pd je izdao zapovest za marš u rejon Sarajeva, s obrazloženjem da situacija u rejonu Sarajevo — Romanija — Rogatica — r. Drina zahteva novo grupisanje i angažovanje. Diviziji je naređeno da se do 6. novembra 1942. prebaci u rejon Sarajeva, ostavljajući obezbeđenja u rejonu Travnik — Jajce (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 719—20). Za osiguranje rejona Travnik — D. Vakuf — Jajce obrazovana je Grupa za osiguranje »Šmit«, sastava: 2. bat. 738. pp, železnički oklopni voz 103 i delovi čete za vezu 718. pd, kao i sve ustaško-domobranske snage u tom rejonu (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 772).

* Redakcija ne raspolaže tim biltenom.

3.) U *tom cilju* do 4.11.42. u 24 časa spremni:

a) *Borbena grupa »Vist«*[5] u rejonu G. Vakuf — Bugojno, tako da može nastupiti jednom jačom borbenom grupom na Rastovo, jednom borbenom grupom na Jagodiće, 11 km ist. od Bugojna, a jednom borbenom grupom na Polje Bašarinac, 11 km severoist. od Bugojna.

b) *Borbena grupa »Sušnik«* u rejonu Bugojno (isključno) — D. Vakuf, tako da može nastupiti jednom borbenom grupom na Kopila, k. 1171 (11,5 km severoist. od Bugojna), Pećine, jednom grupom na Skakavce, 9 km ist. od D. Vakufa, a jednom grupom na Vidričku, 7 km ist.—severoist. od D. Vakufa.

c) *Grupa za zaprečavanje »Henčel«* [Hentsehel] u rejonu Rankovići — Travnik — Turbe — Komar, tako da ovde može sprečiti bekstvo neprijateljskih grupa prema severu i severoistoku.

4.) *Granična linija* između Grupe »Vist« i Grupe »Sušnik«: Bugojno — dolina Vitine — Bijeli p. — 1123 — 1017 — 1171 — 1030, juž. od Pećina — Dakovići — Kicelji, 1235 — Travnik (sva navedena mesta uključno za Grupu »Vist«).

5.) *Artiljerija:*

a) *Art. grupa* »Humel« zauzima vatreni položaj u rejonu G. Vakuf — Bugojno, tako da može pratiti i podržavati napredovanje grupa u sastavu Borbene grupe »Vist«. Grupa se upućiije na sadejsitvo sa Borbenom grupom »Vist«.

b) *Art. grupa »Domanik«* zauzima vatreni položaj u rejonu Bugojno — D. Vakuf, tako da može pratiti i podržavati napredovanje grupa iz sastava Borbene grupe »Sušnik«. Grupa se upućuje na sadejstvo sa Borb. grupom »Sušnik«.

Predviđeno je da se obe art. grupe, pošto jedinice prođu 'liniju art. dometa, prebace u odsek Grupe za zaprečavanje »Henčel« radi podrške istoj.
Blagovremeno provesti potrebna izviđanja zemljišta.

[5] Komandant te borbene grupe je 3. novembra 1942. izdao zapovest za marš pravcem Travnik — Busovača, Ilidža — Sarajevo, u koje je trebalo stići 6. novembra 1942. (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 744—5.

6.) *Veza:*

Načelnik veze divizije obezbeđuje:

a) žičanu vezu sa
Borbenom grupom »Vist«
Borbenom grupom »Sušnik«
Grupom za zaprečavanje »Henčel«
Art. grupom »Humel«
Art. grupom »Domainilk«,

b) radio-vezu sa
Borbenom grupom »Vist«
Borbenom grupom »Sušnik«.

7.) *Signali svetlećim raketama:*

crveno	**— sukobili se s neprijateljem**
crveno (ispaljeno u želj. pravcu)	**— tamo neprijatelj daje otpor**
belo	**— mi smo ovde, art. vatru preneti napred**
zeleno	**— neprijatelj se povlači**
žuto	**— neprijatelj napada, hoće da se probije.**

8.) ***Dan X i čas Y* biće posebno naređeni.**[6]

9.) ***Uputstvo za vođenje borbe:* vidi prilog 2.**[7]

[6] U međuvremenu je komandujući general i komandant u Srbiji naredio komandantu 718. pd sledeće:

»Prema pouzdanim izveštajima komandanti potčinjeni Draži Mihailoviću predložili su da 3000 četnika iz rejona Foče izvrše prodor u istočnu Bosnu na liniju Zvornik — Kladanj — Olovo — Vareš — Sarajevo. Oni računaju da će pri tome doći do sudara s nemačkim snagama. Potrebno je da se odmah otpočne sa izviđanjem i držanjem u pripravnosti dovoljnog broja trupa« (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 770). U vezi s ovim zahtevano je i od Pavelića da jedan gorski zdrug odvoje za dejstva u istočnoj Bosni. Međutim, u vezi s tim zahtevom načelnik Glavnog stožera Ministarstva-domobranstva NDH general Ivan Prpić je odgovorio da, i pored mogućnosti jednog većeg napada četnika Draže Mihailovića na istočnu Bosnu, nije zasada u stanju da za 718. pd odvoji jedan gorski zdrug jer su mu sve formirane jedinice u potpunosti angažovane u borbi protiv partizana (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 785).

[7] U ovom prilogu piše: »Divizija smatra da u rejonu predviđenom za čišćenje neće doći do zatvorenog organizovanog otpora jačih neprijateljskih grupa kao kod Jajca, nego najčešće do sukoba s manjim bandama.

Nemogućno je detaljno pročešljavanje teškoga zemljišta. Radi toga nastupanje izvoditi na taj način, što će isturene udarne grupe stalno preduzimati borbena izviđanja u naseljima, grupama kuća i delovima zemljišta koji bi mogli neprijatelju nuditi skloništa, **pronalaziti** neprijatelja, te otkrivene grupe goniti i uništavati.

Celishodno je koristiti jagdkomande za ove zadatke.

10.) ***Organizacija grupa:* vidi prilog 3.**[8]

11.) ***Komandno mesto divizije* ostaje u Sarajevu.**

Fortner

BR. 176

POZIV KOMANDANTA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 5. NOVEMBRA 1942. STANOVNIŠTVU ISTOČNE BOSNE DA OBUSTAVI BORBU PROTIV NEMAČKE VOJSKE[1]

v **STANOVNICI ISTOČNE BOSNE!**

Zima je na pragu! Na istoku je njemačka vojska zadnjih mjeseci opet postigla ogromne uspjehe: u južnom dijelu KaVkaza njemački vojnici pobjedonosno nadiru prema jugu;

Komandanti borbenih grupa će donositi odluke gde u pojedinačnim slučajevima da se izvode ovakve udarne akcije.

Takođe Grupa za zaprečavanje »Henčel« i artiljerijske grupe treba da angažuju jagdkomande i izviđačke trupove radi otkrivanja neprijateljskih bandi« (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 711).

[8] Ovaj prilog sadrži sledeće: »a) *Borbena grupa »Vist«:* Komandant: pukovnik Vist, komandant 750. pp. Jedinice: Štab 750. pp, 1/750. pp (bez jedne čete), 11/750. pp, 12/750. pp (delovi), 1/5. hrv. pp, III/5. hrv. pp, 1/8. hrv. pp, 1/15. hrv. pp (delovi), 1 vod 3/III hrv. inž. bataljona, 1 vod 4 (brd.) bat. 668. art. diviziona, 3 (brd.) bat. VII hrv. art. diviziona, 3 (brd.) bat. XI hrv. art. diviziona.

b) *Borbena grupa »Sušnik«:* Komandant: pukovnik Sušnik, komandant 738. pp. Jedinice: Štab 738. pp, 1/738. pp (bez 2. čete), II/738. pp (bez 5. čete), III/738. pp (bez 10. čete), 11/15. hrv. pp, 1 vod 3/IV hrv. inž. bataljona, 3. brd. bat. IX hrv. art. diviziona, Samost. vod. brd. topova VII hrv. art. div.

c) *Grupa za zaprečavanje »Henčel«:* Komandant: major Henčel, komandant III/750. pp. Jedinice: Štab- III/750. pp, trećina 10. čete 750. pp, trećina 11. čete 750. pp, delovi 12/750. pp, 3. bat. III hrv. PA diviziona, 9/12. tenkovske čete, žel. oklopni voz 103, sve jedinice hrvatskog domobranstva u rejonu Turbe — D. Vakuf.

d) *Artiljerijska grupa »Humel«:* Komandant: potpukov. Humel, k-t 668. art. diviziona. Jedinice: Štab 668. art. diviziona, 2/668. art. diviziona, 3/668. art. diviziona, 1/XI hrv. art. diviziona.

e) *Artiljerijska grupa »Domanik«:* Komandant: pukovnik Domanik. Jedinice: Art. štab puk. Domanika, 1/IX hrv. art. diviziona, Regru'tna baterija IX hrv. art. div. i 2/XI hrv. art. diviziona (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 712).

[1] Snimak letka (štampanog na srpskohrvatskom, latinicom i ćirilicom) u AVII, k. 78, reg. br. 53/13. Datum je utvrđen prema propratnom aktu Glavnog stožera Ministarstva domobranstva NDH u kojem piše da je letak rasturen 5. novembra 1942. godine.

njemački vojnici dostigli su Volgu, žilu kucavicu Rusije; Sta-Ijiingrad, simbol sovjetske republike Rusije, pred padom je.[2]

Zadnja bijedna nada crvenih vlastodržaca u Moskvi i plutokrata u Londonu i Nju-Jorku je uspostavijanje drugog bojišta protiv Velikonjemačkog Rajha. Ali gdje da to bojište uspostave, a da sebe same ne izlažu gubitcima i nevoljama?

Pošto su Englezi u Diep sami došli po batine, te se moradoše »pobjedonosno« povući u Englesku,[3] pokušali su po starom oprobanom običaju, da za svoje svrhe upregnu koji drugi narod. I u tome nastojanju opet jedanput idu za tim, da Vas, ratoborne Srbe, predobiju za proljevanje krvi. Hoćete li uistinu i po drugi put dopustiti, da Vaš izmučeni narod podnosi suvišne gubitke? Ovakva želja može poteći samo iz mozgova grandomanskih militarista, koji bez odgovornosti misle i rade, i koji neće da uvide, da iz nedavnog poraza njihovog naroda vodi samo jedan put boljitku: put m i r a i r a d a.

Svaki ustanak, pa makar on isprva urađao malim uspjesima poluđelih »vođa«, ugušiće se u novom moru krvi i suza. što ćete Vi sa Vaših nekoliko pušaka i strojnica prema oklopnim kolima, zrakoplovima i topovima?

Vi sami imate da birate: mir ili uništenje Vašeg naroda! Ako ste željni mira, rastjerajte strane huškače, koji iz častoljublja i nadutosti neće da vide, u koju Vas nesreću guraju, ili ih predajte najbližoj njemačkoj jedinici!

A ako se i po drugi put odlučite za borbu sa velikonjemaekom vojskom, znajte da se ovoga puta neće završiti samo sa Vašim porazom, nego i sa uništenjem Vašeg naroda!

Zapovjednik njemačkih četa
u istočnoj Bosni:
FORTNERV v. r.
general-bojnik.

[2] Misli se na bitku za Staljingrad (sada: Volgograd), koja je otpočela 12. septembra 1942. Velika protivofanziva Crvene armije otpočela je 19. novembra 1942 (Hronologija, str. 334. i 369).

[3] Reč je o neuspelom savezničkom pomorskom desantu 19. avgusta 1942. u blizini Diepa, na severnoj obali Francuske (Hronologija, str. 316).

[4] Johan (Johann), general-lajtnant od 1. novembra 1942. a komandant 718. pd od 3. maja 1941. do 14. marta 1943. (Wolf Keilig, n.d., str. 87).

S ^ S M M S
r
HAILOVIĆA[1]

Poverljivo

718. pešad. divizija
Odelj. Ic

Div. St. Qu„ 6.11.1942.

Br. B. br. 3383/43 pov.

Izveštaj o situaciji
za vreme od 27.10. do 6.11.1942.

Obaveštajni izvori: izveštaji jedinica, Ast.[2]-izveštaji i hrvatski izveštaji Karta 1:200.000 — ne mogu se proveriti

I. OPŠTE

A. Komunisti

Iz zaplenjemh neprijateljskih dokumenata proizlazi da su se pri nedavnoj operaciji Jajce ispred dveju borbenih grupa 718. pd nalazile 3 komunističke brigade.[3]

I pored mesitimično pruženog žestokog otpora, komunisti su bili brzim prodorom potisnuti ika zapadu i jugozapadu na italijansko interesno područje. Neprijatelj je pri tome pretrpeo znatne gubitke. Iza glavnine koja se povlačila prema zapadu kretale su se i manje grupe koje su se bile ugnezdiie u rejonu južno od Travnika, koje su za vreme angažovanja neprekidno ugrožavale put za dotur divizije. Ako bi se i posle odlaska nemačkih trupa ponovo pojavile predstraže u rejonu Mrkonjić-Grada i jugozap. od Jajca, ostalo bi da se sačeka da li će protivnik biti u stanju da teške pričinjene mu gubitke tako brzo popuni, da bi se moralo računati s ponovnim ugrožavanjem jugozapadne granice zone osiguranja.

789.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2271, s. 133—5.

[2] Abwehrstelle (nadleštvo za kontraobaveštajnu službu).

[3] Vidi dok. br. 160 i 164.

Na severozapadu je iz planine Psunj jedna jača grupa komunista prodrla u zonu osiguranja divizije, ali je, međutim, preko s. Lovčić i s. Zdenci (18 km zap. i 12 km sev. od Broda) otišla na planinu Papuk.[4]

U rejonu Bijeljine potvrđen je izveštaj primljen od vojvode Kerovića[5] da jače grupe ustanika imaju nameru da sa desne obale Drine upadnu na hrvatsku teritoriju. Banda jačine oko 600 ljudi prešla je Drinu i očigledno ima za cilj da se smesti u sela kolja su ostala prazna zbog iseljavanja fo'lksdojčera.[6] Do većih sudara nije do sada došlo.

B. Ustanici i pravoslavni dobrovoljci (četnici)

U rejonu Rogatice ustanici su potisnuli ustaše u grad i drže posednutim visove severno i istočno. Oni se za sada ograničavaju na to da spreče ponovno prodiranje ustaša u srpska sela. Pošto ustaše dosada nisu preduzele ovakav jedan pokušaj, to nije ni došlo do nikakvih sudara. Ustanici su dobili pojačanja sa desne Obale Drine, tako da se mora računati sa zaoštravanjem situacije, i to utoliko više što je grupa koja se nalazi na severu već razglasila da ona ima nameru da zauzme Rogaticu.

Jedna druga grupa ustanika pod komandom Košarica,[7] koga je iz italijanskog interesnog područja uputio Jevđević,[8] još se drži na Romaniiji, ali se ona do sada osećala jedino još samo po prepadima na ustaške automobile.

U rejonu Zenice grupa ustanika je ometala železnički saobraćaj, očigledno u vezi sa uibistvom podoficira Balača, koje su izvršile ustaše.

II. POJEDINOSTI

Rejon Romanija — Rogatica — Vlasenica:

Od premeštanja grupe za osiguranje u ovom rejonu vlada mir. U okolini Vlasenice komunisti su zapalili nekoliko sela. 1.11.1942. na Romaniji su banditi u ustaškoj inuformi otvorili vatru na putnički automobili vojne policije i pri tome je poginuo jedan nemački podoficir.

' i " Reč je o jedinicama 1. slavonske NOU brigade koje su kod s. Lovčića vodile borbu protiv ustaša iz Slav. Broda (Zbornik, tom V, knj. 9, dok. br. 7 i 77, knj. 10, dok. br. 18).

[5] Radivoje, komandant četničke Majevičke brigade.

[6] Odnosi se na preseljavanje folksdojčera iz s. Šemborna (sada: Novo Selo) kod Bijeljine u Srem.

[7] Radivoje

[8] Dobrosav

Rejon Majevica — Tuzla:

Noću 24/25. oktobra 1942. iznad pl. Majevice je osmotren jedan avion nepoznate nacionalnosti koji je izbacivao balone s praznim kantama.

Rejon Bijeljine:

Drinski bataljon,[9] koji se odvojio od Kerovića i priključio Račiću[10], razoružao je Kerović i ubio njegovog komandanta Gligića.[11] Južno od Bijeljine došlo je do sudara između jedne grupe komunista i pristalica Kerovića.

Rejon severno od Broda:

Prema hrvatskim izveštajima, 26.10.1942. jedna grupa komunista jačine 600—700 ljudi prešla je železničku prugu Nova Kapela — Pletemioa (30 km severno i 22 km severozap. od Broda) i krenula preko s. Lovčić (18 km sev. od Broda), s. Odvorci (14 km severozap. od Broda), s. Zdenci (12 km severozap. od Broda) na istočni deo pl. Krndije. Ovde su je zadržale hrvatske trupe i odbacile na planinu Papuk.[12]

29.10.1942. u rejonu Vlilnkovaca spustilo se nekoliko balona.

Rejon Travnika:

Jedan hrvatski oficir je pobegao iz komunističkog zarobljeništva i izveštava da su delovi V komunističke brigade[13] 31.10.1942. otišli pravcem Bugojno a štab ove brigade nalazi se na planini Vranići.

Rejon Jajca:

U operaciji Jajce ispred divizije nalazile su se sledeće neprijateljske snage:

II, III, IV brigada i III krajiški odred.[14] Veći deo ovih brigada razbijen je i povukao se u pravcu Glamoča.

Rejon Zenica — Zavidovići — Vareš:

26. i 28. oktobra 1942. izvršen je napad na hrvatske otporne tačke s. Nemila i s. Begov Han. Na nekoliko hrvatskih patrola za krstarenje duž železničke pruge Zavidovići — Zenica otvorena je vatra.

® Reč je o četničkom Drinskom bataljonu pod komandom Đure Bižića.

[10] Dragoslav

" Drago, samozvani četnički komandant Semberije iz Crnjelova.

[13] Reč je o 5. krajiškoj NOU brigadi.

,4 Odnosi se na 2. proletersku, 3. sandžačku i 4. crnogorsku NOU brigadu i 3. krajiški NOP odred.

Politički kursovi održavaju se redovno u trajanju od 1 meseca i na njima je obavezno učešće svih mlađih nižih starešina.

Nega bolesnika je manjkava, aili ipak postoje domovi za oporavak kojima se predaju oni koji su ozdravili.

Svaka zloupotreba alkohola kažnjava se smrću. Vojni begunci streljaju se javno pred postrojenom brigadom.

Svako iko izgubi svoju pušku obavezan je da je sam ponovo pribavi za sebe.

Za dnevni obrok hrane sleduje 300 grama mesa i 300 grama hleba. Povrće se ne izdaje.

Odeća je kod nekih brigada oskudna. Pojedini bataljoni idu bosonogi.

Kulturno-umetničke grupe održavaju priredbe u bolnicama. Članovi kulturno-umetničkih grupa većinom su bivše učiteljice.

Na političko obučavanje, koje vrše komesari koji su raspoređeni pri svakom štabu, polaže se velika važnost.

Fortner

ZAPOVEST 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 7. NOVEMBRA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA UREĐENJE I POSEDANJE JUGOZAPADNE LINIJE OSIGURANJA LJUBIJA — STARA RIJEKA — SANA — VRHPOLJE[1]

K.T.B. Prilog 13[2]

714. peš. divizija
Odelj. Ia, br. 1462/42 pov. **Div. St. Qu., 7. novembra 1942.**

Poverljivo!

[1] ***.Divizijska zapovest***
za utovarivanje i posedanje Jugozapadne linije osiguranja

1) Dosadašnja linija osiguranja 3. brdske brigade, Ljubija — St. Rijeka, zatim Sanska grupa i uporište Vrhpolje od ovog momenta se objedinjuju u *Jugozapadnu liniju osiguranja,* koja se proteže (karta 1:50.000):

k. 294 s naslonom na delove za obezbeđenje 2. peš. div. kod Radića, k. 305 (5 km jug.—jugozap. od Bos. Novog) — k. 331 — Prav. Suhača — Mostobran Suhača — k. 220 — k. 292 — k. 240, Rudine — k. 315, Tabla — Antonić — Sredić — (k. 326 — k. 317 — Obradović — k. 345 — k. -388 — Milojica — Prokop — Petrović — k. 505 — k. 424 — Džigailovac — k. 458 — Begići — k. 400 — Galešići — k. 562 — Ruškovc — k. 462, Zdena — Mifcanovo Brdo — k. 312 — k. 284 — Glavica — Potkisak — Krupici — Ćatiči — Griže — k. 375 — Savanovići — k. 385 — k. 444 — ik. 423 — Dašić — k. 332, Ivaniš — Čaplje — Brina — Lužani — Vranješevac — k. 311 s naslonom na osiguranje istočno do r. Sane, naseljena mesta i kote uključno.

2) *Izviđanje i izgradnja položaja, kao i upotreba jedinica* izvršiće se *pod rukovodstvom i odgovornošću Grupe »Hofman«* (izviđačka i uputna odeljenja).

***H.K.L? tako* povući *da ne ide grebenom,* već s obzirom na zemljišne uslove i rezultate izviđanja da se po**

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1224—6.
[2] Dopisano rukom.
[3] Hauptkampflinie (glavna borbena linija)

mogućnosti proteže na prednjem nagibu. Sa izgradnjom položaja otpočeti odmah.

3) U cilju izviđanja i obezbedenja položaja podeliti na *bata!jonske pododseke,* a ove objediniti u pulkovske odseike pod komandom:

potpukovnika Severovića[4]
majora Markovića[5]
majora Šućkovića.

4) Položaje južno od Sanskog Mosta posešće snage iz uporišta Vrhpolje do 12.11, *pošto prethodno izvrše rušenje objekata za ojačanje zemljišta i sistema položaja. O izvršenju izvestiti u večernjem izveštaju 12.11.*

5) 14.11. u 00,00 časova izdvajaju se iz sastava Grupe »Hofman« i izvlače se s *Jugozapadne linije osiguranja:*[6]

Štab 741. grenadirskog puka[7]
111/741. grenadirskog puka
Štab II "bat. sa 6. četom i dolovima 8/721. grenadirskog puika
2. i 3/661. art. diviziona
Delovi 714. inž. čete
Delovi 714. čete veze
Bataljon »Ludvig fon Baden«[8]
2. hrvatski gorski zdrug
18. i 22/10. pp.

[4] Odnosi se na Ivicu Severovića, pomoćnika komandanta 2. gorskog zdruga.

[5] Viktora

[6] U naređenju 718. pd od 11. novembra 1942. piše da se iz sastava Grupe »Hofman« izdvajaju jedinice koje se izvlače s linije obezbeđenja i upućuju: štab 741. pp i 2/661. art. diviziona u Novu Gradišku, štab 2. bat. sa 6. četom i delovima 8. čete 721. pp u Prijedor, 1. vod 714. inž. čete u Bos. Gradišku, delovi 714. čete za vezu u Banju Luku, folksdojčerski bataljon »Ludvig fon Baden« u rejon Suhača — Dolovljani i 3. gorski zdrug u rejon Struga —• Zamlača — Hrtić — Dvor (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s.J217).

[7] Prema obrazloženju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 11. novembra 1942, pešadijski pukovi koji pripadaju borackim trupama imaju pravo da odmah nose naziv »grenadirski puk« (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 798). Shodno tom naređenju, pripadnici 738. i 750. pp 718. pd imali su pravo da nose naziv grenadir ili grenadir-desetar (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 799).

[3] Ovaj bataljon je pripadao posebnoj oružanoj formaciji formiranoj od folksdojčera u NDH. On je bio u sastavu posebne oružane formacije Ajnzacštafela nemačke momčadi (Einsatzstaffel der Deutschen Mannschaft), a privremeno angažovan u sastavu 714. pd. Bataljon »Ludvig fon Baden« ie imao 4 čete, 9 oficira, 39 podoficira i 490 vojnika (AVII, NAV-T-312, r. 467, s. 8056248).

6) *Za komandanta Jugozapadne linije obezbedenja* postavlja se potpukovnik Bučar,[9] dosadašnji komandant Sanske grupe. U pogledu obezbedenja Priijedorskog rejona potčinjen je potpukovniku fon Vedelu, komandantu 721. grenadirskog puka. Počev od 14.11. u 00,00 časova komandantu Jugozapadne llinije osiguranja potčinjene su ove jedinice:

a) *u sastavu Grupe »Hofman«:*
Ojačani 1/5. brd. brigade
II/5. pp
4, 6. i 7. četa Banjalučkog dobrovoljačkog bataljona
19/10. pp
x 1, 2. i 3. četa VI ustaškog batailjona
1. i 3. četa VIII ustaškog batailjona
1. četa XVIII ustaškog bataljona
1. jurišna četa
2/4. art. div.

b) *u sastavu Prijedorske grupe:*
2. banjalučka dobrovoljačka četa
1. četa ustaškog nastavnog bataljona
1/2 2/7. art. div.

c) *pod komandom Komande divizije u Banjoj Luci:*
I/1. pp
20/10. pp
3/2. inž. bat.

d) *u sastvu 3. brd. brigade:*
II i IH/12, pp
Dobrovoljačka četa Suhača
3/8. art. div.

7) -Navedene jedinice upotrebiti za posedanje linije obezbedenja, pri čemu snage dezangažovane pregrupisavanjem posade vrhpoljskog uporišta upotrebiti za posedanje linije osiguranja do k. 332 zaključno (4 km južno od Sanskog Mosta).
Skicu podele na odseike sa izveštajem o upotrebljenim jedinicama i njihovim komandantima dostaviti do *13.11. 1942.*

8) 5. i delove 8/721. pp upotrebiti za ojačasnje obezbedenja industrijskih postrojenja u rejonu Ljubija — St. Rijeka, gde se od 14.11. u 00,00 časova potčinjavaju komandantu Jugozapadne linije osiguranja u taiktičkom pogledu.

' Josip

9) 0 izdvajanju delova iz sastava Grupe »Hofman« i 3 brd ske brigade izdaće se posebno naređenje.

F.d.R.
n

pat. Štal

generalštabni major

BR. 179

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 7. NOVEMBRA 1942. ZA FORMIRANJE I SASTAV NOVIH BORBENIH GRU PA ZA OSIGURANJE I NJIHOV REJON RAZMEŠTAJA NA TERITORIJI BOSNE[1]

718. peš. divizija
Az. 8 op. Odelj. Ia
Br. 3396/42 pov.

7. nov. 1942.
Poverljiivo Div. St. Qu., 7.11.1942.

Divizijska zapovest
za pregrupisavanje divizije posle defilea 9.11.1942.[2]

1) Po završetku defilea dana 9.11. 'borbene grupe biće rasformirane u svome dosadašnjem sastavu.

2) *Formirati kao nove:*

a) Girupu za osiguranje »šmid« [Schmid]:[3]
Komandant: Komandant II/738. pp kapetan šmid.
Jedinice: Štab 11/738. pp
H/738, pp
103. železnički Oklopni voz
7/12. tenkovske čete

,0 Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena grupa i je dinica kojima je ova zapovest dostavljena.
" Potpis nečitak.
1 Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 776—8.
2 Vidi dok. br. 175.
3 U izveštaju Grupe za osiguranje »Šmid« piše da su sastav i borbena jačina nemačkih i ustaško-domobranskih jedinica za osiguranje rejona Travnik — Turbe — D. Vakuf — Jajce sledeći: 44 oficira, 2000 podoficira i vojnika, 51 laki mitraljez, 11 teških mitraljeza, 2 teška minobacača, 2 protivoklopna topa, 4 topa 100 mm i 4 protivavionska topa 150 mm (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 782).

delovi 718. čete za vezu
XVII ustaški bataljon, Jajce, hrvat. III/9. pp
1. bater. hrvat. XI art. diviziona.
' | Mesto boraVka: Turbe — D. Vakuf — Jajce.

b) *Grupu za osiguranje »Štreker«:*
Komandant: Komandant III/738. pp major Štreker.
Jedinice: Štab III/738. pp
III/738. pp
1/668. art. diviziona
hrvat. 1/15. pp
3/IV hrvat. inž. vod.
Samostalni vod brdskih topova hrvat. VII art. diviziona.
Mesto boravka: Rogatica.

c) *Grupu za osiguranje »Lerh«* [Lerch]):
Komandant: Komandant 1/738. pp kapetan Lerh. Štab 1/738. pp
Jedinice: 1/738. pp ('bez 2. čete)
hrvat. II/15. pp
3 (brd.) baterija hrvat. IX art. diviziona.
Mesto boravka: Sokolac — Kraim — Han-Pijesak

d) *Grupu »Vist«:*
Komandant: Komandant 750. pp pukovnik Vist.
Jedinice: Štab 750. pp
1/750. pp
11/750. pp
III/750. pp
hrvat. 1/5. pp
hrvat. III/5. pp
hrvat. 1/8. pp
3/III hrvat. inž. vod
3 (brd.) baterija hrvat. VII art. diviziona
3 (brd.) baterija hrvat. XI art. diviziona
10/12. tenkovska četa.
Mesto boravka: Sarajevo — Fojndca — Kreševo — Trnovo.

e) *Grupu za osiguranje »Hofer«:*
Komandant: Komandant foDksdojičer. bataljona 738. pp kapetan Hofer.

Jedinice: Folksdojčersiki bataljon 738. pp
2/738. pp
8/12. tenkovske čete
4/668. art. diviziona.
Mesto boravka: Tuzla.

f) *Grupu za osiguranje »Pohe«* [Poche]:
Komandant: Komandir 713. inž. čete kapetan Pohe.
Jedinice: 713. inž. četa
hrvat. 1/3. pp
9/12. tenkovske čete
1/VI hrvat. art. divizion.
Mesto boravka: Bijčlijina.

g) *Artiljerijsku grupu »Humel«* [Humimel]:
Komandant: Komandant 668. art. divizion potpukovnik Humel.
Jedinice: 2/668. art. diviziona
3/668. art. diviziona.
Mesto boraVka: Sarajevo.

h) *Artiljerijsku grupu »Domanik«:* ",
Komandant: Komandant IX hrvat. art. diviziona pukovnik Domanik.[4]
Jedinice: 1/IX hrvat. art. diviziona
Regrutska baterija IX hrvat. art. diviziona
2/XI hrvat. art. diviziona.
Mesto boravka: Sarajevo.

3) *Zadaci:*

a) *Grupa »Šmid«:*

Osiguranje prostorije Travnik — Turbe — D. Vakuf — Jajce kao što je nedavno naređeno od strane 718. pd, sa Az, 8 op, Ia, br. 3349 od 3.11.1942. pov.[5]

Izvođenje obuke s III/9. hrvat, pp kao i XVII ustaškim bataljonom prema priloženom uputstvu za izvođenje obuke.

[4] Roman

[5] Ovim naređenjem određen je sastav grupe i precizirani su njeni zadaci: osiguranje celokupne prostorije Travnik — Jajce, osiguranje železničke pruge i puteva, pronalaženje i uništenje partizana, grupisanje jedinica saobrazno cilju i izgradnja potrebnih utvrđenja; zatim, način sprovođenja ovog osiguranja, potčinjenost i način održavanja veze (AVII-T-315, r. 2270, s. 772).

U Jajcu je, od nemačkih jedinica za obezbeđenje ostavljena 3. četa 738. pp 718. pd (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 794).

b) *Grupa za osiguranje »Štreker«:*
Osiguranje prostorije Rogatica — Goražde — Višegrad.

Izvođenje obuke sa 1/15. hrvat, pp, shodno priloženom uputstvu za izvođenje obuke.

c) Grupa za osiguranje »Lerh«:
Osiguranje prostorije Gromile — Sokolac — Kram — Han-Pijesak.

Izvođenje obuke s 11/15. hrvat, pp shodno priloženom uputstvu za izvođenje obuke.

d) *Grupa »Vist«:*

Osiguranje prostorije Sarajevo — Fojnica — Kreševo — Trnovo. Grupa treba da se tako rasporedi da ona, 24 časa ; po dobijenom odgovarajućem naređenju, bude .prikupljena u Sarajevu.

Izvođenje obuke sa pridatim hrvatskim peš. bataljomma shodno priloženom upuitstvu za izvođenje obuke.

e) *Grupa za osiguranje »Hofer«:*
Osiguranje rejona Tuzla.
Obuka sopstvenih jedinica.

f) *Grupa za osiguranje »Pohe«:*
Osiguranje rejona Bijeljina.
Organizacija i osiguranje odvoženja žetvenih višaka.
Izvođenje obuke sa 1/3. hrvat, pp shodno priloženom uputstvu za izvođenje obuke.

g) *Artiljerijska grupa »Humel«:*
Izvođenje obuke.

h) *Artiljerijska grupa »Domanik«:*
Izvođenje Obuke.

4) *Odnos potčinjenosti:*

Sve pornenute grupe taktički su neposredno potčinjene diviziji. O svima taktičkim pitanjima one neposredno izveštavaju diviziju, Ia.

Za ostalo važi normalan odnos potčinjenosti.

5) Komandant 738. pp naročito kontroliše izvođenje obuke kod hrvatskih peš. bataljona pridatih bataljonima 738. pp.

Štab 738. pp ostaje do daljega u Sarajevu.

6) *Veze:*

Divizijski načelnik veza obezbeđuje:

a) *Telefonske veze:*
Divizija — sve grupe.

b) *Radio-veze:*
Divizija — Grupa »Šmid« i Podgrupa »Jajce«
Divizija — Grupa »Štreker«
Divizija — Grupa »Lerh«
Divizija — Grupa »Pohe«.

7) Divizijski štab ostaje u Sarajevu.

Fortner

Dostavljeno: po konceptu.

BR. 180

IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 13. NOVEMBRA 1942. KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI O ODNOSIMA SA JEDINICAMA ITALIJANSKE 2 ARMIJE, USTAŠKO-DOMOBRANSKIM JEDINICAMA I ČET NICIMA DRAŽE MIHAILOVICA U NDH[1]

13. nov. 1942.
Strogo poverljivo.

718. peš. divizija — Div. St. Qu., 13.11.1942.
Odelj. Ia
Br. 220/42 str. pov.

Veza: telegram komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, Ia, od 13.11.42. br. 513/42 str. pov.[2] — 9 primerak, 4. primerak

KOMANDUJUĆEM GENERALU I KOMANDANTU U SRBIJI

j — *Beograd*

Divizija izveštava:

1) Sadanje stanje situacije:

a) Sama divizija nije ulazila ni u kakva povezivanja sa četnicima.[3] Jedino je pojedinim četničkim komandantima dato jasno na znanje da će svako ometanje, pre svega železniokog saobraćaja, biti smatrano kao da je usimereno protiv nemačkog Vermahta i da će za posledicu imati preduzimanje roera odmazde. Svaka molba za pomoć — pre svega i za snabdevanje municijom — bila je odbijena.

b) Hrvatska vlada i oružane snage naprotiv — uz učešće opunomoćenog poglavnifeovog specijalnog izaslanika — zaključile su sporazume s različitim četničkim grupama na području divizije, iako je divizija blagovremeno protiv ovoga uložila protest. Ovim ugovorima je država Hrvatska obezbeđivala četnicima privremenu autonomnu upravu a ostavila im je i oružje, pa čak ih je snabdevala i municijom.

c) Nemačka vojnoprivredna ustanova: Štab za preuzimanje materijala Frajtag OKH[4] i firme Hobag, Zavidovići i Rivolta, koje rade za ovaj štab, sklopile su sporazume s četnicima[5] u čijim se rejonima nalaze gomile drva koje treba odvesti; da srpsko stanovništvo daje radnu snagu a da četnici odvoženje drva šumskom železnicom osiguravaju od partižana[6] i muslimanske milicije.

d) stanovništvo na području osiguranja — pre svega u selima — sastoji se od Srba do 40—50%. Usled žestokih progona i nevolja koje čine ustaše i muslimanska milicija, koju zaštićuje hrvatska vlada, svuda su se, u cilju odbrane, obrazovale četničke formacije. Naoružanje potiče iz kontingenata bivaše jugoslavenske vojske, kupljenog od Italijana i zaplenjeljiog od Hrvata. Kičmu većine ovih četničkih grupa sačinjavaju danas vrlo jaki, dobro naoružani i dobro organizovani — već delom od Italijana obučeni četnički odredi na italijanskom interesnom području.[7] Od povezanosti s njima, četnički komandanti na području osiguranja divizije neprekidno su dobivali riova uveravanja i crpli snagu da bi izdržali.

Razbijanje ovih itailijanskih i četničkih odreda znatno bi paralizovalo moral i volju za otporom drugih četničkih grupa.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 811—2.

[2] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom. Vidi dok. br. 162.

[3] Abnahmestab Freytag — des Oberkommando des Heeres

[4] Reč je o sporazumu Štaba ozrenskih četničkih odreda s Nemcima u Sarajevu o isporuci drveta za firmu »Holzbahnwerke Zavidovići«. O pregovorima vođenim avgusta i septembra 1942. kao i o sporazumima predstavnika NDH, Nemaca i četnika o nesmetanoj eksploataciji drveta vidi Petar Kačavenda, n.č., VIG, br. 5/1966, str. 51—54.

[5] Eksploataciju drveta u rejonu Teslić — Blatnica obezbeđivao je četnički bataljon »Tankosić« (Petar Kačavenda, n.č., VIG, br. 5/1966, tr. 52).

[6] Reč je o četničkim jedinicama Komande operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine. (Komandant: major Petar Baćović).

2) *Stav* [divizije]:

Stav divizije izložen je opširnije iu 718. pd, Ia, br 3139/42 pov. od 13.10.1942. (prilog 999).[8]

Razoružanje i razbijanje četničkih odreda moguće je samo:

a) ako Italijani budu postupali kao i mi zauzimajući isti stav i prknenjujiući lista sredstva, jer će inače četnici stalno nalaziti utočište na italijanskom interesnom području;

b) alko se hrvatska vlada i oružane snage mogu tako isto da nagovore da zauzmu isti stav i da postupaju na isti način;

c) ako se zajedničke nemačko-italijanske akcije jakim snagama budu mogle sprovoditi bez obzira na demankacionu liniju;

d) ako bi se moglo prihvatiti da se za nekoliko meseci odlože isporuke drva i -ako bi se železnioki saobraćaj mogao obavljati samo na glavnim prugama uskog koloseka Brod — Doboj — Sarajevo i Doboj — Tužila, pošto ne bi bilo dovoljno jedinica za osiguranje i sporednih pruga.

Glavni uslovi za ovo razoružanje i razbijanje jesu:

a) privremeno ukidanje demarkacione linije

b) zajednička nemiačko-italijanska iglavna komanda za ćelu Hrvatsku.

ili

ojačavanje nemačkih trupa u Hrvatskoj s najmanje 3 potpune divizije, s kojima bi se onda pri izvođenju operacija moglo slobodno imanevrisati.

Posle akcije razoružavanja, međutim, morali bi tako isto i ustaše i muslimanska milicija da budu razoružani ili udaljeni iz Bosne, jer bi se inače za kratko vreme, i pored nemačke kontrole, ponova počele da osnivaju četničke grupe.

Fortner

BR. 181

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 15 NOVEMBRA 1942. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, AKTIVNOSTI JEDINICA NOV I POJ I CETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVIĆA U BOSNI[1]

Poverljivo

718. peš. divizija

Odelj. Ic — Div. St, Qu„ 15.11.1942.

. BrTB br. 3454/42. pov.

Izveštaj o situaciji
za period od 7.11. do 17.11.1942.

i
\

Izvori: izveštaji jedinica, Ast-izveštaji i hrv. izveštaji — Ine mogu Jseproveriti

Karta 1:200 000

I. Opšti deo

A. Pravoslavni dobrovoljci[2]

Izgleda da se ostvaruje plan Draže Mihailovića da na hrvatskoj teritoriji postigne prikupljanje pojedinih pravoslavnih dobrovoljačkih grupa i da ih stavi pod jedinstvenu strogu komandu. Tako je Draža Mihailović većinu komandanata pojedinih pravoslavnih dobrovoljačkih grupa u Bosni pozvao, preko Jevđevića, da dođu 8.11.42. u Kalinovik na razgovore.[3]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini), u AVII, NAV-T-315, r. 2271, s. 137—8.

[2] i [4] Reč je o četnicima Draže Mihailovića, koje su Nemci na teritoriji NDH nazivali »pravoslavni dobrovoljci«, a Italijani u svojoj okupacionoj zoni nazivali »antikomunistički dobrovoljci« (tj. Antikomunistička dobrovoljačka milicija — Milizia Volontaria Anticomunista ili skraćeno MVAC).

[3] Reč je o sastanku četničkih komandanata brigada, srezova i bataljona s teritorije Komande operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine koji je održan 8. novembra 1942. u Jabuci. Na sastanku su doneti zaključci o vojnoj organizaciji i ishrani, kao i o daljim akcijama protiv preostalih partizanskih snaga u Hercegovini. Draža Mihailović nije prisustvovao tom sastanku (AVII, Ča, reg. br. 6/1, k. 280, depeša br. 124 i reg. br. 14/1, k. 299, depeša br. 17 i 23).

Pored komandanata antikomunističkih odreda,[4] u razgovorima su učestvovali i sledeći komandanti pravoslavnih dobrovoljaca:

Derikonja Savo
Plemić Božo
Jugović
Kosorić Radivoje.

Kao rezultat tog sastanka do sada je samo poznato da je formirana I [četnička] sarajevska brigada, proizveden Savo Derikonja u potporučniika i naimenovan Božo Plemić za komandanta sreza Sarajevo.

Kapetan Račić je zamoljen da 6.11.42. razgovara s predstavnicima hrvatskih oružanih snaga. On je pri tom naglasio da je on predstavnik zakonite jugoslavenske armije. Međutim, kada je doznao da će tim razgovorima prisustvovati i nemački oficir kao posmatrač, odbio je da prisustvuje.

Izbeglice iz Crne Gore izveštavaju da se tamo nalazi 15.000 dobro naoružanih antiikomunista pod komandom generala Draže Mihaiiovića. Oni čekaju da vide kako će se razvijati borbena dejstva u severnoj Africi i nameravaju da napadnu ital. jedinice u Crnoj Gori ukoliko sile Osovine pretrpe neuspeh u Africi, a zatim da napad prenesu na Bosnu, da u svoj sastav uvrste i pravoslavne dobrovoljačke grupe u tom rejonu i tako, kako je rekao sam Draža, obrazuju drugi front. Kao dan napada predviđen je 1.12.42. Prema sopstvenim izveštajima, ustanici (četnici) pokušavaju da izbegnu nemačku akciju čišćenja u planini Devetak na taj način što nastoje da preko Romanije pređu u italijansku interesnu zonu.

B. *Komunisti*

Na Majevici dejstvuju i dalje jače komunističke grupe.[5] Njih gone Hrvati i Kerovićevi ljudi. Na jugozapadnom delu područja osiguranja izviđaju pojedine izviđačke patrole komunističkih brigada.

[5] i [6] U tom je rejonu dejstvovala 6. istočnobosanska NOU brigada, koja se 4/5. novembra 1942, sa 3. odredom 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske, prebacila iz Srema na planinu Majevicu (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 253, knj. 11, dok. br. 140).

Ove partizanske snage su 15. novembra 1942. zauzele Lopare i pri tom zarobile dve čete iz 6. i 8. pp domobranske 3. pd, četu milicije i jedan bataljon četničkog Trebavskog odreda (Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 51; tom IV, knj. 8, dok. br. 230 i 238, knj. 11, dok. br. 140).

» II. *Pojedinosti*

: *Rejon Romanija — Rogatica — Vlasenica:*

U rejonu oko Bogovića (20 km istočno od Sarajeva) jače koncentracije pravoslavnih dobrovoljaca, većinom s planine Devetak, koji pokušavaju da se povuku na jug. Na planini Devetak je uglavnom m/irno. Prema izveštaju ustaša, 9.11.42, je izvršen vatreni prepad na Sokolac.

Rejon granice na Drini:

f Prema sopstvenim izveštajima, na istočnoj obali Drine sve "ï" do Starog Broda nalaze se Nedićevi četnici sa štabom u Uzicu. Severno se na njih naslanjaju uglavnom četnici pod komandom ruskog inženjera Sergeja. Obe grupe podržavaju prelazak ustanika kod Starog Broda u bosanski rejon.

Rejon Bijeljina:

Komunisti su se povukli iz rejona južno od Đijeljine na jugozapad u rejon oko Tobuta (12 km severoistočno od G. Tuzle). Kod Lopara (18 km severoistočno od Tuzle) došlo je do borbe između Hrvata i komunista.[6]

•V *Rejon severno od Broda:*

•• - Na planini Dilj zadržava se i dalje jača komunistička grupa.

Rejon Brod — Derventa: '

Bos. Kobaš (12 km zapadno—jugozapadno od Broda) ponovo su zauzeli ustanici (četnici).

& *Rejon Jajce:*

Prema sopstvenim izveštajima, partizanske patrole izviđaju it u rejonu istočno od Šipova. Prema hrvatskim izveštajima, tu se ponovo prikupljaju jače komunističke grupe.

Fortner

Razrez na konceptu.

BR. 877

ZABELEŠKA OD 21. NOVEMBRA 1942. O RAZGOVORU GENERAL-PUKOVNIKA ALEKSANDERA LERA I GENERALA MARIJA ROATE 18. NOVEMBRA 1942. U RIMU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I O MOGUĆNOSTI SADEJSTVA U BORBI PROTIV JEDINICA NOV I POJ U NDH[1]

Strogo poverljivo

Ia, br. 3233/42 str. pov. **H.Qu., 21.11.42.**

4 primerka
4. **primerak**

ZABELEŠKA

RAZGOVOR KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU SA GENERALOM ROATOM, KOMANDANTOM ITALIJANSKE 2. ARMIJE, 18. 11. 1942. U KOMANDO SUPREMO U RIMU[2]

Generali Roata je svoje mišljenje o situaciji u Hrvatskoj razvijao ovako:

1) U osnovi komunisti i Mibailoviceve pristalice smatraju se kao neprijatelji Osovine. Činjenicu da se Mihailović trenut-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini^ u AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057321—24.

[2] U vezi sa ovom posetom, komandant oružanih snaga na Jugoistoku Aleksander Ler je 21. novembra 1942. izvestio Vrhovnu komandu Vermahta da je, prilikom jedne službene posete komandantu Juga Alfredu Keserlingu, iskoristio priliku pa je 17. novembra razgovarao s armijskim generalom Ugom Kavalerom a 18. novembra 1942. s generalom Mariom Roatom. U izveštaju, koji je skraćena verzija ove zabeleške, Ler još naglašava da je Roata mišljenja da snage NDH moraju biti više angažovane na teritoriji koju su posele nemačke trupe, jer to diktira i odnos nemačkih i italijanskih divizija: dva i po naprama devet i po. Izveštaj zaključuje svojim mišljenjem da su teške prilike u italijanskoj okupacionoj zoni nastupile isključivo tek pošto su italijanske posade napustile 3. zonu (AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057310—2). Zatim je Ler posetio Benita Musolinija. Ovaj se interesovao za situaciju u Grčkoj i Bugarskoj, a posebno za situaciju *u* Srbiji i NDH. Što se tiče Srbije i NDH, Ler ga je obavestio: »Srbija je mirna, apstrahujući uzgredne paljevine opštinskih arhiva i male sabotažne slučajeve. Organizacija Mihailovića je prilično proširena, ali zbog nedostatka oružja bezopasna. Prilike u Hrvatskoj su vrlo nepovoljne. Autoritet vlade je izvanredno nizak, hrvatska vojska je upotrebljiva samo u naslonu na nemačke snage, ustaše su nedisciplinovane i omrznute u širokim krugovima«. Musolini je na to dodao da je to bilo bezumlje kad je poglavnik mislio da se mogu istrebiti dva miliona Srba u NDH. Zatim

no bori protiv komunističkog pokreta iskorišćuje on tako sto u borbama angažuje četnike na strani Itailijana. Njemu je tu iasno da će u datom momentu, ako se celokupna situacija bude dalje razvijala na našu štetu, i ako budu postojali izgledi na pobedu neprijatelja Osovine, Mihailović otpočeti napad protiv osovinskih sila. Prema tome, Mihailović će težiti da za ovaj slučaj raspolaže jednom borbeno sposobnom, armijom.

2) Bila bi laž ako bi se tvrdilo da će četnici biti naoružani od strane Italijana. **Oni su već opremljeni oružjem. On sad sledi taktiku da ne daje četničkim jedinicama nikakvu popunu u municiji, oružju i ljudstvu. Šta oni, dakle, budu trebovali neće se više nadoknađivati.**

3) Morale bi se jasno razlikovati:

a) pobunjeničke grupe koje se prikupljaju uglavnom u prostoru Glamoč — Bihać[3] i

b) Mahilovićeve pristalice na crnogorskoj teritoriji.

Između ovih dveju grupa ne postoji nikakva veza.

On procenjuje komunističke snage na oko 26 pobunjeničkih brigada, koje -ipak nisu sposobne za veće operacije. Za sada one ne poseduju nikakvu komoru. Ako bi postojala neka komora, one bi postale nepokretljive i osetljive.

Partizani do sada nisu preduzimali nikakve veće akcije protiv Osovine, njihova borba upravljena je prvenstveno protiv Hrvatske.

4) Na pitanje general-puikovnika Lera da li se što namerava protiv ovih komunističkih neprijateljskih grupa, general Roata je odgovorio da on neće ništa preduzimati do proleća. On ne vidi nakakve veće opasnosti za vreme zime i nema snaga

je Ler nastavio: »Uprkos neprekidnoj aktivnosti, dve i po nemačke divizije u Hrvatskoj obezbeđuju najvažnije železničke pruge i pogone važne za ratnu privredu, iako prilike postaju sve teže a manje smetnje se stalno dešavaju«. Na kraju je Musolini izrazio mišljenje da bi na Balkanu trebalo obezbediti jednu operativnu rezervu od mađarskih i bugarskih divizija (AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057329—30).

[3] Po odluci VŠ NOV i PO Jugoslavije, 2. novembra 1942. je Operativni štab NOV i PO za Bosansku krajinu, sa svojih pet brigada (1, 2, 3, 5. i 6. brigadom) i tri brigade (2, 4. i 8. brigadom) i dva odreda 1. operativne zone NOV i PO Hrvatske, otpočeo bihaćku operaciju u cilju uništenja neprijateljskih uporišta u međurečju Une i Korane i spajanja oslobođene teritorije u Bosni i Hrvatskoj. U toj operaciji partizanske snage su 4. novembra 1942. zauzele Bihać a zatim, do 15. novembra, i Bos. Krupu, Cazin, Vel. Kladušu, Cetingrad, Pećigrad, Vrnograč i Slunj (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 14—16, 22—24, 129 i 229; tom V, knj. 9, dok. br. 9—10, 23, 39—40, 46, 49, 53, 57—59, 61, 63, 70, 78, 153—154 i 156; opširnije o tome vidi Mišo Leković, Bihaćka operacija, novembar 1942, Beograd, VII, 1972).

da bi nešto trajnije postigao. Ipak on bi bio u stanju da upadne -na njihovu teritoriju i da zauzme pojedina naseljena mesta, ali ih ne bi mogao duže idržati. Nastupila bi ista situacija kao i prošle zime, da bi italijanske posade u neku raku bile potpuno ods,ečene kao ostrva i da bi se veoma teško mogle snabđevati. Tako Italijani ne bi vladali zemljištem, nego bi zemljište vladalo Ita'lijankna. Ovoj opasnosti ne bi hteo da se još jedanput izloži. On smatra da je dovoljno da komunikacije i puteve na ivicama ove teritorije zapreci i da pozadi ovih izradi rezervne položaje, kako bi sprečio svaki pokušaj pobunjenika da napuste ovu teritoriju. Da bi područje zaista potpuno očistio, trebalo bi mu oko 10 divizija, koje ne postoje, utoliko više što 2 divizije mora oduzeti, od kojih je jedna već na prevoženju.

Na primedbu general-pukovnika Lera da bi bilo dobro da još pre zime predužme nešto protiv pobunjenika, general Roata je odgovorio da bi to sada, pored ostalog, bilo suviše kasno. Najsigurnije sredstvo bila bi upotreba bojnih otrova, pošto pobunjenici ne raspolažu sredstvima protivhemijsike odbrane.

5) Hrvatšku vojsku general Roata ocenjuje za sada kao potpuno nepouzdanu, izuzevši samo sasvim male brdske jedinice i pojedinačne ustaške bataljone. Pre svega, ta pouzdanost nedostaje vodstvu hrvatske strane. •

Za sada je oko 80% hrvatske vojske angažovaino u nemačkoj posednutoj zoni i samo 20% južno od demarkacione linije. Oko 1/3 ovih poslednjih moraju izdržavati Italijani. Posledice su da su italijanske snage potpuno preuzele obezbeđenje teritorijalnih zadataka i ne stoje na raspolaganju za pokretnu upotrebu. U nemačkoj posednutoj zoni moguća je pokretna upotreba nemačkih divizija.

On je postavio zahtev da se hrvatska vojska tako raspodeli na čitavoj teritoriji, kako bi mogla biti angažovana za oko 90% teritorijalnih zadataka obezbeđenja, dok bi ostalih 10%, kao i italijanske i nemačke jedinice, moglo stajati spremno za pokretnu upotrebu.

6) General Roata kao hitno pitanje smatra jednu zajedničku komandu nad čitavom Hrvatskom; ko bi dobio ovu komandu bilo bi mu potpuno svejedno. On je pri tom rekao da bi bolje nego trenuitno stanje bilo aiko bi jedan Portugalac ili Argentinac imao ovu komandu. Za sada komanduju komandne instance, i to ne ide, utoliko više ako se situacija u prostoru srednjeg Sredozemlja pogorša tako da bi bio vrlo verovatan jedan napad Engleza na Balkan i, s tim povezan, veći -ustanak u balkanskom prostoru, te bi se moglo uspešno boriti samo ako bude postojala jedna vrhovna komanda. Ova vrhovna komanda ograničila bi se samo na operativno angažovanje.

Za sada niko ne snosi poslednju odgovornost.

Na pitanje, general Roata je objasnio da je ovo samo bi'lo njegovo lično mišljenje.

7) 'U Crnoj Gori za sada je mirno. Tamo leže 5 italijanskah divizija. Takođe u prostoru Mostara je potpuno mirno, uz-> nemiravajuće vesti otuda bile su preterane.

8) Upitan, general Roata je evakuaciju Višegrada stavio u izgled za polovinu decembra. Povezano sa ovim, u pitanje premeštanja daljih delova iz prostora jugozapadno od Višegrada general Roata nije ulazio.

Dostavljeno:
Ia, Ic, Id i *KTB*

[4] Potpis nečitak.

BR. 183

IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 26. NOVEMBRA 1942. O VOJNO-POLITIĆKOJ SITUACIJI I AKTIVNOSTI PARTIZANA I ČETNIKA U BOSNI OD 18. DO 25. NOVEMBRA[1]

718. peš. divizija
Odelj. Ic_____Div. St. Qu., 26.11.1942.
BrTB. br. 3543/42 pov.

POVERLJIVO

Izveštaj o situaciji za period od 18. do 25. 11. 1942.

Izvori obaveštenja:

izveštaji jedinica, Ast-izveštaji i hrvatski izveštaji	j i I J	ne mogu se proveriti

Karta 1 : 200.000

I. Opšte:

Od poslednjeg izveštajnog periodaJ7—17.11.1942. «godine)[2] situacija se bitno izmenila samo u prostoru Jajce. Komunističke brigade koje su bile delom razbijene i potisnute na italijainsku interesnu zonu prilikom akcije Jajce II[3] primećene su **ponovo na ovom prostvoru posle povlačenja nemačkih trupa, kako se postepeno polako kreću prema Mrkonjiić-Gradu, Šipovu, Jezeru i Jajcu. Postoje izveštaji da su isturena neprijateljiska izviđačka odeljenja izvršila prepad na kolone izbeglica koje su se vraćale svojim kućama. Već 20.11.42. usledilo je zauzeće Mrkonjić-Grada[4] i dalji marš komunista prema Barevu i Jezeru. Jednovremeno dalje grupe komunista su prodrle uzduž železničke pruge MMniišta — Jajce,** zauzele **naselja Močioce (10 'km južno od Jezera), Natpolje (12 km jugozapadno od Jajca) i Kneževiće (14 km južno od Jezera)**

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, 2271, s. 143—5.
[2] Vidi dok. br. 181.
[3] Vidi dok. br. 164.
" Ovaj grad su zauzeli delovi 1. proleterske NOU brigade (Zb nik, tom IV, knj. 8, dok. br. 102, knj. 11, dok. br. 317).

i čvrsto posele visove zapadno od železničke pruge Jajce — Donji Vakuf. U noći 24.11.42. jedna komunistička grupa od 1.000 ljudi i 250 konja prešla je kod Babinog Sela (9 km severozapadno od Donjeg Vakufa) železničku prugu, porušila je, kao i telefonske veze, a zatim se povukla pravcem Oborei (6 /" Jcm severno od Donjeg Vakufa). Istog dana jedan deo ove grupe je dostigao Rastičevo (3 km severno od Donjeg Vakufa) i posle porušio železničku prugu Donji Vakuf — Turbe. Glavnina ove grupe se povukla u pravcu Hamandžića (12 km zapadno—severozapadno od Turbeta), gde je prispela naveče 24.11.42. Iste večeri otpočeo je (koncentrični napad na Jajce. Sam grad je bio izložen neprijateljskoj artiljerijskoj i minobacačkoj vatri. Dana 25.11.42. naveče komunistima je pošlo za rukom da prodru u južni deo grada,[5] budući da su ustaše koje su se u njemu nalazile bile potpuno demoralisane.

Prema izveštajima četnika treba da se 3.000 komunista nalazi na maršu iz prostora Sitnice u pravcu Jajca.

Grupa komunista koja je prodrla u pravcu Travnika verovatno kna nameru da se sjedini sa 2 brigade koje preko Komara (9 km severoistočno od Donjeg Vakufa prodiru u pravcu Travnika, u prostor istočno od Bugojna, i da tako na- li padnu sam Travnik.

\ Komunisti su vrlo dobro obavešteni o našim snagama u Jajcu, pošto je stanovništvo većim delom prema njima prijateljski raspoloženo.

VI komunistička brigada, koja se neplanski kreće ka Majevi- * ci, pokušava da umaikne iz ovog prostora, što do sada nije uspela.[6]

; **II.** *Pojedinosti:*

• *Prostor Sarajevo — Trnovo:*

Pre oko jednog meseca Jevđević je uputio svoje antikomuniste na planinu Igman i u prostor Trnova. Bataljon je na ovom prostoru podeljen ovako:

[5] Posle dvodnevnih borbi, 1. proleterska i 3. krajiška udarna I brigada 1. proleterske udarne divizije NOVJ, 1. dalmatinska udarna i brigada 3. udarne divizije NOVJ i delovi 3. krajiškog NOP odreda zauzele su Jajce 26. novembra 1942 (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. **i br.** 32, 35, 43, 91, 97, 101, 127, 239, 240 i 249, tom V, knj. 9, dok. br. > **98,** 99 i 100, knj. 10, dok. br. 4, 6, 18 i 134).

[4] Reč je o borbama delova nemačkog 750. pp, domobranskog •. 6. i 8. pp, četničkog Trebavskog odreda i četničke Majevičke brigade protiv 6. istočnobosanske brigade i 3. NOP odreda 3. operativne zone **NOV** i PO Hrvatske (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 230; AVII, a. ^NDH, reg. br. 22/1—25, k. 54).

Štab bataljona: Dobro Polje, vođa: Mirko Veljo.

1. četa na Majevici (11 (km severozapadno od Trnova), vođa šovac Vaso.
2. četa u Zoranovićima (12 km severozapadno od Trnova), vođa: Milinko Močević.
3. četa u Crnoj Rijeci (4 km severoistočno od Trnova), vođa: Lazar Krleta.
4. četa u Rogoju (6 km južno—jugoistočno od Trnova), vođa: Bjelica Marinko.

Svaka četa broji 120 ljudi i naoružana je 1 minobacačem, 1 teškim mitraljezom i sa 3 laka mitraljeza. Bataljon snabdevaju hranom Italijani. Njegov zadatak je da ovde spreči pokušaj proboja komunista iz severoistočnog pravca u Crnu Goru.

Prostor Romanija — Rogatica — Vlasenica:

Glavnina ustanika (četnika) ikoji su se probili iz planine Devetak na Romaniju nalazi se i dalje na prostoru Bogoviei (10 km severno od Prače). Ovde je takođe i Kosorić sa svojim štabom, koji je na poslednjem sastanku svih vođa u Kalinoviku naimenovan za komandanta četničke brigade u Rogatici.[7] Jedan deo njegove grupe uspeo je da se provuče kroz hrvatsku graničnu stražu kod Stambolčića i da se domogne italijanske interesne zone. Za sada se u ovom trenutku na Romaniji nailazi 1 bataljon pod komandom Bože Plemića, sa 4 čete, čiji su komandiri: Ćosovie Mladen, ćosović Tanasije, Ilija Lazić i Vuko Zvoro.

Na prostoru zapadno od Rogatice nalazi se Serneć-bataljon[8] sa 4 čete pod komandom Rada Milenlkovića. Do većih borbenih akcija i dejstava na ovom prostoru u toku ovog izveštajnog perioda nije došlo.

Prostor Tuzla — Majevica:

VI komunistička brigada, koja je prispela krajem oktobra iz prostora Zelinja (7 km jugozapadno od Gradačca) u Trnovu (10 km zapadno od Janje), potisnuta je na uski prostor stalnim napadima grupe Kerović i tako odbačena na Tobut (14 km severoistočno od Tuzle). Da bi isforsirali prodor zapadno od Majevice, komunisti su 25.11.42. napali hrvatska uporišta kod Lopara[9] (10 km severoistočno od Tuzle) tako .da su odba-

[7] Vidi dok. br. 181.

[8] Reč je o Semećkom bataljonu Rogatičke brigade Romanijskog četničkog korpusa.

[9] Vidi dok. br. 179. Opširnije o borbama za Lopare vid' Zbornik, tom I, knj. 6, dok. br. 51, tom IV, knj. 8, dok. br. 230 i 238, knj. 11, dok. br. 140; R. Petovar, n.d., str. 90—94.

. cili jedan bataljon koji je upotrebljen iz Tuzle i drugi koji je upotrebljen iz Brčkog. Pošto im prodor ipak nije uspeo, oni su se povukli preko Jeliice planine (15 km jugoistočno od G. Tuzle) i Rastošnice (17 km istočno od G. Tuzle) u pravcu „ Koziluika. Za sada se oni nalaze na prostoru Oko Gradca (5 km severno od Kozluka). Ova grupa je jačine 700 ljudi pod komandom Rajka Čolakovića.[10]

Bataljon Jablanica, .u jačini od 200 ljudi, naoružan 171 puškom, sa 4 teška mitraljeza i sa 5 lakih mitraljeza, pod komandom Perišić Klecka, priključio se partizanima."

Prostor Bijeljina:

Račić je sa svojom grupom pobegao ispred partizana preko Drine u Srbiju.[12]

Prostor Travnik:

U prostoru oko Bugojna, kod Zjameta i Kalina (10 km jugoistočno od Donjeg Vakufa, nalaze se V i X komunistička brigada u nastupnom maršu na Travnik.[13] Štab V brigade treba trenutno da se nalazi u Jagodićima (11 km istočno od Bugojna).

Prostor Jajce:

Vidi opšte.

Prostor Zenica — Zavidovići — Vareš:

Prema hrvatskim izveštajima, razbijene komunističke grupe koje se nalaze u ovom prostoru treba da su pohvatane od Strane pravoslavne dobrovoljačke grupe Zenica.

Razrez u konceptu. Fortner

[10] Verovatno se misli na Rodoljuba ćolakovića.

[12] On je tada bio komandant Čerske četničke brigade.

[13] Reč je o 5. crnogorskoj i 10. hercegovačkoj NOU brigadi ^(Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 81).

BR. 885

IZVEŠTAJ BORBENE GRUPE »ANAKER« 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 26. NOVEMBRA 1942. O AKCIJI IZVLAČENJA POSADE IZ JAJCA KOJE SU ZAUZELE JEDINICE NOV I PO JUGOSLAVIJE[1]

Grupa »Anaker«[2] **O.U., 26.11.1942.**

IZVEŠTAJ O AKCIJI 25/26.11.42.

Grupa »Anaker«, koja se sastojala od 1, 3. i 4. čete, delom 6. 7. i 8. čete, vod tenkova 10/12, železničkog oklopnog voza 103 i hrvatske 3. lake PA baterije, bilo je naređeno da odmah deblokira 5/738. puka poručnika Džaka [Dzaack] koja je bila opkoljena u Jajcu. Za privođenje grupe kamionima, umesto ranije predviđenog marša pešice, stajalo je grupi na raspolaganju oko 32 kamiona, 7 putničkih automobila, 1 vozilo 17, 2 motocikla s prikolicom i 2 motocikla. Veći deo vozila dostavila je laka kolona 718. pd.

25.11.42. je 1/738. pp, bez 2. čete, ukrcan u kamione 4 km istočno od Kiseljaka i prevezen u Turbe u 18,30 časova. Iz ovog naselja usledlo je pokret, takođe kamionima, cele Grupe »Anaker« za Jajce u 19,15 časova, uključujući i 6 tovamih grla. Od Doganovaca do Vijenca bile su postavljene mnoge prepreke koje je trebalo savladati, koje su se većim delom mogle ukloniti uz pomoć potčinjenih tenkova. Dodir s neprijateljem za vreme nastupnog marša u noćnim časovima je bio relativno mali. Od Vijenca do južnog izlaza iz Jajca nisu postojale nikakve prepreke, a nije uspostavljen nikakav dodir s neprijateljem. Grupa je 26.11.42. u 5,15 časova dostigla kod Skele južni izlaz iz Jajca. Pošto je marš bio vrlo brzo izveden, to nam je pošlo za rukom da u Skeli iznenadimo jedan deo partizana.[3] Tom prilikom su neki partizani obučeni samo u rublje pobegli u obližnju šumu i na okolne visove. Neki su morali čak da iskaču kroz prozore. Glavni deo partizana povukao se na vis 568 i u samo Jajce. 3. četa 1/738. pp

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 950—3.

[2] Ova motorizovana nemačka borbena grupa je prodrla u Jajce s ciljem da omogući izvlačenje svoje 3. čete 738. pp i 17. ustaškog bataljona. Međutim, Jajce su u međuvremenu zauzele partizanske snage (vidi dok. br. 183, nap. 5; tom IV, knj. 8, dok. br. 86, 87 i 98).

[3] Na tom položaju se nalazio 3. bataljon 5. crnogorske NOU brigade (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 84 i 86).

je odmah u energičnom naletu zauzela vis 568, kako bi obezbedila akcije u jugoistočnom i istočnom pravcu. Komandantu grupe stajala je sada na raspolaganju jedna streljačka četa, jedna teška četa i 6 odeljenja II/738. pp, kao i hrvatska PA baterija. Pomoću teške čete 1/738. pp i hrvatske PA baterije izvršeno je obezbeđenje i ostalog potrebnog prostora, tako da u ranim jutarnjim časovima nije pretila nikakva opasnost s k. 728. Ova kota je bila u svakom slučaju posednuta od strane jakog neprijatelja i čudnovato je da se s nje u prvi mah nije otvarala vatra. S preostalom drugom streljačkom četom (1/738. pp) doprio se do novog drvenog mosta na Vrbasu, a kasnije i do hemijske fabrike, pošto su neki civili dostavili komandantu grupe da se u fabrici nalazi veći broj partizana, a osim toga i 68 nemačkih vojnika kao zarobljenici.[4] Nakon toga komandant grupe je odmah naredio da se 1. četa ojača sa 2 tenka i jednim PA topom i da prodre do fabrike i ustanovi da li se slažu ovi podaci. Kada je četa prispela do fabrike, ona je stvarno naišla na dve velike stambene zgrade koje su partizani bili zaposeli. Otpočela je žestoka puščana vatra, a pre svega iz automata, u trenutku kada se počelo s pretresom jedne od ovih zgrada. Komandir 1. čete potporučnik Štojrer [Steurer] pao je u početku kao žrtva metaka iz automata. Na ovaj način ranjeno je više podoficira i vojtnilka. Partizani, verovatno pripadnici inteligencije, pružali su u ovim stambenim zgradama žilav i čvrst otpor. Ne obzirući se na ovo, četa je uspela, posle duže borbe, da zauzme jednu takvu zgradu i da uništi oko 30 partizana. U međuvremenu je 3/738. pp napadnuta na k. 568 od strane vrlo jakih neprijateljskih snaga iz istočnog pravca. Istovremeno je sa sigurnošću utvrđeno da se sa severozapada u pravcu Jajca i' približava oko 3.000 partizana. Osmoitreno je kako se topovi i 'teški minobacači postavljaju na položaje. Posle kraćeg vremena neprijatelj je otvorio jaku artiljerijsku i minobacačku • vaitru na položaju grupe. Osim toga, pojavila se sa svih strana vatra iz teških mitraljeza. U toku žive minobacačke i mitraljeske vatre neprijatelj je približavao svoje snage našim linijama. Nastupio je trenutak opasnosti da trupe budu zaokružene, tako da nije ostalo mnogo vremena kada bi bataljon bio opkoljen i time izložen potpunom uništenju. Pre svega izgubilo bi se mnogo vozila. Neko efikasno suzbijanje partizana 'nije bilo moguće, pošto grupa nije raspolagala artiljerijom. Mi smo se i dalje držali dok smo mogli, i tek u trenutku kada

[4] i [4] Partizani su u bortn za Jajce 26. novembra 1942. ubili 93 i zarobili 103 neprijateljska vojnika, dok se jedan broj razbežao (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 98).

jie neprijatelj krenuo da prodre u našu liniju na koti 568, morala je 3/738. grenadirskog puka da se povuče, da ne bi bila potpuno uništena. Predajom položaja na koti 568 znatno se pojačao pritisak neprijatelja iz sevemog pravca. Ovom pritisku nije mogla ©doleti ni 1/738. grenadirskog puka. Žestina vatre, kako artiljerije tako i minobacača i teških mitraljeza, Uismerila se u punoj snazi na komandno mesto grupe i na štab bataljona. Komandno mesto je pretrpelo velike gubitke. Pošto je dalje napredovanje protiv brojčano daleko nadmoćnijeg neprijatelja u datim okolnostima bilo nemoguće i pošto bi kruto držanje dostignutih prostora bilo samo nekorisna žrtva, što bi dovelo do eventualnog gubitka celog bataljona i svih za diviziju nenadoknadivih motornih vozila, komandant grupe se odlučio za povlačenje na nov položaj kod Vijenca. Usledila je zapovest četama da se odvoje od neprijatelja, kao i zapovest za obezbeđenje pri odvajanju. Motorna vozila su krenula kao prvi deo grupe, zatim su usledile čete i hrvatska PAA, a na krajiu tenkovi. Prvi deo puta je bio potpuno otkriven i izložen preciznoj vatri teških mitraljeza, teških minobacača i artiljerije. Uprkos tome pošlo nam je za nikom da u relativno kratkom vremenu izvučemo motorna vozila i trupe uz zaista male gubitke i da se probijemo do prostora koji je bio manje opasan. Skoro sva vozila su bila pogođena, pojedina i do 16 pogodaka. Držanje vozača je bilo za divljenje. Vozila koja su bila toliko oštećena, da se nisu mogla kretati sopsitvenom snagom, bila su odmah šlepovana. Odvajanje od neprijatelja izvršeno je u poslednjem času, možda već četvr t časa kasnije vozila bi bila beznadežno izgubljena. S vozilima bi nestala i poneta hrana, kao i pogonski materijal. U daljem kretanju put je bio skoro stalno pod vatrom teških mitraljeza i minobacača. Baš ovde se pokazala odlična disciplina vozača i vojnika koji su lakim mitraljezima i puškama dejstvovali iz vozila u pokretu i tako su neprijatelja držali prikovanog. Hrvati su u samom Jajou, na žalost, morali napustiti jedan kamion s jednim PA topom, zbog onesposobljavanja vozača prouzrokovanog punim pogotkom na vozilo iz teškog minobacača. I ovaj bi se gubitak mogao izbeći da komandir PA baterija nije izveštaj o tome dostavio komandantu grupe tek kada se od Jajca udaljio 6 km.

Kada se prispelo na Vijenac, na grupu je sa svih strana, naročito sa okolnih visova i kuća, otvorena jaka puščana vatra, kao i vatra iz mitraljeza i minobacača. Neko zaustavljanje 'kolone i priprema za napad ponovo bi bili uslovljeni nesagledivim žrtvama i posledicama. Komandant se zbog toga odlučio da prođe vozilima kroz ugroženi prostori da iz nje-

ga izađe što je brže moguće. Dosadanji gubici tokom vožnje bili su, i pored jake neprijateljske vatre, još uvek vrlo umereni. Pošto se sav put od Vijenca do na 2 km severno od Donjeg Vakufa nalazio pod neprijateljskom vatrom, to je komandant grupe odlučio da grupu dovede u Donji Vakuf. Sa izuzetkom jednog kamiona, koji je ostao za prevoz zaostalih ranjenika kod tenkova, grupa je, sa svim vozilima, u 13,30 časova prispela u Donji Vakuf.

Od 25.11. naveče Jajce je postalo sadiste 3. partizanske divizije s jednim divizijskim i jednim brigadnim štabom.[5] Prva borba oko zgrade bila je usmerena s velikom verovatnoćom baš na onu stambenu zgradu fabrike gde je bio smešten štab divizije. U toj zgradi je uništeno 35 partizana. Zbog toga treba bezuslovno prihvatiti da su naša udarna odeljenja izrešetala jedan deo neprijateljskog štaba divizije. Na žalost, u ovoj borbi ponovo se osetio nedostatak artiljerije i eksploziva. Zgrade su bile branjene izvanredno žilavo i ogorčeno. Da je grupi stajalo na raspolaganju dovoljno trupa i odgovarajuće artiljerije, onda bi ovog dana uspeh bio znatno veći. Postojao je moimenat iznenađenja, pošto partizanska komanda nije ni pomišljala na to da bi jedna borbena grupa s motornim vozilima mogla noću dospeti do srca njenih položaja i pored mnogobrojnih zapreka, prepreka i stražara. Na žalost, 5/738. grenadirskog puka se više nije mogla pronaći, sem jednog vojnika koga smo bili oslobodili iz partizanskog zarobljeništva.[6] Isto tako nisu viđeni ni ustaše ni hrvatski vojnici. Po pričanjima ovog vojnika, 5/738. grenadirskog puka je morala iste noći, pod vrlo teškim pritiskom nadmoćne mase partizana, da napusti svoj položaj i da se povuče u nepoznatom pravcu. Grupa je odmah po prispeću uputila jedno izviđačko odeljenje uzduž Vrbasa, desnom Obalom, u pravcu Jajca u cilju hvatanja veze sa 5/738. grenadirskog puka. Uspostavljanje veze zbog napred opisanih događaja ipak nije bilo moguće.

Gubici neprijatelja iznose oko 100 izbrojanih mrtvih.[7] Šta je od mrtvih i ranjenih ostalo u zgradama i koliko je palo kao žrtva naših tenkova i hrvatske PA baterije prilikom ulaska u Skelu i na južnom izlazu grada Jajca — nije se moglo u/tvrditi.

[5] Reč je o 3. NOU diviziji, sastava: 5. crnogorska, 10. hercegovačka i 14 (Prva) dalmatinska NOU brigada (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 45).

[7] Prema izveštaju 3. NOU divizije, njeni gubici u borbi za oslobođenje Jajca iznosili su: 18 mrtvih i 36 ranjenih. Gubici 3. brigade 1. proleterske NOU divizije: 3 mrtva i 23 ranjena (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 92 i 95).

Šapatvani gubici: sa strane Nemaca: 8 mrtvih, između 'kojih je i potporučnik Štojrer, 37 ranjenih, između ikojih su i poručnik Bitner [Bittner] i viši veterinar dr Braumikr [dr Braumil'ler], 1 nestao. Hrvati: 2 mrtva i 11 ranjenih. Ubijena su i 3 nemačka tovarna grla.

Anaker
major i zastupnik komandanta grupe

BR. 185

OBAVEŠTENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. NOVEMBRA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O POSLEDICAMA EVENTUALNOG NAPUŠTANJA GARNIZONA U 2. ZONI OD STRANE ITALIJANA[1]

Strogo poverljivo *KR*

TELEGRAM *Koncept*
49

OKW/WFSt

Informativno: Nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj

Veza: Telegram nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj, Ia, str. pov. br. 0129/42, vojni ataše, od 27. XI 1942 tupućeno OKW/odelj. za inostranstvo)[2]

Sadržaj: Napuštanje italijanskih garnizona u 2. zoni.

O nameri italijanske 2. armije da napusti 15 garnizona u 2. zoni moraju se izraziti najteže sumnje.[3]

Barbe na demarfkacionoj liniji u prostoru Jajca i Bosanskog Novog već sada pokazuju da su komunisti prešli sa banditskog rata, koji su do sada vodili pojedinačno i rasparčano, na planska i odlučna borbena dejstva. To je posljedica potpuno pasivnog držanja Italijana.

Ako sada povezana teritorija 3. zone koju komunisti dirže bude proširena napuštanjem daljih garnizona u 2. zoni, to praktično znači napuštanje bez borbe delova Hrvatske koje su Italijani okupirali, a time i nastanak jednog neprekidnog novog fronta na evropskom kontinentu, s naslonom na obalu.

Delovi hrvatske vojske koji su angažovani na teritoriji južno od demarkacione linije, s obzirom na njihove snage i njihovu borbenu vrednost, nisu u stanju, ni na koji način, da sami održe red i mir. Premeštanje hrvatskih jedinica iz oblasti koje su Nemci poseli, kako se to blagonaklono teži od strane jednog italijanskog glavnog komandanta u čitavoj Hrvatskoj,[4] za sada je nemoguće, pošto su sve snage vezane punim angažovanjem. Ove bi se snage, verovatno, još na putu ka novim područjima upotrebe, razvijale pod teškim i bezuspešnim barbama, ili bi našle da su ova područja već zauzeta od strane ustanika.

U ovom vrlo karakterističnom razvoju, u kojem bi nemačko-hrvatske snage angažovane severno od demarkacione linije ostale jedini nosioci borbe na strani Osovine, ne bi se moglo duže održati ni stanje na teritoriji Hrvatske koju drže Nemci, tim pre što sigurnost pruge Zagreb — Beograd i dalje ostaje kao glavni zadatak.

Važna područja sa gledišta ratne privrede biće u jaooji meri ugrožena.

Uimesto što Italijani, usled svog potpuno pasivnog držanja, napuštaju bez borbe dalja područja, moraju se podstaći da napadima sa svoje strane potpomognu nemačko-hrvatske snage koje se nalaze u teškim borbama na demarkaoionoj liniji.

Zamisao o predaji nije razumljiva, čak ni s obzirom na želje da jedan italijanski komandant bude nad čitavom Hrvatskom.[5]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku (AOK-12) Ia
br. 3306/42 str. pov. od 29.11 1942. u 18,40 časova

Za tačnost[6]

Pukovnik u gen. štabu

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057207—8.

[2] U ovom obaveštenju je izložena namera italijanske 2. armije da teritoriju do Jadranskog mora očisti od partizana u tri etape: prva etapa — Imotski, Makarska i Zadvarje, druga — Sinj, Vrlika, Grahovo, Gračac, treća -- Medak, Gospić, Perušić, Vrhovine, Otočac, Jesenice, Plaški (AVII NAV-T-501, r. 264, s. 941—2).

[3] Vidi dok. br. 95 i 102.

[4] i [5] Vidi dok. br. 182.

[6] Potpis nečitak.

BR. 893

MESEČNI IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. NOVEMBRA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ I PRIVREDNOJ SITUACIJI, CETNIŠTVU DRŽAVE MIHAILOVIĆA, SOPSTVENOJ AKTIVNOSTI, I BORBI S JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE U HRVATSKOJ, BOSNI, HERCEGOVINI, SRBIJI I CRNOJ GORI[1]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku	**Strogo poverljivo, KTB[2]**
(Komanda 12. armije)	**H. Qu., 29.11.1942.**
Ia, br. 3320/42 str. pov.	***20 primeraka***
	16. primcrak

OCENA SITUACIJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU (AOK-12)

Novembar 1942.

I. OPŠTA SITUACIJA

[3]

5) *Srpsko-hrvatski prostor stoji* u uskoj povezanosti sa grčkim prostorom. On je baza za zbrinjavanje i snabdevanje jedinica koje su angažovane u Grčkoj. Održavanje reda i mira u ovom području, kao i obezbeđenje jednog regulisanog snabdevačkog saobraćaja na glavnoj železniČkoj pruzi, od presudnog je značaja za vođenje borbi na Jugoistoku. I dok u Srbiji, apstrahujući pojedinačne prepade i diverzije na žeiezničkim prugama, uglavnom vlada mir, dotle se okolnosti u Hrvatskoj nisu ni najmanje poboljšale. Uzroci za ovakvo, još uvek potpuno nesređeno, stanje leže u potpunom odsustvu autoriteta hrvatske vlade, kao i u držanju italijanskih okupacionih snaga.

Sve dotle dok se ne uspe da se obustavi progonjenje pravoslavnog življa od strane ustaša, neće se poboljšati unutrašnje političke teškoće u hrvatskom državnom sklopu.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku vidi u dosadašnjem držanju Italijana ozbiljnu opasnost. Ona prvenstveno leži u neaktivnosti prema komunističkim bandama, zatim u popuštanju »antikomunističkim« četnicima, koji svoju privrženost Draži Mihailoviću javno ispoljavaju i koji će se u datom momentu pobuniti protiv okupacionih sila.

Komandant italijanske 2. armije general Roata, u razgovoru održanom 18. novembra pri italijanskoj Vrhovnoj komandi u Rimu, nedvosmisleno je izjavio da do proleća ne namerava ništa da preduzme protiv komunističkih bandi prikupljenih uglavnom u 3. zoni (uporedi depešu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 3194/42 od 21. XI 1942).[4]

Uviđajući trajno nemoguće stanje u Hrvatskoj, Komando Supremo je pokrenula pitanje jedne zajedničke komande u Hrvatskoj. U osnovi ovoga leži nedvosmislena težnja da ovu komandu preuzmu Italijani.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je stanovište o pitanju jedne zajedničke komande zauzeo svojim dopisom, Ia, br. 3265/42 str. pov. od 23. novembra.[5]

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057211—43.

[2] Dopisano rukom.

[3], [6], [7], [a], [20], [21], [22], [23] i [24] Izostavljeni tekst se ne odnosi na Jugoslaviju.

[4] Vidi dok. br. 182, nap. 2.

[5] U ovom dopisu se predlaže, shodno izmenjenoj situaciji u Sredozemlju, da sve nemačke vojne i upravne komande na Jugoistoku i italijanske i bugarske snage stvore, pod jedinstvenom nemačkom komandom, grupu armija sa sedištem u Solunu. U vezi s pitanjem zajedničke komande u NDH, koje je pokrenuo general Roata, komandant oružanih snaga na Jugoistoku je, između ostalog, izložio:

»[...] 2) Jedan italijanski komandant bi bio doveden samo da angažuje nemačke divizije zajedno sa antikomunističkim snagama (Mihailovićeve pristalice) u 3. zoni koju su Italijani evakuisali, da bi se tamo zaveo red, dok bi italijanske snage bile pošteđene sa obrazloženjem da nisu bile slobodne za pokretnu upotrebu. Roata je nedvosmisleno izjavio da on ne namerava u toku zime da savlađuje ustanike.

3) Deo Hrvatske posednut od strane Nemaca, isto kao i Srbija, stoji u uskoj povezanosti sa grčkim prostorom što se tiče bezbednosti baza za snabdevanje i zbrinjavanje. Moraju biti iznete teške sumnje protiv podele jedinstvenog komandovanja nad obe ove oblasti.

4) Važniji od jedinstvenog komandanta u Hrvatskoj izgleda da je zahtev za jedinstvene instrukcije:

a) za pravilan postupak prema pravoslavnom delu hrvatskog stanovništva od strane hrvatske vlade (ustaški progoni),
b) za postojano aktivnu borbu protiv svih neprijateljski raspoloženih grupa (komunista i Mihailovićevih pristalica) prema hrvatskoj državi i okupacionim silama,
c) za jedinstvenu obustavu saradnje sa dobrovoljačkim jedinicama (antikomunističkim četnicima i tako dalje), koje samo pod momentalnim okolnostima nisu podigle svoje oružje protiv okupacionih snaga.

5) Shodno navedenim postavkama pod 4), a—c, bolje je, s obzirom na dosadašnja loša iskustva u zajedničkim operacijama da se

6) Ocena situacije u jugoistočnom prostoru ne može se dati a da se ne uzme u obzir područje između srpskohrvatskog prostora i Grčke, utoliko pre što životno važna železnička pruga od Beograda, preko Soluna, za Grčku vodi kroz bugarsko područje.[6]

II. POLITIČKA SITUACIJA[7]

3) ***Srbija***

Uspostavljanje nove srpske vlade i govotr koji je tim. povodom održao preko radija predsednik vlade Nedić dejstvovali su umirujuće i kriza je uspešno Okončana.

Mada je neprijateljsko *raspoloženje stanovništva* prema Netmcima, zbog neprijateljskih uspeha u Africi, dobilo izvestan polet, to su, s druge strane, neprekidno sprovođene oštre mere protiv Mihailovićevog pokreta dejstvovale ograničeno.

4) Hrvatska

Političko **stanje u osnovi je nepromenjeno. Nesposobnost hrvatske uprave i dalje se potvrđuje. Policijska vlast leži skoro isključivo u rulkama ustaša. Njihovi većinom bezplanski teroristički akti obimno se prikrivaju. Oni imaju za posliedicu da je privredno stanje sve teže i da raznovrsne bande dObijaju stalna pojačanja.**

Postavljanje jednog državnog sekretara kao člana štaba za obezbeđenje železnica i donošenje zakona po kome se civilno stanovništvo angažuje u aktivnu zaštitu železnica, kao i da ono može biti izloženo represalijama, prvi su pokušaji vlade da staibilizuje unutrašnje političke prilike. Njihovo dejstvo treba sačekati.

***Raspoloženje stanovništva* je loše zbog opšte pravne nesigurnosti. K tome dolaze brige Zbog znatno povećanih cena i očekujućih nestašica životnih sredstava i sredstava za gorivo. Događaji u Africi nailaze na naročito interesovanje.**

sve okupacione snage, zadržavajući demarkacionu liniju u svom dosadašnjem području, učine odgovornim za održavanje mira i da stvarno nastave potrebne^ borbe.

6) Postojanjem jedne nemačke grupe armija, kojoj bi bile potčinjene sve savezničke snage u celokupnom balkanskom prostoru, moguće je jedinstveno ugušivanje ustanka i prikupljanje jakih snaga za zajedničke operacije, ako bi to zaista bilo potrebno [...]«

Završavajući ovo svoje mišljenje, komandant oružanih snaga na Jugoistoku je zaključio da sadašnje okolnosti, s obzirom^ na izmenjenu situaciju u Sredozemlju, diktiraju jedinstvenu nemačku Vrhovnu komandu za celokupni Jugoistok, ali ne i jedinstvenu italijansku komandu u NDH (AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057292-4).

5) ***Susedna područja***

Albanija

Stanje u odnosu na prošli rnesec u osnovi nepromenjeno. Srpski ustamčki vođa Mihailović izdao je naredbu da se razviju bolji odnosi sa Albancima. Ovo odgovara njegovom stremljenju prema jadranskoj obali.

' Crna Gora

Uticaj antikomunističkih (Mihailovićevih) snaga je u porastu. Sam Mihailović nalazi se u Crnoj Gori, pošto se ovde oseća najsigurnijim.

Bugarska

Unutrašnje stanje i dalje mirno.

Raspoloženje stanovništva ipak je pod uticajem afričke situacije. Paralelno sa ovim treba istaći i pojačanu komunističku propagandu.

U *novoj Makedoniji* delimično postoje predznaci raspoloženja **protiv bugarske uprave, zbog jednog broja odjednom novostvorenih i sprovedenih rigoroznih mera, naročito u oblasti snabdevanja životnim namirnicama.**

III. NEPRIJATELJSKA SITUACIJA NA JUGOISTOKU

3) ***Srbija***

***Neprijateljska propaganda* nepromenjeno jalka.**

***Komunistički pokret* je, na osnovu novih sovjetskih direktiva, ponovo oživeo u severoistočnoj i jugozapadnoj Srbiji.**

***Mihailovićev pokret:* Jedan broj nižih starešina stalno zahteva naređenje za opšti ustanak, ali je Mihailović to do sada odbijao, ukazujući na oštre protivmere koje treba očekivati od okupacionih sila.**

Mihailović je naredio:[9]

- a) Građansku neposlušnost i zamenjivanje dosadašnjih predsednika opština sa Mihailovićevim pristalicama.

b) Pojačane saobraćajne diverzije na glavnim linijama snabdevanja.

c) Praćenje i izveštavanje o nemačkim vojnim transportima prema jugu.

Prepadi na opštine i manje sabotaže pojačali su se u odgovarajućem stepenu, ali to u osnovi nije moglo da pore-

' Draža Mihailović je 7. novembra 1942. uputio potčinjenim Komandantima ovo naređenje o opštoj građanskoj neposlušnosti. Opširnije o tome vidi AVII, Ca, reg. br. 14/I, k. 299, depeša br. 1648).

meti mir. Poziv za povećane saobraćajne diverzije rije doineo do sada nikakvih značajnijih rezultata u srpskom prostoru, izveštaji o uspesima Mihailoviću potčinjenih starešina su lažni i preterani.

Tekuće hapšenje vodećih ličnosti pokreta, povlačenje mnogobrojnih članova organizacionog štaba, razoružanje većeg dela do sada legalnih četničkih odreda i razmontiranje radionica oružja na Homoljskim planinama dovelo je Mihailovićev pokret u krizu, koja se ispoljava u žalbama mnogih nižih starešina na oskudnu englesku pomoć, u izveštajima o povlačenju i prestanku delanja članova, kao i u izveštajima o neefikasnosti naređene građanske neposlušnosti. Ova kriza je učinila, pre svega, nemogućim »provođenje jednog opšte<? narodnog ustanka. S pojedinačnim akcijama, koje mogu nastati usled daljih promena vojne situacije, ipak treba stalno računati.

4) Hrvatska

U nemačkoj posadnoj zoni, prvenstveno severno od Save, nastavlja se aktivnost komunističkih bandi. Ponovo i opet borbe u istočnoj Bosni, u prostoru Tuzla — Bijeljina. U prostoru zapadno od Sarajeva obnavlja se prikupljanje raznovrsnih Mihailovićevih pristalica preko demarkacione linije prema severu.

Uprkos uspešnim nemačkim operacijama kod Jajca i ponovnom čišćenju planine Kozare i međurečja Urna — Sana, pojačava se neprijateljski pritisak protiv demarkacione linije. Komunistički prepadi na železnice oko Zagreba i na železničkoj magistrali Zagreb — Beograd pojačavaju se. Ipak nisu nastala bitnija oštećenja saobraćaja.

U italijanskoj okupacionoj zoni sve više se ispoljava neograničena vladavina ustanika u 3. zoni. Komunisti vladaju na celoj teritoriji južno od Karlovca, preko Bihaća, do u okolini Glamoča. Ovo stanje se objašnjava jakim neprijateljskim pritiskom kako protiv demarkacione linije, tako i prema Jadranu; nije ga moglo da oslabi ni više italijanskih operacija koje su nanele jake gubitke neprijatelju.

U prostoru jugoistočno od linije Foča -— Nevesinje do preko Bijelog Polja i Kolašina situacijom vlada Mihailović. Međuprostor oko Mostara, prema izveštaju generala Roate, čvrsto je u italijanskoj ruci.

Broj slučajeva diverzija, koji se znatno popeo, upravljen je prvenstveno protiv železničkih linija u prostoru Rijeka — Karlovac — Zagreb i železničke pruge Ogulin — Gospić — Knin.

IV. SOPSTVENA TAKTIČKA SITUACIJA I NAMERE
10

- 4) *Srbija*

a) *704. pd* uspela da povećanom izviđačkom aktivnošću i. akcijama čišćenja pronađe i pohvata neprijateljske grupe u prostoru istočno i jugoistočno od Požarevca kao i severozapadno od Bora. Dugo tražene radionice oružja zapadno od Majdanpeka su razmontirane. Divizija je, osim toga, imala da pod teškim okolnostima savlada i uništi aktivirane bande u 'severoistočnom prostoru njenog područja obezibeđenja. Ona trenutno umiruje Homolje iz oslonih tačaka.

b) / *bugarski okupacioni korpus* aktivan je u svom području obezbedenja. Ovo je dovelo do popuštanja prepada. Neprijateljske grupe oko Leskovca su uništene. Pojačava se židllezničko i fabričko obezbeđenje važnih vojnoprivrednih pogona.

c) Područje obezbedenja SS *divizije »Princ Eugen«* prošireno je prema severu s ciljem da se oslobode snage 704. pd. Zbog pojačane neprijateljske aktivnosti u dolini Ibra bila je potrebna pojačana zaštita železnice. Divizija je, svojom velikom pokretljivošću, bila u mogućnosti da pronađe i pohvata neprijatelja u besputnim predelima. Pročešljavanjem Biser-vode (15 km zapadno od Raške) i okoline Guče (15 km jugozapadno od čačka) neprijatelj je i ovde isteran iz svojih skrovišta. Kaznenim ekspedicijama oko Goča, Ivanjice i Zapadnomoravske doline, divizija je uništila neprijateljske grupe i razoružala nepouzdane četničke odrede. Snage divizije su postigle da, uprkos povećanom obezbeđenju Ibarske doline i jugozapadne srpske granice od crnogorskih bandi, održe mir u jugozapadnoj Srbiji.

Prema izveštaju dostavljenom državnom vođi SS, diviziju hitno treba ojačati upućivanjem sposobnog višeg i nižeg
i starešinskog kadra.

d) *717. pd* je ponovo gospodar situacije u svom područjox obezbedenja, naročito u Sremu. Radi održavanja mira rno-
f raile su divizijske jedinice sposobne za borbu biti premeštene u prostor Valjevo — Loznica. Težište obezbeđujućih zadataka leži i ovde na železničkim prugama.

e) Reorganizacija *»Ruskog zaštitnog korpusa Srbija«* u 3. pešadijsiki puk ide vrlo rđavo.

f) Za Srbiju i dalje ostaje kao najvažniji zadatak savladavanje Mihailovićevog pokreta svim raspoloživim sredstvima.

Plansko angažovanje jagdkomandi i ovde će odigrati veliku ulogu.

5) *Hrvatska*

a) 16.11.1942. je komandant nemačkih trapa u Hrvatskoj," sa sedištem u Slavonskoj Požegi, preuzeo komandu nad angažovanim jedinicama u delu Hrvatske posednutom od strane Nemaca. Njemu se potčinjavaju, pored 714. i 718. pd, i delovi 717. pd koji su angažovani u Sreimu. Namerava se da se ovi delovi divizije oslobode kao raspoloživa pokretna rezerva. Pretpostavka za ovo je, ipak, obećano dovođenje 369. hrvatske divizije u Hrvatsku.[12]

b) *718. pd* je glavninom snaga prvenstveno bila angažovana u prostoru Jajce — Donji Vakuf. Ona je tamo jake neprijateljiske dćlove zahvatila i posle žilavog otpora uništila. Neprijateljevi gubici su 900 mrtvih, dok su sopstveni gubici bilii minimalni. Sada je u ovom prostoru opet 'došlo do teških borbi s komunistima, koji su se ponovo prikupili.

Zbog nasilja nad stanovništvom od strane ustaša oko Rogatice^ došlo je do borbi svih slojeva naroda protiv njih. Nemačka vojna žandarmerija ponovo je uspostavila mir u Rogatici.

Jedna akcija čišćenja na Devetaku, severno od Rogatice, nije dovela ni do kakvih naročitih rezultata. Pri operacijama severoistočno od TuZle komunističke bande su uspele da se izvuku, zahvaljujući zalkasnelom stupanju u boj jednog hrvatskog divizijskog komandanta.

Sprovodi se pojačano obezbeđenje železnica na glavnoj pruzi.[13]

c) *714. pd* je napala i uništila neprijateljske grupe na Kozari; ipak, zbog neprOlaznosti ovog područja, slabije neprijateljske snage su ponovo ostale u pozadini i ponovo izazivaju uznemiravanja. Severno od Nove Kapele, na glavnoj železničkoj pruzi Zagreb — Beograd, jedna neprijateljska grupa, koja se prikupljala, bila je odbačena uz teške gubitke za neprijatelja. Dalje je divizija uspešno razbila neprijatelj,sfce grupe zapadno i jugozapadno od Prijedora. Jedna hrvatska jedinica koja je odstupala ispred jakih neprijateljskih snaga iz Bihaća, uspela je da se u visini Bosanskog Novog prikupi i ponovo sredi.

[11] Odnosi se na general-majora Rudolfa Litersa.
[12] Vidi dok. br. 88, 103, 117, 131 i 173.
[13] U tom smislu izdato je sledeće naređenje:
»Situacija na Sredozemlju iziskuje da se bezuslovno izvrši zaštita glavnih pruga Zagreb — Beograd, Beograd — Niš — Skoplje, Beograd — Sofija, Beograd — Kraljevo — Skoplje. Ostali zadaci privremeno se odlažu za docnije, a zaštita objekata mora i dalje da ostane na snazi« (AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 789—90).

Radi Obezbeđenja neometanog saobraćaja za snabdevanje, jake snage divizije morale su da budu premeštene na glavnu železničku prugu Zagreb — Beograd. Žilave borbe trenutno se vode u prostoru južno od Bosanskog Novog protiv bandi koje se iz 3. zone prebacuju na ovu stranu demarkacione linije.

d) Na teritoriji severno od Save popustili su prepadi u Sremu. Naprotiv, konstatovane su povećane diverzije i pre-,' padi na železničke stanice i pruge uglavnom u prostoru ju-'* goistoono od Zagreba. Prepadi su do sada uglavnom bili upravljieni protiv sporednih pruga.

e) *187. rezervna divizija* stigla je u svoj rejon Oko Za-* grdba.[14] Pokazalo se da samo premeštanje jedinica nije izazvalo nikakav utisak na neprijatelja. Nije došlo do napuštaraja neprijateljske aktivnosti u užoj okolini Zagreba illi drugih garnizona 187. rezervne divizije.

Aktivno suzbijanje i dalje ostaje jedina mogućnost neprijatelju da spreči našu preduzimljivost.

Radi sopstvene zaštite, kao i za slučaj nužnog predstojećeg angažovanja, potrebno je diviziju jače opremiti teret-nim vozilima.

f) Snagama angažovanim u Hrvatskoj stalo je do toga .da uspešno preduhitre stalno ponavljani neprijateljiski pritisak iz 3. zone, koju su Italijani napustili, preko demar-^kacioine linije. Ovde se stiče utisak dla su ustanici iskoristili vreme da se planski organizuju i obuče. Napadi dobijaju, e-vtiše nego do sada, karakter dobro vođenih borbenih dej-'.stava. Trajno nepodnošljivo uznemiravanje moguće bi bilo -otkloniti samo potpunom promenom držanja Italijana.

Pored toga, za Hrvatsku kao i za Srbiju ostaje glavni -zadatak bezuslovno obezbeđenje saobraćaja za snabdevanje , porama Grčkoj. Od toga, zbog slabih nemačkih snaga koje sto-; je na raspolaganju, svakako mora trpeti zaštita pojedinih pogona važnih za rat.

Od 4 RAD[15] grupe, treba da se aingažuju 2 u Hrvatskoj, 1 u Srbiji i 1 u Solunu.

V. VAZDUHOPLOVNA SITUACIJA

1) Neprijateljska delatnost

c) *Srbija*

Samo slaba neprijateljska vazdušna delatnost, jer su engleske vazduhoplovne snage vezane u Africi.

[14] Vidi dok. br. 168 i 172.
[15] Reichsarbeitsdienst (nemačka služba rada)

Rudnik bakra u Boru bio je jedanput nadletan, bugarska protivavionska artiljerija stupila je u dejstvo bez uspeha.

d) *Hrvatska*

^ Ne javlja se o neprijateljskim nadletanjima.

3) *Vazdušna zaštita*

a) *Aktivna vazdušna zaštita*

[18]

Bugarska protivavionska artiljerija angažovana za zaštitu rudnika bakra u Boru stupila je jednom u dejstvo protiv nadletanja jednog engleskog aviona, ali bez uspeha. Već više puta je traženo dovlačenje bugarskih reflektora, ovo je veoma hitno s obzirom na važnost ovog postrojenja.

Oslobođavanje nemačkog protivavionskog kadra na teritoriji Rumunije i predaja opreme ruimunskoj protivavionškoj artiljeriji su u toku.

VI. POMORSKA SITUACIJA

[19]

VII. SAOBRAĆAJ

U novembru je situacija u pogledu eksploatacije železnice i dalje bila ozbiljna. Za malo dana trebalo je postići 12 vozova na pruzi Đevđe'lija — Solun a 8 vozova preko Bral-Skog mosta. Osnovni uzrok je, za ubuduće kao i ranije, ne dostatak lokomotiva. 40 lokomotiva poslatih iz Nemačke jako su opterećene i stoga se često kvare. Tako je s vremena na vreme od ovih 40 lokomotiva svega 11 bilo sposobno za vožnju, dok su se 29 nalazile na reparaciji. Znatno jači doturi zahtevaju i lokomotive sigurne za eksploataciju. Ubuduće se mora izgradnjom i proširenjem radioničkih postrojenja sniziti stanje oštećenih lokomotiva.

[20]

IX. INŽINJERIJSKO-TEHNICKA SITUACIJA

[21]

2) *Drugi inžinjerijski poslovi*

Za obezbeđenje železničkih pruga i za zaštitu drugih važnijih građevina grade se stražarske kule.

Na teritoriji Srbije: 177 gotovih, 58 u izgradnji, 6 istrasiranih.

Na teritoriji Hrvatske: 29 gotovih, 67 u izgradnji, 34 istrasirane.

:. STANJE SNABDEVANJA

2) *Hrvatska i Srbija*

Snabdevanje nemačkih snaga u Hrvatskoj i Srbiji je osaiguraino.

Izvlačenje životnih namirnica iz zemlje nailazi u Hrvatskoj i dalje na velike teškoće, jer hrvatske Vlasti nisu u stariju da to sprovedu.

U Srbiji je, uslled popuštanja banditizma poslednjih nedelja, omogućeno u izvesnoj meri zadovoljavajuće prikupljanje žetve. Time su poboljšani izgledi u pogledu stanja ishrane civilnog stanovništva i života u zemlji.

XI. VOJNA PRIVREDA

1) *U Srbiji* važni privredni pogoni rade bez bitnijih •r-smetnjii. Proizvodnja je porasla. Svakako da se nedostatak Stručnjaka sve više oseća. Izvanredno napregnuta saobraćaj- • na situacija, koja se i dalje zaoštrava visokim stanjem reparature lokomotivskog parka i nedostatkom rezervnih delova, deluje usporavajuće na privredni saobraćaj.

2) *U Hrvatskoj,* uprkos daljem pogoršanju opšte situacije, otpremanje proizvoda u osnovi teče normalno. Stanje porudžbina povećalo se na preko 28 railiona rajhsimaraka. U boksitnom bazenu oko Mostara stanje je za sada mimo na- ,kon povlačenja antikomunističkih snaga. Otpremanje bok- -sita moglo bi se povećati.

[24]

XV. Sve komandne instance koje su u razrezu obeležne sa +, pošto je prime na znanje uništiće dostavljenu ocenu situacije. Ona služi samo za orijentaciju i samo je po odobrenju .komandanta bila pristupačna jednom uskom krugu osoblja dotičnog štaba.

Za ocenu situacije od oktobra 1942 (komandant oružanafh snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 2850/42 od 25.10. 1942)[25] važi isto naređenje. Ocenu situacije docnije treba uništiti.

Ler
general-pukovnik

Dostavljeno:

[35] Vidi dok. br. 168.

[21] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 187

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 30. NOVEMBRA 1942. POTČINJENIM GRUPAMA ZA OPERACIJU »JAJCE III« PROTIV JEDINICA NOV I POJ U JAJCU[1]

30. nov. 1942.

Poverljivo

1090 KTB[2]

718. peš. divizija **Div. St. Qu., 30.11.42.**
Az. 8. op. odelj. Ia
Br. 3567/42. pov.

DIVIZIJSKA ZAPOVEST BR. 49
za operaciju »Jajce III«[3]

Karta 1:100.000

1.) *Neprijatelj:* **Vidi izveštaj o neprijatelju, list br. 15.[4]**

2.) *Zadatak:* **Divizija će s pridatim delovima hrvatskih oružanih snaga i ustaša u rejomu Jajca izvršiti napad na neprijatelja i uništiti ga.**

3.) *Gotovost za napad:* **Radi izvršenja gornjeg zadatka divizija će se 1. 12. rano rasporediti u 3 borbene grupe u gotovosti za napad sa opšte linije: Travnik — Turbe — Komar — Oborci — Orahovljani — Rasavci, sa isturenim delovima za obezbeđenje na 1502 — 1437 — 1349 i na Karauli.**

4.) *Borbene grupe:*

a) *Grupa »Vist«:*
Komandant: pukovnik Vist, komandant 750. grenad. puka.

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270 s. 897—9.
[2] Dopisano rukom.
[3] Vidi dok. br. 193.
[4] U ovom obaveštajnom biltenu o partizanskim snagama piše da je Jajce zauzeto 26. novembra 1942. posle teške borbe sa daleko nadmoćnijim i vfTo dobro naoružanim partizanskim snagama. Tako snažan pritisak primorao je nemačke trupe da se povuku u Donji Vakuf. Zatim se konstatuje da se u tom rejonu nalazi oko 4000 dobro naoružanih partizana sa 60 mitraljeza, 6—8 minobacača, artilje rijom i dovoljnom količinom municije. Obaveštava se i o jačini drugih partizanskih snaga na području zapadne Bosne (AVII, NAV-T-313, r. 2271, s. 146).

Jedinice:
Štab 750. grenad. puka;
1/750. grenad. puka;
11/750. grenad. puka;
III/750. grenad. puika;
III/5. hrvatskog pp;
1/5. hrvatskog pp;
1/8. hrvatskog pp;
hrvatski inž. vod 3/III;
2 hrvatska voda brdskih oruđa 3/IX;
hrvatski vod brdskih oruđa 3/VII;
vod brdskih oruđa 4/668. art. diviziona;
III/738. grenad. puka;
1/15. hrvatskog pp;
hrvatski samostalni vod brdskih oruđa VII.

b) *Grupa »Anaker«:*
Komandant: major Anaker, 738. grenad. puka.
Jedinice:
Štab 738. grenad. puka;
1/738. grenad. puka;
11/738. grenad. puka;
III/9. hrvatskog pp;
II/15. hrvatskog pp;
i vod haubica hrvatskog 1/XI. art. diviziona;
1 vod brdskih oruđa hrvat. 3/XI. art. diviziona;
1 pa vod *3/3;*
železnioki oklopni voz 103;
vod oklopnih bornih kola 10/12.

c) *Grupa »Stipković«:*
Komandant: pukovnik (ustaša) Stipković.[5]
Jedinice:
2 bataljona ustaša.

: 5.) *Granice zona dejstva:*

Grupa »Vist«:
Desna granica:
k. 1279 (5 km severno od Travnika) — 1860 — 1163 — 1083 — 1147 — 1438 — severni deo Lendića — severni deo Podmilačja — 783 — 883 — 515.
Leva granica (prema Grupi »Anaker«): Ž. st. Oborci — 908 — 1019 — 927 (sve iskljuono) — okuka puta kod 392 — put prema Jajcu do okuke puta kod Kamenice.

Ivan

Grupa »Anaker«:

Desna granica:

Vidi leva granica Grupe »Vist«.

Leva granica: (linija razgraničenja prema Grupi »Stipković«): mesto Rasavci — 1226 — 1087 — 865 — 1110 — 890 (sve isključno).

Grupa »Stipković«:

Desna granica:

Vidi leva granica Grupe »Anaker«.

Leva granica:

1209 — 1298 — Babići — 1061 — 1016 — 1234 — Draganovac — 703.

6.) *Dnevni ciljevi:*

1. 12. linija:

Žilici (1083) — 1227 — 1388 — šešići — Ravan _ 1087 — 1157 — Vrljaj — 849 — Suljići — Ćoriei (1019) — 954 — Torlaikovac — 1028 — Ljuša — 973 (Podobzir).

2. 12. linija:

1025 (Bukovik) — Tomice — 1203 — 1305 — Kokici — Sokolinsko br. — Bavar — 1172 — 1349 — Trkulja — Močioci.

3.12. linija:

515 '— Zjaje — 621 — Prudi — Magarovci — Buliiići — 807 — 496 — 905 — 703.

7.) *Artiljerija:*

a) *668. art. divizion:* 1, 2. i 3/668. art. diviziona sadejstvuju sa Grupom »Vist«.

U rejonu Turbe — Karaula obezbeđuje pripreme za napad grupe, a kasnije je podržava u njenom napadu.

b) *Art. divizion »Domanik«:*

Pod komandom divizije. U rejonu Komar — Oborci obezbeđuje pripreme za napad grupe i 1. 12. podržava napad levog Ikrila Grupe »Vist«, kao i napad Grupe »Anaker«.

Od 2. 12. podržava Grupu »Anaker« i Grupu »Stipković«, i to po njihovom zahtevu preko divizije.

8.) *Avijacija:*

1. 12. izviđa naročito u rejoniima Mudrike — Vitovlje — Hamandžići — Oborci — Doganovci — Ljuša — D. Vakuf. Eskadrila bombardera u prvo vreme da bude u pripravnosti za dejstvo.

? •

9.) Veze:

Komandant veza divizije uspostavlja vezu:

a) Telefonsku vezu: Div. komandno mesto — 738. grenad. puk; 750. grenad. puk; Art. divizion »Domanik«.

b) Radi'o-vezu: Div. komandno mesto — 738. grenad. puik; 750. grenad. puk; Ustaška grupa »Stipković«.

c) Vodovi za vezu 738. i 750. grenad. puka staviće na raspolaganje art. divizionu »Domanik« po jedno odeljenje prenosnih radio-stanica.

d) *Svetlosni signali:*

Crveno	= Naišli smo na neprijatelja.
Crveno (ispaljeno u određenom pravcu)	= Tamo neprijatelj daje otpor.
Belo	= Ovde smo mii, preneti artiljerijsku vatru,
Zdleno	= Neprijatelj se povlači.
Žuto	= Neprijatelj napada, ima nameru da se probije.

10.) *Služba zbrinjavanja:*

a) Stanica za prikupljanje bolesnika: Turbe

Hirurška ekipa: D. Vakuf

Hirurška dkipa: Travnik

b) Stanica za prikupljanje konja: Turbe

c) Stanica za izdavanje municije: Turbe

d) Etapna benzinska stanica: Turbe

? 11.) Mesto za prikupljanje zarobljenika i plena: Turbe

12.) *Početak napada:* 1. 12. u 7 časova za desno ikrilo Grupe »Vist« i za Grupu »Stipković«;

11 časova za ostale delove.

t 13.) Divizijisko komandno mesto: Turbe

Korisnici navedeni .u konceptu.

U konceptu potpisao
Fortner

F.d.R.

6

Potpis nečitak.

BR. 188

MESECNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD KRAJA NOVEMBRA 1942. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI, BORBI SA JEDINICAMA NOV I POJ, SOPSTVENIM PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

714. pd — Ia[2]

IZVEŠTAJ O DELATNOSTI

Novembar 1942.

Sadržaj: Opšta situacija. Situacija kod neprijatelja. Mere obezbedenja i služba bezbednosti. Borba protiv neprijatelja. Uspesi i gubici. Obuka. Mora)nopolitičko stanje. Razno.

Opšta situacija

Na početku izveštajnog perioda komandujući general i komandant u Srbiji izdao je sumarni izveštaj o partizanskim dejstvima u Srbiji i Hrvatskoj, koji pruža podatke o ciljevima, pokretima i jačini protivnika (Prilog l).[3] Tome izveštaju priložen je spisak koji sadrži imena i zadatke viših i nižih starešina.

U izveštaju o situaciji za period od 30. 10. 42. do 8. 11. 42. konstatovano je da vladavina terora i samovolje stvarnih vlastodržaca, ustaša, komunista i pristalica D. M., traje i dalje, nesmanjena, u ražinim oblastima. Poverenju u vlast naneti su novi udarci. Stanovništvo je i dalje ostalo nezaštićeno, jer hrvatske oružane snage često nisu bile u stanju da odole napadima komunista i, kao i uvek, nemačke trupe bile su te koje su uspevale da spreče katastrofu. Nemoć režima je za Hrvate **nepobitna činjenica. Razumljivo, komunisti su iskorišćavali takvo stanje. Njihov pokret, uprkos mnogim i osetnim gubicima, stalno je dobijao novu snagu.**

Nastojanja pokreta D. M. da rasplamsa opšti nacionalni **ustanički pokret nisu bila tako uspešna kao u prethodnim rnesecima. I dalje suzbijale pojave krize, što je pravi uzrok malih uspeha, koji nisu bili ni u kakvoj srazmeri sa obećanjima Mihailovića. Hapšenjem vodećih ličnosti na teritoriji Srbije nianet je težalk udarac pokretu D. M. Nasuprot tome, komunizam je i dalje rastao u Hrvatskoj - U toku izveštajnog perioda zapaženi su znaci da kod partizana postoji namera da jloš pre** nailaska **zime pristupe većim akcijama, ako ne i da uspostave svoju vladavinu na caloj hrvatskoj teritoriji.**

Situacija kod neprijatelja

Kao što je već konstatovano, ustanički pokret je u mnogiim krajevima dobio nov zamah, koji je s vremena na vreme dobijao zabrinjavajući karakter. Prema doibijienim obaveštenjima, jače neprijateljske snage nalazile su se u ovim rejonima:

Rejon Daruvar, Psunj — Papuk i planina Krndija.
Južno od Save u rejonu Gline.
U rejonu Glina — Una nalazile su se neprijateljske snage jačine 4.000 — 5.000 ljudi.
Istočno od Une do Vrbasa.
Severno od Sane.
U luku Una — Sana.
Rejon zapadno od Sanskog Mosta.
Rejon Ključ— Sitnica — V.[arcar] Vakuf — Jajce.

Južno od Banje Luke neprijateljski pritisak je bio popustio; kod Bihaća je bilo angažovano mnogo partizana. Dovođenje neprijateljiskih snaga u Šamaricu sa zapada i pritisak neprijatelja s Moslavačke gore na jug pokazali su nameru da se između partizanskih snaga severno i južno od Save uspostavi trajna veza (Prilog 22).[4]

Pored povećanja broja akata sabotaže, osmotrena su i pregrupisavanja neprijateljskih snaga, zbog kojih se mogla očekivati jača aktivnost, aktivnost koja je za razliku od ranijih pokazivala i tendencije napada protiv nadmoćnijeg protivnika.

Na osnovu podataka dobijenih saslušavanjem i iz zaplenjenih neprijateljskih dokumenata došlo se do saznanja da je neprijatelj, takođe, nastojao da ojača svoj »unutrašnji front«. Tako, u jednoj bataijonskoj zapovesti se zahtevalo da štabovi jedinica sprovode na prenoćištu potpuno odvajanje drugova od drugarica bez Obzira na porodičnu pripadnost i stepen srodstva (Prilog 18).[5]

Zabranjeno je:

— opštenje partizana sa sumnjivim ženama i devojkama;

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1174—80.
[2] Dopisano rukom.
[3], [5], [5], " i " Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

— svakodnevno igranje kola do u noć, zbog premaranja partizana;

— opijanje u logoanu i van logora.

Borba protiv neprijatelja

1. 11. U celoj divizijskoj zoni uspešna aktivnost izviđačkih delova. 2. gor. zdrug uspeo je da u rejonu Čuntića oslobodi 51 zarobljenog hrvatskog vojnika.

2. 11. Pripreme za akciju Ljubija — Sanski Most završene su (Grupa »Hofman«).[6]

4. 11. Prilikom prodora u rejon zapadno od Ljubije, Grupa »Gerc«[7] je zauzela neprijateljske položaje. Protivnik je izgubio 20 ljudi. Naše trupe su imale jednog poginulog.

5. 11. Prikupljanje jačih neprijateljsikih snaga u šamarici.

10. 11. Grupa »Hofman« je zauzela neprijateljske položaje kod Gaiđžika, 16 km sev. zap. od SanSkog 'Mosta.

11. 11. 2. gor. zdrug u rejonu Bos. Novi — Ivanjska odbacio je više neprijateljskih grupa razbijajući ih artiljerijskom vatrom iZbrojiano je 17 mrtvih na strani neprijatelja.

16. 11. Slunj, 62 km zap. od Bos. Novog, zauzeo je neprirjajatelj.[8] U rejonu Đurića kosa 2. gor. zdrug je došao u borbeni dodir sa ustanicima i naneo im gubitke. Naimeravani napad na železničku stanicu Dragallić (7 ikim zap. od Nove Gradiške) nije uspeo blagodareći intervenciji jedne nemačko-hrvatske patrole. Ta banda je bila jaka Oiko 350 ljudi i imala 7 lakih mitraljeza.

18. 11. U toku noći jače neprijateljske grupe (oko 500—800 ustanika) izvršile su napad na odseku Suhača — Mandić. Domobrani i ustaše su napustili svoje položaje bez borbe. Partizani su poseli te hrvatske položaje.

19. 11. Situacija na odseku Bos. Novi — Sanski Most je bila napeta, jer su se hrvatske jedinice neodgovorno po-

[4] Vidi dok. br. 178.

[7] Bruno (Brun«) Görtz), major komandant 1. bat. 721. pp.

Mra, ° Jedinice Operativnog štaba grupe brigada (1, 2. i 4. hrvatske NOU brigade i 8. hrvatske NO brigade) 14. novembra 1942. zauzele su Slunj (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 20 i 44)

vukle pred neprijateljskim pritiskom.[9] Ovaj slučaj je još jedan priimer koji pokazuje da su moral i borbena vrednOst hrvatskih domobrana i ustaša ravni nulii.

20. 11. Jake ustaničke snage iz rejona Ključ — Sitnica u na-' diranju na sever.

3. gorski zdrug je sev. zap. od Prijedora naneo neprijatelju osetne gubitke. 2. gor. zdrug je imao borbeni dodir u rejonu severno od Kukuruzara.

Štab za obezbeđenje Huve [Huwe] izvestio je o napadu na železničku stanicu Blinjski Kut, u kojem su naši delovi imali 6 mrtvih. Prema iskazima stanovništva ustanici su imali 32 mrtva i mnogo ranjenih.

22. 11. Pojačana ustanička aktivnost u rejonu jugjzap. od Banje Luke i jug. zap. od Prijedora. Namesto dosadašnjeg načina borbe partizana, koji se sastojao u tome da se odstupi pred nemačkim i drugim nadmoćnijim snagagama, došla je do izražaja izričita volja da se napada, što daje osnov da se zaključi o formiranju jačih jedinica sa određenom ofanzivnom namerom. Ustanici su izvršili uspešan napad na Sitnicu.[10] Od 15 kamiona kojima je zapretila opasnost da budu izgubljeni spaseno je 5. Hrvatska posada jaka 900 ljudi predala se ne pruživši energičan otpor. Nemačka posada je imala nestalih 3 podoficira i 30 vojnika. Ustanicima su, pored ostalog, pala u ruke 4 topa. (Navodno, zatvarači su skinuti). Tenkovima su neprijateljske snage u Sitnici razbijene i naneti su im teški gubici. Izbrojano 57 mrtvih neprijatelja. Neprijateljski napadi na liniju ObeZbeđenja na odseku Marini odbijeni su, delom i bliskom borbom, pri čemu su neprijatelju naneti znatni gubici.[11]

[12]

Kakav značaj partizani pridaju političkoj nastavi, to jest boljševičkom inficiranju, pOkazuju neke tačke kojima se utvrđuju dužnosti političkih delegata u vodovima (Prilog 18).

[9] Reč je o prodoru 4. divizije 1. bosanskog udarnog korpusa NOVJ kroz odbrambeni pojas »Jugozapad« od Bos. Novog do Ljubije (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 33, 44, 47, 48, 49, 51—54, 60, 62, 66, 68—70, 76—77, 84, 240 i 243).

[10] Četvrti bataljon 1. proleterske NOU brigade je 19/20. novembra 1942, u oštroj noćnoj borbi, uništio posadu utvrđenog uporišta s. Sitnica, zaplenivši haubičku bateriju i naoružanje dva domobranska bataljona (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 56, 57, 61, 64, 67, 103, 110, 233 i 243).

" Ovaj napad su izvele jedinice 7. hrvatske NO brigade.

[12] Nedostaje deo teksta.

Kao što su to i saslušanja pokazala, nedvosmislena nastojanja partizana su usmerena na to da se stvore trupe sposobne za borbu, da se odstrani karakter »divljih bandi«. U stvari, partizani do danas svakako nisu uspeli da u pogledu »unutrašnje jačine« dostignu ciljeve 'koje je rukovodstvo postavilo. Postoji, u stvari, samo jedan sasvim mali deo partizana koji je iz idejnojpoliitičkih razloga hajdučki život pretpostavio normalnim us-1ovima života.

Pregled partizanskih jedinica na teritoriji Hrvatske s podacima o mestima gde se nalaze i ličnim podacima dait je u izveštaju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji »0 komunističkom ustaničkom pokretu u ranijoj Jugoslaviji« (Prilog 3).[13]

Mere odbrane i služba bezbednosti

Organizacija jugozapadne linije obezbedenja (Prilog 13).[14] Da bi se borbena vrednost hrvatskih jedinica dovela na jedan bolji nivo, u toku izveštajnog perioda izvršena su nova preformiranja (Prilog 7).[b]

Grupa »Hofman« je 14. 11. 42. u 00,00 časova rasformirana i jedinice izvučene iz njenog sastava upućene su u nova mesta. 3. gor. zdrug i bataljon »Ludvig fond Baden« potčmjeni su neposredno diviziji (Prilog 9).[16]

Za 23. 11. 42. naređeno je smenjivanje snaga u uporištu Sit raca.

Zapažanja prilikom obilaska: komandant divizije je s jednim oficirom Abvera izvršio iznenadno proveravanje mera bezbednosti. Nađene neispravnosti su izložene u »Zapažanjima o stanju nađenom prilikom obilaska« (Prilog 12).[17]

BR. 189

POZIV KOMANDANTA 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD KRAJA NOVEMBRA 1942. ŽELEZNICARIMA NDH DA NASTAVE SA RADOM I SLUŽBOM POD PRETNJOM DA ĆE ZA SVAKO OMETANJE SAOBRAĆAJA BITI STRELJANI[1]

ŽELJEZNIČARI!
ČINOVNICI, NAMJEŠTENICI I RADNICI
HRVATSKIH DRŽAVNIH ŽELJEZNICA!

7. Vi ste od osnivanja Nezavisne Države Hrvatske napornim i uzornim radom izvršili uzorna djela.

Na pruzi, u radionicama i u uredima brinuli ste se u ' požrtvovnoj službi za održavanje prometa kako se to bolje . nije moglo.

Najviše njemačke i hrvatske ustanove opetovano su izrazile željezničarima svoju zahvalnost i priznanje.

U zadnje vrieme pokušavaju neodgovorni elementi, komunisti, razbojnici i pljačkaši, da Vas sa raznim komunisitičkam letcima i govorima odvrate od posla, da Vas liše kruha > i zarade, da Vas odmarne od Vaših žena i djece, pa da tako sa Vašom pomoći nanova unesu palež i umorstvo u Vašu domovinu.

? Željezničari! Pozivam Vas, da i nadalje stavite Vašu .snagu i Vaše izkustvo u službu naroda, jer naše i savezničke s, čete pobjeđuju na sviima frontovima a ni u Vašoj liepoj zemllji neće razbojničke bande izmaknuti svojoj zasluženoj sudbini. Tko se bude bavio sabotažom ili bude pokušavao 1: da na bilo ikoji način ometa željeznički promet, biti će stri- £ jeljan.

€ Vi ćete ukazati Vašem narodu, Vašim obiteljima i Va- • šoj djeci najveću uslugu, alko budete i nadalje vršili Vašu sluižbu kao do sada. Vašim držanjem sačuvati ćete tisućama majki njihove muževe i tisućama djece njihove otceve. Vi t ćete uštediti bezmisleno prOlievanje krvi i tako doprinieti - tome, da će opet zavladati red i mir u Vašem narodu i u Vašoj zemlji.

Zapovjednik njemačkih četa
u iztočnoj Bosni:[2]
Fortner, v.r.
general-bojnik.

' Snimak letka (odštampanog na srpskohrvatskom, latinicom) u . AVII, k. 15, reg. br. 11/1.

[2] To jest komandant 718. pd.

BR. 190

ZABELEŠKA ODELJENJA ZA INOSTRANSTVO VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 2. DECEMBRA 1942. NAČELNIKU VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA O MODIFIKACIJI NEMACKO-ITALIJANSKE GRANIČNE LINIJE UTVRĐENE U BEČU NA TERITORIJI SRBIJE, KOSOVA I CRNE GORE[1]

Vrhovna komanda Vermahta
Uprava za inostranstvo/Abvv.[2]
Odelj. za inostranstvo br. 9240/42 pov. inostr. II D

POVERLJIVO
Berlin, 2. decembar 42. god.

Gospodinu načelniku OKW s 1 kartom
Gospodinu načelniku odelj. za inostr./Abw.
(ujedno za ZL[3]) s 1 kartom
Generalštabu vazduhoplovstva Ic, s 1 kartom
pot. Birkner [Bürkner]
F.d.R.
.. .[4] pukovnik

WFSt s 1 kartom
Abw. III
Načelniku službe transporta
Wi. Amt. s 1 kartom
OKH/Gen. St.d.H/O Qu. IV s 1 kartom
Odelj. za vojsku u inostranstvu — Jugoistok
s 1 kartom
I i II odelj. za inostr.
K.T.B.

ZABELEŠKA

Predmet: Modifikacija bečke granične linije na teritoriji Srbije — Crne Gore — Albanije[5]

Od 4. do 17.11. zasedala je u Rimu nemačka-italijanska komisija radi utvrđivanja tačnog položaja vojmo-demarkacione linije na osnovu linije određene u Beču, a između područja feamandujućeg generala i komandanta u Srbiji, s jedne strane, i teritorije Albanije i vojnog guvernera Crne Gore, s druge strane.

Sastav nemačke delegacije:

— V.L.R.[6] fon Kamfefener [Kamphoevener], iz Ministarstva spoljmih poslova
— pukovnik Lebiš [Loebisch], od OKW/odelj. za inostr./Abw.
— potpukovnik, baron fon Sajiler [Seiller], od generalnog opunomoćenika za privredu u Srbiji
— poručnik dr Bode, od komandujućeg generala i komandanta u Srbiji.

Sastav italijanske delegacije:

— Leg. R. nob.[7] Baldoni
— general-1 ajtmant nOb. Kastiljoni.[8]

Vojna demarkaciona linija ucrtana je crvenom olovkom u priloženoj karti razmera 1 : 100.000.[9]

Nova demarkaciona linija predstavlja poboljšanje bečke linije u korist Nemačke, jer se uspelo prodreti sa svim vojnim i ekonomskim zahtevima koji su bili predloženi od nemačke strane.

U nemačkom posedu ostaju:

1.) Rudnici azbesta, hramove rude i magnezita, kao značajni za vođenje rata, a naročito oni u zoni dugoji 10 km zapadno od železničke pruge Mitrovica — Prilužje; rudnika hramove rude Dobraševci mogli srno da se odreknemo jer se — po oceni privrednih stručnjaka — utvrdilo da je tamošnje rudno nalazište bez značaja.

2.) Visoravni zapadno od Duge Poljane, na koju Italijani polažu veliku važnost, nismo mogli da se odreknemo, i to iz odbrambenih i strategijskih razloga, pašto su se tamo ponovo spustili neprijateljski padobranci, a preko mesta . Brnjica vodi važan kurirski put za naaionalni ustanički pokret, koji može da se nadgleda i kontirališe jedino s te visoravni.

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1291, s. 335—7. Na margini originala prve strane rukom je dopisano nekoliko parafa, potpisa i datuma, i nalaze se dva štambilja primaoca, ali nečitka.
[2] Amt Ausland /Abwehr (Obaveštajna uprava za inostranstvo)
[3] Zenti*alleitung (centralni upravni organ)
[4] Potpis nečitak.
[5] Vidi knj. 1, ovog toma, dok. br. 27.

[6] Vortragender Legationsrat (stariji savetnik poslanstva u Ministarstvu spoljnih poslova)
[7] Legato Reale nobile
[8] Plemeniti Lazaro Mauricio de Kastiljoni (nobile Lazzaro Mau rizio de Castiglioni). Bio je komandant div. »Pusterija«.
[9] Redakcija ne raspolaže tom kartom.

3.) Područje Golja, koje prema severu duboko zadire u srpsko područje; tamo se nalaze značajni kontingenti drva, za front hitno potrebni.

Posedanje nove demarkacione linije izvršiće se po međusobnom sporazumu između neposredno zainteresovanih nemačkih i italijanskih vojnih komandi, i to što je moguće pre.

Pregovori su vođeni u duhu saradnje sila Osovine, a ministar spoljnih poslova grof Ćano, je izrazio nemačkoj delegaciji svoju zahvalnost što je sporazum ostvaren d što su sada konačno stvoreni jasni odnosi u tom prostoru.

Odvojeno od ovih pregovora, predstavnik OKW je nastojao da kod Komando Supremo izdejstvuje evalkuisanje Višegrada, koji se nalazi na hrvatskoj strani. Italijani dosadašnje neprihvatanje obrazlažu time

1.) što bi posedanje, iz razloga prestiža, moralo da ostane na snazi,
2.) što je posedanje izvršeno u jesen 1941. god. po hrvatskoj želji i u saglasnosti sa OKW i
3.) što je Višegrad kao saobraćajni čvor neophodno potreban radi snabdevanja italijanskih trupa koje se nalaze u severnoj Crnoj Gori, a s juga je snabdevanje nemoguće.

Posle ponovljenih razgovora vođenih sa general-lajtnantom Candinom,[10] načelnikom Operativnog odeljenja (a u okviru opšte evakuacije hrvatskog područja), *Komando Supremo* se složila s nemačkim predlogom koji se odnosi na smenjivanje posada Višegrada i okoline severno od demarkacioine linije, ali je na to nadovezan zahtev da smenjivanje izvrše nemačke komande i stalne posade, koje će garantovati bezbednost vozova kroz evakuisani prostor, određenih za severnu Crnu Goru radi snabdevanja italijanskih trupa.

Sto se tiče evakiuisanja, koje je predviđeno za sredinu decembra, komandant Crne Gore[11] štapiće u vezu s komandantom nemačkih trupa u Hrvatskoj.

Evakuacijom Višegrada biće za potrebe Vermahta oslobođeno i 6000 m^3 građevnog drveta s tog područja, za čiji izvoz Uprava za vojnu privredu mesecima uzaludno vodi borbu.

[10] česare

" Odnosi se na Pircija Birolija (Alessandro Pirzio Biroli).

BR. 191

ZAPOVEST 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 4. DECEMBRA 1942. OJAČANOM 1. BATALJONU 741. GRENADIRSKOG PUKA ZA ČIŠĆENJE DOLINE VRBANJE OD PARTIZANSKIH SNAGA[1]

K.T.B.[2] Pril. 31[3]

714. peš. div.
Odelj. Ia, 1631/42 pov. Div.St.Qu., 4. decembar 1942.

Poverljivo!

DIVIZIJSKA ZAPOVEST
za čišćenje i otvaranje doline Vrbanje
(karta 1:50.000)

>, 1) *Vstanici,* jačine oko 1000 ljudi, prema obaveštenjiima dobijenim od stanovništva, prodrli su u rejon između Vrbanje i Vrbasa do vrbova planine Bjeljevine i zaprečili dolinu Vrbanje istočno od Lipovca,'[4] Neprijatelj je poseo k. 504, k. 758, k. 291, k. 288 i naseljena mesta Rabiće, Lipovac i Mehovce,

Naša izviđačka grupa (poručnik Falk),[5] jačine voda, ojačana sa 3 tenka, odsečena je u Podbrđu i tu se drži.
U Musi Čelincu i kod mosta ik. 194 (1,5 km jug.zap. od Musi. Čelinca) nalaze se naši delovi za obezbeđenje jačine voda.

2) *Ojačani 1/741. gren. puka* nastupa u 6,30 časova preko mosta kod k. 191, zauzima visove k. 691 i k. 662 (2,5 km jug. zap. od k. 194), zatim nadire u jugoistočnom pravcu i otvara dolinu Vrbanje.

,3) *Grupa »Krupat«*: 2/661. art. diviziona, 2 voda -inž. čete 714, 1 vod 1/202. oklop, puka, takođe obezbeđuje Musi. Čelinac a biće potčinjena bataljonu.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 258, s. 1406—7.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] Reč je o dejstvima 1. proleterske brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ, koja je 2/3. decembra 1942. zauzela Kotor-Varoš ^(Kronologija, str. 386).

[5] Helmut. Bio je tada komandir voda u 3. bat. 721. pp.

4) *Vođenje borbe:*[6]

a) Po otvaranju doline Vrbanje, 1/741. pp napada na *Lipovac* i Raže, k. 426 (1 km ist. od Lipovca).

b) *Udarna grupa: vod* »Krupat«, 2 voda inž. čete 714. i 1 vod 1/202. Oklop, puka nalaziće se u Okolini Musi. **Čelinca spremni da po otvaranju doline Vrbanje napadnu ustanike na Podbrđu s tim da mogu izviđati u pravou Kotor-Varoša.**

Materijal za otklanjanje zapreka na putu držati u pripravnosti spremljen za pokret.

Prelaze prelko Vrbanje za olakšanje snabdevanja u napadu izvideti. Municiju, pogonsko gorivo i hranu za grupu pod komandom Fallka poneti sa sobom.

c) 2/661. art. div. postaviti na položaj u okolini Musi. Čelinca tako da od početka napada može podržavati nastupanje 1/741. gren. puka i neutralisati flankirnu vatru s visova k. 758, k. 504 i k. 742 (4 kim sev.zap. od Mehovaca). (Magla).

5) *Četa veze 714.* uspostavlja žičanu vezu od divizije ka 1/741. gren. puka i Udarnoj grupi, a udvostručuje je radio-vezom. Isto tako, obezbeđuje radio-vezu između 1/741. gren. puka i Udarne grupe.

-6) *Parkiralište za kola* kod k. 194.

^7) *Pozadinsko odeljenje* staviće na raspolaganje 1/741. gren. pulka i inž. četi 714. sastava LKAV-transport, a osim motorizovanog i dovoljan broj tovarnih grla za transport oružja, municije i hrane.

8) *Mesto Štaba div.:* Banja Luka.

pot. Š ta 1

F.d.R.

generalštabni major

Dostavljeno:
[8]

[6] S obzirom na to da ovaj nemački ojačani bataljon nije na zapadnoj obali r. Vrbanje (k. 758, k. 504. itd.) naišao na partizanske snage i da je izviđanjem utvrdio da su partizanske jedinice po sele brdo M. Orlovac (4 km ist. od Rabića) i k. 427 i k. 510 (zapadno od Rabića), komandant 714. pd je 6. decembra 1942. izdao novu zapovest: prodreti preko Osječkog na M. Orlovac i očistiti levu obalu Vrbanje do Podbrđa (kod Kotor-Varoša). Za izvršenje ovih borbenih dejstava naređeno je: »a) Za uspešno izvršenje zadatka bitno je da 1/741. grenadirskog puka nadirući glavninom ka istoku spreči odstupanje ka jugoistoku neprijatelja koji se nalazi na istoč noj obali Vrbanje i da ga nabaci na put ka Kotor-Varošu s tim da se komora bataljona privlači tim putem.

b) *Vod »Krupat«:* (opet se potčinjava 1/741. gren. puka)[.. •] ima zadatak da u 6,30 časova krene preko k. 194 (1,6 km JZ od Musi. Čelinca) i preuzme obezbeđenje na k. 758 i 504. Vezu grupe uspostaviti s četnicima na k. 758, upućenih iz uporišta Karanovac[.. 1

c) *Udarna grupa:* 1 vod tenkova i 2 voda pionira (poslednji ulaze u sastav grupe posle odstranjivanja zapreka s puta najkasnije do 11 časova!), spremni da što ranije nastupe preko Podbrđa tako da budu u stanju da spreče odstupanje na jugoistok neprijateljskih snaga koje potisne 1/741. gren. puka;[...]

d) *2/661. art. diviziona:* u rejonu južno od Prčinog brda (3 km JI od Musi. Čelinca) postaviti je na položaj tako da može pre svega da podržava levo krilo 1/741. gren. puka i eventualno da neutrališe flankiranje s k. 758 i k. 504[...]

c) *3. četa bat. »Ludvig fon Baden«* obezbeđuje artiljerijski položaj.

f) *Četnici* zapadno od Vrbanje: pozvati ih da se priključe nastupanju bataljona i da liniju uzvišenja istočno od puta ka Kotor-Varošu posednu u naslonu na 1/741. gren. puka i da izviđaju u pravcu Kotor-Varoša« (AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1391—2).

[7] Potpis nečitak.

[8] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena potčinjenih jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 192

MESECNI IZVEŠTAJ DOSTAVLJEN 5. DECEMBRA 1942. GO DINE O ORGANIZACIJI SRPSKE DRŽAVNE STRAŽE U TO KU REORGANIZACIJE NEDIĆEVE POLICIJE[1]

Komandujući general i komandant u Srbija, Ia br. 6146/42 pov.

H.Qu, 5.12.42.
Poverljivo!

704. pd
717. pd
SS divizija »Princ Eugen«

704. peš. div.	IV a
Primij. 8. dec. 1942.	IV b
Br.	IV c
	IV d
Odelj. Ila Ilb, Ia, lb, Ic	

704. peš. div.
Primij. 8.12.42.
Odelj. Ia, 1280/42 pov.

U prilogu se dostavlja na znanje meseeni izveštaj komandanta SS i policije.

Za komandujućeg generala i k-ta u Srbiji
Načelnik štaba
Gajtner

Beograd, 1.12.1942.

IZVEŠTAJ

o organizaciji Srpske državne straže u toku reorganizacije srpske policije

1.) Snage:

a) Srpska državna straža je do 23.11.1942. dostigla ukupnu jačinu od 569 oficira i 11.439 vojnika.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2242, s. 412—7. Na margini propratnog akta rukom je dopisano ne koliko parafa, datuma, brojeva i oznaka.

[2] i [3] Štambilji primaoca.

b) ***Snage se raspoređuju po okruzima prema sledećem:***

;JOkrug:	Oficiri:	Vojnici:	Zajedno:
šJtda Srpske državfjpe straže	117	230	347
"Okrug Beograda	50	1448	1498
Naš	49	1055	1104
'Zaječar	39	862	901
i. Leskovac	23	819	842
• Kruševac	20	690	710
dtforava (Jagodina)'[1]	26	674	700
^Beograd	38	790	828
iPožarevac	29	791	820
'Valjevo	22	600	622
Šatbac	25	534	559
'Kraljevo	31	519	550
; Kragujevac	28	707	735
i Kos. Mitroviea	36	939	975
VUžice	30	772	802
r Ukupno:	563	11.430	11.993
; Škola državne fpolicije Beograd	6	9	15
..Svega:	569	11.439	12.008

'tJsled sadašnjeg prevođenja granične straže pod Ministarstvo "fiinansija Srbije, u gore prikazanoj tabeli nije uračunata granična straža, škola državne policije u Nišu rasformirana je '„1.11.1942.

je) ***četničke jedinice:*** **15.11.1942. završeno je smanjenje četničkih jedinica za 50% Ikoje je naređeno 4.10.1942. shodno naređenju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, Ia, br. 5197/42 pov.[5] Na području Komande policijske oblasti I u Nišu i Okružne policijske stanice 34 u Jagodini i 35 u Kruševcu postojeće četničke jedinice u jačini od 1.489 vojnika potčinjene su nemačkoj policiji.**

,2) Naoružanje:
Nepromenjeno.

Sada: Svetozarevo.

Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

3) *Odeća:*

Kod centralne stanice za kožnu privredu izdejstvovana je dodela 6150 pari cipela za Srpsku državnu stražu. Po naređenju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji, glavni opunomoćenik za privredu u Srbiji dodelio je jedan broj ovih cipela, 'kao i rublje i uniformi dobrovoljačkim jedinicama na teret kontingenta Srpske državne straže. Time je nastalo pogoršanje planiranog opremanja Srpske državne straže. O nastalom pogoršanju upućen je izveštaj komandujućem generalu i komandantu u Srbiji.

U vremenu za kojie se podnosi izveštaj, Srpskoj državnoj straži ponovo je isporučeno 2.000 šinjela.

Srpska državna straža u Banatu potpuno je opremljena zimskom odećom i obućom.

4.) *Snabdevanje:*

Prilike snabdevanja u Srpskoj državnoj straži mogu se sada prikazati kao zadovoljavajuće. Da li će postojeće stanje stalno ostati isto ne može se predvideti, pošto još nije završeno prikupljanje životnih namirnica i njihovo raspodeljivanje.

5.) *Smeštaj:*

Bez promene.

6.) *Služba veze:*

Prema naređenju srpskog ministarstva, M.S. br. 4052 od 16.10.1942, objavljenom u službenom listu srpskog ministarstva, br. 48, tačka 779, izdvaja se Srpska granična straža iz Srpslke državne straže i ubuduće se potčinjiava Upravnom štabu pri komandujućem generalu i komandantu u Sibijli.

Na zahtev Komande Srpske državne straže svojevremeno je otpočeto snabdevanje svih okružnih i sreskih graničnih odreda telefonskim priključcima, za što se založio i Viši načelnik službe veze u Srbiji. Od 10 Okružnih graničnih odreda kolje je imenovala Komanda Srpske državne straže, telefonskim prikljiučcima je opremljeno 9, a od 32 sreSka granična odreda dosada su opremljena 22 odreda.

Dalji izveštaji o izvršenju zadataka ubuduće će se dostavljati Upravnom štabu pri komandujućem generalu i komandantu u Sriji, pošto snabdevanje Komande Srpske granične straže telefonima ne spada više u nadležnost policije.

7.) *Vatrogasna služba:*

Komesarijat za vatrogasnu službu, ikojli je obrazovan odlukom Ministarstva unutrašnjih poslova, rasformiran je odlukom načelnika državne bezbednosti Srbije od 31.10.1942, pošto na osnovu paragrafa 2, tačke 2 Uredbe o organizovanju Srpske državne straže i člana 2 i 8 Uredbe o organizovanju celokupne službe državne bezbednosti Srbije vatrogasna služba spada u nadležnost Komande Srpske državne straže i time više ne postoji potreba za dalje postojanje komesarijata. Dosadašnji komesar za vatrogasnu službu ovlašćen je da svu imovinu, inventar i arhiv preda vatrogasnom odelljenlju pri Komandi Srpske državne straže. Imovina se srne upotrebiti samo za svrhe vatrogasne službe.

U vreme za koje se podnosi izveštaj izvršena je smotra dobrovoljačkih vatrogasnih četa u Kraljevu i čačku kao i profesionalne vatrogasne čete u šapcu i nađeno je da je sve u redu. U čačku je konstatovano da je jedini vatrogasni šrmrk vatrogasne čete rekvirirala komanda mesta u cilju ispumpavanja jednog rudnika; razgovorom u komandi mesta dat jie podsitrek da se šmrk što pre vrati vatrogasnoj četi. Dallje, izvršena je još smotra dobrovoljačkih vatrogasnih četa u Kos. Miitrovici i Užiicu. Konstatovano je da u zadnje vreme nisu više vršene vežbe i da je oprema zapuštena. Naređeno je da se izvrši opravka opreme.

8.) *Sanitetska služba:*

Kod Srpske državne straže zdravstveno stanje je zadovoljavajuće.
Nisu se pojavile epidemije i zaraze, naročito pegavi tifus.

9.) *Pouzdanost Srpske državne straže:*

Ponovna hapšenja oficira Srpslke državne straže 28. i 29.11.1942. pokazuju da je jedan deo oficira Srpske državne straže nepouzdan i da u tom smislu vrše uticaj na vojnike koji su im potčinjenii.

10.) *Folksdojčerska policija u Banatu:*

Snage Srpske državne straže (nemačke i mađarske narodnosti) u Banatu iznose:

a) Štab:	20 oficira,	10 vojnika,
b) Mesna straža:	22 oficira,	1122 vojnika,
c) Gradska straža:	9 oficira,	241 vojnik
Ukupno:	*51 oficir,*	*1373 vojnika*

Od 9. do 11.11.1942. dovučeno je 450 vojnika Srpske državne straže u Banat u ciliju izvođenja alkcije protiv bandita. Tom prilikom u opštini Gaj su uhapšena 102 lica koja su bila komunisti ili pomagači bandita.[6]

U Banatu je formirana privredna policija. Za tu svrhu, na jednom sedmodnevnom kursu Obučavano je 2 oficira i 48 vojnika Srpske državne straže u Banatu i potom raspoređeno na pojedine srezove u Banatu.

11.) Delatnost:

Pored izvršavanja opštih policijskih zadataka, sada se u prvom planu nalaze administrativni zadaci (služba veze, saobraćajno pravo itd.). Osim toga, formirana je privredna policijia.

U više mahova jedinice Srpske državne straže, sastavljene iz okružnih i sreslkih odreda, angažovale su se i u borbi protiv bandita, a deliimiičnо i u jedinici združenoj s nemačkoim policijom i oružanim snagama. Pri tom se nisu mogli zabeležiti veći uspesi, pošto su se banditi uvek pravovremeno povlačili. Ali postignuto je to da su banditi stalno uznemiravani.

12.) *Gubici:*

SrpSka državna straža je u vreme za koje se podnosi izveštaj imala 10 poginulih, 8 ranjenih i 40 nestalih.

[7]

pukovnik zaštitne policije

[4] Reč je o otkrivanju organizacije KPJ u Beloj Crkvi, nakon čega je usledilo hapšenje i streljanje rodoljuba u južnom Banatu, tj. u selima Vračevom Gaju, faubovcu i Deliblatu (Hronologija, str. 380).

[7] Potpis nečitak.

BR. 187

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 6. DECEMBRA 1942. O OPŠTOJ I VOJNO-POLITIĆKOJ SITUACIJI, DEJSTVIMA I POKRETIMA JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I O OBOSTRANIM GUBICIMA[1]

718. peš. div. **Div. Gf. Std., 6.12.1942.**
Odelj. Ic POVERLJIVO
Br. B. br. 3591/42 pov.

Prilog:

Izveštaj o situaciji
za period od 26.11. do 6.12.1942.

Izvori obaveštenja: Izveštajii jedinica, Ast-izveštaji i hrvatski izveštaji — ne mogu se proveriti

Karta 1:200.000

I. Opšte:

Kako proizlazi iz iskaza zarobljenika, komunisti posle zauzeća Jajca 26.11.42.[2] nisu računali s tako brzim nastupanjem nemačkih i hrvatskih trupa na ovom prostoru. Namera komunista je bila da posednu odbrambene položaje istočno, severoistiočno i jugoistočno od Jajca i tek kasnije, kada prispe pojačanje iz prostora Glamoča, da preduzmu udar na Turbe i Travnik.

Takođe, iz sadašnje situacije kod neprijatelja može se videti da se glavnina neprijatelja stvarno nalazi istočno od linije Donji Vakuf — Jajce i Jajce — DiVičani (5 km severoistočno od puta Donji Vakuf — Jajce), skoro do linije Jezero — Jajce gde se došlo u dodir samo sa slabim neprijateljskim snagama. U napadu na Jajce uzele su učešća, prema iskazima zarobljenika i prema podacima iz zaplenjenih dokumenata, I i III komunistička divizija (6.000 ljudi).[3] I divizija, čiji formacijski sastav još

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, . 2271, s. 150—2.

[2] Vidi dok. br. 183, nap. 5.

[3] Reč je o 1. proleterskoj udarnoj diviziji NOVJ, sastava: 1. pleterska NOU, 3. proleterska (sandžačka) NOU, 3. krajiška NOU, rigada, i 3. udarnoj diviziji NOVJ, sastava: 5. crnogorska, 10. herovačka, 1. dalmatinska NOU brigada (Zbornik, tom II, knj. 1, str. i 198).

nije poznat, napala je grad Jajce sa severa, dok je III divizija sa svoje 3 brigade (I dalmatinska, V crnogorska i X hercegovačka) prodrla u grad s juga. III divizija je došla iz prostora Glamoč i držala je jakim snagama zaposednut jugoistočni i istočni prostor od Jajca, ali se ona ipak povukla prema severu u pravcu Skender--Vakufa i prema severozapadu u pravcu Mrkonjić-Građa ostavljajući vrlo jaku zaštitnicu.

Na osnovu iskaza stanovništva od 5.11.42.[4] godine, 2 brigade iz jugozapadnog pravca treba da se nalaze u nastupnom maršu prema putu Gornji Vakuf — Jajce.

Na Maljievici su komunisti posle višednevnih borbi potpuno razbili grupu Kerović. Gubici grupe Kerović iznose preko 300 ljudi, među njima i više komandira.
U prostoru Višegrada prikupljaju se jake grupe antikomunista, koji posle povlačenja Italijana žele da zaposednu grad, kako bi sprečili njegovo posedanje od strane ustaša i hrvatske vojske.

II. *Pojedinosti:*

Prostor Romanija — Rogatica:

Prema hrvatskim izveštajima, ustanici (četnici) koji se trenutno nalaze na Romamiji imaju nameru da se povuku za Kalinovik, pošto se sigurnije osećaju na italijanskoj interesnoj zoni. Teško oružje oni žele da zakopaju kod Bogovića. Srpsko stanovništvo koje je bilo izbeglo u Srbiju iz prostora Rogatice, prilikom posilednje akcije, ponovo se vraća u svoja sela, ali zahteva od nemačkog Vermahta zaštitu od ustaša.

Granični prostor Drine:

Manje ustaničke gruipe prikupljaju se ponovo kod Starog Broda da bi se domogle bosanskog prostora.

Prostor Bijeljina:

Komunistička grupa koja pristiže s Majevice i kreće se u pravcu Bijeljine nalazi se trenutno u prostoru Zabrđe (20 km jugozapadno od Bijeljine) — Dragaljevac (14 km jugozapadno od Bijeljine). Komunisti vode živu propagandu i primoravaju stanovnike da se bore u njihovim redovima (regrutovanje). Četnici koje su komunisti ponovo napali pretrpčli su u ovim borbama visoke gubitke, između kojih su pali i četnički vođi: Stefanović,[5] Pmjiatović[6] i Bižić.[7] Kerović je, zbog visokih gubitaka koje je njegova grupa pretrpela u ovim borbama,[8] doveo iz oblasti Ozrena i planine Trebave 2.000 ljudi.[9]

Prostor Jajce:

Dva hrvatska vojnika, preobučena u civilna odela, bili su se od 26.11. do 30.11.42. sakrili u Jajcu, a zatim su od komunista dobili objavu za putovanje radi povratka u rodno mesto, Oborci i Karaula. Oni su o sadašnjoj situaciji u Jajcu izjavili sledeće:

U Jajcu i u bližoj okolini nailazi se oko 2.000 komunista, koji su naoružani puškama i mitraljezima. Teško oružje nije uočeno. Komunisti su odeveni u ustaške, hrvatske i nemačke uniforme a ima ih i u civilu. Štab brigade nalazi se u zgradi opštine. Radnje su opljačkane, životne namirnice su prenete u pravcu Ugara. Komunisti pretražuju svaku pojedinu kuću zbog oružja i prikrivenih vojmilka. Akti osvete prema civilnom stanovništvu se ne preduzimajiu. Jedan miting koji su sazvalli komunisti i na koji je bilo pozvano i civilno stanovništvo nije bio posećen od strane civilnog stanovništva, tako da se ovaj morao otkazati. Stanovnici Jajca očekuju nemačke trupe.[10]

III. *Sabotaže:*

Na železničkoj pruzi Doboj — Tuzla, aktom sabotaže, dbšlo je 26.11.42. do iskliznuća teretnog voza, baš pred jedinim našim transportnim vozom za akciju Jajce.

' Verovatno je ovaj datum pogrešan. Treba: 5. 12. 42.

[5] bimitrije, sveštenik.
[4] Jovo
[7] Đuro, komandant četničkog Drinskog bataljona.
[8] Reč je o četničkoj Majevičkoj brigadi, koju su razbili 6. istočnobosanska NOU brigada i 3. odred 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske 28. novembra 1942. u rejonu s. Maleševaca (Hronologija n.d., str. 372).
[9] Odnosi se na ljudstvo Ozrenskog i Trebavskog četničkog odreda.
[10] Posle žestokih susretnih borbi sa delovima 718. pd i ustaško--domobranskim snagama, 3. udarna divizija NOVJ je 6. decembra 1942, pod pritiskom nadmoćnijih snaga, napustila Jajce. Opširnije o rezultatima nemačke operacije »Jajce III«, u kojoj je učestvovala Borbena grupa »Vist«, sastava: štab 750. pp s vodom za vezu, I, II i III bataljon 750. peš. puka, III bataljon 738. gren. puka i 4/668. art. diviziona, a od domobranskih snaga: I i III bataljon 5. pp, III bataljon 4. pp, I bataljon 8. pp, I bataljon 15. pp, 3/VII art. diviziona, 3/IX art. diviziona i 3. vod 3/III inž. bataljona, od 26. novembra do 15. decembra 1942. kad se ova Grupa vratila u Sarajevo vidi AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 938—48 i s. 957—61; Hronologija, str. 386—387.

IV. *Gubici u novembru*

Sopstveni gubici:	palih:	28
	ranjenih:	41
	nestalih:	43
	zarobljenih:	–
Hrvatski gubici:	palih:	17
	ranjenih:	50
	nestalih:	169
	zarobljenih:	66
Gubici neprijatelja:	mrtvih:	519
	ranjenih:	veliki broj
	zarobljenih:	88

Fortner

Razrez u konceptu.

BR. 194

INSTRUKCIJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 7. DECEMBRA 1942. POTCINJENIM KOMANDAMA ZA POJAČANO ANGAŽOVANJE U BORBI PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA U TOKU ZIME 1942/1943. NA TERITORIJI SRBIJE I NDH[1]

12-F WB 1024[2]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku
(Komanda 12. armije) K.T.B. 15[3]
la, bir. 3370/42 str. pov. " H.Qu., 7.12.42.
20 primeräka
20. pirimeirak

Strogo poverijiivo

Pojačano savlađivanje bandi u toku zime 42/43.

1) U razvijanju celokupne situacije u Sredozemlju neprijateljske sile će, vise nego do sada, nastojati da potpir.va-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 446, s. 8057783—5.
[2] i [3] Dopisano rukom.

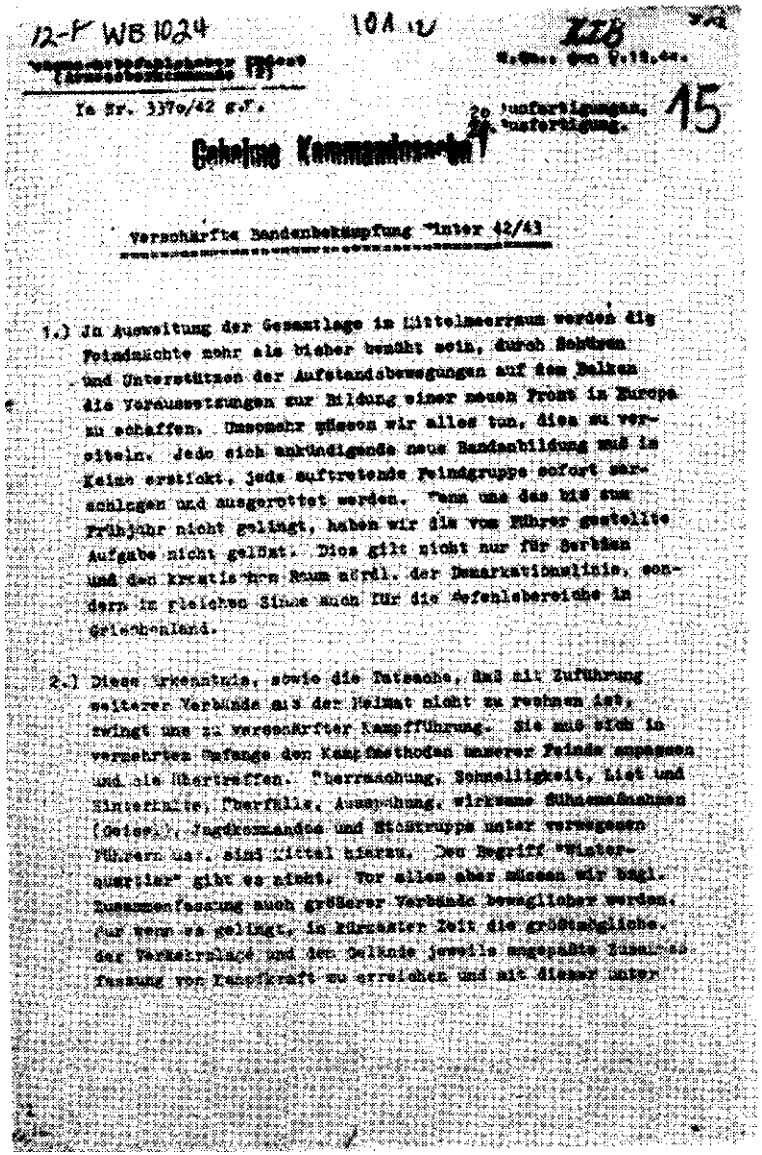
12-F WB 1024 104 12 XIB
Ia Nr. 3370/42 g.K.
20 Ausfertigungen,
20 Ausfertigung.
15
Geheime Kommandosache!
Verschärfte Bandenbekämpfung Winter 42/43
1.) In Ausweitung der Gesamtlage im Mittelmeerraum werden die Feindmächte mehr als bisher bemüht sein, durch Schüren und Unterstützen der Aufstandsbewegungen auf dem Balkan die Voraussetzungen zur Bildung einer neuen Front in Europa zu schaffen. Umsomehr müssen wir alles tun, dies zu vereiteln. Jede sich ankündigende neue Bandenbildung muß im Keime erstickt, jede auftretende Feindgruppe sofort zerschlagen und ausgerottet werden. Wenn uns das bis zum Frühjahr nicht gelingt, haben wir die vom Führer gestellte Aufgabe nicht gelöst. Dies gilt nicht nur für Serbien und den kroatischen Raum nördl. der Demarkationslinie, sondern im gleichen Sinne auch für die Befehlsbereiche in Griechenland.
2.) Diese Erkenntnis, sowie die Tatsache, daß mit Zuführung weiterer Verbände aus der Heimat nicht zu rechnen ist, zwingt uns zu verschärfter Kampfführung. Sie muß sich in vermehrtem Umfange den Kampfmethoden unserer Feinde anpassen und sie übertreffen. Überraschung, Schnelligkeit, List und Hinterhalte, Überfälle, Ausspähung, wirksame Sühnemaßnahmen (Geisel), Jagdkommandos und Stoßtrupps unter verwegenen Führern usw. sind Mittel hierzu. Den Begriff "Winterquartier" gibt es nicht. Vor allem aber müssen wir bzgl. Zusammenfassung auch größerer Verbände beweglicher werden. Nur wenn es gelingt, in kürzester Zeit die größtmögliche der Verkehrslage und dem Gelände jeweils angepaßte Zusammenfassung von Kampfkraft zu erreichen und mit dieser unter

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 194

njem i pomaganjem ustamičkih pokreta na Balkanu stvore preduslove za Obrazovanje jednog novog fronta u Evropi. Utoliko pre mi moramo sve učiniti da ovo osujetimo. Svako najavljeno novo Obrazovanije bandi mora se u korenu suzbiti, svaku pojavljenu neprijateljsku grupu odmah razbiti i iiskoreniti. Ako nam ovo ne uspe do prodeča, onda mi nismo izvršili zadatak koji je firer pred nas postavio. Ovo ne važi samo za Srbiju i teritoriju Hrvatske severno od demarikacione linijie, nego u punom smislu i za komandno područje u Grčkoj.

2) Ovo saznanje, kiao i činjenica da mi ne možemo računati sa daljim dovlačenjem snaga iz domovine, prisiljava nas na pooštreno vođenje borbenih dejstava. Ono se mora u većoj meni prilagoditi borbenim metodima naših neprijatelja i prevazići ih. Metodi su za to: iznenađenje, brzina, lukavstvo i zasede, prepadi, efikasne mere odmazde (taoci), jurišne i udarne grupe pod smelim starešinama, itd. Pojam »zimski simeštaj« ne postoji. Ali, pre svega, mii moramo biti pokretljiviji što se tiče obuhvatanja i većih formacija. Zadatak će se rešiti samo ako se uspe da se u najkraće mogućem vremenu postigne opkoljavanje borbenih snaga, katkada prilagođeno stanju komunikacija i terenu, i sa ovim, pod bezobzirnim savlađivanjem svih terenskih i zimskih teškoća, da se postojano razbije svako formiranje neprijatelja koje se pokaže. Zadatak *pod svim okolnostima mora* biti rešen. Isto tako može doći u pitanje jedno pomeranje snaga radi savlađivanja isikrcanih neprijateljskih snaga na čitavom Obalskom pojasu Jugoistoka.

3) Ovo znači povećani napori na svim Oblastima, pod punim iscrpljenjem postojećih mogućnosti i pomoćnih izvora zemlje. Pojam »improvizacija« stoji pri tome na početku svih zamisli i akcija. Sve je pravilno što Služi jačini borbenih snaga i što iizgjleda da odgovara rešenju postavljenog zadatka. Sprečiti birokratska shvatanja pri podrobnom izlaganju datih odredaba.

4) Čitav delokrug komandovanja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku treba gledati kao *zatvorenu operativnu zonu.* Komandant oružanih snaga na Jugoistoku — vodeći računa — mešaće se, više no do sada, u delokrug pojedinih komandanata, ukoliko to bude zahtevala celokupna situacija. S obzirom na ovo, komandanti se brinu o tom da komandant oružanih snaga na Jugoistoku stalno ima tačan uvid u situaciju, naročito što se tiče rezervi, borbenih ešelona i alarmnih jedinica, i da mu pravovremeno budu

dostavljene namere ,i želje. Izveštaji podešeni prema cilju 'kao i preterivanja pri proceni situacije mogu imati najteže posledice, jer oni daju Ikomandovainju jednu nerealnu sliku.

5) Za Hrvatsku »pravo gonjenja« preko demarkacione linije treba iskoristiti u sprovođenju borbenih dejstava. Nakon dostizanjia cilja, jedinice vratiti pozadi demarkacione linije. Pri svim borbenim dejstvima, pa i preko demarkacione linije, potrebno je, preko nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj, održavati tesnu vezu sa italijanskom AOK-2, s kojom osigurati sadejstvo.

6) Naredba o rasporedu borbenih ešelona i alarmnih jedinica kao i dalja potrebna naređenja slede.[4]

Ler
general-pukovnik

Razrez:
[5]

[4] U tom smislu, komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 7. decembra 1942. uputio komandujućem generalu i komandantu u Srbiji naređenje u kojem, između ostalog, piše:

»l) Pretpostavka za pokretno vođenje borbe, koje je zahtevano gore navedenim naređenjem, moguća je. Iz široko nepokrivenih i trenutno mirnih oblasti jedinice brzo prebacivati, železničkim transportima i sa što je moguće manje transportnih ešelona, na ustanička područja ili na udaljene obalske pojaseve radi borbe sa iskrcanim neprijateljem.

2) U tu svrhu formirati borbene ešelone za sve divizijske jedinice i delove kopnene vojske, uključujući i SS diviziju »Princ Eugen«, koje su angažovane u srpsko-hrvatskom prostoru, kao i za hrvatske jedinice koje dolaze u obzir za prebacivanje...

3) Komandujući general i komandant u Srbiji i komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj dostavljaju izveštaje, u vidu pregleda na karti, komandantu oružanih snaga na Jugoistoku što je moguće pre, a u datom slučaju i delimične izveštaje:

a) Oznaku borbenog ešelona, na primer: I grupa 724. puka.
b) Utovarna jačina borbenog ešelona.
c) Razmeštaj borbenog ešelona s podatkom komandnog mesta komandanta ešelona.
d) Utovarna železnica[...]

5) U oblastima iz kojih se privremeno izvlače borbeni ešeloni jedinica (zaključno sa divizijskim formacijama) angažuju se alarmne jedinice za obezbeđenje zadataka« (AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057728—9)

[5] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandanata i odeljenja kojima je ova zapovest dostavljena.

/

BR. 195

IZVEŠTAJ NEMAČKOG OPUNOMOĆENOG GENERALA U HRVATSKOJ OD 11. DECEMBRA 1942. ODELJENJU ZA INOSTRANSTVO KOMANDE KOPNENE VOJSKE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I AKTIVNOSTI PARTIZANSKIH SNAGA U NDH[1]

Prepis

Izveštaj o situaciji za period od 1. do 10.12.1942. zaključno

I. Situacija uglavnom bez promene. Posle smanjivanja glavnog direktora za javni red i sigurnost dr Cimpermana i postavljanja na tu dužnost ustaše dr Crvenlkovića, bivšeg advokata iz Siska a kasnije direktora Uprave za monopol, vraćanje je na oštar ustaški kurs.

II. Na ćelom području Hrvatske i dalje živa komunistička aktivnost i neprijateljska propaganda. Pravoslavni odredi (četnici) ponašaju se za sada mirno u nemačkoj interesnoj zoni. Veliki deo i dalje odbija saradniju sa Dražinim pokretom. Zbog teške situacije u pogledu ishrane i odevanja, **kao i situacije na drugim bojaištima, komunistička propaganda nalazi delimično plodno tlo u redovima tih odreda.**

U nemačkoj posadnoj zoni komunistički pokret sve • više potiskuje u pozadinu pitanje pravoslavnih odreda. Bez energičnog napada odgovarajućih snaga na komunističku armiju koja se nalazi između Mostara i Karlovca ne može se očekivati poboljšanje situacije.

Severno od Save: U Sremu opada aktivnost bandi, delimično zbog aktivnog napada naših jedinica, delimično zbog povlačenja jakih komunističkih snaga preko Save u rejon Bijeljine. Na ostalom području severno od Save 1 dalje živa aktivnost bandi i 'mnogobrojni prepadi. Manje bande su prodrle do Sljemena (10 km severno od Zagreba).[2]

Južno od Save: U rejonu Bijeljine i kod Tuzle pojavile se jake komunističke snage. Pravoslavni dobrovoljački odredi i odredi pod komandom Draže Mihailovića delimično vode borbu s tom grupom.

' Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 855, s. 5646580—2.

[2] i [8] Dejstva na tom području izvodio je Kalnički NOP odred (Zbornik, tom V, knj. 9, dok. br. 147, 175, knj. 10, dok. br. 5, 18 i 102).

Posle ponovnog zauzimanja Jajca i odbacivanja komunističkih brigada iz rejona Banje Luke i Bos. Novog situacija se u tom rejonu popravila.[3] Međutim, komuni stičke snage se ponovo prikupljaju na području Skender--Vakufa (35 km južno—jugoistočno od Banje Luke). Mora se računati s novim prodorima preko demarkacione linije u severozapadnom pravcu.

Jače koncentracije komunističkih snaga u Šamarici (24 km južno od Siska) dovele su do veće ugroženosti glavne pruge Zagreb — Sisak — Novska.

Italijanska interesna zona: U rejonu Livna i severozapadno od Spliita, kao i u ćelom rejonu oko Karlovca, prikupljaju se jače komunističke snage. Pojačana komunistička aktivnost i propaganda u celoj italijanskoj okupacionoj zoni.

III. Italijanska posada će 15.12. napustiti Višegrad i nju će smeniti nemački bataljon 718. pd.[4] Ta divizija je ponovo zauzela Jajce savladavši delimično žilav otpor.[5] Jedinice su se delimično vratile u rejone »maštaja, izgrađuju se položaji oko Jajca i *vrši* izviđanje šire okoline. 714. pd potiskuje i dalje protivnika kako jugoistočno od Banje Luike tako i u rejonu Bos. Novi — Drvar (1,5 km severno od Bos. Novog).

Zbog situacije kod Banje Luke privremeno je obustavljena planirana akcija čišćena u luku Una — Sana." Prilikom izviđanja u rejonu Kostajnice došlo je ponovo do dodira s neprijateljem.

Severno od Save hrvatske jedinice vode borbu s jačom komunističkom bandom u rejonu Voćina[7] (26 km južno — jugoistočno od Virovitice) i Virovitice, u kojoj je poginuo 1 hrv. oficir i 5 vojnika, a zarobljen 1 oficir i 40 vojnika, dok su komunisti zaplenili 3 minobacača, 3 mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 2 automat, pištolja i 35 pušaka. U hrvatskoj operaciji protiv komunističkih formacija na planini Kalniku (27 km zapadno od Koprivnice) razbijene su bande i naneti su im veći gubici.[8]

IV. Porastao je broj sabotaža, naročito miniranje^ glavne pruge. Došlo je do mnogobrojnih manjih železničkih nesreća zbog pogrešno postavljenih skretnica, kao na rudničkoj pruzi Prijedor — Sunja. U poslednjem bombardovanju ponovo su oštećene pruge Prijedor — Bos. Novi i Kostajnica — Sunja. Delovi pruge su ponovo popravljeni. U toku su radovi na opravci dela pruge Bos. Novi — Kostajnica. Još se ne zna kada će cela pruga biti osposobljena za saobraćaj.

Zbog uvedenih ograničenja u saobraćaju, zavođenja štednje zbog nestašice uglija, kao i stalnih gubitaka u lokomotivama Zbog sabotaža i nesreća, situacija u pogledu transporta i dalje je teška.

V. Hrvatsko stanovništvo pruža stalno pasivan otpor prilikom ubiranja namirnica i sirovina. Krompir se i dalje teško nabavlja. Zbog nestašice uglja zavedena su ograničenja u korišćenju električne energije.

Mesa je nedovoljno na tržištu. Još nije stigao završni izveštaj o stanju centrale Jajce posle ponovnog ulaska partizana. Naftonosno područje Gojlilo obezbeđuju samo hrvatske jedinice,[9] pošto su se nemačke jedinice za osiguranje povukle zbog situacije kod Banje Luke.

Odćlljenje za inostranstvo/Abver
Odelj. za inostr., pov. br. 01810, I (A 7) Berlin, 13.12.1942.

Poverljivo

Abveru I
Upravi za vojnu privredu
preko oficira za vezu
Predstavniku Min. inostr. poslova
— za Ministarstvo
Odeljenju za inostranstvo II A

Dostavlja se na znanje prepis telegrama nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj, pov. br. 00612/42 od 11.12. 1942.

L A.
10

Dostavljeno:
u

[3] i [5] Delovi 718. pd su ušli u evakuisano Jajce 6. decembra 1942, pošto se 3. udarna divizija NOVJ, zamorena višednevnim borbama, povukla preko r. Ugra (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 154, 155, 164, 211 i 251).

[4] Vidi dok. br. 203.

[6] Po direktivi VS NOV i POJ, 1. proleterska i 3. udarna divizija NOVJ su prodre u srednju Bosnu, razbile četničke odrede, presekle komunikacije između Banje Luke i Doboja i ugrozile Banju Luku (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 114, 124, 186, 215, 221, 227, 228, 241 i 250—253).

[7] Reč je o borbama sa delovima 1. slavonske NOU brigade 3. decembra 1942. (Zbornik, tom V, knj. 10, dok. br. 18, knj. 9, dok. br. 77, i 143).

' Nemci su u 1942. eksploatisali iz revira Gojilo 9.605 tona, 1943. godine 21.582 tone i 1944. godine 26.558 tona nafte. Ova nafta je prerađivana u razne derivate za potrebe Vermahta u rafinerijama u Capragu kod Siska i u Bosanskom Brodu (Antun Miletić n.č., Kaj, br. 6, 1975, str. 52—53).

,0 Potpis nečitak.

" Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i komandanata kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 188

IZVEŠTAJ NEMAČKOG OPUNOMOĆENOG PPMPDA. . » HRVATSKOJ OD 13. DECEMBRA T942. WHO^ DL VERMAHTA O USTAŠKO-NEMAĆKOJS^^S^ FORMIRANJU 369. PEŠADIJSKE DIVIZIJE F^ORGANI ZACIJI ORUŽANIH FORMACIJA NDH'

Telegram[2] **6 primeraka**
13. 12. 1942. ***1. primerak***
u 18,30 č
Strogo poverljivo!
K. R.

OD NEMAČKOG OPUNOMOĆENOG GENERALA U HRVATSKOJ

1.— OKW/W.F.St.
2.— *OKW/Odelj. za inostranstvo*
3.— OKH/Odelj. voj. izaslanika (dostaviti prepis)
4. — Generalštabu vazđuhoplovstva — Ic — Kurfirstu
5.— Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku — Ia

Izveštaj o sadašnjem stanju hrvatsko-nemačke vojne saradnje

1.) Obuika 187. R.D.[3] odvija se prema nastavnim mogućnostima, u čijiem sastavu se nalazi na obuci oko 2.500 hrvatskih regruta i njihovih nedovoljno Obučenih starešina, čime je saradnja već počella.

2.) 369. pd, formirana od hrvatskog ljudstva, a gotovo isključivo od nemačkog komandnog kadra, 'koja je prvobitno predviđena za istok, treba posle 20.12, najpre pet pešadijskih bataljona, da se prebaci iz Delershajma za Hrvatsku.[4] Poglavnik se saglasio da se u najskorije vreme, od regruta koji su već obuhvaćeni oblikom, uzme potrebno ljudstvo za formiranje šestog i jednog rezervnog batailjona, te da se uputi u Delershajim; osim toga, zamolio je da prvo prispelii ešeloni

' Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 268, r. 78—80.

[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su najhitniji podaci.

[3] Reservedivision (rezervna divizija)

[4] Opširnije o ovoj diviziji vidi dok. br(88y <ftSl <117, <131, 173, i 186; AVII, NAV-T-2154, s. 1—501 (dnevnik 36$rpd, 1942—1943).

369. pd, pre upućivanja na borbeno angažovanje, prodefiluju kroz Zagreb. (Već je javljeno komandantu oružanih snaga na Jugoistoku).

3.) Poglavnik se saglasio za formiranje jedne nove »legionarske divizije« u Nemačkoj, a pod nemačkom komandom. Da jezgro iste sačinjava hrvatska brdska brigada koja se već nalazi u Biulku na Lajiti, kojoj nedostaje naoružanje i odeća, a pre svega u znatnoj meri i komandni kadar; iz Hrvatske bi se uputio još potreban broj regruta. Poglavnik računa da i ova divizija nakon završene obuke bude dovedena u domovinu radi zavođenja mira i reda, pri čemu bi se prepustila hrvatskom vojnom ruikovodstvu, da tu diviziju ili druge čisto hrvatske snage odgovarajuće jačine angažuju i južno od demarkacione linije. Moli se W.F.St. za stav prema izraženim željama.

4.) Reorganizacija hrvatske vojiške — što je i komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj naročito potencirao — treba, i pored suprotstavljanja pojedinih hrvatskih vojnih rukovodilaca, uskoro da počne, jer se pokazalo kao neobično nužno da se reorganizuje vojska formirana pre Oktobra 1941. od rezervista kra'ljevsko-carske austrijske i jugoslovenske vojske, grupisane u 15 pukova sa po tri bataljona. Stare rezerviste treba što pre zameniti mladim vojnicima. Pored pomenutih 15 pukova, hrvatske oružane snage bi raspolagale sa još četiri brdske brigade sa po 3 do 4 bataljona, dok bi obadve legionarske divizije do daljnjeg ostale u sastavu nemačkih oružanih snaga. Pošto se sem ovoga planira spajanje ustaške milicije u tri do četiri regularne brigade, postići će se okvir koji bi mladoj državi oskudnih mogućnosti predstavljao najviše što se može postići.

5.) Postavljanje komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj[5] usiovilo je da se u što skorije vreme ponovo reguliše i utanači nemačko-hrvatska saradnja na teritorijalnom, materijalnom i opštem planu angažovanja.

[5] Za komandanta nemačkih trupa u NDH je 28. oktobra 1942. postavljen general-lajtnant Rudolf Liters, a za nemačkog opunomoćenog generala u NDH Edmund fon Glez-Horstenau. U smislu Hitlerovog uputstva, Glezova je isključiva dužnost da i ubuduće pred ustaškom vladom i njenim formacijama zastupa interese Vermahta i potrebu zajedničkog vođenja rata protiv NOV i POJ. General Liters je bio odgovoran za uže zadatke rukovođenja nemačkim trupama u NDH.

6.) Ako Italijani na sektoru južno od demarkacione linije izraze želju da pružaju odgovarajuću materijalnu pomoć kroz sličnu saradnju sa Hrvatima, ništa im neće stajati na putu. Međutim, takvu želju još nisu izrazili.

7.) Započelo je uvrštavanje bataljona folksdojčera u nemačke divizije angažovane u Hrvatskoj.[6] Uiz sve poteškoće koje se kod folksdojčera javljaju, može se očekivati pun uspeh. Zamisao da se hrvatskim regrutima direktno popunjavaju nemačke jedinice koje se bore u toj zemlji ne nailazi na prihvat od hrvatskog državnog rukovodstva. Radije bi u neophodnim slučajevima nemačkim pukovima pretpotčinjavali kompletne bataljone.

8.) Stav nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj prema hrvatskom državnom i vojnom rukovodstvu, zajedno sa zadacima koji iz tog proizilaze za obe strane, izložen je 10.11. 1942. u memorandumu koji su potpisali on i poglavnik. Značajno je priimetiti da su poglavnik i ministar spoljnih poslova privrženijii nemačkim vojnim predlozima, nego što je načelnik generalštaba general Prpić, kojii se, kao i neki drugi viši oficiri, oseća lično pogođenim i iz neosnovanih razloga se protivi obučavanju svojih vOjn'ika van zemlje. Ali, da ipak stvarni napredak u hrvatskoj vojsci može biti ostvaren samo kroz što intenzivniju saradnju i sadejstvo s nemačkim komandama i trupama postalo je jasno i hrvatskim oficirima koji su s komandantom vojnog okruga XVII prisustvovali smotrama u Brulku na Lajti i u Delershajmu. Pa i izvesne poteškoće poznavanja jezika ne mogu predstavljati smetnje.

Nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj, Ia
br. 0228/42, str. pov., vojini izaslanik,
Zagreb, 13. 12. 1942.
Pot. Glez

6 primeraka:

1. prim. oiig. — Ia,
2. „ generalu
3. „ nač. štaba
4. „ poslaniku
5. „ vojnom izaslaniku
6. „ vazd. izaslaniku

[4] Vidi dok. br. 207, nap. 34.

BR. 187

DISLOKACIJA KOMANDI I JEDINICA 717. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 15. DECEMBRA 1942. GODINE[1]

Prilog 1 uz dopis
717. pd, Ia, pov. br.
1220/42 od 15.12.1942.[2]

Pregled smeštaja jedinica 717. pd[3]
Stanje na dan 15.12.42.

a) *Pešadija*

feStab 717. pd	Valjevo
^ štab 737. gren. puka	Ruma
P Štab 1/737.	Ruma
| 1/737.	Mitrovica
I 2/737.	Ruma
i>3/737.	Vinkovci
1;4/737. ,	Ruma

J Štab 11/737.]
K'5/737. I Sada angažovani u rejonu Tu:
•§6/737. Borbena grupa »Sušnik«
R7/737.
jfe/737.

gPtab III/737.
B$a 9—12/737. Valjevo

[1] Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, pf 2262, s. 1147—8).

[2] Reč je o izveštaju o aktivnosti 717. pd od 1. do 31. decembra 1942. godine.

[3] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku je 18. decembra 1942. naredio da se 717. pd do 6. januara 1943. prikupi u rejonu jtjkučani — Bos. Gradiška — Topola — Razboj — Lužani — N. Gra-diška i stavi na raspolaganje komandantu nemačkih trupa u NDH {AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 63-4).

Štab 749. gren. puka[4]]	Sada armijska rezerva.[5]
Štab 1/749. sa 1—4/749.	Potčinjen u pogledu angažovanja i smabdevanja k-tu nem. trupa u Hrvatskoj.
Štab II/749. sa 5—8/749.	
Štab III/749. sa 9—12/749.	

b) *Artiljerija*

Štab 670. art. div.	Valjevo
1/670.	Sada potčinjena kao 749. gren. puk
2/670.	Valjevo
3/670.	Fiorina
4/670.	Valjevo

c) *Inžinjerija*

Inž. č. 717. pd	Obrenovac

d) *Jedinice veze*

četa veze 717. pd

e) *Služba dotura*

Komanda dotura 717. pd	Šabac
1. transport, kolona s konj. vučom	Šabac
2. „ „	Šabac
Mala motorizovana kolona 717.	Zemun

f) *Pozadinske službe*

Uprava za ishranu 717. pd	Zemun
Pekarska četa 717. pd	Valjevo
Mesarska četa 717. pd	Valjevo

[4] Naređenjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. decembra 1942, a radi uništenja partizanskih snaga u rejonu Tuzle, 749. gren. puk, ojačan jednom baterijom 670. art. diviziona, pridodat je privremeno komandantu nemačkih trupa u NDH (AVII, NAV--T-312, r. 468, 8057727).

[5] Naređenjem komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 4. decembra 1942, taj je gren. puk, s jednom baterijom 670. art. diviziona, određen za rezervu u rejonu Mladenovca, Beograda i Obrenovca (AVII, NAV-T-501, r. 251, s. 76).

g) *Sanitetska služba*

Vojina bolnica 717. pd	Aranđelovac

h) *Veterinarska služba*

Veterinarska četa 717. pd	Valjevo

i) *Vojna pošta*

Služba vojne pošte 717. pd	Beograd

j) Landesšicen-jedinice

Štab 562 landesšicen-bataljona	Valjevo
1/562.	Obrenovac
2/562.	Lajkovac
3/562.	Valjevo
4/562.	Loznica
5/562.	šabac
6/562.	Lešniica/Prnjavor

k) *Oklopne jedinice*

Oklopni vod 3/12	Valjevo
tt tt 5/12	Lajkovac
it >t 6/12	Šabac
tt tt 11/12	Obrenovac
tt tt 12/12	Šabac
tt t> 13/12	Loznica

1) *Oklopni vozovi* — jedinice

Oklopni voz B 107	Loznica
B 108	Valjevo
rt M B 109	Lajkovac

BR. 198

NAREĐENJE NAČELNIKA GENERALŠTABA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 16. DECEMBRA 1942. DA SE U BORBI PROTIV PARTIZANA, 2ENA I DECE PRIMENJUJU BEZ OGRANIČENJA NAJBRUTALNIJA SREDSTVA[1]

Prepis!

Načelnik štaba **H.Ou., 16.12.1942.**
Vrhov. komande Vermahta

31 primerak
Br. 004870/42. Str. pov. WFSt/Op./H/ **2.** *primerak*

Firer ima izveštaj da su pojedini pripadnici oružanih snaga kojii su se borili protiv bandi kasnije bili pozivani na odgovornost Zbog njihovog držanja u borbi.

Stoga je firer naredio:

1.) Neprijatelj u borbi upotrebljava- fantastične komunistički školovane borce koji ne prezaju ni od kakvog nasilja. Ovde se viiše nego ikada ide za biti ilii ne biti. Ova borba nema ništa zajedničkog s viteštvom i odredbama Ženevske konvencije.

Ako ova borba protiv bandi, kako na Istoku tako i na Balkanu, ne bude vođena najbrutalnijim sredstvima, onda se u dogledno vreme više neće imati raspoloživih sredstava da se ovoj kugi stane na put.

Stoga trupe imajiu pravo i dužnost da u ovoj borbi upotrebe 'svatko sredstvo bez ograničenja, takođe i protiv žena i deće, samo ako ovo vodi uspehu.

Obziri bilo kakve vrste su Zločin prema nemačkom narodu i prema vojnicima na frontu koji moraju da podnose **udarce bandi i zato ne treba imati nikakve obzire prema bandama ili njihovim pomagačima.**

Ovim načelima treba takođe da bude prožeto »Uputstvo za borbu protiv bandi na Istoku«.

2.) Nijedan u borbi protiv bandi angažovan Nemac ne **sme da bude pozvan na disciplinsku ilii sudsku** odgovornost **zbog svoga držanja u borbi protiv bandi i njihovih** pomagača.

[1] Snimak prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, Minhen 1, s. 1187—8.

Komandanti trupa angažovanih u borbi protiv bandi su odgovorni da:

svi oficiri potčinjemh im jedinica budu na najubedljiviji način poučeni u smislu ovog naređenja,

njihovi pravni savetnici odmah prime na znanje da se ne potvrdi nijedna presuda koja protivureči ovome naređenju.

pot. Kaj tel[2]

F.d.R.d.A
[3]
kapetan

BR. 199

ZAPOVEST 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 16. DECEMBRA 1942. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD I UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA U REJONU VRBANJA — VRBAS'

Pril. 17[2]
K.T.B.[3]

714. peš. div.

Odelj. Ia, br. 1704/42 pov. **Div. St. Qu., 16. decembar 1942.**

i ***Po oficiru!***

POVERLJIVO!

Divizijska zapovest

za čišćenje luka Vrbanja — Vrbas

1) *Neprijatelj* jačine oko 2 *brigade* u luku Vrbanja — Vrbas izbio je na planinu Bjeljevinu.[4] Vis k. 758, Lipovac, Popo-

[2] Vilhelm (Wilhelm Keitel)
[3] Potpis nečitak.

' Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1347—8.

[2] i [3] Dopisano rukom.

[4] Reč je o dejstvima 1. proleterske udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ, u kojima su oslobođena sela u rejonu Prnjavor — Kotor-Varoš — Banja Luka (AVII, a. NDH, reg. br. 28/1—8, k. 16).

vae, Bašići i Javorani i nadvišavajuće zemljište u tome rejonu u rukama su neprijatelja.
1/741. gren. puka će od Čelinca i *uporišta Karanovac* 16.12. vršiti izviđanje tih neprijateljskih snaga.

2) *Delovi 714. peš. div.* pod komandom pukovnika Hofmana okružiće te neprijateljske snage obuhvatajući ih sa obe strane i uništiće ih.

3) *Izvršenje borbenih dejstava*

a) *Ojačani 1/741. gren. puka* (1/741. gren. puka, 2. četa ajnzacštafel-bataljiona »Ludvig fon Baden«, 1 vod inž. čete 714. pd, 2/661. art. diviziona, 1. oklopni vod) 17.12. u 6,30 časova nastupa preko mosta kod k. 194 (1,5 km JZ od Čelinca), zauzima k. 677 i k. 758 i nadire jakim levim krilom pravcem Lipovac — Jasik ka Lupoglavu (k. 603).

Udarna grupa: vod ,1/202. oklopnog puka, delovi ajnzacštafel-bataljona i inž. vod su motarizovani i spremni da spreče izvlačenje neprijatelja na istok i da u cilju izviđanja preko Podbrđa nastupaju ka Kotor-Varošu.
2/661. art. diviziona postaviti na položaj tako da je u stanju, po potrebi menjajući položaj, da nastupanje 1/741. pp podržava na velikoj dubini i u slučaju potrebe da neutrališe flankiranje iz rejona Podbrđa.

b) *Hrvatski 1/2,*[5] doveden u Banju Luku, noću 16/17.12. na kamionima pristiže u Karanovac, 17.12. u *6,30 časova* kreće iz Karanovca i jakim desnim krilom nadire južno od Memića i izbija na Lupoglav ,(k. 603).
Tom bataljonu (prema usmenim uputstvima divizijskog štaba i štaba 741. pp) potčinjava se *jedan alarmni vod iz Banje Luke* pod komandom potporuonika Finkoa [Fiiniko], a kapetan Vurjanek [Wurianok] pridaje se kao oficir za vezu.

1/661. art. diviziona, namenjena za sadejstvo sa 1/2, u okolini Karanovca izlazi na položaj izabran tako da nadiranje 1/2. može podržavati na velikoj dubini. Za Obezbeđenje ove baterije upotrebiti snage uporišta Karanovac.

U vezi s naređenim pod a) i b)
Za uspeh nastupanja 1/741. gren. puka i 1/2. važno je da ti bataljoni na neupadljiv način stignu i izađu na polazne položaje, da svojim spoljašnjim krilima

[5] Odnosi se na 2. gorski zdrug.

što brže nastupaju ka zajedničkom objektu napada i, isturajući slabije obezbeđenje ka jugu, da. *još 17.12.* okruženi rejon očiste upotrebljavajući u velikoj meri četnike (četnike uvesti u dejstva telk kada nastupanje otpočne).[6]

c) *Posada uporišta Karanovac* izviđa zajedno s četnicima preko Bjeljevine (k. 742) i odatle nastupa na Mehovce.

4) *Avijacija* osmatra nastupanje udarnih grupa i učestvuje u borbi na zemlji. Ciljeve zahtevati — avicnsignalna platna postavljati!

5) *Četa veze 714. pd* obezbeđuje žičanu i radio-vezu sa 1/741. puka i 1/2. Vod veze štaba 741. pp potčinjava se toj četi.

6) *Svetlosni signali:*
belo — »Ovde smo mi«.
crveno — (u pravcu ispaljivanja) »Neprijatelj«.

7) Mesto štabova bataljiona: Banja Luka.
Borbeno komandno mesto pukovnika Hofmana: Čelinac, zatim k. 758.

Za Komandu divizije:
Prvi generalštabni oficir

generalštabni major

Dostavljeno:

[6] U zajedničkim dejstvima s navedenim ustaško-nemačkim snagama učestvovali su četnički odred »Borja« i četnički bataljoni »Kralj Petar II« i »Tankosić« (AVII, Ča, reg. br. 19/7, k. 204).

[7] Potpis nečitak.

[8] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi, odeljenja i jedinica kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 200

ZAPOVEST 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 16. DECEMBRA 1942. POTCINJENIM GRUPAMA ZA NAPAD NA PARTIZANSKE SNAGE U DOLINI R. BOSNE[1]

16. dee. 1942.

718. peš. divizija	**Poverljivo**
Az 8 op. odelj. Ia	**Div. St. Qu., 16.12.42.**
Pov. br. 3734/42.	**u 10,30 časova**

DIVIZIJSKA ZAPOVEST BR. 54

1.) *Neprijatelj:* u noći 15/16.12.42. partizani su izvršili napad na mesto Turbe. Napad je odbijen. Partizani su poseli Bukovicu, 2 km severno—severoist. od Travnika. Partizani su zauzeli Gučju Goru, 5 km istočno—severoist. od Travnika. U isto vreme izvršen je i napad na mesto i stanicu Nemila, 15 km severno od Zenice. Ova partizanska grupa nastupa sa dva odreda zapadno i istočno od Bosne prema jugu, ka Zenici.[2]

2.) Delovi divizije vršiće napad na neprijatelja.[3]

3.) *U tom cilju prikupiće se:*

a) *Grupa »Lerh«:*

komandant: kapetan Lerh [Lerch],

jedinice: III/738. gren. puka (bez 1 čete)
1/15. hrv. [domobranskog] peš. puka
hrv. samostalni vod brd. topova VII u rejonu Žepča. Naročito osigurati železnički most 3 km zapadno od Zepča.

b) *Grupa »Anaker«:*

komandant: major Anaker,

jedinice: III/750. gren. puka (bez 1 čete),
radiostanica 718. čete za vezu,
2/668. art. diviziona u rejonu Zenice.
Naročito da se osigura železnički most sev. od Zenice.

c) *Grupa »Vist«:*

komandant: pukovnik Vist,

jedinice: H/750, gren. puka,
vod brd. topova 3/XI
u rejonu Viteza, i to s obe strane puta Vitez — Zenica, .neposredno sev. od Viteza,
1/750. gren. puka,
II/15. hrvatskog peš. puka,
hrv. vod brd. topova 3/XI
u rejonu Travnika sa zadatkom: zatvaranje puta prema Gučjoj Gori, posedanje visova neposredno sev. od Travnika i zauzimanje Bukovice, 2 km. severno—severoist. od Travnika. Uspostaviti vezu s posadom u Turbe.

) U ailju pojačanja osiguranja u rejonu Travnika prebaciti kamionima u Travnik jednu četu 1/750. gren. puka s jednim vodom 3/668. art. diviziona. Qva četa preuzeće osi-
^ guranje prema Gučjoj Gori.

) *Artiljerija:*

Grupi »Anaker« upućuje se u Zenicu 2/668. art. diviziona, gde mu se i potčinjava. Tako isto 1/IX (hrv.) art. diviziona. U toku 16.12. stiže iz Jajca u Travnik ostatak 3/668. art. diviziona. Baterija će biti potčinjena Grupi »Vist«. Jedna hrvatska baterija XI diviziona, čiji se dolazak očekuje iz Jajca, biće iskrcana u Travniku i potčinjena Grupi »Vist«.

) *Veze:*

Načellnik veze divizije ObeZbediće:
radio i telefonsku vezu do grupa: »Vist«, »Ler« i »Anaker«.

) *Snabdevanje:*

a) *Municija:* 1 munic. borb. komplet poneti sobom.

b) *Ishrana:* tekući obrok i hranu zaključno sa 18.12. izuzeti iz intendantskog skladišta u Sarajevu i poneti sobom. Hrvatski oficir za vezu pri 718. peš. div. pobri-

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 1030—1.

[2] **U dolini** r. Bosne **su 15. decembra 1942. otpočela cetvorodnevna dejstva** 3. **udarne divizije** NOVJ, u **kojima je ona, prekinula saobraćaj železničkom prugom** SI. Brod — Sarajevo **između Zenice i Žepče; spalila ž. st.** Vranduk i Nemilu i **Uništila posade u selima** Gučjoj Gori i Mehurićima (Zbornik, **tom** IV, **knj.** 8, **dok. br. 1»J, 196—201, 209—210, 228, 244** i **245).**

[3] Vidi dok. br. 201 i 203.

nuće se da hrvatske jedinice Ikoje učestvuju u akciji dobiju iste količine hrane.

c) *Sabirna stanica* za bolesnike i ranjenike: u Lašvi, na železničkoj stanici. Stanica da bude spremna za prijem od 17.12. u 8 čas.

d) *Veterinarska služba:* konje obolele na maršu i nesposobne za rad evakuisati železnicom u Sarajevo, odnosno Zenicu. Isto važi i za zaplenjene konje.

e) *Sabirna stanica za zarobljenike:* Sarajevo, Aleksandrova kasarna.

f) *Ratni plen:* evakuisati u Sarajevo, Ul. Ferhadija br. 9, divizijisko skladište materijala (W. i G.).

.) Divizijsiko komandno mesto: zasad u Sarajevu.

pot. Fortner

Dostavljeno: po konceptu.

F.d.R.
4

major

BR. 201

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ NEMAČKOG OPUNOMOĆENOG GENERALA U HRVATSKOJ OD 21. DECEMBRA 1942. ODELJENJU ZA INOSTRANSTVO KOMANDE KOPNENE VOJSKE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I DEJSTVIMA PARTIZANSKIH SNAGA U SLAVONIJI, BOSNI I LICI[1]

Prepis

Nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj, Ia/8, javlja telegramom 00777/42 pov. od 21.12.1942:

Izveštaj o situaciji za period od 11. do 20. 12.1942. zaključno:

I.) Nema bitnih pramena.[2] Nastavlja se izgradnja vojne i političke organizacije komunista, jačanje borbenih odreda i uticaja antikomunističkih snaga[3] na italijanskom delu Bosne i Hercegovine.

[4] Potpis nečitak.

[1] Snimak overenog prepisa telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 895, s. 5646586—8.

[2] Vidi dok. br. 195.

[3] Reč je o četničkim odredima Draže Mihailovića.

II.) *Severno od Save:*

Zaoštravanje situacije zbog jačanja ustanka na najbogatijem delu zemlje između Save i Drave, gde se planski provodi koncentrisanje i organizovanje komunističkih snaga. Nastavlja se uništavanje železničkih stanica na sporednim prugama i prepadi na pojedinačna sela uz likvidaciju hrvatskih posada. Na pošumljenim visovima slavonskih brda (prostor između Broda, Našica, Virovitice i Novske) komunisti podižu uporišta s kojii'h će, postepeno šireći svoju delatnost, staviti pod svoju kontrolu čitavu teritoriju severno od Save i potpuno onemogućiti saobraćaj na železničkim prugama u dolinama Save i Drave, kao i snabdevanje živežnim namirnicama na čitavom prostoru koji nije u njihovom posedu.[4] U rejonu zapadno od železničke pruge Zagreb — Koprivnica manje bande vrše prepade, posebno na železičke pruge i rudnike uglja. Koncentracije komunističkih bandi u rejonu Gojila (70 km jugoistočno od Zagreba) navode na zaključak da se ponovo pripremaju napadi na izvore nafte.

Južno od Save:

Koncentracije jačih komunističkih snaga u rejonu Tuzle (78 km severno—severoištočno od Sarajeva)[5] i u rejonu Teslića[6] (95 km severno—severozapadno od Sarajeva). Pošto su nemačke jedinice ponovo zauzele Jajce, jake komunističke snage povukle su se prema dolini roke Bosne, gde je prekinuta železnička linija za Sarajevo. U borbama protiv komunističkih snaga na demarkacionoj liniji prvi put konstatovano prikupljanje komunističkih brigada u divizije i korpuse.[7] Znatnija poboljšanja organizacije, komandovanja i načina vođenja borbe kod komunističkih jedinica angažovanih na ovom prostoru. Stalan pritisak na nemačko-hrvatske položaje na demarkacionoj liniji od Jajca do Kupe, a posebno u rejonu zapadno od Banje Luke.

[4] Na području Slavonije 11. oktobra 1942. formirana je 1. slavonska NOU brigada, a zatim, krajem decembra 1942, 16. omladinska brigada »Joža Vlahović« i 17. slavonska NOU brigada. Od ovih e jedinica 30. decembra 1942. formirana 1. slavonska divizija NOVJ d nazivom četvrta, kasnije je dobila naziv: 12. divizija NOV Hratske. (Zbornik, tom V, knj. 8, dok. br. 18, 47, 56, knj. 10, dok. br. , knj. 11, dok. br. 9 i 80).

[5] i [8] Vidi dok. br. 206.

[6] U tom rejonu su dejstvovale jedinice 3. divizije NOVJ.

[7] Naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza ita formiran je 1. bosanski udarni korpus NOVJ, sastava: 4. i 5.

Italijanska okupaciona zona:

Posle organizovanja i legalizovanja novih antikomunističkih odreda, jedan deo tih jedinica je transportovan, za pojačanje antikomunističkih snaga u Dinarskim planinama i Lici, u rejon severno od Knina i istočno od Livna, očigledno s ciljem da s juga i jugoistoka napadnu komunističke jedinice koje se bore protiv nemačko-hrvatskih trupa u rejonu demarkacione linije. Usled povlačenja Italijana iz niza garnizona i usled ponovnog pada Livna došlo je do još većeg jačanja i koncentracije komunističkih snaga južno od demarkacione linije.

Privlačenje novih komunističkih snaga u rejon oko Karlovca upućuje na zaključak da se planira napad većih razmera na ovaj grad,

III.) U rejonu Tuzle u toku su napadi nemačko-hrvatskih sijaga protiv jačih komunističkih snaga.[8]
Zapadno od Banje Luke stalno teške odbrambene borbe protiv brojčano nadmoćnih, dobro vođenih komunističkih snaga koje raspolažu brojnim teškim oružjima i artiljerijom.

U rejonu Petrinja — Glina (50 km jugoistočno od Zagreba) hrvatske trupe su uspele da oslobode okružene ustaške snage.[9] Hrvati se ovde delimično nalaze u žestokim borbama sa snažnim komunističkim snagama.

U rejonu severno od Save poduzete samo manje akcije čišćenja i izviđačka dejstva. Naređeno da se hrvatska 369. pd iz Rajha[10] i 717. pd iz Srbije prebace u rejon Sisak (50 km jugoistočno od Zagreba) — Nova Gradiška (125 km jugoistočno od Zagreba).[11]

IV.) TranspOirtna situacija uglavnom nepromejena. Pruga za prevoz rude Prijedor — Sunja i dalje u prekidu zbog borbenih dejstava i rušenja.

V.) Dana 30.11. zaključen nemačko-hrvatski privredni sporazum. Na osnovu tog ugovora dolazi u obzir izmena robe za poljoprivredne proizvode, a za trgovačku robu drvo i rude. Za izvoz dolazi u obzir nafta i stoka. Nasu-

udarna divizija NOVJ, 6. NOU istočnobosanska brigada i svi NOP odredi na teritoriji Bosne (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 198—199).

' Reč je o dejstvima jedinica 8. divizije NOVJ kod Vrginmosta i Topuskog (Zbornik, tom V, knj. 10, dok. br. 57, 61, 123, 124 i 134).

[10] Vidi dok. br. 196.

" Vidi dok. br. 197, nap. 3.

prot tome, Hrvatska je uglavnom potrošač nemačkog uglja i koksa, strojeva svih vrsta, elektrotehničkih proizvoda, radio-aparata i druge industrijske robe.

Berba grožđa na dalmatinskim otocima Hrvatske ove godine slabija nego prošle godine, jednako tako manje ima maslina i smokava. Cene za benzinske rnešavine, plinsko ulje i plinske mešavine su povišene. I nadalje vrlo oskudno snabdevanje mašću, uljem i mlekom. Ovogodišnje otkupne cene za duvan u mostarskom području su za 150% više od prošle godine. Predviđena su dalja ograničenja prodaje tekstilne robe po nemačkom sistemu tačkica.

Nakon ponovnog zauzimaja Jajca ustanovljeno da su laboratorij i elektroliza uništeni, a ostaci zaliha skladišta soli komunisti su odvukli sa sobom. Razaranje ostalih uređaja ovaj put bilo je srazmerno malo.

Nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj

Odelj. za inostranstvo/Abwer **Berlin, 22.12.1942.**
Br. 01827/42 pov. inostr. I/A7/

Propis:

Abvver I
Wi preko VO
VAA pri odelj. za inostr.
Inostr. IIA

I. A.
[12]

[12] Potpis nečitak.

BR. 188

OBAVEŠTENJE NEMAČKOG OPUNOMOĆENOG GENERALA U HRVATSKOJ OD 26. DECEMBRA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O PREDLOGU ITALIJANSKOG GENERALA MARIJA ROATE ZA SASTANAK U ZAGREBU U VEZI S PREDUZIMANJEM ZAJEDNIČKE OPERACIJE PROTIV NOV I POJ U NDH[1]

Telegram[2]
KR
Br. 0117
26/12. u
14,25 č

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Nemački štab za vezu ikad Superslade izveštava:

»Njegova ekselencija Roata izražava svoju saglasnost sa instrukcijama koje je izdao general-pukovnik Ler (str. pov. br. 3370/42 od 7.12.1942).[3] General Roata predlaže da se sredinom januara ugovori savetovanje u Zagrebu između nadležnih nemačkih instanca i njega, na ikome treba razmotriti pređuzimanje operacije u Hrvatskoj.[4] Ja imam utisak da njegova ekselencija Roata verulje da će za ovaj trenutak biti nađeno konačno rešenje, u nemačkom smislu, o pitanju postupanja s četnicima. On, dakle, mora drukčije udesiti mnoge planirane mere, pri kojima je hteo upotrebiti četničke snage. Dalje on saopštava da, nasuprot dosadašnjoj narneri, Zadvarje i Omiš ostaju posednuti od nekih jedinica divizije »Bergamo«. Hrvatske jedinice koje su se vratile iz Lavna i Tomislavgrada dolaze većinom bez oružja i u potpunom rasulu. Ukoliko on njih na neki način prikupi, upotrebio bi ih za posadu u Imotskom. On dalje planira da jače posedne Karlovac dovlačenjem jedinica divizije »Lombardija«, prebacujući dalje obezbeđenje pruge obalske železnice na diviziju »Re«.

Karlovac se osigurava u krugu od 6—8 kan izgrađenim utvrđenjima. Nasuprot do sada izgrađenim utvrđenjima, tvrđava neće više biti »u stilu zamka«, već moderno izgrađena, tj. maskirana **protiv izviđanja iz vazduha, sigurna od dejstva artiljerije, kao i u protivavionsikoim smislu.«**

Nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj
Ia, br. 0297/42, str. pov., Zagreb, 26.12.42.

L.d.N. 26.XII 1942.
Br. 5606 u 18,20 č

F.d.R.
Jak [Jack]

[1] Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057732—3.

[2] Iz zaglavlja telegrama objavljeni su najhitniji podaci.

[3] Vidi dok. br. 194.

[4] Na sastanku, održanom 9. januara 1943. u Zagrebu, između komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i komandanta italijanske 2. armije utvrđeni su detalji prve faze 4. ofanzive (»Vajs-1«): uništenje snaga NOV i POJ na teritoriji ograničenoj linijom Karlovac, Ogulin, Gospić, Knin, Ključ, San. Most, Kostajnica i Glina (Oslobodilački rat 1941—1945, knj. I, str. 336—358).

[5] Štambilj primaoca.

BR. 187

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 26. DECEMBRA 1942. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI AKTIVNOSTI I NARASTANJU PARTIZANSKIH SNAGA I SLOBODNE TERITORIJE I CETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVICA U BOSNI[1]

POVERLJIVO

718. peš. divizija **Div. St. Qu., 26.12.1942**
Odelj. Ic
Br. B, br. 3803/42 pov.

IZVEŠTAJ O SITUACIJI
za period od 17. do 25.12.1942.

Izvor podataka: Izveštaji jedinica,

Ast-izveštajii i)Ne mogu se
hrvatski izveštajii Jproveriti
Karta 1:200.000

I. Opšte:

Komunisti:

Velika grupa komunista s one strane demarkacione linije ugrožava, sada kao i ranije, južne granice područja divizije. Država vrhovnog vođe 'komunista »Tita« je zauzećem Livna[2] i Tomišlavgrada[3] dostigla do sada svoje najveće proširenje nakon što je već ranijim zauzećem Bihaća[4] izvršeno prisajedinjenje sa komunističkom .grupom južno od Karlovca. Sadašnja zaposednuta teritorija ima dužinu od 250 km i širinu oko 80 do 100 km.

Na njoj se nalazi Okruglo 63.000 naoružanih boraca. Oni takođe raspolažu teškim oružjem i artiljerijom, kao i motornim i zaprežnim vozilima i dovoljnim brojem tovarne stoke. Sed'ište vrhovnog partizanskog štaba[5] se nailazi u jednoj šumi kod Oštrelja (10 km južno—jugoistočno od Petrovca).

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2271, s. 165—9.
[2] Ovo je mesto 15. decembra 1942. zauzela 2. proleterska udarna divizija NOVJ (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 245, 247 i 251).
[3] Sada: Duvno. Ovo su mesto, posle kraće borbe, 19. oktobra 1942. zauzeli delovi 2. proleterske udarne divizije NOVJ (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 245 i 251).
[4] Vidi dok. br. 182, nap. 3.
[5] Reč je o VS NOV i POJ.

Uimešnom propagandom, nasilnim regrutovanjem i sklonostima ka uhistvima i pljački, koje vladaju u ovoj zemlji kod izvesnih krugova stanovništva, oni stiiču stalno prinove, tako • da se mora računati pre s porastom nego s nekim smanjenjem 1 moći komunista. Da bi se održala njihova vojna sposobnost, oni su prinuđeni da preduzimaju oružane upade po periferno delti područja i, budući da su upućeni na plen, oni oružje, municiju, opremu, pa čak i životne namirnice, stiču na. ovaj način.

Ovim nasilnim dejstvom i upotrebom oni su skoro uvek postizali uspehe.

. Tako je ova komunistička opasnost već odavno postala i politički problem, kome se Hrvati suprotstavljaju potpuno bespomoćno. Italijani su do sada prema njima pokazivali odbijajuću ravnodušnost.

'Opasnost koju ova raspoložena za napad i dobro naoružana " komunistička država predstavlja za Nemee, Italijane i Hrvate . očigledna je i jasna. Ona se ispoljava stalnim i sve češćim prepadima i napadima na graničnu oblast i u zonu bezbednosti. ' Tri puta su komunisti uspeli uzastopno da zauzmu Jajce i * tri puta su ih nemačko-brvatske trupe potisnule,[6] a oni ponova prikupljaju snage da bi i po četvrti put napali Jajce. Pri tome pada u oči i porast snaga koje se bacaju u borbu.

:U prvom napadu na Jajce učestvovalo je oko 2.000 kornu-;ništa (2 brigade); ovaj broj se u drugom napadu~popeo na 13.000 (3 brigade), a u trećem napadu je porastao čaik na 8.000 divizije). Od ovih jedinica, posle napada na Jajce, III udarila divizija je produžila s prodorom u pravcu Turbe — Donji Valkuf, dok je I proleterska divizija izvršila zaokret u pravcu severoistoka, prema Skender-Vakufu (20 km severoistočno iod Jajca).

Potisnuti od nemačko-hrvatskih trupa, Jajce je ponovo oslobođeno od neprijatelja, ali su se oni povukli samo nešto lalo kilometara na zapad, zauzeli položaje i iskopali rovove, potisnuti od susedne divizije, prodrli su delovi po glasu čule I proleterske divizije kroz neprohodnu oblast severno od Vlašić-planine, nadirući u dnevnim marševima ušli su 10 km dolinu Bosne i tom prilikom porušili železničku prugu kod »randuka i Nemile (12 i 16 km severno od Zenice).[7] Brzom

[4] Vidi dok. br. 151, 154, 160, 184 i 187.
[7] Reč je o dejstvima 3. udarne divizije NOVJ u dolini Bosne. **Prva** proleterska udarna divizija NOVJ (bez 3. krajiške NOU briga-**;tle,** koja se nalazila kod Teslića) vodila je borbu u rejonu Prnjavor — Kotor-Varoš — Banja Luka (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 186, 196—201, 209—210, 228, 244 i 245, knj. 9, dok. br. 3 i 47).

akcijom 300 pravoslavnih dobrovoljaca grupe Zenica[8] oni su bili sprečeni da dalje prelaze Bosnu a ponovna akcija nemačkih i hrvatskih trupa ih je razbila, tako da su se povukli na zapad, istim putem kojim su bili i došli. Delovi ove neprijateljske grupe prešli su kod Bareva (8 km severno od Jajca) Vrbas i priključili se komunistima koji su se nalazili zapadno od Jajca, kod Magaljdola (10 km severozapadno od Jajca). Mrkonjić-Grad, Jezero, Trnovo i Dragnić (18 — 20 km zapadno, odnosno jugozapadno od Jajca) zaposednuti su od strane neprijatelja. Snage koje tamo stacioniraju odvode se u cilju pojačanja u pravcu Jajca.

Na osnovu postojećih hrvatskih izveštaja, navodno, jedna komunistička grupa se nalazi na maršu iz prostora Kupres za Bugojno.

Komunisti koji prodiru iz prostora Bijeljine u pravcu juga naneli su pravoslavnim dobrovoljcima grupe Majevica teške gubitke, tako da su delom i uništeni.[9] Neki njihovi delovi su se čak priključili komunistima, zbog čega se posebnom akcijom morao čistiti prostor Brčko — Tuzla — Rača — Zvornik. U akcijama čišćenja uspešno su učestvovali pod samostalnom komandom i pravoslavni dobrovoljci grupe Kovačević i Derikonja.

Komuniste koji su bili potisnuti od nomačko-hrvatskih jedinica na jug napali su i rasturili pravoslavni dobrovoljci severno od Šekovića (18 km severozapadno od Vlasenice). Njihovi delovi su se zaustavili severno od Drinjače (zapadno od Zvorniika). Komunisti imaju nameru da se Objedine sa grupom koja se stalno nalazi u Šekovićima, da bi u ovoj relativno mirnoj oblasti zajedno prezimili.

Pravoslavni dobrovoljci i ustanici:

Ovi su se u ovom izveštajnom periodu držali relativno mirno i uspešno su učestvovali, po sopstvenom nagonu, u suzbijanju komunista, među kojima su bili grupa Borja[10] (vođa: Radivoje Radić) na prostoru severno od Travnika, grupa Zenica[11] (vođa: Golub Mitrović) kod Nemile i Vranduka, kao i grupe Derikonja[12] i Kovačević[13] na prostoru Šekovići i Zvornik.

[8] i [11] Odnosi se na Zenički četnički odred.

' Majevičkom četničkom odredu gubitke su naneli 6. istočnobosanska NOU brigada, 3. odred 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske i Majevički NOP odred. Međutim, pod dejstvom nadmoćnijih snaga ove partizanske jedinice su se probile u Birač, gde su, u sadejstvu sa Birčanskim NOP odredom, razbile deo četničkih snaga koje su se povukle na Romaniju (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 253, knj. 11, dok. br. 140; R. Petovar, n.d., str. 112).

[10] Misli se na Borjanski četnički odred.

[12] Savo

" Krsto. Bio je komandant Vlaseničke četničke brigade.

Mada su pravoslavni dobrovoljci na ovaj način stvorili utisak da oni, navodno, priznaju interese nemačkog Vermahta i hrvatske države, ne sme se gubiti iz vida da su oni za slamanje komunista zainteresovani samo da bi odstranili _ jednu dalju prepreku u stvaranju velikosrpske države, u koju oni polažu nadu.

Iz novih zaplenjenih dokumenata može se jasno videti da su sve pravoslavne dobrovoljačke grupe u Bosni povezane sa antikomunističkim vođom Jevđevićem. S Jevđevićem su čak održani i dogovori vođe pravoslavnih dobrovoljaca u italijanskoj interesnoj zoni. Pošto Jevđević nije nikada krio da je pripadnik Draže Mihailovića, to je stav pravoslavnih dobrovoljačkih grupa jasan.

Nezavisno od propagandne delatnosti koju razvija Jevđević, njegova vojna snaga nije za potcenjivanje, koja prema najnovijim izveštajima broji oko 24.000 ljudi sa oko 23.500 pušaka i preko 400 mitraljeza.

Sve ove antikomunisite Italijani snabdevaju oružjem i opremom.

Držanje ovih znatnih vojnih snaga, koje borave južno od sigurnosne oblasti divizije na italijanskom području, trenutno je nejasno; ipalk postoje zapjenjeni dokumenti iz kojih proizlazi da i ova vojna sila ima samo zadatak da pod vodstvom Draže Mihailovića pripremi osvajanje Bosne u velikosrpskom smislu.[14]

II. *Pojedinosti:*

Prostor Teslić: [7]

Prema hvratskim izveštajima, jedna komunistička grupa od 500 ljudi zauzela je Kulaše[15] (20 km severozapadno od Teslića). Pravoslavna grupa Borja, koja se bila suprotstavila komunistima, poterala je ove u pravcu jugozapada.

Prostor Jajce:

Na osnovu našeg izviđanja, u Magaljdolu se nalazi 500 komunista. U Čirakovcu i Majdanu (10 i 12 km zapadno od Jajca)

[14] Opširnije o planovima Draže Mihailovića vidi Mišo Leković, Planovi Draže Mihailovića o uništenju »partizanske države« u zapadnoj Bosni u drugoj polovini 1942. godine, Jugoslovenski istorijski časopis br. 1—2, 1966; Branko Latas, četnici Draže Mihailovića u borbi za uništenje »Bihaćke republike« (decembar 1942 — februar 1943), AVNOJ i narodnooslobodilačka borba u Bosni i Hercegovini (1942 — 1943), Institut za istoriju, Sarajevo, Rad, Beograd, 1974, str. 361—375.

[15] U tom je rejonu dejstvovala 3. krajiška udarna brigada 1. proleterske udarne divizije NOVJ (Zbornik, tom IV, knj. 9, dok. br. 3 i 47).

nalazi se po jedan bataljon, a u šumovitoj oblasti između Graca (12 km zapadno od Mrkonjić-Grada) i Crnog vrha (10 km severozapadno od Mrkonjić-Grada) oko 400 komunista. Komandant komunista kod Magaljdola je izvesni Čekić koji trdba, pozivanjem regruta iz Gerzova, Dragnića i Trnova (13, 20 i 10 km jugozapadno od Mrkonjić-Grada), da prikupi pojačanja za nov napad na Jajce. Oružje, zalihe municije, rezerve, kao i jedna kolona za dotur, koja se sastoji od kamiona i zaprežnih vozala, nalaze se u Mrkonjić-Gradu.

Neprijatelj je ponovo zauzeo Barevo (8 km severno od Jajca) i Bešpelj (9 km severno od Jajca).

Prostor Zenica:

Grupe komunista koje su bile prodrle do železničke pruge uskog koloseka Brod — Sarajevo povukle su se preko Orahoviee i preko severnih padina Vlašić-planine, delom u pravcu severa a delom u pravcu zapada. Radi se očigledno o grupama I proleterske divizije. Prostor severno od Travnika, gde su komunisti držali zaposednut čalk i manastir Gučja Gora, očistile su nemačke i hrvatske trupe.

Prostor Sarajevo:

Sakupljanje i hapšenje grupa komunista u vezi sa opsežnom istragom nije još završeno. Na osnovu postojećih 'izveštaja, koji su u međuvremenu primljeni, radi se o jednoj većoj organizaciji. Preduzeta isu dalja hapšenja.

Prostor Romanija — Rogatica:

Posle povlačenja pravoslavnih dobrovoljaca na prostor južno od demarkacione linije, na Romanijd i u prostoru Rogatica vlada mir. Budući da ni ustaše ne sprovode nikakve da je »akcije«, nije došlo ni do (kakvih sukoba sa srpskim stanovništvom.

Višegrad su, na osnovu jednog sporazuma sa itallijams'kom komandom zaposele nemačke trupe čim su ga Italijani napustili. Na ćelom prostoru oko Višegrada vlada potpun mir.

Prostor Tuzla:

Grupa komunista koju su potisle nemačko-hrvatske trupe prešla je Spreču i probila se kod Osmaka (14 km zapadno od Zvornika) u pravcu juga da bi se domogla Šekovića. U njenom daljem prodiranju napale su je i rasturile grupe pravoslavnih dobrovoljaca Deri'konje i Kovačevića.

III. *Iz neprijateljskih dokumenata i saslušanja:*

Komunisti odmah obrazuju tzv. »teritorijalne jedinice« pod nazivom »partizanski odredi«. Aktivne jedinice imaju naziv

»Narodnooslobodilačka vojska«. Odredi su vezani za izvesno područje koje im određuje glavni štab i ovo ne smeju napustiti. Jedinice Narodnooslobodilačke vojske su mobilne i njih glavni štab, za razne operacije, prebacuje iz jednog prostora u drugi.

Naređenja za put potpisuje samo komandant bataljona. Ona moraju sadržati: razlog puta, datum polaska i povratka, pečat bataljona i potpis njegovog nosioca. Samo na osoovu ovog dokumenta komunisti mogu dobiti na proputovanju hranu i smeštaj. Inače svi komunisti koji ne poseduju ovu objavu hapse se i privode u diviziju na pnesuđivanje. Kada se vojnici šalju u vojne ili građanske bolnice, onda to mora oveiiti na poleđini objave sanitetski referent brigade.

Svaka brigada mora da raspolaže jednim inžinjerijskim vodom. Sastav: 2 odeljenja od po 10 ljudi, i to 1 pionirsko i 1 minerško odeljenje, 1 električar, 1 kuvarica i 1 bolničarka, koji su svi potčinjeni jednom starijem vodniku. Ukupno brojno stanje inžinjerijskog voda iznosi 24 čoveka. Osim toga, svakom inžinjerijskom vodu se dodeljuju 3 tovarna grla.

Kada se osvoji neki grad, onda nijedan vojnik ne Srne da se odvoji od svoje jedinice i da pljačka. Svaki onaj koji se uhvati u pljački odmah se strelja. U privatne kuće oni smeju da ulaze samo po odobrenju komandira čete. Ovaj, pak, sme da im izda takvo odobrenje samo onda ako je dotična kuća sumnjiva. Inače za pretres stanova su ovlašćeni samo za to određeni komunisti. Prilikom zauzimanja nekog mesta, štab brigade odmah organizuje sabirno mesto za plen. Ovde se donose svi predmeti od značaja za rat. Sve ostalo se ostavlja stanovnicima. Ako se u nekom osvojenom mestu nalazi banka, onda se odmah obrazuje komisija od 3 člana. Qva, zajedno sa blagajnikom, oduzima novčane iznose, sastavlja potvrdu a novac zajedno s kopijom potvrde šalje diviziji. Kopija potvrde se uručuje blagajniku.

Prilikom većih marševa brigade primaju od divizije za sve predviđene dane hladan obrok. Tako su brigade III udarne divizije prilikom rnarša iz Glamoča na pripremni položaj primile hranu za 3 dana.

Fortner

Razrez u konceptu.

BR. 187

IZVEŠTAJ 714. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 27. DECEMBRA 1942. KOMANDANTU NEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ O AKTIVNOSTI PARTIZANSKIH SNAGA U ZAPADNOJ BOSNI[1]

STROGO POVERLJIVO

Pril. 8[2]

ORIGINAL 548

714. peš. div.
Odelj. Ia, br. 365/42 str. pov.
Div. St. Qu., 27. decembar 1942.

KOMANDANTU NEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ

Izveštaj o situaciji

I. Opšta situacija:

Posle odbijanja napada na Bos. Novi, deblokitranja Sanskog Mosta i otklanjanja opasnosti od Banje Luike, neprijateljski neposredni pritisak na južnom frontu divizije je popustio. Ima se utisak da su se ustanici, ostavivši, odnosno Asturivši delove snaga za vezivanje naših snaga, povukli da bi, možda, bili jaki na drugom mestu (Jajce), ili da pripreme nove akcije.

Kao naročito osetljive tačke ističu se rejomi obezbeđeni posve nedovoljnim snagama, i to
između Bos. Novog i Prijedora,
Prijedora i Banje Luke i
rejona istočno od Banje Luke
(Prnjavor, Jošavka).

II. *Situacija kod neprijatelja:*

U rejonu Kostajnice u izveštajnom periodu aktivnost ustanika i dalje je rasla. Jedan napad na Kostajnicu je odbijen,[3] železnička linija Kostajnica — Volinja na više mesta je razorena za duži period, hrvatske snage za obezbeđenje železničke linije na odseku Kostajnica i Sunja razbijene su ili zarobljene, fortifikacijsfci objekti su porušeni. Izvesno poboljšanje situacije nastupiće tek po dovođenju bataljona upućenih za deblokiranje Bos. Novog i Sanskog Mosta.

JJ rejonu Bos. Novi neprijatelj se u poslednje vreme drži pasivno. Prvi napadi u toku noći 26/27.12. s jugoistočnog, istočnog i severoistočnog pravca na Bos. Novi, na Blagaj[4] (7 km istočno od Bos. Novog) i na uporište istočno od Svodne (na pola puta Bos. Novi — Prijedor) dozvoljavaju da se zaključi da je neprijatelj pojačao aktivnost u ovom rejonu i da pri nedovoljnim snagama za obezbeđenje postoji mogućnost da neprijateljske snage preko Sane krenu na sever.

Posle deblokiranja *Sanskog Mosta* 21. 12, prema iskazima prebeglica i na osnovu procene neprijatelja, glavnina neprijateljskih snaga angažovanih na *zapadnoj obali Sane* povukla se na jugozapad. Neprijateljske posade zadržale su se na uzvišenjima oko Sanskog Mosta i pred St. Majdanom.

Na istočnoj obali Sane, na osnovu otkrivene jačine neprijatelja i iskaza prebeglica, *u rejonu jugoistočno od Prijedora* treba smatrati da se nalazi najmanje jedna neprijateljska brigada, koja je delove za obezbeđenje isturila prema Prijedoru i Bronzanom Majdanu. Zbog veličine prostorije i s obzirom na raspoložive snage, u našim akcijama čišćenja te neprijateljske snage sit dosada uspevale da se uvek vešto izvuku. Pored vezivanja naših snaga u Prijedoru i ometanja dotura pravcem Prijedor — Sanski Most i dovođenja u ispravnost železničke linije Prijedor — Sanski Most, te snage predstavljaju neposrednu opasnost za železničku prugu Prijedor — Banja Luka, koja je takođe obezbeđena samo nedovoljnim hrvatskim snagama.

"Južno od Banje Luke ustanička grupa povukla se iz rejona Kotor-Varoš i severozapadno od tog mesta.

Istočno i severoistočno od Banje Luke neprijateljska grupa pomenuta u izveštaju od 18. 12. zadržala se i dalje u rejonu Jošavka (10 km istočno od Musi. Čelinca) — jugozapadno od Prnjavora.[5] Kako se ova grupa do sada nije pokazala naročito aktivna, izgleda da se time potvrđuje pretpostavka da ona u tom rejonu vrši regrutovanje i snabdevanje.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2258, s. 1312—4.
[2] Dopisano rukom.
[3] Reč je o napadu jedinica 7. divizije NOVJ 16/17. decembra 1942. na uporišta na Rovinama i na ž. st. Volinja (kod Kostajnice) i bunkere uz vijadukt na pruzi kod te stanice (Zbornik, tom V, knj. 10, dok. br. 61, 66, 139, 141 i 162).

[4] Odnosi se na dejstva 5. krajiške NOU brigade, koja je ubačena u pozadinu neprijateljskog fronta (Zbornik, tom IV, knj. 9, dok. br. 8 i 11).
[5] Delovi 1. proleterske udarne brigade su u rejonu s. Čelinca (kod Banje Luke) 22. decembra 1942. vodili borbe protiv 1. bataljona 741. pp (Hronologija, str. 388).

Delove za obezbeđenje koji se iz te ustamčke grupe isturaju u rejonu 10 km istočno od Klašniee (16 km severoistočno od Banje Luke) naše izviđačke snage s vremena na vreme potiskuju. Da je glavni pravac snabdevanja divizije, Banja Luka — Okučani, ugrožen pokazao je napad te neprijateljske grupe na Klašniee.

III. *Sopstvena situacija:*

Snage nemačkih. i hrvatskih trupa su veoma iscrpene neprekidnim dejstvima koja su nedeljama izvođena.

Osvežavanje trupe naizmeničnoim upotrebom i odmorima, koje divizija nastoji svim sredstvima da ostvari, moguće je postići samo u veoma maloj meri.

Raspoložive snage nisu dovoljne da se izvrši preko potrebno obezbeđenje železničke linije Prijedor — Bos. Novi — Sunja i da se Prijedor i železnička pruga Prijedor — Banja Luka, koja je od naročitog značaja za snabdevanje trupa u rejonu Prijedor — Sanski Most, oslobode opasnosti koja im preti od neprijateljskih snaga otkrivenih u rejonu Prijedor — Bronzarvi Majdan — Sanski Most.

I.V.
6

pukovnik

[4] Potpis nečitak.

BR. 205

DIREKTIVA BROJ 47 ADOLFA HITLERA OD 28. DECEMBRA 1942. O ORGANIZACIJI KOMANDOVANJA I ODBRANE NA JUGOISTOKU[1]

Strogo poverljivo

Firer
OKW/WFSt/Op. br. 552273/42 str. pov.
Za načelnika! F.H.Qu., 28.12.42.

Samo po oficiru kuriru! 24 primerka
... primerak

DIREKTIVA BR. 47

y za nadležnost komandovanja i odbranu područja Jugoistoka

I. —

Situacija u Sredozemlju omogućava u dogledno vreme napad na Krit, nemačke i italijanske baze u Jegejskom moru, i na Balkansko poluostrvo.

Treba računati s tim da će taj napad podržati ustanički pokreti u zapadnim balkanskim zemljama.

Pojačan uticaj anglo-američkih snaga na *držanje Turske* zahteva pojačanu pažnju i u tom pravcu.

II. —

Zbog te situacije i razvoja događaja u Severnoj Africi prenosim zadatak odbrane područja Jugoistoka, uključujući i ostrva ispred njega, na *komandanta oružanih snaga na Jugoistoku,*[2] koji mi je kao komandant Jugoistoka[3] (H.Gr.»E«) neposredno potčinjen.

Za izvršenje zadataka obalske odbrane važe načela direktive br. 40Z*

Kopnene snage Saveznika biće, ukoliko bude potrebno, tek u slučaju neprijateljskog napada potčinjene *'u* taktičkom pogledu neposredno komandantu Jugoistoka.

[1] Snimak overenog originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV--T-608, r.' 1, s. 928—35. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko parafa, datuma i napomena, verovatno, od korisnika.

[2] Wehrmachtbefehlshaber Südost

[3] Ob. Südost—Oberbefehlshaber

" Vidi dok. br. 156.

Tada će snage savezničke ratne mornarice i vazduhoplovstva biti u taktičkom pogledu potčinjene komandantu odgovarajućih delova Vermahta.

Ti odnosi potčinjenosti stupiće na snagu posebnim naređenjem.

Za pripremu takve odbrambene borbe, komandant oružanih snaga na Jugoistoku ima sledeće zadatke:

1. — *Priprema odbrane* na obalama s težištima na Dodekanezu, Kritu i Petoponezu, koje treba utvrditi, izuzev Mitilene i Hiosa.

2. — Konačno smirivanje pozadine i uništenje ustanika i svih vrsta bandi, što treba sprovoditi zajedno sa italijanskorn 2. armijom.

3. — *Priprema svih mera* koje bi bile potrebne u slučaju neprijateljskog napada na Balkan uz pomoć ili odobrenje Turske, a koje treba izvršiti u sporazumu sa bugarskom Vrhovnom komandom. Komandant Jugoistoka treba, pored toga, da reguliše za nemačko područje:

— *jedinstveno* kretanje pomorskih transporata po Jegejskorn moru, uključujući Krit i njegovo obezbeđenje;

— *snabdevanje* kopnenim i pomorskim putem za sve delove nemačkih oružanih snaga koji su angažovani na Jugoistoku, prema njihovim zahtevima i veličini transportnog prostora kojim se za to raspolaže;

— *donošenje odluka o svim pitanjima* koja proizi'laze iz jedinstvenog rukovođenja *transportom* i *službom veze* za sva tri vida Vermahta na okupiranom području Jugoistoka.

III. — *Organizacija komandovanja*

A) *Na nemačkom području*

1. — *Komandant Jugoistoka* je vrhovni predstavnik Vermahta na Jugoistoku i ima izvršnu vlast u oblastima koje su okupirale nemačke jedinice.

On vrši kontrolu nad civilnom upravom koju su organizovali komandanti tvrđave Krit.

Sa 1.1.1943. ukida se odredba po kojoj je komandant oružanih snaga na Jugoistoku bio potčinjen komandantu Juga.

2. — Komandantu Jugoistoka su potoinjeni:

a) za područje Hrvatske *»nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj«* (izuzev kad deluje u svojstvu vojnog atašea) i *»komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj«,*

b) za područje stare Srbije *»komandujući general i komandant u Srbiji«,*

c) za područje Soluna i ostrva Lemnos, Mitilene, Hiosa i Stratija, kao i za neutralnu zonu prema Turskoj i Trakiji *»komandant Soluna — Jegeja«,*

d) za područje luke Pirej, smeštajine rejome i područje nemačkih jedinica na Atiki, kao i za ostrvo Melos *»komandant Južne Grčke«,*

e) za područje Krita *»komandant tvrđave Krit«,*

f) za sva pitanja obalske odbrane *»admiral Jegeja«,*

g) *vojni ataše u Sofiji* u okviru zadataka koje ima van onih kao vojni ataše.

Za ratnu mornaricu ostaje na snazi dosadašnje razgraničenje između Grupe pomorskih sinaga Jug i nemačke Vojnopomorske komande Italije.

3. — *Vazduhoplovstvo*[5]

a. — *Vođenje vazdušnog rata*

aa) *Vođenje vazdušnog rata na ćelom Sredozemlju,* izuzev područja Sredozemnog mora uz južnu Francusku, ostaje zadatak *komandanta Juga.*

1.) On će dobijati direktive za vođenje operacija u centralnom delu Sredozemnog mora preko Komando Supremo.

2.) U istočnom delu Sredozemnog mora i na području Balkana od komandanta vazduhoplovstva prema mojim direktivama.

U tom cilju će komandant vazduhoplovstva i Komando Supremo međusobno uskladiti načelne planove za vođenje vazdušnog rata.

bb) Da bi se obezbedilo jedinstvo vođenja zajedničkih operacija u istočnom delu Sredozemnog mora i na Balkanu, pre

[5] Ovaj deo direktive je izmenjen 1. juna 1943. Novi tekst glasi::
»a) *Vođenje rata u vazduhu*
aa) Vođenje rata u vazduhu u istočnoj oblasti Sredozemnog mora i u oblasti Balkana vrši se putem Komande vazduhoplovstva Jugoistok. Ona dobija uputstva preko Komande ratnog vazduhoplovstva po mojim smernicama.
bb) Komanda ratnog vazduhoplovstva i Komando Supremo će radi obezbedenja jedinstvenog vođenja rata u vazduhu u oblasti Sredozemnog mora međusobno uskladiti načelne ciljeve.
cc) Tesnom saradnjom između Komande vazduhoplovstva Jugoistok i Komande Jug ima da se obezbedi da zajedničko vođenje rata u vazduhu u srednjoj i istočnoj oblasti Sredozemnog mora teče bez sukoba i povezano,
b) *Odbrana u vazduhu*
U oblasti Balkana pripremanje i vođenje odbrane iz vazduha dužnost je Komande vazduhoplovstva Jugoistok prema uputstvima Komande ratnog vazduhoplovstva u tesnoj saradnji s Komandantom Jugoistoka« (AVII, NAV-T-601, r. 1, s. 997).

svega u obalskoj odbrani, komandant Juga treba da odredi jednu komandu koja će sarađivati s 'komandantom Jugoistoka u pogledu vođenja vazdušnog rata na tome području. Tu spada i priprema organizacije aerodromskog obezbeđenja na području Balkana, kao i priprema saradnje sa saveznicima u slučaju neprijateljskog napada.

b. — *Vazdušna odbrana*

aa) Priprema i vođenje vazdušne odbrane u centralnom delu Sredozemnog mora jeste zadatak komandanta Juga preko Komando Supremo.

bb) Za pripremu i vođenje vazdušne odbrane na području Balkana zadužen je komandant Jugoistoka, a sprovodiće je prema instrukcijama komandanta Juga, da bi se sprovelo jedinstveno vođenje vazdušnog rata i za istočni deo Sredozemnog mora.

B) Uskom saradnjom sa *saveznicima* treba obezbediti *pripremu* vođenja operacija i unutrašnji mir u zemlji. Treba izvršiti razmenu oficira za vezu, ukoliko to do sada nije učinjeno. U vezi s tim važe sledeće smemice:

1. — Italija

a) *Kopnena vojska*

Naređenja za koja se bude smatralo da su potrebna za italijansko područje treba podneti Vrhovnoj komandi Vermahta, koja će ih usaglasiti s Komando Supremo. Ova će zatim odgovarajuća naređenja uputiti italijanškim armijama koje su angažovane na području Jugoistoka.

b) Ratna mornarica

Direktive koje komandant Grupe pomorskih snaga Jug namerava da uputi italijanskom admiralu Dodekaneza u cilju priprema dostaviti kao koncepte Komandi ratne mornarice, koja će tražiti za njih saglasnost od Supermarine. Supermarina će izdati odgovarajuća naređenja pošto dobije saglasnost Komando Supremo.

c) *Vazduhoplovstvo*

Naređenja za koja se bude smatralo da su potrebna za italijanslko vazduhoplovstvo na području Jugoistoka treba podneti komandantu Juga, koji će ih, posle pribavljene saglasnosti od Komando Supremo, usaglasiti s Komandom italijanskog vazduhoplovstva i isposlovati izdavanje odgovarajućeg naređenja.

2. — *Bugarska*

Teži se da se sličan postupak sprovodi i sa bugarskim oružanim snagama (ostaje da se sačeka rezultat razgovora sa Bugarima).

3. — *Hrvatska*

Saradnja sa Hrvatskom i angažovanje hrvatskih oružanih snaga odvijače se 'kao i do sada.

Komandant Jugoistoka i komande nemačke ratne mornarice i vazduhoplovstva obavezne su da obezbede jedinstvenost priprema za odbranu na ćelom području Jugoistoka i imaju pravo da kontrolišu mere koje su u tom cilju naređene.

IV. —

Komandant Jugoistoka ima *sva prava teritorijalnog komandanta* nad sva tri vida oružanih snaga i nad SS jedinicama u delovima Hrvatske, Srbije i Grčke koje su zaposele nemačke jedinice, uključujući i grčka ostrva. Oblasti koje su okupirale isključivo nemačke jedinice su *operacijska zona.* Tu komandant oružanih snaga na Jugoistoku sprovodi izvršnu vlast preko komandanata koji su mu potčinjeni.

Delovi Hrvatske koje su zaposele nemačke trupe ili u kojima one izvode operacije takođe važe kao operacijska zona. U oblastima koje pripadaju *italijanskoj* okupacionoj zoni, a u kojima su smeštene nemačke jedinice, komandant Jugoistoka ima pravo komandovanja nad svim delovima oružanih snaga, ukoliko to zahteva vojni zadatak nemačkih oružanih snaga.

0 razgraničenju prava komandanta Jugoistoka i *»opunomoćenika Rajha za Grčku«* vidi u prilogu.

V. —

Ovim se stavljaju van snage direktiva br. 31 od 9.6.1941.[6] i naređenje OKW/WFSt/op. br. 551743/42 str. pov. od 13.10. 1942.[7]

Pot. Adolf Hitler

Tačnost overava:

generalštab, pukovnik

1 prilog (povezan)
Dostavljeno:/
[9]

[6] Vidi dok. br. 66, nap. 2.
[7] Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.
" Potpis nečitak.
[9] Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena uprava, komandi i komandanata kojima je ova direktiva dostavljena.

BR. 187

IZVEŠTAJ KOMANDANTA NEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 28. DECEMBRA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O REZULTATIMA I ISKUSTVIMA OPERACIJE »TUZLA II« PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA U REJONU SAVA — DRINA — BRČKO — ZVORNIK[1]

Poverljivo

Prepis!

718. peš. divizija
Prim. 9. jan. 1943. god.
br. 88/43
Referent Ia

K-t nem. trupa u Hrvatskoj **O.U., 28.12.1942**
Ia, pov. br. 776/42.

BORBENI IZVEŠTAJ O OPERACIJI »TUZLA II«

1.) Zadatak jedinica:

Po zapovesti k-ta nem. trupa u Hrvatskoj, 10.12.1942. je naređena operacija »Tuzla II«.'

Zadatak:

uništenje partizanskih odreda, jačine oko 1000 ljudi, koji se nalaze u rejonu Sava — Drina — Brčko — Tuzla — Zvornik.[4]

U tu svrhu formirana je Borbena grupa »Sušnik" pod komandom pukovnika Sušnika, k-ta 738. gren. puka.

Jedinice i sastav:

Vidi prilog l.[5]

[1] Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 1072-4.
[2] i [12] Štambilj primaoca.
[3] Vidi AVII, NAV-T-315, r. 2270, s. 1022—3.
[4] Dejstva Borbene grupe »Sušnik«, ojačane ustaško-domobranskim snagama, počela su 15. decembra 1942. protiv 6. istočnobosanske NOU brigade, 3. odreda 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske i Majevičkog NOP odreda, koji su se, posle višednevnih borbi, 18. i 19. decembra probili preko komunikacije Tuzla — Zvornik u Birač (Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 253, knj. 11, dok. br. 140; R. Petovar, n.d., str. 103—111).
[5], [4] i [8] Redakcija ne raspolaže tim prilozima.

Plan pulkovnika Sušnika predviđao je da angažovanjem šest grupa u koncentričnom napadu šatora partizane u rejon Priboj — Rožanj — Teočak i da ih razbije. Pošto je namera partizana verovatno bila da se probiju na zapad u pravcu Lopara ili na jug preko Caparda, komandant Borbene grupe »Sušnik« planirao je da najpre obrazuje liniju zaprečavanja: na zapadu na putu Tuzla — Čelić i na jugu na putu Tuzla — Zvornik, da bi po svaku canu sprečio pokušaj proboja iz obruča.

Tako je grupa C već 14.12. posela polazni položaj na liniji Draganovac — k. 736 — Lopare a 15.12. delovi 738. gren. puka liniju Caparde — Miljanovci radi ©jačanja hrvatske V bojne 8. peš. pukovnije, dok su ostale grupe tek 16.12. počele koncentričan napad. Dovlačenjem iz Tuzle poslednje raspoložive hrvatske I bojne 8. peš. pukovnije ojačana je linija zaprečavanja na putu Tuzla — Zvornik.

Pojedinosti toka operacije:

Vidi kartu, prilog 2[6].

Prema planu bilo je predviđeno da se okruženje završi 17. 12. Ipak je planirani tok doveden u pitanje time što zbog jakog neprijateljskog napada s linije Vukmir — Stolice (južno od Rožnja) nije mogla da dostigne naređeni dnevni cilj zapadna ustaška bojna koja je nastupala s juga. Ona je do 17.12. uveče bila odbačena na liniju Jajići — Kiseljak i nije uopšte pokušala da ponovnim napadom dostigne naređene ciljeve zbog toga što je njen komandant potpuno zatajio. To je prouzrokovalo formiranje breše između 2. ustaške bojne široke 3 km, kroz koju se noću 17/18.12. probilo na jug oko 600 partizana.

Ta partizanska grupa je 18.12. pre podne izvršila napad na položaj Capardi — Osmaci, koji su utvrdili Hrvati. Energičnom intervencijom komandanta I bataljona 738. gren. puka, koji je rukovodio odbranom Caparda, i hrabrim držanjem komandanta hrvatske bojne neprijatelju je pružen odlučan otpor i naneti su mu teški gubici. Prva četa 738. gren. puka (rezerva Borbene grupe), koja je hitno prebačena kamionima iz Tuzle za Merniće, napala je s boka neprijatelja koji je nadirao, tako da ga je potpuno razbila, a ostatak se povukao na jug. Prema izveštaju četnika,[7] te partizane su dočekali četnici 6 km južno od Caparda i većim delom uništili.

[7] Reč je o Majevičkoj četničkoj brigadi.

U ovoj borbi je nestalo 77 hrvatskih vojnika iz uporišta Rudnik koje se predalo bez borbe. Od njih se 31 lice ponovo vratilo 18.12. uveče bez oružja i odeće. Komandant Borbene grupe ih je predao hrvatskoj diviziji sa zahtevom da ih izvede pred ratni vojni sud zbog kukavičkog držanja pred neprijateljem.

Dalji tok operacije »Tuzla II« protekao je do 20.12. bez znatnijih borbenih dejstava.

Zaključak:

Uspešno su razbijeni partizani koji su se nalazili u rejonu severoistočno od Tuzle. Samo mali deo je uspeo da se probije. Ponovo je uspostavljen mir u rejonu severoistočno od Tuzle.

Izveštaji o plenu i gubicima:

Vidi prilog 3.[8]

a) Sve starešine moraju se stalno boriti protiv izvesne nemarnosti jedinica. Gubitak 2 oficira samo je posledica nepažnje.

b) Prenošenje zapovesti preko velikih odseka moglo se vršiti samo radio-vezom. Tu se pokazalo da je veliki nedostatak nedovoljna opremljenost jedinica radio--uređajima, naročito zbog toga što hrvatske jedinice koje su 'bile povezane s nemačkim 'nisu raspolagale nikakvim sredstvima veze. Nije preporučljivo upotreba kurira na teško prohodnom terenu.

c) Neophodno je da se jedinice opreme inžinjerijskom opremom. Putevi su delimično oštećeni a mostovi porušeni, tako da su se često morali podizati pomoćni mostovi radi dotura.

d) Haubičke baterije su vezane za puteve i zato se mogu koristiti samo pod određenim us'lovima. Potrebno je da se dodeli i brdska artiljerija.

e) Slabije izviđačke patrole izlažu se opasnosti da budu opkoljene i da ih napadnu s više strana.

f) Pri ograničenom izboru raspoloživih jedinica potrebno je da se obrazuju tako široke borbene zone da se ne mora sprečavati provlačenje neprijatelja, naročito noću.

g) Veliku teškoću je pričinjavao dotur od bataljona do četa. Treba nastojati da se što više uzimaju u najam tovarna grla.

h) Jedinice su se snabdevale na terenu, izuzev hleba, začina i pića.

i) Zrnaste stočne hrane, naročito za artiljerijske konje, nema dovoljno na veoma teškom terenu. Dok se prilikom nabavljanja sena i slame na terenu nije nailazilo na teškoće, zrnasta stočna hrana se teško obezbeđivala. Ako se ostane na dosadašnjim obrocima zrnaste stočne hrane jedinice neće za dugo biti sposobne za dejstva.

3.) *Saradnja sa hrv. domobranima i ustašama*

a) Saradnja sa hrvatskim domobranima protekla je uglavnom bez teškoća. Posebno je kod viših komandi i oficira postojala volja i razumevanje za saradnju. Tačno su se pridržavali naređenja za nastupanje.

b) Vrednost hrvatskih jedinica koje su učestvovale u operaciji bila je veoma različita. Dok su bojne 8. peš. pukovnije i potčinjene baterije pokazivale zadovoljavajući stepen obuke, jedinice 6. i 3. peš. pukovnije' pokazivale su znatne nedostatke, kako u disciplini tako i u taktičkoj obuci. Dobija se utisak da je kod mnogih jedinica nestalo volje za borbu. One predstavljaju opasnost kao liferanti oružja partizanima.

c) Hrvatski domobrani nastoje da se vežu za mesta i sve mirno posmatraju šta se događa u užoj i široj okolini. Stepen obuke jedinica je veoma nizak. Ne pokazuju ni razumevanje niti dobru volju' za situaciju i izvršenje svojih zadataka. Noću iz straha pale velike logorske vatre i tako otkrivaju sopstveni položaj. Oficiri nemaju razumevanja za staranje o jedinici niti za taktičku Obulku. Međutim, pojedini hrvatski oficiri, većinom nemačkog porekla, držali su se veoma dobro. Bilo bi poželjno da vojna nadleštva takve unaprede.

d) Hrvatski domobrani su skloni da, verovatno iz straha od neprijatelja, preuveličavaju unedogled neprijateljske vesti i da poverujiu svakoj glasini i izjavi stanovnika.

e) Za ustaške jedinice važi isto što i za domobrane. Razlika je samo u tome što su ustaški oficiri po vrednosti još niže od domobranskih.

[9] Ovi domobranski pukovi su pripadali: 3. pukovnija 2. pd a 6 i 8. pukovnija 3. pd.

f) Upadljiva je težnja hrv. domobrana da pogodnim izveštajima navedu nemačke oružane snage da istupaju protiv preostalog srpskog stanovništva.

4.) *Četnici:*

Vrednost četničkih grupa je različita. Dok su se četnički odredi u rejonu severoistočno od Tuzle (Grupa Kerović)'" pokazali kao nepouzdani i delimično sarađivali s partizanima, četnici južno od puta Tuzla — Zvornik (Kovačevi ćevi) težili su saradnji s nemačkom vojskom, sa zajedničkim ciljem da iskcrene partizane. Dobija se utisak da četničke grupe u rejonu Tuzla odbijaju suradnju s Mihailovićem i da su sami sebi postavili cilj da štite srpska stambena područja od partizana i ustaškog terora.

5.) *Muslimani:*

a) Muslimansko stanovništvo u rejonu Tuzle je u svakom pogledu nepouzdano. Gnii paktiraju kako sa Hrvatima tako i sa Srbima i partizanima i pokušavaju da izigraju jedne pomoću drugih.

b) Muslimanska milicija majora Hadži-Efendića[11] ostavlja spolja utisak discipline. Saradnja s njima protekla je bez smetnji. Ipak treba strahovati da bi se oni u slučaju da partizani ozbiljno napadnu predali ili prešli njima. Srpsko stanovništvo strahuje od vojnika muslimanske milicije jer ovi često pljačkaju njihova sela. Bilo bi poželjno da se razoružaju.

pot. Liters

Dostavljeno:

K-tu oruž. snaga na Jugoistoku	1
Pukovniku Sušniku	1
Ia	1
ukupno	3

Tačnost prepisa overava:
po naređenju

kapetan i ađutant puka

Vojna pošta br. 40491
Prim. 6. jan. 1943.
Odelj. Ia, br. 20/43 pov.

[10] Radivoje Kerović je bio vojvoda majevički i komandant četničke Majevičke brigade.

" Reč je o domobranskoj dobrovoljačkoj jedinici, tzv. »Domdo postrojbi«, iz Tuzle, kojom je komandovao Hadži Efendić.

[13] Potpis nečitak.

BR. 187

IZVOD IZ MESEČNOG IZVEŠTAJA OPERATIVNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. DECEMBRA 1942. O DOVLAČENJU 369. I 187. DIVIZIJE, VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, BORBAMA PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA U NDH I O PRIPREMI OPERACIJE »VAJS«[1]

;'K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12. armije) H.Qu„ 31.12.1942.
Odelj. Ia

Izveštaj o delatnosti odeljenja Ia za vreme od 1. do 31. decembra

6.12.
prilog 7

.Dovlačenje 369. hrv. divizije

OKW ja naredila da se najpre 369. hrv. divizija, bez ojačanog •369. pp, premosti u Hrvatsku. K-t oružanih snaga na Jugo-,istoku izdaje zapovest nemačkom opunomoćenom generalu u ^Hrvatskoj i k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj da se 369. hrv. 'divizija premesti u Srem u cilju oslobođenja delova 717. pd 'koji su tamo angažovani. Nemački opunomoćeni general u ^Hrvatskoj će u sporazumu s k-tom nemačkih trupa u Hrvatskoj i 369. hrv. divizijom regulisati smeštaj divizije. Za utvrđivanje divizije i dovršavanje njenog opremanja treba predvideti smeštaj u jednom stalnom rejonu. Batalljone ne treba xepkati. (Ia, str. pov. br. 3343/42).[3]

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII NAV-T-311, 175, s. 386—99.

[2], [8], [12], [5], [7], [2S], [30], [3S], [3S], [4i], [45], [50] i [51] Izostavljeno se ne odnosi Jugoslaviju.

[3] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057759. Vrhovna komanda «Vermahta je 6. decembra 1942. naredila da se formira 369. legionarka divizija od ljudstva iz NDH, s nemačkim komandnim kadrom ..AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057800).

Prilog 8

Premeštanje 369. hrv. divizije

Kit oružanih snaga na Jugoistoku moli načelnika H. Riist i BdE za što skorije dovlačenje 369. hrv. divizije u rejon Beograd **(isključno) — Fruška gora — Vinkovci — [Sretmska] Mitrovica. (Ia, str. pov. br. 3359/42).**[4]

7.12.

Savetovanje kod' načelnika

7.12. je održano savetovanje kod načelnika. 0 predmetu savetovanja **vidi službenu zabelešku, prilog** *9.*[5]

[4] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057758.

[5] U zabelešci sa ovog referisanja, između ostalog piše:

»714. i 718. pd tukle su, pojačanim napadima, komunističke snage oko Jajca i Bosanskog Novog i nanele im osetne gubitke. Neprijatelj pokušava da se povuče na svoju partizansku teritoriju, u trećoj zoni, dakle, i dalje ostaje problem kako neprijatelju tamo prići. Kako se neprijatelj može goniti u trećoj zoni[...] S naše strane, kao i od strane Vrhovne komande Vermahta, poslednjih nedelja su u ovom pogledu upućivani pozivi za pomoć italijanskoj Vrhovnoj komandi. Od italijanske 2. armije je traženo da konačno obavesti o njihovoj nameri. Što se tiče evakuacije 2. zone, italijanska Vrhovna komanda je izjavila da će se prihvatiti želje za održavanje 2. zone »ukoliko doteknu postojeće snage«. Manji nemirni rejoni su na području 187. rezervne divizije, severno od Save, u porastu[...] Odlučeno je da se 369. pešadijska pukovnija, koja se borila na Istoku i koja sada završava svoju reorganizaciju (1 ojačani puk) u logoru Delershajm ([Dollersheim], stavi nama na raspolaganje. Ona će biti premeštena u Srem, u rejon Rume, čime će 714. pešadijska divizija stajati nama na slobodnom raspolaganju i biti dovučena radi angažovanja u Hrvatskoj...

Načelnik je dalje nastavio. Ne radi se pri tom samo o neminovnosti da se savladaju bande i nemirno stanovništvo, nego, u datom slučaju, i da se u velikom stilu savladaju i neprijateljske operacije iskrcavanja. Pri tom mi moramo s tim računati da se nama jače snage ne bi više mogle dovesti[...] Mi moramo trajno natezati s postojećim sredstvima. Da to ide, pokazalo se sada pri okupaciji južne Francuske, koja je bila sprovedena bez dovlačenja novih snaga i gde se u isto vreme zamrzao zahtev za odbranu atlantskih položaja. Mi ćemo tako morati da imamo pred očima sasvim drukčije životne prilike nego što smo ih dosada imali.

Posle pretresanja ovih principijelnih stvari novog vođenja borbe, načelnik se okrenuo Srbiji. Savlađivanje Mihailovićevog pokreta postiglo je nove uspehe. Razoružanje četničkih odreda nastavice se. Okruglo 10.000 četnika se borilo na našoj strani, od toga se polovina povukla u šume. Jedna četvrtina, okruglo oko 4000 ljudi, bila je razoružana. Ostatak, oko 4000 ljudi, drži se još uz nas. Čitav Mihailovićev poziv na građansku neposlušnost bio je samo udar u prazno. Sama pretnja odmazdnim merama dejstvovala je zastrasavajuće. Streljanje onih koji su bili samo i osumnjičeni za sabotaže pokazalo je da su naši metodi pravilni[...]« (AVII, **NAV- LOI^**, r. 468, s. 8057753—6).

Prilog 15

Pooštrene borbe protiv bandi u zimu 42/43.

Komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj, k-tu Soluna — Jegeja, k-tu južne Grčke, k-tu tvrđave Krit, admiralu Jegeja, i na znanje k-tu Juga i 187. rez. divizije, izdaju se direktive u pogledu pooštrenih borbi protiv bandi u zimu 1942/43. (Ia, str. pov. br. 3370/42).[7]

[8]

Prilog 17

Borba protiv bandi u rejonu Tuzle

Za uništenje komunističkih bandi koje su se u većem broju pojavile u rejonu Tuzle, k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj se privremeno stavlja na raspolaganje 749. grenadirSki puk, ojačan jednom baterijom 717. divizije. (Ia, pov. br. 4946/42 od 7.12.42).[9]

[10]

Prilog 23

Formiranje udarnih grupni 187. rezervne divizije

K-t oružanih snaga na Jugoistoku moli načelnika H. Riist i BdE za što skorije saopštenje u kojoj formi i jačini treba da se formiraju udarne grupe 187. rez. div. u Hrvatskoj. Ubrzanije formiranja je hitno potrebno s obzirom na povećanu delatnost bandi u rejonu smeštaja divizije. K-t oružanih snaga na Jugoistoku predlaže da se sve mere potrebne za ovo regulišu neposredno između k-ta oružanih snaga na Jugoistoku i C 187. rez. divizije. (Ia, pov. br. 4952/42. od 8.12.42).[11]

[12]

' 11.12.

i, Prilog 25

Veza prilog 15 i 16

Alarmne jedinice

Komandantima Srbije, Hrvatske, Soluna — Jegeja, južne Grčke, tvrđave Krit, admiralu Jegeja izdaje se naređenje u po-

[7] Vidi dok. br. 194.

[8] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057727.

[9] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057705.

i i[i-i i iiiiA

gledu formiranja alarmnih jedinica. (Ia, str. pov. br. 3390/42 od 11.12.42).[13]

12.12.

Prilog 26

Borbeni ešelon 1. bug. okup. korpusa u Srbiji

Bugarsko ministarstvo rata se izjasnilo saglasnim s privremenom upotrebom borbenih ešelona bugarskog okupacionog korpusa van njegove dosadašnje okupacione zone. Komandujućem generalu i k-tu u Srbijii se naređuje da naredi i ubrzo izvrši formiranje borbenih ešelona, u smislu naređenja izdatog 7.12.42, i za ceo,bugarski okupacioni korpus.

Najveća jačina bugarskih borbenih ešelona: 1 div. štab, 4 pešad. bataljona, 4 baterije, 1 inž. četa, odgovarajuće jedinice veze. K-t oružanih snaga na Jugoistoku zahtevao je kod OKW brzo opremanje bugarskog okupacionog korpusa savremenini oružjem. (Ia, str. pov. br. 3391/42 od 12.12.42).[14]

[15]

Prilog 29

Direktiva za angažovanje i izgradnju železničkog osiguranja

Komandujućem generalu i k-tu u Srbiji, k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj, k-tu Soluna — Jegeja, k-tu južne Grčke i Štabu za osiguranje železnica u Larisi izdaju se »direktive za angažovanje i izgradnju utvrđenja kraj pruga«. (Ia, pov. br. 4991/42 od 12.12.42).[16]

[13] U ovom naređenju, između ostalog, piše:

»[...] Sve jedinice, koje ne pripadaju borbenom ešelonu, koje, dakle, u slučaju odlaska borbenog ešelona ostaju u rejonu smeštaja trupa, treba da budu obuhvaćene u *alarmne jedinice...*

Za formiranje alarmnih jedinica treba u njih putem teritorijalnih komandanata uključiti sve raspoložive snage bez obzira da li su u formaciji ili samo teritorijalno potčinjene, sa izuzetkom delova operativne vojske[...]

Alarmne jedinice treba opremiti lakim i teškim oružjem i teškim minobacačima i protivtenkovskim topovima ...

Prilikom formiranja alarmnih jedinica treba uzeti u obzir da se ne ide na to da se zaštite iste ustanove i objekti koje je čitava jedinica osiguravala. To nije moguće. Zaštita treba da se ograniči na mali broj naročito važnih objekata kao što su pruge, drumske veze, vojnoindustrijski objekti itd[...]

Borbena snaga alarmnih jedinica mora se svim mogućim sredstvima podizati. Pored ostaloga, tu spadaju: prepreke, mine, obmanjivanja svih vrsta (postavljanje natpisa »Pozor—mine« itd.), širenje glasova, zabrana izlaska civilnih lica, hvatanje talaca, uključivanje poverljivih civilnih stražara, obaveštajaca, pasa itd[...] (AVII, NAV--T-312, r. 468, s. 8057701—3).

[14] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057700.

[15] i [16] Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

13.12.

[17]

Prilog 31

Nemački general pri Glavnom stanu italijanske vojske saopštava: Po naređenju Vrhovne k-de italijanskih oružanih snaga, ital. 2. armija sprovodi sledeće mere: hrvatske jedinice zamenjujiu italijanske trupe u Imotskom — Zadvarju — Makarskoj — Omišu — Sinju — Otočcu — Gospiću.

U 2. zoni evakuišu se Bos. Grahovo, Strmica, Vrlika, Gračac, Zrmanja, Plaški, Vrhovine (ovde se predviđa jedna hrvatska komanda), Lešće, Studenci, Perušić i Medak predaju se za odbranu lokalnim dobrovoljačkim jedinicama.[18] Pomcnute hrvatske jedinice, kao i dobrovoljačke jedinice potčinjavaju se u taktičkom pogledu italijanskim komandama. Ove mere treba da omoguće da se italijanska posada u važnijim zonama pojača i da se oslobode snage za pokretno i ofanzivno vođenje borbe. Jtalijanska 2. armija već je dobila naređenje da akcijama čišćenja preko zime spreči ustanike da se pojačaju. Pri tom treba da sarađuje s nemačkim trupama, da izvode rste operacije.

S obzirom na ove zapovesti koje je jedinicama u Hrvatskoj izdavala kako OKW tako i Komando Supremo, a da se Objedinjavanjem borbenih snaga savladaju ustanici, izgleda da je Komando Supremo svrsishodna jedna jedinstvena komanda u Hrvatskoj. S Obzirom na jačinu italijanskih iediinica u hrvatskoj oblasti mogla bi se ova vrhovna komanda preneti na generala Roata, s potčinjavanjem Komando Supremo. Komando Supremo moli za mišljenje OKW o ovom jednom -već dostavljenom predlogu.

Načelnik štaba K-de oružanih snaga na Jugoistoku dostavlja izveštaj nemačkog generala pri štabu Vrhovne k-de italijanskih oružanih snaga nemačkom opunomoćenom generalu u Zagreb s naređenjiem da ga odmah preda komandantu, general-pukovniku Leru, koji se nalazi na putu za Zagreb, i prilaže svoje mišljenje:

»Namera Italijasna nitšta ne menja sadašnje stanje i bojaiznost za budućnost. U pitanju zajedničke komande ostaje shvatanje k-ta oružanih snaga na Jugoistoku kako je već javljeno OKW. Pomenuti »mesni dobrovoljci« jesu i ostaju četnicima »raže Mihailovićeve pristalice«. (Ia, str. pov. br. 3398/42 od 13.12. 42).[19]

[18] JS AVII < NAV-T-312, r. 468, s. 8057645-6.

Prilog 32

Istovremeno OKW/WFSt je javljeno: Mišljenje k-ta oružanih snaga na Jugoistoku je isto onaiko kao što je to javljeno sa dopisom odeljenja Ia, str. pov. br. 3227/42 od 23.II.[20] Hrvatske jedinice kao i ranije nisu u stanju da se samostalno bore bez oslanjanja na jake nemačke ili italijanske jedinice. Pomenuti »mesni dobrovoljci«, dosada nazivani antikomunistima, jesu i ostaju Mihailovićeve pristalice. (Ia, str. pov. br. 3398/42 od 13.12.42).[21]

14.12.

Savetovanje kod načelnika: **14.12. je održano savetovanje kod načelnika. O predmetu savetovanja vidi službenu zabelešku, prilog br. 33.[22]**

[23]

17.12.

Komandant: Službeni put komandanta:

13.12: Start za Zemun — Beograd. Pratilac komandanta, načelnika Ia, generalštabni pukovnik fon Šip i ordonans-oficir. U Beogradu kratak razgovor s komandantom u Srbiji. Dalji put za Beč.

14.12: Službeni razgovor u K-d'i XVII A.K. kome su prisustvovali komandant, generalštabni pukovnik fon Šip, general Strecijus,[24] general Celner,[25] načelnik štaba, general Brauner,[26] k-t 187. rezervne divizije, načelnik lb iz XVII vojnog okruga, jedan generalštabni oficir iz H. Rusit i BdE.

15.12: Start za Zagreb. Razgovor kod nemačkog opunomoćenog generala u Zagrebu, poseta komandanta i generala fon Gleza hrvatskom ministru spoljnih poslova Lorkoviću, a uveče poseta poglavniku.

16.12: Start iz Zagreba za Banju Luku. Razgovor sa genera'l-potpukovnikom Litersom i zamenikom k-ta 714. peš. div. pukovnikom Hofmanom. Start za Zemun. U Beogradu razgovori i referisanje kod k-ta u Srbijii i razgovori s potčinjenim komandantima divizija.

17.12: Start za Niiš. Izlaganja i razgovori s k-tom bugarskog okupacionog korpusa general-potpukovnikom Nikolovim[21] i s referentima. Start iz Niša za Sedes.

[28]

18.12.

Prilog 41, 42

Formacija i angažovanje hrvatskih jedinica

Formacija i angažovanje hrvatskih jedinica. (Ia, str. pov. br. 341*6/42):*[29]

[30]

Prilog 49

12. tenk. četa za naročitu upotrebu

Komandujućem generalu i k-tu u Srbiji izdaje se naređenje da na brzu ruku popuni tenkovsku četu za naročitu upotrebu. (Ia, pov. br. 5073/42)."

[21] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057645—6.

[22] U zabelešci sa ovog referisanja, između ostalog, piše: »[...] Čitava oblast od Jajca do Bosanskog Novog i Banje Luke je trenutno nemirno područje. Kod Bijeljine komunističko prikupljanje[...] 749. pp premešta se iz severne Srbije u Hrvatsku i potčinjava Komandantu nemačkih trupa u Hrvatskoj. Isto tako i drugi puk 717. pd biće prebačen za Hrvatsku. Tada će čitava 717. pd, do daljeg, biti angažovana u Hrvatskoj za savlađivanje bandi.

Italijani: I dalje postoji namera da se evakuiše jedan broj mesta 2. zone. Italijanske snage dobile su sada naređenje da se u toku zime, zajedno s nemačkim jedinicama, bore protiv bandi. Italijani naglašavaju nužnost jedne jedinstvene komande u Hrvatskoj, general Roata se predlaže kao zajednički komandant. Mi stojimo na gledištu da jedan zajednički komandant nije potreban, već da je važnija jedna zajednička borba protiv bandi.

187. rez. div. je naročiti problem. O formiranju borbenih ešelona ove divizije za savlađivanje bandi na njenom području diskutuje danas (14. XII) u Beču komandant oružanih snaga na Jugoistoku s Komandom XVII vojnog okruga[...]

Srbija: Situacija nepromenjena. Ponovo je bio uhvaćen jedan broj Mihailovićevih pristalica i agenata. Razgovori vojnog opunomoćenika u Sofiji sa bugarskim vojnim ministrom imali su za rezultat da su se Bugari izjasnili spremnim za angažovanje bugarskih okupacionih snaga u formi udarnih ešelona na bivšoj jugoslovenskoj teritoriji, i izvan svojih okupacionih zona, radi savlađivanja ustanika, iskrcavanja itd. Uglavnom ne treba veća formacija od divizije da se jednovremeno upotrebi van okupacione zone, a isto tako ni suviše daleko. Ako situacija bude zahtevala, Bugari su sporazumni čak i sa angažovanjem na većem udaljenju[...]« (AVII, NAV-T-312, r. 46». s. 8057640—2).

[a] Alfred (Alfred Streccius), general, pešadije, zastupnik komandanta 17. armijskog korpusa.

[25] Emil (Emil Zelner), general-major, načelnik štaba 17. armijskog korpusa.

[26] Jozef fon Hajdringen (Josef Brauner von Haydringen), general-lajtnant.

[27] Asen

[29] Prema ovom izveštaju, ukupna jačina ustaško-domobranskih snaga u NDH je: 82 peš. bataljona, 16 bataljona u gorskim zdrugovima, 30 ustaških bataljona sa 3 bataljona »Crne legije« (Francetića) i 14 bataljona za obezbeđenje železničke pruge (u formiranju). Opširnije o tome i o rejonima angažovanja ovih bataljona vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057857—61.

[31] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057810.

Prilog 50

Zamenik k-ta XVII A.K. se moli putem telegrama da obezbedi transportovanje 369. pd tako da se završetak transportovanja zagarantuje do 8.1.43. (Ia, pov. br. 5072/42).[32]

Prilog 51

1/202. oklopnog puka

K-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj se izdaje zapovest da iz borbe odmah povuče 1/202. oikl. puka i da ga po mogućstvu na brzu ruku popuni u sadašnjim rejonima angažovanja. (Ia, pov. br. 5074/42).[33]

Prilog 52

Folksdojčerske jedinice u Hrvatskoj

Dopis k-ta oružanih snaga na Jugoistoku (Ia, pov. br. 5094/42 i pov. br. 5082/42).[34]
[35]

[32] Vidi u AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057809.

[33] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057807.

[34] U vezi sa zahtevima komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 22. decembra 1942. nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj je o sastavu folksdojčerskih jedinica u NDH izvestio sledeće: Formacija Ajnzacštafela je 7 bataljona, jedna baterija, jedna štabna i jedna dopunska četa, od čega su:

— Bataljoni »Princ Eugen« jačine 14 oficira, 41 podoficir i 571 vojnik i »Ludvig fon Baden« jačine 12 oficira, 22 podoficira i 414 vojnika, potčinjeni 714. pd.

— Druga 2 bataljona, folksdojčerski bataljon 738 jačine 6 oficira, 3 podoficira i 259 vojnika, folksdojčerski bataljon 750 jačine 7 oficira, 3 podoficira i 255 vojnika i 4. baterija 668. art. diviziona jačine 2 podoficira i 166 vojnika, potčinjeni 718. pd.

— Nemačkom štabu za obezbeđenje pruge bio je potčinjen u Vinkovcima 1 folksdojčerski bataljon za obezbeđenje pruga jačine 29 oficira, 52 podoficira i 1357 vojnika.

— Pored ovih jedinica koje su bile potčinjene nemačkim jedinicama, tj. komandantu nemačkih trupa u Hrvatskoj, folksdojčeri u NDH su imali još sledeće jedinice:

— bataljon »General Laudon«, jačine 14 oficira, 22 podoficira i 493 vojnika,

— bataljon »Maks Emanuel od Bavarske«, jačine 11 oficira, 16 podoficira i 397 vojnika,

— štabna četa, sastava 32 oficira, 105 podoficira i 683 vojnika.

Ova dva bataljona i štabna četa bili su potčinjeni štabu Ajnzacštafela der Dojče manšafta (Einsatzstaffel der Deutsche Mannschaft). Postojala je još 1 dopunska četa jačine 15 oficira, 30 podoficira i 551 vojnik, sa sedištem u Rumi, potčinjena Ministarstvu domobranstva NDH (AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057803—6 r. 467, s. 8056248 i T-501, r. 248, s. 454; Antun Miletić, n.č., Zbornik, br. li, HISB, 1974, str. 91—115).

Prilog 54

Formiranje druge hrvatske divizije

Prepis naređenja OKW, str. pov. br. 2366/42, WFSt/Orig./I/,-[6] **k-tu oružanih snaga na Jugoistoku. (Ia, str. pov. br. 4972/42).**[37]

26.12.
[38]

Prilog 57

Operacija u Hrvatskoj

U cilju uništenja komunističkih grupa koje severno od Save postaju sve jače i čišćenja ove oblasti izvešće se od sredine januara 1943. velika nemačka operacija. Operacija će dobiti naziv »Vajs« (Weiss).[39] **Zapovest za prikupijanje snaga za operaciju »Vajis«, Ia, str. pov. br. 048/42 od 27.12.42,**[40] **izdata**

[39] Zamisao o zimskim operacijama protiv NOVJ na teritoriji NDH i teritoriji okupiranoj od Italijana potekla je još u oktobru 1942, na sastanku Hitlera s komandantom oružanih snaga na Jugoistoku Aleksanderom Lerom i poglavnikom NDH Antom Pavelićem u Virfici (sedištu Glavnog stana). Zatim je u Rastenburgu (istočna Pruska), 18. i 19. decembra 1942, održan sastanak između ministra spoljnih poslova Nemačkog Rajha Joakima Ribentropa, ministra spoljnih poslova Kraljevine Italije Galeaca Cana, načelnika Vrhovne komande Vermahta Kajtela i načelnika italijanske Vrhovne komande Kavalera, u cilju priprema za preduzimanje operacije »Vajs«. Već 27. decembra 1942, Ler je izdao naređenje za grupisanje snaga koje će učestvovati u operaciji »Vajs«. Radi konkretne pripreme ove operacije, 3. januara 1943. u Rimu je održan sastanak između Lera i italijanskih vojnih predstavnika, gde je postignuta načelna saglasnost za operaciju »Vajs«. Usledio je još jedan sastanak, 9. januara 1943. u Zagrebu, između Lera, Litersa, Roate i Glorije Alesandra, na osnovu čega su usledile zapovesti iz kojih proizilaze zamisao i cilj operacije. Operacija »Vajs« je počela 20. januara 1943 (Zbornik, tom IV, knj. 9, dok. br. 207, 210—217, 220—222, 227, 236 i 237, knj. 10, dok. br. 206 i 311, tom V, knj. 11, dok. br. 129; AVII, k. 70/A, reg. br. 1/1; Zbornik radova Neretva — Sutjeska 1943, Beograd, 1969, izdanje VII; Bogdan Oreščanin, Miloš Šumonja, O borbama na karlovačko-bihaćkom pravcu u toku IV neprijateljske ofanzive, VIG, br. 6/1954; Branko Latas, n.č., AVNOJ i narodnooslobodilačka borba u Bosni i Hercegovini (1942—1943), Institut za istoriju Sarajevo, Rad, Beograd 1974, str. 361—375.

[40] Redakcija tu zapovest za grupisanje snaga komandanta oružanih snaga na Jugoistoku general-pukovnika Lera nije pronašla. Na osnovu te zapovesti (od 27. decembra 1942) komandant nemačkih trupa u NDH Rudolf Liters je 1. januara 1943. svojim potčinjenim izdao zapovest za grupisanje snaga u operaciji »Vajs« da se 717. pd prikupi u rejonu Nova Gradiška — Okučani do 6. januara, 369. pd u rejonu Novska — Sisak — Kostajnica — Dubica do 12. januara, SS div. »Princ Eugen«, sa delovima 187. rez. divizije, u rejonu Zagreb — Samobor — Petrinja do 15. januara 1942 (AVII, NAV-T-315, r. 2154, s. 543—4).

je opunomoćenom generalu u Hrvatskoj, k-tu nemačkih trupa u Hrvatskoj i komandujućem generalu i k4u u Srbiji.

28.12,
41

Prilog 60
Železnički oklopni voz 24
Načelnik H. Riist i BdE dovlači železnički Oklopni voz 24 u rejon Beč — Semering u cilju pregleda kočnica. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli Operativno odeljenje OKH/gen.St.d.H. da, po mogućstvu, odmah posle završenog pregleda kočnica opet dovuče ovaj železnički oklopni voz u područje k-ta nemačkih trupa u Hrvatskoj, pošto je oklopni železnički voz 24 hitno potreban za osiguranje železnica i borbu protiv bandi. (Ia, pov. br. 5108/42).[42]

Prilog 61
Udarna grupa 187. rez. divizije
Načelniku H. Riist i BdE/AHA, i na znanje K-di XVII vojnog Okruga, saopštava se da će se, po naređenju OKW, udarna grupa 187. rez. divizije angažovati za operaciju »Vaj's« od početka januara do otprilike sredine februara. (Ia, str. pov. br. 3480/42).[43]

Prilog 62
Folksdojčerske jedinice u Hrvatskoj
Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli OKW/\VFSt da kod rajhsfirera SS izdejstvuje da se eventualno korišćenje folksdojčerskih jedinica u jedinicama rajhsfirera SS izvrši tek posle izvođenja operacije »Vajs«. (Ia, str. pov. br. 3484/42).[44]

29.12.
45

Prilog 64
Operacija »Vajs«
Nemačkom generalu pri Vrhovnoj k-di italijanskih oružanih snaga se saopštava: Kod operacije »Vajs« radi se o privremenom zauzimanju 3. zone istočno od linije Karlovac (isključuo) — Slunj — Bihać — Bos. Petrovac. Pri tom je potrebno da Italijani zauzmu i očiste zapadnu oblast koja se na njih nadovezuje. (Ia, str. pov. br. 3486/42).*

" Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057627 i s. 8057786.
Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057626.
44 Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057625.

Prilog 65
Sporazumi OKW s maršalom Kavalerom
OKW/WFSt saopštava dopisom Ia, str. pov. br. 005 113/42:"' S maršalom Kavalerom je dogovoreno:[48]

1) **Komunističke bande u Hrvatskoj, a potom i organizacije Mihaiiovića, moraju se potpuno uništiti počevši u drugoj polovini januara.**
2) **Odmah će se obustaviti evakuacija italijanske 2. armije.**
3) **Četnike koje je naoružala Italija treba pre 'početka nemačke operacije razdvojiti u male grupe i iznenada razoružati.**
4) **Jednim razgovorom u Rimu će se utvrditi kako da se 2. armija prilagodi operacijama koje su planirali Nemci s ciljem da se spreči da ustanici pred nemačkim napadom uzmaknu u 1. zonu.**
5) **Nije utanačeno potčinjavanje italijanske 2. armije komandantu oružanih snaga na Jugoistoku. Razgovorom u Rimu doneće se samo saglasnost sa operacijama.**
6) **Ako i'tal. 2. armija u celini nije »sposobna za operacije«, moraju se formirati udarne grupe u formi ojačanih pukova, kao što smo to učinili s našim dopunskim divizijama kako na Istoku tako i na Zapadu.**

30.12.
Prilog 66
Savetovanje u Beogradu[w]
I" 30.12r održano je kod komandujućeg generala i k-ta u Srbiji |> u Beogradu savetovanje o »operaciji Vajs«. Na savetovanju " su bili prisutni: general-pukovnik Ler, general-major Ferč,

Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057622.
Reč je o dogovoru na sastanku 19. decembra 1942. u Rastenburgu između Kajtela i Kavalera (uporedi: Ugo Cavallero, Commando Supremo, Roma, 1948, str. 412—421). Opširnije o razgovorima između ioentropa, Kajtela, Ćana i Kavalera 10. decembra 1942. vidi zabešku Smita [Schmidt] od 23. decembra 1942. za Ministarstvo spoljposlova Nemačkog Rajha (AVII, reg. br. 3/14 k. 1).
m Naređenje da prisustvuju konferenciji u Beogradu 30. decembra 1942. dobili su: nemački opunomoćeni general u NDH Glez Horleiiau i komandant nemačkih trupa u NDH Liters 26. decembra a pmandant 187. rezervne divizije Brauner 28. decembra 1942 (AVII, -T-312, r. 468, s. 8057609—613).

generalštabni potpukovnik Dam, generalštabni kapetan Leb (Leeb), general fon Glez, general Liters, generalštabni potpukovnik Faferot general artiljerije Bader, generalštabni pukovnik baron fon Gajtner.

31.12.
51

Prilog 70
Osiguranje železničke pruge Beograd — Solun
Bugarskom oficiru za vezu se dostavlja dopis o pitanju provere osiguranja bugarskog dela pruge Beograd — Solun. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli da se za zaštitu železnica za osnov uzme »Direktiva za angažovanje i izgradnju utvrđenja kraj pruge«, 'koju je u cilju zaštite železnica izdao komandant oružanih snaga na Jugoistoku. (Ia, nov br 5121/42).[52]

Za k-ta oružanih snaga na Jugoistoku
(K-du 12. armije)
Načelnik štaba
I.A.I.V.

[52] Vidi AVII, NAV-T-312, r. 468, s. 8057603.

BR. 187

PREGLED EKSPLOATACIJE RUDNIKA METALA U SRBIJI I MAKEDONIJI ZA POTREBE NEMAČKOG RAJHA U 1942. GODINI[1]

PREGLED EKSPLOATACIJE RUDNIKA METALA U SRBIJI I MAKEDONIJI U 1942. GODINI[2]

I I'Naziv društva g. I	Vrsta mde	Saffa J metala	Bksplo- vodnja) 1942.u t	Izvoz 1942. u 1
l'Bor	bogata ruda		389 621	
»Bludnici i topio-	siromašna ruda		' 142 338	
inače bakra A.D.	sinter. ruda		2 937	
Br	cementni bakar		1016	
K	anodni „		46 133	3 427
r	blister „		27 938	27 937
K	elektrolit „		51	
K -	koncentrat pirka		790	835
W	zlato		62 598 g	
i	srebro		157 910 g	
• Rudnici	olovo/cinik			
BjTrepča	sirova ruda		345 084	
KLtd	cink. koncentrat		18 106	29 325
E	olovo „		30613	8 513
K	sirovo olovo		14 359	
l|	prečišćeno olovo		18 382	20 564
V.	bizmut		43 366 kg	36 732 kg
B	srebro		6132 kg	6132 „
	bakar-koncentrat		907	14
I	pirit „		44 505	77 683
K	siva trosika		—	—
Et B'"	ruda hroma		97	97

' Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-84, r. 80, s. 1368172—4.
[2] Vidi dok. br. 18, 102, 132, 134 i 153 i prilog br. 2 ove knjige.

Naziv društva	Vrsta rude	Sadržaj metala	Eksploatacija (proizvodnja) 1942. u t	Izvoz 1942. u t
Rudnici Trepča Ltd.	olovo-sirova ruda		43 094	
	olovo-koncentrat		7 045	6 336
Pogon Zleto-vo	ruda hroma	preko 40% Cr_2O_5	18 580	18 371
Rudnici Alatini Ltd.	ruda hroma	sa 30—40% Cr_2O_3	4 101	4 820
	ruda hroma	sa 20—30% Cr_2O_3	34 891	4 698
„	Proizvodnja koncentrata hroma u separaciji		9 726	11 535
Ljiusboten A.D.	ruda hroma	preko 40% Cr_2O_3	1208	715
	»	sa 30—40% Cr_2O_3	3 298	3 674
	»	sa 20—30% Cr_2O_3	12 903	1 305
Lojene	tt	preko 40% Cr_2O_3	2 309	2711
	tt	sa 30—40% Cr_2O_3	1661	1 873
	tt	sa 20—30% Cr_2O_3	4 683	4 320
Nemačkobujgarsko A.D. rudnika hroima »Chromag«	tt	sa preko 40% Cr_2O_3	19 827	18 425
	ft	sa 30—40% Cr_2O_3	13 013	7 526
	tt	sa 20—30% Cr_2O_3	3 757	282
	Proizvodnja koncentrata hroma u separaciji		–	–

Saziv društva	Vrsta rude	Sadržaj metala	Eksploatacija (proizvodnja) 1942. u t	Izvoz 1942. u t
Srpski Kiiupovi	ruda hroma	preko 40% Cr_2O_3	1 657	1 813
ogoni Čačak				
Raška	„	sa 30—40% Cr_2O_3	235	90
	„	sa 20—30% Cr_2O_3	525	2 750
	Ukupno iskopano rude hroma		122 071	73 470
	Ukupno proizvedeno koncentrata hroma		9 726	11 535
Kjgomontan A.D.	sirova ruda			
	molibdena		—	—
Rudnik Mačkamca	molibden-koncentrat		—	—
Krtamon A.D.	sirova ruda		16 819	—
	antimon-metal		1076	870-
Hctiimon A.D.	antimon-ruda		864	631
• m a BujanovO				
Rdnici bakra	pirit		21 511	28 890
Kijdanpek	ruda gvožđa/			
	limonit		9 623	8 658
Htdma Glava	ruda gvožđa		—	—
Bpgnezit A.D.	sirovi magnezit		2 523	91
Kgoistol?,/Srbija	kaust. magnezit		936	859

Naziv društva	Vrsta ruda	Q i v . aaarzaj metala	Eksploatacija (proiz. vodnja) 1942. u t	Izvoz 1942. u t
Magnezit Jugoistok A.D., jame Pčinja i Vardar	sirovi magnezit		313	' 125
Društvo rudnika aizbesta Jugoistok/Srbija	naslage azbesta		642	
	čisti azbest		48 580 kg	43
Jugoistok/Makedonija Bailkam-aizbest	sirovi azbest		89	_
Nemaöko rudarsko društvo Prokuplje	azbest prah		155	90
	liskun		113 290 kg	
Nemaöko rudarsko društvo, pogon kod Prilepa	liskun		889 731 kg	313 684 ke

PRILOZI

Prilog I

BORBA PROTIV USTANIČKOG POKRETA NA PODRUČJU JUGOISTOKA OD JUNA 1941. DO AVGUSTA 1942. GQDINE[1]

BORBA PROTIV USTANICKOG POKRETA NA PODRUČJU JUGOISTOKA

I deo

Od juna 1941. do angusta 1942.
Obradio viši vojni arhivski savetoik
Ernst Vishaupt [Wisshaupt]

po naređenju načelnika štaba

Komandant Jugoistoka
(K-da Grupe armijia »F«)

Prvi deo obrade obuhvata strane 1—247, jednu preglednu kartu i skice.

' Prepis dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, Na, reg. br. 18/1, k. 70. Obrada kapetana Ernesta Vishaupta, nemačkog* vojnog istoričara pri komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.

Napomene uz tekst dao je autor, ali ih je obeležavao brojevima od 1—3 i oznakama X, XX i XXX. Iz tehničkih razloga i radi bolje preglednosti redaktor je te iste napomene obeležio brojevima od 2—89.

Nedostaju skice i karte a takođe nedostaje i oko 30—40 strana, koje će biti objavljene u prilogu sledeće knjige ovog toma.

Ova obrada treba da posluži kao osnova za *kasnije* pisanje istorije. Ona je *poverljive prirode; predvidena samo za službenu upotrebu i potpada pod odredbe o čuvanju tajne.*

I. VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA NA PODRUČJU JUGOISTOKA POSLE ZAVRŠETKA RATA NA BALKANU

(Uz ovo pregledna karta)

1. Regulisanje komandnih odnosa.

Kada je pobednički rat na Balkanu bio završen sa smelim osvajanjem ostrva Krita i kada je već predstojao silni oružani pohod na Rusiju, imenovao je firer i vrhovni komandant Vermahta, 9. juna 1941, komandanta 12. armije general-feldniaršala Lista za komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, da bi stvorio jasne i jedinstvene komandne odnose na jugoistočnom boku Rajba.[2]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku bio je neposredno potčinjen fireru, odnosno Vrhovnoj komandi Vermahta. On je bio vrhovni zastupnik oružanih snaga na Balkanu i imao je izvršnu vlast isključivo u onim delovima Jugoistoka koji su bili Okupirani od nemačkih trupa. On je u ovim delovima Srbije i Grčke imao svu nadležnost teritorijalnog komandanta. Njemu su bili neposredno potčinjeni: *vojnoupravni komandant Srbije* (gen. protivav. artiljerije fon Šreder [von Schröder]), Soluna — Egeja (gen. lajt. fon Krenski), južne Grčke (gen. avij. Felmi [Felmy]), po svim pitanjima osiguranja i saobraćaja, takođe admiral Egeja i, konačno, general nemačke vojske pri Glavnoj komandi kraljevske bugarske vojiske (general-major Fellkers [Volkers]). Nemački general u Zagrebu, general-major Glez fon Horstenau [Glaise von Horstenau] bio je upućen na saradnju sa komandantom oružanih snaga na Jugoistoku.

Mnogobrojni zadaci komandanta oružanih snaga na Jugoistoku odnosili su se na sva vojna pitanja oružanih snaga koja su proizilazila iz okupacije, Obezbeđenja i odbrane okupiranog jugoistočnog područja, snabdevanja, službe veze i transportne službe na kopnu, vodi i u vaizduhu.

Od jedinstvenog /rukovođenja od strane komandanta oružanih snaga Jugoistoka bilo je izuzeto: vođenje ofenzivnog rata u vazduhju u istočnom Sredozemlju, što je bila stvar

[2] Direktiva firera br. 31 od 9. VI 1941.

komandanta ratnog vazduhoplovstva, odn. komandanta 10. avio-korpusa, i operativno vođenje rata na moru, što je bio zadatak komandanta Ratne mornarice, odn. admirala Jugoistoka.

Komanda 12. armije, iz koje je bio formiran štab komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, nakon odvajanja Komande vazdušne oblasti Jugoistoka i admirala Jugoistoka po stojala je i dalje. General-majior Ferč [Förtsch] preuzeo je 10. maja dužnost načelnika komandanta oružanih snaga Jugoistoka i Komande 12. armije namesto general-majora fon Grajfenberga [von Greifenberg], koji je premešten na Istok.

2. Predaja snaga za istočni front.

Male su bile snage koje su još ostale Komandi 12. armije posle brzog okončanja balkanskih operacija u jugoistočnom prostoru.

Već posle zauzimanja Beograda, 13. aprila, izdvojena je oklopna grupa general-pukovnika fon Klajsta [von Kleista] (41. armijski korpus, SS-divizija »Rajh« [Reich] i peš. puk »Grosdojičland« [Grossdeutschland]) iz sastava 12. armije. Još za vreme operacije u Grčkoj zadržana je 9. Oklopna divizija i izvučena sa fronta. U toku maja i juna morale su bitii upućene na brzu popunu u domovinu ili za neposrednu upotrebu na istočnom frontu i 2, 5. i 16. oklopna divizija, 60. motor. peš. divizija, komande 30, 40. i 50. armijskog korpusa, 72, 73, 76, 198. i 46. pešadij'Ska divizija i Telesna garda [Leibstandarte] »Adolf Hitler«.

Takođe su bile povučene i sve snage 2. armije odmah posle, završetka rata protiv Srbije.

Po završetku rata na Balkanu ostalo je Komandi 12. armije od značajnih snaga na raspolaganju u Grčkoj samo još: Komanda 18. arm. korpusa, gen. pešadije Berne [Böhme], sa 5. brdskom divizijom na ositrvu Kritu^, 6. brd. divizijom u Atici, 164. peš. divizijom i 125. peš. pukom u rejonu Soluna, ond. na egejskim ostrvima.

Komandi, 12. armije bili su novopotčinjeni: komandant Srbije, gen. protivav. artiljerije fon šreder, Viša komanda 65 za naročitu upotrebu [Höheres kdo z.b.V. LXV], gen. artiljerije Bader u Beogradu sa pridodatim mu okupacionim jedinicama, ukupno 4 divizije: 704, 714. i 717. u Srbiji i 718. u Hrvatskoj [NDH], Dalje je ušla u sastav 12. armije 713. peš. divizija, koja je bila određena da smeni 5. brd. diviziju na Kritu.

Pirat i područje Makedonije bivše Jugoslavije, Skoplje, Bitolj, Prilep i Štip, do stare srpsko-grčke granice, bili su obećani Bugarskoj. Italijani su stajali sa mnogobrojnim divizijama u Albaniji, u oblasti severno od Ohridskog jezera, Kioeva, Tetova, Prizrena i Prištine, kao i u celoj Sloveniji. Oni su držali dalmatinsku obalu i proširili su se docnijeji u Hrvatsku, na koju su polagali pravo, u Hercegovinu, južni deo Bosne i u Sloveniju do demarkacione linije, koja se protezala južno od Višegrada i južno od Sarajeva i onda dalje severozapadno do južno od Zagreba.

U toku juna okupirala je italijanska 11. armija generala Đeloza [Geloso] skoro ćelu Grčku, provincije Atiku i Tesaliju i Peloponez. Samo područje Soluna, Edesa i Florina, luka Pirej, aerodromi kod Atine, zapadna polovina ostrva Krita kao i ostrva Lemnos, Strati, Mitilena, Skiros i Melon ostali su još u nemačkim rukama.

Okupiranjem južne Grčke od Italijana postala je 6. brd. divizija slobodna. U avgustu otišla je ona sa teritorije 12. armije. Tako nisu ostale više na raspolaganju komandi 12. armije, usled potrebe odvajanja snaga za rat u Rusiji, na ćelom području Jugoistoka nikakve operativne divizije pune vrednosti sem 5. brd. divizije na Kritu, 164. peš. divizije i 125. peš. puka u rejonu Soluna i na egejskim astrvima.

Koncem decembra 1941. povučena je i 5. brd. divizija sa Krita i otišla je sa područja Jugoistoka. Ona je bila zamenjena Tvrđavskom divizijom »Krit«, novoformiranom iz 164. peš. divizije (bez 440. peš. puka, koji je ostao kao posada ostrva) i 713. peš. divizije i 125. peš. puka:

Komandanti Srbije, Solun—Egeje i južne Grčke, po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, vršili su u svojim oblastima izvršnu vlast. Oni su bili odgovorni za bezbednost i red i za jedinstvenu odbranu protivu napada.

Vojnoupravni komandant Srbije bio je upućen na neposrednu saradnju sa »opunomoćenikom Rajha za privredu« [Bevollmächtigter des Reiches für Wirtschaft] (iskorišćenje zemlje u duhu četvorogodišnjeg plana). Morao je da se stara za vojnu upravu svog komandnog područja. Zato su mu bili potčinjeni: feld.- i ortskomandanture [Feld- und Ortskommandanturen], 4 landešičen- [Landesschützen] bataljona i Tajna vojna policija. Načelnik vojne uprave bio je državni savetnik dr Turner [Thumer]. Kao zastupnik Ministarstva spoljnih poslova bio je pridat komandantu Srbije poslanik dr Bender [Benzler]. Civilnu upravu u Srbiji na političkom, ekonomskom i kulturnom polju vršila je srpska vlada komesara sa srpskim vlastima pod uticajem vojnoupravnog komandanta Srbije, opunomoćenika Rajha za privredu, NSFK-grupenfirera [Gruppenfuhrera] Nojhauzena [Neuhausen], a docnije i višeg SS i policijskog starešine generaMajtnanta SS-trupa Majsnera [Meyssner],

Slaba borbena snaga divizija 15. talasa

U slučaju nemira i pobuna stajala je u staroj Srbiji na raspolaganju za angažovanje Viša komanda LXV za naročitu upotrebu sa 3 divizije: 704, 714. i 717. To su bile divizije 15. talasa. Komandanti bataljona i diviziona i komandiri četa i baterija bili su još učesnici I svetskog rata, a k-diri vodova bili su 27—37 godina stari. Samo mali broj podoficira bio je sa produženim rokom služenja. Ljudstvo je bilo od 1907. do 1913. godišta. Divizije su ušle u staru Srbiju kao okupacione trupe pod mirnodopskim uslovima. Njihova borbena obuka bila je prilično nedovoljna, a to je bilo utoliko nezgodnije što je pojačana stražarska služba u zemlji jako ograničavala izvođenje trupne nastave. Postojeći landešičen-bataljoni nisu ni izdaleka bili dovoljni da savladaju mnoge zadatke osiguranja. Šta sve nije bilo u Srbiji što je trebalo da se osigurava: železničke pruge, mostovi, veštački objekti, industrijski zavodi, rudnici, važni vojni objekti, slagališta ratnog plena, aerodromi. Morao se obezbeđivati i saobraćaj na Dunavu i još mnogo drugog:

Materijalna oprema ovih divizija nije bila niukoliko dovoljna. Nedostajalo je i teškog naoružanja, kamiona, lakih motocikla, a stanje guma je billo rđavo. Pošto su pojedini bataljoni divizija bili udaljeni preko 120 km jedni od drugih u svojim garnizonima, to je ovaj nedostatak u pokretljivosti padao utoliko teže kod ovih udaljenja i lošeg stanja puteva.[3]

Da bi se rasteretila trupa od mnogobrojnih stražarskih službi i da bi se bolje obučila, Viša komanda LXV predlo- žiđa je dovođenje daljih landešičen-bataljona kao ojačanja za pojačanu stražarsku službu. Vrhovna komanda kopnene vojske nije pak mogla tada udovoljiti ovim vrlo opravdanim zahtevima s obzirom na potrebu angažovanja svih raspoloživih Tidešičen-bataljona na ogromnom prostoru ruskog ratišta

Da bi se divizije opremile najneophodnijim teškim naoružanjem i učinile pokretljivijim za borbu protiv ma kakvih nira, moralo se pristupiti u svakom puku formiranju po -dnog voda peš. topova i jednog voda tenkova (izviđačko

[3] Iz izveštaja o stanju Više komande 65.

odeljenje [Aufklaerungsabteilung]) i pri svakoj diviziji jedne brdske baterije improvizovane iz zaplenjeni'h oruđa i vozila.[4] Ali i oprema sa sredstvima veza, naročito s radioopremom, bila je potpuno nedovoljna. Moralo se, dakle, za svaku diviziju formirati po jednu mešovitu četu za vezu i telefonske radio-vodove pretvarati u telefonske čete.

3. Prilike u Srbiji i Hrvatskoj.

Posle besprimernog sloma Jugoslavije, već krajem juna probudila se u staroj Srbiji, desno od Drine, velikosrpska misao. Za vreme brzih operacija u Srbiji nisu mogle naše trupe umiriti zemlju i očistiti je od najboljih jiugoslovensfcih vojnika. Veći broj (oko 300.000) oficira i vojnika biv. jug. vojske nije bio zarobljen. Veća količina oružja, municije i ratne opreme ostala je u zemlji.

Ubrzo po izbijanju nemačko-rus'kog rata, upravo u danima kada su se poslednji veliki transporti trupa 294, 46. i 73. peš. divizije sa Balkana kretali na istok, buknuli su u Srbiji prvi predznaci ustaničkog pokreta. Plakati i leci pozivali su, po celoj zemlji na pljačke, sabotaže i pobunu. U Beogradu je bio prekinut kabel radio-stanice propagandne čete. Miniranje radio-stanice blagovremeno je osujećeno. U unutrašnjosti bile su prekinute žel. pruge, uništene telefonske liriije, razrušene srp. žandarmerijske stanice, pa je čak pucano i na nemačka vojna vozila. Raspaljiivani ruskom i engleskom propagandom, koje su podzemnim kanaluma lako našle put u uznemirenu zemlju, i agitacijom komunističkih i na-0 i *on* al n o s rps-k ih partijskih vođa, izbijali su, čas ovde čas onde, lokalni nemiri. Povodom ovih sabotaža došlo je u Beogradu i drugim mestiima odmah do isleđenja, hapšenja, pa 1 streljanja komunista i Jevreja. Blagost nije smela da- se dozvoli pod ovim nastallim okolnostima.

Početkom jula pojavile su se u predelu Aranđelovca, severoistočno od Topole, prvi put naoružane bande. Upadljivo je bilo da su se ovim gomilama pridružili i generali bivše jugoslovenske vojske. Već i zapadno od Drine, u Hercegovini istočno od Nevesinja, dakle na području koje obezbeđuju Italijani, javljalo se u to vreme o grupama ustanika.

Uznemiravajuee prilike razvijale su se i u novostvorenoj hrvatskoj državi. Hrvatska je posle sloma Jugoslavije priznata od sila Osovine kao nezavisna država i bila je vezana

< Naređenje Više kde 65 od 14. VII 41. o opremi divizija lS-talasa sa zaplenjenim oružjem i improvizovanim sastavom izviđao kih odeljenja.

prijateljskim odnosima sa nemačkim Rajhom. U njoj su, posle odlaska 2. armije, ostale samo neophodno potrebne nemačke posadne jedinice 718. peš. divizije, koje su bile potčinjene Višoj komandi LXV i 4 landešičen-bataljoma. Ove slabe okupacione trupe trebalo je da ostanu u Hrvatskoj samo tako dugo dok mlada država ne očvrsne, izgradi svoje oružane snage i dok ne prestane bojazan od nemira. Jer, s obzirom na važne vOjmo-ekonomske interese koje je Rajh imao u Hrvatskoj, bilo je neophodno da se tu održi mir i red.

Nemir se širio preko cele zemlje. Uskoro se pokazalo da se u ovom vetrometnom kutu Evrope, i s ove i s one strane Drine, ne radi samo o lokalnim, pojedinačnim hajdučkim bandama nego o početku ustaničkog pokreta komunističkih i srpsko-nacionalnih odreda. Pri tome je išla na ruku prikrivenoj organizaciji ovog ustaničkog pokreta osobenost ovog teško prolaznog brdskog zemljišta, u kome su se nalazila najbolja skloništa za prikupljene bande.

[I. POČETAK USTANICKOG POKRETA U SRBIJI I HRVATSKOJ

od jula do avgusta 1941.

(Uz ovo pregledna karta)

1. Sabotaže i prepadi

Juli 1941.

Komunističke sabotaže, koje su otpočele ubrzo po izbijanju nemačko-ruskog rata, trajale su ceo mesec juli. Banditi su vršili prepade na srpske policijske i žandarmerijske patrole, napadali žanđ. stanice i pljačkali opštinske kancelarije. Na terenu je već dolazilo do pravih sudara i borbe između srpske [Nedićeve] žandarmerije i bandi. Srpska [Nedićeva] policija i žandarmerija bile su prilično nemoćne protivu ovih sve češće istupajućih bandi pošto ih je često potpomagalo stanovništvo. Zato nisu više bile dovoljne ni postojeće nemačke snage za osiguranje, vojina policija i landešiceni za straže kod vojnih objekata, žel. pruga i kod javnih zgrada. Zbog toga je bilo potrebno da se u ugrožena područja upute kao pojačanje jedinice peš. divizija dislociranih u Srbiji, koje su bile prilično rasute. Jer su već počele sabotaže i protivu imovine nemačkih oružanih snaga. Tako su saboteri spalili na aerodromu u Jagodini avione iz ratnog plena, a u Beogradu je čak požarom uništen veliki deo jednog auto-parka. Za odmazdu za ovakve prepade, koji su se proširili i na nem.

policijske patrole, streljani su i ubijeni mnogobrojni komunisti i Jevreji.

Nisu mnogo bolje bile ni prilike u Hrvatskoj [NDH]. Tu i u Srbiji bile su, usled sabotaža, više puta prekinute važne žel. pruge: Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi, Zagreb — Split, Zagreb — Beograd i druge. Južno od glavnog grada Srbije čak su bili dignuti u vazduh železnioki vijadukti, a između Lapova i Palanke prvi put je otvorena vatra na voz sa vojnicima koji su odlazili na odsustvo. Najzad, moralo se narediti da se ovakvi vozovi osiguravaju sa pratećim odredima. Stalno su bile na putu pratnje i patrole duž žel. pruga da bi se saobraćaj osigurao. Pa i u severnom Banatu, u rejonu Petrovgrada [sada: Zrenjanin] — Melenci — Romane, kretale su se komunističke bande da bi uništile velike rezerve pšenice. Jače snage (2 bataljona 721. peš. puka 704. peš. divizije) bile su krajem jula angažovane protivu ovih razbojničkih bandi.

Već od prvog razbuktavanja ustaničkog pokreta bile su, kao što je spomenuto, prebačene jedinice 704, 714, 717. i 718. peš. divizije za borbu protivu komunističkih bandi, jer policija i žandarmerija nisu bile više dovoljne za održavanje mira i bezbednosti u zemlji. Ali ni te jedinice nisu mogle potpuno da savladaju ustanike i pored mnogih manjih akcija. Jedinice su bile suviše nepokretne i suviše malo obučene, a, sem toga, ni psihološki dovoljno pripremljene da oštro istupe. Čas ovde čas onde pojavljivale su se ove terorističke bande i vodile su, koristeći pogodnosti i osobenosti ove zemlje — nepregledna kukuruzna polja u nizini i stenovito brdsko zemljište sa gustim rastiinjem — smeli gerilski rat, podmuklo i lukavo. Sa pojedinim malim i uz to još, u nedostatku vozila, teško pokretnim jedinicama nisu se mogli ovi ustanici lako pohvatati i utoliko pre su uvek uspeli da se brzo povuku pri svakom sukobu u teško prilazne, sikrivene kutove ove brdovite zemlie. Samo sa potpuno upućenom, brzo pokretnom i za gerilski rat dobro obučenom jedinicom moglo se s uspehom boriti protiv ustanika.

2. Prve direktive za borbu protiv bandi.

Tako je polovinom jula, Viša komanda LXV bila prinuđena da potčinjenim divizijama skrene pažnju da jedinicama često nije jasna neprijateljska situacija. Vesti koje su se proturale bile su često pogrešne ili preterane. Pogrešno je bilo u nejasnim situacijama upućivanje slabih odreda i četa protivu ustanika. Načelno, u borbi protivu bandi, moralo se prici postavljenim zadacima sa što je moguće jačim bataljonrma,

pukovima i, prema prilikama, i sa celim divizijama, a, ako je ikako moguće, i sa artiljerijom. Važno je da se žarišta nemira pre napada lokalizuju da bi se sprečilo da ustanici pobegnu. Samo mere pri operacijama u planini istočno od Slatine (predeo Bora) i jugoistočno od čačka odgovarale su ovim direktivama.[5]

Direktive za borbu protivu bandi izdao je general-feldmaršai List još na svojim razgovorima 21. jula u Nišu sa komandantom Više komande LXV generalom artiljerije Hofmanom [Hoffman] i 22. i 23. VII u Beogradu na konferenciji sa komandantom 714. peš. divizije general-majorom Štalom [Stahl], 704. peš. divizije general-majorom Borovskim [Borovsky] i 718. peš. divizije general-majorom Fortnerom. Takođe, po povratku sa puta iz Beča, komandant Jugoistoka raspravljao je 13. VIII o problemu ustaničkog pokreta sa komandantom Srbije generalom avijacije Dan'kelmanom [Dankelmann] u specijalnom vozu u Beogradu.

Već početkom jula (7. VII), povećane akcije sabotaže u Srbiji ii delovima Hrvatske okupiranim od nemačkih jedinica, koje su pokazale da treba računati sa opštim otvorenim ustankom, navele su komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da zamoli Vrhovnu komandu Vermahta da se premesti u Srbiju jedna vazduhoplovna škola za obuku, pošto jedinice operativnog vazduhoplovstva nisu stajale na raspolaganju za brzo ugušivanje nemira.

3. Početak planske borbe protiv bandi.
Avgust 1941. god.

Početkom avgusta situacija u Srbiji bila je zategnuta kao i pre, iako su jedinice 704, 714, 717. i 718. peš. divizije bile više puta upotrebijene za borbu protivu bandi. Akcije sabotaža i prepadi, na izgled planski izvedeni, bili su sve više usmereni i protivu Vermahta. Teror komunističkih i srpskih nacionalističkih bandi vladao je i dalje u zemlji i bio je usmeren protiv stanovništva, koje je pod pritiskom ustanika sve više trpelo. Veći poremećaji u političkom i privrednom životu nisu se, ipak, do .tada manifestovali. Takođe je komandant Srbije saradnju sa srpskom komesarskom vladom i srpskom policijom okarakterisao kao dobru. Većina srpskog stanovništva držala se, uglavnom, lojalno prema nemačkoj okupacionoj sili. Navodno, predstojeća predaja Banata Mađarskoj i Zemuna Hrvatskoj mnogo je doprinela uznemirenju kod Srba, pa i kod tamo nastanjenih Nemaca, Bugara i Mađara. Uz to, užasna beda izbeglica, koju je prouzrokovalo masovno

[5] Viša komanda 65, I-a, pov. br. 383/41. od 16. VII 41.

iseljavanje Srba iz Hrvatske, bila je pogodno tlo za komunističku agitaciju i za pristup komunističkom pokretu. Pri daljem zaoštravanju situacije mogle su dosadašnje akcije pojedinih terorističkih bandi da dovedu do većeg oružanog ustanka.

Do sada su se u Hrvatskoj razbuktali veći nemiri oružanih bandi samo u predelu jugozapadno od Banje Luke. Izgredi ustaša sigurno su pridoneli ovim nemirima. Borbu protivu ustanika vodila je mlada hrvatska vojska. Širenje komunističkog pokreta iz Srbije u Hrvatsku izgledalo je moguće. Protiv nemačkih vojnih objekata do tada nije javljen nijedan prepad. U slučaju ugrožavanja nemačkih vojnih interesa bila je predviđena oštra intervencija jedinica 718. peš. divizije u tesnoj saradnji sa nemačkim generalom u Zagrebu.

13.VIII, naređenjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, ovlašten je nemački general u Zagrebu da, u neodložnim i hitnim slučajevima, može, pod ličnom odgovornošću, da zatraži neposrednu upotrebu jedinica 718. peš. divizije.

Takođe i u južnom delu Srbije, okupiranom od Bugara, zapažena je, od početka rata u Rusiji, povećana komunistička propaganda. I tamo izvedene akcije sabotaže, pretežno usmerene na železnice, bile su verovatno komunističkog porekla.

Na osnovu predloga k-danta oružanih snaga na Jugoistoku, k-dant RV [Ratnog vazduhoplovstva] naredio je da se školske jedinice Ratnog vazduhoplovstva premeste u Zagreb i Zemun, da bi, prema potrebi, mitraljeskom vatrom iz vazduha učestvovale u borbi na zemlji. Prvih dana avgusta formiran je, na predlog k-danta oružanih snaga na Jugoistoku, jedan borbeni sastav od školskih jedinica u Zagrebu i angažovan za borbu protiv ustanika. Ali, već 4. avgusta, Operativni štab RV naredio je da se rasformira taj borbeni sastav i da se nastavne jedinice, zbog nedostatka podesnih ciljieva za napad, prebace natrag u zavičajne baze, ali je, ipak, izjavio spremnost da, u slučaju da se u pobunjenim predelima stvore veće bande, koje bi, npr., držale sela, i ikoje bi se mogle efikasno tući iz vazduha, stavi na raspolaganje za tu svrhu na kratko vreme borbene grupe iz zavičaja.

Takođe je i 10. avio-korpus bio umoljen od k-danta oružanih snaga na Jugoistoku da stavi na raspolaganje avione za borbu protiv ustanika, ali je on, uz odobrenje komandanta Ratnog vazduhoplovstva, odbio ovo traženje s obrazloženjem da 10. avio-korpus nije u stanju da odvoji snage za borbu protiv ustanika a da ne dovede u pitanje izvršenje naređenih zadataka u Sredozemlju i u severnoj Africi. Zbog nepodesnih

ciljeva, takođe ne vodi ni do Ikakvog uspeha borba iz vazduha protivu ustanika na Balkanu.

Ponovo je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku molio za pojačanje okupacionih jedinica dodeljivanjem landešičen-bataijona. Ali Vrhovna komanda Vermahta saopštila je 7. avgusta da je dodeljivanje ovih traženih bataljona za sada nemoguće zbog važnijih zadataka na Istoku. Isto tako Komanda kopnene vojske, dva dana kasnije, odbila je da se u Beograd upute landešičen-bataljoni predviđeni za Hrvatsku, pošto ovi bataljoni mogu biti stavljeni samo privremeno na raspolaganje. Kao ispomoć, Komanda kopnene vojske stavila je u izgled ojačanje 562. landešičen-bataljona u Beogradu formiranjem dve nove čete.

Desetog avgusta odlučio je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku da privremeno potčini Višoj komandi LXV, pored već dodeljene tenkovske kolone iz ratnog plena, još i protivtenkovski divizion (Panzerjagerabteikmg) 164. peš. divizije, da bi, koiiko-toliko otklonio nedovoljnu pokretljivost jedinica.

Uputstva za borbu protivu bandi

Dan docnije, 11. avgusta, naredio je komandant Srbije Višoj komandi LXV da »odmah preduzme napadne operacije protivu terorističkih bandi«. Ujedno je ukazao da je, pored izdatih upufcstava Više komande LXV za borbu protiv žarišta pobune potrebna pre svega planska psihološka i nastavna preorijentacija da bi s uspehom mogla da se sprovede napadna operacija, jer su divizije Više komande LXV došle u Srbiju pod mirnodopskim uslovima, a izvele su obuku po službenoj dužnosti samo kao okupacione jedinice. »Sada, pod potpuno izmenjemm prilikama, neću da znam ni za kakve okupacione jedinice u Srbiji, već samo za jedinicu obučenu za borbu, koja traži borbu, dakle borbenu jedinicu«. »Potrebna je munjevita upotreba oružja, brzo opkoljavanje i pročešljavanje salaša, naselja, šumskih parcela i kukuruznih polja. Dakle, obuka za gerilski rat«.

Pri svakom bataljonu trebalo je da se odmah formira po jedno poterno odeljenje [Jagdkommando], jačine oko 30—50 ljudi, po mogućstvu dobrovoljaca — oprobanih, hrabrih, svesnih starešina i nižeg starešinskog kadra. Trebalo je da ova poterna odeljenja pomoću komora postanu pokretna i opremljena puškomitra'Ijezima i mitraljezima, automatima, ručnim bombama, dovoljnom količinom municije, pogonskim gorivom i hranom. Izviđačka oklopna kola, motocikl, bicikl, sredstva za vezu pa i radio-sredstva trebalo je, prema potrebi,

pridati ovim poternim odeljenjima i, na kraju, pridati im i srpske policajce, pripadnike srpske žandarmerije i pomoćne službe, kao i tumače.

Međutim, događaji u Srbiji naveli su načelnika štaba k-danla oružanih snaga na Jugoistoku da pozove na dogovor nemačkog generala u Zagrebu general-majora Gleza fon Horstenaua, i načelnika štaba k-danta Srbije generalštabnog potpukovnika Gravenhorsta u sedište štaba u Kefiziji, da bi tamo, 21. avgusta, referisali o situaciji u Srbiji i Hrvatskoj, i posle toga utvrdili smernice za borbu protivu ustaničkih žarišta.

Sve te mere (planska borba protivu bandi uz upotrebu sviju raspoloživih jedinica, nemačke Vojne policije, Službe bezbednosti i sigurnosti. [Nedovršena rečenica, jer nedostaje čitava 16. str. originala.]

Zaoštravanje situacije

Koncem avgusta ponovno se zaoštrila situacija u Srbiji. Terorističke akcije i sabotaže bandi, pretežno na železnice, mostove, prepadi na nemačke vojnike, na žandarmerijske stanice i na skladišta ratnog plena, svakodnevno su javljane u sve većem broju. Nastupilo je lokalno kočenje nemira. Glavna područja ustarika u to vreme bila su u staroj Srbiji (bez Banata i arnautskog kraja [područja Kosova] kod [Kos.] Mitrovice), na srpsko-hrvatskoj granici, u rejonu Valjevo — Ljubovija — Drina. Da li su i četnici potpomagali komunističke bande još se uvek nije moglo zapaziti. Svakako se pokazalo da se neki četnici drže u najmanju ruku pasivno prema ustanicima. Istina vojnoupravni k-dant Srbije je i sada saradnju sa novoimenovanom srpskom vladom generala Nedića okarakterisao kao dobru. Naprotiv k-dant oružanih snaga na Jugoistoku bio je već od samog početka sklon mišljenju da je srpska vlada teško voljna, pa, prema tome, i nesposobna, da istupi oštro protivu ustanika. Pacifikacija zemlje svakako se nije mogla postići sa vladom Nedića.

Nemačke jedinice postigle su lokalne uspehe u borbi protiv ustanika naročito na srpsko-hrvatskoj granici. Veća akcija jednog pojačanog poternog odeljenja, uz podršku aviona, izvršena je poslednjih dana avgusta kod Šapca. 164. peš. divizija morala je krajem meseca da uputi u Beograd 3. bataljon 433. puka kao pojačanje Višoj komandi 65.

U Hrvatskoj su nemire, koji su izbijali čas ovde čas onde, mogle do sada da uguše nemačke i hrvatske jedinice. Sada se potvrdilo da su bande, proterane iz Srbije, sada dejstvovale u Hrvatskoj. Novo žarište nemira kod Bos. Kostajnice očistili su od ustanika Hrvati uz saradnju nemačkih jedinica i aviona.

718. peš. diviziji bila su dodeljena 2 oklopna vozila.

III. UGUŠIVANJE USTANKA U SRBIJI

od septembra do decembra 1941.

(Uz to pregledna karta)

1.) Izbijanje planskog ustanka u Srbiji.

Krajem avgusta i početkom septembra ponovno se zaoštrila situacija u Srbiji. Prepadi na nemačke vojnike i vojna vozila i na žandarmerijske stanice opet su učestali. Na železničkim prugama otvarana je vatra na vojne teretne i putničke vozove, železnički objekti su rušeni, mostovi u vazduh dizani, železničke stanice napadane, a teretni vagoni pljačkani. Težište svih ovih prepada i napada bilo je na prugama Beograd — Užice i Ćuprija — Paraćin — Zaječar. Samo 31. avgusta izvršeno je 18 prepada na železničke stanice i miniranja žel. koloseka. Svakodnevni prepadi na železnice i pošte kao i sabotaže na telefonskim linijama pretili su da prekinu svaki saobraćaj.

Veliki deo rudnika ruda i uglja u Srbiji već je obustavio rad usled komunističkog rovarenja, a tamo gde se još radilo transport rudnog blaga bio je u mnogome otežan zbog mnogih prekida železničkog saobraćaja. Sem ovih terorističkih i sabotažnih akcija, koje su bile u stalnom porastu, povećali su se i prepadi na srpske opštine. Akta srpske civilne uprave svuda su paljena, kase pljačkane, da bi se onemogućila uredna uprava zemlje. Potpuna anarhija vladala je u zemlji.

Već u avgustu bilo je javljeno za 242 diverzije na urede, žandarmerijske stanice, železnice, telefonske vodove, rudarska i privredna preduzeća i 22 vojnika bilo je ubijeno, a 17 ranjeno. Prvih dana septembra gubici su se višestruko povećali.

U kršnim stenovitim planinama i šumama Srbije skrivale su se mnogobrojne komunističke i srpske nacionalističke bande, partizani i četnici. Oni su dobili priličnu popunu od, još uvek vrlo znatnih, ostataka bivše jugoslovenske vojske, koja pri munjevitom nastupanju u aprilu nije bila uništena. Na hiljade zarobljenih srpskih oficira i vojnika bilo je pušte-

no od naših jedinica na slobodu. Kada im je zapretila opasnost da budu pohapšeni, mnogi od tih oficira i vojnika pobegli su u planine.

Kod balkanskih naroda život drugog ne vredi ništa, a sopstveni samo malo. Ustanički pokreti i pokreti bandi bili su ovde oduvek skoro svakodnevna pojava. Veći deo stanovnika Srbije imao je oružje. Posle besprimernog sloma jugoslovenske države, plamen ustaničkog pokreta našao je, uskoro po izbijanju nemačko-ruskog rata, bogato tlo za svoj razvoj zbog stava okolnih država. Iz predela između Tise i Dunava, koji je obećan Mađarskoj, bilo je evakuisano u područje koje je ostalo Srbiji više od 37.000, iz Hrvatske oko 100.000, a iz bugarske Makedonije oko 20.000 Srba, i to bez ikakvog imetka, prepuštenih bedi. Ove izbegličke mase bile su većim delom svedoci ubistava članova svojih porodica. Oni nisu imali šta da izgube. Pri njihovom brzom pristizanju u staru Srbiju nisu mogli biti ni prihvaćeni ni smešteni. Mnoge hiljade njih priključile su se bandama.

Po izbijanju nemačko-ruskog rata, u Srbiji je i dalje rastao ustanički pokret. Bio je pre svega nošen srpsko-nacionalnim i panslavističkim idejama.

Pošto srpske snage bezbednosti nisu mogle da održe red i bezbednost u zemlji, to je vojnoupravni k-dant Srbije smatrao za potrebno da se odmah pojača i bolje naoruža srpska policija i žandarmerija, kako bi što više izbegao angažovanje nemačkih jedinica i rasteretio nemačke organe bezbednosti. U tu svrhu stajale su na raspolaganju u Srbiji samo slabe i za gerilski rat nedovoljno obučene i opremljene trupe. Ustanak se nije mogao ugušiti samo sa ovim snagama. Ni najoštrijim represalijama — do kraja avgusta bilo je ukupno oko 1000 komunista i Jevreja streljano ili javno obešeno, a kuće okrivljenih spaljene — nije se mogao zaustaviti stalni porast oružanog ustanka. Ni sa komesarskoim vladom, koju su prozvali pandurom okupacionih snaga, a koja kod stanovništva nije uživala nikakav ugled, nije moglo više da se otkloni opasnost. Tako su načelnik štaba k-danta Srbije, generalštabni pukovnik G. Keviš [Kewisch] i zastupnici nemačke politike u Beogradu (generalni konzul Nojhauzen i poslanik Bencler) mislili da je jedini izlaz u pokušaju da zadobiju šire krugove srpskog stanovništva za saradnju i da odvoje od komunističkih bandi četničke odrede čiji je vođa Pećanac izgleda imao veliki broj privrženika i uživao velik ugled među srpskim stanovništvom, štaviše slavljen i kao narodni heroj.

Rekonstrukcija srpske vlade

Krajem avgusta preduzet je pokušaj da se obrazuje nova srpska vlada, koja bi našla oslonca u narodu. Na čelo ove vlade mislilo se postaviti čoveka koji bi uživao poštovanje i poverenje ne samo kod dela stanovništva koji se još mirno držao, nego i kod bivših srpskih oficira kojii su odbegli bandama. Ova ličnost izgleda da je nađena u bivšem jugoslovenskom generalu Nediću, jer je bio poznat kao protivnik pobeglog predsednika vlade Simovića, a u svoje vreme, kao ministar vojske, radio je za pakt s Nemačkom i, sem toga, važio je kao jaka ličnost i neprijatelj komunista. U njegovu vladu bila su primljena i 3 Ijotićevca (seljačka stranka), od kojih se mnogo očekivalo. Još pre obrazovanja nove vlade Nedića, uspelo se na izgled da se jedan veliki deo četničkih odreda pod komandom vojvode Pećanca izjasnio spremnim ne samo da će se držati po strani od komunista nego da će učestvovati i u borbi protiv komunističkih bandi.[6]

Vojnoupravni komandant Srbije dozvolio je vladi Nedića da pojača srpsku žandarmeriju na 5000 ljudi. Ona je, sem toga, smela da formira »pomoćnu borbenu snagu« od mesnog stanovništva u ograničenom broju i pod nadzorom. Za industrijska preduzeća bila je sem toga formirana industrijska zaštita sa 250 »folksdojčera« kao jezgrom.

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku bio je ovom rekonstrukcijom vlade utoliko više iznenađen što nije bio o tome obavešten, već stavljen pred svršen čin. Naknadno odobrenje, uprkos svih sumnji, ipak je dato. Uskoro se pokazalo da je odluka da se posluži sa četnicima protivu komunističkih bandi skrivala u sebi istu opasnost kao i naoružanje srpske žandarmerije, koja delom nije ni pokazivala volje i nije ni bila sposobna da se bori sa ustanicima, i da je to bila vrlo riskantna zamisao.

Načelnik generalštaba 12. armije general-major Ferč, kojii je 1. septembra preneo vojnoupravnom k-dantu Srbije i Višoj komandi LXV direktive za propagandu i borbu general-feldmaršala Lista — brzi protivudari, ne zarobljavati mnogo, efikasna odbrana — izvestio je takođe i o novom formiranju vlade: »Moj je utisak da je to pokušaj na čiji uspeh treba čekati. Čista sila ostaje još uvek kao poslednje sredstvo!«

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku već od samog početka nije delio mišljenje sa vojnoupravnim k-dantom Srbije koji je polagao veliku nadu u vladu Nedića.

[6] Komandant Srbije, pov. br. 31/41 — Razlozi za formiranje nove srpske vlade Nedića.

Teška situacija nemačkih okupatorskih jedinica

U međuvremenu rasplamsao se žestoki gerilski rat između naših poternih odeljenja i bandi. Tom prilikom su postignuti i uspesi; prilikom jedne akcije južno od Beograda ubijeno je 26 komunista sa njihovim vođom. Kod Zlota, severozapadno od Zaječara, oslobodilo je jedno nemačko poterno odeljenje srpske žandare i nemačke vojnike iz ruku bandita. I štuke su ovde bile angažovane protiv većih bandi koje su ugrožavale rudnike bakra u Boru. Takođe i kod Topole, zapadno od Kruševca, iz Svrljiga, severozapadno od Niša, i kod Paraćina naša poterna odeljenja proterala su bande.

Živu aktivnost razvile su dobro naoružane i na izgled umešno rukovođene bande na području između Save i Drine. Ovde se rasplamsao već vrlo opasan ustanički pokret. Šest četa bilo je angažovano protiv ovih partizana u rejonu Loznica — Šabac — Bogatić. Jer je ovde, u prvim danima septembra, došlo do zabrinjavajućih neuspeha naših jedinica. Jedna četa koju su ustanici opkolili kod Koviljače, jugozapadno od Loznice, mogla je biti deblokirana uz upotrebu aviona.

Takođe su jače bande opkolile i potpuno odsekle dve čete koje su sačinjavale posadu rudnika antimona kod Krupnja. Uprkos angažovanju više četa od Valjeva i sa zapada preko Drine, i pored podrške štuka, opkoljeni nisu mogli biti blagovremeno oslobođeni iz obruča. Nastupanje naših jedinica bilo je na ovom stenovitom, brdovitom zemljištu jako otežano usled drumskih zapreka i visokog vodostaja. Obe opkoljene nemačke čete u rudniku antimona kod Krupnja uništili su banditi. Imali smo gubitke od 9 mrtvih, 30 ranjenih i 175 nestalih.

Bez sumnje ove tri divizije 15. talasa u Srbiji, kao ni do sada u Beograd upućena pojačanja, nisu bili ni iz daleka dovoljni da bi mogli zaštititi samo važne tačke. Samo koncentracija snaga mogla je da otkloni opasnost da ustanici ne likvidiraju stražara po stražara i jednu po jednu Okupacionu jedinicu, koji su bili nadaleko razasuti.

Pojačanja za Srbiju

General-feldmaršal List, čim je doznao za ove neuspehe u Srbiji, odmah je 4. septembra naredio vojnoupravnom k-dantu Srbije i Višoj komandi LXV:

»Očekujem preduzimanje najoštrijih mera svim sredstvima, da bi se ustanički pokret u predelu Krupnja i Koviljače uništio. Zato odmah angažovati sve iole raspoložive snage (i

artiljeriju) pod jedinstvenom komandom (komandant divizije)«.

Istovremeno naređeno je komandi 18. armijskog korpusa da hitno uputi Višoj komandi LXV u Beogradu 1. i 2. bataljon 433. peš. puka 164. divizije sa jednim lakim artiljerijskim divizionom, jer situacija u Srbiji zahteva hitno pojačanje tamošnjih snaga.

Još 4. septembra, umesto ova dva bataljona 433. peš. puka, bio je određen za angažovanje protiv ustanika pouzdani 125. peš. puk.

Kada je idućeg dana (5. septembra) Vrh. komanda Vermahta zatražila obaveštenje o merama koje su preduzete za uništenje ustanika, komandant oružanih snaga na Jugoistoku mogao je da odgovori da su od aktivnih jedinica već od ranije upućeni Višoj komandi jedan protivtenkovski divtizioin i 3. bataljon 433. peš. puka 164. peš. divizije, a sada je još naredio prebacivanje u Srbiju daljnih aktivnih jedinica i to: 125. peš. puk i 1 laki artiljerijski divizion 164. peš. div.

Zabrinjavajući događaji u Srbiji podstakli su general-feldmaršala Lista da izda vojnoupravnom k-dantu Srbije i Višoj komandi LXV nova, opširna uputstva za vođenje borbe protivu ustanika:

»Situacija u Srbiji ne isključuje mogućnost daljeg širenja ustaničkog pokreta. Povećani slučajevi prepada na vojni'ke i vojne objekte od Strane jakih, dobro naoružanih, na izgled organizovanih i spretno vođenih bandi dokazuju da dosadašnje protivmere nisu bile dovoljne. Vojnoupravni k-dant Srbije i Viša komanda moraju stoga da izvrše sve pripreme kako bi bili dorašli svakom pooštravanju [situacije] i da zemlju konačno umire još pre početka zime«.

Pri tome je trebalo voditi računa o sledećiim gledištima:

Ukoliko situacija u Srbiji bude napetija, utoliko više moraju se divizije, prema težištu i lokalitetu, prikupiti u središtu ustaničkog prostora, u rejonu Šabac — Valjevo — Krupanj — Loznica — Topola — Kragujevac — Kraljevo — Užice — Lazarevac i Bor — Zaječar — Niš — Kruševac. Mesta ne smeju biti posednuta snagama manjim od jačine bataljona.

Hitno se preporučuje neočekivano i iznenadno tučenje ustaničkih centara opkoljavanjem nadmoćnijim snagama (i artiljerijom), pod rukovodstvom starijih, iskusnih oficira (komandanata div.), kao i uz detaljno utvrđene operacijske planove i uz prethodna obaveštenja i izviđanja, jer do sada angažovana slaba poterna odeljenja izgleda da nisu više dovoljna.

»Sadašnji raštrkani smeštaj i težnja da se jednovremeno sve obezbeđuje i kontroliše skriva u sebi veliku opasnost da dođe do rasparčavanja snaga. To dovodi prirodno do neuspeha. Zaštita se dakle mora ograničiti, ako je potrebno na takve objekte, čije je držanje od životne važnosti, pre svega na Beograd kao glavni grad, železničku prugu Leskovac — Niš — Beograd — Zagreb, mostove na Dunavu i Savi, Dunav kod Đerdapa, rudnik bakra u Boru«.

Aktivna, pojačana propaganda na srpskom jeziku svim raspoloživim sredstvima.

Pojačani pritisak na stanovništvo na čijem se području pojavljuju ustanci, kako bi se stanovnici naveli da prijave nemačkim vlastima pojavu bandi ili da sarađuju u likvidiranju žarišta nemira.

Bezobzirne hitne mere protiv ustanika, njihovih pomagača i porodica.

Stroga kontrola srpske žandarmerije.

Povećano angažovanje poverenika za ustanovljenje glavnih vođa, sivih eminencija i ustaničkih žarišta.

Puno angažovanje uticaja vlade, koju treba sa odgovornošću privući na aktivnu saradnju.

Sve pripadnike nemačkog Vermahta u Srbiji treba stalno informisati o stanju u Srbiji i o njihovom držanju prilikom prepada. Od svakog nemačkog vojnika treba tražiti inicijativu i aktivno dejstvo.

Naređenje je završavalo rečima: »Od vojnih starešina svih činova očekujem naročitu aktivnost i inicijativu, kao i puno angažovanje celokupne ličnosti za postavljene im zadatke, koji se sada jedino sastoje u tome, da se srpski ustanički pokret brzo i konačno uguši«.

Istog dana (5. septembra), kada je general-feldmarsal List izdao ova osnovna uputstva za ugušivanje ustaničkog pokreta, stigao je iz Beograda u njegov štab novi vapaj za pomoć. K-dant Srbije uputio je molbu k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku: »U slučaju da je nemoguće uputiti jednu (snažnu) diviziju, kako je to više puta predlagano, potrebno je narediti da se na teritoriju Srbije prebaci jedna dopunska divizija«.

Situacija u Srbiji se u međuvremenu ponovo izmenila. Na izgled planski vođeni napadi bandi i mnogobrojni prepadi na saobraćajnice, industrijska postrojenja, na opštine i žandarmerijske stanice, kao i svakodnevne sabotaže na železničkim prugama i dalje su vršeni, naročito u rejonu se-

verno od linije: Aleksinac — Kruševac — Kraljevo — Užice. I sa područja oko Bora javljeno je o otvorenom ustanku. Kod Šapca i Lazarevca, kao i između Valjeva i Krupnja i u rejonu zapadno od Užica, prikupile su se prvih dana septembra jače, dobro naoružane i umešno rukovođene bande. O tome da se tu nije radilo samo o komunističkom, nego o jednom opšte-srpskom nacionalističkom ustaničkom pokretu, k-dantu Vermahta bilo je potpuno jasno.

Zbog toga je bilo potpuno razumljivo što se feldmaršal List nije nikako složio sa mišljenjem vojnoupravnog k-danta Srbije da se srpška žandarmerija mora pojačati i bolje naoružati, i da treba što više koristiti i srpsko-četničke odrede za borbu protiv »takozvanih komunističkih bandi« da bi se zagospodarilo ustanikom, utoliko pre što se nije raspolagalo dovoljnim snagama.

Već su stizali izveštaji da je srpska žandarmerija dozvolila da je ustanici bez otpora razoružaju; već su naša poterna odeljenja morala da pohapse srpske žandarme, koji su bili sumnjivi da su potpomagali ustanike. Izgleda da su u sabotažama na železničku prugu Paraćin — Zaječar učestvovali i žandarmi.

Pod ovakvim Okolnostima, k-dant oružanih snaga na Jugoistoku sumnjao je od početka u uspeh nove srpske vlade Nedića, koja je krajem avgusta formirana bez njegovog znanja i prethodnog odobrenja. Tek 3. septembra k-dant Srbije je opširno obavestio o »razlozima«, koji su ga naveli na rekonstrukciju vlade. Ovaj izveštaj stigao je tek 6. septembra u K-du oružanih snaga na Jugoistoku.

Dva dana docnije, 8. septembra, stiglo je iz Beograda pismo načelnika štaba za načelnika Operativnog odeljenja 12. armije. General Ferč, koji je 31. avgusta na putu za Berlin doneo k-dantu Srbije i Višoj komandi 65 uputstva general-feldmaršala Lista za propagandu i borbu (brzi protivudari, ne premnogo zarobljenika, efikasna odbrana), označio je u tom pismu rekonstrukciju vlade kao »pokušaj na čiji uspeh treba da se sačeka«, i dodao je: »Gruba sila ostaje još uvek kao poslednje sredstvo«.
Istovremeno obavestio je: »Vlada je dobila od vojnoupravnog k-danta Srbije dozvolu da pojača žandarmeriju na 5000 ljudi. Ona sme, sem toga, da stvara »pomoćne borbene snage« od meštana. Ovde se hoće da pokuša da se i četnici uvrste. Broj ograničen. Spiskovi pod kontrolom. Najtešnja veza sa sopstvenim jedinicama osigurana. (Nikakve sopstvene akcije bez dozvole; učestvovanje u akcijama jedinica).«

U istom smislu kao načelnik štaba izvestio je general-felidmaršal List još 8. septembra Vrhovnu komandu Vermahta o novoj srpskoj vladi:

»Rekonstrukcija srpske vlade, u nameri da se, u smislu koji odgovara našem gledištu, privuku na aktivnu i odgovornu saradnju srpsko-nacionalisLički krugovi, predstavlja jedan pokušaj čiji uspeh treba sačekati. Do sada se može konstatovati dalji porast ustaničkog pokreta«.

Razmer borbe sa bandama, činjenica da su ustanici većinom dobro naoružani i očito umešno vođeni, daje povoda za zaključak da srpski nacionalistički pokret — možda i četnici — radi ruku pod ruku sa takozvanim komunistima. Uz to još dolazi da se upravo u poslednje vreme srpska žandarmerija, gde nije imala podršku nemačkih jedinica, ponovno pokazala nepouzdana ili se pak držala čisto pasivno.

Zadatak nemačkih okupacionih jedinica da uguše ustanički pokret svim sredstvima koja stoje na raspolaganju, i uz iskorišćavanje svih mogućnosti, ostaje još uvek na snazi. U tom pogledu je i vojnoupravni k-dant Srbije načisto. U mome naređenju od 5. septembra ponovo sam energično na to ukazao, kao i na za to potrebne mere. Pri tome sam mu izložio moje gore navedeno mišljenje o ustaničkom pokretu i preporučio najveću opreznost u planiranom daljem naoružavanju srpske policije i na izgled poverljivih Srba.

Takođe sam mišljenja da četiri divizije 15. talasa koje su potčinjene Višoj komandi 65, od kojih se tri nalaze na području Srbije, a jedna u Hrvatskoj, ni po jačini ni po ličnom sastavu, naoružanju, opremi i obučenosti nisu dovoljne da ustanički pokret brzo i sigurno uguše. Zato sam više puta tražio pokretne i za borbu spremne jedinice za Srbiju, koje, pak, nisu stavljene na raspolaganje. Sa sopstvenim sredstvima sam pokušao samo utoliko da uspostavim ravnotežu, što sam Višoj komandi 65 potčinio protivtenkovski divizion i 3. bataljon 433. peš. puka 164. peš. divizije, a sada i ceo 125. peš. puk sa jednim lakim artiljerijskim divizionom.

Verovatno da ova pojačanja neće biti dovoljna. Zato ponovo i hitno predlažem da se u Srbiju prebaci bar jedna borbeno sposobna divizija, a ako to ne bi bilo moguće, onda u najmanju ruku hitno jedna dopunska divizija. Neovisno od ovog, ne može više da se odugovlači brzo upućivanje daljnih tenkova, izviđačkih oklopnih kola i oklopnih vozova iz ruskog plena. Do sada dodeljeni tenkovi »Renault« pokazali su se većinom kao neupotrebljivi ili im je bila potrebna opravka.[7]

[7] Operativno odeljenje, pov. br. 2015/41, od 8. IX 41.

Kao što je već napomenuto, vlada Nedića bila je obrazovana bez prethodne saglasnosti k-danta oružanih snaga na Jugoistoku.

Da je ovoj vladi k-dant Srbije dao odobrenje za pojačanje i bolje naoružanje žandarmerije, doznao je general-feldmaršal List najpre iz jedne vesti u vojnim novinama »Straža na Jugoistoku« [»Wacht im Südosten«] — od 4. septembra, posle iz jednog telefonskog izveštaja vojnoupravnog k-danta Srbije i iz rađiograma od 6. septembra. Dva dana docnije, 8. septembra, stigao je radiogram Vrh. komande Vermahta, u kojem je stajalo:

»Prema izveštaju predstavnika nemačke novinske agencije iz Beograda od 6. septembra, general Nedić je izdao proklamaciju srpskom narodu, u kojoj je izneta odluka da će se poštovanje postojećih zakona u Srbiji u slučaju potrebe sprovesti vojnim sredstvima. Proklamacija je saopštena prilikom smotre novoformiranih oružanih jedinica srpske vojske. Firer traži hitan izveštaj i zahteva jasnu ispravku — da ni u kom slučaju neće biti dozvoljeno formiranje ma kakvih jedinica srpske vojske. U obzir može doći jedino ograničeno pojačanje žandarmerije za ugušivanje nemira, ali bez teškog naoružanja«.

Još 9. septembra preneo je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku Vrhovnoj komandi Vermahta dostavljeno objašnjenje vojnoupravnog k-danta Srbije: »Srpskoj vladi dozvoljeno je samo ograničeno pojačanje žandarmerije i policije bez teškog naoružanja, a po odobrenju k-danta Srbije. Sve druge vesti su lažne«.

Sledećeg dana, 10. septembra, saopštio je general-feldmaršal List vojnoupravnom k-dantu Srbije da je najpre vesti iz novina saznao »da su novoj srpskoj vladi učinjeni izvesni načelni ustupci«. Pošto je, prema firerovoj direktivi Nr. 31 od 9. juna, izričito na mene preneta kontrola nad izvršnom vlašću koju imaju k-danti na područjima okupiranim od nemačkih jedinica, to naglašavam da moram biti prethodno upoznat sa takvim presudnim i načelnim pregovorima. Na potrebu najveće opreznosti pri pojačanju i naoružanju srpske žandarmerije ja sam naročito pismeno i usmeno ukazivao. Ova opreznost je, prirodno, potrebna u povećanoj meri kod naoružanja ostalih Srba, ma za koje svrhe (zaštite industrijskih objekata itd.). U vesti iz novina i u govoru preko radija srpskog predsedniika vlade spomenuti izraz o »oružanoj sili« dao je pojmljivo povoda ponovnim zapitkivanjiima sa najvišeg mesta. On mora nestati! Samo se od sebe razume da i reč »milicija« nije ni na koji način umesna,

pošto uključuje pojam oružane sile. Formiranje jedne talkve srpske milicije ne dolazi ni u kojem slučaju u obzir. Ja mogu svoj pristanak za dalje povećanje i bolje naoružanje (ni u kome slučaju sa teškim naoružanjem) srpske žandarmerije •tek onda da dam kada se sigurno ustanovi da se srpska žandarmerija prema nama lojalno i pouzdano drži i kad to bude delom dokazala. Uostalom, ponovo molim da se povede računa o tome da ubuduće svi osnovni poslovi i izveštaji idu preko k-danta oružanih snaga na Jugoistoku a ne neposredno prema gore.[8]

Predloži general-feldmaršala Lista Vrh. kom. Vermahta

Jedanaestog septembra general-feldmaršal List obavestio je telegramom general-majora Ferča, koji je posle konferencija održanih u Beogradu otputovao za Berlin, o sada njoj situaciji u Srbiji:

»Oružani ustanak organizovanih, umešno rukovođenih i dobro naoružanih bandi (ne samo komunista). Centri ustanka: Drina — trougao Save (predeo Loznica — Krupanj), rejon Ub — Lazarevac i okolina Bora. Povećana planska sabotaža na železničkim i telefonskim linijama, srpska žandarmerija ponovo nepouzdana. Treba računati sa daljim širenjem ustaničkog pokreta. Banat, arnautska oblast i Beograd još su mirni. Poterna odeljenja nisu više dovoljna. Neuspesi su se desili već i kod jačih odreda. Sopstveni gubici poslednjih 10 dana — oko 400 ljudi, uključujući nestale i raspršene. 125. peš. puk i 1. laikoart. divizion na putu za Srbiju. Ta pojačanja nisu dovoljna. Zbog toga traženo ubrzano prebacivanje daljih, za borbu spremnih i pokretnih jedinica, kao i za upotrebu sposobnih tenkova i oklopnih vozova iz ruskog ratnog plena. Dopunska divizija je tražena i u izgledu je njeno dodeljivanje«.

General-majoru Ferču naređeno je da o ovoj situaciji u Srbiji obavesti ličnosti u Vrhovnoj komandi Vermahta. On je tom prilikom imao da ukaže na »ograničenu sposobnost za upotrebu« divizija 15. talasa, na njihov nedovoljni lični i materijalni sastav, nedovoljnu obučeno«t i rukovodstvo«.

Vrhovnu komandu Vermahta trebalo je još jednom zamoliti da hitno uputi u Srbiju jednu za udar sposobnu frontovsku jedinicu — najmanje jednu diviziju — sem vec zatraženih oklopnih snaga, jer se dalji nepodnošljivi neuspesi ne bi mogli izbeći. Naročitu pažnju skrenuo je general-

[8] Operativno odeljenje, str. pov. br. 1882/41. od 10. IX 41.

-feldmaršal List na to da se rasprave pitanja nepodnošljivih odnosa komandovanja u Srbiji. Naime, u Srbiji su nadležnosti komandovanja podešene za mirne prilike ali ne za borbene. Zato je potrebno da vojni komandant bude ujedno i komandant svih trupa. Ovo neophodno uslovljava da taj položaj zauzme stariji, iskusni i u ratu oprobani general kopnene vojske. Sastav štaba mora biti prilagođen tome zahtevu. Važnost četverogodišnjeg plana uzeta je i u ovom Slučaju u obzir. Osnovni uslov za ostvarenje ovog plana je sigurnost i red u zemlji.

»Propusti kod obrazovanja vlade«, tako kaže general-feldmaršal List na kraju svoje depeše upućene general-majoru Ferču, »usledili su samo zato što je vojmoupravni k-dant Srbije, na osnovu ranijih uputstava odozgo i običaja pre uspostavljanja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, mislio da može samostalno da radi. Ovo shvatanje nadam se da sam uspešno odstranio. Pojačanje žandarmerije je usporeno i biće pod nadzorom, ni u kom slučaju teško oružje. Formiranje samozaštite, pogrešno nazvane milicijom, do daljeg je ukinuto«.[9]

Iste predloge dostavio je general-feldmaršal List i u jednoj depeši od 12-IX Vrhovnoj komandi Vermahta i Komandi kopnene vojske:

»Opasni razvoj opšte situacije u Srbiji zahteva odlučne mere.

I ova srpska vlada je, prema izveštajima vojnoupravnog k-danta Srbije, zatajila. Žandarmerija u povećanoj meri nepouzdana. Veza ustanika, koje je, po mom mišljenju, vojnoupravni k-dant Srbije netačno nazivao komunistima, sa četnicima ustanovljena je.

Prva je potreba čvrsto jedinstvo rukovodstva radi uspostavljanja neophodnog autoriteta potrebnog pri vojnim ofanzivnim operacijama. Zato je nedopustivo da sva izvršna vlast, uključujući pravo naređivanja svim jedinicama za operacije, bude u rukama jedne ličnosti. To može biti samo po činu najstariji trupni ik-dant. Sadašnja organizacija komandovanja propisana je za mirnodopske uslove a za sadašnje nemirne borbene prilike neodrživa.

Za ovo, kao naročito podesna ličnost, koja je ujedno odličan poznavalac prilika na Balkanu, dolazi u obzir general pešadije Beme. On bi se sa svojim štabom mogao osloboditi za ovaj zadatak.

' Operativno odeljenje, str. pov. br. 1891/41. od 11. IX 41.

Da će se značaj četvorogodišnjeg plana i u ovom slučaju uzeti u obzir samo se po sebi razume. Osnovni uslov za njegovo ostvarenje je sigurnost i red u zemlji.

Za sprovođenje potrebnih operacija nisu nikako dovoljne nemačke snage u Srbiji ni posle dovođenja ojačanog 125. peš. puka. Divizije 15. talasa po ličnoj i materijalnoj formaciji i komandnom osoblju, prema dosadašnjem iskustvu, nisu sposobne da suzbiju opšti ustanak koji je na pomolu. Za veće operacije nedostaju i pokretne snabdevačke ustanove.

Prema tome, prisiljen sam — bez obzira na opštu situaciju — da predložim da se što hitnije prebaci najmanje jedna borbeno sposobna operativna divizija sa tenkovima«.[10]

Prilike u Beogradu

Konjički kapetan Kampe [Campe], ordonans-ofioir feldmaršala Lista, kolji je doneo u Beograd osnovno naređenje za ugušivanje srpskog ustaničkog pokreta od 5. IX, u jednom pismu od 9. IX. izveštava o prilikama u Beogradu:

Između k-danta Srbije, generala avijacije Dankelmana, i k-danta Više komande 65, generala Badera, postoje oštra razmimoilaženja po pitanju nove srpslke vlade i upotrebe srpskih snaga za borbu protiv komunista. K-dant Srbije ima puno poverenje u Nedićevu vladu kao i u četničke odrede pod komandom pukovnika Pećanca. Pukovnik [Košta] Pećanac je preko posrednika ponudio da se sa svojim snagama bori protiv komunista. Pregovori koji su posle toga vođeni između k--danta [Srbije], nove srpske vlade i četnika doveli su do sporazuma, prema kome k-dant priznaje četnike, i njima daje pravo regrutacije i da se javno pojavljuju naoružani. Četnici su se sa svoje strane obavezali na borbu protivu komunista.

Vladi je priznato pravo da pojača- svoje oružane snage. Žandarmerija, do sada jačine 2—3000 ljudi, vrbovanjem oficira i podoficira stare srpske vojske, povećaće se na 5000 ljudi. Nakrtadno će se formirati pomoćna policija i na kraju u pojedinim naseljima obrazovaće se od mesnog stanovništva jedna vrsta milicije. Za ovu svrhu stavljeno je od k-danta [Srbije] vladi do sada na raspolaganje 15.000 pušaka i veći broj mitraljeza. Posledica toga je da sada četnici javno istupaju, da za sebe i svoje potrebe vrbuju ljudstvo po selima, ali se ne mogu suzbiti sve dok se ne utvrdi da i Pećančevi četnici, i pored sporazuma, učestvuju u borbama na strani bandi, koje su sve žešće. Zbog toga divizije se žale na nepodnošljivu nejasnoću i nesigurnost, jer imaju da se bore protivu

Ia, str. pov. br. 1913/41. od 13. IX 41.

komunističkih bandi, pri čemu četnicima ne smeju ništa da učine, iako često ne postoji nikakva razlika između komunista i četnika.

General Bader i pukovnik Keviš (načelnik štaba Više komande 65) ne veruju četnicima. I sada su pronađena naređenja, koja potvrđuju saradnju četnika i komunista.

Kod Više komande 65 mišljenja su da odluku k-danta Srbije da za razbijanje komunističkih bandi koristi srpsku vladu i četnike može 'imati za posledicu dve velike opasnosti: da se četnici povežu sa komunistima i da ubrzo, novoformirani i organizovani, istupe protivu nemačkih okupacionih jedinica, i, drugo, da srpska vlada, uspostavljajući pomoću četnika red u zemljii, ujedno formira stajaću vojsku, tako da nemačka okupaciona uprava mora uvek da računa sa opasnim ustankom a da mu ne može blagovremeno da stane na put„ pošto će vlada i četnici polagati pravo na to da su oni u zemlji uspostavili red, pošto Nemci nisu to bili u stanju da urade.

Na kraju svoga pisma izveštava konjički kapetan Kampe da je st&kao utisak »da se najhitnije mora nešto preduzeti. kalko u Srbiji ne bi došlo do novih možda vrlo ozbiljnih iz- • nenađenja«. Potpukovnik Gravenhorst, načelnik štaba k-danta Srbije, rekao mu je da se postojeće teškoće ne bi mogle otkloniti raspoloživim snagama. Ako se ne želi koristiti srpsku pomoć, ostala bi samo jedna, naravno vrlo radikalna, mera da se susednim narodima da mogućnost da uđu u Srbiju, i da tamo, pošto unište ustanike, uspostave red. Takvu odluku, koju naravno može doneti samo Berlin, pozdravili bi samo Mađari, Hrvati, Albanci i Bugari. To bi imalo za posledicu da Srbija bude istrgnuta iz nemačke interesne sfere.

Navodno, to je i srpskoj vladi nagovešteno, da bi iz kiše upala u pljusak, u slučaju ako bi se podigla protiv nemačkih % okupacionih jedinica.

Već se sve jasnije pokazivalo da uspeh Nedićeve vlade, kome se nadao k-dant Srbije, nije bio zadovoljavajući. Istina, jpredsednik vlade je u jednom govoru preko radija, 15. sep- |temibra, imperativno zahtevao od svih pristalica ustaničkog ,pokreta da polože oružje i obustave sabotaže i apelovao na 'održanje reda i mira. Ujedno je nagovestio obrazovanje »specijalnih sudova« za sabotere, i čišćenje upravnog aparata od ^nepouzdanih činovnika.

Ali ovaj poziv ostao je, kao što se i očekivalo-, bez reitata.

Izveštaji kojima se raspolagalo sredinom septembra govore da se ustanički pokret prebacio u rejon Požarevca. Uz se pojačao ustanak oko Užica. Naročito živu aktivnost

razvile su bande između Jagodine i Kragujevca. Južno od Beograda, našim izviđanjem iz vazduha ustanovljeno je prikupljanje bandi. Južno od Niša bande su bile opet aktivnije. Nova ustanička žarišta pojavila su se oko Višegrada, kao i zapadno od Drine i južno od Tuzle. Stanovnici"pojedinih srpskih sela priključili su se ustanicima. Celokupna privreda zemlje pod pritiškom ustaničkog pokreta dospela je u sve veće haotično stanje. Čak i na Dunavu su se pojavile bande i ugrožavale parobrodski saobraćaj, najvažniji put za transportovanje nafte iz Rumunije za Rajh. Morala su se slati pojačanja radi osiguranja Sipske pruge (Đerdap), i angažovati monitori mađarske i rumunske dunavske flotile.

Novoformirana srpska žandarmerija nije nigde do sada mogla zabeležiti ma kakav uspeh protivu ustanika. Jedno odeljenje žandarmerije čak je i odbilo da se bori protiv bandi, a drugo je svoje naoružanje bez borbe predalo ustanicima. U Žapcu žandarmerijska pojačanja stajala su neaktivna prema ustanicima i nisu se mogla pokrenuti da protivu njih nastupe.

Viša komanda 65 protivila se rasparčanoj upotrebi 125. peš. puka, koji je u međuvremenu stigao u Beograd, ali je morala popustiti želji k-danta u Srbiji da se jedan bataljon toga puka uputi za Šabac, da bi razoružao nepouzdanu žandarmeriju.

Pri brojnom porastu i jačini bandi, angažovana potema odeljenja od 30—50 ljudi nisu već odavno bila dovoljna da se uspešno bore protiv ustanika i da svuda oslobode od bandi opkoljene straže, žandarmerijske stanice i feldkomandanture. Nemačke okupacione divizije nisu niukoliko bile dovoljne da same osiguraju sve najvažnije objekte. Da bi se sprečila opasnost da ustanici opkole i unište stražu po stražu, prikupile su se nadaleko razbacane divizije na užu prostoriju: 718. div. zapadno od Drine, 704. div. kod Valjeva, 714. div. kod Topole i delovi 717. kod Bora.

Izveštaji iz Beograda

Dvanaestog septembra opisao je oficir za vezu k-danta oružanih snaga na Jugoistoku kod Više komande 65, generalštabni major Jais, tamošnje prilike i događaje:

Do sada operisalo se samo sa poternim odeljenjima i u tu svrhu divizijama su dodeljena poterna područja, a pojedinim bataijonima poterni srezovi. Ta je mera već davno prevaziđena, jer su bande danas toliko ojačale, da im porerna odeljenja više ne mogu da naude. Najzad, 6. septembra Viša komanda je naredila: »Zadatak divizija ostaje kao i ranije — napad i uništenje nastalih bandi«. Početak za takvo ofanzivno nastupanje nije se još mogao naći, mada je za to bio pogodan ojačani 125. peš. pulk: »Kod Više komande 65 vlada jedinstveno uverenje da su dosadašnje mere nedovoljne za ugušivanje ustanka. S druge strane, ovde se ne vidi nikakva mogućnost kako da se oformi neka udarna grupa koja bi bila dovoljno jaka«, Usled mnogobrojnih rasplinutih zaidataka osiguranja, koji su stavljeni u zadatak Višoj komandi 65, to se ne može tako jednostavno postići, utoliko pre što se k-dant Srbije do sada protivio svakom pomeranju jedinica i za sebe zadržao pravo odlučivanja. On (major Jais) ima skoro utisak, kao da je ovde već izgubljen pregled nad velikim događajima. »Ovde, u komandi, vlada mišljenje da će onda, ako se iz jednog mesta povuče jedinica, ostavljeni slabi delovi odmah biti opkoljeni ili uništeni od mnogobrojnih bandi. Zato je od pre izvesnog vremena više ili manje prestalo svako premeštanje, a koje i vrlo otežava nepokretnost jedinice. Ako negde naročito gori, onda se, u najboljem slučaju, pokrenu 2—3 čete i stave u pokret. Na ovaj način se samo krpari, što neće nikada dovesti do promene situacije. Ustanici za sada propisuju preduzimanje mera ovdašnjim ustanovama. To će biti slučaj tako dugo dok se konačno ne odluči da se napuštanjem jednog dela teritorije pređe u ofanzivu«.

Obimne izveštaje o proceni vojne situacije u Srbiji podneo je oficir za vezu k-danta oružanih snaga na jugoistoku.

12. septembar:

' Na području k-danta Srbije oružani ustanak je u porastu. Glavna područja ustanika, koji se uglavnom proširio na ćelo Okupirano područje, izgleda da se nalaze u luku Drine, sa glavnim mestima Loznica i Krupanj; u luku Save, zapadno od Šapca, i u rejonu Obrenovac — Valjevo. Pretpostavlja se da se rukovodstvo ustaničkog pokreta nalazi u kolibama planine Cera, jugozapadno od Šapca.

Ustanički pokret je već tako narastao da se jedinice jačine manje od bataljona ne mogu više pomerati bez opasnosti da budu od ustanika napadnute i na besputnom zemljištu opkoljene. Upućivanje poluibataljona radi oslobođenja opkoljenih jedinica već je dovelo do neuspeha. Tek nastupanjem jedne veće nemačke jedinice može se računati da će se neprijatelj povući ili će odložiti oružje, da bi se mogao prikazati kao bezazleni stanovnik.

Podaci o jačini neprijatelja u luku Save zapadno od Šapca variraju od 2000—10.000 ljudi. -

POkreti motorizovanih jedinica ili pojedinačnih tenkova na velikim područjima nisu mogući zbog mnogobrojnih zaprečavanja na drumovima i putevima.

Nova srpska Nedićeva vlada, i pored daljeg naoružanja srpske žandarmerije, neće biti u stanju ni da ustanak opet priguši ni da ga konačno uništi. Za to su nedovoljne i raspoložive jedinice prema broju, vrsti opreme i naoružanja. Sa sada raspoloživim snagama u najboljem slučaju može se postići prigušivanje ustaničkog pokreta i to samo uz potpunu koncentraciju snaga i uz bezobzirnu upotrebu istih. Potpuna koncentracija snaga otežana je mnogobrojnim zadacima osiguranja koji su stavljeni u zadatak Višoj komandi 65. Da se objekti koji se imaju osigurati, tkao železnice, vodni putevi, industrijska postrojenja itd., ne bi izgubili, delovi okupacionih jedinica su, silom prilika, raspoređeni na velike rejone. Za aktivno suzbijanje ustaničkog pokreta neophodno je formiranje jedne mobilne jedinice. Mora se voditi računa da će se u slučaju formiranja mobilne jedinice izgubiti jedan ili drugi objekat koji se osigurava.

Treba hitno sprovesti sledeće zadatke:

1) Uništenje neprijatelja na drumu Obrenovac — Valjevo, radi ponovnog uspostavljanja sigurne veze između Beograda i Valjeva.

2) Uništenje neprijatelja u luku Save zapadno od Šapca koncentričnim nadiranjem jakih borbenih grupa iz Šapca i Bijeljine prema severnom delu luka Save.

Od okruženja i uništenja rukovodstva ustanka za koje se pretpostavlja da je na Ceru, mora se za sada odustati.

13. septembar:

Posle povlačenja dveju nemačkih četa iz Okoline Krupnja, koje je moralo da se preduzme 6. septembra pred nadmoćnijim snagama ustanika, celo glavno ustaničko područje zapadno od linije: Mitrovica — Šabac — Valjevo — Užiee otpalo je ispod nemačke kontrole. Ustanici imaju tamo, kao i na drugim područjima u kojima nema nemačkih jedinica, slobodu akcije. Neprijatelj već diktira, ugrožavanjem raznih po život važnih objekata, nemačke protivmere. Tako je morao jedan bataljon 125. peš. puka, po želji k-danta Srbije, biti upućen u Šabac kao pojačanje osiguranja, suprotno dosadanjoj nameri Više komande 65 da se ceo puk upotrebi za napad na Valjevo.

Iz ovih Okolnosti i činjenice može se zaključiti da ustanici na colom Okupiranom području nisu bili do sada ozbiljno napadnuti, da je ustanički pokret i dalje u porastu. Sloboda akcije može se oteti neprijatelju samo našim napadom.

Nemačke jedinice, raspoređene u mnogim mestima za osiguranje objekata feld- i krajskomandantura, delom su već odsečene od Beograda. Bude li neprijatelj i dalje rušio drumove i postavljao zasede, to će u kratkom vremenu biti odsečeni svi delovi okupacionih jedinica. Namera neprijatelja da izoluje nemačke jedinice, na daleko rasute po zemlji, da bi osujetio njihovu koncentraciju u jaču borbenu snagu, izgleda očigledna.

Upućivanje pojedinih poternih odeljenja, pri sadašnjem povećanju ustaničkog pokreta, zastarelo je i dovodi do neuspeha. Pojačanje naših osiguranja na naročito ugroženim mestima predstavlja samo pasivnu meru. U najboljem slučaju ovim se sprečava neprijateljski napad na objekat koji se osigurava samo dotle dok se neprijatelj jednog dana ne oseti i za takvu akciju dovoljno jakim.

Koncentracija jedne snažne napadne borbene grupe je prema tome neophodno potrebna. Samo energičnim napadom izvršenim od strane Nemaca može da se priguši ustanički pokret.

Ponovljene molbe feldmaršala Lista za borbeno sposobna pojačanja kao i sigurno ubedljivo iznošenje situacije od strane general-majora Ferča u Firerovom glavnom stanu, podstakii su Vrh. kom. Vermahta da udovolji predlozima komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

Noću na 14. septembra stigao je iz Firerovog glavnog stana radiogram u Atinu: »Komanda kopnene vojske prebaciće komandantu oružanih snaga na Jugoistoku za ugušenje nemira u Srbiji jednu peš. diviziju iz Francuske«. To je bila 342. peš. divizija. Ona je upućena za Beograd i bila potčinjena Višoj komandi LXV.

Pored toga Komanda kopnene vojske uputila je u Beograd i jedan bataljon 100-te tenkovske brigade, koji je također dodeljen Višoj komandi.

U međuvremenu u Beograd već pristigla pojačanja iz Soluna — 125. peš. puk i 220. art. divizion — bili su oprobane jedinice, ali, po mišljenju komandanta Srbije, nisu billi dovoljni, čak ni uz podršku ostalih raspoloživih okupacionih snaga, za plansko pročešljavanje ustaniičkih područja — ravnica sa nepreglednim kukuruznim poljima i planina sa gustim šumama. Komandant Srbije hteo je najpre da se ograniči na to da 125. peš. puk upotrebi iz Beograda u pravcu Obrenovac — Ub, da tu izvrši »lokalno čišćenje« i da osigura vezu sa odsečenom 704. peš. divizijom u Valjevu.[11]

" Komandant Srbije, str. pov. br. 1923/41. od 15. IX 41.

Planovi za upotrebu 342. divizije

(prilog skice)

Po pristizanju 342. peš. divizije hteo je komandant Srbije da prikupi jaku ofanzivnu grupu da bi je upotrebi© protiv ustanika u rejonu severno od linije Šabac — Loznica.

Nasuprot tome naredio je komandant oružanih snaga na Jugoistoku: »U prvom redu uništiti ustanike u rejonu Krupanj — trougao Sava — Drina«

Za to je trebalo angažovati jake snage — najmanje 2 divizije — od Obrenovca — Uba i, pre svega, od Valjeva s ciljem »da se ustanici opkole u trouglu Sava — Drina«.[12]

Sedamsto osamnaesta peš. divizija u Bosni, pojačana hrvatskim snagama, trebalo je da na zapadnoj obali Drine spreči prebacivanje ustanika na hrvatsko područje.

Obezbeđenje hrvatskog područja moglo se delimično postići sa tamošnja dva, i delimično sa još dalja tri landesšicen-bataljona 'kojii su od Komande kopnene vojske stavljeni u izgled za kraj septembra.

Po dolasku ovih bataljona biće 718. peš. divizija slobodna za osiguranje, osmatranje i zatvaranje linije na Drini. Hrvatski maršal Kvaternik izjasnio se, pored toga, spremnim da za akciju stavi na raspolaganje »najmanje 12 hrvatskih bataljona, a po mogućnosti još i Više«, čiju je, pak, upotrebljivost trebalo tek da se isproba. Maršal je molio da ovaj kontingent bude u svakom pogledu potčinjen komandantu 718. peš. divizije. Njegova je naročita želja bila da se ovi hrvatski bataljOni po mogućnosti upotrebe zajedno sa nemačkim jedinicama. Držao je celishodnim, s Obzirom na stečeno iskustvo u svetskom ratu (operacija u jesen 1914. protivu Srbije), da napad 342. peš. divizije započne iz Srema. To je potkrepljivala železnička mreža Srema, putna mreža između Drine i Koluibare, bezbednost pozadine i dotur. Nemački general u Zagrebu, general-major Glez fon Horstenau, delio je ovo mišljenje. Iskrcavanje jedinica u Sremu odobrila je hrvatska vlada i maršal Kvaternik je molio »da se s njiiim, hrvatskom oružanom silom i sa hrvatskim vlastima može u svakom pogledu raspolagati« (nemački general u Zagrebu komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, str. pov. br. 291/41. od 19. IX 41).

[12] K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 1923/41. od 15. IX 41.

Takođe je i oficir za vezu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, generalštabni major Jais, preneo 16. septembra iscrpan plan za upotrebu 342. divizije. Izneo je:

Prema dosada prispelim izveštajima o neprijatelju, izgleda da je ustanički pokret najviše napredovao u luku Save i južno odatle. Oružani ustanak je tamo vojnički organizovan, pod rukovodstvom bivših jugoslovenskih oficira. Pretpostavlja se da se rukovodstvo ustaničkog pokreta nalazi na planini Ceru. Smatram da bi napad protiv ovih glavnih ustaničkih područja, po dolasku 342. peš. divizije, bio naročito efikasan za ugušivanje ustaničkog pokreta.

Dosadašnji večernji izveštajii o bandama u predelu južno od Beograda pokazali su se jako preteraniim. Nasuprot vojnički organizovanim bandama u luku Save i južno od toga, izgleda da se južno od Beograda radi samo o pojedinačnim grupama za sabotaže. Iz tog razloga i s obzirom na jaku posadu u gradu, ne vidim nikakvu opasnost po Beograd. Zato predlažem da se po dolasku 342. peš. divizije rukovodstvo ustanka na Ceru opkoli. Sprovođenje: iskrcavanje 342. peš. divizije, verovatno od 19. septembra, severno od Save u rejonu šid — Mitrovica — Ruma — Klenak.

Po iskrcavanju divizije treba prikupiti: dva ojačana peš. puka u okolini Mitrovice i jedan ojačani peš. puk u okolini Klerika.

Sto dvadeset peti peš. puk, ojačan 2. bataljonom . 724. peš. puka, jednim vodom bornih kola 220. protivtenkovskog bataljona, artiljerijskim divizionom i sa dve baterije 654. artiljerijskog diviziona, treba da krene 19. septembra, trodnevnim maršem, iz Valjeva u predeo Loznice, da hi tu zatvorio područje Cer pl. sa juga.

Ojačani peš. pu!k 342. peš. divizije, koji se prikuplja istočno od Šapca, treba da nastupi što pre preko Šapca u okolinu Ribara, da bi ovde zatvorio saobraćajni put sa severozapada ka jugoistoku i obratno.

Obadva ojačana peš. puka [342. pd] prikupljena kod Mitrovice prešla bi tamo Savu i napala bi — dan docnije po prelazu pojačanog peš. puka preko Save kod Šapca — u južnom pravcu prema Cer pl., da bi uništili bande koje bi se pojavile, odnosno da bi ih nabacili natrag na planinu Cer.

Jednovremeno oba pojačana peš. puka treba planski da pretraže sva mesta u pogledu ustanika i oružja. Alko neprijatelj ne pruži nikakav otpor, onda oba ojačana peš. puka treba četvrtog dana po prelasku Save da stignu otprilike na liniju Prnjavor — Ribari — Lipolist — Dobrić — Varna, čime bd se zatvorio obruč oko pl. Cer, sem sa drinske strane.

Pomoć Hrvata za zatvaranje Drine treba obezbediti. Po zatvaranjtu obruča oko pl. Cer treba obruč suziti koncentričnim nastupanjem prema pošumljenom području na Ceru; po dolasku do ivice šume treba pročešljati pošumljeno područje jakim odredima.

Za čišćenje k-dant Srbije izdao je 17. septembra Višoj komandi 65 sledeća uputstva za operaciju:

Situacija u Srbiji zahteva potpun uspeh nemačkog oružja. Sada raspoložive nemačke jedinice, kao i po prispeću divizija i 30 bornih kola, koji su na putu, ne pružaju nikakvog izgleda na uspešno izvođenje operacije u pošumljenoj planini.

Zato se sa snagama s kojima će se uskoro raspolagati može u ravnici sa sigurnošću postići uspeh.

Višoj komandi stavlja se zbog toga u zadatak da sa raspoloživim jedinicama i sa 342. peš. divizijom i 30 bornih kola 100. tenkovske brigade, koji su na putu, što je moguće pre preduzme operaciju prema luku Save — Drine u rejonu Mitroviica — Šabac — severna ivica planine Cer s ciljem da uništi neprijateljske snage koje su tamo ustanovljene, da uspostavi za nemački Vermaht 'Snošljive prilike i da se opet zadobije bogato područje za ishranu.

Prema mišljenju k-danta Srbije, napad sa glavnim snagama u pravcu sever—jug, iz predela s obe strane Mitrovice prema planini Cer daje premale izglede na uspeh. Pri tome može se očekivati da će se ustanici već na vest o pokretu naših jedinica povući iz predela koji će se čistiti u šumovite planine, koje leže južnije, a po završetku operacije, kao i posle svakako potrebnog povlačenja glavnine angažovanih jedinica, uskoro će ponovno da uspostave sadašnje prilike.

Nasuprot tome više izgleda na uspeh ima operacija sa glavnim udarom od istoka, preko Šapca. — Lipolista, i istovremeno sa zapada protiv Janje — Bijeljine u pravcu Lipolista.

Pri dodiru čelnih udarnih jedinica u predelu Lipolista treba zatvoriti ravnicu prema planini Cer. Udarne trupe izvršile bi posle toga pročešljavanje luka Save širokim frontom s juga prema severu.

Da bi se sprečio prelaz ustanika na hrvatsku teritoriju, treba nastojati svim sredstvima da nemačkim jedinicama (718. peš. div.) sadejstvuju hrvatske jedinice.

Presudni za uspeh su najveća tajnost i iznenadno izvođenje operacije, kao i neprimećeno obezbeđenje prelaza Drine iz predela Janja — Bijeljiina ka istoku. Već sada kruže u

Beogradu mnogobrojna govorkanja o velikom protivudaru nemačkih jedinica.

Sa ovim planom k-danta Srbije za operaciju u severozapadnoj Srbiji saglasio se komandant oružanih snaga na Jugoistoku.

Organizacija komandovanja u Srbiji

U međuvremenu, 16. septembra, načelnik vojne uprave, državni savetnik Turner, kao predstavnik k-danta Srbije, lično je referisao general-feldmaršalu u njegovom štabu o situaciji u Srbiji. Izlaganje dr Turnera o razvoju prilika u Srbiji još je više pojačalo mišljenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da je tamo »bilo potrebno najčvršće jedinstveno rukovodstvo«. Zato je, 17. septembra uveče, ponovio u depeši upućenoj Vrhovnoj komandi Vermahta svoj prediog da se komandantu 18. arm. korpusa, generalu pešadije Bemeu »prenese isključiva izvršna vlast i da mu se do daljeg potčine sve u Srbiji postojeće vojne i civilne ustanove«, a potom je još rekao:

»Položaj k-danta Srbije postao bi za njega na taj način do ponovnog uspostavljanja redovnih prilika suvišan. Takođe mora do tog vremena da izostane svaki specijalni službeni put. On stvara, pošto uvek polazi sa jednostranih pretpostavki, pogrešne utiske, ometa neophodno potrebno jedinstveno rukovođenje i ugrožava upravu u celini«.

Na kraju svoje depeše naglasio je general-feldmaršal: »iSkoro pristizanje pojačanja, koje je u izgledu, potreba brzog smirivanja i brzog uspostavljanja privrede zahtevaju brzo regulisanje istog, što ovim molim«.[13]

Ovaj telegram general-feldmaršala Lista mimoišao se sa jednim naređenjem već 16. septembra izdatim od firera, čiji izvod je Vrh. kom. Vermahta 17. septembra prenela komandantu oružanih snaga na Jugoistoku. Firer je naredio general-feldmaršalu Listu da uguši ustanički pokret na jugoistoku. Za izvršenje ovog zadatka sve snage kopnene vojske koje su bile ili se prebacuju na ustaničko područje trebalo je staviti pod komandu k-danta 18. armijskog korpusa, generala pešadije Bemea. Ovaj treba na ustaničkom području da vrši svu izvršnu vlast. Sve vojne i civilne ustanove bi'le bi u toim pogledu vezane za njegova naređenja.[14]

[13] K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 1946/41. od 17. IX 41.

[14] OKW/ WFSt, I odeljenje (I operativno), str. pov. za k-danta br. 441/538/41 od 17. IX 41. — K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. 1953, 1954, 1959/41. od 18. IX 41.

Firerovo naređenje od 16. septembra dalo je povoda nemačkoj Vladi da upozna svoje misije u Sofiji, Rimu i Zagrebu sa šledećim:

Potvrđeni ozbiljni i politički najnepoželjniji nemiri kao i lokalni oružani ustanci u Srbiji ponovo potvrđuju da se podstrekivači, organizacije i 'liferanti oružja nalaze izvan srpskih granica i odatle ne dozvoljavaju da srpsko stanovništvo dođe do mira. U prvom redu to su komunistički i jevrejski krugovi. Postoje znaci da se naročito iz Bugarske podstrekavaju i pomažu pobune u Srbiji i to kako od strane bugarskih komunista-domorodaca tako, naročito, i od strane ruskog poslanstva u Sofiji.

Vlada Rajha odlučila je sada da tako pojača nemačke vojne snage u Srbiji da se u kratko vreme omogući saradnja sa lojalnim srpskim krugovima i da se ustanici razbiju i razoružaju, te da se ponovo uspostavi sigurnost. Da ovaj uspeh ne bi bio samo trenutan, potrebno je da se, pored toga, otkriju veze izvan srpskih granica, da se iste prekinu i zauvek onemoguće. To se može postići samo uz tesnu i trajnu saradnju sa vladama susednih država, naročito Bugarske. Ministar spoljnih poslova Rajha umoljava da obavestite bugarsku vladu o ovom gledištu i da je zamolite za aktivnu i trajnu saradnju s nemačkom vladom. Interesi mira i mirna izgradnja stanovništva u svim zainteresovanim državama tako su opšti i jedinstveni da gospodin ministar spoljnih poslova ne sumnja da je dovoljan samo ovaj apel da se dobije načelna saglasnost bugarske vlade. Istovetna molba uputiće se talijanskoj i hrvatskoj vladi.

Još 18. septembra, na osnovu ovog reguliisanja komandnih odnosa, komandant oružanih snaga na Jugoistoku izdao je potrebna uputstva, a već sutradan (19. septembra) stigao je komandant 18. armijskog korpusa general pešadije Berne iz Atine sa svojim radnim štabom u Beograd.

Već dva dana docnije, 22. septembra, obaveštajni odsek divizije opunomoćenog komandanta u Srbiji prikupio je osnovne podatke za procenu ustaničkog pokreta:

Ustaničlkim pokretom u Srbiji rukovode četničke jedinice i komunističke bande.

četničke jedinice su za sada podeljene u tri grupe: u jedinice Koste Fećanca, koje stoje iza vlade Nedića, u grupe generala [Ljube] Novakovića, koji naginje komunistima i antikomunističke jedinice generalštabnog pukovnika Mihaiovića.

Mihailović je protiv Pećanca i Novakovića. U njegovoj Okolini su pretežno oficiri. Njegova organizacija je izgrađena

čisto vojnički. On je odbio komuniste zato, što smatra da nije došlo još vreme za opšti ustanak. On hoće najpre da organizuje celiu zemlju pa tek onda da krene napred.

Kod komunističkih bandi postoji jedinstveno vojno i političko rukovodstvo. Najglavnija područja dejstva komunističkih bandi su: područje Bora, Jelica pl., rejon čačak — Arilje — Ivanjica. Goliija pl. je čisto četničko područje, u koje četnici i seljaci planinskih sela, kao gospodari ovoga, ne dozvoljavaju nikome pristup. Tu postoji regularno organ'zovana registracija četnika. U celoj srpskoj zapadnoj zoni, od Srem. Mitrovice na severu do Užica na jugu, ne postoji mogućnost jasne podele između četničkih i panslavističkokomunističkih bandi. Ova zona stoji pod punom kontrolom, a u pojedinim delovima i pod upravom bandi (opunomoćeni k-dant u Srbiji, I-c-pov. br. 2417/41. od 22. IX 41).

Na poslednjem listu ovog izveštaja nalazi se svojeručna primedba general-feldmaršala Lista: »Ove osnove morale su biti stvorene .. . [poslednji red nedostaje] pa bi već odavno bile i mere druge. Već mesecima smo ukazivali na ove stvari. Ili je to znao komandant Srbije i nije nam to javljeno — što se ne može pretpostaviti i što bi bilo potpuno nerazumljivo. Gde leži propust?«

I opunomoćeni komandant u Srbijii dobio je uskoro posle svog dolaska u Beograd utisak da komunisti i nacionalisti sarađuju. »Rukovodstvo je«, tako je izvestio general pešadije Berne 25. septembra general-feldmaršala Lista »u rukama srpskih oficira; vojnika i komandnog kadra izgleda da ima dovoljno. Oružje, među kojim navodno i nešto artiljerije, izvukli su ustanici iz skrovišta, manji deo je dobijen prepadima na nemačke jedinice i na srpsku žandarmeriju itd. Neprijatelj je dobio pojačanje u obučenom ljudstvu i oružju i prelazom srpskih žandarma itd. Obuka kod bandi stalno se sprovodi pa i bojeva gađanja. Organizacija sigurno još nije završena. Velika opasnost postoji u pogledu zapjenjenog naoružanja, a naročito zaplenjene municije, koje se nalaze u sredini i u jugozapadnom delu zemlje, te postoji mogućnost da ih se neprijatelj dočepa.

Vlada Nedića ne može da dođe do izražaja iako je više puta istupila protivu komunista, pa se suprotstavila i protiv nacionalnih ustanika. Sigurno je da Nedić nije uspeo da pridobije za sebe 1200 srpskih oficira, koji se navodno nalaze u Beogradu. Jedva 100 njih stavilo mu se na raspolaganje. Ustanovljeno je takođe da je jedan od najboljih ustaničkih vođa, pukovnik Mihailović, stupio u vezu sa srpskim oficirima u Beogradu. Nediću nije dalje uspelo da osigura 5000 ljudi što mu je odobreno za pojačanje žandarmerije, samo

1100 su mu se stavili na raspolaganje. Navodno, pukovnik Mihailović ima svoje pipke i u srpskoj policiji.

Pa ipalk nalazim za potrebno da se Nedić ne eliminiše, pošto ipak ima izvesnih pristalica, naročito u Beogradu i na jugu zemlje (Košta Pećanac). Napadi inostrane štampe^na Nedića dokazuju da ne radi u interesu" naših neprijatelja i da mora imati snagu iza sebe.

Sadašnja nastala situacija jasno pokazuje da se suviše strpljivo i optimistički na sve gleda i da situacija nije bila potpuno shvaćena. Do sada se još uvek živelo u zabludi da se radi o komunističkom pokretu u zemlji i da će vlada Nedića raščistiti situaciju«.

»Nepravilno shvatanje situacije«, tako navodi dalje general pešadije Berne, »pokazuje i potpuno nedovoljno obezbeđenje Beograda, dalje pojačanje srpslke žandarmerije, propust da se obustavi odsustvo kod jedinica i reguliše plansko transportovanje zaplenjenog oružja i municije iz naročito ugroženih područja«. Iz ovih razloga on smatra za potrebno da se odmah opozove 'komandant Srbije. Ovo bi samo pojednostavilo sada tako nužnu saradnju između njegovog i dosadašnjeg štaba komandanta Srbije.

Izveštaj generala pešadije Bemea naveo je komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da predloži Vrh. kom. Vermahta da smeni k-danta Srbije. Nato je Vrh. kom. Vermahta 8. oktobra naredio opozivanje generala avijacije Dankelmana.

2. Tok operacije čišćenja u severozapadnoj Srbiji u području Sava — Drina — Valjevo

Od sredine septembra do kraja oktobra 1941.

(Uz to skica 1)

Prodor 125. peš. puka ka Valjevu

Petnaestog septembra, tri dana pre no što je general pešadije Beme preuzeo komandu u Srbiji, krenuo je 125. peš. puk, ojačan jednim artiljerijiSkim divizionom, jednim vodom zaplenjenih tenkova i jednim oklopnim železničkim vozom, iz Beograda da bi očistio ustaničko područje zapadno i jugozapadno od Beograda i da bi uspostavio vezu sa štabom 704. peš. divizije, koji je bio opkoljen u Valjevu. Puk je 17-og dostigao Obrenovac, čistio dan doonije južno od ove varoši, stigao 19-og, bez znatnijih borbi, u Ub i 21-og ušao bez otpora u Valjevo. Sledećih dana 125. peš. puk je očistio okolinu ovog grada od bandi.

Operacija 342. peš. divizije u Mačvi

U danima kada je 125. peš. puk iz Beograda nastupao ka Valjevu, 342. peš. divizija se iskrcavala u rejonu Srem. Mitrovica — Klenak, da bi najpre očistila područje severno od planine Cer ij luku Drina — Sava, te da otrgne ustanicima plodnu Mačvu kao bazu snabdevanja i da pacifikacijom ovog područja predupredi ugrožavanje po život važne železničke pruge Zagreb — Beograd.

Dvadeset osmog septembra krenula je 342. peš. divizija, ojačana 1. divizionom 202. protivtenkovskog puka, sa težištem preko Šapca, na svoju prvu veću operaaiju. Divizija je u svome nastupanju bila zadržavana mnogobrojnim drumskim zaprekama, ali skoro nije nailazila na otpor. Ustanici su već u početku pokreta 342. peš. diviz. napustili lulk Drina — Sava i povukli se prema jugozapadu u brda.

Nedelju dana posle početka operacija 342. peš. divizije stanje u Srbiji bilo je u suštini nepromenjeno.

U svim područjima, izuzev Banata i rejona južno od Niša (ovde su imale prevlast Pećančeve pristalice) vladao je sada, kao i pre, nemir, sa prepadima na nemačka odeljenja za osiguranje i srpske žandarmerijske stanice, i sabotažne akcije na industrijske objekte, železnička postrojenja i telefonske linije i t.sl.

Marš 125. peš. puka od Beograda za Valjevo nije doneo nikakvu pacifikaciju ovog područja. Iza puka talas ustanka se ponovo zatvorio. Pa i operacija 342. peš. div. u Mačvi bila je, zbog neizvršenog obuhvata, prokockana i nije dovela do ikakvog opkoljavanja, jer su se ustanici još pre polaska divizije izvukli. Jeste da je prilikom čišćenja luka Drina — Sava i severne ivice pl. Cer javljeno da je ukupno poginulo 1000 Srba i da je 14.000 pohvatano. Ali, od bandi uhvaćen je samo mali deo, a oružje nije skoro ništa zaplenjeno. Nije trebalo, da 342. peš. divizija nastupa frontalno sa severa preko . Drine u Mačvu, nego da, kao što je to komanda 12. armije i .planirala, zajednički sa 125. peš. pukom, koji je skrenuo ka Valjevu, sa zapada i istoka obuhvati u klešta ustanike severno od pl. Cer. Ali bojazan od »planine Cer« u pozadini, gde su se prikupljali ustanici, delovala je kao kočnica i doprinela pogrešnoj upotrebi snaga.

Procena situacije načelnika štaba k-danta oružanih snaga na Jugoistoku

»Ipak je neizvesno«, tako je pisao general-major Ferč u ~dnoj studiji, »da li bi koncentrični napad (342. peš. divije sa 125. peš. pukom) dao bolji rezultat, jer su se ustanici

već pre nastupa jedinica povukli. Njihova pokretljivost (peške, bez vozila, bez komore) olakšava im takvo izvlačenje. Uz to treba dodati da cilj ustanika nije da drže određenu prostoriju ili da je brane od nemačkih jedinica, nego prepad i nemiri uopšte. To je presudna tačka. Nemamo posla sa protivnikom, koji je vojnički organizovan i opremljen, koji zbog toga ima veću slobodu kretanja i nije upućen na određene baze za snabdevanje (dakle namera da se oduzme neprijatelju »baza snabdevanja« nije mogla dovesti do cilja), pa ni sa neprijateljem kojii se bori po opštim pravilima ratovodstva. Protivnik se ni po spol jašnosti ne može lako prepoznati. Na izgled mirni seljak, kako je izgledao pri prolazu jedinica, mogao je pre jednog sata da se bori s oružjem u ruci i da se posle prolaska jedinica opet bori. Izvlačenje ovakvog protivnika ili njegovo ponovno pojavljivanje na području predviđenom za čišćenje moći će se samo onda sprečiti ako jedinice koje koncentrično nastupaju od samog početka ovo područje pročešljaju što gušćim rasporedom. Za to su potrebne jake jedinice, ili područje koje treba da se očisti mora, prema maloj snazi naših jedinica, biti i relativno malo. Aktivne pokretne jedinice koje nam stoje na raspolaganju, s obzirom na veličinu ustaničkog područja, su preslabe«.

Načelnik štaba razmotrio je pitanje da li bi dalje nastupanje 342. peš. divizije u unutrašnjost planinskog područja obećavalo uspeh. On je to morao da negira, s jedne strane, što 342. peš. divizija nije nastupala tako kako bi mogla da izvrši obuhvat, a samo tako su ustanici mogli biti uništeni da su bili obuhvaćeni gustim rasporedom, ili da je postojala mogućnost da se nabace na neku apsolutnu prepreku i da se na toj prepreci zaustave.

Za dalje vođenje borbe načelniku štaba odlučujući su bili odgovori na pitanja:

— šta mi hoćemo;
— šta možemo;
— dakle, šta moramo da uradimo?

On dalje konstatuje:

»Mi nećemo Srbiju da zadržimo kao deo Rajha i da je Zbog toga pasiviziramo, na primer, kao Protektorat ili Poljsku. M'i hoćemo da iz zemlje izvučemo što je moguće veće ekonomske koristi. Ali pre svega hoćemo da osiguramo vezu između Rajha i Balkana za snabdevanje, za privredne transporte i za eventualno potrebne strategijske pokrete«.

»Mogućnosti zavise od naših snaga i od držanja protivnika. Sopstvene snage su ograničene. Dovođenje 2 borbene divizije, što je stavljeno u izgled, neće uslediti, ako uopšte

do toga dođe, pre sredine novembra. Mi, dakle, ne možemo istovremeno da smirimo ćelu Srbiju, tj. ne možemo istovremeno da uništimo sve ustanike. Možemo samo očistiti i osigurati ograničeni rejon i to uzastopnim akcijama«.

»Moramo se, dakle, najpre ograničiti na rejon koji je za nas najvažniji. Taj rejon je područje između Dunava i jedne linije koja ide od severozapada ka jugoistoku, tako da železnička pruga Beograd — Niš — Skoplje i glavna pruga Beograd — Niš za Bugarsku, odnosno za Makedoniju, kao i osa veza, koja se proteže u istom pravcu, budu potpuno osigurani. Dakle, radi se o tome da se privremenim napuštanjem srpskog područja, koje leži jugozapadno od ove linije, u ovom »nemačkom koridoru« konačno uspostavi mir i bezbednost«.

»Koncentracija jedinica u ovom koridoru krije u sebi opasnost da ustanici u brdovitom predelu jugozapadno od ovog koridora pre svega zadrže slobodu akcije i na taj način mogu da poprave svoju organizaciju, naoružanje i opremu. Sa ovom opasnošću mora se izvesno vreme računati. Ona se može ublažiti na taj način da jedinice ikoje će se evakuisati iz ove oblasti u najvećoj meri izvuku sa ovog područja sve zalihe namirnica (stoka, pšenica), dalje da se vrši kotrola iz vazduha i uznemiravanje bombardovanjem, a možda i tenkovskim prodorima. Ovakvi prodori tenkova ne smeju bitno da oslabe snage koje su potrebne za čišćenje koridora. Jugozapadna granica koridora mora se tako osigurati da ustanici ne mogu da upadnu (zaprečavanje zasecima i minama, stražarske kule).

Predlog za dalje vođenje borbe protiv ustanika

General-major Ferč je zato predložio:

»704. i 717. peš. diviziju u zapadnom delu koridora tako koncentrisati da gore navedene komunikacije (železnica, put, osa veze) konačno stvarno budu osigurane«.

»Operaciju 342. peš. divizije koja teče od 28. IX treba prekinuti i diviziju, zajedno sa 125. peš. pukom i sa snagama koje leže Oko Beograda, tako angažovati za čišćenje područja južno od Beograda da se ustanici koji se tamo nalaze opkole ili potisnu prema Dunavu, istočno od Beograda, i na Dunavu pohvataju«.

»Posle toga 342. peš. diviziju i 125. peš. puk angažovati za čišćenje područja jugozapadno od Turnu-Severina tako da se ustanici iz tog 'područja odbace sa jugozapada i zapada prema severoistoku i severu prema Dunavu«.

»U daljem toku događaja vršiti dalje čišćenje »nemačkog koridora« sličnim akcijama«.

»Do okončanja ovog čišćenja ne upotrebljavati nikakve snage za borbu protiv ustanika izvan ovog koridora«.

»Onda, iz potpuno obeZbeđenog koridora, kao prolazne baze, preduzeti sa oklopnim jedinicama pojačane iznenadne upade u jugozapadno područje Srbije da bi se ustanici razbili, odnosno opkolili. Ovi pohodi mogu istovremeno da se tretiraju ikao pohodi za pljačku, da bi se istovremeno ustanicima, oduzimanjem životnih sredstava, razaranjem i dr., život učinio tako teškim kao što to sada čine ustanici kod nas«.

»Tek pošle dovođenja daljih aktivnih borbenih snaga treba pristupiti konačnom smirivanju i čišćenju ovog jugozapadnog brdovitog predela« (načelnik štaba k-danta oružanih snaga na Jugoistoku, I-a, pov. br. 2336/41. od 6.10.41).

Nastupanje 342. peš. divizije ka Krupnju

Gospodin general-feldmaršal List odbio je ove predloge u ovako preošltroj formi, pošto, prema njegovom mišljenju, na taj način se ustanicima daje suviše slobode za organizaciju daljih, za borbu jakih jedinica. Tako je 342. peš. divizija nastavila sa operacijom. Desetog Oktobra ujutro divizija je ponovo krenula u borbu protiv ustanika. Ona je angažovana da sa tri pukovske grupe sa severa i sa preslabim snagama sa jugozapada uništi jače bande severno od Jadra na planinama Ceru i Iverku. Već 11, čelne jedinice 342. peš. divizije stigle su u Loznicu i u predeo jugoistočno od nje. Tom prilikom kod Loznice je oslobođeno 40 ranjenih nemačkih vojnika iz ruiku bandita.

Dok je divizija sledećih dana čistila planine Cer i Iveraik, napredovali su njeni najistaknutiji delovi dalje ka Krupnju, ali su tada naišli, južno od Jadra, na neprijateljski otpor, te se nisu mogli probiti. Banditi su, štaviše, tukli i iz pojedinih topova. Sem toga, nastavak operacije bio je onemogućen jakim kišama. Divizija se pregrupisala južno od pl. Cera za napad na Krupanj.

Dvadesetog oktobra započela je 342. peš. divizija sa nastupanjem ka Krupnju i istog dana, uz slab neprijateljsiki otpor, zauzela je ovo mesto. Ustanici nisu više 342. peš. diviziji, posle sloma otpora južno od Jadra, davali nikakav ozbiljan otpor i sa glavninom se izvukli iz predela Krupnja prema jugu i jugozapadu.

U toku ove operacije zaplenjen je jedan top i dva mitraljeza. Gubici 342. peš. divizije iznosili su 10 mrtvih i 44 ranjena. Kao gubici Srba naveden je veliki broj od 1800 (streljanih).

[15]U pozadini 125. peš. puka ustanak je ponovo buknuo. Zbog toga je puk morao, u drugoj sedmici oktobra, da se angažuje da od Valjeva prema severu ponovo čisti područje Kolulbare (Lajkovac — Ub — Obrenovac).

Puk je na maršu za Obrenovac. bio zadržavan zaprekama i rušenjima na putu. Doik su štab puka i jedan bataljon, 13. oktobra, stigli u Obrenovac, jedan ojačani bataljon puka borio se kod Stepojevca protiv neprijatelja naoružanog mitraljezima.

Sedamnaestog [oktobra] bio je kod Kraljeva opet uspostavljen mir. Kao odmazda za prepad, na ovom mestu bilo je streljano 1736 ljudi i 19 žena.

Treći bataljon 749. peš. puka morao je, međutim, ponovno da krene iz Kragujevca za Gornji Milanovac za izvršenje odmazde. Puk je, posle uspešne borbe sa bandama, doveo preko 100 talaca u Kragujevac.

Oštro se moralo istupiti da bi se ponovo uspostavio mir u ovom ustaničkom području. Ukupno 529 bandita bilo je streljano i sva mesta na drumu i železničkoj pruzi Kruševac — Kraljevo — Čačak — Valjevo su raseljena.

Procena situacije opunomoćenog k-danta u Srbiji

Oštro istupanje nemačkog Vermahta, naročito bezobzirne mere odmazde, dovelo je do kraja oktobra do nekog prividnog otrežnjenja nekih delova srpskog stanovništva.

Prema izveštaju opun. komadanta u Srbiji od 30.10.41 bilo je pohapšeno uku streljano 405 talaca (do sada ukupno 4750), 90 komunista u logoru u Šapcu, 2.300 talaca u Kragujevçu i 1.700 u Kraljevu. Brojno stanje zarobljeničkog logora u Šapcu (25. X) 16.545 Srba.

U rejonu južno od Obrenovca, koji je čistio 125. peš. puk, stanovnici pojedinih mesta organizovali su se za samoodbranu protiv komunista i dostavljali su nemačkim jedinicama podatke o neprijatelju. Takođe i iz okoline Kruševca i istočno od Valjeva stizali su izveštaji o pojavi otpora stanovništva protiv komunističkog terora. U okolini Obrenovca pre-

[15] Na margini originala stoji primedba: Čišćenje područja Kolubare od 125. peš. puka.

dalo se oko 70 ustanika i svoje oružje predali su srpskoj žandarmeriji.

Srpska pomoćna žandarmerija «provela je u drugoj polovini oktobra oko 16 većih policijskih akcija, pri čemu je neprijatelj izgubio Oko 377 mrtvih, 19 ranjenih i 108 zarobljenih. U ovim borbama srpska žandarmerija je zapleniila oružje. I vladi odani četnici borili su se protiv komunističkih bandi i imali su gubitaka.

Bilo je verovatno da se glavnina Račićevih četnika, koji su se pojavili u severozapadnam rejonu Srbije, povukla ispred 342. peš. divizije, preko Drine, u istočnu Bosnu i da je tamo pojačala četničke grupe Dangića. Delovi Račićevih četnika mogli su takođe otići i prema jugoistoku u glavni rejon prikupljanja MihailoVićevih trupa, na područje između gornje Zapadne Morave i Kolubare. Pretpostavlja se da se slabiji delovi Račićevih četnika takođe i dalje nalaze na području oko Krupnja.

Kod partizanskih jedinica (komunisti) pojavili su se, kao što se iz zapjenjenih dokumenata vidi, za vreme i posle napada 342. peš. divizije, veliki znaci rasula. Bilo je sigurno da su znatni delovi, naročito oni ljudi koji su bili prinudno regrutovani, napustili banditsku aktivnost i pokušali su da se prebace na sever, u luk Save — Drine, i da se tu prikriju. »Ipak se mora pretpostaviti«, tako je cenio opun. komandant u Srbiji situaciju — »da su partizani ovog područja uništeni. Stremljenja za reorganizacijom su verovatna. Manje bande će i dalje tamo gde se ne nalaze nikakve jedinice sprovoditi teror i sabotaže«.

Neprijatelj je i dalje držao odsek Dobrave, jugoistočno od Šapca i, kako izgleda, dobijao pojačanja sa istoka. U rejonu jugoistočno od Šapca mora se računati sa najmanje 2000 ljudi jakom neprijateljskom grupom.

U rejonu jugoistočno od Obrenovca nastupile su, usled operacije čišćenja 125. peš. pulka, slične pojave kao kod komunista u severozapadnoj Srbiji. Iz zaplenjenih dokumenata saznalo se da se već na početku borbe polovina jednog jakog partizanskog odreda razišla da bi se ponovo pojavila na nekom drugom mestu.

Kraljevo su držale bande i dalje opkoljeno i od 30. oktobra napadale su ponovno ovo mesto.

Južno od Dunava, posle povlačenja nemačkih jedinica iz D. Milanovca, ovo mesto je ponovno zauzela jaka banda. Banda se, bez uznemiravanja brodskog saobraćaja, ponovo povukla za Majdanpek, gde je bila razbijena od 2. bataljona 741. peš. pulka.

Saobraćaj na Dunavu tekao je bez zastoja.

Sabotaže na prugama i drumovima glavne saobraćajnice Beograd — Niš oslabile su krajem Oktobra. Stigle su prijave o sabotažama na privredne objekte iz okoline Draževca. U rudnicima bakra u Boru moglo se 20. oktobra ponovo otpočeti sa eksploatacijom.

Namere opun. komandanta u Srbiji

Dvadeset prvog oktobra Komanda kopnene vojske obavestila je k-danta oružanih snaga na Jugoistoku da će, umesto u izgled stavljene 99. laike divizije, kao pojačanje biti upućena 113. peš. divizija. Opun. komandant u Srbiji, general pešadije Berne, namerava da koncentričnim napadima 342. peš. divizije od Uba, Valjeva, Šapca i Obrenovca uništi neprijatelja koji se nalazi južno od odseka Dobrave. Novoupućenu 113. peš. diviziju namerava da angažuje za napad sa područja Jagodina — Kruševac, preko Kragujevca, Gornjeg Milanovca i preko Kraljeva — Čačka, kako bi ponovo zauzeo područje Zapadne Morave.[16]

3. Nastavak borbe sa ustanicima

Novembar 1941.

(Uz to skica 3)

Dvadeset šestog oktobra po podne stigao je na aerodrom Tatoi dosadanji komandant 42. armijskog korpusa, general inžinjerije Kunce [Kuntze], koji je sutradan preuzeo poverenu mu komandu kao zastupnik obolelog feldmaršala Lista u svojstvu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i zamenaika k-danta 12. armije. Krajem oktobra (27—30. oktobra) štab k-danta oružanih snaga na Jugoistoku preselio se iz Kefiizije u Solun. Operativno odeljenje štaba smestilo se u Arsakli. Sledećih meseoi, pored mnogih drugih zadataka — brige za odbranu Grčke i ostrva Krita, formiranja Tvrđavske divizije »Krit«, rešenje teškoća transporta, snabdevanja i mnogo drugih — morala je pre svega ostati odlučujuća delatnost k-danta oružanih snaga na Jugoistoku suzbijanje ustaničkog pokreta u Srbiji i Bosni.

Nove borbe 342. peš. divizije kod Šapca i Valjeva

Već u novembru nastavile su se borbe sa ustanicima u Srbijii. Početkom ovog meseca angažovano je ukupno devet

[14] Opun. kom. u Srbiji — Ia, str. pov. br. 931/41. od 30. X 41.

bataljona — 342. peš. divizija i 1. i 3. bataljon 125. peš. puka" — radi uništenja javljenih jakih bandi jugoistočno od Šapca na odseku Dobrava — Debrc — Banjani i severno od Valjeva kod Koceljeva.

Prvi i 2. bataljon 697. peš. puka i 1. bataljon 125. peš. puka nadirali su iz rejona između Banjama i Save ka zapadu, dok su 3. bataljon 125. peš. puka i 3. bataljon 697. peš. puka zatvarali na odseku Dobrave front ka istoku. Drugi delovi 342. peš. divizije — četiri bataljona — otpočeli su 5. novembra napad iz rejona Koceljevo prema jugozapadu. Neprijatelj je sa glavninom blagovremeno izmakao ovom udaru prema jugozapadu. Tek 7. novembra stupio je 699. peš. puk u borbu sa neprijateljskom grupom u trouglu Koceljevo — Kamenica — Valjevo.

Devetog novembra završene su ove operacije jugoistočno od Koceljeva. Ustanici su u ovim borbama imali velike gubitke, najmanje 100 mrtvih. Sem toga, streljano je 130 talaca za odmazdu. Jedanaestog novembra stigle su jedinice 342. peš. divizije opet u svoje smeštajne objekte u Valjevo.

Pokazalo se da angažovanje 342. peš. divizije i 125. peš. puka u rejonu jugozapadno od Šapca i već završen prodor od Valjeva — Koceljeva ipak nisu doveli do potpunog uništenja ustanika. Svakako su bande u tim područjima severozapadne Srbije razbijene. Očigledno su pretrpele težak udarac. Znaci raspadanja pojavili su se među ustanicima. Do sada od bandi terorisano seosko stanovništvo pozdravilo je u mnogim mestima naše jedinice i tražilo njihovu zaštitu. Kod Loznice, oko 13. novembra, prvi put se rasplamsala borba između Mihailovićevih odreda i komunističkih bandi.

Brzo je 3. bat. 697. peš. puka prebačen u Loznicu radi zaštite rudnika antimona Zajača (kod Krupnja). Petnaestog je zauzeta Loznica. Tu je pohvatan veliki broj Mihailovićevih četnika. Zaplenjeno je oružje (puške, mitraljezi, bacači mina i ručne granate) kao i velike količine pešadijske municije (10.000 metaka). Bataljon je iz svog novog kantonmana razvio izvanrednu živu izviđačku i borbenu aktivnost. Slabe partizanske grupe povukle su se sa Cera i iz doline Jadra na jugoistok.

Operacija čišćenja 717. i 718. peš. divizije

Istovremeno ponovo je 342. peš. divizija u rejonu oko Valjeva započela sa borbama koje su trajale do kraja novembra. Ponovo se moralo ovde, a oko 20. novembra i podru-

[7] Puk je 31. oktobra završio akciju čišćenja južno od Beograda.

čje oko Loznice, očistiti od bandi koje su se ponova pojavile. Tom prilikom došlo je ponegde i do ogorčenih borbi sa komunističkim bandama, koje su morale biti uništene bliskom 'borbom u izgrađenim poljskim utvrđenjima.

Jače komunističke grupe pojavile su se u gornjem toku Zapadne Morave. Ovde su se ponovile borbe za Kraljevo, koje su ustanici, istina bez uspeha, još jedanput napali 31. oktobra, uz upotrebu artiljerije. Mnogobrojne operacije, ikoje su neprijatelja većinom stajale velikih žrtava, sprovela je 717. peš. divizija na području Zapadne Morave. Prilikom jednog napada 749. peš. puka iz Kraljeva ka jugu, uz dolinu Ibra, u pravcu Raške, gde se takođe pojavila grupa komunista, odbačena je kod Bogutovca jedna neprijateljska zaštitnica. Mnogobrojne zapreke na putevima su uklonjene. Dalje operacije čišćenja nemačkih trupa, u zajednici sa srpskom žandarmerijom, kao i uz potporu Pećančevih pripadnika, protiv komunističkih bandi u dolini Morave trajale su do kraja novembra. Trebalo je da se bande isteraju iz svojih skrovišta u brdima i šumama južno od Kragujevca. Dolina Zapadne Morave ipak je ostala još u rukama komunista.

Užice, u kome je bio »glavni štab vođe svih partizanskih odreda Srbije« bilo je centar ovog žarišta ustanika. Fabrika oružja u Užiou, iako je dva puta bombardovana od našeg vazduhoplovstva, nastavila je sa radom za ustanike.

U severoistočnom području Srbije bile su, u novembru, takođe angažovane i jedinice 714. peš. divizije u mnogobrojnim manjim operacijama čišćenja, pri čemu su bile često potpomagane od srpske pomoćne žandarmerije. Obrenovac, Lazarevac, Aranđelovac, V. Plana, Jagodina, Kragujevac, Paraćin, Zaječar, Negotin i Petrovac bili su područje ovih lokalnih borbi. Veću operaciju srpske pomoćne žandarmerije kod Požarevca potpomagali su 2. bataljon 721. peš. puka i tenkovi. I nemački rečnli monitori i pola mađarske Dunavske flotile bili su tom prilikom angažovani za blokiranje ustanika. Delovi 704. peš. dliv., koji su iz Banata premešteni u (rejon Valjeva, prebačeni su sredinom novembra u Požarevac gde je došao i štab divizije.

Druga veća operacija 714. peš. divizije sprovedena je sredinom novembra sa po jednim bataljonom 721, 724. i 741. peš. puka severOistočno od Kragujevca.

Procena situacije oko sredine novembra

Drugi batalj. 125. peš. puka, koji je ostao u Beogradu, čistio je početkom novembra još jednom od manjih komunističkih bandi okolinu južno od glavnog grada i kod Ripnja.

U samom Beogradu i u Banatu vladao je mir. U ostalom području Srbije situaciju su, kao i pre, karalkterisali pojedinačni prepadi bandi. Rejon sabotaža i prepada oko sredine novembra sve se više i Više premeštao ka jugoistoku. Novo je bilo to što su se sada bande u većem broju pojavljivale i kod Aleksinca, Leskovca, Prokuplja, a pre svega oiko Niša — Pirota. Kako je opunomoćeni k-dant u Srbiji javljao, otpor srpskog stanovništva protiv ustanika, naročito u južnom delu zemlje, bio je u porastu. Nedićeva srpska vlada, sa njenim pomoćnim žandarmima, izgleda da se sada učvrstila.

Učestani napadi na žel. prugu Niš — Pirot i Niš — Skoplje dali su povoda da se bugarska železnička zaštita na tim prugama pojača sa još dva bugarska bataljona.

Situaćija u pogledu transporta bila je zategnuta, ne samo zbog nedostatka upotrebljivih lokomotiva, nego i zbog čestih prekida pruge usled sabotaža. Počev od 5. novembra počelo je prevoženje prvih ešelona 113. peš. divizije kroz Srem. Obzirom na važnost osiguranja želez. pruge Zagreb — Beograd, komandant oružanih snaga na Jugoistoku naredio je 13. novembra opunomoćenom komandantu u Srbijli da proveri da li i kako bi se moglo pojačati osiguranje železnica. Već je bilo planirano da se glavna žel. pruga Beograd — Niš — Skoplje bolje osigura fortifikacijslkim objektima (stražarslkim kulama). Zahvaljujući oštrom istupanju naših jedinica[18], a i zbog početka zime, sabotaže i prepadi bili su popustili; sredinom novembra bile su u severnoj i srednjoj Srbiji snežne vejavice i mrazevi. Dolaskom proleća sa ponovljenim oživljavanjem ustaničkog pokreta i povećanjem prepada moralo se računati.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku smatrao je zato potrebnim — a o čemu je 14. novembra izvestio Vrh. komandu Vermahta i Komandu kopnene vojske — da se idućih meseci u Srbiju, sem 113. peš. divizije, uputi još jedna divizija, kao i jedna u Hrvatsku, gde se situacija zaoštrila. Smatrao je poželjnim da se uputi i jedna divizija u Solun sredinom januara da bi s njom zamenio 164. peš. diviziju koja je bila određena da sa deloVima 713. peš. divizije i 125. peš. puka formira Tvrđavsku diviziju »Krit«. Sto dvadeset peti peš. puk i 3. četa 220. protivtenkovskog bataljona povučeni su uz Srbije krajem novembra. Sto dvadeset peti peš. puk trebalo je da se što pre prebaci na Krit da bi oslobodio 5. brd. diviziju, koja je bila određena za dejstva na istoku. Oko 11. novembra, kao što je već ukratko spomenuto — prvi

[18] Broj ubijenih ustanika u borbi u vremenu od 10. do 20. novembra bio je naveden ukupno 513, a streljanih talaca 305.

put je došlo do krvavog Obračuna kod Loznice između Mihailovićevih jedinica i komunističkih bandi. Takođe između odreda Draže Mihaiiovića i komunista vođene su ogorčene borbe za Užiče, Požegu, čačak, Gor. Milanovac, dalje jugoistočno od Valjeva i južno od Lazarevca. Pre svega radilo se o »borbi za jasle među pojedinim bandama!«[19] Ipak izgledalo je sada da je Mihailoviću ozbiljno stalo do borbe sa komunistima.

Draža Mihailović, najuticajnijii vođa nacionalnog srpskog ustaničkog pokreta, ponudio je sredinom novembra, preko svojih posrednika, opunomoćenom komandantu u Srbiji da se sa svojim bandama bori zajedno sa nemačkim jedinicama protiv komunista. Uz to je zahtevao oružje za svoje četnike.[2"] Ova ponuda bila je — kako je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku 13. novembra telegrafirao Vrhovnoj k-di Vermahta u odgovoru na jedno pitanje — odbijena i zahtevana je bezusllovna kapitulacija. Odgovor još nije stigao. Juče je prvi put došlo do borbe između Mihailovićevih bandi i komunista. Ova činjenica ništa ne menja na zahtevu za bezuslovnu kapitulaciju. Uostalom, Mihailović nije ni odgovorio na ovaj nemački zahtev. Naprotiv, uskoro, povodom formiranja »I bat. jedne srpske brd. brig.«, uputio je kralju Petru poruku sa željom skorog povratka u Jugoslaviju.[21]

Agencija Rudnik u Beogradu objavila je 12. novembra o pregovorima sa Mihailovićem sledeću izjavu srpskog predsednika vlade Milana Nedića: U ponedeljak uveče govorio je radio-London o političkoj situaciji u Srbiji i tom prilikom izneo neistinito tvrđenje da su nem. vlasti pregovarale sa Dražom Mihailovićem. Istina je druga. Draža Mihailović uputio je svoje predstavnike radi pregovaranja kako meni tako i nemačkim vlastima. Nemačke vlasti su odbile svako pregovaranje sa njegovim predstavnicima i zahtevale su da se Mihailović lično pojavi i bezuslovno kapitulira.

Uz to još konstatujem: kad sam preuzeo vladu, pokušao sam da pod svojim rukovodstvom ujedinim sve srpske nacionalne krugove radi spasa Srbije da bih sačuvao srpsku krv

" Sa konferencije načelnika 17. XI 41.

[20] Načelnik štaba Više komande 65 generalštabni pukovnik Keviš lično je obavestio 12. novembra generala inžinjerije Kuncea, u prisustvu general-majora Ferča, o ovim događajima.

[21] Uzdržavanje Mihaiiovića od borbe protiv nemačkog Vermahta i njegova ponuda opunomoćenom k-dantu u Srbiji da učestvuje na strani nemačkih trupa u borbi protiv komunista mogli su se povezati s tim što Mihailović još nije završio sa formiranjem svojih snaga i što se plašio da će, prilikom borbe sa nemačkim trupama biti odsečen od svojih snabdevačkih baza.

i u tu svrhu pregovarao sam kako sa Kostom Pećancem tako i sa Mlihailovićem. Kosta Pećanac je pokazao tolilko ljubavi prema svojoj otadžbini da je odmah izjavio da je spreman da se odazove mojoj želji.

Draža Mihailović, nasuprot, izgleda da [nejasna reč] i primio je novac od mene, a onda je ipak sarađivao sa komunistima, i ja imam čak i dokaza da je sa njima sklopio i pismene sporazume. Ako se sada radio-London zalaže za Dražu Mihailovića, to je onda najbolji dokaz da on radi po engleskim uputstvima za Moskvu i komuniste. Nemački Vermaht mu je zato dao takav odgovor kakav ovakav čovek jedino i zaslužuje. Za nas Srbe on je zbog ovakvog postupka neprijatelj kao svaki komunist.

Tako se situacija u Srbiji u toku novembra u celini malo izmenila. Iako je pacifikacija na severu zemlje napredovala, privreda delimično opet krenula napred, u glavnom ustaničkom području Zapadne Morave ustanici su, iako su bili u međusobnoj svađi, produžili i dalje borbu protivu nemačkih okupacionih trupa. Zato je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku planirao da krajem novembra, posle potpunog pristizanja 113. peš. divizije, sprovede konačno čišćenje područja Zapadne Morave i rejona severno od ovog i to nastupanjem te divizije sa linije Jagodina — Kruševac ka zapadu, pri čemu je jednovremeno imala 342. peš. divizija da nastupa iz rejona Valjeva ka jugoistoku.[22]

Tada je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku dobio novo uputstvo od Vrhovne komande Vermahta.

Zaštita vojne privrede ti staroj Srbiji je najhitniji zadatak

Šesnaestog novembra predala je Vrh. kom. Vermahta nacrt jednog naređenja o vojnoj privredi u staroj Srbiji. Na osnovu toga bila je zaštita najvažnijih rudnika metala i uglja označena kao najhitniji zadatak.[23]

Ovo je značilo da se borba protiv ustaničkog pokreta, s obzirom na raspoložive snage, morala zapostaviti.

[22] Opunomoćeni k-dant u Srbiji izneo je 20. XI svoju nameru: »Nastupanje 342. peš. div. iz okoline Ljubovije (dolina Drine) i Valjeva, a 113. peš. div. iz Kragujevca i Kraljeva radi uništenja neprijatelja u dolini Zapadne Morave i u Užicu«. Opunom. k-dant u Srbiji, Ia, str. pov. br. 988/41.

" Radi se o pojačanju zaštite rudnika bakra u Boru, rudnika olova i cinka u Trepči, rudnika antimona kod Krupnja i Ivanjice (rudnika antimona Zajača jugoistočno od Loznice), rudnika magnezita kod Užica, rudnika pirita kod D. Milanovca i rudnika uglja u istočnoj Srbiji, kao i o pojačanju osiguranja transportnih komunikacija od i do ovih rudnika.

Istina, sada se moglo očekivati prolazno smirenje u Srbiji; ipak se idućih meseci moralo računati sa ponovnim oživljavanjem ustaničkog pokreta. Komandant oružanih snaga na Jugoistoku tražio je zbog toga dalje značajnije pojačanje snaga. Na tjraženje dovođenja daljih dveju divizija za »ofanzivnu upotrebu« protivu glavnih ustaničkih područja u Srbiji i Hrvatskoj, Vrhovna komanda Vermahta odgovorila je da pre proleća 1942. ne mogu biti upućene dalje snage u Srbiju. Ovo je značilo preorijentaciju zadatka komandanta oružanih snaga na Jugoistoku: »borba protiv ustaničkog pokreta«. Sada je, po direktivi Vrh. kom. Vermahta, trebalo pre svega osigurati rudnike i industrijske pogone naoružanja kao i komunikacije ka privrednim područjima. Pri sadašnjim raspoloživim snagama u Srbiji moglo se opet povratiti ono nepodnošljivo stanje kakvo je bilo u Srbiji pre uzimanja komandovanja od strane komande 18. armijskog korpusa.[24]

Namera komandanta oružanih snaga na Jugoistoku bila je sada da najpre sprovede čišćenje područja Zapadne Morave sa 113. i 342. peš. divizijom. Sledeći zadatak trebalo je da bude držanje najvažnijih privrednih mesta, zatim osiguranje transporta kroz Srbiju i, na kraju, lokalne borbe protiv bandi.

4. Borbe u području Zapadne Morave

Od kraja novembra do početka decembra 1941.

(Uz to skica)

Dvadeset četvrtog novembra stigla je cela 113. peš. divizija sa svim svojim transportima u rejon Jagodina — Kruševac. Još u toku prikupljanja divizije, iskrcane jedinice vodile su kod Paraćina i Kruševca lokalne operacije protiv manjih komunističkih bandi. O situaciji na području Zapadne Morave dobio je u međuvremenu opunom. komandant u Srbiji sledeću sliku: Mihailović, koji je u to vreme sa svojim odredom bio u neprijateljstvu sa komunistima i zaista se protiv njih borio, izgleda da je od partizana bio potisnut ka

[24] Sa konferencije načelnika 14. i 17. XI 41.: Veliki značaj stare Srbije i Bosne za vođenje rata niukoliko nije negirao komandant oružanih snaga na Jugoistoku. Ali je bilo razumljivo što je on vojnim potrebama davao prvenstvo u odnosu na privredne zahteve. Jer, jednom vojničkom akcijom, tj. što je moguće bržim i konačnim gušivanjem ustaničkog pokreta i uspostavljanjem mira i reda u celoj zemlji, moglo se najbrže i najefikasnije pomoći privredi, iako bi se, u slučaju potrebe, moralo privremeno napustiti važna privredna mesta. Za pojačanje zaštite industrijskih postrojenja formirana je, od ruskih emigranata u Srbiji, naoružana i opremljena »industrijska zaštita«, maksimalnog brojnog stanja od 5000 ljudi.

zapadu. Rudnik, G. Milanovac, Gruža, Čačak, Požega, Užice, Čajetina, Arilje, Guča i dolina Ibra između Konareva i Ušća bili su u rukama partizana. Dalje, ustanovljena je velika koncentracija bandi na područja Zapadne Morave. Očigledno da su se komunistički odredi i odeljenja tamo prebacivali iz rejona južno od Beograda i srednje Morave.[25]

Rezultat napada na Uzice

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, general pionira Kunce, krenuo je tih dana (30. XI—3. XII) u Beograd, da bi se lično dogovorio sa generalima Bemeom, Baderom i Glez fon Horstenauom o borbi protiv ustaničkog pokreta. Po povratku u Solun, mogao je komandant oružanih snaga na Jugoistoku iz prispelih izveštaja da konstatuje:

»Operacije 342. i 113. peš. divizije iznenadile su komunističke ustanike u rejonu Užice — Čačak. Glavnini je doduše uspelo da se izvuče prema jugu i jugozapadu na hrvatsko područje okupirano od ital. trupa, ali su ipak gubici ustanika, oko 2000 ljudi, vrlo visoki. Ova činjenica, u vezi sa nastupom zime, daje razloga da se može očekivati da se komunistički pokret u srpskom prostoru može privremeno da smatra suzbijenim. Sa pojedinačnim sabotažama i prepadima podvojenih delova treba i dalje računati.

Naše jedinice izgubile su za vreme operacije Užice (25. novembra do 4. decembra) svega: 11 mrtvih i 35 ranjenih.

Vrlo visoki bili su gubici ustanika: 1415 mrtvih, od toga 389 streljanih za odmazdu, 80 ranjenih i 718 zarobljenih. Zadobijeni plen iznosio je:

4 topa, 3 minobacača, 2723 puške, 8 mitraljeza, 20 puškomitraljeza, 1 borna kola (uništena), 85 zaprežnih vozila, 216 konja, 23 kamiona, 6 motocikla, 5 jedrilica (spaljenih) i 3 ratne kase sa 1,98 mil. dinara.

Dalje, palo je našim trupama u ruke:

7 skladišta oružja i municije, 3 skladišta eksploziva sa većim količinama artiljerijske i puščane municije, mnogo oružja i avionskih bombi. Naročito nam je dobro došlo kao plen 6, od pobeglih bandi napuštenih, skladišta pogonskog goriva i 4 skladišta životnih namirnica sa oko 1,800.000 I benzina i 2,000.000 1 nafte, kao i velike količine životnih namirnica. Uz to bilo je i 6 raznih drugih skladišta sa sredstvima za vezu i

[25] Opunom. kom. u Srbiji, Ia, str. pov. br. 1024 od 30. XI 41.

garnizonskim potrebama, sa kartama i propagandnim materijalom kao i sanitetskim priborom.

U fabrici pušaka i municije u Užicu zaplenjeno je oko 400 skupocenih mašina nemačkog porekla, 1.500 poluga olova, mnogo olovnih cevi, antimona, nikla, kalaja, velike količine polufabrikata, oružja i municije, čeličnih profila i ambalaže.

Na žel. pruzi Užice — Kremna — Vardište zaplenjeno je nekoliko lokomotiva sa 100 vagona, natovarenih oružjem, municijom, pionirskim alatom, sredstvima za vezu, mašinama i životnim potrebama svih vrsta, sem toga još 20 vagona sa pogonskim gorivom, 30 sa drvima i 80 sa štofovima.

Odlazak komande 18. armijskog korpusa iz sastava 12. armije

Usred ovih operacija, 2. decembra, stiglo je naređenje Kom. kopnene vojske da se komanda 18. armijskog korpusa, generala pešadije Bemea, sa korpusnim jedinicama, koja je određena za istočni front, odmah prebaci na teritoriju 18. vojnog okruga. Šestog decembra preuzeo je general artiljerije Bader kao »opunomoćeni komandant u Srbiji« dužnost od generala pešadije Bemea. Komanda 18. armijskog korpusa izašla je iz sastava 12. armije i idućih dana otputovala je iz Beograda.

Produženje operacije čišćenja

U međuvremenu već su 342. i 113. peš. divizija dobile nova naređenja za produženje operacije čišćenja.

Javljeno je da se u severozapadnom delu Srbije nalaze još veći ostaci komunističkih bandi između Krupnja — Valjeva i Koceljeva, između Aranđelovca i Kosmaja, u dolini Moravice južno od Arilja, u dolini Ibra severno od Novog Pazara, gde su se borili Arnauti i Srbi, i u predelu Oko Leskovca.

Mihailovićevi odredi verovatno su se, usled nemačkih operacija u predelu gornje Zapadne Morave, većinom razišli. No, ipak, može se pretpostaviti da se ostaci ove ustaničke grupe nalaze u rejonu oko Rudnika i pl. Babina glava.

Sada se radilo o tome da se spreči novo sjedinjavanje ovih mnogobrojnih, raspršenih ostataka bandi, koje su izmakle delom preko italijanske demarkacione linije i delom u srpski prostor ka jugu, zapadu i jugoistoku.

Zato je, 3. decembra, 342. peš. divizija dobila naređenje da uništi Mihailovićeve grupe koje su se nalazile na Babinoj glavi. Sto trinaesta peš. divizija trebalo je da razbije javljene

jače bande u dolini Moravice oko Arilja — Ivanjice i u predelu oko Raške, Novog Pazara i Mitrovice.

Četvrtog decembra zauzeta je Ivanjica i dolina Moravice.

Sedmog decembra zauzele su trupe 113. peš. divizije, bez neprijateljskog otpora, Novi Pazar. Devetog decembra razbila je divizija bande u okolini Arilja. Ostale jedinice 113. i 717. peš. divizije u međuvremenu su pročešljavale još jednom predele oko Užica, Požege, Čačka i Kraljeva, i tako doprinele daljem razbijanju ostataka bandi.

Tristo četrdeset druga peš. divizija opkolila je Mihailovićeve četnike jugoistočno od Valjeva i 7. decembra, sa 5 bataljona, otpočela koncentrično nastupanje pravcem Babina glava. Mihailović je s mukom uspeo da se izvuče iz zahvata naših trupa. Sa nekoliko svojih ljudi pobegao je u istočnu Bosnu. Njegov štab, sa majorom Mišićem kao načelnikom štaba, zarobljen je. Mihailovićevi četnici su u ovoj operaciji 342. peš. divizije izgubili oko 10 mrtvih i 390 zarobljenih. Naše jedinice došlle su do bogatog plena i to: 330 pušaka, 5 mitraljeza, 21000 puščanih metaka, 1.100 telefona, 1 kratkotalasna prijemna stanica, više motocikla, 37 konja i jedna ratna kasa sa 203.000 din.

Najveća grupa srpskih nacionalista-ustanika bila je razbijena. Tristo četrdeset druga peš. divizija, po završetku ove operacije, povukla se u svoje garnizone, istočno od Drine i južno od Save. Treći bataljon 697. peš. puka, koji je ostao u Loznici, opet je potčinjen diviziji. Delovi 718. peš. divizije koji su se nalazili u Srem. Mitrovici, Šapcu i Zvorniku bili su slobodni i opet su prebačeni u Hrvatsku za borbu protiv ustaničkog pokreta.

Treći bataljon 697. peš. puika od 27. novembra borio se sa komunističkim bandama koje su ugrožavale Krupanj. Početkom decembra ovaj bataljon sproveo je uspešno lokalne operacije čišćenja u prigraničnom predelu Drine, na Iverku i Ceru, severoistočno od Loznice.

Bataljoni divizija 15. talasa, koji su bili potčinjeni 113. i 342. peš. diviziji za napad na Uzice, po završetku operacija vraćeni su opet u svoje stare garnizone.

5. Situacija u Srbiji krajem 1941. godine

Procena situacije od strane generala artiljerije Badera

Napadne operacije 113. i 342. peš. divizije uglavnom su okončane. One su postigle očekivani uspeh i doprinele bitnom smirenju stanja u Srbiji.

»Odlučujuće je bilo kod toga« •— tako je izvestio general artiljerije Bader 10. decembra komandanta Jugoistoka — »ne toliko broj u borbama pobijenih ustanika, nego mnogo više dralkonske mere odmazde i činjenica da su dovoljno jake, bolje nacjjužane i dobro opremljene nemačke jedinice, umešno i energično vođene, potražile bande i na onim mestima gde su se one, usled neprohodnosti zemljišta, dosada osećale sigurnim, ili gde su, u nedostatku dovoljnih nemačkih snaga, provodile neuznemiravano teror«.[26]

Opunomoćeni komandant u Srbiji konstatovao je: »Mihailovićeva grupa se može smatrati razbijenom«, pa zatim dalje izveštava: »Pozivom, preko radija i preko letaka, srpskom narodu bio je Mihailović oglašen kao razbojnički vođa i za njegovu glavu raspisana nagrada od 200.000 din Mnoge Mihailovićeve pristalice navodno su poibegle u šume 4 brda. Postoje izveštaji prema kojima obezglavljene Mihailovićeve pristalice pokušavaju da pređu u četničke odrede Koste Pećanca, kao i da se uvuku u srpsku žandarmeriju. Znaci ukazuju da su izvesni krugovi srpske vlade još, na kraju, želeli da dođu u dodir sa Mihailovićem u cilju da uštede prolivanje srpske krvi«. Istim pravcem bila su uperena i nastojanja predsedinika vlade Nedića, koja su išla za tim da se spreči oštra akcija protiv Mihailovićevih pristalica, koji su, navodno, billi na borbu prisiljeni.

Istragom je dokazano da je jedan član Vlade, ministar unutrašnjih poslova, Aćimović u razgovoru pokušao da, preko pukovnika srpske pomoćne žandarmerije Mušickog, dođe u vezu sa Mihailovićem. Dva srpska žandarmerijska oficira kojima je poveren ovaj zadatak uhvaćena su od nemačkih jedinica. Protiv Mušickog i drugih okrivljenih žandarmerijskih i četničkih oficira preduzet je vojnosudski postupak.

Komunistička partizanska aktivnost je isto tako popustila. »To je« —tako je dalje izveštavao general artiljerije Bader — »bez sumnje zasluga srpske žandarmerije i, delom, vladi odanih četničkih odreda, koji su se u poslednje vreme dobro tukli sa komunistima«.

»Iz tih razloga može se računati da će u idućim zimskim meseoima u Srbiji teško doći do većih akcija ustanika. Aktivnost bandi uglavnom će se ograničiti na teror i sabotaže«.

[26] Opunomoćeni komandant u Srbiji, Ia, str. pov. br. 329/41. od 10. XII.

»Pored toga« — tako dalje navodi general artiljerije Bader — »srpski ustanički pokret ne može se još smatrati konačno ugušenim. Sada nastalo relativno smirenje ne sme dovesti do obmane da se ovde verovatno radi samo o jednom prolaznom stanju. Najveća opasnost, bez sumnje, leži u tome da se u rukama Srba — u rukama mnogobrojnih ilegalnih i takozvanih legalnih organizacija nalaze velike količine oružja i municije. Prema tome, mora se računati da će, nastupanjem toplijeg godišnjeg doba, ustanički pokret oživeti, pre svega onda, kada bude opšta situacija zahtevala izvlačenje većih snaga iz Srbije«.

General artiljerije Bader smatrao je, dakle, kao svoj najpreči zadatak u toku idućih meseci da Srbiju konačno smiri i da onemogući ponovno rasplamsavanje ustaničkog pokreta. Ovo je trebalo postići:

— dovoljnim osiguranjem saobraćajnih puteva do privrednih centara,

— temeljno pripremljenom i sprovedenom akcijom razoružanja,

— hapšenjem i odvođenjem u zarobljeništvo aktivnih srpskih oficira,

— brzim uspostavljanjem nemačke i srpske uprave na područjima ponovo zauzetim od nemačkih trupa,

— reorganizacijom srpskih policijskih snaga i

— stalnim, podesnim propagandističkim uticajem na srpsko stanovništvo.

Izgleda da je nacionalna grupa ustanika stvarno razbijena. U decembru, pristalice Mihailovića nisu više vodile borbu na srpskom tlu. Samo raspršeni ostaci Mihailovićevih odreda pokušali su, sredinom meseca, još dvaput da se prikupe u predelu Užica, ali su pred našim trupama odstupili ka Drini i na bosansko ustaničko područje.

Bilo je javljeno ponovno formiranje komunističkih bandi oko Krupnja i u predelu između Valjeva — Požege. I ove bande povukle su se ispred naših trupa (342. i 113. peš. divizije i delova 717. peš. divizije) na hrvatsko područje.

Ostaci bandi, ikoji su bili potisnuti južno od doline Morave, prikupljali su se ponovno južno od Ivanjiee i u crnogorslko-srpskom graničnom području zapadno od Novog Pazara. Slaba talijanska posada izgleda nije bila u stanju da protiv njih istupi.

Dalji ostaci bandi verovatno su pojačali ustanike u predelu Lebana i Leskovca. U ovom predelu izgledalo je da je upliv Koste Pećanca počeo da opada. Kod Lebana javljeno je sredinom decembra za bandu od 1000 ljudi i ova skupina

bandi bila je potvrđena i našim izvidanjem iz vazduha. Trupe 717. peš. divizije bile su angažovane. Operacija kod Lebana nije, pak, donćla nikakvo raščišćavanje situacije, pošto je veći deo bandi izmakao prema jugu, jedan deo preko snpsko-bugarske granice, drugi u predeo Prokuplja — Kuršumlije.

Pored ovih pojedinačnih lokalnih razbuktavanja ustaničkog pokreta, nastavljene su sabotaže, naročito oko Niša i dalje. Manje bande bile su se, oko 20. decembra, ponovno pojavile u blizini Dunava, između Vel. Gradišta i Hladova. Bile su razbijene od trupa 704. peš. divizije. Takođe u to vreme oživela je lolkalna aktivnost bandi ponovno i kod Kraljeva i kod Valjeva.

Trupe 342. peš. divizije ponovno su angažovane za manje operacije čišćenja. Poslednjih decembarskih dana javljeno je o pojedinačnim partizanskim grupama u predelu Šapca, kod Sr. Mitrovice, kod Uba, istočno od Višegrada i južno od Užica, na pl. Zlatibor.

Gubici u vremenu od 6. do 25. XII 41:

Sopstveni: mrtvih 8, ranjenih 10,

Ruska industrijska zaštita: mrtvih 3, ranjenih 1;

Ustanički: 763 mrtva (od toga 409 streljano za odmazdu), zarobljenih 715.

Broj streljanih talaca od početka ustaničkog pokreta do 5. XII. 41. naveden je 11.164, a u logorima 558 streljanih.

Rezultat mera k-danta oružanih snaga na Jugoistoku i opunom. komandanta u Srbiji

Od komandanta oružanih snaga na Jugoistoku naređeno angažovanje dveju za borbu sposobnih divizija — 342. i 113. peš. divizije — dovelo je do očekivanog uspeha. Ustanički pokret u Srbiji bio je koncem 1941. godine uglavnom ugušen. U tome nije menjala ništa ni okolnost, da su se sabotaže, prepadi i manje lokalne borbe i dalje mogli očekivati.

Rudnici i industrijska postrojenja Srbije važni za vojnu privredu bili su ponovno čvrsto u nemačkim rukama, kao i saobraćajnice do njih. Naše jedinice su, prema izdatim uputstvima od 21. novembra, preuzele pojačanu zaštitu najvažnijih industrijskih centara.

Sve su železničke pruge bile opet popravljene i u eksploataciji, sem uskotračne pruge Užice — Višegrad, sa čijom se skorom opravkom moglo računati, i sem temeljno porušene pruge u dolini Ibra od Kraljeva za Kos. Mitrovicu. Izgradnja stražarskih kula na pruzi Beograd — srp.-bugarska granica dobro je napredovala; samo su zaštitni objekti na žel. pruzi Zagreb — Beograd slabo napredovali, i pored

pritiska opuai. komandanta u Srbiji. Saobraćaj na Dunavu tekao je neometano. Privreda je opet bila u porastu. Snabdevanje trupa i civilnog stanovništva popravljalo se. Teškoće u transportnoj situaciji osećale su se nastupom zime — krajem decembra bilo je velikih snežnih padavina.

U očišćenim oblastima bile su ponovno uspostavljene nemačka vojna i srpska civilna uprava. Komandanti okruga ponovno su preuzeli svoju delatnost.

Jedinice su završile sa pregrupisavanjem u svojim garnizonima: 342. peš. divizija između Drine — Save i u rejonu Valjeva, 113. peš. divizija na području Zapadne Morave i južno od toga, 714. peš. divizija u rejonu južno od Dunava, od Beograda do D. Milanovca, 714. peš. divizija u sredini Srbije, u rejonu s obe strane srednje Morave i, najzad, 717. peš. divizija u južnoj Srbiji u rajonima Bora, Kruševca, Aleksinca i Niša do Les'kovca. Delovi 718. peš. divizije koji su bili na srpsikom području premešteni su opet na ustaničko bosansko područje, gde se situacija poslednjiih nedelja u mnogome zaoštrila.

IV. RASPLAMSAVANJE GERILSKOG RATA U BOSNI

Od avgusta do decembra 1941. god. (Uz to skica)

1. Unutrašnje zategnutosti u Hrvatskoj

Unutrašnja situacija nove hrvatske države, koja je postala u uskršnjim danima 1941. posle sloma Jugoslavije^ bila je uskoro po svome uspostavljanju uvek sve teža. I to je imalo svog razloga u tome što su Hrvati u svojoj mladoj državi hteli da vladaju po principu jedinstvene nacionalne države. Istina, izbijala je ponekad kod uticajnijih osoba u Zagrebu svest da nova Hrvatska nije nikakva nacionalna država, nego država više nacija. Najveću teškoću stvaralo je preko dva miiliiona Srba nastanjenih u izolovanim naseobinama. Hrvatska država nije mogla da nađe neki snošljivi odnos sa svojim nacionalnim manjinama. U hrvatskoj vladi bilo je uticajnih ljudi, s poglavnikom na čelu, koji su ozbiljno nastojali da savladaju tešlkoće, pokušavajući, između ostalog, da novu državu »uspostave na klasnoj osnovi kao što je to bio praktični pokušaj Dolfus — Sušnika [Dollfuss—Schuschnigg] sa Austrijom«.[27] I pravoslavnom delu stanovništva

[27] Tako je pfsao general Glez fon Horstenau komandantu oružanih snaga na Jugoistoku u jednom izveštaju o situaciji (nemački general u Zagrebu, Ia, str. pov. br. 419/41).

. trebalo je pri tome da se prizna ravnopravnost. Ali bilo je • sumnjivo da će »njegovi zastupnici ući pre u rabotu klasne države nego što su to uradili i nacional-socijalisti u umirućoj Austriji«- Uz nacionalne suprotnosti došla je i verska netrpeljivost katoličkih Hrvata prema pravoslavcima i muhamedanskim' državljanima koji su živeli u Bosni. Bez obzira na ove unutrašnje teškoće, pre svega proganjanje Srba od ustaških jedinica postalo je glavnim uzrokom ustaničkog pokreta, koji se uskoro rasplamsao po celoj zemlji. »Žrtve u krvi koje je hrvatska država tražila od svojih građana u kratkom roku svoga postojanja prevazilaze višestruko one u Jugoslaviji za sve vreme njenog postojanja«, — tako je izveštavao nemački general u Zagrebu. »Neraspoloženje protiv ustaškog pokreta, koji navodno rukovodi državom, je kod svih koji nemaju neposredno koristi od njega takvo da se ne može prevaizići. Veliko »U« nad hrvatskim grbom je postalo upravo za najšire krugove hrvatskog naroda Geslerov šešir«. Stalno pristižu izveštaji o novim nedelima ustaša, o izgredima sa ubistvom i otimačinom, što odmah dovodi do proširenja ustaničkog pokreta na predele koji su od ustaša ugroženi.

2. Borba protiv ustaničkog pokreta

Od avgusta do oktobra 1941.

Do početka avgusta bilo je javljeno samo o većim nemirima oružanih bandi u okolini jugozapadno od Banje Luke. Ali manji centri nemira ocrtavali su se već kod Prijedora, Bos. Kostajnice, Bos. Broda, kod Doboja, kod Maglaja i, severoistočno od Sarajeva, kod Mokrog i kod Sokoica. Takođe već su izdvojene sabotaže protiv železničkih pruga Banja Luka — Prijedor, Bos. Brod — Sarajevo i Doboj — Tuzla. Na nemačke vojne objekte do tada je bio izvršen samo jedan prepad. Hrvatske oružane snage u početku su se s uspehom borile protiv lokalnih nemira. Bilo je predviđeno najoštrije istupanje nemačkih jedinica, kojih je bilo svakako u malom broju u Hrvatskoj, za slučaj da se nemiri u Srbiji prošire na Hrvatsku i da budu upereni protiv nemačkih vojnih interesa.

Otprilike oko polovine avgusta pojavile su se u Bosni u sve većem broju bande. Ograničena žarišta nemira postojala su i dalje. Prepadi protiv pripadnika nemačkog Vermahta množili su se. Sa najoštrijim sredstvima protivstaVilo se ovakvim napadima. Izgleda da je aktivnost bandi sada prešla iz Srbije u Bosnu, pre svega u predeo severoistočno od

Sarajeva. Ali još su biIi Hrvati gospodari situacije, još su mogli periodično rasplamtele nemire da priguše upotrebom nemačkih i hrvatskih jedinica u malim lokalnim operacijama čišćenja. Tako su ustanici odbačeni, oko sredine avgusta, kod Kostajnice uz sadejstvo naših jedinica i avijacije. Rejon južno od Prijedora (Bos. Krupa — Bihać — Bos. Petrovac) očistili su Hrvati. Do kraja avgusta utvrđeno je da bande proterane iz Srbije prelaze u Bosnu. One su pokušavale da pređu preko Drine između Bijeljine i Zvornika.

U septembru stalno je rasla aktivnost bandi u Bosni. Sredinom meseca naišli su naši landešiceni na jak otpor u boju sa ustanicima kod Doboja. Uvek su napadi bili upereni protiv železničke pruge Doboj — Tuzla i Doboj — Sarajevo. Tek što su naše jedinice raščistile situaciju oko Doboja, tek što su bile uspostavljene prekinute železničke pruge, ponovno se izveštavalo o novim ustaničkim grupama zapadno od Zvornika i na drumu Tuzla — Doboj.

Krajem meseca bila su, u vezi sa ustaničkim pokretom u Srbiji, primećena prikupljanja bandi zapadno od Drine sa težištem u rejonu oko Zvornika. Ovde su ustanici upotrebljavali minobacače i mitraljeze. Takođe i u rejonu Bijeljine pojavile su se bande. Pokušaji prelaza ustanika preko Drine na zapad morali su biti odbijeni. Dosta jak pokret bandi bio je severoistočno i istočno od Sarajeva u planinama Javor i Romanija. Saobraćaj na drumu Sarajevo — Zvornik teško se moglo održavati. Posadu Zvornika opkolili su ustanici.

Nastupanje Italijana do demarkacione linije

U dolinu gornje Drine, u pravcu Foče i Goražda, ušli su, početkom oktobra, slabi italijanski odredi. Devetog oktobra krenule su jake jedinice italijanske 2. armije generala Ambrozija [Ambrosio] iz »demilitarizovane zone« do nemačko-italijanske demarkacione linije, na liniju Karlovac — Topusko — Sanski Most — Varcar-Vakuf [Mrkonjii-Grad] — D. Vakuf — Bugojno — Gor. Vakuf — Prozor — Kalinovik — Goražde.

Nemački general u Zagrebu izvestio je o tome komandanta oružanih snaga na Jugoistoku: on se bojao da će sada četnici, umesto da budu opkoljeni i pohvatani od nastupajućih italijanslkih kolona, biti potisnuti na područje nemačke interesne zone, da će tamošnje četnike pojačati, i da će, više nego do sada, da ugrožavaju železničku prugu Banja Luika — Prijedor i onu za Sarajevo. Iz Crne Gore su, prema pouzdanim izveštajima, otišle mnoge četničke vođe

za Albaniju, gde ih je stanovništvo prihvatilo, jer će tamo pripremiti za iduće proleće nameravani veliki ustanak protiv Italijana.[28]

Početkom oktobra dobili su ustanici u istočnoj Bosni jak priliv iz Srbije. Napali su Zvornik. Više hrvatskih bataljona bilo je upućeno iz TuZle za oslobođenje Zvornika. Osmog oktobra bio je drum . .. pod borbom oslobođen od ustanika. Ali, već samo nekoliko dana doenije, prodrli su ustanici ponovno prema drumu Tuzla — Zvornik.

U brdima jugozapadno od Zvornika nalazile su se jake bande, koje su procenjene na 6000 ljudi, i koje su stalno još dobivale priliv preko Drine iz Srbije. Borbe oko Zvornika nastavile su se i dalje. Sa obe strane upotrebljena je i artiljerija. Tek 19. oktobra mogli su Hrvati proterati ustanike jugozapadno od Zvornika. Ovi su izmakli na zapad u brda.

Malobrojnost nemačkih jedinica

U međuvremenu, početkom Oktobra, došla su u Hrvatsku tri nova landešicen-bataljona. Četiristo četrdeset sedmi landešicen-bataljon došao je u Sarajevo, 925. landešicen-bataljon u Zagreb, i 823. landešicen-bataljon u Banju Luku. Ova tri bataljona morala su takođe, kao i već dva — 923. i 924 — landešicen-bataljona koja su se nalazila u Sušaku i u Doboju, da posluže kao oslonac za osiguranje pruga. Po dolasku ova tri nova bataljona, nemački general u Zagrebu mislio je na početku da upotrebi 718. pešadijsku diviziju za osiguranje na daleko ispruženoj drinskoj linijii od *Bijeljine do Višegrada,* da bi sprečio priliv proteranih bandi u Bosnu. Drugi delovi ove divizije trebalo je da budu upotrebljeni za borbu protiv ustanika u severozapadnoj Srbiji. Od prethodnog čišćenja oblasti za prikupljanje bandi u istočnoj Bosni, na pl. Romaniji i pl. Javor, moralo se odustati, iako je to bilo vrlo poželjno, pošto je nedostajalo dovoljnih snaga:[29] Takođe i u predelima Oko Banje Luke, oko Sarajeva i na pruzi Bos. Brod — Doboj — Tuzla ostali su ustanici aktivni. Sve još raspoložive jedinice 718. peš. divizije morale su dakle biti angažovane za čišćenje ovih ustaničkih žarišta.

U međuvremenu, pak, ustanici su u jugoistočnoj Bosni opkolili hrvatske posade u Višegradu i Rogatici. I ovde su oni koji su opsedali dobili priliv iz Srbije. Dvadeset prvog oktobra pala je Rogatica u ruke ustanika.

Nemački general u Zagrebu izvestio je o tome još istog dana komandanta oružanih snaga na Jugoistoku: »Borbena

[28] Nemački general u Zagrebu, str. pov. br. 346/41. od 6. X 41.
[29] Nemački general u Zagrebu, Ia, str. pov. br. 291/41 od 19. IX 1941.

snaga hrvatskih jedinica toliko je opala da više ne može da se održi pred ustanicima. Sedamsto osamnaesta peš. divizija je preslaba da bi pomogla. U slučaju da Hrvati zatraže italijansku pomoć za opkoljeni garnizon u Višegrađu, pošto se s nemačke strane ne može pomoći, nemamo skoro moralno« prava da ih u tome sprečavamo, i pored velikog gubitka u prestižu za nemački Vermaht. Nemački general u Zagrebu . zato hitno moli da se izvoli izdejstvovati upućivanje jedne slobodne divizije sa Istoka u hrvatski prostor«.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku nije zasad mogao da stavi na raspolaganje traženo pojačanje za Hrvatsku. On je, 23. oktobra, obavestio nemačkog generala u Zagrebu da je najpre potrebno da se što pre dovedu najmanje dve divizije za Srbiju. Ako bi doenije, pored toga, bila slobodna neka dalja divizija u istočnom prostoru, onda će se zauzeti za njeno premeštanje u Hrvatsku. Komanda kopnene vojske saglasiia se s ovim shvatanjem. No, stvarno, istog dana saglasio se komandant oružanih snaga, u jednoj depeši upućenoj za Beograd, načelno sa namerom opun. komandanta u Srbiji da se 718. peš. divizija prebaci iz hrvatskog prostora u Srbiju. Ali, samo je bilo pitanje da li će sadašnja situacija u Hrvatskoj dozvoljavati neko odvlačenje nemačkih snaga. Opun. komandant u Srbiji trebalo je, dakle, neposredno sa nemačkim generalom u Zagrebu da razjasni da li, kada i ukoliko je moguće dovlačenje 718. peš. divizije.

Zaoštravanje situacije u Bosni nije stvarno dozvoljavalo da se jači delovi 718. peš. 'divizije premeštaju u Srbiju. Ipak, u novembru, prebacio je opun. komandant u Srbiji delove ove divizije u luk Save—Drine, da bi tamo oslobodili 342. peš. diviziju, koja je sa novopridošlom 113. peš. divizijom imala zajednički da izvrši nadiranje ka Užicu.

Borba za Višegrad

Krajem oktobra, posle pada Rogatice, prodrlo je 6 hr[1] vatskih bataljona od Sarajeva južno od pl. Romanije prema istoku, da bi ponovno zauzeli Rogaticu i da bi oslobodili u Višegrađu opkoljeni garnizon. Ovo nastupanje došlo je, istina, do Prače, ali onda je moralo biti prekinuto zbog snega, ali i zbog odricanja poslušnosti hrvatskih trupa. Oslobođenje Višegrada bilo je time osujećeno. Rđavo vreme sprečavalo je snabdevanje iz vazduha, pomoću aviona, u gradu opkoljenog hrvatskog garnizona. Hrvatski komandant divizije u Sarajevu dao je zbog toga samoinicijativno komandantu Višegrada slobodu da može da zamoli ital. trupe, koje su se nalazile u blizini (stajale su u blizini Goražda), za pomoć.

Dvadeset devetog oktobra ujutru izvestili su vrhovni komandant hrvatske oružane sile, maršal Kvaternik, i načelnik Generalštaba, general Lakša [Laxa], nemačkog generala u Zagrebu da se Višegrad bez strane pomoći ne može više održati i da je hrvatska vrhovna komanda zbog toga saglasna da ovaj grad, kao i mesta Međeđa i Ustiprača, jugozapadno od ovog, zajedno sa hrvatskim jedinicama budu privremeno posednuti italijanskim snagama.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, kao i Vrh. kom. Vermahta morali su se s tim saglasiti, pošto nije bilo na raspolaganju nikakvih nemačkih pa ni dovoljno hrvatskih jedinica za skorašnje posedanje ovih mesta.[29a]

Četvrtog novembra stajali su ustanici već neposredno pred vratima Višegrada. Italijani još nisu bili krenuli da ga deblokiraju. Izjavili su da će, zbog porušenih mostova, moći tek 6. da uđu u grad. Tada se nemački general u Zagrebu obratio komandantu oružanih snaga na Jugoistoku s molbom: »Zbog izvanredne hitnosti, kod italijanske Vrhovne komande tražiti odmah da italijanska pomoć uđe u jako ugrožen grad Višegrad, koji se nalazi u nemačkoj okupacionoj oblasti«. Istovremeno uputio je ovu molbu general Glez i nemačkom generalu u Rim. Tada je italijanska Vrhovna komanda naredila ubrzano nastupanje ital. snaga; ali, tek 8. novembra ušli su Italijani u Višegrad. Oni su zahtevali da hrvatski garnizon, koji se skoro dva meseca držao pod najtežim okolnostima u opsednutom Višegrađu protivu ustanika, napusti grad.

Ovde treba reći nešto i o hrvatskoj oružanoj sili.

Hrvatska oružana sila

Mlada hrvatska vojska brojala je krajem 1941. godine okruglo 46 bataljona. Njen okvir bio je prilično široko postavljen. Šest divizija bile su obuhvaćene u tri korpusa. Tome je bilo pridruženo jpš oko 15 ustaških bataljona sa jednom brdskom baterijom, dalje telesna garda poglavnika (jedan peš.

[293] Kako je o tome nem. general u Zagrebu zabrinuto razmišljao proizilazi iz njegovog izveštaja od 4. novembra. Tu je rečeno:

»četnički pokret proteže se sada na ceo rejon između Save i nemačko-italijanske demarkacione linije. Od sredine oktobra, oko naših trupa u Banjoj Luci i Sarajevu ustanici samo obleću. Stanje naših landesšicen-bataljona na pruzi Bosne kao i na istočnoj pruzi postalo je vrlo kritično. Otporna snaga i sloboda akcije hrvatske vojske je jako opala.

Glavni vojni interes Nemačke leži momentalno u Srbiji. Kada je poziv Hrvata za pomoć iz Višegrada, koji je u nemačkoj okupacionoj zoni, morao biti upućen Italijanima, to ipak znači gubitak prestiža za nemačku oružanu silu, koji se možda mogao izbeći, ako nam je uopšte do održavanja našeg položaja nešto stalo, a što se ubuduće ne bi trebalo ponoviti«.

puk i jedan eskadron) i četiri ostala specijalna bataljona (odred za osiguranje železnice i odred folksdojčera).

Naoružanje je armiji dala skoro isključivo Nemačka, iz svojih zaliha ratnog plena. Isporuka od strane Italijana bila je ispod mere. Prilično loše stanje bilo je u hrvatskoj kopnenoj vojsci u pogledu odeće. Trupama koje su se borile u Bosni nedostajalo je dobrih cipela, čizama, šinjela, ćebađi, šatorskih krila, zimskog veša itd. Prema ovima, od dobrovoljaca formirani ustaški odredi bilii su, što se tiče odeće, opreme i plate, daleko iznad vojnika oružane sile. Usled oskudice u predmetima opreme, trpeo je i duh hrvatskih kopnenih snaga na frontu. Znaci raspadanja pojavili su se kod pojedinih jedinica.

»Spada« — tako je pisao general Glez o stanju mlade hrvatske oružane sile — »u tragediju ove mlade, u sadašnjem jalovom stanju za život jedva sposobne, države što joj do sada nije pošlo za rukom da iz jednog odličnog vojničkog materijala, čiji su preci na svima bojnim poljima Evrope stekli slavu, stvori nešto više od milicije najskromnijih razmera. Ljudstvo je, pre više meseci, bez ikakve, ili skoro nikakve, ili sa slabom jugoslovenskom obukom, suprotstavljeno odlučnom i spretnom neprijatelju. Ono je maršovalo i borilo se, ret'ko smenjiivano, celo vreme bez odmora i mira po bosanskim brdima i sada je postalo mrtvo umorno. Sigurno su se pojedini delovi, kao ono nekoliko četa koje su 70 dana držale Višegrad, izvrsno borili. Alii, uopšte je, u poslednje vreme, iz nedelje u nedelju, opadala napadna i odbrambena snaga hrvatskih vojnika. Napadne operacije sada skoro po pravilu posle prvog naleta jenjavaju. Odbrambene borbe izrođavaju se vrlo često u paniku. I u pogledu discipline ljudstva moglo bi se još mnogo šta zahtevati. Otkazivanje poslušnosti, pobune i bekstva povećavaju se. Iz svega ovoga govori zamorenost i nedostatak Obuke, ali i duhovno odbijanje borbe, koja se u širokim krugovima hrvatskog naroda shvata kao bratoubilački rat i za čije izbijanje i širenje se kao presudno odgovornim smatra besnilo omrznutih ustaša«.

Oficirski i podoficirski kadar okarakterisao je general Glez kao prestar ili iskvaren za vreme Jugoslavije. Osim toga se produbljuje jaz između bivših austrijskih i bivših jugosloVenskih oficira, pri čemu kod jugoslovenSkih nije još potpuno izumrla velikosrpsfco-jugoslovenska misao.

Uz to dolazi još suprotnost između ustaša, koje i sam maršal Kvaternik podržava, i vojske, mada se i kod ustaša

zapaža proces čišćenja i znaci jačeg povezivanja ustaša sa armijom.

Kao vojna aktiva može se smatrati dopunska legionarska jedinica koja se nalazi u logoru Delershajmu [Dollersheimu], kOja svojom obučenošću može biti važan kamen-temeljac za hrvatsku oružanu silu.

3. Nastavak gerilskog rata u Bosni Oktobar do decembra 1941.

U srednjoj Bosni, posle jednog većeg napada na železnicu 31. oktobra na pruzi između Doboja i Maglaja, pri čemu je bilo 17 mrtvih, među njima i jedan pripadnik nemačkog Vermahta, nastupilo je, početkom novembra, na pruzi Brod — Sarajevo neko malo smirenje, zahvaljujući, ne poslednji put, i zimskom vremenu.

Slično kao što je general Berne u 'staroj Srbiji, tako je i general Glez već mesecima podstrekavao Hrvate na podizanje stražarskih kula, bunkera, flankirajućih uređaja na železničkim prugama Hrvatske. Nešto je bilo već urađeno, a zima je ulevala nadu na produženju ovih radova.

U istočnoj Bosni i u novembru se nastavilo prelaženje četnika iz stare Srbije. Gerilski rat se produžavao. Pri tome se postepeno došlo do pravih metoda: da se ne udara u prazno, nego da se na prepad zauzmu već ustanovljeni objekti za napad, logori, mesta štabova, pozadinske ustanove, odbrambeni položaji. Ovaj način borbe doveo je poslednjih nedelja, kako na nemačkoj tako i na hrvatskoj strani, do nekoliko sasvim korisnih uspeha i uštedio je trupama nepotrebne žrtve i napore.

Sredinom novembra ustanici su napali Zvornik, ali bez uspeha. Onda se ovde situacija opet smirila.[29b]

Sarajevo, gde se u to vreme nalazilo 7 bataljona, među njima i 2 nemačka, bilo je u novembru u dosta teškoj situaciji. U opasnost su došli za nemačku industriju važni pogoni u Kaknju (mrki ugalj), Zenici (livnice), u Varešu (rudnik gvožđa i topionica). Ustanici su u rejonu Oko Sarajeva stalno dobij ali pojačanje i razvili su i živu aktivnost u bližoj oko-

[J9b] Nemački general u Zagrebu predložio je još 4. novembra da se nemački garnizon u Zvorniku, jedan bataljon 718. peš. div., i pored opasnosti gubitka tog grada, prepusti Hrvatima, a da sve nem. snage — tada su brojale u Hrvatskoj nepunih 10 bataljona, među kojima 5 landešicen-bataljona — oslobode za održavanje za vojnu privredu takođe važnih žel. komunikacija Zagreb—Beograd, Sisak—Banja Luka i B. Brod — Sarajevo.

lini grada. Nemačke i hrvatske snage koje su bile u Sarajevu preduzimale su akcije za čišćenje i ispade na visove oko grada.

Takođe i u rejonu oko Doboja, već krajem novembra, ponovo su ustanici ojačali. Javljeno je o novim napadima na žel. komunikacije prema Tuzli i na glavnu prugu Bos. Brod i Sarajevo. Isto tako i dalje su postojali centri nemira u rejonu Banje Luke i Prijedora. Operacija nemačkih i hrvatskih bataljona, sprovedena poslednjih dana novembra protivu pl. Kozare, nije donela željene rezultate.

Ovo je uskoro dokazalo i pogoršanje stanja kod Prijedora, sa čime su bili u vezi nemački interesi u rudniku Ljubiji. Pokušaj, da se dobiju hrvatska pojačanja za ovu oblast bio je osujećen radi nedostatka jedinica sposobnih za borbu.

Zaoštravanje situacije

Početkom decembra, za vreme nadiranja 342. i 113. peš. divizije ka Užicu, moglo se primetiti, usled stalnog pristizanja raspršenih i iz Srbije proteranih bandi, pojačana uznemirenost u dosadašnjem glavnom ustaničkom području Sarajevo — Doboj — Tuzla. Nemiri su se sada proširili i u severozapadni deo nemačkog okupacionog područja Hrvatske. Borbe i prepadi povećali su se u ćelom bosanskom području između Save i demarkacione linije.

Sredinom decembra preduzeta operacija južno i jugoistočno od Doboja u pl. Ozren donela je samo delimičan uspeh — to što su Visove istočno od linije Doboj — Maglaj Hrvati očistili. Ustanički pokret osmelio se sve više i Više na ekonomski važne pogone severno i severoistočno od Sarajeva. Već je dolazilo do uništenja visokonaponskih vodova.

Borbena vrednost hrvatskih jedinica nije više ni iz daleka bila dovoljna da uguši ustanak u Bosni. Delimično su ometale odbrambenu borbu Hrvata i mere italijanskih okupacionih vlasti. Ako se razvoj ovako dalje nastavi moglo se uskoro računati sa ustankom većeg i opasnijeg obima.

Ovde treba reći koju reč o odnosu Hrvata prema našem ital. savezniku. Gen. Glez obavestio je o tome, 21. novembra, opširno komandanta oružanih snaga na Jugoistoku:

»Naravno da je dužnost nemačkog zastupništva, neovisno od propagandnih obzira, da podupre što više ovu mršavo podzidanu (hrvatsku) vladu, pri čemu se svakako nalazimo u nekoj prećutnoj suprotnosti sa našim italijanskim saveznicima, koji ne pokazuju nikakav interes za to da se pojačava položaj ne mnogo ugodnog (hrvatskog) režima već i zbog njegove naklonosti prema Nemačkoj. Epizoda sa hrvatskom posadom kod Višegrada je jedan između mnogih dokaza.

Dok je u Rimu i Zagrebu dogovoreno da se ovoj zaista hrabroj posadi privremeno da odmor, dotle su »lokalne« ital. vojne vlasti zahtevale njeno momentalno povlačenje. Tek danas me je Obavestio Oksiiija [Oxilia] (zastupnik ital. oružane snage u Zagrebu), prilikom prijateljski proteklog razgovora, da su Hrvati sprovedeni jedino zbog svog ličnog odmora u Goražde, ali posle nekoliko dana upućeni najhitnije za Višegrad«.

»Ceo rejon južno od demarkacione linije — tako je pisao onda gen. Glez dalje — prešao je potpuno u posed Italijana. U Bihaću i Mostaru vide se ital. komandanti i potpuno naoružane četničke vođe prijateljski gde se šeću na glavnom trgu. Dolazeći s brda, ustanici pokadkad uz pratnju ital. vojnika neometano kupuju po varošima) pa se potom neometano vraćaju u svoje šume. Neprijateljski odnos ital. vojnih vlasti prema režimu ispoljava se i u za domaće Hrvate »simpatičnoj« meri: u paralizovanju ustaša. Ali su se svakako i četnici pokazali zahvalni pošto su dozvoljavali Italijanima slobodno kretanje. 0 borbama Italijana i četnika nije se skoro ništa čulo«.

I u jednom drugom izveštaju generala Gleza o situaciji sredinom decembra, o italijanSkom pitanju kaže se:

»Italijansko pitanje u hrvatskom području zadržalo je svoj dosadašnji izgled. Jaka ekspanzionistička težnja, odlučno neprijateljstvo protivu hrvatske nezavisnosti, najjača ljubomora prema nemačkom uticaju«. To je politika tolerantnosti i popuštanja Italijana pravoslavcima i ustaničkom pokretu, tako je hrvatski predsednik itaneo u svojoj oštroj kritici generalu Oksiliji.

Tako su ustanici, koji su procenjeni na 2.500 ljudi, mogli samo dogovorno da se neometano povuku od Višegrada, što su uradili u pravcu Sarajeva«. Ovakav jedan postupak, tako je dalje navodio general Glez, »mogao bi za nastupajuće proleće ipak da znači da italijanska vojna snaga, koja već sada broji (na području južno od demarkacione linije) devet divizija, obezbeđuje ustanicima preko zime vreme i pogodnost da se u miru pripreme za nastupajuće događaje«.

»Držanje italijanskih okupacionih trupa je do sada skroz srbofilsko«.

Ujedno je general Glez obavestio k-danta oružanih snaga na Jugoistoku da se u izvesnim hrvatskim krugovima, koji su razočarani unutrašnjom i spoljnopOlitičkom nezainteresovanošću nemačkog Rajha za hrvatsko pitanje, mogu čuti mišljenja da bi bilo bolje u sadašnjem trenutku da se potpuna

odgovornost za celu Hrvatsku prepusti Italijanima. Pa i poglavnik, u čije prijateljstvo prema Nemačkoj niko nema prava da sumnja, izjavio je da bi za Hrvatsku bilo lakše kada bi se manje držala Musolinija kao jemca osovinske politike nego njega kao protivnika unutrašnje politike (nemački general u Zagrebu, I-a, str. pov. br. 377/41. i 419/41).

Procena situacije

Nemački general u Zagrebu ocenio je sredinom decembra situaciju: da se ustanički pokret na hrvatskom području severoistočno od demarkacione linije pre povećao nego smanjio, zahvaljujući svakako još i blagoj zimi. On obuhvata skoro celu severnu Bosnu i »Kordun«, nekadašnje austrijsko područje vojne granice jugoistočno od Zagreba, ali već pruža svoje izdanke i u dolinu Save ka Slavoniji i Sremu. Vodeća ideja partizanskih borbi je još uvek jedna mešavina mutnog komunizma i panslavizma. Zajedničko je svim ustanicima bezuslovno odbijanje današnje Hrvatske.

Pored hrvatskih komunista, pravoslavnim ustanicima priključuju se i muslimani.[30]

Pukovnik Mihailović, 'koji je pobegao iz Srbije, preuzeo je u decembru rukovođenje borbama u istočnoj Bosni. Hrvatski izveštaji iznose da četnički k-dant Dangić, koji operiše na Romaniji, neće da se potčini Mihailoviću. Na tri strane ustanici su počeli sa pregovorima. Poslanici ustanika, koji su u blizini Sarajeva pregovarali sa hrvatskim oficirima, izjavili su: »Mi nećemo položiti oružje pre kraja rata, jer se borimo protivu fašista i ugnjetača slovenstva. Nemamo ništa protiv naroda i oružane sile Hrvata, samo smo neprijatelji ustaša. Rusija će pobediti«. U drugim izveštajima govorilo se opet, da Dangić neće da se bori protiv nemačkog Vermahta, nego samo da štiti pravoslavne u istočnoj Bosni od nedela ustaša i od komunista.

Karakteristično je za zamršene prilike, što je maršal Kvaternik tada u razgovoru sa nemačkim generalom u Zagrebu, »očigledno uzbuđen«, rekao da je iz najrazličitijih izvora saznao da Nedić, srpski predsedniik vlade, sa »k-dantom jugoslovenske armije« gen. Mihailovićem stoji pod jednom kapom, da bi u proleće, ili drugom prilikom, s njim zajedno vodio ustanak. S druge strane, ministar unutrašnjih poslova Aćimović vršio je propagandu sa vešću da će Nemačka, ranije ili kasnije, opet uspostaviti samostalnu Srbiju, koja će se sastojati iz današnje stare Srbije do Skoplja, iz Banata, istočnog Srema i istočne Bosne do Drine. Uostalom, da su Nedić i Mihailović saglasni u tome da se težište ustanika, u sporazumu sa Italijanima, prenese u Bosnu i da se tim demonstrira da je mlada Hrvatska nesposobna da se održi (nem. general u Zagrebli, I-a, str. pov. br. 410/41).

Nemački general u Zagrebu, Ia, str. pov. br. 419/41.

U Hrvatskoj angažovane nemačke jedinice (718. p.div. i 5 landesšicen-bataljona) bile su sada u poslednjiim mesecima sve više i više uvučene u građanski rat i to u jednoj zemlji koja je, na kraju, trebalo da se, pod vojvodom od Spoleta, predviđenim za kralja, ujedini sa Italijom. Bilo je razumljivo što je u haosu ovakve dvosmislene situacije nem. general u Zagrebu rekao »da li nije šteta za svaku kap nemačke krvi koja se prolije u jednoj zemlji koja se prepušta saveznčkoj sili, koja raspolaže sa mnogo slobodnih jedinica«. U stvari angažovanje nemačkih jedinica usledilo je skoro isključivo samo tamo gde su bili u pitanju interesi nemačkog ratnog i privrednog rukovodstva ili bezbednost sopstvenih jedinica.

Naše jedinice su tada prenele glavno težište na zaštitu železničke pruge Zagreb — Beograd, Bos. Brod — Sarajevo i na ustanički rejon oko Sarajeva. Žel. pruga Zagreb — Beograd postala je sve više meta sabotažnih akcija. Sporedna pruga od Siska za Prijedor, koja vodi za rudnik LjUbiju, i naročito važna pruga Brod — Sarajevo išle su sredinom ustaničkog područja. Nemačka ratna privreda bila je naročito zainteresovana za rejon Sarajevo — Tuzla — Zenica.

»Iz ovog prikaza proizilazi«, tako je gen. Glez ceriio situaciju, »da se vojnički interes Nemačke na hrvatskom području, pored glavne pruge Zagreb — Beograd, premeŠta dalje u istočnu Bosnu, gde je situacija u vezi ustanika najnapetija, te prema tome i ka Sarajevu«. On je predlagao opunom. komandantu u Srbiji, da se iz Zagreba i Banje Luke povuku bataljoni 718. pd i da se tako celoj diviziji pruži mogućnost da se uže koncentriše u rejon Sarajevo — Doboj — Tuzla. Opunom. komandant u Srbiji složio se s predlogom.

Krajem decembra prikupila se 718. pd prema ustaničkom području u severoistočnoj Bosni. Delovi divizije dospeli su sa severoistoka i istoka u Tuzlu, sa severa u Doboj, Zavidoviće i Vareš.

Tako se razvijala situacija u decembru u Bosni, kada je sredinom meseca stiglo novo uputstvo Vrh. kom. Vermahta, koje je iznenadilo k-danta oiružanih snaga na Jugoistoku, a vodeće hrvatske vojne rukovodioce, pak, najviše zaprepastilo.

**Nova uputstva Vrhovne komande Vermahta*

Preokret situacije u Rusiji krajem 1941. god. zahtevao je da se sve, iole raspoložive, nemačke rezerve prebace na istočni front. Zato je Vrh. komanda Vermahta 16. decembra naredila komandantu oružanih snaga na Jugoistoku da se snage u Srbiji i Hrvatskoj oslobode za nemačku istočnu armiju, najpre pojačanja koja su mu dodeljena pre nekoliko nedelja, 113. i 342. div. Zato bi trebalo da bugarske, italijanske, ako ustreba i rumunske i mađarske jedinice uđu u Srbiju i Hrvatsku da bi tamo preuzele zadatak, da, umesto nemačkih okupacionih jedinica, ponovo uspostave red i mir."'

Italijanska Vrh. komanda, kojoj je nemački general u Rimu preneo ovu molbu, izjavila je da je spremna da naredi, da jedinice italijanske 2. armije uđu u Hrvatsku da smene nemačke jedinice istočno od demarkacione linije, čim budu okončani potrebni sporazumi sa hrvatskom vladom.[32]

Ove namere nisu izgledale pouzdane. Još 16. decembra telegrafišao je načelnik štaba nemačkog generala u Zagrebu, potpukovnik fon Funk, k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku:

»Druga italijanska armija jedva bi mogla ogarantovati ugušenje ustanka u Bosni. Ona i bez toga ima posla sa jakim nemirima kod Gacka, Foče i duž pruge Split—Karlovac.

Dosadašnja italijanska metoda pre je pothranjivala ustanak no suzbijala. Ako bi baš ital. 2. armija trebalo da bude nadležna za čitavu Hrvatsku, tad bi se trebalo bojati proširenja ustanka na hrvatsko stanovništvo. Izgleda mi da je potrebno da nemačka div. [718] ostane u Hrvatskoj, da joj se ostavi područje osiguranja i time održi demarlkaciona linija, kao i da se na tome području ostavi nadležnost nemačke uprave nezavisno od ital. 2. armije. Uostalom ukazujem na verovatno krajnje sumnjive političke i privredne posledice, skopčane sa okupacijom Hrvatske od strane 2. ital. armije.«[33]

Predloži k-danta oružanih snaga na Jugoistoku

I k-dant oružanih snaga na Jugoistoku smatrao je da bi, po ulasku Italijana u Hrvatsku i Bugara u Srbiju, trebalo ostaviti dovoljno nemačkih snaga u obe zemlje za odr-

" Nač. Vrh. k-de Vermahta (operativni štab Vermahta) odelj. L, I Op., str. pov. br. 164/41, samo za k-danta, od 16. XII 41

[32] Nemački general pri Vrh. k-di ital. oruž. snaga, Ia, str. pov. br. 3787/42. od 19. XII 41.

[33] Nemački general u Zagrebu, Ia, str. pov. br. 410/41 od 16. XII 41.

žavanje mira i za osiguranje industrijskih područja važnih za rat. Sem toga moralo bi rukovođenje u ćelom srpskom području, kao i rukovođenje vojnom upravom i time i nadzor nad srpskom civilnom upravom, uključujući i srpsku policiju, da ostanu u nemačkim rukama, isto tako i služba transporta u Srbiji i Hrvatskoj. Nemački general u Zagrebu trebalo je da ostane. Trebalo bi se odreći ulaska rumunskih 1 mađarskih jedinica. Ovo je 20. decembra javio Vrhovnoj komandi Vermahta k-dant oružanih snaga na Jugoistoku i ujedno predložio:

»Komandu u Srbiji za rukovođenje vojnom upravom, kao i nad potčinjenim bugarskim jedinicama, treba da zadrži opunomoćeni komandant u Srbiji, koji ujedno treba da vodi poslove k-danta Srbije.

Komandu u Hrvatskoj treba da zadrži Komanda italijanske 2. armije. Za osiguranje za nemačku ratnu privredu važnih područja ostaju pogoni u Sarajevu, Jajcu i Prijedoru u nemačkim rukama.

U Srbiji nemačke jedinice treba da osiguraju: glavni grad Beograd, Bor (bakar), predeo Krupnja— Loznice (antimon, olovo, cink), Ivanjicu (antimon) i Prijedor (gvožđe).

Bugarske jedinice trebalo bi da preuzmu osiguranje jugoistočne Srbije, od stare srpske granice do linije koja se proteže od Prištine (uklj.) preko Mitrovice (ulklj.), zatim istočno od IbarSke doline preko Trstenika za Kragujevac (uklj.), Lapovo (is'ključno) i dalje istočno preko Zlota do Rgotine.

Italijanska 2. armija posela bi svu Hrvatsku osim rejona Oko Sarajeva, Jajca i Prijedora. Od naročite važnosti je zahtev neophodno dovoljne zaštite pruga važnih po životne interese Nemačke: Beograd — Zagreb i Brod — Sarajevo. Nemačke jedinice u Hrvatskoj imaju se taktički potčiniti ital. 2. armiji sem u rejonu Sarajeva, Jajca i Prijedora.

Za ove zadatke potrebno je u Srbiji od *nemačkih snaga:* 2 divizije od po 3 puka ili 3 divizije od 2 puka (704, 714. i 717. peš. div.), dalje tri landešičen-bataljona koji se sada nalaze u Srbiji, jedinice KOV-a i 3 landešičen-bataljona koje treba prebaciti iz Hrvatske.

***U Hrvatskoj:* Jedna div. od dva puka (718. peš. div.) i dva landešičen-bataljona koja se već nalaze u Hrvatskoj pod zajedničkom komandom.**

***Bugarske snage u Srbiji:* tri divizije.**

***Italijanske snage u Hrvatskoj:* Prema tamošnjem nahođenju (6 divizija).**

politici. Razgovori u Veneciji i Firenci tekli su potpuno u prijateljskom duhu. Grof Ćano je, u Veneciji, min. spoljnih poslova Lorkoviću rekao: »bolje je da novi kralj dođe nekoliko dana kasnije nego nekoliko dana ranije«. Ovo oklevanje je karakteristično za ital. politiku.

»Ovo pojačano nastupanje ital. oružane sile« — tako je cenio general Glez dalje u svome izveštaju — »staviće zagrebačku vladu, usled gramžljivosti kojom se, među ostalim, odlikuju naši saveznici, u nove privredne teškoće, u koje mogu biti uvučeni i naši privredni interesi u toj zemlji«. (Nem. general u Zagrebti, I-a, str. pov. br. 420/41.)

Odluka: ustanak u Bosni ugušiti

Firer je u međuvremenu odlučio da se odustane od ulaska ital. jedinica u nemačko okupaciono područje. U jednom uputstvu Komande kopnene vojske, naređeno je k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku da se ustanak u jugoistočnoj Hrvatskoj uguši snagama opunomoćenog komandanta u Srbiji uz sadejstvo hrv. jedinica i angažovanje 342. peš. div. s kojom se do kraja januara može raspolagati. Sadejstvo ital. jedinica bilo je predviđeno, i to je trebalo utvrditi sa ital. saveznikom. Sa dodeljivanjem novih nem. snaga nije se smelo računati. Sto trinaesta peš. div. trebalo je već početkom januara da krene na istočni front.

Ujedno je firer naredio k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku da zamoli Kralj. bug. min. vojske da bugar. jedinice uđu u jugoistočnu Srbiju, da bi tamo u određenim predelima, po preporuci k-dta oružanih snaga na Jugoistoku, održali mir i red. Ovo je trebalo najhitnije da se dogovori sa Bugarima.

Još 24. decembra obratio se k-dant oružanih snaga na Jugoistoku, preko bugarskog oficira za vezu generala Zilkova, sa molbom bugarskom ministarstvu rata, da se oko tri bugarske divizije, pod jednom komandom, taktički potčine opunomoćenom k-dantu u Srbiji. Umoljen je najhitniji ulazak bugarskih snaga u staro-srpsko područje, da bi se oslobodile tamo stacionirane nemačke snage (342. peš. div.) za ugušivanje ustanika u Hrvatskoj i za druge potrebe (113. peš. div.). Nemačke snage (717. peš. div.) stacionirane u Leskovcu, Kruševcu, Ćupriji, Jagodini, Aleksincu i Zaječaru treba odmah, do 15. januara, da budu zamenjene bugarskim snagama koje od 15. januara treba da se prošire na posedanje celog područja.

[34] K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 2633/41 od 24. XII 41.

Istovremeno naređeno je opunomoćenom komandantu u Srbiji da u toku ulaska bugarskih jedinica oslobodi 113. i 342. peš. div. — 113. za predviđeni početak odlaska 1. januara na istočni front a 342. peš. div. za angažovanje u Hrvatskoj ,[NDH]. Sa prvima, od Bugara smenjenim, jedinicama 717!' peš. div. treba da se smene najvažniji delovi 113. peš. div., tako da su 1. januara spremni za pokret. Daljim ulaskom bugarskih jedinica, 717. peš. div. treba postepeno da preuzme zadatak osiguranja u dosadanjem rejonu 113. peš. div. Razmeštajem jedinica 704. peš. div. i 714. peš. div., treba obezbediti da 342. peš. div. bude na raspolaganju u njenom okupacionom rejonu tako da sredinom januara bude prikupljena na zapadnoj granici njenog dosadanjeg rejona radi ugušivanja ustanka u jugoistočnoj Hrvatskoj. Jer, od februara mora i 342. pd takođe da bude na raspolaganju za odlazak na istočni front (K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 2634/41).

Dan docnije, 27. decembra naređeno je opunomoć. k-dantu u Srbiji da za ugušivanje ustanka u Hrvatskoj najpre odredi u jugoistočnoj Bosni Višu komandu LXV. Za ovo su bile predviđene snage: 342. i 718. peš. div., u Hrvatskoj raspoloživi landešicenbataljoni i još neke jedinice iz Srbije, prema nahođenju opunomoć. k-danta. Trebalo je težiti sadejstvu 718. peš. div., sa zapada, i 342. peš. div. preko Drine, sa istoka. K-du ital. 2. arm. trebalo je zamoliti da jednovremeno sa početkom napada zatvori demarkacionu liniju prema jugu. Uz to je trebalo predvideti i ugušivanje ustanka u predelu Goražda i Foče od strane Italijana. K-dant oružanih snaga — obavestiće K-du ital. 2. armije u cilju pripreme sadejstva ital. snaga. Pojedinosti sa Italijanima trebalo je neposredno da se utanače, a sadejstvo hrv. trupa sa nem. generalom u Zagrebu.[35]

Dvadeset šestog decembra obavestio je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku K-du ital. 2. armije uglavnom o novim naređenjima Vrhovne k-de Vermahta i saopštio: »Opunomoćeni k-dant u Srbiji ima naređenje da 718. peš. div. prikupi zapadno i severozapadno od Sarajeva, a 342. peš. div. istočno od Drine, pod komandom Više komande LXV, tako da sredinom januara može da otpočne sa napadom protiv glavnog ustaničkog područja oko Sarajeva«.

Dalje, izneo je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku: »Osnova za uništenje bandi je da ital. snage na demarkacionoj liniji bezuslovno spreče izvlačenje ustanika na jug. Pre-

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 2636/41.

duslov za ovo je da ital. strana slomi ustanak na području Goražde — Foča. Pošto je 342. peš. div. na raspolaganju samo do kraja januara i do tog vremena mora da se postigne uspeh, to se mora odmah otpočeti sa preduzimanjem potrebnih mera. Zato k-dant oružanih snaga na Jugoistoku moli za odgovarajuću saradnju i saglasnost i da se pojedinosti između ital. k-de i Više k-de LXV, odnosno opunomoćenog k-danta u Srbiji neposredno utanače.[36]

U međuvremenu je bugar. oficir za vezu, general Zilkov, u pratnji generalštabnog oficira K-de 12. armije kapetana Leba [Leeb], otputovao iz Glavnog stana za Sofiju gde je još istog dana preneo bugar. min. vojske predloge k-danta oružanih snaga na Jugoistoku o zamoljenom ulasku bugar. trupa u staru Srbiju. Bugar. generalštab odmah je izjavio spremnost da odgovori svim predlozima i željama k-danta oružanih snaga na Jugoistoku. Već 27. dec. razgovori u Sofiji doveli su do potpune saglasnosti. Tri bugarske divizije — 6, 17. i 21, bile su stavljene u pokret za ulazak u Srbiju, i pod k-dom generala [Asena] Nikolova. Za, od k-danta oružanih snaga na Jugoistoku, umoljenu hitnu smenu prvih delova 717. peš. div. stavila je bugar. komanda na raspolaganje 3 bataljona i bugarske bataljone za osiguranje železnice koji se već nalaze u rejonu Niša.

Tridesetog decembra otpočela su prva smenjivanja. Glavnina bugar. snaga stigla je 7. januara u jugoistočnu Srbiju, delom peške, delom železnicom. Toga dana prvi transporti 113. peš. div. krenuli su na istočni front. Dvadesetog januara — samo sa nekoliko dana zadoonjenja, bila je završena okupacija od strane Bugara. Sedamsto sedamnaesta peš. div. u međuvremenu je preuzela dosadašnji rejon osiguranja 113. peš. div. u području Zapadne Morave. Tristo četrdeset druga peš. div., pregrupisavanjem jedinica 704., 714. i 717. peš. div., bila je spremna za ugušivanje ustanka u jugoistočnoj Bosni, na zapadnoj granici njenog dosadašnjeg okupacionog rejona na Drini.

Gubici divizija 15. talasa (704, 714, 717. i 718. peš. div.) u Srbiji i Hrvatskoj iznosili su do 31. dec. 1941. ukupno:

Poginulo	17	ofic. i	259 podofic. i vojnika
Ranjeno	24	„	i 496
Nestalo	4	„	i 390

[36] K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, sti. pov. br. 2666/41.

V. UGUŠIVANJE USTANKA U BOSNI

Od januara do marta 1942.

(Uz to skica)

1.) Operacije čišćenja u rejonu Višegrad—Sarajevo—Zvornik.

Situacija početkom 1942. godine

Početkom januara 1942. ustanici su planski produžili, kao i poslednjih meseci prošle godine, svoju aktivnost u rejonu Bijeljina — Tuzla — Doboj — Sarajevo. U ital. -okupacionom području postojala su žarišta ustanka, naročito u rejonu južno od Sarajeva i južno od Višegrada. Nastavljao se priliv ustanika iz stare Srbije u istočnu Bosnu. Italijani u Hercegovini, Crnoj Gori i Dalmaciji nisu energično nastupili protiv ustaničkog pokreta. Da bi uštedeli u žrtvama, često su pregovarali sa ustanicima, stupali s njima u prijateljske odnose, koristili ih protiv ustaša, pomagali ih na taj način i podstrelkavali nacionalne srpske četnike na borbu protiv Hrvata. Tako je i nastala velika zategnutost između hrvatske vlade i Italijana. Hrvatske jedinice nisu bile u stanju da umire svoju zemlju. Samo tamo gde su se borile zajedno sa nemačkim jedinicama bile su korisne, željne borbe i sposobne za upotrebu. Kod pojedinih hrv. jedinica ponovo su se pojavili znaci rasula, pri čemu su se Hrvati katkad žalili na nepovoljan uticaj Italijana na njihove sopstvene jedinice.[37]

Pripreme za operaciju u istočnoj Bosni

Pod takvim žalosnim prilikama nastavio se, nesmanjenim fanatizmom, početkom ove godine u ćelom rejonu između Save i nemačko-ital. interesne granice rasplamteli narodni rat.

Kao najhitniji zadatak, k-dant oružanih snaga na Jugoistoku smatrao je razbijanje bandi, koje su se prikupile u prostranim planinama istočne Bosne, između Zvornika i Sarajeva, i ponovo na području stare Srbije, na Zlatiboru, južno od Užica. Priprema za ovu planiranu operaciju protiv istočnobosanskog glavnog ustaničkog područja bila je već početkom ulaska Bugara u južnu Srbiju svim silama ubrzana. Sedamsto osamnaesta peš. div. prikupila je 750. peš. puk u rejonu Doboj — Zavidovići — Tuzla, a 738. peš. puk u re-

[37] K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia/Ic, str. pov. br. 35/42. od 5. I 42.

jonu Zenica — Sarajevo. Pukovi 342. peš. div. bili su spremni s one strane Drine, 697. peš. puk u rejonu Zvornik — Loznica — Šabac — Bogatić, 699. peš. puk u rejonu Valjevo — Osečina — Koceljevo i, konačno, 698. peš. puk u rejonu Lazarevac — Ub — Obrenovac.

Ove dve spremne divizije, s obzirom na besputnost za vreme zime ovog teškog planinskog zemljišta, koje je trebalo pod borbom da prokrstare, nalazile su se pred vrlo teškim zadatkom. Improvizovano opremanje 342. i 718. peš. div. tovarnom stokom i brdskom opremom iz kontingenta drugih divizija i od Hrvata bilo je preko potrebno. Zaprežna artiljerija nije se mogla upotrebiti u besputnim i divljim planinama Bosne. Zbog toga su hrv. baterije morale da se dodele obema divizijama. Pri tome mogle su se jedinice 342. div. osloboditi tek posle planskog smenjivanja u Srbiji. Zbog svih tih važnih razloga, mogao se odrediti tek 15. januar kao najraniji rok početka operacije u istočnoj Bosni, a odlazak 342. peš. divizije na istočni front došao bi u obzir tek od 10. februara. Ovo je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku javio 3. januara Vrhovnoj komandi Vermahta, koja je taj plan odobrila.[38] Istovremeno forsirala je Vrhovna k-da Vermahta u depeši od 7. jan. uveče: »Pošto se od skore upotrebe 342. peš. div. na istoku ne može odustati, akciju čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj treba, po mogućstvu, što pre sprovesti tako da se na svaki način izlbegne odugovlačenje odlaska ove div. posle 10. februara.[39]

Obećanje Italijana za saradnju u operaciji

Preduslov za uspeh operacije u istočnoj Bosni, koja je imala za cilj opkoljavanje ustanika, bio je blagovremeno zatvaranje ustaničkog područja sa juga, što je trebalo da padne u zadatak Italijanima.

Dvadeset devetog decembra k-dant ital. 2. armije, general Ambrozijo, garantovao je načelniku nemačkog štaba za vezu kod njegove armije, pukovniku Rorbahu [Robrbach], da od 15. januara saradnja jedinica ital. 2. armije na demarkacionoj liniji od Varcar-Valkufa do Kalinovika može da bude »uspešna«. Demarkaciona linija u rejonu severno od Foča — Goražde leži, doduše, u području k-danta ital. snaga u Crnoj Gori, koji će dobiti naređenje od načelnika Generalštaba da se oda-

od 3 'i l ^ l " oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 23/42,

od 8 I 42 dant omžanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 77/42,

zove traženjima k-danta oružanih snaga na Jugoistoku. (K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, str. pov. br. 32/42.)

i Dan docnije, 30. XII, obavestio je operativni oficir nemač. štaba za vezu pri K-di italijanske 2. armije, kapetan Raj-nhard [Reinhardt], opunomoćenog k-danta u Srbiji o daljim namerama Italijana. U tom izveštaju kaže se da Italijani za operacije u jugoistočnoj Hrvatskoj stavljaju na raspolaganje diviziju »Ravena« [Ravenna], koja je tada bila kod Torina. Ova potpuno opremljena i za angažovanje sposobna divizija biće morskim putem prebačena i iskrcana u Dubrovniku da bi zatim bila angažovana u rejonu Goražde — Foča. General Ambrozijo primio je i k-du za predviđenu operaciju u rejonu Goražde — Foča. Na liou mesta komandant će biti general Dalmaco [Dai'inazzo], k-dant VI. arm. korpusa. Na pitanje puk. Rorbaha, da li će div. »Ravena« biti blagovremeno — 15. I — spremna, general Ambrozijo objasnio je da će, po njegovim proračunima, biti i da se nada da neće nastupiti nikakve smetnje. Na dalje pitanje puk. Rorbaha, da li bi u slučaju da div. »Ravena« (ne stigne na vreme bilo moguće da se Vi rejon Goražde — Foča prebaci neka već prisutna divizija, general Ambrozijo izrazio je sumnju u samo i privremeno napuštanje malih ital. uporišta i ukazao na teškoće smenjivanja. (K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 33/42 od 4. I 42.)

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, obavešten o izjavama generala Ambrozija od opunomoćenog komandanta u Srbiji, javio je 5. I Vrhovnoj k-di Vermahta da će ugušivanje ustanka na ital. području Goražde — Foča uslediti od strane divizije »Ravena« koja će od 15. I 42. biti prebačena morskim putem iz Torina. Predviđajući izostanak ital. sadejstva, dodao je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku svom izveštaju još i sledeće: »Angažovanje nem. jedinica od 15. I usledićе tako da ni eventualno zakašnjenje divizije »Ravena« neće zadržati opštu akciju. (K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 33/42.)

Već 7. I predložio je general Ambrozijo, opunomoćenom komandantu u Srbiji odlaganje operacije, jer se prebacivanje divizije »Ravena« zaista odužilo. General artilj. Bader odgovorio je 9. I K-di italijanske 2. armije: »Na žalost to nije moguće, jer nemačke jedinice stoje na raspolaganju samo za predviđeno vreme«. (Opunomoć. k-dant u Srbiji, I-a, str. pov. br. 109/42 od 7. I 42.) Istovremeno opunomoć. k-dant u Srbiji obavestio je još jednom generala Ambrozija da uspeh operacije u mnogome zavisi od blagovremenog za-

tvaranja demarkacione linije. (K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 33/42.)

Pet dana pre početka operacije, general Ambrozijo još jednom je zagarantovao sadejstvo svojih trupa. On je saopštio 10. I pukovniku Rorbahu da se nem. k-da odlučila da od 15. I otpočne akciju i da će »prema zahtevu opunomoć. k-danta u Srbiji od 15. I. ital. jedinice zatvoriti demarkacionu liniju i da će ital. brdske jedinice slediti iz Višegrada pokret nemačke južne obuhvatne kolone«. Krajem januara biće »pritisak (Italijana) aktivan«.

Akcija čišćenja na pl. Ozren

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku je, u međuvremenu, već 6. januara naredio opunomoć. k-dantu u Srbiji da, s obzirom na ograničeno vreme raspolaganja sa 342. peš. divizijom, otpor ustanika na pl. Ozren jugoistočno od Doboja treba da se slomi pre početka opšteg napada.[40]

Devetog januara otpočela je operacija na pl. Ozren sa delovima 718. peš. div. kao uvod u veliku akciju čišćenja u istočnoj Bosni. Preduzeto nasilno izviđanje iz Zavidovića i Gračanice ka pl. Ozren naišlo je svuda na jače bande, koje su raspršene. Naše trupe upoznale su se u toj prethodnoj operaciji, pri oštroj zimi (barometar je pokazivao —18), u razgranatim visoko zavejanim planinama sa teškoćama zime. Gubici 718. peš. div. iznosili su 4 mrtva i 19 ranjenih. Hrvati su izgubili 20 mrtvih, 31 ranjenog. U pl. Ozren, zajedno sa našim jedinicama angažovan, hrvatski bataljon potpuno je podbacio.

Plansko vođenje borbe

U međuvremenu bila je 342. peš. div. spremna za operaciju u istočnoj Bosni. Bilo je planirano da se sa 697. peš. pukom iz Zvormika, preko Drine, prodre ka Vlasenici i Han-Pijesku. Trebalo je da 699. peš. puk nastupa sa linije Valjevo —Osečina na Lju'boviju, a 698. peš. puk da, velikim obilaskom ka jugu, nastupa, preko Kosjerića — Užica, za Višegrad i Rogaticu. U isto vreme trebalo je da 718. peš. div. sa 738. peš. pukom iz Sarajeva takođe nastupa ka Rogatici i preko Sokoca na Han-Pijesak, a sa 750. peš. pukom od Tuzle na Kladanj i 'zatim dalje na Olovo i Žeravice. Sa komandom italijanske 2. armije dogovoreno je da nemačko-ital. demarkacionu liniju zatvore ital. jedinice kako bi sprečile da veći broj ustanika ne umakne na jug. Na taj način mislilo se da će vi planinama

* K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 33/42.

istočne Bosne aktivne grupacije ustanika — računalo se sa oko 1000 Dangićevih četnika i oko 3000 komunista — biti sa svih ijtrana opkoljene i uništene.[41]

Tok operacija

U određeno vreme, 15. januara, otpočela je operacija koja je od jedinica zahtevala izvanredne napore. Po jakom mrazu, gde je temperatura padala na 20 do 30 stepeni ispod nule, pri magli i ledenom vetru, na bednim, duboko zavejanim planinskim putevima, a po delom pošumljenom, delom divlje krševitom i kršnom brdovitom zemljištu trebalo je pronaći ustanike i potući ih.

Obe angažovane divizije krenule su sa istoka preko Drine i sa zapada od Sarajeva i od Tuzle da bi ustanike uklještile i uništile. Šeststo devedeset sedmi peš. puk, sa hrv. jedinicama, krenuo je iz mostobrana kod Zvornika i slomio je otpor ustanika na visovima jugozapadno od Zvomika i južno bd njega na drumu u dolini Drine. Zapreke i porušeni mostovi morali su se obilaziti. Šesnaestog januara gonio je puk odstupajućeg neprijatelja i, posle žestoke borbe, zauzeo više sela, koja su ustanici branili i očistio dolinu Drinjače od razbijenih ostataka bandi. Sedamnaestog januara nadirao je pulk preko brdovitog terena pl. Javor dalje ka jugu i već 18. stigao u Vlasenicu i tu uspostavio vezu sa 699. peš. pukom.

Tih dana (15—18. januara), i pored zaprečavanja, prodro je 699. peš. puk na Drinu u rejon zapadno od Ljubovije. Tu, u okolini Milića, zarobljeno je oko 400 neprijatelja — bili su skoro isključivo Dangićevi četnici —, zaplenjen je jedan tenk, 2 mitraljeza, 160 pušaka i mnogo municije. Puk je sa zapada čistio rejon do Vlasenice. Jedan bataljon stigao je 18. u Srebrenicu bez dodira sa neprijateljem.

U velikom obilaznom luku preko Užica, radi zahvatanja ustaničkog područja sa juga, upućen je 698. peš. puk, umesto oklevajućih Italijana, ka Višegrađu. Deo puka već je 15. prodro iz Višegrada, gornjom dolinom Drine, ka Međeđi. Ovde su kasnije zatvarali Italijani. Ostali delovi 698. puka probili su se, u međuvremenu, 16. iz Višegrada dalje na zapad i stigli .17. u Rogaticu. Jedan ital. alpinski bataljon iz Višegrada priključio se nastupanju ove južne nem. kolone i nastupao za njom 20. januara do Rogatice. Sem ovog ital. bataljona, u operaciji su učestvovala još dva bat. »crnih košulja« »demonstrirajući« u Foči. Za zatvaranje sa juga predviđena divizija

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 149/42, od 13. I 42.

»Ravena« do tada mije bila stigla, navodno zbog porušene pruge kod Mostara. Njeno prebacivanje će se odužiti još nedeljama.

Sledećih dana (18—21. jan.) čistila je 342. div. dostignute rejone, 698. peš. puk pročešljao je predeo oko Rogatice, kojom prilikom je 50 ustanika poginulo, 200 zarobljeno i 63 Hrvata oslobođeno iz zarobljeništva. Šeststo devedeset deveti peš. puk prokrstario je rejon od Ljubovije do Vlasenice i Srebrenice. Za to vreme, 697. peš. puk, koji je prodro iz Vlasenice, preko pl. Javor, na jug, naišao je samo na slab nepr. otpor i 21. januara, bez borbe, zauzeo Han-Pijesak. Delovi puka nastupili su 22. od Han-Pijeska zapadno ka Olovu. Ova naporna akcija čišćenja završila se bez naročitih događaja. Ustanici su se većim delom blagovremeno izvukli iz pretećeg opkoljavanja.

I 718. peš. div. uspela je u tom gonjenju u opkoljavanje da uhvati samo još delove ustanika, Sedamsto trideset osmi pp ove div. krenuo je 15. januara iz Sarajeva, u cilju nadiranja kroz divlju pl. Romaniju ka Rogatici i sev. istočno, preko Sokoca. U borbama po najtežem zemljištu, puk je prokrčio sebi put kroz snegom i ledom pokrivenu krševitu planinu. Ustanici su bili proterani sa svojih stenovitih položaja i skrovišta. Zarobljeno je 240, zaplenjeno je 6 mitraljeza, 1 minobacač, 50 mina, 160 ručnih bombi i 25.000 metaka pešad. municije. Sem toga, iz ustaničkog ropstva oslobođeno je 104 Italijana i 57 Hrvata. Dvadeset prvog januara zauzeo je 738. p. puk, posle slabog neprijateljskog otpora, mesto Podromanija; 22. januara nadirali su delovi puka preko Sokoca, koji je pre dva dana bombardovalo hrv. vazduhoplovstvo, na Han-Pijesak i, preko Prače, prema Rogatici.

I 750. pp, koji je sa Hrvatima iz Tuzle prodro na jug, zaustavljen je više usled terenskih teškoća nego usled neprij. otpora. Šesnaestog jan. puk je stigao u Kladanj. Sledećih dana, čistio je puk s obe strane druma Stupari — Kladanj, i prodro je dalje kroz besputnu planinu. Olovo, koje je hrv. vazduhoplovstvo bombardovalo, dostignuto je 22. januara. Neprijatelj je i tu izmakao. Dvadeset trećeg januara puk je kod Vareša uspostavio vezu sa hrvatskim bataljonima, koji su u međuvremenu odbijali ustaničke pokušaje proboja.

Kobnom nespretnošću, toga dana (23. jan.), italijanski borbeni avioni bombardovali su Vlasenicu, koju smo mi i Hrvati već od 18. držali u posedu.

Za operaciju je bilo obećano 12 ital. borbenih aviona. Njihovo prvo poletanje bilo je 23. januara iz Mostara. Od tri

aviona koji su uzleteli, dva su se morala, usled kvara na motoru, vratiti, a treći je, kako je opisano, usled slabe orijentacije, napao Vlasenicu, iako su naše trupe istakle zastave sa kukastim krstom i davale signale raspoznavanja.

Rezultati:

Dvadeset trećeg januara završeno je gonjenje ustanika na području divlje pl. Javor. Tristo četrdeset druga i 718. peš. div. izgubile su 25 -mrtvih, 131 ranjenog i jednog nestalog, a Hrvati 50 mrtvih i teško ranjenih. Uz to, zbog smrzavanja raznih stepena, onesposobljeno je 297 ljudi za borbu. Krvavi gubici ustanika iznosili su 521 mrtav. Više od 1400 ustanika je zarobljeno, zaplenjeno je 4 topa, 1 minobacač, 22 mitraljeza, 855 pušaka, 72 mine, 33 konja i tovarne stoke i 600 goveda, i oslobođeno iz zarobljeništva ukupno 168 Hrvata i 104 Italijana.

U jednom pismu upućenom k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku, kom. 198. pp pukovnik Štraus [Strauss] izneo je svoje utiske stečene za vreme operacije u istočnoj Bosni: [. . .] »Bilo je mnogo iznenađenja, bedne, duboko zavejane staze, đavolska hladnoća, uvek između minus 30—40°. Skloništa nismo mogli koristiti, pošto nije bilo naselja koja bi samo donekle zadovoljavala i pošto su mnoge kuće bile popaljene. Ali, bez obzira na sve scile i haribde koje su našoj zimskoj Odiseji stale na put, mi smo svoje postigli. Držanje naših vojnika bilo je izvanredno, bez obzira na velike napore. Trebalo bi jedinice u planinama opremiti plan. čizmama i ne dozvoliti da uvek jure u svojim lakim cipelama«.

»Operacija usred zime trcBala je da izbaci komuniste iz njihovih visinskih položaja i da ih rastera. To je i uspelo. Glavnina nepr. povukla se u šume a delom otišla i na jug na ital. područje. Po našem dolasku u rejon Vardišta, skoro svakodnevno je javljano o jednoj komun. bandi. To su bili od nas iz Užica proterani ustanici. Nalazili su se naokolo u šumama na planinama. Naša pojava uznemirila ih je, špijunirali su i povlačili se po delovima, verovatno da se negde prikupe. Potpuno je isključeno da se ovi ljudi mogu iz doline, još u ovo doba godine, u snegu preko kolena, isterati. To se, uostalom, ne može ni leti, ma koliko to izgledalo neverovatno. To je užasno, rastrgano, razuđeno zemljište, sa okomitim stenama, dubokim provalijama, ogromnim šumama. Potpuno je nemoguće da se pri neverovatno dobro organizovanom obaveštajnom sistemu kod bandi, čiji izviđači neprimećeno vrebaju negde u stenama, ispod grma, na ivici šume, može prići bez čudotvorne kape. Kad sam bio u Rogatici, javljeno mi je

da se negde u blizini u nekom naselju nalazi grupa od oko 100 komunista. Na izviđačka odelj. je dan ranije otvorena vatra sa visova kod toga sela. Prema tome, naredio sam mome bataljonu da to selo preko noći u velikom luku opkoli. Pre svanuća upad sa sviju strana. Cela banda, od oko 100 ljudi uništena je. Ali takve akcije imaju uspeha samo noću. Meni je za čišćenje toga sela bio potreban ceo bataljon!«.

Planirano opkoljavanje i potpuno uništenje na tako širokom području, između Drine, Bosne i Spreče, nije uspelo, premda su naše jedinice svoj zadatak hrabro izvršavale. One su, kao i u prethodnim borbama sa bandama, tako i u ovim surovim zimskim danima zaista učinile slavna dela. Maršovale su pri surovoj hladnoći i vejavici po zaleđenim putevima i uzanim stenama i morale se boriti sa podmuklim neprijateljem, koji se zapravo nije mogao uhvatiti, u razdrobljenim stenovitim planinama. Gerilci su bili svugde i nigde. Oni su, doduše, dopustili da budu rasterani i gonjeni, ali ne da budu potpuno uništena. Oni su se branili u njihovim utvrđenjima, ali su se zatim brzo rasturili po njihovim selima, gde su se jučerašnji borci našim jedinicama predstavljali kao »miroljubivi« seljaci i »prijateljski raspoloženi«.

Naravno, od generala Ambrozija obećana akcija na južnom krilu, zatvaranje rejona koji se imao čistiti sa juga ital. snagama, izostala je, pošto se pristizanje predviđene divizije »Ravena« odužilo nedeljama. Pod takvim okolnostima Italijani nisu svoje obećanje potpuno ispunili i zadovoljili su se time da samo jednim bataljonom alpinaca »slede« našu južnu obuhvatnu kolonu do Rogatice i da kod Foče »demonstriraju« sa »Crnim košuljama«.

Usled takve jedne pomoći ital. saveznika, komandant oružanih snaga na Jugoistoku je još pred kraj operacije, 21. jan., javio Vrhovnoj komandi Vermahta:

»Držanje Italijana prema ustaničkom pokretu dovodi u pitanje trajan uspeh nam. borbi. Dosadanja neaktivnost Italijana protiv ustanika, otvoreno otkazivanje ital. pomoći u operaciji koja je sada u Hrvatskoj u toku i odnos hrv. vlade prema ustaškom pokretu dovode do toga da je broj ustanika u stalnom porastu. Njihovo izmicanje u ital. okupacionu zonu onemogućuje brzo uništenje ustanika u Hrvatskoj«.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku zbog toga smatra potrebnim »odgovarajući politički uticaj i postavljanje jednog komandanta koji bi bio odgovoran za uspostavljanje sređenih prilika u Hrvatskoj«, i dodao je: »Preduslov za ovo je da se za ugušivanje ustanka stave sve upotrebljive ital., hrv. i nem. snage pod jedinstvenu komandu i da se razoružaju svi

pojedinci i organizacije (pa i ustaše) sem hrv. vojske i policije«.[42]

Za loše mišljenje o ital. pomoći, stečeno s nemačke strane Ovih dana, karakterističan je i jedan izveštaj nemač. gen. u Zagrebu od 26. I 42. U njemu se kaže: »U Dubrovniku se iskrcala jedna alpinška divizija umesto nepristigle divizije »Ravena«. Njeni prednji delovi dospeli su (oko 21. I) do Kalinovika, bez da su prethodno, kao što je bilo ugovoreno, prodrli u rejon Goražde—Foča. U akciji čišćenja u ist. Bosni sadejstvovalo je oko 300 alpinaca iz Višegrada, koji su se priključili našoj koloni koja je tu nastupala. Taj (lital.) bataljon se obavezao da će marševati iza naših jedinica, ali se po dolasku u Rogaticu nije mogao pokrenuti da radi jedne samostalne operacije skrene na jug. (nem. general u Zagrebu, str. pov. br. 21/42. od 26. I).

Predloži komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

U jednom od Vrhovne komande Vermahta traženom izveštaju dao je komandant oružanih snaga na Jugoistoku, 22. januara, završnu reč o operaciji: »Ustanici, usled pasivnosti Italijana, sa malim iznimkama, vešto su pred našim nadirućim jedinicama izmakli u ital. rejon i u brda. Oni su akcijom čišćenja samo prolazno razbijeni, sa njihovim postojanjem mora se i dalje računati i s tim da će akcije ustanika opet otpočeti«. — »Ovo se ne može«, tako je dalje cenio komandant oružanih snaga na Jugoistoku situaciju, »sprečiti sa ostavljenim hrv. snagama u očišćenom rejonu, jer su slabijeg borbenog kvaliteta. Može se očekivati, da će akcije ustanika opet otpočeti, pošto nije postignuto nikakvo uništenje, već samo prolazno rasterivanje; prostorno razvlačenje, planinsko zemljište i vremenske neprilike, uz ograničeno vreme (odlazak 342. peš. div.), -nisu dozvoljavali da se može očekivati bolji rezultat. Bez gustog posedanja, koje bi se sada sprovelo, ne može se postići trajno smirivanje. Uspešna operacija moguća je samo u povoljnim vremenskim prilikama. Kod sadanje akcije utrošak snaga, u odnosu na postignuti rezultat, je suviše velik«.

»Za odsudnu akciju smirivanja potrebno je:

— Jedinstvena komanda nad svim nemačkim, italijanskim i hrv. jedinicama;
— skoro jednovremene akcije u ćelom hrvatskom prostroru, da bi se sprecilo do sada uvek konstatirano izmicanje ustanika;

[42] Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia/Ic, str. pov. br. od 21. I 42.

— temeljna pramena italijanskog držanja, jer su Italijani do sada izbegavali svaki sukob, dakle aktivna borba Italijana;
— bitno pojačanje nem. trupa za nem. okupacionu zonu, jer jedna div. (718. peš. div.) sa dva puka ne zadovoljava;
— nikakvo trpljenje ustaša u samostalnom hrvatskom području«.

»Samo pod ovim pretpostavkama« — tako je zaključio komandant oružanih snaga na Jugoistoku svoje izlaganje — »moguće je konačno smirivanje područja tako važnog za nemačku ratnu privredu i uspostavljanje sigurnosti transportnih komunikacija. U protivnom, moguće je sa sadanjim snagama samo lokalno čišćenje najužih područja bez osiguranog dotura i evakuacije.

U jednoj depeši od 1. februara dao je načelnik Generalštaba Vrhovne komande nemačkog Vermahta sledeće mišljenje: »Izveštaji komandanta oružanih snaga na Jugoistoku još ne daju nade da s proleća opet neće otpočeti ustanci većeg zamaha. Gubici ustanika i broj likvidiranih su suviše maleni, dok je broj zarobljenih preveliki. Do sada se nije uspelo da se ustanicima drakonskim merama slomi kičma. Za ovo nisu dovoljne vojne mere«. Uz široko razgranat sistem špijunaže i brutalne policijske mere, trebalo bi još blagovremeno utvrditi prikupljanje bandi, i žarišta ustanka već u korenu uništiti. Ove metode trebalo bi primeniti u velikom obimu po postavljanju komandanta SS i policije.[43]

Na kraju, ukazao je načelnik Generalštaba Vermahta na to da komandant oružanih snaga na Jugoistoku i u idućoj godini mora izaći na kraj sa snagama koje su mu ostavljene, i da mu je zadatak »primeniti one metode koje će mu zagarantovati uspeh«. (Komandant oružanih snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 342/42.)

Krvavi gubici ustanika u Srbiji bili su ipak već vrlo visoki. Oni su samo u Srbiji, u vremenu od 1. IX 41. — 15. I 42. iznosili 7904 palih u borbi i 12.196 *streljanih za odmazdu.*

Jednovremeno, prema uputstvima Vrh. kom. Vermahta, naređeno je: »Primena strogog postupka u ophođenju sa zarobljenicima«. U borbi ili na bojištu zarobljeni ljudi imali su se streljati.

[43] Firer je 21. I 42. naredio postavljanje komandanta SS i policije koji je trebalo da bude lično i neposredno potčinjen komandantu Srbije.

Komandantima je naređeno da, obzirom na nedovoljno energično istupanje protiv ustanika prošlog leta, spreče preblago shvatanje kod trupa (opunomoćeni komandant u Srbiji, pov. br. 431/42. od 6. II 42).

Pregovori sa Nedićem

Uostalom, broj zarobljenika (1400) bio je i za vreme operacije u istoč. Bosni, prema krvavim gubicima ustanika, srazmerno visok. S druge strane, pokazalo se da naročito Dangićevi četnici izbegavaju borbu sa nemačkim jedinicama i da na njih ne pucaju. Ovo je imalo svoj specijalni razlog. U Beogradu su u međuvremenu otpočeli s nemačke strane pregovori sa četničkim vođom Dangićem sa težnjom da se sačuva skupocena nemačka krv. Tridesetog januara sastali su se načelnik štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji, generalštabni pukovnik Keviš i Dangić. Kod tih pregovora sa srpskim ustaničkim vođom utvrđeno je da je Dangić bio spreman da se sa svim svojim ljudima potčini Nemcima, da bi uništio komuniste u istoč. Bosni i održao mir. Vođeni su dalji razgovori između Dangića i srpskog predsednika vlade Nedića, 31. januara i 1. februara, kao i sa opunomoćenim komandantom u Srbiji, njegovim načel. štaba, zamenikom načelnika vojne uprave dr Kiselom [Kiessel] i poslanikom Benclerom. Nem. general u Zagrebu bio je umoljen da dođe 2. februara sa jednim predstavnikom hrv. vlade u Beograd. Toga dana stigli su u Beograd, radi daljih pregovora, general Glez, nem. poslanik u Zagrebu SA-obergrupenfirer [Obergruppenführer] Kaše [Kasche], hrvatski državni sekretar Vrančić i načelnik Operativnog odeljenja generalštabni pukovnik Dragojlov. Hrv. predstavnici odbili su Dangićev zahtev za ograničenje okupacionih prava Hrvata u istoč. Bosni i za izgrađivanje uprave u tome području u korist ustanika. Nastavak pregovora 3. februara nije doneo nikakve rezultate. Dangić je, zbog toga, izjavio da mu ne preostaje ništa drugo no da prihvati borbu sa Hrvatima, jer se oseća dužnim da spreči uništenje u Bosni nastanjenih Srba od strane ustaša. Dangić je 4. februara prebačen preko granice kod Zvornika (opunomoć. komandant u Srbiji, I-a, pov. br. 857/42 od 5. II 42).

I pored svih uvažavanja težnji da se istočna Bosna smiri bez prolevanja nemačke krvi, komandant oružanih snaga na Jugoistoku nije mogao odobriti započete pregovore sa Dangićem. Dvanaestog februara stavio je opunomoćenom komandantu u Srbiji do znanja: »Major Dangić jeste i ostaje Srbin. On je podneo ponude samo zato da bi istočnu Bosnu pretvorio u svoj poligon, da prezimi i da pripremi priključenje

istočne Bosne Srbiji«. Ugovori sa Dangićem doveli bi, ako ne sada, onda u proleće, do kraha i do ojačanja Dangićevih snaga. Glavna greška bila je što su uopšte sa Dangićem vođeni pregovori o odstupanju hrv. teritorije, a da se prethodno nije dobilo mišljenje hrv. vlade. »Ubuduće zadržavam sebi« — tako je izneo komandant oružanih snaga na Jugoistoku — »pravo odobravanja vođenja pregovora svake vrste. Zadatak opunomoćenog komandanta u Srbiji ostaje, ugušivanje ustaničkog pokreta i osiguranje industrijskih objekata i najvažnijih saobraćajnih linija u Srbiji i Bosni« (komandant oružanih snaga na Jugoistoku, I-a/Ic, str. pov. br. 482/42. od 12. II 42).

Držanje ustaša

Radi prebacivanja na istočni front 'krenula je 342. peš. div. 23. jan., bez 697. peš. puka, iz istočne Bosne opet na svoju staru smeštajnu prostoriju u Srbiji. Šeststo devedest sedmi peš. puk. i oba puka 718. peš. div. bili su predviđeni za novu akciju čišćenja. Umesto povučenih nemačkih jedinica stigli su hrvatska žandarmerija i ustaše »kao oslobodioci« za smirenje očišćenog područja. Tragovi brutalnog narodnog rata, koji su doneli partizani i druge partijske pristaše, teško su pritiskivali bosansko brdsko zemljište: opljačkana, izgore!a i opustošena sela, bez stoke. U Bosni nastanjeno srpsko stanovništvo, za borbu nesposobni muškarci, žene i deca, iz straha od ustaških zločina, bežali su po odlasku nem. jedinica preko Drine u staro-srpsko područje. Kod Kos. Mitrovice prikupilo se blizu 40.000 begunaoa bez hrane, skoro neođeveni i bez lekarske pomoći. Na hiljade njih smrzlo se je usled jake zime, umrlo od gladi ili od zaraze.[44]

Prva faza akcije smirenja u istočnoj Bosni završila se 31. januara pregovorima u Zagrebu između opunomoćenog komandanta artiljerije Badera, nemačkog generala u Zagrebu generala Gleza, nemačkog poslanika SA-obergrupenfiirera Kašea s jedne strane, poglavnika dr Pavelića, kao i maršala Kvaternika, s druge strane.

Hrvati su kod ovih zagrebačkih pregovora pristali na sve nemačke zahteve. Po želji opunomoćenog komandanta u Srbiji ceo prostor između Drine — Save i demarkacione linije ostao je nemačka operativna zona kojom je komandant 718. peš. div. general-major Fortner, po naređenju opunomoćenog k-rnand. Srbije, imao pravo komandovanja u vojnom smislu. Njemu su bile potčinjene u tome rejonu sve nemačke i hrvatske snage kao i ustaške formacije. Ponovo su uspostavljene

* Iz jednog izveštaja opun. komandanta u Srbiji, I-a, pov. br. 857/42 od 5. IX 42.

hrvatske civilne vlasti tamo gde su bile od ustanika proterane. Jedan hrvatski civilni komesar bio je dodeljen nemačkom " komandantu kao veza sa zagrebačkom vladom. Ovim izgleda da je nemački uticaj na hrvatsku civilnu upravu u operativnom domenu došao do izražaja i time zajemčena zaštita i mir pravoslavnog stanovništva koje želi saradnju.

Pramena u komandovanju kod Italijanske 2. armije

Operacija u istočnoj Bosni, kao što je već izneto, imala je skromnu italijansku podršku i dovela je konačno do promene u Komandi ital. 2. armije. General Ambrozijo, komandant te armije, bio je smenjen[45] Iskustva o nedovoljnoj ital. pomoći, tako je rezonovao nemački general u Zagrebu, mogla bi, na žalost, potvrditi gledište maršala Kvaternika da je ital. 2. armija bila jako oslabljena (slabo upotrebljiva) i da je, moguće, general Ambrozijo i radi toga smenjen od strane dučea. U stvari, general Ambrozijo postavljen je sa položaja komandanta 2. armije za novog načelnika italijanskog Generalštaba. Time je, po mišljenju generala Gleza, došao politički jaki general na čelo ital. vojske, protiv čijih su se namera prema Hrvatskoj protivili poglavnik i hrv. vladini krugovi General Ambrozijo važio je kao naročito neprijatelj hrv. nezavisnosti.

U jednom razgovoru sa načelnikom memač. štaba za vezu pri štabu ital. 2. armije, izjasnio se je za deobu Hrvatske između Italije i Nemačke, pri čemu je želeo da se potpuno pripoji Italiji područje južno od demarkacione linije. (Nem. general u Zagrebu, str. pov. br. 21/42. od 26. I 42.)

Nove operacije čišćenja u pl. Ozren

Po završetku operacije na pl. Javor, odmah je pripremljena nova akcija čišćenja ostataka bandi koje na pl. Ozren još nisu bile potpuno likvidirane.

Oko 24. januara krenule su za to određene snage 718. peš. div., ojačane 698. peš. pukom 342. peš. div., na njihove nove polazne rejone delom železnicom, delom peške. Dvadeset devetog januara bile su raspoređene snage za okružavanje bandi na području između Bosne — Spreče, Zavidovića — Doboja — Lukavca i to sa Grupom »Istok« (ojačani 697. i 750. peš. puk) iz Tuzle i sa Grupom »Zapad« (738. peš. puk) iz rejona istočno od Zavidovića. Dolina Bosne—Spreče trebalo je da bude očišćena sa oko 7 hrv. bataljona i 4 baterije i zatvorena sa zapada i severoistoka.

[45] Na njegovo mesto došao je dotadašnji nač. ital. generalštaba general Roata (Roatta).

Ustanici su bili delimično raspoređeni u izgrađenim položajima u trouglu Bosna-—Spreča kod Zavidovića i kod Doboja, ali su se uskoro iz rejona kod Zavidovića dublje povukli u pl. Ozren. Tridesetog jan. zauzela je Grupa »Istok«, krenuvši iz Tuzle, posle borbe, Sižje. Trideset prvog jan. dostigla je delovima Međaš, jugoistočno od Doboja, i, sledećeg dana 1. februara, visove jugozapadno od Gračanice. Drugog februara sjedinila se Istočna grupa sa svojim pozadnjim jedinicama, delovi su nadirali sa zapada kroz pl. Ozren prema Doboju i Maglaju.

Zapadna grupa je 30. januara, posle borbe, zauzela svoje polazne položaje istočno od Zavidovića. Hrvatski avioni bombardovali su sev. istočno od ovog mesta prikupljanja bandi. Sledećih dana (31. jan. — 2. febr.) produžila je 718. peš. div. akciju čišćenja kod Doboja i Maglaja. Zapadna grupa dostigla je zapadni deo pl. Ozren, pošto je prOkrstarila sa juga, posle savlađivanja jačeg nepr. otpora i uz znatne terenske teškoće pri poledici i dubokoj zavejanosti, područje istočno i severno od Maglaja i očistila je ovo područje idućih dana od bandi. Hrv. grupa za zaprečavanje u dolini Spreče kod Gračanice odbila je u međuvremenu pokušaje ispada ustanika. Hrv. avioni bombardovali su prikupljanje bandi u dolinama južno od pl. Ozren.

Petog februara, ulaskom naših jedinica u Doboj, završena je operacija čišćenja u pl. Ozren. Šeststo devedeset sedmi peš. puk izašao je iz sastava 718. peš. div. Naše jedinice zarobile su 200 ustanika, zaplenile ručno oružje i spalile jedan četnički logor. Operacija u pl. Ozren, prema tome, nije dovela do značajnih rezultata čišćenja. »Ovi se mogu samo očekivati« — to je konstatovao načelnik štaba komandanta oružanih snaga na Jugoistoku — »ako uspe da se ustanici sabiju u male obruče«.

Opunomoćeni komandant u Srbiji cenio je situaciju ovako: »Pokušaj da se žarište ustanka u istoč. Bosni ukloni nije uspeo. U proleće mora se računati sa opštim ustankom na Balkanu uz podršku Engleza.

Tri i po divizije 15. talasa koje se nalaze u srpSko-hrv. rejonu neće biti u stanju da pokore ustanike. Hrv. oružana sila, radi svoje male vrednosti, ne može doći u obzir za ovu borbu«

[44] Bilo je predviđeno da se glavnina 717. peš. div. iz južne Srbije premesti u rejon Soluna umesto 164. peš. div. koja je bila određena za novoformiranu Tvrđavsku div. »Krit«. Bilo je uzeto u ocenu da se poveća bugarski okupacioni rejon u staroj Srbiji, da bi se oslobodile nem. jedinice za borbu protiv ustanika. Ova je zamisao iz

Memorandum o situaciji u jugoistočnom prostoru

U operativnom odeljenju štaba 12. armije bio je u međuvremenu izrađen memorandum o situaciji na Jugoistoku. U njemu je komandant oružanih snaga na Jugoistoku, pored ostalog, izneo Vrhovnoj komandi Vermahta:

»Usled operacija na istoku uslovljeno odašiljanje četiri divizije pune vrednosti (5. i 6. brdske, 113, 342. peš.) na istočni front, sopstvena inferiornost na moru u ratnim brodovima i transportnom prostoru u Sredozemnom moru, početna inferiornost nemačkog vazduhoplovstva u Sredozemlju, kao i izvanredne teškoće u doturu i transportu na kopnu i moru, izmenili su, počev od jeseni 1941. god., situaciju u jugoistočnom prostoru sve više u korist Engleza. Snage k-danta oružanih snaga na Jugoistoku i njegova sadanja ovlašćenja nisu dovoljni više da mogu u svakom slučaju ogarantovati odbranu jugoistočnog prostora.

Nadalje je u ovom memorandumu izneto o situaciji u Srbiji i Hrvatskoj: »Dosadanje mere dovele su do izvesnog smirenja. Mesni (lokalni) nemiri, izazvani od komun. partizan, ili nacionalnih srpskih političkih grupa neće se nikada moći prekinuti sve dok engleska i ruska propaganda mogu još da rade. To se ratom i sadanji-m snagama neće moći sprečiti. Najvažniji imdustr. centri i glavne saobraćajne linije osigurane su. Saradnja sa bugar. okupacionim snagama odvija se planski. Snabdevanje trupa je osigurano. A u martu je predviđeno izdvajanje jednog štaba divizije i jednog peš. puka (717. peš. div.) radi pojačanja nemač. kopnenog područja Soluna.[47] Dalje slabljenje nemač. jedinica u Srbiji ne srne se dopustiti«.

»Situacija u Hrvatskoj postaje u sve većoj meri zabrinjavajuća. Hrv. vlada i hrv. oružana sila nisu u stanju da sprovedu svoje namere izgrađivanja kako na unutrašnjem planu tako i prema srpskim manjinama i ustanicima. Neobuzdani prestupi ustaša, hrv. dobrovoljaca, znatno doprinose nemiru u zemlji, umesto da smiruju. Današnje stanje u Hrvatskoj predstavlja ozbiljno ugrožavanje sevemog Balkana, jer srpska odlučnost za otpor dobija neprekidnu podršku u uspesi-

političkih razloga uskoro napuštena. I spremnost za upotrebu SS--divizija koje su se imale formirati od banatskih Nemaca bila je još daleko.

[47] Opunomoćeni komandant u Srbiji, I-a, pov. brf 857/42, od 5. II 42.

ma ustanika protiv Hrvata i Italijana. Mogućnosti proširenja ustanka na staro-srpslki prostor i ponovno ugrožavanje za život važne veze na jugoistoe. prostoru stalno su u izgledu^«

»U slučaju engleskih ofanzivnih operacija, naročito u slučaju zaokreta Turske, mora se pod takvim okolnostima računati na dalji porast nemira naročito u predelima nastanjenim Muslimanima.

Sukrivci današnjih stanja su ital. okupacione snage, koje dosada ni u kom slučaju nisu energično istupile«. Komandant oružanih snaga nadao se da se tu može pomoći: *»samo u jedinstvenom i jednovremenom nastupanju svih nemač., ital. i hrv. snaga pod zajedničkom komandom«.*

Na kraju ovog memoranduma veli se još: »Izneta situacija prisiljava na sledeće mere: »Nikakvo odvlačenje nemač. snaga iz srp. i hrv. prostora, jer ne bi bilo inače moguće nikakvo aktivno suzbijanje ustanika, niti čvrsto držanje pozadine.«

Iz svih tih razloga, predložio je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku još jednom Vrhovnoj komandi Vermahta, kao što je to već učinio 21. i 29. januara:

»Uspostavljanje jedinstvene komande u Hrvatskoj radi ugušivanja tamošnjih nemira«.[48]

2. Nastavak rata sa bandama u Bosni

Februar, do marta 1942.

Po završetku operacije čišćenja u pl. Ozren, napustio je 697. peš. puk 342. peš. div. Bosnu. Oba puka 718. peš. div. vratili su se početkom februara u svoje garnizone u Tuzlu i Sarajevo. Još za vreme ovih pokreta jedinica, ponovo su se prikupljale, kao što se je i očekivalo, razbijene bande na istočnobosansikom brdovitom zemljištu, prokrstarenom od naših jedinica, i to u rejonu između Zvornika—Rogatice—Sarajeva i Olova. Nove teške borbe promenjivog uspeha razvile su se između hrv. odreda, kojima je povereno osiguranje, i bandi, pri čemu su ustanici u odnosu na Hrvate bili u većini slučajeva nadmoćniji. Hrvati su prisiljeni sa puno gubitaka na odbranu. Ipak im je uspelo 17. febr. da ustanicima otmu Rogaticu.

I kod Banje Luke i u rejonu između Bos. Broda i Prijedora ustanici su ponovo otpočeli sa dejstvom. Hrv. protivmere ostale su bez uspeha. Ponovo su morale jedinice 718. peš. div., koje su se jedva vratile u svoje garnizone, da pri-

[48] K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 010/42 od 5. II 42.

skoče Hrvatima u pomoć; dok su u Hrvatskoj ostavljena tri landesšicen-bat. bila vezana zadacima osiguranja na žel. pruzi Zagreb—Beograd i u industrijskim oblastima, koje su od životne* važnosti.

Naročito kod Prijedora zaoštrila se situacija, utoliko više što tamošnja hrv. posada, izgleda, nije bila ni potpuno pouzdana.

Delovi 923. landesšicen-bat., upotrebljeni za osiguranje rudnika, napadnuti su oko sredine febr. od ustanika i odsečeni. Njihovo snabdevanje bilo je moguće samo preko hrv. vazduhoplovstva.

Opunomoćeni komandant u Srbiji, general artilj. Bader, hitno je naredio da se delovi 718. i 704. peš. div. iz istočne 'Bosne prebace u Prijedor. Samo se sa dejstvom ovih nem. pojačanja moglo računati tek za nekoliko dana, pošto je prevoženje naših snaga bilo moguće samo na žel. komunikacijama malog kapaciteta preko Sremske Mitrovice—Bos. Broda za Dubicu; ovo se, pored toga, odugovlačilo još i usled jakih vejavica. U takvoj situaciji zahtevao je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku da se za deblokadu nemač. snaga upotrebe sve u prostoru Prijedora raspoložive hrv. snage. I ital. komanda -2. armije ponudila je pomoć jednog ital. bataljona, stacio-niranog u San. Mostu.

Osamnaestog febr. mogla su prva nem. pojačanja koja su stigla u Bos. Dubicu, zajedno sa oko osam hrv. četa, da se upute prema Prijedoru. Nadirali su iz Bos. Dubice preko duЬбко zavejanih visova, ali su, protiv upornog i za borbu spremnog neprijatelja, samo lagano osvajali teren. Stigla su dalja nem. pojačanja. Posle trajnog žilavog otpora, odstupili su ustanici 23. febr. sa brdovitog terena s obe strane pravca nastupanja. Ali, već sledećeg dana, naišle su -naše jedinice na zapadnoj ivici Kozare na novi otpor. Dvadeset sedmog febr. konačno su stigle u, od bandita opkoljeni, Prijedor i omogućile nesmetani odlazak, od bandi opkoljenih, landesšicena.

Krajem meseca rasplamsali gerilski rat produžio se kod Prijedora, u brdima istočno od Sarajeva, kod Rogatice, Prače i Sokoca, između Spreče i Bosne kod Doboja, kod Zvornika na Drini, i ni u mesecu martu nije došlo do mira.

Desetog marta napadnuta je mučki od ustanika, u ital. okupac. području, kod Stoca jedna nemač. auto-kolona iz Mostara. Tom prilikom poginulo je 29 nem. vojnika, 12 je ranjeno, a 45 vojnika odveli su banditi. Dve ital. čete iz Stoca hitale su pritešnjenom savezniku u pomoć. Ustanici, koji su se nazivali »Partizani nacionalnog oslobođenja« — imali su

u mesecu martu uspeha u Hercegovi™ u svojim prepadima na ital. kolone za dotur i jedinice za osiguranje. Krajem meseca marta, slika situacije bila je ova: U rejon istočno od Sarajeva, između Prače i Rogatice, upale su »proleterske« bande iz Crne Gore i pojačale ustanike. Mogao se konstatovati i pridolazak ustanika iz stare Srbije. Živu akciju razvili su ustanici i na »četvoromeđi« srpske, crnogorske, hercegovačke i bosanske teritorije kod Goražde — Višegrad.

I u pl. Ozren, u zapadnobosanskom rejonu od B. Luke do Siska na Savi i, čak, u Sremu u Fruškoj gori nadalje su postojala žarišta nemira. Naše jedinice održavale su vezu kroz zemlju, rasplamtelu ustankom, od Bos. Broda ka privrednim centrima severno od Sarajeva. Nemač. i hrv. jedinice borile su še sa promenljivim uspehom protiv ustanika.

Preokret u zategnutoj situaciji nije se mogao očekivati pre početka izvođenja velike operacije opkoljavanja u Bosni, ugovorene u međuvremenu, posle odugovlačenih sporazumevanja, između k-danta oružanih snaga na Jugoistoku i komand. ital. 2. armije u Sisku.

3. Razvoj situacije u Srbiji

Od januara do marta 1942.

Kad su Bugari početkom januara okupirali staro^srpsko područje podneo je Nedić predstavku kod nemač. okupac. snaga protiv ove pređuzete mere. Izgledalo je da zbog ulaska Bugara predstoji u Srbiji štrajk. S nemačke strane odlučeno je da se protiv toga preduzmu najenergičnije mere. Pojavila se i ideja da li ne bi bilo potrebno da se pohapse članovi srp. komesarske vlade. Opunomoćeni komandant u Srbiji bio je mišljenja da Nedićeva vlada, i pored krize izazvane ulaskom bugar. jedinica, treba da ostane i to se gledište podudaralo sa onim k-danta oružanih snaga na Jugoistoku: »Srbija je pobeđena država i od nem. Okupacione sile postavljena komesarska vlada ima da sluša a ne da daje ostavku«.

Premeštaji jedinica u Srbiji iziskivali su početkom januara dovođenje tri landešičen-bataljona iz Hrvatske: 924. landešičen-bat. premešten je u Šabac, a, po završetku operaoije čišćenja u istoč. Bosni, 477. landešičen-bataljon premešten je u Beograd radi preuzimanja osiguranja pruge za Niš. Treći za Srbiju traženi landešičen-bataljon, po molbi

nemač. generala u Zagrebu, ostao je kao posada hrv. glavnom gradu, obzirom na interese Nemaca koje su ovde imali.

i Odlaskom 342. peš. div. bile su sve jedinice 704. peš. div. mnogim zadacima osiguranja vezane za severnu Srbiju. Opunomoćeni k-dant u Srbiji predviđao je da se dva batalj. 714. peš. div., postavljena za zaštitu žel. pruge Beograd — Lapovo, upotrebe za osiguranje industrijskih objekata u Kos. Mitrovici i Raškoj. Sedamsto četrdeset prvi peš. puk 714. peš. div., koja je morala preuzeti okupacioni rejon 342. peš. div. u severozapadnoj Srbiji, trebalo je da oformi garnizone u Valjevu, Laji'kovcu, Obrenovcu i Lozniai. Sedamsto trideset sedmi peš. p>uk 717. peš. div., koja je po odlasku 113. peš. div. osiguravala predeo Zapadne Morave, imao je ostati u Užicu i u Užič. Požezi i isti se imao uključiti u sastav 714. peš. div. Sedamsto sedamnaesta div. bila je, bez 737. peš. puka, 4. bater. art. p. br. 67, 717. inžinjerske čete i delova 717. čete za vezu, određena kao zamena za rejon Soluna, koji je, po odlasku 164. peš. div. na Krit, ostao bez jedinica. Najveći deo od 2 1/2 divizije 15. talasa, koji je ostao u Srbiji, i 718. peš. div., koja se nalazila u Hrvatskoj, morali su se najhitnije upotrebiti za osiguranje, važnih vojmoprivrednih industrijskih rejona. Što je još preostalo od jedinica imalo se držati u pripravnosti kao pokretna rezerva za suzbijanje ustanika.

Vrh. kom. Vermahta saglasila se sa namerom da se glavnina 717. peš. div. iz južne Srbije prebaci u Solun, ukoliko se, i pored ovog smanjenja trupa, može da ogarantuje održavanje mira i reda.

U staroj Srbiji, posle poslednjih većih operacija 342. i 113. peš. divizije, bande su se povukle u besputne planine.

U predelu južno od Valjeva i na Zlatiboru, južno od Užica, izgledalo je da su se početkom januara prikupljale jače grupe ustanika u vezi sa povećanim ustaničkim pokretom u Bosni.

Krajem meseca opet su se u Srbiji povećale sabotaže i prepadi, naročito u bugar. okupac. području. U rejonu Niša, zatim Leskovca i kod Kuršumlije, bile su akcije bandi u porastu. U lokalnim, često višednevnim operacijama, pronašli su delovi 714. peš. div. kod Valjeva ustanike u njihovim skrovištima i naneli im osetne gubitke. Bug. okupacione jedinice, kojima je opunomoćeni komandant u Srbiji stavio do znanja da budu aktivnije, sprovele su uspešno u februaru, od komandanta oružanih snaga na Jugoistoku željenu, operaciju čišćenja. Do ogorčenih borbi došlo je između Pećančevih četnika i ustanika kod PrOkuplja.

Terorističkim bandama naneti su osetni gubici. 0 nepr gubicima javljeno je:

Od 1. sept. 1941—15. jan. 1942. ukupno 20.000 mrtvih uključno i streljani za odmazdu.

Od 26. dec. 1941—5. jan. 1942.: 504 mrtva i 50 zarobljenih.

Od 16. febr. 1942—20. marta 1942.: poginulih u borbi 1983, za odmazdu streljanih 1557 (uključno Hrvatska).

Gubici nemač. jedinica u Srbiji i Bosni izneli su od 18. febr. do 20. marta: 37 poginulih, 65 ranjenih i 45 nestalih.

U istom periodu Hrvati su izgubili: 75 mrtvih i 205 ranjenih.

Bugari: 15 mrtvih i 13 ranjenih i, konačno, srp. pomoćna policija 15 mrtvih i 13 ranjenih.

U vremenu od 18. febr.—31. marta broj žrtava iznosio je:

704. peš. div.	poginula	2 ofic.	i 4	vojnika
	ranjeno	1 ofic.	i 18	
	bolesno	1 „	i 20	
718. peš. div.	poginulo	2 „	i 17	vojnika
	ranjeno		50	„
	bolesno		29	„

920. landesšicen-bataljon: poginuo 1 vojnik.

Srpska pomoćna policija, srpska i ruska zaštita industr. preduzeća dobro su se pokazale u prošlim mesecima. Srpska policija preimenovana je u »Srp. državnu stražu«.

Vrh. kom. Vermahta, 19. februara, na prediog k-danta oružanih snaga na Jugoistoku, naredila je spajanje dosadanja dva štaba — opunomoćenog k-danta u Srbiji i Više komande 65 — u štab »Komandujućeg generala i komandanta u Srbiji«.

Sa približavanjem proleća, moralo se računati i sa rasplamsavanjem novog ustanika većeg obima, tajno pripremljenog od britanskih agenata i britanskim zlatom, u područjima stare Srbije i Hrvatske, okupiranim od naših snaga. Na dovođenje nemač. pojačanja, obzirom na predstojeće odlučujuće borbe na istoku, nije se moglo ni misliti. Ali se moralo, po svaku cenu, održati mir i red na Balkanu i zaštititi veza dotura kroz to područje preko Grčke na Krit i za sev. Afriku. Od k-danta oružanih snaga na Jugoistoku 19. marta izdate nove direktive za suzbijanje ustanika ukazivale su na te okolnosti. Sva sredstva koja vode uspehu morala su se primeniti. Svakom puku u Srbiji imala se dodeliti određena prostorija, kao poterni rejon.

Neprekidnim patrOliranjem, i u mirnim područjima, neprekidnim operacijama i iznenadnim razoružavanjem trebalo je onemogućiti svaku delatnost ustanika. Od svih vojnika zahtevala se inicijativa, aktivnost i najoštriji postupci, čak i protiv zarobljenika. Pregovori sa ustanicima, sa neprijateljem, nipošto se nisu smeli preduzimati.[49]

VI. KONFERENCIJA U OPATIJI

Skromna pomoć ukazana od strane Italijana u prvoj zajedničkoj nemačko-ital.-hrv. operaciji čišćenja u istočnoj Bosni, januara 1942, dala je već 21. januara komandantu oružanih snaga na Jugoistoku povoda da se obrati Vrh. kom. Vermahta s molbom za »odgovarajuće političko uticanje« na ital. saveznika u cilju »naimenovanja jednog odgovornog komandanta za uspostavljanje redovnih prilika u Hrvatskoj«. Dvadeset devetog jan. predložio je komandant oružanih snaga na Jugoistoku ponovno Vrh. komandi Vermahta jedinstvenu komandu nad svim nemačkim, ital. i hrv. snagama za novu akciju čišćenja i u jednom memorandumu od 5. febr. 1942. još jednom je predložio potrebu za »stvaranjem jedinstvene komande u Hrvatskoj radi ugušivanja tamošnjih nemira«.

Prediog načelnika štaba Vrh. komande Vermahta za konferenciju

Mnogobrojni ubedljivi izveštaji komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, kao i drugih vojnih ličnosti, naročito nemač. generala u Zagrebu, o zabrinjavajućem razvoju odnosa na Jugoistoku skrenuli su krajem godine sve više pažnju Vrh. k-de Vermahta na ovaj važan vojno-politički prostor. Četvrtog febr. načelnik štaba Vrh. k-de Vermahta general-feldmaršam Kajtel [Keitel] uputio je načelniku štaba ital. oružanih snaga general-pukovniku Kavaleru [Cavallero] pismo, u kome je izneo da je iz izveštaja nemač. vojn. izaslanika u Rimu, generala Rintelena, doznao, da i K-do Supremo smatra situaciju u Hrvatskoj nezadovoljavajućom. I on je mišljenja, da bi se na bivšem jugoslov. području morale preduzeti jedinstvene i energične mere da bi se ustaničkom pokretu konačno slomila kičma.

»Nemačka, pri sadašnjem naprezanju svojih snaga na istoč. frontu« — tako je nastavio general-feldmaršal Kajtel — »može na Balkanu angažovati samo ograničena borbena sredstva i mora najveću pažnju obratiti da vlada mir u po-

K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 500/42.

dručjima važnim za njenu ratnu privredu i da budu osigurane saobraćajne linije. Ali, taj cilj se može samo tada postići alko se sada u ceioj Hrvatskoj sprovede ofanzivna akcija čišćenja sa jedinstvenim gledištima, pošto su dosadanja iskustva pokazala da se, obzirom na veliko prostranstvo i terenske teškoće, kod pojedinačnih akcija postižu samo nezadovoljavajući rezultati. Vojna sredstva za sprovođenje akcije čišćenja ove vrste, objedinjavanjem italijanskih, hrvatskih i nemač. snaga, stoje na raspolaganju i garantuju siguran uspeh ako se bude radilo po jedinstvenim policijskim i vojničkim gledištima«.

Uz sve je general-feldmaršal Kajtel predložio da »italijanske, hrvatske i nemačke k-de koje za to dolaze u obzir dobiju zajedničko naređenje da u ličnom dogovoru razrade zajedničku osnovu za njihovo dalje delovanje«.

»Dogovorom bi trebalo utvrditi preduslove za sprovođenje jednovremene velike akcije čišćenja, kojoj je cilj istrebljenje ustanika i pri tome naročito do detalja da se regulišu mere na demarkacionoj liniji. S druge strane morale bi se postaviti na jedinstvenoj osnovi policijske mere vezane sa vojničkom akcijom čišćenja«.

General-feldmaršal Kajtel naročitu je važnost polagao na jedinstveno i oštro sprovođenje polic. mera u vezi sa vojm. akcijom čišćenja, pošto su dosadanja iskustva pokazala da su se ustanici izvukli ispod vojničkog zahvata i da su se posle pročešljavanja izvesnog područja od strane naših jedinica uskoro ustanci opet rasplamteli.

»I pored ovih čisto polic. i vojn. mera« — nastavio je general-feldmaršal Kajtel — »izgleda mi ipak, da je potrebno da se do sada primenjivane vojno-politioke metode u Hrvatskoj podvrgnu reviziji. Po mome mišljenju ne postoje više uslovi za miran sporazum sa ustanicima. Trajanje sadanje nesigurne situacije sprečava svaku konsolidaciju hrv. države i mora je vremenom dovesti do raspadanja«.

»Svako pasivno trpljenje vršljanja pravoslavaca, četnika, komunista itd., usled ograničenih snaga hrv. vlade, ojačava te snage i može iznenada dovesti u opasnost celokupnu situaciju na Balkanu. Moraju se, dakle, preduzeti i sve vojno-političke mere da bi se hrv. vladi ojačala kičma, da se snažno potpomognu njene mere protiv ustanika i da joj se pomogne u podizanju njene sile«.

»Bio bih zahvalan« — tako zaključuje general-feldmaršal Kajtel svoje pismo general-pukovniku Kavaleru »ako bi ekselencija ova razmišljanja ispitala i ako bi me o vašem gledištu uskoro obavestila. Istovremeno bio bih zahvalan za obaveštenje o situaciji u Dalmaciji i Ornoj Gori radi njene reperkusije na situaciju u našem području«.[50]

Procena situacije generala Roate

O zamisli zajedničke akcije saveznika protiv ustanika izjasnio se u međuvremenu i novi komandant ital. 2. armije general Roata. Dvadeset šestog jan. primio je rukovodioca nemač. štaba za vezu kod svoje armije, pukovnika Rorbaha, i, u prvom razgovoru koji je s njim imao, zastupao je gledište, da će u proleće nastati vrlo teška situacija ako ne bude moguće da se pre razbiju glavna žarišta nemira. *Pri tom se je izjasnio za zajedničku i jednovremenu ital.-nemač.-bugar.-hrv. akciju sa ciljem da se koncentričnim napadima razbiju ustanički centri.* Sva manja sporedna žarišta će se zatim sama od sćbe raspasti. Takva bi akcija bila najbolja i najtrajnija. Od delimičnih akcija očekivao je malo, jer se po njihovom završetku ustanici u kraćem ili dužem vremenu opet grupišu.

Svakako je general Roata imao u vidu i mogućnost povlačenja ovih ital. jedinica na Dinaru i formiranje malih, ali jako utvrđenih garnizona, po prilici nalik na ranije tvrđavice. Odbrana bi se morala tada ograničiti na velike drumove a sve napušteno zemljište prepustiti samom sebi. Ovakav postupak, tako je rekao general Roata, ne bi doveo do umirenja zemlje, ali bi barem ital. snagama uštedeo mnoge gubitke.

Jedna dalja mogućnost bila bi poravnanje sa srp. stanovništvom u većem obimu no do sada .i u slučaju nužde na uštrb hrv. države. U manjem obimu ovaj se postupak, primenjen već sada od nižih službenih instanci, a odobren od armije, pokazao dobrim. Samo ovim postupkom — tako je mislio general Roata — bilo je moguće, naročito u južnom odseku, da se bez borbe održe manji istaknuti ital. garnizoni. Ali ovaj bi predlog već u početku propao zbog otpora hrv. vlade iz političkih razloga.

Konačno'postoji još jedna mogućnost, rekao je general Roata, naime ta: »kao magarac presvisnuti od gladi između dva plasta sena, jer ne može da se odluči iz koga plasta treba da se jede«.

Za ital. namere bile su značajne izjave gen. Roate. On je bio mišljenja da je u osnovi bilo pogrešno stvaranje Hrvatske, prema Italiji neprijateljske države. Bol'je bi se uradilo

[50] Načelnik Vrhovne komande Vermahta (Operativni štab Vermahta, Op. str. pov. br. 00555/42. od 4. II 42.

da se je ceo Balkan za vreme trajanja rata smatrao neprijateljskom teritorijom i da se prema tome i postupalo. Tada ne bi trebalo kao sada pregovarati u rukavicama. Kod svake od zainteresovanih balkanskih zemalja trebale su se održati nade za budućnost da će za njeno držanje u toiku rata, npr., dobiti uvećanu Bugarsku ilii uspostavljenu Jugoslaviju, ili uvećanu Hrvatsku, ili uvećanu Mađarsku. On sam, bez ikakvih razmišljanja, davao bi zainteresovanim zemljama dalekosežna uveravanja, koja se docnije ne moraju ispuniti, kao, npr., moglo se je Hrvatskoj mirne duše staviti u izgled Grac i Celovec.

Na primedbu puk. Rorbaha da takav postupak može imati velikih rizika i da može izazvati i velike teškoće, general Roata nije odgovorio. Nasuprot, general Roata je dalje izneo: »Nikada se ne bi predomišljao, a to bi i usmeno i pismeno zastupao, kada bi se, npr., Francuskoj obećala Sicilija, da bi se dobilo odobrenje za pravo prelaza kroz Tunis, docnije bi bilo vrlo lako naći obrazloženje za izmemu tog obećanja.« On, npr., misli da bi se za ovu svrhu moglo najmiiti nekoliko razbojnika, koji bi u dato vreme mogli na franc. teritoriji fingirati atentat na jednog ital. državnika. Onda bi se stvorila nova situacija, koja daje opet pravo slobodne akcije. (Izveštaj nem. štaba za vezu kod Komande ital. 2. arm., str. pov. br. 153/42 od 26-1-42.)

Sa takvim gledištima komandant oružanih snaga na Jugoistoku nije mogao nikako da se saglasi. Nije bilo sumnje da je osnova pregovaranja Italijana sa ustanicima bi'la — ne boriti se. »Takvi metodi«, tako je komandant oružnih snaga na Jugoistoku obavestio nemač. predstavnika kod ital. 2. armije, »moraju se sa naše strane najenergičnije odbiti.« Iskustva su dokazala da se sa milosrđem i popuštanjem ustanicima ne može proći. U tome smislu treba uticati na K-du italij. 2. armije jer, konačno, nemačke jedinice su te koje ispaštaju i koje tuđe grehove opet treba da dovedu u red.

U kolikoj se maloj meri pasivno držanje Italijana promenilo od preuzimanja komande od strane generala Roate, o tome izveštava puk. Rorbah 16. fdbr.: »Na ćelom arm. području ustanički pokret je u porastu — Italijani do sada za ugušenje ustanka nisu skoro ništa učinili. Promenom k-dovanja odugoVjačena je priprema za planiranu veliku operaciju Foča—Goražde. Kao prva akcija planirana je operacija u rejonu sev. istočno od Gospića krajem februara, dalje akcije ne mogu se očekivati pre početka marta. Promenom k-dovanja zategnutost u ital.-hrv. odnosu nije popustila. Sada su istovremeno pregovori sa vodstvom srp. ustanika i muslimana,

da bi se južna Bosna, Hercegovina i Crna Gora smirile bez borbe. Stupanje u pregovore sa ustanicima izgleda da je naređeno neposredno od generala Roate. Ustanicu zahtevajiu oružje i napuštanje Bosne od nem. i hrv. jedinica. Na njihova mesta treba da dođu Italijani«.

Na kraju ovog izvestaja puk. Rorbah ukazao je na veliki broj engleskih agenata i na jaku engl. propagandu u deki Hrvatske koji je od Italijana okupiran.

Sa predlogom general-feldmaršala Kajtela o zajedničkoj akciji čišćenja složio se general Kavalero, ali je želeo da Italijani imaju glavnu komandu. Načelnik Vrh. komande Vermahta rekao je na ovo u jednom pismu od 20. febr. upućenom nem. generalu pri ital. Vrh. k-di: »Nemam ništa protiv privremene ital. glavne k-de radi savlađivanja ustanika u srp.-hrv. području pod pretpostavkom da se da garancija za energičnu i prethodno taono utvrđenu vojnu operaciju«.

General-puk. Kavalero je predvideo da se konferencija, predložena od general-feldmaršala Kajtela, za zajedničko ugušivaraje ustanka u Hrvatskoj treba da održi u štabu ital. 2. arm. u Sušalku. Genera'l-feldmaršal Kajtel je nato, 19. febr., naredio komandantu oružanih snaga na Jugoistoku da isti zastupa Vrh. k-du Vermahta na toj konferenciji u Sušaku, čije vreme održavanja treba da se utanači sa Generalštabom ital. oružanih snaga neposredno preko nemačkog generala u Rimu.

Osnova za pregovore

Osnova za ove pregovore treba da bude zahtev Vrh. k-de Vermahta, postavljen još 15. dec. 1941: »Sa povećanim angažovanjem jedinica savezničkih država, ustanieke akcije u najkraće vreme ugušiti, jer, obzirom na situaciju na Istoku, na bivšoj jugoslovenskoj teritoriji, u krajnjem slučaju, ne može ostati više od dve divizije, uglavnom predviđene za osiguranje za nas značajnih vojnoprivrednih . ..«

Dvadeset trećeg febr. Vrh. k-da Vermahta dala je k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku još sledeća uputstva: »Pregovori treba da se ograniče na pretresanje vojnih mera, političk. pitanja ne treba potezati, kod toga je prvenstveno i neophodno da se prokontrolliše saglasnost vojnih uputstava k-danta ital. 2. arm. sa onima komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Cilj razgovora mora biti da se osigura prostorno i vremensko sadejstvo nemač.-ital.-bugar.-hrv. jedinica. Prema tome nije predviđeno stavljanje nem. jedinica pod ital. glavnu komandu«.

Istaknuto je od Vrh. k-dc Vermahta da, ako je potrebno, može doći do podređivanja delova hrv. snaga pod italijansku k-du.[51]

Na pitanje Vrh. k-de Vermahta da li bi, u interesu jedinstvenog tretiranja svih pitanja na Jugoistoku, trebalo pozvati kako Hrvate, tako i Bugare da i oni pošalju svoje predstavnike, komandant oružanih snaga na Jugoistoku odgovorio je u pogledu Bugara negativno zbog bug.-ital. graničnih suiko'ba u Albaniji.[52]

Pošto su Italijani usvojili termin sastanka za 2. i 3. mart u Sušaku, koji je 'predložio komandant oruž. snaga na Jugoistoku, a i Hrvati se izjasnili da su spremni da učestvuju u zajedničkoj operaciji, krenuo je general inžinjerije Kunce, u pratnji svog Ia [operativnog oficira] generalštalbnog majora Mahera [Macher], i načelnika intendanture, generalštalbnog majora fon Vininga [v. Wiinning] 23. fdbr. najpre za Beograd. Tu su se, sledećeg dana, sa komandujućim generalom i komandantom u Srbiji, generalom artil. Baderom, dogovorili o osnovama sporazuma koje treba postići sa Ital. i Hrvatima.

Ed-memoar komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

Projekat svih osnova za pregovore razrađen je na putu za Beograd. U ovom ed-memoaru bazirali su se predloži komandanta oruž. snaga na Jugoistoku na sledećem:

Srbija: Po razbijanju, do sada najjače, borbene grupe pukovnika Mihailovića u prošlom novembru, koji je dolinu Zapadne Morave napravio životnom arterijom svoga glavnog ustaničkog područja, danas u Srbiji ne postoji više povezana ustanička oblast. U Hrvatskoj postoje dva velika žarišta nemira, u kojima do sada nepr. nije mogao biti uhvaćen, i to: u istočnoj Bosni, u rejonu između Bosne, Sarajeva, Drine i Tuzle. Od sredine januara akcija nemač. i hrv. jedinica povratila je područje Sarajeva. Grupe ustanika nailaze se sada na pl. Ozren i severoistoono od Sarajeva na Romani]i. Priliv crnogorskih bandi sa ital. područja odvija se preko Foče i Višegrada.

Drugo područje nemira je u zapad. Bosni, u rejonu između Banje Luke — Save — Kostajnice — Topuskog, i to je sada najjače žarište nemira.

[51] Telegram Vrh. k-de Vermahta/Operativ. štab, Op. str. br. 00732/42. od 23. II 42. komandantu oruž. snaga na Jugoistoku (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 569/42. od' 24. II 42).

[52] Vrhovna k-da Vermahta/Operativni štab Vermahta Op. (H), str. pov. br. 00744/42. od 23. II 42 (K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 568/42. od 24. II 42).

U ital. okupac. području, koliko je poznato komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, planine i prevoji duž. nem.-ital,\demarkacione linije nalaze se u rukama ustanika. Tu se mogu konstatovati povezana žarišta nemira u rejonu Dubrovnik—Višegrad—demarkac. linija—Konjic—'Mostar; Bugojno—demarkac. linija—Varcar-Vakuf [Mrkonjić-Grad]—Livno, dalje oko Ogulina—Topuskog i sev. od Gospića. Žarište nemira u rejonu Dubrovnik—Višegrad—demarkac. linija—Konjic—Mostar je za zajedničko vođenje borbe od naročitog značaja, jer razdvaja savezničke snage i time daje mogućnost ustanicima da, preko demarkac. linije, dolaze u vezu sa ustaničkim grupama u istoč. Bosni i na Zlatiboru u Srbiji.

Raspoložive snage:

1. Nemačke snage:

U Srbiji tri divizije za osiguranje sa po 2 puka, pet landesšicen-bataljona i jedan polic. bataljun.

Područje angažovanja: sev. i sev.zap. Srbija.

U Hrvatskoj jedna div. za osiguranje, dva landesšicen-bataljona. Sve nem. snage angažovane za borbene zadatke.

II. Bugarske snage:

Tri bugar. div. vrše osiguranje oko Niša. Ne dolaze u Obzir zbog alban. pitanja za saradnju na nem.-ital. demarkac. liniji.

III. Hrv. snage:

Tri korpusa, šest divizija, 16 pukova. Pošto je vojska tek u formiranju, to je njena borbena vrednost vrlo ograničena. Brojna stanja o pomoćnim snagama, policiji i ustašama, nedostaju,

IV. Ital. snage:

2. armija: 4 korpusa sa 12 divizija.

9. armija: 2 korpusa sa 5 divizija među kojima jedna brdska i jedna polubrdska divizija.

Težište ital. 2. armije u drugoj trećini ital. okupacione zone. Daljih 6 divizija su pretežno angažovane u Primorju za osiguranje obalskih veza. Na demarkac. linija su samo mestimično angažovana osiguranja.

Deveta armija je 5. brd. diviziju isturila u rejon oko Pljeva]ja, dve divizije nalaze se u Primorju, jedna 'divizija u alban. prigraničnom području.

Vođenje borbe:

Preduslov za ovlađivanje zemljom jeste razbijanje velikih ustaniičkih žarišta, u kojima se neprijatelj do sada odr-

žao planski vođenom borbom. Najopasnija žarišta nemira jesu: istočna Bosna i, na jugu uz nju priljubljeno, ustanieko područje severno od Dubrovnika. Zapadna Bosna s obe strane demark. linije.

Ugušivanje nemira u oba ova područja je preduslov za rešavanje sledećih zadataka nemačkih, italijanskih i hrvatskih oružanih snaga. Prema tome, treba se sporazumeti o zajedničkom nastupanju.

Kako nemačko, tako i italijansko i hrvatsko rukovodstvo može za zajednički udar da se oslobodi samo ograničene snage. Zbog toga treba težiti za tim da se obuhvate raspoložive snage sve tri vojske, i da im se osigura jedinstveno komandovanje.

U vezi toga predlaže komandant oružanih snaga na Jugostoku.

1.) Situacija u istoč. Bosni i u susednom ustaničkom području severno od Du/brovnika raščistiće zajedničkli nemaeke, italijanske i hrvatske snage. Nemačko komandovanje.

Zadatak: Osvajanje i čišćenje područja južno od Sarajeva, naročito planinskih prdlaza kod Višegrada i Tarčina. Posle toga plansko čišćenje sa cilljem da se ital. snagama ogarantuje puna sloboda skretanja u rejonu sev. zapad, od Pljevalja i sev. istočno od Mostara. Veza sa nem. Borbenom grupacijom »Sarajevo« imala se zatim stalno osigurati.

2.) Situaciju u zapad. Bosni raščistiće ital. i hrv. snage. Ital. komandovanje.

Zadatak: Ponovno otvaranje najvažnijih saobraćajnih komunikacija i prelaza preko demark. linije Bugojno, južno od Jajca, istočno od Knina, sev. od Sanskog Mosta i kod Otočca. Zatim čišćenje s obe strane demarkac. linije sa ciljem da se navedeni prelazi drže otvorenim i time osigura mogućnost stalne saradnje.

3.) Raščišćavanje situacije sev. od Gospića je ital. zadatak, kao što je održavanje mira i reda u Srbiji nemački.

Prethodna konferencija u Zagrebu

Pošto se komandant oružanih snaga na Jugoistoku o ovim osnovama dogovorio u Beogradu, otputovao je 26. februar;' uveče sa svojim radnim štaJbom i komandujućim generalom i komandantom u Srbiji za Zagreb, radi prethodnih savetovanja sa Hrvatima. Nemačkim vdjnim licima pridružio se na tome putu poslanik Bencler. U Zagrebu su 27. Februara najpre razgovarali sa nemačkim generalom u Zagrebu (general Glez von Horstenau), nemačkim poslanikom Kašeom i sa dr Vezenmajerom [Veesenmayer] koji je, kao savetnik za politička pitanja, po želji Ministarstva spoljni'h poslova u Berlinu upućen na pregovore.

O rezultatu ovog prethodnog savetovanja telegrafišao je poslaAik Kaše 28. februara Min. spoljnih poslova u Berlin:

»Sinoć je održano savetovanje. Postignuta je jednodušnost. Predviđena vojna konferencija sa Italijanima i Hrvatima smatra se u svakom pogledu korisnom. Utvrđeno je da treba iskoristiti sve političke mogućnosti da bi se rasteretila upotreba vojnih snaga. Ovo će biti moguće naročito u ipogledu na odnose između Srbije i Hrvatske.

Poslanik Bencler naglašava: Projektovana vojna akcija u istočnoj Hrvatskoj mora da obrati pažnju na to da se Ned'ićevoj vladi ne čine nove političke teškoće. Priznaje se da se o srpsiko-hrvatskoj granici ne može diskutovati.

Moja gledišta bila su: S obzirom na italijansku saradnju ne smeju se postaviti nikakvi zadaci ili zahitevi za okupaciju ma kojih (hrv.) rejona. Za nas je rejon oko Prijedora — B. Luke važan u vojnoprivrednom i nacionalno-političkom pogledu. Ugušivanje ustanka u tom rejonu je od prvostepene važnosti. Sadejstvo nem. jedinica, ma i manje jačine, poželjno ie. Protiv ital. naređenja kod [nejasno] operacija.ne postoji kolebanje ako je s time Hrvatska saglasna.

Dvadeset osmog febr. nastavljeno je savetovanje u Zagrebu između k-danta oruž. snaga na Jugoistoku, opunomoćenog komandanta u Srbiji i nemačkog generala u Zagrebu, s jedne strane, i hrv. vojnih rukovodilaca, s druge strane (maršal Kvaternik i načel. hrv. Generalštaba generala-lajtn. Lakša).

U razgovoru sa načel. Generalštaba hrv. vojske 28. febr. pre podne, k-dant oružanih snaga na Jugoistoku upoznao ga je sa dobivenim naređenjem Vrh. komande Vermahta za ugušivanje ustanka u Hrvatskoj, kao i sa svojim projektom operac. plana. Izmeo je nemač. gledište o situaciji u Hrvatskoj i u Srbiji i objasnio zatim svoje namare:

1.) Nem. snage oko Sarajeva trdba da zauzmu planinske prelaze oko Sarajeva i Tarčina i istovremeno da zaštite industrijske objekte. Italijane treba zamoliti da istovremeno krenu iž svoga rejona, dostignu ove prelaze, i to tako da se postojećim putevima probiju sa jakim snagama, da bi zatim to područje očistili sa severa ka jugu. Za ovu operaciju bila bi potrebna pomoć od 10—12 hrv. bataljona.

2.) Operacija Banja Luka.

Pored ove operacije Sarajevo, trebalo bi jednovremeno da se očiste od ustanika ustanička područja oko Banje Luke. Za ovo nemač. snagama stoji na raspolaganju jedino

landesšicen-bataljon u Prijedoru. I za ovu operaciju bila bi potrebna pomoć od 10—12 hrv. bataljona. Italijane bi trebalo zamoliti za pomoć u istom smislu kao i za operaciju Sarajevo.

0 rezultatu razgovora sa Hrvatima obavestiio je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku Virh. k-du Vermahta.

Dosadanja slika o hrv. oružanoj sili potvrđena je. Neophodna saradnja nemačko-hrvatskog komandovanja i jedinica obezbeđena je u okviru datih mogućnosti.

Hrvatsko rukovodstvo je spremno da se u nekim ustaničkim područjima potčini i italijanskoj glavnoj komandi.

Važnost da se odmah nastavi policijska akcija posle ponovnog osvajanja ustaničkog područja potpuno je priznala i hrvatska strana.

Obostrana iskustva su potvrdila: Za ponovno osvajanje glavnih ustaničkih područja potrebno je, po proceni, najmanje 4—6 nedelja. (Depeša k-danta oružanih snaga na Jugoistoku I-a, str. pov. br. 5000/42. od 28. II 42. Operativnom štabu Vrhovne komande Vermahta i Operativnom odeljenju Generalštaba Komande kopnene vojske.)

Savetovanje u Opatiji

Prvog marta otputovao je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku, u pratnji svojih oficira, iz Zagreba u Rijeku radi zajedničkih pregovora sa Italijanima. Maršala Kvaternika zastupao je njegov načelnik Generalštaba general p.pukovnik Lakša. U štabu Komande ital. 2. armije u Opatiji, kod Rijeke, održani su, po želji Italijana, 2. marta po podne najpre pregovori između ital. i nem. predstavnika. Prisutni su bili: gen. Ambrozijo (načel. G-štaba ital. Kopnene vojske), gen. inž. Kunce (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku), gen. Glez f. Horstenau (nemač. gen. u Zagrebu), gen. Roata (k-dant ital. 2. arm.), gen. artiljerije Bader (ikomand. gen. i k-t u Srbiji), gen. Kandind [Candini] (ital. Vrhovna Komanda), gen.-ltn. fon Rintelen (nemač. gen. prli ital. Vrh. k-di) i oficiri pratnje.

Predloži za operaciju komandanta oruž. snaga na Jugoistoku

Gen. Ambrozijo pozdravio je učesnike ove konferencije i izneo svrhu ovog sastanka: da se dođe do saglasnosti za zajedničku operaciju radi ugušdvanja ustanka u Hrvatskoj.

Komandant oruž. snaga na Jugoistoku najpre je govorio o opštoj situaciji. U Srbiji ne postoje više veća ustanička područja dok u Hrvatskoj, nasuprot tome, postoje dva velika ustanička žarišta. Jedno između Bosne i Drine, a drugo kod Banje Luke, oko Kozare, na visovima Priseke (Šamarica), do

Petrove gore (u ital. okupac. zoni, jugozapadno od Vojnić — Topusko). To ustaničko područje zasada će probiti pet nem bataljona s tim da se stigne do Prijedora i da ise ovlada prugom B. Novi — Kos/tajnica. Ove nem. snage, pošto ostave jedan landesšicen-bat. radi zaštite rudnika kod Prijedora, bile bi prebačene u istočnu Bosnu. Posle se namerava sa 718. peš. div. i sa oko 8 potčinjenih hrv. bataljona, kao a uz čvrsto držanje linije Prača — južno od Zvornika, da se od ustanika očisti područje južno i jugozap. od Sarajeva, da se ovlada visinskim prevojima Taroin, Trnovo i Rogatica na demark. liniji u cilju uspostavljanja veze sa Italijanima, te da se tako ustanici iz ital. okupac. zone odseku od ustanika u istoč. Bosni. Za ovo bi bile dovoljne raspoložive nemačke i hrvatske snage i mogle bi jednovremeno da osiguravaju industrijska područja i železnice u istočnoj Bosni. Kada bude osigurana veza sa ital. trupama koje se nalaze južno od demark. linije, planirano je da se očisti luk Drine kod Rogatice. U rejonu Banje Luke — tako je dalje izlagao k-dant oruž. snaga na Jugoistoku — nalazi se oko 10 hrv. bataljona koji za sada drže puteve, ali ne i želi. prugu Prijedor — Bos. Novi. Glavno područje ustanka leži u Kozari i Priselki (Šamarica). Za čišćenje ovog glavnog ustaničkog područja u zapad. Bosni hrv. snage nisu dovoljne, naročito usled njihove male borbene vrednosti. Zato je on u Zagrebu kod hrv. vojnog rukovodstva insistirao da se čišćenje ovog područja prenese Komandi itallijaoske 2. armije. On predlaže K-di ital. 2. arm. sledeće operaoije:

1.) Likvidiranje.ustanka u Petrovoj gori (ital. okupac. zona).

2.) Likvidiranje ustanka u Priseki (Šamarica) i Kozari (nem. okupac. zona).

Protivpredlozi gen. Ambrozija

Gen. Ambrozijo imao je druge planove. On je prvo pošao od stava: »Razmatraće se samo Hrvatska« (dakle ne situacija ustanka u ital. okupac. zoni). Rekao je, na veliko zaprepašćenje komandanta oruž. snaga na Jugoistoku: »Ovde će, shodno sporazumu gospodina gen. feldmaršala Kajtela sa ital. Vrh. komandom, glavnu komandu u zajedničkoj operaciji imati Komanda ital. 2. armije«.[53]

[53] U instrukcijama za pregovore sa Italijanima, dostavljenim 23. II od Vrh. k-de Vermahta, stavljeno je do znanja k-dantu oruž. snaga na Jugoistoku: »Potčinjavanje nem. jedinica pod ital. komandu nije predviđeno«. Da bi se ital. željama izašlo u susret ipak je načel. Vrh. k-de Vermahta obećao vremenski ograničeno potčinja-

Zatim je gen. Ambrozijo naglasio: »Suština je da cela operacija bude jedinstvena i da sopstvene snage ne budu rascepkane. Centar ustaničkog područja leži kod Sarajeva, prema tome se mora otpočeti sa istočnom Bosnom. Ukoliko je moguće, može se ustanak suzbiti i na drugim tačkama, ali samo uzgred«.

Komandant oruž. snaga na Jugoistoku na ovo izlaganje gen. Ambrozija izneo je: »Ako dve ital. divizije sa juga (prema planinskim prelazima Tarčin, Trnovo i Prača) prodru i onda sa severa ka jugu (ital. okupac. zona južno od Sarajeva) pročešljaju teren, može se sa nem. strane operacija sprovesti sa jednom nemač. divizijom i hrv. bataljonima. Jedna druga nemač. div. mogla bi se privući sa istoka radi zatvaranja (na Drini). Komandant oruž. snaga na Jugoistoku predložio je da se sprovođenje ovih operacija poveri gen. artil. Baderu, koji dobro poznaje ondašnje prilike i koji bi se, ukoliko je to potrebno, držao uputstava Komande ital. 2. armije.

Gen. Ambrozijo saglasio se sa ovim i još jednom naglasio potrebu jedinstvene komande nad celokupnom operacijom pod ital. 2. armijom. Dalje je izneo: »Biće potrebno da se u ustaničkiim područjima posle operacije ostave veći a i manji ital. garnizoni, dok Hrvati ne budu mogli da obezbede dovoljne polic. snage. Za sve ovo vreme otpada demarkac. linija. Eventualno pomeranje demark. linije biće u slučaju potrebe prepušteno da se doonije reguliše. Prema jednom pismu gen. feldmaršala Kajtela, imaju se obezbediti istovetno smernice i po polic. i političk. pitanjima«. Gen. Ambrozijo izjavio je da sa strane Jtalijana ne postoje nikakvi odnosi sa ustanicima.

Komandant oruž. snaga na Jugoistoku ukazao je još i na to da i operacija oko B. Luke mora što pre da otpočne. Gen. Ambrozijo odgovorio je da se sa malim raspoloživim snagama ne mogu obe operacije (u istoč. i zapad. Bosni) jednovremeno temeljno sprovesti, i da se mora zbog toga samo tako postupiti da se druga operacija (zap. Bosna) neposredno nadoveže na prvu (ist. Bosnu).

Komandant oruž. snaga na Jugoistoku rekao je na to da se svršetak prve operacije ne može očekivati pre maja, ali, ako bi se sa ital. strane oslobodile još 3^4 divizije, bile bi jednovremeno moguće obe operacije i mogla bi oba glavna ustanička područja jednovremeno da se likvidiraju. Gen. Ambrozijo odgovorio je da je istog mišljenja, ali se ne raspolaže sa dalje 3—4 divizije (iz zabeleški načelnika Operativnog odeljenja Komande oružanih snaga na Jugoistoku o pregovorima u Opatiji).

Rezultat pregovora

Trećeg marta pre podne učestvovao je na konferenciji koju je vodio gen. Ambrozijo i hrv. predstavnik gen. lajtnant Lakša. Zaključeno je da, pod vrhovnom komandom komandanta ital. 2. arm. gen. Roate, jedna operativna grupa pod k-dom gen. Badera, sastava: jedna nemač. div. (718), tri ital. divizije i svi raspoloživi hrv. delovi (8—10 bataljona), treba najpre da uništi ustanike u istoč. Bosni.

Italijami su izjavili da za jednovremeno zajedničko ugušivanje ustanka i u zapad. Bosni nema dovoljno snaga. Kako je gen. Ambrozijo saopštio, mogla je ital. 2. arm., s obzirom na stanje ustanka u ital. okupacionoj zoni, za zajedničku operaciju da oslobodi samo ove tri divizije.[54]

Prema tome trebalo je da se obe operacije — u istoč. Bosni (na četvoromeđi Bosne — Hercegovine — Crne Gore — Srbije) i u zapad. Bosni (B. Luka — Sava — Topusko — Ogulin — Kniin — Ljig — Vranić) — sprovedu jedna za drugom, a ne jednovremeno, čemu je k-t oruž. snaga na Jugoistoku težio. K-dant oruž. snaga na Jugoistoku bio je prisiljen da na to pristane i zbog značaja istoč. Bosne za srp. područje. S time se udvostručilo ukupno potrebno vreme i takođe je bilo moguće da ustanici u zap. Bosni ojačaju dok se tamo, u nastavku operacije u istočnoj Bosni, ne započne ista.

vanje nem. jedinica K-di ital. 2 armije. Posle jednog referisanja kod firera, ukazano je 28. II od strane načel. Vrh. k-de Vermahta nemačkom generalu pri ital. Vrh. k-di da objasni gencral-pukovniku Kavaleru dopunu, odnosno promenu u obećanju od 27. II: »Pravo raspolaganja nem. jedinicama u Srbiji i Hrvatskoj, određivanje vremena i obima njihovog angažovanja, dalje odobrenje zajedničkih akcija protiv ustanika u kompetenciji je samo komandanta oruž. snaga na Jugoistoku. Za vreme sprovođenja jedne takve zajednički utvrđene akcije nema se ništa protiv jedne vremenski ograničene potčinjenosti angažovanih jedinica Komandi ital. 2. armije« (Načel. operativnog štaba Vrhovne k-de Vermahta, Op. str. pov. br. 00719/42 od 28. II).

[54] Već 24. februara saopštio je depešom šef nemač. štaba za vezu kod Komande ital. 2. arm. puk. Rorbah k-dantu oruž. snaga na Jugoistoku: »Iz nezvaničnih razgovora sa gen. Roatom 23. II uveče moglo se zaključiti da ital. 2. armija za veće akcije računa sa pojačanjem nemačkih jedinica. Stanje snabdevanja Italijana već je sada teško i dovođenje daljih ital. snaga u Hrvatsiku ne dolazi u obzir« (Štab za vezu kod Komande ital. 2. arm., I-a, str. pov. br. 107/42. od 24. II 42. i k-t oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 577/42. od 25. II 42.

Za zajedničku operaciju u istoč. Bosni predviđeni su bili sledeći polazni položaji: za nemač. i hrv. jedinice linija južno od Tarčina — Trnovski prevoj — Prača — Rogatica — Sokolac — Han-Pijesak — Vlasenica — Drina (južno od Zvornika); za ital. jedinice na južnom frontu linija Kalinovik — istoč. Obala Drine — Višegrad i na jugozapad, frontu demarkaciona linija.

Iako su Nemci i Hrvati zahtevali što raniji početak ove operacije, Italijani su izjavili da pre sredine aprila nisu u stanju da krenu sa podanih položaja za zajedničku operaciju protiv istoč. Bosne. Njima je to vreme potrebno da pojačaju jedinice predviđene za operaciju, da izvrše potrebno prikupljanje, kao i da suzbiju nepr. snage na putevima za koncentraciju. A to pre sredine aprila ne bi bilo moguće. I prema dosadašnjim iskustvima smatrali su za neophodan preduslov za uspešno sprovođenje operacije da otopli vreme i da se otopi sneg.

U nastavku čišćenja u istoč. Bosni trebalo je otpočeti sa operacijom u zap. Bosni. Po završetku ćele operacije treba sa svima jedinicama sprovesti policijske akcije (akcije čišćenja) i sa napredovanjem smirivanja istočne Bosne opet uspostaviti hrv. upravu.

Kad je kod te tačke od strane Italijana bilo pokrenuto pitanje demark. linije po završetku operacija, tada je nem. gen. u Rimu gen. f. Riintelen odgovorio da se shodno sporazumu između nem. i ital. vrh. k-de, ovo sporno pitanje, ako bude potrebno, prepusti docnijem regulldsanju. Daljih objašnjenja nije bilo.[53]

Još 3. marta po podne sređen je i unet postignuti sporazum u. protokol.

U suštini, u 12 tačaka svečano potpisanog protokola rečeno je:

1.) Svrha operacija: »Konačno čišćenje Hrvatske od .ustanika«.

2.) Situacija kod neprijatelja:

a) U Srbiji ne postoje jače nepr. grupe.

b) U Hrvatskoj sev.ist. od demark. linije, sem manjih nepr. grupa, dva jaka žarišta ustanka i to između Bosne i Drine i na području između B. Luike i Petrove gore.

[55] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br 05000/42 g rmcfje"' izmedu ^k Ha / * od 4" 11 42 T feveštaj P o rezultatu konfl: vth vi k f a n t a o r u z - »naga n a Jugoistoku d ital. 2. arm za 3. III 42) l V e r m a h t a 1 P r o t o k o l o održanim razgovorima u Opatiji

c) Uz to dolaze grupe ustanika jugozapadno od demark. linije.

Za operacije raspoložive snage:

a) Ital. snage: tri divizije, uz to jače vazduhoplovne snage.

b) Nemačke snage: jedna divizija.

c) Hrvatske snage: 8—10 bataljona.

4.) Komandovanje: Za jedinstveno vođenje operacija određuje se gen. Roata, k-dt ital. 2. armije. On će preuzeti vođenje operacija kada jedinice budu stigle na polazne položaje.

5.) Opšti operac. plan: Raspoložive snage biće najpre upotrebljene u istoč. Bosni. Doonije će se operacije produžiti u sev. zap. pravcu. Operac. plan biće utvrđen između komandanta ital. 2. armije i generala Badera. Gen. Bader biće potčinjen Komandi ital. 2. arm. i sam će rukovoditi operacijom. Za ovo su mu potčinjene nemac.4tal.-hrv. jedinice.

6.) Operacija se mora sprovesti što pre bude moguće.

7.) Početak operacija utvrđen je za 15. april.

8.) »Upravu (civilna vlast) u posednutim područjima u početku vršiće vojne vlasti. Po smirenju biće u pojedinim zonama, po odluci kom. ital. 2. arm., uvedene hrv. civilne vlasti«.

9.) Demark. linija za .vreme operacije kao i za vreme smirivanja neće se uzimati u obzir.

10.) Strane ugovornice obavezuju se da neće ni sa četnicima, ni sa komun. bandama uspostaviti vezu niti će s njima pregovarati.

11.) Ova tačka reguliše jednoobrazne postupke sa ustanicima i stanovništvom.

12.) Strane ugovornice obavezuju se da će izmenjivati izveštaje o neprijatelju.

Prigovor Hrvata protiv Sušačkog prgtokola

Četvrtog marta napustio je k-dant oruž. snaga na Jugoistoku Rijeku. Gener'al fon Rintelen, koji je po naređenju načeln. štaba Vrh. k-de Vermahta učestvovao na savetovanju u Opatiji, vratio se opet u Rim-, da bi preko ital. Vrh. kom. izdejstvovao od dučea odobrenje postignutog sporazuma. General fon Riintelen je izvestio Vrh. kom. Vermahta da je stekao utisak da je rezultat pregovora u glavnim tačkama zadovoljio sve učesnike.

Nezadovoljni su bila Hrvati. Naime 8. tačka Opatijskog protokola izazvala je njihovu 'bojazan da Italijani, kad jednom uđu u istoč. Bosnu, tu pokrajinu, a pre svega Sarajevo, više neće napustiti. Na povratku iz Rijeke posetio je k-dant oruž. snaga na Jugoistoku 4. III. maršala Kvaternika u Zagrebu. Hr-

vatsfki maršal izrazio je da, kao hrvatski vrhovni komandant, iz veoma ozbiljnih polit, razloga smatra svako zadržavanje ital. jedinica u Sarajevu i u industr. području Tu^la — Zenica nepodnošljivim, isto tako i »provođenje operacija bez ikakvog uticaja hrv. vlade.

Maršal Kvaternik obratio se i gen. feldmaršalu Kajtelu s molbom da fireru stavi do znanja sledeće:

»Protokol o pregovorima 3. III u Opatiji o saradnji nemač. ital. i hrv. snaga radi konačnog čišćenja Hrvatske od ustanika i smirivanja ustaničkih područja Hrvatske ne može se prihvatiti iz ozbiljnih političkih, privrednih i vojnih razloga«.

»Izneto tvrđenje zasniva se na strašnom iskustvu, koje smo stekli u II zoni,[56] u kojoj 9 ital. divizija ne samo da nije moglo da sprovede smirivanje nego se stanje za 100% pogoršalo i skoro dovelo do rasula naše uprave i privrede«.

»Ako se Hrvatskoj želi da pomogne, onda se nama ne može diktirati, nego se i mi moramo pitati gde nas tišti cipela i gde i kakva nam je pomoć potrebna«.

»Gde i kada će se voditi operacije, ne može se unapred an blok odrediti već samo u sporazumu sa hrv. vladom«.

»Pre svega predlažemo temeljno čišćenje područja na Drini između Zvornika, Goražda, Foče i dalje preko Kalinovika, Prače, Sokolca i Vlasenice, ali pod uslovom da sva policijska i upravna vlast ostane u hrv. rukama. Ako se misli vojnoj upravi dati prednost, onda ćemo civilne vlasti vojnizirati i svuda ih staviti pod komandu iskusnih hrv. oficira«.

»Strane upravne i polic. organe kao i žandarmeriju odlučno odbijamo«.

»Sledeće operacije treba da se vode tamo gde bi to predložila hrv. vlada«.

»Mi se uzdržavamo da u ostalim područjima Hrvatske, npr. u Kozari, Majevici i Petrovoj gori, sprovedemo samostalne operacije bez da se prethodno dogovorimo sa našim saveznicima«.

»U potpunosti smo saglasmi da komandant svih jedinica u zajedničkim akcijama bude gospodin gen. artil. Bader, komandujući general i komandant u Srbiji.

»Operativne jedinice naših saveznika, koje za vreme operacija budu angažovane van njihove demark. linije, ostaju u tim rejornima tako dugo dok je to hrv. Vladi poželjno, a ne dalje«.

zoni« Dinarskih Alpi, tzv. »Demilitarizovanoj
™ - ?l-ogl? drzatl gamizone, ali nikakva utvrđenja i voi-
civilPnU upravu Jani SU tU l formalno Preuzeli kako vojni tako Ji

»Održanje demark. linije je za hrv. vladu životno pitanje«.

»Saglasni smo da u operativnoj zoni sve ustaške formacije budu stavljene pod komandu generala artil. Badera«.

»Žarište nemira u II zoni, naročito u Hercegovini, gde su četnici gospodari, opasnije je i veće no u ostalim de'lovima Hrvatske; zbog toga smirivanje i uništenje u II zoni mora da da us'lov za dalje operacije«.

»Približavanje Italijana ka Savi dovelo bi do ozbiljnih nemira u područjima severno od Save i tim ugrožavalo svu privredu«.

»Moje mišljenje bilo je, sada je i ostaje da već okupacija II zone nije poslužila zajedničkim ciljevima Osovine i da će dalja okupacija sa ital. trupama, kao i preuzimanje policije i isključenje naše upravne vlasti, imati bez sumnje za posledicu ustanak u Srbiji i gubitak nemačkog prestiža na Balkanu, time će se ugroziti egzistencija hrv. države, šta se mora bezuslovno da spreči«.

»U Sarajevo i hrv. Rursku oblast, koja je na zapadu ograničena Bosnom, na sev. Savom, na istoku linijom Zvornik — Vlasenica — Han-Pijesaik — Romanija pl., ne sme niko kročiti sem nemač. i hrv. oružane sile. To je političko-privredni zakon«.

Ovo pismo, koje je još 4. marta predato k-dantu oruž. snaga na jugoistoku, pre njegovog odlaska iz Zagreba, na dooniju molbu maršala Kvaternika, nije predato načelniku štaba Vrh. k-de Vermahta.

Još 4. marta zamolio je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku, u svome izveštaju o rezultatu razgovora u Opatiji, upućenom Vrh. k-di Vermahta: »Radi zaštite nemač. i hrv. interesa moli k-dant oruž. snaga na Jugoistoku da se kod odobrenja sporazuma utiče na to da prisustvo ital. snaga u rejonu oko Sarajeva i u za nemačku ratnu privredu važnom rejonu Sarajevo — Tuzla, oslobođenim od ustanika, bude po mogućstvu što kraće.[57]

I predstavnici nemač. politike u Zagrebu izrazili su svoje strahovanje u vezi sa dužom ital. okupacijom ostatka Hrvatske.

Savetnilk po političkim pitanjima — poslat iz Min. spoljnih poslova u Zagreb — dr Vezenunajer, u svojoj oceni sporazuma u Opatiji, između ostalog, izneo je: »Pri slaboj udarnoj snazi Italijana, suviše će se odugovlačiti njihova operacija preko demarkacione linije i ovo će područje praktično doći

[57] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 05001/42. od 4. III 42.

pod njihovu upravu. Postoji opasnost da to postane trajno stanje i da ustanički pokret u Hrvatskoj dobije panslovenski karakter, da dovede u pitanje opstanak Hrvatske, a koja će moći da se održi samo pojačanim vojnim sredstvima. Kod sadašnjeg zategnutog stanja, koje postoji između Hrvata i Italijana, Hrvati gledaju na italijansko komadovanje nad hrv. jedinicama sa velikim brigama. Naročito osetljivi bi billi Hrvati, kad bi Sarajevo duže vremena ostalo pod italijarDskom upravom.

Da bi se strahovanja hrv. vlade razbila, da Italijani, kad jednom uđu u Sarajevo i u Hrvatsku, neće više napustiti ovaj grad i zemlju, predložio je nem. poslanik u Zagrebu Kaše da se razmotri da li bi se u protokolu iz Opatije mogla dodati sledeća dopuna: »Suverenitet Hrvatske ostaje netaknut, granice i demarkac. linija ostaju nepromenjene. Unutrašnju upravu u smirenim oblastima preuzeće što je moguće pre hrv. vlasti. Do tog vremena predviđa se angažovanje hrv. komandanture pod komandom glavnog vojnog rukovodstva. Vojne pripreme neće biti ometane radi neophodnih regulisanja političke prirode, one teku dalje«.

I nemač gen. u Zagrebu trudio se da iz ovih suprotnosti nađe izlaza i preporučio je da se hrv. željama, pre svega što se tiče Sarajeva, izađe iu susret. Da bi se razbila zabrinutost Hrvata da će se Italijani za duže vreme ugnezditd u rejonu Sarajeva i industrijskoj oblasti Tuzla — Vareš — Zenica, naređeno je nemač. gen. u Zagrebu 6. III. od Vrh. k-de Vermahta, da stavi do znanja hrv. vladi da ona podnese predstavku ital. i nemač vrh. k-di. Predstavku će nemačka strana podržati i zajedno sa Italijanima razmotriti (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku I-a str. pov. br. 648/42 od 6. III 42).

Međutim, u Sarajevo su već prodrle vesti o ulasku Italijana. Ove vesti su u Sarajevu, centru sveg muslimanskog življa Bosne, izazvale osetnu opoziciju.

Četrnaestog marta uputila je hrv. vlada Min. spoljnih poslova u Berlinu verbalnu notu u vezi akcije čišćenja u Hrvatskoj, u kojoj je stajalo:

»Min. spoljnih poslova Nezavisne Države Hrvatske uzima slobodu da u vezi sa održanim pregovorima u Sušaku (Opatiji) 3. marta ov. god. stavi do znanja sledeće gledište hrv. vlade:

1.) Hrv. vlada sa radošću prima osnovnu zamisao, po kojoj bi ital. i nemač. snage, u saradnji sa hrv. snagama, preduzele radikalno čišćenje izvesndh oblasti Hrvatske od komunista i četničkih bandi.

2.) Suverenitet NDH i izvršenje suverenih prava preko hrv. državnih organa ostaju i pored ove vojn. akcije potpuno neograničeni.

3.) Vojn. akcijama za suzbijanje nemira ne može biti ograničena vlast hrv. drž. organa.

4) U područjima nemira gde se unutrašnja uprava mora iznova uspostaviti ovo će izvršiti hrv. komandanture, koje će što je moguće pre biti zamenjene redovnim hrv. civilnim vlastima.

5.) Suzbijanje i lokalizovanje žarišta nemira van Hrvatske, naročito u Srbiji, Novom Pazaru i Ornoj Gori je bitan uslov za uspeh operacije u Hrvatskoj. Hrv. vlada je mišljenja da je ona sposobna da, prema napred iznetom gledištu, pruži pomoć u pripremi vojn. akcija čišćenja kao i pri samoj akciji čišćenja u velikoj meri, naročito obzirom na poznavanje lokalnih prilika u određenim oblastima s jedne i druge strane demarkacione linije, koje su zauzele nemačke i italijanske snage (Vrh. kda Vermahta, Odelj. inostranstva) Obav. odelj. inostranstva, Str. pov. br. 429/42, Ia od 18. III, 42., odn. K-da 12. armije I-a, Str. pov. br. 824/42 od 26. II 42).

»Hrvatima« — tako je izvestio nem. gen. u Zagrebu na pitanje k-danta oružanih snaga na Jugoistoku — »je stalo u ovoj verbalnoj noti do toga da, pri stalnom držanju posada savezničkih jedinica, održe sopstveni suverenitet i status quo. -r- Ovo se naročito odnosi i na održavanje takozvane demarkac. linije u njenom današnjem protezanju, a naročito na želju Hrvata da ni Sarajevo ne pripadne ital. okupacionoj zoni ni da dobije stalnu ital. posadu«.

Zatim nemač. gen. u Zagrebu opisuje uznemirenje izazvano vestima o predstojećem ulasiku Italijana u Sarajevo i nastavlja dalje da, ako se uopšte ne misli da se nemač. snage povuku iz Hrvatske, onda da se bezuslovno udovolji hrv. željama u pogledu Sarajeva. 0 stanju posle planirane operacije, zapravo, do sada nije ništa govoreno. Pošto se sve muško stanovništvo iz oblasti ustanka ne može ukloniti ni premestiti, ostaje problem i dalje otvoren o dovoljnoj kontroli očišćenih oblasti od strane jedinica, žandarmerije i policije. Nemački Vermaht'sa svojih sadanjih 9 bataljona u nemač. okupac. zoni (Hrvatska) nije dovoljan za ovaj zadatak. Pitanje je da li će hrv. vojska u toku leta dostići potrebnu snagu i organizaciju. Sa posadama ital. snaga već južno od demarkac. linije nisu stečena ni malo povoljna iskustva. Pri jakom neraspoloženju svih hrv. plemena prema Italijanima, proširenje ital. oikupac. zone ne bi dailo garancije za bitno

smirenje situacije u toj oblasti. I posle planirane akcije ma race se računati sa produženjem ustaničkog pokreta razne jačine, čas tu čas tamo, pri čemu se prirodno može računati da će se bar ustanički pokret u istoč. Bosni moći donekle suzbiti sa našim nemaokim trupama (nemač. gen. u Zagrebu k-dantu oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 115/42 od 25. III. 42. i k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 816/42).

VII. ZAJEDNIČKA NEMAČ.-ITAL.-HRV. OPERACIJA U ISTOČNOJ BOSNI

Pripreme zajedničke operacije

(Uz to skica)

Po završetku savetovanja u Opatiji, ponovo je 5. III u Beogradu pretresana zajednička operacija između k-<danta oruž. snaga na Jugoistoku, komandujućeg generala i komandanta u Srbiji i nemač. generala u Zagrebu. Zatim je k-dant oruž. snaga na Jugoistoku krenuo u Vrh. k-du Vermahta da bi 7. III obavestio načeln. štaba Vrh. k-de Vermahta o rezultatu pregovora u Opatiji i izdejstvovao odobrenje sporazuma. Firer a i duče saglasili su se sa sporazumom, sklopljenim sa K-dom ital. 2. armije.

Šesnaestog marta, dva dana po povratku k-danta o.ruž, snaga na Jugoistoku u njegov glavni stan u Arsakli kod Soluna, stiglo je naređenje iz K-de kopnene vojske za formiranje štaba borbene grupe gen. artilj. Badera. K-dant oruž. snaga na Jugoistoku je naredio komandujućem generalu i komandantu u Srbiji »pripremu i sprovođenje mera koje treba s nemač. strane preduzeti«. Sa pripremom novog zadatka trebalo je odmah otpočeti.

Osamnaestog marta stigao je u Beograd novoodređeni načelnik štaba Borbene grupe gen. »Badera«, generalštabni p. puk. Faferot [Pfafferott] i predao je instrukciju k-danta oružanih snaga na Jugoistoku za operaciju u istoč. Bosni komandujućem generalu i komandantu u Srbiji:[58]

[58] Sa 1. III 42. spojene su dosadanje ustanove »opunomoćenog komandanta u Srbiji«, »Više komande LXV za naročitu upotrebu« i »komandanta Srbije« u jednu ustanovu »komandujući general i komandant Srbije«. Tekuće poslove opunomoćenog komandanta u Srbiji (gen. art. Badera) za vreme njegovog boravka u Bosni vodio je njegov načelnik štaba generalštabni pukovnik Keviš.

Instrukcija komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

\ »Do 15. IV o.g., do početka zajedničke nemač.-ital. operacije, shodno tač. 7 protokola iz Opatije, nastavak čišćenja u rejonu severno i zapadno od određene polazne linije tako da se do 15. IV polazna linija dostigne i po mogućstvu da bude i popravljena«.

»Posle 15. IV posedanje, čišćenje i smirenje glavnog ustaničkog područja Rogatica — Prača — Kalinovik — Pljevija — Višegrad, a prema naređenjima komand. ital. 2. armije«.

»Za nemač. stranu je pri tome od naročitog značaja blagovremeno zatvaranje srp.-hrv. granice, da bi se svim silama onemogućilo povlačenje ustanika na srp. teritoriju«.

»Preduzimanje zaštite postrojenja, rezervi i komunikacija važnih za nemač. ratnu privredu prvenstveno hrv. snagama«.

»Pomaganje u uređenju hrv. uprave prema odredbama protokola«.

»General artil. Bader potčinjen je k-dantu oruž. snaga na Jugoistoku, a primanjem komande, u duhu tač. 4 protokola, taktičkom pogledu Kom. ital. 2. armije«.

[1] »Gen. artil. Baderu biće za zadatke, u duhu tač. 3, potčinjene: nemačka 718. peš. div., delovi nem. trupa iz Srbije na zahtev gen. artil. Badera, hrv. odredi i jedinice u duhu dosadašnjeg sporazuma sa hrv. vojnim rukovodstvom i, od 15. IV, tri italijanske divizije po naređenju ital. 2. armije. Sve snage biće obuhvaćene pod nazivom Borbena grupa gen. »Badera«.[59]

Predlog plana operacije Borbene grupe generala »Badera«

Devetnaestog marta zamolio je kom. ital. 2. armije gen. Roata Borbenu grupu gen. »Badera«, ukazujući na »već proteklo vreme«, za »što skoriji predlog plana operacije, da bi operacija" mogla da počne 15. IV 42«.[60] Gen. artil. Bader predao je zato još istog dana radijom, preko nemač. ofic. za vezu pri ital. 2. armiji, sledeći predlog plana operacije:

»Namera: Uništenje ustanika u rejonu Goražde — Višegrad — Han-Pijesak — Sokolac — Prača.

[55] K-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 733/42. od 17. III i Ia, pov. br. 968/42. od 16. III 42.

[60] Borb. grupa »Bader«, Ia, str. pov. br. 2/42 i k-dant oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 764/42.

Početni raspored snaga: jedna ital. brdska div. na i južno od linije Višegrad — Međeđa, jedna ital. div. na liniji Ustiprača — Goražde — i južno, jedna ital. div. s obe strane Kalinovika i južno, jedna nemačko-hrv. grupa Trnovo i jedna nemač. pukovska grupa na liniji Sokolac — Han-Pijesak.

Izvođenje: Cilj svih napadnih kolona Rogatica. Ital. levokrilna div. polazi 15. IV desnim krilom drumom Kalinovik — Goražde, jakim levim krilom preko Dobrog Polja kroz dolinu Drine ka levom nemač. krilu kod Han-Pijeska. Vreme za marševske pokrete krilnih jedinica 3 dana.

Konferencija u Ljubljani

Pre 110 što je Operativni štab Borbene grupe »Bader« premestio svoje komandno mesto iz Beograda u Sarajevo, pošao je gen. artil. Bader sa svojim načeln. štaba u Ljubljanu, gde je ofic. za vezu pri ital. 2. arm., pukovnik Rorbah, pokrenuo ponovni razgovor sa gen. Roatom.

Kad su se saveznici 28. marta sastali radi savetovanja izgledalo je da će stvari uzeti iznenađujući obrt.[01]

Pitanje pregovora sa ustanicima ponovo je pokrenuto

Još jednom su sa ital. strane pokrenuta sporna pitanja Sarajeva, hrvatske uprave u posednutim operativnim područjima, kao ii nezgodno pitanje pregovaranja sa ustanicima. Još u početku razgovora iznenadio je gen. Roata sa izjavom da mu je hrv. drž. sekretar Vrančić saopštio da hrv. vlada namerava da naoruža hercegovačke četnike ukoliko bi se borili protiv komunista i branili hrvatsku granicu prema Crnoj Gori. Pošto je gen. Lakša priznao da hrv. vlada sada još pregovara sa ustanicima u Hercegovini, izjavio je gen. Roata da on smatra da je onda odobreno i nemač. i ital. organima da pregovaraju sa ustanicima. Dalje

" Prisutni ovom dogovoru bili su: arm. gen. Roata, kom. ital. 2. arm., gen. art. Bader, kom. Borbene grupe »Bader«, gen.-lajtnant Lakša, načelnik Generalštaba hrv. oružane sile; osim toga, sa nemačke strane bili su još generalštabni p.pukovnik Faferot, načelnik štaba Borbene grupe »Bader«, puk. Rorbah, nem. ofic. za vezu kod ital. 2. arm., ppuk. grof Špe [Spee] kao zamenik nemač. gen. u Zagrebu. Od ital. strane korpusni gen. Roboti [Robotti], kom. 11. arm. korpusa, general-major Blazio [Blasio], načel. štaba ital. armije, generalštabni ppuk. Petercani [Peterzani], načelnik štaba italijanskog 11. arm. korpusa.

je konstatovao, da je tač. 10 protokola iz Opatije, ^zabrana pregovaranja sa ustanicima, postala bespredmetna.

, Kad je sada gen. Roata iznenada ustao protiv sporazuma u Opatiji verovatno je mislio samo na četnike neprijateljski raspoložene prema Hrvatima. On je, doduše, hteo bezuslovno da se bori protiv partizana-komunista, ali je iz taktičkih razloga hteo da pregovara sa srp. nacionalnim bandama, da bi ih privremeno izolovao iz borbe. Razliku između četnika iz Hercegovine i iz Bosne, kao što je to činjeno s hrv. strane, nije uvažavao.

Prema tačkama zapisnika (Borbene grupe »Bader«, I-a, str. pov. br. 101/42. od 29. III), gen. Roata je doslovno rekao:

»Saglasni smo da se četnici bore protiv komunista a i mi hoćemo, u krajnjoj liniji, da suzbijemo komuniste. Da li je onda celishodno, umesto da iskoristimo tu situaciju, da se borimo jednovremeno protiv komunista i četnika? Ovim načinom teramo prinudno obe strane u zajednički tabor. Izgleda mi celishodnije da najpre likvidiramo komunist, opasnost, jer, kad je jednom ova opasnost uklonjena, može se u jednoj drugoj fazi bliže prići pitanju četnika. Da docnije i ovi (četnici) moraju biti uklonjeni razumljivo je samo po sebi; bilo bi nerazumno stvarati sebi sada 10000, možda 20000, neprijatelja. U prvoj fazi »suzbijanja komunista« moglo bi se računati na pomoć četnika a u najmanju ruku izolovati ih od borbe«.

A i u nastavku razgovora, 29. marta, gen. Roata ponovo je pokrenuo pitanje o pregovorima sa ustanicima. Rekao je da su komunisti neprijatelji sviju, sa njima pregovori ni pod kakvim okolnostima ne dolaze u obzir. Četnici su, doduše, neprijatelji Hrvata, ali ne neprijatelji Osovine. Još "jednom je ital. general naglasio da je celishodno da se najpre pregovara sa četnicima, naravno uz odobrenje hrv. vlade. Radi se samo u stvari o primirju. Borbu protiv četnika vodiče kasnije, prema potrebi, zajednički. Konačno, izjasnio se je gen.-lajtnant Lakša pripravnim da izdejstvuje saglasnost hrv. Vlade za predviđene pregovore sa četnicima a i komandantu Borbene grupe Baderu ništa drugo nije preostalo nego da se, silom prilika, saglasi, pošto bi inače Borb. grupa »Bader« izgubila jedinstveno rukovodstvo u operaciji (Borb. gr.»Bader« I-a, str. pov. br. 102/42 g. od 29. III 42).

[a] U tački 10 protokola bilo je dogovoreno da se ne sme uspostaviti veza sa ustanicima, bilo sa četnicima bilo sa komunistima.

I gledištu hrv. vlade, da bi preuzimanje stvarne vlasti u operativnim područjima od strane vojnih organa značilo krnjenje suvereniteta hrv. države, usprotivio se gen. Roata. Rekao je da je, kako nemački tako i ital. pa i međunarodni običaj da kdt. jedne jedinice za vreme jedne operacije ima izvršnu vlast ukoliko to dotična operacija zahteva. S ovim gledištem saglasio se nemač. predstavnik.

O rezultatu razgovora u Ljubljani izvestila je 29. marta sažeto Borbena grupa »Bader« k-danta oruž. snaga na Jugoistoku:

1.) Gen. Roata utvrdio je da tačka protokola »Zabrana pregovaranja sa ustanicima« više ne važi, pošto je gen. Lakša priznao da sada još hrv. vlada pregovara sa ustanicima u Hercegovini.

2.) Gen. Roata menja operac. plan, pošto je na drumu Foča — Goražde nemoguće snabdevati dve divizije. Zapovest: jedna ital. div. preko Višegrada — jedna ital. div. preko Poče — Goražde, jedna ital. div. preko Sarajeva (železnicom), pa odatle na Dobro Polje i dalje kao do sada. Nemač. snage otprilike kao do sada.

3.) Sarajevo ital. baza dotura i vazd. baza"

Insistiraće se na zabrani pregovaranja sa ustanicima

Sa rezultatom pregovora u Ljubljani odnosno vođenja operacije saglasio se k-dant oruž. snaga na Jugoistoku. Ali se k-dant oruž. snaga na Jugoistoku nikako nije mogao saglasiti sa namerom da se pregovara sa ustanicima, jer je time bilo dovedeno u pitanje izvođenje zajedničke operacije. Uostalom, ta pitanja trebalo je ostaviti da resi Vrh. k-da Vermahta.[64]

Još 30. marta telegrafisao je k-dant oruž. snaga na Jugoistoku nemač. generalu pri ital. Vrh. k-di da utiče da se namera gen. Roate da otpočne pregovore sa ustanicima spreči, i da isti moraju i nadalje biti isključeni, jer bi se time doveli u pitanje zajednički poduhvati.[65]

Jednovremeno izdejstvovao je k-dant oruž. snaga na Jugoistoku odluku Vrh. k-de Vermahta. Drugog aprila javio je on Vrh. k-di Vermahta da je, u Ljubljani, pri izdavanju zapovesti gen. Roate Bo<rb. grupi »Bader« u vezi izvođenja operacija postignuta saglasnost; ali je gen. Roata izrazio čvrstu nameru da se za sada, u duhu sporazuma, povede bezuslovna

[63] Borb. gr. »Bader«, radiogram od 29. III I-a, str. pov. br. 102/42. i k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 845/42.

[64] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, 866/42 od 1. IV 42.

[65] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 845/4Ž.

borba samo protiv partizana (komunista), a da se sa nacionalnim srp. bandama pregovara, kako 'bi se ove privremeno izolovale iz borbe. Borba protiv sip. nacionalnih bandi treba da usiedi doonije. K-dant oruž. snaga na Jugoistoku smatra nameru gen. Roate pogrešnom i moli da se prđko ital. Vrhovne komande izdejstvuje da pregovori izostanu. Ako gen. Roata insistira na svojoj nameri, jer to taktički smatra neophodnim, onda se mora Borb. grupa »Bader« opunomoćiti da i ona može sa srp. nacionalnim bandama pregovarati, jer je inače plan Roate ugrožen. K-dant oruž. snaga ma Jugoistoku moli za odluku, da li i Borb. grupa »Bader«, pri usvajanju plana Roate i u duihu instrukcije kom. ital. 2. arm., može pregovarati sa srp. nacionalnim ustanicima.[66]

U međuvremenu javila je Borb. grupa »Bader« da je hrv. Vlada »prepustila« pregovaranje sa četnicima nemač. i ital. organima. Ali ti pregovori moraju da budu završeni pre početka operacije.[67]

Pošto se odredbe čl. 10 u Opatiji postignutog sporazuma — zabrana pregovaranja sa ustanicima — nisu mogle dovesti u saglasnost sa namerama gen. Roate, obratila se Vrh. komanda Vermahta, preko nem. gen. pri ital. Vrh. k-di, s molbom da se ta nesaglasnost razjasni: Vrh. k-da Vermahta smatra da je celishodno da se uporno drži zabrane pregovaranja sa ustanicima koja je postignuta u Sušaku, bez obzira da li se to odnosi na komuniste ili srp. nacionalne bande.[68] I ital. Vrhovna komanda bila je istog mišljenja i obavestila je preko nemač. gen. u Rimu da je uverena u potrebu pridržavanja čl. 10 protokola iz Sušaka i da je za čvrsto održanje zabrane pregovaranja sa ustanicima. Svako odstupanje od ovog osnovnog načela moglo bi uslediti samo na punu saglasnost nem. i ital. Vrh. kde.[69]

Proračunato je da će za marš ka polaznim položajima pa do fronta opkoljavanja biti potrebno 10—15 dana, za čišćenje obruča oko Rogatice 10 dana, za marš do nove linije opkoljavanja opet 10 dana i, konačno, za dalje čišćenje Obruča Vlasenica — Srebrenica — Drina također Oko 10 dana (Operat. štab Borb. grupe »Bader«, I-a, str. pov. br.

[64] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 869/42 od 2. IV 42.

[67] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 878/42. od 3. IV. 42.

[68] Operat. štab Vrh. k-de Vermahta (Op. str. pov. br. 001165/42 od 4. IV — K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 886/42.

[69] Nem. gen. pri ital. Vrh. k-di, Ia, str. pov. br. 845/42 od 6. IV i k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 904/42.

62/42 od 10. IV 42. i depeša k-danta oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 985/42 od 15. IV. 42, upućena Vrh. k-di Vermahta (Oper. štab).

K-dant oruž. snaga na Jugoistoku naređuje da se iskoristi prodor ustaške grupe Francetić

U rejonu severno od Rogatice — luk Drine do Drinjače — Vlasenica vladao je veliki haos partizanskih grupa nepoznate jačine i Dangićevih četnika[70] koji su, čas ovde čas onde, bili upleteni u međusobne lokalne borbe. Osmog aprila raisplamtela se u Drinjači borba između Dangićevih četnika i hrvatskih ustaških jedinica. To su bila dva ustašlka bataljona pod komandom ppuk. Francetića, koji su u operaciji kod Rogatice trebali da zatvaraju kod Han-Pijeska prema severu. Ali 9. IV oba ova ustaška bataljona napala su iz Drinjače ustanike i prodrla dalje na jug. 10. IV zauzeli su Bratunac (jugoistočno od Drinjače) i u daljem nadiranju 11. IV dostigli su do Srebrenice. Na to je k-dant oruž. snaga na Jugoistoku još 11. IV naredio Borb. grupi »Bader«: »Ako je ikako moguće, iskoristite prodor Francetićev i zajedno sa Hrvatima raščistite situaciju u istoč. Bosni severno od demark. linije pre početka zajedničke operacije«. Jer, već su postojali izveštaji da su ustanici iz rejona istočno od Rogatice počeli da se povlače na jug i jugoistok, nastavljajući pri tome napade na Rogaticu. Sledeoih dana namnožili su se izveštaji da se i crnogorske bande iz rejona jugozapadno od Rogatice povlače na jug i da ustaničke grupe severno od demark. linije sve više i više slabe.

Sumnjivo odugovlačenje Italijana

Shvatljivo negodovanje u ovakvoj situaciji obuzelo je nemačko rukovodstvo povodom izveštaja o odugovlačenju koncentracije ital. snaga. Prema protokolu iz Opatije, a i još u razgovorima u Ljubljani, predviđen je za početak operacije 15. april. Ali Ital. nisu bili u stanju da ispune ove date obaveze.

Već 9. IV obavestio je gen. Roata, preko nemač. oficira za vezu pri ital. 2. arm., da će se transporti trupa, predviđeni za smenu određenih divizija za operacije u istoč. Bosni, odužiti usled podmorničke opasnosti. Iz ovog razloga kao i »zbog visokog snega u nekim predelima severne Hercegovine« operacije ne mogu otpočeti pre 25 aprila. Da bi se 22. peš. div. »Kačatori dele Alpi« [Cacciatori delle Alpi] i 1. brd. div. »Taurinenze« oslobodile za operacije, K-di ital. 2. arm. stavljene su na raspolaganje dve granične divizije »Emilija« [Emilia] i »Murđe« [Murge], koje su se nalazile u Italiji. Divizija »Emilija« smenila je, početkom aprila, diviziju »Mesina« [Messina] u Kotoru, koja je prebačena na sever u dosadanjd rejon 5. brd. div. »Pusterija [Pustena]. Prebacivanje dhv. »Murđe« odužilo se zbog ograničenog brodskog prostora kao i zbog neprijateljske podmorničke operacije. Divizija »Murđe« trebalo je da u rejonu Dubrovnika zameni diviziju »Kačatori dele Alpi«, koja je trebalo da nastupi u rejon Gacko — Ka'linovik. Usled zakašnjenja divizije »Murđe«, kasnilo je i prikupljanje divizije »Kačatori dele Alpi«. Divizija »Taurinenze« [Taurinense] bila je početkom aprila u prikupljanju, da bi kasnije železnicom bila prebačena preko Sarajeva u rejon Tuirba — Trnovo — Trnovsiki prevoj. Početak njenog transportovanja železnicom 7. IV još nije bio utvrđen (Nem. ofic. za vezu kod ital. 2. armije, pov. br. 0785/42 od 7. IV 42).

A pet dana docnije, 14. aprila, kao odgovor na pitanje nemač. ofic. za vezu, izjavio je gen. Roata da se prebacivanje jedinica iz Italije, usled još postojeće podmorničke opasnosti, ponovo odugovlači, i da us'led toga div. »Kačatori dele Alpi« i »Taurinenze« pre 25. IV ne mogu biti spremne.[71]

Pored toga moralo se računati još najmanje 12 dana kao vreme trajanja prevoženja železnicom divizije »Taurinenze« u Sarajevo, jer je na raspolaganju bilo malo žel. vagona. Zbog toga je predložio gen. Bader da se div. »Taurinenze« iz njenog rejona prikupljanja (Mostar) uputi u Sarajevo peške putem dugim 80 km, kako bi još u dogovoreno vreme stigla na njene polazne položaje, pošto prevoženje železnicom oduzima suviše vremena.[72]

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku podržao je ovaj predlog kod K-de ital. 2. arm."

Istovremeno izneo je gen. Bader, preko nemač. ofic. za vezu, gen. Roati svoje sumnje da će se operacija još jednom

[70] Vođa pobunjenih Srba u istoč. Bosni Dangić, koji je još početkom aprila bio u Beogradu, bio je 13. aprila zarobljen od nemač. jedinica kod Rogačice na Drini i upućen u Rajh u logor.

[71] Nem. štab za vezu pri ital. 2. armiji, Ia, str. pov. br. 182/42 od 14. IV (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 979/42 od 14. IV 42).

[72] Operat. štab Borb. grupe »Bader«, str. pov. br. 219/42 od 14. IV (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, pov. br. 1300/42 od 15. IV 42).

[73] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 986/42 od 16. IV 42.

pomeriti. Ital. generalu trebalo'je da kaže da dosadanje pripreme nisu ustanicima ostale nepoznate, tako su crnogorske ustaničke grupe otišle dalje na jug, na žalost neometano od Italijana, i ponele svu opljačkanu stoku i rezerve životnih namirnica sa sobom.

A i ostali ustanici napustiće operacijsko područje. Važniji deo operacije, uništenje ustanika, sasvim je osujećen. I listanje drveća, kao i odmaklo doba godine, govori protiv odlaganja početka operacije. Jer su se iz mnogobrojnih operacija stekla iskustva, a to se iznelo već i u razgovorima u Ljubljani, da je celishodno da se pročešljaju šumovite planine samo pre no što drveće i šumarci olistaju. Gen. Bader svim sredstvima je nastojao kod ital. 2. armije da se osigura što skoriji početak operacije.[74]

K-dant oruž. snaga na Jugoistoku obavestio je nemač. generala u Rimu o ovom zadatku datom nemač. ofic. za vezu kod ital. 2. arm. i molio je da ovaj u istom smislu uloži energičnu predstavku i kod italijanske Vrh. k-de. Jer Borbenoj grupi »Bader« već je 11. aprila naređeno da iskoristi prodor hrv. ppuk. Francetića, te da se na taj način pripremi operacija.[75]

Četrnaestog aprila k-dant oruž. snaga na Jugoistoku ponovo je pitao Borbenu grupu »Bader« da li je moguće izvesti udar sa 718. peš. div. na jug ili bi to u doglednom vremenu, za nekoliko dana, bilo moguće izvršiti. Načeln. štaba Borb. grupe »Bader« izvestio je: »Prodor na jugoistok moguć je ali odluka o tome tek bi se mogla doneti 29. aprila, prema situaciji, jer je raniji prodor protivan ital. naređenju«.

Prodor ppuk. Francetića na Vlasenicu usledio je protiv naređenja gen. Badera, koji je isto kao i gen. Roata, ustaškim jedinicama izričito zabranio svaku svojevoljnu aktivnost. Uostalom, prodor ustaša na Vlasenicu završio se neu spehom. Ustanici su dobili od Dangićevih četnika pomoć iz Srbije i ustaše su opet izbačene iz Srebrenice.

Nemač. gen. u Rimu 18. IV obavestio je da ital. Vrh. komanda deli mišljenje o ponovnom odlaganju početka operacije i obaveštava da gen. Roata namerava da se 20. ili 21. aprila sastane u Bosni sa generalom Baderom radi utvrđivanja termina početka operacije.[76]

[74] Operat. štab Borb. grupe »Bader«, I-a, str. pov. br. 73/42 od 15. IV 42.

[75] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 992/42 i 1007/42 od 16. IV 42.

[76] Nem. gen. u Rimu, I-a, str. pov. br. 974/42 od 18. IV 42 (k-dant oruž. snaga Jugoistoka, I-a, str. pov. br. 1010/42 od 19. IV 42

Odluka o početku napada na Rogaticu a da se ne sačeka prikupljanje Italijana

i Pored svih odugovlačenja sa ital. strane i pored navaljivanja k-danta oruž. snaga na Jugoistoku, nameravao je gen. artil. Bader da planski i u sklladu sa ital. pokretima izvede operacije u istoč. Bosni. Zato je on 14. IV naredio 718. peš. div. da do 20. IV zauzme front okruženja Podložnik — Sokolac — Han-Pijesalk, predviđen za napad na Rogaticu.

Ustaškim bataljonima pod kom. ppuk. Francetića naređeno je da do 20. IV stignu u rejon Han-Pijesak — Podžeplje, a 3. bat. 737. peš. puka, sa potčinjenom 714. pionir, četom, Gođenje — Slap, i trebalo je da, namesto oklevajućih Italijana, bude taktički potčinjen 718 .peš. div. Poveč od 24. IV 737. peš. puk je imao sa jednim bat. da primi osiguranje Drine od ušća Žepe do Višegrada, a jedan bataljon da stavi na raspolaganje komandujućem generalu i komandantu u Srbiji istočno od Višegrada.

Pošto Italijani nisu mogli ni ovaj vremenski rok (20. IV) da održe, početaik operacije trebalo je ponovo da bude odložen za 25. IV; nedostajuća volja saveznika ukazala je da Italijani za vojničke operacije imaju malo interesa, i da samo gledaju svoj politički cilj, okupiranje Sarajeva i istočne Bosne, što je bila osnova njihovog držanja . . . [nedostaje jedna stranica ove obrade],

Savetovanje u Sarajevu

Ova gledišta zastupali su nemač. generali koji su se 19. IV okupili radi savetovanja u glavnom štabu Borbene grupe »Bader« u Sarajevu. Savetovanju su prisustvovali: gen. artil. Bader, nemač. general u Zagrebu, gen. Glez-Horstenau, komandant 718. peš. div. gen. Fortner i načeln. štaba Borb. grupe »Bader« generalštabni ppuk. Faferot. Dvadesetog aprila stigli su na ovo savetovanje i hrv. predstavnici, načelnik štaba u vrh. k-di poglavnika gen. Prpić, hrv. ministar spoljnih poslova Lorković, drž. sekretar za policijske poslove Kvaterniik, specijalni delegat hrv. vlade za politička pitanja istočne Bosne i, na 'kraju, ustaški ppuk. Francetić.

Nemač. general u Zagrebu izrazio je u tom razgovoru mišljenje kako bi ulazak Italijana u Sarajevo mogao biti štetan za nemač. politiku na Balkanu i po nemač. politiku prema Tonskoj, tim više što postoje religiozne i nacionalne veze između Muslimana Bosne, Carigrada i Male Azije. Gen. artil. Bader mogao je učesnicima konferencije da stavi do znanja da je

naređenje za čišćenje rejona Oko Rogatice već izdato. Operacija treba da otpočne 22. IV. Gen. artil. Bader insistirao je na brzom formiranju hrv. vlasti u očišćenim predelima i zahtevao od hrv. predstavnika da izlaze u susret srpskom delu stanovništva istočne Bosne koji je voljan za obnovu. I pitanje ustaša kao prepreke smirenja ponovo je pokrenuto i raspravljano je o zločinima Hadži-Efendića i njegovih bandi, naoružanih hrv. oružjem, protiv srp. stanovnika Tuzle i Zvornika. Hrv. predstavnici pristali su na punu podršku da udovolje nemač. željama. Oni su pre svega želeli da zatvaranje Drine sprovedu ustaški bataljond ppulk. Francetića.

Kad su razgovori u Sarajevu bili završeni, uputio je gen. artil. Bader još 20. IV telegram k-dantu oruž. snaga na Jugoistoku u kojem je stajalo:

»Situacija opkoljenih hrv. trupa u Rogatici zahteva neodložnu akciju. Pri tome se sa pristizanjem ital. divizije ponovo oteže. Sedamsto osamnaesta peš. div. d hrv. snage spremne su za akciju od 20. IV. Po naređenju k-danta oruž. snaga na Jugoistoku, ove su već dobile naređenje za čišćenje rejona od Rogatice do Prače i Drine. Pokret sa linije opkoljavanja Prača — Sokolac — Han-Pijesak — ušće Žepe [dve reči nečitke] 22. IV. Vreme trajanja Oko 14 dana. Ital. 2. arm. biće umoIjena da, upotrebom raspoloživih snaga na demarkac. liniji, spreči izmicanje ustanika na ital. okupac. zonu«.[77]

Borb. grupa »Bader« predlaže da se prekinu zajedničke ital.-nemačke operacije

U dalja dva telegrama gen. artil. Bader predložio je k--dantu oružanih snaga na Jugoistoku da se sa čišćenjem obruča Oko Rogatice prekine predviđena zajednička nemač.-ital.--hrv. operacija u istoč. Bosni, a Italijanima da se predloži temeljno čišćenje njihove okupac. zone radi opšteg smirenja u istoč. Bosni. Dosadanji ital. pokušaji infiltriranja u Sarajevu na taj način bi se još mogli osujetiti.

»Pošto po ovdašnjem mišljenju« — tako je stajalo na kraju telegrama, »ne dolazi više u obzir nikakvo izvođenje zajedničke nemač.-ital. akcije u istočnj Bosni, predlaže se da.se, po završetku čišćenja Rogatice i posle formiranja granične zaštite na Drini, rasformira Operativni štab Borbene grupe »Bader«. Ovaj zadatak biće verovatno ispunjen 15. ma-

[77] Borb. grupa »Bader«, I-a, pov. br. 311/42 od 20. IV 42 (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, pov. br. 1432/42 od 20. IV 42).

ja«.[78] I na kraju gen. Bader javio je 20. IV uveče: »Zajednička nem.-ital. operacija, izostankom Italijana, promašena je. Čišćenje obruča oko Rogatice je u toku. Nalknadno uključivanje ital. snaga je više nemoguće, jer je rokiranje u planinskom zemljištu neizvodljivo«.

»Trio II« (luk Drine) i »Trio III« (Ozren) pri sadanjoj situaciji su nepotrebni. Po zatvaranju granice na Drini i čišćenju oba luka Drine (»Trio I« u toku, »Trio II« izveden je prodorom Francetića) izgleda verovatno opšte čišćenje. Tome je znatno doprinelo popuštanje hrv. vlade prema Srbiji.

Prema tome nema više potrebe za upotrebu ital. snaga u nemač. okupacionoj zoni. Predlog: transporte za Sarajevo obustaviti, izdejstvovati kod Vrh. k-de Vermahta upotrebu ital. snaga koje su u Sarajevu za čišćenje južno od Sarajeva i njihovo povlačenje.[79]

Italijani zadržani borbama u Crnoj Gori i Hercegovini

K-dant oruž. snaga na Jugoistoku bio je sa ovim predlozima gen. Badera utoliko više saglasan što isu, prema jednom saopštenju nemač. gen. u Rimu, ital. trupe u Hercegovini i Crnoj Gori bile zadržane borbama sa ustanicima.

Nemač. gen. pri ital. Vrh. k-di telegrafisao je 19. IV kom. oruž. snaga na Jugoistoku:

»Ital. Vrh. k-da obaveštava: Postoje izveštaji, da su jaki ustanički odredi iz istoč. Bosne prodrli u pravcu Crne Gore i u rejon Gacko — Nevesinje. Javljeno je da 2. crnogorska proleter, brig. i nekoliko grupa koimisndsta nadiru pravcem Fljevlja i N. Varoš. Utvrđeno je prikupljanje ustanika sa artiljerijom u dolini gornje Drine, kod Gackog i u rejonu Kalinovik — Ulog — Nevesinje. Tamo već nekoliko dana Italijani vode ogorčene borbe. Divizije »Taurinenze« i »Kačatori dele Alpi« već se bore, na maršu ka svojim polaznim položajima, zapadno od Drine sa jakim nepr. snagama. Ove borbe mogu se smatrati operacijama. Što se tiče divizije »Pusterija«, koja je iz Crne Gore trebalo da učestvuje u operacijama, izgleda, zbog nove situacije, da je potrebno da se ne angažuje suviše daleko od njenog dosadanjeg borbenog rejona, da bd se spreči'lo izvlačenje ustanika u srednju Crnu Goru. Iz ovog razloga može divizija »Pusterija« da učestvuje u operaciji u Bosni, ali se njena upotreba mora da ograniči,

- Borb. grupa »Bader«, I-a, pov. br. 319/42odL 20.IV′ *42*(k-dant oruž. snaga ni Jugoistoku, I-a pov. br. 1492/42.od 20.IV^2)

™ Borb. grupa »Bader«, I-a, Ml/42 g. (fcdant oruža nih snaga na Jugoistoku, I-a, pov. br. 1452/42 od 21. IV 42).

sem lokalnih ispada, na dolinu Drine«. (Nemač. gen. pri ital Vrh. k-di, I-a, str. pov. br. 1001/42 od 18. IV i Ik-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 1018/42 od 18. IV. 4.2.)

Iskorišćenje planirane operacije u zapad. Bosni bilo bi moguće za nemač. privredu samo onda ako se sa početkom operacije ponovo popravi žel. pruga Bos. Novi — Prijedor koja je bila više puta duže vremena u prekinu. K-dant oruž. snaga na Jugoistoku je z!bog toga zahtevao od K-de Kopnene vojake tehničke jedinice. Ali, pošto se istim nije raspolagalo, morao je kom. Đerdapa da stavi na raspolaganje železničko-pionirs'ki odred i da ga uputi u Kostajnicu.

Dvadeset osmog maja rasformirana je dotadanja Borb. grupa »Bader«. Delovi 521. armijskog puka za vezu kao i 659. inž. bataljona, koji su bili u njenom sastavu, potčinjeni su Borb. grupi »Zapadna Bosna«.

Komandujući general i komandant u Srbiji izdao je, međutim, 23. i 25. maja novoformiranoj Borb. grupi »Zapadna Bosna« osnovna naređenja za novu operaciju.[80] Maršal Kvaternik je spremno dao pristanak za nemačko rukovođenje svim hrv. jedinicama koje će biti upotrebljene u operaciji u zapadnoj Bosni i saglasio se sa danom početka operacije, tj. 15. junom. Hrvati su hteli da stave na raspolaganje tri brdske brigade sa oko 11 bataljona. Uz to bi još došli u obzir hrv. odredi koji su već angažovani za zatvaranje ustaničkog područja.[81] Zapadnu Bosnu proglasila je hrv. vlada operativnim područjem i po naređenju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji prenela je »izvršnu Vlast« na gen. majora Štala.

Situacija kod neprijatelja

Krajem maja i početkom juna u zapad. Bosni situacija je bila sledeća: prema hrv. izveštajima, navodno dobro naoružane i dobro organizovane bande, 6—7000 ljudi, držale su područje Bos. Gradiška — Sava — Una — Kostajnica — B. Novi — Prijedor — zapadno od B. Luke.

Glavno žarište ustanika nalazilo se, kako izgleda, u divljoj, ispresecanoj i pošumljenoj planini Kozari. Hrv. osiguranja u to vreme nalazila su se na istoku od ustaničkog područja na liniji: Bos. Gradiška do zapadno od B. Luke, dalje

" Komandujući general i komandant u Srbiji, I-a, str. pov. br. 255/42 i str. pov. br. 256/42 od 23. V i I-a, str. pov. br. 363/42 od 26. V (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 1295/42 i 1296/42 od 28. V 42).

" Nemač. gen. u Zagrebu, I-a, str. pov. br. 88/42 od 23. V (k-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 1267/42 od 24. V 42).

na jugu oko i u San. Mostu, na zapadu na Uni od B. Novog do ušća Une u Savu. Između B. Lulke i hrv. grupe u Sanskom Mostu, kao i između Kostajnice i Bos. Novog nisu postojala hrv? osiguranja. Mostobrani Bos. Dubica — Kostajnica, Dobrljin i Bos. Novi bili su u hrv. rukama. Na severu ustaničkog područja Savska nizija billa je nadaleko poplavljena, mestimično do 8 km širine. Hrv. brdske brigade već su delimično stigle, delom su se iskrcavale, 1. i 2. u rejonu Bos. Novog — Kostajnice, a 3. u B. Luci.

Neuspesi Hrvata [ustaško-domobranskih snaga]

Hrv. grupacija za zaprečavaoje zapadno od B. Luke povuiklla se, u međuvremenu, 15-og usled pokušaja ispada ustanika, ali je, upotrebom rezerve, bio sprečen proboj ustanika opkoljenih u Kozari. I u idućim danima odbijeni su ponovni pokušaji ispada ustanika na južnoj liniji zaprečavanja.

Ozbiljan neuspeh pretrpela je 1. hrv. brdska divizija. Na njenom južnom krilu raspoređena 2. brdska brigada povukla se 19-og, usled nadmoćnijeg nepr. pritiska, sa zapada preko druma Prijedor — Bos. Dubica. Akcijom nemač. snaga, ova hrv. brigada ponovo je vraćena na njene stare položaje. I Borb. grupa »Zap. Bosna«, koja je 20. juna krenula u napad protiv jako pošumljene i ispresecane pl. Kozare, naišlla je na jugu i zapadu na žilavog i dobro naoružanog neprijatelja, koji se znao vrlo vešto da brani na Obroncima planine na svojim brdskim položajima, prelazeći i u protivnapade, dok su i žene učestvovale u borbi. Kada je 1. hrv. brd. divizija nesmotreno i nepripremljena udarila na tog jakog neprijatelja, na zapadnoj ivici Kozare, raspao se njen front. Dvadeset prvog je 2. hrv. brdska brigada pretrpela novi težak poraz. Dan docnije, 22-og, bacili su se ustanici na severno krilo Hrvata i odbacili i 1. hrv. brd. brigadu preko druma Bos. Dulbica — Prijedor na 10 km. jugozapadno od Bos. Dubiice.

Obuhvaćeni panikom, Hrvati su kao bujica bežali ispred ovog iznenadnog protivnapada neprijatelja. Dva hrv. bataljona izgubila su tom prilikom svu svoju municiju, sve mitraljeze i svu opremu.

Samo 1. i 2. hrv. brd. brigada imale su u vremenu od 18—25. juna 235 mrtvih, 183 ranjena, 521 nestalog, 108 konja, 53 laka i 15 teških mitraljeza, 15 minobacača i 3 brd. topa.

Gen-major Štal, komand. Borb. grupe »Zap. Bosna«, u ovim kritičnim danima lično je intervenisao kod pokolebanih Hrvata. Pre svega težio je za tim da se ponovo zatvori stvorena

breša jug. zapadno od Dubice, da bi se sprečio proboj ustaniika iz pl. Kozare.

Dvadeset trećeg juna bilo je moguće da se neprijatelj, koji je prodro preko Une, opet svuda odbaci preko druma Prijedor — B. Dubica i da se situacija ponovo normalizuje. Druga hrv. brig., potpomognuta nemač. snagama, držala je sada odsek Prijedor — Murati, a 1. grebene istočno od druma Murati — Bos. Dubica.[82]

Na ovim položajima, na zapad, ivici Kozare, mogli su se sprečiti dalji ispadi neprijatelja uz pomoć slabih nemač. sna ga koje su brzo ubačene u front 1. hrvatske brdske divizije. Ali samo uz najenergičnije mere i tek posle angažovanja svih raspoloživih snaga uspelo je da se ponovo uspostavi ovaj jedva dovoljan front za zaprečavanje na liniji Prijedor — Bos. Dubica. — Za nastavak napada obe ove jako oslabljene hrvatske brigade nisu bile sposobne. Zbog toga je general-major Štal nameravao da sve raspoložive snage koncentriše kod južne grupacije kako bi za sada samo sa tom grupom produžio napad protiv ustanika na Kozari, dok bi 1. hrvatska brdska divizija, ojačana sa nekoliko nemačkih bataljona, imala uglavnom da planinu zatvori sa zapada.

U ovim kritičnim danima pokazalo se da je neočekivano zauzimanje Prijedora i Ljubije, 10. i 11. juna, od naših jedinica dalo povoda ustanicima opkoljenim u Kozari, posle početnog šoka, za još povećanu aktivnost, utoliko pre što su sada druge ustaničke grupe sa juga, iz italijanskog okupacionog područja, preko demarkacione linije, nadirale u leđa fronta opkoljavanje Borbene grupe »Zapadna Bosna«.

Napuštanje od Italijana okupirane 3. zone i posledice

Krajem maja k-dant oružanih snaga na Jugoistoku cenio je situaciju tako da u dogledno vreme nema opasnosti da se crnogorske proleterske brigade, koje su se iz rejona Rogatice povukle na jug, vrate u područje okupirano od Nemaca.

Povratak ovih crnogorskih ustaničkih grupa u istočnu Bosnu izgledao je u toliko pre neverovatniji jer je k-dantu oruž. snaga na Jugoistoku bila poznata namera gen. Roate da divizije »Taurinenze« i »Pusterija« ostavi u svojim dotadanjim operativnim područjima (rejon Oko Mostara, Gacka,

[32] Gubici u vremenu od 7—23. VI 42:
Nemci: 19 poginulih, 31 ranjen, 6 nestalih
Hrvati: 200 mrtvih, 250 ranjenih, 169 nestalih
Ustanici: 1748 poginulih, 15 ranjenih, 713 zarobljenih, 275 streljano za odmazdu.

Foče, Kalinovika). A i upad u jugozapadnu Srbiju za sada nije izgledao verovatan, jer su Crnogorci, prema stečenom iskustvu, zazirali od nemač. jedinica. Isto tako izgledalo je neverovatoo povezivanje ustanika Crnogoraca sa ostacima Miihailovićevih bandi u jugozapadnoj Srbiji, pošto Mihailović, bar do sada, nije imao ništa zajedničkog sa komunistima. Da će Mihailović svoj stav prema komunistima izmeniti bilo je moguće, ali za sada nisu za to postojali nikakvi razlozi podozrenja.

K-dant oruž. snaga na Jugoistoku pre je naslućivao da crnogorske bande nameravaju da stvore vezu sa pristaništima neprijateljskih podmornica oko Kotora — Dubrovnika, da bi na taj način stvorili povezano ustaničko područje na ital. prostoru.

K-dant oruž. snaga na Jugoistoku smatrao je da će se sa za sada raspoloživim snagama, uključivši i novoformiranu SS div. »Princ Eugen« [Prinz Eugen], moći da sprovede smirenje Srbije i Hrvatske; ipak je zamolio Vrhovnu k-du Vermahta da odustane od novog izvlačenja snaga sa Jugoistoka, pošto inače potrebno ispomaganje između južnog i zapadnog Balkana za smirivanje i produženje jačanja Krita ne bi bilo izvodljivo.[83]

Uskoro posle zajedničke nemač.-ital. operacije čišćenja oko Foče, Halijami su promenili svoje namere i preduzeli mere koje su mogle da dovedu do povratka ustanika iz severozapadne Crne Gore u područje južno od demarkacione linije, čime bi došlo do ponovnog nepredviđenog ugrožavanja nemač. okupac. područja sa juga.

Već u početku operacije čišćenja u zapadnoj Bosni povukli su Italijani svoje jedinice južno od demarkac. linije iz hercegovačko-bosanskih i dalmatinskih planina, do u blizinu jadranske obale.

Već 11. jula otpočeli su sa ovim pokretima, ali tek 15., četiri dana posle toga, obavestili su nemačke instance o ovoj meri krupnih posledica. Napuštanjem velikog dela treće zone duž demarkac. linije i delova južno pripojene druge zone situacija se iz osnova izmenila. Ustanici su se mogli sada, pošto su nedostajale dovoljne hrv. posade za područja napuštanja od Italijana, da se nesmetano prikupljaju na i južno od demarkac. linije, i da odande neprekidno ugrožavaju nemač. okupac. područje i da uopšte onemoguće smirivanje mlade hrv. **države.**

[83] Telegram k-danta oružanih snaga na Jugoistoku Vrhovnoj k-di Vermahta, Ia, str. pov. br. 1237/42 i 1238/42 od 20. V 42.

Na ove opasnosti, izazvane evakuacijom Italijana, skrenuo je k-dant oruž. snaga na Jugoistoku još 22. juna, preko načeln. štaba generala Ferča pažnju Vrh. k-di Vermahta.[84]

Drugog jula k-dant oruž. snaga na Jugoistoku ponovo je podneo Vrh. k-di Vermahta predstavku zbog napuštanja područja južno i zapadno od nemač.-ital. demarkac. linije od strane ital. 2. armije. Smirivanje ustaničkih područja trebalo je ubuduće isključivo prepustiti hrvatskim jedinicama. Italijani su za ovo navodno smirivanje koristili u svojoj okupacionoj zoni u velikoj meri pomoć srpskih nacionalnih bandi. Sa ulaskom novih hrv. jedinica — tako je obavestio k-dant oružanih snaga na Jugoistoku Vrhovnu k-du Vermahta — neizbežni su sukobi između Strba nacionalista i Hrvata. Hrvatske jedinice nisu dorasle srpSko-nacionalnim ni komunist, bandama. Područje napušteno od Italijana mora, prema tome, da postane zajedničko žarište ustanika. Time su i nemač. interesi ugroženi. Prenošenje nemira za nemač. okupac. zonu otežava smirivanje važnih mesta za ratnu privredu oko Prijedora i Sarajeva. K-dant oružanih snaga na Jugoistoku nastojaće da, posle suzbijanja ustanika u zapadnoj Bosni, spreči prelazak ustaničkih odreda iz ital. područja u nemač. okupacionu zonu.

K-danit oružanih snaga na Jugoistoku predložio je Vrh. k-di Vermahta da kod ital. Vrh. kde izdejstvuje da se ital. okupacioni rejon oko Mostara tako izduži i osigura da time budu ogarantovani ondašnji rudnici boksita i transportovanje rude iz ital. okupacione zone (K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 1599/42. od 2. VII 42).

Čišćenje planine Kozare

Međutim, počevši od 26. juna iskrcavana su nemač. pojačanja iz Bosne u Bos. Dubicu. Sa dovedenim nemač. pojačanjem mogao se front Grupe »Zapad« opet učvrstiti. Prvih dana jula završen je raspored za nastavljanje planskog napada na Kozaru.

Petog jula, Borbena grupa »Zapadna Bosna«, ojačana snagama iz Srbije, krenula je s juiga i zapada ponovo u planski napad na Kozaru. Još kratko vreme pre napada ponovni pokušaji ustanika da se probiju doveli su na Uni do lokalnih proboja fronta kod Hrvata. Ali uz krvave gubitke odbijeni su ustanici i ponovo je uspostavljena situacija između Bos. Novog i Kostajnice. Ustanici su se onda povukli pred koncentričnim napadom Borbene grupe »Zap. Bosna« ka severozapadu.

[84] Gen. Ferč je baš tih kritičnih dana otputovao u Vrh. k-du Vermahta radi neke konferencije.

Pred istočnom linijom za zaprečavanje javljeno je 5. jula oko 1800 prebeglih i begunaca, među njima dve trećine žena i dece.

Sledećih dana (6—12. jula) napad na Kozaru dobro je napredovao. Ustanici su se pod borbom povlačili. Naše i hrv. jedinice prakrstariile su nepreglednu šumovitu planinu -koja je temeljno pretražena i očišćena.

Nemač. tenkovski vod razbio je, uz sadejstvo mađarske Dunavske flotile, prikupljanje bandi u dolini Save i spreeio je pokušaje prolaza neprijatelja preko reke. Gde god su ustanici na sev. zapadu, zapadu i jugozapadu obruča pokušali da se probiju svuda su uz krvave gubitke bili odbačeni.[85]

Osmog jula bio je glavni južni greben Kozare u našim rukama. Po prilici od 10. jula ustanici nisu skoro nigde primili borbu, sem lokalnog otpora. Banditi su zakopali oružje, napustili svoja ^krovišta. Na istočnom zaprečnom lancu narasla je bujica begunaca na hiljade, odatle je javljeno ukupno 7790 prebeglih i izbeglih.

Dvanaestog jula naše su se snage s juga i zapada, prokrstarivši gusto šumovito zemljište, već približavale Prosari, severnim ograncima Kozare. Pri uspešnom napredovanju operacije čišćenja zapjenjeno je i prikupljeno u zbirnim logorima oružje, čak i topovi od 2,15 om, eksploziv, oprema svake vrste i propagandni materijal i prdko 100 konja i krda stoke.

Čišćenje Prosare

Trinaestog jula završile su naše jedinice pregrupisavanje za napad protiv ostataka opkoljenih ustanika, istočno od Bos. Dubice u Prosari. Četrnaestog jula pri jakoj kiši i pod teškim terenskim uslovima, otpočela je operacija. Nastupalo se od odseka na odsek uz temeljno čišćenje. Petnaestog jula dostignut je glavni greben guste šume Prosare.

Pokušaji proboja oklopnih bandi su osujećeni.

Dan docnije, 16. VII, stigla su istočna i zapadna napadna krila severoistočno od Bos. Dubice u dolinu Save. Ostaci bandi, koji su pokušali da se spasu bežeći preko reke, uništeni su. Brzo je 17. VII, pri produženju napada, slomljen poslednji otpor neprijatelja u dolini Save, severno od Prosare. Ostaci bandi — 300 ljudi — položilo je oružje.

Gubici ustanika: od 24. VI — 8. VII	
Poginulih	4963
ranjenih	150
zarobljen	6641
streljanih za odmazdu	346

Ovim je 18. VII s velikim uspehom završena operacija u Kozari i Prosari. Guibici Borb. grupe »Zapadna Bosna, iznosili su u vremenu od 9—23 jula:

Nemci:	
poginulo	33
ranjeno	80
nestalo	10
Hrvati:	
poginulo	135
ranjeno	54
nestalo	7
Ustanici:	
mrtvih	1626
ranjenih	273
zarobljenih	8849
N streljanih za odmazdu	431.

Borbena direktiva komandanta oruž• snaga na Jugoistoku

Priliv ustanika u područja napuštena od Italijana imao je za posledicu da je težište suzbijanja bandi i nadalje ostalo u Hrvatskoj. Ovo je došlo i do izražaja u instrukciji komandanta oružanih snaga na Jugoistoku za vođenje borbe u Hrvatskoj, lizdatoj 12. VII. U njoj je stajalo:

»Već se sada može pretpostaviti da je operacija na zapadu Bosne dovela do željenog rezultata, tj. do razbijarija povezanog ustaničkog područja između Save — Une — Krivaje — Vrbasa.

Nova situacija, koja se odrazila na ceiu Hrvatsku, nastala je, pak, usled siedećeg razvoja:

Brzim napuštanjem skoro cele 3. zone i delova 2. zone od strane ital. jedinica prepuštena je ustanicima puna sloboda kretanja u ovim područjima. Premeštanje slabih hrv. posadmh jedinica u te oblasti neće biti uspešna protivmera.

Težnjom ustanika da sa rejona južno od Bos. Novog, San. Mosta, južno od' Jajca i jugozapadno i južno od Sarajeva prodru na sever i severozapad, možda najpre s namerom da rasterete okružene bande u Kozari, ali je verovatna i namera da sa pl. Grmeč osvoje pl. Šamaricu i odatle rejon Oko Petrinje kao neprekidno ustaničko područje. Ovim bi bila od ustanika ugrožena dolina Save, pa i rejon oko Zagreba, gde se stiču sve važne komunikacije od životnog interesa za Nemce i Hrvate.

Proširenjem akcija bandi severno od Save. Uz sve više i više izraženo dovlačenje glavnih ital. snaga u severozapadnu Hrvatsku (Dalmacija i Slovenija) i drugih delova na jadransku obalu, ne može se više računati na zajedničko sadejstvo nemač. ital.-hrv. snaga, sem u rejonu oko Karlovca.

Proširenjem organizacije Mihailovića iz' južne Srbije na Crnu Goru i Bosnu, možda i na Sloveniju i Hrvatsku severno od Save. Iako se organizacija Mihailovića još ne može smatrati spremnom za borbu, ipak bi ona mogla daljim dobitkom u vremenu i izgradnjom da dovede do jedinstvenog rukovođenja svim grupama bandi pod Mihailovićem. Pri tome se suprotnost između Mihailovića i komun. vodstva ne može smatrati nepremostivom. Odgovarajuća naređenja iz Londona i Moskve treba da su već izdata«.

Zatim je k-dant oružanih snaga na Jugoistoku ocenio situaciju tako da će se nastaviti rovarenje i organizaciona delatnost Mihailovića u celoj Srbiji. Prema tome, naređenje za komandujućeg generala i komandanta u Srbiji za Srbiju i Hrvatsku ostaje nepromenjeno: osiguranje operativno važnih veza, obezbeđenje i isko-rišćenje nalazišta od životnog interesa za nemačku ratnu privredu, ind. postrojenja i privrednih centara. Za vođenje borbe k-dant oruž. snaga na Jugoistoku dao je sledeće uputstvo:

U Srbiji se sadanje smirivanje ima da održi pokretnim rezervama. Najopasniji neprijatelj je Mihailović, njegova organizacija ne sme da dođe do izražaja; operacijama treba da se preduhitri spajanje bandi. Rasplamsali ustanci imaju se napadom još u začetku razbiti. Naročito je vtkazano na osiguranje operativno važnih želez. linija Zemun — Solun obzirom na razvoj situacije u severn. Africi.

U Hrvatskoj treba pre svega težiti da se, neposredno posle završetka operacije u zapadnoj Bosni, spreči formiranje novog povezanog ustaničkog područja. Zauzete oblasti imaju se smiriti kao u istoč. Bosni. Priliv ustanika iz ital. područja treba se sprečiti zauzimanjem i uređenjem uporišta na prelazima južno od Bos. Novog, Sanskog Mosta, B. Luke (V. Vakuf, Jajce, D. Vakuf), jugozapadno i jugoistočno od Sarajeva i ujedno time obezbediti izviđačku delatnost u ital. području i osigurati vezu sa hrv. posadama u 3. zoni.

Pokretnom borbom trebalo je sprečiti spajanje bandi i u drugim, od Nemaca okupiranim, delovima Hrvatske i severno od Save. Pri tome treba prvenstveno, po mogućstvu, očistiti od bandi planine neposredno severno od železničke pruge Zagreb — Beograd. Osiguranje železnica: drž. granica Rajha — Zemun imalo se pojačati na tri grupe osiguranja.

Trebalo je nastojati da se formiraju dve posadne zone koje se međusobno graniče po prilici između Bosne i Vrbasa, sa posadnim grupama najmanje od po jedne cele ojačane hrv. divizije i od ojačanih hrv. sastava (K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, str. pov. br. 1683/42 od 12. VII 42).

Operacija u Šamarici

Tek što je bilo čišćenje luka Una — Sana završeno, otpočela je prvih dana avgusta nova operacija — čišćenje planine Šamarice, zapadno od linije Kostajnica — B. Novi. Već sredinom jula sačinio je komandujući general i komandant u Srbiji plan za uništenje ustanika u Šamarici. — Po ovome imala se linija Kostajnica — B. Novi zatvoriti i neprijatelj u Šamarici napadom pravcem od severoistoka na jugozapad uništiti i razbiti.[86]

Neprijatelj u Šamarici — jačine oko 1400 naoružanih ljudi— uznemiravao je i delom držao rejon Petrinja — Glina(— Otoka — zapadn. od Bos. Novog — Biinja i prelazio je čak na severnu obalu Save. Bio je u neometanoj vezi kod Otoke sa ustanicima u pl. Grmeč, a južno od Gline sa onima u Petrovoj gori.

Komandant Borb. grupe »Zapadna Bosna« bio je mišljenja da, zbog veličine ustaničke teritorije i zlbog male jačine raspoloživih jedinica, ne treba sa bandama u Šamarici postupati kako se to radilo sa ustanicima u Kozari, tj. da se pre uništenja moraju najpre sa sviju strana opkoliti. Da bi se bar sprečilo da ustanici sa Grmeča pomažu i pojačavaju ustanike u Šamarici, mora se posesti i zatvoriti Una između B. Novog i Otoke. Da bi se svi ustanici opkolili, mora se obuhvatiti i rejon južno od druma B. Novi — Glina do druma Otoka — Topusko. Pri čišćenju ovog rejona bila je zaprečna linija na drumu Bos. Novi — Glina sa juga ugrožena od ustanika sa Grmeča i Petrove gore. Ukupno bi trebalo oko područja Šamarice obrazovati obruč dužine od 150—200 km u vazdušnoj liniji.

U najboljem slučaju za formiranje obruča raspolagalo se samo sa 721. peš. pukom od dva bataljona, oko 11000 ljudi, 734. peš. pukom, 4—5 baterija, 202. tenkovskim bataljonom sa dve čete, 659. inž. bat. sa 2 čete, 300 ljudi; — od hrv. snaga 1. brdskom div. sa 1. i 2. brd. brigadom, oko 4500 pušaka, snagama Grupe za zaprečavanje »Zapad«, 15CK) ljudi,

[u] Komandujući general i komandant Srbije, Ia, br. 4098/4? od 17. VII 42.

od hrv. armijskog korpusa »Sisak« oko 4 bataljona, 2000 ljudi. Svakom bataljonu sa 500 pušaka morao se dodeliti odsek od 7,5—rlO km da bi se mogao obrazovati obruč.

*Nasuprot ustanicima sa Kozare, ustanici sa Šamarice nisu bili ni sa ove teritorije niti su bili povezani sa stanovništvom, koje je samo malim delom bilo povezano sa komunistič. ustanicima koji su pridošli iz drugih predela. Da se pohapse svi muškarci preko 14 godina kao u Kozari nije bilo moguće, jer su za to nedostajale snage i onda bi takav postupak oterao veći deo stanovništva Šamarice u tabor komunističkih ustanika.

Kdt Borb. grupe »Zapadna Bosna« mislio je još da bi, po formiranju i sužavanju obruča, čišćenje Šamarice — jako ispresecane, teško pristupačne, delom obrasle prašumom i šipragom i siromašne u vodi i putevima — predstavljalo jedinicama, koje nemaju za to odgovarajuću opremu, takve terenske teškoće, koje se ne bi mogle dovesti ni u kakav sklad sa uspehom koji se očekivao.

Potrebno vreme za operaciju u Šamarici proračunao je kdt Borb. grupe »Zapadna Bosna« najmanje na 4 nedelje. Prvoj hrv. brd. diviziji bio je po završetku čišćenja luka Una — Sana vrlo potreban odmor, jer je od kraja marta bila neprekidno u akciji. Sem toga, angažovanje ljudstva, materijala, odeće i opreme za ovu tako iscrpljenu diviziju pričinjavalo je vrh. vojnom rukovodstvu naročite teškoće. Vezivanje glavnine nemačko-hrv. snaga Borb. grupe »Zapadna Bosna« najmanje mesec dana nije se moglo pravdati, jer su se morale držati potrebne rezerve na raspolaganju za eventualnu upotrebu u južnom pravcu, a i, s Obzirom na situaciju severno od Save, koja se sve više zaoštravala, bile su potrebne operacije čišćenja u pl. Psunj i u Fruškoj gori.

N osnovu svih tih procena, (kdt Borb. grupe »Zapadna Bosna« predložio je: zaposesti Šamariou, a pre svega dosadašnja ustanioka mesta u toj oblasti sa uporištima i posadama jačine do jednog bataljona, iz kojih bi se vršile neprekidne manje operacije za razbijanje i uništavanje neprijatelja.

Za sprovođenje ovog zadatka trebalo je u Šamarici privremeno angažovati nemačke motorizovane jedinice (tenkovski bat. 202, delovi 659. inž. bat., pešad. čete na kamionima) kao i hrv. 1. brdsku diviziju i snage 1. hrv. armijskog korpusa »Sisak« (4 bataljona), a od tih snaga trebalo je, po uništenju glavnine ustanika, da se ostavi nekoliko hrv. bataljona za osiguranje očišćenog rejona.

Treća hrv. brd. brigada trebalo je najpre da ostane kao osiguranje prema pl. Grmeč dok su se 721. peš. puk (bez

jednog bat. u rejonu Prijedora i Ljubije), snage 704. peš. div., koje su bile na raspolaganju, i novoformirana 4. hrv. brig. mogli da upotrebe za čišćenje u Slavoniji (Psunj) ili Sremu.[87]

Osmog avgusta počela je nemačko-hrvatska Borbena grupa »Zapadna Bosna« sa čišćenjem pl. Šamarice. Prodor sa severa preko planine nije doveo ni do kakvih naročitih rezultata. Neprijatelj je izmakao iz planine prema zapadu preko demarkacione linije.

Zarobivši nekoliko stotina ustanika, završeno je oko 20. avgusta čišćenje Šamarice.

Ukupni gubici u Hrvatskoj u vremenu od 9—24. avgusta iznosili su:

Nemaca:	
poginulo	2
ranjeno	1
Hrvata:	
poginulo	77
ranjeno	108
/liestalo	362
Ustjanika:	
mrtvih	1031
ranjenih	273
zarobljenih	266
streljanih radi odmazde	212.

Komunističke bande koje su bile severno od Save, tako je stajalo u naređenju za operaciju u pl. Psunj, organizovale su se do sada skoro neometano i preduzimaju sve češće prepade na železnice i žandarm. stanice. Terorišu stanovništvo. Folksdojčere progone i ubijaju, žetvu uništavaju i odvlače.

Borbena grupa »Zapadna Bosna« očistila je, u daljem izvršavanju svojih dosadašnjih zadataka, rejon pl. Psunj — Pakrac — Banova Jaruga — Bos. Gradiška i uništila ustanike u tom rejonu.

Čišćenje Fruške gore

Već 4 dana po završetku operacije u pl. Psunj otpočela je nova operacija — čišćenje rejona Fruške gore.

Iznenadno, sa istoka i zapada, prodro je po jedan nemački batalljon kroz područje Fruške gore, dok je Mađarska dunavska flotila tukla koncentracije bandi na severnoj ivici planine. Operacija je protekla po planu, uz mestimične jake nepr. otpore i završena je 1. septembra. Uspelo je iznenaditi

[87] Operat. štab Borb. grupe »Zapad. Bosna«, pov. br. 1749/42 od 27. VII 42.

ustanike u Fruškoj gori i postignut je veliki uspeh. Ukupno je nepr. u ovoj operaciji izgubio 353 mrtva i 1032 zarobljenika.

‚Sa 29. avgustom rasformirana je Borb. grupa »Zapad. Bosna«; njeni gubici od početka operacija (10 juna) iznosili su:

Nemci:	
palih	71
ranjenih	187
nestalih	8
Hrvati:	
palih	- 475
ranjenih	727
nestalih	510
Ustanici:	
mrtvih	4735
zarobljenih	12207.

Gubici u komandnom području komandujućeg generala i komandanta u Srbiji (Srbija i Hrvatska) u vremenu od 9—24.. avgusta bili su:

Nemci:	
palih	2'
ranjenih	1
Hrvati:	
palih	77
ranjenih	108
nestalih	362
Ustanici:	
mrtvih	1031
ranjenih	273
zarobljenih	2168
streljanih za odmazdu	212.

2. Borbe na nemačko-italijanskoj demarkacionoj liniji

U vremenu dok su se ove borbe vodile u zapad. Bosni i severno od Save, razbijeni su u istočnoj Bosni ostaci bandi, koje su se ponovo pojavile, manjim operacijama čišćenja od strane 718. peš. div. i to kod Zavidovića, kod Tuzle, u luku Drine, kod Vlasenice i kod Rogatice. Početkom jula morale su naše jedinice da odbiju upad ustanika iz ital. okupacione zone u rejon južno i zapadno od Sarajeva. Neprijatelj je izgubio više od 200 mrtvih. Jedna jača grupa ustanika, koja je krajem jula ponovo prodrla iz ital. okupacione zone u

rejon Sarajeva, opkoljena je i potpuno uništena od jedinica 718. peš. div.

Neprijatelj je izgubio 500 mrtvih i mnogo ranjenih.

I u avgustu trajali su nemiri u ital. okupacionoj zoni i čak su se sredinom meseca pojačali. K-dant oružanih snaga na Jugoistoku stalno je insistirao kod Vrh. k-de Vermahta da se preko ital. Vrh. komande postigne da bar osiguranje železnica i puteva u 3. zoni do demarkacione linije opet preuzmu Italijani, kako bi se zaštitilo područje rudnika važnih za ratnu privredu 1 da se osigura transport iskopane rude. Pri nedovoljnom osiguranju moglo se strahovati da će rudari rudnika boksita preći na stranu komunist, ustanika/[8]

Kada se, sredinom avgusta, zaoštrila situacija u području boksita oko Mostara i kad su se ustanici iz rejona Goražde — Foča ponovo pokrenuli na sever prema nemač. okupac. području, trgli su se tada ipak i Italijani i predu-Teli operacije čišćenja u napuštenoj zoni. Dvadeset šestog avgusta ponovo su zauzeli Foču, pošto su se ustanici opet po vukli jz tog mesta. I u području rudnika boksita oko Mostara /situacija se opet smirila.

Česte razbuktale borbe sa bandama, koje su iz severozapadne Hercegovine prodrle u rejon južno od B. Luke, u Bugojno, D. Vakuf, Jajce, V. Vakuf i San. Most, karakterisale su tadašnju situaciju. Oko 18. avgusta organizovala se jedna banda kod San. Mosta i napala hrv. garnizon. Žel. pruga Jajce — Bugojno bila je trajno prekinuta usled miniranja. I sa područja Grmeča nadirali su ustanici ka Bos. Novom i ponovo ugrožavali rudnike kod Prijedora. Delovi 1. hrv. brd. div. razbili su bande, koje su prodrle u rejon zapadno od Bos. Novog. Dvadesetog avgusta došlo je na demark. liniji, jugozapadno od B. Luike, do sukoba između jednog hrv. bataljona i ustanika. Grupa ustanika pregazila je hrv. posadu u V. Vakufu — 350 Hrvata položilo je oružje. U međuvremenu angažovan je jedan nemač. bat. iz B. Luke. On je 26. VIII naišao jugozapadno od ovog mesta na jačeg neprijatelja naoružanog sa peš., protivtenk. i protivavionskim topovima i minobacačima. Jedan tenk je ispao iz stroja. Dva hrv. aviona su Oborena.

Dok se nemač. bat. poslednjih dana avgusta borio sa bandama koje su preko demark. linije prodrle prema B. Luci, nemačkim jedinicama priključilo se dko 2000 srpskih nacionalista radi odbrane od komunist, "bandi. Nepr. iz nemač. okupac. zone odbačen je na jug i zapad.

[88] K-dant oruž. snaga na Jugoistoku, I-a, pov. br. 2914/42 od 6. VIII 42.

3. Situacija u Srbiji

U Srbiji bilo je od početka 1942. uglavnom mirno, sem lokalnih nemira, pojedinačnih prepada i sabotaža. Manje bande uspešno su suzbijene angažovanjem svih raspoloživih snaga (Ruska fabrička zaštita, Srp. drž. straža i dobrovoljački odredi) i naših posadnih divizija, pri čemu se, naročito u Srbiji i Fruškoj gori, istakla 7. četa 800. nastavnog: puka za naročitu upotrebu »Brandenburg«. Početkom jula morala se ova četa uputiti na istočni front.

U bugar. okupacionoj zoni uspešno su izvedene manje operacije čišćenja uz učešće jedinica 717. peš. div. u području jugoistočno od Niša, južno od Prdkuplja, na Jastrepcu i konačno početkom avgusta na Kopaoniku.

Žel. linija Zagreb — Beograd — Sofija, odn. Solun, kao i Dunav bili su osigurani za redovan saobraćaj upotrebom nemač. i bugar. jedinica kao i nemačke i mađarske Dunavske flotile. Proizvodnja za nemačku ratnu privredu vrlo značajnih rudnika bakra, Olova i antimona nesmetano se odvijala pod nemačkom zaštitom.

Ukupan broj poginulih i za odmazdu streljanih u prvoj godini borbe protiv ustaničkog pokreta u Srbiji i Hrvatskoj iznosio je 49724.

U toku meseca avgusta premeštena je cela 714. peš. div. iz Srbije u zapadnu Bosnu. Sedamsto osamnaesta peš. div. imala je, kao i ranije, dužnost osiguranja u istoč. Bosni. Obema divizijama stavljena je u zadatak i zaštita područja severno od Save. Za zaštitu za život važne žel. pruge granica Rajha — Zagreb {— Beograd bila su na raspolaganju tri I an desšicen-b at alj on a, a, sem toga, kao pokretna rezerva improvizovan motorizovani pešad. bat. pod komandom štaba železničkog osiguranja. U Srbiji su ostale nepromenjene okupacione zone bugar. okupac. korpusa i 704. peš. div. Početkom septembra premeštena je 717. peš. div. u dosadašnji rejon 714. peš. div. u severozapadnu Srbiju, a u Banatu novoformirana SS div. »Princ Eugen« premeštena je u dosadašnji rejon 717. peš. div. u jugozapadnu Srbiju. Tenkovske čete stajale su spremne kao pokretne rezerve.

Osmog avgusta, dosadanji k-dant 4. vazdušne flote, gegeneral-pukovniik Ler [Lohr] primio je komandu u jugoistočnom prostoru od generala pionira Kuncea, koji je upućen na neku drugu dužnost, i kao k-dant oružanih snaga na Jugoistoku i kom. 12. armije.[89]

[89] Dužnost načelnika Operat. odelj. I-a vodio je od 20. VII generalštabni pukovnik Šip fon Branič [Schipp v. Branitz], umesto generalštabnog ppukovnika Mahera, koji je premešten za načeln. štaba *jednog* korpusa *na istočnom* frontu.

Prilog^

II

SUMARNI IZVEŠTAJ NEMACKOG OPUNOMOĆENIKA ZA PRIVREDU U SRBIJI FRANCA NOJHAUZENA OD JULA 1942. O EKSPLOATACIJI PRIRODNIH I PRIVREDNIH BOGATSTAVA BANATA I SRBIJE ZA POTREBE NEMACKOG RAJHA U PRVOJ POLOVINI 1942. S OSVRTOM NA 1941. GODINU[1]

PREGLED

PROIZVEDENIH KOLIČINA RUDA I METALA U SRPSKIM RUDNICIMA OD L MAJA DO I. NOVEMBRA 1941

Rudnik	Bakar		Koncentrat cinka	Koncentrat olova	l' Meko olovo	Ant ruda
	Koncentrat	Cement				
	t	t	t	t	t	t
C. F. Mines de Bor	–	310	–	–		
Trepča Mines	367	–	12.107	17.688	6.325	–
Antim^n^AD.						£.443
Lece A.D.						
Rudna Glava						
Majdanpek	–	–	–	–	–	–
Azbest S.O.A.D.	–	–	–	–	i	
Magnezit Šumadija		–	–	–	–	–
Mines d'or du Pek	–	–	–	— j	– '	–
Neresnica	i		–	–	i r	
Rudnik liskUna - 1 Prokuplje -	– ;	— 1	1	–	i	
Ukupno:	367 1	310	12.107	17.688	6.325	6.443

Prilog br. 1

mon me tal	Železna ruda	Pirit	Srebro	Zlato	Bizmut	Magnezit Sirov	Magnezit u pločama	Azbest ruda-ča	Azbest čist	Liskun
t	t	t	kg	kg	kg	t	m^2	t	t	kg
	—	27.208	13.648	–	3.385	–	—	—	—	–
413	—	–	–	–	—	–	—	—	—	–
	2.002									
—	5.825	10.472								
—	–	—	–	–	—	–	—	70	4	–
—		—	–	–	—	558	8.220	–	–	—
i		—	–	0,936	—	–	—	—	—	—
–	! —	–	–	5.808	–		—		—	—
! 413	j 7.827	37.680	13.648	6.744	3.385 j	558	8.220	70	4	7.000

Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII NAV-T-75, r. 69, s. 1—74.

PREGLED

OTPREMLJENIH KOLIČINA RUDA I METALA IZ SRPSKIH RUDNIKA OD KRAJA APRILA DO 1. NOVEMBRA 1941.

Prilog br. 2

Rudnik	Koncentrat bakra	Bakar		Koncentrat olova	Koncentrat cinka	Meko olovo	Antimon metal	Gvozdena ruda	Pirit	Srebro	Bizmut	Magnezit		Azbest	
		blister	elektrolitski									sirov	u pločama	rudača	čist
	t	t	t	t	t	t	t	t	t	kg	kg	t	m^2	t	t
C.F. Mines de Bor	–	3.231	595	–	–										
Trepča Mines	3908	–	–	13.770	7.692	11.044	–	–	4.671	15.230	13	–	–		–
1 Antimon A.D.							508								
Lece A.D.						–									
Rudna glava															
Majdanpek	–	–	–	–	–		–	550	7.300	–	–	–	–		–
Rudnici magnezita S.O.A.D.	–	–	–	–	–		–	–	–	–	–	–	30	30	2
Magnezit Šumadija	–	–	–	–	–		–	–	–	–	–	305	8.865	–	–
Ukupno:	3.908	3.231	595	13.770	7.692	11.044	508	550	11.971	15.230	13	305	8.865	30	2

DRUGI SUMARNI IZVESTAJ GLAVNOG OPUNOMOĆENIKA ZA PRIVREDU

. jul 1942.

Primerak ispostave u Beču glavnog opunomoćenika za rudnike metala.

Jugoistok
1941/+ 1. polugodište 1942.

PRIVREDNA SITUACIJA NA PODRUČJU KOMANDUJUĆEG GENERALA I KOMANDANTA U SRBIJI[2]

Drugi sumarni izvestaj glavnog opunomoćenika za privredu u Srbiji.

1.— Opš'ti deo
2.— Poljoprivreda i ishrana
3.— Rudarstvo
4.—. Rudnici uglja
5.— Šumarstvo i drvna industrija
6.— Ostala industrijska proizvodnja
7.— Snabdevanje mineralnim uljima
8.— Spoljna trgovina
9.— Saobraćaj
10.— Cene
11.— Nadnice
12.— Radna snaga
13.— Finansije

Jul 1942.

U vezi sa prvim dostavljenim izveštajem o situaciji od leta 1941. god., opunomoćenik za četverogodišnji plan i kompetentna ministarstva Rajha bili su stalno u toku stvari zahvaljujući mnogobrojnim pojedinačnim izveštajima o različitim delatnostima generalnog opunomoćenika za privredu, naročito o rudarstvu, poljoprivredi, razvoju cena, finansijama i saobraćajnim prilikama. Takođe su komandantu oružanih snaga Jugoistoka u Oktobru 1941. i u februaru 1942. godine dostavljeni detaljni prikazi stanja snabdevanja na području komandujućeg generala i komandanta u Srbiji. Niže navedeni sažeti prikaz usledio je na osnovu izdatih direktiva opunomoćenika za četverogodišnji plan, raspisom V. P. 6983/6 od 28. aprila 1942. god.

1— Opšte

Poznato je da je generalni opunomoćenik za privredu od kasnog leta 1941. pa sve do početka proleća 1942. godine morao da radi pod nepovoljnim vojnim i političkim okolnostima što je vrlo otežavalo njegove zadatke. Uz poteškoće izazvane nemirima došle su do izražaja, ne može biti gore, štetne posledice naročito surove zime, kao i neuobičajeno velike i dugotrajne poplave.

Ako se baci pogled unazad, može da se kaže da su poteškoće bile prebrođene. Saradnja generalnog opunomoćenika za privredu, sa vojnim ustanovama bila je pojačavana usled nastalih događaja. Prilikom donošenja odluke u vojnom pogledu moralo se uzeti u obzir i privredna gledišta, koja ni u kom pogledu nisu olakšavala operativne mere. I obrnuto, morala su najdetaljnije da se provere privredmo-politička naređenja koja su imala ulicaja na vojnu situaciju.

Zadatak generalnog opunomoćenika za privredu u izveštajnom periodu prinudno se promenio u mnogostrukom pogledu. Obnova srpske privrede i nastojanje da se njen prinos poveća morali su često da budu potisnuti u drugi plan zbog neophodnosti da se spreče dalje štete u vezi privredne moći zemlje, otklone iznenadno pojavljeni incidenti ili da se ublaže njihove posledice i, uprkos svim preprekama, da se za Rajh osiguraju što je moguće bolja beriva.

Isto talko kao što su vojne i političke mere u prvomredu morale biti usmerene na osiguranje železničkih pruga i plovnog puta Dunavom, rudnika, električnih centrala i drugih pogona važnih za rat, kao i poljoprivredne proizvodnje, zadatak generalnog opunomoćenika za privredu u tom sklopu bio je da omogući nastavljanje i povećavanje proizvodnje angažovanjem ljudi i materijala i da se stara za ubrzano otpremanje rudnog blaga i 'poljoprivrednih proizvoda.

I ovde je ponovo naglašeno da se ispred svih zadataka generalnog opunomoćenika za privredu nalazi potreba da se privredna moć stare Srbije i Banata iskoristi za ratno-privredne potrebe *Rajha.* Pred njom sve ostale želje — iako opravdane — moraju ustuknuti. Štete koje pri tome neizbežno trpi stanovništvo i privreda komandnog područja ne uzimaju se u obzir kad je ugroženo područje Rajha.

[2] Vidi dok. br. 18, 102, 134, 153 i 208 ove knjige. Opširnije o privrednoj eksploataciji, vidi knjigu 1 ovog toma, dok. br. 36, 50, 171, 194, 222, 232, 247 i 294; dr Nikola Živković, Ratna šteta koju je Nemačka učinila Jugoslaviji u drugom svetskom ratu, Beograd, 1975, str. 47—529 i Antun Miletić, Prilog proučavanju eksploatacije prirodnog i privrednog potencijala Bosne i Hercegovine od strane Trećeg Rajha, AVNOJ i narodnooslobodilačka borba u Bosni i Hercegovini (1942—1943), Rad, Beograd, 1974, str. 259—264.

Upravo zbog toga generalni opunomoćenik za privredu morao je u mnogo većem obimu da se bori s pitanjem sna'bdevanja u Srbiji i Banatu nego što se to moglo predvideti do kraja leta 1941. god. Alko radnici u radnicima i drugim preduzećima važnim za rat ne budu dovoljno snabdevani namirnicama, onda neće ništa da rade ili će pdbeći. Nedostatak uglja, ogrevnog drveta i pogonskog goriva za železnicu, brodove, termoelektrane, pekare, mlinove, sušare za kukuruz, fabrike šećera i za vojno-privredna preduzeća, dovešće takođe u pitanje beriva koja zahteva Rajh isto tako kao i, iz vojnih razloga, najnužnije mere reda u zemlji. Sa ove tačke gledišta ishrana stanovništva Beograda i takozvanih pasivnih područja u centralnom i jugozapadnom delu Srbije nije socijalno-politički problem već vojni problem.

Što se tiče situacije u pogledu snabdevanja hranom u proteklom zimskom periodu na prvom mestu se skreće pažnja na napred navedene izveštaje dostavljene k-dantu oružanih snaga Jugoistoka br. 26027 od 25. oktobra 1941. i br. 2508 i pov. br. 162/42. od 3. februara 1942. god., koji su dostavljeni i drugim kompetentnim ustanovama u Beogradu i Berlinu. Uprkos sadašnjem jenjavanju nemira, slika se ni najmanje nije promenila.

Na komandnom području *treba obezbediti sa hranom* oko 4,4 miliona lica:

1.— Pripadnike nemačke oružane sile, uključno SS diviziju »Princ Eugen«, nemačku policiju, Organizaciju Tot i sve ustanove vojne uprave.
Bugarska Okupaciona armija, osim isena, slame, krompira i povrća, sve ostale artikle ishrane dobija iz Bugarske.

2.— Grupu generalnog opunomoćenika za privredu za zaštitu industrijskih objekata (ruski korpus	Oko	6000	ljudi
3,— Srpsku državnu stražu (policija)	Oko	20.000	„
4,— Srpske dobrovoljačke odrede	oko	16.000	„
5,— Rudare, železničbre i radnike u drugim preduzećima važnim za rat	Oko	160.000	„
6.— Nacionalnu službu za obnovu (srpska služba rada)	Oko	16.000	„
7.— Ostalo civilno stanovništvo u staroj Srbiji	Oko	3,100.000	lica
od toga u Beogradu	oko	300.000	„
u Banatu	oko	600.000	„
izbeglica (među kojima 86.000 napuštene dece)	oko	420.000	„

Banat je, kao što je poznato, prema staroj Srbiji zatvoreij, da bi njegovi viškovi poljoprivrednih proizvoda, uglavnom žitarica i uljarica, bili osigurani za potrebe Rajha kao i za po nalaziima naređene isporuke za Italiju i Grčku. Energično se primenjivallo načelo da se sve *ovdašnje* potrebe u pogledu hrane moraju osigurati iz *stare Srbije* od koje Rajh u ovom pogledu (osim uljarica) dosada ne očekuje nikakve isporuke. Ovo bi bilo, uprkos dkupacionim trupama i izbeglicama, pod normalnim uslovima moguće. Takođe i manjkovi nastali usled ustanka, jake zime, kasnog proleća, poplava, Ograničavanja obrađivanja takozvanog zaštitnog pojasa s obe strane najvažnijih železniokih pruga i drumova, kao i usled nedostatka setvenog semena mogli su, uz pomoć revnosne obrade zemljišta od strane srpskih seljaka, u priličnoj meri da se otklone. Ali ovde se ne radi toliko mnogo o jednom proizvodnom problemu nego o zadatku *obuhvaćanja* i *raspodele.*

Ovaj zadatak mije mogao dosada — u najmanju ruku za Beograd, Niš i pasivna područja — da bude rešen na zadovoljavajući način. Freduzete su neophodne mere za gazdinsko upravljanje ali se samo vrlo nepotpuno sprovode. Da li i koliko će se to u budućnosti promeniti danas se još ne može reći. To ima sledeće razloge:

1.— Seljak uopšte ništa dobrovoljno ne isporučuje, jer
   a) u prvom redu misli na svoje lično obezbeđenje,
   b) 'ima dosta novaca i zna da za to ne može više da kupi potrošnu robu (to, kao što je poznato nije »srpski« problem) i
   c) ne oseća se pobuđen da olakša rad vojne uprave.

2.— Ukoliko je seljak spreman da proda svoje proizvode, on ih radije prodaje po visokoj ceni na crnoj berzi nego da ih prodaje po najvišoj ceni firmama ovlaštenim od Centrale za žitarice i stoku.

3.— Do sada *nije bilo moguće* primeniti *efektnu prinudu za prodaju proizvoda* i *uspešan nadzor nad cenama,* jer nije bilo na raspolaganju nikakvih izvršnih organa. Za takve potrebe ne može se angažovati trupa. Feld- i krajs--komaodanture, uz pomoć vojne žandarmerije, rade, doduše, neumorno i sa vrednim pažnje uspehom na suzbijanju crne berze i na nadziranju cena; ali oni ne mogu s time da se poglavito bore, jer vojna žandarmerija, pored toga, ima druge zadatike.

Ovde *su potrebne mere* čije sprovođenje spada u nadležnost *srpske [Nedićeve] uprave.* Otkup žitarica i stoke je stvar Centrale za žitarice i Centrale za stoku, koje su potčinjene

srpskom Ministarstvu za ishranu i poljoprivredu. Firme koje su centrale ovlastile, kao i »Diris« (organizacija grada Beograda za [ishranu] kupovinu i raspodelu), a takođe i poljoprivredne zadruge treba da budu potpomagane od strane sreskih i okružnih načelstava. To isto važi i za referente zadužene za rad pri okružnim načelstvima koji treba da sprovode direktive Komesarijata za cene i nadnice.

Da stvaralačka sposobnost srpskog činovnika u upravi nemačke zahteve ionako ne može da zadovolji, to je jasno kao sunce. Da oni, baš kada nastoje da svoje dužnosti uredno izvršavaju, stavljaju na kocku svoj život, kao i živote svojih rođaka, činjenica je koja se ne može poreći. Ali, pre svega, oni nemaju mogućnost da prinudnim sredstvima sprovedu neophodno potrebne mere, jer nemaju na raspolaganju policijske snage. Srpska policija [državna straža] tek je poslednjih meseci formirana. Naoružanje i obuka nisu još završeni. — Osim toga, osnovni zadaci osiguranja još su uvek na prvom mestu. Ali, pre svega, do sada se nije mogla primiti unutrašnja politička odgovornost (a time u širem smislu i vojna) za upotrebu državne straže za prinudno rekviriranje žitarica. Ista okolnost bila je presudna da je onemogućavanje rada crne berze u Beogradu,' u svakom slučaju bolno za deo gradskog stanovništva koji je platežno sposoban, moglo da se sprovede tek pre kratkog vremena. Sada izgleda tako kao da je time suštinski privlačna tačka za ilegalnu kupovinu životnih namirnica u zemlji isključena i da je time rad firmi koje su ovlašćene za otkup po najvišim cenama olakšan. Osim toga sada je na traženje generalnog opunomoćenika za privredu oformljena u okviru Srpske državne straže Privredna policija, jačine 500 ljudi.

Vojna i politička pitanja ne mogu biti predmet ovog izveštaja ali ona, prirodno, znatno utiču na rad generalnog opunomoćenika za privredu.

Vojna uprava ne može da zameni sopstvenu upravu u zemlji. Srpskoj vladi izgleda za sada nesumnjivo razborito da ozbiljno sarađuje na ponovnom uspostavljanju koliko-toliko redovnog stanja. Što je ona mesecima bila nemoćna, ne može joj se to staviti na teret. Ako sada, iako opirući se, izvršava mere koje generalni opunomoćenik za privredu smatra potrebnim, to onda nije nikakva iznenađujuća činjenica na okupiranoj teritoriji. Ali ako sprovođenje preduzetih ili izdatih naređenja od generalnog opunomoćenika za privredu pretrpi neuspeh zbog toga što sopstvena egzekutiva ne može ili neće da sarađuje, onda iz toga proizilazi jasna granica

privredno-politiičke mogućnosti za uspeh. O tome je opunomoćenik za četvorogodišnji plan detaljno obavešten 1. jula 1^42. g. aktom br. 38768.

2. *Poljoprivreda i ishrana*

Žetva *1941. godine* bila je, kako u Banatu tako i u staroj Srbiji, najbolja za mnogo godina unazad.

Iz *Banata* u periodu od 1.8.1941. do 25.7.1942. godine moglo se staviti na raspolaganje Rajhu:

pšenice	/V.45/	t	
pšenice	27.260	t	za Grčku
pšenice	1.014	t	za Italiju
pšeničnog brašna	3.689	t	
kukuruza	56.244	t	
kukuruza	12.970	t	za Italiju
			za Mađarsku u zamenu
kukuruza	200	t	za serume protiv svinjske kuge
uljarica	18.389	t	
uljanih pogača	1.377	t	
mahunastih plodova	760	t	
šećera i suviš šećernih rezanaca	5.843	t	
pšenične mekinje	836	t	
jaja	6.779.160	kom.	
smrznutih jaja	17.800	kom.	

Namirnice su prikupljane prema direktivama generalnog opunomćenika za privredu. Transportovanje, uprkos deMmičnim osetinim saobraćajnim poteškoćama, moglo je uglavnom da se sprovede po planu. Slanje je usledilo na osnovu podataka Ureda Rajha za žitarice, masnoće i jaja.

Iz *stare Srbije* nije se očekivao izvoz poljoprivrednih proizvoda. Utoliko pre žetveni prinosi, pri normalnim Okolnostima, bili bi dovoljni da se takođe obezbede namirnicama gradsko stanovništvo i izbeglice, kao i teški radnici i vojska. Ali, usled nemira i nepostojanja sposobne srpske uprave, i izazvanih poteškoća u prikupljanju i raspodeli, to nije biilo moguće. Usled toga moralo se, prema vojnim načelima neophodnog minimuma, za ishranu Beograda, kao i za radnike preduzeća važnih za rat, obezbediti iz Banata hlebno žito. Namirnice za ishranu trupa morale su, čak pretežno, da se nabavljaju u Banatu.

Vermaht je, u vremenu od 1.10.1941. do 30.6.1942. god., sa čitavog nadležnog područja generalnog opunomoćenika za privredu, što znači iz stare Srbije i iz Banata, primio sledeće namirnice:

mesa i mesnih prerađevina	1.482.908 kg
živine	26.189 kg
ulja	170.036 kg
masti	222.305 kg
kromipira	3.457.317 kg
žitarica (pšenice, kukuruza, zobi, geršle, pirinča)	6.540 t
brašna, griza, majcene, oljuštenog ječma, itd.	3,660.415 kg
testenina i peciva	445.899 kg
mahunastih plodova	76.559 kg
šećera	745.692 kg
bombona	147.551 kg
voća	346.449 kg
povrća	2,297.965 kg
konzervi voća i povrća	68.970 kg
marmelade	327.914 kg
jaja	6,148.647 kom.
sira i švapskog sira	56.590 kg
meda	2.207 kg
vina	5,618.685 1.
rakije	413.889 1
piva (od 10.12.41. do 30.6.42)	54.614 hl
ciaareta	884,681.925 kom.

Osim toga iz vojnih i vojnoprivrednih razloga moralo se staviti na raspolaganje:

13.750 t pšenice za minimalnu ishranu Beograda
3.265 t kukuruza za minimalnu ishranu Beograda
2.180 t pšenice za radnike preduzeća važnih za rat
140 t brašna za radnike preduzeća važnih za rat
1.100 t pšenice za Komandu transporta u Solunu za ishranu grčkih železničara
250.000.000 kom. cigareta za ratne zarobljenike.

U *1942. godini,* kako u Banatu tako i u staroj Srbiji nece biti zasejana 1/3 obradive površine.

U Banatu nije bilo moguće da se zaseje žitaricama 200 do 250.000 'ha obradive površine za žitarice (koliko se ova površina mogla iskoristiti za sejanje krmnog bilja jos danas nije moguće da se utvrdi). To je posledica poplave koja se ovde, prema Obimu i trajanju, nije dogodila od pre 70 goamd

i umnogome je izazvana time što su Rumuni na njihovoj granični bezobzirno otvorili brane i probili nasipe. O pojedinostima je tada detaljno izveštavano. Usled pozivanja u vojsku folksdojčera, u SS diviziju »Princ Eugen«, razumljivo da će proizvodna sposobnost banatske poljoprivrede biti isto tako vrlo smanjena. Prilično je povećano sejanje uljarica i to od 29.000 ha na 50.000 ha (propagandna aktivnost akcionarskog društva »Oleum« iz Pančeva).

Takođe i stara Srbija imala je velike štete od velikih poplava baš na najboljim područjima, tj. u Mačvi i dolini Morave. Uz to i posledica naređenog ograničavanja obrađivanja takozvanih zaštitnih pojaseva, kao i nedostatak setvenog semena (ustanici uništili i za ishranu koristili setveno seme). Na osnovu toga proizilazi veliki manjak u kukuruzu i pšenici čiji obim se još ne može proceniti. Nasuprot tome povećane su površine zasejane krompirom od oko 20.000 ha na 65.000 ha i uljaricama od Oko 2.000 ha na 20.000 ha (propagandna aktivnost Uljoroda).

Nadalje, treba imati u vidu da će nedostatak mašina, pogonskog maziva i goriva, poteškoća nabavke obuće, smanjenje fonda stoke za vuču i ponovna uzimanja konja za vojne potrebe umnogome otežati kako obrađivanje zemlje tako i žetvene radove za *celo* nadležno područje.

O mogućnosti intenziviranja poljoprivrede za sada ne može biti govora.

S druge strane može se kanstatovati da je obrađivačka delatnost — i u staroj Srbiji — ove godine izvanredno živa. Čak i u samom Beogradu zasejane su sve dosada neiskorišćene površine. Utoliko je stanovništvo iz ustanika i surove zime izvuklo pouku.

Uzimajući u obzir sve napred navedene činjenice može se za žetvu 1942. g. dati s'ledeća *prognoza:*

	Banat		Stara Srbija	
	zasejana površina	procena prinosa	zasejana površina	procena prinosa
pšenica	140.000 ha	140.000 t	400.000 ha	320.000 t
kukuruz	185.000 ha	222.000 t	600.000 ha	600.000 t
ječam, zob, raž	5.000 ha	5.000 t	150.000 ha	90.000 t
		367.000 t		1,010.000 t
suncokret	50.000 ha	40.000 t	15.000 ha	10.500 t
soja	500 ha	400 t	5.000 ha	3.500 t
		40.400 t		14.000 t

Prema ovome, mora se težiti da se omogući sledeći izvoz:

200.000 t žitarica (pola iz Banata i pola iz stare Srbije)

35.000 t uljarica

20.000 t krmne hrane.

Za prihvat ove žetve, ukoliko je to ovde uopšte moguće, preduzete su potrebne mere, i to kako zakonskim propisima tako i pripremama za otkup. Što se tiče pojedinosti u vezi toga, ukazuje se na izveštaj dostavljen opunomoćeniku za četverogodišnji plan pod br. Wd. 5E, 200/3 od 3.8.1942. g. Iz toga proizilaze i detalji o problemima, koji još nisu konačno *rešeni,* u vezi sa mag^cinskim prostorom i uređajima za sušenje.

Verovatna proizvodnja mesa i masti može da se ceni samo na osnovu dosadašnjeg iskustva. Za vreme dosadašnje Okupacije osiguranje mesom iznosilo je u prošeku 517 t mesečno. To za godinu dana iznosi oko 6.200 t. Osiguranje masnoćama (mast, slanina, loj, maslac) u vremenu dosadašnje okupacije iznosilo je u prošeku 44.000 kg mesečno. Iz toga se može zaključiti godišnji prinos od o'ko 630.000 ikg.

Od berbe duvana 1940. god. otpremljeno je u Rajh 1,3 milion kg. U 1941. god. ukupno je obrano 650.000 kg. Berba u 1942. g. iznosiće u Banatu oko 1,3 milion kg (odgovara prinosu ranijih godina) a u staroj Srbiji oko 3 miliona kg (utrostrueenje proizvodnje prema predratnom vremenu, usled povećanja zasejani'h površina na dosadašnjim neobrađenim površinama).

3. *Rudarstvo*

0 razvoju rudarstva opunomoćenik za četvorogodišnji plan i Odeljesnje za rudarstvo Ministarstva privrede Rajha od juna 1941. god. podrobno su svakog meseca obaveštavani.

Nastale poteškoće, koje su se prvih nedelja Okupacije Srbije manifestovale usled promene rukovodstva, nezaposlenosti, trvenja u pogledu materijalnog obezbeđenja, mogle su, preduzetim merama od strasne generalnog opunomoćenika za privredu skoro kod svih rudnika da se otklone, osim kod razorenog rudnika bakra u Boru, u toj meri da je eksploatacija u julu 1941. god. često već dostizala predratni nivo, što je omogućilo upućivanje većih količina koncentrata i metala u Rajh. Nemiri siu prouizrOkovalii osetan nagli preokret. Ustanici su planski napadali mnoge rudnike da bi onemogućili proizvodnju i da bi pribavili potreban eksploziv za sabotažne akcije. Od avgusta do decembra 1941. god., sa

izuzetkom rudnika u Boru, Trepči i Majdanpeku, svi pogoni suystali; više njih (pre svega rudnici antimona) je tako razoreno da je za njihovu obnovu bilo potrebno mesec dana rada. Osim toga, rušenje mostova u dolini Ibra, koji će tek u jesen ove godine biti ponovo opravljeni, umnogome je otežalo i usporilo otpremanje proizvoda iz Trepča Mines Ltd.

Jedna druga i naročito osetljiva poteškoća u rudarstvu je stalni nedostatak kvalifiikovane radne snage kao i prepreke za dovoljno o'beZbeđenje snabdevanja rudara (uporedi odeljalk 1. ovog izveštaja).

Pojedinačno o rudnicima o kojima vodi brigu generalni opunomoćenik za privredu treba reći sledeće:

A. *Rudnici u Srbiji*

1. »Bor« — Akcionarsko društvo rudnika i topionice bakra.

Angažovanjem svih snaga i zahvaljujući krajnje uspešnoj saradnji Akcionarskog društva »Preussag« i »Monsfeld«, uspelo je da se potpuno razoren kombinat u srazmerno kratkom vremenu opet pusti u pogon i da se pri tome poveća i njegova proizvodna moć. Najveće poteškoće pri tome bile su da se, prilikom" nabavki novih mašinskih uređaja, premoste, usled nemira i nevremena, vrlo otežane mogućnosti transportovanja. Pos'lednjih dana oktobra 1941. god. moglo se opet započeti sa eksploatacijom rude; u prvoj polovini novembra 1941. g. topionica je opet puštena u rad, pre svega samo za proizvodnju bakrenca. Posle dovršenja novog konverter-uređaija bilo je omogućeno da se 8.4.1942. god., dakle posle tačno jednogodišnjeg prekida, započne sa proizvodnjom blister-bafera. Kombinat danas dnevno iskopa 1500 t rude i za mesec dana proizvede 3.300—3.600 t bakra.

2. *Rudnik olova i cinka i topionica Trepča Mines Ltd.* (imovina neprijatelja) nalazi se pod komesarskom upravom.

Ovaj rudnik naročito trpi zbog političke zategnutosti ^između Albanaca i Srba. Usled terora Albanaca, mnogi srp-* ski radnici ne usuđuju se više da dolaze na rad. Osim toga, snabdevanje uigljem, koji se mora dopremati iz rudnika ug-• lja Kosovo, a koji se nalazi na novoalbanskom području, bilo je, naime, otežano u zimskom periodu. Usled ovih okolnosti nije se mogao dostići raniji učinak u eksploataciji od •'46—^50.000 t mesečno već samo prosečno 30.000 t mesečno.

72*

3. *Nemačko rudarsko-topioničarsko društvo antimon A.D.* (Preussag).

Najslavniji rudnik i topionicu ovog društva, Zajaču, i, pod komesarskom upravom istog društva, rudnik Krupanj (imovina neprijatelja) uništili su ustanici potpuno u leto prošle godine. Posle smirivanja područja pristupilo se odmah obnavljanju istih, tako da će topionica Krupanj krajem jula 1942. god. a topionica Zajača u avgustu 1942. god. raditi/ punim kapacitetom. Za sada rade samo rudnici kao i topionica Lisa kod Ivanjice.

4. *Nalazišta hroma kod čačka, Raške i Drenice* koja su pod starateljistvom A.D. Krup (srpski vlasnici).

Ova nalazišta, usled ustanka i jake zime, mogla su tek u aprilu 1942. g. opet da počnu sa proizvodnjom i ukupna proizvodnja im je neznatna, oko 300 t mesečno.

5. *Rudnik pirita i limonita Majdanpek.* (Oberung, Rudarsko-topioničarsko A.D.)

Preduzeće je prvo stradalo od ustanika, a kasnije od nevremena (utovarnu luku na Dunavu kod D. Mi'lanovca razorio je led) tako da je normalnu eksploataciju i otpremanje rude bilo moguće postići tek u junu 1942. godine.

6. *Rudnik gvozdene rude Rudna Glava* (Preduzeća Rajha H. Gering A.D., rumunsko učešće)

je od početka ustanka van pogona. Otpremanje rude u izveštajnoj godini nije uopšte bilo moguće zbog nedostatka transportnih sredstava. Ponovnu eksploataciju za sada priprema Rudarska zajednica iz Vitkovice i sa radom treba da se počne tokom meseca avgusta 1942. godine.

7. *Rudnici magnezita.*

Oba rudnika magnezita: Emilka (belgijsko društvo) i Magnezit Šumadija (srpsko društvo sa francuskim kapitalom) kod Čačka toliko su usled ustanka, stradali, da tako malim preduzećima više nije bilo moguće ponovno otpočinjanje sa radom sopstvenim snagama. Akcionarsko društvo magnezit Jugoistok iz Berlina počelo je od aprila 1942. god. da otkupom ili dugoročnim zakupom objedinjava u jedinstveno preduzeće ova dva rudnika kao i obližnja nalazišta magnezita. Radovi u rudniku »Ivan« Magnezita Šumadija A.D. su već od maja 1942. god. u toku. Susedni rudnik Srezojevci treba u najskorije vreme da počne sa radom.

8. *Udruženje rudnika azbesta Jugoistoka A.D.* (Nemačko az- \ best-cement A.D. Berlin — Rudow.)

Usled ustaničkog pokreta i posle toga nastale zime, istraživački radovi u Korlaću kod Raške (dolina Ibra), u Kos. Mitrovici i Preševu, koji su bili prekinuti u junu 1941., ponovo su nastavljeni tek u aprilu 1942. godine. U Kos. Mitrovici je u izgradnji jedan mali uređaj za ispiranje rude koji bi u avgustu mogao početi sa radom i izvršiti odabiranje azbestne rudače iz Preševa kao i sa novih istraživačkih rejona kod Kačanika i Đevdelije. U glavnom pogonu u Korlaću planira se izgradnja jedne velike separacije, ali, s obzirom da tamošnja rudača ima mali procenat azbesta a cena građevinskih radova je još neizvesna i nezna se da li će ovaj plan moći da se ostvari.

9. *Rudnik Iiskuna Prokuplje,* koji pripada firmi »Possehel i Co.«, Hamburg, posle dužeg zastoja u radu, zbog ustanka i zime, započeo je ponovo sa radom u martu 1942. godine.

B. — *Rudnici u novoj Bugarskoj:*

1. Pod komesarskom upravom nalaze se rudnici hromne rude:

a) *Allatini Mines Ltd.* (imovina neprijatelja), *Ljuboten A.D.* (engl. jug. nem. kapital) i *rudnik Lojane* (Allatini Mines Ltd.);

b) rudnici hromne rude *Nemačko-bugarsko akcionarsko društvo hromne rude »Hromag«* (pola preduzeća Rajha H. Gering, pola Krup) *Jezerina i Brezovica* (zakupljeno), *Valandovo i Preševo.*

Svi rudnici — posle opravke nekih uređaja koji su uništeni u ratu kod Allatini Mines Ltd. — imali su u izvestajnom periodu normalnu proizvodnju koja je od februara 1942. god. u osetnom porastu, kako u pogledu eksploatacije rude tako i u otpremanju rudače u Rajh.

Kod Allatini Mines Ltd. izgrađene su dve žičare i put dužine 10 km. Predviđeno je da se izgradi 4 km duga šumska žel. pruga za transport rude od Lojana do utovarne stanice. Za otpremanje zalihe rude od preko 30.000 t koja se nalazi kod rudnika Jezerina, Organizacija Tot je, začuđujuće brzim radom pod vrlo teškim Okolnostima, skoro dovršila 30 km

dugu železničku prugu i put. Kod Zostova je počela gradnja postrojenja za separaciju rude hroma koje pripada firmi Krup.

Neodgovarajuće i protivrečne predstavke i direktive raznih berlinskih nadleštava nisu sprečile gl. opunomoćenika za privredu da, uz saglasnost opunomoćenika za četverogodišnji plan, dopremi sve dobijene količine rudače u Rajh. Rezulitat/je bio da su predviđene količine ne samo premašene, nego je ponovo primećeno nastojanje da se uspori dovoz siromašnije rude hroma.

2. — *Rudnik moiibdena Mačkatica,* koji pripada Jugomontan A.D.

Pošto su istraživački radovi na tom nalazištu pokazali veoma povoljne rezultate (vidljive rezerve rude 300.000 t sa prosečnom sadržinom od 0.12% moiibdena), počela je izgradnja žičare i separacije sa 600 t proseonog dnevnog kapaciteta, kao i električne centrale. Radovi su, uz angažovanje Organizacije Tot, tako napredovali da se može računati da će proizvodnja koncentrata moiibdena početi u OktObru 1942.

3. — *Rudnik olova Zletovo,* koji pripada Trepča Mines Ltd.

Ovaj rudnik, koji je godinama bio zatvoren, ponovo je osposobljen i počeo je sa radom u oktobru 1941. U junu 1942. već je postignuta mesečna proizvodnja od 626 t koncentrata olova.

4. — *Rudnik antimona Bujanovo,* koji pripada Antimon A.D. (južno od Vranja).

Rudnik služi za proširenje sirovinske baze topionice antimona Lisa.

5. — *Rudnici liskuna firme Possehel i Co.* kod Prilepa.

Ti rudnici su imali normalnu proizvodnju.

6. — Mali *rudnici magnetita Vardar* i *Pčinje* koji se nalaze severozapadno od Velesa, s obe strane Vardara, dodeljeni su u aprilu 1942. Magnezit A.D. Jugoistok radi prepraVki. Oba rudnika su, zbog nedostatka peći, proizvodili samo sirovi magnezit.

Sledeći pregled pokazuje rezultate koje su pomenuti rudnici postigli u godini za koju se podnosi izveštaj, kao i predviđeni povećani *program* proizvodnje za period od 1. jula 1942. do 30. juna 1943.

	Eksploatacija odn. proizvodnja 1.7.41 — 30.6.42.	Otpremljeno u Rajh 1.7.41—30.6.42.	Planirana proizvodnja za 1.7.42 — 30.6.43.
Bakar, blister i cementni	10.825 t	10.445 t*	45.000 t
Olovo kao omekšano u topionici, sirovo • i koncentrat	36.447 t	33.900 t	48.000 t
Cink kao koncentrat	10.980 t	15.800 t*	18.000 t.
Hrom-metal kao koncentrat i kao mineral u komadima	17.740 t	12.600 t	21.700 t
Antimon-metal	685 t	800 t	1.500 t
Molibden	—	—	72 t°
Bizmut	28.021 kg	33.835 kg*	30.000 kg
Zlato	498 kg	498 kg	2.025 kg
Srebro	15.354,54 kg	15.229,76 kg	78.000 kg
Sumpor kao pirit	32.400 t	33.100 t*	95.000 t
Liskun	443 t	352 t	500 t
Magnezit sirov	613 t	541 t*	
kaust. pečen	67 t	265 t	6.000 t

Predviđena je sledeća izgradnja:

1. — Bor:

a) Preorijentacija sa podzemnog na površinski kop. Skretanje potoka Borska reka. Angažovanje Organizacije Tot.
b) Izgradnja postrojenja separacije za 4000 t rude dnevno (do juna 1944. dalja izgradnja za kapacitet od 6.000 t rude dnevno).
c) Postrojenje plamenih peći za preradu koncentrata.
d) Izgradnja električne centrale na bazi lignita u Kostolcu radi pokrivanja povećanih potreba rudnika i topionice. Završetak krajem 1943.
e) Podizanje dalekovoda 110000 volti Kostolac — Bor. Završetak u jesen 1943.
f) Izgradnja pruge Bor — Kostolac i puta Žagubica — Bor. Angažovanje Organizacije Tot. Završetak pruge u novembru 1943, a puta u jesen 1942.
g) Podizanje postrojenja za dobijanje sumporne kiseline iz gasova za prženje. Završetak krajem 1944.

* = proizvodnja i stare rezerve u skladištu
° = početak isporuke u novembru 1942, mesečno 9 t

2. — *Rudnik moiibdena Mačkatica* (pripada Jugomontanu). Izgradnja žičare, električne centrale i separacije za prosečni kapacitet od 300 t dnevno. Završetak krajem oktobra 1942. Zatim proširenje separacije za 600 t •dnevno. Puštanje u pogon početkom 1943, a ako stignu na vreme poručene mašine i ranije.
Ukoliko u toku ove godine radovi na istraživanju, kopanju i bušenju pokažu da postoje dovoljne rezerve rude za dalju izgradnju postrojenja separacije, planirano je da se separacija proširi u 1943. godini na 1500 tona dnevno.

3. — *Rudnik olova Avala* (pripada rudniku bakra Bor). Radi iskorišćavanja oko 100000 t rezervi rude u rudniku Avala *koji do sada nije radio* planirano je da se izgradi postrojenje separacije kapaciteta 50 t dnevno, a kasnije za 100 t *dnevno.* Mašine koje su za to potrebne mogu se, uglavnom, dobiti iz srpskih rezervi. Pripreme za prevoz ruide i izgradnja separacije verovatao će biti završeni do. juna 1943.

4. — *Rudnik olova Zletovo* (pripada Trepča Mines Ltd.). Planirano proširenje separacije za duplo veći kapacitet do jula 1943.
Tada će se moći isporučivati 16000 tona olova dnevno u Obliku 75% koncentrata.

5. — *Alatini Mines Ltd.*
Organizacija Tot ugrađuje dve žičare koje su isporučene. Dovršenje u avgustu. Zatim je predviđeno da se izgradi 4 km pruge za transport rude od Lojana.

6. — *Krupova separacija hromove rude u Zostovu.*
Izgradnja zgrade separacije je, dobro napredovala. Obećana je isporuka mašina za mart 1943. Verovalno će početi sa radom u avgustu 1943.

4. — *Rudnici uglja.*

Stanje na tom području nije ni malo povoljno. U toku ustanka cilj bandi bio je da obustave rad rudnika uglja. U novembru 1941. je zbog toga opala eksploatacija kamenog i mrkog uglja na 26000 t mesečno, a to je oko 25% normalne proizvodnje. Pošto se, zbog teške situacije sa ugljem u Rajhu, nisu mogle obezbediti rezerve uglja za železnice, nedeljama je skoro sve male količine uglja dobijene iz srpskih rudnika koristila železnica. Isporuka ostalim potrošačima bila je duze vremena potpuno obustavljena. U toku cele zime nije ostalo ništa za ogrev.

Štete koje je prouzrokovao ustanak nisu ni danas otklonjene. Kvalifikovani radnici koji nisu Srbi, a bili su zaposleni u rudnicima uglja, napustili su zemlju. Ustanici su porušili najveći rudnik kamenog uglja »Rtanj« i on još nije počeo sa radom. Rudnik »Iba-r«, koji takođe spada među najveće, odsečen je i danas od žeiezničkog saobraćaja zbog rušenja mostova u dolini Ibra i zbog toga radi smanjenim kapacitetom samo za lokalne potrebe. Situacija u pogledu ishrane je krajnje teška u većini pogona, a skoro svi se nalaze na području gde je poljoprivreda slabo razvijena.

Od januara do juna 1942. mesečni prošek dobijenog uglja je iznosio: 42000 t kamenog uglja i 35000 t lignita. Prosečne mesečne potrebe su 110000 t kamenog i mrkog uglja i 50000 t lignita. Te su cifre već znatno smanjene u odnosu na normalnu potrošnju. Nije uzet u obzir ugalj za ogrev.

Prema tome je u periodu od januara do juna 1942. nedostajalo 68000 t kamenog i mrkog uglja i 15000 t lignita. Te količine su delimično mogle biti pokrivene iz uvoza.

U tom periodu je u prošeku uvezeno:

Iz. Rajha:

za železnice,	20.360 t uglja
za ostale potrošače,	500 t „
za rudnik bakra Bor i ostale pogone važne za vojsku	6.700 t „

Iz Bugarske:

za železnice i Upravu za vojni smeštaj	8.000 t „

Iz Hrvatske i Rumunije su uvezene samo neznatne količine.

Ukoliko se nestašica nije mogla pdkriti uvozom, morala se upotreba ograničiti najoštrijim merama štednje. Snabdevanje električnom energijom je znatno smanjeno. U toku zime nekoliko nedelja je preko dana bila u Beogradu potpuno obustavljena struja. Industriji cementa se, i pored hitnih potreba, nije moglo isporučiti ni malo uglja. Pogoni vojne industrije nedeljama nisu radili. Za ogrev nije ostalo ništa.

Poboljšanje se može postići samo povećanjem proizvodnje. Svim sredstvima se nastoji da se eksploatacija ponovo dovede na normalno stanje od 100000 t kamenog i mrkog uglja i 40000 t lignita. Odlučujuće je pri tom da li će še moći dovesti potrebni rudari. Sa strane uprave preduzete su sve mere u tom pravcu. Predviđena je radna obaveza za rudare. Nadnice su od 1. jula 1942. prosečno povećane za

40% da bi se izravnale sa ostalim. Zatim je uz pomoć »Monsfeld A.D.« i firme »Polensky« i »Zöllner« organizovan Obiman površinski kop lignita kod Kostolea kojli od oktobra treba da isporučuje dnevno 1500 t lignita. Time bi se mogle u izvesnoj meri pokriti potrebe Banata i beogradske električne centrale, kao i minimum za ogrev.

Uvoz uglja iz Rajha će, prema sporazumu koji je sklonv ljen sa »Rajhsverajnigung Kale« [Reichsvereimigung Kohle], ostati u dosadašnjim okvirima, ukoliko se budu mogle savladati teškoće u pogledu transporta. Izvesne količine uglja uvoziće se sledećih meseci samo iz Bugarske. Prilikom poslednjih pregovora vlade, u maju 1942, ugovorena je za sledeće mesece 1942. isporuka od ukupno 116.000 t bugarskog uglja. Taj ugalj je skoro isključivo namenjen za potrebe Uprave za vojni transport i Uprave za vojni smeštaj.

I pored visoke kalorične vrednosti uvezenog nemačkog i bugarskog uglja, i dalje će vladati nestašica u kamenom i mrkom uglju. Ta nestašica će se jedino ublažiti strogom štednjom kod potrošača koji su manje važni za vojnu privredu. Istovremeno se na taj način nastoji da se potrošači kamenog i mrkog uglja preorijentišu na lignit.

5. — *Šumarstvo i drvna industrija*

Srpske šume su pretežno listopadne (uglavnom bukva), zauzimaju oko 24% ukupne površine zemlje i većinom se koriste neracionalno. Neograničena ispaša u mladim šrmama, velike nezaštićene površine i nedozvoljena seča pokazuju slabo razumevanje i negovanje. U srazmeri s time je i plodnost: prirodno obnavljanje šuma je daleko ispod normalnog. Proizvodnja ne može da poikrije potrebe zemlje. Oduvek je Srbija uvozila drvo. Iz susedne Bosne i Hrvatske, koje su bogate šumom, uvozilo se naročito meko drvo koga skoro uopšte nije bilo.

Skoro nerešiv problem bilo je pokrivanje potreba Vermahta, rudnika, železnice, građevinarstva itd. Prvi zahtev bio je da se znatno poveća seča, zavede stroga podela drvetr i plansko usmeravanje prodaje.

Količine ogrevnog drveta i građe koje još nedosta nadoknađuju se u tekućoj privrednoj godini putem oporezivanja u drvetu pojedinih posednika šuma. Ukoliko posednik ne udovolji svojim obavezama, određuje se neka privatna firma za preradu drveta da izvrši seču u visini poreza iskoristi drvo. Šume korporacija i privatne šume (78% od ukupne površine pod šumama) potpadaju pod Državnu šumsku upravu. S druge strane morale su se i privatne firme

ukyučiti u državne revire da bi sopstvenom radnom snagom izvršili otkup i prevoz.

Dok drveta za *pragove, jamskog* i *ogrevnog* drveta, kao i *oblica od tvrdog drveta,* koje prerađuju pilane, ima u zemlji u dovoljnoj količini (300.000 šum. metara), dođe se oblice od *četinara* moraju nabavljati pod najtežim uslovima iz hrvatskih i crnogorskih šuma koje se nalaze zapadno i jugozapadno od Srbije. Drvo je već posečeno (120.000 šumskih metara) i pripada srpskim firmama. Organizacija Tot .je na sebe preuzela transportovanje i obezibeđenje. Posle dužih pregovora dobijeno je od Hrvatske odobrenje za izvoz.

Od najveće važnosti je snabdevanje Banata i Beograd" *ogrevnim* drvetom. Ono nije obezbeđeno ni za narednu zimu. Za Banat je potrebno 200.000 m^3 a za Beograd 400.000 m^3. 'Ogrevno drvo je neophodno za pumpe, sušare za kukuruz, •mlinove i pekare u Banatu, kao i za pekare i vojsku u Beogradu. S obzirom na situaciju koja vlada u pogledu uglja, ogrevno drvo se mora nabaviti i za nadleštva i domaćinstva.

Za navedene potrebe od 600.000 m^3 ogrevnog drveta posečeno je u Srbiji 400.000 m^3. Ostatak je takođe mogao biti pokriven kontingentom iz Srbije. Međutim, privremeno . su islkrsle teškoće oko izvoza iz šuma, jer se ne može Obezbediti dovoljno hrane za radnike. Iz vojnih razloga odbijen je predlog da se jedinice SS-divizije »Princ Eugen« aniga- ^ žuju za transportovanje, bar za ogrevno drvo za Banat. Sada će se pokušati da se angažuje narodnosna građevinska služba [folksdojčerska].

Sa stanovišta nemačke ratne privrede, srpsko *skupo-* ' *ceno* drvo ima veliki značaj. Povećanjem seče i strogim ograničenjem upotrebe u zemlji biće omogućeno da se ubuduće izvezu u Nemačku znatne količine tog drveta.

•6. — *Ostala prerađivačka industrija*

Ta industrija je radila isključivo za vojsku, policiji' . fabričku zaštitu, rudare i seosko stanovništvo (pre svega Banata), kao i za izvoz u Rajh. Za potrebe srpskog stanovništva jnije skoro ništa ostajalo.

S. Nemačke porudžbine dostižu sada vrednost od oko 15 mdliona RM, a od toga otpada na isporuke naoružanja 11,6 •miliona RM.

Na komandnom području sada postoji 29 većih novoiasnovanih ili preuzetih srpskih firmi, čiji se kapital nalazi potpuno ili pretežno u nemačkim rukama. Većina tih firmi fcavi se uvozom i izvozom *železa i metala.*

Potrebe za rat mogle su u izvesnoj meri biti pokrivene do kraja juna 1942. Međutim, sada su iskrsle ozbiljne poteškoće. Zalihe železa u trgovini su pri kraju. Tromesečni kontingent smanjio! je gl. opunom.[oćenik] za privredu sa 5000 na 3000 t. Na taj kontingent naračunatto je 1250 t železa i čelika koje su isporučivane van kontingenta kranjske industrije železa i čeličane Streiteben svaka tri meseca. Industrija železa u Srbiji sastoji se samo iz topionice i valjaonice »Sartid« u Smederevu. To preduzeće, kojim sada rukovodi Oto Volf [Otto W0lff], svojom proizvodnjom pokriva porudžbine Vermahta. Pri takvoj situaciji morao je biti odbijen hitan i opravdan zahtev Uprave za vojni transport na 2000 t za treći kvartal 1942. godine. Takođe nisu pokrivene važne potrebe u železu i čeliku za postavljanje i proširenje sistema pumpi u Banatu (2000 t). Iz toga proizilazi potreba da se za većinu proizvoda važnih za rat upućuju pojedinačni zahtevi nadležnim berlinskim ustanovama.

Predivo

Na tom polju sve mere takođe služe isključivo oružanim snagama, policiji, fabričkoj zaštiti, kao i radnicima u pogonima važnim za rat i poljoprivredi. U tu svrhu je do sada stavljeno na raspolaganje:

1.051.700	m	štofa
306.100		ćebadi
74.000		vreća od kudelje
48.000	v	peškira
45.000		slamarica i jastuka
54.700	m	kudeljnih užadi
42.500	m	kudeljnih opasača
346.000	m	kanapa
5.461.900	m	konca.

Osim toga je seosko stanovništvo u Banatu dobilo tekstila u vrednosti od 1 milion RM. Potraživanja za srpske dobrovoljačke odrede i narodnu građevinsku službu u količini od 279.600 m štofa, 18.000 ćebadi i 24.000 slamarice i jastuka nisu mogla biti ispunjena. Isto važi i za razne zahteve vojnih intendanaita, naročito u pogledu stOlnjaka i peškira. Takođe je bilo nemoguće da se isporuči letnja odeća za Organizaciju Tot i fabričku zaštitni. Fabrička zaštita je to u međuvremenu dobila od Vermahta.

Za civilne potrebe ne izrađuje se više tekstil. Stanovništvo većih gradova je sa svojim kartama za tekstil upućeno na zalihe u trgovini koje su veoma proređene posle oživljavanja pojedinačne trgovine kojom se bave pripadnici Vermahta i drugi Nemci i posle transportovanja boljih materijala u Rajh. Seosko stanovništvo mora se samo ispomagati.

Pamuka i pamučnog konca nema više. Iz Rajha se uvozi 105 t u zamenu za 450 t starih krpa. Od sirovina nedostaju samo vuna i konoplja. Od ovogodišnje striže ovaca verovatno će se prikupiti 700 t vune. Od toga 400 t ide u Rajh, dok će se 300 t preraditi ovde. Iz prošlogodišnje žetve dobijeno je 2150 t kudeljnih vlakana. Od toga je 850 t otišlo u Rajh, dok se 1300 t moralo upotrebiti za užad za žetvu, kao i za Vermaht i opremu drugih formacija.

Prerada kože

Karakteristično je to što je Srbija još ranije bila upućena da 40% svojih potreba u koži pokriva iz uvoza, što je sada otpalo. Već zbog toga se situacija pogoršala, što onemogućava da se civilno stanovništvo snabdeva kožnom Obućom i da se bar minimalno obezbedi snabdevanje jedinica službe bezbednosti, rudara i seoskog stanovništva. Već se vide poslediee koje iz toga proizilaze za rudarstvo i poljoprivredu.

Svi pokušaji da se nestašica kože nadomesti proizvodnjom druge vrste obuće (gumeni opanci od prikupljenih gumenih otpadaka, cipele sa drvenim đonom) nisu mogli da popune praznine.

Do sada je moglo biti stavljeno na raspolaganje jedinicama bezbednosti i rudarima samo 26.000 pari radne obuće, 10.000 pari cipela sa drvenim đonom, 1.600 pari opanaka i 5.750 kg kože za donove. Trenutno nedostaje 17.000 pari cipella sa kožnim đonom i 32.000 pari cipela sa drvenim đonom. I pored toga je u poslednjih 6 meseci izvezeno u Rajh:

153.000	kg	kožica
80.000	kg	koža
21.500	kg	kože za donove.

Rajh i dalje očekuje 30.000 kg koža. Ipak će se urnesto „traženih 500 t kožica moći isporučiti samo 350 t. Na tom polju postoje takođe velike poteškoće. One se ne mogu savladati odobravanjem povećanja cena.

Građevinski materijal

Zbog nestašice diva i uglja trpi proizvodnja *cigala i ćrepa.* Radi samo 30% ciglana. Pošto se malom proizvodnjom ne mogu pokriti ni najhitnije potrebe vojne privrede, uveliko se koristi stara cigla porušenih zgrada, iako ne iodgovara uobičajenim normama.

Nasuprot godišnjim potrebama od 70.000 t cementa — grubo procenjeno — za izgradnju rudnika, održavanje mostova, puteva i vojnih objekata stoji proizvodnja od

do sada mesečno	1.800 t
od avgusta mesečno	3.000 t
od septembra mesečno	5.000 t.

Tu dolaze i potrebe Organizacije Tot koje su do sada pokrivane uvozom iz Hrvatske.

Prozorskog stakla ima još samo toliko koliko je ostalo u magacinima trgovina. Zbog nestašice uglja još ne radi jedina fabrika stakla sa godišnjim 'kapacitetom od 2 miliona m^2 prozorskog stakla.

Proizvodnja hartije

Dosadašnje potrebe su uglavnom pokrivane sopstvenom proizvodnjom. Zahvaljujući postojećim zalihama mogle su da se preuzmu razne porudžbine Raj'ha za štampanje.

Otpad

Od jula 1941. uspešno je vršeno sistematsko prikupljanje starog tekstila i otpadaka. Od toga je 1/4, koja nije bila hitno potrebna Srbiji, otpremljena u Rajh.

7. — *Snabdevanje naftom*

Srpski kontingent pogonskog goriva iznosio je u periodu od 1.9.1941. do 30.4.1942. godine 300 t mesečno karburator-goriva i 400 t dizel-goriva. Od maja 1942. iznosio je za obe vrste goriva po 500 t mesečno. Prema tome je od 1.9.1941. do 31.7.1942. moralo biti isporučeno 3.900 t kartaurator-goriva i 4.700 t dizel-goriva. Međutim, stiglo je samo 3.400 t karburator-goriva i 3.000 t dizel-goriva. Kod dizel-goriva je, dakle, nastao manjak od 1.700 t u odnosu na utvrđeni kontingent, tj. 37% od ukupne količine.

Pošto je Srbiji potrebno bar toliko goriva koliki je utvrđeni kontingent, glavni opunomoćenik za privredu je, zbog stalno manjih isporuka dizel-goriva, bio prisiljen da gorivo pozajmljuje od Vermahta. Sada dugovi Vermahta iznose 310 t dizel-goriva.

Za mesec *juli i avgust,* tj. za sezonu žetve i vršidbe, gl. opunom.[oćenik] za privredu raspolaže uglavnom količinama *karburator-goriva* koje odgovaraju *kontingentu* utvrđenom od Ministarstva privrede Rajha. *Dizel-gorivo,* koje je u prvom redu potrebno za pogon mašina za žetvu i vršidbu, za snabdevanje rudnika i za Organizaciju Tot, nije posle 30.6.1942. *uopšte* dostavljano redovnim putem gl. opunomoćeniku za privredu. To je verovatno posledica preraspodele koju je Ministarstvo moralo da preduzme zbog vojne situacije.

Gl. opunom. za privredu je preduzeo sledeće mere radi fcbeibeđenja žetve i za snabdevanje rudnika:

1. — Uzeo je na kratkoročni zajam 100 t dizel-goriva od firme »Agip« koja radi u korist Italije;
2. — Vlasnicima mašina za žetvu i vršidbu u Banatu i Srbiji dodeljeno je za žetvu i vršidbu u 1942. godini umesto dizel-goriva preko 600 t petroleja, mada je ta količina bila određena za osvetljenje za sledeću jesen i zimu;
3. — za parne mašine u Banatu obezbeđeno je 3.000 t lignita.

Poslednje dizel-gorivo je pretežno dodeljeno poljoprivredi, rudnicima hroma u Makedoniji i Grčkoj i manji deo električnim centralama, prehrambenim i sanitarnim pogonima. Svi ostali potrošači, iako imaju porudžbine važne za rat, nisu mogli biti snabdevani pogonskim gorivom u julu 1942.

Međutim, ove mere neće biti dovoljne da se obezbedi prikupljanje letine -na vreme. Pri tome treba imati u vidu da - se u Srbiji vršidba mora izvoditi na poljima zbog nedostatka Skladišnog prostora. Zato se potrebe poljoprivrede u pogonskom gorivu za vršalice ne mogu prebaciti na zimske mesece.

U avgustu i septembru su potrebe u đizel-gorivu bile , u skladu sa kontingentom. Međutim, sada nema izgleda da > redovnim putem stignu isporuke. Njih je Ministarstvo privrede obećalo. Ipak isporuke neće uslediti jer Rumunija nema na raspolaganju dizel-goriva. Zato se mora naglasiti da *sadašnja situacija u pogledu dizel-goriva ne daje nikakve mogućnosti* da se u sledećem periodu istovremeno *u potpunosti ibdevaju rudnici hroma u Makedoniji i Grčkoj, rudnici u jrbiji,* Organizacija Tot, poljoprivreda i električne centrale, a samo pomenemo najvažnije korisnike dizel-goriva.

^ Do sada nije dao nikakve praktične rezultate pokušaj se ta situacija popravi preorijentacijom na gasne genetore. Iz Rajha su obećali 100 generatora za vozila. Od toga '>a sledeoih nedelja da stigne prvih 40 komada i oni će jiaih biti ugrađeni. Osim toga u Srbiji treba da se proizie generatori za stalne Objekte i pošto su završeni primani radovi proizvodnja generatora može odmah početi, iviđeno je da ih proizvodi »Fabrika mašina Pejić, Ste-"vić i Co.« u Nišu koja će biti poverena Vojneprivrednom Jugoistok.

— *Spoljna trgovina*

Spoljna trgovina nadležnog područja odvijala se uglom u *robnoj razmeni sa Rajhom.*

,Jl.....•* i^JJIIM'

Na prvom mesfcu stoje isporuke poljoprivrednih proizvoda iz Banata, kao i rudače i metala iz stare Srbije. Osim toga treba pomenuti i izvoz kože i krzna, kao 1 konoplje. Najvažniji podaci o količinama poljoprivrednih proizvoda rude i metala »koji su u poslednjih 12 meseci *isporučeni Rajhu* prikazani su u đelu 2. i 3. ovog izveštaja.

Pored toga dolazi *uvoz robe* iz Rajha koji je znatan i služi isključivo tome da se privredna moć stare Srbije i Banata isikaristi za Rajh. Tu u prvom redu treba pomenuti:

ugalj (pre svega za železnice);

koks (za Bor, Trepču i Antimon A.D.);

proizvode valjaonica i železara (za radove na opravci, obnovi i proširenju kod rudnika, železnica i drugih pogona važnih za rat, kao i za uređenje postrojenja za preradu uljarica i za sušare);

mašine, aparate, elektrotehničku robu (takođe za rudnike, električne centrale i druge pogone važne za rat);

poljoprivredne mašine i opremu (traktori, plugovi, lopate, sekire, kose, srpovi), kao i sitne čelične proizvode i veštačko đubrivo.

Pored toga znatnu ulogu igraju i hemikalije, kao i farmaceutski proizvodi. Uvoz druge robe, naročito robe široke potrošnje je, prirodno, veoma opao, ali i pri najmanjim količinama ostaje još uvek značajan za ovdašnje snabdevanje. U pogledu uvoza pogonskog goriva ukazuje se na deo 7 ovog izveštaja.

Pojedinosti o robnoj razmeni između stare Srbije i Banata s jedne strane i Rajha s druge strane sadržane su u pregledu upućenom opunomoćeniku za četverogodišnji plan 5.8.1942. pod br. 55114.

Kao što je već pomenuto, u prvom redu se nastoji da se, i pored svih teškoća, svim sredstvima vrše redovne isporuke u Rajh i da se, po mogućnosti, povećaju. S druge strane se mora ukazati na to da se upravo taj cilj može jedino postići ako se dostavi uvozna rOba koja je neophodna za kapacitete ovdašnje privrede. To naročito važi za ugalj, železo i mašine za železnice, rudarstvo i poljoprivredu.

Spoljna trgovina sa susednim zemljama kretala se u okvirima koji su bili određeni sporazumima koje je sklopila nemačka vlada i drugim direktivama nadležnih ustanova Rajha. U svakom slučaju se gl. opunom. za privredu držao sopstvene »politike u spoljnoj trgovini« što se tiče obaveza. Razvoj je svakako pokazao da su susedne zemlje retko bile spremne da ispune obaveze koje su prihvatile sporazumna.

jfda u pojedinim slučajevima ne zahtevaju za uzvrat drugu

większinom metale ili žito) koje svakako nije odavde ioglo biti odobreno. Na žalost, u mnogim slučajevima mogućnosti intervencije vlade ili Min. spoljnih poslova nisu big dovoljne da bi se dobile isporuke obećane od susednih emailja, a koje su neophodne ovdašnjoj privredi. Osim toga ladini odbori imaju već sada toliko teškoća s obezbeđivaŞem neposrednih primanja da su razmimoilaženja sa trgoijjskkn partnerima u pogledu isporuka okupiranim Oblasti4a 'krajnje nepoželjna i po mogućnosti ih izbegavaju. Iz ove - dobro poznate — sadašnje problematike centralnog rukovođenja spoljnom trgovinom nameće se gl. opunom. za rivredu nužnost da povremenim davanjem izvesnih količina C<be susednim zemljama obezbedi ndke važne artikle, pre vega ogrevno drvo, serum protiv svinjske kuge i si.

Komandno područje je bezuslovno upućeno na sledeću *voznu robu iz susednih zemalja:*

1. — ugalj iz Bugarske,
2. — koks iz Mađarske,
3. — pogonsko gorivo i petrolej iz Rumunije,
4. — ogrevno i građevinsko drvo iz Mađarske, Hrvatske i Rumunije,
5. — sodu i hlor iz Hrvatske,
6. — so iz Mađarske i Rumunije,
7. — serum protiv svinjske kuge iz Mađarske i Hrvatske,
8. — štavilo iz Hrvatske i Grčke,
9. — kalafonijum iz Grčke,
10. — železo i gvozdenu robu iz Mađarske.

Nasuprot tome, *srpski izvoz* u pomenute zemlje je ogtličen okvirima koje je odredio, Berlin. Ukoliko to nije |wđeno trgovinsko-političkim sporazumima, nameće se poM?a da se stalno upućuju zahtevi na koje se po pravilu jggovara da eventualne isporuke Srbije ne mogu ići na tete isporuka Rajhu ili drugim primaocima koji su mu u tom Ipeidu ravnopravni (Italija, Grčka). Druge mogućnosti ispuke praktično ne postoje.

i. Pojedinosti o robnom prometu ovdašnjeg područja sa kWnim zemljama date su u pregledu koji je upućen 5.8. lp. opunomoćeniku za četverogodišnji plan pod br. 55115.

II? Saobraćaj.

ft Savladane su izuzetno jake i raznovrsne smetnje u saojpju zimskog perioda. Moglo bi se izostaviti naknadno Kazivanje katastrofalnih šteta koje su nanete transportu

usled nemira, snežnih vejavica, velike hladnoće i nestašice uglja, kao i dugotrajnim ledom na Dunavu i prolećnim poplavama. Što se uspelo u tome da se te posebne teškoće savladaju, treba zahvaliti zajedničkom radu svih zainteresovanih nadleštava. Uprava za vojni transport Jugoistok (Ispostava Beograd), Srpske državne železnice, Rečna plovidba i gl. opunomoćenik za privredu su uspešno sarađivali. Železničko i brodsko osoblje dali su od sebe sve što su mogli.

Za kapacitet prevoznih sredstava postoji i dalje *jedna* opasnost. To je nedovoljna ishrana železničara i brodske posade.

Železnice: U poslednje vreme železnički saobraćaj se odvijao uglavnom dobro. Za sada je i situacija sa vagonima zadovoljavajuća. Za izvoz u Rajh ima dovoljno praznih vagona iz kompozicija za prevoz uglja i dotur. U rudnicima nema više uskladištenih proizvoda jer se redovno odvoze. Ovde se mora takođe još jednom naglasiti da su srpske železnice, i pored povećane srpske proizvodnje uglja, s obzirom na njegovu slabu kaloričnost, u velikoj meri upućene na dodavanje uglja veće kalorične vrednosti. Iz rudnika Pernik u Bugarskoj žđeznice dobijaju oko 12.000 t uglja mesečno. Pored toga se *iz* Rajha dobija oko 20.000 t mesečno iz vojnog kontingenta. Te su količine naročito neophodne u zimskim mesecima.

Rečna plovidba: Krajem marta otklonjen je led na Dunavu i njegovim pritokama. Međutim, topljenje velikih snežnih masa prouzrokovalo je neobično visok vodostaj, tako da se velikom broju luka nije moglo uopšte prići jer su bile poplavljene. Time su bile pogođene luke na Dunavu Beograd i Smederevo i na Savi Šabac i Zabrežje. U to vreme je dobro došla hrvatska lulka Zemun. Početkom maja je konačno vodostaj tako opao da se saobraćaj mogao normalno odvijati. Zbog uvoza koksa, uglja i soli kao i artikala široke potrošnje u Srbiju je stizao veliki broj šlepova. Pošto se ruda delimlično prevozi železnicom a od poljoprivrednih proizvoda iz Banata mogu se samo male količine tovariti na šlepove, izvestan broj praznih šlepova dodeljen je drugim srezovima ili je vraćen u Rajh. Svakako da će posle žetve situacija biti drugačija.

Skreće se pažnja na izveštaje o ovdašnjem stanju saobraćaja koji su dostavljeni opunomoćeniku za četvor^disnji plan: br: 6300 od 21.1.1942, br. 7264 od 18.2.1942., od 13.3.1942, br. 7950 od 27.3.1942, br. 16329 od 21.4.1942, br. 9455 od 20.5.1942., br. 47815 od 25.6.1942. i br. 50165 od i-'-1942.

0. -*Cene*

Formiranje i kontrola cena je posebno teško polje rada. stepena izgradnja srpske uprave omogućila je da srpski "©mesarijat za cene vrši uticaj i na provinciju, koji još nije povoljan ali ipak predstavlja napredak. Zajedno sa privredom «policijom, koja je u formiranju, uspelo se da se aktivira "ontrola cena i da se i široke narodne mase pridobiju na sacadnju. Pojedinačne akcije, kao, npr., zabrana nedozvoljenog "uvoza robe u Beograd, mogu se već sada sprovoditi. Treba priznati da mere u vezi sa politikom cena ne podržavaju samo feld- i krajiSkomandanture i feldžandarmerija, nego im sve više pažnje poklanjaju d jedinice, zahvaljujući efikasnoj saradnji vojnih intendanata.

Pored svega ovoga ipak tri velike prepreke stoje na putu s'korom povoljnom razvoju na tom polju:

1. — Povećanje i ubrzanje novčanog opticaja dovodi uvek do Skoka cena.
2. — Tom porastu formalne kupovne moči stoji nasuprot smanjenje robe široke potrošnje. Pad proizvodnje i nemogućnost da se industrijska roba dobije u dovoljnoj količini da bi se redovnom podeilom dala potrošačima povećavaju teškoće.
3. — Srpska vlada ne može uvek da se odluči da energično sarađuje u politici cena. Bez obzira na napredak koji je pOkazao Komesarijat za cene i nadnice u pogledu držanja i aktivnosti pod stalnim uticajem gl. opunomoćenika za privredu, mora se konstatovati da većina nadleštava i službenika pružaju pasivan otpor nemačkoj inicijativi na tom polju. Tome nije uzrok samo uobičajena ravnodušnost, nego i uticaj inostrane propagande, kao i strah od kasnije odmazde njihovih sunarodnika.

Ono što je već rečeno o pomanjkanju egzekutive važi posebno i ovde.

. Mada se izgledi na polju cena ne mogu okarakterisati povOljni, možemo u izvesnoj meri biti zadovoljni sa a!jim stanjem cena u Srbiji ako se to uporedi sa stanjem i" .®use<i"i|m zemljama. Ono je tamo, i pored delimično ioiji'h ekonomskih prilika, mnogo gore nego u Srbiji, 'konstatacija temelji na stalnoj razmeni iskustava Odeza cene gl. opunomoćenika za privredu sa nadleštvima u Hrvatskoj, Bugarskoj, Rumuniji i Grčkoj, gfeigledno je da se, i pored svih nastojanja, ne može -jtti svim željama, naročito ovdašnjih nemačkih nad-

leštava. Postepeno se ipak došlo do saznanja da neuspes} ne opravdavaju odustajanje od osnovnih načela i da se smanjivanjem utvrđenih najviših cena ne može postići ozbiljno povećanje ponude robe. Prema tome se dosadašnja politika cena gl. opunom. za privredu: svim sredstvima stalno kočiti skok cena, i dalje nastavlja, naročito posle naredbe opunomoćenika za četvorogodišnji plan V.P. 6513/2 od 23.4.1942., kojom se ponovo potvrđuje pravilnost svih dosadašnjih mera.

Pojedinosti o stanju cena iznete su u izveštajima opunomoćeniku za četvorogodišnji plan br. 3002 od 5.3.42, br 20174 od 8.4.42. i br. 20514, od 23.5.42.

11. — Nadnice.

Do početka ove godine većina upravnika pogona nije bila spremna da poveća nadnice. To se od proletos izmenilo. Zbog nestašice kvalifikovane radne snage radnici su mogli da energičnije postavljaju pitanje povećanja nadriica. Zbog toga su upravnici pogona izlazili u susret zahtevima delimično ne tražeći odobrenje a delimično su nadležnim ustanovama, podnosili zahteve za povećanje nadnica.

Da bi se stalo na put neplanskom povećavanju nadnica pokazalo se da je potrebno da se za najvažnije privredne grane opštim naredbama utvrde najveće nadnice. Ostaje svakako da se sačeka na rezultat da li će špekulacije sa nadnicama biti sprečene podnošenjem krivičnih prijava srpskim sudovima i izricanjem primernih kazni.

Prilikom određivanja najviših nadnica polazilo se od toga da bez te mere nije moguće uredno snabdevanje radnika. Inače bi se nadnice morale višestruko povećati. Ipak do boljeg položaja radnika ne bi došlo zbog nestašice robe široke potrošnje po utvrđenim cenama. Cene na crnoj berzi bi se u istom obimu dalje povećavale zbog većeg opticaja novca. S druge strane, naredba opunomoćenika za četvorogodišnji plan V.P. br. 6513/2 od 23.4.1942. nije dopuštala dalje povećanje cena, jer bi inače nadnice koje se isplaćuju u Beogradu bile veće od uobičajenih nadnica u glavnim gradovima nemaokih pokrajina. Upravnici pogona su se delimično pomogli time što su svojim radnicima davali namirnice po propisanim cenama. Za snabdevanje radnika u pogonima važnim za rat obezbeđuju se po mogućnosti posebna sledovanja koja je lično naredio i kontrolisao gl. opunom za privredu. Međutim, celu situaciju karakteriše činjenica da između nadnica i troškova života vlada široki raskorak.

To isto važi i za primanja službenika i namještenika.

V- Radna snaga

Prošle godine je situacija u pogledu radne snage bila u izvesnoj meri stabilna. Zatim se izmenila zbog nedojne ishrane radnika. Skoro svi veći pogoni izgubili su itan deo svog bivšeg ljudstva.

To se najštetnije odrazilo u rudnicima uglja. Naredo obaveznom radu i ograničavanju slobode zapošljavapOkušalo se da se obezbede potrebe u radnoj snazi za privrednu granu. Privremeno ograničenje koje se odnosi • sve radnike zaposlene u rudnicima uglja i na one koji su : takvim pogonima radili u poslednje 3 godine najmanje 4 sseca pokazalo se kao nedovoljno pri izvršenju te naredbe, je podbacila srpska uprava. Do osipanja radne snage dosje u povećanom broju i u ostalim rudnicima, tako da su lačno svi rudnici i topionice, uključujući i prateće poie, morali biti zaštićeni u pogledu radne snage. Istovreleno je data mogućnost da se proširi radna obaveza u odlenim pogonima na sve državljane od 17 do 45 godina rosti.

Rezultati ni do danas nisu zadovoljavajući. Uspelo se se za određene pogone na taj način obezbedi nekoliko Jjada radnika. Međutim, mnogi se nisu uopšte odazvali toj avezi, a veliki deo je posle kratkog vremena napustio po- Srpska egzekutiva nije bila u stanju da tome stane na aij. Takvo ograničavanje lične slobode je za Srbe nešto sobičnije što se od njih do sada zahtevalo.

Sa k-tom SS i policije pri komandujućem generalu i iantu u Srbiji dogovoreno je da od sada srpski egzeivni organi rade pod stalnom kontrolom i direktivama neih okružnih policijskih stanica. Pogoni prijavljuju sve u vezi sa radnom obavezom policijskim komamdania sa zahtevom da se ta lica privedu na rad. U panovi jeslučajevima nepokorni radnici se, bez daljnjeg postupka, iju u logor na prisilan rad. Prema prvim iskustvima mo- ||e reći da se na taj način može postići izvesna stabilnost ftom polju.

Međutim, za trajan uspeh tih mera odlučujući je uslov e radništvo u dovoljnoj meri snabdeva životnim namir-

Izgradnjom fabrika u Srbijli koje su važne za rat nastale' |potrebe za radnom snagom koje se mogu zadovoljiti ako ~%uhrvati sve srpsko radništvo. S obzirom na povećanje pc ivredsne proizvodnje, nove mere regrutovanja radne snasrc ličavaju se na gradove. U Beogradu je na osnovu popisa

stanovništva od 24.6.1942, ocenjivana radna sposobnost svih, muških stanovnika od 17 do 55 godina starosti i izvršeno raspoređivanje za važne radove. Približno je procenjeno da se na taj način mogu nekoliko puta zadovoljiti potrebe srpske industrije u pogledu radne snage. Te su mere ipak opasne zbog posledica na unutrašnje-političkom planu. Međutim, one daju jedinu mogućnost da se savladaju teškoće u pogledu račine snage.

Posebnu pažnju zaslužuje *Nacionalna služba za obnovu.* Ona u datirn uslovinia već sada, u sadašnjoj formi, igra značajnu ulogu kako na političkom tako i-na privrednom planu.

Ona trenutno obuhvata oko 16000 obveznika, koji obavljaju melioracione radove, grade mostove i puteve, ponovo podižu porušena sela itd. U logorima je smešteno 5.600 ljudi, 4.000 su kao pojedinci i u grupama zaposleni u poljoprivredi (uglavnom u Banatu), dok je 6.400 organizovano u 145 seoskih grupa i stanuju kod kuće.

Da bi se postigao što bolji vaspitni efekat, ta služba se ograničava na gore navedene radove. Ipak, u slučaju potrebe, stoji na raspolaganju i industriji. S uspehom je angažo vana u rudarstvu. Sada će da vrši transportovanje ogrevnog drveta.

Pošto, i pored dovoljne rezerve radne snage u Srbiji, treba teškoće u pogledu angažovanja radne snage rešavati silom države, nije bilo razloga da se obustavi *vrbovanje za Rajh.* Te snage koje su se prijavile za rad u Rajhu mogu tamo dobrovoljno znatno više da doprinesu za nemačku ratnu privredu nego prinudno u Srbiji.

Do 31.7.1942. ukupno se obavezalo za rad u Nemačkoj

43.906 lica.

Od toga je u industriji zaposleno 26.268 (20.161 muškarac i 6.107 žena), a u poljoprivredi 17.638 (13.310 muškaraca i 4.328 žena). .

S obzirom na posebne teškoće koje se ovde suprotstavljaju uspešnom vrbovanju, može se smatrati da je rezultat veoma dobar.

13. — *Monetarna politika*

Državne finansije (zapisnik kod Upravnog štaba).

Redovni budžet. Predračun budžeta od 1942. godine iznosi u prihodima i rashodima po 5 milijardi dinara. Ministar finansija je do sada pokrivao redovne izdatke redovnim prihodima. Srpska narodna banka mu je odobrila kredit od 3W miliona dinara samo za savlađivanje sezonskih gubitaka. Os-

zahtevi za kredit (naročito za Državnu stražu i plate službenika) su odbijeni uz motivaciju da ministar treba da pojkuša da se ispomogne ili štednjom ili povećanjem prihoda (porezima).

| *Vanredni budžet.* On obuhvata sve izdatke koji su u vezi sa okupacijom. Od 17.4.1941. do 15.8.1941. troškovi okupacije pokrivani su zaplenjenim novcem. On je poticao iz jugoslovenskih vojnih blagajni i promenjen je u srpske novčanice (skoro 700 miliona dinara).

U periodu od 15.8.1941 do 15.7.1942. bili su potrebni sledeći izdaci:

i	'	*Dinara:*
l 1, —	Troškovi okupacije (sada 240 miliona din. mesečno)	3.020 miliona
2. —	Izdaci za smeštaj	785 „
L 3. —	Kredit za pokrivanje deficita drž. železnica	600
f' 4. —	Otkup priznanica od rekviriranja	35
| 5. —	Isplata ratne odštete nemačkim državljanima	20
k 6. —	Neophodni kredit (za javne radove, melioracije, građenje puteva, železničko-strategijske objekte) Ukupan iznos 2,2 milijarde	400 „
gr —	Kredit Gradskoj upravi Beograda za gradnje pod garantijom države	30 „
K 8. —	Krediti pojedinim drž. institutima za posebno hitne stvari (vojne nužnosti)	15 „
B.9. —	Kredit Vojno-tehničkom institutu Kragujevac pod državnom garantijom	10 „
Hp. —	Kredit Ministarstvu vaizdušnog saobraćaja za izgradnju vojno-privr. fabrike aviona	15 „
		4.930 miliona

Sve te iznose je stavila na raspolaganje Srpska narodna a. Isto će morarti da se uradi i za daljih 5 milijardi dinae su još potrebne do kraja 1942. godine za izdatke natfane od 1 do 7. Poared toga, potrebno je još 1,7 milijarde za otkup bonova Kreditne blagajne, 260 miliona za polje srpskog dela u jugosioveniskom klirinškom dugu od 77 miliona RM), kao i 250 miliona dinara godišnjih :a i amortizacije za oko 4 milijarde dinara udela u ju-'enskom državnom dugu.

Prema tome će srpska država 'krajem 1942. godine biti a kod Narodne banke sa 12 milijardi dinara. Isklju-

čeno je da se taj dug može pokriti povećanjem poreza i drugim normalnim državnim prihodima. Zato se priprema prinudni zajam.

Srpska narodna banka

Ta banka je 31.5.1942. završila svoju prvu poslovnu godinu.

Pošto se, u veoma kratkom roku, uspelo da se stvori nova srpska moneta, bio je najnoviji zadatak Narodne banke da upravlja novcem i po mogućnosti smanjuje *opticaj novca.* To joj je, i pored svih teškoća, prilično pošlo za rukom. Cesto je bilo teško ubediti, kako nemačka tako i srpska nadleštva, da je takvo držanje Narodne banke bilo neophodno i da su njene mere odgovarale monetarnoj politici koju određuje Rajh. Uostalom, Narodna banka je morala u novčanom opticaju poštovati i granice koje je nametala sirovina za izradu novčanica.

Ipak novčani opticaj pokazuje tendenciju porasta. Daleko najveći deo kredita koji je Narodna banka dalla državi mogao se pokriti samo štampanjem novčanica. Priliv gotovoa novca na konto banke bio je suviše mali u odnosu na potraživanja.

Sadašnja situacija u pogledu novca je sledeća:

1. — Obrtna sredstva iz zamene novčanica	6.800 miliona dinara
2. — Krediti državi do 15.7.1942.	4.930
3. — Saldo klirinških isplata	1.200
4. — Krediti privatnicima	50
5. — Kupljene devize	30
6. — Kupljeni jugosl. bonovi	83
7. — Otkupljeni bonovi kreditne blagajne Rajha	1550
8. — Otkupljeni srebrni novac	30
	14673 miliona dinara

Dinari koji su na taj način pušteni u promet daju sledeću sliku:

1. — Opticaj novca od 11,5 milijardi dinara;
2. — Iznosi na žiro i tekućim računima kod Narodne banke od 2,1 milijarde dinara;
3. _ Upisani bonovi kod Narodne bake (za vreme od 3—12 meseci) od 1 milijarde dinara.

Treba računati s time da će se opticaj novca povećati do kraja 1942. godine za najmanje daljih 5 milijardi, pri demu nije uzet u obzir dalji porast cena koji je s time povezan. Zbog monetarno-političkih razloga biće potreban, kako je već pomenuto, prinudni zajam.

Narodna banka je na zadovoljavajući način rešila pitanje ponovnog uspostavljanja i obezbeđenja redovnog *platnog prometa.* Privreda kao i Vermaiht su u sviin delovima zemlje bili na vreme i dovoljno snabdeveni platežnim sredstvima. Tome je naročito doprinela brza izgradnja mreže filijala Narodne banke. Ukoliko se podela novca nije mogla izvršiti putem žiro računa ili normalnim saobraćajnim sredstvima, novac je prevožen vOjinim transportima.

Privatni krediti nisu davani, a *poslovi zalagaonica* su još H beznačajni.

Da bi se otklonila *nestašica sitnog novca* i kao zamena za aluminijum.sko-bronzani sitni novac od dva dinara, 1 dinai i 50 para, koji se povlači iz opticaja, Narodna banka je za račun ministra finansija izdala novi kovani novac od oinka od dva dinara, 1 dinar i 50 para. Novac je iskovan u srpskoj kovnici novca od nemačkih cinkanih pločica. Stari kovani ncK vac koji je povučen iz opticaja otpremljen je u Rajh.

Za izvršenje sporazuma, zaključenog *između Narodne* I' *banke i države, o pokrivanju* srpskih novčanica koje su izdate uanesto jugoslovenskih novčanica, ministar finansija je ispo- Iručio Narodnoj banci Obligaciju na 7.219.493,288,18 dinara to za 6,687.340.920 dinara iz dela dobijenog zamenom jugo- /enskih novčanica za novčanice Srpske narodne banke koje izvršena do 31.12.1941. i za 532.152.368 dinara iz dela losa sa žiro računa Narodne baoke Kraljevine Jugoslavije zetog od 31.12.1941.)

Za isporuke u Nemačku Narodnoj banci je do 15.7.1942. reno kod Nemačke Obračunske blagajne 145 miliona RM. izvoznici su u potpunosti isplaćeni. S druge strane je lačlkoj obračunskoj blagajni odobreno kod Srpske nale barake 71 milion RM za isporuke iz Nemačke. Zato salprema Nemačkoj iznosi 74 miliona RM u korist Srbije, lim toga dolazi 10,7 miliona RM potraživanja za ušteđevine Ita koje je Narodna banka takođe u potpunosti isplatila cima Srba fco.ji rade u Nemačkoj. Saldo klirinških potraaja i obaveza prema svim zemljama iznosi ukupno 52 ia RM = 1,040.000.000 dinara.

. * Q . Jk, - j . — „ .-n.-At:,- 1 *

Bonovi Nemačke kreditne blagajne

Od 1.7.1941. nisu više izdavani nemački bonovi za upotrebu u Srbiji. Srpska narodna banka je do kraja 1941. povukla iz prometa bonova u vrednosti od 455 miliona dinara zamenivši ih za dinare (prosečno 57 miliona dinara mesečno). Od početlka 1942. godine primećen je znatan priliv tih bonova. Uprkos znatnog smanjenja okupacionih trupa i stroge granične kontrole, otkupljeno je od januara do aprila 1942. nemačkih bonova u vrednosti od 1,035.000.000 dinara (prosečno 258 miliona dinara mesečno). Uzrok toj pojavi bio je što je povećana ilegalna kupovina robe od strane lica, nadleštava i organizacija koje su na neki nepoznat način dolazile do tih bonova. Takođe su i susedne zemlje, koje su još raspolagalo bonovima, pokušavale da ih na isti način iskoriste. Zato je ne samo glavni opunomoćenik za privredu našao za potrebno da iz privredno-politiokih razloga odstrani bonove sa komandnog područja, nego su i vojni intendanti to morali da učine jer je zbog ilegalne kupovine pomoću bonova otežavano snabdevanje Vermahta. Posle iscrpnih izveštaja to su mišljenje prihvatili i opunomoćenik za četverogodišnji plan, nemačka banka, kao i OKW, uz ogradu da se, na osnovu načelnih procena, ti bonovi »kao zakonsko platežno sredstvo ne smeju staviti van snage«. Zato je komandujući general i k-t u Srbiji naredbom od 30.6.1942. (Službeni vojnu list komandanta Srbije br. 36) naredio da se »nemački bonovi kojii su u opticaju u Srbiji zamene za dinare«. Rok od 1. do 15.7.1942, koji je bio određen za zamenu, morao je biti produžen za neke udaljenije srezove. Zamenjeno je bonova u vrednosti više od 400 miliona dinara.

Bankarstvo i kreditna politika

Na tom polju je rad gl. opunom. za privredu tako napredovao da se može smatrati da je skoro završena reorganizacija kreditnih zavoda i njihove delatnosti. Ukazuje se na izveštaj br. 56119 od 4.8.1942. koji je upućen opunomoćeniku za četvorogodišnji plan.

Imovinsko-pravna poravnanja bivše jugoslovenske države

I najkraći prikaz pitanja koja se tiču te oblasti izlazio bi iz Okvira ovog izveštaja. Talkođe bi sva zainteresovana nad-'leštva bila dovoljno obaveštena sporazumom koji je potpisan u Berikiu 22.7.1942. o »imovinskopravnom poravnanju bivše jugoslavenske države i nekim drugim fiinansijskim pitanjima koja su s tim u vezi«. Po pitanjima likvidacije Narodne banke Kraljevine Jugoslavije ukazuje se na izveštaj br. 56 118 od 4.8.1942. koji je upućen opunomoćeniku za četvorogodišnji plan.

Jevrejska imovina

Popis i likvidacija jevrejske imovine u staroj Srbiji i Banatu poprimio je redovan tok zahvaljujući napornom radu. U Banatu je efikasnu saradnju pružila nemačka narodnosna grupa i Folksdojčerska centrala. Međutim, na prvom mestu je od velike koristi bilo neposredno učešće opunomoćenika za četvorogodišnji plan u rešavanju tih teških pitanja, koja je, s obzirom na budućnost, trebalo veoma pažljivo ispitati. Sadašnje stanje vidi se iz završne odluke opunomoćenika za četvorogodišnji plan V.P. 11316/6 od 25.6.1942. koja je upućena OKW i gl. opunomoćeniku za privredu.

Devizno odeljenje Srbije radi i dalje intenzivno. I pored malog broja osoblja stalno postiže rezultate koji su vredni pažnje.

P r i l o g

III

DOKUMENTA NEMACKOG RAJHA ZA PERIOD OD 3. JANUARA DO 31. DECEMBRA 1942. KOJA SU DOSAD OBJAVLJENA U DRUGIM TOMOVIMA ZBORNIKA

1. Objava nemačkog general-lajtnanta Rosener-a od 3. januara 1942. god. o streljanju trideset i šest talaca, pripadnika narodnooslobodilačkog pokreta (tom VI, knj. 2, dok. 125).
2. Objava nemačkog šefa civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 6. januara 1942. god. o streljanju deset talaca u Mariboru (tom VI, knj. 2, dok. 127).
3. Izveštaj Žandarmerijske stanice u Radovljici od 6. januara 1942. god. komandantu angažovanih snaga južne Koruške o napadu na vod nemačkih vojnika kod Ribna (tom VI, knj. 2, dok. 128).
4. Izveštaj nemačkog komandanta Žandarmerije za južnu Korušku od 7. januara 1942. god. o partizanskim akcijama i događajima tokom decembra 1941. god. u Gorenjskoj (tom VI, knj. 2, dok. 130).
5. Izveštaj prefekta policije od 15. januara 1942. god. Krajskomandanturi u Vel. Bečkereku o situaciji u Banatu (tom I, knj. 17, dok. 7).
6. Izveštaj Žandarmerijskog okruga Trbovlje od 22. januara 1942. god. komandantu Žandarmerije za Donju Štajersku o partizanskom napadu na rudnička postrojenja u Hrastniku i o uništenju jedne grupe Prvog štajerskog partizanskog bataljona (tom VI, knj. 2, dok. 135).
7. Izveštaj komandanta Žandarmerijskog okruga u Radovljici od 25. januara 1942. god. komandantu Žandarmerije za južnu Korušku o situaciji u okrugu Radovljica (tom VI, knj. 2, dok. 136).
8. Izveštaj nemačkog komandanta Žandarmerije za južnu Korušku od 31. januara 1942. god. o partizanskim akcijama i događajima u januaru 1942. u Gorenjskoj (tom VI, knj. 2, dok. 137).
9. Izveštaj nemačkog komandanta Žandarmerijskog okruga u Radovljici od 24. februara 1942. god. komandantu žandarmerije za južnu Korušku o situaciji u okrugu Radovljica (tom VI, knj. 2, dok. 144).
10. Izveštaj šefa policije bezbednosti od 25. februara 1942. god. Ministarstvu spoljnih poslova u Berlinu o situaciji u Bačkoj (tom I, knj. 17, dok. 8).

11. Izveštaj komandanta oružanih snaga Jugoistoka od 28. februara 1942. god. o situaciji u Srbiji i rezultatima kaznene ekspedicije u jugoistočnoj Bosni (tom I, knj. 3, dok. 128).
12. Objava nemačkog šefa civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 6. marta 1942. god. o streljanju deset talaca povodom napada na dvojicu nemačkih vojnika (tom VI, knj. 2 dok. 147).
13. Saopštenje general-lajtnanta policije Majsnera od 7. marta 1942. god. o streljanju 150 lica iz Beograda i Pančeva (tom I, knj. 3, dok. 135).
14. Izveštaj nemačkog obaveštajca od 7. marta 1942. god. Ministarstvu spoljnih poslova u Berlinu o pokoljima koje su Mađari izvršili u Čurugu i Novom Sadu (tom I, knj. 17, dok. 9).
15. Objava nemačkog general-lajtnanta Rosener-a od 31. marta 1942. god. o streljanju dvadeset talaca u Beguujama (tom VI, knj. 2, dok. 152).
16. Objava nemačkog šefa civilne uprave u Donjoj Štajerskoj od 3. aprila 1942. god. o streljanju trideset talaca u Mariboru (tom VI, knj. 2, dok. 153).
17. Zapovest Žandarmerijskog načelstva u Kranju od 9. aprila 1942. god. povodom napada na graničnu stražu u Št. Ožbaltu (tom VI, knj. 2, dok. 155).
18. Objava šefa civilne uprave za Donju Štajersku od 11. aprila 1942. god. o streljanju trideset talaca u Mariboru (tom VI, knj. 2, dok. 156).
19. Izveštaj Žandarmerijske stanice u Begunjama od 14. aprila 1942. god. Žandarmerijskom okrugu u Radovljici o manifestacijama slovenačkog stanovništva na okupatorskom gubilištu u Dragi i Gorenjskoj (tom VI, knj. 2, dok. 157).
20. Objava nemačkog general-lajtnanta Rosener-a od 17. aprila 1942. god. o streljanju pedeset talaca u Begunjama (tom VI, knj. 2, dok. 158).
21. Objava nemačkog general-lajtnanta Rosener-a od 21. aprila 1942. god. o hapšenju pedeset porodica u opštinama Jesenice, Javornik i Koruška Bela (tom VI, knj. 2, dok. 161).
22. Izveštaj načelnika Generalštaba oružanih snaga Jugoistoka od 22. aprila 1942. god. Vrhovnoj komandi nemačkih oružanih sila o situaciji na području Srbije (tom I, knj. 3, dok. 169).
23. Izveštaj komesara u opštini Sela pri Kamniku od 24. aprila 1942. god. Zemaljskom veću okruga Kamnik o partizanskoj akciji na auto nemačkog tonfilma i o uništenju mosta u Podhruški, u Tuhinjskoj dolini (tom VI, knj. 2, dok. 162).
24. Izveštaj Žandarmerijske stanice u Zagorju od 9. maja 1942. god. o napadu Prvog štajerskog partizanskog bataljona na železničku prugu blizu Zagorja i rudničku žičanu železnicu (tom VI, knj. 2, dok. 169).
25. Objava nemačkog šefa civilne uprave za Donju štajersku od 13. maja 1942. god. o streljanju dvadeset talaca u Mariboru (tom VI, knj. 2, dok. 174).
26. Objava nemačkog general-lajtnanta Rosener-a od 21. maja 1942. god. o streljanju trideset i pet talaca u Mariboru (tom VI, knj. 2, dok. 181).
27. Izveštaj nemačke Opštinske uprave u Litiji od 24. maja 1942. god. o borbama nemačkih okupatora sa drugom grupom slovenačkih partizanskih odreda kod Janča (tom VI, knj. 2, dok. 186).

28. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca, održane 31. maja 1942. god. kod predsednika Štajerske pokrajinske vlade dr Miiller-Hacciusa po pitanju uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 6, dok. 104).
29. Zapisnik sa sednice štaba nemačkih rukovodilaca održane 1. juna 1942. god. kod predsednika Štajerske pokrajinske vlade Miiller-Hacciusa u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 3, dok. 137).
30. Izveštaj Žandarmerijske stanice u šoštanju od 2. juna 1942. god. Landratu okruga u Celju o sukobu kod s. Ravne (tom VI, kni- 3, dok. 139).
31. Objava o streljanju od 3 .6. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilod III, dok. 2).
32. Oglas nemačkog komandanta oružanih snaga u Sremu od 6. juna 1942. god. o ograničenju kretanja civilnog stanovništva na području Fruške gore (tom I, knj. 17 dok. 16).
33. Objava o streljanju od 8. 6. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III dok. 2).
34. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca održane 15. juna 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade Miiller-Hacciusa u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 3, dok. 147).
35. Saopštenje Policijske prefekture za Banat od 21. juna 1942. god. 0 vešanju 50 komunista i simpatizera NOP-a u Pančevu, Perlezu s 1 Melencima (tom I, knj. 17, dok. 21).
36. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 22. juna 1942. godine (tom VI, knj. 3, dok. 150).
37. Objava o streljanju od 23. 6. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
38. Izveštaj Žandarmerijske stanice Gornji Grad od 24. juna 1942. god. Ispostavi Gestapoa u Celju o pretraživanju okoline Črete (tom VI, knj. 3, dok. 151).
39. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug na Bledu od 26. juna 1942. god. (tom VI, knj. 3, dok. 153).
40. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca kod pretsednika pokrajinske vlade u Štajerskoj, od 29. juna 1942. god., koji sadrži izveštaj o situaciji u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 3, dok. 154).
41. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 30. juna 1942. god. (tom VI, knj. 3, dok. 156).
42. Objava o streljanju od 30. 6. 1942. eod. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
43. Obaveštenje nemačke Komande u Leskovcu polovinom juna 1942. god. o napadu partizana na bugarski automobil (tom I, knj. 3, dok. 201).
44. Radiogram Operativnog otseka nemačkog Štaba Jug od 1. jula 1942. god. (tom VI, knj. 3, dok. 158).
45. Objava o streljanju od 1. 7. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
46. Uputstvo vođe štajerskog Hajmatbunda od 2. jula 1942. god. o načinu regrutovanja u jurišne čete Vermanšafta za borbu protiv partizana (tom VI, knj. 3, dok. 159).

47. Pregled borbi sa partizanima u Donjoj Štajerskoj od kraja *1941* god. radi upisivanja u policijske legitimacije prema odluci komandanta Žandarmerije za Donju Štajersku od 2. iula 1942 on dine (tom VI, knj. 3, dok. *160).*
48. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 2 juln 1942. god. (tom VI, knj. 3, dok. 161).
49. Izveštaj Žandarmerijskog okruga u Celju od 3. jula 1942. god o napadu na rudnik Huda Jama kod Trbovlja (tom VI knj 3 dok. 162).
50. Izveštaj Žandarmerijske stanice Laško od 3. jula 1942. god. komandantu policije bezbednosti o napadu Prvog štajerskog partizanskog bataljona na rudnik uglja Huda Jama (tom VI, kni 3 dok. 163).
51. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 6 iula 1942. god. (tom VI, knj. 3, dok. 167).
52. Objava o streljanju od 7. 7. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
53. Objava o streljanju od 8. 7. 1942. god. (tom VI, kni". 4, prilog III dok. 2).
54. Zapisnik sa sednice odgovornih nemačkih rukovodilaca održane 13. jula 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade dr Miiller-Hacciusa u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 3, dok. 170).
55. Objava o streljanju od 16. 7. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
56. Objava o streljanju 10 talaca zbog ubistva pretsednika opštine u Železniki (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
57. Radiogram Operativnog odseka nemačkog štaba Jug od 17. jula 1942. god. (tom VI, knj. 3, dok. 175).
58. Depeša nemačkog poslanika i policijskog atašea u NDH od 21. jula 1942. god. Glavnoj upravi državne bezbednosti Rajha o pripremama za hapšenje pripadnika i simpatizera NOP-a (tom I, knj. 17, dok. 34).
59. Objava o streljanju od 22. 7. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III. dok. 2).
60. Izveštaj Žandarmerijskog okruga u Radovljici od 25. jula 1942. god. o situaciji u radovljičkom okrugu (tom VI, knj. 3, dok. 152;.
61. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 26. jula 1942. god. o čišćenju Jelovice (tom VI, knj. 3, dok. 181).
62. Naredba komandanta SS trupa i policije general-lajtnanta Rosenera od 27., jula 1942. god. o postupku pri paljenju sela (tom VI, knj. 3, dok. 183).
63. Zapisnik sa sednice štaba nemačkih rukovodilaca kod pretsednika Štajerske vlade dr Muller-Hacciusa od 27. jula 1942. god. povodom pitanja uprave u Donjoj štajerskoj (tom VI, knj. 3, dok. 182).
64. Objava o streljanju od 27. 7. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
65. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 27. jula 1942. god. o čišćenju Jelovice (tom VI, knj. 3, dok. 184).
66. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug na Bledu od 28. jula 1942. god. o akciji u Koruškoj (tom VI, knj. 3, dok. 185).
67. Objave o streljanju od 30. 7. 1942. eod. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).

68. Izveštaj nemačkog komandanta garnizona Ilok od jula 1942. god. Zemaljskom vodstvu nemačke narodne grupe u Osijeku o situaciji u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 36).
69. Zapovest komandanta policije za održavanje reda od 3. avgusta 1942. god. za formiranje naročitih odeljenja za borbu protiv partizana (tom VI, knj. 3, dok. 192).
70. Objava Feldkomandanture u Nišu od 4. avgusta 1942. god. o diverzantskim akcijama na pruzi Beograd — Niš i o učeni lica koja vrše diverzije (tom I, knj. 4, dok. 76).
71. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 5. avgusta 1942. god. o čišćenju Blegoša (tom VI, knj. 3, dok. 195).
72. Objava nemačke Krajskomandanture u Zaječaru od 5. avgusta 1942. god. o streljanju deset lica (tom I, knj. 4, dok. 77).
73. Govor načelnika Upravnog štaba komandujućeg generala i zapovednika Srbije dr Harolda Turnera od 10. avgusta 1942. god. okružnim i sreskim načelnicima u Aranđelovcu (tom I, knj. 4, dok. 78).
74. Izveštaj Žandarmerijske stanice u Celju od 11. avgusta 1942. god. o napadu Prvog štajerskog partizanskog bataljona na uređaje rudnika Liboje (tom VI, knj. 3, dok. 199).
75. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 12. avgusta 1942. god. o opkoljavanju Jelovice (tom VI, knj. 3, dok. **200).**
76. Objava o streljanju od 15. 8. 1942. god. (tom VI, knj. 4, prilog III, dok. 2).
77. Deo obaveštajnog izveštaja 717. pešadijske divizije od 15. avgusta 1942. godine (tom I, knj. 4, dok. 79).
78. Radiogram Operativnog odseka nemačkog štaba Jug od 17. avgusta 1942. godine (tom VI, knj. 3, dok. 207).
79. Zapovest komandujućeg generala i zapovednika okupirane Srbije od 21. avgusta 1942. god. nemačkim i ustaškim jedinicama o obrazovanju Grupe »Borovski« i ofanzivi protiv partizana na Fruškoj gori (tom I, knj. 17, dok. 52).
80. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 21. avgusta 1942. godine (tom VI, knj. 3, dok. 211).
81. Radiogram Operativnog otseka nemačkog štaba Jug od 22. avgusta 1942. god. (tom VI, knj. 3, dok. 213).
82. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca održane 24. avgusta 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade dr Muller-Hacciusa u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 3, dok. 216).
83. Depeša nemačkog poslanika u NDH od 27. avgusta 1942. god. Glavnoj upravi državne bezbednosti Rajha o hapšenjima pripadnika i simpatizera NOP-a u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 59).
84. Pregled borbi sa partizanima u Donjoj Štajerskoj u prvoj polovini 1942. godine (tom VI, knj. 3, dok. 219). -
85. Referat dr Harolda Turnera, načelnika Upravnog štaba komandujućeg generala i zapovednika Srbije, od 29. avgusta 1942. god. komandantu Jugoistoka, generalu Leru (tom I, knj. **4,** dok. 80).
86. Uputstvo komandanta Žandarmerije za Korušku od 31. avgusta 1942. god. o organizaciji alarmnih odeljenja u Koruškoj (tom VI, knj. 3, dok. 221).
87. Depeša nemačkog poslanika u NDH od **4.** septembra 1942. god. Glavnoj upravi državne bezbednosti o rezultatima ofanzive protiv partizana u Fruškoj gori (tom I, knj. 17, dok. **63).**

88. Izveštaj policijskog atašea pri nemačkom poslanstvu u NDH od 9. septembra 1942. god. Glavnoj upravi državne bezbednosti o namerama vlade NDH da iz Srema iseli srpski živalj (tom I, kni. 17, dok. 66).
89. Izveštaj nemačkog poslanstva u NDH od 11. septembra 1942. god. Ministarstvu spoljnih poslova Rajha o pokolju Srba u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 67).
90. Objava Feldkomandanture 610 u Vrnjačkoj Banji od 11. septembra 1942. god. o predaji žita okupatoru (tom I, knj. 4, dok. 81).
91. Izveštaj Žandarmerijskog okruga Radovljica od 12. septembra 1942. god. o partizanskim akcijama od 5. do 11. septembra (tom VI, knj. 4, dok. 150).
92. Saopštenje komandujućeg generala i zapovednika Srbije od 22. septembra 1942. godine (tom I, knj. 4, dok. 82).
93. Izveštaj nemačkog poslanstva u NDH od 22. septembra 1942. god. Ministarstvu spoljnih poslova Rajha o pokolju Srba u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 69).
94. Izveštaj sreske žandarmerije u Radovljici od 26. septembra 1942. god. o partizanskim akcijama od 19—25. septembra 1942. god. (tom VI, knj. 4, dok. 161).
95. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca, održane 3. oktobra 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 4, dok. 162).
96. Naređenje komandujućeg generala i zapovednika Srbije od 10. oktobra 1942. god. za primenu odmazdi i u slučaju nestanka nemačkih vojnika (tom I, knj. 4, dok. 83).
97. Naređenje komandujućeg generala i zapovednika Srbije od 10. oktobra 1942. god. o postupku sa uhvaćenim ustanicima u Srbiji (tom I, knj. 4, dok. 84).
98. Saopštenje Policijske prefekture za Banat od 14. oktobra 1942. god. o vešanju 50 pripadnika i simpatizera NOP-a u Samošu, Zagajici i Gaju (tom I, knj. 17, dok. 75).
99. Dnevni izveštaj komandujućeg generala i zapovednika Srbije od 15. oktobra 1942. god. komandantu Jugoistoka (tom I, knj. 4, dok. 85).
100. Uputstva komandanta žandarmerije u Gorenjskoj od 19. oktobra 1942. god. o naoružanju seoskih straža (tom VI, knj. 4, dok. 170).
101. Izveštaj zapovednika SS trupa i policije Alpske oblasti od 22. oktobra 1942. god. (tom VI, knj. 4, dok. 171).
102. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca, održane 26. oktobra 1942. god. kod predsednika Štajerske pokrajinske vlade u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 4, dok. 173).
103. Obaveštajni izveštaj komandujućeg generala i zapovednika Srbije od 30. oktobra 1942. god. o ustaničkom pokretu u Jugoslaviji (tom I, knj. 4, dok. 86).
104. Izveštaj Žandarmerijske stanice Vransko od 2. novembra 1942. god. o ustaničkoj delatnosti za vreme od 31. oktobra do 2. novembra 1942. godine (tom VI, knj. 4, dok. 175).
105. Spisak talaca streljanih u Mariboru 2. oktobra i 4. novembra i poginulih partizana na teritoriji Štajerske u toku avgusta — oktobra 1942. god. koji je objavio viši zapovednik SS trupa i policije u Mariboru (tom VI, knj. 4, dok. 3).
106. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca održane 9. novembra 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade u vezi s pitanjima uprave u Donjoj štaierskoi (tom VI, knj. 4, dok. 177).
107. Izveštaj Žandarmerijske stanice Vransko od 9. novembra 1942, god. o ustaničkoj delatnosti od 7. do 9. novembra 1942. godine (tom VI, knj. 4, dok. 179).
108. Izveštaj zapovednika SS trupa i, policije Alpske oblasti od 10. novembra 1942. god. o situaciji od 3. do 10. novembra 1942. god. (tom VI, knj. 4, dok. 180).
109. Izveštaj Žandarmerijske stanice Ruše od 16. novembra 1942. god. o ustaničkoj delatnosti (tom VI, knj. 4, dok. 183).
110. Uputstvo komandanta žandarmerije u Donjoj Štajerskoj od 18. novembra 1942. god. za formiranje seoskih straža (tom VI, knj. 4, dok. 184).
111. Izveštaj nemačkog poslanstva u NDH od 21. novembra 1942. god. Ministarstvu spoljnih poslova Rajha o pokolju Srba u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 85).
112. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca, održane 23. novembra 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 4, dok. 185).
113. Izveštaj komandira žandarmerije sreza Radovljice od 23. novembra 1942. o situaciji od 24. oktobra do 23. novembra 1942. godine (tom VI, knj. 4, dok. 186).
114. Izveštaj Žandarmerijske stanice Motnik od 27. novembra 1942.. god. o vatrenom prepadu na uporište Vermanštafta u Motniku (tom VI, knj. 4, dok. 189).
115. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca, održane 7. decembra 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 4, dok. 194).
116. Naredba komandanta nemačkih angažovanih snaga u Gorenjskoj od 20. decembra 1942. god. o organizaciji borbe protiv NOP u Gorenjskoj (tom VI, knj. 4, dok. 199).
117. Zapisnik sa sednice štaba odgovornih nemačkih rukovodilaca, održane 21. decembra 1942. god. kod pretsednika Štajerske pokrajinske vlade u vezi s pitanjima uprave u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 4, dok. 200).
118. Izveštaj zapovednika SS trupa i policije za Alpsku oblast od 21. decembra 1942. god. o situaciji od 17. do 20. decembra 1942. god. (tom VI, knj. 4, dok. 201).
119. Izvod iz izveštaja nemačke 704. pešadijske divizije od 31. decembra 1942. god. komandujućem generalu i zapovedniku Srbije o izvedenim akcijama (tom I, knj. 4, dok. 87).

DOKUMENTA FOLKSDOJČERA ZA PERIOD OD 12. MARTA DO 10. NOVEMBRA 1942. KOJA SU OBJAVLJENA U I TOMU ZBORNIKA

1. Izveštaj vođe mesne grupe nemačke manjine od 12. marta 1942. god. zemaljskom vođi nemačke manjine o situaciji u iločkom srezu (tom I, knj. 17, dok. 11).
2. Izveštaj mesne nemačke narodne grupe iz Rume od 11. marta 1942. god. vodstvu nemačke narodne grupe u Osijeku o napadu partizana na Neradin (tom I, knj. 17, dok- 10).
3. Naređenje komandanta oružanih snaga za Jugoistok od 19. marta 1942. god. o stavu prema partizanima u Srbiji i Hrvatskoj (tom I, knj. 3, dok. 151).
4. Izveštaj komandanta Drugog nemačkog pripravnog bataljona od 25. juna 1942. god. o formiranju Četvrte i Pete čete (tom I, knj. 17, dok. 22).
5. Izveštaj okružnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 5. jula 1942. god. vođi nemačke narodne grupe za NDH o situaciji u Fruškoj gori (tom I, knj. 17, dok. 24).
6. Izveštaj okružnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 6. jula 1942. god. vođi nemačke narodne grupe za NDH o napadu partizana na četu domobrana iz Petrovaradina (tom I, knj. 17, dok. 25).
7. Izveštaj okružnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 6. jula 1942. god. vođi nemačke narodne grupe NDH o situaciji u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 26).
8. Izveštaj komandanta Drugog pripravnog bataljona nemačke narodne grupe od 16. jula 1942. god. vodstvu nemačke narodne grupe u Osijeku o situaciji na području Srem. Mitrovice i Rume (tom I, knj. 17, dok. 30).
9. Izveštaj Četvrte čete od 16. jula 1942. god. Štabu Drugog pripravnog bataljona nemačke narodne grupe o dejstvima partizana na prostoru Fruške gore (tom I, knj. 17, dok. 29).
10. Izveštaj mesnog rukovodstva nemačke narodne grupe iz Sremske Mitrovice od 16. jula 1942. god. Štabu nemačke narodne grupe u Osijeku o paljenju žita od strane partizana (tom I, knj. 17, dok 27).
11. Izveštaj mesne nemačke narodne grupe iz Rume od 16. jula 1942. god. vodstvu narodne grupe u Osijeku o uništavanju vršalica i paljenju žita od strane partizana (tom I, knj. 17, dok. 28).
12. Izveštaj okružnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 18. jula 1942. god. vođi nemačke narodne grupe o dejstvima partizana u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 32).
13. Izveštaj okružnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 21. jula 1942. god. Zemaljskom rukovodstvu nemačke narodne grupe o paljenju žita od strane partizana u blizini Indije (tom I, knj. 17, dok. 35).
14. Izveštaj mesnog rukovodstva nemačke narodne grupe iz Indije od 31. jula 1942. god. vođi nemačke narodne grupe u Osijeku o paljenju žita od strane partizana (tom I, knj. 17, dok. 38).
15. Izveštaj Pete čete od jula 1942. god. komandantu Drugog nemačkog pripravnog bataljona o dejstvima Nemaca i ustaša protiv partizana na prostoru Fruške gore (tom I, knj. 17, dok. 33).

16. Izveštaj komandira Pete čete Drugog nemačkog pripravnog bataljona od 5. avgusta 1942. god. o napadu partizana na skladište municije u blizini Vrdnika (tom I, knj. 17, dok. 42).
17. Mesečni izveštaj okružnog rukovodioca nemačke narodne grupe za istočni Srem od 5. avgusta 1942. god. vođi nemačke narodne grupe u Osijeku o situaciji u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 41).
18. Izveštaj četvrte čete od 22. avgusta 1942. god. Drugog pripravnog bataljona »General Laudon« o napadu Nemaca na partizanske položaje južno od Ležimira (tom I, knj. 17, dok 53).
19. Izveštaj mesne nemačke narodne grupe iz Morovića od avgusta I 1942. god. vodstvu nemačke narodne grupe o napadima partizana na Morović (tom. I, knj. 17 dok. 58).
20. Izveštaj velikog župana iz Vukovara od avgusta 1942. god. nemačkom Ministarstvu inostranih poslova o situaciji u Sremu (tom I, knj. 17, dok. 55).
21. Izveštaj Drugog pripravnog bataljona »General Laudon« od avgusta 1942. god. vodstvu nemačke narodne grupe o situaciji u jugoistočnom Sremu (tom I, knj. 17, dok. 54).
22. Izveštaj Pete čete od 4 septembra 1942. god. komandantu Drugog pripravnog bataljona »General Laudon«, o dejstvima čete za vreme ofanzive na Fruškoj gori (tom I, knj. 17, dok. 64).
23. Izveštaj četvrte čete od 5. septembra 1942. god. Štabu Drugog pripravnog bataljona »General Laudon« o učešću u ofanzivi na Fruškoj gori (tom I, knj. 17, dok. 65).
24. Izveštaj komandanta Drugog pripravnog bataljona »General Laudon« od 8. oktobra 1942. god. o rasporedu i dejstvima svoje jedinice (tom I, knj. 17, dok. 74).
25. Izveštaj nemačke narodne grupe iz Erdevika od 20. oktobra 1942. god. Zemaljskom vodstvu u Osijeku o pojavi veće grupe partizana (tom I, knj. 17, dok. 76).
26. Izveštaj nemačke narodne grupe od 4. novembra 1942. god. o situaciji u istočnom Sremu (tom I, knj. 17, dok. 79).
27. Izveštaj oblasnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 10. novembra 1942. god. o dejstvima partizana u zemunskom srezu od 1. jula do 31. oktobra, (tom I, knj. 17, dok. 81).

REGISTAR

LIČNA IMENA

Aćimović Milan — 114, 310, 675, 686, 1039
Ajmone di Savoja — Aosta, Duka di Spoleto (Admone di Savoia — Aosta, Duca di Spoleto) — 413, 1053, 1057
Ambrozio Vitorio (Vittorio Ambrosio) — 57, 70—72, 101, 171—173, 179, 208, 257, 258, 411, 511, 1044, 1057, 1062—1064, 1068, 1073, 1090—1093
Anaker (Annacker) — 272, 890, 903, 944
Antonić — 114

B

Babić Aćim — 114, 242
Baćović Petar — 871
Bader Paul — 7, *10, Iil, 27,* 31—36, 40, 45, 51, 54, 57, 63 , 71, 88, 90, 97, 102, 103, 122, 130, 138, 146, 148, 156, 188, 216, 221, 234 — 236, 241—245, 247—249, 253, 257—261, 271, 291, 295, 296, 314—316, 318—322 , 330, 332, 336, 338, 340, 345, 353, 355, 384, 389—393, 410, 426, 427, 432, 435, 447, 451, 452, 460, 463, 482, 493, 501, 514, 535, 553, 561—562, 586, 677, 700, 721—723, 725, 736, 743, 839, 840, 842, 843, 982, 989, 1010, 1011, 1036, 1037, 1037—1040, 1063, 1072, 1077, 1086, 1090, 1092, 1093, 1095—1097, 1100—1102, 1107—1111
Bajsner Vilhelm (Wilhelm Beisner) — 91—93
Balač — 828
Baldoni — 913
Balestra di Motola (Balestra di Mottola) — 71
Begić Zdenko — 652
Begić Vilko — 175, 406, 694
Belić dr Anđelko — 28
Berne Franc (Franz Böhme) — 7, 680, 721, 989, 1009, 1019—1022, 1029, 1036, 1037, 1049
Benafc Aleksandar — 91, 92, 93, 319, 320
Bender Feliiks (Felix Benzler) — 116, 117, 139, 189, 190, 257, 267, 324, 404, 442, 444, 491, 675, 694, 806, 990, 1000, 1071, 1088, 1089
Bergeman (Bergemann) — 655
Bestol Oskar — 28, 34, 461
Binder — 651
Birkner (Bürkner) — 912
Biroli Pircio (Alessandro Pirzio Birali) — 101, 426, 914
Bitner (Bittner) — 890
Bižić Dura — 790, 861, 925
Bjelica Marinko — 882
Blajdistel (Bleidistel) — 259
Blazio Etore (Ettore de Blasio) — 241, 1102
Blume — 517, 729
Bode — 913
Bole — 731, 732
Borota Stevan — 87
Borovski Hajnrih (Heinrich Borowski) — 78, 516, 566, 596, 608, 648, 650, 666, 995
Botmer (Bothmer) — 65S
Božić Sava — 390
Branič Šip (Schipp von Branitz) — 587, 839, 840, 976, 977, 1125
Brant J. (Brandt) — 635, 641
Brauhič Valter (Brauhitsch Walther) — 1057

Braumiler (dr Braumiller) — 694, 890
Brauner Jozef fon Hajdringen (Josef Brauner von Haydringen) — 832, 977, 981
Broz Josip Tito — 423, 778, 947, 952
Brozović Ivan — 488, 552, 563
Bučar Josip — 566, 865
Bulovan — 114

Čekić — 956
Celner Emil (Zelner Emil) 977
Cenić Ivan — 487
Cimerman (Zimmermann) 24
Cimperman — 931
Cirijak (Cyriak) — 729
Crvenković — 931

Čajavec Rudi — 481
Čaplić Ragib — 826
Čolaković Rodoljub 883
Cepmen Robert (Robert Chapman) **128**

Ćano Galeaco — 914, 979, 979, 981. 1058
ćosović Mladen — 882 V
ćosović Tanasije — 882
ćuković Risto — 114, 115, 214

D

Dakić Bogdan — 114, 115
Dalmaco (Dalmazzo) — 1063
Dam (Dahm) — 839, 840, 982
Damjanović Božidarka Kika — 591
Dangić Jezdimir — 14, 26, 52, 80, 82, 87, 104, 111, 112, 114—122, 167, 173, 174, 183, 214, 232, 267, 268, 276, 277, 303, 306, 307, 322, 329, 333, 334, 336, 337, 348, 349, 350, 352, 397, 410, 790, 1028, 1052, 1065, 1071. 1072, 1106, 1108
Dankelman Hajnrih (Heinrich Danckelmann) — 677, 995, 1010, **1022**
Derikonia Savo — 719, 874, 954, 956
Devčić Ivan — 571, 794
Dizener Paul (Paul Diesener) — 845
Domaniik Roman — 798, 857, 868
Domke Fric (Fritz) — 648
Dragojlov Fedor — 118, 119, 257, 1071
Dumandžić Jozo — 28
Dzak (Dzaaok) — 884

Delozo (Geloso) — 990
Dukanović Pero — 115, 116 *
Đurović Mašan — 222, 223, 231

Eliker Jakob — 492
Emer Johan (Johann Ehmer) — 575, 651
Empting Rudolf — 732
Eršek Stjepan — 571
Esmarh (von Esmarch) — 569, 574

Fabri Umberto — 287, 432
Faferot Verner (Pfafferott) — 235, 241, 259, 261, 317, 323, 334, 384, 390, 418, 422, 423, 426, 427, 452, 839, 840, 982, 1100, *1102, 1109*
Falk — 915, 916
Felkers (Völkers) — 988
Felmi Helmut (Hellmuth Felmy) — 253, 988
Ferc Herman (Hermann Foertsch) — 151, 336, 390—393, 447, 534, 560, 669, 839, 840, 844, 845, 981, 989, 1001, 1005, 1008, 1009, 1015, 1023, 1025, 1033, 1116
FLnko — 942
Firmec (Viermetz) — 729, 730
Flaps Artur (Arthur Phleips) — 147, 582
Fortner Johan (Johann) — 35, 62—64, 67, 69, 132, 214, 272, 274, 278, 301, 318, 319, 321, 328, 382, 428, 754, 785, 792, 801, 828, 857, 858, 862, 870, 872, 875, 883, 905, 926, 946, 957, 995, 1072, 1109
Francetic Jure — 132, 278, 296, 306, 313, 315, 319, 322, 326, 327, 339, 351, 384, 385, 387, 390, 391, 410, 430, 434, 479, 553, 562, 631, 731, 741, 977, 1106, 1108—1111
Freze (Frehse) — 44
Fric Julije — 485
Fridrih Karl Volf (Karl Friedrich Wolf) — 257, 581, 641
Frizen (Friesen) — 257
Fumeti (Fumetti) — 257
Funk Valter — 28, 34, 512, 523, 542, 563, 694, 1054

G

Gajger (Geiger) — 774
Gajtner Kurt (Curt Geitner) — 259, 384, 427, 605, 622, 646, 670, 718, 720, 792, 918, 982
Ganšter Oskar (Oskar dr Ganster) — 776
Gejzo (Freiherr von Geyso) — 473, 487, 488, 574, 575
Gem (Gehm) — 236, 259, 384, 422, 439, 441, 453, 491, 567, 573
Georgijević — 603, 699
Gere Bruno (Bruno Görtz) — 908
Geres Stefan (Stefan dr Görres) — 775
Gering Herman (Herman Göring) — 82, 653
Glez Edmund fon Horstenau — 27, 34, 36, 37, 65, 72, 86, 117, 118, 162, 176, 188, 189, 208, 249, 257, 258, 262, 304, 313, 318, 319 321, 322, 390—392, 419, 423, 427, 428, 448, . 451, 452, 561, 576, 586, 694, 839-841, 843—845, 935, 936, 977, 981, 982, 988, 998, 1016, 1036, 1042, 1047—1051, 1053, 1056, 1058, 1071, 1072, 1073, 1088, 1090, 1109
Gligic Drago — 861
Glonja Alesandro — 979
Gorđić Bogdan — 220 — 222
Gravenhorst — 998, 1011
Grajfenberg (von Griefenberg) — 989
Grize (Griese) — 804
Grundman (Grundmann) — 775
Gustović Artur — 607
Gvozdanović Dragutin — 492, 575

H

Hadzi-Efendic — 321, 322, 970, 1110
Hajl — 260
Hajn (Heyn) — 336
Hajnrih (Heinrich) Alfred — 401
Hekendorfer Johan (Johann dr Heokendorfer) — 775
Hefner Artur (Artur Höffner) — 694
Hencel (Hentschel) — 632, 857
Henzel (Hensel) — 651
Hertlajn — 804
Hesterberg — 659
Himler Hajnrih — 147, 516, 518, 579 832
Hdnghofer Valter — 330, 605, 626
Hitler Adolf — 37, 59, 60, 66, 103, 140, 174, 234, 256, 258, 260, 323, 336, 337, 355—357, 392, 516, 541, 584, 640, 681, 732, 745, 762, 818, 824, 836, 842, 844, 935, 940, 961, 965, 979, 988, 1007, 1015, 1019, 1020, 1057, 1058, 1070
Hodzic Mujo — 826
Hof'er — 867
Hofman Paul (Hoffmann) — 8, 21, 31, 33, 35, 942, 943, 977, 995
Holstajn (Prinz zu Holstein) — 207, 257, 839, 840
Hope (Hoppe) — 813
Horti Miklos — 12
Humel (Hummel) — 272, 380, 632, 799, 857
Husein el Emin — 164

I

Iberrajter Zigfried (Siegfried Ueberreither) — 518, 624
Ilić Bogoljub — 141

J

Jais — 1012, 1013, 1017
Jak (Jack) — 951
Janko dr Sep — 59
Jeftić Kamenko — 114
Jeger (Jäger) — 257
Jevđević Dobrosav — 80, 243, 401, 402, 718—720, 789, 860, 873, 881, 955
Jevremović Voja Tribrođanin — 819
Jodl Alfred — 258, 641
Joksić — 115

Jovanović [1]— 114
Judenič Nikola — 805
819
Jugović — 874
Jupe Hans (Hans Juppe) — 596

K

Kajtel Vilhelm (Wilhelm Keitel) — 150, 177, 258, 318, 581, 941, 979, 981, 1081, 1082, 1085, 1091, 1092, 1096
Kalabić Milan — 670, 676, 819
Kalmer Julius — 91—93, 677, 680
Kalsov Karl (dr Karl Calsow) — 221
Kamfefener (Kamphoevener) — 913
Kampe (Campe) — 1010, 1011
Kandini (Candini) Cesare — 914, 1090
Karađorđević Pavle — 257
Karađorđević Petar — 1033
Kaše Zigfrid (Siegfried Kasche) — 28, 36, 66, 88, 91, 117, 118, 142, 188, 189, 205, 206, 249, 257, 258, 392, 401, 402, 404, 519, 550, 553, 561, 694, 1071, 1072, 1088, 1089, 1098
Kavalero Ugo (Ugo Cavallero) — 260, 447, 511, 876, 979, 981, 1081, 1082, 1085, 1092
Kazertano Antonio — 257
Kejven Eliot (Eliot Cavan) — 128
Kerović Radivoje — 390, 790, 860, 861, 874, 882, 924, 925, 970
Keserling Alfred — 876
Keserovič Dragutin — 268
Keviš Erih (Erich Kewisch) — 27, 34, 36, 37, 97, 115, 116, 120, 194, 220, 221, 257, 258, 275, 280, 311, 330, 390, 393, 394, 401, 404, 425, 426, 428, 442, 448, 451, 452, 587, 805, 807, 1000, 1011, 1033, 1071, 1100
Kibler Ludvig (Ludwig Kübler) — 97
Kin Ernest (Kühn) — 563
Kisel Georg (Kiessei) — 116, 117, 679, 680, 1071
Kisner (KüssTier) — 706
Kitić Jovo — 769
Klajst Evald (von Kleist) — 989
Klajnenberg (Kleinenberg) — 706
Kluz Franjo — 481, 498
Knoblauh (Knoblauch) — 579
Kogard Rudolf — 49, 353, 482
Korać Manojlo — 672, 676
Kosak Valter (Walter Kossack) — 694
Kosorić Radivoje — 768, 860, 874, 882
Košak Vladimir — 720
Kovačević Krsto — 718, 954, 956, 970
Kovačević Milivoje — 718
Kozelshi Euđenio (Eugenio Coselschi) — 71
Krajner (Kreiner) — 91
Krenski — 988
Krišković Vinko — 163
Krleta Lazar — 882
Kujačić Branko — 114, 115
Kuiović — 249
Kunce Valter (Walter Kuntze) — 13, 41, 49, 58, 188, 207, 226, 253, 254, 258, 356, 362, 422, 423, 584, 690, 1029, 1033, 1036, 1086, 1125
Kurt (Kurth) — 239, 240
Kvaternik Eugen Dido — 313, 316, 319, 321, 322, 406, 416, 418, 841
Kvaternik Slavko — 67, 69, 71, 72, 162—164, 169, 171, 174, 188, 249, 257, 258, 319, 405, 406, 410, 415—418, 423, 456, 511, 519, 522, 523, 541, 542, 694, 725, 743, 1016, 1047. 1048, 1052, 1056, 1072, 1073, 1089, 1090, 1095—1097, 1109, 1112

Lajnšic (Leinschitz) — 765
Lakša Vladimir — 28, 32—37, 174, 188, 241—244, 249, 257, 258, 335, 694, 1047, 1056, 1089, 1090, 1093, 1102—1104
Lazaro Mauricio de Kastiljoni — 913
Lazić Ilija — 882
Leb (Leeb) — 1060
Le'biš (Loebisch) — 913
Leman (Lehmann) — 236, 259, 384, 422, 427, 440, 453
Ler Aleksander (Alexander Lohr) — 356, 670, 677, 690, 762, 763, 824, 831, 840, 842—845, 876—878, 901, 930, 950, 975, 979, 981, 1125
Lerh (Lerch) — 867
Levecov (Lewetzow) — 257
Libold Vilhelm (Wilhelm Liebold) — 516

Lihtenek (Lichteneck) — 394
Lihteneker (Lichtenecker) — 807
List Vilhelm — 355, 356, 584, 988, 995, 1001—1009, 1015, 1019, 1021, 1026, 1029
Liters Rudolf — 789, 839, 840, 843, 898, 936, 970, 977, 979, 981, 982
Lončar Adalbert — 670, 674
Lorković Mladen — 175, 313, 316, 319—322, 404, 415, 510, 511, 519, i 694, 787, 835, 977, 1058, 1109
Lukić Dragomir — 333
Lurker — 517

LJ

Ljotić Dimitrije — 53, 155, 324, 605, 621, 675, 810, 836

M

Maček Vlatko — 140, 175, 406, 637, 734
Mäher — 254, 257, 258, 336, 347, 457, 541, 587, 1086, 1125
Maj (Andreas May) — 59
Majerhefer (Maierhofer) — 706
Majsner August (Meyszner) — 59, 144, 177, 258, 654, 675, 681, 694, 806, 809, 991
Marčetić Vukašin — 544
Marić Gustav — 170, 404
Markone Ramiro Đuzepe (Giuseppe Ramiro Marcone) — 164
Marković Viktor — 773, 864
Markulj Ivan — 475
Marušić Ivica Ratko — 759
Matern — 120, 220, 223
Masin — 257
Matić Momčilo — 114
Mati Josip (Jozef) — 114, 115, 121, 679
Mecger (Metzger) — 839, 840
Mer (Mehr) — 765
Meren (Merren) — 99, 103, 178
Merung (Möhrang) — 694
Mihailović Draža — 14, 26, 75, 140, 191, 192, 222, 267 , 277, 307, 308, 348, 395, 396—398, 433, 434, 444, 449, 477, 478, 480, 492, 494, 495, 530, 536, 545, 555, 558, 589, 600, 618—620, 637, 642, 644, 657, 670, 671, 674, 676, 679, 680, 685, 686, 688, 689, 691, 695—697, 720, 722, 736, 755, 769, 787, 788, 815—819, 825, 834—836, 842, 846, 847, 856, 859, 870, 873, 874, 876, 877, 892—897, 906, 907, 931, 947, 952, 955, 970, 972, 975, 976, 981, 1020—1022, 1028, 1030, 1033—1035, 1038—1040, 1052, 1053, 1086, 1115, 1119
Mihailović Košta — 223
Mikić Trifun — 220
Milenković Rade — 882
Miler — 480, 492
Miler Karlovič Evgenij — 805
Miljković Petar — 128
Minster (Münster) — 482
Mišić Aleksandar — 1038
Mitrović Golub — 954
Močević Milinko — 882
Mrak Ivan — 607
Munkel (Munckel) — 68
Musolini Benito — 171, 175, 260, 876, 877, 1052, 1095
Mušicki Košta — 1039

N

Najdhold Fric (Fritz Neidholdt) — 542
Nedic Milan — 38, 41, 49—51, 56, 59, 99, 100, 102, 103, 114—117, 121, 127, 139, 141, 144, 186, 188, 189, 212, 267, 322—324, 333, 336, 392, 414, 588, 654, 657, 676—681, 685, 686, 689, 691, 815, 842, 875, 894, 918, 993, 998, 1001, 1005, 1007, 1010, 1011, 1014, 1020—1022, 1032, 1033, 1039, 1052, 1053, 1071, 1078
Nikolov Asen — 45, 148, 977, 1060
Nojhauzen Franc — 653, 657—660, 675, 694, 750, 751, 805, 817, 837, 913, 920, 991, 1000
Nojman (Neumann) — 632, 799
Novakovic Ljubo — 1020

O

Obradović Miodrag — 591
Oksilija Antonio — 165, 172, 173 257, 316, 415, 475, 530, 545, 689, 1051
Olševski Ignac — 718

Pantić Miloš — 87
Parcer (Parzer) Hans — 27, 34, 653, 657, 660
Pavelić Ante — 37, 64, 67—70, 140—142, 162, 163, 165, 170, 171, 179, 257, 314, 318, 405, 406, 415, 416, 418. 466, 479, 513, 519, 541, 542, 561—563, 586, 694, 725—727, 816, 856, 934, 936, 977, 1047, 1057
Pećanac Košta — 50, 51, 89, 153, 191, 192, 212—215, 220—223, 231, 264, 267, 392, 621, 678, 1000, 1001, 1010, 1020, 1022, 1023, 1031, 1034, 1039, 1040, 1079
Pejić Manojlo — 115
Perćević Ivo — 694
Perišić Stjepan — 486
Perišić Kleoko — 883
Perović Todor — 789
Petercani (Peterzani) — 242, 1102
Petković Milan — 115
Petruhar Slavko — 848
Piceter — 851
Piler — 591
Plemić Božidar (Božo) — 719, 874, **882**
Pohe (Poche) — 868
Poljak — 243, 402
Pot (Pott) — 258, 317
Prnjatović Jovo — 925
Prpić Ivan — 314, 316, 318, 319, 418, 856, 936, 1109
Putlic Zigfrid (Putlitz Siegfried) — 612, 759

R

Račić Dragoslav — 322, 861, 874, 883, **1028**
Radičević Branko — 223
Radičević Milan — 223
Radić Radivoje — 769, 954
Rajnhard (Reinhardt) — 1063
Rajner Fridrih (Friedrich Reiner) — 518
Rajman Stjepan — 379
Ran (Rahn) — 350, 707
Re Đovani Karlo (Giovani Carlo Re) — 694
Redel — 729
Rekvard Vili (Willi Requard) — 28, 91—93
Resler (Rössler) — 58, *180, 251*
Rezener Ervin (Ervin Rösener) — 517
Ribentrop Joabim — 979, 981
Rikardi Rafaele (Raffaele Riccardi) — 413
Rintelen Eno (Enno Rintelen) — 257, 318, 1081, 1090, 1094, 1095
Riter (Ritter) — 776
Roata Mario (Roatta) — 79, 81, 82, 167, 172, 179, 208, 235, 241—245, 247—249, 257, 281, 293, 304, 316, 318, 324, 331, 335, 336, 339, 340, 411, 414, 426, 431, 432, 448, 510—512, 537, 787, 837, 876—879, 893, 896, 950, 975, 976, 979, 1083—1085, 1090, 1093, 1095, 1101—1107, 1114
Roboti Mario (Mario Robotti) — 241, 1102
Rode — 518
Rolf — 173
Roleček (Rolletschek) — 764
Rorbah (Rohrbach) — 70, 82, 241 312, 314, 1062—1064, 1083—1085, 1093, *1102*
Rot (Roth) — 257
Rupčić Mato — 484, 566
Rušihović Nikola — 786

Sabolić Vladimir — 766
Sajler (Seiller) — 913
Saks (Sachs) — 694
Santovito Ugo — 787
Semenov (Semenoff) — 806, 807
Sergej — 875
Sertić Tomislav — 424
Severović Ivica — 864
Simović Dušan — 1001
Stipković Ivan — 903
Stefanović Dimitrije — 925, 926
Strecius Alfred (Alfred Streccius) — 977
Stojanović Radovan — 819
Sušnik Gustav (Gustav Susschnig) — 219, 296, 379, 631, 740, 780, 798, 857, 966, 967, 970

Sade (Schade) Kurt - 566, 607
Šaher (Schacher) — 91
šart Jozef (Josef Schardt) - 694
Sefer (Schäffer) Emanuel — 59, 694
Simdc Franjo — 553, 741
Slaher Miroslav — 28, 34
Slotman (Schlotmann) — 251
Smeling Gerhard (Schmeling) — 136
Smit Oto (Schmidt Otto Paul) — 68, 510, 519, 636, 866, 981
Smit Kunhart (Kunhart fon Schmidt) — 776
Sovac Vaso — 882
Spe (Spee) — 241, 1102
Sram (Schramm) — 706
Sreder Ludvig (von Schroder) — 988, 989
Stajvan — 806
Stal Fridrih (Friedrich Stahl) — 422, 424, 440, 441, 456, 463, 474, 488, 491, 523, 527, 547, 561—563, 567, 573, 610, 614, 617, 638, 694, 702, 725, 777, 794, 866, 917, 995, 1112—1114
Steli (Stehli) — 259
Stojrer (Steurer) — 885, 890
Stolchauzen Adalbert Hans — 658
Straus (Strauss) — 1067
Streker (Strecker) Artur — 379, 382, 718, 867
Stum (Stumm) — 707
Suckovic — 864
Sumaher (Schumacher) — 776

T

Tipelskirh Kurt (Kurt Tippelskirch) — **60**
Todić Cvijetin — 390
Todorović Boško — 80, 114
Tole (Tolle) — 776
Tomas Lebreht (Lebrecht Thomas) — 772, 774
Tomašević Ivan — 567
Tormelin — 717
Tot dr Dragutin — 409, 413
Trifunović Ilija — 80
Trol Herbert (von Troll) — 325
Turina dr Oskar — 562, 563, 577, 578
'Turner Harold — 27, 34, 91, 116, 139, 142, 150, 310, 352, 653, 657—659, 675, 680, 694, 990, 991, 1019

U

Uzelac Milan — 694
Užar Franjo — 571

V

Vajks Maksimiilijan (Maximilian von Weichs) — 172
Varlimont Valter — 390—392, 425, 447, 448
Vazari (Vasary) — 239, 240
Vedel Fridrih (Friedrich von Wedel) — 472, 485, 525, 567, 753, 865
Veličković — 220
Veljo Mirko — 882
Verner (Wörner) — 12
Vesel Adolf — 486
Vestman (Westmann) — 516
Vezenmajer (Veesenmayer) Edmund — 189, 190, 325, 1088, 1097
Vining (Winning) — 257, 1086
Vishaupt (Wisshaupt) Ernst — 987
Vist (Wüst) — 297, 379, 798, 857, 867, 902, 945
Voat — 517
VoFf — 763
Volfkart — 741
Volpi Duzepe di Mizurata (Volpi Giuseppe di Misurata) — 413
Vorkapić — 141
Vrančić Vjekoslav — 28, 31, 32, 33, 83, 118, 119, 243, 401, 1071, 1102
Vrange! Nikolaevič Petar — 73, 805
Vrkljan Ivan — 419
Vujanović Miloš — 350
Vujasinović Todor — 769
Vukasović Nikola — 718
Vukelić Nikola — 162
Vurjanelc (Wurianek) — 942
Vute (Wutte) — 272, 273

Z

Zajdl (Seidel) — 418
Zauer (Sauer) — 259, 422
Zelinger (Seelinger) — 660
Zigelhuber (Siegelhuber) — 765
Zilkov — 1058, 1060
Zvoro Vuko — 882

GEOGRAFSKI NAZIVI

A

Afrika — 103, 178, 180, 251, 392, 556, 600, 874, 894, 899, 961, 996, 1080, 1119
Akmačići (kod Kladnja) — 628, 629
Albanija — 121, 413, 558, 816, 838, 895, 912, 913, 990, 1045, 1086
Aleksandrija (u Egiptu) — 128, 141, 182, 399
Aleksandrovac (župski) — 191, 268
Aleksinac — 191, 310, 696, 1005, 1032, 1042, 1058
Alipašin Most (kod Sarajeva) — 381
Anhalter (u Nemačkoj) — 258
Antonie (kod Prijedora) — 863
Apatin — 481
Aranđelovac — 398, 531, 592, 738, 939, 992, 1031, 1037
Argentina — 406
Arilje (kod Ivanjice) — 1021, 1036. 1038
Arsakli (kod Soluna) — 358, 452 690, 1029, 1100
Aščerići (kod Zvomika) — 350
Atika (u Grčkoj) — 357, 963, 989, 990
Atina (u Grčkoj) — 99, 181, 185, 331, 361, 367—369, 372—374, 990, 1015, 1020
Austrija — 66, 70, 164, 417, 1042. 1043
Austro-Ugarska — 168
Azapsko br. (trig. 151, kod Bos. Gradiške) — 571

B

Babići (kod Jajca) — 800, 904
Babička gora (pl.) — 127
Babina glava (k. 787, kod Valjeva) — 1037, 1038
Babino Selo (kod D. Vakufa) — 770, 881
Bačevci (kod Rogačice) — 738
Bačevci (kod Valjeva) — 192
Bačka — 12, 152
Bačvani (kod Bos. Dubice) — 565
Badljevica (kod Mladenovca) — 398
Badovinci (kod Šapca) — 196, 211 350
Bagrdan — 199
Bahriči (kod RogaticeO — 298
Bajina Bašta — 87, 115, 397
Bakotić (kod Doboja) — 107
Balkan — 79, 81, 113, 116, 167, 168 176, 207, 208, 318, 355, 356, 454, 586, 695, 763, 877, 878, 929, 940, 961—964, 988, 989, 992, 997, 1009, 1024, 1056, 1074, 1075, 1080—1082, 1084, 1097, 1109, 1115
Baljevac (kod Bihaća) — 7
Banat — 12, 13, 39, 60, 96, 141, 147, 148, 152, 210, 215, 270, 279, 310, 428, 443, 482, 531, 549, 604, 605, 621, 646, 654, 657, 659, 660, 670, 678, 681, 682, 687, 699, 736, 920—922, 994, 995, 998, 1008, 1023, 1031. 1032, 1053, 1125
Banija — 504, 611
Banoštor (kod Petrovaradina) — 604, 699.
Banova Jaruga (kod Kutine) — 465, 504, 622, 625, 712, 1122
Banovići (rudnik, kod Tuzle) — 445
Banja Luka — 37, 95, 159, 160, 164, 184, 187—189, 206, 208, 263, 316, 324, 331, 410, 420, 436, 441, 450, 455—458, 462, 472-474, 481, 486, 487, 488, 496, 497, 513, 520, 523, 528, 529, 531, 532, 535—537, 540, 544, 548, 552, 556, 561, 570, 573, 578, 587, 612, 616, 689, 698, 704, 705—707, 710, 713, 714, 732, 739, 755, 757—759, 760, 773, 774, 776, 777, 789, 821, 864, 865, 907, 909, 917, 931—933, 941—943, 947, 948, 953, 958—960, 976, 977, 994, 996, 1043—1045, 1047, 1049, f050, 1053, 1076, 1078, 1086, 1089, 1091 —1094, 1112, 1113, 1119, 1124
Banjani (kod Debrca) — 1030
Bare (kod Prače) — 354
Barevo (kod Jajca) — 880, 954, 956
Bašići (kod B. Luke) — 942
Bavar (D. i G., kod Jajca) — 753, - 904
Beč — 170, 237, 258, 403, 912, 913, 976, 977, 980, 995
Bečkerek — vidi Zrenjanin
Begići (kod Prijedora) — 863
Begov-Han (kod Zenice) — 160, 205, 437, 714, 828, 861
Bela Crkva (kod Vršca) — 203, 581, 621, 922
Bela krajina — 532
Bela Palanka — 198, 279, 307, 308, 349, 351, 696
Beli Kamen (kod Prokuplja) — 193
Beli Potok (kod Beograda) — 77, 78, 374—377, 598
Beli Potok (kod Rnjaževca) — 349
Belotinci (kod Niša) — 201
Beljina (kod Sopota) — 191
Beočin — 603, 604, 699
Beograd — 7, 8, 27, 36, 38—40 42, 45, 49—51, 54, 57, 60, 72, 73, 75, 77, 78, 85, 87, 90, 95, 99, 101, 103 108—111, 114—116, 118, 125, 127, 143, 144, 146, 147, 152, 155, 160, 163, 164—166, 167, 174, 182, 185, 186, 191, 194—197, 201—203, 209, 211, 212, 214, 216, 220, 223, 231, 233, 235, 250, 256—259, 263, 265, 267, 270—272, 277, 279, 280, 307, 309—311, 322, 330, 331, 333, 343, 348, 350, 351, 369, 371—377, 379, 392, 395, 396, 401, 425, 437, 439, 442, 447, 448, 467, 479, 480, 482. 483, 491, 496, 498, 501, 513, 515, 531, 538, 548, 556, 559, 560, 568, 569, 574, 583—585, 588, 590, 592, 593, 596—599, 602—605, 623, 626, 629, 642—644, 647, 649, 653, 656, 658, 660, 670, 671, 674, 677—681, 694, 696, 697, 700, 708, 723, 733—735, 738, 751, 763, 805, 806, 817, 818, 822, 830, 843, 870, 891, 894, 896, 898, 899, 918, 919, 938, 972, 976, 977, 981, 982, 989, 992—995, 997—1000, 1002—1005, 1007, 1008, 1010, 1012, 1014, 1015, 1017, 1019—1023, 1025, 1027, 1029—1033, 1036, 1041, 1042, 1046, 1049, 1053, 1055—1057, 1071, 1077—1079, 1086, 1088, 1100, 1102, 1106, 1119, 1125
Berjanca (pl., kod Bleda) — 803
Berkovići (kod Stoca) — 239
Berlin (u Nemačkoj) — 88, 175, 195, 207, 208, 256—258, 325, 442, 577, 587, 632, 728, 729, 730, 733, 805, 806, 912, 933, 949, 1005, 1008, 1011, 1098
Bešpelj (G. i D., kod Jajca) — 956
Bihać — 436, 450, 466, 479, 506, 535, 638, 714, 848, 877, 896, 898, 907, 952, 981, 1044, 1051
Bijela (kod Daruvara) — 820
Bijeli p. (potok) — 855
Bijelo Polje — 896
Bijeljina — 14, 65, 117, 159, 205, 268, 350, 394, 398, 449, 479, 495 629, 767, 769, 827, 860, 861, 868, 869, 875, 883, 896, 924, 931, 954, 976, 1014, 1018, 1044, 1045, 1061
Bila voda (potok, kod Jajca) — 753
Bileća — 438, 468, 511, 534, 716
Bilek k. (k. 1116, kod Maslovara) — 739
Bilogora — 568, 620, 847
Bioska (kod Užica) — 15
Birač (predeo) — 769, 954, 966
Biser voda (pl., kod Raške) — 897
Bistrica (kod Sarajeva) — 954, 719
Bistrica (r.) — 432, 433, 669
Bitolj — 334, 336, 990
Bitovnja (pl.) — 602, 619, 689, 826
Bjelašnica (pl.) — 79, 602, 619
Bjelovar — 414, 851
Bjeljevina (pl.) — 915, 941, 943
Blace (kod Prokuplja) — 396, 399, 536
Blagaj (kod Bos. Novog) — 160, 486, 490, 567, 959
Blatnica (kod Teslica) — 871
Bled — 635, 729, 730, 802, 803, 804
Blegoš — 635
Bleška planina — 803
Blinja (kod Sunje) — 608
Bliniski Kut (kod Siska) — 465, 705, 909
Bogatić — 1002, 1062

Bogovići (kod Sarajeva) — 875, 882, 924
Bogovićke pl. — 295
Bogutovac (kod Kraljeva) — 233, 622, 1031
Bogutovo Selo — 268
Boh. Bistrica — 803
Bobinjska Bela (kod Bleda) — 803
Bor — 53, 72, 78, 147, 196, 197, 204, 375, 404, 479, 597, 599, 620, 644, 655, 670, 674, 823, 897, 900, 983, 995, 1002—1005, 1008, 1012, 1021, 1029, 1034, 1042, 1055
Borak (k. 344, kod Pribinića) — 739
Borike — vidi Ergele Borike
Borki (kod Daruvara) — 820
Borogovo (V. i M., k. 813, kod Zvormka) — 16
Borovac (trig. 1208, kod Sarajeva) — 380, 381
Bos. Brod — 128, 160, 165, 184, 195, 345, 414, 437, 445, 447, 595, 872, 933, 1043, 1045, 1049, 1050, 1053, 1055, 1076—1078
Bos. Dubica — 458, 481, 486, 487, 489, 490, 496, 497, 505, 513, 525, 528, 531, 536, 564, 565, 568, 571, 572, 612, 793, 848—850, 1077, 1113, 1114, 1116, 1117
Bos. Grahovo — 760, 890, 975
Bos. Gradiška — 159, 160, 206, 331, 455, 457, 479, 481, 486, 487, 497, 528, 529, 536, 578, 603, 707, 864, 937, 1112, 1122
Bos. Kobaš — 875
Bos. Kostajnica — 458, 999, 1043
Bos. Krupa — 513, 530, 545, 561, 617, 877, 1044
Bos. Novi — 85, 95, 159—161, 182, 206, 213, 214, 256, 331, 411, 420, 436, 441, 450, 453, 455, 457, 458, 462, 465, 472, 474, 480, 481, 482, 485, 486, 489, 490, 497, 504—506, 513, 528, 529, 531, 532, 537, 544, 545, 548, 555, 556, 559—561, 565, 567—569, 585, 587, 609, 611, 612, 615, 643, 691, 704, 705, 713, 714, 757, 759, 820, 821, 848, 849, 852, 853, 863, 890, 898, 899, 908, 909, 931, 933, 958—960, 972, 976, 994, 1091, 1112, 1113, 1116, 1118—1120, 124
Bos. Petrovac — 925, 981, 1044
Bos. Petrovo Selo — 128, 134, 277, 769
Bosanska Bojna (kod Kladuše) — 79
Bosanska krajina — 601, 613, 772, 820
Bosna — 7, 8, 14, 15, 27, 36, 38, 51, 55, 57, 58, 64, 68—71, 79, 82, 84, 87, 88, 94, 101, 105, 111—119, 121, 127, 131, 140, 141, 145, 148, 152, 156, 162, 164—168, 177, 178, 181—184, 187, 188, 191, 205, 208, 211, 213, 219, 222, 224, 231, 232, 241—244, 248, 250, 256, 263, 264, 266—268, 276, 279, 281, 285, 293 295, 306, 307, 311—315, 317, 320^ 323, 325—332, 334, 336, 338—340, 342, 344—348, 351, 353, 382, 383, 385, 387, 389, 390, 392, 399, 405, 410, 414, 416, 417, 420, 421, 425-429, 433—435, 439—441, 446, 448—457, 459, 461, 464, 477—479, 484, 494—498, 503, 512, 514, 519, 520, 522, 528,-531, 534—536, 539, 540, 542, 545—548, 550, 551, 554—556, 558, 559, 561—565, 568, 569, 576, 584, 587—590, 599—601, 603, 611, 613—615, 617, 621, 627, 636, 637, 641, 644, 657, 667, 668, 671, 678, 689, 691, 695—697, 702, 705, 719, 720, 722, 723, 731, 732, 754, 766, 767, 769, 778, 779, 787, 790, 815, 818, 825, 827, 846, 856—859, 866, 872—874, 877, 880, 892, 896, 902, 911, 932, 946, 948, 952, 955, 958, 990, 1016, 1028, 1029, 1035, 1038, 1041—1045, 1047—1050, 1052—1054, 1056—1062, 1064, 1065, 1067, 1069, 1071, 1072—1074, 1076—1081, 1085—1088, 1091—1095, 1097, 1098, 1100, 1103, 1106, 1108—1112, 1114—Ш6, 1119, 1123, 1125.
Bosna (r.) — 61-63, 67, 69, 88, 107, 118, 129, 131, 153, 179, 232, 245, 251, 268, 277, 286, 289, 404, 410, 411, 437, 440, 618, 619, 754, 780 944 947, 953, 954, 1068, 1073, 1074, 1077, 1086, 1090, 1120
Bosut (r.) — 662
Bradina (kod Konjica) — 622, 68У

Brainci (kod Šekovdća) — 629
Bralski most (u Grčkoj) — 900
Braljina (kod Kruševca) — 199^
Bratislava {u Cehoslovačkoj) — 415

ВГ 1 Г Ш, 'К 268^322,333, 334,

Brčko ^ 159, 205 232 278 479, 495, 712, 769, 883, 954, 966

Brdo (k. 265, kod Bos. Dubice) — 571, 793
Brdo (kod Sarajeva) — 380
Brđani (kod SI. Broda) — 739
Brekinje (kod Bos. Dubice) — 850
Brestik (kod Gline) — 609
Brestovac (kod Leskovca) — 200
Brestovac (trig. 604, kod Pribinića) — 739
Breza (kod Vareša) — 269, 445, I 480, 594
Brezici (kod Bos. Petrovog Sela) — 134
Brezopolje (kod Bos. Novog) — 759
Brezice — 624
Brijanje (G. i D., kod Prokuplja) — 87
Brježđe (kod Valjeva) — 192
Brina (kod Prijedora) — 863
Brnjica (kod Sjenice) — 913
Brod na Kuipi — 532
Bronzani Majdan (kod B. Luke) — 473, 487, 496, 705, 760, 959, 960
Brak na Lajti (u Nemaokoj) — 935, 936
Brus (kod čačka) — 268, 396
Brus (kod Ustikoline) — 354
Brusnički potok — 404
Brzak (trig. 784, kod Gruže) — 737
Bubnjarci (kod Karlovca) — 170
Bučići (kod Travnika) — 753
Budimpešta (u Mađarskoj) — 13, 604
Buaarska — 47, 81, 168, 374, 415, 551, 737, 806—808, 838, 876, 895, 900, 964, 990, 1020, 1025, 1084
Bugojno — 468, 643, 668, 689, 714, 752, 758, 770, 780, 854, 855, 861, 883, 954, 1044, 1087, 1088, 1124
Bukova Glava (kod Han-Pijeska) — 35
Bukovac (kod Bos. Gradiške) — 571
Bukovac (kod Novog Sada) — 651
Bukovica (kod Jajca) — 770
Bukovica (kod Travnika) — 944, 945
Bukovik (kod Aranđelovca) — 398
Bukovik (predeo, kod Jajca) — 904
Bukovik (pl., kod Kruševca) — 618
Bukovik (pl., kod Sjenice) — 496
Bukurešt (u Rumuniji) — 415
Bulioi (D. i G., kod Jajca) — 904
Bulina dol (pi., kod Jajca) — 800

Bulka (kod Rogatice) — 298
Bursići (kod Višegrada) — 326, 678
Busovača (kod Zenice) — 855

Capardi (kod Zvornika) — 99, 628, 967
Caora^ (kod Siska) — 437, 465 4^6 468, 504, 505, 697, 705, 706, 7I"-'. 716 - 933 • s
Carevo Polje (kod Jajca) — 77U
Carigrad — 1109
Cazin - 758, 877
Cazinska krajina — 758
Celovec (u Austriji) — 81, UV, 73C, 1084
Celje — 729
Cenkovo (kod Našica) — Cer fon 350, 399, 1013, 1014, 1017 1018, 1023, 1026, 1030, 1038
Cerje (kod Niša) — 478
Cerove (kod Kruševca) — 19V
Cetingrad — 877
Cetinje — 456
Cincar (pl.) — J9
Crikvenica - 511 539 709
Crna Gora - 57, 101, 121, 168, 192, •m 770 222 232, 242, 243, 245, 263 266-268; 275 276,' 308, 312, 123 338 379 384, 386, 395, 411 412 423 425 426 430, 456, 495, th' 529 536 555 558, 589, 613 MR 619 657 667 669, 679, 718, 7S7' 815-817 819, 835, 383, OTS' 879 892 895 912-914, 1045, 1061, 1062 1078 1083, 1085, 1093, 1099 1102, UH, li«, 1119
Crna Rijeka - (vidi Rijeka kod

Crnfvrh (k. 1104, kod Mrkonjić- - -Grada)— 956
Crno more — 418, 419
Crnjelovo (kod Bijeljine) — 86
Crvljivac (kod Goražda) — 381
Culine (kod Ljubovije) — H5

čačak — 8, 10, 154, 183, 197, 214, 231, 255, 268, 275, 351, 396, 400, 425, 449, 480, 481, 549, 605, 819, 897, 921, 981, 995, 1021, 1027, 1029 1033, 1036, 1038

Čađavica (kod Mrkonjić-Grada) — 772—774, 850
Ćajetina — 1036
Gajniče — 274, 293, 431, 720
čalma (kod Rume) — 575, 592
Čaplje (kod Prijedora) — 863
Čazma — 820
Celić (kod Brčkog) — 967
Celinac (Musi. i Pravosl., kod B. Luke) — 915, 916, 942, 943, 959
Cemernica (kod Topuskog) — 79
Cemernica M. (trig. 1323, kod Mrkonjić-Grada) — 739
Cerević (kod Petrovaradina) — 699
Ciflik (kod Bele Palanke) — 198
Cikatovo (kod Prištine) — 404
Cirakovac (kod Jajca) — 955
Cortanovci (kod Indije) — 712
Cukarica (kod Beograda) — 604
čuklići (kod Jajca) — 827
Cukojevac (kod Kraljeva) — 42
Cuntić (kod Petrinje) — 908

Ćatići (kod Prijedora) — 863
Cirikovac (kod Požarevca) — 72, 77, 375
Čorići (kod D. Vakufa) — 904
Čuprija — 39, 199, 674, 999, 1058

D

D. Bučik (kod Zivinica) — 62
D. Miholjac — 738
D. Milanovac — 1028, 1034, 1042
D. Vakuf — 540, 556, 587, 601, 613, 616, 622, 710, 714, 741, 742, 752, 755, 764, 771, 780, 781, 797, 800, 821, 847, 854, 855, 857, 866—868, 881, 883, 889, 902, 904, 905, 923, 953, 1044, 1119, 1124
D. Zelinja — vidi Zelinja
Dalmacija — 164, 175, 416, 448, 455, 555, 637, 669, 716, 787, 829, 841, 846, 1061, 1083, 1119
Damask — 164
Daruvar — 907
Dašić (kod Prijedora) — 863
Debela Međa (kod Goražda) — 381
Debrc — 1030
Delershajm (u Nemačkoj) — 934, 936, 1049
Delijaš (kod Sarajeva) — 353, 378
Demirovac (kod Bos. Gradiške) — 571
Derventa — 205, 206, 739, 827, 875
Desimirovac (kod Kragui'evca) -I 42, 737, 738
Devetak (pl.) — 719, 767, 768 874, 875, 882, 898 '
Diep (u Francuskoj) — 858
Dinara (pl.) — 80, 948, 1083, 1096
Divoi (kod Valjeva) — 679
Divci (kod Prijepolja) — 129
Divičani (kod Jajca) — 923
Divostin (kod Kragujevca) — 4? 737
Divuša (potok, kod Bos. Novog) — 608
Dnjepropetrovsk (u SSSR-u) — 186
Doboj — 61, 62, 88, 96, 98, 107 127—129, 131, 134, 135, 160, 182—184, 187, 188, 192, 205, 206, 213 232, 256, 268, 277, 315, 331. 387' 437, 445, 446, 455, 466, 479, 595 596, 714, 715, 769, 827, 872, 925 932, 1044, 1045, 1049, 1050, 1053, 1061, 1064, 1073, 1074, 1077
Dobrava (r., kod Šapca) — 1028—1030
Dobrić (kod Šapca) — 1017
Dobro Polje (kod Kalinovika) — 247, 293, 353, 378, 718, 882, 1002, 1104
Dobroševci (kod Prištine) — 913
Dobrljin (kod Kostajnice) — 160, 410, 458, 1113
Dobrun (kod Višegrada) — 10, 11, 275
Dodekanez (u Grčkoj) — 962, 964
Dodoši (kod Gline) — 608
Doganovci (kod Jajca) — 779, 799, 800, 802, 884, 904
Dolina (k. 1215, kod D. Vakufa) — 752
Dolovi (kod Sarajeva) — 768
Dolenjska — 803
Doljevac (kod Niša) — 154, 193, 198, 200, 498
Donja Vrba (kod Slavonskog Broda) — 711
Donja štajerska — 516—518, 624, 728, 729
Donje Kravice (kod Han-Pijeskal — 116
Donji Vakuf — vidi D. Vakuf
Draganovac (kod Prijedora) — 904

Dragalić (kod Okučana) — 908
Kpragaljevac (kod Bijeljine) — 924
i Dragelji (kod Bos. Gradiške) — 571
Dragnić (kod Mrkonjić-Grada) — ' 79, 800, 954, 956
Dragotinja (kod Prijedora) — 569
Draksenić (kod Jasenovca) — 571
Drava (r.) — 412, 737, 947
Dražanj (kod Mladenovca) — 350
"Đraževac (kod Obrenovca) — 1029
' Drina (r.) — 9—11, 14, 16, 36, 64, '66, 67, 69, 99, 113, 115, 118, 121, 141, 145, 164, 166, 176, 178, 184, 208, 225, 232, 245, 246, 255, 256, 266, 269, 274, 275, 278, 285, 286, • 289, 293—296, 302, 303, 306, 308, 309, 312, 313, 319, 320, 322, 325—327, 337, 339, 342—346, 348—350, 353, 354, 378, 380, 381, 383—387, 391, 394, 397—399, 404, 405, 410, 414, 420, 429—433, 440, 450, 498, : 540, 557, 601, 604, 618, 619, 642, 673, 680, 696, 738, 755, 767, 768, ' 827, 854, 860, 875, 883, 924, 966, 992, 998, 1002, 1008, 1012, 1013, 1016, 1018, 1022, 1023, 1028, 1034, v 1038, 1042, 1044—1046, 1053, 1059, 1060, 1062, 1064, 1065, 1068, 1072, 1086, 1090—1092, 1094, 1096, 1102, 1 1105, 1106, 1109—1112, 1123
Drinjača — 9, 16, 19, 52, 98, 112, 205, 268, 277, 333, 349, 954, 1106
Drinjača (r.) — 17, 278, 628, 1065, **1106**
©miš — 506

,'Drum (kod Vlasenice) — 628
bDrvar — 468, 511, 534, 826, , 932
Jrvenik (kod Šibenika) — 715
ib (kod Rogatice) — 827
Bubica — 153, 154, 187, 206, 213, 272, 273, 450, 462, 479, 481, 505, 525, 527, 544, 545, 553, 561, 565, 572, 573, 578, 705, 979, 1077, 1114
jbnica (kod Petrovca na Mlavi) — 480
ibnica (potok) — 628
Iločani (kod Ključa) — 761
"boka (kod SI. Požege) — 759
boko (kod Travnika) — 828
sovac (kod Kovina) — 922
ibrava (Konigsfeld, kod Bos. * **Gradiške)** — 412
Arave (D. i G,, kod Ogulina) — **.715**

Dubrovnik — 71, 173, 180, 238, 278,, 316, 401, 414, 438, 450, 456, 468, 503, 509, 511, 531, 534, 539, 689, 716, 786, 787, 1063, 1069, 1087, 1088, 1107, 1115
Duga Poljana (kod Novog Pazara) — 399, 913
Dugo Selo (kod Sarajeva) — 711
Dumanjići (kod Rogatice) — **17**
Dunav (r.) — 40, 57, 101, 191, 212, 277, 309, 351, 396, 397, 399, 412, 457, 478, 588, 590, 602—604, 618, 662, 672, 674, 680, 723, 736, 737, 991, 1000, 1004, 1012, 1025, 1028, 1029, 1041, 1042, 1125
Durmitor — 423
Duvno — 511, 534, 637, 668, 669, 819, 950, 952
Dvor (na Uni) — 473, 864

Dž

Džigalovac (kod Prijedora) — 863
Džile (kod Srebrenice) — 678

Đ

Đakovići (kod Travnika) — 855
Đerdap — 147, 307—309, 349, 399, 603, 620, 674, 1004, 1012, 1112
Đevanje (kod Zvornika) — 277, 349
Đevđelija — 900
Đulavec (sada Miokovićevo, kod Daruvara) — 712
Đurđanci (kod Vinkovaca) — 738-
Đurđevik (kod Tuzle) — 445, 595

Ečka (kod Zrenjanina) — 582
Egej — 369
Egipat — 166, 398, 399
Engleska — 251, 396, 521, 655, 858
Erđevik — 652, 731
Ergele Borike (kod Rogatice) — 768
Evropa — 925, 993, 1048

Firenca — 1057, 1058
Foča — 10, 35, 71, 83, 172, 242, 247, 269, 274, 342—345, 353, 354, 378, 384, 430—433, 437, 449, 450,

455, 536, 540, 669, 671, 696, 697, 710, 716, 719, 720, 789, 856, 896, 1044, 1054, 1059, 1060, 1062, 1063, 1065, 1068, 1069, 1084, 1086, 1096, 1104, 1115, 1124
Fojnica — 558, 828, 867, 869
Francuska — 81, 393, 858, 963, 972, 1015, 1084
Fruška gora — 264, 268, 331, 412, 465, 478, 481, 482, 492, 493, 495, 496, 505, 530, 531, 534, 565, 566, 568, 588 ,590, 591, 601, 603, 604, 616, 642, 645, 648, 649, 661—664, 671, 672, 676, 798, 699, 712, 731, 769, 820, 827, 972, 1078, 1121—1123, 1125
Furlanija — 413

G. Rakovac (kod Maglaja) — 62
G. Ribnik (kod Ključa) — 772
G. Sanica (kod Ključa) — 601, 603, 613
G. Sreflije (kod Bos. Dubice) — 571
G. Teslić — 206
G. Tuzla — 769, 875, 883
G. Vakuf — 556, 601, 643, 668, 854, 855, 924, 1044
Gabela (kod Čapljine) — 438, 468
Gacko — 293, 343—346, 426, 430, 431, 456, 511, 536, 540, 1054, 1107, 1111, 1114
Gaidžik (trig. 619, kod Sanskog Mosta) — 908
Galešići (kod Prijedora) — 863
Generalski Stol — 715
Gerzovo (kod Mrkonjić-Grada) — 956
Glamoč — 637, 643, 819, 826, 861, 877, 896, 924, 957
Glavica (k. 385, kod Gruže) — 737
Glavica (k. 720, kod Kozarca) — 572
Glavica (kod Prijedora) — 863
Glavotin (k. 945, kod Kladnja) — 629
Glavska (kod Trebinja) — 716
Glina — 437, 438, 468, 531, 568, 569, 606, 607, 609, 760, 851, 907, 948, 950, 1120
Glodi (kod Zvornika) — 349
Glogovac (Schutzberg, kod Bos. Gradiške) — 412
Goč (pl.) — 897
Godomilje (D. i G., kod Rogatice^ — 17, 268
Gođenje (kod Rogatice) — 275, 294 296, 298, 303, 1109
Gojakovići (kod Kladnja) — 628
Gojilo (kod Kutine) — 757, 759 823, 933, 947
Goleš (pl.) — 827
Goleši (kod B. Luke) — 457
Golija (pl.) — 395, 679, 736, 1021
Golubac (kod Smedereva) — 277 307, 349, 618
Golubac (kod Sarajeva) — 9, 18 52, 597
Golubinjak (predeo, kod Sarajeva) — 353, 354, 379—381
Golubsko br. (kod Bos. Novo») — 608
Golje (predeo, kod Bos. Dubice) — 571
Gomila (pl.) — 758
Goražde — 9, 10, 18, 35, 71, 79 83, 172, 242, 246, 247, 274, 294 342—345, 353, 354, 378—381, 384 387, 429-431, 536, 540, 768, 827 869, 1044, 1046, 1051, 1059, 1060, 1062, 1063, 1069, 1084, 1096, 1102, 1104, 1124
Gorenjska — 516—518, 632, 729
Gorica (brdo, kod Jajca) — 781
Gorica — vidi V. Gorica
Gorica — 324, 413
Gorjanci (predeo, kod Novo» Mesta) — 668
Gorje (Zg. i Sp., kod Bleda) — 802, 803
Gorjuše (Sp. i Zg., kod Bleda) — 803
Gornjak (kod Petrovca na Mlavi) — 626
Gornjak (manastir, kod Požarevca) — 212
Gornji Milanovac — 191, 231, 275, 307, 398, 480, 496, 531, 592, 593, 604, 620, 735, 736, 1027, 1029, 1033, 1036
Gospić — 172, 668, 818, 890, 896, 950, 975, 1084, 1087
Gostilj — vidi M. Gostilj
Grabantići (kod D. Vakufa) — 752
Grabež (kod Bronzanog Majdana) — 485
Grabovac (kod Gline) — 438
Grabo vica (kod Sarajeva) — '8

, Grabovnica (kod Prokuplja) — 201
Grac (u Austriji) — 81, 730, 1084
Grad (G. i D., kod Mrkonjić-Grada) — 956
Gračac — 509, 890, 975
Graćanica (kod Kladnja) — 628
Gračanica — 134, 268, 277, 1064, 1074
Gradac (kod Kozluka) — 883
Gradačac — 232, 268, 277, 769, 882
Gradina (kod D. Vakufa) — 752
Gradina (kod Vlasenice) — 628
i Gradina (k. 687, kod Kladnja) — **628**
Gradina (k. 1135, kod Prače) — 298
Gradina (kod Kalinovika) — 433
Gradište (kod SI. Požege) — 759
Grandići (kod Tjentišta) — 613
Granice (kod Mladenovca) — 591
Grbavci (kod Bos. Dubice) — 187, 571
Grbići (kod Sokolca) — 17
Grčka — 58, 147, 178, 181, 182, 250, 254, 357, 362, 369, 371—373, 455, 528, 531, 551, 560, 590, 690, 692, 693, 806, 808, 809, 876, 892, 894, 899, 929, 965, 988—990, 1029, 1080
Grdanovac (kod Kostajnice) — 567
Grgurevci (kod Srem. Mitrovice) — 481, 491, 492, 591, 652
Grdelica (kod Leskovca) — 200, 400
Grđevac (M. i V., kod Grubišnog Polja) — 851
Greda (k. 836, kod Šekovića) — 629
Gređaini (kod Gline) — 438
Grejač (kod Aleksinca) — 198
Griže (kod Prijedora) — 863
Grk (kod Bos. Broda) — 712
Grmeč — 487, 513, 543—546, 548, 555, 559, 562, 565, 568, 569, 601, 606, 612, 613, 615, 638, 643, 645, 671, 673, 691, 697, 848, 1118, 1120, 1121, 1124
Gromile (kod Sarajeva) — 269, 295, 865
Grubišno Polje — 851
Gruža (r.) — 737, 1036
Guberevac (kod Mladenovca) — 705
'* Guča — 480, 819, 897, 1036
* Gl iŠL a _Q ora (kod Travnika) — 944,
Gustovara (kod Mrkonjić-Grada) — 79
Gvozdena vrata — 72, 78, 330, 333 375, 496, 597

H

Hadrovići (kod Višegrada) — 326
Hamandžići (kod Travnika) — 881. 904
Han-Kola (kod B. Luke) — 759, 760
Han-Pijesak — 17, 19, 98, 246, 268, 269, 275, 278, 288, 289, 293—298, 302, 313, 337, 384, 386, 387, 467, 506, 601, 710, 714, 867, 869, 1064 1066, 1094, 1097, 1101, 1102, 1106 1109, 1110
Hercegovina — 121, 140, 164, 171, 172, 208, 237, 244, 245, 250, 304, 312 , 405 , 411, 412 , 414 , 417 , 435, 464, 495, 503, 528, 539, 558, 589, 590, 614, 616, 637, 657, 667, 669, 719, 720, 731, 732, 778, 786, 787, 815, 834, 835, 873, 892, 946, 990, 992, 1061, 1078, 1085, 1093, 1097, 1103, 1104, 1106, 1111, 1124
Hios (o., u Grčkoj) — 187, 357, 962, 963
Homoljske pl. — 191, 212, 307, 349, 618, 626, 645 , 673, 674, 696, 699, 819, 842, 896, 897
. Hranjen (kod Goražda) — 381
Horvati (kod Zagreba) — 713
Hrasno (kod Metkovića) — 468
Hreljin (kod Ogulina) — 715
Hrgovi (kod Tuzle) — 769
Hrtić (kod Bos. Novog) — 864
Hrvatska — 94, 140, 177, 195, 250, 405, 435, 464, 477, 494, 503, 528, 547, 550, 667, 778, 815, 877, 892
Hum (k. 863, kod Plaškog) — 79
Hum (kod Trebinja) — 438, 468, 716
Humka (k. 289, kod Bos. Kobaša) — 739
Hutovo (kod Metkovića) — 468

I

Ibar (r.) — 147, 655, 673, 676, 897, 1031, 1036, 1037, 1041
Ibarska dolina — 222, 309, 352, 897, 1055

Igman (pl.) — 343, 344, 354, 386, 429, 430, 450, 495, 619, 643, 881
Ilidža (kod Sarajeva) — 289, 326, 855
Imotski — 638, 669, 693, 819, 890, 975
Indija — 436, 465, 575, 592, 651, 712
Ipota (kod Jajca) — 753
Irig — 592, 651
Iriški venac (brdo) — 651
Istra — 413
Italija — 67, 68, 70—72, 81, 141, 168, 171, 174, 178, 186, 241, 258, 324, 332, 355, 383, 403, 413, 415, 416, 419, 451, 506, 510, 589, 725, 964, 976, 1073, 1083, 1107
Ivančici (kod Olova) — 710, 714
Ivanića (kod Dubrovnika) — 716
Ivanić-Grad — 569, 595, 705, 757
Ivaniš (kod Prijedora) — 863
Ivanovići (kod Doboja) — 62
Ivsnjica — 102, 277, 680, 897, 1021, 1034, 1038, 1040, 1055
Ivanjska (kod B. Luke) — 159, 487, 497, 529, 571, 704, 848, 908
Iverak (pl.) — 1026, 1083

J

Jablanica (kod Prozora) — 540
Jablanica (kod Tuzle) — 769
Jablanica (predeo, kod Leskovca) — 212, 278
Jablanica (r., kod B. Luke) — 457, 458, 572
Jablanik (trig. 1274, kod Rogačice) — 738
Jabuka (kod Goražda) — 873
Jadar (r.) — 628, 1026, 1030
Jadovnik (pl.) — 79
Jadransko more — 890, 896
Jagodići (kod Bugojna) — 855, 883
Jagodina (sada Svetozarevo) — 39, 43, 109, 110, 198, 199, 201, 202, 270, 531, 919, 993, 1012, 1029, 1031, 1034. 1035, 1058
Jahorina (pl.) — 79, 354, 386, 387
Jajce — 85, 86, 95, 165, 206, 556, 587, 601, 612, 616, 617, 619, 622, 638, 643, 668, 673 , 696, 710, 741, 742, 752, 753, 755, 758, 764, 765, 767, 770, 777—781, 797—801, 820, 821, 823, 826, 828, 834, 847, 854, 856, 859, 861, 866—868, 875, 880, 881, 883—886, 889, 890, 898, 902 903, 907, 923—925, 932, 933, 945, 947, 949, 953—956, 958, 972, 976. 1055, 1056, 1088, 1118, 1119, 1124
Jajići (kod Zvornika) — 967
Jamena (kod Sida) — 820
Janj (predeo) — 798, 800
Janja (kod Bijeljine) — 769, 882 1018
Janja (r.) — 777, 780
Jarčevica (k. 736, kod Kozarca) — 572
Jasenica (kod Tuzle) — 769
Jasenovac (kod Novske) — 272, 479, 481, 498, 562, 563, 577, 603, 850
Jasik (kod B. Luke) — 942
Jaska (Jastrebarsko) — 563, 576, 577, 713
Jastrebac (M. i V., pl.) — 231, 267, 269, 278, 307, 349, 351, 481, 495, 497, 536, 602, 618, 621, 674, 820, 1125
Jastrebarsko — vidi Jaska
Javor (pl.) — 1044, 1045, 1065—1067, 1073
Javorani (kod B. Luke) — 942
Jegej — 358
Jegejska ostrva — 254
Jegejsko more — 357, 961, 962
Jelica (pl.) — 1021
Jelica (predeo, kod Zvornika) — 883
Jelovac (kod Prijedora) — 793
Jelovica (pl., kod Bleda) — 635, 803, 805
Jesenice — 803
Jezerac (trig. 156, kod Našica) — 739
Jezero (kod Jajca) — 753, 764, 774, 797, 798, 800, 849, 880, 923, 954
Ježevica (pl., kod Požege) — 673
Jokići (kod Zvornika) — 628
Josipdol (kod Ogulina) — 716
Jošavka (kod B. Luke) — 958, 959
Južna Morava (r.) — 191, 201, 267

K

Kačandol (kod Kuršumlije) — 42
Kačandolska r. — 737
Kadina Voda (kod B. Luke) — 698, 699, 704, 706, 755, 758—760, **821**
Kadinjani (kod Laktaša) — 481
Kairo (u Egiptu) — 398, 400

Kajzerlautern — 258
Kakanj — 444, 954, 1049
Kalanjevci (kod Lajkovca) — 591
Kalimanići (kod Rogatice) — 17
Kalin (pl., kod Bugojna) — 883
Kalinovik — 71, 245, 247, 261, 274, 293, 312, 340, 343, 344, 354, 378, 385, 430, 431, 433, 450, 536, 540, 601, 697, 873, 882, 924, 1044, 1062, 1069, 1094, 1096, 1101, 1102, 1107, 1111, 1115
Kalnik (kod Križevaca) — 933
Kamena gora (trig. 1483, kod Prijepolja) — 129
Kamenica (kod Zvornika) — 277, **628**
Kamenica (r., kod Zvornika) — 17
Kamenica (kod Jajca) — 903
Kamenica (kod Valjeva) — 1030
Kamenova kljet (k. 929, kod Šekovića) — 629
Kamensko (kod Kladnja) — 19
KamStrsko — 760
Kamešnica (pl.) — 819
Kapela (trig. 367, kod Prijedora) — 485
Karanovac (kod B. Luke) — 916, 942, 943
Karanovac (kod Gračanice) — 277
Karaula (kod Travnika) — 902, 904 925
Karlovac — 437, 438, 465—468, 505, 506, 511, 539, 540, 555, 589, 638, 668, 709, 710, 712, 713, 715, 716, 818, 837, 896, 931, 932, 948, 950—952, 980, 1044, 1054, 1119
Kavkaz — 857
Kazerta (Caserta, u Italiji) — 174
Kazići (kod Zavidovića) — 62
Kefizija (u Grčkoj) — 998, 1029
Keserovići (kod Zavidovića) — 62
Kicelj (trig. 1235, kod Travnika) — 855
Kičevo — 990
Kik (brdo, kod Valjeva) — 738
Kik (brdo, kod Zvornika) — 628,
Kikinda — 203, 581
Kiseljak — 884
Kiseljak (kod Zvornika) — 967
Kladanj — 9, 14, 17, 18, 52, 65, 98, 117, 245, 268, 297, 856, 1064, 1066
Kladari (kod Doboja) — 205
Kladovac (kod Vinkovaca) — 738
Kladovo — 478, 480, 1041
Klašnice (kod B. Luke) — 960
Klenak (kod Rume) — 620 705 1017, 1023
Klenovik (kod Požarevca) — 72, 77, 204, 375, 376, 597
Klinča Selo (kod Jastrebarskos) — 713
Klisina (kod Kadine Vode) — 759
Klupe (tris. 433, kod B. Luke) — 473
Ključ — 601, 603, 613, 615, 672, 689, 752, 758, 760, 761, 772, 774, 820, 847, 849, 850, 907, 909, 950
Ključ (kod Varaždina) — 711
Kneževići (kod Jajca) — 880
Knežpolje (kod Bos. Dubice) — /571
Knin — 410, 438, 456, 468, 506, 509, 511, 531, 539, 639, 716, 819, 896 948, 950, 1088, 1093
Knjaževac — 39, 109, 198, 201, 277, 349, 396
Koceljevo — 98, 1030, 1037, 1062
Kočane (kod Niša) — 201
Kočevje — 668
Kočevska Reka — 532
Kočevski rog — 667
Kokići (kod Jajca) — 904
Kokin Brod — 87
Kolašin — 896
Kolubara (predeo) — 1027
Kolubara (r.) — 1016, 1028
Komaji (kod Dubrovnika) — 716
Komar (kod D. Vakufa) — 752, 753, 770, 827, 855, 881, 902, 904
Konarevo (kod Kraljeva) — 1036
Konjic — 432, 456, 689, 1087
Kopaonik (pl.) — 395—397, 602, 620, 673, 676, 689, 691, 736, 817, 819, 1125
Kopčić (kod D. Vakufa) — 79
Kopila (k. 1171, kod Bugojna) — 855
Kopito (pl.) — 9
Koprivnica — 932, 947
Korana (r.) — 877
Kordun — 1052
Koričani (kod Travnika) — 769, **828**
Korod-grad (kod Babine Grede) — 738
Korenica (sada Titova Korenica) — 172
Korenita (kod Bijeljine) — 769
Kordun — 606, 713
Korman (kod Aleksinca) — 198, 199

Koruška — 518
Kosjerić — 98, 680, 1064
Kosmaj (pl.) — 591, 1037
Kosovo (predeo) — 442, 443, 618, 912, 998
Kosovo (predeo, kod Valjeva) — 738
Kosovo polje — 678
Kosovska Mitrovica — 43, 50, 64, 84, 102, 110, 113, 147, 192, 196, 202, 211, 222, 231, 268, 270, 277, 307, 309, 310, 348, 350—352, 393, 394, 397, 403, 404, 444, 449, 478, 481, 549, 656, 673, 735, 763, 913, 919, 921, 998, 1038, 1041, 1055, 1072, 1079
Kostajnica — 160, 436, 457, 462, 466, 481, 486, 488—490, 497, 505, 506, 531, 537, 543—545, 548, 559, 561, 565, 567, 568, 606, 608, 611, 704, 705, 710, 823, 848, 851, 852, 932, 950, 958, 959, 979, 1044, 1086, 1091, 1112, 1113, 1116, 1120
Kostojevići (kod Rogačice) — 87
Kostolac — 72, 77, 196, 204, 375, 376, 597, 655
Košutica (kod Rogatice) — 128, 269
Kot (pl., kod Bora) — 41, 737
Kotol (pl., kod Bora) — 41, 737
Kotor — 180, 1107, 1115
Kotor-Varoš — 915, 916, 941, 942, 953, 959
Kotuća (trig. 326, kod Kragujevca) — 737
Kovaljci (predeo, kod Živinica) — **62**
Kovanj (kod Rogatice) — 298
Koviljača — 11, 15—17, 20, 21, 23, 32, 35, 196, 210, 1002
Koviljača (k. 372, kod Belanovice) — 738
Kovin — 351
Kozara (pl.) — 86, 385, 411, 412, 418, 458, 461, 473, 479, 489, 494—498, 513, 523—525, 528, 535—537, 543^546, 548, 551, 555, 558, 559, 561—564, 567, 568, 570, 572, 576, 577, 588, 589, 601, 603, 606, 611, 612, 619, 671, 696, 701, 706, 713, 731, 760, 793, 818, 820, 847, 848, 851, 896, 898, 1077, 1091, 1096, 1112—1114, 1116—1118, 1120, 1121
Kozarac (kod Prijedora) — 485, 527, 705, 793
Kozarački kam (trig. 659, kod Kozarca) — 485, 572
Kozarevići (kod Sarajeva) — 431
Kozaruša (kod Prijedora) — 485
Kozica (kod Sanskog Mosta) — 79
Kozija Ravan (kod Vlasenice) — **628**
Kozluk (kod Zvornika) — 883
Kragujevac — 42, 43, 102, 109, 110, 155, 194, 195, 198, 201, 202, 215, 270, 310, 482, 498, 592, 722, 763, 919, 1003, 1012, 1027, 1029, 1031, 1034, 1055
Kraljevci (kod Rume) — 620
Kraljevo — 42, 50, 60, 108, 198, 201, 251, 270, 308, 349, 351, 376, 393, 498, 549, 622, 735, 763, 837, 898, 919, 921, 1003, 1005, 1027—1029, 1031, 1034, 1038, 1041
Kraljičino guvno (trig. 510, kod Prnjavora) — 739
Kram (kod Han-Pijeska) — 17, 445, 595, 867, 869
Kranjska — 413
Kranjska dolina — 803
Kravarske gorice — 79
Kravica (kod Srebrenice) — 192
Krčiči (kod Rogatice) — 298
Krčmar (kod Valjeva) — 192
Kreka — 445, 595
Kremna (kod Užica) — 15, 1037
Kreševo — 601, 602, 867, 869
Krešnići (kod Doboja) — 107
Krim (pl.) — 532
Krit (o,, u Grčkoj) — 102, 185, 186, 255, 256, 357—359, 361, 369—371, 454, 692, 836, 838, 961—963, 988—990, 1029, 1032, 1079, 1080, TI 15
Kriva Reka (kod Brusa) — 819
Krivaja (r.) — 18, 19, 61, 131, 268, 278, 480, 554, 1118
Krivi Vir (kod Paraćina) — 497, 498
Krka (r.) — 532
Krnica (kod Bleda) — 804
Krodija (pl.) — 861, 907
Krnjin (trig. 841, kod B. Luke) — 525, 571, 572'
Krstenić (kod Šekovića) — 629
Krupa na Vrbasu — 821
Krupanj — 204, 331, 655, 673, 1002, 1003, 1005, 1008, 1013, 1014, 1016, 1026, 1030, 1034, 1037, 1038, 1040, 1055
Krušedol — 651

Kruševac — 43, 109, 110, 199, 201, 202, 270, 277, 478, 481, 536, 618, 621, 919, 1002, 1003, 1005, 1027, 1029, 1034, 1035, 1042, 1058
Kruševo (trig. 1224, kod Travnika) — 739
Kruškovac (brdo, kod Bos. Kobaša) — 739
Kubarovača (kod Jajca) — 753
Kučevo — 308, 396, 400, 596, 597, **626**
Kukuruzari (kod Gline) — 851, 909
Kula Grad (kod Zvornika) — 628
Kulaši (kod Prnjavora) — 955
Kumane (kod Zrenjanina) —" 152, 994
Kupa (r.) — 532, 619, 947
Kupici (kod Prijedora) — 863
Kupljenik (kod Bleda) — 804
Kupres — 278, 601, 643, 668, 689, 697, 780, 798, 819, 954
Kuršumlija — 87, 127, 152, 153. 191, 215, 250, 399, 1041, 1079
Kufšumlijska Banja — 191, 215
Kusače (kod Vlasenice) — 18
Kuselj (k. 511, kod Topole) — 738
Kušlat (kod Vlasenice) — 17, 628
Kutina 566, 595, 697, 705, 711, 757, 823

L

Lab (r.) — 737
Lajkovac — 10, 147, 496, 591, 592 620, 704, 939, 1027, 1079
Lapovo — 147, 251, 349, 440, 592 736, 737, 994, 1055, 1079
Larisa — 974
Lašva (kod Zenice) — 710, 714 946
Lazarevac — 98, 620, 1003, 1005, 1008, 1031, 1033, 1062
Lazukići (kod Doboja) — 62
Lebane — 309, 1040
Ledinci (kod Petrovaradina) — 604
Lemnos (o., u Grčkoj) — 181, 187 357, 963, 990
Lendići (kod Travnika) — 753, 903
Lepenica (r.) — 42, 737
Lerin (Florina, u Grčkoj) — 990
Lesce (kod Radovljice) — 804
Leskovac — 39, 43, 87, 107, 109 110, 153, 181, 200—202, 270, 498. 618, 642, 674, 897, 919, 1032, 1037, 1040, 1042, 1058, 1079
Leskovac (kod Vrnograča) — 609
Leskovica (kod Valjeva) — 192
Lešće (kod Otočca) — 975
Lešnica (kod Loznice) — 204, 939
Lice pst. (kod Iloka) — 652
Lič. Jesenica — 716, 890
Liješanj (kod Zvornika) — 628
Lika — 172, 713, 946, 948
Lim (r.) — 129, 275, 276, 404, 495, 768
Lipac (kod Doboja) — 466, 479, 789
Lipaja (k. 641, kod Bos. Kobaša) — 739
Lipik — 847
Lipolist (kod Šapca) — 1017, 1018
Lipovac (kod B. Luke) — 915, 916, 941, 942
Lisa (rudnik, kod Ivanjice) — 655, 817, 818
Lisac (trig. 1459, kod Konjica) — 79
Lisac (trig. 1065, kod Trstenika) — 42, 737
Lisica (trig. 1185, kod Prištine) — 404
Lisina (pl.) — 753
Lisina (trig. 978, kod B. Luke) — 525
Livno — 511, 534, 637, 638, 643, 668, 689, 691, 819, 826, 833, 837. 932, 950, 952, 1087
Lojane (kod Kumanova) — 984
Lokvari (kod Kadine Vode) — 759
London — 141, 221, 555, 695, 858, 1119
Lopare (kod Tuzle) — 479, 789, 790, 874, 875, 882, 967
Loška dolina — 532
Lovča (kod Kostajnice) — 608
Lovčić (kod Pleternice) — 860, 861
Lovnica (potok, kod Šekovića) — 629
Lovreć (kod Imotskog) — 669
Loznica — 15, 19, 98, 154, 204, 350. 352. 398, 619, 897, 939, 1002, 1003, 1008, 1013, 1016, 1026, 1030, 1031, 1033, 1034, 1038, 1055, 1062, 1079
Lučica (kod Požarevca) — 74
Lučiak (k. 1006, kod Bora) — 41, ' 737
Luka (kod Zagreba) — 711
Lukač-most (sada Bobotov most, kod Konjica) — 710, 714
Lukavac (kod Tuzle) — 15, 61—63, 88, 107, 129, 134, 135, 445, 595, 1073

Lukovac (kod Sarajeva) — 431
Lupoglav (k. 603, kod 13. Luke) — 942
Lusići (kod B. Luke) — 760
Lužani (kod Batrine) — 739, 937
Lužani (D. i G., kod Prijedora) — 863

LJ

Ljeljen (k. 1321, kod Sarajeva) — 52
Ljig — 1093
Ljubija (kod Prijedora) — 86, 154. 272, 273, 392, 411, 425, 433, 458, 472—474, 480, 484, 485, 488, 497, 505, 543—545, 548, 565, 569, 612, 615, 673, 704, 705, 760, 821, 823. 865, 908, 909, 1053, 1114, 1122
Ljubina (k. 577, kod Vrginmosta) — 79
Ljubina (i\, kod Sarajeva) — 644
Ljubinje — 237, 511, 534
Ljubljana — 241, 249, 316, 331, 414, 506, 511, 530, 532, 539, 667, 710, 715, 1102, 1104, 1106, 1108
Ljubljanska pokrajina — 530, 532
Ljubljansko barje — 532
Ljuboten — 984
Ljubovija — 11, 98, 269, 349, 707, 998, 1034, 1064, 1065, 1066
Ljubuša (pl.) — 79
Ljukten (k. 1219, kod Trstenika) — 42, 737
Ljuša (kod Jajca) — 79, 800, 904
Ljuta gr. (trig. 1740, kod Travnika) — 739

M

M. Crnice (kod Požarevca) — 596, **620**
M. Gostilj (k. 639, kod Doboja) — 62, 134
M. Orlovac (brdo, kod Kotor-Varoša) — 916
M. Požarevac (kod Mladenovca) — 591
M. vis (k. 898, kod B. Luke) — 525
M. Zvornik — 115
Maokatica (rudnik, kod Surdulice) — 655, 985
Mackov Prug (o. na Dunavu) — 699
Mađarska — 81, 392, 415, 733 737 808, 995, 1000, 1084
Magaljdol (kod Jajca) — 954—956
Magarovci (kod Jajca) — 904
Magašići (kod Srebrenice) — 192
Maslaj — 61, 62, 107, 131, 277 315 437, 1049, 1050, 1074
Magiajci (kod Bos. Dubice) — 571
Maglić (pl.) — 540
Maja (kod Gline) — 608
Majdan (kod Jajca) — 955
Majdan (trig. 386, kod Knića) — 42, 737
Majdanpek — 74, 626, 897, 985, 1028
Majevac (kod Dervente) — 827
Majevica (pl.) — 14, 205, 232, 316, 388, 411, 423, 429, 673, 676, 769, 790, 827, 861, 874, 881, 882, 924, 954, 1096
Majur (kod Kostajnice) — 851
Makarska — 534, 638, 669, 890, 975
Makedonija — 455, 558, 815, 816, 895, 983, 990, 1000, 1025
Makloševac (kod Našica) — 739
Mala Azija — 318, 1109
Mala Ivanca (kod Grocke) — 77, 78
Mala Krsna — 375, 377, 400, 449, 598
Mala Ljuša (predeo, kod Jajca) — 800
Maleševci (kod Ugljevika) — 925
Malijevići (kod Živinica) — 628
Maline (kod Travnika) — 828
Malovan (D. i G., kod Kupresa) — 79
Malta — 128
Man. Blagoveštenje (kod G. Milanovca) — 735
Man. Voljavča (kod G. Milanovca) — 735
Man. Vujan (kod Ćačika) — 735
Mandić (kod Prijedora) — 908
Manđelos (kod Srem. Mitrovice) — 591, 652
Manić (kod Sopota) — 191
Manjača (pl.) — 758—760
Maoča (kod Tuzle) — 769
Maradik (kod Indije) — 592, 651
Marčete (kod Kadine Vode) — 759
Marjanovići (kod Kladnja) — 629
Markovac — 398, 440, 592
Markovo brdo (kod B. Luke) — 485

Martinci (kod Srem. Mitrovice) — 712
Maslarevac (kod Bos. Novog) — 60S
Matkovac (kod Zvornika) — 16, 17, 628
Mazin (kod Gračaca) — 79
Mečenčani (kod Kostajnice) — 760
Medak (kod Gospića) — 890. 975
Medvednik (pl.) — 98
Medvednjak (trig. 1094, kod Travnika) — 753
Međaš (kod Doboja) — 107, 1074
Međaši (kod Bijeljine) — 769
Međeđa (kod Višegrada) — 99, 326, 768, 1047, 1065, 1102
Međeđak (kod Mrkonjić-Grada) — 772
Međuvođe (kod Bos. Dubice) — 498
Mekote (kod Sokolca) — 351
Mehovci (kod B. Luke) — 915, 917, 943
Mehurići (kod Travnika) — 944
Melsrtci (kod Zrenjanina) — 152, 994
Melos (o. u Grčkoj) — 357, 963
Memići (kod Zvornika) — 15—17, 326, 628, 942, 967
Memiši (kod D. Vakufa) — 753
Meokrnje (trig. 1394, kod Travnika) — 739
Mesići (kod Rogatice) — 9, 57, 380, 381, 431
Metković — 240, 509, 511, 539, 669
Mezgraja (kod Niša) — 198
Mihagovci pst. (kod Stare Pazove) — 652
Mikanovo Brdo (kod Prijedora) — 863
Mileševo (kod Prijepolja) — 404
Milici (kod Vlasenice) — 9, 17, 19, 52, 495, 1065
Milino Selo (Prav. i Musi., kod Tuzle) — 62
Milojica (kod Prijedora) — 863
Milovac (trig. 252, kod Ljiga) — 738
Miljanovci (kod Zvornika) — 967
Minhen (u Nemačkoj) — 728, 730
Miška Glava (kod Prijedora) — 79
Mislavac (kod čačinaca) — 436
Mitilena (o. u Grčkoj) — 187, 357, 962, 963, 990
Mitrovioi (kod Kladnja) — 628, 629
Mladenovac — 348, 350, 398, 591, 592, 593, 618, 620, 705, 938
Mlađevi (predeo, kod Valjeva) — 738
Mliništa (kod Glamoča) — 880
Mlinska (kod Kostajnice) — 710, 714
Mlječanica (r.) — 525
Močioci (G. i D., kod Jajca) — 880, 904
Modran (kod Bijeljine) — 437
Modrica — 232, 268, 277
Modrinje (kod Zenice) — 714
Mojković (kod Krupnja) — 204
Mokrec (pl.) — 532
Mokrin (kod Kikinde) — 196, 211
Mokro (kod Sarajeva) — 9, 15, 18, 166, 278, 293, 1043
-Moravica (r.) — 1037, 1038
Morović (kod Sida) — 820
Moskva — 141, 221, 555, 695, 858, 1034, 1119
Moslavačka planina — 568, 602, 620, 673, 755, 757, 820, 847, 907
Mostar — 172, 180, 238, 239, 240, 312, 316, 340, 413, 438, 450, 456, 468, 503, 509, 511, 534, 539, 540, 638, 669, 688, 690—693, 710, 714, 716, 786, 787, 789, 824, 836 , 879, 896, 901, 931, 1051, 1066, 1077, 1087, 1088, 1107, 1114, 1116, 1124
Moštanica (r.) — 525
Motaica gradina (trig. 652, kod Bos. Kobaša) — 739
Mraclin (kod Zagreba) — 711
Mrakovica (kod Prijedora) — 525, 571, 704, 705
Mramorak (kod Zvornika) — 17
Mravnice (trig. 1291, kod Travnika) — 739
Mrkalji (kod Han-Pijeska) — 9, 19
Mrkonjić-Grad — 206, 385, 587, 672, 673, 696, 752, 753, 758, 764, 770, 774, 847, 849, 850, 880, 907, 924, 954, 956, 1044, 1062, 1087, 1119, 1124
Mrijak (kod Prokuplja) — 308
Mrsać (kod Kraljeva) — 233, 622
Mrzli Studenec (kod Bleda) — 803
Mrzović (kod Vinkovaca) — 738
Mudrike (kod D. Vakufa) — 752, 770, 904
Mujin grob (predeo, kod Olova) — 478, 480
Murati (kod Bos. Dubice) — 565, 1114
Musi. Pridjel (kod Doboja) — 183, **205**
Mušnikovo (kod Prizrena) — 404

N

Našice — 738, 947
Našička Breznica (kod Našica) — 738
Natpolje (kod Jajca) — 880
Negotin — 53, 196, 204, 479, 531, 1031
Nemačka — 36, 39, 40, 49, 71, 93, 101, 119, 121, 139—141, 165, 168—170, 174—176, 186, 194, 238, 241, 258, 323, 332, 336, 348, 350, 369—373, 383, 395, 396, 404, 406, 410, 413, 415, 419, 425, 428, 438, 451, 475, 509, 516, 518, 533, 541, 542, 550, 552, 559, 560, 562, 563, 574, 576, 577, 585, 586, 588, 613, 640, 644, 653—656, 658, 659, 675, 682, 687, 681, 703, 723, 725, 731, 733, 735, 737, 807, 812, 817, 830, 858, 900, 913, 948, 954, 983, 988, 993, 1001, 1012, 1020, 1024, 1047, 1048, 1051—1053, 1055, 1056, 1073, 1081, 1106, 1119, 1125
Nemački Rajh — vidi Nemačka
Nemila (kod Zenice) — 714, 861, 944. 953
Nera (r.) — 736
Neradin (kod Iriga) — 651
Nerade (trig. 1350, kod Brusa) — 42, 735
Neretva (r.) — 540, 787
Neštin (kod Iloka) — 603, 604, 652, 662, 699
Nevaćka (kod Han-Piješka) — 714
Nevesinje — 240, 342, 343, 346, 429, 430, 456, 511, 534, 536, 620, 896, 992, 1111
Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — 8, 15, 28, 37—39, 50, 57, 58, 61, 67—69, 71, 79, 81, 87, 91, 93—101, 104, 106, 107, 109, 113, 117—119, 139—142, 147, 162—164, 170—172, 174—178, 181—183, 185—187. 189. 192, 195, 207, 208, 213, 224, 225, 226, 232, 234, 235, 241, 243, 248, 250, 251, 253, 255—258, 260, 262—265, 274, 276—278, 305, 308, 313, 321, 323, 324, 326, 330, 331—333, 338, 339, 342—344, 350—352, 357, 365, 366, 374, 383, 390, 391, 392, 395, 400, 402, 404, 405, 409, 411, 413—416, 418—421, 423, 428, 433, 435, 449, 450, 451, 453—456, 466, 474—476, 47«, 479, 483, 486, 492, 501—503, 510, 511, 530, 531, 534, 536—542, 537, 545—550, 553-560, 553, 566, 571, 576, 583, 585—590, 600, 613, 616, 618—620, 622 636, 638—640, 642, 644, 646, 655 657, 661, 668, 670, 672, 686, 688—691, 695, 697, 700—703, 706, 709, 717, 720—722, 726, 727, 730—735, 737, 738, 743, 744, 746, 749, 754, 755, 784, 787—790, 792, 806, 808, 809, 815, 818, 819, 822—824, 829, 830, 832—835, 838, 840—844 846, 864, 870—873, 876—878. 891—894, 896, 898—901, 906, 907, 910, 911, 926, 929—931, 934, 936, 948, 950, 962, 965, 971, 972, 975—981, 939, 990, 992—1000, 1032, 1035, 1038, 1042, 1043, 1049, 1050, 1052—1056, 105-8—1060, 1062, 1063, 1068, 1073, 1075—1087, 1089—1092, 1094, 1096—1099, 1115, 1118, 1119, 1122, 1123, 1125
Nežice (kod Vinkovaca) — 738
Nikinci (kod Rume) — 705
Nikolica br. (k. 967, kod Zvornika) — 628
Nikšić — 222
Niš — 38, 41—44, 46, 50, 51. 56, 60, 72, 77, 78, 87, 96, 98, 100, 103, 106, 107, 109, 110, 127, 128, 148, 152, 153, 181, 183, 191, 193, 195, 197, 198, 200—202, 212, 214, 250, 251, 253, 255, 263, 264, 267. 270, 277. 307, 308, 310, 331, 349. 351, 395, 396, 449, 478, 482, 495, 497, 498, 531, 589, 605, 656, 674, 822, 898. 919, 977, 995, 1002—1004, 1012, 1023 1025, 1032, 1042, 1078, 1079 1087, 1125
Nišava (r.) — 191, 267
Niška Banja — 197
Nomenj (Neuming, kod Bleda) — 803
Norveška — 23, 265, 400, 532, 538, 559, 587, 588
Nova Crnja (kod Kikinde) — 196. 211
Nova Gradiška — 544, 569, 595, 603, 704, 705, 707, 864, 908, 937, 948, 979
Nova Kapela (kod SI. Požege) — 643, 704, 705, 739, 851, 853, 861, 898
Nova Kapela-Batrina — 595
Nova Kasaba (kod Vlasenice) — 17
Nova Topola (Windhorst, kod Bos. Gradiške) — 412, 937

Nova Varoš — 87, 153, 307, 397, 618, 1111
Novi — 511, 534, 539
Novi Pazar — 196, 211, 268, 279, 348, 350, 393, 395, 397—399, 449, 604, 1037, 1038, 1040, 1099
Novi Sad — 12, 38, 56, 100. 436, 603, 731
Novo Mesto — 820
Novo Selo (kod Bijeljine) — 860
Novo Selo (kod Našica) — 739
Novo Selo (kod Leskovca) — 498
Novo Selo (kod Zvornika) — 17
Novoselec (kod SI. Požege) — 853
Novska — 436, 446, 465, 486, 504. 540, 544, 569, 595, 603, 643, 696, 703, 705, 711, 932, 947, 979

NJ

Nju-Jork (u V. Britaniji) — 858

O

Obaduša (kod Travnika) — 753
Obilić (kod Prištine) — 404
Obilićevo (kod Kruševca) — 130, 155, 194, 482
Oborci (kod D. Vakufa) — 881, 902—904, 925
Obradova Stolica (kod Paraćina) — 495, 534
Obradović (kod Prijedora) — 863
Obrenovac — 61, 98, 147, 196, 211, 592, 593, 738, 938, 939, 1013—1016, 1022, 1027, 1029, 1031, 1062, 1079
Ocrkavlje (kod Kalinovika) — 353, 379
Očauš (pl.) — 739
Odvorci (kod Slav. Broda) — 861
Ogledna (trig. 1349, kod Brusa) — 42, 737
Ohridsko jezero — 990
Ogulin — 278, 410, 438, 450, 456, 467, 468, 506, 509, 511, 531, 539, 668, 709, 715, 716, 818, 819, 896, 950, 1087, 1093
Okletac polje (kod Rogatice) — 398
Okučani — 436, 462, 465, 479, 498, 548, 704, 705, 707, 847, 850, 937, 960, 979
Olovo — 9, 14, 18, 19, 34, 98, 183, 205, 213, 268, 293, 297, 302, 387, 467, 506, 714, 719, 856, 1064, 1066, 1076
Olovske Luke (kod Olova) — 297
Omarska (kod Prijedora) — 159, 160, 525
Omerova к. (k. 836, kod Šekovića) — 629
Omiš — 950, 975
Opatija — 186, 207, 208, 258, 260, 329, 332, 335, 383, 451, 1081, 1090, 1094—1098, 1100, 1101, 1103, 1105, 1106
Orahovica (kod Zenice) — 856
Orahovljani (kod Ključa) — 902
Orahovo (kod Bos. Gradiške) — 481, 571
Orljava (r.) — 703, 739
Oršava (u Rumuniji) — 376
Osečina — 98, 214, 398, 1062, 1064
Osijek — 12, 735, 738
Osipaonica (kod Smedereva) — 375
Osječani (kod Goražda) — 294
Osmaci (kod Zvornika) — 17, 628 956, 967
Ostatija (kod Ušća) — 307, 397
Ostružnica (kod Beograda) — 77 78
Oštrelj (kod Bos. Petrovca) — 952
Oštro (trig. 1004, kod Goražda) — 381
Oštro Koplje (kod Kuršumlije) — 42, 737
Otočac — 890, 975, 1088
Otoka (predeo, kod Topuskog) — 606, 607
Otoka (kod Bos. Krupe) — 513 1120
Ozren (pl., kod Doboja) — 14, 33—35, 52, 53, 61, 62, 88, 96, 98, 104 106, 107, 127, 129, 131—135, 137 160, 165, 166, 168, 178, 181, 182 192, 205, 232, 264, 268, 277, 315. 339, 385, 387, 388, 390, 411, 423, 429, 450, 479, 869, 925, 1050, 1064, 1073, 1074, 1076, 1086, 1111
Ozren Man. (kod Gračanice) — 62

P

Paklarevo (kod Travnika) — 828
Pakrac — 206, 436, 625, 1122
Palančište (M. i V., kod Prijedora) — 572, 793
Palanka — vidi Smed. Palanka
Pale (kod Sarajeva) — 9, 15. 52 293, 295, 354, 632, 714, 719

Palež (к. 1474, kod Brusa) — 42 737
Palilula (kod Niša) — 198
Paljevioi (kod Zvornika) — 99
Pančevo — 96, 108, 201, 203, 212, 351, 581, 582, 678
Papraća (kod Zvornika) — 16, 17, 19, 268
Papuk (pl.) — 513, 548, 549, 562., 568, 602, 620, 643, 820, 847, 849, 860, 861, 907
Paraćm — 199, 495, 497, 498 534, 591, 999, 1002, 1005, 1031, 1035
Parlog (predeo, kod Ljigal — 738
Parnica (kod Doboja) — 107
Pasjača (pl.) — 193, 307, 349
Patrija (predeo, kod Bos. Dubice) — 571
Pavlovci (kod Rume) — 651
Pazarić (kod Sarajeva) — 826
Pčinja (r.) — 986
Pečuj (kod Travnika) — 828
Pecigrad (kod Cazina) — 877
Pećine (D. i G., kod Travnika) — 771, 855
Peloponez (u Grčkoj) — 962, 990
Perušić (kod Gospića) — 890, 975
Peštrovica (kod Rogatice) — 298
Pešurići (kod Rogatice) — 17, 52, 326, 827
Petačići (kod Travnika) — 828
Petrinja — 160, 183, 206, 331, 418, 420, 437, 441, 523, 531, 568, 569, 587, 607, 713, 755, 759, 848, 853, 948, 953, 948, 979, 1118, 1120
Petrova gora (kod Zagreba) — 320, 461, 606, 1091, 1096, 1120
Petrovac na Mlavi — 396, 478, 480, 531, 626, 1031
Petrovaradin (kod Novog Sada) — 12, 425, 441, 465, 531, 603, 604, 651, 662, 699, 712
Petrovgrad → vidi Zrenjanin
Petrović (kod Olova) — 297
Petrović (kod Prijedora) — 863
Petrovići (kod Maglaja) — 62
Petrovići (kod Zvornika) — 17
Petrovo Selo (kod Tekije na Dunavu) — 620
Peščenica (kod Petrinje) — 711 326,
Pilatovica (trig. 1703, kod Brusa) — 737
Pilipova (kod Maglaja) — 62
Pirej (luka, u Grčkoj) — 357, 358, 963, 990
Pirot — 198, 990, 1032
Piskavica (kod B. Luke) — 159, 160, 495, 505
Pišalište (k. 845, kod Kladnja) — **628**
Pjenovac (kod Han-Pijeska) — 714
Plakalovići (kod Zvornika) — 628
Plana (kod Sarajeva) — 18
Plandiš (predeo, kod Valjeva) — 738
Planin. Grabovo (kod Rume) — 699
Planinica (kod Prijedora) — 524
Plaše (kod Crikvenice) — 709, 715
Plaški — 716, 890, 975
Plazgejov Rovt (kod Bleda) — 804
Pleso (kod Zagreba) — 180
Plešivica (pl. kod Samobora) — 79, 731
Pleternica (kod Slav. Požege) —• 703, 761
Plitvički Ljeskovac — 79, 713
Ploče (kod Metkovića) — 509
Plješivica (pl. u Lici) — 79
Pljeva (predeo, kod Jajca) — 798
Pljevija — 35, 245, 261, 276, 293, 1087, **1088, 1101, 1111**
Podbrđe (kod Kotor-Varoša) — 915, 916, 942
Podgajević (kod Kladnja) — 629
Podgrab (kod Sarajeva) — 18, 52, 205, 294, 354, 379—381
Podgradci (D. i G., kod Bos. Gradiške) — 571, 573, 793
Podgrmeč — 793
Podložnik (kod Pala) — 294, 296, 298, 301, 387, 1109
Podlugovi (kod Vareša) — 467
Podmilačje (kod Jajca) — 903
Podobzir (kod Jajca) — 904
Podrinje — 277
Podromanija (kod Sarajeva) — **18, 1066**
Podunavlje — 277, 307, 349
Podženlje — 275, 294, 296, 297, 302, 1109
Pogari (kod Vareša) — 18
Pogled (kod Sarajeva) — 380
Pokljuka (pl.) — 803
Pokupsko (kod Vrginmosta) — 79
Poljanik (trie. 1238, kod Travnika) — 739

Polje Bašarinac (kod Bugojna) — 855
Poljska — 121, 806, 808, 1024
Poljščica (kod Bleda) — 803, 804
Pomoravlje — 310
Ponir (kod Jajca) — 770
Ponor (brdo, kod Zvornika) — 628, 629
Popinci (kod Stare Pazove) — 652
Popovac (kod B. Luke) — 941
Popovača (kod Čazme) — 603
Posavina — 268
Potkisak (kod Prijedora) — 863
Požarevac — 53, 74, 76, 78, .108, 110, 147, 191, 193, 196, 197, 201, 202, 204, 212, 231, 233, 263, 267, 269, 270, 277, 278, 308, 331, 349, 352, 374—377, 396, 397, 478, 498, 515, 531, 596—599, 618, 622, 645, 656, 672, 674, 696, 763, 897, 919, 1011, 1031
Požega (užička) — 147, 192, 214, 268, 275, 351, 400, 449, 531, 680, 103V 1036, 1038, 1040, 1079
Prača (kod Sarajeva) — 128, 153, 159, 187, 205, 246, 251, 261, 264, 274, 275, 288, 289, 293, 295, 313, 337, 342-, 344, 345, 354, 378—380. 384, 437, 450, 467, 506, 821, 882, 1046, 1066, 1077, 1078, 1091, 1092, 1094, 1096, 1101, 1110
Prača (r.) — 9, 18, 313, 325—327, 337, 345, 346, 378, 380, 381, 386, 387, 429-431, 450, 1110
Prčino brdo (kod Kotor-Varoša) — 916
Predolje (trig. 459, kod SI. Broda) — 739
Predolje (kod Stoca) — 239
Prekec (k. 812, kod Kladnja) — 629
Prenj (pl.) — 79
Previja (D. i G., kod Mrkonjić-Grada) — 772, 773
Pribinić (kod Teslica) — 769
Priboj (D. i G,, kod Tuzle) — 967
Priboj (na Limu) — 245, 293
Prijeboj (kod Korenice) — 79
Prijedor — 36, 37, 85, 86, 154, 156, 159—161, 165, 182, 184, 185, 187—189, 192, 193, 206, 213, 214, 251, 253, 255, 256, 271—273, 331, 392, 411, 420, 423—428, 433, 436, 438, 440, 441, 453, 455, 458, 459, 466, 468, 472—474, 479—481, 484—490, 495—498, 503, 506, 513, 525, 527—529, 531, 532, 534, 536, 540, 543—545, 548, 559—561, 564, 565, 568, 569, 572, 578, 585, 587, 612, 704, 705, 707, 710, 713, 722, 760, 775, 776, 793, 823, 848, 850, 852, 864, 898, 909, 933, 948, 958—960, 994, 1043, 1044, 1050, 1053, 1055, 1056, 1076, 1077, 1089—1091, 1112—1114, 1116, 1122, 1124
Prijepolje — 480
Prilep — 986, 990
Prilužje (kod Prištine) — 404, 913
Primorje — 1087
Priseka (k. 615 na pl. Šamarici) — 1091
Prisjeka (kod Ključa) — 739
Priština — 42, 404, 722, 737, 990, 1055
Prizren — 990
Prnjavor — 205, 789, 941, 953, 958, 959
Prnjavor (kod Bos. Gradiške) — 412
Prnjavor (kod Zvornika) — 628
Prnjavor (kod Lešnice) — 936, 1017
Prnjavor (kod Rume) — 652
Prokop (kod Prijedora) — 863
Prokop (trig. 399, kod Topole) — 738
Prokuplje — 154, 193, 200, 231, 264, 308, 309, 396, 449, 478, 481, 495, 497, 531, 536, 674, 986, 1032, 1041, 1079, 1125
Prošara (pl.) — 513, 543—545, 548, 564, 567, 568, 570, 572, 576, 588, 601, 603, 611, 617, 1118
Prozor — 278, 468, 540, 643, 668, 833, 846, 1144
Prudi (kod Jajca) — 770, 904
Pruska — 686, 979
Psunj (pl.) — 513, 548, 549, 562, 566, 568, 569, 602, 620, 625, 637, 643—645, 671, 691, 697, 701, 706, 847, 860, 907, 1121, 1122
Pucari (kod Bos. Gradiške) — 571
Pugled (kod Kočevja) — 668

R

Rabići (kod B. Luke) — 915, 916
Rabrovac (kod Mladenovca) — 398
Rača (kod Vlasenice) — 954
Radaljica (trig. 1050, kod Mrkonjić-Grada) — 79

Radić (trig. 305, kod Prijedora) — 863
Radinci (M. i V., kod Rume) — 591, 652
Radovljica — 804
Rađevići (kod Rogatice) — 17
Rajevine (kod Zvornika) — 628
Rajh — vidi Nemačka
Rajić (kod Okučana) — 498, 504
Rakovac (kod Petrovaradina) — 604, 699
Rakovac (kod Sarajeva) — 128
Rakovica (kod Beograda) — 89, 375
Rakovica (kod Bos. Dubice) — 760
Ralja (kod Beograda) — 72, 77, 78, 146, 349, 376, 597, 598, 618, 620
Rama — 643
Rankovići (kod Travnika) — 855
Rasavci (kod D. Vakufa) — 752
Rasavci (kod Prijedora) — 902, 904
Rastenburg (u Pruskoj) — 979, 981
Rastičevo (kod" D. Vakufa) — 881
Rastošnica (kod G. Tuzle) — 883
Rastovo (kod Travnika) — 854, 855
Rašanac (kod Petrovca na Mlavi) — 620
Rašće š. (kod D. Vakufa) — 752
Raška — 147, 192, 214, 222, 307, 350, 351, 399, 498, 549, 620, 897, 985, 1031, 1037, 1079
Raštelica (kod Konjica) — 602, 689
Ratkovac (kod Slav. Požege) — 851
Ravan (kod Travnika) — 904
Ravna gora (kod Valjeva) — 722, 735
Ravna pl. (kod Sarajeva) — 768
Ravno br. (trig. 1021, kod Kladnja) — 628
Ravska (kod Prijedora) — 485
Razboj (kod Bos. Gradiške) — 937
Razboj (k. 590, kod Sanskog Mosta) — 79
Raže br. (k. 426, kod B. Luke) — 916
Ražijevo (kod Brčkog) — 769
Reka (r.) — 295, 296, 303
Renovica (kod Sarajeva) — 380, 381, 437, 467
Republika Sv. Marka — 164
Resava (r.) — 41, 737
Resnik (kod Kragujevca) — 42, 737
Rešetnica (kod Goražda) — 298
Rgotina (kod Zaječara) — 1055
Ribare (kod Prokuplja) — 621
Ribari (kod Šapca) — 1017
Ribnica (kod Kladnja) — 19
Ribnik (kod Ključa) — 759
Rijeka — 257, 258, 278, 413, 416, 438, 450, 456, 467, 503, 506, 531, 667, 668, 709, 715, 820, 1090, 1095
Rijeka (kod Trnova) — 882, 896
Rim — 164, 335, 338, 413, 425, 506, 529, 787, 829, 876, 893, 912, 979, 981, 1020, 1047, 1051, 1054, 1081, 1085, 1094, 1095, 1105, 1108
Ripanj (kod Beograda) — 77, 78, 376, 598, 620, 1031
Rogačica — 322, 333, 350, 397, 398, 620, 738, 1106
Rogatica — 9, 10, 14, 17, 18, 35, 36, 52, 64, 65, 71, 98, 102, 105, 117, 129, 153, 159, 183, 184, 187, 192, 205, 225, 242, 251, 261, 264, 268, 269, 274, 275, 277, 285, 292—295, 298, 302, 313—315, 318, 325, 326, 331, 337, 339, 342—345, 348, 354, 380, 382—388, 391, 426, 429, 430, 434, 437, 445, 448, 450, 480, 595, 619, 621, 719, 767, 768, 826, 827, 854, 860, 867, 869, 875, 882, 898, 924, 956, 1045, 1046, 1057, 1064—1069, 1076—1078, 1091, 1094, 1101, 1102, 1105, 1106, 1109—1111, 1114, 1123
Rogoj (Javorak, kod Trnova) — 882
Romanija (pl.) — 14, 18, 111, 131, 132, 135, 166, 278, 354, 380, 386, 495, 522, 552, 768, 827, 854, 860, 874 875, 882, 924, 954, 956, 1044—1046, 1052, 1066, 1086, 1097
Rožanj (kod Tuzle) — 967
Rovine (kod Kostajnice) — 958
Rtanj (pl.) — 277
Rudice (kod Bos. Novog) — 513, 545, 604
Rudine (k. 240, kod Prijedora) — 863
Rudna Glava (kod D. Milanovca) — 985
Rudnik (brdo, kod Zvornika) — 968
Rudnik (kod G. Milanovca) — 1036
Rudnik (pl.) — 673, 735, 1037
Rudo — 79
Rudina (k. 516, kod Bora) — 41, 737
Rujevica (trig. 472, kod G. Milanovca) - 42, 737
Rujište (brdo, kod Zajecara) — 41, 737

Ruma — 89, 206, 351, 398, 428, 465, 482, 492, 493, 505, 531, 575, 591, 592, 620, 642, 648, 650—652, 662, 663, 666, 694, 696, 698, 705, 731, 811, 937, 972, 978, 1017
Rumunija — 147, 333, 551, 659, 736, 808, 900, 1012
Rusija — 75, 139, 251, 324, 392, 418, 433, 521, 584, 600, 858, 988, 990, 996, 1052, 1054, 1056
Ruškovac (k. 562, kod Prijedora) — 863

S

Sabanta (D. i G., kod Kragujevca) — 233
Salcburg (u/Nemačkoj) — 728, 730
Samobor — 979
Sana (r.) — 458, 472—474, 486, 490, 523, 528, 544, 545, 554, 561, 564—569,-571, 588, 589, 601, 603, 611, 612, 619, 621, 643, 673, 688, 758, 760, 761, 772, 818, 821, 847,' 863, 896, 907, 932, 959, 1120, 1121
Sandžak — 395, 412, 423, 425, 443, 479, 494, 679
Sanski Most — 185, 187, 457, 458, 472, 473, 481, 485, 487, 488, 496, 497, 513, 530, 537, 544, 545, 555, 556, 561, 564, 587, 601, 602, 604, 612, 613, 617, 621, 689, 691, 704, 758, 772—774, 852, 864, 865, 907, 908, 950, 958—960, 1044, 1077, 1088, 1113, 1118, 1119, 1124
Sarajevo — 9, 14—18, 32, 35, 36, 53, 62, 67, 88, 95—97, 118, 121, 128, 129, 136, 153, 159, 160, 165—167, 182, 183, 187, 188, 192, 205, 208, 213, 219, 232, 235, 239, 240, 242, 245—249, 251, 256, 260, 261, 263, 265, 269, 273, 277, 286, 288, 289, 293, 297, 301, 302, 312—318, 322, 324, 327, 331, 334, 339, 340, 343—346, 354, 375, 385—387, 390, 391, 401, 405, 409—411, 414, 420, 426, 427, 429—431, 437, 440, 444—446, 448, 453, 455, 467, 468, 495, 506, 520, 531, 532, 540, 555, 558, 587, 589, 594—596, 601, 602, 621, 622, 629, 631, 637, 643—645, 673, 689, 691, 692, 710, 714, 719, 731, 741, 742, 767, 768, 789, 801, 818, 824, 826, 827, 854, 855, 856, 857, 867—872, 874, 875, 881, 925, 944—947, 956, 990, 1043—1047, 1049—1053, 1055—1057, 1059, 1061, 1062, 1064—1066, 1076—1078, 1086, 1088, 1089, 1091, 1092, 1095—1099, 1102, 1104, 1107, 1109—1111, 1116, 1118, 1119, 1123, 1124
Sava (r.) — 40, 57, 64, 67, 69, 94, 95, 101, 165, 178, 206, 208, 212, 215, 232, 245, 265, 268, 277, 278, 289, 327, 331, 345, 379—381, 412, 416, 417, 440, 450, 456-458, 463, 479, 481, 487 496, 497, 513, 523, 531, 536, 540, 554—556, 559, 562, 563, 569, 572, 587—590, 603, 614—616, 619, 620, 637, 642, 662, 672, 673, 680, 689, 691, 696, 711, 712, 738, 793, 818, 827, 899, 907, 931, 932, 947, 948, 966,' 979, 1002, 1004, 1008, 1013, 1014, 1016—1018, 1022, 1023, 1028, 1030, 1038, 1042, 1046, 1047, 1052, 1061, 1072, 1078, 1086, 1093, 1097, 1112, 1113, 1117—1023
Sava Bohinjka (r.) — 803
Savanovici (kod Prijedora) — 863
Sebiocina (kod Srebrenice) — 768
Sedes — 977
Selište (predeo, kod D. Vakufa) — 752
Selište (trig. 240, kod V. Moštanice) — 738
Semberija (predeo) — 769, 861
Semeć (kod Rogatice) — 827
Semering — 980
Semizovac — 710, 714
Senta — 12, 38, 56, 100
Senj — 511, 539
Sesveta (kod Zagreba) — 195
Severovci (kod Bos. Gradiške) — 571
Sicilija (o.) — 81, 1084
Sićevo (kod Niša) — 198
Siče (kod Batrine) — 739
Simin-Han (kod Tuzle) — 437, 466, 714
Sinj — 669, 709, 716, 819, 890, 975
Sip (kod Kladova) — 277
Sipić (kod Lapova) — 349
Sisak — 263, 438, 446, 453, 465, 529, 595, 606, 607, 610, 705, 706, 711, 850, 931, 932, 948, 979, 1049, 1053, 1078
Sitneš (kod Bos. Gradiške) — 412
Sitnica (kod Ključa) — 672, 689, 706, 755, 758, 759, 773—776, 821, 850, 881, 907, 909, 910

Sižje (kod Tuzle) — 107, 1074
Sjenica — 393, 397, 495, 496
Sjetlina (kod Sarajeva) — 205, 353
Sjeversko (kod Rogatice) — 827
Skadarsko jezero — 614
Skakavac (kod Karlovca) — 716
Skakavci (kod Bugojna) — 855
Skela (kod Jajca) — 753, 884
Skender-Vakuf — 828, 924, 932, 953
Skobalj (kod Smedereva) — 375
Skoplje — 42, 251, 395, 400, 597, 655, 735, 898, 990, 1025, 1032, 1053
Skrios (o. u Grčkoj) — 990
Slap (kod Rogatice) — 275, 296, 303, 308, 387, 1109
Slatina (kod Bora) — 995
Slatina (kod Raške) — 309
Slatina (kod Sopota) — 191
Slavonija — 163—165, 205, 441, 559, 561—563, 576, 615—618, 818, 846, 946, 947, 1052, 1122
Slavonska Požega — 206, 412, 637, 704, 731, 851, 898
Slavonski Brod — 35, 36, 160, 165, 272, 273, 288, 289, 316, 379, 392, 409, 415, 435, 437, 445, 446, 467, 468, 540, 569, 575, 595, 596, 603, 616, 652, 711, 714, 766, 827, 839, 860, 861, 875, 944, 947, 956, 1049 1053, 1056
Slovenija — 324, 511, 516, 537, 555, 590, 624, 667, 692, 728, 803, 829, 990, 1119
Slunj — 668, 877, 908, 981
Sljeme (kod Zagreba) — 931
Smed. Palanka — 231, 255, 350, 592, 994
Smederevo — 109, 130, 155, 201, 233, 280, 309, 377, 449, 478, 480, 598, 622
Smet (predeo, kod D. Vakufa) — 752
Smude (kod Podrav. Slatine) — 436
Sofija — 41, 42, 179, 308, 361, 373, 374, 538, 723, 746, 898, 963, 976, 1020, 1060, 1125
Sokobanja — 267
Sokolac (kod Sarajeva) — 9, 18, 19, 35, 98, 117, 153, 159, 182, 184, 192, 193, 205, 213, 246, 251, 261, 269, 275, 277, 278, 288, 289, 294—298, 300—302, 313, 337, 342, 351, 384, 386, 387, 445, 595, 619, 631, 867, 875, 1043, 1064, 1066, 1077, 1094 1096, 1101, 1102, 1109, 1110
Sokolinsko br. (trig. 1064 kod Jajca) — 904
Sokolovići (kod Rogatice) — 9g
Solun — 49, 95, 97, 102, 147 181 186, 252, 256, 258, 329, 331' 334 337, 355, 357, 358, 367, 368 369' 371—374, 395, 423, 425, 451 532' 556, 694, 723, 893, 894, 900' 963' 989, 990, 1015, 1029, 1074 '1075' 1079, 1100, 1119, 1125
Sotin (kod Vukovara) — 662
Sovački Kik — vidi Kik (brdo kod Valjeva)
Spačva (kod Vinkovaca) — 712
Split — 173, 180, 222, 402, 410 413 468, 511, 534, 539, 540, 709, 716' 932, 1054
Spreča (r.) — 61—63, 88, 107, 128 129, 131, 153, 232, 251, 268, 278 316, 326, 956, 1068, 1073, 1074' 1077
Srbija — 31, 34, 41, 45, 49—51 53, 55, 56, 59, 60, 64, 65, 72, 87 88, 91, 93—103, 106, 109, 112, 115, 116, 121, 125, 127—129, 136, 139, 141, 143, 144, 146, 147, 149, 152, 153, 168, 175, 177, 178, 181—183, 185—187, 189—192, 195, 208, 211, 213, 220, 222, 224—226, 231, 232, 234, 242, 250—256, 258, 259—263, 266, 269, 270, 275—277, 306—309, 313, 315, 320, 322—324, 326, 330, 331, 336, 342, 347, 348, 351, 352, 357, 358, 365, 369, 371, 379, 392, 393, 395—400, 403, 404, 411, 421, 423—425, 428, 434, 441^144, 446, 449, 450, 454, 457, 477, 478, 483, 492, 494-496, 498, 501, 502, 514, 528, 530, 532—536, 538, 544, 548, 554, 555, 558, 560, 583, 587—589, 600, 602, 617, 618, 620, 622, 637, 641, 642, 644, 645, 653—655, 657, 659, 670, 672, 673, 677, 681, 682, 684—686, 688, 689, 691—693, 695 —698, 701, 705, 721—723, 735, 736, 738, 743, 745, 749—751, 755, 760, 762, 763, 788, 805, 807—809, 815, 817, 819, 821—823, 832, 834—837, 840, 842, 876, 883, 892, 894, 895, 897, 899—901, 906, 912, 920, 924, 926, 948, 962, 965, 972, 976, 983, 985, 986, 988, 989, 991—1000, 1002, 1003, 1008—1011, 1013—1016, 1018—1020, 1022—1026, 1028—1035, 1037—1041, 1043—1047, 1049, 1050,

• 1052—1056, 1058, 1060—1062, 1070,
•LI072, 1075, 1078—1080, 1086, 1087, K1089, 1090, 1092—1094, 1097, 1099,
• 1101, 1108, 1111, 1115, 1119, 1123, K1125
•rebrenica — 9, 17, 36, 69, 117, 192, II268, 285, 313, 315, 322, 333, 348, 1, 383, 430, 768, 1066, 1105, 1106, 1108
•iredić (kod Prijedora) — 863
•redozemlje — 58, 358, 878, 893,
• 894, 898, 926, 961, 963, 988, 996, 11075
•redozemno more — 55, 100, 356, »963, 964, 1075
Bn-em — 140, 422, 492, 600—602, 615 I —618, 637, 641, 642, 644, 671, 673, i 678, 696, 736, 818, 842, 860, 874, i 897—899, 971, 1016, 1032, 1052, 1053, 1 1057, 1078, 1122
•Srem. Kamenica (kod Novog Sali da) — 604, 651, 662
(Srem. Karlovci — 651
llrem. Rača. — 268, 437, 601, 712
iSremska Mitrovica — 35, 105, 196, I 210, 331, 445, 465, 591, 595, 604, I 652, 712, 731, 937, 972, 1014, 1017, I 1018, 1021, 1023, 1038, 1041, 1077
gSrnetica (kod Bos. Petrovca) — I 438, 468, 509, 716
pSt. Brod (kod Višegrada) — 768, I 875, 924
fet. Rijeka (kod Sanskog Mosta) — I 545, 612, 704, 758, 851, 863, 865
[Stalać — 199, 498
[Staljingrad (sada Volgograd, u t SSSR41) — 858
ptaljino (u SSSR-u) — 533, 583
tStambolčić (kod Sarajeva) — 882
IStankova kosa (k. 347, kod Bos. p Kobaša) — 739
rStara Gradiška — 562, 573
'Stari Kolašin (predeo, kod Kosov-> ske Mitrovice) — 307
! Stari Majdan (kod Sanskog Mosta) — 612, 621, 821, 959
Statovac (D. i G., kod Prokuplja) — 193
Stavci (kod Zavidovića) — 62
Stejanovci (kod Rume) — 591, 652
Stepojevac (kod Lazarevca) — 1027
Stol (pl.) — 803
Stolac (kod Mostara) — 237, 239, 456, 786, 1077
Stolac (trig. 1519, kod Prače) — 381
Stolice (kod Loznice) — 204
Stolice (k. 910, kod Lopara) — 967
Stragari (kod Aranđelovca) — 620
Strati (u Grčkoj) — 357, 963, 990
Stričići (kod Ključa) — 79
Strmica (kod Knina) — 975
Struga (kod Bos. Novog) — 864
Struma (r.) — 330
Strumica (r.) — 330
Stubla (kod Prokuplja) — 87
Studenci (kod Karlovca) — 975
Studenci (kod Duvna) — 668
Stupari (kod Živinića) — 628, 1066
Sućeska (kod Srebrenice) — 768
Suhača (kod Prijedora) — 474, 486, 490, 544, 565, 567, 612, 863—865, 908
Suhe jele (trig. 1551, kod Travnika) — 79
Suhodol (kod D. Vakufa) — 752
Suhopolje (kod Doboja) — 277
Sulici (kod Zavidovića) — 62
Suljići (kod D. Vakufa) — 904
Sunja — 85, 107, 159, 160, 206, 425, 436, 465, 466, 504, 505, 548, 560, 585, 606—608, 710, 713, 755, 757, 848, 850, 933, 948, 959, 960
Susek (kod Bac. Palanke) — 662, 699
Sušak — 70, 167, 173, 180, 186, 190, 256, 257, 324, 332—335, 341, 383, 392, 410, 411, 432, 511, 539, 639, 715, 1045, 1085, 1086, 1098, 1105
Sutjeska (r.) — 669
Suva planina — 127
Sveti Petar na Krasu — vidi Št. Peter
Sv. Petka (kod Niša) — 198
Svilajnac — 41, 722, 737
Sviloš (kod Iloka) — 699
Svodna (kod Bos. Novog) — 160, 161, 184, 849, 959
Svrljig — 267, 277, 396, 495, 618, 1002
Svrljiške planine — 307, 349, 399, 478

Š

Šabac — 32, 60, 98, 108—110, 196, 201—203, 210, 270, 352, 449, 593, 705, 707, 763, 811, 919, 938, 939, 998, 1002, 1003, 1005, 1012—1014, 1016—1018, 1023, 1028—1030, 1038, 1041, 1062, 1078
Šajnovići (kod Prače) — 9
Šamarica (pl. u Baniji) — 481, 496.

497, 504, 513, 537, 544, 545, 555, 561, 565, 567—569, 588, 606, 612, 615, 616, 619, 643—645, 671, 688 690, 691, 696, 697, 701, 706, 755! 758, 760, 847, 848, 850, 907, 908 932, 1091, 1118, 1120—1122
Šanjkara (trig. 1055, kod Jajca) — 753
Šator (pl.) — 79
Šedinac (r., kod Jajca) — 753, 800, 802
Šedinac-Han (kod Jajca) — 753
Šekovići (kod Zvornika) — 17, 627 —629, 696, 954, 956
Šerići (kod Jajca) — 753
šešići (kod Travnika) — 904
Šibenik — 709, 716
Šibovska (kod Bos. Gradiške) — 412
Šid — 712, 820, 1017
Šipovo (kod Jajca) — 800, 875, 880
Široki Brijeg — 669
Šodolovci (kod Vinkovaca) — 738
Špisić-Bukovica (kod Pitomače) — 436
Št. Peter na Krasu (sada Pivka) — 668
Štokerau (u Austriji) — 66, 170, 418, 542
Štip — 990
Štitar (kod Vinkovaca) — 738
Šujica — 819
Šuljem (kod Rume) — 591
Šurkovac (kod Prijedora) — 704
Šurmanci (kod Čapljine) — 720

T

Tabla (k. 315, kod Prijedora) — 863
Talavica poljana (predeo, kod Kozarca) — 485
Tara (r.) — 495, 620
Tarčin — 540, 821, 1088, 1089, 1091, 1092, 1094
Tavanac (k. 275, kod Rume) — 699
Tekija na Dunavu — 377, 398, 599
Tesalija — 990
Teočak (kod Tuzle) — 967
Teočin (kod Čačka) — 154
Tepen (kod Kladnja) — 629
Teslić — 88, 187, 205, 206, 619, 739, 769, 827, 871, 947, 953, 955 '
Testera (pl., kod Banoštora) — 604
Tetovo — 990
Timok (r.) — 41, 736, 737
Tisa (r.) — 737, 1000
Tisova kosa (k. 1500, kod Jaical — 781
Tobut (kod G. Tuzle) — 875, 882
Todorići (kod Jajca) — 800
Tomanj (kod Krupnja) — 204
Topčider (kod Beograda) — 277
Toplica (predeo) — 154, 212 213 267, 278
Toplica (r.) — 127, 191
Topola — 183, 187, 480, 592, 618 704, 707, 992, 1002, 1003, 1012 '
Toponica (kod Niša) — 198
Topusko (kod Karlovca) — 540 948, 1044, 1086, 1087, 1091, 1093' 1120
Torino (u Italiji) — 1063
Torlakovac (kod Jajca) — 904
Tornice (predeo, kod Jajca) — 904
Tornjak (kod Maglaja) — 62
Tounj (kod Ogulina) — 79
Tovarnik (kod Šida) — 662
Trakija — 357, 963
Trnovski prevoj — 1094
Tratovec (kod Bleda) — 803
Travnik — 601, 637, 673, 739, 742, 752, 770, 771, 779, 780, 828, 847, 854, 855, 859, 861, 866, 868, 881, 883, 902, 903, 905, 923, 944, 945, 954, 956
Trbovlje — 624
Trebava (pl., kod Doboja) — 827, 925
Trebević (kod Sarajeva) — 380, 381, 387
Trebinje — 180, 278, 511, 534. 539, 716
Trepča (rudnik) — 280, 309, 404, 443, 444, 655, 673, 983, 984, 1034
Trepča (kod Vrginmosta) — 79, 331
Treska (pl.) — 737
Treskavica (pl.) — 601, 602, 619
Trkulja (kod Jajca) — 904
Trnova (kod Janje) — 882
Trnova (kod Sanskog Mosta) — 79, 485
Trnovo (kod Mrkonjić-Grada) — 79, 800, 954, 956
Trnovo (kod Rogatice) — 827
Trnovo (kod Sarajeva) — 274, 293, 326, 354, 430, 445, 594, 602, 619, 643, 768, 821, 826, 867, 869, 881, 882, 1091, 1092, 1102, 1107
Trnovski prevoj — 293, 1107

Troglav (k. 1248, kod Trnova) — 79
Trst — 324, 413, 668
Trstenik — 200, 1055
Trubar (kod Drvara) — 79
Tunis (u Alžiru) — 81, 1084
Tupanari (kod Šekovića) — 17
Turba (kod Sarajeva) — 293, 1107
Turbe (kod Travnika) — 742, 779, 780, 781, 797, 799—801, 854, 855, 857, 866—868, 881, 884, 902, 904, 905, 923, 944, 945, 953
Turija (r,, kod Tuzle) — 61, 62, 131, 326
Turnu-Severin (u Rumuniji) — 1025
Turska — 164, 168, 318, 357, 961, 963, 1076, 1109
Tuzla — 9, 15, 16, 18, 32, 52, 53, 63, 95, 98, 107, 127, 131, 133, 135, 159, 160, 182, 183, 192, 213, 232, 242, 260, 321, 327, 331, 387, 391, 424, 437, 440, 445, 446, 453, 466, 478—480, 594, 595, 629, 714, 715, 769, 790_S26, 827, 861, 868, 869, 872, 875_882, 883, 896, 898, 925, 931, 937, 938, 947, 948, 954, 956, 966—968, 970, 973, 1012, 1043—1045, 1050, 1053, 1057, 1061, 1064 —1066, 1073, 1076, 1086, 1096—1098, 1123

U

Ub — 61, 98, 496, 1008, 1015, 1016, 1022, 1027, 1029, 1041, 1062
Učka (pl.) — 413
Udine (Videm) — 413
Ugar r.) — 739
Ugar (predeo, kod Travnika) — 925
Ugljevik (kod Bijeljine) — 437
Ukrina (r.) — 739
Ulašine (kod B. Luke) — 457, 458, 472, 473, 485, 487
Ulog (kod Nevesinja) — 274, -432, 1111
Urnka — 77, 78, 398
Una (r.) — 457, 458, 463, 479, 486, 489, 490, 495, 504, 513, 528, 536, 544, 545, 554, 561, 564, 565, 569, 571, 572, 588, 589, 601, 603, 606—608, 611, 612, 619, 621, 637, 643, 673, 688, 758, 760, 793, 818, 847, 877, 896, 907, 932, 1112, 1113, 118, 1120, 1121
Ustikolina — 716
Ustiprača — 293, 294, 380, 381, 431, 467, 710, 716, 768, 821, 827, 1047, 1102
Ušće (kod Kraljeva) — 309, 1036
Uvac (r.) — 129
Užari (kod B. Luke) — 571
Užice (sada Titovo Užice) — 8—10, 26, 32, 50, 51, 56, 94, 98, 100, 108, 110, 147, 196, 197, 201, 202, 210, 268, 270, 275, 293, 302, 549, 656, 672, 673, 680, 763, 915, 921, 999, 1003, 1005, 1011, 1014, 1021, 1031, 1033, 1034, 1036—1038, 1041, 1046, 1050, 1064, 1065, 1067, 1079

V

V. Brankovac (pfedeo, kod B. Luke)____473 >
V. Gorica (kod Zagreba) — 180
V. Orašje — 72, 78
V. Plana (kod Smeđ. Palanke) — 592, 593, 620, 707, 1031
V. Remeta (kod N. Sada) — 651
V. Vranovina (kod Topuskog) — 79
Vagan (pl., kod Aranđelovca) — 738
Vaganac (r., kod Jajca) — 800
Vajmar (u Nemačkoj) — 582
Vakuf (kod Tuzle) — 769
Valjevo — 21, 51, 56, 61, 94, 96, 98—100, 103, 106, 107, 108, 110, 129, 147, 153, 154, 181, 183, 186, 187, 201, 214, 231, 250, 253, 255, 263, 268, 270, 333, 349, 352, 398, 592, 593, 656, 704, 707, 738, 763, 811, 897, 919, 937—939, 998, 1002, 1003, 1005, 1012—1017, 1022, 1023, 1027, 1029—1031, 1033, 1034, 1037, 1038, 1040, 1041, 1042, 1062, 1064, 1079
Varaždin — 12, 711, 737
Varcar Vakuf — vidi Mrkonjić-Grad
Vardar (r.) — 986
Vardište (kod Višegrada) — 15, 196, 738, 1037
Vareš — 9, 15, 16, 18, 19, 107, 260, 268, 269, 387, 391, 424, 445, 467, 478, 480, 495—497, 506, 531, 594, 770, 828, 856, 861, 883, 1049, 1053, 1066, 1098
Varna (kod Šapca) — 1017
Vel. Golija — 79

Vel. Gradište (kod Smedereva) — 1041
Vel. Kladuša — 877
Velika Greda (na pl. Manjači) — 760
Velika Krsna — 398
Velika Morava (r.) — 42, 598, 737, 1036, 1042
Veliki Bečkerek — vidi Zrenjanin
Velja glava (pl., kod Zvornika) — 9, 16, 17, 52, 214, 350
Venac — vidi Iriški venac
Venecija — 1057, 1058
Vidrička (kod Bugojna) — 855
Vijaka (D. i G., kod Vareša) — 9, 15, 16, 18, 19
Vijenac (kod Jajca) — 619, 714, 779, 884, 886, 889
Vinac — vidi Vijenac, kod Jajca
Vinernojštat — 238
Vimica (u SSSR-u) — 978
Vinkovci — 445, 505, 569, 595, 622, 712, 735, 738, 861, 937, 972, 978
Vinjani (kod Imotskog) — 669
Virovitica — 436, 465, 504, 562, 622, 712, 932, 947
Vis (trig. 227, kod Moštanice) — 738
Visoka (trig. 537, kod Valjeva) — 738
Visoko — 9, 15, 16, 18, 19
Višegrad — 8—11, 14, 17, 35, 52, 57, 65, 71, 87, 98, 99, 106, 117, 159, 172, 183, 213, 245, 261, 274, 275, 293—296, 298, 308, 326, 327, 342, 343, 345, 346, 350, 384, 387, 399, 404, 410, 428, 429, 437, 450, 506, 604, 621, 673, 714, 719, 768, 821, 869, 879, 914, 924, 932, 956, 990, 1012, 1045—1048, 1050, 1051, 1056, 1057, 1061, 1064, 1065, 1069, 1078, 1086—1088, 1094, 1101, 1102, 1104, 1109
Vitez (kod Travnika) — 945
Vitina (r.) — 855
Vitorog (pl.) — 798
Vitovlje (kod Travnika) — 904
Vlasenica — 9, 17—20, 52, 58, 64, 65, 71, 98, 104, 112, 117, 213, 245, 261, 267, 268, 278, 285, 293, 313, 322, 331, 383, 384, 430, 495, 496, 601, 627—629, 643, 645, 673, 696, 698, 768, 827, 860, 875, 882, 954, 1064—1067, 1094, 1096, 1097, 1105, 1106, 1108, 1123
Vlasotince — 200, 267
Vlašić (pl.) — 953, 956
Vlaška (kod Mladenovca) — 350 591
Voćin (kod Podrav. Slatine) — 436, 932
Voden (Edesa, u Grčkoj) — 990
Vojnić (kod Karlovca) — 540, 1091
Vojski Do (kod Cavtata) — 716
Volari (kod Jajca) — 800
Volga (r,, u SSSR) — 858
Volinja (kod Kostajnice) — 505 851, 958
Vraća (kod Zenice) — 770
Vračev Gaj (kod Bele Crkve) — 922
Vragolovo (kod Bos. Dubice) — 571
Vranduk (kod Zenice) — 944, 953 954
Vranića (pl.) — 861
Vranić (kod Barajeva) — 1093
Vranići (kod Goražda) — 294
Vranovo (kod Male Krsne) — 375
Vranješevac (kod Prijedora) — 863
Vratarnica (kod Zaječara) — 400
Vražogrnac (kod Zaječara) — 41, 737
Vrbanja (r.) — 915, 916, 941
Vrbas (r.) — 463, 495, 513, 544, 554, 556, 569, 619, 673, 739, 752, 753, 758, 770, 780, 800, 821, 847, 885, 889, 907, 915, 941, 954, 1118, 1120
Vrbica (kod Vinkovaca) — 738
Vrbnica (kod Tjentišta) — 613
Vrčin (kod Beograda) — 77, 78
Vrdnik (kod Rume) — 398, 465, 482, 575, 591, 620, 652
Vrginmost — 948
Vrhlazje (kod Rogatice) — 9
Vrhovine — 890, 975
Vrhpolje (kod Sanskog Mosta) — 821, 850, 863, 864
Vrhprača (kod Sarajeva) — 380, 719, 768
Vrlika — 819, 890, 975
Vrljaj (kod D. Vakufa) — 904
Vrnograč — 606, 607, 877
Vrnjačka Banja — 43, 108, 109, 200—202, 310
Vršac — 96, 203, 581, 582
Vrtište (kod Niša) — 498

Vrtlak (predeo, kod Vinkovaca) — 738
Vučjak (k. 583, kod Topole) — 738
Vučjak (pl., kod Dervente) — 767
Vukosavci (kod Tuzle) — 769
Vukovar — 603, 604, 699
Vu-ković (kod Konjica) — 79
Vukovine (kod Kladnja) — 18
Vukmir (kod Lopara) — 967

Zabela (kod Požarevca) — 352
Zablaće (kod Ribnika) — 773
Zabran (kod Novog Pazara) — 398
Zabrđe (kod Bijeljine) — 924
Zabrđe (pod pl. Bitovnjom) — 602 621
Zabrež (kod Obrenovca) — 196,

Zadvarj/ (kod Drniša) — 890, 950, 975
Zagrade (kod Pleternice) — 739
Zagreb — 36, 65, 69, 85, 91, 92, 95, 109, 164, 167, 170, 178, 180, 182, 186, 188, 190, 202, 205, 237, 239, 240, 256, 257, 258, 265, 272, 304, 316, 322, 323, 361, 366, 374, 401, 405, 409, 412, 414, 415, 418, 427, 435, 438, 439, 446, 464, 465, 467, 468, 475, 477, 479, 491, 498, 503, 506, 512, 513, 523, 537, 546, 548, 550, 555, 556, 559—561, 568, 569, 574, 576, 585, 590, 595, 602, 603, 616, 625, 626, 637, 638, 639, 640, 643, 644, 649, 670, 671, 673, 689, 695—698, 704, 705, 708, 710—713, 715, 717, 723, 725, 731, 733, 735, 737, 787, 818, 820, 822, 824, 832, 839, 845, 891, 896, 898, 899, 931, 932, 935, 936, 947, 948, 950, 951, 975, 977, 979, 990, 994, 996, 1004, 1020, 1023, 1032, 1041—1043, 1045, 1049, 1051—1053, 1055—1057, 1072, 1077, 1088, 1090, 1091, 1095, 1097, 1098, 1118, 1119, 1125
Zajača (kod Loznice) — 204, 1034
Zajama (kod Bleda) — 803
Zaječar — 43, 53, 109, 198, 201, 270, 376, 400, 495, 497, 498, 534, 598, 722, 919, 999, 1002, 1003, 1005, 1033, 1058

Zaklopača (kod Vlasenice) — 17, 19
Zalukavlje (kod Vlasenice) — 628
Zalužani (kod B. Luke) — 481
Zamlača (kod Bos. Novog) — 864
Zapadna Morava (r.) — 396, 735, 737, 1028, 1029, 1031, 1034—1037, 1040, 1042, 1060, 1079, 1086
Zaplanje (kod Niša) — 214
Zasiok (kod Vlasenice) — 628
Zavidovići — 14, 61—63, 88, 98, 107, 129, 131, 133—136, 160, 205, 213, 232, 268, 289, 302, 391, 437, 445, 467, 495—497, 506, 594, 595, 696, 710, 714, 770, 828, 861, 871, 883, 1053, 1061, 1064, 1073, 1074, 1123
Zdena (kod Prijedora) — 863
Zdenci (kod Slav. Broda) — 860, 861
Zdenčina (kod Zagreba) — 713
Zdihovo (kod Kočevja) — 79
Zebina Šuma (kod Prače) — 381
Zelengora — 274, 613
Zelenika (kod Herceg-Novog) — 438, 468, 509, 716
Zelinja (D. i G., kod Gradačca) — 882
Zemljice (kod Višegrada) — 327
Zemun — 35, 91, 92, 108—111, 194, 195, 197, 201—203, 216, 233, 372, 395, 439, 465, 466, 471, 504, 509, 533, 556, 576, 577, 586, 605, 622, 658, 663, 678, 710—712, 938, 976, 995, 1057, 1119
Zemun-Novi Grad — 436
Zemun-Polje — 436
Zenica — 88, 98, 205, 260, 279, 424, 444, 467, 495-497, 594, 770, 828, 860, 861, 883, 944, 945, 746, 954. 956, 996, 1049, 1053, 1062, 1096, 1098
Zjale (kod Jajca) — 904
Zjamet (k. 1124, kod Bugojna) — 883
Zidani Most — 506
Zlatar (pl.) — 618
Zlatibor (pl.) — 56, 95, 96, 100, 103, 107, 129, 153, 495, 1041, 1061, 1079, 1087
Zletovo — 984
Zlobin (kod Crikvenice) — 715
Zlot (kod Zaječara) — 1002, 1055
Zoranići (kod Trnova) — 882
Zrenjanin — 60, 96, 109, 152, 153, 196, 202, 203, 211, 582, 659, 994
Zrmanja (kod Gračaca) — 975
Zukići (kod Živinica) — 628
Zvijezda (pl.) — 278

Zvornik — 9, 10, 15—17, 19, 26, 52. 61, 63, 64, 84, 98, 99, 105, 113—115, 117, 121, 129, 147, 159, 166, 183, 184, 192, 196, 210, 214, 232, 242, 256, 261, 268, 269, 277, 278, 293, 308, 315, 321, 327, 331, 349, •350, 398, 410, 479, 628, 856, 954, 956, 966, 967, 970, 1038, 1044, 1045, 1049, 1061, 1062, 1064, 1065, 1071, 1076, 1077, 1091, 1094, 1096, 1097

ž

Žabalj — 12
Žabaljski rit (kod Žablja) — 12
Zagubica — 626
Žagulja (kod Ljubinja) — 237
želeč (kod Žepča) — 437
Željeznica (r.) — 326
Zepa (kod Rogatice) — 246 275 342
Zepa (r.) — 278, 294, 313, 337, 1109 1110
Žepče (kod Doboja) — 437, 944
Žeravice (kod Kladnja) — 98, 1064
Žilici (kod Travnika) — 904
Zitomislić (kod Mostara) — 716
Žirovac (kod Vrnograča) — 523, 609
Zitkovac (kod Aleksinca) — 198, 536
Žitorađa (kod Prokuplja) — 200
Živinice — 15, 297, 302, 445, 595
Žljebovi (kod Han-Pijeska) — 17, 19

VOJNE JEDINICE I KOMANDE, USTANOVE, ORGANIZACIJE I OSTALI POJMOVI

ARMIJE

italijanske:

— 2-ga — 11, 57, 58, 70, 71, 79, 81, 101, 104, 167, 171—173, 178—18(V 184, 186, 207, 208, 234, 235, 241, 244, 246—248, 256, 257, 260, 261, 281, 285—288, 293, 294, 311—313, 329, 332—337, 340, 341, **344—347, 354,** 383, 385, 414, 431, 432, 448, 449, 454, 529, 539, 559, 583, 638, 667, 833, 870, 876, 890, 893, 930, 950, 962, 975, 981, 989, 993, 1044, 1054, 1055, 1057, 1059, 1062—1064, 1073, 1078, 1081, 1083, 1085, 1087, 1090, 1091—1095, 1101, 1102, 1105—1108, 1116
— 9-ta — 529, 1087
— 11-ta — 358, 990

nemačke:

— 12-ta — 55, 156, 253, 255, 341, 343, 361, 370, 528, 529, 557, 583, 584, 587, 590, 667, 669, 688, 690, 694, 724, 726, 743, 744, 749, 787, 809, 814, 815, 817, 822, 829, 830, 834, 839, 840, 891, 892, 926, 971, 988, 989, 990, 1001, 1005, 1023, 1029, 1037, 1060, 1075, 1099, 1125

BATALJONI

bugarski:

— 6. inžinjerijski — 200
— 6. intendantski — 199
— 6. pešadijski — 199
— 6. etapni — 198
— 6. mitraljeski — 200
— 6. veze — 199
— 7. artiljerijski — 200
— 17. div. intendantski — 200

četnički:

— Drinski — 790, 861, 925
— »Kralj Petar II« — 943
— »Mrkonjić« — 513
— »Obilić« — 513
— Semećki Rogatičke brigade — **882**
— »Tankosić« — 871, 943

folsdojčerski:

— »General Laudon« — 978
— »Ludvig fon Baden« — 772, 793, 864, 910, 916, 942, 978
— »Princ Eugen« — 562, 571, 978
— »Maks Emanuel od Bavarske« — 978
— 738-mi — 594, 631, 811, 867, 978
_ 750-ti — 427, 954, 811, 978

italijanski:

— 2-gi 94. puka divizije »Mesina« — 846
— 29. bersaljerski — 846
— »Pinerole« — 432
— »Val Fela« — 57

nemački:

— 64. policijski — 60, 109, 202, 210, 270, 350
_ 202. tenkovski - 437, 1120, 1121

— 220. protivtenkovski — 209, 1017, 1032
— 287. landešicen — 330
— 288. landešicen — 330, 349, 376, 598, 736
— 342. inžinjerijski — 22—24
— 342. protivtenkovski —24
— 447. landešicen — 147, 308, 350, 591, 592, 707, 736, 1045, 1078
— 501. motorizovani Vojne žandarmerije — 109, 202, 379, 628, 632, 705, 799
— 514. landešicen — 377, 599
— 522. za podizanje mostova — 108, 201
— 562. landešicen — 108, 201, 376, 377, 598, 936, 997
— 592. landešicen — 108, 201
— 659. inžinjerijski — 11, 108, 201, 330, 440, 473, 487, 566, 608, 704, 758, 1112, 1120, 1121
— 724. izviđački — 73
— 823. landešicen — 445, 492, 569, 574, 594, 595, 626, 673, 736, 1045
— 920. landešicen — 109, 201, 377, 1080
— 923. landešicen — 86, 161, 184, 192, 213, 255, 272, 273, 440, 592, 594, 707, 736, 1045, 1077
— 924. landešicen — 147, 349, 440, 473, 485, 568, 569, 574, 595, 626, 673, 703, 705, 1045, 1078
— 925. landešicen — 446, 569, 574, 594, 595 , 626, 673, 703 , 705, 1045
— 977. landešicen — 330, 591—593, 598, 707, 736
— Građevinski landešicen 8 — 490, 705, 773, 775
— Inžinjerijski SS dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« — 581
— Propagandni »S« — 110, 156, 203, 210, 369—372

NOVJ:

— Dobrovoljački Birčanskog NOP odreda — 278
— Duvanjski »Mihovil Tomić« — 669
— »Josir> Kras« — 713
— Krajiški proleterski — 712, 757, 820, 823, 851
— Kupreški — 669
— Livanjski — 669
— Ljubinjski — 237
— »Matija Gubec« — 715
— Mileševski — 129
— Moslavački — 757, 823, 851
— Muslimanski Romanijskog NOP odreda — 826
— Poljanski — 635
— Sitnički — 237
— Prozorski — 669
— Udarni 2. krajiškog NOP odreda — 612
— »Vojin Zirojević« — 638
— Zenički NOP odreda »Zvijezda« — 160
— Zijametski — 669
— 1. istočnobosanski proleterski — 315
— 1. udarni bosanski — 467
— 1. zlatarski — 129
— 1-vi 2. krajiškog NOP odreda — 472, 480, 544, 612
— 2. udarni 1. primorsko-goranskog NOP odreda — 715
— 2-gi 2. krajiškog NOP odreda — 544
— 2-gi 3. proleterske brigade — 643
— 2. zlatarski — 129
— 3. Banijski NOP odreda — 436, 505
— 6. Banijskog NOP odreda — 711

ustaško-domobranski (bojne):

— 1. hrvatski regrutni — 773
— 1. jurdšni — 486
— 1-vi Petrinjskog zdruga — 607
— 1-vi 8. pp — 967
— 1. Ustaške željezničke vojnice — 322
— 2-gi 15. pešadijskog puka — 773
— 2. granični — 380
— 2-gi Petrinjskog zdruga — 607
— 2. Ustaške željezničke vojnice — 322
— 3. granični — 379
— 3. , inžinjerijski — 741, 799
— 4. granični — 379
— 4. inžinjerijski — 798
— 5-ti 8. pp — 967
— 6. ustaški — 865
— 7. regrutni — 607
— 8. ustaški — 865
— 10. regrutni — 607
— 16. ustaški — 649, 651, 652
— 17. ustaški — 791, 799, 867, 884
— 20. ustaški — 638
— Dobrovoljački »Banja Luka« — 486, 571/ 865
— Poglavnikova tjelesna —• 417

BRIGADE

četničke:

— 1. sarajevska — 874
— 2. rogatička Romanijskog korpusa — 768
— Cerska — 883
— Majevička — 390, 860, 881, 925, 967, 970
— Vlasenička — 768, 954
— Rogatička Romanijskog korpusa — 882
— Srebrenička Drinskog korpusa — 768

domobranske (zdrugovi):

— 1. gorski — 417, 458 , 460, 461, 481, 523, 535, 566, 607, 723, 1120
— 2__gorski — 417, 458, 460, 461, 523, 535, 566, 608, 623, 759, 850, 851, 864, 908, 909, 942, 1113, 1114, 1120
— 3. gorski — 417, 458, 460. 461, 476, 484, 485, 487, 495, 525, 527, 548, 566, 612, 615, 723, 793, 863 —866, 909, 1121
— 4. gorski — 417, 566, 567, 652, 820, 1122
— 5. gorski — 760, 793, 865
— Banjalučki — 460, 486, 488, 489, 570, 571
— Petrinjski — 417, 607
— Utinjski — 461

nemačke:

— 1. tvrđavska — 690, 692, 812
— 2. tvrđavska — 836
— 100-ta — 1015, 1018
— Tvrđavska »Krit« — 813

NOVJ:

— 1. dalmatinska NOU — 778, 819, 881, 889, 923, 924
— 1. hrvatska NOU — 716, 851, 908
— 1. krajiška NOU — 420, 457, 496, 513, 601, 602, 643, 672, 696, 698, 740, 755, 758—760, 770, 778, 847, 877
— 1. lička — 778
— 1. primorsko-goranska NOU — 778
— 1. proleterska — 8, 205, 221, 232, 267, 274—276, 278, 296, 313, 384, 411, 423, 425, 426, 449, 495, 613, 638, 669, 772, 778, 847 , 849, 880, 881, 909, 915, 923, 941, 959
— 1. slavonska — 851, 860, 932, 947
— 2. dalmatinska — 778
— 2. krajiška NOU — 612, 698, 740, 755, 758, 760, 770, 778, 877
— 2. hrvatska — 908
— 2. lička — 778, 877
— 2. proleterska — 205, 221, 232, 265, 267, 274—277, 296, 313, 384 411, 425, 426, 449, 495, 601, 613, 643, 672, 697, 740, 753, 755, 758—760, 764, 770, 778, 847, 861, 1111
— 3. krajiška NOU — 758, 772, 778, 877, 881, 923, 953, 955
— 3. lička — 778
— 3. proleterska (sandžačka) — 495, 613, 638, 643, 764, 778, 798 861, 889, 923
— 4. hrvatska NOU — 713, 851, 908
— 4. proleterska (crnogorska) — 495, 601, 613, 643, 740, 760, 764, 770, 778, 847, 861
— 4. krajiška — 778
— 4. kordunaška — 778, 877
— 5. kordunaška — 778
— 5. krajiška NOU — 778, 793, 861, 877, 959
— 5. hrvatska NO — 851
— 5. proleterska (crnogorska) — 495, 602, 619, 643, 778, 828, 883, 884, 889, 923, 924
— 6. istočnobosanska NOU — 627, 714, 769, 820, 874, 881, 882, 948, 954, 966
— 6. krajiška NOU — 760, 877
— 7. banijska — 778
— 7. hrvatska NO — 757, 823, 851 909
— 8. banijska — 778, 877
— 8. hrvatska NO — 908
— 10. hercegovačka — 643, 778, 846, 883, 889, 923, 924
— 17. slavonska NOU — 947
— »Joža Vlahović« — 947

CETE

nemačke:

— 3. auto-bataljona — 238
— 7. brdska Školskog mot. puka »Brandenburg« — 339, 343, 422. 428, 480, 492, 493, 530—533, 583, 1125
— 12 tenkovska za naročitu паше nu — 575, 599, 632, 648, 651, 662, 663, 866—868, 977
— 181. policijska brdsika — 804
— 704. inžinjerijska — 73, 375, 648, 651, 662
— 704. za vezu — 73, 375, 376, 597, 599
— 713. inžinjerijeka — 868
— 714. inžinjerijska — 303, 592, 704, 759, 773, 794, 864, 916
— 714. za vezu — 592, 704, 759, 773, 774, 776, 794, 864
— 717. inžinjerijska — 186, 254, 308, 329, 753, 938, 1079
— 717. za vezu — 254, 938, 1079
— 718. inžinjerijska — 272, 302, 381, 445, 595, 827
— 718. za vezu — 272, 301, 302, 381, 445, 798, 799, 854, 867, 945
— propagandna 690 — 369, 370, 372
— za održavanje sredstava veze »S« — 202, 597
— Urbah (Urbach) — 379, 704

NOVJ:

— 2-ga Udarnog bataljona 2. krajiškog NOP odreda — 612
— 3 bataljona »Josip Kraš« — 713
— Banijska proleterska — 436, 441, 712, 757, 823, 851
— Bosutska partizanska — 820
— Podgorska Valjevskog NOP odreda — 56

DIVIZIJE

bugarske:

6. pešadijska — 198, 199, 497, 722, 1060
7. pešadijska — 193, 674
— 9-ta — 674
17. pešadijska — 200, 351, 497, 722, 1060
— 21. pešadijska — 197, 497, 674, 722, 1060
— 22. pešadijska — 605

četničke:

— Dinarska — 819

domobranske:

— 1. gorska — 417, 418, 423, 458, 4607 486, 488-490, 497, 504, 544, 553, 566, 607, 610, 612, 758, 759, 1113, 1114, 1121, 1124
— 1. pješačka — 417, 486, 489, 571
— 2. pješačka — 160, 417, 863, 967
— 3. pješačka — 36, 63, 327, 417. 874, 969
— 4. pješačka — 36, 96, 417, 571
— 5. pješačka — 417
— 6. pješačka - 380, 417, 881
— 8. pješačka — 881

italijanske:

— 51. »Sijena« — 255
— »Bergaomo« — 173, 180, 950
— »Granatijeri di Sardenja« — 530
— »Emilija« — 1107
— »Kaćatori dele Alpi« — 173, 180, 274 285, 286, 293, 294, 312, 340, 342—346, 353, 354, 378, 383, 385, 388 429, 431—433, 447—449, 605, 662] 723, 1107, 1111
— »Lombardija« — 951
— »Marke« — 173, 180
— »Mesina« — 173, 180, 846, 1107
— »Murđe« (Murge) — 1107
— »Peruđa« — 173, 180
— »Pusterija« - 274, 285, 286, 293, 312, 340, 342-346, 353, 354, 378, 381, 383, 385, 387, 388, 429, 431, 432 447, 448, 449, 723, 913, 1087, 1107, 1111, 1114
— »Ravena« - 35, 57, 71, 101, 104, 1063, 1066, 1068, 1069
_ »Re« — 172, 951
— »Ređina« — 255
— »Sasari« (Sassari) — 173, 180, 245
— »Taurinenze« — 71, 83, 173, 180, 274, 285, 286, 293, 312, 316, 324, 340, 434, 346, 353, 354, 378, 381, 383, 385, 429—433, 447, 448, 723, 1107, 1111, 1114
— »Zara« — 173, 180

nemačke:

— 2. oklopna — 989
— 5. brdska — 989, 990, 1032, 1075
— 5. oklopna — 989
— 6. brdska — 989, 990, 1075
— 9. oklopna — 989
— 16. oklopna — 989
— 22. pešadijska — 814, 836, 837, 839
— 46. pešadijska — 989, 992
— 60. motor, pešadijska — 989
— 72. pešadijska — 989
— 73. pešadijska — 989, 992
— 76. pešadijska — 989
— 9971aka — 1029
— 100. tenkovska — 1015
— 113. pešadijska — 10, 11, 39, 50, 53, 56, 66, 89, 97, 100, 103, 107, 181, 721, 1029, 1032, 1034—1038, 1040, 1041, 1042, 1046, 1054, 1056, 1058—1060, 1075, 1079
— 164. pešadijska — 73, 186, 187, 254, 989, 990, 997, 1003, 1006, 1075, 1079
— 187. rezervna — 824, 832, 835, 899, 971, 972, 973, 976, 977, 979—981
— 198. pešadijska — 989
— 294. pešadijska — 992
— 342. pešadijska — 8—11, 14—19, 21, 22, 24, 25, 27, 31, 32, 35, 36, 39, 52, 55, 57, 61, 63, 66, 71, 83, 87, 88, 95—101 105, 107, 128, 129, 131, 134, 146, 147, 153, 154, 166, 178—180, 182, 187, 193, 251, 721, 722, 1015—1018, 1023—1026, 1028—1030, 1034—1038, 1040—1042, 1046, 1050, 1054, 1056, 1058—1060, 1062, 1064, 1066, 1067, 1069, 1072, 1075, 1076, 1079
— 369. pešadijska — 476, 542, 640, 833, 842, 843, 898, 934, 948, 971, 972, 978, 979
— 704. pešadijska — 53, 72—74, 76, 78, 129, 138, 148, 154, 182, 193, 213, 214, 255, 269, 278, 346, 349, 374—376, 397, 441, 479, 496, 514, 565, 566, 588, 596—599, 608, 616, 618, 620, 625, 626, 648, 662, 663, 673, 674, 698, 721—723, 736, 737, 738 , 810, 819, 897, 918, 989, 991, 994, 995, 1012, 1015, 1022, 1025, 1031, 1041, 1055, 1056, 1059, 1060, 1077, 1079, 1122, 1125
— 713. pešadijska — 989, 990, 1032
— 714. pešadijska — 9, 23, 50, 129, 138, 147, 148, 154, 181, 183, 184, 187, 192, 193, 214, 232, 252, 254, 255, 263, 269, 274, 275, 278, 308, 309, 329, 346, 349, 393, 394, 398, 399, 422, 424—426, 440, 441, 455, 456, 480, 496, 525, 575, 588—592, 616—618, 620, 625, 626, 643, 697, 698, 699, 701, 702, 704—707, 721—723, 726, 735, 740, 752—754, 757, 759, 772, 774—776, 780, 791, 793, 794, 810, 811, 820, 821, 845, 846—849, 863—865, 869, 898, 906, 910, 915, 932, 941—943, 958, 960, 972, 989, 991, 994, 995, 1012, 1031, 1042, 1055, 1056, 1059, 1060, 1079, 1125
— 717. pešadijska — 50, 89, 95, 97, 102, 103, 107, 129, 134, 147, 148, 154, 181, 183, 186, 192, 214, 252, 254—256, 274, 275 , 294, 308, 329, 346, 350—352, 393, 394, 396, 398, 399, 425, 441, 445, 453, 480, 496, 556, 588, 595, 618, 620, 625, 626, 642, 673, 674, 789, 698, 707, 721, 722, 726, 736, 738, 810, 820, 842, 843, 897, 898, 937—939, 948, 971, 973, 975, 976, 989, 991, 994, 995, 1012, 1025, 1030, 1031, 1038, Ю40—1042, 1055, 1056, 1058—1060, 1074, 1075, 1079, 1125
— 718. pešadijska — 8, 9, 11, 15, 16, 18—20, 24, 25, 35—37, 39, 52, 55, 57, 61—64, 67, 69, 84, 86—88, 98—101, 104, 106, 107, 119, 129, 131, 132, 134, 135—138, 148, 153, 159, 170, 179, 182—184, 192, 193, 207, 211, 213, 214, 219, 245, 246, 251, 255, 261, 269, 271, 272, 274, 275, 278, 285—290, 292—297, 299, 301, 303, 306, 308, 313—315, 318, 325—329, 334, 337, 339, 341—344, 346, 351, 353—355, 378, 379, 383, 386—388, 392, 393, 399, 410-412, 421, 422, 424, 427, 429—434, 440, 441, 444, 445, 451—453, 455, 480, 497, 506, 531, 534, 540, 548, 552, 575, 588, 594—596, 602, 621, 625—627, 629—631, 632, 644 , 645, 673, 698, 718, 721—723, 726, 735,

736, 738—742, 744, 752, 753, 764—766, 770, 771, 777, 781—785, 788—791, 797, 798, 800, 801, 810, 811, 820, 821, 825, 845, 847, 854, 856, 857, 859, 864, 866, 869, 870, 872, 873, 880, 884, 898, 902, 911, 923, 925, 932, 944, 952, 966, 972, 989, 993—996, 999, 1012, 1016, 1018, 1030, 1038, 1042, 1045, 1049, 1053—1057, 1059—1962, 1064, 1066, 1067, 1070, 1072—1074, 1076, 1079, 1091, 1093, 1101, 1108, 1109, 1123—1125
— SS »Princ Eugen« — 95, 147, 392, 428, 451, 454, 455, 481, 497, 549, 556, 581, 588, 602, 621, 625, 626, 645, 672, 673, 675, 681, 683, 684, 687, 688, 698, 735, 736, 737, 738, 807, 810—812, 819, 832, 843, 897, 930, 979, 1115, 1125
— SS »Rajh« (Reich) — 989
— Tvrđavska »Krit« — 180, 185, 214, 255, 335, 990, 1029, 1032, 1075

NOVJ:

— 1. proleterska udarna — 881, 889, 915, 923, 932, 941, 953, 955
— 2. proleterska — 952
— 3. udarna — 881, 889, 923, 924, 925, 932, 944, 947, 953, 957
— 4-ta 1. bosanskog udarnog korpusa — 909, 947
— 5. udarna 1. bosanskog korpusa — 947
— 7-ma — 958
— 8-ma — 948
— 12. slavonska (4. hrvatska) — 947

DIVIZIONI

bugarski:

— 2. haubički artiljerijski — 198
— 2. polj. artiljerije — 198
— 6. konjički žandarmerijiski — 199, 200

domobranski:

— 1. artiljerijski — 473
— 2. artiljerijski — 566, 571, 607, 794
— 3. artiljerijski — 607
— 3. protivavionski — 857
— 4. artiljerijski — 566, 571, 607, 794, 865
— 6. artiljerijski — 632, 868
— 7. artiljerijski — 631, 799, 857, 865, 867, 925
— 8. topnički — 486
— 8. artiljerijski — 473, 486. 773, 865
— 9. artiljerijski — 631, 632, 741, 798, 857, 867, 868, 903, 925, 945
— 11. artiljerijski — 631, 741, 798, 799, 857, 867, 868, 903, 945

nemački:

— Artiljerijski »Domanik« — 855—857, 868, 869, 904, 905
— 654. artiljerijski 654. art. puka — 73, 375, 441, 515, 565, 566, 597, 599, 648, 652, 662, 1017
— 661. artiljerijski — 278, 441, 476, 485, 566, 567, 592, 607, 608, 643, 704, 707, 759, 772, 773, 775, 794, 852, 864, 915, 916, 942
— 668. artiljerijski — 272, 301, 302, 326, 379, 380, 445,. 594, 595, 631, 632, 641, 653, 799, 857, 867, 868, 903, 904, 925, 945
— 670. artiljerijski — 154, 186, 214, 441, 567, 608, 938

FLOTILE

— mađarska dunavska — 481, 486, 488, 497, 601—604, 621, 645, 649, 650, 651, 662, 663, 699, 723, 812, 1012, 1031, 1117, 1125
— nemačka dunavska — 309, 351, 399, 497, 603, 604, 621, 645, 674, 812, 1012, 1125

GRUPE

nemačke:

— armija »A« — 584
— armija »F« — 987
— armija »Jug« — 185, 533
— Borbena »Anaker« — 884, 903, 904, 944, 945
— Borbena »Bader« — 234, 235, 241, 245—248, 260, 265, 274, 275, 285, 289—292, 295, 305, 311, 314, 318—320, 325, 326, 331, 332, 334, 335, 337—346, 351, 353, 354, 375, 378, 383, 385, 393, 397, 399, 409, 410, 418, 420, 422, 423, 426, 429, 431, 433, 439, 440, 447—449, 454, 702, 723, 1100—1106, 1108, 1110—1112
— Borbena »Borovski« — 514, 524—526, 565, 566, 599, 608—610, 616, 645, 648, 651, 661—663, 694, 698, 699
— »Centar« — 651, 661, 662, 699
— »Faninger« — 628, 629, 631
— »Fric« (Fritz) — 485, 488
— »fon Gejzo« — 473, 474, 488
— »Hensel« — 628, 629, 632, 855—857
— »Hofman« — 793, 794, 851, 863—866, 908, 910
— »Humel« — 380, 381, 628, 629, 632, 799, 800, 802, 855—857, 868, 869
— »Kalvajt« — 772, 774
— »Krupafcr-— 915, 916
— »Istok« (697. i 750. pp) — 62, 63, 107, 133, 1073, 1074
— »Nojman« — 791, 799, 800
— »Putlic« — 612, 672
— »Rajman« — 379—382
— »Sušnik« — 296—301, 326, 379—382, 628, 629, 631, 740, 742, 752, 753, 780, 781, 797—800, 855—587 937, 966—968
— »Štreker« — 379—382, 867, 869, 870
— »Tomas« — 772—775, 850
— »Vedel« — 458, 472, 474, 488, 495, 525, 672, 753, 755, 759, 760, 764, 772, 774—776, 780, 781, 849, 850
— »Vist« (Wist) — 296—300, 302, 326, 379—382, 740—742, 752, 753, 780, 781, 797—800, 856, 857, 867 869, 902—905, 925, 945
— »Zapadna Bosna« — 420—422 439—442, 453, 454, 456, 463, 472, 480, 484, 492, 493, 495, 497, 498 514, 523, 524, 526, 532, 535, 543, 545, 548, 550, 554, 561, 562, 564, 566, 568—570, 574, 592, 593, 605. 606—609, 611—617, 621, 625, 644, 648. 692. 693, 697, 698, 702, 703, 705. 716, 723, 755. 1112—1114, 1118. 1120, 1121—1123
— Zaprečna »Istok« — 485—487
— Zaprečna »Sever« — 460, 486 490, 562, 566, 607—609
— Zaprečna »Zapad« — 460, 486, 490, 565, 566, 567, 607, 608, 652, 662, 664, 1120
— »Zapad« (738. pp) — 62, 107, 132, 133, 535, 1073, 1074
— za osiguranje »Lerh« (Lerch) — 867, 869, 870, 944, 945
— za osiguranje »Šmit« — 854, 866, 868, 870
— za osiguranje »Hofer« — 867, 869
— za osiguranje »Pohe« (Poche) — 868—870
— »Zvornik« — 16, 17, 19, 20, 22—24

NOV i POJ:

— 2. NOP odreda — 635
— 5. NOP odreda — 667
— Lička NOP odreda — 172
— Proleterska udarna — 205, 221, 232, 267, 276, 601

KOLONE

— 717. malih motornih vozila — 254, 938
— 717. transportna — 445, 938
— 718. mala autokolona — 273 445
— Auto-park 533 — 110, 210
— Mala auto-kolona 704. pd — 376, 597
— Mala auto-kolona 714. pd — 593, 704, 706
— Mala auto-kolona 718. pd — 455
— Mala auto-kolona 828 — 110, **202**
— transportna — 713—773, 775—777, 794
— transportna auto-kolona — 714—776, 794
— Veterinarski park 691—110
— za remont mot. vozila 155—202

KOMANDE

bugarske:

— Glavna kraljevske vojske — 988

četničke:

— operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine — 52, 112, 114, 116, 718, 781, 873
— Vrhovna — 679, 718

italijanske:

— Viša oružanih snaga Slovenije — Dalmacija — 391, 449, 486, 510, 511, 530, 610, 667, 689, 833
—• Vrhovna italijanska (Komando Supremo) — 178, 239, 260, 304, 312, 318, 331, 338, 383, 432, 447, 449, 529, 539, 540, 545, 585, 586, 638, 689, 690, 693, 833, 876, 893, 914, 963, 964, 972, 975, 979—981, 1054, 1060, 1081, 1090—1092, 1095, 1104, 1105, 1108, 1111, 1116, 1124

nemačke:

— Abvera Beograd — 110, 114, 115, 156, 203, 367, 679, 853
— Admirala Jegeja — 180, 185, 255, 357, 359—361, 629, 746, 749, 834, 836, 838, 963, 973, 988
—• Ajnzac-komanda i služba bezbednosti u Sarajevu — 401
— Feldkomanda 599 — 109, 197, 202, 659, 674
— Feldkomanda 610 — 43, 109, 202, 211, 310, 687
— Feldkomanda 725 — 109, 202, 694
— Feldkomanda 809 — 43, 109, 197. 202, 656
— Feldkomanda 816 — 109, 202
— Ispostava Abvera Zagreb — 237, 414
— komandanta Juga — 356, 359, 361, 746, 838, 876, 962, 963, 964, 973
—• komandanta južne Grčke — 180, 185, 255, 355, 357—360, 367, 371—373, 690, 692, 744, 746, 749, 812, 822, 834, 836, 840, 963, 973, 974, 988, 990
— komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj — 824, 829—831, 834, •838—840, 842—845, 898, 914, 930, 935, 937, 938, 958, 962, 966, 971, 973, 974, 976, 979—981
— komandanta obalske artiljerije Grčke — 690, 744, 746
— komandanta oružanih snaga na Jugoistoku — 12, 13, 38, 41, 45, 46, 49, 51, 55, 57, 58, 68, 72, 82, 85, 87, 94—104, 106, 107, 110, 111, 125—127, 143, 146, 148—153, 173, 177—191, 195, 197, 203, 207, 209, 212, 213, 224, 226, 230, 231, 234—236, 239, 244, 250, 252—256, 259—261, 263—266, 276, 306, 311, 313, 314, 317, 322, 329, 330, 332—347 355—362, 365—371, 373, 382, 385, 395, 403, 411, 414, 420-^122, 424, 425, 427, 428, 433, 439, 446, 447, 449, 451—455, 457, 477, 491, 494, 510, 512, 519, 528—530, 532—541, 547, 554, 557—560, 583—588, 590, 600, 617, 641, 667, 669, 670, 677, 681, 688, 690, 691, 693—695, 708, 721,724—726,743—746,749,762,763, 786, 787, 809, 810, 814, 815, 817, 822, 829—831, 834—838, 840, 876, 890—894, 901, 926, 929, 930, 934, 937, 938, 950, 961—966, 970—972, 974—976, 978—982, 987—990, 995—998, 1001, 1003, 1005, 1007, 1009, 1012, 1013, 1015—1017, 1019, 1020, 1022, 1023, 1026, 1029, 1032—1036, 1039, 1041, 1042, 1045—1047, 1050, 1051, 1053—1056, 1058—1065, 1067—1070, 1072; 1074—1081, 1084—1095, 1097—1101, 1104—1112, 1114—1116, 1118—1120, 1124
— policije poretka (Bdo) — 60, 195, 203, 517, 635, 675, 683
— komandanta pomorske grupe Jug — 356, 357, 359-361, 746, 749, 963, 964
— komandanta policije Alpenland — 729, 802—804
— komandanta Soluna i Jegeja — 180, 185, 255, 355, 357, 358, 367, 371 373, 690, 692, 744, 749, 812, 822, 834, 836—840, 963, 973, 974, 988, 990
— komandanta Srbije — 60, 65, 68, 149, 150, 195, 201, 203, 209, 210, 252, 355, 723, 997, 998, 1000, 1004, 1005, 1007, 1010—1016, 1017, 1019, 1022, 1055, 1070, 1100
— komandanta SS i policije 18. vojnog područja — 728
— komandanta SS i policije— 59, 60, 144, 177, 186, 195, 203, 209, 211, 254, 265, 366, 394, 517, 518 582, 594, 605, 632,635, 636, 675, 681, 682 686, 736, 744, 762, 763, 805, 806
— komandanta tvrđave Krit — l»u, 255, 359, 361, 371, 744, 746 749 813* 814, 834, 836—840, 963, 973

komandujućeg generala i komandanta u Srbiji — 149, 150, 151, 195, 197, 201, 207, 208, 209—213, 220—222, 226, 230, 232, 235, 241, 244, 245, 252—255, 259, 260, 262, 264, 266, 271, 274—276, 280, 281, 285, 287, 288, 292—299, 303, 306, 311, 314, 317, 325—327, 330, 332—337, 339, 343, 344, 347, 348, 353,354,357,358,360,365—367,371, —373, 378, 382, 384, 387, 393—395,401,403,404,420-423,425,428, 429, 439, 441—444, 451, 453, 454, 456—459, 477, 484, 489, 491, 493, 494, 504, 510, 512, 514, 515, 524, 529, 530, 533, 539, 543, 547, 549, 550, 554, 557, 564, 568, 569, 570, 574, 575, 582—588, 594, 600, 603, 606, 611, 615, 617, 622, 625, 626, 627, 636, 641, 645, 646, 648—650, 657, 661, 662, 670, 677, 689, 690, 692, 693, 695, 701, 708, 712, 724—727, 735, 736, 743—746, 749, 756, 763, 764, 778, 786, 805, 810, 812, 822, 831, 834—840, 845, 848, 856, 864, 870, 906, 910, 913, 918—920, 930, 938, 962, 973, 974, 977, 980, 981, 1080, 1086, 1088, 1090, 1096, 1100, 1109, 1112, 1119, 1120, 1123

Kopnene vojske (OKH) — 27, 37, 55, 68, 71, 95, 96, 102, 104, 106, 150, 160, 169, 181, 182, 186, 235, 252, 254, 258, 259, 263, 299, 332, 368, 369, 452, 453^*55, 510, 528, 537, 558, 580, 584, 585, 587, 588, 636, 667, 744, 745, 786, 809, 810, 838, 839, 871, 934, 946, 991, 997, 1009, 1015, 1016, 1029, 1032, 1046, 1058, 1100, 1112
Krajskomanda 378 — 74, 75
Krajskomanda 823 — 109, 202
Krajskomanda 832 — 43, 110, **202**
Krajskomanda 833 — 43, 109, 202
Krajskomanda 834 - 43, 110, 202
Krajskomanda 838 — 43, 110, 202, 310
Krajskomanda 847 — 110, 202
Krajskomanda 857 - 43, 110, 202
Krajskomanda 861 — 110, 202
• Krajskomanda 867 — 43, 110, **202**
• nemački general pri ital. Vrhovnoj komandi — 1105, 1108, 1111, **1112**
• nemačkog generala u Zagrebu — 27, 37, 64, 65, 67, 69, 72, 85, 86, 94, 95, *118, 156, 160—162,* 178—180, 207, 238, 239, 244, 249, 257, 260, 262, 272, 313—317, 324, 335, 345, 360, 361, 366, 367, 405, 421, 422, 435, 440, 451, 453, 454, 475, 477, 491—493, 510, 512, 519, 523, 530, 534, 535, 537, 539, 541, 542, 545, 550—553, 557, 561, 574—576, 584—586, 617, 636, 639, 689, 693, 694, 724, 727, 743, 746, 749, 764, 786, 824, 829, 835, 836, 988, 997, 998, 1016, 1043—1045, 1047, 1049, 1052—1058, 1069, 1071—1073, 1079, 1081, 1088—1090, 1098—1100, 1102, 1109, 1112

nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj — 824, 830, 831, 838, 839, 843—845, 890, 931, 933, 934, 936, 946, 948—951, 962, 971, 973—975, 977, 978, 980
opunomoćenog komandanta u Srbiji — 7, 10, 12, 14, 16, 19, 27, 31, 37, 38, 41—49, 51, 54, 57, 59, 61, 63—69, 71, 82, 84, 85, 87, 91—93, 95—97, 102—104, 106, 108, 110, 111, 116, 117, 125—127, 132, 133, 135, 138, 143, 144, 146, 149—152, 159, 160, 167, 178—181, 183, 185, 190, 191, 194, 196, 209, 210, 252, 271, 680, 721—723, 1020, 1021, 1027—1029, 1032—1034, 1036, 1037, 1039, 1041, 1042, 1046, 1053, 1058—1060, 1063, 1064, 1071, 1072, 1074, 1077—1080, 1089, 1100
opunomoćenika Rajha za Grčku — 965
Transportna Beograd — 42, 197, 272, 708
Transportna Zagreb — 85, 197, 288, 435, 464, 503—506, 574, 586, 626, 709
vazduhoplovstva Jugoistok — 55, 68, 255, 692, 746, 749, 813, 963, 989
Viša komanda 65 za naročitu upotrebu — 7, 11, 15, 39, 61—64, 72, 74, 97, 103, 111, 131, 133, 135—137, 149, 150, 156, 184, 197, 209, 210, 252, 253, 255, 361, 587,

721, 723, 805, 989, 991, 993—995, 997, 998, 1001—1003, 1005, 1006, 1010—1014, 1018, 1033, 1059, 1060, **1080, 1100**
— vojnoupravnog komandanta Srbije — 988—990, 998, 100—1003, 1005—1007, 1009
— Vrhovna Vermahta (OKW) — 12, 55, 68, 95, 97, 98, 101, 102, 104, 125, 149, 150, 162, 177, 178, 180—182, 186, 237, 252, 260, 263, 318, 333, 334, 336, 339, 340—345, 354, 356, 365, 366, 368—370, 372, 383, 391, 393, 405, 425, 428, 530, 432, 447, 448, 451, 454, 464, 475, 510, 517, 519, 530, 533—535, 537, 539, 541, 552, 558, 579, 581, 583, 585, 58«, 636, 640, 641, 667, 691, 693, 743—745, 762, 786, 817, 832, 833, 836, 837, 876, 890, 892, 894, 912—914, 934, 940, 964, 971, 972, 974, 975, 979—981, 988, 995, 997, 1003, 1006—1009, 1015, 1019, 1022, 1032—1035, 1047, 1053—1057, 1059, 1062, 1063, 1068—1070, 1075, 1076, 1079—1081, 1083, 1085, 1086, 1089—1092, 1094, 1095, 1097—1100, 1104—1106, 1111, 1115, 1116, 1124

KORPUSI

bugarski:

— 1. kraljevski okupacioni — 41,-43, 44, 89, 129, 148, 152, 154, 193, 195, 197, 211, 214, 226, 232, 262, 269, 278, 308, 351, 361, 394, 399, 481, 536, 588, 602, 618, 621, 642, 645, 696, 698, 722, 737, 738, 820, 897, 974, 977

domobranski (zbor):

_ i vi — 417, 438, 607, 610
— 2-gi — 15, 36, 63, 327, 417, 648, 649, 663
— 3-ći — 15, 288, 319, 327, 380, 417

italijanski:

— 5. armijski — 57
— 6. armijski — 57, 80, 173, 180, 240, 402, 432, 447, 448, 456, 1063
— 11. armijski — 241, 242, 530, **1102**
— 18. armijski — 173, 180

četnički:

— Romanijski — 768, 882
— Drinski — 768

nemački:

— 10. vazduhoplovni — 255, 356, 357, 692, 746, 749, 989, 996
— 17. armijski — 977, 978
— 18. armijski — 97, 255, 361, 721, 722, 819, 830, 989, 1003, 1019 1020, 1035, 1037
— 30. armijski — 989
— 40. armijski — 989
— 41. armijski — 989
— 42. armijski — 97, 1029
— 49. armijski — 97
— 50. armijski — 989
— Ruski korpus za zaštitu privrednih objekata — 637, 674, 707, 736, 810—812, 897

NOVJ:

— 1. bosanski udarni — 909, 947

LEGIJE

NDH:

— »Francetić« — 267, 278, 296—299, 302, 315, 322, 326, 327, 390, 417, 434, 479, 481, 628, 629, 631, 819, 977, 1106
— »Legija mornarice« — 419

LOGORI

— Delershajm — 972, 1049
— Dulag 183 — 110, 203
— Fronlajten — 729
— jevrejski u Zemunu — 194, 216, 233, 265, 271
— Jasenovac — 562, 563
— u Beogradu — 265
— u Nišu — 265
— u Šapcu — 265, 1027

MINISTARSTVA

bugarska:

— rata Bugarske — 41, 46, 644, 1058

italijanska:

— spoljnih poslova — 173, 510

Nedićeva:

— unutrašnjih poslova — 53, 59, 310, 682, 683, 921
— finansija — 919

NDH:

— domobranstva — 111, 335, 366 367, 417, 424, 461, 462, 551, №, 717, 842, 978
— rata — 86, 640
— šuma — 563
— unutrašnjih poslova — 463

nemačka:

— inostranih poslova — 49, 88, 116 156,-T88, 205, 249, 257, 267, 323^ 401—404, 442, 491, 493, 577, 675, 806, 807, 809, 815, 913, 933, 981, 990, 1089, 1098
— unutrašnjih poslova — 681, 805
— rata — 817

ODREDI

četnički:

— »Borja« — 513, 769, 789, 791 943, 954, 955
— Bosanski — 644
— Durmitorski — 644
— Fočanski — 644
— Kačerski — 591
— Krajiški — 205
— kruševačkog okruga — 220
— Majevički — 479, 489, 954
— Ozrenski — 390, 466, 479, 789 791, 925
— »Petar Kočić« — 466, 513, 791 850
— »Puk Manjača« — 489, 495 513 544, 612, 791
— Trebavski — 390, 466, 479 789 791, 874, 881, 925
— Rogatioki — 205
— Srebrenički — 116, 205
— Šavnički — 644
— Višegradski — 205
— Vlasenički — 205
— Zenički — 954
— Z'vornički — 205
— K. Pećanca — 50, 53, 89, 103, 106, 144, 145, 153, 155, 181, 183, 213, 214, 222, 251, 267, 279, 348, 349, 352, 397, 400, 621, 675, 678, 1000, 1010

Ljotićevi

— dobrovoljački — 50, 53, 103, 145, 155, 279, 348, 349, 351, 352, 398—400, 621, 646, 677, 723, 810, 1125

Nedićevi

— žandarmerija i policija — 53, 59, 60, 89, 99, 129, 130, 138, 144, 145, 154, 216, 224, 225, 251, 255, 264, 332, 348, 350, 352, 400, 449, 450, 478, 501, 622, 646, 700, 993, 998, 1001, 1104—1006, 1108, 1010, 1012, 1014, 1021, 1022, 1028, 1031, 1039, 1080

POJ:

— Babički — 56, 127
— Banijski — 420-, 436, 465, 504, 505, 544, 606, 619, 697, 711
— Birčanski — 8, 129, 278, 627, 954
— čačanski — 129
— Drinski NO dobrovoljački — 277, 313
— Fočanski NO dobrovoljački — 449
— Fruškogorski — 268, 436, 465, 478, 481, 492, 620, 661
— Hercegovački — 602
— Jablanički — 56, 127, 212, 278
— Jastrebački — 351, 396, 381, 397, 498, 536
— Južnohercegovački — 468
— Kalinovički — 8, 128, 274, 931
— Kopaonički — 602
— Kosmajski — 183, 591
— Krajiški NO dobrovoljački — 278
— Krimski — 668
— Leskovački (Kukavički) — 56, 127, 212, 278
— Majevički — 8, 159, 205, 954 966

— Moslavački — 697, 820
— Nišavski (Svrljiški) — 56, 127, 267, 399, 478
— Notranjski — 530
— Ozrenski (Bosna) — 8, 61, 96 128, 129, 136, 315
— Ozrenski (Srbija) — 56, 127, 267
— Podunavski — 268
— Posavski — 183, 620, 642
— Požarevački — 74
— Rasinski — 154, 212, 268, 278, 351, 396, 497, 536
— Rogatički — 52
— Romanijski — 8, 128, 129, 274, 449, 826
— Srebrenički NO dobrovoljački — 278
— Suvoborski — 192
— šajkaški — 12
— Timočki — 396, 495, 498, 534
— Toplički — 56, 154, 191, 193, 212, 268, 278
— Užički — 129
— Valjevski — 56, 192
— Vlasenički NO dobrovoljački — 278
— Vranjski — 56
— Zenički — 315, 467
— »Zvijezda« — 8, 160
— 1. primorsko-goranski — 715
— 1. krajiški — 411, 420, 436, 441, 457, 513, 602
— 1. slavonski — 436, 465, 479, 504, 513, 712, 757, 820, 823, 851
— 2. krajiški — 86, 159, 161, 192, 273, 411, 420, 436, 441, 457, 472, 480, 489, 505, 513, 524, 544, 602, **612**
— 2. primorsko-goranski — 509
— 2. slavonski — 712
— 2. šumadijski — 129
— 3. krajiški — 86, 95, 206, 601, 643, 668, 740, 764, 770, 798, 861
— 3-ći 3. operativne zone — 820, 874, 881, 923 , 954, 966 ,,
— 3-ći 4. operativne zone — 819
— 5. krajiški — 601, 602, 638
— 6. krajiški — 760, 772, 849

OKRUŽI

nemački:

17-ti — 66, 237, 824, 936. 976, 977, 980
18-ti — 728, 1037

PUKOVI

bugarski:

— 2. ap — 199
— 2. pešadijski — 197, 198
— 3. pešadijski — 199, 200
— 6. etap. — 198
— 13. pešadijski — 200
— 15. pešadijski — 197—199
— 35. pešadijski — 198, 199
— 50. pešadijski — 198

italijanski:

— 1. pešadijski divizije »Re« — 172
— 94. divizije »Mesina« — 846
— 265. pešadijski — 255

domobranski (pukovnije):

— 1-vi 1. pješačke divizije — 486, 489, 607, 865
— 2. gorski — 485, 489
— 2-gi 1. pješačke divizije — 607
— 3. gorski — 485—487, 489
— 3. pešadijski 2. pd — 214, 293, 632, 868, 869, 969
— 4. gorski — 649
— 4. pešadijski — 651, 652, 925
— 5. pešadijski — 566, 571, 631, 741, 753 , 793, 794, 799, 857, 865, 867, 903, 925
— 6. pešadijski 3. pd — 874, 969
— 7. artiljerijski — 631, 741, 867
— 8. pešadijski — 297, 302, 631, 799, 857, 867, 874, 903, 925 , 967, 969
— 9. pešadijski — 779, 852, 867, 868, 903
— 10. pešadijski — 486, 566, 571, 773, 774, 794, 864, 865
— 11. pešadijski — 161, 571, 607, 794, 867
— 12. pešadijski — 865
— 13. pešadijski 6. pd — 302, 380
— 15. pešadijski — 160, 302, 741, 773, 798, 799, 857, 867, 869, 903, 925, 944, 945
— Zagrebački konjički — 380

nemački:

— 1. SS brdski lovački — 581
— 2. pešadijski — 608

2. SS brdski lovački — 581, 602, **621**
4. policijski — 803, 804
5. policijski — 60, 812
19. policijski — 803, 804
125. lovački — 721
125. pešadijski — 989, 990, 1003, 1006, 1008, 1010, 1012—1015, 1017, 1022, 1023, 1025, 1027, 1030, 1032
202. oklopni — 22—24, 61, 185, 254, 349, 421, 441, 454, 458, 485, 487, 488, 535, 565, 566, 574, 575, 593, 608, 705, 707, 758, 759, 772, 773, 775, 852, 916, 942, 978, 1023
342. artiljerijski — 22—24
369. pešadijski — 475, 640
370. pešadijski — 542
369. pešadijski — 542
433-ći 164. pd — 73, 147, 186, 209, 998, 1003, 1006
440. pešadijski — 187, 254, 329, 990
521. za vezu — 109, 202, 370, 379, 421, 440, 648, 651, 662, 1112
654. artiljerijski — 73
661. artiljerijski — 329
670. artiljerijski — 254, 329
685. inžinjerijski — 108, 185, 186, 201, 209
697-mi 342. pd — 15—20, 22, 24, 61—63, 99, 107, 131, 133—136, 183, 1030, 1038, 1062, 1064—1066, 1072—1074, 1076
698-mi 342. pd — 15, 17—19, 23, 24, 71, 99, 1062, 1064, 1065—1067, 1073
699-ti 342. pd — 15—17, 19, 20, 22, 24, 107, 1030, 1062, 1064—1066
721. pp 714. pd — 50, 103, 147, 275, 308, 350, 394, 398, 425, 426, 441, 472, 485, 487, 490, 498, 525, 566, 592, 608, 612, 643, 698, 703, 704, 706, 753, 759, 760, 773, 775, 776, 793, 852, 853, 864, 865, 908, 915, 994, 1031, 1120
724. pešadijski stražarski — 73, 74, 77, 193, 214, 272, 374—376, 379, 515, 596—599, 674, 1017, 1031
734. pešadijski — 73, 77, 349, 375, 515, 516, 565, 566, 597, 599, 607, 608, 648, 651, 652, 663, 1120
737. pešadijski — 147, 186, 187, 214, 252, 254, 275, 294, 303, 308, 326, 329, 350, 387, 399, 496, 568, 569, 574, 592, 625, 648, 651, 663, 698, 699, 937, 1079, 1109
— 738. pešadijski — 9, 15—20, 24, 25, 35, 62—63, 133, 211, 213, 214, 219, 272, 296, 301, 302, 379, 445, 480, 594, 602, 631, 644, 740, 741, 765, 780, 797, 798, 854, 857, 866, 867—869, 889, 903, 905, 925 , 944, 966, 967, 1061, 1064, 1066, 1073
— 741-vi 714. pd — 23, 24, 147, 154, 214, 278, 350, 398, 575, 592, 616, 625, 648, 651, 652, 663, 703, 704, 707, 759, 760, 774, 775, 793, 850, 851, 864,915—917, 942, 943 , 959, 1028, 1031, 1079
— 749. pešadijski —154, 214, 256, 350, 393, 399, 424, 425, 938, 973, 1027, 1031
— 750. pešadijski — 9—20, 25, 33, 35, 62, 63, 96, 133, 134, 211, 213, 272, 302, 379, 380, 445, 473, 480, 485, 594, 595, 631, 632, 741, 753, 781, 798, 799, 857, 867, 881, 902, 903, 905, 925, 944, 945, 1061, 1064, 1066, 1073
— 800. školski »Brandenburg« — 339, 343, 422, 428, 480, 491-493, 530—533, 583, 584, 1125
— »Grosdojčland« (Grossdeutschland) — 989

ŠTABOVI

nemački:

— Generalštab vazduhoplovstva — 636, 912, 934
— Generalštab Komande kopnene vojske — 55, 70, 79, 185, 226, 252—254, 329, 413, 418, 585, 809, 810, 837, 912, 935, 980, 1090
— Generalštab Vrhovne komande Vermahta — 149, 150, 179, 180, 252, 315, 324, 330, 332—334, 336, 338, 341, 345, 370, 447, 448, 451, 452, 454, 455, 528, 534, 539, 541, 558, 581, 584, 585, 690, 721, 762, 824, 832, 836, 838, 839, 890, 940, 961, 965, 976, 980, 981, 1019, 1070
— Operativni Borbene grupe general »Bader« — 234, 235, 258, 259, 261, 281, 285—292, 317, 331, 353, 382, 384, 386, 387, 431, 432, 434, 451, 1105, 1107, 1108, 1110

— Operativni opunomoćenog kokomandanta u Srbiji — 27, 44
— Operativni ratnog vazduhoplovstva — 68, 510, 519, 996
— Operativni »Zapadna Bosna« — 439, 440, 459—463, 472, 474, 484, 487—491, 572, 610, 705, 706
— Upravni opunomoćenog komandanta u Srbiji — 27, 91, 116, 139, 150, 151, 156, 209, 657, 658, 675, 679, 680, 694, 920
— vazduhoplovne zone Krit — 255, 361
— Vojnoprivredni Jugoistok — 150, 197, 265, 373, 374, 464, 503, 689, 694
— Vojnoprivredni u Atini (Wo Athen) — 373
— Vojnoprivredni u Solunu (Wo Soloniki) — 373
— za osiguranje »Huve« (Huwe) — 703, 761, 850, 909
— za osiguranje pruga za naročitu namenu — Brod — 621, 625, 626, 645, 698, 703
— za vezu kod Komande »Supersloda« — 689, 693, 746, 829, 834, 836, 845, 950
— za vezu pri K-di ital. 2. armije — 79, 8il, 180, 184, 185, 244, 261, 335, 341, 345, 354, 360, 447, 468, 529, 1062, 1063, 1073, 1084, 1093, 1107

bugarski:

— Generalštab kopnene vojske — 179, 1060

italijanski:

— Generalštab kopnene vojske — 179, 257, 332, 447, 449, 584, 1062, 1037, 1085, 1090

NDH:

— Generalštab — 131, 170, 171, 694, 1047, 1089, 1090, 1102
— Glavni stožer domobranstva — 15, 94, 109, 118, 131, 241, 257, 313, 314, 318, 424, 511, 517, 856, 857

NOV i POJ:

— Glavni NOP odreda BiH — 112
— Glavni Slovenije — 532, 667
— Operativni NOP i DV za Bosansku krajinu — 424, 436, 712, 740, 760, 772, 773
— Operativni NOV i PO za Bosansku krajinu — 877
— Operativni NOP i DV za istočnu Bosnu — 274, 278, 296
— Operativni NOP i DV za Sandžak — "274, 296
— Operativni NOP odreda za Hercegovinu — 237, 239
— Operativni Udarne proleterske grupe — 276
— Vš NOP i DV Jugoslavije — 274, 276, 312, 638, 668, 672, 758, 877 932, 952

UPRAVE

Državna uprava bezbednosti Srbije - 921
Glavna uprava bezbednosti Rajha — 517, 805, 730
Šef civilne uprave u Štajerskoj — 518
Uprava Abvera Vrhovne komande Vermahta — 237
Uprava folksdojčera u Berlinu — 728
Uprava carina za Srbiju — 196
Uprava za snabdevanje 717. pd — 445
Uprava za vojni tranšport Jugoistoka — Beograd — 197
Uprava za vojnu privredu i naoružanje — 373, 464, 582, 675, 750, 805, 913, 920, 933, 990
Uprava vojne pošte — 704. pd — 376

ZONE

NOV i POJ:

— 1. operativna NOP odreda Hrvatske — 877
— 3. operativna NOP odreda Hr vatske — 820, 874, 881, 925, 954, 966
— 4. operativna NOP odreda Hrvatske — 668, 819

VOJNE USTANOVE

nemačke:

Armija veterinarska bolnica — 110, 203
Carinska granična zaštita — 196, 210, 308
Divizijska veteifrnarska ambulanta 717. pd — 254
Flotila rečne policije u Srbiji — 109, 202
Ispostava Odeljenja za propagandu OKW — Beograd — 369—371
Nemačko poslanstvo — Zagreb — 28, 64, 72, 91, 93, 139, 435, 576
»Snaga kroz radost« — 369—372
Odeljenje za izdavanje pasoša Jugoistok II — 110, 203
Organizacija Tot — 613, 812
Tajna vojna policija — 225, 368, 990
Ustanova za propagandu Rajha - (RPL) — 369, 370
Vojna bolnica 704. pd — 376, 598
Vojna bolnica 714. pd — 592, 705, 707, 773
Vojna bolrtfca 717. pd — 254, 939
Vojna bolnica 718. pd — 445
Vojna bolnica 921 — 110, 202
Vojna bolica 922 — 110, 202
Vojna bolnica 923 — 110, 202

OSTALI POJMOVI

Bosansko akcionarsko društvo za električnu energiju u Jajcu — 764
CK KP Slovenije — 667
Državna direkcija za red i bezbednost — 91, 92
Folksdojčeri — 37, 59, 60, 95, 96, 103, 147, 153, 210, 211, 215, 270, 273, 279, 310, 386, 392, 412, 427, 428, 455, 482, 483, 501, 531, 545, 552, 571, 575, 604, 605, 615, 621, 637, 640, 673, 681, 682, 687, 699, 700, 731, 732, 746, 812, 842, 860, 864, 921, 936, 978, 980, 1001, 1048, 1057, 1122
Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 140, 162, 406
»Izvor života« (Lebensborn) — 728, 729
Kominterna — 695
Komunistička partija Jugoslavije — 212, 231, 396, 922
Nacionalna služba za obnovu Srbije — 751
Naoionalsocijalistička nemačka radnička partija — 730—733
— Nemačka vazduhaplovna misija u Rumuniji — 744, 746, 749, 834, 836
Ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata — 39, 53, 73, 78, 89, 181, 186, 196, 204, 210, 251, 255, 280, 309, 331, 349, 350, 393, 394, 398, 399, 425, 481, 498, 722, 723, 736, 745, 806—808
Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 396
Sile Osovine — 170, 240, 419, 435, 475, 818, 874, 876, 877, 914, 992, 1097, 1103
Srpska državna straža (SDS) — 145> 215, 225, 231, 233, 264, 265, 269, 279, 310, 348, 351, 352, 39Z, 400, 456, 482, 501, 531, 532, 538, 560, 590, 604, 605, 621, 645, 646, 670, 675, 677, 699, 723, 751, 812, 815, 918—922, 1080, 1125

SKRAĆENICE

A — armija
Abw. — Abwehr — Obaveštajna i kontraobaveštajna služba
AK — Armeekorps (Armijski korpus)
ANF — Armeenachschubführer (načelnik armijske službe snabdevanja)
A. N. Rgt — Armeenachrichtenregiment (armijski puk veze)
artd — artiljerijski divizion
Ast. — Abwehrstelle (nadleštvo za obaveštajnu službu)
AVII — Arhiv Vojnoistorijskog instituta
bat. — bataljon
Bfh. d. dt. Tr. — Befehlshaber der deutschen Truppen in Kroatien (Komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj)
Br. — broj
brd — brdska divizija
BZ — Komm — Bezirkskommando (komanda okruga)
Ča — četnička arhiva
D. G. i A. — Deutscher General in Agram (nemački general u Zagrebu)
Dinaf — Divisionsnachschubführer (načelnik za dotur u diviziji)
div. — divizija
Div. Gef. St — Divisionsgefechtsstand (divizijsko komandno mesto)
Dt. Bv. Gen. — Deutscher bevollmächtigter General (nemački opunomoćeni general)
Dulag — Durchgangslager (privremeni logor za zarobljenike)
D.V.K. — Deutsches VerbindtMigskommando (nemačka komanda za vezu)
E. P. — Eisenbahnpanzerzug (oklopni voz)
E. S. — Einsatzstaffel (Ajnzacštafel — operativni odred za angažovanje)
F.d. R — Für die Richtigkeit (za tačnost)
F.H. Qu — Führerhauptquartier (Firerov glavni stan)
F.K. — Feldkommandantur (Oblasna vojno-upravna komanda)
FS — Fernschreiben (telegram)
GASt — Grenzaufsichtsstelle (stanica za graničnu kontrolu)
G.B. — Geistige Bertreuung (moralno-političko vaspitanje)
GBW — Generalbevollmächtigter für Wirtschaft (glavni opunomoćenik za privredu)
Geh. Ch. V. — Geheimes Chiffrierverfahren (poverljivo — šifrovano)
Gen. St. d. H. — Generalstab des Heeres (Generalštab kopnene vojske)
GFP — Geheime Feldpolizei (tajna vojna policija)
H — Heer (kopnena vojska)

Hf — Heeresfahrzeug (vojno vozilo)
HGr — Heeresgruppe (grupa armija)
H.K. L. — Hauptkampflinie (glavna borbena linija)
H.Rüst u. BdE — Heeresrüstung und Befehlshaber des Ersatzheeres, (načelnik za naoružanje i rezervnu vojsku)
I.A. — im Auftrag (po ovlašćenju)
i. — in, im (u)
I.G. Kp. — Infanteriegeschützkompanie (četa pešadijskih topova)
I. V. — in Vertretung (zastupa)
K-da — Komanda
Kd-t — komandant
KdF — »Kraft durch Freude« (»Snaga kroz radost«)
Kp — Kompanie (četa)
KPJ — Komunistička partija Jugoslavije
K.R. — hitno
K.O. — Kriegsorganisation (ratna organizacija)
Koluft — Kommandeur der Luftwaffe (komandant avijacije)
K.T.B. — Kriegstagebuch (ratni dnevnik)
K.T.B./Qu — Kriegstagebuch, Quartiermeister (ratni dnevnik, načelnik pozadine)
Kw — Kraftwagen (motorno vozilo)
K. z. G. — kommandiert zur Generalstab (prekomandovan u Generalštab)
LFSt — Luftwaffenführungsstab (Generalštab vazduhoplovstva)
M.G. — Maschinengewehr (mitraljez)
mot. — motorisiert (motorizovan)
MVAC — Milizia Volontaria Anticomunista (Antikomunistička dobrovoljačka milicija)
N. A. — Nachrichtenabteilung (odeljenje za vezu)
NAV — Nacionalni arhiv Vašington
NDH — Nezavisna Država Hrvatska
NOP — narodnooslobodilački pokret
NOU — narodnooslobodilačka udarna
NOV i POJ — Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije
NSDAP — Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartiei (Nacionalsocijalistička nemačka radnička partija)
NSFK — Nationalsozialistisches Fliegerkorps (nacionalsocijalistički vazduhoplovni korpus)
O.B. — Oberbefehlshaber (vrhovni komandant)
Ob. d. L/L. F. St. Oberbefehlshaber der Luftwaffe — Luftwaffenführungsstab (komandant vazduhoplovstva, Generalštab vazduhoplovstva)
OKH — Oberkommando des Heeres (Komanda kopnene vojske)
O.K. H/Gen. St. d. H — Oberkommando des Heeres, Generalstab des Heeres (Komanda kopnene vojske, Generalštab)
OKW — Oberkommando der Wehrmacht (Vrhovna komanda Vermahta)
OKW, A. Ausl./Abw. — Oberkommando der Wehrmacht, Abteilung Ausland, Abwehr (Vrhovna komanda Vermahta, Odeljenje za inostranstvo obaveštajno)
OKW/WFSt/L — Oberkommando der Wehrmacht/Wehrmachtsführungsstab/Landesverteidigung (Vrhovna komanda Vermahta (generalštab) odeljenje teritorijalne odbrane)

O. Qu. — Oberquartiermeister (načelnik za pozadinu)
O.U. — Ortsunterkunft (komandno mesto)
Qu — Quartiermeister (načelnik za pozadinu)
pd — pešadijska divizija
pot. — potpisao
pp — pešadijski puk
Plehwe — Panzerlehrwesen (služba za obuku oklopnih trupa)
RAD — Reischsarbeitsdienst (nemačka služba rada)
RPL — Reichspropagandaleitung (Odeljenje za propagandu Rajha)
SD — Sicherheitsdienst (služba bezbednosti)
S. E. — Sua Eccellenza (njegova ekselencija)
SKOJ — Savez komunističke omladine Jugoslavije
St. Qu. — Stabsquartier (štab ili komandno mesto)
»Supersloda« — Comando Superiore F.F.A.A. Slovenia — Dalmazia (Viša komanda oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija«)
V. A. St. — Verpflegungsabgabestelle (stanica za izdavanje hrane)
VII — Vojnoistorijski institut
V. L. R. — Vortragender Legationsrat fviši savetnik poslanstva u Ministarstvu spoljnih poslova)
V.O. — Verbindungsoffizier (oficir za vezu)
W. F. St. — Wehrmachtsfiihrungsstab (Operativni štab (Generalštab) Vrhovne komande oružanih snaga)
VOMI — Volksdeutsche Mittelstelle (Folksdojčerska uprava)
W.O. — Wirtschaftsoffizier (oficir za privredu)
Wi-Rii Amt. — Wirtschafts und Rüstungsamt (Uprava za vojnu privredu i naoružanje)
WPr. — Wehrmachtpropaganda (Vojna propaganda)
Z.b.V. — zur besonderen Verwendung (na naročitu upotrebu)
ZL — Zentralleitung (centralna uprava)
Ia — Operationsabteilung (operativno odeljenje)
lb — Quartierabteilung (odeljenje za pozadinu)
Ic — Nachrichtenabteilung (obaveštajno odeljenje'»

SADRŽAJ

dokumenti jedinica, komandi i ustanova nemačkog Rajha 1942.

Strana

Zapovest opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. januara 1942. Višoj komandi 65 za naročitu upotrebu za preduzimanje operacije protiv partizana u istočnoj Bosni — 7

Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 5. januara 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbi partizana protiv mađarskih jedinica kod Sente i pretenzijama Hortijeve Mađarske na Banat — — — — — 12

Zapovest 342. pešadijske divižfije od 6. januara 1942. potčinjenim jedinicama za uništenje partizanskih snaga, sastav borbenih grupa, način vođenja borbe i postupak s partizanima u istočnoj Bosni — — — — — — — — 14

Zabeleska sa savetovanja nemačkih i.ustaških vojnih i civilnih predstavnika u Beogradu od 8. januara 1942. kod opunomoćenog komandanta u Srbiji o preduzimanju operacije protiv partizana i organizaciji ustaške uprave u istočnoj Bosni — — — — — — — — — — — — — 27

Desetodnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 10. januara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji u Srbiji i NDH, pripremi operacije protiv partizana u istočnoj Bosni i obostranim gubicima — — — — — — — — — — — — — 38

Naređenje opunomoćenog komandanta u Srbiji od 16. januara 1942. Komandi 1. kraljeskog bugarskog okupaoionog korpusa u Nišu o granicama zaposednutog područja, organizaciji komandovanja, zadacima i odnosu s nemačkim i Nedićevim vojnim i upravnim organima na teritoriji Srbije _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 4 1

Smernice komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 17. januara 1942. o odnosu bugarskih okupacionih trupa prema ustanovama Vermahta u okupiranoj Srbiji — — 45

Predlog opunomoćenog komandanta u Srbiji od 19. januara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku da se odgovornost za održavanje sigurnosti i reda prenese na Nedića i spreči dalje proširenje bugarskog posadnog područja u Srbiji — — — — — — — — — — — 49

Desetodnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. januara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o operaciji protiv partizanskih i četničkih snaga u istočnoj Bosni i obostranim gubicima i o brojnom stanju i naoružanju Nedićevih oružanih formacija u Srbiji — — 51
Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 21 januara 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoi situaciji na teritoriji Srbije i obostranim gubicima i o početku operacije 342. i 718. pešadijske divizije u istočnoj Bosni — — — — — — — — 55
N.aredba vrhovnog komandanta Vermahta Adolfa Hitlera od 22. januara 1942. o postavljenju komandanta SS i policije i njegovim zadacima na teritoriji Srbije — — — — 59
Zapovest Više komande 65 za naročitu upotrebu od 24. januara 1942. god. 718. pešadijskoj diviziji za »čišćenje« od partizana planine Ozren u istočnoj Bosni — — — — 61
Zabeleška Operativnog odeljenja Više komande 65 za naročitu upotrebu od 26. januara 1942. sa sastanaka opunomoćenog komandanta u Srbiji s nemačkim generalom u Zagrebu, nemačkim poslanikom u NDH i Pavelićem održanih 23. januara 1942. u Zagrebu u vezi s vojno-političkom situacijom i daljim merama u istočnoj Bosni — — — 64
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 26. januara 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni, političkim planovima Pavelića u NDH i odnosima sa Italijom — — — — — — — — 68
Izveštaj 704. pešadijske divizije od 26. januara 1942. Višoj komandi 65 za naročitu upotrebu o aktivnosti partizana, i o zadacima, iskustvima i nameri ove divizije na području Beograda i istočne Srbije — — — — — — — — 72
Izveštaj nemačkog Štaba za vezu pri Komandi 2. italijanske armije od 26. januara 1942. o gledištima komandanta ove armije za- likvidiranje glavnih ustaničkih žarišta na teritoriji Jugoslavije — — — — — — — — — 79
Izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 27. januara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno--političkoj situaciji, obostranim gubicima, sadejstvu i odnosima sa Italijanima i ustašama i daljim merama posle završetka prvog dela operacije u istočnoj Bosni — — 82
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 30. januara 1942. opunomoćenom komandantu u Srbiji o osiguranju železničkog transporta i eksploataciji rudnika u okolini Prijedora i Jajca — — — — — — — — — — — — 85
Desetodnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 30. januara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojncnpolitičkoj situaciji na teritoriji Srbije, rezultatima operacije 342. i 718. pešadijske divizije, daljim merama, obostranim gubicima i plenu u istočnoj Bosni — 87
Zaključci s konferencije u Nemačkom poslanstvu u Zagrebu od 31. januara 1942. nemačkih i ustaških vojnih i civilnih predstavnika o načinu preseljenja Srba iz logora na teritoriji NDH u Srbiju — — — — — — — — — 91

Izvod iz mesečnog izveštaja Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. januara 1942. o-vojno-političkoj situaciji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni, pripremi i izvođenju operacije protiv partizana u istočnoj Bosni i obostranim gubicima — — — — — — — 94
Dislokacija jedinica, komandi i ustanova neposredno potčinjenih opunomoćenom komandantu u Srbiji od 1. februara 1942. godine — — — — — — — — — — 108
Izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 5. februara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o toku pregovora s četničkim majorom Dangićem u Beogradu 111
Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. februara 1942. opunomoćenom komandantu u Srbiji da se svim mogućim brutalnim policijskim merama spreči aktivnost partizana u Srbiji — — — — — — — — — 125
Desetodnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 10. februara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o aktivnosti partizanskih snaga, obostranim gubicima, popuni Nedićevih formacija i delatnosti potčinjenih jedinica u istočnoj Bosni i Srbiji — — — — — — — 127
Obavetenje Više komande 65 za naročitu upotrebu od 10. februara 1942. potčinjenim divizijama o oceni i rezultatima operacije protiv partizana na području planine Ozrena u istočnoj Bosni — — — — — — — — — — — 131
Pismo nemačkog poslanika u NDH od 12. februara 1942. šefu Vojnoupravnog štaba u Srbiji'o ustaškoj politici u NDH, odnosima između NDH i Nedićeve Srbije i razvoju narodnooslobodilačkog pokreta — — — — — — — — 139
Izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 13. februara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o gubicima partizana i o merama odmazde 1941—1942, s predlogom kako sprečiti dalji razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u Srbiji — — — — — — — — — — — 143
Izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 17. februara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o zadacima potčinjenih divizija nakon pregrupisavanja i o merama protiv partizana u Srbiji — — — — — — — — 146
Naređenje Generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 19. feruara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku za novu vojnoupravnu organizaoiju i odnos potčinjenosti u Srbiji — — — — — — — — — — 149
Desetodnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. februara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o o aktivnosti partizanskih snaga i sopstvenim protivmerama, obostranim gubioima i brojnom stanju kolaboracionističkih jedinica u istočnoj Bosni i u Srbiji — — — 152
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 20. februara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji u Bosni i o borbi sa partizanima oko Prijedora 156
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 25. lebruara 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji, organizaciji ustaške vlasti i ustaških oružanih formacija, odnosima ustaško-nemaoko-italijanskim u NDH i borbama protiv partizana u Bosni — — — — — — — — 162

Strana

Izvod iz meseonog izveštaja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 28. februara 1942. o vojno-političkoj situaciji, merama odmazde, sadejstvu sa Italijanima i borbama-protiv partizana u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji — — — — **177**
Izveštaj Zigfrida Kašea od 28. februara 1942. Ministarstvu spoljnih poslova Nemačkog Rajha sa savetovanja u Zagrebu o predstojećoj operaciji u zapadnoj Bosni i odnosima ustaša s Nedićem i Italijanima — — — — — — — — — 188
Desetodnevni izjveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 1. marta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, borbama protiv partizana u Srbiji i Bosni, obostranim gubicima, Srpskoj državnoj straži i brojnom stanju u logorima — — — — — 191
Dislokacija nemačkih jedinica i ustanova u Srbiji van formacije komandanta oružanih snaga na Jugoistoku kao i 1. kraljevskog bugarskog okupacionog korpusa od 3. marta 1942. godine — — — — — — — — — — — — — 195
Izveštaj Zigfrida Kašea od 4. marta 1942. Ministarstvu spoljnih poslova o dejstvima partizanskih snaga na teritoriji Bosne i Slavonije — — — — — — — — — — — 205
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 6. marta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji i protivmerama na teritoriji NDH — — — — 207
Obaveštenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 9. marta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o objedinjavanju komandi i štabova i izmenama odnosa potčinjenosti na teritoriji pod njegovom komandom — — 209
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 10. marta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojnopolitičkoj situaciji, aktivnosti partizanskih snaga i obostranim gubicima u Srbiji i Bosni, kao i o Srpskoj državnoj straži i brojnom stanju u logorima 212
Proglas komandanta 738. puka 718. pešadijske divizije od 14. marta 1942. o hapšenju talaca kao garanciji za život i imovinu Vermahta u istočnoj Bosni — — — — — 219
Zabeleška o razgovoru komandujućeg generala i komandanta u Srbiji s Kostom Pećancem 18. marta 1942. u Beogradu o međusobnoj saradnji u borbi protiv partizanskih jedinica u Srbiji i Crnoj Gori — — — — — — — 220
Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 19. marta 1942. potčinjenim jedinicama o načinu borbe protiv partizanskih snaga i o postupcima sa zarobljenima u Srbiji, Bosni i Hrvatskoj — — — — — — — — 224
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 20. marta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-poiitičkoj situaciji i obostranim gubicima u Bosni i Srbiji i o Srpskoj državnoj straži i brojnom stanju u logorima — — — — — — — — 231
Obaveštenje Borbene gruipe »general Bader« od 22. marta 1942. za formiranje operativnog štaba Borbene grupe »general Bader« _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 234

Izveštaj Ispostave Abvera Zagreb od 26. marta 1942. Upravi Abvera Vrhovne komande Vermahta o napadu na nemačku transportnu kolonu između Stoca i Ljubinja — — — 237

Strana

Zapisnik o razgovorima predstavnika oružanih snaga Nemačke, Italije i NDH, održanom 28. i 29. marta 1942. u Ljubljani, 0 pripremama zajedničke operacije protiv NOP i DV Jugoslavije, odnosima s četnicima i postupku sa stanovništvom u istočnoj Bosni — — — — — — — — — 241
Izvod iz meseonog izveštaja Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. marta 1942. o vojno-političkoj situaciji u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i o pripremi nemačko-italijanske-ustaške operacije »Trio« protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni —• 250
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 31. marta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, obostranim gubicima, borbama protiv partizana u Bosni i Srbiji i o brojnom stanju u logorima — — — — — — — — — 266
Izveštaj komandanta 718. pešadijske divizije od 4. aprila 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji o toku i ishodu akcije »Prijedor« — — — — — — — — — **271**
Naređenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 8. aprila 1942. god. 714. i 717. pešadijskoj diviziji za pregrupisavanje snaga i njihovo angažovanje protiv NOP 1 DV Jugoslavije u operaciji »Trio« — »Rogatica« — 274
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 10. aprila 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana i obostranim gubicima u Srbiji i Bosni i o kolaboracionistima — — — — — — — — — — — — 276
Instrukcije komandanta Operativnog štaba Borbene grupe »Bader« od 10. aprila 1942. potčinjenim nemačko-italijansko-ustaškim jedinicama za preduzimanje i vođenje zajedničkih operacija »Trio« protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 281
Zapovest Operativnog štaba Borbene grupe »Bader« od 10. aprila 1942. potčinjenim jedinicama za nastupanje u cilju preduzimanja operacije protiv NOP i DV Jugoslavije u rejonu Rogatice — — — — — — — — — — — 291
Zapovest 718. pešadijske divizije od 14. aprila 1942. potčinjenim grupama za preduzimanje operacije »Trio«, protiv NOP i DV Jugoslavije u rejonu Prača — Višegrad — Drina — Reka — Han-Pijesak — Gromile — — — — — — 295
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 20. aprila 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana i obostranim gubicima u Srbiji i u Bosni — — 306
Izveštaj komandanta Borbene grupe »Bader« od 20. aprila 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji pre početka operacije »Trio«, sadejstvu nemačko-italijansko-ustaških snaga i merama koje će se preduzeti u istočnoj Bosni — — — — — — — — **311**
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 21. aprila 1942. Generalštabu Vrhovne komande Vermahta o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni i dolasku italijanskih jedinica u Sarajevo — — — — — — — — — — — — — 315

Zabeleška načelnika Operativnog štaba Borbene grupe »Bader« od 22. aprila 1942. sa savetovanja nemačkih i ustaških predstavnika 19. i 20. aprila 1942. u Sarajevu o sprovođenju operacije »Trio« protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni — — — — — — — — — — 3j7
Izveštaj nemačkog otpravnika poslova u NDH od 24. aprila 1942. ministru spoljnih poslova Nemačkog Rajha o italijanskim stavovima prema Srbiji, NDH i borbi protiv NOP i DV Jugoslavije — — — — — — — — 323
Zapovest 718. pešadijske divizije od 28. aprila 1942. potčinjenim jedinicama za organizaciju odbrane granica istočne Bosne od upada partizanskih snaga posle operacije »Trio« — 325
Izvod iz nemačkog izveštaja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. aprila 1942. o toku operacije »Trio« i daljim namerama u istočnoj Bosni, izmeni dogovora u Opatiji, odnosu s četničkim majorom Jezdimirom Dangićem i obostranim gubicima — — — — — — — — 329
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 30. aprila 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, protivmerama sopstvenih jedinica i obostranim gubicima u Bosni i u Srbiji — — — — — — — — — — — **347**
Zapovest komandanta Borbene grupe »Bader« od 30. aprila 1942. potčinjenim jedinicama za preduzimanje operacije »Foča« protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni 353
Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 1. maja 1942. potčinjenim komandama za organizaciju komanđovanja i uprave na Jugoistoku — — — — — 355
Pregled dislokacije komandi i jedinica 704. pešadijske divizije od 1. maja 1942. godine — — — — — — — — 374
Zapovest komandanta 718. pešadijske divizije od 2. maja 1942. potčinjenim jedinicama za preduzimanje operacije protiv NOP i DV Jugoslavije na području Foče — — — 378
Izveštaj Operativnog štaba Borbene grupe »Bader« od 4. maja 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o rezultatima operacije protiv NOP. i DV Jugoslavije »Trio« — »Rogatica« — — — — — — — — — — — 382
Zabeleška s konferencije nemačkih generala u Sarajevu 6. maja 1942. o vojno-političkoj situaciji, o saradnji s ustašama i Italijanima i o daljim merama u istočnoj Bosni — — 390
Naređenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 10. maja 1942. god. 714. i 717. pešađijskoj diviziji da suzbije NOP u južnoj Srbiji — — — — — — — — 393
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 10. maja 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, sopstvenim protivmerama i obostranim gubicima na teritoriji Srbije — — — — — — — — — — 395
Obaveštenje Zigfrida Kašea od 13. maja 1942. Ministarstvu spoljnih poslova Nemačkog Rajha o četničko-nemačkim pregovorima u Dubrovniku — — — — — — — — — 401

Izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 18. maja 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o utvrđivanju nemačko-italijanske demarkacione linije u jugozapadnom delu Srbije — — — — — — — — 403
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 19. maja 1942. Vrhovnom komandantu Vermahta o vojno-političkoj i privrednoj situaciji, o ustaško-domobranskim formacijama i ustaško-italijanskim odnosima u NDH i o razvoju NOP-a u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini — — — — — — 405
Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 20. maja 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji za rasformiranje Borbene grupe »Bader« i formiranje Borbene grupe »Zapadna Bosna« radi preduzimanja operacije protiv NOP i DV Jugoslavije u zapadnoj Bosni 420
Zabeleška načelnika Štaba komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 20. maja 1942. s vojnog savetovanja u Solunu o vojno-političkoj situaciji i merama koje treba preduzeti u NDH, Srbiji i Crnoj Gori — — — — — 423
Izveštaj komandanta Borbene grupe »Bader« od 20. maja 1942. Operativnom odeljenju komandujućeg generala i komandanta u Srbiji o toku i rezultatima operacije »Foča« protiv NOP i DV Jugoslavije — — — — 429
Izveštaj Transportne komande Zagreb od 20. maja 1942. nemačkom generalu u Zagrebu o aktivnosti partizana na železničkim i drumskim komunikacijama u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — 435
Naređenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 23. maja 1942. potčinjenim jedinicama za formiranje Borbene grupe »Zapadna Bosna« i organizaciju operacije protiv partizanskih snaga u zapadnoj Bosni — — — 439
Obaveštenje Opunomoćenika Ministarstva spoljnih poslova Feliksa Benclera od 28. maja 1942. Ministarstvu spoljnih poslova nemačkog Rajha o položaju Albanaca i italijanskim pretenzijama na Kosovu — — — — — — — 442
Pregled dislokacije komandi i jedinica 718. pešadijske divizije od 28. maja 1942. godine — — — — — — — — 444
Izvod iz mesečnog izveštaja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. maja 1942. o operaciji »Trio« protiv NOP i DV Jugoslavije i obostranim gubicima u istočnoj Bosni, o pripremi operacije »Zapadna Bosna« i o vojno-političkoj situaciji u Srbiji — — — — — — — 446
Operacijski plan komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 31. maja 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku za preduzimanje operacije protiv partizanskih snaga u zapadnoj Bosni — — — — — — — — — 457
Instrukcije Operativnog štaba »Zapadna Bosna« od 4. juna 1942. potčinjenim jedinicama za organizaciju operacija protiv partizanskih snaga u zapadnoj Bosni —• — — — 459
Izveštaj Transportne komande Zagreb od 5. juna 1942. Vojno-privrednom štabu Jugoistok o aktivnosti partizana na železničkim prugama u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini 464
Zapovest Operativnog štaba »Zapadna Bosna« od 6. juna 1942. potčinjenim jedinicama za napad na partizane u Prijedoru — — — — — — — — — — — — — — 472

Strana

Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 6. juna 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o mogućnosti formiranja i angažovanja jedinica NDH na istočnom frontu — — — — — 475
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 10. juna 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku Q vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, sopstvenim protivmerama i obostranim gubicima u Hrvatskoj, Bosni i Srbiji — — — — — — — **477**
Zapovest Operativnog štaba »Zapadna Bosna« od 12. juna 1942. potčinjenim jedinicama za pregrupisavanje jedinica i dalja dejstva protiv partizana u zapadnoj Bosni — — 484
Zapovest Operativnog štaba »Zapadna Bosna« od 12. juna 1942. potčinjenim jedinicama za napad na partizane u rejonu Kostajnica — Bosanski Novi — Prijedor — Bosanska Dubica — — — — — — — — — — — — 489
Obaveštenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 18. juna 1942. Nemačkom poslanstvu u Zagrebu o odmazdi koju je specijalna četa 800. puka »Brandenburg« izvršila kod Grgurevaca i o borbama s partizanima — — — 491
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 20. juna 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, sopstvenim protivmerama i obostranim gubicima u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i o operaciji protiv partizana na Kozari — — — — — — — — — — — 494
Izveštaj Transportne komande Zagreb od 20. juna 1942. Vojnoprivrednom štabu Jugoistok o aktivnosti partizana na železničkim prugama u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini 503
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 21. juna 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o povlačenju italijanskih jedinica iz 3. zone i delimično 2. zone i o italijansko-ustaškim odnosima — — — — — — — — — — — — 510
Izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 24. juna 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji i o merama za uništenje partizana u zapadnoj Bosni — — — — — — — — — — 512
Naređenje 704. pešadijske divizije od 24. juna 1942. potčinjenim jedinicama za formiranje Borbene grupe »Borovski« i angažovanje protiv partizana u zapadnoj Bosni — — — 514
Naredba rajhsfirera Hajnriha Himlera od 25. juna 1942. za suzbijanje i uništenje partizana u delu Slovenije pripojenom nemačkom Rajhu — — — — — — — — — — — — — 516
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 27. juna 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o stavu poslanika Zigfrida Kašea prema merama za Sprečavanje širenja narodnooslobodilačkog pokreta, uništenje partizanskih snaga i uspostavljanje mira u zapadnoj Bosni izloženom u memorandumu i pismima Paveliću i Kvaterniku — — — — — 519
Operacijski plan Borbene grupe »zapadna Bosna« od 28. juna 1942. za uništenje partizanskih snaga na Kozari — — 324

Strana

Izvod iz mesečnog izveštaja Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. juna 1942. o toku operacije protiv partizana u zapadnoj Bosni, vojno-političkoj situaciji i obostranim gubicima u Srbiji, istočnoj Bosni, Hrvatskoj i Hercegovini, napuštanju 3. i, delimično, 2. zone od strane Italijana — — — — — — — — 528
Predlog komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 2. jula 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta za obezbeđenje vojnoprivrednih interesa u Bosni i Hercegovini nakon povlačenja italijanske 2. armije iz 3. zone i delimično 2. zone — — 5.V
Predlog nemačkog generala u Zagrebu od 4. jula 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta za obuku pripadnika oružanih formacija NDH u Nemačkoj i njihovo upućivanje na istočni front — — — — — — — — — — — — — 541
Vanredni izveštaj Borbene grupe »Zapadna Bosna« od 5. jula 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji za period od 5. juna do 4. jula 1942. o borbama s partizanima, daljim protivmerama i obostranim gubicima u rejonu Kozara — Prošara — — — — — — — — — — — — — 543
Izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 8. jula 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o borbama s partizanima i zadacima sopstvenih trupa u Bosni i Hrvatskoj — — — — — — — — — — — 547
Mišljenje nemačkog poslanika u Zagrebu Zigfrida Kašea od 9. jula 1942. o odnosima sa NDH, pojačanom angažovanju ustaško-domobranskih snaga i merama za borbu protiv partizana u Bosni i Hrvatskoj — — — — — — — — 550
Direktiva komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 10. jula 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji za organizaciju daljih borbenih dejstava protiv partizana sa analizom dosadašnjih uspeha i neuspeha u Bosni i Srbiji 554
Izveštaj Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 10. jula 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji u Srbiji i NDH, rezultatu operacije protiv partizana na Kozari i obostranih gubicima 558
Predlog nemačkog poslanika u Zagrebu Kašea od 10. jula 1942 nemačkom generalu u Zagrebu za borbu protiv partizana u Bosni i Slavoniji i za smeštaj talaca u logore — — 561
Operacijski plan Borbene grupe »Zapadna Bosna« od 14. jula 1942. za pregrupisavanje snaga, organizaciju borbe protiv partizana u međurečju Sane i Une i postupak sa stanovništvom u zapadnoj Bosni — — — — — — — — 564
Zapovest komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 17. jula 1942. Borbenoj grupi »Zapadna Bosna« za produženje operacija protiv partizana u zapadnoj Bosni i zaštitu železničke pruge Beograd — Zagreb — — — — — — 568
Zapovest Borbene grupe »Zapadna Bosna« od 18. jula 1942. potčinjenim jedinicama za organizaciju odbrane, borbu protiv partizana, kontrolu i postupak prema stanovništvu na području Kozare i Prosare — — — — — —> 570
Naređenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 20. jula 1942. potčinjenim jedinicama za obezbeđenje železničke pruge Beograd — Zagreb od partizanskih diverzija — 574

Strana

Zabeleška Nemačkog poslanstva u Zagrebu od 20. jula 1942. o postupku sa zarobljenim partizanima i taocima, smeštaju u logore i slanju na rad u Nemačku s područja Kozara — . Prošara — — — — — — — — — — — — — — 575
Naređenje Vrhovne komande Vermahta od 23. jula 1942. za organizaciju borbe protiv partizana u operacijskim zonama armija i pozadini fronta — — — — — — — — — — 579
Dislokacija SS dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« od 30. jula 1942. godine — — — — — — — — — — — — — 581
Izvod iz mesečnog izveštaja Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. jula 1942. o borbama s jedinicama NOVJ, vojno-političkoj situaciji i obostranim gubicima u NDH i Srbiji — — — — — — — — 583
Pregled dislokacije štabova i jedinica 714. pešadijske divizije od 31. jula 1942. godine — — — — 591
Pregled dislokacije komandi i jedinica 718. pešadijske divizije od 31. jula 1942. godine — — — — — — — — 594
Dislokacija potčinjenih jedinica 704. pešadijske divizije od 31. jula 1942. godine — — — — — — — — — — — — 596
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 1. avgusta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, sopstvenim protivmerama i obostranim gubicima u Sremu, Srbiji i Bosni — — — — — — — — — 600
Zapovest Borbene grupe »Zapadna Bosna« od 3. avgusta 1942. potčinjenim jedinicama za zauzimanje i čišćenje od partizana rejona Sisak — Glina — Vrnograč — Otoka — tok r. Une do Kostajnica — Sunja — — — — — — — — 606
Meseoni izveštaj Borbene grupe »Zapadna Bosna« od 6. avgusta 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji o vojno-političkoj situaciji u zapadnoj Bosni i Baniji i merama koje treba preduzeti za uništenje partizanskih snaga 611
Predlog Borbene grupe »Zapadna Bosna« od 10. avgusta 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji za ufiištenje partizana u Slavoniji i Sremu i obezbeđenje zapadne Bosne — — — — — — — — — — — — — — 615
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 11. avgusta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, sopstvenim protivmerama i obostranim gubicima u Srbiji, Slavoniji, Sremu i Bosni — — — — — — 617
Obaveštenje gaulajtera i namesnika Nemačkog Rajha Zigfrida Iberrajtera od 12. avgusta 1942. o završetku svih preseljavanja i iseljavanja iz Slovenije — — — — — — 624
Naređenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 15. avgusta 1942. potčinjenim jedinicama za angažovanje 704, 714, 717. i 718. pešadijske divizije i SS divizije »Princ Eugen« nakon rasformiranja Borbene grupe »Zapadna Bosna — — — — — — — — — — — — — — 625
Zapovest 718. pešadijske divizije od 17. avgusta 1942. za napad na partizanske snage i za postupak sa zarobljenim partizanima, četnicima i stanovništvom u rejonu Šekovići — — Vlasenica — — — — — — — — — — — — — 627

Strana

Izveštaj šefa Policije bezbednosti i službe bezbednosti od 18. avgusta 1942. o rezultatima suzbijanja aktivnosti NOP-a u Gorenjskoj — — — — — — — — — — — — 632
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 19. avgusta 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji u NDH — — — — — — — — — — — — — — 636
Odobrenje načelnika Operativne uprave Vrhovne komande Vermahta od 21. avgusta 1942. rajhsfireru SS da se legija NDH angažovana na istočnom frontu poveća na diviziju — 640
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 21. avgusta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, sopstvenim protivmerama i namerama i obostranim gubicima u Srbiji, Sremu i Bosni — — — — 641
Zapovest Borbene grupe »Borovski« od 23. avgusta 1942. potčinjenim jedinicama za formiranje i prikupljanje borbene grupe u rejonu Ruma — Fruška gora — — — — 648
Zapisnik s konferencije u Beogradu kod generalnog opunomoćenika za privredu Franca Nojhauzena od 24. avgusta 1942. s nemačkim vojnoupravnim predstavnicima iz Srbije o eksploataciji rudnika i prikupljanju žita — — — 653
Zapovest Borbene grupe »Borovski« od 24. avgusta 1942. potčinjenim jedinicama za borbu protiv partizana na Fruškoj gori — — — — — — — — — — — — — 661
Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 28. avgusta 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o aktivnosti partizanskih snaga u Sloveniji, ~~Hrvatsk~~oj, Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori — — — — — — — — — 667
Zabeleška s referisanja načelnika Operativnog odeljenja komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 28. avgusta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o narodnooslobodilaokom pokretu i četništvu Draže Mihailovića i angažovanju sopstvenih, kolaboracionističkih i bugarskih snaga u NDH i Srbiji — — — — — — — — — — 670
Zapisnik sa sastanka komandanta oružanih snaga na Jugoistoku general-pukovnika Aleksandera Lera i Milana Nedića u Beogradu 29. avgusta 1942. povodom vojno-političke situacije u Srbiji — — — — — — — — — — — 677
Zabeleška sa referisanja komandanta SS i policije u Srbiji pred komandantom oružanih snaga na Jugoistoku 29. avgusta 1942. o organizaciji i upotrebi nemačke i Nedićeve policije i vojnepolitičkoj situaciji u Srbiji, o folksdojčerima u Banatu i o formiranju SS divizije »Princ Eugen« — — 681
Izvod iz mesečnog izveštaja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. avgusta 1942. o operaciji protiv partizana na Šamarici, četništvu Draže Mihailovića u.Srbiji, zaštiti boksitnih rudnika kod Mostara i obostranim gubicima — 688
Desetodnevni izveštaj komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 31. avgusta 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizana, sopstvenim protivmerama i namerama i obostranim gubicima u Srbiji, Bosni i Sremu — — — — — — 695

Strana

Mesečni izveštaj 714. pešadijske divizije iz druge polovine avgusta 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji o opštoj i vojno-političkoj situaciji, borbi sa partizanima na Šamarici, Kozari i Psunju, razmeštaju i rejonima angažovanja potčinjenih jedinica u NDH i Srbiji — — — 701
Zahtev komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 1. septembra 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku za povećanje snaga u cilju obezbeđenja pruge Beograd — Zagreb _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 7Qg
Izveštaj Transportne komande Zagreb od 4. septembra 1942. Vojnotransportnom odeljenju Jugoistok u Beču o situaciji i aktivnosti partizana na železničkim prugama u drugoj polovini avgusta 1942. na teritoriji NDH — — — — — 709
Izveštaj 718. pešadijske divizije od 5. septembra 1942. o rezultatima razgovora nemačkih predstavnika s političkim delegatom četničke Vrhovne komande Dobrosavom Jevđevićem 4. septembra 1942. u Dobrom Polju — — — — — — 718
Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 6. septembra 1942. Generalštabu Vrhovne komande Vermahta o svim dosada izvedenim akcijama i operacijama protiv partizana u Srbiji i NDH pod komandom generala Paula Badera _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 721
Izveštaj nemačkog generala u Zagrebu od 11. septembra 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o nemačko-ustaškim vojntnpolitičkim odnosima i saradnji — — — — 724
Naređenje komandanta SS i policije 18. vojnog područja od 14. septembra 1942. Upravi folksdojeera u Brlinu za transportovanje dece partizana iz Slovenije u Nemačku — — 728
Izveštaj Glavne uprave državne bezbednosti od početka septembra 1942. rajhsfireru SS o vojno-političkoj situaciji u NDH ocenjenoj od rukovodstva nemačke Nacionalsocijalističke radničke partije u NDH — — — — — — — — — 730
Naređenje komandujućeg generala i komandanta u Srbiji od 24. septembra 1942. potčinjenim divizijama o određivanju granica divizijskih zona u Srbiji i NDH — — — — — 735
Zapovest 718. pešadijske divizije od 28. septembra 1942. potčinjenim jedinicama za formiranje borbenih grupa i prikupljanje za operaciju »Jajce« protiv partizanskih snaga — 740
Izvod iz mesečnog izveštaja Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. septembra 1942. o delatnosti i preduzetim merama protiv partizanskih snaga u Srbiji i NDH — — — — — — — — — — 743
Saopštenje nemačkog opunomoćenika za privredu u Srbiji od 30. septembra 1942. o načinu oduzimanja i raspodeli žita u Srbiji — — — — — — — — — — — — — — 750
Zapovest 718. pešadijske divizije od 30. septembra 1942. potčinjenim jedinicama za napad na partizane u Jajcu — — 752
Mesečni izveštaj Operaitvnog odeljenja 714. pešadijske divizije od kraja septembra 1942. o vojno-političkoj situaciji i borbama sa partizanima i obostranim gubicima u zapadnoj Bosni — — — — — — — — — — — — 754

Strana

Zabeleška Vrhovne komande Vermahta od 1. oktobra 1942. dostavljena rajhsfireru SS o usklađivanju vojnih i policijskih mera u borbi protiv partizana u Srbiji — — — — 762
Izveštaj 718. pešadijske divizije od 5. oktobra 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji o situaciji u Jajcu posle zauzimanja od nemačkih jedinica — — — — — 764
Izveštaj 718. pešadijske divizije od 6. oktobra 1942. o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti partizansikih jedinica i četničkih grupa u Bosni od 21. septembra do 6. oktobra 1942.

Naređenje 714. pešadijske divizije od 8. oktobra 1942. potčinjenim grupama za pregrupisavanje borbenih grupa »Vedel«, »Kalvajt« i »Tomas« i borbu protiv jedinica Operativnog štaba NOP odreda za Bosansku Krajinu — — — — 772
Izveštaj komandanta 718. pešadijske divizije od 12. oktobra 1942. o toku i iskustvima iz operacije protiv partizanskih jedinica u Jajcu — — — •— — — — — — •— 777
Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 13. oktobra 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o četničko-italijanskim odnosima u Hercegovini — — — — — — 786
Objašnjenje komandanta 718. pešadijske divizije od 13. oktobra 1942. o četništvu Draže Mihailovića, nemačko-četničkoj i italijanskoj saradnji i mogućnosti za rešenje četništva u NDH — _ — — _ — — — — '— — 788
Zapovest 714. pešadijske divizije od 16. oktobra 1942. Borbenoj grupi »Hofman« za napad na partizanske snage na Kozari 793
Zapovest 718. pešadijske divizije od 18. oktobra 1942. potčinjenim jedinicama za razbijanje partizanskih snaga u širem rejonu Jajca, s uputstvom za vođenje borbe — — — 797
Naređenje komandanta Policije Alpenland od 22. oktobra 1942. potčinjenim jedinicama za napad na partizane u rejonu Bleda — — — — — — — — — — — — — — 802-
Obaveštenje komandanta SS i policije od 23. oktobra 1942. rajhsfireru SS i šefu nemačke policije o regrutovanju ruskih emigranata za pomoćnu policiju u Srbiji — — — — 805
Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 25. oktobra 1942. Komandi kopnene vojske o brojnom stanju potčinjenih jedinica i komandi po rodovima i specijalnostima na teritoriji Srbije, NDH i Grčke — — — — — — 809
Izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 25. oktobra 1942. o vojno-političkoj i privrednoj situaciji, sopstvenoj aktivnosti i o namerama u oktobru 1942. na teritoriji Srbije, Hrvatske, Bosne, Hercegovine, Crne Gore i Makedonije — — — — — — — — — — — — — — 815
Desetodnevni izveštaj 718. pešadijske divizije od 26. oktobra 1942. o vojno-političkoj situaciji, pokretima i dejstvima partizanskih snaga kao i o četništvu Draže Mihailovića u Bosni — — — — — — — — — — — 825
Direktiva komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 28. oktobra 1942. komandantu nemačkih trupa u NDH o njegovim pravima, nadležnosti, zadacima i potčinjenosti nad sopstvenim i ustaško-domobranskim snagama u NDH — 829

Strana

Obaveštenje Generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 31. oktobra 1942. Štabu rajhsfirera SS o aktivnosti partizana i mogućim protivmerama u NDH — — — — — — — 832
Izvod iz mesečnog izveštaja Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. oktobra 1942. o delatnosti, sopstvenim protivmerama protiv partizana u NDH i Srbiji i o odnosima s Italijanima u Hercegovini — — 834
Zapisnik o referisanju potčinjenih komandanata s teritorije NDH i Srbije kod komandanta oružanih snaga na Jugoistoku 31. oktobra 1942. o vojno-političkoj situaciji u NDH i Srbiji i o nadležnosti generala Gleza i Litersa — — — — 840
Mesečni izveštaj Operativnog odeljenja 714. pešadijske divizije za oktobar 1942. o opštoj i vojno-političkoj situaciji, borbama sa partizanskim jedinicama i obostranim gubicima u zapadnoj Bosni i Slavoniji — — — — — — — 846
Zapovest 718. pešadijske divizije od 1. novembra 1942. potčinjenim jedinicama za zauzimanje borbenog rasporeda i čišćenje terena od partizana južno od rejona Travnik — Turbe — — — — — — — — — — — — — 854
Poziv komandanta 718. pešadijske divizije od 5. novembra 1942. stanovništvu istočne Bosne da obustavi borbu protiv nemačke vojske — — — — —• — — — — — — 857
Desetodnevni izveštaj 718. pešadijske divizije od 6. novembra 1942. o aktivnosti jedinica NOV i POJ u Bosni i Slavoniji i o četništvu Draže Mihailovića — — — — — — — — 859
Zapovest 714. pešadijske divizije od 7. novembra 1942. potčinjenim jedinicama za uređenje i posedanje jugozapadne linije osiguranja Ljubija — Stara Rijeka — Sana — Vrhpolje — 863
Zapovest 718. pešadijske divizije od 7. novembra 1942. za formiranje i sastav novih borbenih grupa za osiguranje i njihov rejon razmeštaja na teritoriji Bosne — — — — 866
Izveštaj 718. pešadijske divizije od 13. novembra 1942. komandujućem generalu i komandantu u Srbiji o odnosima sa jedinicama italijanske 2. armije, ustaško-domobranskim jedinicama, četnicima Draže Mihailovića u NDH — — 870
Desetodnevni izveštaj 718. pešadijske divizije od 15. novembra 1942. o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti jedinica NOV i POJ i četništvu Draže Mihailovića u Bosni — — — 873
Zabelcška od 21. novembra 1942. o razgovoru general-pukovnika Lera i generala Marija Roate 18. novembra" 1942. u Rimu o vojno-političkoj situaciji i o mogućnosti sadejstva u borbi protiv jedinica NOV i POJ u NDH — \ 876 J
Izveštaj 718. pešadijske divizije od 26. novembra 1942. o vojno-političkoj situaciji i aktivnosti partizana i četnika u Bosni od 18. do 25. novembra —• — — — — — — — — 880
Izveštaj Borbene grupe »Anaker« 718. pešadijske divizije od 26. novembra 1942. o akciji izvlačenja posade iz Jajca koje su zauzele jedinice NOV i PO Jugoslavije — — — — — 884
Obaveštenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. novembra 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o posledicama eventualnog napuštanja garnizona u 2. zoni od strane Italijana — — — — — — — — — — — — — — 890

Strana

Mesečni izveštaj komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 29. novembra 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj i privrednoj situaciji, četništvu Draže Mihailovića, sopstvenoj aktivnosti, i borbi s jedinicama NOV i PO Jugoslavije u Hrvatskoj, Bosni, Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori — — — — — — — — on>
Zapovest 718. pešadijske divizije od 30. novembra 1942. potčinjenim grupama za operaciju »Jajce III« protiv jedinica NOV i POJ u Jajcu — — — — — — — g^
Mesečni izveštaj Operativnog odeljenja 714. pešadijske divizije od kraja novembra 1942. o vojno-političkoj situaciji, borbi sa jedinicama NOV i POJ, sopstvenim protivmerama i obostranim gubicima — — — — — — — ^
Poziv komandanta 718. pešadijske divizije od kraja novembra 1942. železničarima NDH da nastave sa radom i službom pod pretnjom da će za svako ometanje saobraćaja biti streljani — — — — — — — — — — — — gjj
Zabeleška Odeljenja za inostranstvo Vrhovne komande Vermahta od 2. decembra 1942. načelniku Vrhovne komande Vermahta o modifikaciji nemačko-italijanske granične linije utvrđene u Beču na teritoriji Srbije, Kosova i Crne Gore — 912
Zapovest 714. pešadijske divizije od 4. decembra 1942. ojačanom 1. bataljonom 741. grenadirskog puka za čišćenje doline Vrbanje od partizanskih snaga — — — — — — 915
Mesečni izveštaj dostavljen 5. decembra 1942. godine o organizaciji Srpske državne straže u toku reorganizacije Nedićeve policije — — — — — 918
Desetodnevni izveštaj 718. pešadijsike divizije od 6. decembra 1942. o opštoj i vojno-političkoj situaciji, dejstvima i pokretima jedinica NOV i POJ u Bosni i o obostranim gubicima — — — — 923
Instrukcije komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 7. decembra 1942. potčinjenim komandama za pojačano angažovamje u borbi protiv partizanskih snaga u toku zime 1942/1943. na teritoriji Srbije i NDH 926
Izveštaj nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 11. decembra 1942. Odeljenju za inostranstvo Komande kopnene vojske o vojno-političkoj situaciji i aktivnosti partizanskih snaga u NDH - 931
Izveštaj nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 13. decembra 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta o ustaško-nemačkoj saradnji na formiranju 369. pešadijske divizije i reorganizaciji oružanih formacija NDH — — — — 934,
Dislokacija komandi i jedinica 717. j>ešađijiSke divizije od 15. decembra 1942. godine — — — — — — — — — 937
Naređenje načelnika Generalštaba Vrhovne komande Vermahta od 16. decembra 1942. da se u borbi protiv partizana, žena i dece primenjuju bez ograničenja najbrutalnija sredstva 940
Zapovest 714. pešadijske divizije od 16. decembra 1942. potčinjenim jedinicama za napad i uništenje partizanskih snaga u rejonu Vrbanja — Vrbas — — — — — — — 941
Zapovest 718. pešadijske divizije od 16. decembra 1942. potčinjenim grupama za napad na partizanske snage u dolini r. Bosne — — — — — — — — — — — 944

Strana

Desetodnevni izveštaj nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 21. decembra 1942. Odeljenju za inostranstvo Komande kopnene vojske o vojno-političkoj situaciji i dejstvima partizanskih snaga u Slavoniji, Bosni i Lici — 946
Obaveštenje nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 26. decembra 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o predlogu italijanskog generala Marija koate za sastanak u Zagrebu u vezi s preduzimanjem zajedničke operacije protiv NOV i POJ u NDH — — — — — 950
Desetodnevni izveštaj 718. pešadijske divizije od 26. decembra 1942. o vojno-političkoj situaciji, aktivnosti i narastanju partizanskih snaga i slobodne teritorije i četništvu Draže Mihailovića u Bosni — — — — — — — — — — 952
Izveštaj 714. pešadijske divizije od 27. decembra 1942. komandantu nemačkih trupa u Hrvatskoj o aktivnosti partizanskih snaga u zapadnoj Bosni — — — — — — — 958
Direktiva broj 47 Adolfa Hitlera od 28. decembra 1942. o organizaciji komandovanja i odbrane na Jugoistoku — — 961
Izveštaj komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj od 28. decembra 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o rezultatima i iskustvima operacije »Tuzla II« protiv partizanskih snaga u rejonu Sava — Drina — Brčko — Zvornik — — — — — — — — — — — 966
Izvod iz mesečnog izveštaja Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 31. decembra 1942. o dovlačenju 369. i 187. divizije, vojno-političkoj situaciji, borbama protiv partizanskih snaga u NDH i o pripremi operacije »Vajs« — — — — — — — — — — — 971
Pregled eksploatacije rudnika metala iz Srbije i Makedonije za potrebe Nemačkog Rajha u 1942. godini — — — — 983

Prilog I

Borbe protiv ustaničkog pokreta na području Jugoistoka od juna 1941. do avgusta 1942. godine — — — — 987

Prilog II

Sumarni izveštaj nemačkog opunomoćenika za privredu u Srbiji Franca Nojhauzena od jula 1942. o eksploataciji prirodnih i privrednih bogatstava Banata i Srbije za potrebe Nemačkog Rajha u prvoj polovini 1942. s osvrtom na 1941. godinu — — — — — — — — — — — — — — 1126

Prilog III

Dokumenta Nemačkog Rajha za period od 3. januara do 31. decembra 1942. koja su dosad objavljena u drugim tomovima Zbornika — — — — — — — — — — — — 1165
Registar — — — — — — — — — — — — — — — — 1175
Skraćenice — — — — — — — — — — — — — — — 1224

Lektor
Miloš Gajić

Tehnički urednik
Velisav Marković, potpukovnik

Korektori
Nada Ribar
Vera Laćimić
Živka Papak

Registar
Živka Papak

Rukopis predat u štampu januara 1976. godine.
Štampanje završeno decembra 1976. godine